

Wapômbênj Anênj Abô Mathenj

Malei-Hote New Testament

© 2010 Wycliffe Bible
Translators, Inc. and
The Malê people

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matyu	4
Mak	39
Luk	60
Jon	95
Aposel.....	120
Lom.....	152
1 Kolin.....	168
2 Kolin.....	181
Galesia.....	190
Epesus	196
Pilipai	202
Kolosi.....	206
1 Tesalonaika	210
2 Tesalonaika	214
1 Timoti	216
2 Timoti	221
Titi	224
Pilemon	227
Hiblu	229
Jems	240
1 Pita.....	244
2 Pita.....	248
1 Jon.....	251
2 Jon.....	255
3 Jon.....	256
Jut.....	257
Auk Loŋ Kapô	259

Matyu

Abô mônj

Matyu hatô kapya êntêk. Ma anêj athênj yaŋ nena Livai. Yani ma anyô Israeël te. Yani hadum ku hawa takis havin Lom vêm ma hatak ku êj ma hasopa Yisu. Yisu halam Pita lo Andulu ma Jems lo Jon vêm ma halam Matyu (Mat 4:18-22; 9:9-13). Matyu ma Yisu anêj nê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te.

Matyu hatô ek injik thô êndênj avômalô Israeël nena Yisu ma thêlô iniŋ Mesia. Mesia ma abô Hiblu ma hathak abô Glik ma Kilisi. Ma anêj ôdôn nena, 'Ôpatu ba Wapômbênj habi baŋ hayô hêk ek nêmanêj avômalô bulu-biŋ.' Matyu hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba bôk eto hathak yani hêk Mose lôk plopet iniŋ kapya ba intu abô takênj lêk hik anônj hathak Kilisi. Yani hatô kapya êntêk ek avômalô Israeël, ma dorjtom lahavinj avômalô loŋ buyaŋ nesam imbiŋ.

Hato hadênj 60 mena 70 AD la.

Yisu Kilisi anêj limi

(Luk 3:23-38)

1 †Êntêk ma Yisu Kilisi anêj limi. Yani ma Ablaham lo Devit iniŋ lim lukmuk.

² Ablaham habi Aisak vê,
ma Aisak habi Jekop vê,
ma Jekop habi Juda lôk iviyaŋ vê.

³ ††Ma Juda habi Peles lo Sela vê, ma thainiŋ talêbô Tama.

Ma Peles habi Heslon vê,
ma Heslon habi Lam vê.

⁴ Ma Lam habi Aminadap vê,
ma Aminadap habi Nason vê,
ma Nason habi Salmon vê.

⁵ †Ma Salmon habi Boas vê, ma Boas talêbô Lahap.
Ma Boas habi Obet vê, ma Obet talêbô Lut.

Ma Obet habi Jesi vê.

⁶ ††Ma Jesi habi Kirj Devit vê.

Ma Devit habi Solomon vê, ma Solomon anêj talêbô ma Ulia yanavi.

⁷ Ma Solomon habi Lehoam vê,
ma Lehoam habi Abiya vê,
ma Abiya habi Asa vê.

⁸ Ma Asa habi Jehosapat vê,
ma Jehosapat habi Jeholam vê.
Ma Jeholam ma Usaia anêj lim.

⁹ Ma Usaia ma Jotam anêj bumalô,
ma Jotam habi Ahas vê,
ma Ahas habi Hesekaia vê.

¹⁰ Ma Hesekaia habi Manasa vê,
ma Manasa habi Amon vê,

ma Amon habi Josaia vê.

¹¹ ††Ma Josaia ma Jekonaia lôk iviyaŋ iniŋ bumalô.
Jekonaia lôk iviyaŋ ibitak ma avômalô Babilon ik vovak ba ewa avômalô Israeël i êmô Babilon.

¹² †††Avômalô Israeël êmô Babilon denaŋ,
ma Jekonaia habi Sialtiel vê,
ma Sialtiel ma Selubabel anêj bumalô. Êj ma avômalô Israeël êvôi iniŋ loŋ hathak loŋbô.

¹³ Ma Selubabel ma Abiut anêj lim,
ma Abiut ma Elaiakim anêj lim,
ma Elaiakim ma Aso anêj lim.

¹⁴ Ma Aso ma Sadok anêj lim,
ma Sadok ma Akim anêj lim,
ma Akim ma Eliut anêj lim.

¹⁵ Ma Eliut ma Eleasal anêj lim,
ma Eleasal ma Matan anêj lim,
ma Matan ma Jekop anêj lim.

¹⁶ Ma Jekop habi Josep vê, ma Josep intu Malia ya-malô. Ma Malia êj intu havathu Yisu. Ma Yisu êj atu ba elam nena "Mesia".

¹⁷ Ma avômalô takatu ba ibitak anêj Ablaham havenj aleba hayô Devit, thêlô ma hatôm ôdôn laumiŋ ba lahavuva. Ma avômalô takatu ba ibitak anêj Devit aleba hayô avômalô Israeël i Babilon, thêlô ma hatôm ôdôn laumiŋ ba lahavuva aênj iyom. Ma avômalô takatu ba ibitak hadênj waklavônj atu ba avômalô Israeël êmô Babilon aleba hayô Mesia ma hatôm ôdôn laumiŋ ba lahavuva aênj iyom.

† 1:1 Stt 22:18; 1Sto 17:11 †† 1:3 Stt 38:29-30; Rut 4:18-22
‡ 1:5 Rut 4:13-17 †† 1:6 2Sml 12:24

‡‡ 1:11 2Kirj 24:14-16; 2Sto 36:10; Jer 27:20; 40:1; Dan 1:1-2
‡‡† 1:12 Esr 3:2

Malia havathu Yisu

(Luk 2:1-7)

¹⁸ †Ma abô hathak Yisu Kilisi halêm pik aëntêk. Malia anêñ avômalô bôk epesañ abô yôv ek nendom yani êndên Josep. Thai miñ ewa i ami denañ ma êyê nena yani hasabeñ. Lovak Matherñ da hêv amena êñ. ¹⁹ Ma Josep, ôpatu ba enja Malia ma anyô thêthôn ba intu hadum ek êndô Malia. Ma hadô indum yani mama êndôk avômalô malerñij.

Êñ ma habôlêm auk ek êndô avi êñ menañna ba ni. Ma donjom hayê niaviñ nena Wapômbên anêñ añela hayô ba hanañ, “Josep, Devit anêñ lim lukmuk, amena êntêk ma Lovak Matherñ hêv hadênñ yani. Ba intu miñ ôkô ek onja Malia ba nu anêm unyak êtôm vônim ami. ²¹ ††Ma tem embathu okna te ek nêm anêñ avômalô bulubiñ ba intu ondam anêñ athênñ nena Yisu.”

²² Ma nômkama takêntêk bôk habitak ek Wapômbên anêñ abô injik anôn ba hanañ hadênñ plopet nena, ²³ “Avi te miñ hêk haviñ anyô ami denañ ma tem esabeñ ba embathu okna te. Ba tem nendam anêñ athênñ nena Imanuel.”

Aisaia 7:14

Abô êñ anêñ ôdôn nena, “Wapômbên hamô haviñ alalô.”

²⁴ Ma Josep hayê niaviñ êñ yôv ma haviyô. Ma hadum hatôm atu ba Wapômbên anêñ añela hanañ ba hawa Malia ba hi anêñ unyak hatôm yanavi. ²⁵ †Ma miñ hêk haviñ ami aleba havathu amena êñ. Ma halam nena Yisu. Havathu amena êñ vêm ka hêk haviñ yanavi haveñ yam.

Nê lôkauk hathak vuliñ êlêm êyê Yisu

2 Helot hatu kiñ ma Malia hawa Yisu hêk Betlehem anêñ loñ Judia. Êñ ma nê lôkauk hathak vuliñ anêñ loñ wak hathak êlêm Jelusalem ² ††ma enañ hik liñ, “Amena lukmuk atu ba hatu avômalô Israël iniñ kiñ, anêñ talêbô havathu hêk êsê? Yêlô ayê anêñ vuliñ habitak loñ wak hathak ba alêm ek nanêm yerñ êndênñ yani.”

³ Ma kiñ Helot lôk avômalô Jelusalem sapênñ elañô abô êñ ba êkô hathak. ⁴ Êñ ma Helot halam avômalô iniñ nê bênbên êbôk da lôk iniñ nê lôkauk hathak abô balabuñ sapênñ ethak donjom. Ma hanañ hik thêlô liñ, “Mesia atu tem nembathu ênjêk êsê?” ⁵ Ma thêlô enañ viyañ nena, “Wapômbên bôk hanañ ba plopet te bôk hatô nena,

⁶ ††“O Betlehem atu ba hômô Juda iniñ pik, anyô bên te tem imbitak anêñ o ba eyabiñ yenañ avômalô Israël

êtôm boksipsip iniñ alañ
ba intu o miñ malak oyañ te hômô pik Juda malêvônñ ami. Mi anônñ!”

Maika 5:2

⁷ Yôv ma Helot halam nê lôkauk eyala vuliñ menañna ek endañô nena añgê intu vuliñ êñ habitak. ⁸ Ma hêv

† 1:18 Luk 1:27,35 †† 1:21 Luk 1:31; 2:21 † 1:25 Luk 2:21
†† 2:2 Nam 24:17 †† 2:6 Jon 7:42

thêlô ba i Betlehem ma hanañ, “Môlônu nômbôlêm amena êñ katô. Ba ôpôm ma nôlêm nonañ êndênñ ya ek yana yanêm yerñ êndênñ yani imbiñ.”

⁹ Thêlô elañô kiñ anêñ abô yôv ma i. Ma êyê vuliñ sêbôk ba habitak loñ wak hathak. Êñ ma thêlô leniñ-mavi bên anôn. Vuliñ êñ hamôn ba hi aleba hamiñ unyak atu ba amena hêk vôn. ¹¹ ††Thêlô êyô unyak kapô ba i ma êyê amena lo talêbô Malia. Êñ ma elek veniñdônñ lêlô ba êkôm ba êv yerñ hadênñ yani. Ma epesañ iniñ nômkama mavi ba êv iniñ leniñmavi hadênñ yani. Êv gol lôk nôm ôv mavi ju atu ba epesañ hathak alokwañ thôk. ¹² Ma êyê niaviñ ma Wapômbên hanañ hadênñ thêlô nena miñ ini ek Helot ami. Êñ ma elom loñônndê yañ ba i iniñ loñ hathak loñbô.

Josep lo Malia ma Yisu i Ijip

¹³ Nê lôkauk hathak vuliñ etak unyak yôv, ma Josep hayê niaviñ ba Wapômbên anêñ añela te hayô ba hanañ, “Helot tem êmbôlêm amena ek injik vônô. Aên ba umbiyô onja amena lo talêbô ba ôsôv ba nu Ijip ma ômô endeba yanêm abô êndênñ o am.”

¹⁴ Aên ba intu Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô hadênñ bôlôvôn ba etak Betlehem ma êsôv ba i Ijip ¹⁵ ma hamô aleba Helot hama. Nôm takênñ habitak ek Wapômbên anêñ abô injik anôn ba hanañ hadênñ plopet nena,

“Yahalam yenañ okna hêk Ijip ba halêm.”

Hosea 11:1

Kiñ Helot hik apenena vônô

¹⁶ Nê lôkauk hathak vuliñ miñ êvôi hathak loñbô ami ba Kiñ Helot hayala nena esau yani. Ma lañañ kam-bom anôn ma lahabi thêlônñ abô takatu ba bôk enañ hathak vuliñ anêñ waklavôn. Êñ ma hanañ ek nijik apenena takatu ba iniñ sondabênñ hatôm lokwañju sapênñ vônô anêñ Betlehem lôk anêñ loñ yaô nena sapênñ.

¹⁷ Aên ba Wapômbên anêñ abô hik anôn ba hanañ hadênñ plopet Jelemaia nena,

¹⁸ †† “Vorvov bên hêk Lama,
asênñ malênñ lôk malaiñ bên,
Lesel anêñ limi lêk ema ba mi.

Aên ba halañ ba hadô nênêm yani thêvô.”

Jelemaia 31:15

Êvôi Nasalet

¹⁹ Josep hamô Ijip denañ ma Helot hama. Hayê niaviñ ma Wapômbên anêñ añela te hayô ²⁰ ba hanañ nena, “Nê takatu ba idum ek nijik amena vônô bôk ema yôv ma umbiyô onja amena lo talêbô ba ômbônu pik Israël esak loñbô.” ²¹ Êñ ma Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô ba êvôi pik Israël. ²² Ma halañô nena Akelaus hawa lambô Helot anêñ loñ ba hatu avômalô Judia iniñ kiñ. Ba intu hakô ek ni loñ êñ. Ma hayê niaviñ ma hasôv ba hi ²³ †hamô malak nate anêñ athênñ nena Nasalet ba hamô Galili kapô. Nom êñ habitak ek

††† 2:11 Sng 72:10-15; Ais 60:6 ††† 2:18 Stt 35:19 § 2:23
Ais 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45

Wapômbên anên abô injik anên ba hanañ hadên plopet doho nena, "Avômalô tem nendam yani nena anyô Nasalet te."

Jon anyô hathik ñañ hanañ Wapômbên anên abô
(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

3 Wak êñ ma anyô te ba elam nena "Jon anyô hathik ñañ" hayô Judia iniñ loñ ek enañ Wapômbên anên abô êndên avômalô. Ôpên hamô loñ thiliv ²†ma hanañ nena, "Wapômbên anên loñ lôkliñyak lêk habobo. Ba intu node kapôlômim liliñ." ³Jon êñ ma ôpatu ba Wapômbên hanañ hadên plopet Aisaia nena, "Kaêk te halam haveñ loñ thiliv nena, 'Nôpôpêk loñondê ek Anyô Bêñ êlêm, ma nopesañ ba imbitak thêthôn ek yani.'" *Aisaia 40:3*

⁴††Jon ma hathak hik kwêv atu ba epesañ hathak bok kamel vuluk ma havak bokñgôp epesañ hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayañ kôm sopek lôk hanum biyo thôk. ⁵Ma avômalô anên Jelusalem lôk Judia anên malak sapên lôk loñ takatu ba êmô habobo ñañ Jolodañ ethak i hadên Jon. ⁶Ma thêlô enañ iniñ kambom bêñ ma Jon hathik i halôk ñañ Jolodañ.

⁷†Ma hayê avômalô Israel iniñ ñê bêñbêñ takatu ba elam nena Palisi lôk Sadyusi ma hanañ, "Môlô ma umya kambom anên nali ba osoñ nena tem yasik môlô ek nôsôv êñjêk Wapômbên anên lamaniñ e? Mi anôn!
⁸Nundum ku takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim liliñ am. ⁹††Ma miñ lemimimbi auk te ba nonañ êndên am nena, 'Ablaham ma yêlôaniñ bumalô. Ba intu yêlô avômalô thêthôn.' Mi, yanañ êndên môlô nena Wapômbên hatôm enja valu takêntêk ba epesañ Ablaham anên limi esak. ¹⁰†Kisiñ lêk hamô alokwañ ôdôn yôv, ek alokwañ takatu ba miñ hik anên anôn mavi ami, ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.

¹¹††"Yahathik môlô hathak ñañ ek injik thô nena bôk ole kapôlômim liliñ yôv. Ma doñtom ôpatu ba tem embeñ ya yam anên lôklokwañ ma bomañ ek yenañ ba intu tem isik môlô esak Lovak Matherñ lôk atum. Yani ma anyô lôk athên bêñ ma ya ma yaônaldôk ba intu miñ hatôm yanja anên va bokñgôp êtôm anyô ku oyañ ami. Mi anôn. ¹²Yani tem isuv nôm anên kupik vê ba êndô anôn êmô unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvôn ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miñ ema ami."

Jon hathik Yisu halôk ñañ
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Jon 1:31-34)

¹³Yisu hatak Galili ma hi ñañ Jolodañ ek Jon isik yani. ¹⁴Ma doñtom Jon hadum ek imiñ yani loñ siñ ba hanañ, "Aisê ka hólêm hadên ya? Usik ya."

¹⁵Êñ ma Yisu hanañ viyañ nena, "Alalô nasopa loñondê thêthôn ba intu usik ya." Ma Jon halôk ba hathik Yisu.

† 3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 †† 3:4 2Kiriñ 1:8 ‡ 3:7 Mat 12:34; 23:33 †† 3:9 Jon 8:33,39; Lom 4:12 †† 3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9 ††† 3:11 Jon 1:26-27,33; Ap 1:5

¹⁶††Ma ketherñ oyañ ma haviyô hêk ñañ kapô. Ma len hakyav ma hayê Wapômbên anên Lovak Matherñ halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani.

¹⁷§Ma abô te halêm anên malak len ba hanañ nena, "Intu ma yenañ Okna atu ba yalenhaviñ videdaun. Ma ya kapôlôn mavi hathak yani."

Sadañ halôk Yisu la ek indum kambom
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

4 ^{§†}Yôv ma Lovak Matherñ halom Yisu hi loñ thiliv ek Sadañ êndôk yani la ek indum kambom. ²§††Yani hatip ek nôm ba haveñ hatôm wak lo bôlôvôn 40 ba intu hama kisi. ³Êñ ma ñgôk iniñ anyô bêñ hayô ek Yisu ma hanañ, "O Wapômbên anên Nakadañ ma on-ñañ ek valu takêntêk imbitak êtôm polom."

⁴§†Ma Yisu hanañ viyañ nena, "Wapômbên anên kapy hanañ nena, 'Anyô miñ hatôm êmô lôkmala esak nôm iyom ami. Mi. Esopa Wapômbên anên abô lôkthô.'" ⁵Vêm ma ñgôk hawa Yisu ba hi Jelusalem loñ bêñ atu ba matherñ ma hadô hamiñ unyak matherñ anên vôn daim te. ⁶Ma hanañ, "O ma Wapômbên anên Nakadañ, e? Wapômbên anên kapy hanañ nena, "Wapômbên tem nêm anên añela ek neyabiñ o. Ma thêlô tem netak baherñ
ek miñ valu la embatho vemkapô ami."

Kapy Yey 91:11-12

Ba intu ôsôv kisi."

⁷§††Ma Yisu hanañ, "Abô bute hêk Wapômbên anên kapy aêntêk, 'Miñ hatôm môlô nundum mambên esak Wapômbên, môlônim Anyô Bêñ ami.'" ⁸Vêm ma ñgôk hawa yani hathak loñbô ba hi dum-lolê daim te. Ma hik loñ lôk nômkama mavi lomalom takatu ba hamô pik bêñ êntêk lôkthô thô hadên yani.

⁹Ma hanañ hadên Yisu, "Tem yanêm nôm takêntêk sapên êndên o. Ma doñtom ondek vemdôn lêlô ba nêm yerñ êndên ya am."

¹⁰§†Ma Yisu hanañ, "Sadañ, o vê. Wapômbên anên kapy hanañ, 'Nêm yerñ êndên Wapômbên anêm Anyô Bêñ ma undum yanida anên ku iyom.'" ¹¹Ba intu ñgôk êñ hatak yani ba hi ma añela êyô êv yani sa.

Yisu hadum anên ku môn
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹²§†Ma Yisu halañô nena bôk êdô Jon hamô koladôn. Ba intu havôhi Galili ¹³ba hi hamô Kapaneam ma miñ hamô Nasalet ami. Kapaneam êñ hamô habobo kasukthôm te ba hamô Sebulun lo Naptali iniñ pik.

¹⁴Yani hamô loñ êñ ek Wapômbên anên abô injik anôn ba hanañ hadên plopet Aisaia nena,

¹⁵"Sebulun lo Naptali iniñ pik atu hamô habobo kasukthôm, lôk pik atu ba hêk ñañ Jolodañ anên dañ vi,

††† 3:16 Jon 1:32 § 3:17 Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 §† 4:1 Hib 2:18; 4:15 §†† 4:2 Kis 34:28 §† 4:4 Lo 8:3 §†† 4:7 Lo 6:16 §† 4:10 Lo 6:13 §† 4:12 Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

Galili, loŋ atu ba avômalô loŋ buyaŋ êmô.

¹⁶ Avômalô takatu ba êmô momaŋiniŋ bêŋ kapô, thêlô lêk êyê deda bêŋ te.

Ba idum ek nema, ma doŋtom deda habi hayô hêk thêlô ba hêv mo- maŋiniŋ vê.”

Aisaia 9:1-2

¹⁷ †Yisu hayô Kapaneam yôv ma hadum anêŋ ku môŋ ba hanaŋ Wapômbên anêŋ abô hadên avômalô nena, “Wapômbên anêŋ loŋ lôkliŋyak lêk habobo ba node kapôlômim liliŋ.”

Yisu dalam anyô ayova ek nesopa yani

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)

¹⁸ Yisu habup hathak kasukthôm Galili anêŋ liŋdaŋ ma hayê anyô lo yaŋ Saimon atu ba elam nena Pita lôk yaŋ molok Andulu. Thai ma nê ik alim ba ibi iniŋ yak- seŋ halôk kasukthôm. ¹⁹ Ma hanaŋ hadên thai, “Mamu nôlêm nosopa ya! Tem yandum ba mamu nôbôn avô- malô êtôm ôvôn alim halôk yakseŋ.” ²⁰ Ma ketheŋ oyaŋ ma thai êdô iniŋ yakseŋ hamô ma esopa Yisu.

²¹ Habup hathak vauna ma hayê anyô loyaŋ, Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nakaduŋ. Thêlô lôk lambô êmô yeŋ ba idu iniŋ yakseŋ. Ma Yisu dalam thai. ²² Ma ketheŋ oyaŋ ma etak lambô lôk yeŋ hamô ma esopa Yisu.

Yisu hadum avômalô lôk lijiŋ mavi

(Luk 6:17-19)

²³ ††Yisu hi havenŋ Galili lôbôlôbô ba hathak habitak hayô iniŋ unyak yeŋ ba hanaŋ Wapômbên anêŋ Abô Mavi hathak anêŋ loŋ lôkliŋyak hadên i. Ma hadum in- iŋ malaiŋ lôk lijiŋ lomalama ba ibitak mavi. ²⁴ †Ma avô- malô anêŋ plovins Silia elanô abô hathak Yisu anêŋ ku ma ewa iniŋ nê lôk lijiŋ lomalama sapên ba i hadên yani. Ewa nê takatu ba ewa vovaŋ bêŋ lôk nê ngôk hamô haviŋ i ma nê ema yak lôk nê ivuviŋ sapên i hadên yani ek hêv iniŋ lijiŋ takên vê. ²⁵ ††Avômalô bêŋ anôŋ êlêm esopa yani. Doho êlêm anêŋ Galili, ma do- ho êlêm anêŋ Jusalem, ma doho êlêm anêŋ Judia. Ma doho êlêm anêŋ Dekapolis lôk loŋ takatu ba hamô ŋaŋ Jolodaŋ vi.

Yisu hadôn avômalô

(Luk 6:20-23)

5 Yisu hayê avômalô bêŋ anôŋ êlêm ma hathak dumte ba hi hamô. Ma avômalô takatu ba esopa yani i êyô ek yani. ² Ma hadôn i ba hanaŋ nena,

³ †††Ôpatu ba hayala nena yani anyô kambom anôŋ, ôpên lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbên anêŋ loŋ lôkliŋyak.

⁴ †††Ma ôpatu ba lamalaiŋ, ôpên lêk hamô mavi ba Wapômbên tem nêv yani thêvô.

⁵ †††Ma ôpatu ba hamô malinjaô, ôpên lêk hamô mavi ba tem enja pik sapên.

† 4:17 Mat 3:2 †† 4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 ‡ 4:24 Mak 6:55 †† 4:25 Mak 3:7-8 †† 5:3 Ais 57:15 ††† 5:4 Ais 61:2-3; ALK 7:17 ††† 5:5 Sng 37:11

⁶ ††Ma ôpatu ba hama kisi lôk hathakmuniŋ ek imbitak êtôm anyô thêthôn, ôpên lêk hamô mavi ba tem laviyak.

⁷ Ma ôpatu ba hêv kapô ek anyô yaŋ, ôpên lêk hamô mavi ba Wapômbên tem nêv kapô ek ôpên aên iyom.

⁸ Ma ôpatu ba kapô mabuŋ, ôpên lêk hamô mavi ba tem ênjê Wapômbên.

⁹ Ma ôpatu ba hêv bulubiŋ, ôpên lêk hamô mavi ba tem nendam nena Wapômbên anêŋ nakaduŋ.

¹⁰ ††Ma anyô thêthôn te hapôm vovaŋ, ôpên lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbên anêŋ loŋ lôkliŋyak.

¹¹ ††† “Hosopa ya ba anyô te hanaŋ abôma hathak o lôk hêv vovaŋ hadên o lôk hanaŋ abô kambom lomalo- ma hathak o mena hanaŋ abôyaŋ hathak o, êŋ ma lêk hômô mavi!

¹² †† “Avômalô bôk idum aên hadên plopet tak sêbôk ba êmôn ek o. Ma Wapômbên tem nêv vuli mavi bêŋ te êndên o êmô malak leŋ ba intu lemmavi anôŋ ba ômbô o!

Wapômbên anêŋ avômalô hatôm ngwêk lo deda

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ “Môlô ma pik êntêk anêŋ ngwêk. Ma doŋtom ng- wêk vabô, êŋ ma lêk habitak hatôm siŋusik ma hatôm imbitak vasiŋ esak loŋbô ami ba intu nômbi ni ek avô- malô nêyô nimiŋ ba nembak pesa.

¹⁴ ††† “Môlô ma pik anêŋ deda. Ma malak atu ba hamô dum ba avômalô êtôm atum lam sapên, thêlô êthôk- wên ek nêv deda ma miŋ ivuŋ ami. ¹⁵ †††Ma miŋ othak ôtôm atum lam ba uvuŋ halôk uŋ kapô ami. Othak opesaŋ lam anêŋ deda ek imbi êyô unyak kapô lôkthô.

¹⁶ †† “Ma môlônim deda imbi êyô ênjêk avômalô lôk- thô ek nêgê unim ku mavi takatu ba udum ek nebam môlônim lemambô atu ba hamô malak leŋ anêŋ athên.

Yisu halêm ek embatho abô balabuŋ loŋ

¹⁷ ††† “Môlô miŋ noson nena yahalêm ek yambuliŋ abô balabuŋ lôk plopet iniŋ abô ami. Yahalôk ba ya- halêm ek abô takên injik anôŋ ma miŋ yahalêm ek yanêm vê ami. ¹⁸ †††Yanaŋ avanôn êndên môlô. Abô lêlêyaŋ yaô nena sapên atu ba eto hêk kapya abô bal- abuŋ te tem miŋ nêv yak ami. Mi anôŋ. Abô takên tem ênjêk endeba pik lo leŋ anêŋ daŋ. Ma nômkama takatu ba hamô abô balabuŋ sapên tem injik anôŋ.

¹⁹ †††Aên ba ôpatu ba hêv abô balabuŋ yaônate vê ba hadôn avômalô hathak tem êtôm okna hathek ênjêk Wapômbên anêŋ loŋ lôkliŋyak. Ma doŋtom ôpatu ba hasopa abô balabuŋ lôk hik thô hadên avômalô tem imbitak anyô lôk athên bêŋ ênjêk Wapômbên anêŋ loŋ lôkliŋyak. ²⁰ Yanaŋ avanôn êndên môlô. Anêm thêthôn miŋ hamôn ek Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ iniŋ ami, êŋ ma tem miŋ hatôm ôyô Wapômbên anêŋ loŋ lôkliŋyak ami.

§ 5:6 Ais 55:1-2 † 5:10 1Pi 3:14 †† 5:11 1Pi 4:14 † 5:12 2Sto 36:16; Ap 7:52 ††† 5:14 Jon 8:12; 9:5 † 5:15 Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 † 5:16 Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 ††† 5:17 Lom 3:31 ††† 5:18 Luk 16:17; 21:33 ††† 5:19 Jem 2:10

Notauviñ unim lemim maniñ (Luk 12:57-59)

²¹ † “Môlô bôk olañô abô takatu ba enañ hadên bu-malô thêlô nena, ‘Miñ ungwik anyô vônô paliñ ami. Ma ôpatu ba hik anyô vônô paliñ tem êpôm abô.’ ²² †† Ma donjom yanañ êndên môlô. Anyô te lamaniñ hadên anyô yañ, ôpên tem êpôm abô. Ma anyô te hanañ abô-ma hathak anyô yañ, ôpên tem imiñ nê bêtên bêtên maleniñ ek indum abô. Ma anyô te hanañ hadên anyô yañ nena, ‘O anyô molo’, yakô ôpên tem nimbi êndôk loñ atum lôkmala.

²³ † “Aên ba hômô loñ êbôk da ek ômbôk anêm da, ma lemhabi nena anêm abô hêk haviñ anyô te, ²⁴ êñ ma otak anêm da êmô loñ êbôk da ma nu êndên ôpên. Ma opesañ abô imbiñ yani vêmam ka nu ômbôk anêm da.

²⁵ “Ma anyô te hadum ek idum abô ek o ba mamu ovej loñôndê hi denañ ek nôyô loñ nindum abô, ma opesañ abô imbiñ yani kethen. Yakô tem etak o êndôk anyô halañô abô bañ. Êñ ma ôpên tem etak o êndôk anên nê ku baheniñ ek nêndô o êmô koladôn.

²⁶ Odañô! Yanañ avanôn êndên o. Tem ômô koladôn endeba nêm anêm vuli sapên atu ba anyô bêtên hanañ am.

Otak auk sek waliliñ

²⁷ †† “Môlô bôk olañô abô takatu ba enañ yôv nena, ‘Miñ undum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami.’ ²⁸ Ma donjom yanañ êndên môlô nena anyô te makilik hathak avi te ba hadum ek ênjêk imbiñ yani, êñ ma lêk hêk haviñ avi êñ yôv. ²⁹ †† Aên ba malem vianôn hadum ba hudum kambom, êñ ma ômbi vê ba umbini! Malem daluk donjom iyom, êñ ma malaiñ. Ma donjom, lemvimkupik sapên êndôk loñ atum lôkmala, êñ ma malaiñ bêtên anôn. ³⁰ ††† Ma bahem vianôn hadum ba hudum kambom, êñ ma odabên kisi ba umbini! Bahem donjom iyom, êñ ma malaiñ. Ma donjom lemvimkupik sapên êndôk loñ atum lôkmala, êñ ma malaiñ bêtên anôn.

Miñ nêm vônim vê ami (Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ ††† “Môlô bôk olañô yôv nena, ‘Anyô hadum ek êndô avi ma eto abô êndôk kapy ba nêm kapy êñ êndên yanavi ek nêm yani vê. Ma miñ hatôm nêm yanavi vê oyañ ami.’ ³² † Ma donjom yanañ êndên môlô aêntêk. Anyô te hêv yanavi vê oyañ ma miñ hadum sek ami ba avi êñ hi hawa anyô yañ êñ ma ôpên hadum ba avi êñ hadum sek. Ma yamalô lukmuk êñ hadum sek aên iyom.

Nonañ abô anôn iyom

³³ †† “Môlô bôk olañô abô takatu ba enañ hadên bu-malô thêlô nena, ‘Hovak balabuñ hathak Wapômbên anên athên hathak nômla, êñ ma undum nôm êñ anôn.’ Miñ ômbôliñ dômim ami. ³⁴ ††† Ma donjom yanañ êndên môlô nena miñ ombak balabuñ esak nômla ami lôk miñ ombak balabuñ esak Wapômbên anên athên ami ek malê nena yanida hamô malak len hatôm kiñ. ³⁵ †† Ma miñ ombak balabuñ esak pik ami ek malê nena pik bêtên êntêk ma balê Wapômbên da hatak vakapô hayô hamiñ. Ma miñ ombak balabuñ esak Jelusalem ami ek malê nena Jelusalem ma Kiñ Bêtên atu anên malak. ³⁶ Ma miñ ombak balabuñ esak lemkadôk ami ek malê nena o miñ hatôm onañ ba lemkadôk nuanj imbitak thapuk mena lonjavu la ami. ³⁷ Ba intu môlô nonañ abô avanôn iyom. Ma miñ nonañ balabuñ lo-maloma ek injik thô nena onañ abô avanôn ami. Abô takên habitak anên Sadan anên.

Môlô miñ ungwik kambom liliñ ami (Luk 6:29-30)

³⁸ ††† “Môlô bôk olañô abô takatu ba enañ yôv nena, ‘Anyô te habi anyô yañ madaluk siñ, êñ ma nômbi ôpên madaluk siñ aên iyom. Ma anyô te hik anyô yañ abôlêk kalalañ lu, ma ungwik ôpên abôlêk kalalañ lu aên iyom.’ ³⁹ Ma donjom yanañ êndên môlô nena miñ ungwik anyô yañ anên kambom liliñ ami. Ma anyô te hapetav malem danj vi, êñ ma nungwik vi liliñ ek epetav imbiñ. ⁴⁰ Ma anyô te hadum abô ek o ba anyô atu halañô abô hanañ nena nêm anêm kwêv êndên ôpên, êñ ma nêm anêm kwêv thilibuñ êndên ôpên imbiñ. ⁴¹ Ma anyô vovak te hanañ nena onja anên nômkama ba nu êtôm kilomita te, êñ ma nu êtôm kilomita ju. ⁴² Ma anyô te hanañ hik o liñ ek nêm nômlate êndên yani, êñ ma nêm êndên yani. Ma anyô te lahaviñ enja nômlate ênjêk o vêm ka nêm viyañ, êñ ma miñ ôpôlik ami.

Lemimimbiñ nê takatu ba êpôlik hathak o (Luk 6:27-36)

⁴³ †† “Môlô bôk olañô abô takatu ba enañ yôv nena, ‘Lemimimbiñ anêm avômalô ma ôpôlik esak nê takatu ba êpôlik hathak o.’ ⁴⁴ ††† Ma donjom yanañ êndên môlô nena lemimimbiñ nê takatu ba êpôlik hathak môlô lôk noter mek esak nê takatu ba êv vovañ hadên môlô ek numbitak êtôm Lemambô atu ba hamô malak len anên nali. Ek malê nena yanida hêv wak hadên avô-malô mavi lôk kambom ma hêv ôthôm ek nê thêthôn lôk nê lokbañ. ⁴⁶ Ma môlô othak lemimhaviñ nê takatu ba lenjinhaviñ môlô iyom, êñ ma nôm oyañ. Tem miñ môlô noja nôm mavi te ami. Nê ewa takis ethak idum aên haviñ! ⁴⁷ Ma môlô othak ôv waktêvôn hadên môlônim avômalô iyom, môlô oson nena kobom hik

† 5:21 Kis 20:13; Lo 5:17 †† 5:22 1Jon 3:15 † 5:23 Mak 11:25 †† 5:27 Kis 20:14; Lo 5:18 †† 5:29 Mat 18:9; Mak 9:47 ††† 5:30 Mat 18:8; Mak 9:43 ††† 5:31 Lo 24:1-4; Mak 10:4 § 5:32 1Ko 7:10-11

§† 5:33 Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 §†† 5:34 Ais 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12 §† 5:35 Sng 48:2; Ais 66:1 §†† 5:38 Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 §† 5:43 Wkp 19:18 §† 5:44-45 Kis 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Lom 12:14,20

môlô vônô e? Njê daluk idum aêñ haviñ! ⁴⁸ †Ba intu nômô batôn oyañ êtôm Lemambô atu ba hamô batôn oyañ hamô malak leñ.”

Nônêm avômalô siv sa

6 ^{††}“Môlô noyabiñ am! Miñ nundum ku mavi loma-loma ek avômalô nêgê ba nebam môlô ami. Yakô Wapômbên atu ba hamô malak leñ tem miñ nêm nôm mavi la êndên môlô ami.

² “Môlô udum ek nônêm avômalô siv sa, ma miñ nundum êtôm njê takatu ba esau avômalô ami. Thêlô ethak êv anyô ek iyuv lavuak êmôn ba i unyak yeñ. Êñ ma thêlô êv nômlate hadên avômalô siv ek avômalô nêgê ba nebam thêlô. Yanañ avanôn êndên môlô nena njê takên lêk ewa iniñ mavi yôv ba ember yam ma Wapômbên tem miñ nêm nôm mavi yañ êndên i ami. ³ Ma doñtom môlô udum ek nônêm nômlate êndên avômalô siv, êñ ma nubun ba nônêm ek avômalô vi miñ nêgê ami. Nôm atu ba bahem vianôn hadum ma bahem viker êsôn paliñ ⁴ ek ku êñ ênjêk loñ kapô iyom. Ma Lemambô atu ba hayê ku takatu ba hudum hêk loñ kapô ma tem nêm nôm mavi te êndên o.

Okopak ba oterj mek

(Luk 11:2-4)

⁵ † “Môlô udum ek noterj mek, ma miñ nundum êtôm njê takatu ba esau avômalô ami. Thêlô leñjinhaviñ neterj mek nimiñ malaklêvôn lôk unyak yeñ ek avômalô nêgê i. Odañô! Yanañ avanôn êndên môlô. Njê takên lêk ewa iniñ mavi yôv ba ember yam ma Wapômbên tem miñ nêm nôm mavi yañ êndên i ami. ⁶ Ma doñtom hudum ek oterj mek, êñ ma nu anêm unyak kapô ma nuñgwik unyak abôlêk siñ. Ma oterj mek êndên Lemambô atu ba hamô loñ kapô. Ma Lemambô tem ênjê ku takatu ba hudum hêk loñ kapô ma nêm nôm mavi te êndên o.

⁷ † “Hudum ek oterj mek, ma miñ ondelâ abô êtôm njê daluk ethak idum ami. Thêlô eterj mek daim ek eson nena Wapômbên tem endañô iniñ mek daim êñ. ⁸ †† Ma doñtom hudum ek oterj mek ma Wapômbên lêk hayala anêm malaiñ yôv ba intu miñ osopa iniñ bôk lo loñ ami. ⁹ Ma noterj mek aêntêk,

“Wakamik, hômô malak leñ.

Yêlô nambô anêm athên mathen liñ.

¹⁰ †† Anêm loñ lôkliñyak êlêm.

Yêlô nasopa anêm lemhaviñ ênjêk pik êtôm thêlô esopa hêk malak leñ.

¹¹ Nêm nôm êndên yêlô êndên wak êntêk.

¹² †† Ma otak kapôlôm ek yêlô êtôm atu ba yêlô atak kapôlônij ek avômalô vi atu ba idum kambom hadên yêlô.

¹³ † Miñ otak yêlô ek nandum kambom ami. Ma nêm yêlô vê ênjêk kambom.’ [†]

† 5:48 Wkp 19:2; Lo 18:13 †† 6:1 Mat 23:5 † 6:5 Mat 23:5; Luk 18:10-14 †† 6:7 1Kiñ 18:26-29 †† 6:8 Mat 6:32 †† 6:10 Luk 22:42 †† 6:12 Mat 6:14-15; 18:21-35 † 6:13 Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 †† Njê lôkawk vi enañ nena abô doho atu ba Matyu hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Loñ lôk-

¹⁴ †† “Ma notak kapôlômim ek avômalô vi, ma Lemambô atu ba hamô malak leñ tem etak kapô ek môlô aên iyom. ¹⁵ Ma hovalon kapôlôm lôn ek avômalô vi, ma Lemambô tem embalon kapô loñ ek o aên iyom.

Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbên

¹⁶ †† “Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbên, ma miñ malem tiyamtiyam êtôm njê esau avômalô ethak idum ami. Thêlô miñ ithik i ba epesañ i katô ami ek avômalô neyala nena thêlô lêk itip ek nôm. Yanañ avanôn êndên môlô nena njê êñ lêk ewa iniñ nôm mavi yôv ba ember yam ma Wapômbên tem miñ nêm nôm mavi yañ êndên i ami. ¹⁷ Ma doñtom hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbên, ma otak nôm lêñlêñ esak lemkadôk lôk usik thonam lo malem êtôm lemmavi iyom ¹⁸ ek avômalô miñ neyala nena lêk hutip ek nôm ami. Ma lemambô atu ba hamô loñ kapô, yani iyom in-tu hayê anêm ku loñ kapô êñ ba tem nêm nôm mavi te êndên o.

Nômbôlêm nômkama malak leñ

(Luk 12:33-34)

¹⁹ †† “Pik êntêk ma didu lo da tem nimbuliñ nômkama lôk njê vani tem nijik unyak vose ba neja nômkama takên vani. Ba intu miñ nômbôlêm nômkama mavi ba nôndô êmô pik êntêk ami. ²⁰ †† Mi, nusup nômkama malak leñ mavimavi iyom. Êñ ma miñ hatôm da lo didu nimbuliñ nômkama takên lôk njê vani miñ hatôm nijik anêm unyak vose ba neja anêm nômkama vani ami. ²¹ Loñ atu ba anyô anên nômkama mavi hamô in-tu kapôlônij tem êmô loñ êñ imbiñ.

Malen ma kupik anên deda

(Luk 11:34-36)

²² “Malen daluk ma leñvijkupik anên deda. Aên ba malemdaluk hamô mavi, êñ ma anên deda êñ hayabiñ lemvimkupik sapên. ²³ Ma doñtom malen daluk kambom, êñ ma momañiniñ lêk hayabiñ leñvijkupik sapên. Ba deda atu ba hamô kapôlôm miñ hadum anên ku ami, ma momañiniñ tem indumbak bên.

Anyô te miñ hatôm indum anyô ju iniñ ku ami

(Luk 16:13)

²⁴ “Anyô te miñ hatôm indum anyô bên ju iniñ ku ami. Ma tem la imbiñ anyô yañ ma kapô êndô yañ. Ma tem ma endahaliñ anyô yañ ma imbuliñ dôm ek anyô yañ. Môlô miñ hatôm nosopa Wapômbên lôk valuse-leñ ami.

Miñ lemim imbi bên anôn esak nômkama pik ami

(Luk 12:22-32)

²⁵ †† “Lôkmala ma bên ek nôm eyañ. Leñvijkupik ma bên ek kwêv lo sup. Aên ba intu yanañ êndên môlô nena miñ lemim imbi bên anôn esak nômkama pik loma-

liñyak lôk lôklokwañ ma athên lôkmangij, êñ ma oda anêm êtôm wak nômbên in-tu sapên. Avanôn. †† 6:14 Mak 11:25-26 ††

loma êtôm kwêv mena nô m lôk ñaṅ ami. ²⁶ †Ôṅgô menak. Thêlô miṅ ethak idum ku lôk elav nô m ami. Ma miṅ ethak ewa nô m ba etak hamô unyak kapô ami. Môlônim Lemambô atu ba hamô malak leṅ havakôn thêlô. Ma môlô ma Wapômbêṅ lahaviṅ bêṅ anôṅ hamôn ek menak. ²⁷ Ma môlô lemhlakam hathak nô m pik takêṅ, ma tem nô m môlô lôkmala wak te imbiṅ e? Mi anôṅ!

²⁸ †Aisê ka môlô othak lemimhabi bêṅ anôṅ hathak kwêv? Môlô ôṅgô alokwaṅ vuak takatu ba hamô may-aliv. Thêlô ibitak aisê? Thêlô miṅ ethak idum iniṅ ku lôk idu iniṅ kwêv ami. ²⁹ ††Aêṅ ba yanaṅ êndêṅ môlô! Solomon hathak hik anêṅ kwêv kêkêlô. Ma anêṅ kwêv sapêṅ ma nô m yaôna ek alokwaṅ vuak mavi takatu. ³⁰ Môlô ma avômalô ôêvhaviṅ yaôna lôk! Kethêṅ oyaṅ ma tem nedabêṅ kamuṅ takatu kisi ba nêmbôk esak atum! Ma doṅtom Wapômbêṅ hathak hêv kwêv hadêṅ kamuṅ takêṅ. Ba intu tem eyabiṅ môlô mavi aêṅ iyom. ³¹ Aêṅ ba môlô miṅ lemim injik am ba nonaṅ, 'Yêlô an-ṅaṅ malê lôk nanum malê?' ma 'Yêlôaniṅ kwêv êsê?' Dô. ³² †Nê daluk ethak elaviṅ ba esopa nô m takêṅ. Ma doṅtom môlônim Lemambô atu ba hamô malak leṅ hayala môlônim malaiṅ ba tem nê m nô m takêṅ êndêṅ môlô. ³³ ††Ba intu ku môṅ ma lem injik o esak Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak lôk osopa anêṅ abô ma tem nê m nô m takêṅ sapêṅ êndêṅ o. ³⁴ Aêṅ ba môlô miṅ lemim malaiṅ ek yamuṅ anêṅ nô mkama ami. Yamuṅ anêṅ malaiṅ ma wak êṅ da anêṅ. Ma wak te anêṅ malaiṅ ma wak êṅ da iyom anêṅ.

Miṅ nutitiniṅ avômalô ami

(Luk 6:37-42)

7 ††"Môlô miṅ nutitiniṅ anyô vi ami. Wapômbêṅ tem ititiniṅ môlô aêṅ iyom! ² ††Abô takatu ba honaṅ hathak anyô vi, êṅ ma Wapômbêṅ tem enaṅ aêṅ êndêṅ o. Ma malêla takatu ba huik sam hadêṅ anyô vi ma tem nê m viyaṅ aêṅ iyom êndêṅ o. ³ Ma lem hik o hathak siṅsusik yaô atu ba hamiṅ mamuyaṅ madaluk. Ma doṅtom aselenṅ atu ba hapalaṅaniṅ hamiṅ oda malem siṅ ma hôthôn paliṅ. ⁴ Ba honaṅ, 'Aiyaṅ, yahadam ek yanê m siṅsusik atu ba hamô malem daluk vê.' Nôṅgô katô, oda anê m ma aselenṅ hapalaṅaniṅ hamiṅ malem loṅ siṅ. ⁵ O anyô abôyaṅ! Nê m aselenṅ atu ba hêk malem vê ek nôṅgô tak vê m ka miṅ nê m siṅsusik atu ba hêk mamuyaṅ madaluk vê.

⁶ †"Ma miṅ noja nô m matherṅ ba nô nê m êndêṅ avuṅ ami. Tem nijik liliṅ ba nesaṅ môlô mayaliv. Ma miṅ nô mbi unim kôm kôm mavi êndêṅ bok ami. Tem nembak pesa esak venṅ kapô.

Loṅôndê neteṅ mek

(Luk 11:9-13)

⁷ ††"Nê takatu ba enaṅ hik Wapômbêṅ liṅ, ma tem neja nô mkama êtôm atu ba enaṅ. Ma anyô habôlê m nô mlate, êṅ ma tem êpôm. Ma ôpatu ba hapididiṅ unyak abôlêk, ma tem injik unyak abôlêk vê ek ôpêṅ. Aêṅ ba nonaṅ injik Wapômbêṅ liṅ ma tem nê m môlônim lemimhaviṅ êndêṅ môlô. Ma môlô ôbôlê m ma tem nô pôm. Ma upididiṅ unyak abôlêk ma tem injik vê ek môlô.

⁹ †"Nalummalô hanaṅ hik o liṅ ek nê m polom êndêṅ yani, ma tem nê m valu te êndêṅ yani e? Mi. ¹⁰ Ma nalummalô hanaṅ hik o liṅ ek nê m alim ṅgwêk te êndêṅ yani, ma tem nê m umya kambom te êndêṅ yani e? Mi. ¹¹ †Odaṅô! Môlô ma avômalô kambom! Ma doṅtom môlô othak ôêv nô mkama mavi hadêṅ nalumi. Ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leṅ ma Wapômbêṅ mavi anôṅ ba intu tem nê m nô mkama mavi êndêṅ môlô ṅê takatu ba onaṅ hik yani liṅ.

¹² ††"Ma malêla takatu ba môlô lemimhaviṅ avômalô vi nindum êndêṅ môlô, ma nundum aêṅ êndêṅ i. Êṅ ma abô balabuṅ lôk plopet iniṅ abô anêṅ ôdôn bêṅ."

Unyak abôlêk yaôna

(Luk 13:24)

¹³ †"Loṅôndê bêṅ ma hi loṅ ṅama. Ma badêṅ abôlêk bêṅ te hamô loṅ êṅ ba avômalô bêṅ anôṅ ethak ibitak êyô. Ma doṅtom loṅôndê kamuṅ hi loṅ lôkmala. Ma badêṅ abôlêk yaônate hêk loṅ êṅ ba avômalô tomtom iyom ethak êpôm ba elom. Ba intu nô sôam ek numbitak nô yô badêṅ abôlêk yaôna êṅ ba unu.

Nê plopet abôyaṅ

(Luk 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵ †††"Môlô noyabiṅ am êndêṅ ṅê plopet abôyaṅ. Thêlô ma hatôm avuṅ yatap ba ivuliv i siṅ hathak bok-sipsip kupik ba i hadêṅ boksipsip ek nimbuliṅ i. ¹⁶ ††Aêṅ ba iniṅ anôṅ intu tem injik i thô. Yak lôkmangiṅ mena kamuṅ lôk lilu ma avômalô ethak elav hatôm iniṅ nô m e? ¹⁷ Alokwaṅ mavi sapêṅ hathak hik anêṅ anôṅ mavi iyom. Ma alokwaṅ kambom hathak hik anêṅ anôṅ kambom aêṅ iyom. ¹⁸ Ba intu alokwaṅ mavi miṅ hatôm injik anêṅ anôṅ kambom ami. Ma alokwaṅ kambom miṅ hatôm injik anêṅ anôṅ mavi ami. ¹⁹ †††Aêṅ ba alokwaṅ sapêṅ atu ba miṅ hik anêṅ anôṅ ami, ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum. ²⁰ ††Ba intu plopet abôyaṅ iniṅ anôṅ tem injik thêlôda thô êndêṅ môlô.

²¹ ††"Avômalô ethak elam ya nena, 'Anyô Bêṅ, Anyô Bêṅ.' Ma doṅtom thêlô sapêṅ miṅ hatôm nê yô Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak kapô ami. Ma avômalô takatu ba esopa Wakamik atu ba hamô malak leṅ anêṅ abô, thêlô êṅ iyom intu tem nê yô Wapômbêṅ

6:16 Ais 58:5-9 ††† 6:19 Jem 5:1-3 †† 6:20 Mat 19:21; Luk 18:22 †† 6:25 Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7 † 6:26 Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 †† 6:29 1Kiṅ 10:4-7; 2Sto 9:3-6 † 6:32 Mat 6:8 †† 6:33 1Kiṅ 3:11-14; Sng 37:4,25; Lom 14:17 †† 7:1 Lom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 ††† 7:2 Mak 4:24

††† 7:7-8 Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24; 1Jon 3:22; 5:14-15 † 7:11 Jem 1:17 †† 7:12 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Lom 13:8-10 ††† 7:15 Mat 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 †† 7:16 Gal 5:19-22; Jem 3:12 ††† 7:19 Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 †† 7:20 Mat 12:33 †† 7:21 Luk 6:46; Jem 1:25

anêḡ loḡ lôklijnyak kapô. ²² Waklavônḡ yandaḡô avô-malô sapêḡ iniḡ abô, ma bêḡ anônḡ tem nenaḡ êḡndêḡ ya 'Anyô Bêḡ, Anyô Bêḡ, yêlô athak alam anêḡ athêḡ ba adum anêḡ ku plopet. Ma yêlô athak alam anêḡ athêḡ ba êḡ ngôk vê lôk adum nômbithi bêḡ anônḡ hathak.' ²³ †Êḡ ma tem yanaḡ êḡndêḡ i, 'Môlô nu! Môlô nêḡ udum kambom ba yahathônḡ môlô paliḡ.'

Loḡôndêḡ ju ek nedav unyak

(Luk 6:46-49)

²⁴ "Aêḡ ba ôpatu ba halaḡô yenaḡ abô sapêḡ ba hasopa hatôm anyô lôkuk mavi atu ba halav anêḡ unyak halôk valu. ²⁵ Ma ôthôm lôk lovak bêḡ ma ḡambô hayô ba hayôkwij unyak êḡ. Ma valu havalonḡ unyak êḡ loḡ lôklokwaḡ ba miḡ hapu ami. ²⁶ Ma anyô halaḡô yenaḡ abô ba miḡ hasopa ami hatôm anyô auk mi ba halav anêḡ unyak halôk thathe oyaḡ. ²⁷ Ma ôthôm malokola lôk lovak bêḡ ma ḡambô hayô ba hayôkwij unyak êḡ ba hapu lôk diḡdiḡ bêḡ ba hi."

²⁸ Yisu hanaḡ abô sapêḡ yôḡ ma avômalô takatu ba elañô esonḡ kambom ba enaḡ, ²⁹ †† "Yani miḡ hadônḡ alalô ba halam kêdônḡwaga bô iniḡ abô hatôm nêḡ lôkuk hathak abô balabuḡ ethak idum ami. Mi. Hadônḡ alalô hatôm anyô lôk athêḡ bêḡ."

Yisu hadum anyô palê lepla te mavi

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)

8 Yisu hatak dumlolê ba hi ma avômalô bêḡ anônḡ esopa yani. ² Ma anyô palê lepla te halêḡ hadêḡ Yisu ma halek vadônḡ lêlô ma hanaḡ, "Anyô bêḡ, odanêḡ lemhaviḡ ma hatôm undum ba yambitak mavi." †

³ Ma hatak baḡ hayô hêk ôpêḡ ma hanaḡ, "Yalerḡhaviḡ iḡ umbitak mabuḡ mavi!" Ma kethêḡ oyaḡ ma lijij êḡ hêḡ yak ba habitak mabuḡ mavi. ⁴ ††Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani, "Nu nuḡḡwik o thô êḡndêḡ anyô habôk da ma nêḡ da êtôm sêbôk ba Mose hanaḡ ek injik thô nena anêḡ lijij lêk hêḡ yak. Ma miḡ onañḡ bêḡ êḡndêḡ anyôla ami."

Yisu hadum anyô vovak anêḡ anyô ku te mavi

(Luk 7:1-10)

⁵ Yisu hayô malak Kapaneam, ma anyô vovak laik te anêḡ malak bêḡ Lom halêḡ hadêḡ yani ⁶ ma hanaḡ, "Anyô bêḡ, yenaḡ anyô ku hapôm lijij va lo baḡ havuḡiḡ ba hawa vovaḡ bêḡ ba hêk unyak iyom."

⁷ Ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani, "Tem yasôk ek yandum ôpêḡ mavi."

⁸ Ma doḡtom anyô vovak laik êḡ hanaḡ, "Anyô bêḡ, ya miḡ anyô mavi ek ôlêḡ yenaḡ unyak ami. Yada yahamô anyô bêḡ te vibij, ma yenaḡ nêḡ vovak êḡmô ya vibij. Ba yahanaḡ hadêḡ yenaḡ anyô vovak te nena, 'Nu,' êḡ ma hi. Mena yahanaḡ hadêḡ yaḡ nena, 'Ôlêḡ,' êḡ ma halêḡ. Ma yahanaḡ hadêḡ yenaḡ anyô ku nena, 'Undum ku êḡntêk,' êḡ ma hadum. Aêḡ ba yahayala ne-

† 7:23 Sḡḡ 6:8; 2Ti 2:19 †† 7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 † Lijij lepla ma palê hatêḡtô anyô lijikupik aleba ibitak pulij ba avômalô êpôlik hathak i. †† 8:4 Wkḡ 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

na onañḡ iyom ek yenaḡ anyô ku imbitak mavi ma tem imbitak mavi."

¹⁰ Yisu halaḡô abô êḡ ba hasonḡ kambom ma hanaḡ hadêḡ avômalô takatu ba esopa yani nena, "Yanaḡ avanônḡ êḡndêḡ môlô. Ya miḡ bôk yahapôm anyô hêḡhaviḡ bêḡ te aêḡntêk hamô loḡ Israeḡ ami. ¹¹ ††Yanaḡ êḡndêḡ môlô. Avômalô loḡ buyaḡ bêḡ anônḡ tem nejaḡ ba ninum imbij Ablaham lo Aisak ma Jekop nêḡmô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôklijnyak. ¹² ††Sêbôk ma Wapômbêḡ lahaviḡ avômalô Israeḡ nêḡyô anêḡ loḡ lôklijnyak kapô, ma doḡtom lêk ma yani tem nêḡm thêlô vê ba ini loḡ momaḡiniḡ bêḡ. Loḡ êḡ ma tem thêlô nedaḡ asêḡ maleḡ ba nesaḡ veḡḡḡbôlêk ôdônḡ loḡ."

¹³ Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ anyô vovak laik êḡ, "Nu! Ma nôḡm atu ba lêk hêḡhaviḡ ma tem imbitak aêḡ." Ma kethêḡ oyaḡ ma ôpêḡ anêḡ anyô vovak atu habitak mavi.

Yisu hadum Pita yaḡjavi mavi

(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)

¹⁴ Ma Yisu hayô Pita anêḡ unyak kapô ma hayê Pita yaḡjavi hapôm lijij vovaḡ ba hêk iyom. ¹⁵ Ma Yisu havalonḡ avi êḡ baḡ ma lijij êḡ hatak yani ma haviyô hapôpêk nôḡm ek Yisu.

Yisu hadum avômalô bêḡ anônḡ mavi

(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)

¹⁶ Yaḡsiḡ ma ewa nêḡ lôk ḡḡk habulij i doho êlêḡ hadêḡ Yisu. Ma Yisu hanaḡ abô iyom ma ḡḡk takêḡ etak avômalô takêḡ ba i. Ma hadum avômalô lôk lijij sapêḡ ibitak mavi. ¹⁷ Ba intu Wapômbêḡ anêḡ abô atu ba bôk hanaḡ hadêḡ plopet Aisaia hik anônḡ nena, "Yani hapesaḡ alalôaniḡ lijij mavi ma hêḡ alalôaniḡ vovaḡ vê."

Aisaia 53:4

Ku bêḡ ek nesopa Yisu vaḡḡwam

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Yisu hayê avômalô bêḡ anônḡ êḡmô ma hanaḡ hadêḡ anêḡ nêḡ ku nena, "Alôana kasukthôm vi tuvulu."

¹⁹ Êḡ ma nêḡ lôkuk hathak abô balabuḡ te halêḡ hadêḡ Yisu ma hanaḡ nena, "Kêdônḡwaga, loḡ nômbêḡ atu ba hu ma tem yasopa o."

²⁰ ††Ma Yisu hanaḡ, "Avuḡ yatap iniḡ pik abyañḡ hamô ma menak iniḡ unyak hamô, ma doḡtom ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu anêḡ loḡ êḡnjêk ma mi."

²¹ †Ma Yisu anêḡ anyô te hanaḡ, "Anyô Bêḡ, otak ya ek yana yandav wakamik vêḡmam."

²² Ma doḡtom Yisu hanaḡ hadêḡ ôpêḡ, "Dô! Nêḡ ḡama da nedav iniḡ ḡama. Ma ôlêḡ osopa ya!"

Lovak halaḡô Yisu

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Yôḡ ma Yisu hathak yeḡ ma anêḡ nêḡ ku i haviḡ yani. ²⁴ ††Thêlô i êḡyô kasukthôm malêḡvônḡ ma kethêḡ oyaḡ ma ôthôm bêḡ lôk lovak hayô. Ma ḡañḡ budum

†† 8:11 Luk 13:29 ††† 8:12 Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 ††† 8:20 2Ko 8:9 § 8:21 1Kiḡ 19:20 †† 8:24 Sḡḡ 4:8

hik ba hadum ek êyô yeŋ vôn. Ma doŋtom Yisu hêk sôm denaŋ. ²⁵ Ma anêŋ nê ku i ik yani liŋ ba enaŋ, "Anyô Bêŋ, nêma alalô bulubiŋ! Tem alalô nama!"

²⁶ †Ma Yisu hanaŋ hadêŋ i, "Môlô nê ôêvhaviŋ yaôna lôk! Aisê ba môlô ôkô?" Êŋ ma haviyô hathaŋ lovak lôk ŋaŋ budum ba êk maliŋyaô ba thêthê mavi.

²⁷ Thêlô esonŋ kambom ba enaŋ, "Anyô aisête ba lovak lôk ŋaŋ budum elanô anêŋ abô ba esopa?"

Yisu hêv ngôk doho vê

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Yôv ma Yisu hi kasukthôm vi tuvulu ba hayô avômalô Gadala iniŋ pik. Ma anyô lokwanju atu ba ngôk kambom hathak habuliŋ i êlêm anêŋ siô ba êpôm yani halôk loŋôndê. Anyô ju êŋ ethak ibuliŋ avômalô ba intu êkô ek nendom loŋôndê êŋ. ²⁹ ††Ma êyê Yisu ma elam lôklala, "Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ, hólêm ek undum malê êndêŋ yêlô? Waklavônŋ nindum abô hêk denaŋ. Ma hólêm loŋ êntêk ek nêma vovaŋ êndêŋ yêlô e?"

³⁰ Ma bok dum te êmô daim dokte ba eyaŋ kamuŋ êmô. ³¹ Ma ngôk takêŋ elanŋ lôklokwan hadêŋ Yisu, "Nêma yêlô vê ni êndôk bok takêŋdaku kapô."

³² Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô "Môlô nu!" Êŋ ma ngôk takêŋ etak anyô ju êŋ ma i êlôk bok takêŋ kapô ba elanviŋ kethêŋ ba i hadêŋ loŋ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ema. ³³ Nê takatu ba eyabiŋ bok êyê nôma êŋ ma êsôv ba i êyô malak bêŋ. Ma enaŋ hadêŋ avômalô hathak nôma atu ba Yisu hadum hadêŋ bok lôk anyô ju atu ba ngôk habuliŋ thai. ³⁴ Êŋ ma avômalô malak lôŋ êŋ iki thô ba i hadêŋ Yisu. Thêlô êyê yani ba êkô kambom ma enaŋ nena, "Otak yêlô ba nu!"

Yisu hadum anyô havuviŋ te mavi

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

⁹ †Yôv ma Yisu hathak yeŋ ngwêk te ba havôhi anêŋ loŋ. ² Ma anyô doho evak anyô havuviŋ te hêk yêma ba êlêm hadêŋ yani. Êŋ ma Yisu hayê thêlônŋ êvhaviŋ ma hanaŋ hadêŋ anyô havuviŋ atu nena, "Yenaŋ okna, lem êndôk biŋ. Lêk yahêv anêma kambom sapêŋ vê."

³ Nê lôkauk hathak abô balabuŋ doho elanô abô êŋ ma enaŋ hadêŋ i, "Ôpêŋ hasonŋ nena yani ma Wapômbêŋ e?"

⁴ ††Yisu hayala thêlônŋ auk ma hanaŋ, "Aisê ka môlô owa auk kambom êŋ? ⁵ Abô alê intu vumvum ek yanaŋ: 'Lêk yahêv anêma kambom sapêŋ vê' mena 'Umbiyô omben.' ⁶ ††Aêŋ ba tem yangik thô êndêŋ môlô nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ athêŋ ma bêŋ ba hatôm nêma kambom vê." Êŋ ma hanaŋ hadêŋ anyô havuviŋ atu nena, "Umbiyô umiŋ ma onja anêma yêma ba nu anêma unyak." ⁷ Êŋ ma ôpêŋ haviyô hamiŋ ba hi anêŋ unyak. ⁸ Ma avômalô êyê nôma êŋ ba esonŋ kambom ma êbô Wapômbêŋ atu ba hêv lôklokwan lôk athêŋ bêŋ hadêŋ avômalô.

† 8:26 Mat 14:31; Sng 89:9 †† 8:29 Mak 1:24; Luk 4:41 † 9:1 Mat 4:13 †† 9:4 Luk 9:47; Jon 2:25 †† 9:6 Jon 17:2

Yisu halam Matyu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yisu hi ma hayê anyô te ba anêŋ athêŋ nena Matyu ba hamô unyak ewa takis. Ma hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, "Ôlêm osopa ya," êŋ ma haviyô ba hi hasopa yani.

¹⁰ Yisu hayaŋ nôma haviŋ Matyu hamô anêŋ unyak. Ma nê ewa takis lôk nê idum kambom bêŋ anôŋ êlêm eyaŋ nôma haviŋ yani lôk anêŋ nê ku. ¹¹ †††Palisi êyê ma enaŋ hik anêŋ nê ku liŋ, "Aisê ka môlônŋim kêdônŋwaga hayaŋ nôma haviŋ nê ewa takis lôk nê idum kambom?"

¹² Yisu halaŋô abô êŋ ma hanaŋ, "Nê lôk liŋŋ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê liŋŋ mi ma mi. ¹³ †††Aêŋ ba môlô lemimimbi Wapômbêŋ anêŋ abô atu ba hêk kapya hanaŋ nena,

"Yalenŋhaviŋ môlô nônem kapôlômim êndêŋ avômalô.

Ma yahapôlik hathak da.'

Hosea 6:6

Ba intu yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom. Ma miŋ yahalêm ek yandam nê thêthônŋ ami."

Enaŋ hik Yisu liŋ hathak kobom evak balabuŋ ek nôma

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ †Jon anêŋ nê ku êlêm hadêŋ Yisu ma enaŋ hik yani liŋ, "Yêlô lôk nê Palisi athak avak balabuŋ ek nôma ek lenŋhabi Wapômbêŋ. Ma doŋtom anêma nê ku miŋ ethak idum aêŋ ami eka?"

¹⁵ Ma Yisu hanaŋ, "Anyô te hawa avi lukmuk, êŋ ma anêŋ anyô môlô eyaŋ nôma lôk lenŋmavi. Ma miŋ hatôm nembak balabuŋ ek nôma ami. Ma doŋtom havenŋ yam, ba ewa yani vê hêk thêlô, êŋ ma anêŋ nê môlô tem nembak balabuŋ ek nôma."

¹⁶ "Anyô late hatôm enja sôp lukmuk bute ba indu sôp bô anêŋ abyanaŋ siŋ esak ami. Hadum aêŋ ma tem sôp lukmuk buêŋ êmô sôp bô kisi. Êŋ ma tem itip bêŋ. ¹⁷ Ma môlô othak ôkê waiŋ lukmuk halôk kolopak epeŋ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiŋ lukmuk êŋ tem imbuliŋ bok kupik bô atu bôk thektheke ba tem ipup ba waiŋ engasô ni. Ba intu othak ôkê waiŋ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiŋ mavi ma miŋ ipup ami lôk waiŋ miŋ engasô ni ami."

Amena ŋama lôk avi liŋŋ

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Yisu hanaŋ abô denaŋ ma anyô bêŋ te halêm halek vadônŋ lêlô hêk yani va ma hanaŋ, "Yenaŋ avena lêk hama. Ôlêm otak bahem êyônŋgêk yani ek imbiyô esak loŋbô." ¹⁹ Ma Yisu lôk anêŋ nê ku i iviŋ yani ba i.

²⁰ Thêlô evenŋ ba i ma avi lôk liŋŋ te halêm hadêŋ Yisu dômlokwanŋ ma havalonŋ Yisu anêŋ kwêv anêŋ danŋ. Avi êŋ hapôm liŋŋ thalalenŋ halom hatôm sondabêŋ laumiŋ ba lahavuju. ²¹ ††Ma avi êŋ anêŋ auk nena, "Yambalonŋ anêŋ kwêv iyom, ma tem ya mavi." ²² Ma Yisu hik i liliŋ ba hayê avi êŋ ma hanaŋ, "Yenaŋ avena, lem

††† 9:11 Luk 15:2 ††† 9:13 Mat 12:7 † 9:14 Luk 18:12 †† 9:21 Mat 14:36

ëndôk biñ. Anêm hôêvhaviñ hadum ba lêk hubitak mavi." Ma ketheñ oyañ ma avi êñ habitak mavi.

²³ Vêm ma Yisu hi hayô anyô bêñ atu anêñ unyak. Ma hayê avômalô iyuv abinñ ba elañ ba idum thôthô bêñ ²⁴ ma hanañ, "Môlô vê! Avena hêk sôm iyom ma miñ hama ami." Êñ ma thêlô emalik hathak yani. ²⁵ Ma doñtom êv avômalô vê ma Yisu habitak hayô unyak kapô ba havalonñ avena êñ bañ, ma haviyô hamiñ. ²⁶ Ba intu abô hathak nôñ êñ havenñ loñ êñ lôkthô.

Anyô maleñ pusip ju lôk anyô abôlêk putup te

²⁷ †Ma Yisu hatak loñ êñ ma havenñ ba hi, ma anyô maleñ pusip ju esopa yani ba elam kaêk nena, "Devit anêñ Lim Lukmuk, nêñ kapôlôm ek yai!"

²⁸ Yisu hayô unyak kapô ba hi ma anyô ju atu i hadêñ yani. Ma hanañ hik thai liñ, "Mamu ôêvhaviñ nena ya hatôm yandum ba mamu numbitak mavi e?"

Ma thai enañ, "Intu êñ. Anyô Bêñ."

²⁹ Êñ ma yani hatak bañ hayô hêk thai maleñdaluk ma hanañ, "Mamu lêk ôêvhaviñ ba intu tem numbitak mavi." ³⁰ ††Êñ ma maleñiñ daluk hakyav. Ma Yisu hêv abô lôklokwañ hadêñ thai, "Miñ nonañ êndêñ anyôla esak nôñ êntêk ami." ³¹ Ma doñtom i ma enañ nôñ atu ba Yisu hadum hadêñ thai havenñ loñ êñ lôkthô.

³² Anyô ju êñ etak Yisu ba i denañ, ma avômalô ewa anyô abôlêk putup te atu ba ngôk habuliñ yani ba êlêm ek Yisu. ³³ †Ma hêv ngôk êñ vê ma ôpêñ hanañ abô. Ma avômalô eson kambom ba enañ, "Sêbôk ma miñ nômlate aêñ habitak Israel ami."

³⁴ ††Ma doñtom nê Palisi enañ, "Ngôk iniñ anyô bêñ hêv lôklokwañ hadêñ ôpêñ. Ba intu hatôm nêñ ngôk sapêñ vê êñjêk avômalô."

Nê ku naju iyom

³⁵ ††Ma Yisu havenñ loñ buêñ sapêñ ba habitak hayô avômalô iniñ unyak yeñ ba hadôn avômalô lôk hanañ Abô Mavi hathak Wapômbên anêñ loñ lôkliñyak. Ma hapesañ avômalô iniñ malaiñ sapêñ lôk hêv iniñ lijiñ lomaloma sapêñ vê. ³⁶ †††Yisu hayê avômalô nômbênñ atu iniñ auk lêk mayaliv ba êmô malaiñ kambom hatôm boksipsip anêñ alañ mi. Aêñ ba lahiki hathak i. ³⁷ †††Ba intu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, "Nôm bêñ anôn lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma doñtom nê ku ma tomtom iyom. ³⁸ Aêñ ba notenñ mek êndêñ ku anêñ alañ ek nêñ nê ku ba ini ek nindum anêñ ku."

Nê ku laumiñ ba lahavuju iniñ athên

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 ¹Ma Yisu halam nê ku laumiñ ba lahavuju i hadêñ yani. Ma hêv lôklokwañ hadêñ thêlô ek nêñ ngôk lelaik vê êñjêk avômalô ma nindum avômalô lijiñ lôk malaiñ lomaloma mavi.

² Êntêk ma aposel laumiñ ba lahavuju takatu iniñ athên: anyô môn ma Saimon, anêñ athên yañ nena Pi-

† 9:27 Mat 20:29-34 †† 9:30 Mat 8:4 † 9:33 Mak 2:12 †† 9:34 Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 †† 9:35 Mat 4:23; Mak 1:39 ††† 9:36 Nam 27:17; 1Kiñ 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 ††† 9:37 Luk 10:2 § 10:1 Mak 6:7; Luk 9:1

ta, ma yañ Andulu; ma Jems loyañ Jon, thai ma Sebedi nali; ³ ma Pilip, Batolomiu, Tomas, Matyu, anyô hawa takis; ma Jems Alpius nakaduñ ma Tadius, ⁴ ma Saimon, anyô Selot te, ma Judas Iskaliot, ôpatu vêm ma hanañ Yisu bêñ.

Yisu hêv nê ku ba i

(Mak 6:7-11; Luk 9:1-5)

⁵ Yisu hanañ abô hadêñ anyô laumiñ ba lahavuju takên yôñ ma hêv i ba i ma hanañ, "Avômalô Samalia iniñ loñ lôk avômalô loñ buyañ ma miñ unu êndên i ami. ⁶ ††Ma doñtom unu êndên boksipsip Israel takatu ba everñ mayaliv. ⁷ †††Unu luvuluvu ba nonañ Wapômbên anêñ abô êndên avômalô nena, 'Dokte ma Wapômbên anêñ loñ lôkliñyak tem êlêm.' ⁸ Nundum avômalô lôk lijiñ mavi, ma uñgwik nê nãama liñ, ma nundum nê lôk palê lepla mabuñ mavi, ma nôñêm ngôk vê êñjêk avômalô. Athên bêñ ma miñ môlô ôêv vuli ami. Bôk yahêv oyañ hadêñ môlô ba intu nundum ku takên oyañ esak avômalô.

⁹ †† "Môlô u hatôm nê ku ba mavi ek avômalô neyabinñ môlô ba intu nomberñ oyañ. Miñ nobek vak ami.

Valuselenñ mi. Kwêv mi. Veñ bokngôp mi. Ma kôm mi.

¹¹ Ma môlô ôyô loñ te ma nômbôlêm anyô wapôm te ba nôñêm imbiñ yani endeba notak loñ êñ ek unu buyañ. ¹² †††Ma ubitak ôyô anêñ unyak kapô, ma nonañ êndên yani lôk anêñ avômalô nena, 'Wapômbên anêñ lamavi êmô imbiñ môlô.' ¹³ Avômalô unyak êñ lenjiñ-mavi ba ewa môlô thô, êñ ma môlônim abô mavi êñ tem êmô imbiñ i. Ma doñtom miñ lenjiñmavi ba ewa môlô thô ami, êñ ma noja unim abô mavi êñ vê êñjêk i ba unu. ¹⁴ †††Ma avômalô loñ takatu ba miñ ewa môlô thô ami lôk êdô nedañô môlônim abô, ma waklavônñ otak loñ êñ, ma uñgwik vonçgoañ takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô maleñiñ ma unu. ¹⁵ †††Yanañ avanônñ êndênñ môlô nena waklavônñ atu ba Wapômbênñ endelêm ek endañô abô, êñ ma avômalô loñ atu ba miñ ewa môlô thô ami, thêlôninñ malaiñ tem êmônñ ek avômalô kambom anêñ Sodom lo Gomola.

Malaiñ lomaloma tem êpôm môlô

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ ††† "Odañô! Yahêv môlô hatôm boksipsip ba u ôlôk avuñ yatap malêvônñ. Aêñ ba môlô noja umya iniñ auk mavi ba nôñêm mabuñ êtôm menak bôbô. ¹⁷ †††Aêñ ba intu môlô noyabinñ am ek avômalô! Thêlô tem nebalonñ môlô ba netak êndôk iniñ nê bêñbênñ baheniñ lôk nebali môlô êmô iniñ unyak yeñ. ¹⁸ Ma môlô ma yenañ avômalô ba intu tem nendom môlô ba unu êndênñ kiñ lôk nê bêñbênñ ek nonañ yenañ Abô Mavi êndênñ i lôk avômalô loñ buyañ. ¹⁹ ††††Ma doñtom evalonñ môlô ma môlônim Lemambô anêñ Lovak Matherñ tem êmô imbiñ môlô ba waklavônñ êñ ma tem nêñ abô êndênñ

§† 10:6 Jer 50:6 ††† 10:7 Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 §† 10:9-10 Luk 10:4,7; 1Ko 9:14 †††† 10:12 Luk 10:5-6 §† 10:14 Luk 10:10-12; Ap 13:51 §† 10:15 Mat 11:24; Jut 7 †††† 10:16 Luk 10:3; Lom 16:19 †††† 10:17 Mat 5:22; 23:34; Mak 13:9 †††† 10:19-20 Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26

môlô ek nonaṅ. Tem miṅ môlôda nonaṅ unim abô ami. Ba intu miṅ nôkô ba nonaṅ nena, 'Yêlô nanaṅ malê?' mena 'nanaṅ aisê?' ami.

²¹ † "Ma anyô loyaṅ tem yaṅ enaṅ yaṅ bêṅ ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aêṅ êndênṅ nakaduṅ. Ma avômena tem nêmbôliṅ dômiṅ êndênṅ lami lo taluvi ba nenaṅ ek nijik i vônô. ²² Ma môlô ma yenaṅ avômalô. Ba intu avômalô sapêṅ tem nêpôlik esak môlô. Ma doṅtom nê takatu ba imiṅ lôklokwaṅ aleba hayô anêṅ daṅ, ma Wapômbêṅ tem nêṅ i bulubiṅ. ²³ Aêṅ ba avômalô malak te êv vovaṅ hadêṅ môlô, ma nôsôv ba unu malak yaṅ. Yanaṅ avanôṅ êndênṅ môlô, tem nundum ku êṅ embenṅ Israeḷ denaṅ ma Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem êlêm.

²⁴ †† "Avômena ethak unyak ma miṅ bêṅ ek iniṅ kêdôṅwaga ami. Ma nê ku miṅ bêṅ ek iniṅ anyô bêṅ ami. ²⁵ †Avômalô elam lambô nena, 'Ngôk Bêṅ Belsebul' êṅ ma tem nindum aêṅ esak yani anêṅ avômalô aêṅ iyom. Avômena ewa kêdôṅwaga iniṅ malaiṅ, êṅ ma hatôm. Ma nê ku ewa iniṅ anyô bêṅ anêṅ malaiṅ, êṅ ma hatôm.

Nakô ek Wapômbêṅ iyom

(Luk 12:2-7)

²⁶ †† "Aêṅ ba miṅ môlô nôkô ek nê takatu ba idum kambom takêṅ ami. Nôm takatu ba havuṅi hêk loṅ kapô, tem imbitak yaiṅ. Ma abô takatu ba havuṅi, tem avômalô sapêṅ neyala. ²⁷ Aêṅ ba abô takatu ba yahananaṅ hadêṅ môlô hadêṅ bôlôvôṅ, êṅ ma nonaṅ êndênṅ lôkwak. Ma abô takatu ba anyô vi enaṅ thikuthik, êṅ ma numiṅ unyak vôn ba nodam ek avômalô nedaṅ. ²⁸ ††Miṅ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik lemvmikupik iyom vônô. Ma dahôlômim ma thêlô miṅ hatôm nijik vônô ami. Aêṅ ba intu nôkô ek Anyô Bêṅ iyom! Yani hatôm imbuliṅ môlônim lemvmikupik lôk dahôlômim êndôk loṅ atum lôkmala.

²⁹ "Avômalô ethak êv vuli menak yaðnena hathak valuseṅ yað ek eyaṅ. Ma Lemambô lahiki hathak menak yað takatu ba te hama. ³⁰ Ma doṅtom môlô ma Wapômbêṅ bôk hakatuṅ môlô sapêṅ lemimkadôk ṅauṅ yôv. ³¹ †††Aêṅ ba môlô ma bêṅ ek menak, ba intu miṅ nôkô ami.

Miṅ mama esak Yisu ami

(Luk 12:8-9)

³² "Aêṅ ba ôpatu ba hanaṅ hadêṅ avômalô nena hasopa ya, intu tem yanaṅ imiṅ Wakamik atu ba hamô malak leṅ ma nena, 'Ôpêntêk ma yenaṅ.' ³³ †††Ma ôpatu ba hanaṅ hadêṅ avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yanaṅ êndênṅ Wakamik atu ba hamô malak leṅ nena, 'Yahathôṅ ôpêṅ paliṅ.'

Yisu hadum ba avômalô evak i vose

(Luk 12:49-53; 14:26-27)

³⁴ "Yahalêm ek yanêm kôm jaṅak êndênṅ môlô! Ba intu miṅ nosoraṅ nena yahalêm ek yandum môlô kapôlômim êndôk biṅ ami ma milôk. ³⁵ Yahalêm ek "namalô êmbôliṅ dôṅ êndênṅ lambô, ma nalavi êmbôliṅ dôṅ êndênṅ talêbô, ma namalô yanavi êmbôliṅ dôṅ êndênṅ yanavi. ³⁶ Anyô te lôk anêṅ thalaleṅ tem nêpôlik esak i.'

Maika 7:6

³⁷ "Ma opalê atu ba lahaviṅ lambô lo talêbô bêṅ anôṅ hamôṅ ek ya, ôpêṅ hatôm anyô ôv vathek ba miṅ yenaṅ ami. Ma opalê atu ba lahaviṅ nali bêṅ anôṅ hamôṅ ek ya, ôpêṅ hatôm anyô ôv vathek ba miṅ yenaṅ ami. ³⁸ †Ma ôpatu ba miṅ hawa anêṅ alovalaṅaṅsiṅ ba hasopa ya ami, ôpêṅ hatôm anyô ôv vathek ba miṅ yenaṅ ami. ³⁹ ††Ma opalê atu ba hadum ku bêṅ ek embatho anêṅ lôkmala loṅ, êṅ ma anêṅ lôkmala êṅ tem nêṅ yak. Ma ôpatu ba hatak anêṅ lôkmala ek hasopa ya, ôpêṅ tem embaloraṅ anêṅ lôkmala loṅ.

⁴⁰ ††† "Ma ôpatu ba hawa môlô thô, êṅ ma hawa ya thô haviṅ. Ma ôpatu ba hawa ya thô, êṅ ma hawa Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviṅ. ⁴¹ Ma ôpatu ba hayê plopet te ba hawa thô, êṅ ma tem enja nôṅ mavi êtôm atu ba plopet êṅ hawa. Ma ôpatu ba hayê anyô thêthôṅ te ba hawa thô, êṅ ma tem enja nôṅ mavi êtôm atu ba anyô thêthôṅ êṅ hawa. ⁴² Ma ôpatu ba hayê anyô oyaṅ te hasopa ya ba hêv ṅaṅ thilibuṅ hadêṅ yani, yanaṅ avanôṅ biṅ êndênṅ môlô nena ôpêṅ tem enja anêṅ vuli."

11 Ma Yisu hadôṅ anêṅ nê ku laumiṅ ba lahavuju yôv, ma hatak loṅ êṅ ma hi hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô lôk hadôṅ avômalô hamô Galili anêṅ malak nenanena.

Yisu hanaṅ abô hathak Jon anyô hathik ṅaṅ

(Luk 7:18-35)

² Jon hamô koladôṅ ma halaṅô abô hathak ku takatu ba Kilisi hadum. Êṅ ma hêv anêṅ nê ku doho ba i hadêṅ yani ³ ek nenaṅ injik yani liṅ, "O ma Mesia atu ba Wapômbêṅ bôk habutiṅ abô ek nêṅ êlêm mena yêlô nayabiṅ anyô yaṅ?"

⁴ †††Êṅ ma Yisu hanaṅ viyaṅ, "Nôbônu ma nonaṅ êndênṅ Jon esak nôṅ takatu ba mamu olaṅô lo ôyê. Nê maleniṅ pusip êyê tak, ma nê veniṅvuvuṅ evenṅ, ma nê palê lepla ibitak mavi, ma nê leniṅôndôṅ kôtôṅ elarô abô, ma nê ṅama iviyô hathak loṅbô, ma avômalô siv elarô Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi atu. Ba intu unu nonaṅ êndênṅ Jon esak nôṅ takêṅ. ⁶ Ma nê takatu ba êyê ya ba evaloraṅ iniṅ êvhaviṅ loṅ, nêṅ lôk leniṅ-mavi."

⁷ Jon anêṅ nê ku êvôṅ denaṅ, ma Yisu hanaṅ abô hathak Jon hadêṅ avômalô nena, "Bôk môlô u loṅ thiliv

† 10:21 Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 †† 10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 † 10:25 Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 †† 10:26 Mak 4:22; Luk 8:17 †† 10:28 Lom 8:31; Jem 4:12 ††† 10:31 Mat 6:26 ††† 10:33 Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12

§ 10:38 Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24 † 10:39 Luk 17:33; Jon 12:25 ††† 10:40 Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 †† 11:4-5 Ais 35:5-6; 61:1

ek ôyê malê? Mólô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e? ⁸ Mi. Ma mólô u ek ôyê malê? Mólô u ek ôyê anyô te hik kwêv kékêlô e? Mi. Nê takatu ba ik kwêv kékêlô, ma êmô kiñ iniñ unyak ma miñ êmô loñ thiliv ami. ⁹ Mólô u loñ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôn! Ma doñtom yanañ êndên mólô nena Jon ma bên ek plopet sapên. ¹⁰ †Bôk eto hathak ôpên hêk Wapômbên anên kapy nena,

“Odanô, tem yanêm yenañ anyô ku te êmôn ek o, ek enañ yenañ abô bên ek êpôpêk loñondê ek o.’

Malakai 3:1

¹¹ “Yanañ avanôn biñ êndên mólô nena Jon ma bên ek avômalô pik sapên. Avi te miñ bôk havathu anyô te aên ami ma mi. Ma doñtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbên anên loñ lôklynyak, ôpên ma bên ek Jon.

¹² †† “Ma plopet sapên lôk kapy balabuñ bôk enañ Wapômbên anên abô bên aleba lêk hayô Jon habitak haviñ. Ma sêbôk aleba lêk ma ôpên hanañ abô ma Wapômbên anên loñ lôklynyak halêm hatôm nê vovak ibi thêthô i ba i aleba ik vovak ba lovak. ¹⁴ †Ma mólô lemihaviñ nodanô plopet takatu iniñ abô ba nodanô! Wapômbên anên kapy hanañ nena Elia tem êlêm. Elia êñ ma Jon. ¹⁵ Aên ba mólô nê lôk lemôndôn ma nodanô abô êntêk katô!

¹⁶ “Yanañ aisê esak avômalô bôlôn êntêk? Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êmô loñ ethak doñtom halôk ma elam hi ek avômena vi nena,

¹⁷ “Yêlô abi yerj belerj ek mólô nondo yerj, ma doñtom miñ olo yerj ami.

Ma yêlô alañ asên malên ek mólô nodan, ma doñtom miñ olañ ami.’

¹⁸ “Ma avômalô bôlôn êntêk êtôm avômena takên. Jon halêm ba hathak hatip ek nôm lo waiñ. Ma mólô ôpôlik hathak yani ba onañ nena ngôk hamô haviñ yani. ¹⁹ ††Ma doñtom Anyô Anên Nakaduñ atu halêm ma miñ hatip ek nôm lo waiñ ami. Ba intu avômalô êpôlik ba enañ, ‘Ôngô! Anyô êñ hathak hayañ nôm lôk hanum waiñ bên anôn aleba intu halo molo. Yani ma nê idum kambom lôk nê ewa takis iniñ anyô mólô.’ Aên ba Wapômbên anên auk tem injik anôn mavi ba avômalô tem nêgê nena auk êñ ma thêthôn anôn.”

Avômalô leñondôn kôtôn

(Luk 10:13-15)

²⁰ Yisu bôk hadum nômbithi bên anôn yôv hamô malak doho ma avômalô takên miñ ele kapôlônjin liliñ ami. Ba intu Yisu hathañ i ²¹ ††ba hanañ, “Alikaknena, mólô avômalô Kolasin lo Betsaida! Mólô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doñtom bôk yandum nômbithi takên êmô Taia lo Saidon malêvôn, êñ ma kethen oyañ ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atum ngavu esak leñinkadôk ek nede kapôlônjin liliñ. ²² Odanô! Yahañ avanôn êndên mólô nena waklavôn atu ba Wapômbên endelêm ek endanô abô, êñ ma mólônim

† 11:10 Luk 1:76 †† 11:12-13 Luk 16:16 † 11:14 Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 †† 11:19 Mat 9:14 †† 11:21 Ais 23; Ese 26:1-28:26; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4

malaiñ tem bên anôn êmôn ek avômalô Taia lo Saidon iniñ!

²³ †† “Ma mólô avômalô Kapaneam, tem nêmbô mólônim athên esak leñ e? Mi, mólô tem unu nê nãma iniñ loñ! Mólô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doñtom bôk yandum nômbithi takên êmô Sodom malêvôn, êñ ma tem netak iniñ kambom ma tem nêmbô denañ endeba lêk. ²⁴ †††Odanô! Yanañ avanôn! Waklavôn atu ba Wapômbên endelêm ek endanô alalôaniñ abô, êñ ma mólônim malaiñ tem bên anôn êmôn ek avômalô Sodom!”

Wapômbên anên aselen ma vumvum

(Luk 10:21-22)

²⁵ †Yôv ma Yisu hanañ, “Wakamik, O ma pik lo leñ anên alañ! Lêk huvuñ anêm auk hadên nê lôkauk lôk nê bên bên, ma huik thô hadên nê takatu ba êtôm avômena yaônena. Ba intu yahabô anêm athên!

²⁶ Wakamik, avanôn oda hosopa anêm lemhaviñ ba intu hudum aên.

²⁷ †† “Wakamik bôk hêv ya auk sapên yôv. Ba anyô late miñ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miñ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk nê takatu ba Nalum lahaviñ injik O thô êndên i iyom.

²⁸ ††† “Mólô nê takatu ba udum ku bên ba owa malaiñ nôlêm êndên ya ma tem yanêm lovak êndên mólô.

²⁹ ††Yahathak yahatauviñ ya hatôm anyô ku ba intu tem nômbô mavi. Ma aselen atu ba yahêv ma vumvum ek noja. Ma vak atu ba yahêv ek nôbô ma miñ malaiñ ami. Ba intu nôlêm êndên ya ek noja yenañ auk.”

Yisu ma Sabat anên alañ

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

12 †††Sabat te ma Yisu lôk anên nê ku i even ku kapô te. Ma anên nê ku ema kisi ba ewa wit doho hêk ku êñ kapô ba eyañ. ² ††Palisi doho êyê ma enañ, “Odanô! Abô balabuñ hanañ nena Sabat ma miñ hatôm nandum ku ba naja nôm ek nanğañ ami. Ma doñtom anêm nê ku ibuliñ waklavôn êñ!”

³ ††Ma Yisu hanañ nena, “Mólô bôk osam abô hathak Dêvit lôk anên nê mólô ema kisi ba idum e? ⁴ †††Yani habitak hayô Wapômbên anên unyak mathen kapô ma hayañ polom atu ba mathen anôn. Polom êñ ma nê êbôk da iyom iniñ ek nejañ ba intu habuliñ abô balabuñ buên. ⁵ †††Odanô abô te imbiñ. Mólô bôk osam abô te hamô abô balabuñ nena Sabat sapên ma nê êbôk da idum ku ba êv da hadên Wapômbên. Thêlô ethak ibuliñ abô balabuñ bô êntêk hathak Sabat. Ma doñtom thêlô ma kambom mi. ⁶ ††††Aên ba yanañ êndên mólô nena nômlate lêk hamô loñ êntêk ma nômbên

††† 11:23 Stt 19:24-28; Ais 14:13-15 ††† 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12 § 11:25 1Ko 1:26-29 †† 11:27 Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 ††† 11:28 Jer 31:25 †† 11:29-30 1Jon 5:3 ††† 12:1 Lo 23:25 †† 12:2 Kis 20:10 †† 12:3 1Sml 21:1-6 ††† 12:4 Wkp 24:5-9 ††† 12:5 Nam 28:9-10 ††† 12:6 Mat 12:41-42

lôk ek unyak mathen. ⁷ †Môlô bôk osam abô ên yôv ba hanañ nena,
 “Yalenhaviñ môlô nônem kapôlômim êndên avômalô ma yahapôlik hathak da.’

Hosea 6:6

“Ya Anyô Anên Nakaduñ atu ma Sabat anên Alañ. Ba intu oyala abô ên anên ôdôn, ma tem miñ hatôm notak malain êyômô ôpatu ba anên kambom mi ami. Mi.”

Sabat ma Yisu hadum anyô bañ hatyôk te mavi

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Yôv ma Yisu hatak buên ma habitak hayô avômalô loñ ên iniñ unyak yen kapô. Ma anyô bañ hatyôk te hamô loñ ên. ¹⁰ ††Ma Palisi doho êbôlêm loñôndê ek nenañ Yisu bên ba intu enañ hik yani liñ, “Kapy balabuñ hanañ aisê? Hatôm alalô nandum anyô lôk lijiñ mavi êndên Sabat mena mi e?”

¹¹ †Ma Yisu hanañ, “Anyô te anên boksipsip hêv yak halôk lôv hadên Sabat, ma ôpên tem ni edadi boksipsip ên imbitak yain mena mi e? ¹² Anyô ma bên ek boksipsip. Ba intu kapy balabuñ hanañ nena alalô hatôm nandum anyô mavi êndên Sabat.”

¹³ Aên ba Yisu hanañ hadên ôpên, “Oto bahem.” Ma hato bañ ma bañ vi kambom atu habitak mavi hathak loñbô hatôm bañ vi atu mavi. ¹⁴ ††Êñ ma Palisi iviyô ba i ethak doñtom ma ekak abô ek nêpôm loñôndê te ek nijik Yisu vônô.

Wapômbên anên anyô ku

¹⁵ Yisu hayala nôm ên ba intu hatak loñ ên ba hi. Ma avômalô bên anôn esopa yani ba hadum iniñ lijiñ sapên mavi. ¹⁶ ††Ma Yisu hanañ lôklokwañ hadên thêlô nena miñ nenañ yani bên êndên anyôla ami. ¹⁷ Yisu hanañ aên ek Wapômbên anên abô injik anôn ba bôk hanañ hadên plopet Aisaia nena,

¹⁸ ††“Ôpêntêk ma yenañ anyô ku atu ba bôk yahabi yabahen hayô hêk yani yôv.

Ôpên ma yalenhaviñ yani bên anôn, ma yakapôlôn mavi ek yani;

tem yanêm yenañ Lovak Mathen êmô imbiñ ôpên, ma tem enañ bên êndên avômalô nena tem nêm i bulubiñ.

¹⁹ Yani ma anyô bônôn ba miñ hathak hanañ abô lôk lôklala ami,

ma miñ hathak hanañ abô hamô loñ ekaksa ami.

²⁰ Ma tem miñ edabên baselak atu hapu ba hêk pik ami,

ma miñ imbi ayôk ngathiniñ ni ami ma mi.

Ma tem indum mavi iyom endeaba etak kambom sapên nêmod ku mavi vibiñ am.

²¹ Ma avômalô pik sapên tem nênem maleniñ êndên yani.”

Aisaia 42:1-4

Yisu lôk Belsebul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Vêm ma ewa anyô te atu ngôk habuliñ ba êlêm hadên Yisu. Ngôk ên hadum ba ôpên madaluk pusip ma abôlêk putup. Ma Yisu hadum ba ôpên madaluk lôk abôlêk hakyav ba hayê tak lôk hanañ abô. ²³ Ma avômalô sapên eson kambom ba enañ, “Yakô êntêk ma Devit anên Lim Lukmuk atu ba Wapômbên hêv halêm ek nêm alalô bulubiñ la?”

²⁴ ††Ma Palisi elañ abô ên ma enañ, “Ngôk iniñ anyô bên Belsebul hêv lôklokwañ hadên ôpên. Ba intu hatôm nêm ngôk sapên vê ênjêk avômalô.”

²⁵ Yisu hayala thêlônin auk ba hanañ, “Loñ bên te da iniñ avômalô evaki vose hi ôdôn ju, ên ma loñ bên ên tem ênjêk ngathiniñ. Ma malak te evaki vose hi ôdôn ju, ên ma tem nênem yak. Ma ôdôn te evaki vose hi ôdôn ju, ên ma tem nênem yak aên iyom. ²⁶ Ma Sadañ hêv anên ngôk vê, ên ma hatôm evaki vose hi ôdôn ju. Ba anên loñ lôkliñyak tem imiñ majañ aisê? Mi. ²⁷ Môlô onañ nena ngôk bên Belsebul hêv lôklokwañ hadên ya ba yahêv ngôk vê. Ma môlônim avômalô idum ku ên haviñ! Ma opalê intu hêv lôklokwañ hadên thêlô ba idum ku mavi ên? Ngôk Bên, e? Mi! Môlôda unim avômalô ik thô nena môlô onañ abôyar. ²⁸ †Ma doñtom Wapômbên anên Lovak Mathen hêv lôklokwañ hadên ya ba yahêv ngôk vê hêk avômalô. Aên ba oyala nena Wapômbên anên loñ lôkliñyak lêk halêm yôv.

²⁹ “Odañ abô yan imbiñ. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwañ yan anên unyak kapô ba enja anên nômkama vani e? Mi anôn! Ôpên embalon anyô lôklokwañ ên ba ekak loñ am, ên ma yani hatôm enja anên nômkama vani.

³⁰ ††“Ôpatu ba miñ lahaviñ ya ami, yani ên intu hapôlik hathak ya. Ma ôpatu ba miñ hasup avômalô ba ethak doñtom ami, ên ma hatôm halupunin i.

³¹ ††“Aên ba yanañ êndên môlô nena Wapômbên tem nêm avômalô iniñ kambom lomaloma lôk abôma takatu ba enañ hathak Wapômbên vê. Ma doñtom anyô te hayê Lovak Mathen anên ku ba hanañ abôma nena, ‘Êntêk ma Ngôk Bên anên ku’, ên ma Wapômbên miñ hatôm nêm kambom ên vê ênjêk ôpên ami. Ma mi. ³² Ma anyô te hanañ abô kambom hathak Anyô Anên Nakaduñ atu, ma Wapômbên tem nêm ôpên anên kambom vê. Ma doñtom anyôla hanañ abô kambom hathak Lovak Mathen, ên ma Wapômbên tem miñ nêm ôpên anên kambom ên vê ami ma ênjêk thêthô.

Alokwañ kambom hathak hik anên anôn kambom

(Luk 6:43-45)

³³ ††“Alokwañ mavi ma tem injik anôn mavi, ma alokwañ kambom ma tem injik anôn kambom aên iyom. Ma anyô ethak êyê anên anôn vêm ma eyala nena alokwañ mavi mena kambom. ³⁴ †††Môlô ma umya

† 12:7-8 Mat 9:13 †† 12:10 Luk 14:3 † 12:11 Luk 14:5 †† 12:14 Jon 5:16 †† 12:16 Mat 8:4; Mak 3:12 ††† 12:18 Mat 3:17

††† 12:24 Mat 9:34; 10:25 § 12:28 Ap 10:38; 1Jon 3:8 §† 12:30 Mak 9:40; Luk 9:50 §†† 12:31 Hib 6:4-6 §† 12:33 Mat 7:16-20 §†† 12:34 Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45

kambom anêḡ nali ba kapôlômim putup hathak nôm kambom lomaloma atu ba habitak vemimbôlêk. Ba miḡ hatôm nonaḡ abô mavi ami! ³⁵ Anyôla hapesaḡ anêḡ nômka ma mavi lomaloma ba hamô yani kapô, êḡ ma tem enaḡ abô mavi iyom. Ma anyôla hapesaḡ nômka ma kambom lomaloma ba hamô yani kapô, êḡ ma tem enaḡ abô kambom iyom.

³⁶ “Odaḡô! Yanaḡ êndêḡ môlô! Wapômbêḡ tem êlêm ek endanḡ abô. Ba intu anyô tomtom tem nenaḡ iniḡ kambom takatu ba bôk enaḡ hadêḡ avômalô vi lôk ibuliḡ i bêḡ. ³⁷ Wapômbêḡ tem endanḡ anêḡ abô ba enaḡ êndêḡ o nena o anyô thêthôn mena o anyô lokbaḡ.”

Palisi lenḡhaviḡ nêḡ lavôḡḡḡ te

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ †Vêm ma Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ doho enaḡ hadêḡ Yisu, “Kêdônwaga, yêlô lenḡhaviḡ undum lavôḡḡḡ te ek injik thô nena Wapômbêḡ hêv o ba hólêm.”

³⁹ ††Ma Yisu hanaḡ, “Môlô avômalô bôlôn êntêk ma avômalô kambom ba miḡ ôêvhaviḡ ya ami. Ba intu lemimhaviḡ yandum lavôḡḡḡ ek injik thô nena Wapômbêḡ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doḡtom tem mi. Wak lô ma Jona hamiḡ alim ḡgwêk bêḡ te kapô. Ma wak lô aêḡ iyom ma tem Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu êḡḡêk pik kapô. Lavôḡḡḡ êḡ iyom intu tem Wapômbêḡ injik thô nena bôk hêv ya ba yahalêm. ⁴¹ †Sêbôk ma Jona hanaḡ abô hadêḡ avômalô Ninive ba ele kapôlônḡḡḡ liliḡ. Odaḡô! Nômplate lêk hamô loḡ êntêk ma bêḡ hamôn ek Jona. Ma môlô miḡ ôêvhaviḡ ami. Ma waklavôn atu ba Wapômbêḡ hatak ek nindum abô ma avômalô Ninive tem nenaḡ môlônim kambom takêḡ bêḡ. ⁴² ††Ma sêbôk ma Siba iniḡ kwin hatak anêḡ loḡ ma halêm anêḡ loḡ daim bomaḡ ek endanḡ Solomon anêḡ auk mavi. Odaḡô! Nômplate lêk hamô loḡ êntêk ma bêḡ ek Solomon. Ma doḡtom môlô ôdô anêḡ nodaḡô. Ma waklavôn atu ba Wapômbêḡ hatak ek nindum abô ma tem Siba iniḡ kwin êḡ enaḡ môlônim kambom takêḡ bêḡ.”

Ngôk hatup siḡ

(Luk 11:24-26)

⁴³ “Ngôk lelaik hatak anyô te, êḡ ma hi haveḡ loḡ thiliv ek êmbôlêm loḡ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miḡ hapôm loḡ te ami, ⁴⁴ ma tem enaḡ nena, ‘Yat-up siḡ yana unyak sêbôk esak loḡbô.’ Ma hayô ba hayê nena unyak êḡ lêk hamô oyaḡ ma epesaḡ ba lêk habitak mabuḡ mavi. ⁴⁵ ††Êḡ ma tem ni êmbôlêm ḡgôk baheḡvi ba lahavuju takatu ba iniḡ lôklokwanaḡ hamôn ek anêḡ ba enja i imbiḡ ek nimbitak nêyô unyak êḡ kapô esak loḡbô. Êḡ ma ôpêḡ tem êmô kambom anêḡ ek yaḡ sêbôk. Ba intu môlô avômalô kambom bôlôn êntêk tem nôpôm malaiḡ êḡ imbiḡ.”

Yisu anêḡ talêbô lôk iviyaḡ

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Yisu hanaḡ abô hadêḡ avômalô denaḡ ma anêḡ talêbô lôk iviyaḡ lenḡhaviḡ nenaḡ abô imbiḡ yani ba intu êlêm imiḡ unyak viyaiḡ. ⁴⁷ Ma anyô te hi hanaḡ hadêḡ Yisu, “Lemtambô lôk môlôviyaḡ imiḡ yaiḡ ba thêlô lenḡhaviḡ nenaḡ abô imbiḡ o.”

⁴⁸ Ma Yisu hanaḡ, “Opalê intu yenaḡ wakatik lôk aiyaḡ thêlô?” ⁴⁹ ††Ma habi baḡ hayô hamiḡ anêḡ ḡê ku ba hanaḡ, “Avômalô takatu ba esopa Wakamik atu ba hamô malak lenḡ anêḡ lahaviḡ, intu yenaḡ wakatik lôk aiyaḡ ma livôn thêlô. Ba intu môlô êntêk ma yenaḡ wakatik lôk aiyaḡ thêlô.”

Abô loḡ kapô hathak anyô hapaliv yaḡvêk

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

13 Wak êḡ iyom ma Yisu hatak unyak atu ma hi hayô kasukthôm anêḡ daḡ ma halôk hamô biḡ. ² ††Ma avômalô bêḡ anôn ekalabu yani siḡ ba intu hathak yeḡ te ba hi hamô, ma avômalô imiḡ liḡdaḡ habup hathak. ³ Ma hadôn avômalô hathak abô loḡ kapô bêḡ anôn. Ba hanaḡ nena, “Anyô te hi hapaliv anêḡ yaḡvêk halôk anêḡ ku. ⁴ Yani hapaliv yaḡvêk takêḡ ma vi halôk loḡôndê. Êḡ ma menak êpôm ba eyaḡ. ⁵ Ma doho halôk valu kikiliḡ ba intu hapup ketheḡ ek malê nena pik dokte iyom. ⁶ Ma doḡtom wak habi hayô hêk ma hakaḡ ek malê nena anêḡ ḡgalôk ma bidoḡna. ⁷ Ma vi halôk loḡ yak lôkmaḡḡḡ kapô ba yak êḡ halumbak hayô yaḡvêk takêḡ vôn. ⁸ Ma doḡtom vi halôk pik mavi ba hik anôn ba vi hatôm 100 ma vi 60 ma vi 30. ⁹ Aêḡ ba môlô ḡê lôk lemônôn ma nodaḡô abô êntêk katô!”

Aisê ka Yisu hanaḡ abô loḡ kapô?

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Yisu anêḡ ḡê ku i hadêḡ yani ma enaḡ hik yani liḡ, “Aisê ba hothak honaḡ abô loḡ kapô hadêḡ avômalô?”

¹¹ Ma Yisu hanaḡ viyaḡ nena, “Wapômbêḡ lêk hik anêḡ auk loḡ kapô hathak anêḡ loḡ lôkliḡyak thô hadêḡ môlô. Ma miḡ hik thô hadêḡ thêlô ami. ¹² †Ba anyô te hayala auk êḡ, ma tem Wapômbêḡ nêḡ auk doho imbiḡ ba imbitak bêḡ anôn. Ma doḡtom anyô te hathôn auk êḡ, ma anêḡ auk dokte atu ba ôpêḡ havalon loḡ tem yani nêḡ vê. ¹³ ††Ba intu yahananaḡ abô loḡ kapô hadêḡ thêlô ba

“Êyê, ma doḡtom miḡ êyê katô ami.

Elanḡ, ma doḡtom miḡ elanḡ katô ba eyala abô êḡ anêḡ ôdôn ami.

¹⁴ ††Aêḡ ba Wapômbêḡ anêḡ abô hik anôn hatôm bôk ba Aisaia hanaḡ,

“Avômalô iniḡ auk bôk thektheḡ

ba ibi lenḡôndôn siḡ

ma ivuliv maleniḡ siḡ.

Wak nômbêḡ intu ma tem nedaḡô abô,

† 12:38 Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 †† 12:39-40 Mat 16:4; Mak 8:12; Jna 1:17 † 12:41 Jna 3:5 †† 12:42 1Kin 10:1-10 †† 12:45 2Pi 2:20

††† 12:49-50 Lom 8:29 ††† 13:2 Luk 5:1-3 † 13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 †† 13:13 Lo 29:4; Jer 5:21 ††† 13:14-15 Jon 12:40; Ap 28:26-27

ma doŋtom miŋ hatôm neyala anêŋ ôdôn ami.
Ma wak nômbêŋ intu ma tem nêgê nômlate,
ma doŋtom miŋ hatôm nêpôm anêŋ ôdôn ami.
Ba intu etak kambom êŋ
ma tem nêgê esak maleŋiŋ
lôk nedaŋô êndôk leŋôndôn
ma neja ênjêk iniŋ auk
ma nede i liliŋ ek yandum thêlô mavi.'

Aisaia 6:9-10

¹⁶ †Ma môlô lêk ôyê ya hathak malemim daluk lôk
olaŋô ya halôk lemim ôndôn. Ba intu lêk ômô mavi.
¹⁷ Odaŋô! Yanaŋ avanôn êndêŋ môlô! Sêbôk ma plopet
lôk nê thêthôn bêŋ anôn leŋiŋhiki ek nêgê nôm êntêk
ba lêk môlô ôyê, ma doŋtom miŋ ôyê ami. Ma leŋiŋhiki
ek nedaŋô abô takêntêk ba lêk môlô olaŋô, ma doŋ-
tom miŋ elanô ami.

Abô loŋ kapô hathak yaŋvêk anêŋ ôdôn

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ "Aêŋ ba tem yanaŋ abô loŋ kapô hathak epaliŋ
yaŋvêk anêŋ ôdôn bêŋ êndêŋ môlô. ¹⁹ Anyô te halaŋô
abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma doŋtom
miŋ hayala anêŋ ôdôn ami, êŋ ma Sadaŋ hayô ba
hawa yaŋvêk atu ba Wapômbêŋ havatho halôk yani
kapô vê. Êŋ ma hatôm yaŋvêk atu ba halôk loŋôndê.

²⁰ "Ma ôpatu halaŋô abô ba hêvhaviŋ ketheŋ lôk
lamavi ma doŋtom malaiŋ lôk vovaŋ hapôm yani
hathak Wapômbêŋ anêŋ abô ma hatak anêŋ hêvhaviŋ
ketheŋ oyaŋ, êŋ ma hatôm yaŋvêk atu ba hêv yak
halôk valu kikiliŋ ba miŋ habi ŋgalôk ami.

²² †† "Anyô te halaŋô abô ma doŋtom lahiki bêŋ anôn
hathak anêŋ lôkmala pik êntêk lôk nômkama lomalo-
ma lôk valuseler. Ma auk takêŋ intu hasivun Wapôm-
bêŋ anêŋ abô ba ôpêŋ miŋ hik anêŋ anôn ami. Êŋ ma
hatôm yaŋvêk atu ba halôk yak lôkmaŋgiŋ kapô.

²³ "Ma anyô halaŋô Wapômbêŋ anêŋ abô ba hayala
anêŋ ôdôn êŋ ma tem indum ku ba injik anôn mavi
êtôm 100 mena 60 mena 30 la. Êŋ ma hatôm yaŋvêk
atu ba halôk pik mavi."

Abô loŋ kapô hathak kamuŋ kambom

²⁴ Yisu hanaŋ abô loŋ kapô yaŋ nena, "Wapômbêŋ
anêŋ loŋ lôkliŋyak ma aêntêk. Anyô te havatho yaŋvêk
mavi halôk anêŋ ku. ²⁵ Ma avômalô i êk sôm, ma ôpêŋ
anêŋ anyô lamaniŋ te halêm havatho kamuŋ kambom
halôk ku kapô êŋ haviŋ ma hi. ²⁶ Vêm ma nôm anôn
hadum ek êyôk, ma kamuŋ kambom êŋ havuak haviŋ.
²⁷ Ma nê eyabiŋ ku i hadêŋ ku alaŋ ma enaŋ hadêŋ
yani, 'Anyô bêŋ, bôk hovatho yaŋvêk mavi halôk anêm
ku iyom. Aisê ka kamuŋ kambom habitak haviŋ?'

²⁸ "Ma yani hanaŋ hadêŋ thêlô, 'Anyô te lamaniŋ
hathak ya ba hadum nôm êŋ.'

"Ma nê ku enaŋ hik yani liŋ, 'Lemhaviŋ yêlô
nayavovon ku êŋ e?'

²⁹ "Ma doŋtom ku alaŋ hanaŋ, 'Mi. Yahakô môlô noy-
avovon ba nosapu nôm mavi vê imbiŋ kamuŋ kam-
bom. ³⁰ Môlô nôndô luvi êmô endeba avômalô nedav

nôm am. Êŋ ma tem yanaŋ êndêŋ nê ku takatu ba tem
nedav nôm nena, "Môlô nusup kamuŋ kambom sapêŋ
ba nokak lôkulôku ba nôndô êmô loŋ nêmbôk esak
atum. Ma nusup nôm anêŋ anôn ba notak êmô unyak
nôm hamô." ††

Abô loŋ kapô hathak ava yaôna

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te nena, "Wapômbêŋ
anêŋ loŋ lôkliŋyak ma aêntêk. Anyô te hawa ava yaô-
nate ba havatho halôk anêŋ ku kapô. ³² Ava êŋ ma
yaôna lôk, ma doŋtom habitak alokwaŋ daim ba
hamôn ek nômkama ku kapô vi. Ma menak ethak elav
iniŋ unyak halôk anêŋ ŋaun."

Abô loŋ kapô hathak yis

(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³ Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te nena, "Wapômbêŋ
anêŋ loŋ lôkliŋyak ma aêntêk. Avi te hawa yis dokte ba
hayelaŋ halôk palawa bêŋ anôn kapô, ma haverŋ yam
ma palawa sapêŋ hathiŋ bêŋ."

³⁴ Abô takêntêk ba Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô ma
hanaŋ hathak abô loŋ kapô iyom ma miŋ hathak
hadôn i hathak abô yaŋda ami ³⁵ ek Wapômbêŋ anêŋ
abô injik anôn ba hanaŋ hadêŋ plopet nena,
"Yaverjôlêk tem ekyav ba yanaŋ abô loŋ kapô êndêŋ
môlô.

Ma yanaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk lomaloma takatu ba
havun hadêŋ sêbôk ba yani hapesaŋ pik êntêk aleba
lêk bêŋ."

Karya Yerj 78:2

Yisu hanaŋ kamuŋ kambom anêŋ ôdôn bêŋ

³⁶ Yôv ma Yisu hatak avômalô ba i ma hi unyak kapô.
Ma anêŋ nê ku i ek yani ma enaŋ, "Nunŋwik abô loŋ
kapô atu ba hathak kamuŋ kambom habitak ku kapô
anêŋ ôdôn thô êndêŋ yêlô."

³⁷ Êŋ ma hanaŋ, "Ôpatu ba havatho yaŋvêk mavi, êŋ
ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu. ³⁸ Ma ku kapô ma pik ên-
têk, ma yaŋvêk mavi ma loŋ lôkliŋyak anêŋ avômalô,
ma kamuŋ kambom ma anyô kambom anêŋ avômalô.

³⁹ Anyô lamaniŋ atu ba havatho yaŋvêk kambom, yani
ma Sadaŋ. Avômalô takatu ba elav nôm, thêlô êŋ ma
hatôm aŋela. Nôm hayôk, êŋ ma pik lo leŋ anêŋ daŋ.

⁴⁰ † "Pik lo leŋ anêŋ daŋ hayô ma Anyô Anêŋ
Nakaduŋ atu tem nê anêŋ aŋela ba ini anêŋ loŋ lôk-
liŋyak atu ba hamô pik êntêk ek neja avômalô kam-
bom takatu ba êvôn avômalô ek nindum kambom lôk
avômalô sapêŋ atu ba ethak idum kambom ba nimbi
êndôk loŋ atum lôkmala. Thêlô tem nedaŋ kambom
ba nesaŋ venjôlêk ôdôn loŋ. Nôm êŋ hatôm avô-
malô takatu ba isup kamuŋ kambom ba êbôk hathak
atum.

⁴³ †† "Ma doŋtom avômalô thêthôn tem nimitak
êtôm wak anêŋ deda ba nêmo Lambô anêŋ loŋ lôk-

† 13:16 Luk 10:23-24 †† 13:22 Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

‡ 13:40-42 Mat 8:12; 24:31; 25:31; Mak 13:27; Jon 15:6 ††
13:43 Dan 12:3

linyak. Aên ba môlô nê lôk lemôndôn ma nodanô abô êntêk katô!”

Abô loj kapô hathak ivuŋ nô mavi te

⁴⁴ “Wapômbên anêj loj lôklinyak ma hatôm ku kapo te ba ivuŋ nô mavi te hamô. Ma anyô te hapôm nô mavi êj. Ma havuŋ halôk loj bô. Yani lamavi ba hêv anêj nômkama sapên ek nê nê mavi. Ma hawa valuseleŋ ba hêv hadên ku atu ba nô mavi êj hamô anêj alaŋ ek enja ku êj.”

Abô loj kapô hathak kôm kôm mavi

⁴⁵ “Abô loj kapô te havuŋ nena Wapômbên anêj loj lôklinyak ma aêntêk. Anyô hadum ku valuseleŋ te habôlêm kôm kôm kêkêlô ek nê mavi. ⁴⁶ Yani habôlêm aleba hapôm kôm kôm kêkêlô anêj dôeŋ te ba anêj vuli bên anôn. Êj ma hi hêv anêj nômkama sapên ek nê nê mavi. Ma hawa valuseleŋ ba hi hêv kôm kôm kêkêlô êj hathak.”

Abô loj kapô hathak yaksen

⁴⁷ “Abô loj kapô te hathak loj bô nena Wapômbên anêj loj lôklinyak ma hatôm aêntêk. Nê ibi yaksen halôk kasukthôm êvôn alim lomaloma aleba putup. ⁴⁸ Êj ma êvôn yaksen hathak liŋ dan. Ma êlôk êmô ma isup alim mavi halôk vak sam doho. Ma doŋtom alim kambom ma ibi hi. ⁴⁹ Ba intu waklavôn pik lo leŋ anêj dan ma Wapômbên tem indum aên iyom. Ba anêj aŋela tem nêlêm neja nê kambom vê ênjêk nê thêthôn malêvôn ⁵⁰ †ba nimbi êndôk loj atum lôkmala. Thêlô tem nedarŋ kambom ba nesarŋ verjibôlêk ôdôn loj.”

⁵¹ Ma Yisu hanaŋ hik anêj nê ku liŋ nena, “Môlô lêk oyala abô sapên anêj ôdôn e?”

Ma thêlô enaŋ hadên yani, “Intu êj.”

⁵² Êj ma yani hanaŋ hadên thêlô, “Anyô lôkauk hathak abô balabuŋ te hanaŋ abô ba hawa auk hathak Wapômbên anêj loj lôklinyak, yani êj hatôm unyak te anêj lambô. Yani hi unyak kapô ba hawa nô mavi lukmuk lôk bô havuŋ ba hêv hadên avômalô.”

Plopet ma athên mi hêk anêj malak ôdôn

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yisu hanaŋ abô loj kapô takên yôv ma yani hatak loj êj. ⁵⁴ ††Ma hi yanida anêj malak ôdôn. Ma hadôn avômalô hamô iniŋ unyak yeŋ aleba esoŋ kambom ba enaŋ, “Ôpêntêk hawa auk êntêk anêj êsê? Aisê ba yani hatôm idum nômbithi? ⁵⁵ †Ôpên ma anyô halav unyak te anêj nakadurŋ ma anêj talêbô ma Malia. Ma anêj iviyaŋ ma Jems lo Josep ma Saimon lo Judas. ⁵⁶ Ma anêj livi êmô loj êntêk havuŋ. Ma aisê ka anyô êj hatôm idum nô mavi takên?” ⁵⁷ ††Ma thêlô enaŋ aên, ma êpôlik hathak yani. Ba intu Yisu hanaŋ hadên thêlô, “Plopet hawa athên bên hêk malak yaŋ. Ma doŋ-

tom anêj malak ôdôn lôk anêj thalaleŋ ma hatôm anyô athên mi.”

⁵⁸ Aên ba intu miŋ hadum nômbithi bên anôn hêk loj êj ami ek malê nena thêlô miŋ êvhaviŋ yani ami.

Ik Jon anyô hathik ŋaŋ vônô

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

14 Wak êj ma Anyô Bêj Helot Antipas hanaŋ abô hathak nô mavi takatu ba Yisu hadum. ² Êj ma hanaŋ hadên anêj nê ku nena, “Ôpên ma Jon anyô hathik ŋaŋ iyom intu havuŋ hathak loj bô. Ba intu yani hawa lôklokwaŋ ba hadum nômbithi takên.”

³ ††Sêbôk ma Helot hawa yaŋ Pilip anêj avi Helodias yani. Ba Jon hanaŋ hadên Helot, “Lêk howa avi êntêk vavi ba intu hubuliŋ abô balabuŋ.” Êj ma Helot hêv anêj nê ku ba i evaloŋ Jon ba ekak ma êdô hamô koladôn. ⁵ †††Avômalô leŋiŋ havi nena Jon ma plopet te. Ba intu Helot hadum ek injik Jon vônô ma doŋtom hakô ek avômalô.

⁶ Anyô doho êlêm eyaŋ nô mavi havuŋ Helot ek leŋiŋ havi anêj waklavôn talêbô hawa yani. Ma Helodias nalavi halêm haloyeŋ hamiŋ thêlô malêvôn. Ma Helot hayê ba lamavi anêj dôeŋ. ⁷ Êj ma Helot havak abô havuŋ yani nena, “Yanaŋ avanôn biŋ dake nena honaŋ hik ya liŋ hathak nômlate ek yanêm êndên o, êj ma tem yanêm iyom.” ⁸ Ma talêbô hêv auk hadên nalavi ek enaŋ nena, “Yaleŋ haviŋ Jon wakadôk êndôk belev te ba nê mavi êndên ya!” ⁹ Ma kiŋ hanaŋ ba lamalaiŋ. Ma doŋtom bôk havak abô halôk nê bên bên maleŋiŋ yôv ba intu hanaŋ hadên nê ku ba i koladôn ma edabên Jon laselo kisi hatôm atu ba avena hanaŋ. ¹¹ Ma thêlô etak Jon wakadôk halôk belev te ba ewa êlêm êv hadên avi muk atu. Ma yani hawa ba hi hêv hadên talêbô. ¹² Ma Jon anêj nê ku elanô ma êlêm ewa anêj liŋkupik ba i elav. Elav vêm ma i enaŋ hadên Yisu.

Yisu havakôn avômalô hatôm 5,000

(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-15)

¹³ Yisu hanaŋ abô êj vêm ma hatak loj êj ma hathak yeŋ te ba hi loj thiliv bute. Ma avômalô bên anôn elanô nena yani iyom lêk hi ba intu etak iniŋ malak ma evenŋ yani yam ba i. ¹⁴ Ma Yisu hathak liŋ ma hayê avômalô bên anôn lêk êmô yôv. Ma lahiki hathak thêlô ba hadum iniŋ nê lôk lijiŋ mavi.

¹⁵ Yaŋsiŋ hayô ma anêj nê ku êlêm ma enaŋ, “Lêk yaŋsiŋ ma alalô amô loj thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak takatu ba hamô habobo ek nê nê mavi iniŋ nô mavi.”

¹⁶ Ma doŋtom Yisu hanaŋ nena, “Mi! Thêlô nê mavi. Môlô da nobakôn i.”

¹⁷ Ma doŋtom thêlô enaŋ, “Yêlôaniŋ polom baherŋvi ma alim ju iyom.”

¹⁸ Êj ma Yisu hanaŋ, “Noja nôlêm.” ¹⁹ †††Ma hanaŋ hadên avômalô nena, “Nôndôk nô mavi kamunŋ takêntêk.” Ma hawa polom baherŋvi lôk alim ju atu ma hêv ma hathak leŋ ma hêv mek. Vêm ma haya polom lôk

† 13:50 Mat 13:42; Luk 13:28 †† 13:54 Jon 7:15 † 13:55 Jon 6:42 †† 13:57 Jon 4:44

†† 14:3-4 Wkp 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 ††† 14:5 Mat 21:26 ††† 14:19 Mat 15:35-39; Mak 8:6-10

alim ba hêv hadên anên nê ku, ma nê ku ewa ba ibi sam ba êv hadên avômalô nômbên atu. ²⁰ Ma avômalô sapên eya ba lenjnyiyak. Ma nôm wata vi atu ba hamô ma nê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuju. ²¹ Anyô iyom intu hatôm 5,000 ma avi lo avômena takatu ba eya nôm êñ haviñ miñ ekatuñ i ami.

Yisu haven kasukthôm anên dômlê

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Vêm ma Yisu hanañ hadên anên nê ku nena nesak yer ba nêmon ba ini kasukthôm vi tuvulu. Ma yanida hamô ek nê avômalô ba ini am. ²³ †Yani hêv avômalô ba i ma hathak dum te ba hi ek eter mek. Bôlôvôn hayô ma yani hamô dum êñ dena. ²⁴ Ma yer lêk hi kasuk malêvôn ma lovak hayuv ba hamô yer loñ hale hi ba intu nãñ budum hik ba yer êñ halelela liliñ kambom.

²⁵ Habobo tem eya ma yani haven kasuk anên dômlê ba hi hadên anên nê ku. ²⁶ ††Ma anên nê ku êyê yani haven kasuk anên dômlê ma êkô kambom ba ena nena, "Anyôla dahô!" ba elañ boloba.

²⁷ Ma kethen oyañ ma yani hanañ hadên thêlo nena, "Môlô miñ nôkô ami ma nômô yaô! Ya êntêk!"

²⁸ Êñ ma Pita hanañ, "O Anyô Bêñ Yisu, ma onañ ek yamben kasuk anên dômlê ba yasôk êndên o."

²⁹ Ma Yisu hanañ, "Ôlêm."

Êñ ma Pita hatak yer ma haven kasuk anên dômlê ba hi. ³⁰ Ma donjom hayê lovak hayuv ba hakô. Êñ ma hêv yak halôk kasuk kapô ma halam nena, "Anyô Bêñ! Nêm ya sa!"

³¹ †Kethen oyañ ma Yisu havalon yani. Ma hanañ, "O anyô hôêvhaviñ yaôna lôk. Hoson nena hatôm yayabin o ami e?"

³² Ma thai ethak yer ma lovak bêñ êñ hama. ³³ Aên ba nê takatu ba êmô yer elek venjndôn lêlô ma êkôm ba êv yer ba ena, "Avanôn bin! O ma Wapômbên anên Nakadun."

Yisu hadum avômalô lôk lijiñ mavi hêk Genesalet

(Mak 6:53-56; Jon 6:22-25)

³⁴ Thêlo ethak liñdan vi tuvulu anên Genesalet. ³⁵ Ma avômalô loñ êñ êyê Yisu ba eyala yani. Ma êv abô haven malak loñ êñ sapên. Ma ewa iniñ nê lôk lijiñ sapên ba i hadên Yisu. ³⁶ ††Ma eter Yisu ba ena ek nê lôk lijiñ nêsôm anên kwêv anên dan iyom. Ma sapên atu ba êsôm ma ibitak mavi.

Yisu hanañ hathak nôm takatu ba tem indum anyô lelaik

(Mak 7:1-23)

15 Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ doho êlêm anên Jelusalem ba i hadên Yisu ma enañ hik yani liñ nena, ² "Bumalô iniñ abô majañ hanañ ek alalô nasik bahenjiñ vêmam ka miñ anãñ nôm ek indum Wapômbên lamavi. Ma aisê ka anêm nê ku ibuliñ abô êñ ba miñ ithik bahenjiñ ami?"

³ Êñ ma Yisu hanañ, "Aisê ka môlô ubuliñ Wapômbên anên abô balabuñ ba osopa môlôda unim abô majañ?"

⁴ ††Hatôm Wapômbên hanañ nena, "Nodovak lemami lo lemtami" ma "Ôpatu ba hathañ lambô lo talêbô hathak abô kambom, ma nijik ôpên vônô." ⁵ Ma donjom môlô othak onañ nena anyôla hanañ hadên lami nena, "Yenañ nômkama takatu ba hamô ek yanêm mamu sa, êñ ma bôk yahanañ nena tem yanêm êndên Wapômbên êtôm da. ⁶ Ba intu miñ hatôm yanêm mamu sa ami." Êñ ma hatôm môlô ôvôliñ dômim ek Wapômbên anên abô ba osopa libumi iniñ bôk lo loñ. ⁷ Môlô nê kambom! Môlô udum ba avômalô eson nena môlô nê wapôm. Ma donjom môlô ma nê palon anôn ba plopet Aisaia anên abô lêk hik anôn ba hanañ nena, ⁸ "Avômalô êntêk êbô yenañ athên hathak venjnbôlêk oyañ.

Ma donjom kapôlônjiñ ma hêk daim bô ek ya.

⁹ Thêlo êv yer oyañ hadên ya.

Ma ethak enañ thêlôda iniñ abô iyom ba esau nena, "Êntêk ma Wapômbên anên abô." "

Aisaia 29:13

¹⁰ Ma Yisu halam avômalô nômbên atu ba êlêm hadên yani ma hanañ nena, "Môlô nodanô ba noyala katô. ¹¹ †††Nôm takatu ba anyô hayañ halôk abôlêk miñ hadum yani habitak lelaik ami. Ma donjom nôm takatu ba anyô hanañ hale abôlêk intu hadum anyô habitak lelaik."

¹² Vêm ma nê ku êlêm enañ hadên Yisu nena, "Ondanô. Palisi elañ anêm abô êntêk ba lêk lenjmaniñ kambom hathak o."

¹³ Ma Yisu hanañ viyañ nena, "Wakamik atu ba hamô malak len tem esapu nôm lôk ngalôk takatu ba miñ yani havatho ami. ¹⁴ †††Ba miñ môlô nodanô nê takên iniñ abô ami. Thêlo ma nê malenjiñ pusip ba idum ek nendom avômalô vi emben loñondê. Ma anyô mapusip yañ halom anyô mapusip yañ haven loñondê, êñ ma tem luvi nênem yak êndôk lôv."

¹⁵ Êñ ma Pita hanañ hadên Yisu nena, "Nunãwik abô loñ kapô êñ anên ôdôn thô êndên yêlô."

¹⁶ Ma Yisu hanañ hadên thêlo nena, "Môlô ôthôn haviñ e? ¹⁷ Ondanô katô! Nôm takatu ba halôk anyô abôlêk ba hi hamiñ anyô lasoam vêm ma hale yañ ba hi. ¹⁸ Ma donjom nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hanañ hale abôlêk, êñ ma habitak anên anyô kapô ba intu hadum ôpên habitak lelaik. ¹⁹ Nôm takêntêk intu hamô avômalô kapôlônjiñ ba hale yañ: auk kambom lôk ik anyô vônô ma idum sek haviñ anyô yañ yanavi lôk sek waliliñ ma vani lôk enañ abôyañ hathak anyô yañ ba idum abô ek yani lôk enañ abô kambom hathak anyô vi. ²⁰ Aên ba anyô hayañ nôm ba miñ hathik bañ ami, nôm êñ miñ hadum ba yani habitak lelaik ami. Mi. Kambom takêntêk intu hadum ba ôpên habitak lelaik."

† 14:23 Luk 6:12; 9:28 †† 14:26 Luk 24:37 † 14:31 Mat 8:26; Mak 4:39 †† 14:36 Mat 9:20-21

‡ 15:4 Kis 20:12; 21:17; Wkp 20:9; Lo 5:16 †† 15:11 Mat 12:34 ††† 15:14 Luk 6:39; Lom 2:19

Avi Kenan te hêvhaviņ Yisu

(Mak 7:24-30)

²¹ Yisu hatak loņ êņ ma hi hamô habobo Taia lo Saidon. ²² Ma avi Kenan te hamô loņ êņ ba halêm ma halam nena, "Anyô Bêņ! Devit anêņ Lim Lukmuk! Nêm kapôlôm ek ya! Ngôk habuliņ yenaņ avena kambom anôņ."

²³ Ma doņtom yani bônôn iyom aleba nê ku êlêm ma enaņ nena, "Avi êntêk halam kaêk havenĵ alalô yam bôsahe! Onaņ ek yani ni!"

²⁴ †Êņ ma hanaņ viyaņ nena, "Wapômbêņ hêv ya ba yahalêm hadêņ avômalô Israeļ takatu ba evenĵ mayaliv iyom hatôm bôksipsip."

²⁵ Ma avi atu halêm ma halek vadônĵ lêlô ma hanaņ, "Anyô bêņ, nêm ya sa!"

²⁶ Ma hanaņ hadêņ avi êņ nena, "Kambom ek nakaliv avômena iniņ nôm êndêņ avuņ."

²⁷ Avi êņ hanaņ, "Anyô Bêņ, êņ ma avanônĵ. Ma doņtom avuņ ethak eyaņ alaņsi iniņ nôm mapmap."

²⁸ Yisu hanaņ, "O avi hêvhaviņ bêņ anôņ ba Wapômbêņ tem êndôk esak anêm lemhaviņ." Ma avi êņ nalavi habitak mavi hathak loņbô.

Yisu hadum avômalô lôk lijiņ bêņ anôņ mavi

²⁹ Ma Yisu hatak loņ êņ ma habup hathak kasukthôm anêņ Galili. Vêm ma hathak dumlolê te ba hi hamô.

³⁰ Ma avômalô bêņ anôņ êlêm hadêņ yani ma ewa nê venĵivuviņ, lôk nê malenĵiņ pusip, lôk nê venĵi lo bahenĵiņ tho tho, lôk nê venĵi bôlêk putup, lôk nê lijiņ lomalomoma ba êdô i hêk Yisu valuvi. Ma yani hadum ba ibitak mavi. ³¹ ††Ma avômalô êyê nê venĵi bôlêk putup enaņ abô, lôk nê venĵi lo bahenĵiņ tho tho ibitak mavi, ma nê venĵi vuviņ evenĵ, lôk nê malenĵiņ pusip êyê tak. Ma thêlô esonĵ kambom ba êbô Israeļ iniņ Wapômbêņ anêņ athêņ.

Yisu havakônĵ avômalô hatôm 4,000

(Mak 8:1-10)

³² †Yisu halam anêņ nê ku êlêm ma hanaņ hadêņ i nena, "Yalenĵ hik ya hathak avômalô nômbêņ êntêk. Thêlô bôk êmô haviņ ya hatôm wak lô ba iniņ nôm lêk mi. Ma yahadô yanêm thêlô ba ini oyaņ. Yakô tem malenĵiņ etaba êndôk loņônđê ba nê nêm yak."

³³ Ma anêņ nê ku enaņ nena, "Alalô amô loņ thiliv ma avômalô bêņ anôņ ba intu naja nôm anêņ êsê ba nanêm êndêņ i?"

³⁴ Ma Yisu hanaņ hik thêlô liņ, "Môlônim polom vithê intu hamô?"

Ma enaņ nena, "Polom bahenĵi ba lahavuju lôk alim yaônena tomtom."

³⁵ Ma Yisu hanaņ hadêņ avômalô nômbêņ atu nena nêndôk nê mô biņ. ³⁶ Êņ ma hawa polom bahenĵi ba lahavuju atu lôk alim ma hêv lamavi hadêņ Wapômbêņ. Ma haya polom lôk alim ba hêv hadêņ anêņ nê ku. Ma nê ku ewa ba ibi sam hadêņ avômalô. ³⁷ Sapêņ eyaņ ba

lenĵiviyak ma nê ku isup nôm wata halôk vak sam bahenĵi ba lahavuju. ³⁸ Anyô iyom intu hatôm 4,000 ma avi lo avômena takatu ba eyaņ nôm êņ haviņ miņ ekatuņ i ami. ³⁹ Yôv ma Yisu hêv avômalô ba i ma hathak yenĵ ba hi Magadala.

Palisi lo Sadyusi lenĵihaviņ nêgê lavônĵi te

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

16 ††Palisi lo Sadyusi doho êlêm hadêņ Yisu ek ne-saê yani. Ba intu thêlô enaņ hadêņ yani nena, "Undum lavônĵi te ek injik thô nena Wapômbêņ hêv o ba hólêm mena mi e?"

² Ma Yisu hanaņ nena, "Yaņsiņ ma môlô othak onaņ nena, 'Sômuyum mavi, êņ ma wak mavi tem ênjêk sawa daim.' ³ Ma lôkbôk ma môlô othak onaņ, 'Wak habi thapuk ba tem ôthôm.' Môlô oyala lenĵiêvônĵ anêņ kobom katô. Ma doņtom ku lomalomoma takatu ba lêk habitak anêņ ôdônĵ, ma môlô ôthônĵ paliņ denaņ.

⁴ ††Môlô avômalô bôlônĵ êntêk ma avômalô kambom ba miņ ôêvhaviņ ya ami. Môlô lemimhaviņ yandum lavônĵi ek injik thô nena Wapômbêņ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doņtom tem mi. Môlô tem nôņgô Jona anêņ lavônĵi iyom." Êņ ma Yisu hatak thêlô ba hi.

Abô loņ kapô hathak Palisi lo Sadyusi iniņ yis

(Mak 8:14-21)

⁵ Yisu lôk anêņ nê ku êyô kasukthôm vi tuvulu. Ma anêņ nê ku lenĵipaliņ polom ba miņ ewa haviņ ami. ⁶ †††Ma hanaņ hadêņ thêlô nena, "Noyabiņ am esak Palisi lo Sadyusi iniņ yis."

⁷ Ma nê ku enaņ abô hadêņ thêlôda nena, "Alalô miņ awa polom ami ba intu hanaņ abô êntêk la."

⁸ Ma doņtom yani hayala iniņ abô atu ba enaņ ba hanaņ, "Môlô nê ôêvhaviņ yaônna lôk. Onaņ hathak miņ owa polom ami eka? ⁹ †††Môlô ôthônĵ denaņ e? Miņ lemimhabi polom bahenĵi atu ba avômalô 5,000 bôk eyaņ ami e? Ma vak sam vithê intu usup nôm wata halôk? ¹⁰ †Ma polom bahenĵi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma doņtom vak sam vithê intu bôk usup nôm wata halôk ba lemimpaliņ?"

¹¹ "Môlô ôthônĵ yenaņ auk denaņ ba osoņ nena ya-hanaņ abô hathak polom e? Noyabiņ am ek Palisi lo Sadyusi iniņ yis!" ¹² Êņ ma nê ku eyala Yisu anêņ auk. Yani hanaņ nena thêlô neyabiņ i ek Palisi lo Sadyusi takatu ba êdônĵ avômalô hathak auk lokbaņ. Ma miņ hanaņ hathak yis atu ba avômalô enĵgabôm polom hathak ami.

Pita hanaņ nena Yisu ma Kilisi

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Yisu habitak hayô Sisalia Pilipai ma hanaņ hik nê ku liņ nena, "Avômalô iniņ auk aisê? Anyô Anêņ Nakaduņ atu ma opalê?"

†† 16:1 Mat 12:38; Luk 11:16 ††† 16:4 Mat 12:39; Luk 11:29
†††† 16:6 Luk 12:1 ††††† 16:9 Mat 14:17-21 § 16:10 Mat 15:34-38

¹⁴ †Ma thêlô enañ nena, “Doho enañ nena o ma Jon anyô hathik ñañ. Ma doho enañ nena o Elia. Ma vi enañ nena o ma Jelemaia mena plopet bô te.”

¹⁵ Ma hanañ hik thêlô liñ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

¹⁶ ††Ëñ ma Saimon Pita hanañ nena, “O ma Mesia, Wapômbên lôkmala anêñ Nakaduñ atu ba hêv ek nêñ anêñ avômalô bulubiñ.”

¹⁷ †Ma hanañ viyañ, “Saimon, Jona anêñ nakaduñ, lêk hômô mavi. Ek malê nena anyô pik êntêk te miñ hik auk êñ thô hadên o ami, ma mi. Wakamik atu ba hamô malak leñ, yani êñ intu hik auk êntêk thô hadên o.

¹⁸ ††Ma yanañ êndên o nena o ma Pita. † Ma tem yandav yenañ avômalô takatu ba êvhaviñ êyô êmô valu êñ. Ma nômlate miñ hatôm imbuliñ avômalô ôdôn êñ ba nema ami ma mi. ¹⁹ †††Tem yanêm loñ lôkliñyak anêñ vovaleñ êndên o. Nôm takatu ba hubutiñ hamô pik ma tem yambutiñ êñjêk leñ aên iyom. Ma nôm takatu ba hopole hamô pik ma tem yapole êñjêk leñ aên iyom.” ²⁰ Ma hanañ lôklokwañ hadên anêñ ñê ku ek miñ nenañ êndên anyôla nena yani ma Mesia atu ami.

Yisu hanañ abô hathak anêñ ñama

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Pita hanañ nena Yisu ma Mesia vêm ma Yisu anêñ ku yañ hayô nena êndôn anêñ ñê ku, “Tem yasopa Wapômbên anêñ lahaviñ ba yana Jelusalem. Ma Isael iniñ ñê bênbên lôk ñê bênbên êbôk da lôk ñê lôkauk hathak abô balabuñ tem nêñêm vovañ êndên ya. Ma Wapômbên tem indum ba nijik ya vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik ya liñ imbiyô esak loñbô.”

²² Ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathañ ba hanañ nena, “Anyô Bêñ, mi anôn! Nôm êñ miñ hatôm êpôm o ami ma mi anôn!”

²³ Yisu hik i liliñ ma hanañ hadên Pita, “Sadañ, nu dañ! Hosopa anyô iniñ auk iyom ma miñ hosopa Wapômbên anêñ auk ami. Ba intu o hatôm gwasilim te atu ba elav ek enja ya êmô.”

²⁴ †††Ëñ ma Yisu hanañ hadên anêñ ñê ku nena, “Anyôla hadum ek esopa ya, êñ ma êmbôliñ dôñ êndên yanida ma enja anêñ alovalañasiñ ba esopa ya. ²⁵ §Ek malê nena ôpatu ba lahabi bên anôn hathak anêñ lôkmala pik, anêñ lôkmala êñ tem nêñ yak. Ma doñtom ôpatu ba hatak anêñ lôkmala ek hasopa ya, yani êñ tem enja lôkmala anôn.

²⁶ §† “Anyô te hawa nômkama pik sapên ma doñtom miñ hasopa Wapômbên anêñ abô ami ba anêñ lôkmala hêv yak, êñ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôn, tem enja vovañ. Ma anyôla hatôm nêñ nômlate êndên Wapômbên ek enja anêñ lôkmala esak loñbô e? Mi anôn! ²⁷ †††Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êlêm imbiñ añela ba embalon Lambô anêñ lôklokwañ lôk deda

† 16:14 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 †† 16:16 Jon 6:69 † 16:17 Gal 1:15-16 †† 16:18 Jon 1:42; Ep 2:20 †† Athên êñ anêñ ôdôn nena ‘valu’. ††† 16:19 Mat 18:18; Jon 20:23 ††† 16:24 Mat 10:38; Luk 14:27 § 16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 §† 16:26 Mat 4:8-9 §†† 16:27 Sng 6:2:12; Snd 24:12; Mat 25:31; Lom 2:6; ALK 22:12

lôkmañgiñ. Êñ ma tem yani nêñ vuli êndên avômalô sapên êtôm ku mavi lôk ku kambom takatu ba bôk thêlô idum yôv anêñ vuli. ²⁸ Yanañ avanôn êndên môlô nena Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êlêm imbiñ anêñ loñ lôkliñyak. Ma môlô vi atu ba lêk umiñ loñ êntêk tem nômlô lôkmala denañ ma ôngô nôñ êñ imbiñ.”

Yisu liñkupik habitak yañda

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

17 Wak baherñvi ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita haviñ anyô loyañ Jems lo Jon ba ethak dumlolê daim bên te ba i. Ma thêlô iyom êmô dumlolê êñ. ² ††Ëñ ma Yisu liñkupik habitak yañda hêk thêlô maleniñ. Ma thohavloma hatôm wak anêñ deda, ma anêñ kwêv sapên habitak thapuk hatôm deda. ³ Ma ketherñ oyañ ma Mose lo Elia êyô ma enañ abô haviñ Yisu ba thêlô êyê. ⁴ Êñ ma Pita hanañ hadên Yisu, “Anyô Bêñ, mavi anôn ek lêk alalô amô loñ êntêk. Lemhaviñ ma tem yandav unyak lôkkupik lokwañlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia?”

⁵ †††Pita hanañ abô denañ ma buliv mabuñ anôn te hayô hava thêlô siñ. Ma abô te halêm anêñ buliv êñ kapô nena, “Intu ma yenañ Okna atu ba yalenhaviñ videdaun. Ma ya kapôlôn mavi hathak yani. Ba nodañ anêñ abô!”

⁶ Nê ku elañô abô êñ ma êkô ba elañ boloba ba êlôk êk pik. ⁷ Ma Yisu halêm ma hasôm thêlô ba hanañ, “Numbiyô, miñ nôkô ami.” ⁸ Êñ ma thêlô eson êyê ma Yisu iyom hamiñ. Ma anyô ju atu ma mi.

⁹ Vêm ma etak dumlolê êñ ba êlôk ele i ma Yisu hanañ lôklokwañ nena, “Môlô miñ nonañ nôñ atu ba ôyê bên êndên anyôla ami endeba Wapômbên injik Anyô Anêñ Nakaduñ atu liñ imbiyô êñjêk ñama esak loñbô am.”

¹⁰ §†Nê ku enañ hik Yisu liñ nena, “Aisê ka ñê lôkauk hathak abô balabuñ enañ nena Elia tem êmôn ba êlêm vêm ka Mesia?”

¹¹ Êñ ma Yisu hanañ, “Avanôn! Elia tem êlêm ba indum ku ek nômkama sapên imbitak mavi esak loñbô.

¹² ††Ma doñtom yanañ êndên môlô nena Elia bôk halêm yôv. Ma avômalô êthôn yani paliñ ba esopa iniñ leniñhaviñ iyom ba idum kambom lomaloma hadên yani. Ma tem nêñêm vovañ êndên Anyô Anêñ Nakaduñ atu aên iyom.” ¹³ †††Nê ku elañô abô êñ, ma eyala nena Yisu hanañ abô hathak Jon anyô hathik ñañ.

Yisu hêv ngôk vê hêk okna te

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴ Yisu thêlô i êyô ma êyê avômalô bên anôn lêk êmô. Ma anyô te halêm hadên Yisu ma halek vadôn lêlô hêk yani ma, ¹⁵ ma hanañ, “Anyô Bêñ, nêñ kapôlôm ek yenañ okna. Yani hawa lijiñ hama yak ba hathak hêv yak halôk ñañ lôk atum. Ma vovañ bên hathak hapôm

§† 17:2 2Pi 1:16-18 §†† 17:5 Lo 18:15; Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 §† 17:10 Mal 4:5 §† 17:12 Mat 11:14 §†† 17:13 Luk 1:17

yani. ¹⁶ Ma yahawa hi hadêñ anêm nê ku, ma doñtom thêlô miñ hatôm nindum yani mavi ami."

¹⁷ Ma Yisu hanañ, "Yahamô haviñ mólô sawa daim ma doñtom miñ ôêvhaviñ ami ma owa auk lokbañ aleba yakapôlôn lêk hagiap hathak mólô. Noja okna êñ êlêm!" ¹⁸ Ma hathañ ngôk ba ngôk hatak okna êñ ma kethañ oyañ ma habitak mavi.

¹⁹ †Nê ku i hadêñ Yisu ma enañ, "Aisê ka yêlô miñ hatôm nanêm ngôk êñ vê ami?"

²⁰ ††Êñ ma Yisu hanañ, "Mólô miñ hatôm ami ek malê nena mólônim ôêvhaviñ ma yaôna lôk ba mi! Ava yaôna ma bêñ anôñ ek mólônim ôêvhaviñ! Yanañ avanôñ êndêñ mólô. Mólônim ôêvhaviñ hatôm ava yaônate iyom, êñ ma hatôm nonañ êndêñ dumlolê êntêk, 'Umbiyô ba nu buyañ', êñ ma tem ni. Ma mólô hatôm nundum nômbêñ intu sapêñ!" †

Yisu hanañ bôlôn yañ hathak anêñ ñama

(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² ††Yisu lôk anêñ nê ku sapêñ ethak doñtom halôk Galili ma hanañ hadêñ i nena, "Tem nenañ Anyô Anêñ Nakaduñ atu bêñ ba netak êndôk avômalô bahaññ. ²³ Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem injik yani liñ imbiyô esak loñbô." Nê ku elañ abô êñ ma lenjñmalaiñ kambom.

Yisu hêv da unyak mathañ

²⁴ ††Yisu lôk anêñ nê ku i êyô Kapaneam ma nê ewa da unyak mathañ êlêm ma enañ hik Pita liñ, "Mólônim kêdônwaga hathak hêv da unyak mathañ e?"

²⁵ Ma Pita hanañ, "Intu êñ. Yani hathak hêv."

Ma Pita habitak hayô unyak kapô ma Yisu hanañ hik yani liñ hamôn, "Saimon, lemhabi aisê? Pik sapêñ iniñ kiñ ethak ewa da anêñ opalêla? Thêlôdaniñ nali mena avômalô vi?"

²⁶ Ma hanañ, "Ewa anêñ avômalô vi."

Aêñ ba Yisu hanañ, "Nali ma miñ ethak êv da êñ ami. ²⁷ Ma doñtom yahadô alalô nanêm malaiñ êndêñ nê takêñ. Ba intu nu kasukthôm ma okaliv lôm. Alim môñ atu ba hôvôn, êñ ma onja ba okyav abôlêk. Ma tem nôñgô valuselañ te hamiñ kapô. Onja valuselañ êñ ba nêm êndêñ nê êñ ek êtôm da unyak mathañ."

Opalê intu bêñ hêk Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô

(Mak 9:33-37,42-48; Luk 9:46-48; 17:1-2)

18 ††Wak êñ ma nê ku êlêm hadêñ Yisu ma enañ hik yani liñ, "Opalê te tem imbitak anyô lôk athên bêñ êmô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô?"

² Ma Yisu halam amena te halêm ma hadô hamiñ thêlô malêvôn ³ ††ma hanañ, "Yanañ avanôñ êndêñ mólô nena miñ otak unim kobom ba ubitak hatôm

† 17:19 Mat 10:1 †† 17:20-21 Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 † Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Matyu hato ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Ovak balabuñ ek nôm ba oterñ mek iyom ma hatôm nêm ngôk lôklokwañ anêñ aên vê. †† 17:22 Mat 16:21 †† 17:24 Kis 30:13; 38:26 ††† 18:1 Luk 22:24 ††† 18:3 Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

amena êntêk ami, êñ ma mólô tem miñ numbitak nôyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba unu ami. Ma mi. ⁴ Aêñ ba anyô te hatauviñ i aleba yaôna hatôm amena êntêk, yani êñ tem imbitak anyô lôk athên bêñ êmô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô. ⁵ †Ma ôpatu ba hêvhaviñ ya ba hawa amena te aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô haviñ.

⁶ "Ma doñtom anyô te hadum ba yenañ amena atu ba hêvhaviñ ya te hêv yak, ôpêñ tem êpôm malaiñ bêñ anôñ. Ôpêñ tem nêsôkwên valu bêñ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ngwêk makidiñ ba ema. Malaiñ êñ ma yaôna ek malaiñ atu ba yani tem êpôm ember yam.

⁷ "Alikaknena mólô avômalô pik êntêk! Nôm lomalo-ma hamô pik êntêk ba hadum ba mólô udum kambom. Nôm takêñ tem imbitak. Ma doñtom ôpatu ba halom anyô vi ba idum kambom, yani êñ tem êpôm malaiñ bêñ anôñ. ⁸ ††Bahem lo vem hadum ba hudum kambom, êñ ma odabêñ kisi ba umbini ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Bahem lo vem vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma bahem lo vem luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapêñ tem ni loñ atum hathañ hamô hatôm wak nômbêñ intu sapêñ ba intu malaiñ bêñ anôñ. ⁹ Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êñ ma ômbi vê ba okaliv ni ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Malem daluk vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom êñ ma lemvimkupik sapêñ tem êndôk loñ atum lôkmala ba intu malaiñ bêñ anôñ.

¹⁰ ††† "Aêñ ba noyabiñ am! Miñ nosorañ nena yenañ avômena ma nôm oyañ ami. Yanañ êndêñ mólô nena iniñ añela ethak êyê nôm takatu ba udum hadêñ i ma i enañ hadêñ Wakamik atu ba hamô malak leñ. ¹¹ ††Ya Anyô Anêñ Nakaduñ yahalêm ek yanêm avômalô takatu ba even mayaliv bulubiñ. †††

Abô loñ kapô hathak boksipsip te mi

(Luk 15:4-7)

¹² "Anyô te anêñ boksipsip hatôm 100 êmô ba te havenañ aidoho. Lemhabi aisê? Boksipsip alañ tem indum malê? Tem etak 99 takatu ba nêmo dumlolê ma ni êmbôlêm ali atu ba mi. ¹³ Yanañ avanôñ êndêñ mólô! Yani hapôm ali êñ, ma tem lamavi anêñ dôên esak ali atu ba hapôm êmôn ek 99 takatu ba êmô. ¹⁴ Ma mólônim Lemambô atu ba hamô malak leñ hadô anyô athên mi te ni loñ atum lôkmala aên iyom.

Loñôndê opesañ abô imbiñ mamuyañ

¹⁵ †† "Mamuyañ hadum kambom hadêñ o, †† ma nu êndêñ yani ma onañ anêñ kambom bêñ. Yani halañô o, êñ ma mamu ômô hatôm anyô loyañ hathak loñbô.

§ 18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 †† 18:8 Mat 5:29-30 ††† 18:10 Hib 1:14 †† 18:11 Luk 19:10 ††† Hadêñ sêbôk nê doho atu ba eto Abô Mavi eto abô 11 haviñ, ma doho miñ eto ami. †† 18:15 Luk 17:3; Gal 6:1 †† Nê lôkauk vi lenjñhabi nena abô 'hadêñ o' êñ, ma Matyu da miñ hato ami, ma anyôla hato havenañ yam.

¹⁶ †Ma miñ halanjô o ami, êñ ma onja anyô te mena ju la imbiñ o ba unu êndên yani ma nonañ anên kambom êñ bêñ esak loñbô. Anyô ju êñ tem nimiñ ba nedañô mamunim abô êtôm atu ba Wapômbên bôk hanañ yôv. ¹⁷ Yani lëndôn kôtôn denañ, êñ ma nu onañ anên kambom bêñ êndên avômalô ôdôn êvhaviñ. Ma doñtom yani lëndôn kôtôn denañ ba hadô endañô avômalô ôdôn êvhaviñ iniñ auk, êñ ma môlô nôñgô yani êtôm anyô daluk lôk anyô hawa takis.

¹⁸ ††“Yanañ avanôn êndên môlô. Nôm takatu ba ubutiñ hamô pik ma tem yambutin êmô malak leñ. Ma nôm takatu ba opole hêk pik ma tem yapole êñjêk malak leñ aên iyom.

¹⁹ †“Odañô! Anyô ju mena lu la ethak doñtom hathak yenañ athên, êñ ma yada tem yamô i malêvôn. Ba intu te mena ju la kapôlônjin doñtom hathak nômlate ba eteñ mek, ma yenañ Wakamik atu ba hamô malak leñ tem indum nôm êñ anôn.”

Abô loñ kapô hathak anyô palon

²¹ Vêm ma Pita halêm ma hanañ hik Yisu liñ, “Anyô Bêñ, yenañ aiyañ hadum kambom hadên ya, êñ ma yatak yakapôlôn bôlôn vithê? Bôlôn bahenji ba lahavuju, e?”

²² ††Ma Yisu hanañ, “Yanañ êndên o. Otak kapôlôm ek mamuyañ êtôm wak nômbên intu sapên, ma miñ bôlôn bahenji ba lahavuju ami!

²³ “Wapômbên anên loñ lôkliñyak ma hatôm kiñ te hadum ek anên nê ku nêlêm nêwê anên valuselen viyañ. ²⁴ Wak êñ hayô, ma ewa anyô ku atu halêm. Ôpên bôk hayañ kiñ anên valuselen vithê ba hathôn paliñ. ²⁵ Yani miñ hatôm nêm viyañ ami ba intu kiñ hanañ nena nêlêm ôpên lôk venji lôk nali ba nimbitak êtôm anyô yañ anên nê ku oyañ ek nêlêm valuselen êñ viyañ. Ma nêlêm anên nômkama sapên ba anyô vi nêlêm vuli ma neja valuselen esak ba nêwê kiñ anên valuselen êñ viyañ.

²⁶ “Êñ ma ôpên hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halanj nena, ‘Oyabiñ vêmam! Valuselen takatu ba yahawa hêk o ma tem yanêm viyañ.’ ²⁷ Ma kiñ lahiki ba hanañ, ‘Viyañ dôlôk!’ Ma hatak ôpên ba hi.

²⁸ “Anyô ku êñ hatak kiñ anên unyak ma hi hapôm anyô ku yañ ba thainiñ ku hatôm doñtom. Anyô yañ hawa valuselen yaôna lôk hêk yani ba miñ bôk hêv ami. Êñ ma yani havalon ôpên ba hakakô laselo siñ lôklokwan ma hathañ ba hanañ, ‘Yenañ valuselen êlêm!’

²⁹ “Ma yañ êñ hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halanj nena, ‘Oyabiñ vêmam! Tem yanêm anêm valuselen êñ viyañ.’

³⁰ “Ma doñtom ôpên hapôlik hathak yañ êñ anên abô ba hawa ba hi hatak halôk koladôn endeba ôpên nêm valuselen êñ viyañ am. ³¹ Nê ku vi êyê nôm atu ba ôpên hadum ba eson kambom ma leniñmalain bêñ ba i enañ hadên kiñ.

³² “Êñ ma kiñ halam ôpên ba halêm ma hanañ, ‘O anyô kambom anôn! Holanj bêñ hadên ya aleba yahatak o ba miñ hôwê anêm valuselen viyañ ami.

³³ Yalen hik ya hathak o, ma aisê ka miñ hudum aên hadên mamuyañ ami?’ ³⁴ ††Ma kiñ lamaniñ ba hatak ôpên halôk nê takatu ba eyabiñ koladôn ek thêlô nêlêm vovanj êndên yani endeba nêm valuselen êñ viyañ am.

³⁵ ††“Aên ba môlô tomtom lemimmavi ba notak unim kapôlômim kambom ek môlôviyañ. Yakô Wakamik atu ba hamô malak leñ tem indum aên êndên o êtôm atu ba kiñ hadum hadên anên anyô ku atu.”

Yisu hanañ abô hathak nê lôk venji êdô i

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

19 Yisu hanañ abô takên vêm ma hatak Galili ma hanañ Jolodan vi tuvulu hêk Judia. ² Ma hamô loñ êñ ma avômalô bêñ anôn êyô. Ma hadum nê lôk lijin ba ibitak mavi.

³ Ma Palisi doho êlêm hadên Yisu ma idum ek nesau yani ba enañ hik yani liñ, “Abô balabuñ hanañ aisê? Anyô hatôm nêm yanavi vê esak ôdôn lomalomama mena mi e?”

⁴ ††Ma doñtom Yisu hanañ, “Môlô bôk osam Wapômbên anên abô atu ba hanañ nena, ‘Sêbôk ba môñ anôn atu ba Wapômbên hapesañ avômalô ma hapesañ anyô lo avi. ⁵ †Ba intu Wapômbên bôk hanañ nena, ‘Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doñtom imbiñ yanavi ek thai nimbitak êtôm kupik doñtom iyom.’ ⁶ Thai miñ ju hathak loñbô ami ma lêk ibitak doñtom. Aên ba nôm atu ba Wapômbên bôk havak loñ hathak doñtom ma miñ hatôm anyôla epole vê ami.”

⁷ ††Ma Palisi enañ, “Ma doñtom Mose bôk hanañ nena anyô hadum ek êndô yanavi ma eto kapyana nêm yanavi vê ba nêm êndên yanavi ek nêm yanavi vê.”

⁸ Ma Yisu hanañ, “Môlô nê lemimôndôn kôtôn. Ba intu Mose hik loñôndê êñ thô hadên môlô. Môñ anôn atu ba Wapômbên hapesañ pik êntêk, ma auk êñ miñ hamô haviñ ami. ⁹ ††Yanañ êndên môlô nena anyô te yanavi miñ hadum sek ami, ma doñtom yamalô hadô yanavi ba hawa avi yañ. Anyô êñ hadum sek haviñ avi yañ êñ.”

¹⁰ Nê ku enañ hadên Yisu, “Aên ba anyô muk hamô mavi ek anyô lôk avi.”

¹¹ Ma hanañ hadên thêlô, “Anyô sapên miñ hatôm nedañô abô êñ ami. Ôpatu ba Wapômbên hêv lôklokwan hadên i iyom intu hatôm nedañô abô êñ. ¹² Anyô doho ma taluvi ewa i ba malain hamô ba miñ hatôm neja avi ami. Doho ma êvê iniñ thalôk vê ek neyabiñ kiñ iniñ vênji. Ma doho leniñhaviñ nêlêm iniñ lôklokwan lôkthô ek nindum Wapômbên anên loñ lôkliñyak anên ku ba intu miñ ewa avi ami. Ôpatu ba halanjô abô êñ ba hasopa, ma esopa iyom.”

† 18:16 Lo 19:15; Jon 8:17 †† 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23 †† 18:19-20 Mak 11:24; Jon 15:7 †† 18:22 Luk 17:4

‡ 18:34 Mat 5:25-26 †† 18:35 Mat 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 ††† 19:4 Stt 1:27; 5:2 § 19:5 Stt 2:24; Ep 5:31 §† 19:7 Lo 24:1-4; Mat 5:31 §†† 19:9 Mat 5:32; 1Ko 7:10-11

Yisu hêv mek hathak avômena

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Avômalô doho ewa avômena yaônena êlêm ek Yisu etak banj êyô ênjêk thêlô ba nê m ek esak i. Ma dojtom anêj nê ku ethan avômalô takêj.

¹⁴ †Êj ma Yisu hanañ, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndên ya ma miñ numiñ thêlô loj siñ ami ek malê nena avômalô takatu ba athên mi ma hatôm avômena takêntêk ba Wapômbên anêj loj lôkliñyak ma thêlônij.” ¹⁵ Êj ma hatak banj hayôhêk i vêm ma hatak loj êj ba hi.

Anyô muk lôk nômkama bên hanañ abô haviñ Yisu

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Anyô te halêm hadên Yisu ma hanañ, “Kêdônwaga, yandum malê mavi te ek yamô lôkmala êtôm wak nômbênj intu sapênj?”

¹⁷ ††Ma Yisu hanañ, “Anyô te iyom intu mavi! Ma honañ hik ya liñ hathak abô ‘mavi’ êj eka? Lemhaviñ onja lôkmala atu ba hamô hatôm wak nômbênj intu, êj ma osopa Wapômbên anêj abô balabuñ.”

¹⁸ †Ma ôpên hanañ hik yani liñ nena, “Yasopa abô balabuñ alisê?”

Êj ma Yisu hanañ, “Miñ nuñgwik anyô vônô ami. Miñ undum sek imbiñ anyô yan yanavi ami. Miñ onja vani ami. Miñ onañ abôyan esak anyô vi ba undum abô ek i ami. ¹⁹ ††Ondovak lemambô lo lemtambô.’ Ma ‘lemimbiñ avômalô vi êtôm lemhaviñ oda.”

²⁰ Ma anyô muk êj hanañ, “Abô balabuñ takêj, ma yahathak yahasopa. Yandum malê te imbiñ?”

²¹ Ma Yisu hanañ, “Lemhaviñ nuñgwik anêm ku anên danj siñ, êj ma nu nêm anêm nômkama sapênj ek avômalô nê nêm vuli. Ma onja valuselenj sapênj ba nêm êndên avômalô siv. Hudum aênj, ma tem anêm nômkama mavi lomaloma êmô malak leñ. Ma ôlêm osopa ya.”

²² Anyô muk êj ma anyô lôk nômkama bên anôn. Ba intu hanañ abô êj ma hêv malaiñ bên hadên yani ba hi lôk lamalaiñ.

²³ Êj ma Yisu hanañ hadên anên nê ku nena, “Yanañ avanôn êndên môlô nena nê lôk nômkama bên tem nêpôm malaiñ bên ek nimbítak nêyô Wapômbên anên loj lôkliñyak kapô ba ini. ²⁴ Odañô! Miñ malaiñ bên ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anên abyañ ba ni ami, ma dojtom malaiñ anôn ek anyô lôk nômkama bên te imbitak êyô Wapômbên anên loj lôkliñyak kapô.”

²⁵ Nê ku elañ abô êj ma esonj kambom ba enañ, “Avanôn e? Aênj ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbên anên loj lôkliñyak kapô ba ni ami e?”

²⁶ ††Ma Yisu hayê thêlô lôklokwanj ma hanañ, “Wapômbên iyom hatôm indum nômkama sapênj. Ma anyô te miñ hatôm nêm yanida bulubiñ ami ma mi.”

²⁷ Ma Pita hanañ, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nômkama sapênj ba alêm asopa o ba intu tem naja malê?”

²⁸ ††Ma Yisu hanañ hadên i, “Yanañ avanôn êndên môlô! Wak te ma Wapômbênj tem epesañ loj lukmuk. Ma Anyô Anên Nakaduñ atu tem êmô loj êj ba eyabiñ anên avômalô êtôm kiñ lôkmanjiñ. Ma môlô anyô ku laumiñ ba lahavuju takatu ba osopa ya, môlô tem noyabiñ avômalô Isael ôdôn laumiñ ba lahavuju êtôm kiñ aênj iyom. ²⁹ Ma avômalô takatu ba leñijhabi ya ba etak iniñ unyak lôk iviyañ ma livi lôk lami ma taluvi lôk iniñ nali lôk iniñ ku, êj ma tem Wapômbênj nêm bên anôn êndên i êtôm 100 êyô êmô iniñ loj imbiñ. Ma thêlô tem neja lôkmala atu ba nê mô êtôm wak nômbênj intu sapênj imbiñ. ³⁰ †††Odañô! Nê lôk athên bên, bên anôn tem nimbítak nê lôk athên mi. Ma nê lôk athên mi bên anôn tem nimbítak nê lôk athên bên.”

Abô loj kapô hathak ku anênj vuli

20 Yisu hanañ, “Wapômbên anên loj lôkliñyak ma hatôm aêntêk. Lôkbôk momañiniñ ma ku te anên alañ hi ek êmbôlêm nê ku ek nindum ku emberj anên ku kapô. ² Yani hapôm anyô doho ma hanañ hik i liñ ek nindum anên ku êtôm wak daluk te ma nêm i vuli esak valuselenj dojtom ma êlôk hathak anên abô. Yôv ma hêv thêlô ba i anên ku kapô.

³ “Wak hathak leñ ma hi loj ethak dojtom halôk ma hayê anyô doho atu ba ida êmô iyom. ⁴ Ma hanañ hadên thêlô, ‘Môlô nu nundum yenañ ku, ma tem yanêm môlô vuli êtôm unim ku.’ ⁵ Êj ma i.

“Waklêvônj biñ ma hi hadum aênj ma habobo wak êndôk ma hi hadum aênj hathak loj bô. ⁶ Yañsiñ ma hayê anyô doho ida êmô iyom ma hanañ, ‘Aisê ka môlô ômô oyañ wak daluk êntêk?’

⁷ “Ma enañ, ‘Anyô te miñ hêv ku hadên yêlô ami.’

“Ma ku alañ hanañ, ‘Môlô nu nundum yenañ ku imbiñ.’

⁸ ††“Bôlôvônj hayô ma ku alañ hanañ hadên anyô hayabiñ ku, ‘Odam nê takatu ba idum ku nêlêm ek nêm i vuli. Nê yañsiñ êmônj ma nê wak halôk êyô ênjêk vêm ma nê waklêvônj ma nê lôkbôk ma emberj yam anôn.’

⁹ “Nê yañsiñ êlêm ma hêv i valuselenj dojtom. ¹⁰ Ma nê lôkbôk esonj nena tem neja valuselenj esak. Ma dojtom mi. Ewa hatôm dojtom. ¹¹ Ewa iniñ vuli yôv, ma thêlô enañ abô munuñmunuñ hathak ku alañ ba enañ, ¹² ‘Aisê ba yêlô alêm hadên lôkbôk ba adum ku bên lôk vovanik hamiñ wak mathalalenj. Ma nê yañsiñ idum ku yaôna lôk. Ma dojtom ewa valuselenj hatôm yêlôaniñ!’

¹³ “Êj ma ku alañ hanañ hadên anyô te nena, ‘Aiyañ, miñ yahadam kambom hadên o ami. Bôk yahanañ ba hólôk nena undum ku ma tem onja valuselenj dojtom iyom. ¹⁴ Yenañ yalenj haviñ ba yahêv nê takatu ba evenj yam iniñ vuli hatôm môlônim. Aênj ba onja anêm ba nu! ¹⁵ Valuselenj êntêk ma yenañ ba intu hatôm yasopa yenañ yalenj haviñ iyom ek yanêm. Ma môlô malemim thêlêv eka?’

† 19:14 Mat 18:2-3 †† 19:17 Wkp 18:5; Luk 10:28 ‡ 19:18 Kis 20:13-16; Lo 5:17-20 †† 19:19 Kis 20:12-16; Lo 5:16-20; Wkp 19:18 †† 19:26 Jop 42:2

††† 19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; ALK 3:21 ††† 19:30 Mat 20:16; Luk 13:30 § 20:8 Wkp 19:13; Lo 24:15

¹⁶ † “Aên ba nê êmôn tem nimbitak êtôm nê even yam. Ma nê even yam tem nimbitak êtôm nê êmôn.”

Yisu hanañ abô hathak anên nãma bôlôn te lô
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)

¹⁷ Yisu hi Jelusalem ma hawa anên nê ku laumiñ ba lahavuju takatu. Thêlô even ba i ma Yisu havôn thêlô i dañ vi ma hanañ nena, ¹⁸ †† “Odañô. Alalô a daku Jelusalem. Ma tem nenañ Anyô Anên Nakaduñ atu bên ba nênem yani êndên nê bênben êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ. Ma tem nenañ ek nijik yani vônô. ¹⁹ Tem nênem ya êndên avômalô loñ buyañ ek nenañ abôma lôk nebalì ya ma nijik ya vônô esak a. Ma êtôm wak lô, ma tem injik ya liñ ba yambiyô esak loñbô.”

Jems lo Jon iniñ talêbô anên lahaviñ
(Mak 10:35-45)

²⁰ Vêm ma Sebedi anên nakaduñ ju atu iniñ talêbô halêm hadên Yisu. Ma halek vadôn lêlô ma hadum ek enañ injik yani liñ esak abô te. ²¹ †Êñ ma Yisu hanañ, “Lemhaviñ malê te?”

Ma avi êñ hanañ, “Tem otak yenañ okna ju êntêk yan sê êmô bahem vianôn ma yan sê êmô bahem viker ênjêk anêm loñ lôkliñyak kapô?”

²² ††Ma hanañ hadên anyô loyañ, “Mamu ôthôn nôm atu ba onañ hik ya liñ paliñ. Hatôm nunum êndôk tase atu ba tem yanum e?”

Ma thai enañ, “Yai hatôm.”

²³ Ma hanañ nena, “Avanôn, tase êñ tem nunum êndôk. Ma doñtom nêmo yabahañ vianôn lôk viker, ma miñ yenañ ku ami. Mi, Wakamik da hayabiñ ku êñ ba bôk hatak anyô doho yôn ek nêmo loñ êñ.”

²⁴ Nê ku laumiñ takên elañ abô êñ ba leniññaña hadên Jems lo Jon. ²⁵ ††Ma Yisu halam thêlô êlêm ethak doñtom ma hanañ, “Môlô bôk oyala nena avômalô loñ buyañ iniñ kiñ ethak ebam i ba ibuliñ nê takatu ba êmô thêlô vibiñ. Ma iniñ nê bênben ethak ethañ iniñ avômalô aên iyom ek nesopa iniñ abô. ²⁶ †††Odañô! Môlô miñ nundum kobom êñ ami! Môlô te lahaviñ imbitak anyô lôk athên bên ênjêk môlô malêvôn, êñ ma imbitak êtôm môlônim anyô ku ek nêmo môlô sa. ²⁷ Ma ôpatu lahaviñ imbitak êtôm môlônim anyô bên, êñ ma êmô êtôm môlônim anyô ku oyañ ²⁸ †††hatôm ya Anyô Anên Nakaduñ atu ba yahadum aên iyom. Miñ ya-halêm ek yandum nê bênben pik iniñ kobom ba yasañ avômalô ek nindum yenañ ku ami. Mi anôn! Yahalêm hatôm anyô ku ek yanêm avômalô sa lôk yatak yenañ lôkmala ek nêmo avômalô bulubiñ.”

Yisu hadum anyô mapusip ju mavi
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Yisu lôk anên nê ku etak Jeliko ba i ma avômalô bên anôn esopa yani. ³⁰ Ma anyô malen pusip lok-

† 20:16 Mat 19:30; Mak 10:31 †† 20:18 Mat 16:21; 17:22-23
‡ 20:21 Mat 19:28; Luk 22:30 †† 20:22 Mat 26:39; Jon 18:11
‡‡ 20:25 Luk 22:25-26 ††† 20:26 Mat 23:11; Mak 9:35 †††
20:28 Luk 22:27; Plp 2:7

wanju êmô loñôndê dañ vi, ma thai elañ nena Yisu halêm. Êñ ma thai elam lôklokwañ nena, “Anyô Bên! Devit anên Lim Lukmuk! Nêm kapôlôm ek yai!”

³¹ Ma avômalô ethañ thai ba enañ, “Mamu bônôn!” Ma doñtom thai elam lôklala nena, “Anyô Bên! Devit anên Lim Lukmuk! Nêm kapôlôm ek yai!”

³² Êñ ma Yisu hamiñ ma halam thai ba hanañ, “Lemimhaviñ yandum malê êndên mamu?”

³³ Ma thai enañ nena, “Anyô Bên, yai leniñhaviñ nagê tak!”

³⁴ Êñ ma Yisu lahiki hathak thai ba hatak bañ hayô hêk maleniñ daluk. Ma kethen oyañ ma thai ibitak mavi ba êyê tak ma i esopa yani.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiñ
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

21 Yisu thêlô i ebobo Jelusalem ma i êyô Betpaji, malak êñ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anên nê ku ju ba i ² ma hanañ nena, “Mamu unu malak entuvulu. Ma kethen oyañ ma tem ôngô bok doñki te lôk nakaduñ ba ekak luvi loñ ba imiñ. Nopole yak vê ma nodom luvi ba nôlêm êndên ya. ³ Ma anyôla hanañ abôla hadên mamu, ma nonañ nena, ‘Anyô Bên lahaviñ indum ku te esak luvi’, êñ ma tem êndôk ba etak luvi ek nêlêm kethen.”

⁴ Nôm êñ habitak ek Wapômbên anên abô injik anôn ba hanañ hadên plopet nena,

⁵ “Nonañ abô êñ êndên avômalô Saion, ‘Ôngô. Môlônim kiñ lêk halêm hadên môlô. Ôpên anyô labali ba hayô hamô bok doñki te.

Yani hayô hamô bok doñki nakaduñ te ba halêm.”

Sekalaia 9:9; Aisaia 62:11

⁶ Ma nê ku ju atu i ma idum hatôm atu ba Yisu hanañ. ⁷ Ma ewa doñki talêbô lôk nakaduñ êñ ba i ma ibi iniñ kwêv thilibun daim thô ba engava hayôhêk bok doñki dômlokwañ ma Yisu hayô hamô. ⁸ Ma avômalô lubuñlubuñ engava iniñ kwêv thilibun hêk loñôndê.

Ma vi ele nôkyalô ñauñ ba engava hêk loñôndê. ⁹ Ma vi êmôn ma vi even yam ma Yisu halôk malêvôn ba leniñ-mavi anôn ba lôk lêlô ba elam nena,

“Osana ni êndên Devit anên Lim Lukmuk!”

“Wapômbên nêm lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bên anên athên!”

Kapya Yer 118:26

“Osana! Nambô Wapômbên anên athên esak len!”

¹⁰ Yisu habitak hayô Jelusalem kapô ma avômalô nômbên atu ba êmô Jelusalem eson kambom ba enañ hik liñ mayaliv nena, “Ôpêntêk ma opalê?” ¹¹ Ma avômalô nômbên atu ba esopa Yisu enañ nena, “Yani ma Yisu, plopet atu ba halêm anên malak Nasalet hêk Galili.”

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathen kapô
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-46)

¹² Yisu habitak hayô unyak mathen kapô anên pik-lêvôn ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nênem vuli. Êñ ma halupuniñ i ba hêv i vê hêk unyak mathen kapô ba ele yaiñ ba i. Ma hale nê

takatu ba êwê nê loŋ buyaŋ iniŋ valuselenŋ hathak Hiblu iniŋ valuselenŋ iniŋ balê liliŋ. Ma hadum aên hadên nê takatu ba êdô menak bôbô hamô ek avômalô vi nênem vuli. ¹³ †Ma hanaŋ hadên thêlô aêntêk, “Wapômbên anênŋ kapy a hanaŋ nena, ‘Yenaŋ unyak ma unyak neteŋ mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba lêk habitak hatôm nê vani iniŋ loŋ ekopak êmô.”

¹⁴ Vêm ma nê malenŋ pusip lôk nê venjuviŋ i êyô unyak mathenŋ anênŋ piklêvônŋ ma hadum ba ibitak mavi. ¹⁵ Nê bênbenŋ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ êyê nômbithi takatu ba Yisu hadum. Ma thêlô elanŋ avômena elam kaêk havenŋ unyak mathenŋ anênŋ piklêvônŋ nena, “Osana ni êndênŋ Devit anênŋ Lim Lukmuk!” Êŋ ma thêlô lenŋmaniŋ ¹⁶ ba enaŋ hadênŋ Yisu nena, “Ondaŋô avômena iniŋ abô!”

Ma Yisu hanaŋ, “Yahalaŋô. Ma môlô bôk osam abô atu ba hêk Wapômbên anênŋ kapy a hanaŋ hathak “Avômena lôk amena kasek nena Wapômbên bôk hatak abô mavi halôk thêlô venŋbôlêk ek nêmbô anênŋ athên.”

Kapy a Yerŋ 8:2

¹⁷ Vêm ma hatak avômalô takênŋ ma hi hêk Betani bôlôvônŋ te.

Alokwaŋ ŋauŋ hayeŋ

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Lôkbôk momaŋiniŋ ma Yisu havôhi Jelusalem hathak loŋbô ma hama kisi. ¹⁹ Yani hayê alokwaŋ sabo te hamiŋ loŋondê daŋ vi. Hi hadênŋ alokwaŋ êŋ, ma hayê nena ŋauŋ oyaŋ iyom hamiŋ ma anênŋ anônŋ mi. Ma hanaŋ hadênŋ alokwaŋ êŋ, “Miŋ hatôm nunŋwik anônŋ esak loŋbô ami!” Ma ketheŋ oyaŋ ma alokwaŋ êŋ anênŋ ŋauŋ hayeŋ ba hama.

²⁰ Nê ku êyê nôm êŋ ba esonŋ kambom ba enaŋ, “Honaŋ malê hathak alokwaŋ êntêk ba lêk hama ketheŋ?”

²¹ ††Ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ avanônŋ êndênŋ môlô nena môlô ôêvhaviŋ ba miŋ kapôlômim ju ami, êŋ ma hatôm nundum êtôm atu ba yahadum hadênŋ alokwaŋ êntêk lôk hatôm nundum nômla yaŋ imbiŋ nena nonaŋ êndênŋ dumlolê êntêk, ‘Ômbi o kisi ni tamu ŋgwêk.’ Êŋ ma Wapômbênŋ tem indum ba dumlolê êŋ endanŋô môlônim abô. ²² †Môlô ôêvhaviŋ ba oterŋ mek, ma Wapômbênŋ tem nê nê takatu ba onanŋ hik yani liŋ hathak êndênŋ môlô.”

Yisu, opalê hêv athênŋ bênŋ hadênŋ o?

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Yisu habitak hayô unyak mathenŋ anênŋ piklêvônŋ ma hadônŋ avômalô hamô. Êŋ ma nê bênbenŋ êbôk da lôk avômalô iniŋ nê bênbenŋ êlêm hadênŋ yani ma enaŋ, “Opalê hêv athênŋ bênŋ hadênŋ o lôk hêv ku hadênŋ o ba intu hudum nôm takêntêk?”

²⁴ Ma Yisu hanaŋ, “Tem yanaŋ injik môlô liŋ esak abô te aênŋ iyom. Ba onanŋ abô êŋ bênŋ hadênŋ ya, ma tem yandam ôpatu ba hêv athênŋ bênŋ hadênŋ ya êndênŋ

môlô. ²⁵ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ŋaŋ hadênŋ Jon? Wapômbênŋ lenŋ? Mena anyô pik?”

Ma thêlôda enaŋ hadênŋ i nena, “Alalô anaŋ nena Wapômbênŋ hêv ku êŋ hadênŋ Jon ma tem yani enaŋ, ‘Aisê ka môlô miŋ ôêvhaviŋ yani ami?’ ²⁶ ††Ma donŋtom alalô anaŋ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êŋ,’ êŋ ma avômalô tem lenŋmaniŋ êndênŋ alalô. Ek malê nena thêlô sapênŋ êvhaviŋ nena Jon ma plopet te.”

²⁷ Ma thêlô enaŋ hadênŋ Yisu nena, “Yêlô athônŋ paliŋ.”

Êŋ ma Yisu hanaŋ hadênŋ thêlô, “Aênŋ ba miŋ hatôm yandam ôpatu ba hêv athênŋ bênŋ hadênŋ ya anênŋ athênŋ bênŋ êndênŋ môlô ami. Ma mi.”

Abô loŋ kapô hathak anyô lo yaŋ

²⁸ “Lemimbi kukuthiŋ êntêk. Anyô te anênŋ nakaduŋ lokwaŋju êmô. Ma yani hi ek namalô yaŋ ma hanaŋ, ‘Yenaŋ okna! Undum yenaŋ ku embenŋ ku yak waiŋ kapô!’

²⁹ “Ma namalô hanaŋ viyaŋ nena, ‘Yahadô.’ Vêm ma hik anênŋ auk liliŋ ma hi.

³⁰ “Lambô hi hadênŋ namalô yaŋ ma hanaŋ abô êŋ hathak loŋbô. Ma nakaduŋ hanaŋ, ‘Wakamik, tem yana’. Ma miŋ hi ami.

³¹ “Namalô ju êŋ yaŋ sê intu hasopa lambô anênŋ abô?”

Ma thêlô enaŋ, “Namalô yaŋ môŋ.”

Ma Yisu hanaŋ hadênŋ thêlô, “Yanaŋ avanônŋ êndênŋ môlô. Nê takis lôk avi sek waliliŋ tem nimbitak nêyô Wapômbênŋ anênŋ loŋ lôkliŋyak kapô nêmônŋ ek môlô. ³² ††Jon bôk halêm ba hik loŋondê thêthônŋ thô hadênŋ môlô. Ma donŋtom môlô miŋ ôêvhaviŋ anênŋ abô ami. Ma nê takis lôk avi sek waliliŋ, thêlô êvhaviŋ ba bôk môlô ôyê yôv. Ma donŋtom môlô miŋ ole kapôlômim liliŋ ami. Ba intu nê takênŋ tem nêmônŋ ba nimbitak nêyô Wapômbênŋ anênŋ loŋ lôkliŋyak kapô ba ini.”

Abô loŋ kapô hathak nê kambom eyabiŋ ku yak waiŋ

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ ††† “Môlô nodanŋô abô loŋ kapô yaŋ. Ku alaŋ te havatho anênŋ ku yak waiŋ ma havak lôk hawê havenŋ. Ma halav lôv nêyô nimiŋ waiŋ anênŋ anônŋ pesa ek neja anênŋ thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nêmô ek neyabiŋ ku êŋ. Vêm ma hatak ku êŋ halôk anyô doho bahenŋ ek neyabiŋ ek hik anônŋ ma thêlô neja anônŋ vi ma nênem vi êndênŋ yani. Ma hatak loŋ êŋ ba hi loŋ buyaŋ.

³⁴ “Yak waiŋ êŋ hadum ek injik anônŋ ma ku alaŋ hêv anênŋ nê ku ba i ek neja yak waiŋ anênŋ anônŋ. ³⁵ Ma nê takatu ba eyabiŋ ku evalonŋ thêlô ba epatiŋ i ma ik doho vônô ma ik doho hathak valu. ³⁶ Êŋ ma ku alaŋ hêv nê ku bênŋ anônŋ ba i ma nê eyabiŋ ku yak waiŋ ibuliŋ thêlô aênŋ iyom.

³⁷ “Ma hasonŋ nena thêlô tem nedanŋô namalô anênŋ abô ba intu hêv yani iyom ba hi. ³⁸ †††Nê eyabiŋ ku êyê ku alaŋ nakaduŋ hayô ma enaŋ hadênŋ i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alaŋ anênŋ nakaduŋ ba tem eyabiŋ lambô

† 21:13 Ais 56:7; Jer 7:11 †† 21:21 Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Ko 13:2 † 21:22 Mat 7:7-11; 18:19

†† 21:26 Mat 14:5 †† 21:32 Luk 3:12; 7:29-30 ††† 21:33 Ais 5:1-2 ††† 21:38 Mat 27:18

anêḡ ku. Alalô ik yani vônô, ma ku êḡ tem imbitak alalôaniḡ.³⁹ †Ba intu evaloḡ yani ba ewa ele ku viyaiḡ ma ik vônô.

⁴⁰ “Aêḡ ba ku alaḡ hayô ma tem indum malê êndêḡ ḡê takatu ba eyabiḡ ku êḡ?”

⁴¹ Nê bêḡbêḡ êbôk da lôk avômalô iniḡ ḡê bêḡbêḡ enaḡ hadêḡ yani nena, “Yani tem imbuliḡ ḡê kambom takêḡ kambom anôḡ. Ma tem enja ku yak waiḡ êḡ ba nêḡ êndêḡ anyô vi. Yak waiḡ hik anôḡ, ma ḡê êḡ tem nêḡnêḡ ku alaḡ anêḡ sam.”

⁴² ††Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô nena, “Môlô bôk osam abô êntêk ba hêk Wapômbêḡ anêḡ kapy a nena, “Valu atu ba ḡê elav unyak êpôlik hathak, ma lêk habitak landiḡ anôḡ.

Anyô Bêḡ da hadum aêḡ, ma yêlô ayê nôḡ êḡ nena mavi anêḡ dôêḡ.’

Kapy a Yeḡ 118:22-23

⁴³ “Aêḡ ba yanaḡ êndêḡ môlô nena Wapômbêḡ tem nêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak vê êḡḡêk môlô ba nêḡ êndêḡ ḡê ôdôḡ yaḡ. Ma thêlô tem nijik anôḡ êtôm alokwaḡ mavi te hathak hik anôḡ. ⁴⁴ Ma ôpatu ba hêv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem ipup nenanena. Mena valu êḡ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ôpêḡ ipulusik ba imbitak malimmalim.” †

⁴⁵ Nê bêḡbêḡ êbôk da lôk Palisi elañô Yisu anêḡ abô loḡ kapô takêḡ ma eyala nena yani hanaḡ hathak thêlôda. ⁴⁶ Êḡ ma thêlô êbôlêḡ loḡôndê ek nebalonḡ yani. Ma doḡtom êkô hathak avômalô iniḡ eyala nena Yisu ma plopet te ba intu êkô.

Abô loḡ kapô hathak enḡgabôm nôḡ ewa i

(Luk 14:16-24)

22 Yisu hanaḡ abô loḡ kapô yaḡ hathak loḡbô nena, ² “Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma hatôm aêntêk. Avômalô idum ek nendom avi te ni ek kiḡ te anêḡ nakaduḡ. Êḡ ma hêv abô hadêḡ avômalô doho ek nêlêḡ nejaḡ nôḡ imbiḡ thêlô. Ba haḡgabôm nôḡ bêḡ atu yôv ma halam avômalô ek nêlêḡ nejaḡ nôḡ ewa i êḡ imbiḡ thêlô. Ma doḡtom êdô.

⁴ “Êḡ ma hêv ḡê ku doho hathak loḡbô ba hanaḡ hadêḡ avômalô takatu ba halam nena, ‘Môlô nodañô! Lêk yahapôpêk nôḡ yôv. Yahik yenaḡ bokmaḡkao doho lôk alim dopdop doho ba yahañgabôm! Ba intu nôlêḡ!’

⁵ “Ma doḡtom miḡ elañô ami ma i mayaliv. Vi i iniḡ ku ma vi i idum iniḡ ku valuselenḡ. ⁶ ††Ma vi evaloḡ kiḡ anêḡ ḡê ku ba idum kambom lomalama hadêḡ i vêḡ ma iki vônô. ⁷ Kiḡ lamaniḡ kambom ba hêv ḡê vovak i ek nijik ḡê êḡ leḡkadôk liḡ lôk nêmbôk atum esaḡ loḡ êḡ.

⁸ “Êḡ ma hanaḡ hadêḡ ḡê ku nena, ‘Nôm lêk yahapôpêk yôv ba hamô. Ma doḡtom avômalô takatu ba yahalam i, ma avômalô kambom ba intu êdô nêlêḡ.

⁹ Aêḡ ba unu malaklêvônḡ ma nodam avômalô takatu ba ôpôm i ba nêlêḡ ek nejaḡ nôḡ êntêk.’ ¹⁰ Ma ḡê ku i

† 21:39 Hib 13:12 †† 21:42 Lom 9:33; 1Pi 2:6-8 † Nê lôkauk vi enaḡ nena, “Abô 44, ma Matyu da miḡ hato ami ma anyô yaḡ hawa abô êḡ hêk Luk ba hato.” Ma vi enaḡ nena, “Mi, Matyu da hato.” †† 22:6 Mat 21:35

mayaliv ba evenḡ loḡôndê sapêḡ ma enaḡ kiḡ anêḡ abô hadêḡ avômalô takatu ba êpôm i. Êḡ ma elom avômalô mavi lôk avômalô kambom ba êyô aleba unyak kapô êḡ putup.

¹¹ “Ma kiḡ habitak hayô unyak kapô ba hi ek êḡḡê avômalô, ma hayê nena anyô te miḡ hapesaḡ i mavi ami.

¹² Ma hanaḡ hadêḡ ôpêḡ, ‘Aiyaḡ, miḡ huik kwêv mavi ami eka? Ma opalê hêv o ba hólêḡ unyak kapô êntêk?’ Ma ôpêḡ bônônḡ iyom.

¹³ ††Êḡ ma hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena, ‘Nobalonḡ ôpêntêk ba nokak va lo baḡ lusu ma nônêḡ yani vê ba ni loḡ momañiniḡ. Loḡ êḡ ma tem thêlô nedaḡ kambom ba nesaḡ veḡḡbôlêk ôdôḡ loḡ.’”

¹⁴ Yisu hanaḡ abô loḡ kapô êḡ yôv ma hanaḡ, “Wapômbêḡ halam avômalô bêḡ anôḡ, ma doḡtom tem enja naju iyom ek nimitak anêḡ avômalô.”

Nêḡnêḡ takis êndêḡ Sisa mena dô

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ ††Ma Palisi i ethak doḡtom ba ibutiḡ abô ba iniḡ abô ma hatôm elav gwasilim. Thêlô idum aêḡ ek Yisu hanaḡ abô kambom te ma nebalonḡ yani. ¹⁶ Êḡ ma thêlô êv iniḡ ḡê ku doho lôk ḡê ôdôḡ te iniḡ athêḡ nena “Helotian” ba i hadêḡ Yisu. Ma enaḡ, “Kêdônḡwaga, yêlô ayala nena o ma anyô abô avanôḡ. Ma hothak huik Wapômbêḡ anêḡ abô thô hadêḡ avômalô. Ma miḡ hothak hobam anyô yaḡ ma hôdô anyô yaḡ ami. Ba intu ḡê bêḡbêḡ êdô anêḡ abô, ma miḡ hôkô ek i ami. ¹⁷ Aêḡ ba onaḡ êndêḡ yêlô. Bumalô iniḡ balabuḡ hanaḡ nena yêlô hatôm nanêḡ valuselenḡ êndêḡ Sisa mena mi? Ba lemhabi aisê?”

¹⁸ Yisu hayala iniḡ auk kambom ba intu hanaḡ, “Môlô ḡê abôyaḡ! Aisê ba môlô udum ek numbuliḡ ya?

¹⁹ Unḡwik valuselenḡ atu ba othak ôêv hadêḡ Sisa te thô êndêḡ ya.” Ma ewa valuselenḡ êḡ ba i êv hadêḡ yani.

²⁰ Ma hanaḡ hik thêlô liḡ, “Opalê anêḡ dahô lôk anêḡ athêḡ hêk valuselenḡ êntêk?”

²¹ †††Ma enaḡ nena, “Sisa.”

Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô nena, “Sisa anêḡ nôḡkama ma nônêḡ êndêḡ Sisa da. Ma Wapômbêḡ anêḡ nôḡkama ma nônêḡ êndêḡ Wapômbêḡ da.”

²² Thêlô elañô abô êḡ ba esaḡ kambom ma etak Yisu ba i.

Abô hathak ḡê ḡama tem nimbijô aisê

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ †Wak êḡ ma Sadyusi doho i hadêḡ Yisu. Thêlô ma ôdôḡ te atu ba enaḡ nena ḡê ḡama tem miḡ nimbijô esak loḡbô ami. Aêḡ ba intu enaḡ hik Yisu liḡ nena,

²⁴ ††“Kêdônḡwaga, Mose bôk hanaḡ hadêḡ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêḡ yaḡ hamô, ma enja avi tôp êḡ ek imbi yaḡ atu ba hama anêḡ nakaduḡ vê.’

²⁵ Aêḡ ba ḡê lôk iviyaḡ bahenḡvi ba lahavuḡju êḡmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduḡ mi. Ma nôk enja avi tôp êḡ, hawa ²⁶ ba hama ma nakaduḡ mi. Ma ḡgwa enja avi tôp bô êḡ, nena hama haviḡ. Êḡ ma iviyaḡ

†† 22:13 Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 ††† 22:15 Mak 3:6 ††† 22:21 Lom 13:7 § 22:23 Ap 23:8 §† 22:24 Lo 25:5

takatu ba êmô ma nesopa kobom doŋtom êŋ iyom. ²⁷ Vêm ma avi tîp êŋ hama haviŋ. ²⁸ Ma waklavônŋ nê ŋama iviyô hathak loŋbô ma avi tîp atu ba nê lôk iviyaŋ bahenŋvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anêŋ avi?"

²⁹ Ma Yisu hanaŋ, "Môlô miŋ oyala Wapômbên anêŋ lôklokwaŋ lôk anêŋ abô atu ba hêk anêŋ kapya katô ami. Ba intu onaŋ abô lokbaŋ êntêk. ³⁰ Waklavônŋ nê ŋama iviyô hathak loŋbô, ma anyô lo avi tem miŋ neja i esak loŋbô ami ma mi. Thêlô tem nêmo êtôm aŋela malak leŋ iyom.

³¹ "Môlô onaŋ nena nê ŋama tem miŋ nimbiyô esak loŋbô ami. Ma doŋtom môlô bôk osam abô atu Wapômbên bôk hanaŋ hadêŋ Mose aêntêk, ³² †Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop iniŋ Wapômbên.' Wapômbên ma miŋ nê ŋama iniŋ Wapômbên ami. Mi, yani ma nê lôkmala iyom iniŋ Wapômbên. Ba intu yêlô ayala nena thêlô bôk ema, ma doŋtom lêk êmô lôkmala."

³³ Avômalô bên anôŋ elanô Yisu anêŋ abô êŋ ba eson kambom.

Balabuŋ alisê intu bên ek vi?

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Palisi elanô nena Yisu hik Sadyusi iniŋ auk lokbaŋ thô aleba thêlô bônônŋ iyom. Ma thêlô ethak doŋtom ba i hadêŋ Yisu. ³⁵ Ma iniŋ anyô lôkauk bên te hathak balabuŋ hadum ek esaê Yisu ba hanaŋ, ³⁶ "Kêdônŋwaga, abô balabuŋ alisê intu bên ek abô balabuŋ vi?"

³⁷ ††Êŋ ma Yisu hanaŋ nena, "Lemimimbiŋ Anyô Bên unim Wapômbên ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma unim auk sapêŋ." ³⁸ Ma balabuŋ êntêk ma bên anôŋ ba hamônŋ. ³⁹ †Ma balabuŋ yaŋ ma hatôm balabuŋ môŋ atu iyom ba hanaŋ nena, 'Lemimbiŋ avômalô vi êtôm lemhaviŋ oda.' ⁴⁰ ††Abô balabuŋ sapêŋ lôk plopet iniŋ abô ma hamô balabuŋ ju êntêk kapô."

Mesia ma opalê anêŋ lim lukmuk?

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Yôv ma Yisu hanaŋ hik Palisi takatu liŋ, ⁴² †† "Môlô lemimhabi aisê hathak Mesia atu? Yani ma opalê anêŋ lim lukmuk?"

Ma thêlô enaŋ, "Devit anêŋ."

⁴³ †††Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, "Mavi. Ma doŋtom oدانô Devit anêŋ abô te. Lovak Matheŋ hêv auk hadêŋ yani ba Devit da hanaŋ nena,

"Anyô Bên Wapômbên hanaŋ hadêŋ yenaŋ Anyô Bên Mesia nena,

"Ômô yabahaŋ vianônŋ endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadêŋ o nêmo vemkapô vibinŋ am."'

Kapya Yerŋ 110:1

⁴⁵ Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêŋ Anyô Bên. Ma aisê ka Mesia ma yani anêŋ lim lôk anêŋ Anyô Bên imbiŋ?" ⁴⁶ Ma thêlô miŋ hatôm nenaŋ vianaŋ ami. Ba intu hayô hamô wak êŋ ba hi, ma thêlô êkô ba miŋ enaŋ hik yani liŋ ek nesau yani esak loŋbô ami.

† 22:32 Kis 3:6; Mat 8:11 †† 22:37 Lo 6:5 † 22:39 Wkp 19:18; Mat 7:12 †† 22:40 Lom 13:10; Gal 5:14 †† 22:42 Jon 7:42 ††† 22:43-44 Mat 26:64

Yisu hathaŋ Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ

(Mak 12:38-39; Luk 20:45-46)

23 Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô lubuŋlubuŋ takatu lôk anêŋ nê ku nena, ² "Nê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk Palisi ma môlônim nê bênbên êdônŋ môlô hathak Mose anêŋ abô. ³ †††Ba intu nosopa nê êŋ iniŋ abô sapêŋ. Ma doŋtom thêlôda miŋ ethak esopa iniŋ abô ami ma mi. Aêŋ ba miŋ nundum êtôm atu ba thêlô idum ami. ⁴ †Thêlô êv balabuŋ anêŋ malaiŋ loma-loma hadêŋ avômalô ek nesopa. Nôm êŋ ma hatôm vak malaiŋ kambom. Ma doŋtom thêlôda miŋ êv sa dokte ami.

⁵ †††Nê takêŋ ethak epesaŋ vak yaônena ek netak Wapômbên anêŋ abô êndôk ba ibutiŋ hêk luvônŋ lôk bahenŋ. Ma ethak ibutiŋ yak daim hamiŋ iniŋ kwêv anêŋ daŋ hêk venŋ luvi ek injik thô nena nê êvhaviŋ Wapômbên. Lôk epesaŋ iniŋ vak yaô lôk yak daim takatu ba bên ek avômalô vi iniŋ ek avômalô nêgê ba nebam i. ⁶ †††Ma avômalô engabôm nôm bên, ma lenŋhaviŋ nejaŋ nôm êmô nê bênbên iniŋ loŋ ethak êmô. Lôk lenŋhaviŋ nêmo êtôm nê bênbên êmô unyak yerŋ kapô. ⁷ Ethak i loŋ ethak doŋtom halôk ma lenŋhaviŋ avômalô bên anôŋ nenaŋ nena, 'Waklêvônŋ anyô bên' lôk nebam i nena 'Kêdônŋwaga'.

⁸ "Môlônim Anyô Bên ma doŋtom iyom ma môlô ma nê lôk iviyaŋ sapêŋ. Ba intu miŋ malemimkilik ek avômalô nebam môlô nena nê bênbên ami. ⁹ Ma môlônim lemambô ma doŋtom iyom hamô malak leŋ. Ba intu miŋ nodam anyô pik te nena môlônim lemambô ami. ¹⁰ Ma môlônim kêdônŋwaga ma doŋtom iyom. Yani ma Mesia atu. Ba intu miŋ anyô te endam môlô nena 'kêdônŋwaga' ami. ¹¹ †††Opatu ba hadum môlônim ku ek hêv môlô sa, yani êŋ intu tem imbitak anyô lôk athên bên. ¹² †††Ma opatu ba habam yanida, yani êŋ tem imbitak anyô athên mi. Ma opatu ba hatauviŋ i, yani êŋ tem nebam yani.

Yisu hathaŋ nê bênbên sapêŋ

(Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47)

¹³ "Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô onaŋ auk mavi ma doŋtom môlô udum kambom ba uik Wapômbên anêŋ loŋ lôkliŋyak anêŋ unyak abôlêk siŋ ek avômalô. Môlôda ôdô ek numbitak nôyô loŋ êŋ. Ma anyô te hadum ek imbitak êyô, êŋ ma môlô umiŋ yani loŋ siŋ.

¹⁴ "Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô onaŋ auk mavi ma doŋtom môlô udum kambom. Môlô othak owa avi tîp iniŋ unyak lôk nômkama sapêŋ! Ma doŋtom môlô othak oterŋ mek daim bên ek avômalô nebam môlô. Ba intu môlônim vovaŋ tem imbitak bên anôŋ ek avômalô vi iniŋ. ††

††† 23:3 Mal 2:7-8 † 23:4 Luk 11:46 †† 23:5 Kis 13:9; Nam 15:38-39; Lo 6:8; Mat 6:1 ††† 23:6 Luk 11:43 †† 23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ††† 23:12 Job 22:29; Snd 29:23; Luk 14:11; 18:14 †† Nê lôkauk vi lenŋhaviŋ nena abô 14 êŋ, ma Matyu da miŋ hato ami, ma anyôla hato havenŋ yam.

¹⁵ "Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô onaŋ auk mavi ma doŋtom môlô udum kambom. Môlô othak overŋ pik lôk ngwêk sapêŋ ek ôdôŋ avômalô hathak môlônim auk. Ma avômalô takêŋ esopa môlônim auk ba idum kambom takêŋ ma hatôm anyô ju iniŋ kambom idum bôlôn ju ba tem ini loŋ atum lôkmala êtôm môlô.

¹⁶ † "Alikaknena! Môlô ma hatôm nê malenŋ pusip ba yaŋ halom yaŋ haveŋ loŋôndê ba othak onaŋ nena, 'Anyô te havak balabuŋ hathak Wapômbên anên unyak, êŋ ma nôm yaôna ba yani hatôm êmbôliŋ dôm êndên abô êŋ. Ma doŋtom anyô te havak balabuŋ hathak gol atu ba hamô Wapômbên anên unyak, êŋ ma nômbên ba yani indum êtôm atu ba yani hanaŋ.'

¹⁷ Môlô nê molo lôk malemim pusip! Wapômbên anên unyak ma nômbên ek gol. Ek malê nena Wapômbên anên unyak hadum ba gol êŋ habitak mathenŋ.

¹⁸ "Ma môlô othak onaŋ abô bute haviŋ nena, 'Anyô te havak balabuŋ hathak loŋ êbôk da, yani êŋ hatôm êmbôliŋ dôm êndên abô êŋ. Ma doŋtom anyô te hêv da ba havak balabuŋ hathak da êŋ, êŋ ma yani indum êtôm atu ba yani hanaŋ.' ¹⁹ Môlô nê malemim pusip! Loŋ êbôk da ma nômbên ek nôm atu ba anyô hêv hatôm da. Ek malê nena loŋ êbôk da hadum ba da êŋ habitak mathenŋ.

²⁰ "Ba intu Anyô te havak balabuŋ hathak loŋ êbôk da, yani lêk havak balabuŋ hathak loŋ êbôk da lôk da atu ba hamô haviŋ. ²¹ Ma anyô te havak balabuŋ hathak unyak mathenŋ êŋ, yani êŋ lêk havak balabuŋ hathak unyak mathenŋ lôk Wapômbên atu ba hamô unyak mathenŋ êŋ kapô haviŋ. ²² ††Ma anyô te havak balabuŋ hathak malak lenŋ, êŋ ma hatôm havak balabuŋ hathak Wapômbên lôk loŋ atu ba hayô hamô ek hayabiŋ nômkama sapêŋ.

²³ † "Alikaknena môlô nê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk Palisi! Môlô lôklokwaŋ ba osopa balabuŋ yaônena ma balabuŋ bên ma môlô ôthôn paliŋ. Môlô othak usup ava nenanena atu ba hadum nôm vasiŋ ma uik sam hi ôdôŋ laumiŋ ba ôêv te hadên Wapômbên hatôm da. Ma doŋtom môlô othak ubuliŋ avômalô ba miŋ udum thêthôn hadên i ami lôk miŋ ôêv kapôlômim ek i ami. Ma miŋ môlô ôêvhaviŋ ba osopa Wapômbên anên abô sapêŋ ami.

"Môlô othak ôêv thêmathôm vê hêk môlônim nôm, ma doŋtom bok kamel ma môlô ôtôkwên paliŋ! Ba intu môlô hatôm anyô mapusip te ba halom anyô yaŋ haveŋ loŋôndê. Notak auk takêŋ ma nosopa balabuŋ bên bên lôk balabuŋ yaônena imbiŋ.

²⁵ †† "Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô osau avômalô ba othak uthik unim tase lôk belev anên vidôm iyom. Ma doŋtom nôm takatu ba ongasô halôk ma bôk owa vani ba oŋ palonŋ. ²⁶ Ba intu môlô nê malemim pusip! Nusik tase lôk belev vi kapô ek viyaiŋ imbitak mabuŋ imbiŋ!

²⁷ †† "Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô osau avômalô hatôm valu atu ba hamô

siô ma esaba hathak nôm thapuk ek nepesaŋ mavi anônŋ. Ma doŋtom siô kapô ma putup hathak nê ŋama iniŋ lokwaŋ bôk hapalê hamô. ²⁸ ††Ba intu avômalô êyê môlônim bôk lo loŋ ma thêlô esonŋ nena môlô ma nê thêthônŋ. Ma doŋtom môlônim kapôlômim ma putup hathak ku esau avômalô lôk auk ôdô Wapômbên anên abô.

²⁹ "Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô onaŋ nena môlô ôdô kambom te. Ma doŋtom môlôda udum kambom êntêk. Môlô othak olav unyak mavi hayô plopet bô iniŋ siô ma môlô ope-saŋ kamuŋ mavi hamô nê thêthônŋ iniŋ siô. ³⁰ Ma môlô othak onaŋ nena, 'Bumalô iniŋ kambom ma bên ek yêlôaniŋ. Ba intu thêlô ik plopet vônô. Ma yêlô namô imbiŋ bumalô, ma tem miŋ yêlô nadôk ek nijik plopet vônô ami.' ³¹ ††Aên ba lêk hik thô nena môlô ma nê takatu ba uik plopet vônô iniŋ limi ba intu môlô othak udum iniŋ kambom takên haviŋ. ³² Yôv! Môlônu nundum bumalô iniŋ kambom takên endeba êyô anên danŋ!

³³ † "Môlô umya kambom! Môlô nyalenŋ kambom anên nali! Wapômbên indum abô ek môlô ma tem môlônu loŋ atum lôkmala. Ma miŋ hatôm nôsôv ba unu ami.

³⁴ "Ba intu tem yanêm plopet lôk nê lôkauk ma kêdônwaga doho êsôk êndên môlô ma tem ungwik vi vônô ma vi ma ungwik esak alovalaŋaŋsiŋ. Ma vi ma tem nobali êndôk môlônim unyak yeŋ lôk nudupuniŋ i ba nêsoŋ mayaliv ba ini lomalak lomalak. ³⁵ ††Môlô othak osopa libumi takatu ba bôk ik nê thêthônŋ bên anônŋ vônô. Anyô môŋ atu ba ik vônô ma Abel ma ik aên habup hathak aleba hayô Sekalaia, Belekia nakaduŋ. Ik yani vônô hêk unyak mathenŋ lôk loŋ êbôk da anên malêvônŋ. Ba intu Wapômbên tem nêv vovaŋ bên êndên môlô. ³⁶ Yanaŋ avanônŋ êndên môlô! Avômalô bôlônŋ êntêk tem nêpôm vovaŋ bên esak limi iniŋ kambom."

Yisu lahiki hathak Jerusalem

(Luk 13:34-35; 19:41-44)

³⁷ "Ai, Jerusalem, Jerusalem! Môlô othak uik plopet pôpônô! Ma nê takatu ba Wapômbên hêv halêm ma môlô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlônŋ ek yasup nalumi esak doŋtom êtôm tale tiŋ hasup nali ba êmô banik kapô. Ma doŋtom môlô ôdô. ³⁸ ††Odanô! Môlônim malak ma tem kambom ba êmô ngathiniŋ! ³⁹ ††Yanaŋ avanônŋ êndên môlô nena môlô tem miŋ ôŋgô ya esak loŋbô ami endeba nonaŋ nena, 'Wapômbên nêv lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bên anên athên!' am."

Yisu hanaŋ abô hathak unyak mathenŋ Jerusalem

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

24 Yisu hatak unyak mathenŋ anên piklêvônŋ ba haveŋ denaŋ ma anên nê ku êlêm hadên yani ba enaŋ nena, "Nônŋgô unyak mathenŋ lôk anên unyak

† 23:16 Mat 15:14 †† 23:22 Ais 66:1; Mat 5:34 † 23:23-24 Wkp 27:30; Mai 6:8 †† 23:25 Mak 7:4 †† 23:27 Ap 23:3

†† 23:28 Luk 16:15 ††† 23:31 Ap 7:52 † 23:33 Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 †† 23:35 Stt 4:8; 2Sto 24:20-21 ††† 23:38 1Kin 9:7-8; Jer 22:5 †† 23:39 Sng 118:26

yaõnena mavi anõn takënték!" ² †Ma Yisu hanañ, "Mólô õyê nõm takënték ba lemimmavi hathak e? Yanañ avanõn êndên mólô. Malaiñ bën tem imbitak ba nê vovak tem nijik nõmkama mavi nõmbên ênték pesa ba valu yañ miñ hatõm êyõmõ yañ loñ ami."

Malaiñ lomaloma tem nimitak

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Yisu hathak Dum Oliv ba hi halõk hamõ biñ. Ma anên nê ku iyom i hadên yani ma enañ hik yani liñ nena, "Añgê intu nõm takên tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thõ nena tem õlêm ek pik lo leñ anên dañ?"

⁴ ††Ma Yisu hanañ nena, "Nê lomaloma tem nêlêm esak yenañ athên ba nenañ nena, 'Ya ma Mesia atu.' Ma tem nesau avõmalõ bën anõn. Ba intu noyabiñ am. ⁶ Ma mólô tem nodanõ abõ esak vovak lomaloma lõk vovak tem imbitak pik luvuluvu. Nõm takên tem imbitak ma doñtom pik lo leñ anên dañ ma mi denañ. Ba intu miñ nodowaliñ ami. ⁷ Ma avõmalõ õdõn yañ tem nijik vovak imbiñ õdõn yañ. Ma kiñ yañ lõk anên avõmalõ tem nijik vovak êndên kiñ yañ. Ma loñ lomaloma ma tem bõm lõk duviañ bën imbitak. ⁸ Nõm takên ma hatõm vovañ mõn atu ba hapõm avi lõk lasabeñ ek embathu.

⁹ † "Ma tem nebalon mólô ba netak êndõk anyõ vi baheñiñ ek nênem vovañ êndên mólô lõk nijik mólô võnõ. Mólô ma yenañ avõmalõ ba intu tem avõmalõ sapên nêpõlik esak mólô. ¹⁰ Ma avõmalõ takatu ba êvhaviñ ya bën anõn tem netak iniñ êvhaviñ, ma thêlõda tem nêpõlik esak i ba nenañ thêlõda bën. ¹¹ ††Ma plopet abõyañ bën anõn tem nimitak ba nesau avõmalõ bën anõn. ¹² Ma avõmalõ takatu ba êdõ nesopa Wapõmbên anên abõ tem nimitak bën anõn. Aên ba avõmalõ iniñ leñihaviñ avõmalõ vi tem imbitak thilibuñ. ¹³ ††Ma doñtom nê takatu ba imiñ lõklokwañ aleba hayõ anên dañ, ma Wapõmbên tem nêm i bulubiñ. ¹⁴ ††Aên ba avõmalõ tem nenañ Wapõmbên anên Abõ Mavi ênték esak anên loñ lõkliñyak bën embeñ pik sapên ek avõmalõ sapên nedañõ vêm ka pik lo leñ anên dañ tem êyõ.

Nõm kambom anõn tem imbitak

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ †† "Plopet Daniel bõk hanañ abõ te hathak nõm kambom anõn atu ba tem imiñ loñ mathen anõn. (Aên ba mólô takatu ba osam abõ ênték, ma lemimimbi katõ am.) Ma mólô takatu ba õmõ Judia õyê nõm ên, ma nõsõv kethen ba unu dumlolê. ¹⁷ †Ma nê takatu ba êmõ unyak võv, miñ hatõm nêndõk ba ini unyak kapõ ek neja iniñ nõmkama ami. ¹⁸ Ma nê takatu ba êmõ ku kapõ miñ hatõm nendeni unyak ek neja iniñ kwêv thilibuñ ami. ¹⁹ Ai, kikaknena. Waklavõn ên ma tem malaiñ bën ek avi takatu ba esabeñ lõk avi takatu ba

† 24:2 Luk 19:44 †† 24:4-5 Mat 24:23-24; 1Jon 2:18 † 24:9 Mat 10:22 †† 24:11 Mat 24:5,24; 1Jon 4:1 †† 24:13 Mat 10:22 ††† 24:14 Mat 28:19 ††† 24:15-16 Dan 9:27; 11:31; 12:11 § 24:17 Luk 17:31

êv sõm hadên nali. ²⁰ Noten mek ek malaiñ takên miñ imbitak êndên Sabat mena beleñ simbak la ami. ²¹ ††Ek malê nena waklavõn ên ma tem malaiñ bomañ ba êmõn ek malaiñ tak sêbõk ba mõn anõn aleba lêk. Ma tem miñ imbitak aên esak loñbõ ami. ²² Ma miñ hadabên waklavõn malaiñ takên kisi ami, ên ma avõmalõ sapên tem nema. Ma doñtom lahabi avõmalõ takatu ba bõk dalam i yõv ba intu hadabên waklavõn ên hi bidoñ.

²³ †† "Waklavõn ên ma anyõla hanañ hadên mólô nena, 'Õngõ, Mesia hamõ loñ ênték' mena 'hamõ loñ tamu,' ma miñ nõnêmiñamiñ ami. ²⁴ ††Anyõ doho tem nêlêm ba nenañ abõyañ nena, 'Ya ma Mesia' mena 'Ya ma Wapõmbên anên plopet te', ma nindum lavõniñ lõk nõmbithi ek nesau avõmalõ takatu ba bõk Wapõmbên dalam i yõv haviñ. Ma doñtom Wapõmbên bõk dalam i yõv ba intu miñ hatõm ami. ²⁵ Odañõ! Nõm takënték miñ lêk habitak ami denañ ma yahanañ nõm takên bën hadên mólô ek mólô noyabiñ am.

²⁶ †† "Aên ba anyõ late hanañ hadên mólô nena, 'Õngõ, yani hamõ loñ thiliv,' ên ma miñ mólô unu ami. Mena hanañ, 'Õngõ, yani hamõ unyak ênték,' ên ma miñ mólô nõnêmiñamiñ õpên ami. ²⁷ ††Nodañõ! Damak hêv ba habi deda haveñ loñ lõkthõ ma avõmalõ sapên êyê. Ma Anyõ Anên Nakaduñ atu tem êlêm ma avõmalõ sapên tem nêgê yani aên iyom.

²⁸ † "Menak lambek ethak doñtom êmõ loñ takatu ba alim palê hêk.

Anyõ Anên Nakaduñ atu tem endelêm

(Mak 13:24-32; Luk 21:25-33)

²⁹ †† "Malaiñ takên hale halõk vêm ma kethen oyañ ma

"wak tem imbitak momañiniñ, ma ayõn tem miñ imbi deda ami, ma vuliñ leñ tem nênem yak, ma nõm takatu ba hamõ leñ tem nedowaliñ."

Aisaia 13:10; 34:4

³⁰ ††† "Ma wak ên ma Anyõ Anên Nakaduñ atu anên lavõniñ tem imbitak ênjêk leñ. Ma avõmalõ pik tem nedañ boloba ba nêgê Anyõ Anên Nakaduñ atu tem êyõ êmõ buliv ba êlêm imbiñ anên lõkliñyak lõk anên deda lõkmangñiñ. ³¹ ††††Ma lavuak tem endañ lõklokwañ bomañ, ma yani tem nêm anên añela ba ini pik anên dañ sapên ek nisup avõmalõ takatu ba bõk dalam i yõv.

³² "Ba intu mólô noja auk esak alokwañ beleñ. ¹⁸ Hayen ba ñaun lukmuk habitak, ên ma oyala nena tem wak mavi êyõ. ³³ Ma aên iyom, mólô õyê nõm takënték habitak, ên ma noyala nena Anyõ Anên Nakaduñ atu anên waklavõn endelêm lêk habobo ba hamiñ unyak

† 24:21 Dan 12:1 ††† 24:23 Mat 24:5 †† 24:24 Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; ALK 13:13-14 ††† 24:26 Luk 17:23-24 †† 24:27 Mat 24:37-39 †† 24:28 Luk 17:37 †††† 24:29 Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10; ALK 6:12-13 †††† 24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; ALK 1:7 †††† 24:31 1Ko 15:52; 1Te 4:16 18 Abõ Bõmbõm ma 'fik'. Ma Abõ Malê ma 'sabo', ma doñtom sabo anên waklavõn miñ hatõm Israeñ iniñ sabo anên waklavõn ami. Ba intu ato beleñ iyom ek nêm auk esak Israeñ iniñ sabo anên waklavõn.

abôlêk. ³⁴ †Yanaŋ avanôŋ êndên mólô nena avômalô bôlôn êntêk tem miŋ nema ami denaŋ, ma nôŋ takên-têk sapên tem imbitak. ³⁵ ††Pik lôk leŋ tem nêŋ yak ba ni, ma doŋtom yenaŋ abô bute miŋ hatôm nêŋ yak ami.

Anyô te miŋ hayala waklavôn Yisu endelêm ami
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-36)

³⁶ † “Anyô te miŋ hayala Yisu anên waklavôn endelêm ami. Anjela leŋ miŋ eyala ami, ma Nakaduŋ miŋ hayala haviŋ ami. Ma Kamik iyom intu hayala. ³⁷ ††Ma avômalô bôlôn êntêk tem nindum êtôm bôk idum hadên Noa anên waklavôn. Êŋ ma Anyô Anên Nakaduŋ atu tem êlêm. ³⁸ ††Avômalô eyaŋ lo inum ma ewa i aleba êthôn paliŋ ma Noa hi yeaŋ kapô. Êŋ ma ŋambô bêŋ hayô ba habuliŋ thêlô sapên. Ma avômalô bôlôn êntêk tem nêsôn paliŋ aên iyom. Ma Anyô Anên Nakaduŋ atu tem êlêm. ⁴⁰ Wak êŋ, ma anyô ju tem nêŋ kulêvôn, ma tem enja anyô yaŋ ma yaŋ êmô. ⁴¹ Ma avi ju tem nepesaŋ nôŋ êmô, ma tem enja avi yaŋ ma yaŋ êmô.

⁴² †† “Aên ba mólô noyabiŋ am ek malê nena mólô miŋ oyala waklavôn atu ba mólônim Anyô Bêŋ endelêm ami. ⁴³ †††Mólô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anên alaŋ halaŋ abô nena nê vani tem nijik anên unyak vose, êŋ ma yani hêk lêlê ek nê vani miŋ hatôm nijik unyak êŋ vose ami. ⁴⁴ Ma Anyô Anên Nakaduŋ atu tem endelêm ba indum mólô nosoŋ kambom. Ba intu nôŋ lêlê aên iyom.

Abô loŋ kapô hathak anyô ku mavi lôk anyô ku kambom

(Luk 12:42-46)

⁴⁵ “Aên ba mólô nundum ku êtôm anyô lôkauk mavi atu ba hayabiŋ nôŋkama mavi. Unyak alaŋ hatak yani ek eyabiŋ anên nê ku ba nêŋ nôŋ êndên i êtôm anên wakma atu ba hatak. Vêŋ ma hi loŋ buyaŋ. ⁴⁶ Ma unyak alaŋ havôhalêm hathak loŋbô ba hayê nena anên anyô ku êŋ hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpên. ⁴⁷ †Yanaŋ avanôŋ êndên mólô nena unyak alaŋ êŋ tem etak ôpên ek eyabiŋ anên nôŋkama sapên.

⁴⁸ “Ma doŋtom ôpên ma anyô kambom, êŋ ma tem laimbi ênjêk kapô nena, ‘Lêk sawa daim ma yenaŋ anyô bêŋ miŋ havôhalêm kethaŋ ami.’ ⁴⁹ Êŋ ma hik nê ku takatu ba idum ku haviŋ yani ma hayaŋ nôŋ lôk hanum waiŋ bêŋ anôn haviŋ nê takatu ba ethak inum waiŋ ba elo molo. ⁵⁰ Hadum aên ba hathôn paliŋ, ma unyak alaŋ tem êyô ba indum ôpên eson kambom. ⁵¹ Êŋ ma unyak alaŋ tem nêŋ vovaŋ bêŋ êndên yani ma êndô ôpên êmô imbiŋ nê takatu ba esau avômalô. Loŋ êŋ ma thêlô tem nedaŋ kambom ba nesaŋ veniŋbôlêk ôdôn loŋ.

Abô loŋ kapô hathak avi muk laumiŋ

²⁵ ††Wapômbên anên lôkliŋyak ma aêntêk. Avi muk laumiŋ ewa iniŋ atum ba i ek nêpôm ôpatu ba tem enja avi lukmuk. ² Avi lôkauk ma bahenŋvi ma auk mi ma bahenŋvi. ³ Avi auk mi ewa iniŋ atum ba i, ma miŋ ewa iniŋ alokwaŋ thôk ami. ⁴ Ma doŋtom avi lôkauk ewa iniŋ atum lôk alokwaŋ thôk halôk kolopak. ⁵ Avi takên eyabiŋ anyô êŋ ek êyô aleba mi ma malenŋ hayon ba êk sôm.

⁶ “Bôlônôn biŋ ma elam, ‘Anyô hawa avi lêk hayô yôŋ ba alôana!’

⁷ “Êŋ ma avi muk takên iviyô ma êpôpêk iniŋ atum. ⁸ Ma avi auk mi enaŋ hadên avi lôkauk nena, ‘Yêlôaniŋ atum hadum ek ema ba mólô nôŋnêŋ athôk doho êlêm.’

⁹ “Ma avi lôkauk enaŋ, ‘Miŋ hatôm alalô sapên ami ba dô, ma unu nonaŋ êndên avômalô doho ek nôŋnêŋ vuli.’

¹⁰ “Êŋ ma thêlô i ek nêŋnêŋ iniŋ vuli. Thêlô i denaŋ ma anyô atu hayô. Ma vi atu ba lêk êpôpêk i yôŋ ibitak êyô unyak kapô haviŋ yani ek nejaŋ nôŋ ma ik unyak abôlêk siŋ.

¹¹ †† “Vêŋ ma vi atu êyô ma enaŋ, ‘Anyô bêŋ, anyô bêŋ! Ungwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

¹² †† “Ma doŋtom ôpên hanaŋ, ‘Yanaŋ avanôŋ êndên mólô nena yahathôn mólô paliŋ.’”

¹³ ††Êŋ ma Yisu hanaŋ hadên avômalô takatu ba elanô anên abô nena, “Mólô miŋ oyala waklavôn atu ba Anyô Bêŋ tem endelêm ami. Ba intu noyabiŋ am.”

Abô loŋ kapô hathak nê ku eyabiŋ valuselen

(Luk 19:11-27)

¹⁴ “Nodaŋ abô doho imbiŋ. Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak ma hatôm anyô te hadum ek ni loŋ buyaŋ ba halam anên nê ku êlêm ek nêŋ nôŋkama êndên i ek neyabiŋ. ¹⁵ ††Yani hik valuselen sam hatôm thêlônin auk lôk iniŋ ku ba hêŋ valuselen 5,000 hadên anyô te, ma 2,000 hadên anyô yaŋ, ma 1,000 hadên anyô te ma hi. ¹⁶ Kethaŋ oyaŋ ma ôpatu ba hawa 5,000 hi hadum ku hathak ma havôn 5,000 hayô hamô loŋ haviŋ. ¹⁷ Ma yaŋ atu ba hawa 2,000 hi hadum aên ba havôn 2,000 hayô hamô loŋ haviŋ. ¹⁸ Ma ali atu ba hawa 1,000 hi halav lôv ba havuŋ halôk.

¹⁹ “Wak doho hale ba hi ma nê êŋ iniŋ anyô bêŋ havôhalêm. Ma halam i ek endanô iniŋ ku anên lavôn. ²⁰ Ma ali atu ba hawa 5,000 lôk 5,000 hayô hamô loŋ haviŋ halêm ma hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, bôk hôêŋ 5,000 ek yayabiŋ. Nônŋô! Lêk yahavôn 5,000 hayô hamô loŋ haviŋ.’

²¹ †† “Ma anên anyô bêŋ hanaŋ, ‘Mavi anôn! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk hoyabiŋ nôŋkama yaô-nena mavi ba intu tem yanêŋ nôŋkama bêŋ anôn êndên o ek oyabiŋ. Ôlêm ek alai leniŋmavi imbiŋ i!’

† 24:34 Mat 16:28 †† 24:35 Mat 5:18 † 24:36 Ap 1:7; 1Te 5:1-2 †† 24:37 Stt 6:5-8 †† 24:38-39 Stt 7:21-23 ††† 24:42 Mat 25:13 ††† 24:43 Luk 12:39-40; ALK 16:15 § 24:47 Mat 25:21,23

§† 25:1 Luk 12:35; ALK 19:7 §†† 25:11 Luk 13:25-27 §† 25:12 Mat 7:23 §†† 25:13 Mat 24:42 §† 25:15 Lom 12:6 §† 25:21 Mat 24:45-47; Luk 16:10

²² “Ma ôpatu ba hawa 2,000 halêm ma hanañ nena, ‘Anyô bêñ, bôk hôêv ya 2,000 ek yayabiñ. Nôñgô! Lêk yahavôv 2,000 hayô hamô loñ haviñ.’

²³ “Ma anêñ anyô bêñ hanañ ‘Mavi anôn! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk hoyabiñ nômkama yaônena mavi ba intu tem yanêm nômkama bêñ anôn êndên o ek oyabiñ. Ôlêm ek alai lenjñmavi imbiñ i!’

²⁴ “Êñ ma ali atu ba hawa 1,000 halêm ma hanañ, ‘Anyô bêñ, yahayala nena o ma anyô malem thêlêv. Hothak holav nôm hêk ku kapô atu ba miñ hovatho ami. Ma pik atu ba anyô yañ hapaliv yanvêk halôk ma hothak howa anêñ anôn. ²⁵ Yahakô ba yahavuñ anêm 1,000 atu halôk pik. Nôñgô! Anêm valuselen êntêk.’

²⁶ “Ma anyô bêñ hanañ viyañ, ‘O anyô vau kambom! Hôyê yenañ ku aisê ba intu honañ aên? ²⁷ Aisê ka miñ hotak yenañ valuselen halôk unyak valuselen ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loñbô ma tem yanja doho êyômô loñ imbiñ.’

²⁸ † “Ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenañ nômkama ba habitak bêñ, êñ ma tem yatak doho êyômô loñ imbiñ ba yanêm êndên ôpên ba anêñ tem imbitak bêñ anôn. Ma ôpatu ba miñ hadum ku hathak yenañ nômkama ami, êñ ma tem yanêm dokte atu ba havalon loñ vê ênjêk yani. Ba intu noja 1,000 atu vê ênjêk ôpên ba nôñêm êndên ôpatu ba hawa 10,000. ³⁰ †† Ma nôñêm ôpên vê ba ni loñ momañiniñ. Loñ êñ ma tem nedañ kambom ba nesañ venjñbôlêk ôdôn loñ.”

Abô loñ kapô hathak boksipsip lôk bokmeme

³¹ † “Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma tem êlêm imbiñ de-da lôkmanjññ lôk añela ma tem êndôk êmô biñ ek endañ avômalô iniñ abô êtôm kiñ. ³² †† Tem nesak doñtom ba ini êndên yani ma embaki vose ni ôdôn ju êtôm boksipsip anêñ alañ hathak hik boksipsip sam ba êmô buyañ ma bokmeme êmô buyañ. ³³ Ma yani tem etak boksipsip êmô bañ vianôn ma bokmeme êmô bañ viken.

³⁴ “Êñ ma tem enañ êndên avômalô takatu ba êmô bañ vianôn nena, ‘Môlô nôlêm! Wakamik bôk hadum mavi hadên môlô. Nôlêm noja loñ lôkliñyak atu ba Wapômbên lahaviñ nêm êndên môlô. Sêbôk ba yani hapesañ pik lukmuk, ma hapesañ loñ êñ êk môlô.

³⁵ †† Yahama kisi ma môlô ôêv nôm hadên ya, ma yahathakmuniñ ma ôêv ñañ hadên ya, ma ya anyô loñ buyañ ma owa ya thô. ³⁶ Ya sôp mi ma ôêv sôp hadên ya, yahapôm lijiñ ma oyabiñ ya, yahamô koladôn ma ôlêm ôyê ya. Aên ba nôlêm noja loñ lôkliñyak atu!’

³⁷ “Ma avômalô thêthôn tem nenañ injik liñ, ‘Anyô Bên, añgê te ma yêlô ayê homa kisi ba yêlô êv nôm hadên o ma hothakmuniñ ba yêlô êv ñañ hadên o?

³⁸ Añgê te ma o anyô loñ buyañ ba yêlô awa o thô ma o sôp mi ba yêlô êv sôp hadên o? ³⁹ Añgê te ma hôpôm lijiñ ba yêlô ayabiñ o lôk ayê hômô koladôn ba yêlô athôk ayê o?’

⁴⁰ †† “Ma Kiñ tem enañ êndên i, ‘Yanañ avanôn êndên môlô! Môlô bôk udum nôm takên hadên yenañ avômalô takatu ba athên mi, êñ ma hatôm udum hadên ya.’

⁴¹ †† “Yôv ma tem enañ êndên avômalô takatu ba imiñ bañ viken nena, ‘Môlô nu! Wapômbên lêk hêv malaiñ hadên môlô ba unu loñ atum hathañ wak nômbên intu sapên. Bôk ebañ yôv ba hamô ek Sadañ lôk anên ñê ku nêndôk. ⁴² Sêbôk ba yahama kisi ma miñ ôêv nôm hadên ya ami, ma yahathakmuniñ ma miñ ôêv ñañ hadên ya ami. ⁴³ Ma ya anyô loñ buyañ ma miñ owa ya thô ami, ma ya sôp mi ma miñ ôêv sôp hadên ya ami. Yahapôm lijiñ ba yahamô koladôn ma miñ oyabiñ ya ami. Ba intu môlô nu loñ atum êñ.’

⁴⁴ “Ma tem nenañ, ‘Anyô Bên, añgê te ma yêlô ayê homa kisi, mena hothakmuniñ mena o anyô loñ buyañ, mena o sôp mi, mena hôpôm lijiñ, mena hômô koladôn, ba miñ yêlô êv o sa ami?’

⁴⁵ “Ma tem enañ nena, ‘Yanañ avanôn êndên môlô! Môlô miñ bôk udum nôm takên hadên yenañ avômalô takatu ba athên mi te ami. Êñ ma hatôm udum nôm êñ hadên ya.’

⁴⁶ § “Aên ba avômalô takên tem ini ek neja vovañ wak nômbên intu sapên. Ma doñtom avômalô thêthôn tem ini ek neja lôkmala êtôm wak nômbên intu sapên.”

Nê bênbên êbôlêm auk ek nijik Yisu vônô

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

26 Yisu hanañ abô nômbên êñ yôv ma hanañ hadên anêñ ñê ku nena, ² †† “Môlô oyala nena wak ju hêk denañ ma waklavôn anêñ athên nena Hale ba Hi ††† tem êyô. Waklavôn êñ ma tem netak ya Anyô Anêñ Nakaduñ atu êndôk avômalô doho baheniñ ek nijik ya vônô esak a.”

³ Ma ñê bênbên êbôk da lôk avômalô iniñ ñê bênbên ethak doñtom halôk anyô bêñ habôk da Kaiapas anêñ unyak. ⁴ Ma êbôlêm loñôndê ek nesau Yisu ba nebalon ek nijik yani vônô. ⁵ Ma thêlô enañ, “Lêk ma waklavôn matheñ ba intu natak ku êñ ênjêk vêmam. Yakô avômalô tem lenjñmaniñ ba nijik vovak.”

Avi te hanjasô nôm ôv mavi hayô hamô Yisu wakadôk

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Wak êñ ma Yisu hamô Saimon anêñ unyak anêñ Betani. Sêbôk ma ôpên hapôm palê lepla ma doñtom bôk mi. ⁷ ††† Ma thai lôk Yisu ma anêñ ñê ku eyañ nôm denañ ma avi te halêm unyak kapô. Ma hawa kolopak valu te ba thapuk ba nôm ôv mavi hamô kapô ba anêñ vuli ma bên anôn. Ma avi atu hi hanjasô nôm ôv mavi êñ hayô hamô Yisu wakadôk.

⁸ Nê ku êyê nôm êñ ma lenjñmaniñ ba enañ, “Aisê ka habuliñ nôm ôv mavi êñ hi oyañ? ⁹ Hatôm nêm ek anyô yañ nêm vuli ma naja valuselen bên esak ek nanêm avômalô siv sa.”

† 25:28-29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 †† 25:30 Mat 8:12; Luk 13:28 † 25:31 Mat 16:27; 19:28 †† 25:32 Ese 34:17; ALK 20:11-13 †† 25:35 Ais 58:7

††† 25:40 Snd 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 ††† 25:41 Mat 7:23 25:46 Dan 12:2; Jon 5:29 †† 26:2 Kis 12:1-27; Mat 20:18 ††† Sêbôk Wapômbên anêñ añela hik ljiñ iniñ apenena môñ vônô. Ma Israel ma hale ba hi ba miñ hik te vônô ami. †† 26:7 Luk 7:37-38

¹⁰ Yani halanô thêlônij abô êñ ma hanañ, "Aisé ka mólô ôév malaiñ hadênj avi êntêk? Yani hadum nôm mavi anôn hadênj ya. ¹¹ †Avômalô siv tem nêmo imbiñ mólô êtôm wak nômbênj intu sapênj. Ma doñtom tem miñ yamô imbiñ mólô sawa daim ami. ¹² Avi êntêk hançasô nôm ôv mavi hayô hamô ya ek epesan yalenjvinkupik ek nedav ya. ¹³ Odañô! Yanañ avanônj êndênj mólô! Pik nômbênj atu ba enañ yenañ Abô Mavi bênj havenj, ma tem nenañ esak nôm atu ba avi êntêk lêk hadum imbiñ ek avômalô lenjinimbi yani."

Judas habutiñ abô ek nêm Yisu êndênj nê bênjbênj
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Judas Iskaliot ma nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te ma yani hi hadênj nê bênjbênj êbôk da ¹⁵ ††ma hanañ hik i liñ, "Yanêm Yisu êndênj mólô, ma tem nônem malê te êndênj ya?" Ma ekatuñ valuselenj seleva hatôm 30 ba êv hadênj yani. ¹⁶ Êñ ma Judas habôlêm loñondê ek nêm Yisu êndôk thêlô bahenij.

Yisu hayañ nôm waklavônj Hale ba Hi haviñ anênj nê ku
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ †Waklavônj anênj athênj nena Eyañ Polom Yis Mi anênj wak te môn hayô. Ma nê ku i hadênj Yisu ma enañ hik yani liñ, "Lemhaviñ yêlô ana unyak alê ek napôpêk nôm lenjinimbi waklavônj Hale ba Hi êndôk?" ¹⁸ Ma yani hanañ, "Mólô unu malak bênj kapô ba ôpôm ôpatu ma nonañ êndênj yani nena, 'Kêdônwaga hanañ nena anênj waklavônj atu ma lêk habobo. Ma yani lôk anênj nê ku tem nêlêm anêm unyak ek lenjinimbi waklavônj Hale ba Hi.'" ¹⁹ Ma nê ku idum hatôm atu ba yani hanañ ba thêlô i êpôpêk waklavônj Hale ba Hi anênj nôm.

²⁰ Bôlôvônj ma Yisu hayañ nôm hamô haviñ anênj nê ku laumiñ ba lahavuju takatu ²¹ ma hanañ, "Yanañ avanônj êndênj mólô nena mólô te tem enañ ya bênj." ²² Nê ku kapôlônij malaiñ kambom ba thêlô tomtom enañ, "Anyô Bênj, ya mi! Aênj e?" ²³ ††Êñ ma Yisu hanañ nena, "Ôpatu ba hatak bañ halôk belev haviñ ya intu tem enañ ya bênj. ²⁴ Anyô Anênj Nakaduñ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani. Ma doñtom alikakna. Malaiñ bênj ek ôpatu ba hanañ Anyô Anênj Nakaduñ bênj. Talêbô miñ bôk havathu ami, êñ ma mavi ek ôpênj!"

²⁵ Ma Judas, ôpatu ba tem enañ Yisu bênj, hanañ hik liñ nena, "Kêdônwaga, ya mi! Aênj e?" Ma Yisu hanañ, "Hatôm intu honañ aênj."

Yisu hêv polom lo waiñ lenjinimbi yani
(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Thêlô eyañ nôm hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vêm ma haya ba hêv hadênj anênj nê ku ma hanañ, "Noja ba ongwañ. Êntêk ma yenañ vathi-ap." ²⁷ Vêm ma hawa tase lôk waiñ ma hêv lamavi. Ma hêv hadênj thêlô ma hanañ, "Mólô sapênj nunum. ²⁸ ††Êntêk ma yenañ thalalenj atu ba tem engasô ek em-

† 26:11 Lo 15:11 †† 26:15 Sek 11:12; Mat 27:3 † 26:17 Kis 12:14-20 †† 26:23 Sng 41:9

bak tabô imbiñ Wapômbênj lôk avômalô pik êntêk ek nêmo avômalô bênj anôn inij kambom vê. ²⁹ Odañô! Yanañ êndênj mólô nena tem miñ hatôm yanum waiñ êñ esak loñbô ami endeba waklavônj êñ hayô ma tem yanum waiñ lukmuk êmô Wakamik anênj loñ lôkliñyak kapô."

³⁰ ††Êv yenj te vêm ma ethak ba i Dum Oliv.

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathônj yani paliñ
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ ††Ma Yisu hanañ hadênj anênj nê ku, "Bôk eto hêk Wapômbênj anênj kapya nena, "Tem yangik boksipsip alañ vônô, ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini.'

Sekalaia 13:7

Ba intu yaô bôlôvônj ma tem mólô ôñgô nôm takatu ba tem êpôm ya. Ma mólô sapênj tem notak ya ma nôsôv mayaliv ba unu. ³² †Ma doñtom hik ya liñ hathak loñbô, ma tem yamônj ba yana Galili vêm ka mólô nomberj ya yam."

³³ Ma Pita hanañ nena, "Dô! Thêlô sapênj etak o ba i, ma tem yamiñ imbiñ o denañ." ³⁴ ††Ma Yisu hanañ nena, "Odañô! Yanañ avanônj biñ êndênj o nena bôlôvônj êntêk ma tale miñ halañ ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlônj lô nena hôthônj ya paliñ." ³⁵ Ma Pita hanañ, "Mi anônj! Ik ya vônô, ma miñ hatôm yanañ nena ya-hathônj o paliñ ami. Milôk!" Ma nê ku sapênj enañ abô êñ iyom.

Yisu hateñ hamô Getsemani
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Vêm ma Yisu lôk anênj nê ku êyô loñ atu ba elam nena Getsemani ma hanañ hadênj i, "Mólô nômo loñ êntêk ma yana saka ek yateñ mek." ³⁷ Ma hawa Pita lôk Sebedi nakaduñ luvi ba i. Ma yani kapô lêk malaiñ bomañ. ³⁸ ††Ma hanañ hadênj thêlô, "Yakapôlônj lêk malaiñ bomañ hatôm lêk yahama yôv. Mólô nômo loñ êntêk ma nônem lêlê imbiñ ya." ³⁹ Ma hi daim dokte ma hêv yak ba thohavloma halôk pik. Ma hateñ mek nena, "Yenañ Wakamik, loñondê vi hamô, êñ ma yalenj haviñ onja tase êntêk vê ênjêk ya. Ma doñtom miñ osopa yenañ yalenj haviñ ami. Mi, osopa oda anêm lem haviñ."

⁴⁰ Ma Yisu hale hi ma hayê nê ku takatu ma lêk êk sôm. Êñ ma hanañ hik Pita liñ, "Aisé? Mólô miñ hatôm nônem lêlê imbiñ ya êtôm wakma te ami e?" ⁴¹ Nômô lêlê ba notenj mek ek miñ nônem yak ba nundum kambom ami. Kapô lahaviñ indum mavi ma doñtom auk ma pulusikna ba miñ hatôm indum ami."

⁴² Ma havôhi hathak loñbô ma hateñ mek nena, "Wakamik, lem haviñ malaiñ bênj êntêk êpôm ya, êñ ma mavi. Ma tem yandum êtôm honañ." ⁴³ Ma halehi hathak loñbô ma hayê thêlô êk sôm denañ ek malê nena malenij hayañ ba miñ hatôm nêmo lêlê ami.

†† 26:28 Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 ††† 26:30 Luk 22:39; Jon 18:1 ††† 26:31 Jon 16:32 § 26:32 Mat 28:7,16 †† 26:34 Mat 26:69-75 ††† 26:38 Jon 12:27

44 Ma hatak thêlô ma havôhi hateŋ mek bô atu bôlôn te lu hathak loŋbô.

45 Vêm ma halehi hadêŋ anêŋ nê ku ma hanaŋ, “Môlô ôêk sôm ba owa lovak denaŋ e? Odaŋô. Wakma lêk habobo ek netak ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu êndôk nê kambom baheŋiŋ. 46 †Aên ba numbiyô ek alôana! Ôŋgô! Ôpatu ba tem enaŋ ya bêŋ lêk halêm yôv!”

Evalon Yisu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:1-11)

47 Yisu hanaŋ abô denaŋ ma Judas hayô. Yani ma nê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te. Ma avômalô bêŋ anônê êlêm iviŋ yani ba ewa biŋ vovak lôk okdiba. Nê takêŋ ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk avômalô iniŋ nê bêŋbêŋ êv thêlô ba êlêm. 48 Ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ bôk hik lavônŋiŋ te thô hadêŋ i nena, “Ôpatu ba ya-haliŋu, êŋ ma Yisu ba nobaloŋ!” 49 Ma ôpêŋ hi kethêŋ hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Kêdônwaga, bôlôvôn mavi.” Ma haliŋu yani.

50 Ma Yisu hanaŋ, “Aiyaŋ, undum ku atu ba hólêm hathak.” Ma nê takatu ba êlêm haviŋ Judas i ma evalon Yisu ba ewa ba i.

51 ††Ma anyô te atu ba hamiŋ haviŋ Yisu hadadi anêŋ biŋ vovak ma hale anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô ku te limbuk vi vê. 52 †Ma Yisu hanaŋ, “Otak anêm biŋ êndôk anêŋ loŋ esak loŋbô! Ôpatu ba hik vovak hathak biŋ, ma biŋ êŋ tem enjaŋ yani vônô. 53 Lemimbi! Yahalaŋ hadêŋ Wakamik ma kethêŋ ma yani tem nêm aŋela vovak ôdôn laumiŋ ba lahavuju ma doho imbiŋ ba nêlêm ek nêlêm ya sa. 54 Ma doŋtom abô atu ba bôk hêk Wapômbêŋ anêŋ kapy a tem injik anônê aisê? Wapômbêŋ anêŋ kapy hanaŋ nena nôm takêŋ tem êpôm ya.”

55 ††Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô nômbêŋ atu nena, “Ya ma anyô kambom anônê ba intu owa biŋ vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobaloŋ ya e? Aisê? Wak nômbêŋ intu ma yahadôn avômalô hamô unyak math-eŋ anêŋ piklêvôn ma miŋ ovalon ya ami eka? 56 Ma doŋtom nômkama takêntêk ba lêk habitak ek plopet iniŋ abô takatu ba bôk eto injik anônê.” Êŋ ma anêŋ nê ku sapêŋ etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

Yisu hadum abô

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24)

57 Nê takatu ba evalon Yisu ewa ba i Kaiapas anêŋ unyak, ôpêŋ ma anyô bêŋ habôk da. Nê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk nê bêŋbêŋ ethak doŋtom ba êmô loŋ êŋ. 58 Ma Pita hasopa Yisu haveŋ yam ma doŋtom haveŋ daim dokte. Ma habitak hayô anyô bêŋ habôk da anêŋ badêŋ kapô. Ma hi halôk hamô haviŋ sôp bidon ek ênjê nena malê intu tem imbitak.

59 Nê bêŋbêŋ êbôk da lôk Sanhedlin sapêŋ †† êbôlêm avômalô doho ek nenaŋ abôyaŋ esak Yisu ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô. 60 Anyô bêŋ anônê êlêm ma enaŋ abôyaŋ hathak yani, ma doŋtom thêlô

miŋ êpôm Yisu anêŋ kambom te ek nijik yani vônô ami. Êŋ ma anyô ju êlêm 61 ††ma enaŋ, “Anyô êntêk bôk hanaŋ yôv nena, ‘Yahatôm yandiniŋ Wapômbêŋ anêŋ unyak mathêŋ ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak loŋbô.’”

62 Êŋ ma anyô bêŋ habôk da haviyô hamiŋ ma hanaŋ hik Yisu liŋ nena, “Anyô ju êntêk lêk enaŋ o bêŋ yôv ma o bônônê eka? O abô mi e?” 63 ††Ma doŋtom Yisu bônônê iyom. Ma anyô bêŋ habôk da hanaŋ hadêŋ Yisu, “Yanaŋ êndêŋ o! Ondam Wapômbêŋ lôkmala atu anêŋ athêŋ ba onaŋ êndêŋ yêlô nena, ‘O ma Mesia, Wapômbêŋ anêŋ nakaduŋ atu e?’”

64 †Ma Yisu hanaŋ nena, “Oda honaŋ aêŋ. Ma yanaŋ abô te imbiŋ êndêŋ môlô sapêŋ nena wak te am ka tem môlô ôŋgô Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êmô Wapômbêŋ Lôkliŋyak Anônê baŋ vianônê ba tem êyô êmô buliv ba êlêm.”

65 ††Ma anyô bêŋ habôk da halaŋô abô êŋ ma hakakaviŋ anêŋ kwêv ma hanaŋ, “Lêk yôv! Ôpêntêk habuliŋ Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ba hanaŋ nena yanida ma hatôm Wapômbêŋ ba môlô lêk olaŋô abô êŋ yôv! Aisê ka alalô leŋiŋhaviŋ nadaŋô abô doho imbiŋ? 66 ††Môlônim auk aisê? Yandum malê te?” Ma thêlô enaŋ, “Yani hanaŋ abôma hathak Wapômbêŋ ba intu ema.”

67 ††Êŋ ma thêlô êsôvwapôk hathak Yisu thohavloma ma êpêŋ yani. Ma doho epetav yani 68 ba enaŋ, “O ma Mesia e? O plopet te ma onaŋ êndêŋ yêlô nena opalê intu hik o?”

Pita hanaŋ nena hathôn Yisu paliŋ

(Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Jon 18:15-18,25-27)

69 Pita hamô unyak atu anêŋ badêŋ kapô ma avi ku te halêm hadêŋ yani ma hanaŋ, “O êntêk intu bôk hov-eŋ haviŋ Yisu anêŋ Galili.” 70 Ma Pita hanaŋ, “Injo! Yahathôn abô intu ba honaŋ paliŋ!” Ma avômalô sapêŋ elanô anêŋ abô.

71 Pita hi badêŋ abôlêk ma avi ku yaŋ hayê ma hanaŋ hadêŋ avômalô, “Anyô êntêk bôk hamô haviŋ Yisu anêŋ Nasalet.” 72 Ma Pita halam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ba hanaŋ hathak loŋbô, “Mi anônê! Yahathôn ôpêntu paliŋ!” 73 Vêm ma nê takatu ba imiŋ badêŋ kapô êlêm hadêŋ Pita ma enaŋ, “Môlô lemimselo doŋtom ba intu o ma Yisu anêŋ anyô te.”

74 Ma doŋtom Pita hanaŋ, “Ya miŋ yahanan abô avanônê ami, êŋ ma tem Wapômbêŋ nêm vovaŋ êndêŋ ya. Yahalam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ba yahanan nena yahathôn ôpêntu paliŋ!” Kethêŋ oyaŋ ma tale halaŋ. 75 ††Ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanaŋ hadêŋ yani nena, “Tale miŋ halaŋ ami denaŋ, ma tem onaŋ êtôm bôlônê lô nena hôthôn ya paliŋ.” Êŋ ma Pita hale yaiŋ ma lahiki ba halaŋ bêŋ.

† 26:46 Jon 14:31 †† 26:51 Jon 18:26 † 26:52 Stt 9:6; ALK 13:10 †† 26:55 Luk 19:47; 21:37 †† Elam iniŋ kaunsil nena ‘Sanhedlin’.

††† 26:61 Jon 2:19-21 ††† 26:63 Ais 53:7; Mat 27:12 § 26:64 Sng 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 †† 26:65 Mat 9:3; Jon 10:33 ††† 26:66 Wkp 24:16; Jon 19:7 †† 26:67 Ais 50:6; 53:5 ††† 26:75 Mat 26:34

Ewa Yisu ba i hadên Pailat
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

27 Lôkbôk momañiniñ ma nê bêngbênj êbôk da sapên lôk avômalô Israël iniñ nê bêngbênj ethak doñtom ma ibutiñ abô ek nijik Yisu vônô. ² Ma ekak bañ luvi lusu ma ewa ba i hadên Pailat, anyô Lom atu ba hayabin Judia.

Judas hama
(Ap 1:18-19)

³ Judas ôpatu ba hanañ Yisu bêng hanañ nena lêk idum abô yôv ek nijik Yisu vônô. Êñ ma lahiki bêng ba hi hêv valuselenj 30 seleva takatu hadên nê bêngbênj êbôk da lôk avômalô iniñ nê bêngbênj hathak loñbô ⁴ ma hanañ, “Lêk yahadam kambom hathak yahanañ ôpatu ba kambom mi bêng.”

Êñ ma thêlô enañ, “Oda anêm malainj ma miñ yêlôdaniñ ami.” ⁵ †Ma Judas hakaliv valuselenj seleva takên hayô unyak mathenj kapô ma hi havaklôk ba hama.

⁶ Ma nê bêngbênj êbôk da isup valuselenj seleva takên ba enañ, “Valuselenj êntêk ma valuselenj êv ek nijik anyô vônô esak. Ba intu abô balabuñ hanañ nena valuselenj takên ma miñ nandô êmô imbiñ unyak mathenj anên valuselenj ami.” ⁷ Ma thêlô ibutiñ abô ek nê nê anyô hapesañ uñ anên pik bute vuli ek nedav avômalô loñ buyañ ênjêk. ⁸ Ma avômalô elam pik êñ nena “Engasô Thalalenj” ek malê nena ewa valuselenj ek nijik anyô yañ vônô esak. ⁹ ††Ba intu Wapômbênj anên abô hik anôn ba hanañ hadên plopet Jelemaia nena,

“Thêlô ewa valuselenj ba êv anyô hapesañ uñ anên pik bute vuli hatôm atu ba Wapômbênj hanañ hadên ya.

Valuselenj êñ ma avômalô Israël elam hatôm yani anên vuli ba êv ek nijik yani vônô.”

Sekalaia 11:12-13

Yisu hadum abô hathak Pailat
(Mak 15:2-15; Luk 23:1-5, 13-25; Jon 18:28-19:16)

¹¹ Yisu hamiñ anyô bêng Pailat thohavloma, ma Pailat hanañ, “O ma avômalô Israël iniñ kiñ e?” Ma Yisu hanañ nena, “Intu êñ, hatôm intu honañ.”

¹² †Nê bêngbênj êbôk da lôk avômalô iniñ nê bêngbênj ibi Yisu liñkupik hathak abô lomalom. ¹³ Êñ ma Pailat hanañ, “Aisê! Miñ holañô iniñ abô ami ma o bônônj eka?” ¹⁴ Ma doñtom yani bônônj iyom ma miñ hanañ iniñ abô viyañ ami. Ba intu Pailat hasoñ kambom.

¹⁵ Waklavônj Hale ba Hi nômbênj intu, ma avômalô ethak elam anyô koladônj te anên athênj ek Pailat nêm vê. Ma Pailat hathak hêv ôpênj vê.

¹⁶ Sondabênj êñ ma anyô te anên athênj nena Yisu Balabas hamô koladônj. Ma avômalô bêng anôn eyala ôpênj. ¹⁷ Aên ba avômalô sapênj ethak doñtom ma Pailat hanañ hik thêlô liñ, “Yatak opalê te êndênj môlô, Balabas mena Yisu atu ba elam nena Mesia?” ¹⁸ ††Pailat

hayala nena nê bêngbênj êbôk da lôk nê bêngbênj lenjndañ hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanañ aênj.

¹⁹ Pailat hanañ abô denañ ma yanavi hêv abô hadên yani ba hanañ, “Bôkam ma yahayê niavinj te ba yahakô kambom. Aênj ba miñ undum nômlate êndênj anyô thêthônj intu ami.”

²⁰ Ma doñtom nê bêngbênj êbôk da lôk nê bêngbênj êlôk avômalô lenjñ ek nendam Balabas ma nenañ êndênj Pailat nena nijik Yisu vônô. ²¹ Aênj ba Pailat hanañ hik thêlô liñ, “Yatak anyô ju êntêk yañ sê?” Ma avômalô elam, “Balabas.” ²² Ma Pailat hanañ hik thêlô liñ hathak loñbô nena, “Ma Yisu atu ba elam nena Mesia, yandum ôpênj aisê?” Ma sapênj elam nena, “Nijik vônô esak a!” ²³ Ma Pailat hanañ, “Eka? Yani hadum malê kambom?” Ma doñtom thêlô elam lôklala hathak loñbô nena, “Nijik vônô esak a!”

²⁴ ††Pailat hanañ thêlônj kaêk ma hayê nena vovak bêng hadum ek imbitak ba anên ku êñ tem miñ hik anôn ami. Êñ ma yani hawa nãñ ma hathik bañ hamiñ avômalô malenjñ ma hanañ nena, “Ôpêntêk hama, ma môlôda unim malainj ma miñ yenañ malainj ami!” ²⁵ †††Ma avômalô sapênj enañ viyañ, “Yôv! Yêlô lôk yêlôdaniñ avômena iniñ malainj!” ²⁶ Êñ ma Pailat hatak Balabas ba hi. Ma hanañ ek nebalî Yisu esak yak lôkmanjñj vêm ma hatak halôk nê vovak baherjñj ek nijik vônô esak a.

Nê vovak enañ abôma hathak Yisu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Pailat anênj nê vovak ewa Yisu ba i Pailat anênj unyak badênj kapô. Ma elam nê vovak sapênj êlêm ethak doñtom ba ekalabu yani siñ. ²⁸ †††Ma ibi anênj nômkama thô ba hamiñ liñ popam. Ma ewa kiñ anênj kwêv thalalenj daim te ma ik hathak yani. ²⁹ Ma ewa yak lôkmanjñj atu ba epesañ hatôm kiñ iniñ kulunj ma ik halôk wakadôk. Ma etak kôm halôk yani bañ vianônj ba havalonj hatôm kiñ iniñ kwandiñ. Ma thêlô elek venjñdônj lêlô hadênj yani ma enañ abôma nena, “Waklêvônj mavi, avômalô Israël iniñ kiñ!” ³⁰ †Ma vi êsôvwapôk hathak yani ma vi ewa kwandiñ atu ba ik wakadôk hathak. ³¹ Ma enañ abôma hathak yani vêm ma ibi kwêv thalalenj atu thô ma ik yanida anênj kwêv daim hathak loñbô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

Ik Yisu hathak a
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Ewa ba i ma êpôm anyô Sailini te ba anênj athênj nena Saimon halôk loñônjê. Ma êpôvñj ôpênj ek enja Yisu anênj alovalañsijñ. ³³ Êñ ma thêlô i êyô loñj te anênj athênj nena Golgota, athênj êñ anênj ôdônj nena Loñ Lenkadôk Lokwanj. ³⁴ †Loñj êñ ma thêlô ewa wainj ba eyelanj nôm manijñ te halôk ma êv hadênj yani ek inum ek miñ vovañ bêng anônj ami. Yani hanum dokte iyom ma hadô. ³⁵ ††Êñ ma thêlô ik yani loñj hathak a.

† 27:5 Mat 26:14-15 †† 27:9-10 Jer 19:13; 32:6-9 †† 27:12 Ais 53:7 †† 27:18 Jon 11:47-48; 12:19

†† 27:24 Lo 21:6-9 ††† 27:25 Ap 5:28 ††† 27:28 Luk 23:11 † 27:30 Ais 50:6 †† 27:34 Sng 69:21 ††† 27:35 Sng 22:18

Vêm ma ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anêñ kwêv lo sôp. ³⁶ Vêm ma êlôk êmô ma eyabiñ inij ku êñ. ³⁷ Yani wakadôk vulij ma eto abô atu ba idum anêñ abô ñama hathak ba eto nena,

ÔPÊNTÊK MA YISU, AVÔMALÔ ISLAEL INIJ KIJ
³⁸ †Ma êthôkwên anyô vani lokwanju haviñ. Êthôkwên yañ hamiñ Yisu bañ vianôn, ma yañ hamiñ bañ viker. ³⁹ ††Ma avômalô takatu ba elom loñôndê êñ ba i ibi abôma hathak yani lôk itutuniñ leñikadôk ⁴⁰ †ba enañ, “O atu ba honañ nena tem undiniñ Wapômbên anêñ unyak mathen ma ondav esak loñbô êtôm wak lô iyom e? Êñ ma nê m oda bulubiñ! O ma Wapômbên anêñ Nakaduñ, e? Êñ ma otak alovalañsiñ ma ôlêm pik!” ⁴¹ Ma nê bêñbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk avômalô inij nê bêñbên, thêlô enañ abôma haviñ ba enañ, ⁴² “Ôngô! Yani bôk hêv avômalô vi bulubiñ, ma donjom miñ hatôm nê m yanida bulubiñ ami eka? Yani ma Israel inij kij e? Êñ ma etak alovalañsiñ ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanê mimbij yani!” ⁴³ ††Ôpên hêvhaviñ Wapômbên ba hanañ, “Ya Wapômbên anêñ Nakaduñ. Yôv! Alalô nagê! Wapômbên lahaviñ nê m yani bulubiñ e?” ⁴⁴ Ma anyô kambom ju atu ba imiñ alovalañsiñ haviñ yani enañ abôma haviñ.

Yisu hama

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Waklêvôn bij ma momañiniñ hayô pik sapên vov ba hêk aleba hayô 3 kilok. ⁴⁶ ††Habobo 3 kilok ma Yisu halam lôklala nena, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Abô êñ anêñ ôdôn aêntêk, “Yenañ Wapômbên, yenañ Wapômbên, aisê ka hôdô ya?” ⁴⁷ Ma avômalô vi atu ba imiñ loñ êñ elañ abô êñ ma enañ, “Yani halam Elia!”

⁴⁸ †††Kethen oyañ ma nê êñ te hi ma hawa kapôk ba hasoñ halôk waiñ maniñ. Ma hathôkwên kapôk êñ hathak apiyak te ba hêv hadên yani ek inum. ⁴⁹ Ma anyô vi enañ, “Dô! Alalô nagê vêmam! Yakô Elia tem êlêm nê m yani bulubiñ la?” ⁵⁰ Ma yani halam kaêk lôklala hathak loñbô ma hatak dahô ba hi ma hama.

⁵¹ ††Ma sôp bêñ atu ba hamiñ unyak mathen ek hayañ unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vulij ba hayô vibij. Ma duviañ hayôkwij pik ma valu hapup nenanena. ⁵² Ma siô abôlêk hakyav. Ma avômalô mathen sêbôk atu ba ema ma Wapômbên hik i liñ ba etak siô ma iviyô hathak loñbô. Ma eyabiñ Yisu anêñ haviyô hathak loñbô, êñ ma thêlô lôkthô i unyak mathen Jelusalem. Ma avômalô bêñ anôn êyê i. ⁵⁴ Ma anyô vovak laik lôk nê vovak takatu ba eyabiñ Yisu êmô êyê duviañ lôk nôm takatu ba habitak. Êñ ma thêlô êkô kambom ba enañ nena, “Avanôn bij, ôpêntêk ma Wapômbên anêñ Nakaduñ anôn!”

⁵⁵ †Ma Malia anêñ Magadala, ma Malia Jems lo Josep inij talêbô, ma Sebedi anêñ nakaduñ luvi inij talêbô, thêlô lôk avi bêñ anôn imiñ daim dokte ba êyê. Avi

† 27:38 Ais 53:12 †† 27:39 Sng 22:7; 109:25 † 27:40 Mat 26:61; Jon 2:19 †† 27:43 Sng 22:8 †† 27:46 Sng 22:1 ††† 27:48 Sng 69:21 ††† 27:51 Kis 26:31-33; Hib 10:19-20 † 27:55-56 Luk 8:2-3

takên bôk etak Galili ma even haviñ Yisu ek êv yani sa.

Elav Yisu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ ††Yañsiñ ma anyô lôk valuselen bêñ te anêñ Alimatia ba anêñ athên nena Josep halêm hayê Pailat. Yani bôk halañô Yisu anêñ abô ba hasopa ba intu hi hanañ hadên Pailat nena, “Hatôm yanja Yisu anêñ kupik e?” Êñ ma Pailat hanañ hadên nê vovak ba êv hadên Josep. ⁵⁹ Ma Josep hawa Yisu liñkupik ba havuliv siñ hathak sôp thapuk mabuñ mavi te. ⁶⁰ ††Ma hawa Yisu liñkupik ba hi hadô hêk anêñ siô lukmuk te. Siô êñ ma elav valu abyañ ba epesañ ek nedav nê ñama êndôk. Yôv ma habubi valu bêñ te ba hik siô abôlêk siñ hathak ma hi. ⁶¹ Ma Malia anêñ Magadala, thai lôk Malia yañ, êmô saku ma êyê siô êñ.

Nê vovak eyabiñ siô

⁶² Waklavôn êpôpêk nômkama Sabat lêk hale ba hi yôv. Ma haviyô hayañ ma nê bêñbên êbôk da lôk nê Palisi i ek nêgê Pailat. ⁶³ ††Ma thêlô enañ, “Anyô bêñ, yêlô leñhabi nena anyô abôyañ atu hamô lôkmala denañ ma hanañ nena êtôm wak lô, ma tem nijik yani liñ ba imbiyô esak loñbô.

⁶⁴ “Ba intu nê nê vovak ini ek neyabiñ siô êtôm wak lô êñ. Yakô yanida anêñ nê ku ini neja anêñ kupik vani ma nesau avômalô nena, ‘Wapômbên lêk hik yani liñ ba haviyô hathak loñbô.’ Abôyañ êñ ma tem kambom anôn ek yañ môn atu.” ⁶⁵ Êñ ma Pailat hanañ hadên thêlô, “Mavi. Noja nê vovak doho ba unu ek nepesañ siô abôlêk êñ ba majañ.” ⁶⁶ Êñ ma thêlô i ma ebalañ valu atu ba hamô siô abôlêk siñ. Yôv ma thêlô enañ hadên nê vovak, “Môlô nô m ek noyabiñ siô êntêk.”

Yisu haviyô hathak loñbô

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18)

28 Sabat hale ba hi. Ma sonda êñ anêñ wak te môn hayô. Lôkbôk momañiniñ ma Malia anêñ Magadala lôk Malia yañ thai i ek nêgê siô. ² Ma duviañ bêñ hayô ek malê nena Anyô Bêñ anêñ añela te halôk anêñ leñ ba halêm ba habubi valu bêñ atu vê ma hayô hamô loñ ba hamô. ³ Anêñ thohavloma hatôm damak ma anêñ kwêv ma thapuk anêñ dôên. ⁴ Ma nê vovak êyê ba êkô kambom ba elowaliñ. Ba êv yak êlôk êk êtôm nê ñama.

⁵ Êñ ma añela hanañ hadên avi ju êñ, “Miñ nôkô ami. Yahayala nena mamu ôbôlêm Yisu, ôpatu ba ik hathak a. ⁶ ††Wapômbên lêk hik yani liñ yôv ba haviyô hathak loñbô hatôm bôk ba hanañ. Yani miñ hêk loñ êntêk ami ma lêk hi yôv. Ma nôlêm ek ôngô loñ atu ba yani hêk. ⁷ Mamu kethen ba unu nonañ êndên anêñ nê ku nena, ‘Wapômbên lêk hik yani liñ hêk ñama ba haviyô hathak loñbô. Ma lêk hamôn ek môlô ba hi Galili. Ôyô loñ êñ ma tem nôpôm yani.’ Abô êntêk intu yahalêm hathak.”

† 27:57-58 Lo 21:22-23 †† 27:60 Ais 53:9 † 27:63 Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 †† 28:6 Mat 12:40; 16:21

⁸ Avi ju êñ elañô abô êñ ba êkô, ma doñtom thai leñiñmavi anôñ haviñ. Ma thai etak siô ma elañviñ kethen ba i ek nenan abô êñ êndên anên ñê ku. ⁹ Ma Yisu hapôm thai ma hanañ, "Lôkbôk mavi." Ma thai i evalon vakapô ma êv yen hadên yani. ¹⁰ †Êñ ma hanañ, "Mamu miñ nôkô ami ma unu nonañ êndên yenañ aiyañ thêlô nena ini Galili. Loñ êñ ma tem thêlô nêpôm ya."

Nê vovak iniñ abôyan

¹¹ Avi ju êñ even denañ ma ñê vovak doho eyabiñ siô êyô Jelusalem. Ma thêlô i hadên ñê bêñbên êbôk da ma enañ abô hathak duviañ lôk añela. ¹² Ma ñê bêñbên êbôk da lôk ñê bêñbên ethak doñtom ma epe-sañ abô ek nêñem valuselen bêñ anên êndên ñê vovak. ¹³ Ma thêlô enañ hadên ñê vovak nena, "Môlô nonañ aêntêk êndên avômalô, 'Yêlô ek sôm ba athôn paliñ ma Yisu anên ñê ku êlêm hadên bôlôvôn ma ewa anên kupik vani.'" ¹⁴ Ma thêlô enañ abô doho haviñ hadên ñê vovak nena, "Anyô bêñ Pailat halañ abô hathak nôñ êñ, ma yêlô tem napesañ abô imbiñ yani

† 28:10 Mat 26:32

ek môlô miñ nôpôm malaiñ ami." ¹⁵ Ma ñê vovak ewa valuselen ma idum hatôm atu ba ñê bêñbên enañ. Ma abô êñ intu hi haveñ Israël iniñ loñ sapên ba enañ aên aleba lêk.

Yisu hêv ku hadên anên ñê ku

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ ††Ñê ku laumiñ ba lahavute i Galili ma êyô dumlolê atu ba Yisu bôk hanañ yôv nena thêlô ini. ¹⁷ Thêlô êyê Yisu ma êv yen hadên yani. Ma doho êthôn paliñ dokte ba leñiñhabi nena, "Êntêk ma Yisu mena mi e?" ¹⁸ †Êñ ma halêm ma hanañ hadên i, "Wapômbên hêv athên bêñ hadên ya ek yayabiñ leñ lôk pik lôkthô. ¹⁹ ††Aên ba môlô unu êtôm pik sapên ma nundum avômalô sapên ba nimbitak êtôm yenañ avômalô. Ma nusik thêlô êndôk nañ esak Wapômbên lôk Nakaduñ ma Lovak Matheñ iniñ athên. ²⁰ Ma nôndôn thêlô ek nesopa abô nômbên atu ba bôk yahêv hadên môlô yôv. Odañô! Tem yamô imbiñ môlô êtôm wak nômbên intu sapên endeba pik lo leñ anên dañ."

†† 28:16 Mat 26:32 † 28:18 Jon 13:3; Ep 1:20-22 †† 28:19 Mak 16:15-16; Ap 1:8

Mak

Abô mônj

Mak hatu kapyâ êntêk. Yani anênj athênj yanj nena Jon Mak. Yani ma anyô Israeël te. Sêbôk atu ba Yisu hadum anênj ku hamô pik, ma Mak ma anyô muk denanj ba intu miñ hi haviñ Yisu ami. Yani halumbak bênj hamô Jelusalem ba intu halañô abô hathak Yisu (Ap 12:12). Mônj anônj ma Pol lo Banabas i luvuluvu, ma ewa Mak haviñ (Ap 12:25; 13:5; 13:13; 15:36-39; Kol 4:10; 2Ti 4:11). Havenj yam ma Mak hamô haviñ Pita hamô Lom. Pita bôk hayê Yisu anênj ku lôkthô hathak ma, ba intu hanañ ba Mak hatu.

Mak hik thô nena Yisu Kilisi ma Wapômbênj anênj Nakaduñ ba havalonj Wapômbênj anênj lôklokwanj ba hadum nômbithi lomaloma hathak. Ma hatu haviñ nena Yisu halêm pik hatôm anyô ku te. Mak hayê malaiñ lomaloma hapôm avômalô êvhaviñ anênj Lom, ba intu hatu kapyâ êntêk ek embatho avômalô êvhaviñ lonj ek niminj lôklokwanj. Mak hayê nena Yisu anênj lôklokwanj ma bênj anônj ba hamônj ek Sadañ anênj. Hatu kapyâ êntêk hadênj sondabênj 55 mena 65 AD la.

Jon anyô hathik ñanj hapôpêk Yisu anênj lonjônâ

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-17; Jon 1:19-28)

1 Abô Mavi êntêk ma hathak Wapômbênj nakaduñ Yisu Kilisi.

² Hatôm plopet Aisaia bôk hatu aêntêk, "Ondañô! Tem yanêm yenañ anyô ku te ek enja abô êmônj ek o, ôpênj tem êpôpêk anêm lonjônâ.

Malakai 3:1

³ †Kaêk te halam havenj lonj thiliv nena, 'Nôpôpêk lonjônâ ek Anyô Bênj êlêm, ma nopesañ ba imbitak thêthônj ek yani.'"

Aisaia 40:3

⁴ †Aênj ba Jon anyô hathik ñanj habitak anênj lonj thiliv ba hanañ ek avômalô nede kapôlônj liliñ ba nisik ñanj ek Wapômbênj nêm iniñ kambom vê. ⁵ Ênj ma avômalô Judia lo Jelusalem sapênj ibi thêthô ba i hadênj yani ek enanj iniñ kambom bênj. Ma Jon hathik i halôk ñanj Jolodañ. ⁶ †Jon ma hathak hik kwêv atu ba epesañ hathak bok kamel vuluk ma havak bokñgôp epesañ hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayañ kôm sopek lôk hanum biyo thôk. ⁷ †Ma hanañ nena, "Ôpatu ba tem embenj ya yam anênj lôklokwanj ma bomañ ek yenañ. Yani ma anyô lôk athênj bênj ma ya ma yaônâlôk ba intu miñ hatôm yakôm ba yapole anênj vakapô bokñgôp anênj yak vê ami. ⁸ Yahathik môlô hathak ñanj. Ma donjtom yani tem isik môlô esak Lovak Matherj."

Jon hathik Yisu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; Jon 1:32-34)

⁹ Wak te ma Yisu hatak Nasalet anênj Galili ba halêm ma Jon hathik yani halôk ñanj Jolodañ. ¹⁰ Yisu haviyô anênj ñanj kapô ma hayê leñ hakyav ma Lovak Matherj halôk ba halêm ek yani hatôm menak bôbô. ¹¹ †Ma abô te halêm anênj leñ nena, "O ma yenañ Okna atu ba yalenj haviñ. Yalenjmavi anônj hathak o."

Sadañ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Ma kethenj oyanj ma Lovak Matherj hêv Yisu vê hi lonj thiliv. ¹³ ††Yisu hamô lonj ênj hatôm wak 40, ênj ma Sadañ hayô ba halôk yani la. Yani hamô haviñ alim bomañ ma añela eyabinj yani.

Yisu anênj ku mônj

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ †††Etak Jon halôk koladônj, ênj ma Yisu hi Galili ma hanañ Wapômbênj anênj Abô Mavi bênj nena, ¹⁵ ††Wakma lêk hayô yôv ba Wapômbênj anênj lonj lôkliñyak lêk habobo. Aênj ba node kapôlômim liliñ lôk nônemimbinj Wapômbênj anênj Abô Mavi!"

Yisu halam anyô ayova ek nesopa yani

(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)

¹⁶ Yisu habup hathak kasukthôm Galili anênj danj ma hayê Saimon lo yanj Andulu. Thai ma ñê ik alim ba lêk ekaliv yakseñ havenj. ¹⁷ Ma Yisu hanañ hadênj thai, "Mamu nôlêm nosopa ya. Tem yandum ba mamu nôbôv

† 1:3 Ais 40:3 †† 1:4 Ap 13:24; 19:4 † 1:6 2Kiñ 1:8; Mat 11:8
†† 1:7 Ap 13:25

†† 1:11 Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ††† 1:13 Sng 91:11-13 ††† 1:14 Mak 6:17 § 1:15 Mat 3:2

avômalô êtôm ôvôv alim halôk yaksen.”¹⁸ Kethen oyan ma thai êdô iniñ yaksen hamô ma esopa yani.

¹⁹ Yisu habup hathak vauna ma hayê Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nali ba êmô iniñ yey ma idu iniñ yak-señ titip. ²⁰ Hayê thai ma halam, êñ ma êdô lambô Sebedi hamô yey haviñ anêñ nê ku, ma i esopa yani.

Yisu hêv ngôk vê (Luk 4:31-37)

²¹ Ma Yisu thêlô êyô Kapaneam ba êmô. Ma Sabat hayô ba Yisu hi unyak yey ma hadôn avômalô.

²² †Thêlô elañô anêñ abô ba eson kambom ma lenjñhabi nena yani miñ hadôn i hatôm nê lôkauk hathak abô balabuñ ami. Mi, hadôn i hatôm anyô lôk athên bên. ²³ Ma anyô te hamô unyak yey êñ ba ngôk lelaik hamô haviñ yani. Ma halam nena, ²⁴ ††Yisu anêñ Nasalet, hólêm ek udum malê êndên yêlô? Hólêm ek umbuliñ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbên anêñ Anyô Mathen.”

²⁵ Êñ ma Yisu hathañ ngôk êñ ba hanañ, “O bônôn ma otak ôpêntu!” ²⁶ †Ma ngôk lelaik êñ hayôkwiñ ôpên kambom anôn ba hanjaliak ma hatak ôpên ba hi.

²⁷ Ma avômalô sapên eson kambom ba enañ hadên i, “Malê êntêk aên am? Yani hadôn auk lukmuk hatôm anyô lôk athên bên. Ma hanañ lôklokwan hadên ngôk lelaik ma elañô anêñ abô ba esopa.” ²⁸ ††Ma abô hathak Yisu hanañvñ havenñ Galili iniñ loñ sapên.

Yisu hadum avômalô lijñ bên anôn mavi (Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Ma Yisu thêlô etak unyak yey, ma i Saimon lo Andulu iniñ unyak. Ma Jems lo Jon i iviñ. ³⁰ Êyô unyak, ma enañ hadên Yisu nena Saimon yanjavi hapôm lijñ vo-vañ ba hêk. ³¹ Ma Yisu hi hadên avi êñ ma havalon bañ ma hadadi haviyô. Êñ ma lijñ hatak yani ma hapôpêk nôm ek thêlô.

³² Wak halôk abuk ma avômalô ewa nê lôk lijñ lôk nê takatu ba ngôk habuliñ i ba êlêm ek Yisu. ³³ Lôk avômalô malak lôn êñ sapên êlêm iviñ ba êmô unyak anêñ piklêvôn. ³⁴ ††Êñ ma Yisu hadum avômalô lôk lijñ lomaloma bên anôn mavi. Ma hêv ngôk bên anôn vê haviñ. Ngôk takên eyala nena yani intu opalê ba miñ hatak i ek nenañ abô ami.

Yisu da hi loñ thiliv ek etej mek (Luk 4:42-44)

³⁵ †††Lôkbôk momañiniñ mi ma Yisu haviyô ba hi loñ thiliv ek etej mek. ³⁶ Ma Saimon thêlô i êbôlêm yani havenñ. ³⁷ Êpôm yani ma enañ, “Avômalô sapên êbôlêm o havenñ.”

³⁸ Ma Yisu hanañ, “Alôana buyañ. Alôana malak lôn takatu ba hamô habobo ek yanañ Wapômbên anêñ abô êndên i imbiñ. Hathak ôdôn êñ iyom intu ya-halêm.” ³⁹ †††Ma Yisu havenñ Galili iniñ loñ sapên ma

hanañ Wapômbên anêñ abô hamô iniñ unyak yey lôk hêv ngôk bên anôn vê hêk avômalô.

Yisu hadum anyô lôk palê lepla te mavi (Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Ma anyô lepla te hi hayô ek Yisu ma halek vadôn lêlô ma habui hadên Yisu ba hanañ, “Hathak oda anêm lemhaviñ, ma hatôm undum ba yambitak mavi.”

⁴¹ Ma Yisu lahiki hathak ôpên ba hatak bañ hayôhêk yani ma hanañ, “Yalenñhaviñ. Umbitak mabuñ mavi.”

⁴² Êñ ma palê lepla êñ hayôv ma lijñkupik habitak mabuñ mavi.

⁴³ Ma Yisu hêv ôpên ba hi kethen ma hanañ lôklok-wañ hadên yani nena, ⁴⁴ § “Miñ onañ nôm êñ bên êndên avômalô vi ami. Nu êndên nê êbôk da ma nungwik o thô êndên i iyom. Ma osopa balabuñ atu ba Mose bôk hato ba nêma da ek nê êbôk da nêgê o nena lêk hubitak mabuñ.” ⁴⁵ Ma donjom ôpên miñ hasopa Yisu anêñ abô thêthôn ami. Mi, hanañ bên ba abô êñ hi mayaliv. Ba intu Yisu miñ hatôm ni lomalak nenane-na ami. Mi, hi havenñ loñ thiliv, ma avômalô êlêm anêñ luvuluvu ba êyô ek nêgê yani.

Yisu hadum anyô havuvin te mavi (Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

2 Wak doho hale ba hi ma Yisu hi Kapaneam hathak loñbô ma avômalô elañô nena Yisu lêk hayô anêñ loñ. ² Êñ ma avômalô bên anôn êlêm ba êmô unyak kapô êñ aleba putup, ma unyak abôlêk putup aên iyom. Ma Yisu hanañ Wapômbên anêñ abô hadên i. ³ Ma anyô doho ewa anyô havuvin te ba êlêm ma anyô ayova evak. ⁴ Avômalô bên anôn ba loñ putup ba miñ hatôm neja ôpên ba ini unyak kapô ek Yisu ami. Ba ethak unyak vôn ba êngô unyak vôn abyañ ma êlêlô ôpên halôk yêm aleba habup ek Yisu. ⁵ Yisu hayê thêlônij êvhaviñ, ma hanañ hadên anyô havuvin atu nena, “Yenañ okna, lêk yahêv anêm kambom sapên vê.”

⁶ Ma nê lôkauk hathak abô balabuñ doho êmô haviñ ba lenjñhabi nena, ⁷ “Aisê ka ôpêntêk hanañ aên? Ôpên hason nena yani ma Wapômbên e? Anyô late miñ hatôm nêma kambom vê ami ma Wapômbên iyom.”

⁸ Yisu hayala thêlônij auk ba hanañ nena, “Aisê ka mólô lemimhikam hathak abô êntêk? ⁹ Abô alê intu vumvum ek yanañ êndên anyô havuvin êntêk: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapên vê’ mena ‘Umbiyô onja anêm yêm ba omben.’ ¹⁰ Aên ba tem yangik thô êndên mólô nena Anyô Anêñ Nakaduñ atu anêñ athên ma bên ba hatôm nêma kambom vê.” Êñ ma hanañ hadên anyô havuvin atu aêntêk, ¹¹ “Yanañ êndên o nena umbiyô umiñ ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.” ¹² Êñ ma ôpên haviyô anêñ avômalô malêvôn ma hawa anêñ yêm ma hale yaiñ ba hi. Avômalô eson kambom ba êbô Wapômbên anêñ athên ba enañ, “Yêlô miñ bôk ayê nômlate aêntêk ami!”

† 1:22 Mat 7:28-29 †† 1:24 Mak 5:7 † 1:26 Mak 9:26 †† 1:28 Mat 4:24 †† 1:34 Mak 3:10-12 ††† 1:35 Mat 14:23; Mak 6:46 ††† 1:39 Mat 4:23; 9:35

§ 1:44 Wkp 14:1-32

Yisu dalam Livai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Ma Yisu hatup hi kasukthôm anêñ dañ. Ma avô-malô bêñ anôñ êyô ma yani hadôñ i. ¹⁴ Yani habup hathak ma hayê Livai, Alpius nakaduñ hamô unyak ewa takis. Ma hanañ, “Ôlêm osopa ya.” Êñ ma haviyô ba hi hasopa yani.

¹⁵ Yisu hayañ nôñ haviñ Livai hamô anêñ unyak. Ma nê ewa takis lôk nê idum kambom bêñ anôñ êyô eyañ nôñ haviñ yani lôk anêñ nê ku ek malê nena thêlô bêñ anôñ esopa Yisu. ¹⁶ †Ma Palisi doho atu ba nê lôkauk hathak abô balabuñ êyê ma enañ hik anêñ nê ku liñ, “Yisu hayañ nôñ haviñ nê ewa takis lôk nê idum kambom eka?”

¹⁷ Yisu halañô iniñ abô ma hanañ, “Nê lôk lijiñ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijiñ mi ma mi. Ma aêñ iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom. Ma miñ yahalêm ek yandam nê thêthôn ami.”

Enañ hik Yisu liñ hathak kobom evak balabuñ ek nôñ
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Wak te ma Jon anêñ nê ku lôk Palisi esopa iniñ kobom evak balabuñ ek nôñ ek leñiñhabi Wapômbên. Ma avômalô doho êyô ek Yisu ma enañ hik liñ, “Jon lo Palisi iniñ nê ku evak balabuñ ek nôñ ma anêm ma mi eka?”

¹⁹ Ma Yisu hanañ, “Anyô te hawa avi lukmuk, êñ ma anêñ anyô môlô eyañ nôñ lôk leñiñmavi. Ma miñ hatôm nembak balabuñ ek nôñ ami. ²⁰ Ma doñtom haveñ yam, ba ewa yani vê hêk thêlô, êñ ma anêñ nê môlô tem nembak balabuñ ek nôñ.

²¹ “Anyô late hatôm enja sôp lukmuk bute ba indu sôp bô anêñ abyañ siñ esak ami. Hadum aêñ ma tem sôp lukmuk buêñ êmô sôp bô kisi. Êñ ma tem itip bêñ. ²² Ma môlô othak ôkê waiñ lukmuk halôk kolopak epe-sañ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiñ lukmuk êñ tem imbuliñ bok kupik bô atu ba bôk thektheke ba tem ipup ba waiñ engasô ni. Ba intu othak ôkê waiñ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiñ mavi ma miñ ipup ami lôk waiñ miñ engasô ni ami.”

Yisu ma Sabat anêñ alañ
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Sabat te ma Yisu lôk anêñ nê ku i even ku kapô te, ma nê ku ewa wit doho ek nejañ. ²⁴ ††Ma Palisi enañ hadêñ Yisu, “Ondañô! Abô balabuñ hanañ nena Sabat ma miñ hatôm nandum ku ba naja nôñ ek nañgañ ami. Ma doñtom anêm nê ku ibuliñ waklavôn êñ!”

²⁵ †Ma Yisu hanañ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêñ nê môlô ema kisi ba idum e? ²⁶ ††Sêbôk atu ba Abiata hadum ku anyô bêñ habôk da, ma Devit habitak hayô Wapômbên anêñ unyak mathen kapô ma hayañ polom atu ba mathen anôñ. Polom êñ ma nê êbôk da iyom iniñ ek nejañ ba intu habuliñ abô bal-

abuñ buêñ. Ma doñtom Devit hayañ doho ma hêv doho hadêñ anêñ nê takatu ba iviñ yani ba eyañ.”

²⁷ ††Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Wapômbên hapesañ Sabat ek nêñ avômalô sa ma miñ hapesañ avômalô ek Sabat eyabiñ i ami. ²⁸ Aêñ ba Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma Sabat anêñ Alañ.”

Sabat ma Yisu hadum anyô bañ hatyôk te mavi
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

3 Ma Yisu habitak hayô unyak yeñ kapô hathak lonjbô. Ma anyô bañ hatyôk te hamô unyak êñ kapô. ² Ma nê takatu ba êbôlêm lonjondê ek nenañ Yisu bêñ êmô ma ititiñ yani nena tem indum ôpên mavi êndên Sabat mena mi e? ³ Êñ ma Yisu hanañ hadêñ ôpatu ba bañ hatyôk nena, “Umbiyô umiñ ek avômalô sapên nêgê o.”

⁴ ††Vêm ma hanañ hik thêlô liñ nena, “Alalô hatôm nandum malê ek nasopa balabuñ Sabat? Hatôm alalô nandum mavi mena nandum kambom? Hatôm alalô nanêm anyô sa ek êmô lôkmala mena nañgik i vônô?” Ma doñtom sapên bônôn.

⁵ Ma Yisu lamaniñ ba hatitiñ i hawê haveñ lôk lamalaiñ hathak thêlô evalon kapôlonjiñ lonj. Êñ ma hanañ hadêñ ôpatu, “Oto bahem.” Ma ôpên hato bañ ma bañ êñ habitak mavi hathak lonjbô. ⁶ ††Yôv ma Palisi ethak doñtom haviñ avômalô Israël vi atu ba esopa Helot. Ma evak abô ek nêpôm lonjondê te ek nijik Yisu vônô.

Avômalô bêñ anôñ esopa Yisu
(Mat 12:15-16; Luk 6:17-19)

⁷ Yisu lôk anêñ nê ku etak lonj êñ ba i kasukthôm anêñ dañ ma avômalô Galili bêñ anôñ esopa yani. ⁸ Avômalô anêñ Judia ma Jelusalem lo Idumia ma nañ Jolodañ vi lôk Taia ma Saidon, bêñ anôñ elañô nôñ takatu ba Yisu hadum ba intu êlêm ek nêgê yani. ⁹ Ma Yisu hayê avômalô bêñ anôñ ba hanañ hadêñ anêñ nê ku nena nêpôm yeñ te yapiñ ek avômalô ekalabu yani siñ ma esak yeñ êñ ba ni êmô. ¹⁰ †Ek malê nena bôk hadum avômalô lôk lijiñ bêñ anôñ mavi ba avômalô takatu ba idum lijiñ denañ intu lôklokwañ ek nêsôm yani. ¹¹ ††Ma ngôk lelaik takatu êyê yani ma êv yak êlôk êk yani ma ba elañ lôklala nena, “O ma Wapômbên anêñ Nakaduñ.” ¹² †††Ma doñtom Yisu hanañ lôklokwañ hadêñ thêlô ek miñ nenañ yani bêñ êndên anyôla ami.

Yisu dalam nê ku laumiñ ba lahavuju
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Ma Yisu hathak dum te ba hi ma dalam nê takatu ba yani lahaviñ ba i hadêñ yani. ¹⁴ Ma habi bañ hayô hamiñ anyô hatôm laumiñ ba lahavuju ma dalam i nena aposel. Yani hatak i ek nêñ imbiñ yani lôk nêñ i ba ini ek nenañ Wapômbên anêñ abô bêñ. ¹⁵ Ma yani lahaviñ nêñ lôklokwañ êndên thêlô ek nêñ ngôk lo-maloma vê. ¹⁶ ††Entêk ma anyô laumiñ ba lahavuju

† 2:16 Mat 11:19 †† 2:24 Lo 23:25 ‡ 2:25 1Sml 21:1-6 †† 2:26 Wkp 24:5-9

‡ 2:27 Lo 5:14 ††† 3:4 Luk 14:3 ††† 3:6 Mat 22:15-16 § 3:10 Mat 14:36 † 3:11 Luk 4:41 †† 3:12 Mak 1:34 †† 3:16 Jon 1:42

takatu ba Yisu halam i. Saimon atu ba halam nena Pita ma ¹⁷ †Jems lo yarj Jon, thai iniñ lambô ma Sebedi. Ma halam i nena Boanegis. Boanegis anêñ ôdôn nena Kakalu anêñ Nali. ¹⁸ Ma Andulu lôk Pilip ma Batolomiu lo Matyu ma Tomas lo Jems Alpius nakaduñ ma Tadius lôk Saimon anyô Selot ^{††} te ¹⁹ ma Judas Iskaliot, ôpatu vêm ma hanañ Yisu bên.

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Ma Yisu lôk anêñ nê ku êyô unyak te kapô ma avômalô bên anôn êyô ba ekalabu thêlô siñ hathak loñbô aleba miñ hatôm nejan nôm ami. ²¹ Ma Yisu anêñ avômalô elañô abô hathak nôm êñ ma êlêm ek neja yani ba ini neyabiñ ek malê nena avômalô enañ nena anêñ auk lêk molo.

²² †Nê lôkauk hathak abô balabuñ anêñ Jelusalem êlôk ba êlêm ma enañ, "Belsebul ^{††} hamô haviñ yani! Ba intu hêv ngôk vê hathak ngôk iniñ anyô bên Belsebul anêñ lôklokwanj."

²³ Ma Yisu halam thêlô êlêm ethak doñtom ma hanañ abô loñ kapô doho hadên i. "Sadañ hatôm nêm Sadañ vê e? ²⁴ Mi, avômalô loñ bên te evaki vose hi ôdôn ju, êñ ma tem nêñêm yak. ²⁵ Lôk avômalô ôdôn te evaki vose hi ôdôn ju, êñ ma tem nêñêm yak aên iyom. ²⁶ Ba intu Sadañ hik vovak haviñ yanida ba havaki vose hi ôdôn ju, êñ ma tem yani nêm yak ba tem miñ êmô ami. ²⁷ Odañô abô yarj imbiñ. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwanj yarj anêñ unyak kapô ba enja anêñ nôm kama vani e? Mi anôn! Ôpên embaloñ anyô lôklokwanj êñ ba ekak loñ am, êñ ma yani hatôm enja anêñ nôm kama vani. ²⁸ Yanañ avanôn êndên mólô nena Wapômbên tem nêm avômalô iniñ kambom lomalama lôk abôma takatu ba enañ vê. ²⁹ Ma doñtom anyôla hayê Lovak Mathen anêñ ku ba hanañ abôma nena, 'Êntêk ma Ngôk Bên anêñ ku', êñ ma Wapômbên miñ hatôm nêm kambom êñ vê êñjêk ôpên ami. Ma mi. Anêñ kambom êñ tem êñjêk thêthô."

³⁰ Yisu hanañ abô takên hathak nê takatu ba enañ nena ngôk lelaik hamô haviñ yani.

Yisu anêñ talêbô lôk iviyañ

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ †Ma Yisu anêñ talêbô lôk iviyañ êyô imiñ yaiñ ma êv anyô te ba hi ek enañ êndên Yisu nena êlêm yaiñ. ³² Avômalô bên anôn lêk ekalabu yani siñ ba enañ, "Lemtambô lôk mólôviyañ imiñ yaiñ ba lenjinhaviñ nêgê o."

³³ Ma Yisu hanañ hik liñ, "Opalê intu yenañ wakatik lôk aiyañ thêlô?"

³⁴ Ma Yisu hayê avômalô nômbên atu ba ekalabu yani siñ ma hanañ, "Avômalô takatu ba esopa Wapômbên anêñ lahaviñ, intu yenañ wakatik lôk aiyañ ma

livôn thêlô. Ba intu mólô êntêk ma yenañ wakatik lôk aiyañ thêlô."

Abô loñ kapô hathak anyô hapaliv yarjvêk

(Mat 13:1-23; Luk 8:4-15)

4 †Ma Yisu hadôn avômalô hathak loñbô hamô kasukthôm anêñ dañ. Ma avômalô bên anôn ekalabu yani siñ ba intu hathak yeñ te ba hi hamô kasuk habobo liñdañ ma avômalô imiñ liñdañ hapup hathak. ² †Ma hadôn thêlô hathak abô loñ kapô bên anôn. Ba hanañ nena, ³ "Odañô! Anyô te hi hapaliv anêñ yarjvêk halôk anêñ ku. ⁴ Yani hapaliv yarjvêk takên ma vi halôk loñôndê. Êñ ma menak êpôm ba eyañ. ⁵ Ma doho halôk valu kikiliñ ba intu hapup kethen ek malê nena pik dokte iyom. ⁶ Ma doñtom wak habi hayô hêk ma hakaok ek malê nena anêñ ngalôk ma bidoña. ⁷ Ma vi halôk loñ yak lôkmanjiñ kapô ba yak êñ halumbak hayô yarjvêk takên vôn. Ba intu miñ yarjvêk êñ hik anôn ami. ⁸ Ma doñtom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bên ba hik anêñ anôn. Vi hatôm 30, ma vi 60, ma vi 100."

⁹ Yôv ma Yisu hanañ hadên thêlô, "Mólô nê lôk lemôndôn ma nodañô abô êntêk katô!"

¹⁰ Avômalô nômbên atu etak Yisu ba i, êñ ma yani lôk anêñ nê ku laumiñ ba lahavuju ma avômalô takatu ba even haveñ yani iyom intu thêlô êmô. Ma thêlô enañ hik yani liñ hathak abô loñ kapô takatu ba yani hanañ anêñ ôdôn. ¹¹ Ma Yisu hanañ, "Wapômbên lêk hêv anêñ auk loñ kapô hathak anêñ loñ lôkliñyak hadên mólô. Ma doñtom avômalô vi atu ba êmô yaiñ ek anêñ loñ lôkliñyak, thêlô ethak elañô abô êñ hathak abô loñ kapô iyom. ¹² †Aên ba,

"thêlô tem nêgê bên anôn, ma doñtom tem miñ neyala ami.

Ma tem nedañô abô bên anôn, ma doñtom tem miñ neyala abô takên anêñ ôdôn ami.

Yakô thêlô nede kapôlônjiñ liliñ, ma Wapômbên nêm iniñ kambom vê."

Aisaia 6:9-10

¹³ Ma Yisu hanañ hadên thêlô, "Mólô miñ oyala abô loñ kapô êntêk ami e? Aên ba tem mólô noyala abô loñ kapô yarj aisê? ¹⁴ Anyô atu ba havatho yarjvêk, êñ ma hatôm yani havatho Wapômbên anêñ abô. ¹⁵ Ma avômalô vi ma êtôm yarjvêk atu ba epaliv halôk loñôndê. Thêlô êñ elañô Wapômbên anêñ abô. Ma doñtom kethen oyañ ma Sadañ hayô ba hêv abô takatu ba evatho halôk thêlô kapôlônjiñ vê. ¹⁶ Ma avômalô vi ma hatôm yarjvêk epaliv halôk valu kikiliñ. Thêlô elañô Wapômbên anêñ abô ba êvhaviñ kethen lôk lenjinhavi. ¹⁷ Ma doñtom miñ habi ngalôk ami ba intu imiñ vauna iyom. Ek malê nena malaiñ lôk vovañ hapôm thêlô hathak Wapômbên anêñ abô, êñ ma etak iniñ êvhaviñ kethen oyañ. ¹⁸ Ma avômalô vi êtôm yarjvêk epaliv halôk loñ yak lôkmanjiñ kapô. Avômalô takên elañô Wapômbên anêñ abô, ¹⁹ †ma doñtom thêlô lenjinhiki

††† 4:1 Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ††† 4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34
§ 4:12 Ap 28:26-27 † 4:19 Mat 19:23-24

† 3:17 Luk 9:54 †† Selot anêñ ôdôn nena anyô atu ba hapôlik hathak Lom iniñ gavman ek miñ eyabiñ avômalô Israe ami. † 3:22 Mat 9:34; 10:25 †† Belsebul ma Sadañ anêñ athên yarj. †† 3:31 Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

bên anôh hathak iniñ lôkmala pik êntêk lôk valuselen ma malenñkilik hathak nômkama lomaloma. Auk takên intu hasivunñ Wapômbên anên abô ba thêlô miñ ik iniñ anôh ami. ²⁰ Ma avômalô vi ma êtôm yanvêk epaliv halôk pik mavi. Thêlô elañô ba evalonñ loñ hêk thêlôninñ kapôlôninñ. Doho iniñ anôh atu ba hik ma hatôm 30 ma doho 60 ma doho hatôm 100."

Êthôkwên atum hamiñ ek nêm deda

(Luk 8:16-18)

²¹ †Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ nena, "Môlô othak ôtôm atum ba osonñ halôk uñ kapô mena uvunñ hamô loñ kapô e? Mi, môlô ôtôm ba ôthôkwên liñ hamiñ. ²² ††Nômkama nômbên atu ba hamô loñ kapô, êñ ma vêmam ka tem imbitak yaiñ. Ma nômkama takatu ba anyô havunñ hêk loñ kapô, êñ ma vêmam ka tem imbitak deda. ²³ O anyô lôk lemôndônñ ma ondanñ abô êntêk."

²⁴ †Vêm ma Yisu hanañ, "Lemimimbi abô takatu ba yahanañ katô. Ma olanñ mavi, êñ ma tem noyala katô anônñ lôk noja auk mavi bên anônñ imbiñ. ²⁵ ††Ôpatu ba halanñ Wapômbên anên abô, ma tem Wapômbên nêm auk bên anônñ êndênñ yani. Ma donñtom ôpatu ba miñ halanñ Wapômbên anên abô ami, anênñ auk mavi atu ba bôk hamô haviñ yani, Wapômbên tem nêm vê."

Abô loñ kapô hathak yanvêk halumbak bên

²⁶ Ma Yisu hanañ, "Wapômbên anên loñ lôklinyak ma aêntêk. Anyô te hapaliv yanvêk halôk anênñ ku kapô. ²⁷ Ma hêk hadênñ bôlôvônñ ma havenñ hadênñ lôkwak. Ma donñtom yanvêk da hapup ba habitak bên, ba anyô êñ miñ hayala ami. ²⁸ Pik da hadum ku ba yanvêk êñ hapup ba livuk habitak ma habi ñaunñ ba hik va hayô hamô. ²⁹ ††Ma nôm takênñ hapôpêk i, êñ ma anyô êñ hawa biñ ba hale anônñ hathak ek malê nena waklavônñ neja anônñ hayô."

Abô loñ kapô hathak ava yaôna

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Ma Yisu hanañ, "Yanañ aisê esak Wapômbên anên loñ lôklinyak ek nêm auk êndênñ môlô? Lôk abô loñ kapô alê yanñ intu tem yanañ? ³¹ Wapômbên anên loñ lôklinyak ma hatôm ava yaônate ba havatho halôk anênñ ku. Ava êñ ma yaôna lôk. ³² Ma donñtom hapup ba habitak alokwanñ daim ba hamônñ ek nômkama ku kapô vi. Alokwanñ êñ anênñ thanañ ma bên ba intu loñ kapô mavi ek menak nedav iniñ unyak êndôk ba nêmô."

Yisu hanañ abô loñ kapô iyom

(Mat 13:34-35)

³³ Ma Yisu hathak hanañ abô loñ kapô bên anônñ aênñ iyom hadênñ avômalô. Ma hadônñ thêlô hatôm thêlôda iniñ auk eyala nômkama. ³⁴ Avômalô bên anônñ êmô

haviñ yani, êñ ma hathak hadônñ i hathak abô loñ kapô iyom. Ma yanida lôk anênñ nê ku iyom êmô, êñ ma hanañ anênñ ôdônñ bênñ hadênñ i.

Yisu hanañ ba lovak bênñ hama

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Wak êñ anênñ yanñsinñ habôk ma Yisu hanañ hadênñ anênñ nê ku nena, "Alôana kasukthôm vi tuvulu." ³⁶ Êñ ma thêlô etak avômalô nômbênñ atu ma ethak yenñ atu ba Yisu hamô ba i. Ma yenñ doho i haviñ. ³⁷ Êñ ma ôthôm bênñ lôk lovak hayô ba hayuv ñaunñ ba ñaunñ hanñgasô halôk yenñ kapô ba hadum ek êmô yenñ sesonñ. ³⁸ Yisu hayô hêk kwalim te hêk yenñ layuk ba hêk sôm. Êñ ma anênñ nê ku êyô ik liñ ba enañ, "Kêdônñwaga, ñaunñ tem endok alalô. Ma hosonñ nena êñ ma nôm oyanñ e?" ³⁹ Êñ ma Yisu haviyô ma hathañ ñaunñ budum lôk lovak ba hanañ nena, "Nônñgwêk yaô ma ômô tinjinñ!" Yôv ma lovak hama ma ñaunñ hêk labalina.

⁴⁰ Ma Yisu hanañ hadênñ anênñ nê ku nena, "Môlô ôkô eka? Miñ ôêvhaviññ ami denañ e?"

⁴¹ Ma nê êñ elowalinñ kambom ba enañ hik thêlôda liñ, "Yani ma opalê ba intu ñaunñ lo lovak elañô anênñ abô ba esopa."

Yisu hênñ ngôk kambom vê hêk anyô te

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 Yisu lôk anênñ nê ku i kasukthôm vi tuvulu ma êyô avômalô Gelasa iniñ pik. ² Ma yenñ hathak liñ ma Yisu habup pik. Êñ ma anyô lôk ngôk lelaik te halêm anênñ siô ba hi hadênñ Yisu. ³ Yani hathak hamô siô ma miñ hatôm anyô late embalonñ yani loñ ami. Ma miñ hatôm nekak yani loñ esak señ ami. ⁴ Bôk evalonñ yani lôbôlônñ ba ekak va lobanñ lusu hathak señ ma donñtom hathô señ êñ kisi. Anyô late miñ hatôm embalonñ ôpênñ ba êmô tinjinññ ami, milôk. ⁵ Ma wak lo bôlôvônñ sapênñ ma hamô ba havenñ siô lo dum ma hanñgaliak ba hanñgothe liñkupik hathak valu.

⁶ Yani hayê Yisu halêm daim denañ, ma halanñvinñ ba hi hadênñ Yisu ma halek vadônñ lêlô hamô Yisu ma.

⁷ ††Ma Yisu hanañ hadênñ ôpênñ, "Ngôk lelaik, otak ôpêntêk ba nu." Ma anyô lôk ngôk êñ halam lôklala bomanñ, "Yisu, Wapômbên Leñ Anônñ Biñ anênñ Nakadunñ, hólêm ek undum malê êndênñ ya? Esak Wapômbên anênñ athênñ miñ nêm vovanñ êndênñ ya ami!"

⁹ Êñ ma Yisu hanañ hik ôpênñ liñ, "Anêm athênñ nena?"

Ma ôpênñ hanañ, "Yenanñ athênñ nena Nê Vovak Lubunñlubunñ, ek malê nena yêlô ma bênñ anônñ." ¹⁰ Ma yani haterñ Yisu lôbôlônñ nena miñ nêm thêlô vê ênjêk loñ êñ ami.

¹¹ Bok bênñ anônñ eyanñ nôm êmô dum te habobo loñ êñ. ¹² Ma ngôk takênñ enañ hik Yisu liñ nena, "Nêm yêlô vê ni êndôk bok takênñdaku kapô." ¹³ Êñ ma Yisu halôk ba hênñ thêlô vê i êlôk bok takênñ kapô. Ma bok takênñ elanñvinñ kethenñ ba i hadênñ loñ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ñaunñ halok sapênñ vônô. Bok takênñ ma hatôm 2,000.

† 4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 †† 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 ‡ 4:24 Mat 7:2 †† 4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 †† 4:29 Jol 3:13; ALK 14:15

‡†† 5:7-8 Mak 1:24

¹⁴ Ma nê takatu ba eyabiñ bok êsôv ba i enañ bên haveñ malak bên lôk loñ yaô nenanena haviñ. Êñ ma avômalô i ek nêgê nô m atu ba lêk habitak. ¹⁵ Thêlô êyô ma êyê ôpatu ba bôk ngôk lubuñlubuñ êmô iviñ yani lêk hapuk sôp ma anêñ auk mavi ba hamô tiñiñ. Êñ ma thêlô êkô kambom. ¹⁶ Ma nê takatu ba êyê nô m êñ enañ abô hadên avômalô hathak malê atu hapôm anyô lôk ngôk êñ ma enañ hathak bok takatu ba elok ñañ ba ema haviñ. ¹⁷ Êñ ma avômalô eteñ Yisu lôklokwañ ek etak thêlônin loñ ba ni buyañ.

¹⁸ Yôv ma Yisu hathak yeñ, ma anyô atu ba ngôk bôk hamô haviñ yani hapetenak nena, "Hatôm yasôk imbiñ o e?" ¹⁹ Ma doñtom Yisu miñ halôk hathak ôpên anêñ abô ami ba hanañ nena, "Nu anêm unyak lôk anêm avômalô. Ma onañ êndên thêlô esak nômbênñ atu ba Anyô Bênñ hadum hathak o lôk hêv anêñ lahavin hadên o." ²⁰ Êñ ma ôpên havôhi anêñ loñ ma hanañ hathak nômbênñ atu ba Yisu hadum hadênñ yani haveñ malak laumiñ atu ba hamô Dekapolis kapô. Ma avômalô loñ êñ sapên elañô ba eson kambom.

Avena ñama lôk avi lijin

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Yisu hathak yeñ ba hi liñdañ vi tuvulu hathak loñbô. Yani hamiñ liñdañ, ma avômalô bên anôn isup i ethak doñtom ba ekalabu yani siñ. ²² Ma anyô bên hayabiñ unyak yeñ te halêm, anêñ athênñ nena Jailus. Yani hi hayê Yisu ma hêv yak halôk Yisu va luvî. ²³ Ma hapetenak nena, "Yenañ avena tem ema. Ma hatôm ôlêm ba otak bahem êyôngêk yani ek imbitak mavi ba êmô lôkmala e?" ²⁴ Êñ ma Yisu hi haviñ yani.

Ma avômalô bên anôn esopa yani ba ekalabu yani siñ. ²⁵ Avi te hamô loñ êñ ba hapôm lijin thalalen halom hatôm sondabênñ laumiñ ba lahavuju. ²⁶ Dokta bên anôn idum ek nêñem yani sa ma doñtom miñ êtôm ami ma êv vovan iyom. Avi êñ hêv anêñ valu lôkthô hadên thêlô, ma doñtom lijin êñ miñ hakapok dokte ami ma halom hêk denañ. ²⁷ Ma bôk hanañô abô hathak Yisu, ba intu halôk avômalô nômbênñ êñ kapô ma haveñ Yisu yam ba hasôm anêñ sôp danñ. ²⁸ Yani lahabi nena, "Yambaloñ anêñ kwêv iyom ma tem ya mavi." ²⁹ Hasôm iyom ma ketheñ oyañ ma anêñ thalalen hakapok ma hayala nena malain êñ hatak yani.

³⁰ †Ma Yisu hasaê nena anêñ lôklokwañ doho hêv yak. Êñ ma hik i liliñ hamiñ avômalô takên malêvôn ma hanañ, "Opalê hasôm ya?"

³¹ Ma anêñ nê ku enañ, "Hôyê avômalô nômbênñ êntêk ekalabu o siñ ma honañ hik liñ hathak opalê hasôm o eka?"

³² Ma doñtom Yisu hatitiñ hawê haveñ nena opalê intu hasôm yani. ³³ Ma avi êñ hayala nô m atu ba lêk hapôm yani, ba intu hakô ba halowalin ma hi halek vadôn lêlô hêk Yisu va. Ma hanañ nô m takên bên hadênñ yani. ³⁴ ††Ma Yisu hanañ hadênñ yani nena, "Yenañ avena, anêm hôêvhavin hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali. Anêm lijin lêk hatak o."

† 5:30 Luk 6:19 †† 5:34 Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

³⁵ Yisu hanañ abô denañ ma anyô doho êlêm anêñ Jailus anêñ unyak ba enañ, "Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdônwaga ma miñ nê m malain êndênñ yani ami."

³⁶ Ma doñtom Yisu miñ hanañô iniñ abô ami ma hanañ hadênñ Jailus nena, "Miñ ôkô ami, ôñemimbiñ iyom."

³⁷ Yisu hadô avômalô ini nimbiniñ yani ba hawa Pita lo Jems ma yañ Jon iyom ba i haviñ yani. ³⁸ Thêlô êyô Jailus anêñ unyak ma hayê avômalô lêk elañ asên malênñ lôk thôthô bên anôn. ³⁹ Êñ ma hi unyak kapô ma hanañ hadênñ thêlô nena, "Olañ ba thôthô bên êntêk eka? Amena ma hêk sôm iyom ma miñ hama ami." ⁴⁰ Ma thêlô emalik hathak yani.

Ma Yisu hêv thêlô vê ba ele yañ ba i, ma hawa amena êñ anêñ talêbô lo lambô ma anêñ nê ku lô atu iyom iviñ yani ba i unyak kapô atu ba amena hêk. ⁴¹ †Êñ ma havalon avena bañ ma hanañ hathak abô Hiblu aêntêk, "Talita kum!" (Abô êñ anêñ ôdôn nena, "Yenañ avena, yanañ êndênñ o nena umbiyô.") ⁴² Ma ketheñ oyañ ma avena êñ haviyô ba haveñ. Yani anêñ sondabênñ hatôm laumiñ ba lahavuju. Thêlô êyê ba eboloba kambom. ⁴³ Ma Yisu hanañ lôklokwañ hadênñ thêlô nena miñ nenañ nô m êñ bên êndênñ anyôla ami. Ma nêñem nô m ek enañ.

Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu

(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

6 Yisu hatak loñ êñ ma hi anêñ malak ôdôn ma anêñ nê ku i iviñ. ² ††Sabat anêñ Waklavôn hayô ba Yisu hi unyak yeñ ma hadôn avômalô. Ma avômalô bên anôn elañô anêñ abô ba eson ma enañ nena, "Ôpêntêk hawa abô lôk auk takêntêk anêñ êsê ba intu hadum nômbithi hathak?" ³ Ôpên ma anyô halav unyak e? Yani ma Malia nakaduñ ma Jems lo Josep ma Judas lo Saimon thêlô iniñ te bên e? Ma anêñ livi êmô loñ êntêk haviñ alalô e?" Thêlô enañ aên, ma êpôlik hathak yani.

⁴ ††Ma Yisu hanañ hadênñ thêlô nena, "Plopet hawa athênñ bên hêk malak yañ. Ma doñtom anêñ malak ôdôn lôk anêñ thalalen ma anêñ avômalô, ma hatôm anyô athênñ mi." ⁵ Aên ba Yisu miñ hatôm idum nômbithi êñjêk loñ êñ ami, ma hatak bañ hayô hêk anyô lôk lijin tomtom iyom ba ibitak mavi. ⁶ Ma Yisu hason kambom hathak thêlô miñ êvhavinñ yani ami.

Yisu hêv nê ku ba i

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Ma Yisu hi lomalak nenanena ma hadôn avômalô. ⁷ Ma halam anêñ nê ku laumiñ ba lahavuju ethak doñtom ma habi i sam ba hêv juju ba i lôk hêv lôklokwañ hadênñ thêlô ek nêñem ngôk lelaik vê.

⁸ †††Ma Yisu hanañ hadênñ i nena, "Nobalon unim kôm kwandiñ iyom. Ma miñ noja nômla doho imbiñ ami. Polom lôk vak ma valu imiñ unim vak damañ ami, dô.

⁹ Ma ungwik vemim kapô bokngôp iyom, ma miñ noja

‡ 5:41 Luk 7:14 †† 6:2 Jon 7:15 ††† 6:4 Jon 4:44 †††† 6:8 Luk 10:4-11

kwêv ju ami. ¹⁰ Ma ôyô unyak te, ma nômô unyak êñ iyom endeba notak loñ êñ ba unu buyañ. ¹¹ †Ma loñ takatu ba miñ ewa mólô thô ami lôk êdô nedarjô mólônim abô, ma waklavôn otak loñ êñ, ma ungwik vongoañ takatu ba hamô vemim kapô vê êndôk thêlô malenij ek injik iniñ kambom thô.”

¹² Êñ ma Yisu anênjê ku i lomalak ma enañ ek avômalô nede kapôlônij liliñ. ¹³ ††Thêlô êv ngôk bên anônj vê lôk etak nôm lênjên hayô hamô avômalô lôk lijiñ bên anônj lenjinkadôk ba idum i ibitak mavi.

Helot lahabi nena Yisu ma Jon anyô hathik ñañ

(Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ †Kiñ Helot Antipas hanañ abô hathak Yisu ek malê nena avômalô sapênj bôk eyala yani katô. Doho enañ, “Jon anyô hathik ñañ haviyô hathak loñbô ba intu hawa lôklokwañ ba hadum nômbithi takênj.”

¹⁵ Ma vi enañ, “Yani ma Elia.”

Ma vi enañ, “Yani ma plopet te hatôm plopet tak sêbôk doho.”

¹⁶ Ma doñtom Helot hanañ abô takênj ma hanañ nena, “Jon, ôpatu ba bôk yahadabênj laselo kisi, lêk haviyô hathak loñbô!”

¹⁷ †Sêbôk ma Helot hawa yañ Pilip anênj avi Helodias vani. Ba Jon hanañ hadênj Helot nena, “Lêk howa mamuyañ yanavi vani ba intu hubuliñ abô balabuñ.” Êñ ma Helot hêv abô ek nebalonj Jon. Ma evalonj yani ba ekak loñ ma êdô hamô koladônj. ¹⁹ Ma Helodias havalonj anênj lamanij hathak Jon loñ ba lahaviñ nijik yani vônô, ma doñtom miñ hatôm ami, ²⁰ ek malê nena Helot hakô ek Jon. Yani hayala nena Jon ma anyô mathenj lôk anyô thêthônj. Aênj ba hayabinj Jon mavi. Ma hathak hanañ Jon anênj abô ba lahiki kambom, ma doñtom lahaviñ bên anônj ek endañj anênj abô.

²¹ Haverj jam ma Helodias hapôm loñôndê te. Helot hanjabôm nômbênj ek lahabi anênj waklavônj talêbô hawa yani. Ba dalam anênj jê bênjbênj takatu ba ethak êv yani sa lôk jê vovak laik môñ ma jê bênjbênj anênj Galili. ²² Thêlô eyañ nômbênj ma Helodias nalavi hayô haloyenj ba hadum Helot lôk anênj jê bênjbênj sapênj malenij mavi.

Êñ ma kiñ hanañ hadênj avena êñ, “Lemhaviñ malê ba honañ ma tem yanêm êndênj o.” ²³ Ma havak abô haviñ yani nena, “Yanañ avanônj biñ dake nena honañ hik ya liñ hathak nômlate ek yanêm êndênj o, êñ ma tem yanêm iyom. Ma honañ hadênj ya ek yambak yenañ pik lôk nômkama sapênj vose êndôk malêvônj ba yanêm vi êndênj o, êñ ma hatôm.”

²⁴ Êñ ma avena êñ hi hanañ hik talêbô liñ, “Yanañ aisê?”

Ma talêbô hanañ, “Onañ nena, ‘Yalenj haviñ Jon anyô hathik ñañ wakadôk.’”

²⁵ Ma avena êñ havôhi lêvôkê ma hanañ hadênj kiñ nena, “Yalenj haviñ êntêk iyom ma otak Jon anyô hathik ñañ wakadôk êndôk belev te ba nêmbênj êndênj ya.”

²⁶ Ma kiñ hanañ ma lamalaiñ bênj, ma doñtom bôk havak abô halôk jê bênjbênj malenij yôv. Ba intu hadô enañ nena mi. ²⁷ Aênj ba hêv ôpatu ba hathak hik anyô vônô ba hi ek enja Jon wakadôk ba êlêm. Anyô êñ hi koladônj ma hadabênj Jon laselo kisi. ²⁸ Ma hatak halôk belev te, ma hawa ba hi hêv hadênj avi muk atu. Ma avi êñ hawa ba hi hêv hadênj talêbô. ²⁹ Ma Jon anênj jê ku elañj abô êñ, ma êlêm ewa anênj liñkupik ba i elav halôk siô valu abyañ.

Yisu havakônj avômalô hatôm 5,000

(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰ ††Aposel itup êyô ek Yisu hathak loñbô ma enañ hathak nômbênj takatu ba thêlô idum lo êdônj. ³¹ Ma avômalô bênj anônj i ba êlêm ba Yisu lôk anênj jê ku miñ hatôm nejañ nômbênj ami. Ba intu hanañ hadênj anênj jê ku nena, “Nôlêm ek alôana loñ thiliv bute ek naja lovak.”

³² Aênj ba thêlôda iyom ethak yerj te ba i loñ thiliv bute. ³³ Ma doñtom avômalô bênj anônj êyê thêlô ma eyala loñ atu ba thêlô tem ini. Ba intu avômalô anênj lomalak lomalak elañvij ba êyô loñ êñ êmônj vêm ka Yisu lôk anênj jê ku êyô evenj yam. ³⁴ †††Ma Yisu hathak liñ ma hayê avômalô bênj anônj lêk êmô hatôm boksip-sip takatu ba alañsi mi, ba intu lahiki hathak thêlô. Ma hadônj thêlô hathak nômkama bênj anônj.

³⁵ †††Yañsiñ hayô ma anênj jê ku i hadênj yani ma enañ, “Lêk yañsiñ ma alalô amô loñ thiliv. ³⁶ Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk loñ takatu ba hamô habobo ek nêmbênj iniñ nômbênj vuli ek nejañ.”

³⁷ Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Mi, mólôda nobakônj i.”

Êñ ma thêlô enañ viyañ, “Ai, avômalô nômbênj anônj ba intu napôm valu êtôm ku ayônj baherjvi ba lahavulô anênj vuli ek nanêm nômbênj vuli esak e?”

³⁸ Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Mólônim polom vithê? Ôñgô am.”

Ma i êyê ma enañ nena, “Polom baherjvi ma alim ju.”

³⁹ Êñ ma Yisu hanañ ek anênj jê ku nenañ êndênj avômalô ek nimbi i sam ni lodônjlodônj nenanena ba nêndôk nêmbênj kamuñ mavi atu. ⁴⁰ Ma thêlô ibi i sam hi lodônjlodônj ba vi ma hatôm 100 êmô dômbênj te ma ôdônj yañ ma hatôm 50 êmô lodônjlodônj aênj. ⁴¹ Ma Yisu hawa polom baherjvi lôk alim ju atu. Ma hêv ma hathak leñ ma hêv mæk. Vêm ma haya polom êñ ma hêv hadênj anênj jê ku ek nimbi sam êndênj avômalô takatu ba êmô. Ma hadum aênj hathak alim ju atu haviñ. ⁴² Ma avômalô sapênj eyañ ba lenjiviyak. ⁴³ Ma polom lôk alim wata vi atu ba hamô ma jê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuju. ⁴⁴ Ma anyô takatu ba eyañ nômbênj êñ ma hatôm 5,000.

Yisu haverj kasukthôm anênj dômlê

(Mat 14:22-33; Jon 6:16-21)

⁴⁵ Vêm ma Yisu hanañ hadênj anênj jê ku nena nesak yerj ba nêmbênj ba ini Betsaida. Ma yanida hamô ek

† 6:11 Ap 13:51 †† 6:13 Jem 5:14 † 6:14 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 †† 6:17-18 Wkp 18:16

†† 6:30 Luk 10:17 ††† 6:34 Nam 27:17; Mat 9:36 ††† 6:35 Mak 8:1-9

nêm avômalô ba ini am. ⁴⁶†Yani hêv avômalô ba i, ên ma yani hathak dum te ba hi ek eteņ mek.

⁴⁷ Hale vônô ma yeņ atu lôk anêņ nê ku êmô kasuk-thôm malêvôn biņ ma Yisu da intu hamô liņdaņ denaņ. ⁴⁸ Ma hayê lovak hayuv anêņ nê ku lôk yeņ ba hamô yeņ loņ hale hi. Ma thêlô lôklokwaņ ek ivusiņ yeņ. Habobo tem eyaņ ma Yisu havenĵ kasuk anêņ dômlê ba hi hadêņ thêlô. Yani hadum ek nêm thêlô lii- inĵ, ⁴⁹††ma doņtom anêņ nê ku êyê yani havenĵ kasuk anêņ dômlê ba esonĵ nena anyôla dahô. Thêlô sapêņ êyê yani ba êkô kambom ba elañ boloba.

Ma ketheņ oyaņ ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô nena, "Môlô miņ nôkô ami ma nômô yaô! Ya êntêk!" ⁵¹ †Ma yani hathak yeņ haviņ thêlô ma lovak bêņ êņ hama. Ma thêlô esonĵ kambom ba leņiņhabi mayaliv. ⁵² Ek malê nena iniņ auk ma thektheke denaņ ba miņ eyala polom atu ba Yisu haņgôli anêņ ôdônĵ ami.

Yisu hadum avômalô lôk lijiņ mavi hêk Genesalet (Mat 14:34-36; Jon 6:22-25)

⁵³ Thêlô ethak liņdaņ vi tuvulu anêņ Genesalet ma êthô yeņ hamô. ⁵⁴ Etak yeņ ba êlôk biņ ma avômalô êyê Yisu ba eyala yani ketheņ. ⁵⁵ Ba intu elañviņ even loņ sapêņ ba ewa nê lôk lijiņ halôk yêm ba i loņ atu ba elañô nena Yisu tem êmô. ⁵⁶ Loņ nômbêņ atu ba yani hi, malak yaônena lôk malak bêņbêņ, ma avômalô ewa nê lôk lijiņ ba i êdô i hêk loņ ethak doņtom halôk. Ma eteņ yani ek nêsôm anêņ kwêv daim anêņ daņ iyom. Ma sapêņ atu ba êsôm ma ibitak mavi.

Yisu hanaņ hathak nôm takatu ba tem indum anyô lelaik (Mat 15:1-20)

7 Ma Palisi lo nê lôkauk hathak abô balabuņ doho êlêm anêņ Jelusalem ba ekalabu Yisu siņ. ² ††Ma thêlô êyê Yisu anêņ nê ku doho eyaņ nôm lôk bahenĵ "lelaik" ma miņ ithik bahenĵ hatôm Palisi iniņ abô ma- jaņ hanaņ ami. ³ (Palisi lôk avômalô Israeł ethak esopa limi iniņ kobom ba intu ethak ithik bahenĵ hatôm kobom atu ba limi ethak idum. Ithik aêņ ma hatôm ne- jaņ nôm, ma miņ ithik aêņ ami ma miņ hatôm nejaņ nôm ami. ⁴ ††Lôk i loņ etak nôm hamô ek nênem vuli ba êvô êlêm ma miņ ithik nôm takatu ba ewa hatôm iniņ bôk lo loņ atu ba ethak idum ami, êņ ma miņ hatôm nejaņ nôm takêņ ami. Thêlô ethak esopa limi iniņ bôk lo loņ ba ithik tase lôk uņ ma belev lôk nômkama lomaloma hatôm iniņ abô majaņ hanaņ.)

⁵ Êņ ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuņ enaņ hadêņ Yisu, "Aisê ka anêm nê ku eyaņ nôm lôk bahenĵ lelaik ma miņ esopa bumalô iniņ abô majaņ ami?"

⁶ Ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô, "Plopet Aisaia bôk hatô abô avanônĵ hathak môlô nê takatu ba onañ abô mavi ma doņtom udum kambom lomaloma ba hanaņ nena, "Avômalô êntêk êbô yenaņ athêņ hathak veņiņbôlêk oyaņ.

Ma doņtom kapôlônĵ ma hêk daim bô ek ya.

⁷ Thêlô êv yeņ oyaņ hadêņ ya.

Ma ethak enañ thêlôda iniņ abô iyom ba esau nena, "Êntêk ma Wapômbêņ anêņ abô." †

Aisaia 29:13

⁸ Môlô ovaloņ nê pik iniņ kobom loņ ma otak Wapôm- bêņ anêņ abô balabuņ."

⁹ Ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô nena, "Môlô ôdô Wapômbêņ anêņ abô balabuņ ba osopa môlôda unim abô majaņ. ¹⁰ †††Hatôm Mose bôk hanaņ aêntêk, 'Nodovak lemami lo lemtami' ma 'Ôpatu ba hathaņ lambô lo talêbô hathak abô kambom, ma nijik ôpêņ vônô.' ¹¹ Ma doņtom môlô othak onañ nena anyôla hanaņ hadêņ lami nena, 'Yenaņ nômkama atu ba hamô ek yanêm mamu sa, êņ ma bôk yahanañ nena tem yanêm êndêņ Wapômbêņ êtôm da. Ba intu miņ hatôm yanêm mamu sa ami.' ¹² Êņ ma numiņ yani loņ siņ ek nêm talêbô lo lambô sa. ¹³ Môlô othak osopa libumi iniņ bôk lo loņ ba ôvôliņ dômiņ ek Wapômbêņ anêņ abô. Lôk udum kobom lomaloma aêņ iyom."

¹⁴ Ma Yisu halam avômalô nômbêņ atu êlêm hadêņ yani hathak loņbô ma hanaņ, "Môlô sapêņ, nodaņô ya lôk noyala abô takêntêk. ¹⁵ †††Nôm eyaņ miņ hatôm in- dum anyô imbitak lelaik ami. Mi. Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiņ, intu hadum anyô habitak lelaik." †

¹⁷ Yisu hatak avômalô nômbêņ atu ma hi unyak kapô. Êņ ma anêņ nê ku enañ hik yani liņ hathak abô loņ kapô atu ba hanaņ. ¹⁸ Ma Yisu hanaņ, "Ma môlô ôthônĵ haviņ e? Odaņô katô! Nôm takatu ba eyaņ, miņ hatôm idum anyô imbitak lelaik ênjêk Wapômbêņ ma ami. ¹⁹ Nôm takêņ miņ halôk anyô kapô ba habuliņ in- iņ auk ami. Mi, hi hamiņ anyô lasoam vêm ma hale yaiņ ba hi." (Yisu hanaņ aêņ ek hik thô nena nôm eyaņ sapêņ ma lêk mavi iyom.)

²⁰ Ma Yisu hanaņ nena, "Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiņ, intu hadum anyô ibitak lelaik hêk Wapômbêņ ma. ²¹ Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiņ ma aêntêk: auk kambom lôk sek waliliņ ma vani lôk ik anyô vônô ma idum sek haviņ anyô yaņ yanavi lôk ²² maleņiņkilik ma leņiņhabi auk kambom hathak anyô vi lôk abôyaņ ma idum nôm kambom hathak anyô yaņ ma miņ mama ami lôk leņdaņ hathak anyô yaņ anêņ nômkama ma enañ abôyaņ hathak anyô yaņ lôk êbôi hathak iniņ athêņ ma idum nômkama hatôm nê molo. ²³ Nôm kambom takêņ intu hamô anyô kapô ba hale yaiņ ba hadum ôpêņ habitak lelaik."

Avi Ponisia te hêvhaviņ Yisu (Mat 15:21-28)

²⁴ Ma Yisu hatak loņ êņ ma hi havenĵ loņ takatu ba habobo Taia. Ma hi unyak te kapô ma hadô ek avô- malô neyala nena yani hamô loņ êņ. Ma doņtom miņ hatôm imbuņ i ek avômalô ami. ²⁵ Ma avi te atu ba

††† 7:10 Kis 20:12; 21:17; Lo 5:16 ††† 7:15-16 Ap 10:14-15
§ Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk de- naņ. Abô êņ ma aêntêk: O anyô lôk lemôndônĵ ma ondaņô abô ên- têk.

† 6:46 Luk 5:16 †† 6:49-50 Luk 24:37 † 6:51 Mak 4:39 ††
7:2 Luk 11:38 †† 7:4 Mat 23:25

ngôk lelaik hamô haviņ nalavi halanô nena Yisu lêk hayô loņ êņ. Êņ ma hi kethen ma halek vadôn lêlô hêk Yisu ma. ²⁶Yani ma avi Glik te ba talêbô havathu hêk Ponisia hamô Silia kapô. Ba hanaņ hik Yisu liņ lôk kapô malaiņ nena nêma ngôk atu ba hamô haviņ nalavi vê.

²⁷Ma Yisu hanaņ nena, "Alalô nanêm nôm êndên avômena vêmam. Ma kambom ek nakaliv avômena in-ij nôm êndên avuņ."

²⁸Ma avi êņ hanaņ, "Anyô Bêņ, êņ ma avanôn. Ma doņtom avuņ ethak isup avômena inij nôm mapmap atu ba hêv yak halôk balê vibiņ ba eyaņ."

²⁹Ma Yisu hanaņ, "Abô atu ba honaņ ma mavi ba intu ômbônu. Ngôk êņ lêk hatak nalum avi yôv."

³⁰Ma avi êņ hayô anêņ unyak ma hayê nena ngôk lêk hatak nalavi ba nalavi lêk hêk bônôn hêk anêņ loņ.

Yisu hadum anyô lëndôn lôk abôlêk putup te mavi

³¹Ma Yisu hatak Taia inij loņ hêk ma hasopa Saidon habup halôk ba hi hayô Dekapolis inij loņ vêm ma havôhi kasukthôm Galili. ³²Êņ ma ewa anyô lëndôn lôk abôlêk putup te ba êyô ek Yisu ma enaņ hik yani liņ lôk kapôlônij ek etak baņ êyônġek ôpên.

³³Ma Yisu hawa ôpên ba hi daim dokte ek avômalô ma hasoņ baņgwasij halôk ôpên lëndôn kapô. Vêm ma hasôwapôk hathak baņ ma hasôm ôpên dahalaņ.

³⁴Ma hayê leņ ma hik siv auk ma hanaņ hadên ôpên hathak abô Hiblu nena, "Epata!" (Anêņ ôdôn nena lemôndôn ekyav.) ³⁵Êņ ma ôpên lëndôn lo abôlêk hakyav ma hanaņ abô halêm yaiņ.

³⁶†Ma Yisu hanaņ nena miņ nenaņ bên êndên anyôla ami. Hanaņ aên lôbôlôn ma doņtom avômalô miņ bônôn ami ma enaņ bên hi ba hi. ³⁷‡Ma avômalô eson kambom ba enaņ, "Yani hadum nômkama lôkthô ma mavi anôn. Hadum nê leņôndôn kôtôn elanô abô ma nê venijbôlêk putup enaņ abô halêm yaiņ."

Yisu havakôn avômalô hatôm 4,000

(Mat 15:32-39)

8 †Ma wak te ma avômalô bên anôn êlêm ethak doņtom hathak loņbô. Ma thêlô nôm mi ek nejaņ. Êņ ma Yisu halam anêņ nê ku êlêm ma hanaņ hadên i nena, ²"Yaleņ hik ya hathak avômalô nômbên êntêk. Thêlô bôk êmô haviņ ya hatôm wak lô ba inij nôm lêk mi. ³Doho êlêm anêņ loņ daim bô ba intu yahêv i ba i oyaņ, ma tem malenij etaba êndôk loņôndê ba nênem yak."

⁴Ma anêņ nê ku enaņ nena, "Loņ êntêk ma loņ thiliv ma avômalô bên anôn. Aên ba alalô naja polom anêņ êsê ek nanêm êndên i?"

⁵Ma Yisu hanaņ hik thêlô liņ, "Môlônim polom vithê intu hamô?"

Ma enaņ nena, "Baheņvi ba lahavuju."

⁶Ma Yisu hanaņ hadên avômalô nômbên atu nena nêndôk nêmo biņ. Ma hawa polom baheņvi ba lahavuju atu ma hêv lamavi hadên Wapômbên. Ma haya ba hêv hadên anêņ nê ku ek nebani êndên avômalô nôm-

bên atu ba êmô. ⁷Ma inij alim yaônena tomtom hamô haviņ. Hêv lamavi hathak vêm ma hêv hadên anêņ nê ku ek nebani êndên avômalô imbiņ. ⁸Ma avômalô nômbên êņ eyaņ ba leņijvihak. Ma nê ku isup nôm wata halôk vak sam baheņvi ba lahavuju. ⁹Avômalô takên ma hatôm 4,000. Yôv ma Yisu hêv thêlô sapên ba i. ¹⁰Ma yani hathak yeņ haviņ anêņ nê ku ba i Dalmanuta inij loņ.

Palisi leņijhaviņ nêġê lavônij te

(Mat 16:1-4)

¹¹Ma Palisi êyô ma enaņ hik Yisu liņ lôklokwaņ nena, "Undum lavônij te ek injik thô nena Wapômbên hêv o ba hólêm mena mi e?" Thêlô enaņ aên ek nesau yani iyom. ¹²†Êņ ma Yisu hik siv auk ma hanaņ, "Avômalô bôlôn êntêk leņijhaviņ yandum lavônij te ek injik thô nena Wapômbên bôk hêv ya ba yahalêm eka. Yanaņ avanôn êndên môlô nena tem miņ yandum lavônij ek avômalô bôlôn êntêk nêġê ami, ma mi." ¹³Yôv ma Yisu hatak thêlô ma hathak yeņ hathak loņbô ba hi kasukthôm vi tuvulu.

Abô loņ kapô hathak Palisi lôk Helot inij yis

(Mat 16:5-12)

¹⁴Yisu anêņ nê ku leņijpaliņ ba miņ ewa polom bên anôn ba ethak yeņ ami ma ewa polom doņtom iyom.

¹⁵‡Ma Yisu hanaņ lôklokwaņ hadên thêlô nena, "Noyabiņ am esak Palisi lo Helot inij yis." ††

¹⁶Ma nê ku enaņ hadên thêlôda nena, "Betha hanaņ hathak alalô polom mi la."

¹⁷‡‡Ma doņtom yani hayala inij abô atu ba enaņ ba hanaņ hik thêlô liņ, "Môlô onaņ hathak miņ owa polom ami eka? Môlô ôthôn lôk miņ oyala ami denaņ e? Ma unim auk ma thekthek e? ¹⁸Môlô nê lôk malemim ma miņ ôyê tak ami e? Ma môlô nê lôk lemimôndôn ma miņ olaņô abô ami e? Ma môlô miņ lemimhabi nôm atu ba bôk yahadum ami e? ¹⁹§Yahaya polom baheņvi ek avômalô hatôm 5,000 ma usup polom wata halôk vak sam vithê?"

Ma enaņ, "Laumiņ ba lahavuju."

²⁰"Ma yahaya polom baheņvi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma usup polom wata halôk vak sam vithê?"

Ma enaņ, "Baheņvi ba lahavuju."

²¹Êņ ma Yisu hanaņ hadên i, "Aisê, miņ oyala ami denaņ e?"

Yisu hadum anyô mapusip te mavi hêk Betsaida

²²Ma thêlô i êyô Betsaida ma avômalô doho ewa anyô mapusip te hayô ma enaņ hik yani liņ lôklokwaņ ek êsôm ôpên. ²³Ma Yisu havalon anyô mapusip hamô baņ ma hadadi ba thai etak malak bên ma i daim dokte. Ma Yisu hasôwapôk hathak ôpên madaluk luvi ma hatak baņ hayô hêk ôpên. Ma hanaņ, "Hôyê nômlate mena mi e?"

†† 8:12 Mat 12:39; Luk 11:29 ‡ 8:15 Luk 12:1 ††† Yis ma nôm atu ba hadum polom hathij bên. ‡‡ 8:17 Mak 6:52 § 8:19 Mak 6:41-44

²⁴ Ma ôpên hêv ma liŋ ma hanaŋ, “Yahayê avômalô doho, ma doŋtom thêlô hatôm alokwaŋ i ba êlêm.”

²⁵ Êŋ ma Yisu hatak baŋ hayô hêk ôpên madaluk hathak loŋbô. Ma ôpên madaluk hakyav ba habitak mavi ma hayê nômkama sapên halêm yaiŋ. ²⁶ Ma Yisu hanaŋ nena, “Nu oda anêm unyak ma miŋ nu malak bên ami.”

Pita hanaŋ nena Yisu ma Kilisi

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Ma Yisu lôk anêŋ nê ku etak loŋ êŋ ma ibup ethak malak nenanena takatu ba hamô habobo Sisalia Pili-pai. Everŋ loŋôndê denaŋ ma hanaŋ hik anêŋ nê ku liŋ, “Avômalô ethak elam ya nena opalê?”

²⁸ †Ma thêlô enaŋ nena, “Doho enaŋ nena o ma Jon anyô hathik ŋaŋ ma doho enaŋ nena o ma Elia ma doho enaŋ nena o ma plopet bô te.”

²⁹ ††Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

Êŋ ma Pita hanaŋ bên nena, “O ma Mesia atu ba Wapômbên hêv ek nêm anêŋ avômalô bulubiŋ.”

³⁰ †Ma Yisu hanaŋ lôklokwaŋ ek miŋ nenaŋ abô êŋ bên êndên anyôla ami.

Yisu hanaŋ abô hathak anêŋ ŋama

(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Ma Yisu hadôn thêlô ba hanaŋ nena, “Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem esopa Wapômbên anêŋ lahaviŋ ba enja vovaŋ bên anôn. Ma Israel iniŋ nê bêngbên lôk nê bêngbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ tem nimbuliŋ dômiŋ êndên yani. Ma Wapômbên tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loŋbô.” ³² Yisu hanaŋ abô takên bên hadên thêlô, êŋ ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathaŋ ba hanaŋ nena, “Miŋ onaŋ aên ami.”

³³ Ma doŋtom Yisu hik ma liliŋ ba hayê anêŋ nê ku vi ma hathaŋ Pita ba hanaŋ, “Sadaŋ, nu danŋ! Hosopa anyô iniŋ auk iyom ma miŋ hosopa Wapômbên anêŋ auk ami.”

³⁴ ††Êŋ ma Yisu halam avômalô nômbên atu ba êlêm iviŋ anêŋ nê ku ma hanaŋ, “Anyôla hadum ek esopa ya, êŋ ma êmbôliŋ dôm êndên yanida ma enja anêŋ alovalaŋaŋsiŋ ba esopa ya. ³⁵ Ek malê nena ôpatu ba lahabi bên anôn hathak anêŋ lôkmala pik, anêŋ lôkmala êŋ tem nêm yak. Ma doŋtom ôpatu ba hatak anêŋ lôkmala ek hasopa ya lôk yenaŋ abô, yani êŋ tem enja lôkmala anôn. ³⁶ Anyô te hawa nômkama pik sapên, ma doŋtom miŋ hasopa Wapômbên ami ba anêŋ lôkmala hêv yak, êŋ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôn, tem enja vovaŋ. ³⁷ Ma anyôla hatôm nêm nômlate êndên Wapômbên ek enja anêŋ lôkmala esak loŋbô e? Mi anôn! ³⁸ ††Avômalô bôlôn êntêk ma lêk idum kobom kambom lomaloma ba êdô Wapômbên. Aên ba anyôla mama ek ya lôk yenaŋ abô, ma emberŋ yam atu ba Anyô Anêŋ Nakaduŋ êlêm imbiŋ Lambô

anêŋ deda lôkmaŋgiŋ lôk anêŋ aŋela mathenŋ, ma yani tem mama ek ôpên aên iyom.”

⁹ ††Ma Yisu hanaŋ hadên thêlô, “Yanaŋ avanôn êndên môlô nena Wapômbên anêŋ loŋ lôkliŋyak tem êlêm imbiŋ anêŋ lôklokwaŋ bên. Ma môlô vi atu ba umiŋ loŋ êntêk tem nômô lôkmala denaŋ, ma ôŋgô nôm êŋ imbiŋ.”

Yisu liŋkupik habitak yaŋda

(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

² ††Wak bahenŋvi ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita lo Jems ma Jon iviŋ yani ba ethak dumlolê daim te ba i êmô daluk. Êŋ ma Yisu liŋkupik habitak yaŋda hêk thêlô malenŋ. ³ Ma anêŋ kwêv habitak thapuk anôn biŋ ba anyô pik la miŋ hatôm isik anêŋ kwêv ba imbitak thapuk aên ami. ⁴ Ma kethenŋ oyaŋ ma Elia lo Mose êyô ma enaŋ abô haviŋ Yisu ba thêlô êyê.

⁵ Ma Pita hanaŋ hadên Yisu, “Kêdônwaga, mavi anôn ek lêk alalô amô loŋ êntêk. Yêlô tem nadav unyak lôkkupik lokwaŋlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.” ⁶ (Thêlô êkô kambom ba êthôn abô nenaŋ paliŋ ba intu Pita hanaŋ aên.)

⁷ Ma buliv te hayô hava thêlô siŋ, ma abô te halêm anêŋ buliv êŋ kapô nena, “Intu ma yenaŋ Okna atu ba yalenŋhaviŋ videdauŋ. Ba nodanô anêŋ abô!”

⁸ Ma kethenŋ oyaŋ ma thêlô êyê hawê havenŋ ma Yisu iyom intu hamiŋ ma miŋ anyôla hamiŋ haviŋ yani ami.

⁹ Vêm ma etak dumlolê êŋ ba êlôk ele i ma Yisu hanaŋ lôklokwaŋ ek miŋ nenaŋ nôm atu ba êyê bên êndên anyôla ami endeba Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ema ba imbiyô ênjêk ŋama esak loŋbô am. ¹⁰ Aên ba thêlô ivuŋ abô êŋ hêk thêlôda ma miŋ enaŋ bên ami, ma doŋtom enaŋ abô pôk bên hathak “ema lo imbiyô ênjêk ŋama” anêŋ ôdôn ma aisê?

¹¹ †Ma thêlô enaŋ hik Yisu liŋ, “Aisê ka nê lôkauk hathak abô balabuŋ enaŋ nena Elia tem êmôn ba êlêm vêm ka Mesia?”

¹² ††Ma Yisu hanaŋ nena, “Avanôn! Elia tem êmôn ek indum nômkama sapên imbitak mavi esak loŋbô. Ma doŋtom yanaŋ êndên môlô nena Elia bôk halêm yôv. Ma avômalô esopa iniŋ lenŋhaviŋ iyom ba idum kambom lomaloma hadên yani hatôm atu ba Wapômbên anêŋ kapya bôk hanaŋ hathak yani. Ma doŋtom aisê ka Wapômbên anêŋ kapya hanaŋ nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem enja vovaŋ bên lôk nêmbôliŋ dômiŋ êndên yani?”

Yisu hêv ngôk vê hêk okna te

(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Yisu thêlô êyô ek nê ku vi ma êyê avômalô bên anôn lêk ethak doŋtom ba êmô. Ma nê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk anêŋ nê ku vi atu ba êmô enaŋ abô ba êkôki hathak. ¹⁵ Ma avômalô nômbên êŋ êyê Yisu, ma eson kambom ba elanŋvi i ma ewa yani thô.

¹⁶ Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlô ôkôkam hathak malê?”

† 8:28 Mak 6:15 †† 8:29 Jon 6:68-69 ‡ 8:30 Mak 9:9 †† 8:34 Mat 10:38-39; Luk 14:27 †† 8:38 Mat 10:33

††† 9:1 Mak 13:30 ††† 9:2 Ap 3:22; 2Pi 1:17-18 § 9:11 Mal 3:1 †† 9:12-13 Sng 22:1-18; Ais 53:3; Mal 4:5-6; Mat 11:14

¹⁷ Ma anyô te hamiņ avômalô nômbênj êņ kapô ba hanaņ, “Kêdôņwaga, ngôk te havalonj yenaņ okna abôlêk lonj ba miņ hatôm enaņ abô ami. Ba intu ya-hawa halêm ek o. ¹⁸ Ngôk hathak hayôkwij yani ba habi yani halôk pik ma abôlêk wapôk thapuk hale yaiņ ma halonjolonj abôlêk kalalaņ ma liņ havuviņ ba thotho. Yahanaņ ek anêm nê ku nênêm ngôk êņ vê ma doņtom thêlô miņ hatôm ami.”

¹⁹ Ma Yisu hanaņ viyaņ, “Yahamô haviņ môlô sawa daim ma doņtom miņ ôêvhaviņ ami ma owa auk lok-baņ aleba yakapôlônj lêk hagiap hathak môlô. Noja okna êņ êlêm.”

²⁰ Êņ ma ewa okna atu hi hadênj Yisu. Ngôk hayê Yisu, ma hayôkwij okna êņ kambom ba hêv yak halôk pik ba hapiki ma abôlêk thôk hêv yak.

²¹ Ma Yisu hanaņ hik lambô liņ, “Ngôk habuliņ yani hadênj aņgê?”

Ma lambô hanaņ nena, “Sêbôk ba yani yaôna.

²² Ngôk êņ habi yani halôk atum lôk naņ lôbôlônj ek injik yani vônô ma doņtom mi. Aênj ba o hatôm undum ek ngôk êņ etak yenaņ okna, êņ ma hêv kapôlôm ek yai.”

²³ †Ma Yisu hanaņ, “Aisê ka honaņ nena, ‘o hatôm?’ Wapômbênj hatôm indum nômkama sapênj ek nê takatu ba êvhaviņ yani.”

²⁴ Ma kethenj oyaņ ma okna êņ anênj lambô hanaņ, “Yahêvhaviņ ba undum ek yenaņ auk atu ba miņ yahêvhaviņ ami êkôk ya liņ ek yanêmimbiņ!”

²⁵ Ma Yisu hayê nena avômalô êvôn i kethenj ethak doņtom, êņ ma hathaņ ngôk lelaik atu ba hanaņ, “O ngôk vembôlêk lôk lemôndônj putup, yahanaņ hadênj o nena otak okna êntêk ba nu ma miņ ômbôlêm esak lonjô ami.”

²⁶ ††Ma ngôk halaņ boloba ma hayôkwij okna êņ kambom ma hale yaiņ ba hi. Ma okna êņ hêk inaņ anyô ŋama ba avômalô enaņ nena, “Lêk hama.” ²⁷ Ma doņtom Yisu havalonj hamô baņ vi ma havôv ba haviyô hamiņ.

²⁸ Vêm ma Yisu lôk anênj nê ku iyom êmô unyak kapô ma thêlô enaņ hik yani liņ, “Aisê ka yêlô miņ hatôm nanêm ngôk êņ vê ami?”

²⁹ Ma Yisu hanaņ viyaņ hadênj thêlô, “Mek iyom intu hatôm nêm ngôk anênj aênj vê.”

Yisu hanaņ bôlônj yaņ hathak anênj ŋama

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ †Ma thêlô etak lonj êņ ba ibitak êyô Galili. Ma Yisu hadô avômalô neyala nena thêlô lêk êmô êsê ³¹ ††ek êndônj anênj nê ku. Êņ ma Yisu hanaņ hadênj thêlô, “Tem nenaņ Anyô Anênj Nakaduņ atu bênj ba netak êndôk avômalô baheņiņ. Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak lonjô.” ³² ††Ma anênj nê ku êthônj abô êņ anênj ôdônj paliņ lôk êkô ek nenaņ injik yani liņ.

Opalê intu anyô bênj?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Ma Yisu thêlô êyô Kapaneam ma i êmô unyak kapô te. Êņ ma Yisu hanaņ hik thêlô liņ, “Môlô ôkôkam hathak malê haveņ lonjôndê ba ôlêm?” ³⁴ Thêlô eyala nena thêlô êkôki hathak thêlô alisê intu anyô bênj ek Yisu anênj nê ku vi ba intu thêlô bônônj. ³⁵ †††Ma Yisu halôk hamô ma halam anênj nê ku laumiņ ba lahavuju takatu ba êlêm. Ma hanaņ, “Lemimhaviņ numbitak anyô bênj, êņ ma undum o endeba yaôna ba ôtôm avômalô lôkthô iniņ anyô ku oyaņ.”

³⁶ Ma hawa amena te ba hadô hamiņ thêlô malêvônj. Ma havalonj hamiņ ma hanaņ hadênj thêlô, ³⁷ ††††Ôpatu ba hêvhaviņ ya ba hawa amena yaônate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviņ.”

Ôpatu ba hadum ku haviņ alalô ma miņ numiņ yani lonj siņ ami

(Luk 9:49-50)

³⁸ Ma Jon hanaņ hadênj Yisu nena, “Kêdôņwaga, yêlô ayê anyô te hêv ngôk vê hathak anêm athênj. Ma doņtom yani ma miņ alalô te ami, ba intu yêlô anaņ ek yani etak ku êņ.”

³⁹ Ma doņtom Yisu hanaņ nena, “Dô! Miņ numiņ yani lonj siņ ami. Ôpatu ba hadum nômbithi hathak yenaņ athênj ma tem miņ enaņ abô kambom kethenj esak ya ami, ⁴⁰ †ek malê nena ôpatu ba miņ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniņ te. ⁴¹ ††Yanaņ avanônj êndênj môlô nena anyô te hayê nena môlô ma Kilisi anênj avômalô ba hêv naņ hadênj môlô, ôpênj tem enja anênj vuli.

Umiņ lôklokwaņ ek kambom miņ esale o thô ami

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Ma anyô te hadum ba yenaņ amena atu ba hêvhaviņ ya te hêv yak, ôpênj tem êpôm malaiņ bênj anônj. Ôpênj tem nêsôkwênj valu bênj te esak laselo ba nimbi yani êndôk ngwêk makidiņ ba ema. Malaiņ êņ ma yaôna ek malaiņ atu ba yani tem êpôm emberj yam. ⁴³ †††Ma bahem hadum ba hudum kambom, êņ ma odabênj kisi ba nêm vê ek miņ undum kambom esak lonjô ami! Bahem vi iyom ma malaiņ, ma doņtom mavi ek nu malak leņ. Ma bahem luvi hamô ba hudum kambom, êņ ma lemvimkupik sapênj tem ni lonj atu ba atum hathaņ ba miņ hama ami. Ba intu malaiņ bênj anônj. ⁴⁴ ††††Ma vem hadum ba hudum kambom, êņ ma odabênj kisi ba nêm vê ek miņ undum kambom esak lonjô ami! Vem vi iyom ma malaiņ, ma doņtom mavi ek nu malak leņ. Ma vem luvi hamô ba hudum kambom, êņ ma lemvimkupik sapênj tem ni lonj atu ba

††† 9:35 Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 †††† 9:37 Mat 10:40 † 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 †† 9:41 Mat 10:42 ††† 9:43-44 Mat 5:30 †† Nê lôkauk vi enaņ nena abô doho atu ba Mak hato ma hêk denaņ. Abô êņ ma aêntêk: Lonj êņ ma matiņyak tem nejaņ anyô liņkupik êtôm wak nômbênj intu sapênj, ma atum tem esaņ anyô êmô aênj.

† 9:23 Mat 21:21; Mak 11:23 †† 9:26 Mak 1:26 † 9:30 Jon 7:1 †† 9:31 Mak 8:31; 10:32-34 †† 9:32 Luk 9:45

atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malaiñ bêt anôn. ^{†47} ††Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êñ ma ômbi vê. Malem daluk vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapên tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malaiñ bêt anôn. ^{‡48} ‡ ‘Loñ êñ ma matinyak tem nejan anyô liñkupik êtôm wak nômbên intu sapên, ma atum tem esañ anyô êmô aên.’ ^{§49} § Atum tem êpôm avômalô sapên êtôm ngwêk etak hathak nôm ek atum êñ esaê thêlô.

^{§50} † “Ngwêk ma nôm mavi, ma doñtom anên manin hêv yak, êñ ma opalê hatôm idum ba imbitak manin esak loñbô am? Ngwêk hathak hadum nôm ba vasiñ, ba intu nômô yôhôn ‡ mavi imbiñ am aên iyom.”

Yisu hanañ abô hathak nê lôk veni êdô i (Mat 19:1-12; Luk 16:18)

10 Ma Yisu hatak loñ êñ ma hi haven loñ Judia lo ñañ Jolodañ vi. Ma avômalô bêt anôn êlêm hathak loñbô. Êñ ma hasopa anên bôk lo loñ ba hadôn i.

² Ma Palisi doho êlêm ma idum ek nesau Yisu ba enañ hik yani liñ, “Abô balabuñ hanañ aisê? Anyô hatôm nêm yanavi vê mena mi e?”

³ Ma Yisu hanañ viyañ, “Mose bôk hanañ aisê?”

⁴ ††Ma thêlô enañ, “Mose halôk ek anyô eto kapy a nêm yanavi vê ba etak êndôk yanavi bañ ek nêm yani vê.”

⁵ Êñ ma Yisu hanañ nena, “Môlô nê lemôndôn kôtôn kambom ba intu Mose hatô balabuñ êñ ba hêv hadên môlô. ⁶ ††Ma doñtom ‘sêbôk ba môñ anôn atu ba Wapômbên hapesañ avômalô ma hapesañ anyô lo avi. ⁷ §Ba intu Wapômbên bôk hanañ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doñtom imbiñ yanavi ⁸ ek thai nimitak êtôm kupik doñtom iyom.”’ Thai miñ ju hathak loñbô ami ma lêk ibitak doñtom. ⁹ Aên ba nôm atu ba Wapômbên bôk havak loñ hathak doñtom, ma miñ hatôm anyôla epole vê ami.”

¹⁰ Vêm ma Yisu lôk anên nê ku êmô unyak kapô, ma anên nê ku enañ hik yani liñ hathak abô êñ. ¹¹ ††Êñ ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Anyô hadô yanavi ba hawa avi yañ, êñ ma hadum sek ba habuliñ yanavi bô. ¹² Ma avi te hadô yamalô ba hawa anyô yañ, êñ ma hadum sek aên iyom.”

Yisu hêv mek hathak avômena (Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Ma avômalô ewa avômena yaônena i hadên Yisu ek etak bañ êyô êñjêk thêlô. Ma doñtom anên nê ku ethañ avômalô takên. ¹⁴ Yisu hayê nôm êñ, ma

† Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Loñ êñ ma matinyak tem nejan anyô liñkupik êtôm wak nômbên intu sapên, ma atum tem esañ anyô êmô aên. †† 9:47 Mat 5:29 ‡ 9:48 Ais 66:24 †† 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34 †† ‘Yôhôn’ anên ôdôn nena ôpatu ba hamô malinyaô haviñ avômalô vi. Lôk miñ lamaniñ kethañ ami. Ma hêv avômalô sa ek netak vovak. ††† 10:4 Lo 24:1-4; Mat 5:31 ††† 10:6 Stt 1:27; 5:2 § 10:7 Stt 2:24; Ep 5:31-33 †† 10:11 Mat 5:32

lamaniñ ba hanañ hadên anên nê ku nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndên ya ma miñ numiñ thêlô loñ siñ ami ek malê nena avômalô takatu ba athên mi ma hatôm avômena takêntêk ba Wapômbên anên loñ lôkliñyak ma thêlônin. ¹⁵ ††Yanañ avanôn êndên môlô nena ôpatu ba miñ hawa Wapômbên anên loñ lôkliñyak hatôm avômena yaônena ami, miñ hatôm imbitak êyô loñ êñ kapô ba ni ami. Ma mi.” ¹⁶ Ma Yisu havalon avômena ma hatak bañ hayô hêk i ma hêv mek hathak thêlô.

Anyô lôk nômkama bêt hanañ abô haviñ Yisu (Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Ma Yisu haviyô ba hi ma anyô te hanañviñ hadên yani ma halek vadôn lêlô hamô valuvi ma hanañ, “Kêdônwaga mavi, yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbên intu sapên?”

¹⁸ Ma Yisu hanañ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miñ mavi ami ma Wapômbên iyom intu ba mavi. ¹⁹ ††Abô balabuñ ma bôk hoyala yôv: ‘Miñ ungwik anyô vônô ami. Miñ undum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami. Miñ onja vani ami. Miñ onañ abôyañ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Miñ onañ abôyañ ek ômbôn anyô yañ anên nômkama ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’”

²⁰ Ma ôpên hanañ, “Kêdônwaga, ya yaôna aleba lêk ma yahasopa abô balabuñ takên.”

²¹ Ma Yisu hayê ôpên ba lahaviñ. Ma hanañ, “O ma nômlate mi denañ. Nu nêm anêm nômkama sapên ek avômalô nêlêm vuli, ma onja valuselen sapên ba nêm êndên avômalô siv. Hudum aên, ma tem anêm nômkama mavi lomaloma êmô malak leñ. Ma ôlêm osopa ya.”

²² Yani ma anyô lôk nômkama bêt anôn. Ba intu hanañ abô êñ, ma hakôm ba hi lôk lamalaiñ bêt.

²³ Ma Yisu hayê hawê haven ma hanañ hadên anên nê ku, “Nê lôk nômkama bêt tem nêpôm malaiñ bêt ek nimitak nêyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô ba ini.”

²⁴ Yisu anên nê ku elañ ba eson kambom. Ma Yisu hanañ hadên thêlô hathak loñbô nena, “Yenañ avômena, avômalô takatu ba indum ek nimitak nêyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô ba ini ma tem nêpôm malaiñ bêt anôn! ²⁵ Miñ malaiñ bêt ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anên abyañ ba ni ami, ma doñtom malaiñ anôn ek anyô lôk nômkama bêt te imbitak êyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô.”

²⁶ Ma Yisu anên nê ku eson kambom anôn ba enañ hadên i, “Avanôn e? Aên ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô ba ni ami e?”

²⁷ Ma Yisu hayê thêlô lôklokwañ ma hanañ, “Wapômbên iyom hatôm indum nômkama sapên. Ma anyô te miñ hatôm nêm yanida bulubiñ ami ma mi.”

²⁸ Ma Pita hanañ hadên Yisu, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nômkama sapên ba alêm asopa o!”

²⁹ Ma Yisu hanañ nena, “Yanañ avanôn êndên môlô, anyô te lahavi ya lôk yenañ Abô Mavi ba hatak anên

††† 10:15 Mat 18:3 †† 10:19 Kis 20:12-17; Lo 5:16-20

unyak lôk iviyaŋ ma livi lôk talêbô lo lambô ma nali lôk anêŋ pik, ³⁰ êŋ ma Wapômbêŋ tem nêŋ bêŋ anôŋ êndêŋ ôpêŋ êtôm 100 êyô êmô anêŋ loŋ imbiŋ. Ôpêŋ hamô pik denaŋ, ma tem enja nômkama bêŋ anôŋ aêntêk unyak lôk iviyaŋ ma livi lôk taluvi ma nali lôk pik, ma doŋtom avômalô vi tem nimbuliŋ yani imbiŋ. Ma embeŋ yam ma tem êmô lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. ³¹ †Odaŋô! Nê lôk athêŋ bêŋ, bêŋ anôŋ tem nimitak nê lôk athêŋ mi. Ma nê lôk athêŋ mi bêŋ anôŋ tem nimitak nê lôk athêŋ bêŋ.”

Yisu hanaŋ abô hathak anêŋ ŋama bôlôn te lô

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² ††Yisu thêlô i Jelusalem ma Yisu hi hamôŋ. Ma anêŋ nê ku êyê ba esonŋ kambom ma avômalô takatu ba evenŋ yam êkô. Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku laumiŋ ba lahavuju takatu ek nêlêŋ bidonŋ ma hanaŋ hathak nôŋ takatu ba tem êpôm yani. ³³ “Odaŋô. Alalô ayô Jelusalem ma tem nenaŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu bêŋ ba nêŋem yani êndêŋ nê bêŋbêŋ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ. Ma tem nenaŋ ek nijik yani vônô ma nêŋem yani êndêŋ avômalô loŋ buyaŋ ³⁴ ek thêlô nenaŋ abôma lôk nêsôvwapôk esak yani ma nebalu yani lôk nijik yani vônô. Wak lô ende ba ni ma tem imbiyô esak loŋbô.”

Jems lo Jon leniŋhaviŋ nimitak nê bêŋ

(Mat 20:20-28)

³⁵ Yôv ma Sebedi nakaduŋ luvi, Jems lo Jon, i hadêŋ Yisu ma enaŋ, “Kêdônŋwaga, yai leniŋhaviŋ undum nômlate ek yai.”

³⁶ Ma Yisu hanaŋ, “Mamu lemimhaviŋ malê?”

³⁷ Ma thai enaŋ nena, “Otaŋ yai yaŋ êmô bahem vianônŋ ma yaŋ êmô bahem vikeŋ ênjêk anêŋ loŋ lôk-maŋgiŋ kapô.”

³⁸ †Ma Yisu hanaŋ, “Mamu ôthônŋ nôŋ atu ba onanŋ hik ya liŋ paliŋ. Hatôm nunum êndôk tase atu ba tem yanum lôk nusik êndôk ŋaŋ atu ba tem yasik e?”

³⁹ ††Ma enaŋ, “Yai hatôm.”

Ma Yisu hanaŋ, “Avanônŋ, tase êŋ lôk ŋaŋ êŋ tem nunum lôk nusik. ⁴⁰ Ma doŋtom nêŋem yabahaŋ vianônŋ lôk vikeŋ, ma miŋ yenaŋ ku ami. Mi, Wapômbêŋ da hayabiŋ ku êŋ ba bôk hatak anyô doho yôv ek nêŋem loŋ êŋ.”

⁴¹ Nê ku laumiŋ takêŋ elanô abô êŋ ba leniŋŋaŋ hadêŋ Jems lo Jon. ⁴² ††Ma Yisu dalam sapêŋ ethak doŋtom ma hanaŋ, “Môlô bôk oyala nena avômalô loŋ buyaŋ iniŋ kiŋ ethak ebam i ba ibuliŋ nê takatu ba êmô thêlô vibiŋ. Ma iniŋ nê bêŋbêŋ ethak ethaŋ iniŋ avômalô aêŋ iyom. ⁴³ †††Odaŋô! Môlô miŋ nundum kobom êŋ ami! Môlô te lahaviŋ imbitak anyô lôk athêŋ bêŋ ênjêk môlô malêvônŋ, êŋ ma imbitak êtôm môlônim anyô ku ek nêŋem môlô sa. ⁴⁴ Ma ôpatu lahaviŋ imbitak êtôm môlônim anyô bêŋ, êŋ ma êmô êtôm avômalô sapêŋ iniŋ anyô ku oyaŋ ⁴⁵ hatôm ya Anyô Anêŋ

Nakaduŋ atu ba yahadum aêŋ iyom. Miŋ yahalêŋ ek yandum nê bêŋbêŋ pik iniŋ kobom ba yasaŋ avômalô ek nindum yenaŋ ku ami. Mi anôŋ! Yahalêŋ hatôm anyô ku ek yanêŋ avômalô sa lôk yatak yenaŋ lôkmala ek nêŋem avômalô bulubiŋ.”

Yisu hadum Batimeas madaluk mavi

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Ma Yisu lôk anêŋ nê ku êyô Jeliko. Idum ek netak Jeliko ma avômalô bêŋ anôŋ i haviŋ thêlô. Ma anyô madaluk pusip te anêŋ athêŋ nena Batimeas hamô loŋôndê daŋ vi ba hapetenak ek avômalô nêŋem yani sa. (Batimeas anêŋ ôdônŋ nena Timeas nakaduŋ.)

⁴⁷ Yani halaŋô nena Yisu anêŋ Nasalet halêŋ, ma halam kaêk lôklala nena, “Yisu, Devit anêŋ Lim Lukmuk, nêŋem kapôlôm ek ya!”

⁴⁸ Ma avômalô bêŋ anôŋ ethaŋ yani ba enaŋ, “O bônônŋ!” Ma doŋtom yani dalam lôklala nena, “Yisu, Devit anêŋ Lim Lukmuk, nêŋem kapôlôm ek ya!”

⁴⁹ Êŋ ma Yisu hamiŋ ma hanaŋ, “Nodam yani êlêŋ.”

Ma elam hadêŋ anyô madaluk pusip atu nena, “Lem-mavi! Umbiyô ba nu! Yani dalam o.” ⁵⁰ Êŋ ma hakaliv anêŋ kwêv thilibuŋ hi ma hasôv kisi haviyô hamiŋ ma hi hadêŋ Yisu.

⁵¹ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Lemhaviŋ yandum malê êndêŋ o?”

Ma anyô madaluk pusip êŋ hanaŋ, “Kêdônŋwaga, yalenŋhaviŋ yaŋgê tak.”

⁵² †††Ma Yisu hanaŋ, “Umbiyô ba nu. Anêŋem hôêvhaviŋ hadum ba hubitak mavi.” Ma ketheŋ oyaŋ ma ôpêŋ madaluk hakyav ba hayê tak, ma hasopa Yisu havenŋ loŋôndê.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiŋ

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

11 Yisu thêlô i ebobo Jelusalem ma i êyô Betpagi lo Betani, malak ju êŋ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêŋ nê ku ju ba i ² ma hanaŋ nena, “Mamu unu malak entuvulu. Ubitak ôyô kapô ba u, ma tem ôŋgô ekak bok doŋki map te loŋ ba hamiŋ. Bok êŋ ma miŋ bôk anyôla hayô hamô ami. Nopole yak vê ma non-dom ba nôlêŋ. ³ Ma anyôla hanaŋ hik mamu liŋ nena, ‘Udum aêŋ eka?’ ma nonaŋ êndêŋ yani nena, ‘Anyô Bêŋ lahaviŋ idum ku te esak vêŋem, ka tem nêŋem êm-bôlêŋ.’”

⁴ Êŋ ma nê ku ju atu i ma êyê bok doŋki map atu ekak loŋ ba êthô hamô unyak abôlêk habobo loŋôndê viyaiŋ. Ma thai epole yak vê. ⁵ Ma anyô doho imiŋ loŋ êŋ êyê ba enaŋ, “Mamu udum malê ba opole bok anêŋ yak vê?” ⁶ Ma thai enaŋ hatôm atu ba Yisu hanaŋ hadêŋ thai. Êŋ ma etak thai ba i. ⁷ Ma ewa bok doŋki êŋ ba i hadêŋ Yisu, ma ibi iniŋ kwêv thilibuŋ daim thô ba engava hayôhêk bok dômlokwaŋ ma Yisu hayô hamô. ⁸ Ma avômalô bêŋ anôŋ engava iniŋ kwêv thilibuŋ daim ma vi ele nôkyaŋô ŋaŋ hamô kamuŋ ba engava hêk loŋôndê. ⁹ Ma vi êmônŋ ma vi evenŋ yam ma Yisu halôk malêvônŋ ba elam nena,

† 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30 †† 10:32 Mak 8:31; 9:31 † 10:38 Mak 14:36; Luk 12:50 †† 10:39 Ap 12:2; ALK 1:9 †† 10:42 Luk 22:25-26 ††† 10:43 Mat 23:11; Mak 9:35

††† 10:52 Mak 5:34

“Osana!”

“Wapômbên nê lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêñ anên athên!”

Kapya Yerj 118:25-26

¹⁰ “Wapômbên nê anên lamavi êyô êmô bumalô Devit anên lim êntêk atu ba tem eyabinj alalô êtôm kinj êtôm sêbôk ba Devit hayabinj!

Osana! Nambô Wapômbên anên athên esak leñ!”

¹¹ Ma hi Jelusalem ma habitak hayô unyak mathen anên piklêvôn kapô ba hi. Ma hayê nômkama takatu ba hamô loñ êñ. Ma doñtom wak lêk halôk jalôm, êñ ma hatak Jelusalem ma hi Betani haviñ anên nê ku laumiñ ba lahavuju takatu.

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathen kapô

(Mat 21:12-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Haviyô hayañ ma etak Betani ek ini Jelusalem. Ma Yisu hama kisi. ¹³ †Ma hayê alokwanj sabo te lôk ñaun hamiñ daim dokte. Êñ ma hi hayô alokwanj êñ ôdôn ek êñjê nena hik anôn mena mi. Ma doñtom hayê ñaun oyañ iyom ma miñ hik ami ek malê nena miñ anên waklavôn injik ami. ¹⁴ Êñ ma Yisu hanañ hadên alokwanj êñ nena, “Anyô late miñ hatôm enjañ anêm anôn esak loñbô ami.” Ba anên nê ku elañô.

¹⁵ ††Ma Yisu thêlô êyô Jelusalem. Ma habitak hayô unyak mathen kapô anên piklêvôn. Ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nêñem vuli. Êñ ma halupuniñ i ba hêv i vê hêk unyak mathen kapô ba ele yainj ba i. Ma hale nê takatu ba êwê nê loñ buyañ iniñ valuselenj hathak Hiblu iniñ valuselenj iniñ balê liliñ. Ma hadum aên hadên nê takatu ba êdô menak bôbô hamô ek avômalô vi nêñem vuli. ¹⁶ Ma hamiñ loñ siñ ek avômalô miñ neja iniñ nômkama ba ini kapô ek nêñem vuli ami. ¹⁷ †Ma Yisu hadôn thêlô ba hanañ aêntêk, “Wapômbên anên kapya hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak avômalô pik sapênj neterj mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba habitak hatôm nê vani iniñ loñ ekopak êmô.”

¹⁸ ††Nê bêñbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ elañô abô êñ ma êbôlêm loñôndê ek nijik yani vônô. Ma doñtom thêlô êkô hathak yani ek malê nena avômalô sapênj esonj kambom hathak anên abô.

¹⁹ Yañsiñ anôn ma Yisu thêlô etak Jelusalem ba i.

Alokwanj sabo hakapok

(Mat 21:20-22)

²⁰ Hayañ lôkbôk ma Yisu thêlô êvôi ma êyê alokwanj sabo atu lêk hama ba hakapok hêk ñaun ba hayô ôdôn. ²¹ Ma Pita lahabi Yisu anên abô ba hanañ nena, “Kêdônwaga, nôngô! Alokwanj sabo wakbôk atu ba hoñhanj ma lêk hakapok yôv.”

²² Ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Nônêmimbinj Wapômbên. ²³ ††Yanañ avanôn êndên môlô nena ôpatu ba hanañ hadên dumlolê êntêk nena, ‘Ômbi o kisi ni tamu ñgwêk’, ma hêvhaviñ ba havalonj anên abô êñ loñ lôklokwanj ma miñ laluvi ami, êñ ma Wapômbên

† 11:13 Luk 13:6 †† 11:15 Jon 2:14 † 11:17 Ais 56:7; Jer 7:11 †† 11:18 Mak 14:1 †† 11:23 Mat 17:20

tem indum ba dumlolê êñ endañô ôpên anên abô.

²⁴ ††Aên ba intu yanañ êndên môlô nena malê atu ba môlô onañ halôk unim mek, êñ ma nônêmimbinj nena lêk owa yôv, ma nôm êñ tem imbitak êtôm môlônim.

²⁵ ††Môlô umiñ ba otenj mek, ba lemimhabi kambom atu ba anyôla bôk hadum hadên o, êñ ma notak unim kapôlômim ek ôpên. Udum aên ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leñ tem etak kapô ek môlô aên iyom.” ⁵

Yisu, opalê hêv athên bêñ hadên o?

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Ma Yisu thêlô i Jelusalem hathak loñbô ba êyô unyak mathen anên piklêvôn. Ma nê bêñbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk nê bêñbên vi i hadên Yisu. ²⁸ Ma enañ hik yani liñ nena, “Opalê hêv athên bêñ hadên o lôk hêv ku hadên o ba intu hudum nôm takêntêk?”

²⁹ Ma Yisu hanañ hadên i nena, “Tem yanañ injik môlô liñ esak abô te aên iyom. Ba onañ abô êñ bêñ hadên ya ma tem yandam ôpatu ba hêv athên bêñ hadên ya êndên môlô. ³⁰ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ñañ hadên Jon? Wapômbên leñ? Mena anyô pik? Môlô nonañ êndên ya!”

³¹ Ma thêlôda enañ hadên i nena, “Alalô anañ nena Wapômbên hêv ku êñ hadên Jon ma tem yani enañ, ‘Aisê ka môlô miñ ôêvhaviñ yani ami?’ ³² Ma doñtom alalô anañ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êñ,’ êñ ma avômalô tem leñjmaniñ êndên alalô. Ek malê nena thêlô sapênj êvhaviñ nena Jon ma plopet te.”

³³ Ma thêlô enañ hadên Yisu nena, “Yêlô athôn paliñ.”

Êñ ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Aên ba miñ hatôm yandam ôpatu ba hêv athên bêñ hadên ya anên athên bêñ êndên môlô ami. Ma mi.”

Abô loñ kapô hathak nê kambom eyabinj ku yak wainj

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 ^{5†}Ma Yisu hanañ abô loñ kapô doho hadên thêlô. Ba hanañ, “Anyô te havatho anên ku yak wainj ma havak lôk hawê haveñ. Ma halav lôv nêyô nimiñ wainj anên anôn pesa ek neja anên thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nêñmô ek neyabinj ku êñ. Vêm ma hatak ku êñ halôk anyô doho bahenij ek neyabinj ba hik anôn ma thêlô neja anôn vi ma nêñem vi êndên yani. Vêm ma hatak loñ êñ ba hi loñ buyañ. ² Waklavôn yak wainj hik anôn hayô ma hêv anên anyô ku te ba hi hadên nê takatu ba eyabinj anên ku atu. Yani lahaviñ thêlô nêñem anôn doho êndên yani êtôm sêbôk ba thêlô evak abô haviñ i. ³ Ma doñtom thêlô evalonj ôpên loñ ma ik yani kambom ba êv yani hi oyañ. ⁴ Vêm ma hêv anyô ku yañ ba hi hathak loñbô, ma doñtom ik halôk wakadôk ma êv mama hadên yani. ⁵ Êñ ma hêv anyô ku te hathak loñbô ma doñtom thêlô

††† 11:24 Mat 7:7 ††† 11:25-26 Mat 6:14-15 § Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hato ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Ma doñtom môlô miñ otak kapôlômim ek avômalô vi iniñ kambom ami, êñ ma môlônim Lemambô tem miñ etak anên kapô ek môlônim kambom ami. §† 12:1 Ais 5:1-2

ik yani vônô. Vêm ma hêv tomtom aên habup hathak ba vi ma evali ma vi ma ik vônô.

⁶“Hadum aên aleba lêk mi ma anyô doŋtom iyom hamô. Ôpên ma anên namalô atu ba yani lahaviŋ. Hêv ôpên hi ma lahabi nena, ‘Êntêk ma yenaŋ okna ba tem nedaŋô anên abô.’

⁷“Ma doŋtom nê takatu ba eyabiŋ ku êŋ êyê ôpên ma enaŋ hadên thêlôda aêntêk, ‘Ôpêntêk ma ku alaŋ anên nakaduŋ ba tem eyabiŋ lambô anên ku. Alalô ik yani vônô ma ku êŋ tem imbitak alalôaniŋ.’ ⁸“Ba intu evalonŋ yani ba ik yani vônô ma ibi anên kupik hale viyaiŋ ba hi.

⁹“Aên ba ku alaŋ tem indum malê? Tem ni injik nê takên vônô ma nêk ku êŋ êndên anyô vi ek neyabiŋ.

¹⁰Môlô bôk osam Wapômbên anên abô bu êntêk mena mi e?

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak, ma lêk habitak landiŋ anôn.

¹¹Anyô Bên da hadum nôk êŋ, ma yêlô ayê nôk êŋ nena mavi anên dôên.”

Kapya Yeŋ 118:22-23

¹²Ma Israeŋ inin nê bêŋbên eyala nena Yisu hanaŋ abô loŋ kapô êŋ hathak thêlô ba intu êbôlêm loŋôndê ek nebalonŋ yani. Ma doŋtom êkô hathak avômalô, ba intu etak yani ma thêlô i.

Nênêm takis êndên Sisa mena dô

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³†Vêm ma êv Palisi doho lôk nê esopa Helot doho ba i hadên Yisu ek nesau yani esak abô ek nebalonŋ yani. ¹⁴Thêlô êyô ek Yisu ma enaŋ, “Kêdônwaga, yêlô ayala nena o ma anyô abô avanôn. Ma miŋ hothak hobam anyô yaŋ ma hôdô anyô yaŋ ami. Ba intu nê bêŋbên êdô anêm abô, ma miŋ hôkô ek i ami. Ma hothak huik Wapômbên anên abô thô hadên avômalô. Aên ba lemhabi aisê? Bumalô inin balabuŋ hanaŋ nena yêlô hatôm nanêm valuselen êndên Sisa mena mi?”

¹⁵Ma doŋtom Yisu hayê thêlônin auk kambom thô ba hanaŋ hik thêlô liŋ, “Aisê ba môlô udum ek numbu-liŋ ya? Noja valuselen te êlêm ek yaŋgê.” ¹⁶Êŋ ma thêlô ewa valuselen te halêm ek Yisu. Ma Yisu hanaŋ hadên thêlô nena, “Opalê anên dahô lôk anên athên hêk valuselen êntêk?”

Ma thêlô enaŋ, “Sisa.”

¹⁷†Êŋ ma Yisu hanaŋ hadên thêlô nena, “Sisa anên nômkama ma nônêm êndên Sisa da. Ma Wapômbên anên nômkama ma nônêm êndên Wapômbên da.”

Ma thêlô elanô ba eson kambom hathak anên abô êŋ.

Abô hathak nê ŋama tem nimbiyô aisê

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸†Ma Sadyusi doho i hadên Yisu. Thêlô ma ôdôn te atu ba enaŋ nena nê ŋama tem miŋ nimbiyô esak loŋbô ami. Aên ba intu enaŋ hik Yisu liŋ nena,

¹⁹‡Kêdônwaga, Mose bôk hatô hadên alalô nena,

‘Anyô te hama ba nali mi ma anên yaŋ hamô, ma enja avi tôp êŋ ek imbi yaŋ atu ba hama anên nakaduŋ vê.’

²⁰Aên ba nê lôk iviyaŋ bahenŋvi ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduŋ mi. ²¹Ma nôk enja avi tôp êŋ, hawa ba hama ba nakaduŋ mi. Ma ŋg-wa enja avi tôp bô êŋ, nena hama haviŋ. ²²Êŋ ma iviyaŋ takatu ba êmô ma nesopa kobom doŋtom êŋ iyom. Vêm ma avi tôp êŋ hama haviŋ. ²³Ma waklavôn nê ŋama iviyô hathak loŋbô ma avi tôp atu ba nê lôk iviyaŋ bahenŋvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anên avi?”

²⁴Ma Yisu hanaŋ hadên thêlô, “Môlô miŋ oyala Wapômbên anên lôklokwaŋ lôk anên abô atu ba hêk anên kapya katô ami. Ba intu onan abô lokban êntêk. ²⁵Nê ŋama iviyô hathak loŋbô, ma anyô lo avi tem miŋ neja i esak loŋbô ami ma mi. Thêlô tem nêkô êtôm aŋela malak leŋ iyom. ²⁶‡Môlô onan nena nê ŋama tem miŋ nimbiyô esak loŋbô ami. Ma doŋtom môlô bôk osam Mose anên kapya lôk kukuthiŋ atum hathan hamô aliŋ e? Wak êŋ ma Wapômbên hanaŋ hadên Mose aêntêk, ‘Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop inin Wapômbên.’ ²⁷Wapômbên ma miŋ nê ŋama inin Wapômbên ami. Mi, yani ma nê lôkmala iyom inin Wapômbên. Ba intu yêlô ayala nena thêlô bôk ema, ma doŋtom lêk êmô lôkmala. Môlônim abô ma lokban anôn!”

Balabuŋ alisê intu bên ek vi?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸‡Nê lôkauk hathak abô balabuŋ te hayô ma halanô Yisu lo Sadyusi êkôki. Ma halanô Yisu hanaŋ thêlônin abô viyaiŋ mavi anôn. Aên ba yani hanaŋ hik Yisu liŋ, “Balabuŋ alisê intu bên ek balabuŋ vi?”

²⁹‡Êŋ ma Yisu hanaŋ nena, “Balabuŋ môn hanaŋ nena, ‘Môlô Israeŋ nodanô katô. Anyô Bên alalôaniŋ Wapômbên, yani iyom intu Anyô Bên. ³⁰Lemimimbiŋ Anyô Bên unim Wapômbên ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma lôklokwaŋ lôk unim auk sapên.’ ³¹†Ma balabuŋ yaŋ ma aêntêk: ‘Lemimimbiŋ avômalô vi êtôm lemhaviŋ oda.’ Balabuŋ vi ma êmô balabuŋ bên ju êntêk kapô.”

³²Ma anyô lôkauk hathak abô balabuŋ hanaŋ hadên Yisu, “Kêdônwaga, honan abô mavi anôn. Anêm abô ma avanôn biŋ nena Anyô Bên iyom intu Wapômbên ma miŋ wapômbên la yaŋ hamô doho haviŋ ami.

³³††Alalô leŋinimbiŋ yani avanôn ênjêk alalôaniŋ kapôlônin lôk auk ma lôklokwaŋ sapên. Lôk leŋinimbiŋ avômalô vi êtôm alalô leŋinimbiŋ alalôda. Abô balabuŋ ju êŋ ma bên ek da nômbên atu ba êbôk hathak atum.”

³⁴Yisu halanô ôpên hanaŋ viyaŋ lôkauk mavi ba intu hanaŋ hadên ôpên, “Miŋ hômô daim ek Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak ami. Mi.” Ma avômalô sapên elanô anên abô ba êkô ma miŋ enaŋ hik yani liŋ ek nesau yani esak loŋbô ami.

† 12:8 Hib 13:12 †† 12:13 Luk 11:53-54 ‡ 12:17 Lom 13:7 †† 12:18 Ap 23:8 ‡ 12:19 Lo 25:5

‡†† 12:26 Kis 3:2,6 ‡‡† 12:28 Luk 10:25-28 § 12:29 Lo 6:4-5 †† 12:31 Wkp 19:18 ††† 12:33 1Sml 15:22; Hos 6:6

Mesia ma opalê anêḡ lim lukmuk?

(Mat 22:41–23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Ma Yisu hadôḡ avômalô hamô unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ ma hananḡ, “Nê lôkuk hathak abô balabuḡ ethak enanḡ nena Mesia ma Devit anêḡ lim lukmuk eka? ³⁶ Lovak Mathenḡ hêv auk hadêḡ Devit da ba hananḡ,

“Anyô Bêḡ Wapômbêḡ hananḡ hadêḡ yenanḡ Anyô Bêḡ Mesia nena,

“Ômô yabahanḡ vianôḡ endeba yatak ḡê takatu ba ik vovak hadêḡ o nêḡmô vemkapô vibinḡ am.”

Kapya Yer 110:1

³⁷ Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêḡ Anyô Bêḡ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêḡ lim lôk anêḡ Anyô Bêḡ imbinḡ?”

Avômalô elanḡ Yisu anêḡ abô êḡ ba lenḡḡmavi anôḡ.

³⁸ Yisu hadôḡ thêlô ba hananḡ, “Môlô noyabinḡ am ek ḡê lôkuk hathak abô balabuḡ. Thêlô lenḡḡhavinḡ nijik kwêv daim kêkêlô ba nemberḡ ek avômalô nebam i. Lôk lenḡḡhavinḡ avômalô bêḡ anôḡ nenanḡ, ‘Waklêvôḡ anyô bêḡ’ emberḡ lonḡ ethak doḡtom halôk. ³⁹ Ma lenḡḡhavinḡ nêḡmô êtôm ḡê bêḡbêḡ êḡmô unyak yerḡ kapô. Ma avômalô enggabôm nôm bêḡ, ma lenḡḡhavinḡ nejanḡ nôm êḡmô ḡê bêḡbêḡ ininḡ lonḡ ethak êḡmô.

⁴⁰ Thêlô ethak esau avi tôp ba ewa ininḡ unyak vani lôk eterḡ mek daim bêḡ ek avômalô lenḡḡḡmibi nena thêlô ma ḡê thêthônḡ anôḡ. Nê anêḡ aêḡ ma tem nêpôm vovanḡ bêḡ êḡndêḡ waklavônḡ idum abô.”

Avi tôp te anêḡ da

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Yisu hi halôk hamô habobo unyak mathenḡ anêḡ alapa da ma hayê avômalô lubunḡlubunḡ i ibi ininḡ da. Ma ḡê lôk valu bêḡ ekaliv valu bêḡ anôḡ halôk alapa da.

⁴² Ma avi tôp te atu ba nômkama mi anôḡ hayô ma hatak anêḡ da hatôm valuselenḡ thalalenḡ ju iyom halôk alapa da êḡ.

⁴³ †Ma Yisu halam anêḡ ḡê ku êlêḡ ma hananḡ, “Yananḡ avanôḡ êḡndêḡ môlô nena avi tôp êḡntêk hêv valuselenḡ bêḡ anôḡ hamônḡ ek takêntêk sapêḡ. ⁴⁴ Avômalô nôm-bêḡ êḡntêk ininḡ valu bêḡ anôḡ hamô ma doḡtom êv doktena iyom. Ma avi tôp êḡntêk ma nômkama mi anôḡ ma lêk hêv anêḡ valuselenḡ sapêḡ ba miḡ havalonḡ dokte lonḡ ami.”

Yisu hananḡ abô hathak unyak mathenḡ Jerusalem

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

13 Yisu hatak unyak mathenḡ ba hale yainḡ ma anêḡ ḡê ku te hananḡ hadêḡ yani, “Kêdônḡwaga, nôḡḡô unyak mathenḡ anêḡ lêlêyanḡ ma kêkêlô bomanḡ lôk anêḡ valu bêḡbêḡ!”

² ††Ma Yisu hananḡ nena, “Hôyê unyak bêḡbêḡ takêntêk e? Malainḡ bêḡ tem imbitak ba ḡê vovak tem nijik nômkama mavi nômbêḡ êḡntêk pesa ba valu yanḡ miḡ hatôm êyômô yanḡ lonḡ ami.”

Malainḡ lomaloma tem imbitak

(Mat 24:3-28; Luk 21:7-24)

³ Vêḡ ma Yisu hamô Dum Oliv ma hayê unyak mathenḡ hamô vi tuvulu. Ma Pita lo Jems ma Jon lo Andulu thêlô iyom i enanḡ hik yani linḡ, ⁴ “Onanḡ êḡndêḡ yêlô nena anḡê intu nôm takêḡ tem imbitak? Lôk malê intu tem imbitak ek injik thô nena nômbêḡ êḡ lêk habobo?”

⁵ Ma Yisu hananḡ hadêḡ thêlô, “Nê lomaloma tem nêlêḡ esak yenanḡ athêḡ ba nenanḡ nena, ‘Ya ma Mesia atu.’ Ma tem nesau avômalô bêḡ anôḡ. Ba intu noyabinḡ am. ⁷ Ma môlô olanḡ abô hathak vovak lomaloma lôk vovak tem imbitak pik luvuluvu. Nôm takêḡ tem imbitak, ma doḡtom pik lo lenḡ anêḡ danḡ ma mi denanḡ. Ba intu miḡ nodowalinḡ ami. ⁸ Ma avômalô ôdônḡ yanḡ tem nijik vovak imbinḡ ôdônḡ yanḡ. Ma kinḡ yanḡ lôk anêḡ avômalô tem nijik vovak êḡndêḡ kinḡ yanḡ. Ma lonḡ lomaloma ma tem duvianḡ lôk bôm bêḡ imbitak. Nôm takêḡ ma hatôm vovanḡ môḡ atu ba hapôm avi lôk lasabenḡ ek embathu.

⁹ †“Aêḡ ba noyabinḡ am. Tem nebalonḡ môlô ba netak êḡndôk ḡê elanḡ abô bahenḡḡ. Lôk nebalî môlô êḡmô unyak yerḡ. Hathak yenanḡ athêḡ ma tem numinḡ ḡê bêḡbêḡ lôk kinḡ malenḡḡ ek nonanḡ yenanḡ abô bêḡ êḡndêḡ i. ¹⁰ Avômalô pik sapêḡ tem nedanḡ yenanḡ Abô Mavi vêḡmam ka nôm takêḡ tem imbitak emberḡ yam. ¹¹ ††Thêlô ekak môlô lonḡ ma ewa ba i ek nundum abô, êḡ ma miḡ nôkô ba nonanḡ nena, ‘Yêlô tem nananḡ malê?’ Mi. Waklavônḡ êḡ ma nonanḡ auk takatu ba êv hadêḡ môlô iyom. Auk takêḡ ma Lovak Mathenḡ da hananḡ ma miḡ môlôda onanḡ ami.

¹² ††“Ma anyô loyanḡ tem yanḡ enanḡ yanḡ bêḡ ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aêḡ êḡndêḡ nakadunḡ. Ma avômena tem nêmbôlinḡ dôminḡ êḡndêḡ lami lo taluvi ba nenanḡ ek nijik i vônô. ¹³ †††Môlô ma yenanḡ avômalô. Ba intu avômalô sapêḡ tem nêpôlik esak môlô. Ma doḡtom ḡê takatu ba iminḡ lôklokwanḡ aleba hayô anêḡ danḡ, ma Wapômbêḡ tem nêḡ i bulubinḡ.

¹⁴ †††“Nôm kambom anôḡ te tem iminḡ lonḡ mathenḡ anôḡ ba lonḡ êḡ ma miḡ hatôm iminḡ ami. (Aêḡ ba môlô takatu ba osam abô êḡntêk, ma lemimimbi katô am.) Ma môlô takatu ba ôḡmô Judia ôyê nôm êḡ ma nôsôv kethenḡ ba unu dumlolê. ¹⁵ †Ma ḡê takatu ba êḡmô unyak vônḡ miḡ hatôm nêḡndôk ba ini unyak kapô ek neja ininḡ nômkama ami. ¹⁶ Ma ḡê takatu ba êḡmô ku kapô miḡ hatôm nendeni unyak ek neja ininḡ kwêv thilibunḡ ami. ¹⁷ †††Ai, kikaknena. Waklavônḡ êḡ ma tem malainḡ bêḡ ek avi takatu ba esabenḡ lôk avi takatu ba êv sôm hadêḡ nali. ¹⁸ Notenḡ mek ek malainḡ takêḡ miḡ imbitak êḡndêḡ waklavônḡ belenḡ simbak ami. ¹⁹ ††††Ek malê nena waklavônḡ êḡ ma tem malainḡ bomanḡ anôḡ ba êḡmônḡ ek malainḡ tak sêbôk atu ba Wapômbêḡ hapesanḡ pik aleba lêk. Ma tem miḡ imbitak aêḡ esak lonḡbô ami. ²⁰ Ma Anyô Bêḡ miḡ hadabêḡ waklavônḡ malainḡ takêḡ kisi

‡ 13:9 Mat 10:17-20 †† 13:11 Luk 12:11-12 ††† 13:12 Mat 10:21 †††† 13:13 Mat 10:22; Jon 15:21 †††† 13:14 Dan 9:27; 11:31; 12:11 † 13:15 Luk 17:31 †† 13:17 Luk 23:29 †††† 13:19 Dan 12:1; ALK 7:14

ami, êñ ma avômalô sapên tem nema. Ma doñtom yani lahabi avômalô takatu ba bôk dalam i yôv ba intu hadabên waklavôn êñ hi bidonj.

²¹ “Waklavôn êñ ma anyôla hanañ hadên mólô nena, ‘Ôngô, Mesia hamô loñ êntêk’ mena ‘hamô loñ tamu,’ ma miñ nônêmimbiñ ami. ²² †Anyô doho tem nêlêm ba nenañ abôyañ aêntêk, ‘Ya ma Mesia’ mena ‘Ya ma Wapômbên anên plopet te’, ma nindum lavônij lôk nômbithi ek nesau avômalô takatu ba bôk Wapômbên dalam i yôv haviñ. Ma doñtom Wapômbên bôk dalam i yôv ba intu miñ hatôm ami. ²³ Odañô! Nôm takêntêk miñ lêk habitak ami denañ ma yahanañ nôm takên bên hadên mólô ek mólô noyabiñ am.

Anyô Anên Nakadunj atu tem endelêm

(Mat 24:29-35; Luk 21:25-33)

²⁴ †† “Malaiñ takên hale halôk vêm, “ma wak tem imbitak momañiniñ, ma ayôn tem miñ imbi deda ami; ²⁵ ma vuliñ leñ tem nêlêm yak ma nôm takatu ba hamô leñ tem nedowaliñ.’

Aisaia 13:10; 34:4

²⁶ † “Ma wak êñ ma avômalô tem nêgê Anyô Anên Nakadunj atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiñ anên lôkliñyak lôk anên deda lôkmañij. ²⁷ ††Yani tem nêm anên añela ba ini pik anên dañ sapên ek nisup avômalô takatu ba bôk dalam i yôv.

²⁸ “Ba intu mólô noja auk esak alokwañ beler. † Hayerñ ba ñauñ lukmuk habitak, êñ ma oyala nena tem wak mavi êyô. ²⁹ Ma aên iyom, mólô ôyê nôm takêntêk habitak, êñ ma noyala nena Anyô Anên Nakadunj atu anên waklavôn endelêm lêk habobo ba hamiñ unyak abôlêk. ³⁰ Yanañ avanôn êndên mólô nena avômalô bôlôn êntêk tem miñ nema ami denañ ma nôm takêntêk sapên tem imbitak. ³¹ Pik lôk leñ tem nêm yak ba ni, ma doñtom yenañ abô bute miñ hatôm nêm yak ami.

Anyô te miñ hayala waklavôn Yisu endelêm ami

(Mat 24:36-44)

³² “Anyô te miñ hayala Yisu anên waklavôn endelêm ami. Añela leñ miñ eyala ami, ma Nakadunj miñ hayala haviñ ami. Ma Kamik iyom intu hayala. ³³ Aên ba noyabiñ am ba nônêm lêlê! Mólô miñ oyala waklavôn atu ba nôm êñ tem imbitak ami. ³⁴ Nôm êñ ma hatôm anyô hatak anên unyak ba hi loñ buyañ. Yani hi ma hanañ hadên anên ñê ku ek neyabiñ anên nômkama. Ma hik ku sam tomtom hatôm thêlô. Ma hanañ hadên anyô hayabiñ malak abôlêk nena eyabiñ dedaun mavi.

³⁵ ††† “Mólô miñ oyala waklavôn atu ba unyak alañ tem endelêm esak loñbô ami. Tem êlêm êndên yañsij mena bôlôvôn biñ mena wakma tale halarñ mena hayañ wak bên la. ³⁶ Yakô ek êlêm ketherñ ma êñjê nena mólô ôêk sôm denañ. ³⁷ Ma abô êntêk ba yahanañ

hadên mólô, ma lêk yahanañ hadên avômalô sapên haviñ nena, ‘Noyabiñ am!’”

Avi te hangasô nôm ôv mavi hayô hamô Yisu wakadôk

(Mat 26:1-16; Luk 22:1-6; Jon 11:45-53; 12:1-8)

14 Wak lokwañju hêk denañ ek waklavôn nôm bên ju, yañ ma Hale ba Hi †† ma yañ ma Eyañ Polom Yis Mi. Ma ñê bênbên êbôk da lôk ñê lôkauk hathak abô balabuñ idum ek nesau Yisu ba nebalonj ek nijik yani vônô. ² Ba enañ, “Lêk ma waklavôn matherñ ba intu natak ku êñ êñjêk vêmam. Yakô avômalô tem lenjimanij ba nijik vovak.”

³ †Wak êñ ma Yisu hamô Saimon anên unyak anên Betani. Sêbôk ma ôpên hapôm palê lepla ma doñtom bôk mi. Yisu hamô balê eyañ nôm hamô ma avi te halêm ma hawa kolopak valu te ba thapuk ma nôm ôv mavi hamô kapô ba anên vuli ma bên anôn. Ma hik kolopak êñ wakadôk lu ma hangasô nôm ôv mavi êñ hayô hamô Yisu wakadôk.

⁴ Ma avômalô vi atu ba êmô loñ êñ haviñ êyê ba lenjimanij ba enañ hadên thêlôda, “Aisê ka habuliñ nôm ôv mavi êñ hi oyañ? ⁵ Hatôm nêm ek anyô yañ nêm vuli êtôm 300 seleva ek naja ba nanêm avômalô siv sa esak!” Êñ ma lenjimanij ba ethañ avi êñ.

⁶ Ma doñtom Yisu hanañ, “Aisê ka mólô ôêv malaiñ hadên avi êntêk? Notak yani. Yani hadum nôm mavi anôn hadên ya. ⁷ ††Avômalô siv tem nêlêm imbiñ mólô êtôm wak nômbên intu sapên, ba lemimhaviñ nônêm i sa ma nônêm sa. Ma doñtom tem miñ yamô imbiñ mólô sawa daim ami. ⁸ †††Nôm atu ba yani hatôm indum, ma lêk hadum yôv, ba hangasô nôm ôv mavi hayô hamô ya ba lêk hapôpêk ya yôv ek nedav. ⁹ Yanañ avanôn êndên mólô nena pik nômbên atu ba enañ yenañ Abô Mavi bên haveñ ma tem nenañ esak nôm atu ba avi êntêk lêk hadum imbiñ ek avômalô lenjimbi yani.”

¹⁰ Êñ ma Judas Iskaliot, Yisu anên ñê ku laumiñ ba lahavuju takatu te, hi hadên ñê bênbên êbôk da ek nêm Yisu êndôk thêlô baherñ. ¹¹ Thêlô elañô abô êñ ma lenjimanij anôn ba ibutiñ abô ek nêlêm valuselerñ êndên yani. Ba intu yani habôlêm loñôndê ek enañ Yisu bên.

Yisu hayañ nôm waklavôn Hale ba Hi haviñ anên ñê ku

(Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Ko 11:23-25)

¹² †††Waklavôn anên athên nena Eyañ Polom Yis Mi anên wak te môn hayô. Wak êñ ma ethak ik boksipsip nakadunj te ek lenjinhabi waklavôn Hale ba Hi. Ma Yisu anên ñê ku enañ hik yani liñ, “Lemhaviñ yêlô ana unyak alê ek napôpêk nôm lenjimbi waklavôn Hale ba Hi êndôk?”

¹³ Ma Yisu hêv anên ñê ku ju ba i ma hanañ, “Mamu unu malak bên kapô ma tem nôpôm anyô te ba hawa

††† Waklavôn Hale ba Hi ma avômalô Israêl lenjinhabi hathak sêbôk atu ba Wapômbên anên añela hi avômalô Israêl iniñ unyak ma hêv liliñ ba hi hathak avômalô Ijip iniñ unyak ma hik iniñ bôp sapên vônô. § 14:3 Luk 7:37-38 §† 14:7 Lo 15:11 §†† 14:8 Jon 19:40 §† 14:12 Kis 12:6

† 13:22 ALK 13:13 †† 13:24 Jol 2:10,31; 3:15; ALK 6:12-13 † 13:26 ALK 1:7 †† 13:27 Mat 13:41 †† Abô Bômbôm ma “fik”. Nôngô Mat 24:32. ††† 13:35 Luk 12:38

naŋ lôk kolopak bêŋ te halôk loŋôndê, ma nosopa yani ba unu. ¹⁴ Ma habitak hayô unyak kapô te ba hi, ma nonaŋ êndên unyak êŋ anên alaŋ nena, "Kêdônwaga hanaŋ nena, "Yenaŋ unyak kapô atu ba yaŋgaŋ nôŋ waklavôn Hale ba Hi imbiŋ yenaŋ nê ku hamô êsé?" ¹⁵ Êŋ ma tem injik unyak kapô bêŋ atu ba hêk vuliŋ thô êndên mamu. Unyak kapô êŋ ma nômkama sapên bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk alalôaniŋ nôŋ êmô loŋ êŋ."

¹⁶ Êŋ ma nê ku ju atu i êyô malak lôn êŋ kapô. Ma êpôm nômkama sapên hatôm atu ba yani hanaŋ. Ma êpôpêk nôŋ waklavôn Hale ba Hi ek thêlô.

¹⁷ Yaŋsiŋ habôk ma Yisu lôk anên nê ku laumiŋ ba la-havuju i êyô loŋ êŋ. ¹⁸ †Thêlô eyaŋ nôŋ êmô ma Yisu hanaŋ, "Yanaŋ avanôn êndên môlô nena môlô te tem enaŋ ya bêŋ. Ôpên lêk hayaŋ nôŋ haviŋ ya."

¹⁹ Ma thêlô leniŋmalaiŋ ba tomtom enaŋ hadên yani nena, "Ya mi, aên e?"

²⁰ Ma Yisu hanaŋ hadên thêlô, "Môlô laumiŋ ba la-havuju takatu te. Ôpên intu hasoŋ baŋ halôk belev haviŋ ya. ²¹ Anyô Anên Nakaduŋ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani. Ma doŋtom alikakna. Malaiŋ bêŋ ek ôpatu ba hanaŋ Anyô Anên Nakaduŋ bêŋ. Talêbô miŋ bôk havathu ami, êŋ ma mavi ek ôpên!"

²² Thêlô eyaŋ nôŋ hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vêŋ ma haya ba hêv hadên anên nê ku ma hanaŋ, "Noja ba oŋgwaŋ. Êntêk ma yenaŋ vathi-ap."

²³ Vêŋ ma hawa tase lôk waiŋ ma hêv lamavi. Ma hêv hadên thêlô ba sapên inum.

²⁴ ††Ma hanaŋ hadên thêlô, "Êntêk ma yenaŋ thalalen atu ba tem eŋgasô ek embak tabô imbiŋ Wapômbên lôk avômalô pik ek nêŋ avômalô bêŋ anôn sa.

²⁵ Yanaŋ avanôn êndên môlô nena tem miŋ hatôm yanum waiŋ esak loŋbô ami endeba waklavôn êŋ hayô ma tem yanum waiŋ lukmuk êmô Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak kapô."

²⁶ Vêŋ ma êv yerj te yôv ma ethak ba i Dum Oliv.

Yisu hanaŋ nena Pita tem enaŋ nena hathôn yani paliŋ
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Ma Yisu hanaŋ hadên thêlô, "Bôk eto hêk Wapôm-bên anên kapya nena,

"Tem yaŋgik boksipsip alaŋ vônô,
ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini."

Sekalaia 13:7

Ba intu môlô sapên tem notak ya ma nôsôv mayaliv ba unu. ²⁸ †Ma doŋtom hik ya liŋ hathak loŋbô, ma tem yamôn ba yana Galili vêŋ ka môlô nomberj ya yam."

²⁹ Ma Pita hanaŋ nena, "Dô! Thêlô sapên etak o ba i, ma tem yamiŋ imbiŋ o denaŋ."

³⁰ Ma Yisu hanaŋ, "Yanaŋ avanôn biŋ êndên o nena bôlôvôn êntêk ma tale miŋ halaŋ bôlôn ju ami denaŋ, ma tem onaŋ êtôm bôlôn lô nena hôthôn ya paliŋ."

³¹ ††Ma doŋtom Pita hanaŋ lôklokwaŋ nena, "Mi anôn! Ik ya vônô, ma miŋ hatôm yanaŋ nena yahathôn o paliŋ ami. Milôk!" Ma nê ku sapên enaŋ aên iyom.

Yisu hatenj mek hamô Getsemani

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² †Vêŋ ma thêlô êyô loŋ atu ba elam nena Getsemani ma hanaŋ hadên anên nê ku, "Môlô nôŋ loŋ êntêk ma yana ek yaterj mek." ³³ Ma hawa Pita lo Jems ma Jon haviŋ yani. Ma yani kapô halêlêk lôk lamalaiŋ kambom. ³⁴ †††Ma hanaŋ hadên thêlô nena, "Yakapôlôn lêk malaiŋ bomaŋ hatôm lêk yahama yôv. Môlô nôŋ loŋ êntêk ma nôŋ lêlê."

³⁵ Ma hi daim dokte ma hêv yak halôk pik ma hatenj mek nena loŋôndê la hêk ek yani ma nêŋ malaiŋ lôk vovaŋ êntêk vê. ³⁶ †††Ma hanaŋ, "O Aba [§] Wakamik, o hatôm undum nômkama sapên. Aên ba nêŋ tase êntêk vê ênjêk ya. Ma doŋtom miŋ osopa yenaŋ yalenj haviŋ ami. Mi, osopa oda anêŋ lem haviŋ."

³⁷ Ma Yisu hale hi ma hayê anên nê ku lêk êk sôm. Ma hanaŋ hadên Pita, "Saimon, hôêk sôm e? O miŋ hatôm ômô lêlê wakma te ami e? ³⁸ Nômô lêlê ba notenj mek ek miŋ nôŋ yak ba nundum kambom ami. Kapô lahaviŋ indum mavi ma doŋtom auk ma pulusikna ba miŋ hatôm indum ami."

³⁹ Vêŋ ma havôhi ma hatenj mek bô atu hathak loŋbô. ⁴⁰ Ma halehi hathak loŋbô ma hayê thêlô êk sôm denaŋ ek malê nena maleniŋ hayaŋ ba miŋ hatôm nêŋ lêlê ami. Ba intu êthôn nena nenaŋ malê êndên yani.

⁴¹ Vêŋ ma halehi bôlôn te lô ma hanaŋ hadên thêlô, "Môlô ôêk sôm ba owa lovak denaŋ e? Hatôm! Odaŋ, wakma lêk hayô yôv ek netak ya Anyô Anên Nakaduŋ atu êndôk nê kambom baheniŋ. ⁴² Aên ba numbiyô ek alôana. Ôŋgô! Ôpatu ba tem enaŋ ya bêŋ lêk halêŋ yôv."

Evalonj Yisu

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yisu hanaŋ abô denaŋ ma Judas hayô. Yani ma nê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te. Ma avômalô bêŋ anôn êlêŋ iviŋ yani ba ewa biŋ vovak lôk okdiba. Nê takên ma nê bêŋbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk nê bêŋbên vi êv thêlô ba êlêŋ.

⁴⁴ Ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ bôk hik lavônjiŋ te thô hadên i nena, "Ôpatu ba yahaliŋu, êŋ ma Yisu. Ba intu nobaloŋ loŋ ma noja ba unu." ⁴⁵ Ma ôpên hi kethen hadên Yisu ma hanaŋ, "Kêdônwaga." Ma haliŋu yani. ⁴⁶ Ma nê takatu ba i haviŋ Judas evalonj Yisu ba ewa ba i. ⁴⁷ Ma nê takatu ba imiŋ habobo te hadadi anên biŋ vovak ma hale anyô bêŋ habôk da anên anyô ku te limbuk vi vê.

⁴⁸ Êŋ ma Yisu hanaŋ hadên thêlô nena, "Ya ma anyô kambom anôn ba intu owa biŋ vovak lôk okdiba ba ôlêŋ ek nobaloŋ ya e? ⁴⁹ †††Aisê? Wak nômbên intu ma yahamô unyak mathen anên piklêvôn ba yahadôn

† 14:18 Sng 41:9 †† 14:24 Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hib 9:20 ‡ 14:28 Mat 28:16; Mak 16:7

†† 14:31 Jon 11:16 †† 14:32 Jon 18:1 ††† 14:34 Jon 12:27 ††† 14:36 Mak 10:38; Jon 6:38 § 'Aba' anên ôdôn ma kamik. Êŋ

môlô ma miñ ovaloñ ya ami eka? Ma doñtom lêk nô m takên habitak ek Wapômbên anên abô injik anôn.”
⁵⁰ †Êñ ma anên nê ku sapên etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

⁵¹ Ma anyô muk te hasopa Yisu haven yam ba havuliv liñkupik hathak sôp mavi te iyom. Ma idum ek nebalon yani, ⁵² ma doñtom evalon sôp oyañ ma hasôv liñpopam ba hi.

Enañ Yisu bën hadên Sanhedlin

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24)

⁵³ Ma thêlô ewa Yisu ba i hadên anyô bën habôk da. Ma nê bën bën êbôk da sapên lôk nê bën bën sapên lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ sapên ethak doñtom.

⁵⁴ Ma Pita hasopa Yisu haven yam ma doñtom haven daim dokte. Ma habitak hayô anyô bën habôk da anên badên kapô. Ma hi hamô haviñ sôp bidon ba havuñu atum haviñ thêlô.

⁵⁵ Ma nê bën bën êbôk da lôk Sanhedlin †† sapên êbôlêm avômalô doho ek nenañ Yisu anên kambom takatu ba hadum bën ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô. Ma doñtom miñ êpôm Yisu anên kambom te ek nijik yani vônô ami. ⁵⁶ Avômalô bën anôn enañ abôyañ hathak Yisu, ma doñtom iniñ abô takatu ba enañ ma miñ hatôm doñtom ami.

⁵⁷ Ma doho iviyô imiñ ma enañ abôyañ hathak Yisu aëntêk, ⁵⁸ † “Yêlô alaño yani hanañ nena, ‘Tem yandiniñ unyak mathen êntêk ba anyô elav hathak baheniñ. Ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav lukmuk yañ atu ba miñ elav hathak baheniñ ami.’” ⁵⁹ Ma doñtom iniñ abô takatu ba enañ hi mayaliv ma miñ enañ abô doñtom ami.

⁶⁰ Êñ ma anyô bën habôk da haviyô hamiñ thêlô maleniñ ma hanañ hik Yisu liñ nena, “Nê takêntêk lêk enañ o bën yôv ma o bônôn eka? O abô mi e?” ⁶¹ Ma doñtom Yisu bônôn iyom ma miñ hanañ abôla ami.

Ma anyô bën habôk da hanañ hik Yisu liñ hathak loñbô nena, “O ma Mesia, Anyô Bën Mathen atu anên Nakaduñ e?”

⁶² Ma Yisu hanañ nena, “Ya êñ êntêk. Ma tem ôñgô Anyô Anên Nakaduñ atu tem êmô Wapômbên Lôk-liñyak Anôn bañ vianôn ba tem êyô êmô buliv ba êlêm.”

⁶³ Ma anyô bën habôk da halaño abô êñ ma hakakaviñ anên kwêv ma hanañ, “Lêk yôv. Aisê ka alalô leñihaviñ nadaño abô doho imbiñ?” ⁶⁴ ††Lêk alaño yôv nena habuliñ Wapômbên anên athên ba hanañ nena yanida ma hatôm Wapômbên. Ba intu lemimhabi aisê?”

Ma thêlô sapên enañ nena, “Hadum kambom ba intu ema.” ⁶⁵ Vêm ma doho êsôvwapôk hathak yani. Ma vi ivuliv ma siñ hathak sôp ma êpên yani ba enañ nena, “O plopet te ma onañ nena opalê intu hik o?” Ma sôp bidon evalon yani ba ik haviñ.

Pita hanañ nena hathôn Yisu paliñ

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pita hamô tamu unyak atu anên badên kapô, ma anyô bën habôk da anên avi ku te halêm. ⁶⁷ Ma hayê Pita havuñu atum hamô. Ma hatitiñ yani ba hanañ, “O êntêk intu bôk hoven haviñ Yisu, anyô Nasalet atu.”

⁶⁸ Êñ ma Pita hanañ, “Mi, yahathôn abô intu ba honañ paliñ.” Ma hale ba hi habobo badên abôlêk. Ma tale te halañ.

⁶⁹ Ma avi ku atu hayê Pita hathak loñbô ma hanañ hadên anyô takatu ba imiñ habobo yani aëntêk, “Ôpêntêk ma nê takatu iniñ anyô te.” ⁷⁰ Ma doñtom yani hanañ hathak loñbô, “Mi.”

Vêm ma nê takatu ba imiñ habobo yani enañ hadên Pita hathak loñbô, “Avanôn biñ nena o ma anyô Galili te ba intu o ma anên anyô te.”

⁷¹ Ma doñtom Pita hanañ nena, “Ya miñ yahanañ abô avanôn ami, êñ ma tem Wapômbên nêm vovañ êndên ya. Yahalam Wapômbên anên athên ba yahanañ nena yahathôn ôpêntu ba onañ abô hathak paliñ.”

⁷² Kethen oyañ ma tale halañ bôlôn yañ, êñ ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanañ hadên yani nena, “Tale miñ halañ bôlôn ju ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlôn lô nena hôthôn ya paliñ.” Êñ ma Pita hakôm ba halañ kambom.

Ewa Yisu ba i hadên Pailat

(Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

15 ††Lôkbôk momañiniñ ma Sanhedlin sapên ethak doñtom. Thêlô ma nê bën bën êbôk da lôk avômalô iniñ nê bën bën lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ. Ma ibutiñ abô hathak doñtom vêm ma ekak bañ luvi lusu ma ewa ba i hadên Pailat.

² Ma Pailat hanañ hik Yisu liñ aëntêk, “O ma avômalô Israël iniñ kiñ e?”

Ma Yisu hanañ nena, “Intu êñ, hatôm intu honañ.”

³ Ma nê bën bën êbôk da ibi Yisu liñkupik hathak abô lomaloma. ⁴ Ma Pailat hanañ hadên Yisu hathak loñbô, “O abô mi e? Thêlô ibi lemvimkupik hathak abô lomaloma.”

⁵ †††Ma doñtom Yisu bônôn iyom. Ba intu Pailat hason kambom.

⁶ Waklavôn Hale ba Hi nômbên intu, ma avômalô ethak elam anyô koladôn te anên athên ek Pailat nêm vê. Ma Pailat hathak hêv ôpên vê. ⁷ Sondabên êñ ma anyô te anên athên nena Balabas hamô koladôn. Yani hamô koladôn haviñ nê takatu ba thêlô ik vovak hadên Lom ba ik anyô doho vônô. ⁸ Êñ ma avômalô i hadên Pailat ma elam ek nêm anyô koladôn te vê êtôm hathak hadum lôbôlôn.

⁹ Ma Pailat hanañ hadên thêlô nena, “Lemimhaviñ yatak môlô avômalô Israël unim kiñ êntêk e?” ¹⁰ Pailat hayala nena nê bën bën êbôk da leñindañ hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanañ aên. ¹¹ †††Ma doñtom nê bën bën êbôk da ik avômalô kapôlôn liñ ek

ma abô Alam, Yisu thêlô iniñ abô. † 14:49 Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 † 14:50 Mak 14:27-31 †† Sanhedlin ma avômalô Israël iniñ kaunsil. ‡ 14:58 Jon 2:19-21 †† 14:64 Wkp 24:16; Jon 19:7

†† 15:1 Luk 22:66 ††† 15:5 Ais 53:7; Mak 14:61 ††† 15:11 Ap 3:13-14

nendam nena netak Balabas ba ni ma nebalonj Yisu lonj.

¹² Ma Pailat hanañ hik thêlô liñ hathak lonjbô nena, "Yandum malê êndênj ôpatu ba môlô olam nena Israeł inij kiñ?"

¹³ Ma sapênj elam nena, "Nijik vônô esak a!"

¹⁴ Ma Pailat hanañ, "Eka? Yani hadum malê kam-bom?"

Ma donjom thêlô elam lôklala hathak lonjbô nena, "Nijik vônô esak a!"

¹⁵ Ma Pailat lahavij nê m leñj mavi êndênj avômalô nômbênj atu ba intu hatak Balabas ba hi. Ma hanañ ek nebalı Yisu esak yak lôkmanjij vêm ma hatak halôk nê vovak bahenij ek nijik vônô esak a.

Nê vovak enañ abôma hathak Yisu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Vêm ma nê vovak ewa Yisu ba i Pailat anênj unyak badênj kapô. Ma elam nê vovak sapênj ba êlêm ethak donjom. ¹⁷ Ma ewa kiñ anênj kwêv thalalenj daim te ma ik hathak Yisu ma ewa yak lôkmanjij atu ba epesanj hatôm kiñ inij kulunj ma ik halôk wakadôk. ¹⁸ Ma iviyô ma êv bahenj hathak lej ma enañ, "Waklêvônj mavi, avômalô Israeł inij kiñ!" ¹⁹ Ma ik wakadôk hathak alokwanj te lôbôlônj ma êsôvwapôk hathak yani. Vêm ma elek venjndônj lêlô hadênj yani lôk êbô anênj athênj. ²⁰ Ma enañ abôma hathak yani vêm ma ibi kwêv thalalenj atu thô ma ik yanida anênj kwêv daim hathak lonjbô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

Ik Yisu hathak a

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ †Ma anyô te anênj athênj nena Saimon anênj Sailini halêm anênj buyañ ba hadum ek ni Jelusalem. Yani ma Aleksanda lo Lupus inij lambô. Ma nê vovak êpôm yani ba êpôvij ek enja Yisu anênj alovalañanjij. ²² Êñ ma ewa Yisu ba i lonj te anênj athênj nena Golgota. Athênj êñ anênj ôdônj nena Lonj Lenkadôk Lokwanj. ²³ Ma ewa waiñ ba eyelanj havij alokwanj te anênj thôk ba êv hadênj yani ek inum ek etauvij vovañ. Ma donjom hadô. ²⁴ ††Êñ ma thêlô ik yani lonj hathak a. Vêm ma ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anênj kwêv lo sôp.

²⁵ Wakma hatôm 9 kilok lôkbôk ma ik Yisu lonj hathak a. ²⁶ Alovalañanjij anênj vulij ma eto abô atu ba enañ hathak Yisu aêntêk,

AVÔMALÔ ISRAEL INIJ KIJ

²⁷ †Ma êthôkwênj anyô vani lokwanju havij. Êthôkwênj yanj hamiñ Yisu banj vianônj, ma yanj hamiñ banj vikenj. ††²⁹ ††Ma avômalô takatu ba elom lonjndê êñ ba i ibi abôma hathak yani lôk itutunij lenj kadôk ba enañ, "Ai! O atu ba honañ nena tem undinij Wapômbênj anênj unyak mathenj ma ondav esak lonjbô êtôm wak lô

iyom e? ³⁰ Êñ ma oda nê m oda bulubij ba otak alovalañanjij ma ôlêm pik!"

³¹ Ma nê bênjbênj êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabanj enañ abôma havij. Ba enañ hadênj i nena, "Ôñgô! Yani bôk hêv avômalô vi bulubij, ma donjom miñ hatôm nê m yanida bulubij ami eka? ³² Yani ma Mesia, Israeł inij kiñ e? Êñ ma etak alovalañanjij ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanê mimbij!" Ma anyô ju atu ba imij alovalañanjij havij yani enañ abôma havij.

Yisu hama

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Waklêvônj biñ ma momanjiniñ hayô pik sapênj vov ba hêk aleba hayô 3 kilok. ³⁴ ††Ma 3 kilok ma Yisu halam lôklala aêntêk, "Eloi, Eloi, lama sabaktani?" Abô êñ anênj ôdônj nena, "Yenanj Wapômbênj, yenanj Wapômbênj, aisê ka hôdô ya?"

³⁵ Ma avômalô vi atu ba imij lonj êñ elanj abô êñ ma enañ, "Odanj, yani halam Elia."

³⁶ ††Ma anyô te hi bôlônj donjom ma hawa kapôk ba hasonj halôk waiñ manij. Ma hathôkwênj kapôk êñ hathak apiyak te ba hêv hadênj Yisu ek inum. Ma ôpênj hanañ, "Dô! Alalô nagê vêmam. Yakô Elia tem êlêm enja yani vê ênjêk alovalañanjij la?"

³⁷ Ma Yisu halam kaêk lôklala ma hama.

³⁸ Ma sôp bênj atu ba hamiñ unyak mathenj ek hayañ unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vulij ba hayô vibij. ³⁹ Ma anyô vovak laik atu ba hamiñ habobo Yisu hayê kobom atu ba Yisu hama hathak, êñ ma hanañ, "Avanônj biñ, ôpêntêk ma Wapômbênj anênj Nakadunj anônj."

⁴⁰ †Avi doho imij daim dokte ba êyê imij. Thêlô êñ te ma Malia anênj Magadala. Ma te ma Malia, Jems yaô lo Josep inij talêbô. Ma te ma Salome. ⁴¹ Sêbôk ba Yisu hamô Galili ma avi takênj esopa yani ba êv yani sa. Ma avi bênj anônj êmô havij ba ivij Yisu ba i Jelusalem.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Wak ik Yisu vônô, êñ ma waklavônj avômalô ethak êpôpêk inij nômkama ek Sabat. Ma wak êñ anênj yanjij bôlôvônj ma tem Sabat. ⁴³ Ba intu wak hamiñ denañ ma Josep anênj Alimatia hayô. Yani ma Sanhedlin inij anyô bênj te. Yani hathak hêv ma ek Wapômbênj anênj lonj lôklijyak atu tem êlêm. Ma miñ hakô ami ma hi hadênj Pailat ma hanañ ek enja Yisu anênj kupik. ⁴⁴ Ma Pailat halanjô nena Yisu lêk hama yov ba hasonj kambom ma halam anyô vovak laik halêm. Ma hanañ hik ôpênj liñ nena, "Yisu lêk hama yov mena mi e?" ⁴⁵ Ma halanjô anyô vovak laik anênj abô yov ma halôk ek Josep enja anênj kupik. ⁴⁶ Êñ ma Josep hêv sôp daim mavi te vuli ma hawa Yisu liñkupik vê hêk alovalañanjij ma havuliv sij hathak sôp atu. Ma hi hadô hêk siô valu abyanj atu ba elav ek nedav nê nama êndôk. Ma habubi valu bênj te ek hik siô abôlêk sij hathak. ⁴⁷ Malia anênj Magadala lôk Malia, Josep anênj

† 15:21 Lom 16:13 †† 15:24 Sng 22:18 ‡ 15:27-28 Ais 53:12 †† Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Aênj ba Wapômbênj anênj abô bute hik anônj. Abô êñ hanañ aêntêk, "Thêlô êyê yani hatôm anyô kam-bom." †† 15:29 Sng 22:7; 109:25; Mak 14:58

††† 15:34 Sng 22:1 ††† 15:36 Sng 69:21 § 15:40 Luk 8:2-3

talêbô, iminj ma êyê loj atu ba etak Yisu anêj kupik hêk.

Yisu haviyô hathak lojbô

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

16 Sabat hale ba hi ma Malia anêj Magadala lôk Malia, Jems anêj talêbô, ma Salome êv vuli nôm ôv mavi ek neja ba ini ek netak esak Yisu kupik. ² Ma sonda êj anêj wak te môj anêj lôkbôk momanjini ma thêlô iviyô ba i siô. ³ Ma enaj hadêj i nena, "Opalê tem ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê ek alalô am?"

⁴ Êyô siô ma êyê nena valu bêtj atu ma lêk ibubi hi hamô danj. ⁵ Thêlô ibitak êyô valu abyanj kapô ma êyê anyô muk lôk kwêv thapuk daim te hamô thêlô bahenjianôj. Thêlô êyê ma esoj kambom.

⁶ Ma dojtom ôpêj hanañ, "Minj nosoj ami. Yahayala nena ôbôlêm Yisu anêj Nasalet atu ba ik hathak a. Yani lêk haviyô ba hi ma minj hêk loj êntêk ami. Ôngô loj atu ba êdô yani hêk êntêk. ⁷ †Ma unu nonaj êndên anêj nê ku lôk Pita nena, 'Yani lêk hamôj ek môlô ba hi Galili. Ôyô loj êj ma tem nôpôm yani êtôm atu ba bôk hanañ yôv hadênj môlô.'"

⁸ Ma avi takênj êkô ba elowaliñ kambom ma etak siô ba êsôv ele yaiñ ba i. Thêlô êkô ba bônôj iyom ma minj enaj abô êj hadênj anyôla ami.

[Malia anêj Magadala lôk Yisu anêj nê ku êyê yani ††

(Mat 28:9-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23)

⁹ Yisu haviyô hadênj sonda te anêj wak te môj. Ma hik i thô môj hadênj Malia Magadala, avi atu ba bôk Yisu hêv ngôk bahenji ba lahavuju vê hêk yani. ¹⁰ Êj ma Malia hi hanañ hadênj nê takatu ba bôk evenj haviñ

† 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28 †† Nê lôkauk bêtj anôj lenjñhabi nena abô êj ma Mak da minj hato ami, ma anyôla hato havenj yam.

yani. Nê takênj lenjñmalaiñ ba elaj êmô. ¹¹ Ma elajô nena Yisu lêk hamô lôkmala ba Malia lêk hayê yani, ma dojtom minj êvhaviñ abô êj ami.

¹² Havenj yam ma Yisu anêj nê ku ju etak malak bêtj ba i loj yanj. Ma Yisu habitak yanja ba hik i thô hadênj thai. ¹³ Ma ele i enaj abô êj hadênj nê ku vi, ma dojtom minj êvhaviñ iniñ abô ami.

¹⁴ †Yôv ma Yisu anêj nê ku laumiñ ba lahavute eyanj nôm êmô, ma Yisu da hayô ek thêlô. Ma hathanj thêlô hathak iniñ kapôlôñij thekthek ba minj êvhaviñ nê takatu ba êyê nena yani lêk haviyô yôv iniñ abô ami.

¹⁵ ††Êj ma Yisu hanañ hadênj thêlô, "Unu êtôm pik sapênj ma nonaj Abô Mavi atu ba hathak ya bêtj êndên avômalô sapênj. ¹⁶ ††Nê takatu ba êvhaviñ ba ithik njan ma tem Wapômbênj nêm i bulubiñ. Ma nê takatu ba minj êvhaviñ ami, ma tem nêpôm Wapômbênj anêj abô atu nena ini nêndôk loj atum.

¹⁷ †††Wapômbênj tem etak lavôñij lomalama êndôk nê êvhaviñ bahenjian aêntêk. Esak yenañ athênj, ma tem nêñêm ngôk vê lôk nenañ abô masôm lukmuk. ¹⁸ †††Ma nebalonj umya kambom êmô bahenjian lôk ninum nôm atu ba injik anyô vônô ma dojtom tem nêpôm mavi. Ma netak bahenjian êyôñgêk nê lôk lijin, ma tem nimbitak mavi."

Wapômbênj hawa Yisu

(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

¹⁹ †Anyô Bêtj Yisu hanañ abô haviñ thêlô yôv ma ewa yani hathak lenj ba hi hamô Wapômbênj banjianôj.

²⁰ ††Vêm ma anêj nê ku i enaj Abô Mavi êj havenj loj sapênj. Ma Anyô Bêtj hadum ku haviñ thêlô ba hik iniñ abô loj hathak lavôñij takatu ba idum.]

‡ 16:14 1Ko 15:5 †† 16:15 Ap 1:8 †† 16:16 Ap 2:38 ††† 16:17 Ap 2:4; 8:7 ††† 16:18 Luk 10:19; Ap 28:3-6 § 16:19 Ap 1:9-11; 2:33-34 †† 16:20 Ap 14:3; Hib 2:3-4

Luk

Abô mônj

Luk hatu kapya êntêk. Yani ma anyô loj buyan ma miñ Israeël te ami. Yani ma dokta te ma Pol anêñ anyô môlô. Yanida ma miñ hayê Yisu ami, ma doñtom hanañ abô haviñ nê nômbênj atu ba bôk êyê Yisu hathak maleñj. Yani hatu kapya êntêk hadênj anyô bênj Tiapilus. Tiapilus ma anyô Lom te. Tiapilus miñ bôk hayê pik atu Yisu hamô ba haveñ ami. Ba intu Luk hawasa bênj anônj. Luk lahaviñ Tiapilus eyala abô avanônj esak malêla takatu ba Yisu hanañ ba hadum. Ba intu hatu hathak malêla takatu habitak vêm ka evathu Yisu hi aleba hayô waklavônj hathak leñ ba hi. Aênj iyom ma Luk hik thô nena Yisu miñ halêm ek nêm nê Israeël iyom bulubiñ ami. Mi, halêm ek nêm nê Israeël lôk nê loj buyan bulubiñ imbiñ. Luk halam Yisu nena, "Anyô Anêñ Nakaduñ" bênj anônj.

Hatu kapya êntêk hadênj 60 mena 70 AD la. Ma haveñ yam ma hatu kapya Aposel haviñ.

Abô mônj

1 †Anyô bênj Tiapilus, avômalô bênj anônj eto kapya hathak nôm takatu ba bôk hik anônj hêk yêlô malêvônj. ² Thêlô eto abô hatôm atu ba anyô vi êyê Yisu hadum ba hanañ. Nê êñ êmô hatôm Wapômbênj anêñ nê ku ek enañ abô hadênj avômalô. ³ Aênj ba yalenmavi anônj ba yahato kapya êntêk hadênj o hathak nôm takênj ek malê nena yada yahadum ku bênj anônj ek yahanañ hik abô takênj liñ hathak Yisu anêñ ku sapênj ek yenañ abô êñ imbitak êtôm loho mavi. ⁴ Yahato abô takênj ek nêm o sa ek oyala abô takatu ba bôk holañô, êñ ma abô avanônj.

Añela hayô ek Sekalaia

⁵ Sêbôk atu ba Kiñ Helot hayabiñ avômalô Judia ma anyô habôk da te hamô ba anêñ athênj nena Sekalaia. Yani hadum ku habôk da haviñ nê ôdônj atu ba iniñ athênj nena Abiya. Ma yanavi Elisabet habitak anêñ Alon anêñ limi haviñ. ⁶ Thai êmô thêthônj mavi hêk Wapômbênj ma, ma ethak esopa abô balabuñ lôk Anyô Bêñ anêñ abô sapênj ba iniñ kambom mi. ⁷ Ma doñtom Elisabet ma avi yamu ba intu thai avômena mi, ma êmô aleba eyalôv.

⁸ Wak te ma ôdônj Abiya iniñ waklavônj nindum ku êmô unyak matherj. Ma etak Sekalaia ek indum ku êñ. ⁹ ††Thêlô esopa nê êbôk da iniñ kobom ba ibi valu ek nêgê nena opalê intu tem imbitak êyô Anyô Bêñ anêñ unyak matherj ba ni ek êmbôk kamuñ ôv mavi. Êñ ma Sekalaia anêñ athênj habitak ba yani hi Wapômbênj anêñ unyak ek êmbôk da. ¹⁰ Ma Sekalaia habôk da ôv mavi ba avômalô bênj anônj imiñ unyak viyaiñ ba etenj mek imiñ.

¹¹ Êñ ma Anyô Bêñ anêñ añela te hayô ek Sekalaia ba hamiñ loj êbôk da ôv mavi anêñ loj vianônj. ¹² Sekalaia hayê añela, êñ ma hasonj ba hakô kambom. ¹³ Ma doñtom añela hanañ, "Sekalaia, miñ ôkô ami. Anêm mek ma Wapômbênj halañô. Vônim Elisabet tem embathu nalum malô te ba ondam anêñ athênj nena Jon. ¹⁴ Ma tem lemmavi bênj anônj. Amena êñ habitak ma avômalô bênj anônj tem leñjîmavi ¹⁵ †ek malê nena yani tem imbitak anyô lôk athênj bênj imiñ Anyô Bêñ ma. Yani miñ hatôm inum yak waiñ lôk ñañ manij vi ami. Hamiñ talêbô la denañ ma tem Lovak Matherj êmbôlô yani kapô siñ. ¹⁶ Ma tem endom avômalô Israeël bênj anônj ba ini êndênj Anyô Bêñ, thêlônij Wapômbênj.

¹⁷ ††Ma yani tem êmônj ek Anyô Bêñ ma anêñ lôklok-wañ lôk ku lo loj ma tem êtôm Elia anêñ. Ma tem indum ba lami lôk nali nimbitak kapôlônij doñtom. Lôk indum nê leñônônj kôtônj leñônônj ekyav ek nedañô nê thêthônj iniñ auk mavi. Ma yani tem indum aênj ek avômalô nêpôpêk i ba neyabiñ Anyô Bêñ anêñ êyô."

¹⁸ Ma Sekalaia hanañ hadênj añela, "Yai luvi bôk ayalôv yôv ba yanêmimbiñ abô êñ aisê?"

¹⁹ ††Ma doñtom añela hanañ viyanj nena, "Ya Gebliel, ba yahamiñ Wapômbênj thohavloma. Ba intu yanida hêv ya ba yahalêm ek yanañ abô mavi êntêk êndênj o. ²⁰ Yôv ma ondañô, miñ hêv haviñ yenañ abô ami. Aênj ba vembôlêk tem putup ba miñ hatôm onañ abô ami endeba yenañ abô êntêk injik anônj êtôm waklavônj atu ba Wapômbênj hanañ am."

²¹ Avômalô eyabiñ Sekalaia aleba mi ma leñjîhabi nena malê te lêk hapôm Sekalaia hamô unyak matherj kapô am? ²² Ma Sekalaia hale yaiñ ma abôlêk putup. Ba hik nômkama thô hathak bañ iyom ma miñ hanañ

† 1:1 Ap 1:1 †† 1:9 Kis 30:7

‡ 1:15 Nam 6:2-3 †† 1:17 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 †† 1:19 Dan 8:16; 9:21

abô ami. Aên ba thêlô eyala nena yani lêk hayê wênj te hêk unyak matherj kapô.

²³ Sekalaia hadum anênj ku yôv ma yani havôhi anênj unyak. ²⁴ Havenj yam ma Sekalaia yanavi Elisabet hasaberj. Ma havunj i hatôm ayônj baherjvi. ²⁵ Ma hanañ nena, "Anyô Bêñ lamavi ba hadum nômj êñ ek ya ba hêv yenañ mama vê hêk avômalô malenij."

Añela hayô ek Malia

²⁶ Elisabet hasaberj hatôm ayônj baherjvi ba lahavute, ma Wapômbênj hêv añela Gebliel ba hi hayô malak Nasalet hêk Galili kapô. ²⁷ †Yani hi hadênj avi muk te anênj athênj nena Malia. Malia anênj avômalô bôk epe-sañ abô yôv ek nendom yani êndênj anyô te anênj athênj nena Josep. Josep ma Kiñ Devit anênj lim.

²⁸ Añela hi hadênj Malia ma hanañ, "Waklêvônj mavi o! Anyô Bêñ hêv lamavi anônj hadênj o ba hamô havij o."

²⁹ Ma Malia hanañ abô êñ ma hasoñ kambom ba la-habi nena abô êntêk ma aisê am. ³⁰ Ma doñtom añela hanañ hadênj yani, "Malia, miñ ôkô ami. Lêk hôpôm Wapômbênj anênj lamavi. ³¹ ††Ondañô, tem osaberj ba onja okna te ba ondam anênj athênj nena Yisu. ³² †Yani ma tem imbitak anyô lôk athênj bênj. Ma tem nendam yani nena Wapômbênj Lenj anênj Nakaduñ. Ma tem Anyô Bêñ Wapômbênj nêmj lim Devit anênj ku kiñ êndênj yani. ³³ Ma tem êmô êtôm Jekop anênj avômalô iniñ kiñ wak nômbênj intu sapênj. Ma anênj ku eyabinj anênj avômalô hatôm nêmj yak ami ma mi anônj."

³⁴ Ma Malia hanañ hadênj añela aêntêk, "Nôm êñ tem imbitak aisê am? Miñ bôk yahêk havij anyô te ami."

³⁵ Ma añela hanañ nena, "Lovak Matherj tem êlêm êndôk o ma Wapômbênj Lenj anênj lôklokwanj tem êyô o vôv. Ba amena atu ba hovathu ma tem matherj ba nendam nena Wapômbênj Anênj Nakaduñ. ³⁶ Ondañô. Yatam avi Elisabet bôk avôdôñna ba elam yani nena avi yamu, ma doñtom lêk hasaberj ba anênj ayônj baherjvi ba lahavute ba tem embathu amena te.

³⁷ ††Nôm late miñ malaiñ ek Wapômbênj indum ami."

³⁸ Ma Malia hanañ, "Ya ma Anyô Bêñ anênj avi ku. Ba indum êndênj ya êtôm intu honañ." Êñ ma añela hatak Malia ba hi.

Malia hi hayê Elisabet

³⁹ Ma Malia hatak anênj loñ ma hi ketherj ba hayô malak te atu ba hêk loñ dumlolê anênj Judia. ⁴⁰ Ma habitak hayô Sekalaia anênj unyak kapô ma hanañ waklêvônj mavi hadênj Elisabet. ⁴¹ Ma Elisabet hanañ abô ma amena hapundik hamiñ yani la kapô ba Lovak Matherj havôlô yani kapô siñ. ⁴² Êñ ma Elisabet halam kaêk lôk lamavi ba hanañ, "Wapômbênj hêv lamavi bênj anônj hadênj o hamônj ek avi vi. Ba tem indum mavi êndênj o imbij amena intu ba hamiñ o kapôlôm. ⁴³ Ma doñtom ya avi alê te ba yenañ Anyô Bêñ anênj talêbô halêm ek êñjê ya? ⁴⁴ Ondañô, yaha-lañj anêm waklêvônj, êñ ma amena êntêk hamiñ

yalensoam lamavi ba hapundik. ⁴⁵ Bôk holañj Wapômbênj anênj abô ba hôêvhavij nena tem indum aênj. Ba intu ômô lôk lemmavi!"

Malia anênj yenj

⁴⁶ ††Ma Malia hanañ,

"Yakapôlônj habô Anyô Bêñ anênj athênj,

⁴⁷ ma yadahôlônj lamavi hadênj Wapômbênj atu ba hêv ya bulubinj

⁴⁸ ek malê nena yani hayê ba lahabi anênj avi oyañ atu ba hadum anênj ku.

Avômalô sapênj tem nenañ nena Wapômbênj hêv lamavi hadênj ya hatôm wak nômbênj intu sapênj

⁴⁹ ek malê nena Wapômbênj Lôklokwanj Anônj hadum nômbênj ek ya.

Ma anênj athênj ida êñjêk matherj.

⁵⁰ †††Yani hathak hêv kapô hadênj nê takatu ba elañj anênj abô hadênj sêbôk ma êntêk ma emberj yam imbij.

⁵¹ †††Yani hadum ku bênjbênj hathak yani anênj lôklokwanj.

Ma hathak havalonj avômalô takatu ba êbôi ma habi i hi.

⁵² §Ma hathak hamô nê bênjbênj iniñ lôklokwanj lu.

Ma hêv athênj bênj hadênj nê athênj mi.

⁵³ §†Ma hathak havakônj avômalô takatu ba ema kisi hathak nômj mavi anônj ba lenijnyiyak.

Ma doñtom nê lôk nômkama bênj, ma hathak hêv i vê ba i oyañ.

⁵⁴ §††Ma yani hathak hêv anênj avômalô ku Islael sa, ma lahabi anênj abô atu ba bôk havak havij Ablaham lôk anênj limi sapênj nena tem laimbi i ba nêmj i sa wak nômbênj intu sapênj."

⁵⁶ Êñ ma Malia hamô havij Elisabet hatôm ayônj lô vêm ma halehi anênj loñ hathak loñbô.

Elisabet havathu Jon anyô hathik njan

⁵⁷ Ma Elisabet anênj waklavônj embathu hayô ba havathu okna te. ⁵⁸ Êñ ma Elisabet anênj thalalenj lôk anênj avômalô elañj nena Anyô Bêñ hêv kapô bênj hadênj yani ba intu êbôi lôk lenijnyiyak anônj.

⁵⁹ §†Ma amena êñ hamô hatôm wak baherjvi ba lahavulô, ma anênj avômalô êlêm ek nenjgothe anênj kupik. Ma lenijnyiyak nênjêm lambô Sekalaia da anênj athênj êndênj okna êñ. ⁶⁰ Ma doñtom talêbô hanañ nena, "Mi. Alalô nandam nena Jon."

⁶¹ Ma thêlô enañ hadênj yani nena, "Libumi la miñ bôk ewa athênj Jon ami."

⁶² Êñ ma thêlô enañ hik lambô liñ hathak baherjny nena nendam anênj athênj aisê? ⁶³ Aênj ba hanañ hathak banj nena neja aselenj te êlêm. Ma hatô nena, "Okna êñ anênj athênj ma Jon." Ma thêlô sapênj êyê athênj êñ ba esonj kambom. ⁶⁴ Ma ketherj oyañ ma Sekalaia hanañ abô hathak loñbô ba habô Wapômbênj anênj athênj.

†† 1:46 1Sml 2:1-10 ††† 1:50 Sng 103:13,17 ††† 1:51 2Sml 22:28 § 1:52 Jop 12:19; 5:11; Sng 147:6 §† 1:53 Sng 34:10 §†† 1:54-55 Sng 98:3; Stt 17:7; Mai 7:20 §§ 1:59 Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21

† 1:27 Mat 1:16,18 †† 1:31 Ais 7:14; Mat 1:21-23 † 1:32 2Sml 7:12-13,16; Ais 9:7 †† 1:37 Stt 18:14

⁶⁵ Ma avômalô malak êñ êyê nôñ êñ ba êkô kambom. Ma abô êñ hi havenj Judia iniñ loñ takatu ba hamô dumlolê sapênj. ⁶⁶ Ma thêlô enañ hadênj i nena, "Anyô Bêñ anênj lôklokwanj hamô havinj amena êntêk ba embenj yam ka tem imbitak aisê?"

Sekalaia anênj yenj

⁶⁷ Yôv ma Lovak Matheñ hayô halôk Jon lambô Sekalaia kapô ba hanañ abô plopet aêntêk,

⁶⁸ † "Anyô Bêñ, Israeñ iniñ Wapômbênj, lêk halêm ek nêñ anênj avômalô vê êñjêk iniñ malaiñ. Ba intu nanêm athênj bêñ êndênj yani.

⁶⁹ †† Yani hêv Anyô Lôklokwanj te habitak anênj anyô ku Devit anênj thalalenj ek nêñ alalô bulubiñ.

⁷⁰ Yani hadum aênj hatôm sêbôk ba hanañ hadênj anênj plopet matheñ ba enañ nena

⁷¹ †† tem Wapômbênj nêñ alalô bulubiñ êñjêk nê vovak lôk nê takatu ba bôk êpôlik hathak alalô.

⁷² †† Aênj ba yani hêv kapô ek alalôaniñ bumalô lôk la-habi anênj tabô matheñ.

⁷³ †† Abô atu ba yani bôk havak balabuñ havinj alalôaniñ kamik Ablaham nena

⁷⁴ tem nêñ alalô bulubiñ êñjêk nê vovak iniñ lôklokwanj ek alalô nandum anênj ku ma miñ nakô ami

⁷⁵ ††† ek namô matheñ lôk thêthônj êñjêk Wapômbênj ma êtôm wak nômbênj intu sapênj.

⁷⁶ ††† Aênj ba, yenañ okna, tem ômônj ek ôpôpêk Anyô Bêñ anênj loñôndê ek êlêm ba intu tem nendam o nena Wapômbênj Lenj anênj plopet.

⁷⁷ ††† Lôk ôndônj anênj avômalô ek neyala nena Wapômbênj tem nêñ i bulubiñ esak hêv iniñ kambom vê.

⁷⁸ ††† Alalôaniñ Wapômbênj lahiki bêñ anônj ba intu hêv kapô ba tem indum nôñ êñjêk lôk nêñ anênj wak êlêm anênj lenj

⁷⁹ ek nêñ deda êndênj avômalô takatu ba bôk ema ba êmô momañiniñ bêñ kapô. Lôk anênj deda êñjêk tem nêñ alalô sa ek namberj loñôndê labali mavi."

⁸⁰ Ma Jon halumbak bêñ ma habitak lôklokwanj hathak hêvhavinj. Êñjêk ma hi hamô loñ thiliv ba hayabinj anênj waklavônj êlêm yaiñ ek indum anênj ku êñjêk avômalô Israeñ malenjinj.

Malia havathu Yisu

(Mat 1:18-25)

2 Waklavônj êñjêk ma Sisa Ogastus havak abô majanj ek neja avômalô pik takatu ba Lom eyabinj i iniñ athênj. ² Wak êñjêk ma môñ anônj ek gavman hawa avômalô iniñ athênj. Ma Kulinius ma hamô hatôm plovinj Silia iniñ gavman bêñ. ³ Êñjêk ma avômalô sapênj i iniñ malak ôdônj nenanena ek neja iniñ athênj. ⁴ Josep habitak anênj Kiñ Devit anênj thalalenj. Ba intu hatak Nasalet anênj Galili ma hi Devit anênj malak ôdônj Betlehem anênj Judia. ⁵ Yani hi havinj Malia ek neto thainj athênj. Avi êñjêk bôk epesanj anênj abô yôv ek nendôm êndênj Josep. Ma wak êñjêk ma Malia hasabenj.

† 1:68 Sng 72:18 †† 1:69 Sng 18:2 †† 1:71 Sng 106:10 †† 1:72 Stt 17:7; Sng 105:8-9 †† 1:73 Stt 22:16-17 ††† 1:75 Tit 2:12-14 ††† 1:76 Ais 40:3 † 1:77 Jer 31:34 † 1:78 Ais 60:1-2

⁶ Êmô Betlehem denañ ma Malia anênj waklavônj hayô ek embathu. ⁷ Ma havathu namalô bôp ba havuliv hathak sôp ba hadô hêk bokmanjkañ iniñ kabum ek malê nena unyak atu ba hêk ek avômalô nêñjêk ma lêk putup ba mi.

Añela hayô ek nê eyabinj bok

⁸ Ma nê eyabinj boksipsip doho êmô loñ êñjêk viyaiñ ba eyabinj iniñ bok hadênj bôlôvônj. ⁹ Ma Anyô Bêñ anênj añela te hayô ek thêlô lôk Anyô Bêñ anênj deda lôkmanjinj habi hayôhêk thêlô ba êkô kambom. ¹⁰ Ma donjom añela hanañ nena, "Miñ nôkô ami. Odañô! Yahawa abô mavi halêm ek môlô ba tem indum avômalô sapênj lenjinjmavi anônj. ¹¹ Lêk êntêk hêk Devit anênj malak ma avi te havathu okna te atu ba tem nêñ môlô bulubiñ. Yani ma Anyô Bêñ, Mesia ††† atu ba Wapômbênj bôk hatak ek nêñ anênj avômalô bulubiñ. ¹² Môlô tem ôñgô amena kasek te ivuliv hathak sôp ba êdô hêk bokmanjkañ iniñ kabum. Nôm êñjêk ma hatôm lavônjinj ek môlô ôñgô."

¹³ Añela hanañ yôv ma ketheñ oyañ ma añela bêñ anônj anênj lenj êlêm iviñ yani. Ma êbô Wapômbênj anênj athênj ba enañ aêntêk,

¹⁴ †† "Nômbô Wapômbênj anênj athênj lôkmanjinj esak lenjbum.

Ma pik ma anênj labali êmô imbiñ avômalô takatu ba Wapômbênj lamavi hathak."

Nê eyabinj bok i êyê Yisu

¹⁵ Añela etak thêlô ba i malak lenj ma nê eyabinj bok enañ hadênj i, "Alôana ek nagê nôñ atu ba Anyô Bêñ hanañ hadênj alalô nena lêk habitak Betlehem."

¹⁶ Êñjêk ma thêlô i ketheñ ma êpôm Malia lo Josep ma amena kasek atu ba hêk bokmanjkañ iniñ kabum.

¹⁷ Thêlô êyê yôv ma enañ abô takatu ba añela hanañ hadênj i hathak amena êñjêk. ¹⁸ Ma avômalô elañjê nê eyabinj bok iniñ abô êñjêk ba esonj kambom. ¹⁹ ††† Ma Malia lahabi abô takênj ba havalonj loñ hêk kapô. ²⁰ Ma nê eyabinj boksipsip ele i ma êbô Wapômbênj lôk lenjinjmavi anônj hadênj Wapômbênj hathak nôñ takatu ba thêlô êyê lo elañjê hatôm atu ba añela hanañ hadênj i.

Elam Yisu anênj athênj

²¹ ††† Wak bahenjiñ ba lahavulô hale ba hi ma engothe okna êñjêk anênj kupik ba elam anênj athênj nena Yisu. Athênj êñjêk ma Malia miñ hasabenj ami denañ ma añela te bôk halam yôv.

Simeon lo Ana êyê Yisu

²² ††† Josep lo Malia iniñ waklavônj nimbitak mabuñ êñjêk Wapômbênj ma hayô hatôm balabuñ atu ba Mose bôk hatô. Êñjêk ma ewa Yisu ba i Jerusalem ek nêñ nêñ êndênj Anyô Bêñ ²³ ††† hatôm anênj balabuñ bôk hanañ

††† Mesia ma abô Hiblu ma Kilisi ma abô Glik. Ma anênj ôdônj ma 'Ôpatu ba Wapômbênj hêv ek nêñ avômalô bulubiñ." †† 2:14 Luk 19:38 ††† 2:19 Luk 2:51 †† 2:21 Luk 1:31 †† 2:22 Wkp 12:1-8 ††† 2:23 Kis 13:2

yôv nena, “Nônêm anyô môn sapênj êndênj Wapômbênj.”²⁴ †Lôk i ek nêmbôk da hatôm Anyô Bêj anênj balabuŋ bôk hanaŋ nena, “menak bôbô lokwanju mena thabiyom muk lokwanju.”

²⁵ Ma anyô te hamô Jelusalem ba anênj athênj nena Simeon. Yani ma anyô thêthônj ba hasopa abô balabuŋ dedauŋ mavi. Yani hayabiŋ Mesia atu ba tem nê m Is-lael thêvô. Ma Lovak Matherj hamô haviŋ Simeon.

²⁶ Ma Lovak Matherj bôk hanaŋ hadênj yani yôv nena tem miŋ ema ami ma êmô endeba ênjê Anyô Bêj anênj Mesia vêmam. ²⁷ Ma Lovak Matherj halom yani ba hi Wapômbênj anênj unyak matherj. Yani hamô denaŋ ma Josep lo Malia ewa Yisu ba êlêm ek nesopa abô balabuŋ. ²⁸ Ma Simeon hasip okna hamô baŋ ma habô Wapômbênj ba hanaŋ aêntêk,

²⁹ “Anyô Bêj Wapômbênj, ya anêm anyô ku. Lêk ya-hayê yôv ba tem yama lôk yalenj mavi êtôm atu ba bôk hovak abô haviŋ ya.

³⁰ †Lêk yamalenj hayê nô m atu ba hôv ek nê m yêlô bulubiŋ.

³¹ Hôpôpêk nô m ênj hêk avômalô sapênj malenj.

³² †Nôm ênj ma hatôm deda ek avômalô loŋ buyaŋ nêgê,

ma tem nê m athênj lôkmanjŋj êndênj anêm avômalô Is-lael.”

³³ Yisu anênj lambô lo talêbô elanô Simeon anênj abô atu ba hanaŋ hathak okna ênj ba esonj kambom. ³⁴ †Ênj ma Simeon hêv mek hadênj thêlô ma hanaŋ hadênj Malia aêntêk, “Wapômbênj hatak okna êntêk ek indum avômalô Is-lael bênj anônj nê nê m yak ma bênj anônj nimbiyô nimiŋ. Yani tem êmô êtôm Wapômbênj anênj lavônjŋj te ma donjom avômalô bênj anônj tem miŋ nê nê mimiŋ yani ami. ³⁵ Ênj ma avômalô bênj anônj iniŋ auk loŋ kapô tem imbitak loŋ yaiŋ. Ma tem kapôlôm indiŋ o êtôm biŋ vovak hadabênj bimdaluŋ kisi.”

³⁶ Ma plopet avi te hamô haviŋ ba anênj athênj nena Ana. Yani ma Panuel anênj nalavi ba habitak anênj Asel anênj ôdônj. Yani bôk avôdônja ba anênj sondabênj hatôm 84. Sêbôk ba yani avi muk ma hawa anyô ba hamô haviŋ yamalô hatôm sondabênj baherjvi ba lahavuju. ³⁷ Vê m ma yamalô hama ma yani hamô hatôm avi tôp sondabênj bênj anônj. Wak lo bôlôvônj ma miŋ hatak unyak matherj ami, ma hathak hatak nô m ek nê m yerj lo eterj mek. ³⁸ Ma Simeon hanaŋ abô denaŋ, ma avi ênj hi habobo thêlô ma hêv lamavi hadênj Wapômbênj. Ma hanaŋ abô hathak okna ênj hadênj avômalô takatu ba êmô ek eyabiŋ waklavônj atu ba Wapômbênj nê m avômalô Is-lael vê ênjêk iniŋ malaiŋ.

³⁹ †Josep lo Malia idum nô mkama sapênj hatôm atu ba Anyô Bêj anênj balabuŋ hanaŋ vê m ma ele i iniŋ malak Nasalet hêk Galili. ⁴⁰ Ma okna halumbak ba habitak lôklokwanj. Ma anênj auk mavi bênj anônj. Ma Wapômbênj anênj wapôm hamô haviŋ yani.

Yisu hamô unyak matherj kapô

⁴¹ †Sondabênj nô mbênj intu ma Yisu anênj talêbô lo lambô i Jelusalem ek nêgê waklavônj anênj athênj nena Hale ba Hi. ⁴² Ma Yisu anênj sondabênj hatôm laumiŋ ba lahavuju, ma thêlô idum aênj ba ethak ba i Jelusalem ek nêgê waklavônj ênj. ⁴³ Waklavônj bênj ênj hale halôk ma thêlô ele i iniŋ loŋ. Ma okna Yisu ma hamô Jelusalem denaŋ. Ma talêbô lo lambô êthônj ba i.

⁴⁴ Ma esonj nena lêk haviŋ anênj avômalô vi ba hi la. Ba evenj wak daluk te vê m ma êyê mi, ênj ma i êbôlêm yani havenj iniŋ avômalô malêvônj. ⁴⁵ Ma donjom miŋ êpôm ami, ênj ma êvô i Jelusalem hathak loŋbô ek nê mbôlêm yani. ⁴⁶ Wak lô hale ba hi yôv ma êpôm yani hamô unyak matherj kapô. Yani hamô haviŋ kêdônjwaga doho ba hanaŋ iniŋ abô ma hanaŋ hik thêlô liŋ.

⁴⁷ Avômalô takatu ba elanô anênj abô lôk anênj auk bênj ma esonj kambom. ⁴⁸ Ênj ma lambô lo talêbô êyê yani ba esonj kambom haviŋ. Ma talêbô hanaŋ, “Yenaŋ okna, hudum malê aênj? Yai akô kambom ba abôlêm o.”

⁴⁹ Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Mamu ôbôlêm ya eka? Miŋ oyala nena tem yamô Wakamik anênj unyak ami e?” ⁵⁰ Ma donjom êthônj anênj abô ênj anênj ôdônj paliŋ. ⁵¹ †Yôv ma hi haviŋ talêbô lo lambô ba i Nasalet. Ma hanaŋ iniŋ abô ba hasopa. Ma talêbô havalonj abô takênj loŋ hêk kapô. ⁵² †Yisu habitak bênj ma anênj auk mavi anônj. Ma Wapômbênj lôk avômalô lenj mavi hathak yani.

Jon anyô hathik ŋaŋ hanaŋ Wapômbênj anênj abô

(Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

3 Hadênj sondabênj laumiŋ ba labaherjvi atu ba kinj Sisa Taibelias hayabiŋ Lom, ma Pontius Pailat hayabiŋ Judia, ma Helot hayabiŋ Galili, ma yaŋ molok Pilip hayabiŋ Itulia lo Takonitis, ma Lisanas hayabiŋ Abilene, ² ma Anas lo Kaiapas êmô hatôm anyô bênj êbôk da. Hadênj wak ênj ma Sekalaia nakaduŋ Jon hamô loŋ thiliv, ma Wapômbênj hêv anênj abô hadênj yani. ³ †Ênj ma Jon hi havenj loŋ takatu ba hamô habobo ŋaŋ Jolodaŋ ma hanaŋ ek avômalô nede kapôlônjŋj liliŋ ba nisik ŋaŋ ek Wapômbênj nê m iniŋ kambom vê. ⁴ Hatôm plopet Aisaia bôk hatô halôk anênj kapya nena,

“Kaêk te halam havenj loŋ thiliv nena,
‘Nôpôpêk loŋôndê ek Anyô Bêj êlêm,
ma nopesaŋ ba imbitak thêthônj ek yani.

⁵ Nusivuŋ kolosonj sapênj siŋ
ma node dumlolê sapênj pesa ba imbitak kalônj
mavi.

Ma nopesaŋ loŋôndê lokbaŋ ba imbitak thêthônj,
ma loŋôndê kekela ma nopesaŋ ba imbitak thêthê
mavi.

††† 2:41 Kis 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8 ††† Sêbôk ma Wapômbênj anênj aŋela ik Ijip iniŋ apenena mônj vônj. Ma hayô Is-lael ma hayê thalalenj hamô iniŋ unyak abôlêk, ênj ma hale ba hi ba miŋ hik Is-lael te vônj ami. § 2:51 Luk 2:19 †† 2:52 15ml 2:26; Snd 3:4 ††† 3:3 Ap 13:24

† 2:24 Wkp 12:8 †† 2:30 Ais 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11 † 2:32 Ais 42:6; 49:6; 52:10 †† 2:34 Ais 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8 †† 2:39 Mat 2:23

⁶ Ma avômalô pik sapênj tem nêgê Wapômbênj anênj kobom atu ba hêv avômalô bulubij.”

Aisaia 40:3-5

⁷ †Avômalô bênj anônj i hadênj Jon ek isik thêlô ma hanañ hadênj i, “Môlô ma umya kambom anênj nali ba osoñ nena tem yasik môlô ek nôsôv ênjêk Wapômbênj anênj lamaniñ e? Mi anônj! ⁸ ††Ma nundum kobom takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim liliñ. Ma miñj lemimimbi auk takatu ba nonañ êndênj am nena, ‘Ablaham ma yêlôaniñ bumalô. Ba intu yêlô ma avômalô thêthônj.’ Mi, yanañ êndênj môlô nena Wapômbênj hatôm enja valu takêntêk ba epesañ Ablaham anênj limi esak. ⁹ †Kisiñj lêk hamô alokwañj ôdônj yôv ek alokwañj takatu ba miñj hik anônj mavi ami ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.”

¹⁰ Ma avômalô nômbênj atu ba elañj anênj abô enañ hik yani liñ, “Yêlô nandum malê?”

¹¹ Ma Jon hanañ nena, “Anyô anênj kwêv ju hamô ma nêv yañ êndênj anyô yañ atu ba kwêv mi. Ma anênj nôv hamô ma nêv aênj iyom.”

¹² ††Ma nê ewa takis doho êlêm ek Jon isik thêlô imbiñj ba enañ hik yani liñ nena, “Kêdônjwaga, yêlô nandum malê?”

¹³ Ma Jon hanañ, “Môlô noja takis êtôm atu ba Lom iniñ anyô bênj hanañ iyom ma miñj noja vi oyañ ami.”

¹⁴ Ma nê vovak doho enañ hik yani liñ haviñ nena, “Ma yêlô nandum malê?”

Ma hanañ nena, “Miñj o mathalalenj êndênj avômalô ek noja iniñ valuselenj oyañ ami. Lôk miñj osau nê idum abô ek onja anyô yañ anênj nômkama ami. Ma lemimimbi nena môlônim ku anênj vuli ma hatôm môlô.”

¹⁵ Avômalô Islael ethak êv maleniñj ek Mesia nena tem êlêm. Ba êyê Jon hadum ku takênj ma esonj nena yani ma Mesia la. ¹⁶ ††Êñj ma Jon hanañ hadênj i nena, “Yahathik môlô hathak njañ, ma donjom ôpatu ba tem embenj ya yam anênj lôklokwañj ma bomañ ek yenañ. Yani ma anyô lôk athênj bênj ma ya ma yaônâlôk ba intu miñj hatôm yapole anênj vakapô bokngôp anênj yak vê ami. Yani tem isik môlô esak Lovak Mathenj lôk atum. ¹⁷ Yani tem isuv nôv anênj kupik vê ba êndô anônj êmô unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvônj ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miñj ema ami.” ¹⁸ Ma Jon hanañ abô bênj anônj haviñ ek imbi avômalô leniñ liñ ba hathak kobom êñj ma hanañ Wapômbênj anênj Abô Mavi bênj hadênj thêlô.

¹⁹ ††Vêm ma Jon hathañ Galili iniñ Anyô Bênj Helot hathak anênj kambom takatu ba hadum ba hanañ te bênj nena, “Aisê ka howa mamuyañ molok yanavi Helodias hatôm vônim?” ²⁰ Êñj ma Helot hadum kambom yañ hathak lonjbô nena hatak Jon hamô koladônj.

Jon hathik Yisu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34)

²¹ Jon hathik avômalô bênj anônj halôk njañ aleba hathik Yisu haviñ. Hathik vêm ma Yisu hamiñj ba hatenj

† 3:7 Mat 12:34; 23:33 †† 3:8 Jon 8:33,39 † 3:9 Mat 7:19 †† 3:12 Luk 7:29 †† 3:16 Ap 13:25 ††† 3:19 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

mek ma lenj hakyav. ²² †††Ma Lovak Mathenj halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani. Ma kaêk te halêm anênj lenj ba hanañ nena, “O ma yenañ okna atu ba yalenjhaviñj videdaunj. Ma yalenjmavi anônj hathak o.”

²³ §Yisu hadum anênj ku môñj havenj avômalô maleniñj, ma anênj sondabênj ma habobo 30. Ma avômalô esonj nena yani ma Josep nakaduñj.

Ma Josep ma Heli nakaduñj.

²⁴ Ma Heli ma Matat nakaduñj.

Matat ma Livai nakaduñj.

Livai ma Melki nakaduñj.

Melki ma Janai nakaduñj.

Janai ma Josep nakaduñj.

²⁵ Josep ma Matatias nakaduñj.

Matatias ma Amos nakaduñj.

Amos ma Nahum nakaduñj.

Nahum ma Esli nakaduñj.

Esli ma Nagai nakaduñj.

²⁶ Nagai ma Mat nakaduñj.

Mat ma Matatias nakaduñj.

Matatias ma Semen nakaduñj.

Semen ma Josek nakaduñj.

Josek ma Joda nakaduñj.

²⁷ Joda ma Joanan nakaduñj.

Joanan ma Lesa nakaduñj.

Lesa ma Selubabel nakaduñj.

Selubabel ma Sealtiel nakaduñj.

Sealtiel ma Neli nakaduñj.

²⁸ Neli ma Melki nakaduñj.

Melki ma Adi nakaduñj.

Adi ma Kosam nakaduñj.

Kosam ma Elmadam nakaduñj.

Elmadam ma El nakaduñj.

²⁹ El ma Josua nakaduñj.

Josua ma Eliesel nakaduñj.

Eliesel ma Jolim nakaduñj.

Jolim ma Matat nakaduñj.

Matat ma Livai nakaduñj.

³⁰ Livai ma Simeon nakaduñj.

Simeon ma Juda nakaduñj.

Juda ma Josep nakaduñj.

Josep ma Jonam nakaduñj.

Jonam ma Eliakim nakaduñj.

³¹ Eliakim ma Melea nakaduñj.

Melea ma Mena nakaduñj.

Mena ma Matata nakaduñj.

Matata ma Natan nakaduñj.

Natan ma Devit nakaduñj.

³² ††Devit ma Jesi nakaduñj.

Jesi ma Obet nakaduñj.

Obet ma Boas nakaduñj.

Boas ma Salmon nakaduñj.

Salmon ma Nason nakaduñj.

³³ Nason ma Aminadap nakaduñj.

Aminadap ma Atmin nakaduñj.

††† 3:22 Jon 1:32 § 3:23 Luk 4:22; Jon 6:42 †† 3:32 Rut 4:17-22

Atmin ma Alni nakaduḅ.
 Alni ma Heslon nakaduḅ.
 Heslon ma Peles nakaduḅ.
 Peles ma Juda nakaduḅ.
³⁴ Juda ma Jekop nakaduḅ.
 Jekop ma Aisak nakaduḅ.
 Aisak ma Ablaham nakaduḅ.
 Ablaham ma Tela nakaduḅ.
 Tela ma Naho nakaduḅ.
³⁵ Naho ma Seluk nakaduḅ.
 Seluk ma Leu nakaduḅ.
 Leu ma Pelek nakaduḅ.
 Pelek ma Ebel nakaduḅ.
 Ebel ma Sela nakaduḅ.
³⁶ †Sela ma Kainan nakaduḅ.
 Kainan ma Alpaksat nakaduḅ.
 Alpaksat ma Sem nakaduḅ.
 Sem ma Noa nakaduḅ.
 Noa ma Lamek nakaduḅ.
³⁷ Lamek ma Metusela nakaduḅ.
 Metusela ma Inok nakaduḅ.
 Inok ma Jalet nakaduḅ.
 Jalet ma Mahalalel nakaduḅ.
 Mahalalel ma Kenan nakaduḅ.
³⁸ ††Kenan ma Inos nakaduḅ.
 Inos ma Set nakaduḅ.
 Set ma Adam nakaduḅ.
 Adam ma Wapômbên nakaduḅ.

Sadaḅ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

4 Lovak Matherḅ hadum ku lôklokwanḅ hamô Yisu kapô, êḅ ma hatak ḅaḅ Jolodaḅ hêk. Ma Lovak Matherḅ halom yani ba hi loḅ thiliv. ² Ma hamô loḅ êḅ hatôm wak 40 ek Sadaḅ êndôk yani la ek indum kambom. Ma miḅ hayaḅ nôḅ ami aleba hama kisi.

³ Ma Sadaḅ hanaḅ hadêḅ yani, “Avanôḅ, o Wapômbên anêḅ Nakaduḅ ma onaḅ ek valu êntêk imbitak êtôm polom.”

⁴ †Ma doḅtom Yisu hanaḅ viyaḅ, “Wapômbên anêḅ kapy a hanaḅ, ‘Anyô miḅ hatôm êmô lôkmala esak polom iyom ami.”

⁵ Vêḅ ma Sadaḅ halom Yisu ba hathak dumlolê bêḅ te ba hi daku anêḅ dum. Ketherḅ oyaḅ ma hik pik êntêk anêḅ loḅ lôkliḅyak sapêḅ thô hadêḅ yani. ⁶ Ma hanaḅ hadêḅ Yisu, “Tem yanêḅ loḅ takêḅ iniḅ athêḅ bêḅ lôk iniḅ lôkmaḅḅḅ sapêḅ êndêḅ o ek oyabiḅ. Nôm takêḅ ma yenaḅ ba yalenḅhaviḅ yanêḅ êndêḅ opalê, êḅ ma tem yanêḅ. ⁷ Aêḅ ba hôêḅ yeaḅ hadêḅ ya, ma tem yanêḅ nôḅkama takêḅ sapêḅ êndêḅ o.”

⁸ ††Ma Yisu hanaḅ, “Wapômbên anêḅ kapy a hanaḅ, ‘Nêḅ yeaḅ êndêḅ Wapômbên anêḅ Anyô Bêḅ lôk undum yani iyom anêḅ ku.”

⁹ Yôḅ ma Sadaḅ halom ba hi Jelusalem ma hatak yani hamiḅ unyak matherḅ anêḅ vôḅ. Ma hanaḅ, “Avanôḅ, o

ma Wapômbên anêḅ Nakaduḅ ma ôsôḅ kisi nu tamu pik ¹⁰ ek malê nena bôk eto yôḅ nena, “Yani tem nêḅ anêḅ aḅela ek neyabiḅ o mavi ¹¹ lôk nisip o ek miḅ hatôm valu la embatho vemkapô ami.”

Kapy a Yeaḅ 91:11-12

¹² ††Ma Yisu hanaḅ, “Wapômbên anêḅ kapy a hanaḅ nena, ‘Miḅ osaê Wapômbên anêḅ Anyô Bêḅ ami.”

¹³ ††Sadaḅ halôk Yisu la ek indum kambom takêḅ vêḅ ma hatak yani ba hi ma hayaḅḅ wak yaḅ.

Yisu hadum ku môḅ daluk hêk Galili

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Hathak Lovak Matherḅ anêḅ lôklokwanḅ ma Yisu hale hi Galili hathak loḅbô. Ma abô hathak yani havenḅ loḅ takêḅ sapêḅ. ¹⁵ Ma hadôḅ thêlô hamô iniḅ unyak yeaḅ ba avômalô sapêḅ ebam yani.

Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu

(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Ma Yisu hi Nasalet, loḅ êḅ intu anêḅ loḅ halumbak bêḅ hamô. Ma Sabat ma hi unyak yeaḅ hatôm anêḅ kobom hathak hadum. Haviyô hamiḅ ek esam Wapômbên anêḅ abô. ¹⁷ Ma êḅ plopet Aisaia anêḅ kapy a hadêḅ yani, ma hakak ma hapôm abô bute hanaḅ aêntêk,

¹⁸ “Anyô Bêḅ anêḅ Lovak Matherḅ hamô haviḅ ya ek malê nena Anyô Bêḅ hatak ya ek yanaḅ anêḅ Abô Mavi êndêḅ avômalô siv.

Ma hêḅ ya ba yahalêḅ ek yanaḅ bêḅ êndêḅ ḅê takatu ba êmô koladôḅ ek nede yaiḅ

lôk yanaḅ êndêḅ ḅê maleniḅ pusip ek nêḅê tak esak loḅbô

ma yanja ḅê takatu ba anyô vi êḅ vovaḅ hadêḅ i vê ¹⁹ ††lôk yanaḅ nena lêk ma Anyô Bêḅ anêḅ waklavôḅ hik anêḅ lamavi thô.”

Aisaia 62:1-2

²⁰ Êḅ ma hik kapy a siḅ ma hêḅ hadêḅ ôpatu ba hayaḅḅ kapy a ma halôk hamô biḅ. Ma avômalô sapêḅ ititiḅ yani. ²¹ Ma hanaḅ nena, “Abô êntêk ba hêk Wapômbên anêḅ kapy a ba olaḅô intu lêk hik anôḅ.”

²² †Ma thêlô sapêḅ esaḅ ba enaḅ nena anêḅ abô ma mavi anôḅ. Ma doḅtom enaḅ, “Yani ma Josep anêḅ nakaduḅ iyom, aêḅ e?”

²³ Ma Yisu hanaḅ hadêḅ thêlô, “Yahayala nena môlô tem nonaḅ abô loḅ kapô te êndêḅ ya aêntêk, ‘Dokta, oda undum lemvimkupik mavi am. Yêlô bôk alaḅô nôḅ takatu ba hudum hêk Kapaneam. Ba intu undum aêḅ êḅjêk anêḅ malak ôdôḅ imbiḅ.”

²⁴ ††Ma hanaḅ, “Yanaḅ avanôḅ êndêḅ môlô nena plopet te hi anêḅ malak ôdôḅ ma anêḅ avômalô miḅ ethak ewa yani thô ami. ²⁵ ††Yanaḅ avanôḅ biḅ êndêḅ môlô nena sêbôk atu ba Elia hamô pik ma Islael iniḅ avi tôp bêḅ anôḅ êmô. Ma Wapômbên hadum ba ôthôm mi hatôm sondabêḅ lô ma wata te haviḅ ba bôm bêḅ habitak loḅ êḅ. ²⁶ ††Ma doḅtom Wapômbên

† 3:36 Stt 11:10-26 †† 3:38 Stt 4:25-26 ‡ 4:4 Lo 8:3 ††
 4:8 Lo 6:13-14

‡‡ 4:12 Lo 6:16; 1Ko 10:9 ††† 4:13 Hib 2:18; 4:15 ‡‡‡ 4:19
 Ais 58:6 § 4:22 Luk 3:23; Jon 6:42 §† 4:24 Jon 4:44 §†† 4:25
 1Kin 17:1,7 §‡ 4:26 1Kin 17:8-16

miñ hêv Elia ba hi hadên avi Israhel te ami, ma mi. Ma hêv hi hadên avi tîp te atu ba hamô Salepat Saidon in-ij pik.

²⁷ † “Ma sêbôk atu ba plopet Elisa hamô ma avômalô Israhel bên anôn êpôm palê lepla. Ma doñtom thêlô te miñ mavi ami, ma mi. Ma Elisa hêv anyô loñ buyarj Naiman anên Silia iyom sa.

²⁸ “Ma avômalô takatu ba êmô unyak yerj elanô abô takên ba lenjmanij kambom. ²⁹ Ma iviyô imiñ ma êv Yisu vê hêk anên malak. Ma êmô yani siñ hi hadên dumlolê atu ba elav iniñ malak hamô anên dum. Ma êmô siñ hadên loñ kambom te ek nêsô yani pônênj êndôk. ³⁰ Ma doñtom Yisu hêv i vê hêk thêlô malêvôn ba haveñj ba hi.”

Yisu hêv ngôk vê

(Mak 1:21-28)

³¹ Vêm ma Yisu halôk ba hi Kapaneam anên Galili. Ma Sabat ma hadôn avômalô. ³² ††Thêlô elanô anên abô ba esonj kambom ek malê nena anên abô ma lôklokwanj bomañ.

³³ Ma unyak yerj êñ, ma anyô te atu ba ngôk lelaik hamô haviñ yani hamô. Ma yani halam kaêk lôklala aêntêk, ³⁴ “Ei. Yisu anên Nasalet, hólêm ek undum malê te êndên yêlô? Hólêm ek umbuliñ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbên anên Anyô Mathenj.”

³⁵ Ma doñtom Yisu hathañ ngôk êñ ba hanañ, “O bônôn ma otak ôpêntu.” Ma ngôk êñ hadum ba ôpênj hêv yak halôk pik hêk thêlô malêvôn ma hatak ôpênj ba hi ma miñ habuliñ ôpênj dokte ami.

³⁶ Ma avômalô sapênj esonj kambom ba enañ hadên thêlôda nena, “Malê êntêk aên am? Yani hanañ hadên ngôk lelaik hatôm anyô lôk athênj bên ma anên abô ma lôklokwanj bomañ ba ngôk elanô ba ele yaiñ ba i.” ³⁷ Ma abô hathak yani hi haveñj loñ bênj êñ sapênj.

Yisu hadum nê lôk lijiñ bên anôn mavi

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)

³⁸ Ma Yisu hatak unyak yerj ma hi Saimon anên unyak. Ma Saimon yanavi hapôm lijiñ vovanj kambom. Ma thêlô enañ ek Yisu nêm yani sa. ³⁹ Êñ ma Yisu hi habobo avi êñ ma hathañ lijiñ êñ ma lijiñ êñ hatak yani. Ma kethenj oyanj ma haviyô ba hapôpêk nôm ek thêlô.

⁴⁰ Wak halôk jalôm ma avômalô ewa nê lôk lijiñ loma-loma êyô ek Yisu. Ma hatak banj hayô hêk tomtom ma sapênj ibitak mavi. ⁴¹ †Ma hadum ba ngôk etak avômalô bên anôn ba ele yaiñ ma elam lôklala nena, “O ma Wapômbên Anên Nakadunj.” Ngôk takênj eyala nena yani intu Mesia ba intu hathañ i ek bônônj.

⁴² Lôkbôk momañiniñ ma Yisu hatak loñ êñ hêk ma hi loñ thiliv. Ma avômalô êbôlêm yani aleba êpôm. Ma idum ek nebalonj yani loñ ek miñ etak thêlô ba ni loñ buyarj ami. ⁴³ Ma doñtom hanañ, “Wapômbên hêv ya ba yahalêm ek yandum ku êñ ba intu yana ek yanañ Abô Mavi esak Wapômbên anên loñ lôklinyak êndên

† 4:27 2Kirj 5:1-14 †† 4:32 Mat 7:28-29 ‡ 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12

avômalô malak yanj imbiñ.” ⁴⁴ ††Êñ ma hi Judia iniñ unyak yerj tomtom ma hanañ Wapômbên anên abô bên hadên i.

Yisu hêv ku lukmuk hadên Saimon

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42)

⁵ †Wak te ma Yisu hamiñ kasukthôm Genesalet †† anên danj ma avômalô bên anôn imiñ ba elanô Wapômbên anên abô ba ililiñ yani siñ hawê haveñj. ² Ma hayê nê ik alim etak iniñ yerj luvi hamô liñdanj ma i ithik iniñ yakseñ. ³ Êñ ma hi hathak yerj êñ yanj, yerj êñ ma Saimon anên. Ba intu hanañ hadên Saimon nena, “Ôlêm ususuniñ yerj dokte ni tovola kasuk.” Ma halôk hamô ma hadôn avômalô.

⁴ Yani hadôn avômalô yôv ma hanañ hadên Saimon nena, “Onja yerj ba nu kasuk malêvôn ma otak yakseñ êndôk kasuk ek ômbôv alim.”

⁵ ††Ma Saimon hanañ, “Anyô bênj, bôkam bôlôvôn daim ma yêlô atak yakseñ halôk kasuk aleba miñ avôn alim te ami ma mi anôn. Ma doñtom lêk honañ ba intu tem yêlô natak yakseñ êndôk kasuk.”

⁶ Thêlô idum aênj ma êvôn alim bên anôn ba yakseñ hadum ek itip. ⁷ Êñ ma ik kaiyav hadên yerj yanj atu ba thêlô idum ku êvôn alim haviñ i nena nêlêm ek nêlêm thêlô sa. Êñ ma êlêm ba etak alim halôk yerj luvi ba hayô siñ ba hadum ek êmô yerj luvi sesonj.

⁸ Saimon Pita lôk nê takatu ba êmô haviñ yani êyê alim nômbênj atu ba êvôn ma esonj kambom. Êñ ma Saimon halek vadônj lêlô hamô Yisu va luvi ma hanañ nena, “Anyô Bênj, otak ya ba nu. Ya anyô yahadum kambom.” ¹⁰ Ma Sebedi anên nakadunj Jems lo Jon atu ba thêlô idum ku êvôn alim haviñ i êyê nôm êñ ba esonj kambom haviñ.

Ma Yisu hanañ hadên Saimon, “Miñ ôkô ami. Vêm ka tem ômbôv anyô êtôm lêk hôvôn alim.” ¹¹ †Êñ ma ewa yerj ba i ethak liñdanj. Ma etak iniñ nômkama sapênj hamô ma i esopa Yisu.

Yisu hadum anyô lepla te mavi

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Wak te ma Yisu hamô malak lônj te ma anyô palê lepla hatêtô liñkupik te halêm. Hayê Yisu ma halek vadônj lêlô ba hakôm halôk pik. Ma hanañ, “Anyô Bênj, lemhaviñ ma hatôm opesanj ya ek yenanj kupik imbitak thêthê mavi.”

¹³ Êñ ma Yisu hasôm ôpênj ma hanañ, “Yalenjhaviñ. Umbitak mabuñ mavi.” Ma kethenj oyanj ma palê lepla hatak ôpênj ma ôpênj habitak liñsiñ anôn.

¹⁴ ††Ma Yisu hanañ hadên ôpênj nena, “Miñ onañ nôm êntêk bênj ami. Ma nu nunjgwik o thô êndên anyô habôk da lôk nêm da êndênj Wapômbênj hatôm Mose bôk hanañ yôv. Ma nê êbôk da tem nenanj êndênj avômalô sapênj nena lêk o mabuñ mavi.”

¹⁵ Ma doñtom abô hathak Yisu hi mayaliv. Ba intu avômalô bên anôn êlêm ek nedañô anên abô lôk in-

†† 4:44 Mat 4:23 †† 5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 ††† Gene-
salet ma kasukthôm Galili anên athênj yanj. ††† 5:5 Jon 21:3-8 †
5:11 Mat 19:27 †† 5:14 Wkp 14:1-32

dum iniñ lijiñ mavi. ¹⁶ Ma doñtom wak bèn anôn ma Yisu hatak avômalô hamô ma hi loñ thiliv ek eteñ mek.

Yisu hadum anyô havuviñ te mavi

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Wak te ma Yisu hadôn avômalô. Ma nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ êlêm anên Jelusalem lôk malak takatu ba hamô Galili lôk Judia kapô. Ma Anyô Bên anên lôklokwan hamô haviñ Yisu ek indum avômalô lôk lijiñ nimbitak mavi. ¹⁸ Ma anyô doho etak anyô havuviñ te halôk hêk yêm ba ewa ba êyô. Thêlô idum ek neja yani ba ini unyak kapô ek netak ênjêk ebobo Yisu. ¹⁹ Ma doñtom avômalô bèn anôn ba loñ putup ba miñ hatôm neja yani ba ini unyak kapô ami. Êñ ma ethak unyak vôn ma êngô unyak vôn abyan ba êlêlô ôpatu halôk avômalô malêvôn aleba hayô Yisu thohavlo ma.

²⁰ †Yisu hayê thêlônin êvhaviñ ma hanañ hadên anyô havuviñ atu nena, “Aiyañ, lêk yahêv anêm kambom sapên vê.”

²¹ Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ elañô abô êñ ma leñiñhabi nena, “Ôpêntêk ma opalê ba hasoñ nena yani ma Wapômbên e? Anyô late miñ hatôm nêm kambom vê ami ma Wapômbên iyom.”

²² Yisu hayala thêlônin auk ba hanañ nena, “Aisê ka môlô lemimhikam hathak abô êntêk? ²³ Abô alê intu vumvum ek yanañ: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapên vê’ mena ‘Umbiyô omben.’ ²⁴ ††Aên ba tem yangik Anyô Anên Nakaduñ atu thô êndên môlô nena anên athên ma bên ba hatôm nêm kambom vê.” Êñ ma Yisu hanañ hadên anyô havuviñ atu aêntêk, “Yanañ êndên o nena umbiyô umiñ ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.” ²⁵ Ketheñ oyañ ma ôpên haviyô hamiñ avômalô malêvôn ma hawa anên yêm. Ma hi anên unyak ba habô Wapômbên anên athên. ²⁶ Ma avômalô sapên esoñ kambom ba êbô Wapômbên anên athên haviñ. Ma êkô ba enañ nena, “Lêk êntêk ma alalô ayê nômbithi anôn te.”

Yisu halam Livai

(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷ Vêm ma Yisu hi hayê anyô hawa takis te ba anên athên nena Livai ba hamô unyak ewa takis. Ma hanañ hadên ôpên nena, “Ôlêm osopa ya.” ²⁸ Êñ ma Livai haviyô ba hatak nômkama sapên hamô ma hi hasopa yani.

²⁹ Ma Livai hi hanğabôm nôm bên hamô anên malak ek Yisu enjañ. Ma nê ewa takis bên anôn lôk avômalô vi eyañ nôm haviñ thai. ³⁰ †Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ doho atu ba êmô Palisi kapô êyê ba enañ abô diñdiñ hadên anên nê ku nena, “Môlô oañ ba unum haviñ nê takis lôk nê idum kambom eka?”

³¹ Êñ ma Yisu hanañ nena, “Nê lôk lijiñ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijiñ mi ma mi. ³² Ma aên iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom ek

nede kapôlônin liliñ. Ma miñ yahalêm ek yandam nê thêthôn ami.”

Enañ hik Yisu liñ hathak kobom evak balabuñ ek nôm

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Ma thêlô enañ hadên Yisu aêntêk, “Wak bèn anôn ma Jon anên nê ku evak balabuñ ek nôm ek leñiñhabi Wapômbên, ma Palisi iniñ nê ku idum aên iyom. Ma aisê ka anêm nê ku eyañ nôm wak nômbên intu sapên?”

³⁴ ††Ma Yisu hanañ nena, “Anyô te hawa avi lukmuk, êñ ma anên anyô môlô eyañ nôm lôk leñiñmavi. Ma miñ hatôm nembak balabuñ ek nôm ami. ³⁵ Ma doñtom haveñ yam ba ewa yani vê hêk thêlô, êñ ma anên nê môlô tem nembak balabuñ ek nôm.”

³⁶ Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te aêntêk, “Anyô te miñ hatôm edabên sôp lukmuk ek indu sôp bô anên abyan siñ esak ami. Hadum aên ma habuliñ sôp lukmuk lôk sôp bô iniñ lêlêyañ haviñ.

³⁷ “Ma môlô othak ôkê waiñ lukmuk halôk kolopak epesañ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiñ lukmuk êñ tem imbuliñ bok kupik bô atu ba bôk thektheke ba tem ipup ba waiñ engasô ni. ³⁸ Ba intu othak ôkê waiñ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiñ mavi ma miñ ipup ami lôk waiñ miñ engasô ni ami.

³⁹ “Ma doñtom nê takatu ba inum waiñ bô yôn ma ethak êpôlik ek waiñ lukmuk. Ba enañ, ‘Waiñ bô ma vasiñ mavi ek waiñ lukmuk.’”

Yisu ma Sabat anên alañ

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

6 †Sabat te ma Yisu lôk anên nê ku i even ku kapô te. Ma anên nê ku even haviñ yani. Ma ewa wit anên va ba ekamithiñ hamô baheniñ kapô ek anên kupik nêm yak ek nejañ. ² ††Ma Palisi doho êyê ba enañ, “Abô balabuñ hanañ nena Sabat ma miñ hatôm nandum ku ba naja nôm ek nanjañ ami. Ma doñtom anêm nê ku ibuliñ waklavôn êñ!”

³ †††Ma Yisu hanañ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anên nê môlô ema kisi ba idum e? ⁴ †Yani habitak hayô Wapômbên anên unyak mathen kapô ba hawa polom mathen atu ba mathen anôn. Polom êñ ma nê êbôk da iyom iniñ ek nejañ ba intu habuliñ abô balabuñ buên. Ma doñtom Devit hayañ ma hêv doho hadên anên nê takatu ba even haviñ yani ba eyañ.”

⁵ Êñ ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Anyô Anên Nakaduñ atu ma Sabat anên Alañ.”

Sabat ma Yisu hadum anyô bañ hatyôk te mavi

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Sabat yañ ma Yisu habitak hayô unyak yeñ te ba hi ma hadôn avômalô. Ma anyô te hamô loñ êñ ba bañ vianôn hatyôk. ⁷ Ma nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ doho êmô ba ititiñ Yisu ek nêgê nena tem indum avômalô lôk lijiñ mavi êndên Sabat mena mi e? Thêlô êbôlêm loñôndê ek nanañ yani bên. ⁸ Ma doñ-

† 5:20 Ais 43:25; Luk 7:48 †† 5:24 Jon 5:8 † 5:30 Luk 15:1-2

†† 5:34 Jon 3:29 †† 6:1 Lo 23:25 ††† 6:2 Jon 5:10 ††† 6:3 1Sml 21:1-6 § 6:4 Wkp 24:5-9

tom hayala thêlônij auk ba hanañ hadênj anyô bañ hatyôk atu nena, "Umbiyô umij ek avômalô sapênj nêgê o." Êñ ma ôpênj haviyô hamiñ.

⁹ Ma Yisu hanañ, "Yahadum ek yanañ injik môlô lij. Alalô hatôm nandum malê ek nasopa Sabat anênj bal-abun? Hatôm nandum mavi mena kambom? Hatôm nanêm anyô sa ek êmô lôkmala mena nambuliñ i ek nema?"

¹⁰ Ma Yisu hatitiñ thêlô sapênj hawê haveñ ma hanañ hadênj ôpatu nena, "Oto bahem." Êñ ma ôpênj hadum aênj ma bañ habitak mavi hathak lonjbô. ¹¹ Ma donjom nê lôkauk hathak abô balabunj lôk Palisi lenjmanij kambom ba enañ hadênj i hi ba halêm nena, "Alalô nandum malê êndênj Yisu?"

Yisu halam aposel laumiñ ba lahavuju

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Wak te ma Yisu hathak dum te ba hi ek eterj mek. Ma bôlôvônj êñ aleba hayañ ma hateñ mek iyom hadênj Wapômbênj. ¹³ Hayañ ma halam nê takatu ba esopa yani ethak donjom. Ma habi bañ hayô hamiñ tomtom hatôm laumiñ ba lahavuju ma halam i nena aposel. ¹⁴ Ma halam Saimon ba hêv athênj lukmuk nena Pita hadênj yani ma yañ molok Andulu ma Jems lo Jon ma Pilip lo Batolomiu ¹⁵ ma Matyu lo Tomas ma Jems Alpius nakaduñ ma Saimon ba elam yani nena Selot ¹⁶ ma Judas Jems nakaduñ ma Judas Iskalot, ôpatu vêm ma hanañ Yisu bênj.

Yisu hadum avômalô bênj anônj mavi

(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)

¹⁷ Yôv ma Yisu lôk anênj nê ku êlôk ba i kalônj bute. Ma avômalô nômbênj atu ba bôk esopa yani êmô lonj êñ lôk avômalô bênj anônj êlêm anênj Judia lo Jelusalem ma avômalô ngwêk Taia lo Saidon êlêm haviñ. ¹⁸ Thêlô êlêm ek nedañô anênj abô lôk indum iniñ nê lôk lijij mavi. Ma nê lôk ngôk lelaik ma Yisu hêv ngôk takênj vê ba ibitak mavi. ¹⁹ Ma avômalô bênj anônj idum ek nêsôm yani ek malê nena anênj lôklokwañ bênj anônj habitak ba hi ba hathak thêlô ma tem thêlô nimbatak mavi.

Yisu hadônj avômalô

(Mat 5:1-12)

²⁰ Ma Yisu hayê avômalô takatu ba esopa yani ma hanañ hadênj i nena, "Môlô avômalô siv, môlô lêk ômô mavi ba Wapômbênj anênj lonj lôkliñyak ma tem môlônim.

²¹ †† Ma môlô takatu ba lêk oma kisi, môlô lêk ômô mavi ba tem lemimviyak.

Ma môlô takatu ba lêk olañ, môlô lêk ômô mavi ba tem nomalik.

²² ‡ Ma avômalô êyê môlô takatu ba osopa Anyô Anênj Nakaduñ atu, ba êpôlik lôk êvôlij dômij ma enañ abôma nena môlônim athênj ma nôm ôvathek kambom.

† 'Aposel' anênj ôdônj nena nê takatu ba Yisu hêv i ba i ek nenañ Wapômbênj anênj abô. †† 6:21 Sng 126:5-6; Ais 61:3; ALK 7:16-17 ‡ 6:22 Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

²³ "Êñ ma lemimmavi lôk nodam kaêk lôklala ek malê nena môlônim nôm mavi bênj lêk hamô malak lenj. Sêbôk ma iniñ bumalô idum aênj hadênj plopet lôkthô.

²⁴ "Ma donjom kikaknena môlô nê lôk nômkama bênj anônj, lêk owa unim nômkama lôk lemimmavi yôv.

²⁵ Ma kikaknena môlô takatu ba lêk lemimviyak, tem noma kisi.

Ma kikaknena môlô takatu ba lêk omalik, tem lemim-malainj kambom ba nodañ.

²⁶ Ma kikaknena môlô takatu ba lêk avômalô sapênj êbô môlô. Sêbôk ma môlônim bumalô êbô plopet abôyañ aênj iyom.

Lemimimbiñ nê takatu ba ik vovak hadênj môlô

(Mat 5:38-48)

²⁷ "Ma donjom yanañ êndênj môlô takatu ba othak olañj yenañ abô nena lemimimbiñ nê takatu ba ik vovak hadênj môlô ma nundum kobom mavi êndênj nê êpôlik hathak môlô. ²⁸ Ma nonañ êndênj Wapômbênj ek indum mavi êndênj nê takatu ba enañ nena Wapômbênj imbuliñ môlô. Ma notej mek ek Wapômbênj indum mavi êndênj nê takatu ba idum kambom hadênj môlô. ²⁹ Ma anyô te hapetav malem dañ vi, ma nuñg-wik vi liliñ ek epetav imbiñ. Ma anyô te havôv anêm kwêv daim vê, êñ ma otak yani ek enja anêm kwêv yañ imbiñ. ³⁰ Ma anyô te hanañ hik o lij hathak nômkama, êñ ma nêm iyom. Ma anyô te hawa anêm nômkama, êñ ma miñ onañ lôklokwañ ek nêm endelêm ami. Dô. ³¹ †† Ma kobom atu ba lemhaviñ anyô yañ indum êndênj o, êñ ma undum aênj êndênj yani.

³² "Môlô lemimhaviñ nê takatu ba lenjinhaviñ môlô iyom, êñ ma osoñ nena môlô avômalô mavi e? Mi anônj, nê idum kambom ethak idum aênj iyom. ³³ Ma môlô othak udum kobom mavi hadênj nê takatu ba idum kobom mavi hadênj môlô iyom, êñ ma osoñ nena môlô avômalô mavi e? Mi anônj, nê idum kambom ethak idum aênj iyom. ³⁴ Ma môlô ôv nômkama hadênj nê takatu ba lemimhabi nena tem nênm viyañ iyom, êñ ma osoñ nena môlô avômalô mavi e? Mi anônj, nê idum kambom ethak idum aênj iyom. ³⁵ Ma donjom lemimhaviñ nundum kobom mavi, êñ ma lemimimbiñ nê êpôlik hathak môlô ba nundum kobom mavi lôk nônm nômkama oyañ êndênj i. Udum aênj ma embenj yam ma tem noja vuli bênj, ma tem nômô êtôm Wapômbênj Lenj anênj nali ek malê nena osopa yani anênj bôk lo lonj. Yani hathak hadum kobom mavi hadênj nê palonj lôk avômalô idum kambom haviñ. ³⁶ Ma môlô kapôlômim injik am esak avômalô lôkthô êtôm môlônim Lemambô kapô hiki hathak avômalô pik sapênj.

Môlô miñ notatale anyô vi iniñ kobom ami

(Mat 7:1-5)

³⁷ †† "Môlô miñ notatale anyô vi ami. Wapômbênj tem etatale môlô aênj iyom! Ma miñ nonañ êndênj anyô vi nena vovañ bênj tem êpôm yani ami. Wapômbênj tem enañ êndênj môlô aênj iyom. Ma anyô te hadum kam-

†† 6:31 Mat 7:12 ‡ 6:37 Mat 6:14

bom hadên o, ma otak kapôlôm ek ôpên. Êñ ma tem Wapômbên nê m anê m kambom vê aên iyom. ³⁸ †Ma ôêv nômkama hadên avômalô vi, ma tem Wapômbên nê m nômkama êndên môlô. Yani tem nê m bên anôñ. Ma doñtom yani hathak hasopa môlônim kobom. Môlô udum palon ma tem yani indum aên. Ma udum wapôm, ma tem Wapômbên indum aên iyom êndên môlô.”

³⁹ ††Vê m ma Yisu hanañ abô lon kapô te hadên thêlô aêntêk, “Hatôm anyô mapusip yañ endom anyô mapusip yañ e? Mi anôñ. Thai luvi tem nê nê m yak êndôk lôv. ⁴⁰ ‡Avômena ethak unyak ma miñ bên ek iniñ kêdônwaga ami. Ma doñtom ethak unyak vê m ma tem nimbitak êtôm iniñ kêdônwaga.

⁴¹ “Aisê ka hôyê siñusik hamô mamuyañ madaluk ma miñ lemhabi aselenñ atu ba hapalañaniñ hêk malem-daluk ami? ⁴² Ma aisê ka honañ hadên mamuyañ, ‘Aiyañ, yalenhaviñ yanê m siñusik vê êñjêk malem?’ O anyô abôyañ, nê m aselenñ atu ba hapalañaniñ hêk malem vê ek nôñgô katô am ka nê m siñusik atu ba hamô mamuyañ madaluk vê.”

Alokwañ lôk anên anôñ

(Mat 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ “Alokwañ mavi ma miñ hathak hik anôñ kambom ami. Ma alokwañ kambom miñ hathak hik anôñ mavi ami. ⁴⁴ Ma anyô ethak êyê alokwañ anên anôñ ma eyala nena alokwañ mavi mena alokwañ kambom. Ma anyô miñ hatôm enja ngôbên mena bada êmô yak lôk-mañgiñ kapô ami. Milôk. ⁴⁵ Aên ba anyô iniñ kobom tem injik iniñ kapôlôniniñ thô. Auk mavi hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama mavi. Ma doñtom auk kambom hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama kambom. Aên ba malêla takatu ba hamô anyô kapô siñ intu tem enañ ende abôlêk.”

Kobom elav unyak

(Mat 7:24-27)

⁴⁶ †† “Aisê ka olam ya nena, ‘Anyô Bên’ ma miñ osopa yenañ abô ami? ⁴⁷ Ma ôpatu ba halê m hadên ya ba hanañ yenañ abô ba hasopa, êñ ma tem yañgik ôpên anên bôk lo lon thô êndên môlô. ⁴⁸ Yani ma hatôm ôpatu ba halav anên unyak landiñ halôk pik lôk valu ba havalon lon majañ. Ma ñambô bên hayô ba hayôkwiñ unyak êñ, ma doñtom miñ hapu ami ek malê nena pik lôk valu havalon lon majañ. ⁴⁹ Ma doñtom ôpatu ba hanañ yenañ abô ma miñ hasopa ami, êñ ma hatôm halav anên unyak hayô hamô pik pulusik. Ma ñambô bên hayô ba hayôkwiñ unyak êñ, ma hapu kethen oyañ ba mi.”

Anyô vovak laik anên hêvhaviñ

(Mat 8:5-13)

7 Yisu hanañ abô takên hadên avômalô vê m ma hi Kapaneam. ² Ma anyô vovak laik te anên Lom hamô ba yani lamavi hathak anên anyô ku te, ma doñ-

tom anên anyô ku êñ hapôm lijiñ kambom ba hadum ek ema. ³ Anyô vovak laik atu hanañ nena Yisu lêk hamô lon êñ, êñ ma yani hêv Israe l iniñ ñê bênbên doho ba i hadên Yisu ek nenañ injik yani liñ ek êlê m indum anên anyô ku êñ mavi. ⁴ Thêlô êyô ek Yisu ma enañ, “Ôpêntêk ma anyô mavi ba intu mavi ek nê m yani sa. ⁵ Ôpên hathak lahaviñ alalô avômalô Israe l ba bôk hêv yêlô sa ek alav unyak yer.”

⁶ Êñ ma Yisu hi haviñ thêlô. Thêlô ebobo anên unyak ma anyô vovak laik êñ hêv anên anyô môlô doho ba i hadên Yisu ma enañ, “Anyô Bên, ya miñ anyô mavi ek ôlê m yenañ unyak kapô ami ba intu dô. Ma aên iyom ma ya miñ anyô mavi ek yasôk yañgê o ami. Yada ya-hamô anyô bên te vibinñ ma yenañ ñê vovak êmô ya vibinñ aên iyom. Ba yahanañ hadên yenañ ñê vovak te nena, ‘Nu’, ma hi. Mena yahanañ hadên yañ nena, ‘Ôlê m,’ ma halê m. Ma yahanañ hadên anyô ku te, ‘Undum ku êntêk,’ ma hadum. Ba intu humiñ daim ba honañ ek yenañ anyô ku imbitak mavi ma tem mavi.”

⁹ Yisu hanañ ôpên anên abô ba hason kambom ma hik i liliñ havôhi ma hanañ hadên avômalô nômbên atu ba evenñ yani yam nena, “Yanañ êndên môlô nena miñ bôk yahayê anyô te anên pik Israe l anên hêvhaviñ hatôm ôpêntêk ami!”

¹⁰ Ma ñê takatu ba enañ abô haviñ Yisu êvô i unyak ma êyê nena anyô lôk lijiñ atu lêk habitak mavi.

Yisu hik anyô ñama te liñ

¹¹ Kasana ma Yisu hi malak te anên athên nena Nain. Ma anên ñê ku lôk avômalô bên anôñ i haviñ yani.

¹² Thêlô ebobo malak êñ anên badên abôlêk ma avômalô malak êñ ewa anyô ñama te ba ele yañ ba i. Yani ma avi tôp te anên nakaduñ doñtom êñ iyom. Ma avômalô malak êñ bên anôñ i haviñ avi tôp lôk nakaduñ ñama atu ba i ek nedav. ¹³ Yisu hayê avi êñ ma lahiki ba hanañ hadên yani nena, “Miñ ondañ andô.”

¹⁴ Ma Yisu hi ma hatak bañ hayôhêk alapa, ma ñê takatu ba evak ôpên imiñ tinjiñ. Ma Yisu hanañ, “Anyô muk, yanañ êndên o, umbiyô!” ¹⁵ ††Ma anyô ñama êñ haviyô hamô ma hanañ abô, ma Yisu hêv ôpên hadên talêbô.

¹⁶ †††Ma avômalô sapên êyê ba êkô ma êbô Wapômbên anên athên ba enañ, “Plopet bên te lêk habitak alalô malêvôn. Ma Wapômbên lêk halê m ek nê m anên avômalô sa.” ¹⁷ Êñ ma abô hathak Yisu anên ku atu ba hadum hi havenñ avômalô Judia iniñ lon sapên lôk pik buyañ takatu ba habobo haviñ.

Jon hêv ñê ku ju ba i ek nenañ injik Yisu liñ

(Mat 11:2-19)

¹⁸ Jon anên ñê ku enañ hadên yani hathak nô m takatu ba Yisu hadum. ¹⁹ Ma halam anên anyô ju êlê m ma hêv i ba i ek nenañ injik Yisu liñ, “O ma Mesia atu ba Wapômbên bôk habutiñ abô ek nê m êlê m mena yêlô nayabiñ anyô yañ?”

† 6:38 Mak 4:24 †† 6:39 Mat 15:14 ‡ 6:40 Mat 10:24-25

†† 6:46 Mat 7:21

‡‡ 7:15 1Kiñ 17:23; 2Kiñ 4:36 ††† 7:16 Luk 1:68

²⁰ Anyô ju ên êyô ek Yisu ma enañ, "Jon anyô hathik ñañ hêv yai ba alêm ek nanañ injik o liñ nena, 'O ma Mesia atu ba Wapômbên bôk habutiñ abô ek nêm êlêm mena yêlô nayabiñ anyô yan?"

²¹ Thai êyô ma êyê Yisu hadum avômalô lôk lijiñ lo-maloma mavi lôk hêv ngôk kambom bên anôñ vê hêk avômalô. Ma hadum nê maleniñ pusip bên anôñ êyê tak. ²² "Vêm ma hanañ hadên thai aêntêk, "Nôbônu ma nonañ êndên Jon esak nôm takatu ba mamu ôyê lo olañ. Nê maleniñ pusip êyê tak, ma nê venjiñvuiñ even, ma nê palê lepla ibitak mavi, ma nê lenjiñdônñ kôtôn elañ abô, ma nê ñama iviyô hathak loñbô ma nê siv elañ Wapômbên anên Abô Mavi atu. Ba intu unu nonañ êndên Jon esak nôm takên. ²³ Ma nê takatu ba êyê ya ba evalon inij êvhaviñ loñ, nêmô lôk lenjiñ-mavi."

²⁴ Ma Jon anên anyô ku êvôi ma Yisu hanañ abô hathak Jon hadên avômalô nena, "Bôk mólô u loñ thiliv ek ôyê malê? Mólô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e? ²⁵ Mi. Mena u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô ba hayañ nôm mavi lomaloma e? Mi, nê takatu ba ik kwêv kêkêlô ma êmô kiñ anên unyak ma miñ êmô loñ thiliv ami. ²⁶ "Mólô u loñ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôn! Ma doñtom yanañ êndên mólô nena Jon ma bên ek plopet sapên. ²⁷ Bôk eto hathak ôpên hêk Wapômbên anên kapy nena, "Odañ, tem yanêm yanañ anyô ku te êmôn ek o, ek enañ yanañ abô bên ek êpôpêk loñdê ek o."

Malakai 3:1

²⁸ "Yanañ êndên mólô nena Jon ma bên ek avômalô pik sapên. Avi te miñ bôk havathu anyô te aên ami ma mi. Ma doñtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbên anên loñ lôklinyak, ôpên ma bên ek Jon."

²⁹ "Sêbôk ma Jon hathik avômalô lôk nê ewa takis haviñ ba intu elañ abô atu ba Yisu hanañ hathak Jon ma enañ, "Wapômbên anên kobom ma thêthôn anôn."
³⁰ "Ma doñtom nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ êdô ek Jon isik thêlô ba intu êvôliñ dômiñ hadên loñdê atu ba Wapômbên hik thô hadên i.)

³¹ Ma Yisu hanañ, "Yanañ aisê esak avômalô bôlôn êntêk? Ma thêlô hatôm malê? ³² Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êmô loñ ethak doñtom halôk ba elam hi ek avômena vi nena,

"Yêlô abi yeñ beleñ ek mólô nondo yeñ, ma doñtom miñ olo yeñ ami.

Ma yêlô alañ asên malên ek mólô nodañ, ma doñtom miñ olañ ami."

³³ "Ma avômalô bôlôn êntêk êtôm avômena takên. Jon anyô hathik ñañ halêm ma hatip ek nôm lôk waiñ. Ma mólô ôpôlik hathak yani ba onañ nena ngôk hamô haviñ yani. ³⁴ "Ma doñtom Anyô Anên Nakaduñ atu halêm ma miñ hatip ek nôm lo waiñ ami. Ba intu mólô onañ, 'Ôngô, anyô ên hathak hayañ nôm lôk hanum waiñ bên anôn aleba intu halo molo. Yani ma nê idum kambom lôk nê ewa takis inij anyô mólô.' ³⁵ Aên ba

† 7:22 Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 †† 7:26 Luk 1:76 ‡ 7:29 Luk 3:12 †† 7:30 Mat 21:32 †† 7:34 Luk 15:2

Wapômbên anên auk tem injik anôn mavi ba avômalô tem nêgê nena auk ên ma thêthôn anôn."

Avi te hathik Yisu va hathak nôm ôv mavi

³⁶ Palisi te halam Yisu hi ek enañ nôm imbiñ yani. Ên ma yani hi hayô ôpên anên unyak ma halôk hamô ek enañ nôm. ³⁷ "Ma avi sek te anên loñ ên halañ nena Yisu lêk hayañ nôm hamô Palisi atu anên unyak. Ên ma hawa nôm ôv mavi halôk kolopak valu te ba tha-puk ba hi unyak ên. ³⁸ Ma halêm hamiñ Yisu dôm habobo valuvi ma halañ ba mathôk hêv yak hayô hamô Yisu vakapô. Ma hathav mathôk vê hathak yanida wakadôk ñauñ. Ma haliñ Yisu vakapô lôbôlôn ma hawa nôm lênlên ôv mavi atu ba hathik Yisu vakapô hathak.

³⁹ Palisi atu hayê nôm ên ma lahavi nena, "Yisu ma miñ plopet te ami. Yani plopet ma tem eyala nena avi atu ba hasôm yani ma avi sek te ba tem êpôlik."

⁴⁰ Yisu hayala ôpên anên auk ma hanañ, "Saimon, yanañ abô te hêk ek yanañ êndên o."

Ma Saimon hanañ, "Kêdônwaga, onañ."

⁴¹ Ma Yisu hanañ, "Anyô ju bôk ewa valuseñ hêk anyô bên te. Anyô yan hawa hatôm 500, ma yan hawa hatôm 50 ba inij viyan hêk. ⁴² Ma thai miñ hatôm nêhêm valuseñ ên viyan ami. Ma anyô bên ên hanañ hadên thai luvi nena, 'Dô, hatôm."

Yisu hanañ abô loñ kapô ên yôv ma hanañ hik Saimon liñ nena, "Lemhabi nena anyô ju ên yanêsê intu lahaviñ ôpên bên anôn?"

⁴³ Ma Saimon hanañ viyan nena, "Yañ atu ba hawa valu bên la."

Ma Yisu hanañ, "Anêm auk ma mavi."

⁴⁴ Ma Yisu hik i liliñ ma hayê avi ên ma hanañ hadên Saimon, "Nôngô avi êntêk. Yahabitak hayô anêm unyak kapô ma miñ hôv ñañ ba yahathik yaveñ ami. Ma doñtom avi êntêk hathik yaveñ hathak yanida mathôk ma haya vê hathak yanida wakadôk ñauñ. ⁴⁵ Ma miñ huliñ ya ami, ma doñtom avi êntêk haliñ yaveñkapô lôbôlôn. ⁴⁶ Ma miñ howa nôm lênlên ba hongasô hayô hamô yalenkadôk ami, ma doñtom avi êntêk hawa nôm lênlên ôv mavi ba hongasô hayô hamô yaveñkapô. ⁴⁷ Aên ba yanañ êndên o nena avi êntêk lahaviñ ya bên anôn ba intu alalô ayala nena anên kambom bên anôn bôk hêv yak yôv. Ma doñtom avômalô takatu ba eson nena inij kambom takatu ba Wapômbên hêv vê ma dokte iyom, ên ma lenjiñhaviñ yani dokte aên iyom."

⁴⁸ Ma Yisu hanañ hadên avi ên nena, "Anêm kambom sapên lêk hêv yak yôv."

⁴⁹ Ma avômalô takatu ba êmô Saimon anên unyak elañ abô ên ma enañ hadên i nena, "Ôpêntêk ma opalê ba intu hêv kambom vê?"

⁵⁰ "Ma Yisu hanañ hadên avi ên, "Anêm hôv haviñ hêv o bulubiñ. Nu lôk lemmavi."

††† 7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 ††† 7:50 Luk 8:48; 18:42

Avi doho êv Yisu thêlô sa

8 Yôv ma Yisu hi havenj malak lôbôlôbô ba hanañ abô Mavi hathak Wapômbên anên loñ lôklijyak. ²†Nê ku laumiñ ba lahavuju lôk avi takatu ba bôk hêv iniñ ngôk lôk lijiñ vê evenj haviñ yani. Avi takatu te ma Malia anên Magadala sêbôk ba ngôk baherñvi ba lahavuju etak yani. ³Ma avi yañ ma Joana, Kusa yanavi. Kusa ma ôpatu ba hayabiñ Helot anên unyak. Ma te ma Susana lôk avi bên anôn haviñ. Avi takên ethak êv Yisu thêlô sa hathak nômkama.

Abô loñ kapô hathak anyô hapaliv yanvêk

(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴Avômalô bên anôn ibi thêthô hêk lomalak lomalak ba êlêm ethak doñtom ek nêgê Yisu. Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te nena, ⁵“Anyô te hi hapaliv yanvêk halôk anên ku. Ma hapaliv yanvêk takên ma vi halôk loñôndê ba avômalô evak pesa lôk menak êpôm ba eyañ. ⁶Ma doho halôk pik lôk valu ba hapup. Ma doñtom pik êñ moma ba yanvêk êñ hayej ba hama. ⁷Ma vi halôk loñ yak lôkmanjiñ kapô ba yak êñ halumbak hayô yanvêk takên yôv. ⁸Ma doñtom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bên ma hik anôn ba hatôm 100.”

Yisu hanañ abô takên yôv ma halam nena, “Môlô nê lôk lemôndôn ma nodañô abô êntêk katô.”

⁹Ma Yisu anên nê ku enañ hik yani liñ hathak abô loñ kapô êñ anên ôdôn. ¹⁰†Ma yani hanañ nena, “Wapômbên lêk hik anên auk loñ kapô hathak anên loñ lôklijyak thô hadên môlô yôv. Ma doñtom avômalô vi ma yahathak yahanañ hathak abô loñ kapô iyom. Ba intu

“thêlô êyê, ma doñtom miñ êyê katô ami.

Ma thêlô elañô, ma doñtom miñ eyala anên ôdôn katô ami.”

Aisaia 6:9

¹¹Ma Yisu hanañ nena, “Abô loñ kapô êñ anên ôdôn ma aêntêk. Yanvêk ma hatôm Wapômbên anên abô. ¹²Yanvêk takatu ba halôk loñôndê ma hatôm avômalô takatu ba elañô Wapômbên anên abô, ma havenj yam ma Sadañ hayô ma hêv Wapômbên anên abô vê hêk thêlô kapôlônjiñ ek miñ nênmimbiñ ami. Ba intu Wapômbên miñ hatôm nêv thêlô bulubiñ ami. ¹³Ma yanvêk takatu ba halôk pik lôk valu ma hatôm avômalô takatu ba elañô Wapômbên anên abô ba evalonj lôk lenjiñmavi. Ma doñtom iniñ ngalôk miñ halôk pik kapô ba hi ami. Ba intu êvhaviñ bidoñna iyom ma malaiñ hayô ma etak iniñ êvhaviñ. ¹⁴Ma yanvêk takatu ba halôk yak lôkmanjiñ kapô ma hatôm avômalô takatu ba elañô Wapômbên anên abô, ma doñtom thêlô êmô dokte ba pik êntêk anên malaiñ lôk anên nômkama lôk anên nôv mavi hathivuñ Wapômbên anên abô siñ ba thêlô miñ ik anôn ami ma mi. ¹⁵Ma doñtom yanvêk takatu ba halôk pik mavi ma hatôm avômalô takatu ba kapôlônjiñ mavi ba malenj lêlê.

† 8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 †† 8:10 Ais 6:9-10

Thêlô elañô Wapômbên anên abô ba evalonj loñ manjan. Êñ ma hatôm imiñ lôklokwanj ba ik anôn mavi.

Miñ evuñ atum lam anên deda ami

(Mak 4:21-25)

¹⁶‡“Anyô miñ ethak êtôm atum lam ba êdô hamô un kapô mena ivuñ hamô loñ kapô te ami. Thêlô ethak êthôkwên hamiñ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô ma nêgê deda. ¹⁷††Nômkama takatu ba ivuñ hêk loñ kapô ma tem nimitak loñ yaiñ. Ma nômkama takatu ba ivuñ i êmô loñ momanjiñ ma tem nimitak yaiñ ek sapên neyala i. ¹⁸‡Aên ba môlô nodañô yenañ abô êntêk katô. Ôpatu ba hayala yenañ abô katô ma tem Wapômbên indum ba yani eyala nômkama doho imbiñ. Ma doñtom ôpatu ba miñ hayala yenañ abô ami, ma tem Wapômbên enja auk takatu ba ôpên hasonj nena bôk hawa yôv vê ênjêk ôpên.”

Yisu anên talêbô lôk iviyañ

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹Ma Yisu anên talêbô lôk iviyañ êlêm ek nêgê yani, ma doñtom avômalô bên anôn imiñ loñ siñ ba miñ hatôm nêgê yani ami. ²⁰Êñ ma anyô te hanañ hadên Yisu nena, “Lemtambô lôk môlôviyañ imiñ yaiñ ba lenjiñhaviñ nêgê o.”

²¹Êñ ma Yisu hanañ, “Yenañ wakatik lôk aiyañ thêlô ma nê takatu ba elañô Wapômbên anên abô ba esopa.”

Yisu hanañ ba lovak bên hama

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²²Wak te ma Yisu hanañ hadên anên nê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” Êñ ma ewa yeñ ba i. ²³Thêlô i ma Yisu hêk sôm. Ma ôthôm bên lôk lovak hayô ba hayuv kasuk ba hik halôk yeñ kapô ba hadum ek êmô thêlô sesonj êndôk kasuk kapô ba ini.

²⁴Êñ ma i ik Yisu liñ ba enañ, “Anyô bên, anyô bên, alalô tem nama ba mi!”

Ma Yisu haviyô ma hathañ lovak lôk kasuk budum bên takatu ba ema ba êk tiñjiñ. ²⁵Ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Môlônim ôêvhaviñ hamô êsê?” Ma thêlô êkô ba esonj kambom ba enañ hi ba halêm nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hanañ abô hadên kasuk lo lovak ba elañô anên abô ba esopa?”

Yisu hêv ngôk vê hêk anyô te

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶Ma thêlô ewa yeñ êñ ba ibup êyô kasuk ba i avômalô Gelasa iniñ pik. Loñ êñ hêk Galili vi tuvulu. ²⁷Ma thêlô ethak liñ ma Yisu hatak yeñ ba hi, ma anyô te atu ba ngôk hamô haviñ yani anên loñ êñ halêm ba hapôm Yisu. Ôpên bôk hatak anên malak ma hi hamô siô ba havenj kôlôlôn. ²⁸Nê loñ êñ ethak ekak ôpên ban lo va lusu hathak serj ma êv anyô te ek eyabiñ, ma

‡ 8:16 Mat 5:15; Luk 11:33 †† 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2 †† 8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

donjom ngôk ên hayô ba hayôkwiñ ôpên ma hamô señ ên kisi. Ma habi ôpên vòkê ma hi hamô loñ thiliv.

Ma anyô ên hayê Yisu ma hanañ boloba ba hêv yak halôk pik habobo Yisu valuvi. Ên ma Yisu hanañ hadên ngôk lelaik atu nena, "Otak ôpêntêk ba nu." Ên ma ôpên halam lôklala bomañ nena, "Yisu, o ma Wapômbên Leñ Anôn Biñ anên Nakaduñ, lemhaviñ undum malê êndên ya? Miñ nêv vovañ êndên ya ami!"

³⁰ Ên ma Yisu hanañ hik ôpên liñ, "Anêm athên nena?"

Ma ôpên hanañ, "Yenañ athên nena Nê Vovak Lubunlubun" ek malê nena ngôk bên anôn êmô yani kapô.

³¹ Ma ngôk takên enañ lôbôlôn hadên Yisu nena, "Miñ ômbi yêlô êndôk Viv atu ami. ³² Nêm yêlô ni êndôk bok takêndaku ba êmô dum endaku." Ên ma Yisu halôk hathak iniñ auk. ³³ Ma ngôk takên etak ôpên ma i êlôk bok takên kapô. Ma bok takên elayviñ kethen ba i hadên loñ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ñañ halok sapên vônô.

³⁴ Ma nê takatu ba eyabiñ bok êyê nôm ên ma êsôv ba i enañ mayaliv havenñ lomalak. ³⁵ Ma avômalô êlêm ek nêgê nena malê te habitak loñ ên. Thêlô êyô ma êyê Yisu lôk ôpatu ba ngôk bên anôn bôk êmô haviñ yani ba lêk anên auk habitak mavi ba hapuk sôp ma hamô habobo Yisu valuvi. Avômalô êyê ba êkô kambom. ³⁶ Ma nê takatu ba êyê nôm ên enañ hadên avômalô hathak nôm takatu ba hadum ba anyô lôk ngôk atu habitak mavi. ³⁷ Ma avômalô Gelasa sapên êkô ba elowaliñ kambom ba enañ ek Yisu etak i ba ni buyañ. Aên ba Yisu hathak yeñ ma thêlô êvôi Galili hathak loñbô.

³⁸ Ma anyô lôk ngôk atu lêk mavi ba hanañ lôklokwañ hadên Yisu nena, "Hatôm yasôk imbiñ o e?" Ma donjom Yisu hêv ek êmbôni anên loñ ba hanañ, ³⁹ "Onañ êndên avômalô esak nômbên atu ba Wapômbên hadum hathak o." Ên ma havôhi anên loñ ma hanañ hadên avômalô sapên hathak nômbên atu ba Yisu hadum hadên yani.

Avena ñama lo avi lijiñ

(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Yisu hale hi kasukthôm vi tuvulu hathak loñbô ma avômalô bên anôn lêk eyabiñ yani êmô liñdan ba ewa yani thô. ⁴¹ Ma anyô bên hayabiñ unyak yeñ te halêm ma anên athên nena Jailus. Yani halek vadôn lêlô habobo Yisu valuvi ma hanañ hik yani liñ lôk kapô malaiñ ek Yisu imbiñ yani ba ini anên unyak. ⁴² Ek malê nena anên amena ma donjom iyom ba hapôm lijiñ ba hadum ek ema. Amena ên anên sondabên ma hatôm laumiñ ba lahavuju.

Ên ma Yisu hi haviñ yani ma avômalô bên anôn ekalabu yani siñ. ⁴³ Ma avi te hamô loñ ên ba hapôm lijiñ thalalen halom hatôm sondabên laumiñ ba lahavuju. Ma anyôla miñ hatôm idum yani mavi ami. ⁴⁴ Avi ên halêm habobo Yisu dômlokwañ ma hasôm Yisu anên kwêv daim anên dan iyom ma kethen oyañ ma thalalen ên hakapok.

⁴⁵ Ên ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, "Opalê hasôm ya?" Ma thêlô sapên enañ nena thêlô mi. Ma Pita hanañ, "Anyô Bên, avômalô bên anôn ekalabu o siñ ba intu êsôm o."

⁴⁶ Ma donjom Yisu hanañ, "Anyôla hasôm ya ba ya-hasaê nena yenañ lôklokwañ doho hêv yak."

⁴⁷ Ma avi ên hayê nena miñ hatôm imbuñ i ami. Ba intu hakô ba halowaliñ ba hi halek vadôn lêlô habobo Yisu va. Ma hanañ hathak hasôm yani ma kethen oyañ ma anên thalalen atu hakapok ba avômalô nômbên atu elanô. ⁴⁸ †Ma Yisu hanañ hadên avi ên, "Yenañ avena, anêm hêv haviñ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali."

⁴⁹ Yisu hanañ abô hamiñ denañ ma anyô te halêm anên Jailus anên unyak ba hanañ, "Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdônwaga ma miñ nêm malaiñ êndên yani ami." ⁵⁰ Yisu hanañ abô ên ma hanañ hadên Jailus, "Miñ ôkô ami. Nêmbiñ iyom ma tem nalum avi mavi esak loñbô."

⁵¹ Yisu hayô Jailus anên unyak ma avômalô êmô ba elan asên malên lôk leñmalaiñ bên hathak yani. Ma Yisu hanañ, "Asên dô. Yani hêk sôm iyom ma miñ hama ami." Thêlô eyala nena lêk hama yôv ba intu emalik hathak Yisu. Ma Yisu hadô avômalô ini imbiñ yani ba hawa Pita lo Jon ma Jems lôk amena ên talêbô lo lambô iyom ba i unyak kapô haviñ yani.

⁵⁴ Ên ma havalon avena hamô ban ma halam nena, "Avena, umbiyô!" ⁵⁵ Ma avena ên anên dahô hayô halôk kupik hathak loñbô ma kethen oyañ ma haviyô. Ma Yisu hanañ ek nênem nôm êndên avena ên ek enjañ. ⁵⁶ Ma anên talêbô lo lambô eson kambom. Ma donjom Yisu hanañ lôklokwañ nena miñ nenañ nôm ên bên êndên anyôla ami.

Yisu hêv nê ku ba i

(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

9 Yisu halam anên nê ku laumiñ ba lahavuju ethak donjom ma hêv lôklokwañ lôk athên bên hadên i ek nênem ngôk sapên vê lôk nindum avômalô lijiñ mavi. ² Ma yani hêv thêlô ba i ek nenañ abô esak Wapômbên anên loñ lôklyak lôk nindum avômalô lôk lijiñ mavi. ³ ††Ma Yisu hanañ hadên thêlô, "Môlô nu lomalak lomalak. Ma miñ noja kôm lo vak ma nôm lo valuselen imbiñ ami. Unjgwik kwêv donjom ma miñ noja kwêv yañ imbiñ ami. ⁴ Unyak alêla takatu ba môlô ôyô, ma nômô unyak ên iyom endeba notak loñ ên ek unu buyañ. ⁵ Ma donjom loñ takatu ba miñ ewa môlô thô ami, ma waklavôn otak loñ ên, ma unjgwik vongovon takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô maleniñ ek injik iniñ kambom thô." ⁶ Yôv ma thêlô i evenñ lomalak lomalak ba enañ Wapômbên anên Abô Mavi lôk idum avômalô lôk lijiñ mavi.

Helot lahabi nena Yisu ma opalê

(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ †Anyô Bên Helot hanañ nôm takatu ba Yisu hadum ba lahabi bên anôn hathak ek malê nena anyô doho

† 8:48 Luk 7:50 †† 9:3 Luk 10:4-11

enañ aêntêk, "Jon haviyô hêk nãama hathak loñbô."⁸ Ma anyô doho enañ, "Elia halêm," ma doho enañ, "Plopet tak sêbôk te haviyô hathak loñbô."⁹ †Êñ ma Helot hanañ nena, "Bôk yahadabên Jon laselo kisi yôv, ma doñtom Yisu ma opalê ba yahalañô avômalô enañ abôkama hathak yani?" Êñ ma yani hadum ek êñjê Yisu.

Yisu havakôn avômalô hatôm 5,000

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15)

¹⁰ Ma Yisu anêñ aposel êyô, ma enañ hathak nômm takatu ba thêlô idum bên hadên Yisu. Yôv ma Yisu halom thêlôda iyom ba i malak te anêñ athên nena Betsaida. ¹¹ Ma doñtom avômalô bên anôn eyala nena Yisu lêk hi. Êñ ma thêlô esopa yani ba i. Thêlô i êyô ek Yisu ma yani hawa thêlô thô. Yôv ma yani hanañ abô hathak Wapômbên anêñ loñ lôkliñyak ba hadum avômalô lôk lijij ibitak mavi.

¹² Ma yañsiñ bôlôvôn ma Yisu anêñ nê ku êlêm ma enañ hadên yani nena, "Lêk yañsiñ ma alalô amô loñ thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk loñ takatu ba hamô habobo ek nêmbôlêm iniñ nômm lôk loñ nêjêk."

¹³ Ma doñtom Yisu hanañ nena, "Mi, môlôda nobakôn i." Ma thêlô enañ, "Yêlôaniñ nômm ma polom baherñvi ma alim ju iyom hamô ba miñ hatôm ami. Aên ba yêlô ana nanêm nômm vuli ek avômalô nômbên êntêk êñ la?" ¹⁴ Thêlô enañ abô êñ ek malê nena anyô bên anôn ba hatôm 5,000 la intu êmô.

Ma Yisu hanañ hadên anêñ nê ku nena, "Môlô nonañ êndên avômalô nena nesak doñtom êtôm aêntêk 50 dum te, ma 50 dum yañ êtôm 5,000."¹⁵ Nê ku idum aên hadên avômalô ba sapên êlôk êmô biñ. ¹⁶ Ma Yisu hawa polom baherñvi lôk alim ju atu ba hêv ma hathak leñ ma haterñ mek. Vêm ma haya hi lôbôlôbô ma hêv hadên anêñ nê ku ba ibi sam hadên avômalô nômbên atu. ¹⁷ Ma avômalô sapên eyañ ba leñijñviyak. Ma nômm wata vi atu ba hamô ma nê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuñu.

Pita hanañ nena Yisu ma Kilisi

(Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1)

¹⁸ Wak te ma Yisu haterñ mek ma anêñ nê ku iyom êmô haviñ yani. Ma Yisu hanañ hik thêlô lij nena, "Avômalô ethak elam ya nena opalê?"

¹⁹ ††Ma thêlô enañ nena, "Doho enañ nena o ma Jon anyô hathik ñañ. Ma doho enañ nena o ma Elia, ma doho enañ nena o ma plopet bô te intu haviyô hathak loñbô."

²⁰ †Ma Yisu hanañ hik thêlô lij, "Ma môlôda olam ya nena opalê?"

Ma Pita hanañ viyañ nena, "O ma Mesia atu ba Wapômbên hêv ek nêmm anêñ avômalô bulubiñ."

²¹ Êñ ma Yisu hanañ lôklokwañ hadên thêlô ek miñ nenañ abô êñ bên êndên anyôla ami. ²² ††Ma yani hanañ nena, "Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem esopa

Wapômbên anêñ lahaviñ ba enja vovañ bên anôn. Ma Israel iniñ nê bênbên lôk nê bênbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ tem nêmbôliñ dômiñ êndên yani. Ma Wapômbên tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik yani lij imbiyô esak loñbô."

²³ ††Ma yani hanañ hadên avômalô sapên nena, "Anyôla hadum ek esopa ya, êñ ma êmbôliñ dômm êndên yanida ma enja anêñ alovalañsiñ êtôm wak nômbên intu sapên ba esopa ya. ²⁴ †††Ek malê nena ôpatu ba lahabi bên anôn hathak anêñ lôkmala pik ma anêñ lôkmala êñ tem nêmm yak. Ma doñtom ôpatu ba hatak anêñ lôkmala ek hasopa ya, yani êñ tem enja lôkmala anôn. ²⁵ Anyô te hawa nômkama pik sapên, ma doñtom miñ hasopa Wapômbên ami ba anêñ lôkmala hêv yak, êñ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôn, tem enja vovañ. ²⁶ †††Ma anyôla mama ek ya lôk yenañ abô, ma emberñ yam atu ba ya Anyô Anêñ Nakaduñ yandealêm imbiñ yenañ deda lôkmañgiñ lôk lambô ma añela matherñ iniñ deda lôkmañgiñ, ma tem ya mama ek ôpên aên iyom. ²⁷ Aên ba yanañ avanôn êndên môlô nena Wapômbên anêñ loñ lôkliñyak tem êlêm. Ma môlô vi atu ba umiñ loñ êntêk tem nômm lôkmala denañ ma ôñgô nômm êñ imbiñ."

Yisu lijkupik habitak yañda

(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)

²⁸ Ma Yisu hanañ abô êñ yôv ma wak baherñvi ba lahavulô hale ba hi. Ma Yisu hathak dumlolê te ba hi ek eterñ mek ma hawa Pita lo Jems ma Jon iviñ yani. ²⁹ Yisu haterñ mek denañ ma thohavloma habitak yañda ba anêñ kwêv habitak thapuk hatôm damak hêv. ³⁰ †Ma ketherñ oyañ ma anyô lokwañju lôk deda bên imiñ ba enañ abô haviñ yani, yañ ma Mose ma yañ ma Elia. Thai enañ abô hadên Yisu hathak nômm takatu ba Yisu tem indum ba injik anôn êmô Jêusalem endeba yani etak pik êntêk ba ni. ³² ††Ma Pita lo Jems ma Jon thêlô maleñ hatulak ba êk sôm. Ma thêlô iviyô ma êyê Yisu anêñ deda bên lôk anyô ju imiñ iviñ yani. ³³ Ma thai idum ek ini ma Pita hanañ hadên Yisu aêntêk, "Anyô bên, mavi anôn ek lêk alalô amô loñ êntêk. Yêlô nadav unyak lôkkupik lokwañlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia." Pita hathôn abô atu ba enañ ba intu hanañ aên.

³⁴ Pita hanañ abô denañ ma buliv te hayô hava thêlô siñ ba thêlô êkô. ³⁵ †††Ma abô te halêm anêñ buliv êñ kapô nena, "Intu ma yenañ Okna ba bôk yahatak yani yôv ek indum yenañ ku. Ba nodañô anêñ abô."³⁶ Abô êñ habitak yôv ma thêlô êyê Yisu iyom hamiñ. Pita lo Jems ma Jon miñ enañ hadên anyôla hathak nômm takatu ba êyê lo elañô ami.

† 9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 † 9:9 Luk 23:8 †† 9:19 Luk 9:7-8 † 9:20 Jon 6:68-69 †† 9:22 Luk 9:44; 18:32-33

‡† 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 ††† 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ††† 9:26 Mat 10:33; Luk 12:9 † 9:30-31 Luk 9:22 †† 9:32 2Pi 1:16-18 ††† 9:35 Luk 3:22

Yisu hêv ngôk vê hêk okna te

(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)

³⁷ Haviyô hayaŋ ma Yisu thêlô etak dumlolê hêk ma êlôk ba i, ma avômalô bêŋ anôŋ i êpôm yani. ³⁸ Ma anyô te halam aêntêk, “Kêdôŋwaga, hatôm nêŋ kapôlôm ek yenaŋ okna ba nêŋ yani sa ek malê nena yenaŋ okna doŋtom iyom. ³⁹ Ngôk te hathak hayôkwir yani ba ketheŋ oyaŋ ma yani halaŋ boloba ba halowaliŋ kambom ba wapôk habitak abôlêk. Ngôk êŋ habuliŋ yani liŋkupik kambom anôŋ ba miŋ hathak hatak yani dokte ami. ⁴⁰ Yahanaŋ hik anêŋ nê ku liŋ lôklokwaŋ ek nêŋ ngôk kambom êŋ vê, ma doŋtom thêlô miŋ hatôm ami.”

⁴¹ Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Yahamô haviŋ môlô sawa daim ma doŋtom miŋ ôêvhaviŋ ami ma owa auk lokbaŋ aleba yakapôlôŋ lêk hagiap hathak môlô. Onja okna êŋ êlêŋ.”

⁴² Ma okna êŋ haveŋ denaŋ, ma ngôk êŋ habi vôiê halôk pik ba hadum ba okna halowaliŋ kambom. Ma doŋtom Yisu hathaŋ ngôk lelaik êŋ, ma hadum okna êŋ ba habitak mavi ma hêv hi hadêŋ lambô hathak loŋbô. ⁴³ Ma avômalô sapêŋ esoŋ kambom hathak Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ bêŋ.

Yisu hanaŋ bôlôŋ yaŋ hathak anêŋ ŋama

(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Avômalô sapêŋ leniŋhabi abô bêŋ anôŋ hathak nôŋ takatu ba Yisu hadum, ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, ⁴⁴ † “Môlô nodaŋô abô êntêk katô. Tem nenaŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu bêŋ ba netak êndôk avômalô baheŋiŋ.” ⁴⁵ †† Ma anêŋ nê ku êthôŋ abô êŋ anêŋ ôdôŋ paliŋ ek malê nena havuŋ ek thêlô. Ma êkô ek nenaŋ injik yani liŋ ek enaŋ anêŋ ôdôŋ bêŋ êndêŋ thêlô.

Opalê intu anyô bêŋ?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)

⁴⁶ † Ma Yisu anêŋ nê ku êkôki nena thêlô alisê intu bêŋ ek nê ku vi. ⁴⁷ Ma Yisu hayala thêlôniŋ auk êŋ. Ma hawa amena te ba hadô hamiŋ habobo yani. ⁴⁸ †† Ma hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Ôpatu ba hêvhaviŋ ya ba hawa amena nate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêŋ thô haviŋ. Ma ôpatu ba hadum i aleba yaôna hamô môlô malêvôŋ intu anyô bêŋ ek môlô.”

⁴⁹ Ma Jon hanaŋ nena, “Anyô Bêŋ, yêlô ayê anyô te hêv ngôk vê hathak anêŋ athêŋ. Ma doŋtom yani ma miŋ alalô te ami ba intu yêlô anaŋ ek yani etak ku êŋ.”

⁵⁰ †† Ma doŋtom Yisu hanaŋ nena, “Dô! Miŋ numiŋ yani loŋ siŋ ami. Ôpatu ba miŋ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniŋ te.”

Avômalô Samalia êdô Yisu

⁵¹ Waklavôŋ Wapômbêŋ enja Yisu ni lenj lêk habobo, êŋ ma yani lavidonj ek ni Jelusalem. ⁵² Ma yani hêv anyô doho ba i malak te hêk Samalia ek nêpôpêk nômkama êmôŋ ek yani. ⁵³ Ma doŋtom avômalô loŋ êŋ êdô neja yani thô ek malê nena hi Jelusalem. ⁵⁴ †† Ma nê ku Jems lo Jon êyê nôŋ êŋ ma enaŋ hik yani liŋ aêntêk, “Anyô Bêŋ, yai nandam atum êndôk ba êlêŋ anêŋ lenj ek esaŋ thêlô e?” ⁵⁵ Ma doŋtom Yisu hik i liliŋ ma hayanda thai. ⁵⁶ Ma thêlô i malak yaŋ.

Ku bêŋ ek nesopa Yisu vaŋgwam

(Mat 8:18-22)

⁵⁷ Thêlô evenj loŋôndê ba i ma anyô te hanaŋ nena, “Loŋ nômbêŋ atu ba hu ma tem yasopa o.”

⁵⁸ Ma Yisu hanaŋ, “Avuŋ yatap iniŋ pik abyanaŋ hamô ma menak iniŋ unyak hamô aliŋ, ma doŋtom ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ma yenaŋ loŋ yaŋgêk ma mi.”

⁵⁹ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anyô yaŋ nena, “Osopa ya.” Ma doŋtom ôpêŋ hanaŋ, “Anyô Bêŋ, otak ya ek yana yandav wakamik vêŋmam.”

⁶⁰ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Dô, nê ŋama da nedav iniŋ ŋama. Ma nu onaŋ abô esak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak bêŋ.”

⁶¹ †† Ma anyô yaŋ hanaŋ hadêŋ Yisu nena, “Anyô Bêŋ, tem yasopa o, ma doŋtom otak ya ek yanaŋ waklêvôŋ êndêŋ yenaŋ avômalô vêŋmam.”

⁶² Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Ôpatu ba haveŋ loŋôndê ma hik ma liliŋ miŋ hatôm indum ku êŋjêk Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ami ma mi.”

Yisu hêv nê ku hatôm 72 ba i

(Mat 11:20-24)

10 ¹Yôv ma Anyô Bêŋ hatak avômalô yaŋda hatôm 72 ba hêv i juju ba êmôŋ ek yani ba i hadêŋ malak lôŋ sapêŋ atu ba yani tem ni. ² † Ma yani hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Nôm bêŋ anôŋ lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma doŋtom nê ku ma tomtom iyom. Aêŋ ba noterj mek êndêŋ ku anêŋ alaŋ ek nêŋ nê ku ba ini ek nindum anêŋ ku. ³ †† Môlô nu. Yahêv môlô ba u hatôm boksipsip nali i êmô avuŋ yatap malêvôŋ. ⁴ †† Ma miŋ môlô noja valuselenj lôk vak lôk bokŋgôp imbiŋ ami. Ma miŋ nonaŋ abô pôk emberj loŋôndê ami ma unu nundum ku êŋ ketheŋ.

⁵ “Môlô ôyô unyak te kapô, ma nonaŋ êndêŋ thêlô aêntêk, ‘Wapômbêŋ hatôm indum ba môlô nôŋmô yôhok mavi.’ ⁶ Anyô yôhok te hamô unyak êŋ ba hêvhaviŋ, êŋ ma tem môlônim abô mavi êŋ êmô imbiŋ thêlô. Ma mi, ma tem abô êŋ êmbôlêŋ ek môlôda esak loŋbô. ⁷ †† Ma môlô nôŋmô unyak êŋ iyom. Ma môlô oŋgwaŋ ba nunum êtôm atu ba êv hadêŋ môlô iyom ek malê nena môlô ma nê ku ba mavi ek avômalô neyabiŋ môlô. Ma miŋ môlô unu nosak unyak mayaliv ami.

† 9:44 Luk 9:22 †† 9:45 Luk 18:34 † 9:46 Luk 22:24 †† 9:48 Mat 10:40 †† 9:50 Mat 12:30; Luk 11:23

†† 9:54 2Kij 1:9-16 †† 9:61 1Kij 19:20 § 10:1 Mak 6:7 §† 10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35 §†† 10:3 Mat 10:16 §† 10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 §†† 10:7 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18

⁸ † “Môlô ôyô malak lôn te ba ewa môlô thô ba êv nô m hadên môlô, ên ma môlôn gan. ⁹ Ma môlô nundum thêlônin avômalô lôk lijin nimitak mavi, ma môlô nonan aêntêk, ‘Wapômbên anên loj lôklinyak lêk halêm habobo môlô.’ ¹⁰ Ma donjom miñ ewa môlô thô ami, ên ma môlô unu numin lojôndê ma nonan nena, ¹¹ †† Yêlô ik vongovan venjkapô vê halôk môlô malemim ek injik môlônim kambom thô. Ba intu môlô lemim imbi katô nena Wapômbên anên loj lôklinyak lêk halêm habobo môlô.’ ¹² † Yanañ êndên môlô nena waklavôn atu ba Wapômbên endelêm ek endanô abô, ên ma avômalô loj atu ba miñ ewa môlô thô ami, thêlônin malain tem êmôn ek avômalô kambom anên Sodom.

¹³ † Alikaknena, môlô avômalô Kolasin lo Betsaida! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma donjom bôk yandum nômbithi takên êmô Taia lo Saidon malêvôn, ên ma kethen oyan ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atum ngavu esak lenj kadôk ek nede kapôlônin liliñ. ¹⁴ Waklavôn atu ba Wapômbên endelêm ek endanô abô, ên ma môlônim malain tem bên anôn êmôn ek avômalô Taia lo Saidon inin! ¹⁵ Ma môlô avômalô Kapaneam, tem nêmbô môlônim athên esak leñ e? Mi, môlô tem unu nê nama inin loj!

¹⁶ †† “Anyô hanañ môlônim abô, ên ma yani hanañ yenañ abô haviñ. Ma anyô havôlinj dô m hadên môlô, ên ma yani havôlinj dô m hadên ya haviñ. Ma anyô havôlinj dô m hadên ya, ên ma yani havôlinj dô m hadên Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm haviñ.”

Nê ku êvôlêm hathak lojbô

(Mat 11:25-27; 13:16-17)

¹⁷ Nê ku 72 takatu êvôlêm hathak lojbô ma lenj-mavi bên anôn ba enañ, “Anyô Bên, yêlô adum ku lomaloma lôk êv ngôk vê hathak anêm athên.”

¹⁸ †† Ma Yisu hanañ aêntêk, “Yahayê Sadan hêv yak anên leñ hatôm damak. ¹⁹ ††† Odanô, yahêv lôklokwan hadên môlô ek nombak umya lo dangavinj pesa. Ma môlô hatôm nô m Sadan ôpatu ba lamainj hathak môlô anên lôklokwan sapên lu. Ma nômlate miñ hatôm imbulinj môlô ami ma mi. ²⁰ ††† Ma môlô miñ lemimmavi bên anôn esak ngôk elañ môlônim abô ami ma mi, ma donjom môlô lemimmavi esak Wapômbên bôk hatô môlônim athên hêk leñ.”

²¹ Yôv ma Lovak Matheñ hadum Yisu anên kapô lamavi ba hanañ, “Wakamik, O ma leñ lo pik anên alañ! Lêk huvun anêm auk hadên nê lôkauk lôk nê bên bên ma huik thô hadên nê takatu ba êtôm avômena yaônena. Ba intu yahabô anêm athên! Wakamik, avanôn oda hosopa anêm lemhavinj ba intu hudum aên.

²² § “Wakamik bôk hêv ya auk sapên yôv. Ba anyô late miñ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miñ hayala O Wakamik katô ami. Mi,

Nalum lôk nê takatu ba Nalum lahavinj injik O thô êndên i iyom.”

²³ Ma Yisu hik i liliñ ba hanañ hadên anên nê ku iyom nena, “Wapômbên hadum mavi hadên môlô ba môlô ôyê nô m takatu. ²⁴ Yanañ êndên môlô nena sêbôk ma plopêt lôk kin bên anôn lenj haviñ nêgê nô m êntêk ba lêk môlô ôyê, ma donjom miñ êyê ami. Ma lenj haviñ nedañ abô takêntêk ba lêk môlô olañ, ma donjom miñ elañ ami.”

Anyô Samalia mavi te

(Mat 22:34-40; Mak 12:28-34)

²⁵ †† Wak te ma anyô lôkauk hathak abô balabun hayô hamiñ ba hadum ek esaê Yisu ba hanañ, “Kêdônwaga, yandum malê ek Wapômbên nê m lôkmala atu ba nê m êtôm wak nômbên intu sapên êndên ya?”

²⁶ Ma Yisu hanañ hik yani liñ aêntêk, “Abô balabun hanañ malê? Ên ma oda osam abô ên ba lemimbi nena abô ên hanañ aisê?”

²⁷ ††† Ma yani hanañ nena, “Lemimimbinj Anyô Bên unim Wapômbên ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma lôklokwan lôk unim auk sapên. Ma lemimbinj anêm avômalô êtôm lemhavinj oda.”

²⁸ ††† Ma Yisu hanañ nena, “Avanôn. Undum aên ma tem ô m lôkmala.”

²⁹ Ma donjom yani hadum ek avômalô nêgê nena anên auk ma mavi, aên ba yani hanañ nena, “Yenañ avômalô ên ma opalêla?”

³⁰ Ma Yisu hanañ viyan aêntêk, “Anyô te hatak Jelusalem ma halôk ba hi Jeliko. Ên ma nê vani êpôm yani ba ik yani ba hamayak hêk lojôndê ma ewa anên nômkama vani ba i. ³¹ Ma anyô habôk da te hasopa lojôndê ên ba halôk ba hi. Ên ma yani hayê anyô ên, ma donjom yani habup halôk lojôndê vi hale ba hi.

³² Aên iyom ma Livai te halôk lojôndê bô ên hale ma hayê ôpên, ma kethen oyan habup halôk lojôndê vi atu hale ba hi. ³³ Ma donjom anyô Samalia ††† te halom lojôndê ên ba hi ma hayê ôpên ba lahiki. ³⁴ Ên ma yani hi hadên ôpên ma hangasô wain lôk nô m lên lên hathak ôpên anên palê ma hasum. Yôv ma yani hawa ôpên ba hatak hayô hamô anên bok donki ma halom ba hi unyak atu ba êv vuli ba êk. Ma yanida hayabinj ôpên. ³⁵ Ma haviyô hayañ ma yani hêv valuselenj seleva ju hadên unyak alañ ma hanañ nena, ‘Oyabinj anyô lijin êntêk mavi. Ma valu êntêk miñ hatôm ami ba wak yanj atu ba yahalehalêm ma tem yanêm doho imbinj.”

³⁶ Yisu hanañ abô loj kapô ên yôv ma hanañ hik anyô lôkauk ên liñ aêntêk, “Lemhabi aisê? Ôpatu ba nê kambom ik ma opalê hêv yani sa hatôm yanida anên avômalô te?”

³⁷ Ma anyô lôkauk hanañ viyan nena, “Ôpatu ba hêv kapô hadên yani.”

Ma Yisu hanañ hadên ôpên nena, “Nu ma undum aên iyom.”

† 10:8 1Ko 10:27 †† 10:11 Ap 13:51; 18:6 † 10:12 Stt 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 †† 10:16 Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 †† 10:18 Jon 12:31; ALK 12:8-9 ††† 10:19 Sng 91:13; Mak 16:17 ††† 10:20 Plp 4:3; ALK 3:5 § 10:22 Jon 3:35; 10:15

§† 10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18 §†† 10:27 Wkp 19:18; Lo 6:5 §† 10:28 Wkp 18:5 §†† Avômalô Samalia ma Isael inin nê kambom.

Yisu hamô Mata lo Malia iniņ unyak

³⁸ Yisu lôk anêņ ģê ku evenġ ba i ma Yisu habitak hayô malak lôņ te ba hi. Ma avi te anêņ athêņ nena Mata hawa Yisu thô ba hi hamô anêņ unyak. ³⁹ †Mata anêņ yaņ molok Malia hamô habobo Anyô Bêņ valuvi ba halaņđ anêņ abô. ⁴⁰ Ma doņtom Mata hadum ku bêņ anôņ ek hapôpêk nôm. Êņ ma yani hi hadêņ Yisu ma hanaņ, “Anyô Bêņ, lemhabi aisê? Yahadum ku bêņ anôņ ma yenaņ aiyaņ molok miņ hêv ya sa dokte ami. Ba intu otak yani êlêm ek nêma ya sa.”

⁴¹ Ma doņtom Anyô Bêņ hanaņ viyaņ hadêņ yani nena, “Mata, Mata, aisê ka lem hik o ba kapôlôm malaiņ hathak nômkama lomalama? ⁴² ††Ma doņtom nômlate iyom intu ba nômbêņ ma Malia lêk hawa nôm êņ yôv ba anyô te miņ hatôm enja nôm êņ vê ênjêk yani ami ma mi.”

Kobom neteņ mek

(Mat 6:9-15; 7:7-11)

11 Wak te ma Yisu hateņ mek hamô bute. Ma hateņ mek yôv ma anêņ ģê ku te hanaņ hadêņ yani nena, “Anyô Bêņ, ôndônġ yêlô ek yêlô nateņ mek êtôm sêbôk ba Jon hadônġ anêņ ģê ku.”

² Ma Yisu hanaņ, “Môlô noteņ mek aêntêk,

“Wakamik, anêm athêņ ênjêk matheņ.

Ma anêm loņ lôkliņyak êlêm êtôm loņ lôkthô.

³ Ma nêma wak tomtom anêņ nôm êndêņ yêlô.

⁴ Ma yêlô êv avômalô iniņ kambom takatu ba idum hadêņ yêlô vê,

ba intu nêma yêlôaniņ kambom vê aêņ iyom.

Lôk miņ otak yêlô êndôk nôm atu ba esau yêlô ami.”

⁵ Yôv ma Yisu hanaņ abô loņ kapô te hadêņ thêlô aêntêk, “Bôlôvônġ biņ te ma hu hadêņ anêm anyô môlô te anêņ unyak ma honaņ, ‘Aiyaņ, yenaņ anyô môlô te halêm anêņ loņ daim ba lêk hamô yenaņ unyak ba hama kisi ma ya nôm mi. Ba hatôm nêma polom lokwaņlô ek yani e?’ ⁷ Ma anêm anyô môlô atu hamô unyak kapô tem enaņ viyaņ nena, ‘Yahadô. Yêlô lêk êk sôm ba unyak abôlêk lêk putup yôv ba tem miņ yanêm nôm êndêņ o ami ma mi.’ ⁸ Yani hadô ek nêma anêņ anyô môlô sa. Ma doņtom yahanaņ hadêņ môlô nena oteņ lôbôlônġ, êņ ma tem yani mama ba imbiyô ba nêma nôm êtôm atu ba hoteņ yani.

⁹ “Ba intu yahanaņ hadêņ môlô nena ģê takatu ba enaņ hik Wapômbêņ liņ, ma tem neja nômkama êtôm atu ba enaņ. Ma êbôlêm nômlate ma tem nêpôm. Ma ipidiđiņ unyak abôlêk ma tem injik vê ek i. Aêņ ba on-aņ hik Wapômbêņ liņ ma tem nêma môlônim lemimhaviņ êndêņ môlô. Ma ôbôlêm ma tem nôpôm. Ma upidiđiņ unyak abôlêk ma tem injik vê ek môlô.

¹¹ “Môlô avômena iniņ lami, nalum hanaņ hik o liņ ek enjaņ alim ma tem nêma umya kambom te êndêņ yani e? Ma mi! ¹² Mena yani hanaņ ek enjaņ menak daluk, êņ ma tem nêma ģgalivaņ te e? Ma mi! ¹³ Môlô avômalô pik unim bôk lo loņ ma kambom, ma doņtom môlô

othak ôêv nômkama mavi hadêņ nalumi. Aêņ ba môlô noyala katô nena môlônim Lemambô Bêņ atu ba hamô malak leņ yani lamavi anôņ ek nêma Lovak Math-eņ êndêņ ģê takatu ba enaņ hik yani liņ.”

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32,43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Yisu hêv ģġôk vê hêk anyô abôlêk putup te. Ma ģġôk êņ hatak ôpêņ ba hi ma ôpêņ hanaņ abô ba avômalô sapêņ êyê ba esonġ kambom. ¹⁵ †Ma doņtom avômalô doho enaņ, “ģġôk iniņ anyô bêņ Belsebul hêv lôklokwaņ hadêņ ôpêņ. Ba intu hatôm nêma ģġôk sapêņ vê ênjêk avômalô.” ¹⁶ ††Ma avômalô doho idum ek nesau Yisu ba enaņ hik yani liņ nena, “Undum lavônġiņ te ek injik thô nena Wapômbêņ hêv o ba hólêm mena mi e?”

¹⁷ Ma doņtom Yisu hayala thêlônġiņ auk ba hanaņ abô loņ kapô te hadêņ thêlô nena, “Avômalô malak lôņ te evaki vose hi ôdônġ ju, êņ ma tem malak lôņ êņ ģġath-iniņ ba bapu ipup imbitak. Ma avômalô ôdônġ te evaki vose hi ôdônġ ju ma tem thêlôda nênem yak. ¹⁸ Aêņ ba Sadaņ anêņ ģġôk vi evaki vose hi ôdônġ ju, êņ ma Sadaņ anêņ loņ lôkliņyak tem imiņ majaņ aisê? Mi. Ma aisê ka môlô on-aņ nena yahêv ģġôk vê hathak Belsebul anêņ lôklokwaņ? ¹⁹ Môlô on-aņ nena ģġôk bêņ Belsebul hêv lôklokwaņ hadêņ ya ba yahêv ģġôk vê. Ma môlônim avômalô idum ku êņ haviņ! Ma opalê intu hêv lôklokwaņ hadêņ thêlô ba idum ku mavi êņ? ģġôk Bêņ, e? Mi! Môlôda unim avômalô ik thô nena môlô on-aņ abôyaņ. ²⁰ Wapômbêņ da hêv lôklokwaņ hadêņ ya ba yahêv ģġôk vê hêk avômalô. Aêņ ba oyala nena Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak lêk halêm yôv.

²¹ “Anyô lôklokwaņ te havalonġ nômkama vovak ba hayabiņ anêņ loņ, êņ ma anêņ nômkama tem êmô mavi. ²² ††Ma doņtom anyô vovak laik mônġ hayô ba hik vovak hadêņ ôpêņ aleba hamô lu, êņ ma yani tem enja ôpêņ anêņ nômkama vovak takatu ba bôk hadum ôpêņ ba habitak lôklokwaņ vê. Aêņ ba ôpatu ba lovak ma tem imbi yaņ atu ba hêv yak anêņ nômkama sam.

²³ †††“Anyôla miņ hêv ya sa ek yai nanġik vovak êndêņ Sadaņ ami, ôpêņ hatôm haviņ Sadaņ ba thai ik vovak hadêņ ya. Ma anyô miņ hêv ya sa ba hasup avômalô hathak doņtom ami, êņ ma hatôm halupuniņ i ba êsôv mayaliv.”

²⁴ “ģġôk lelaik hatak anyô te, êņ ma hi haveņ loņ thiliv ek êmbôlêm loņ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miņ hapôm loņ te ami ma tem enaņ nena, ‘Yatup siņ yana unyak sêbôk esak loņbô.’ ²⁵ Ma hayô ba hayê nena unyak êņ lêk epesaņ ba habitak mabuņ mavi. ²⁶ Êņ ma tem ni êmbôlêm ģġôk baherġi ba lahavuju takatu ba iniņ lôklokwaņ hamônġ ek anêņ ba enja i imbiņ ek nimitak nêyô unyak êņ kapô esak loņbô. Êņ ma ôpêņ tem êmô kambom anôņ ek yaņ sêbôk.”

²⁷ †††Yisu hanaņ abô takêņ hamô denaņ ma avi te hamiņ avômalô nômbêņ êņ malêvônġ ma halam aên-

† 10:39 Jon 11:1; 12:2-3 †† 10:42 Mat 6:33

‡ 11:15 Mat 9:34; 10:25 †† 11:16 Mat 12:38 †† 11:22 Kol 2:15 ††† 11:23 Luk 9:50 ††† 11:27 Luk 1:28,42,48

têk, "Avi atu ba havathu o ba hêv sum hadên o, yani ên êmô lôk lamavi."

²⁸ Ma doŋtom Yisu hanaŋ, "Ôpatu ba halaŋô Wapôm-bên anêŋ abô ba hasopa, yani ên êmô lôk lamavi anôŋ."

Anyô doho lenjinhaviŋ nêgê lavôŋiŋ

(Mat 12:38-42; Mak 8:11-12)

²⁹ †Avômalô bên anôŋ êyô ek Yisu. Êŋ ma Yisu hanaŋ, "Avômalô bôlôn êntêk ma avômalô kambom. Thêlô enaŋ ek yandum lavôŋiŋ ek injik thô nena Wapômbên bôk hêv ya ba yahalêm, ma doŋtom tem mi. Thêlô tem nêgê Jona anêŋ lavôŋiŋ iyom. ³⁰ Sêbôk ma Jona habitak hatôm lavôŋiŋ ek avômalô Ninive. Ma lêk Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem imbitak aêŋ iyom êndên avômalô bôlôn êntêk.

³¹ †† "Sêbôk ma Siba iniŋ kwin hatak anêŋ loŋ ma halêm anêŋ pik anêŋ daŋ ek endanô Solomon anêŋ auk mavi. Odaŋô! Nômplate hamô loŋ êntêk ma bên ek Solomon. Ma doŋtom môlô ôdô anêŋ nodanô. Ma waklavôŋ atu ba Wapômbên hatak ek nindum abô ma Siba iniŋ kwin êŋ tem enaŋ môlônim kambom takên bên. ³² †Ma sêbôk ba avômalô Ninive elanô Jona anêŋ abô ba ele kapôlônjiŋ liliŋ. Ma nômlate lêk hamô loŋ êntêk ma bên ek Jona. Ma doŋtom môlô ôdô anêŋ nodanô. Ma waklavôŋ atu ba Wapômbên hatak ek nindum abô ma tem avômalô Ninive nimiŋ ba nenaŋ môlônim kambom takên bên."

Deda lenjinkupik

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ †† "Anyô miŋ ethak êtôm atum ba ivuŋ hamô lôŋ kapô mena êdô hamô uŋ kapô ami ma mi. Thêlô êthôkwên hamiŋ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô tem nêgê deda. ³⁴ Malem daluk ma hatôm atum ek nêmlate deda êndên lemvimkupik. Malem daluk mavi ma tem deda êmô lemvimkupik sapên. Ma doŋtom malem daluk kambom ma tem momaŋiniŋ bên ênjêk lemvimkupik. ³⁵ Aêŋ ba nôŋgô katô nena anêmlate deda ma deda anôŋ ek malê nena deda doho ma hatôm momaŋiniŋ. ³⁶ Ma deda hamô lemvimkupik sapên, ma momaŋiniŋ miŋ hêk bute ami. Êŋ ma lemvimkupik sapên tem imbitak deda êtôm atum habi malem loŋ."

Yisu hathaŋ Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Yisu hanaŋ abô yôv ma Palisi te hanaŋ hik Yisu liŋ ek enjaŋ nômlate imbiŋ yani. Êŋ ma Yisu hi hayô ôpên anêŋ unyak kapô. ³⁸ Ma Palisi êŋ hayê Yisu halôk hamô ek enjaŋ nômlate ma miŋ hathik i ami. Êŋ ma yani hasoŋ kambom.

³⁹ Ma Yisu hanaŋ hadên yani nena, "Môlô nê Palisi, môlô othak uthik unim tase lôk belev anêŋ vidôm iyom, ma doŋtom môlônim kapôlômim putup hathak kobom vani lo kobom kambom. ⁴⁰ Môlô nê molo, Wapômbên hapesaŋ viyaiŋ lôk vikapô haviŋ. ⁴¹ Ma

† 11:29 Mat 16:4 †† 11:31 1Kij 10:1-10 † 11:32 Jna 3:5-10
†† 11:33 Mak 4:21; Luk 8:16

doŋtom môlônim nômlate takatu ba hamô ma môlô nômlate êndên nê nômlate mi ek nêmlate thêlô sa. Môlô nundum aêŋ ma tem môlônim nômlate sapên êmô mabuŋ mavi ênjêk Wapômbên ma.

⁴² "Alikaknena môlô nê Palisi, vovaŋ bên tem êpôm môlô. Môlô othak usup ava takatu ba hadum nômlate vasiŋ ba uik sam hi ôdôn laumiŋ ba ôvê ôdôn te hadên Wapômbên hatôm da. Kobom êŋ ma nômlate yaôna. Ma doŋtom môlô otak kobom thêthôn lôk kobom lemimimbiŋ Wapômbên. Kobom êntêk ma nômlate! Nodaŋô! Môlô nosopa abô balabuŋ bên takêntêk lôk abô balabuŋ yaônena imbiŋ!

⁴³ "Alikaknena môlô nê Palisi, vovaŋ bên tem êpôm môlô! Môlô lemimhaviŋ nômlate êtôm nê bên bên êmô unyak yer kapô lôk lemimhaviŋ avômalô nenaŋ, 'Waklêvôn anyô bên' êndôk loŋ ethak doŋtom halôk.

⁴⁴ "Alikaknena, vovaŋ bên tem êpôm môlô. Môlô lelaik hatôm ŋama te atu ba bôk elav bô ma lêk miŋ anyôla hayala ami. Ba intu avômalô êyô imiŋ ba ibitak lelaik hamô Wapômbên ma. Aêŋ ba avômalô takatu ba ele ebobo môlô ma ibitak lelaik aêŋ iyom."

⁴⁵ Nê eyala abô balabuŋ te halaŋô abô êŋ ma hanaŋ hadên Yisu aêntêk, "Kêdônwaga, honaŋ abô êŋ hadên nê Palisi ma huik yêlô susu haviŋ."

⁴⁶ Ma Yisu hanaŋ, "Alikaknena môlô nê lôkauk hathak abô balabuŋ haviŋ, vovaŋ bên tem êpôm môlô. Môlô ôvê balabuŋ anêŋ malaiŋ lomaloma hadên avômalô ek nesopa. Nôm êŋ ma hatôm vak malaiŋ kambom ek thêlô. Ma doŋtom môlô miŋ ôvê thêlô sa dokte ami.

⁴⁷ "Alikaknena, vovaŋ bên tem êpôm môlô. Môlônim libumi bôk ik plopet bên anôŋ vônô ma môlô oyabiŋ iniŋ siô dedaŋ mavi. Aêŋ ba hik thô nena môlô ôlôk hathak libumi iniŋ bôk lo loŋ takatu ba idum. ⁴⁸ Ba intu Wapômbên anyô lôkauk bên bôk hanaŋ aêntêk, 'Tem yanêmlate plopet lo aposel bên anôŋ êndên thêlô, ma tem thêlô nindum kambom êndên doho ba nijik doho vônô.' ⁵⁰ Aêŋ ba avômalô bôlôn êntêk tem neja vovaŋ bên esak plopet takatu ba ik vônô hadên waklavôŋ Wapômbên hapesaŋ pik aleba lêk. ⁵¹ Plopet môŋ atu ba ik vônô ma Abel ma ik aêŋ habup hathak aleba hayô Sekalaia ma anêŋ daŋ. Ik yani vônô hêk unyak mathaŋ lôk loŋ êbôk da anêŋ malêvôn. Avanaŋ, yanaŋ êndên môlô, vuli kambom hathak bôk lo loŋ takên tem imbitak êpôm avômalô bôlôn êntêk.

⁵² "Alikaknena môlô nê uik abô majaŋ thô, vovaŋ bên tem êpôm môlô! Môlô umiŋ auk mavi anêŋ loŋôndê loŋ siŋ. Môlôda miŋ ovej loŋôndê êŋ ami ma umiŋ siŋ ek avômalô takatu ba lenjinhaviŋ nesopa ma miŋ hatôm nesopa ami."

⁵³ Yôv ma Yisu hatak unyak êŋ ma nê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk nê Palisi lenjinhaviŋ kambom ba enaŋ ik yani liŋ lomaloma. ⁵⁴ Thêlô idum aêŋ ek neja yani êndôk adêk esak anêŋ abô.

Noyabiŋ am esak Palisi iniŋ kobom kambom

(Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20)

12 ††Avômalô bên anôŋ bomaŋ ethak doŋtom ba êyô imiŋ i pesa. Ma Yisu hanaŋ hadên anêŋ nê

ku aëntêk, "Noyabiņ am esak Palisi iniņ kobom kambom. Thêlô idum hatôm nê mavi êmô avômalô malêvôn, ma doņtom auk lomaloma hêk iniņ kapôlônij. Nôm êņ ma hatôm yis ba tem êmbôv avômalô bêņ anôn. ²†Nôm takatu ba havuņi hêk loņ kapô ma tem imbitak loņ yaiņ. Ma abô takatu ba havuņi ma tem avômalô sapêņ neyala. ³Aêņ ba abô takatu ba mólô onañ hadêņ bôlvôn ma tem avômalô nedaņô êndêņ lôkwak. Ma abô takatu ba mólô onañ thikuthik halôk unyak kapô, êņ ma tem nimiņ unyak vov ba nendam bêņ.

⁴"Yenaņ avômalô, yanaņ êndêņ mólô nena miņ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik lemvimkupik iyom vônô. Ma embeņ yam ma tem miņ hatôm nindum nômlate ami. ⁵Odaņô tem yaņgik ôpatu ba mólô nôkô esak thô: Nôkô ek Anyô Bêņ. Yani hatôm injik mólô lemvimkupik vônô vêm ma imbi êndôk atum lôkmala. Ba intu nôkô ek yani iyom.

⁶"Avômalô ethak êv vuli menak yaônena hathak valuseleņ yaô ek eyaņ. Ma doņtom Wapômbêņ miņ hathôn thêlô te ami, mi. ⁷†Yani bôk hakatuņ mólô sapêņ lemimkadôk ņaun yov. Aêņ ba mólô ma bêņ ek menak, ba intu miņ nôkô ami.

⁸"Yanaņ êndêņ mólô nena ôpatu ba hanaņ hadêņ avômalô nena hasopa ya ma tem ya Anyô Anêņ Nakaduņ atu yanaņ imiņ Wapômbêņ ma ba aņela nedaņô nena, 'Ôpêntêk ma yenaņ.' ⁹Ma ôpatu ba hanaņ hadêņ avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yanaņ imiņ Wapômbêņ ma ba aņela nedaņô nena, 'Ya-hathôn ôpêņ paliņ.' ¹⁰Ma anyô te hanaņ abô kambom hathak Anyô Anêņ Nakaduņ atu, ma Wapômbêņ tem nê m ôpêņ anêņ kambom vê. Ma doņtom anyôla hayê Lovak Matherņ anêņ ku ba hanaņ abôma nena, 'Êntêk ma Ngôk Bêņ anêņ ku', êņ ma Wapômbêņ tem miņ nê m ôpêņ anêņ kambom êņ vê ami.

¹¹† "Avômalô evaloņ mólô loņ ba u unyak yeņ mena êdô mólô hamiņ nê bêņbêņ mena nê loņ buyaņ iniņ nê bêņbêņ maleniņ, êņ ma miņ nôkô ba nonaņ nena, 'Yêlô tem nanaņ malê?' mena 'nanaņ viyaņ aisê?' ami. Mi. ¹²Lovak Matherņ tem nê m auk êndêņ mólô ek nonaņ."

Anyô lôkmaņgiņ atu ba auk mi

¹³Anyô te hamiņ avômalô nômbêņ atu kapô ma hanaņ hadêņ Yisu aëntêk, "Kêdônwaga, wakamik bôk hama yov ba onañ ek aiyaņ bêņ imbi anêņ nômkama sam ba nê m ôdôn te ek ya."

¹⁴Ma doņtom Yisu hanaņ hik ôpêņ liņ, "Aisête? Opalê te hatak ya ek yambitak anyô bêņ ek yambi mólônim nômkama sam?" ¹⁵†Ma Yisu hanaņ hadêņ avômalô aëntêk, "Noyabiņ am katô ek miņ malemimkilik ek nômkama lomaloma ami. Anyô miņ hamô lôkmala hathak nômkama ami."

¹⁶Ma Yisu hanaņ abô loņ kapô te hadêņ thêlô aëntêk, "Anyô lôk nômkama bêņ te anêņ nômkama hik

†† 12:1 Mat 16:5-6; Mak 8:14-15 † 12:2 Luk 8:17 †† 12:7 Luk 12:24; Ap 27:34 † 12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15 †† 12:15 1Ti 6:9-10

anôn bêņ anôn hamiņ ku. ¹⁷Êņ ma yani lahabi aëntêk, 'Yatak yenaņ nôm êmô êsê? Yenaņ unyak kapô sapêņ putup ba mi.' ¹⁸Ma yani hanaņ, 'Aêņ ba dô ma yandum aëntêk. Yaseņ yenaņ unyak sapêņ thô ma yandav unyak lukmuk bêņbêņ ek yandô yenaņ nôm lôk nômkama sapêņ êmô kapô. ¹⁹Ma yada yanaņ êndêņ ya aëntêk, "Ya ma anyô lôkmaņgiņ kambom. Yenaņ nômkama bêņ anôn hamô. Ba tem yaņgaņ lo yanum ma yamô mavi iyom êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Ma miņ hatôm yandum ku te ami."'

²⁰"Ma doņtom Wapômbêņ hanaņ hadêņ ôpêņ aëntêk, 'O anyô molo! Bôlvôn êntêk ma tem yanja anê m lôkmala vê ba oma, ma opalê tem enja nômkama takatu ba hopesaņ ek oda?'

²¹†† "Noyabiņ am! Avômalô takatu ba êpôm nômkama bêņ anôn ek thêlôda ba leņiņpaliņ Anyô Bêņ hatôm ôpêntêk, thêlô êņ ma nômkama mi anôn hêk malak leņ."

Miņ nôkô esak nôm atu tem imbitak ami

(Mat 6:25-34)

²²Ma Yisu hanaņ hadêņ anêņ nê ku aëntêk, "Lôkmala ma bêņ ek nôm eyaņ. Ma leņviņkupik ma bêņ ek kwêv lo sup. Aêņ ba intu yanaņ êndêņ mólô nena miņ lemimimbi bêņ anôn esak nômkama pik lomaloma êtôm kwêv mena nôm ami. ²⁴Mólô lemimimbi menak yelam. Thêlô ku kapô mi. Ma miņ ethak ewa nôm ba etak hamô unyak kapô ek wakovôn nôm mi ami. Ma doņtom Wapômbêņ havakôn thêlô. Ma mólô ma Wapômbêņ lahaviņ bêņ anôn hamôn ek menak ba intu tem eyaviņ mólô. ²⁵Ma hatôm anyô te hamô ba hakôki ek êmô pik êntêk, êņ ma tem kobom êņ nê m yani sa ek êmô lôkmala dokte imbiņ e? Ma mi anôn. ²⁶Mólô miņ hatôm nundum nôm yaôn aêņ ami. Aêņ ba aisê ma mólô lemimhabi bêņ anôn hathak nômkama takêņ.

²⁷"Lemimimbi alokwaņ vuak. Thêlô miņ idum ku lôk epesaņ sôp ami. Ma doņtom yanaņ êndêņ mólô nena alokwaņ vuak takêņ iniņ lêlêyaņ hamôn ek Kiņ Solomon anêņ nômkama mavi sapêņ. ²⁸Aêņ ba Wapômbêņ hêv sôp mavi anôn hadêņ alokwaņ vuak lo kamuņ lomaloma atu ba êmô bidon, êņ ma anyô ethak ele ba êbôk hathak atum. Aêņ ba mólô oyala nena Wapômbêņ lahaviņ bêņ anôn ek nê m sôp êndêņ mólô imbiņ. Alikaknena, mólônim ôêvaviņ miņ bêņ ami. ²⁹Ba miņ kapôlômim injik am esak onġwaņ malê mena nunum malê ami. ³⁰Nê daluk ethak leņiņhiki ba êbôlê m nôm takêņ, ma doņtom mólônim Lemambô hayala mólônim malaiņ ba tem nê m nôm takêņ êndêņ mólô. ³¹Aêņ ba mólô lemim injik am ek nômbôlê m Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak. Êņ ma tem yani nê m nôm takêņ sapêņ êndêņ mólô imbiņ.

³²†† "Mólô boksipsip ôdôn yaôn, miņ nôkô ami. Lemambô lamavi ek nê m loņ lôkliņyak êndêņ mólô.

³³†††Ma mólô owa vuli hathak unim nômkama ma nô nê m êndêņ nê siv. Noja vak valuseleņ atu ba tem

†† 12:21 Mat 6:19-20 ††† 12:32 Mat 14:27; 25:34 ††† 12:33 Mat 6:20; Luk 18:22; Ap 2:45; Jem 5:2

miñ kambom ami, ma nusup nômkama kékêlô lomalo-
ma ek môlô ênjêk leñ. Loñ êñ ma nê vani lo didu mi,
ba intu unim nômkama valova tem êmô. ³⁴ Ma loñ atu
ba môlônim nômkama kékêlô hamô, loñ êñ iyom intu
tem môlônim lemimhaviñ êmô imbiñ.

Noyabiñ Anyô Anêñ Nakaduñ atu (Mat 24:42-51)

³⁵ † “Môlô nôpôpêk am ek nundum ku ba intu nupuk
unim sôp ma nôtôm unim atum lam ba noyabiñ nômô
³⁶ êtôm avômalô ku takatu ba eyabiñ iniñ anyô bêñ.
Thêlônin anyô bêñ bôk hi hayañ nôm ewa avi vêm ma
tem êmbôlêm esak loñbô. Yani havôhalêm anêñ loñ
ba hapidiñ unyak abôlêk ma tem nijik unyak abôlêk
vê ketheñ ba neja yani thô. ³⁷ Anyô bêñ êñ hayô ba
hayê nena anêñ nê ku eyabiñ yani ba êmô lêlê, êñ ma
tem yani lamavi ma thêlô nêlô lôk leñimavi. Yanañ
avanôñ êndên môlô nena anyô bêñ êñ tem ipuk anêñ
sôp ku ma enañ ek thêlô nêndôk nêlô biñ ma yani
nêm nôm êndên thêlô êtôm anyô ku te. ³⁸ Anyô bêñ
hale halêm hadên bôlôvôn biñ mena lôkbôk mo-
mañiniñ ba hayê anêñ nê ku miñ êk sôm ami ma
eyabiñ yani iyom, êñ ma tem nêm anêñ lamavi êndên
thêlô.

³⁹ †† “Môlô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêñ
alañ halañ abô nena nê vani tem nijik anêñ unyak
vose, êñ ma yani hêk lêlê ek nê vani miñ hatôm nijik
unyak êñ vose ami. ⁴⁰ Ma Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem
endêlêm ba indum môlô noson kambom. Ba intu
nômô lêlê aên iyom.”

⁴¹ Ma Pita hanañ aêntêk, “Anyô Bêñ, hêv abô loñ
kapô êntêk hadên yêlô iyom mena hêv hadên avô-
malô sapên haviñ e?”

⁴² Êñ ma Anyô Bêñ hanañ nena, “Yahanañ hadên nê
takatu ba idum iniñ anyô bêñ anêñ ku mavi êtôm anyô
lôkauk bêñ atu ba hayabiñ nômkama mavi. Unyak alañ
hatak yani ek eyabiñ anêñ nê ku vi ba nêm nôm êndên
i êtôm anêñ wakma atu ba hatak. Vêm ma hi loñ
buyañ. ⁴³ Ma unyak alañ havôhalêm hathak loñbô ma
hayê nena anyô ku êñ hadum ku mavi, ma tem lamavi
esak ôpên. ⁴⁴ † Yanañ avanôñ êndên môlô nena unyak
alañ êñ tem etak ôpên ek eyabiñ anêñ nômkama
sapên. ⁴⁵ Ma donjom anyô ku êñ lahavi hêk kapô ne-
na, ‘Lêk sawa daim ma yenañ anyô bêñ miñ
havôhalêm ketheñ ami.’ Êñ ma hik anyô lo avi ku vi ma
hayañ nôm lôk hanum waiñ bêñ anôñ aleba halo mo-
lo. ⁴⁶ Hadum aên ba hathôn paliñ ma unyak alañ tem
âyô ba indum ôpên eson kambom. Êñ ma unyak alañ
tem nêm vovañ bêñ êndên yani ma êndô ôpên êmô
imbiñ nê takatu ba miñ êvhaviñ ami.

⁴⁷ †† “Anyô ku atu ba hayala anêñ anyô bêñ anêñ la-
haviñ ma donjom miñ hapesañ nômkama ba hasopa
anêñ anyô bêñ anêñ lahaviñ ami ma tem enja vovañ
bêñ. ⁴⁸ Ma donjom anyô ku atu ba miñ hayala anêñ
anyô bêñ anêñ lahaviñ ami ma hadum nômkama kam-
bom ma tem enja vovañ yaô.

† 12:35 Mat 25:1-13 †† 12:39 Mat 24:43-44; 1Te 5:2 †
12:44 Mat 25:21,23 †† 12:47 Jem 4:17

“Ôpatu ba Wapômbên hêv auk bêñ hadên yani, êñ
ma Wapômbên lahaviñ yani indum ku bêñ esak. Ma
ôpatu ba Wapômbên hêv auk bêñ anôñ hadên yani, êñ
ma Wapômbên lahaviñ yani indum ku bêñ anôñ esak.

Yisu halêm ek embak avômalô vose (Mat 10:34-36)

⁴⁹ “Yahalêm ek yambi atum êndôk pik. Yalenhaviñ
lôklokwañ nena atum êñ bôk hathañ yôv. ⁵⁰ †† Tem yan-
ja vovañ bêñ ba intu yakapôlôn malaiñ kambom ende-
ba anêñ dañ. ⁵¹ Môlô oson nena yahalêm ek yandum
avômalô kapôlônin êndôk biñ e? Mi anôñ! Yanañ
êndên môlô nena yahalêm ek yambak i vose. ⁵² Yaô lôk
emben yam ma avômalô baherñ anêñ unyak te tem
nembaki vose ni ôdôn ju ba lokwañlô tem nêmbôlin
dômiñ êndên lokwañju ma lokwañju tem nêmbôlin
dômiñ êndên lokwañlô. ⁵³ ††† Tem thêlô nembak i vose,
ba lambô tem êmbôlin dôm êndên nakaduñ, ma na-
malô tem êmbôlin dôm êndên lambô, ma talêbô tem
êmbôlin dôm êndên nalavi, ma nalavi tem êmbôlin
dôm êndên talêbô, ma yañavi tem êmbôlin dôm
êndên namalô yanavi, ma namalô yanavi tem êmbôlin
dôm êndên yañavi.”

Noyala waklavôn bôlôn êntêk (Mat 16:2-3; 5:25-26)

⁵⁴ Ma Yisu hanañ hadên avômalô nômbên atu aên-
têk, “Môlô ôyê buliv longavu hamô loñ wak halôk, êñ
ma môlô onañ nena, ‘Ôthôm tem êyô.’ Êñ ma ôthôm
hik hayô. ⁵⁵ Ma lovak halêm anêñ loñ vovañ, êñ ma
môlô onañ nena, ‘Tem vovañ kambom.’ Êñ ma tak vo-
vañ kambom. ⁵⁶ Môlô avômalô abôyañ. Môlô ôyê leñ lo
pik ma oyala anêñ ôdôn, ma donjom waklavôn êntêk
ma môlô ôthôn anêñ ôdôn paliñ.

⁵⁷ “Aisê ka môlô miñ lemimhabi katô nena yenañ abô
ma thêthôn mena mi e? ⁵⁸ Nodañô! Anyô te hadum ek
idum abô ek o ba hawa o ba hi unyak nindum abô.
Mamu over loñôndê denañ, êñ ma opesañ abô imbiñ
yani ketheñ. Ma miñ honañ abô mavi hadên yani ami,
ên ma tem ôpên êmbôn o lôklokwañ kambom ba ni
êndên anyô halañ abô. Ma anyô bêñ êñ tem nêm o ni
êndên sôp bidoñ. Ma sôp bidoñ tem êmbôn o kisi ba ni
etak o êndôk koladôn. ⁵⁹ Yanañ êndên o nena tem
ômô koladôn endeba nêm anêm vuli sapên am. Aên
ba lemimbi katô am!”

Node am liliñ

13 Yôv ma anyô doho êyô ba enañ hadên Yisu
hathak nê Galili doho êbôk iniñ da ma Pailat hik
thêlô vônô ba iniñ thalalen hangasô hathak iniñ da.
² ††† Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Môlô oson nena nê
Galili êñ iniñ kambom hamôn ek avômalô Galili vi ba
malaiñ êñ hapôm thêlô e? ³ Ma mi. Ma donjom môlô
miñ ole kapôlômim liliñ ami, êñ ma malaiñ tem êpôm
môlô imbiñ êtôm wak nômbên intu sapên. ⁴ Ma anyô
hatôm 18 takatu ba unyak daim anêñ Siloam hangôli

†† 12:50 Mak 10:38-39 ††† 12:53 Mai 7:6 ††† 13:2 Jon 9:2

ba hik thêlô vônô, êṅ ma mólô osoṅ nena thêlônij kambom hamôn ek avômalô Jelusalem iniṅ kambom e? ⁵ Ma mi. Ma doṅtom mólô miṅ ole kapôlômim liliṅ ami, êṅ ma malaiṅ tem êpôm mólô imbiṅ êtôm wak nômbên intu sapêṅ.”

Abô loṅ kapô hathak alokwaṅ anôn mi

⁶ Ma Yisu hanaṅ abô loṅ kapô te aêntêk, “Alokwaṅ sabo te hamiṅ anyô te anêṅ ku kapô. Ma wak te ma yani hi ku kapô ek êṅjê nena hik mena mi e? Ma doṅtom mi. ⁷ †Êṅ ma yani hanaṅ hadêṅ anêṅ anyô ku nena, ‘Ondaṅô. Sondabêṅ lokwaṅlô ma yahalêm ek yaṅgê a êntêk anêṅ va ma doṅtom mi. Alokwaṅ êṅ habuliṅ yenaṅ pik anêṅ lêṅlêṅ, ba dô ma onde lu.’

⁸ †† “Ma anyô ku êṅ hanaṅ viyaṅ nena, ‘Anyô bêṅ, otak imiṅ sondabêṅ te vêmam ek yandav pik lo bok la esak ôdôn. ⁹ Êṅ ma tem injik anôn êndêṅ sondabêṅ yaṅ endake. Nena mi, ma onde lu.”

Sabat te ma Yisu hadum avi te mavi

¹⁰ Sabat te ma Yisu hanaṅ abô hadêṅ avômalô halôk unyak yeṅ. ¹¹ Ma avi te hamô ba ṅgôk bôk hêv lijiṅ hadêṅ avi êṅ hatôm sondabêṅ 18. Avi êṅ anêṅ dômlôkwaṅ lokbaṅ kambom ba miṅ hatôm imiṅ tibum dokte ami ma mi. ¹² Ma Yisu hayê avi êṅ ma halam “Ôlêm.” Ma avi êṅ halêm ma Yisu hatak baṅ hayôhêk yani ma hanaṅ, “Avi, yahêv anêm lijiṅ vê.” Êṅ ma ketheṅ oyaṅ ma avi êṅ hamiṅ tibum mavi ma habô Wapômbêṅ anêṅ athêṅ.

¹⁴ †† Ma doṅtom anyô bêṅ atu ba hayabiṅ unyak yeṅ lamanij hathak Yisu hadum avi êṅ mavi hadêṅ Sabat. Êṅ ma anyô bêṅ atu hanaṅ hadêṅ avômalô aêntêk, “Wak baherṅvi ba lahavute ma wak nindum ku. Ma mólô nôlêm êndêṅ wak takêṅ ek nêm mólônim lijiṅ vê, ma Sabat ma dô.”

¹⁵ ††† Ma Anyô Bêṅ hanaṅ ôpêṅ anêṅ abô viyaṅ nena, “Mólô ṅê abôyaṅ. Mólô sapêṅ othak opole unim bokmanṅkao lôk doṅki ba i inum ṅaṅ hadêṅ Sabat mena mi e? ¹⁶ Avi êntêk ma Ablaham anêṅ lim te. Sadaṅ hakak yani loṅ hathak lijiṅ hatôm sondabêṅ 18. Ma kambom ek yapole anêṅ yak vê êndêṅ Sabat e? Mi anôn. Êṅ ma nôm mavi.”

¹⁷ Yisu hanaṅ abô êṅ ma ṅê takatu ba êpôlik hathak yani elañô ba mama kambom, ma avômalô sapêṅ leṅijmavi hathak nômbên atu ba Yisu hadum.

Wapômbêṅ anêṅ lôkliṅyak ma hatôm malê?

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Vêm ma Yisu hanaṅ, “Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak ma aisê ba hatôm malê? ¹⁹ Êṅ ma hatôm ava yaônate. Ma anyô te hawa ba havatho halôk anêṅ ku kapô. Ma haveṅ yam ma ava êṅ halumbak bêṅ hatôm alokwaṅ ba menak elav iniṅ unyak halôk anêṅ thanṅ.”

²⁰ Ma Yisu hanaṅ hik thêlô liṅ hathak loṅbô, “Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak, êṅ ma hatôm malê? ²¹ Êṅ ma hatôm yis. Avi te hawa yis dokte ba hayelaṅ halôk palawa bêṅ anôn kapô, ma haveṅ yam ma palawa sapêṅ hathiṅ bêṅ.”

Unyak abôlêk yaôna

(Mat 7:13-14,21-23)

²² Yisu hi Jelusalem ma haveṅ malak lodôn lodôn nenanena ba hadôn avômalô. ²³ Ma anyô te hanaṅ hik yani liṅ nena, “Anyô Bêṅ, Wapômbêṅ tem nêm anyô tomtom iyom bulubiṅ e?”

Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô nena, ²⁴ “Mólô majan anôn ek numbitak nôyô unyak abôlêk yaôna. Yanaṅ êndêṅ mólô nena tem anyô bêṅ anôn leṅijhaviṅ nimbitak nêyô, ma doṅtom thêlô miṅ hatôm ami. ²⁵ †† Unyak alaṅ tem imbiyô injik unyak abôlêk siṅ, êṅ ma mólô tem numiṅ viyaiṅ ma nupididiṅ unyak abôlêk ba nodam nena, ‘Anyô bêṅ, nuṅgwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

“Ma doṅtom yani tem enaṅ viyaṅ nena, ‘Yahathôn mólô paliṅ. Mólô ôlêm anêṅ êsê?’

²⁶ “Ma mólô tem nonaṅ êndêṅ yani nena, ‘Bôk yêlô aṅ nôm haviṅ o ma hódôn yêlô hamô yêlôaniṅ loṅ.’

²⁷ ††† Ma doṅtom yani tem enaṅ nena, ‘Yahathôn mólô paliṅ. Mólô ôlêm anêṅ êsê? Mólô ṅê kambom ba unu daim ek ya!’

²⁸ †††† Ma avômalô loṅ buyaṅ tem netak pik luvuluvu sapêṅ ma ini nejaṅ nôm bêṅ nêmo Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak. Êṅ ma mólô tem ôṅgô Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk plopet sapêṅ tem nêmo loṅ êṅ. Ma doṅtom Wapômbêṅ tem nêm mólô vê ba mólô tem nodaṅ asêṅ malêṅ ba nosaṅ vemimbôlêk ôdôn loṅ. ³⁰ † Odaṅô, anyô yaô doho ma tem nimbitak anyô bêṅ. Ma anyô bêṅ doho ma tem nimbitak anyô yaô.”

Yisu halaṅ hathak Jelusalem

(Mat 23:37-39)

³¹ Yisu hanaṅ abô yôv ma Palisi doho êlêm ma enaṅ hadêṅ Yisu nena, “Otak loṅ êntêk ma nu buyaṅ ek malê nena Helot hadum ek injik o vônô.”

³² Ma Yisu hanaṅ viyaṅ nena, “Unu nonaṅ êndêṅ avuṅ yatap êṅ aêntêk, ‘Ondaṅô, yaô lo yamuṅ ma tem yanêm ṅgôk kambom vê lôk yandum avômalô lôk lijiṅ mavi. Ma êtôm wak lô ma tem yaṅgik yenaṅ ku anêṅ daṅ siṅ.’ ³³ Aêṅ ba yaô lo yamuṅ ma yaṅ ma tem yambeṅ ba yana Jelusalem ek malê nena kambom ek plopet ema êṅjêk loṅ yaṅda.

³⁴ “Ai, Jelusalem, Jelusalem! Mólô othak uik plopet pôpônô. Ma ṅê takatu ba Wapômbêṅ hêv halêm ma mólô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlôn ek yasup nalumi esak doṅtom êtôm tale tiṅ hasup nali ba êmô banik kapô. Ma doṅtom mólô ôdô! ³⁵ †† Odaṅô! Mólônim malak ma tem kambom ba êmô ṅgathiniṅ! Yanaṅ avanôn êndêṅ mólô nena mólô tem miṅ ôṅgô ya esak loṅbô ami endeba nonaṅ nena, ‘Wapômbêṅ

† 13:7 Luk 3:9 †† 13:8 2Pi 3:9,15 † 13:14 Kis 20:9-10; Lo 5:13-14 †† 13:15 Luk 14:5

†† 13:25 Mat 25:10-12 ††† 13:27 Sng 6:8 ††† 13:28-29 Mat 8:11-12; Sng 107:3 † 13:30 Mat 19:30 †† 13:35 Sng 118:26

nêm lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bên anên athên!' am."

Yisu hadum anyô thiŋ te mavi

14 Sabat te ma Yisu hi hayaŋ nôm hamô Palisi iniŋ anyô bên te anên unyak ma thêlô ititiŋ yani lôk-lokwaŋ. ² Anyô te hathiŋ kambom ba hamô haviŋ yani. ³ †Ma Yisu hanaŋ hik nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ liŋ nena, "Alalôaniŋ abô balabuŋ te hanaŋ nena alalô hatôm nandum anyô lôk lijiŋ mavi êndên Sabat mena mi e?" ⁴ Ma doŋtom thêlô bônônŋ iyom. Êŋ ma yani hawa anyô lijiŋ êŋ ba hadum yani mavi ma hatak yani ba hi.

⁵ ††Ma Yisu hanaŋ hadên thêlô nena, "Môlônim nalu-mi mena bokmaŋkao la hêv yak halôk lôv hadên Sabat, ma môlô tem ketheŋ unu nodadi imbitak yaiŋ mena mi e?" ⁶ Ma thêlô miŋ hatôm nenaŋ abô êŋ viyaŋ ami.

Undum o endeba yaôna

⁷ Yisu hayê avômalô êlêm ek nejaŋ nôm ma thêlô leŋiŋhaviŋ nêndôk nêmbô nê bênbên iniŋ loŋ iyom. Aên ba yani hanaŋ abô loŋ kapô te hadên thêlô nena, ⁸ † "Anyô te hapôpêk anên nôm bên ba halam o ma miŋ nu ômô nê bênbên iniŋ loŋ ami. Yakô thêlô bôk netak loŋ êŋ ek anyô lôk athên bên te la. ⁹ Ma nôm anên alaŋ tem êyô ma enaŋ, 'O vê ek anyô êntêk enja anêm loŋ.' Êŋ ma tem o mama kambom ba nu ômô nê yaô iniŋ loŋ. ¹⁰ Aên ba anyô te halam o ba hu ek nonŋwaŋ nôm, êŋ ma nu ômô anyô yaô iniŋ loŋ. Hudum aên ma nôm anên alaŋ tem êlêm ma enaŋ, 'Aiyaŋ, ôlêm ômô imbiŋ nê bênbên.' Yani hadum aên ma tem onja athên bên ênjêk nê nômbên atu ba êlêm eyaŋ nôm êŋ. ¹¹ ††Anyô habô anên athên hathak leŋ ma tem Wapômbên etau-viŋ yani. Ma doŋtom anyô hatauviŋ i aleba yaôna ma Wapômbên tem nêmbô athên bên êndên yani."

¹² Ma Yisu hanaŋ hadên unyak anên alaŋ nena, "Hudum ek ôpôpêk nôm bên ma miŋ ondam anêm avômalô môlô lôk anêm thalaleŋ ma avômalô lôk-maŋgiŋ ami. Embeŋ yam ma thêlô tem nendam o ba nu nonŋwaŋ nôm êndôk thêlônŋ unyak aên iyom. ¹³ Ma doŋtom hôpôpêk nôm bên, ma ondam nê siv ma nê baheniŋ kambom lôk nê venŋŋ kambom ma nê maleŋŋŋ pusip. ¹⁴ ††Nê anên aên ma miŋ hatôm nêmbô anêm nôm viyaŋ ami. Êŋ ma tem lemmavi ek malê nena embeŋ yam ma tem Wapômbên nêmbô anêm nôm êŋ viyaŋ êndên waklavônŋ atu ba nê thêthônŋ mavi iviyô hêk ŋama."

Abô loŋ kapô hathak nôm bên te

(Mat 22:1-14)

¹⁵ †††Anyô te atu ba hayaŋ nôm hamô haviŋ Yisu hanaŋ abô êŋ ma hanaŋ hadên Yisu nena, "Avômalô

takatu ba tem nejaŋ nôm nêmbô Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak anên leŋ nêmbô lôk leŋiŋmavi."

¹⁶ Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, "Anyô te hatak waklavônŋ te ek êpôpêk anên nôm bên ma hêv abô hadên avômalô bên anônŋ ek nêlêm nejaŋ. ¹⁷ Waklavônŋ hayô ma yani hêv anên anyô ku ba hi hadên avômalô takatu ba bôk hanaŋ yôv hadên i ma hanaŋ nena, 'Môlô nôlêm, lêk yêlô apesaŋ nôm yôv.'

¹⁸ "Ma doŋtom avômalô takên maleŋ baki iyom. Anyô te hanaŋ, 'Lêk yahêv pik te vuli yôv ba yana ek yanŋê. Alikakna, ku êŋ havalonŋ ya loŋ ba tem miŋ hatôm yasôk ami.'

¹⁹ "Ma anyô yaŋ hanaŋ, 'Lêk yahêv bokmaŋkao laumiŋ vuli ek nindum yenaŋ ku ba tem yana ek yasaê i ek yanŋê. Alikakna, ku êŋ havalonŋ ya loŋ ba tem miŋ hatôm yasôk ami.'

²⁰ †† "Ma anyô yaŋ hanaŋ, 'Lêk yahawa avi lukmuk ba miŋ hatôm yasôk ami.'

²¹ "Êŋ ma anyô ku hawa abô takên ba hi hadên anên anyô bên. Ma unyak anên alaŋ lamaniŋ kambom ba hanaŋ hadên ôpênŋ nena, 'Nu ketheŋ êndên malak lôŋ anên loŋôndê bên lôk loŋôndê yaô ma onja nê siv lôk nê baheniŋ kambom ma nê maleŋŋŋ pusip lôk nê venŋŋ kambom ba ôlêm yenaŋ unyak kapô.'

²² "Havenŋ yam ma anyô ku êŋ hanaŋ, 'Anyô bên, lêk yahadam hatôm honaŋ, ma doŋtom unyak miŋ putup ami denaŋ.'

²³ "Ma anyô bên hanaŋ hadên anyô ku nena, 'Otak malak lôŋ ênjêk ma nu ku kapô lôk unyak kudum lôk ŋaŋ onaŋ sapênŋ ba onaŋ lôklokwaŋ nena thêlô nêlêm. Yalenŋhaviŋ yenaŋ unyak putup am. ²⁴ Yanaŋ êndên môlô nena nê takatu ba maleŋŋŋ baki, thêlô miŋ hatôm nejaŋ yenaŋ nôm dokte ami ma mi anônŋ."

Hudum ek osopa Yisu

(Mat 10:37-38)

²⁵ Avômalô bên anônŋ i haviŋ Yisu. Ma yani hik i liliŋ ma hanaŋ hadên thêlô nena, ²⁶ † "Anyô hadum ek esopa ya ma doŋtom miŋ hatak lambô lo talêbô ma yanavi lôk nali ma iviyaŋ lôk livi ma anên lôkmala haviŋ ami ma miŋ hatôm imbitak yenaŋ anyô ku ami.

²⁷ Ma ôpatu ba miŋ hawa anên alovalaŋaŋsiŋ ba hasopa ya ami ma miŋ hatôm imbitak yenaŋ anyô ku ami.

²⁸ "Môlônim anyô te lahaviŋ endav unyak bên te, ma êmbô ba laimbi katô nena hatôm endav unyak êŋ ba injik siŋ e. ²⁹ Ma miŋ lahaviŋ aên ami ma tem endav landiŋ iyom ma miŋ hatôm injik siŋ ami. Ma avômalô sapênŋ tem nêgê ba nemalik esak yani ³⁰ ba nenaŋ nena, 'Halav landiŋ iyom ma miŋ hatôm injik unyak siŋ ami!' Ba intu hudum ek osopa ya ma lemmiŋ katô am.

³¹ "Ma kiŋ te lahaviŋ injik vovak êndên kiŋ yaŋ, êŋ ma êmbô ba laimbi katô êna anên nê vovak ma 10,000 iyom ba hatôm nijik vovak êndên kiŋ yaŋ atu ba anên 20,000 e? ³² Ma mi, ma nêmbô ni ek kiŋ yaŋ atu ba hamô daim denaŋ ek thai nepesaŋ abô ek vovak dô.

† 14:3 Luk 6:9 †† 14:5 Mat 12:11; Luk 13:15 †† 14:8 Snd 25:6-7 †† 14:11 Mat 23:12; Luk 18:14 ††† 14:14 Jon 5:29 ††† 14:15 Luk 13:29

††† 14:20 1Ko 7:33 § 14:26 Luk 9:23

³³ “Ma aên iyom ma môlô te lahaviñ imbitak yenañ anyô ku, êñ ma etak anên nôm kama sapên.

³⁴ † “Ngwêk ma nô mavi. Ma doñtom ngwêk doho thilibuñ kambom ma tem nindum aisê ek anên vasiñ êmô esak loñbô? Mi anôn. ³⁵ †† Ma anên ku lêk mi ba dô ma nubini. Nê lôk leñôndôn ma nodañ abô êntêk katô.”

Abô loñ kapô hathak boksipsip mi (Mat 18:12-14)

15 Nê ewa takis lôk nê idum kambom, thêlô êlêm ek nedañô Yisu anên abô. ² † Ma doñtom nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ enañ abô munuñmunuñ nena, “Ôpêntêk hawa nê kambom thô ba hayañ nô m hamô haviñ thêlô.”

³ Aên ba Yisu hanañ abô loñ kapô hadên thêlô aêntêk, ⁴ †† “Môlônim anyô te anên boksipsip hatôm 100 ba te mi, êñ ma tem yani etak 99 ba neñañ kamuñ nê môm ma ni ek êmbôlêm ali atu ba mi endeba êpôm am. ⁵ Ma hapôm boksipsip êñ, ma tem ekaliv êñjêk vakôk lôk lamavi ba ni. ⁶ Ma hayô anên unyak ma tem endam anên avômalô ma enañ nena, ‘Yaleñmavi anên dôên hathak lêk yahapôm yenañ boksipsip hathak loñbô ba nôlêm ek alalô leñiñmavi imbiñ i.’

⁷ “Yanañ êndên môlô nena Wapômbên lamavi hathak avômalô thêthôn hatôm 99 takatu ba bôk ele kapôlônin liliñ yôv. Ma doñtom anyô kambom te hale kapô liliñ ma tem avômalô malak leñ leñiñmavi anôn êtôm ôpatu ba hapôm boksipsip atu ba mi.”

Abô loñ kapô hathak valuselen mi

⁸ Ma Yisu hanañ, “Avi te anên valuselen seleva laumiñ hamô ma doñtom te mi. Êñ ma yani tem indum malê? Yani tem êtôm atum ba injik unyak kapô kisi ba êmbôlêm endeba êpôm am. ⁹ Êñ ma yani halam anên avômalô ba hanañ hadên thêlô, ‘Yaleñmavi anên dôên ek malê nena lêk yahapôm yenañ valuselen hathak loñbô ba alalô leñiñmavi.’ ¹⁰ Yanañ êndên môlô nena leñiñmavi anên aên iyom habitak Wapômbên anên añela malêvôn hathak anyô kambom te hale kapô liliñ.”

Abô loñ kapô hathak nakaduñ hatak lambô

¹¹ Ma Yisu hanañ, “Anyô te anên nakaduñ bôp lo nôk êmô. ¹² Wak te ma nôk hanañ hadên lambô aêntêk ‘Wakamik, ômbi anêm nômkama sam ba nêm ôdôn yañ êndên ya.’ Êñ ma lambô hik nômkama sam hi ôdôn ju.

¹³ “Nôk hamô vauna ma hêv anên nômkama ba êv vuli ma yani hawa valuselen sapên ba hi loñ buyañ. Ma yani hadum kambom lomaloma ba habuliñ anên nômkama sapên. ¹⁴ Êñ ma yani anên valuselen lêk thô, ma bôm bên hayô loñ êñ. Ba yani hama kisi kambom. ¹⁵ Ma nôk hi hayô ek anyô loñ êñ te ma ôpên hêv ku ni ek embakôn anên bok. Ku êñ ma lelaik kambom hêk

Israël malenin. ¹⁶ Ma nôk hama kisi ba lahaviñ enjañ bok iniñ nô m, ma doñtom thêlô miñ êv nô m dokte hadên yani ami.

¹⁷ “Êñ ma yani hawa auk mavi ma hanañ, ‘Ai, Wakamik anên nê ku sapên eyañ nô m mavi bên anôn. Ma doñtom yahamô loñ êntêk ba yahama kisi kambom ba tem yama! ¹⁸ †† Yambiyô ba yana ek wakamik ma yanañ êndên yani aêntêk, ‘Wakamik, yahadum kambom bên hadên o lôk Wapômbên. ¹⁹ Ya miñ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami. Otak ya êtôm anêm anyô ku te.’”

²⁰ “Yôv ma yani haviyô ba hi hadên lambô. Ma hamiñ daim denañ ma lambô hayê ba lahiki kambom hathak yani. Ma halañviñ ba hi hadên namalô ma havalon ba halañ hathak.

²¹ “Ma nakaduñ hanañ hadên lambô aêntêk, ‘Wakamik yahadum kambom bên hadên o lôk Wapômbên. Ya miñ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami.’

²² “Ma doñtom lambô halam hadên anên nê ku nena, ‘Kethen! Noja kwêv daim mavi te êlêm ek nanjik esak yenañ okna. Ma notak mote êndôk banjwasin ma unjwik va bokngôp esak vakapô. ²³ Ma môlô unu noja bokmankao dopdop te êlêm ma unjwik ek alalô an-gañ lôk leñiñmavi. ²⁴ †† Ek malê nena yenañ okna êntêk bôk hama yôv, ma doñtom lêk hamô lôkmala hathak loñbô. Yani bôk mi, ma doñtom lêk apôm yani hathak loñbô.’ Êñ ma thêlô engabôm nô m bên ba eyañ lôk leñiñmavi.

²⁵ “Ma namalô bôp haveñ ku denañ. Ma haveñ yam ma yani hale halêm anên ku kapô ba habobo unyak ma hanañ avômalô eloyeñ bên. ²⁶ Êñ ma yani halam anyô ku te halêm ma hanañ hik yani liñ, ‘Idum malê?’ ²⁷ Ma anyô ku hanañ hadên yani nena, ‘Mamuyañ molok hale halêm hathak loñbô ba lemambô hik bokmankao dopdop te ek malê nena yani hamô mavi ba halêm.’

²⁸ “Bôp hanañ abô êñ ma lamanin kambom ba hadô ni unyak kapô. Êñ ma lambô hale yaiñ ma hadum ek indum yani lamavi. ²⁹ Ma doñtom yani hanañ hadên lambô aêntêk, ‘Ondañô! Aisê ba huik bok siñ mavi ek nalum atu ba hadô o ba hi buyañ. Yani habuliñ anêm nômkama sapên ba hêv hadên avi idum sek waliliñ. Ma ya ma yahayabin o mavi ba yahalañ anêm abô hatôm sondabên nômbên intu sapên. Yahadum anêm ku hatôm anyô oyañ. Ma doñtom miñ bôk huik bok nate ek ya lôk yenañ nê môlô ami.’

³¹ “Ma lambô hanañ hadên yani nena, ‘Yenañ okna, wak nômbên intu ma hômô haviñ ya ba yenañ nômkama sapên ma o iyom anêm. ³² Ma doñtom lêk ma alalô leñiñmavi ek malê nena mamuyañ molok bôk mi ma lêk alalô apôm yani hathak loñbô. Alalô ason nena bôk hama ma doñtom lêk hamô lôkmala hathak loñbô.”

Abô loñ kapô hathak kobom neyabin valuselen

16 Yisu hanañ hadên anên nê ku nena, “Anyô lôkmanjin te hatak anyô te ek eyabin anên ku. Ma

† 14:34 Mak 9:49-50 †† 14:35 Mat 5:13 † 15:2 Luk 5:30
†† 15:4 Ese 34:11,16; Luk 19:10

‡ 15:18 Sng 51:4 ‡†† 15:24 Ep 2:1,5

haveŋ yam ma halaŋô nena ôpêŋ habuliŋ anêŋ nômkama. ² Ba intu halam yani ba hanaŋ, 'Yahalaŋô nena hubuliŋ yenaŋ nômkama. Ba oto anêm ku anêŋ lavôŋ êlêm ek yaŋgê. O miŋ hatôm oyabiŋ yenaŋ ku esak loŋbô ami.'

³ "Ma anyô ku lahabi aêntêk, 'Yenaŋ anyô bêŋ tem nêm ya vê ênjêk anêŋ ku, aêŋ ba yandum malê. Ya miŋ anyô lôklokwaŋ hatôm yandum ku êmô ku kapô ami. Lôk ya mama ek yapetenak ek avômalô nênmê ya sa. ⁴ Ai! Yahayala nôm atu ba yandum ek avômalô leŋiŋ-mavi ba neja ya thô êndêŋ waklavôŋ atu ba ya ku mi.'

⁵ "Aêŋ ba yani halam nê takatu ba bôk ewa anyô bêŋ anêŋ nômkama ba anêŋ viyaŋ hêk denaŋ. Anyô môŋ hayô ba yani hanaŋ hik ôpêŋ liŋ, 'Howa yenaŋ anyô bêŋ anêŋ nômkama vithê ba anêŋ viyaŋ hêk?'

⁶ "Ma hanaŋ, 'Yahawa nôm lêŋlêŋ lôk uŋ hatôm 100.' Êŋ ma anyô ku hanaŋ, 'Onja kapy a tu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 50 iyom.'

⁷ "Yôv ma hanaŋ hadêŋ yaŋ atu ba haveŋ yam, 'Anêm viyaŋ ma vithê?'

"Êŋ ma ôpêŋ hanaŋ, 'Yahawa wit lôk vak hatôm 100.'

"Ma anyô ku hanaŋ, 'Onja kapy a tu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 80 iyom.'

⁸ "Ma haveŋ yam ma anyô lôkmaŋgiŋ atu hayê nôm atu ba anêŋ anyô ku hadum. Êŋ ma hanaŋ nena ôpêŋ ma anyô kambom ma doŋtom hadum nômkama hatôm anyô lôkauk bêŋ. Avanôŋ, nê pik eyala kobom pik mavi anôŋ hamôŋ ek avômalô takatu ba esopa de-da.

⁹ "Yanaŋ êndêŋ môlô nena noja nômkama pik ba nônmê êndêŋ avômalô vi ek thêlô leŋiŋmavi êndêŋ môlô. Ma waklavôŋ atu ba nômkama mi, êŋ ma tem Wapômbêŋ enja môlô thô ba unu unyak atu ba tem nômô mavi wak nômbêŋ intu sapêŋ.

¹⁰ "Ôpatu ba hayabiŋ nôm yaônena mavi ma hatôm eyabiŋ nômbêŋ mavi aêŋ iyom. Ma ôpatu ba hayabiŋ nôm yaônena kambom ma tem eyabiŋ nômbêŋ kambom aêŋ iyom. ¹¹ Aêŋ ba oyabiŋ nômkama pik êntêk kambom, êŋ ma opalê tem nênmê nômkama anôŋ êndêŋ môlô? Mi. ¹² Ma oyabiŋ anyô yaŋ anêŋ nômkama kambom, êŋ ma opalê tem nênmê nômkama ek môlôda? Milôk.

¹³ † "Anyô ku te miŋ hatôm indum anyô bêŋ ju iniŋ ku ami. Ma tem la imbiŋ anyô yaŋ ma kapô êndô yaŋ. Ma tem ma endahaliŋ anyô yaŋ ma imbuliŋ dôm ek anyô yaŋ. Môlô miŋ hatôm nosopa Wapômbêŋ lôk valuseŋ ami."

¹⁴ Nê Palisi takatu ba leŋiŋhaviŋ valuseŋ elanô Yisu anêŋ abô takêŋ ba maleŋ thêlêv hathak Yisu. ¹⁵ † Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, "Môlô udum ek avômalô leŋiŋjimi nena môlô nê thêthôn mavi. Ma doŋtom Wapômbêŋ hayala môlônim kapôlômim. Nôm takatu ba avômalô leŋiŋhabi nena nôm mavi anôŋ, êŋ ma Wapômbêŋ hayê nena nôm ôvathek.

Yisu hanaŋ abô hathak balabuŋ

¹⁶ † "Abô balabuŋ lôk plopet iniŋ abô iyom hayabiŋ avômalô aleba hayô Jon anêŋ waklavôŋ. Ma lêk ya-hanaŋ Abô Mavi bêŋ hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôk-liŋyak. Ba avômalô bêŋ anôŋ lôklokwaŋ ek nimbatak nêyô loŋ lôk-liŋyak êŋ kapô ba ini. ¹⁷ † Pik lo leŋ hatôm nênmê yak. Ma doŋtom Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ bunate miŋ hatôm nênmê yak ami.

¹⁸ † "Anyô te hadô yanavi ba hawa avi yaŋ, êŋ ma hadum sek. Ma anyô te hawa avi atu ba yamalô bôk hadô, êŋ ma hadum sek haviŋ."

Anyô lôkmaŋgiŋ lôk Lasalus

¹⁹ "Anyô lôkmaŋgiŋ te hamô ba wak nômbêŋ intu sapêŋ ma yani hik kwêv thapuk lo sôp thalaleŋ kêkêlô ba hayaŋ nôm mavi lomaloma lôk lamavi bêŋ anôŋ.

²⁰ Ma anyô siv te anêŋ athêŋ nena Lasalus hêk ôpêŋ anêŋ malak badêŋ abôlêk. Ma palê hatêto liŋkupik lôk-thô. ²¹ Ma yani lahaviŋ enjaŋ ôpêŋ anêŋ nôm mapmap atu ba ibi hi, ma doŋtom mi. Yani hamô ma avuŋ ethak êlêm elami anêŋ palê.

²² "Haveŋ yam ma anyô siv hama, ma aŋela ewa yani ba i êdô hamô habobo Ablaham. Ma anyô lôkmaŋgiŋ êŋ hama haviŋ ba elav. ²³ Anyô lôkmaŋgiŋ hamô nêŋ ŋama iniŋ loŋ ba hawa vovaŋ bêŋ. Yani hêv ma liŋ ba hayê Ablaham lo Lasalus êmô daim bô. ²⁴ Êŋ ma yani halam nena, 'Wakamik Ablaham, lem ek ya ba nênmê Lasalus ek etak baŋgwasiniŋ kupik êndôk ŋaŋ ba etak êyô êmô yadahalaŋ ek thilibuŋ ek malê nena yahawa vovaŋ bêŋ anôŋ hamô atum êntêk.'

²⁵ "Ma doŋtom Ablaham hanaŋ viyaŋ nena, 'Yenaŋ okna, sêbôk ba hômô pik ma howa anêm nôm mavi yôv ma Lasalus hawa anêŋ kambom. Ma doŋtom lêk yêlô êv yani thêvô ma o ma lêk howa vovaŋ. ²⁶ Ma Wapômbêŋ bôk hatak kolosoŋ bêŋ te hêk malêvôŋ ek yêlô ma môlô. Ba intu miŋ hatôm môlô nôlêm êndêŋ yêlô ma yêlô nasôk êndêŋ môlô ami.'

²⁷ "Ma ôpêŋ hanaŋ, 'Aêŋ ba wakamik, hatôm nênmê Lasalus ba endeni wakamik anêŋ unyak ²⁸ ma enaŋ abô lôklokwaŋ êndêŋ yenaŋ aiyaŋ baherŋvi takatu ek miŋ nêlêm loŋ vovaŋ bêŋ êntêk imbiŋ ya ami.'

²⁹ "Ma doŋtom Ablaham hanaŋ, 'Mose lo plopet iniŋ abô hêk ba thêlô nedaŋô ba nesopa.'

³⁰ "Ma ôpêŋ hanaŋ, 'Wakamik Ablaham, miŋ hatôm ami. Ma doŋtom anyô ŋama te ni êndêŋ thêlô, êŋ ma tem thêlô nede kapôlôŋiŋ liliŋ.'

³¹ "Ma doŋtom Ablaham hanaŋ hadêŋ yani nena, 'Thêlô miŋ elanô Mose lo plopet iniŋ abô ami. Êŋ ma anyô ŋama te haviyô hathak loŋbô, ma tem miŋ nedaŋô anêŋ abô imbiŋ ami.'"

† 16:10 Luk 19:17-26 †† 16:13 Mat 6:24 † 16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14

†† 16:16 Mat 11:12-13 †† 16:17 Mat 5:18 ††† 16:18 Mat 5:31-32; 19:9; Mak 10:11-12; Lom 7:2-3; 1Ko 7:10-11

Kambom hathak habuliŋ êvhaviŋ

(Mat 18:6-7; Mak 9:42-48)

17 Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Nôm lomaloma tem êndôk avômalô leŋiŋ ek nindum kambom. Ma doŋtom vovaŋ bêŋ tem êpôm opalêla takatu ba indum nôm êŋ. ² Ma anyô te hadum ba yenaŋ amena atu ba hêvhaviŋ ya te hêv yak, ôpêŋ tem êpôm malaiŋ bêŋ anôŋ. Ôpêŋ tem nêsôkwêŋ valu bêŋ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ngwêk makidiŋ ba ema. Malaiŋ êŋ ma yaôna ek malaiŋ atu ba yani tem êpôm embenŋ yam. ³ †Aên ba noyabiŋ am.

“Mamuyaŋ hadum kambom hadêŋ o, êŋ ma nu opeŋ abô imbiŋ yani. Ma yani hale kapô liliŋ, êŋ ma nêmanêŋ kambom êŋ vê. ⁴ ††Wak te iyom ma mamuyaŋ hadum kambom hadêŋ o hatôm bôlôn baherŋvi ba lahavuju, ma bôlôn baherŋvi ba lahavuju havôhalêm hanaŋ hadêŋ o nena, ‘Alikakna, yahadum kambom’, êŋ ma nêmanêŋ kambom vê.”

Êvhaviŋ

⁵ Ma aposel enaŋ hadêŋ Anyô Bêŋ nena, “Undum yêlôaniŋ êvhaviŋ indumbak bêŋ!”

⁶ †Ma Anyô Bêŋ hanaŋ, “Môlônim ôêvhaviŋ ma yaôna hatôm ava yaônate, êŋ ma hatôm nonaŋ êndêŋ alokwaŋ sabo êntêk, ‘Osapu oda ba nu umiŋ ngwêk,’ êŋ ma tem endanô môlônim abô.”

Nê ku iniŋ auk

⁷ Ma Yisu hanaŋ, “Môlô othak ôêv ku nêpôpêk nôm hadêŋ malak lôŋ te. Êŋ ma nê bêŋbêŋ tem nenaŋ êndêŋ thêlô nena nejaŋ nôm êmôn e? Mi. ⁸ Nê bêŋbêŋ tem nenaŋ êndêŋ thêlô nena, ‘Nôpôpêk yêlôaniŋ nôm êmôn ma môlônim embenŋ yam.’ ⁹ Ma tem nê bêŋbêŋ nenaŋ leŋiŋmavi bêŋ êndêŋ malak lôŋ êŋ e? Mi, thêlô idum iniŋ ku iyom. ¹⁰ Ma môlô aên iyom, môlô udum ku sapêŋ atu ba Anyô Bêŋ hêv hadêŋ môlô yôv, êŋ ma nonaŋ, ‘Yêlô ma nê ku iyom ba adum yêlôaniŋ ku iyom.’”

Yisu hadum anyô laumiŋ mavi

¹¹ Yisu hi Jelusalem denaŋ ba hasopa loŋôndê atu ba haveŋ Samalia lo Galili iniŋ pik malêvôn. ¹² Ma hi habobo malak te ma nê lepla laumiŋ êlêm êpôm yani. Thêlô imiŋ daim dokte ¹³ ††ma elam nena, “Anyô Bêŋ Yisu, lem ek yêlô.”

¹⁴ ††Ma Yisu hayê thêlô ma hanaŋ, “Môlô unu uŋgwik am thô êndêŋ nê êbôk da.” Êŋ ma thêlô evenŋ ba i denaŋ ma leŋviŋkupik habitak mavi.

¹⁵ Ma thêlô êŋ te hayê nena liŋkupik lêk habitak mavi ma halehi ma halam kaêk lôk habô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ. ¹⁶ Ma hayô ma halek vadôn lêlô ba thohavloma halôk pik habobo Yisu valuvi ma hêv lamavi hadêŋ yani. Ôpêŋ ma anyô Samalia te.

¹⁷ Ma Yisu hanaŋ, “Yahadum anyô laumiŋ mavi. Ma anyô baherŋvi ba lahavuva êmô êsê? ¹⁸ Aisê ka anyô loŋ buyaŋ iyom hale halêm ek habô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ?” ¹⁹ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ aêntêk, “Umbiyô ba nu, anêmanêŋ hêvhaviŋ hadum ba o mavi.”

Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem êlêm

(Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23)

²⁰ Nê Palisi enaŋ hik Yisu liŋ nena, “Anŋê ka tem Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak êlêm?” Ma Yisu hanaŋ vianaŋ nena, “Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak halêm ma tem miŋ êlêm lôk lavônŋ ek avômalô nêgê ami. ²¹ Aên ba tem miŋ nenaŋ nena, ‘Ôngô, Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak êntêk aên’ mena ‘Endaku aên’ ami. Mi, Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak lêk hamô môlô malêvôn.”

²² Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Wak te tem êyô ba môlô tem lemimimbiŋ bêŋ anôŋ ek ôngô Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu, ma doŋtom môlô tem miŋ ôngô ami. ²³ ††Ma avômalô tem nenaŋ êndêŋ môlô nena, ‘Ôngô, yani hamiŋ loŋ êntêk!’ mena ‘hamiŋ loŋ endaku!’ Êŋ ma môlô nômô maliŋyaô ma miŋ nosopa thêlô ami ²⁴ ek malê nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ waklavôn ma tem avômalô sapêŋ nêgê êtôm damak hêv ba habi deda haveŋ leŋ lôkthô. ²⁵ Ma doŋtom tem yanja vovaŋ lomaloma ma môlô nê bôlôn êntêk tem nômbôliŋ dômim êndêŋ ya vêmam.

²⁶ “Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ waklavôn tem êtôm sêbôk ba Noa anêŋ waklavôn. ²⁷ Avômalô eyaŋ lo inum ma ewa i aleba êthônŋ paliŋ ma Noa hi yeŋ kapô. Êŋ ma ŋambô bêŋ hayô ba habuliŋ thêlô sapêŋ. ²⁸ ††Aên ba hatôm aêsêbôk ba Lot anêŋ waklavôn. Avômalô eyaŋ ba inum ma êv vuli lôk ewa vuli ma evatho ku lôk elav iniŋ unyak. ²⁹ Ma doŋtom wak atu ba Lot hatak Sodom ba hi ma atum lôk valu vovaŋ solpa halôk anêŋ leŋ ba habuliŋ thêlô sapêŋ. ³⁰ Waklavôn atu ba Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu injik i thô ma tem imbitak ketheŋ oyaŋ aên iyom.

³¹ § “Wak êŋ ma anyô te hamô unyak vôn ma anêŋ nômkama hamô unyak kapô, êŋ ma miŋ ni unyak kapô ek enja anêŋ nômkama ami. Mi, êsôv ba ni iyom. Ma aên iyom ma anyôla hamiŋ ku kapô ma miŋ endeni unyak ami. Mi, êsôv ba ni iyom. ³² ††Môlô lemim imbi Lot yanavi! ³³ ††Anyô te hadum ek embalonŋ yanida anêŋ lôkmala loŋ ma anêŋ lôkmala tem nêman yak. Ma doŋtom anyô te hatak anêŋ lôkmala ma anêŋ lôkmala tem êmô mavi.

³⁴ “Yanaŋ êndêŋ môlô nena bôlôvôn êŋ ma anyô ju tem nêjêk yêm doŋtom ma tem neja anyô yaŋ ma yaŋ ênjêk. ³⁵ Ma avi ju tem nepesaŋ iniŋ palawa ma tem neja avi yaŋ ma yaŋ êmô.” §

³⁷ Nê ku enaŋ hik Yisu liŋ nena, “Anyô Bêŋ, nôm êŋ tem imbitak êsê?”

††† 17:23 Mak 13:21; Luk 21:8 ††† 17:28 Stt 18:20–19:25 § 17:31 Mat 24:17-18 §† 17:32 Stt 19:17,26 §†† 17:33 Luk 9:24 §† Nê lôk kauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Anyô ju êmô ku kapô ma neja yaŋ ma yaŋ êmô.

† 17:3 Mat 18:15 †† 17:4 Mat 18:21-22 † 17:6 Mat 17:20; 21:21 †† 17:13 Wkp 13:45-46 †† 17:14 Wkp 14:2-3; Mat 8:3-4

Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, "Menak lambek ethak doŋtom ba êmô loŋ takatu ba alim hapalê hêk."

Abô loŋ kapô hathak avi tôp lôk anyô halanô abô

18 †Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadên thêlô ek neteŋ mek êtôm wak nômbên intu sapên ma miŋ kapôlônŋ enŋiap ami. ² Aên ba yani hanaŋ aên-têk, "Malak lôn te ma anyô bên halanô avômalô iniŋ abô hamô. Yani ma miŋ hakô Wapômbên ami ma hapôlik ek avômalô iniŋ abô haviŋ. ³ Ma avi tôp te hamô lôn êŋ. Ma yani hi hadên anyô bên êŋ lôbôlôn ma hanaŋ, 'Anyô te habuliŋ ya. Ma ôlêm ondanô yenaŋ abô ba opesaŋ.' ⁴ Ma doŋtom anyô bên hadô avi tôp êŋ anên abô hatôm wak bên anôn.

"Haveŋ yam ma anyô bên êŋ lahabi nena, 'Miŋ yaha-lanô Wapômbên anên abô ami ma yakapôlôn hadô avômalô iniŋ abô haviŋ, ⁵ ma doŋtom yahadô ek avi tôp êntêk êlêm wak nômbên intu sapên ba imbuliŋ yenaŋ auk. Aên ba yandanô yani anên abô ba yapesaŋ ketheŋ ek yani êmô tiŋiŋ."

⁶ Ma Anyô Bên Yisu hanaŋ, "Noja auk esak anyô bên kambom êntêk anên kobom. ⁷ Aên ba Wapômbên tem endanô anên avômalô takatu ba bôk hatak i yôv iniŋ asên atu ba elan bôlôvôn ba wak mena mi e? Tem endanô. Ma tem yani endanô yaôyaô e? ⁸ Mi anôn! Yanaŋ avanôn biŋ nena yani tem endanô ketheŋ ma tem epesaŋ. Ma doŋtom Anyô Anên Nakaduŋ atu halêm pik hathak loŋbô, êŋ ma tem êpôm nena avômalô êvhaviŋ doho êmô mena mi e?"

Abô loŋ kapô hathak anyô ju eteŋ mek

⁹ Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadên avômalô takatu ba leŋŋhabi nena thêlô ma avômalô thêthôn iyom ba êyê avômalô vi kambom. Êŋ ma Yisu hanaŋ nena, ¹⁰ "Anyô ju i unyak mathen ek neteŋ mek. Anyô yaŋ ma Palisi ma yaŋ ma anyô hawa takis. ¹¹ Palisi êŋ da hamiŋ ba hateŋ mek nena, 'Wapômbên, mavi anôn ek ya anyô mavi ma ya miŋ hatôm anyô vi ami. Thêlô ma nê vani lôk nê kambom lôk nê idum sek haviŋ anyô yaŋ yanavi. Ma ya ma mi anôn, ya ma miŋ hatôm anyô hawa takis endaku ami. ¹² ††Sonda te anên wak ju ma yahavak balabuŋ ek nôm. Ma nômkama nômbên atu ba yahawa ma yahabi sam hi ôdôn laumiŋ ba yahêv ôdôn te hadên o.'

¹³ ††Ma doŋtom anyô hawa takis hamiŋ daim ma hakô ek ênjê leŋ. Ma yani hakôm ba hatak baŋ luvi hêk madaluk siŋ ma hanaŋ, 'Wapômbên, ya anyô kambom ba nêm kapôlôm ek ya."

¹⁴ ††Ma Yisu hanaŋ, "Yanaŋ êndên môle nena anyô hawa takis havôhi anên unyak ma lêk anyô thêthôn hêk Wapômbên ma. Ma anyô yaŋ ma mi. Ôpatu ba hêv anên athên liŋ ma tem Wapômbên etauviŋ anên athên. Ma doŋtom ôpatu ba hatauviŋ i ma tem Wapômbên nêm anên athên liŋ."

Yisu hêv mek hathak avômena

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Avômalô ewa iniŋ avômena yaônena i hadên Yisu ek etak baŋ êyê ênjêk thêlô. Ma anên nê ku êyê ma ethaŋ i. ¹⁶ Ma doŋtom Yisu halam avômena êlêm ma hanaŋ nena, "Notak avômena yaônena ba nêlêm êndên ya ma miŋ numiŋ loŋ siŋ ami ek malê nena avômalô takatu ba athên mi hatôm avômena takêntêk ma Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak ma thêlônŋ. ¹⁷ ††Yanaŋ avanôn êndên môle nena ôpatu ba miŋ hawa Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak hatôm avômena yaônena ami ma miŋ hatôm imbitak êyô loŋ êŋ kapô ba ni ami. Ma mi."

Anyô lôk nômkama bên hanaŋ abô haviŋ Yisu

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ ††Anyô bên te hanaŋ hik Yisu liŋ nena, "Kêdônwa-ga mavi, ma yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbên intu sapên?"

¹⁹ Ma Yisu hanaŋ, "Holam ya nena mavi eka? Anyô late miŋ mavi ami ma Wapômbên iyom intu ba mavi. ²⁰ ††Abô balabuŋ ma bôk hoyala yôv: 'Miŋ undum sek imbiŋ anyô yaŋ yanavi ami. Miŋ nuŋgwik anyô vônô ami. Miŋ onja vani ami. Miŋ onaŋ abôyaŋ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Ma ondovak lemambô lo lem-tambô."

²¹ Ma anyô bên êŋ hanaŋ, "Ya yaôna aleba lêk ma yahasopa abô balabuŋ takên."

²² Ma Yisu hanaŋ ma hanaŋ hadên ôpên nena, "Mavi anôn, ma doŋtom nômlate hamô denaŋ. Nu nêm anêm nômkama sapên ek avômalô nê nêm vuli ma onja valuselen sapên ba nêm êndên nê siv. Êŋ ma tem anêm nômkama mavi lomaloma êmô malak leŋ. Ma ôlêm osopa ya."

²³ Yani ma anyô lôk nômkama bên anôn. Ba intu halanô abô êŋ ma hêv malaiŋ bên hadên yani ba hi lôk lamalaiŋ. ²⁴ Yisu hayê yani lamalaiŋ ma hanaŋ, "Nê lôk nômkama bên tem nêpôm malaiŋ bên ek nimbitak nêyô Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak kapô ba ini.

²⁵ Avanôn biŋ nena miŋ malaiŋ bên ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anên abyanaŋ ba ni ami, ma doŋtom malaiŋ anôn ek anyô lôk nômkama bên te imbitak êyô Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak kapô."

²⁶ Avômalô elanô abô êŋ ma enaŋ nena, "Avanôn e? Aên ba miŋ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak kapô ba ni ami e?"

²⁷ Ma Yisu hanaŋ, "Nôm takatu ba anyô miŋ hatôm nindum ami, intu Wapômbên hatôm indum."

²⁸ Ma Pita hanaŋ, "Yêlô bôk atak yêlôaniŋ nômkama sapên ba alêm asopa o."

²⁹ Ma Yisu hanaŋ hadên thêlô nena, "Yanaŋ avanôn nena avômalô takatu ba leŋŋhabi Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak ba etak iniŋ unyak lo avi ma iviyaŋ lôk la-mi ma nali, ³⁰ ma thêlô êmô pik denaŋ ma Wapômbên tem nêm iniŋ nômkama lôkthô êndên i ba tem nêm

† 18:1 Kol 4:2; 1Te 5:17 †† 18:12 Ais 58:1-4; Mat 23:23 † 18:13 Sng 5:1 †† 18:14 Mat 23:12

‡† 18:17 Mat 18:3 ‡†† 18:18 Luk 10:25 ‡†† 18:20 Kis 20:12-16; Lo 5:16-20

bên anôñ êyô êmô iniñ loñ imbiñ ma embeñ yam ma tem nêñ lôkmala atu ba nêñmô êtôm wak nômbên intu sapên êndên i imbiñ."

Yisu hanañ abô hathak anên ñama bôlôn te lô
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ †Yisu hawa ñe ku laumiñ ba lahavuju takatu hathak doñtom ma hanañ, "Nodañ. Alalô ana daku Jelusalem ma abô tak sêbôk ba plopet eto hathak Anyô Anên Nakaduñ atu tem imbitak avanôn. ³² ††Tem nêñem yani êndôk ñe loñ buyañ Lom bahenñ. Ma tem nemalik esak yani ba nenañ abô lomaloma esak yani ma nêsôvwapôk êyômô yani. ³³ Ma nebali yani ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem yani imbiyô esak loñbô."

³⁴ †Ma doñtom ñe ku miñ eyala abô takên ami. Abô êñ anên ôdôn ma havuñ ek thêlô ba thêlô miñ eyala ami ma êthôn paliñ.

Yisu hadum anyô mapusip te mavi
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Yisu hayô habobo Jeliko ma anyô mapusip te hamô loñôndê dañ vi ba hapetenak ek avômalô nêñem yani sa. ³⁶ Yani halañô avômalô bên anôn ele ba i ma hanañ hik thêlô liñ nena, "Malê?" ³⁷ Ma thêlô enañ hadên yani nena, "Yisu anên Nasalet halêm."

³⁸ Êñ ma anyô mapusip halam nena, "Yisu, Devit anên Lim Lukmuk, nêñ kapôlôm ek ya!"

³⁹ Avômalô takatu ba êmôn ethañ yani ba enañ, "O bônôn." Ma doñtom yani halam lôklala nena, "Devit anên Lim Lukmuk, nêñ kapôlôm ek ya!"

⁴⁰ Êñ ma Yisu hamiñ ma hanañ ek thêlô neja ôpên êlêm. Yani hayô ma Yisu hanañ hik yani liñ nena,

⁴¹ "Lemhaviñ yandum malê êndên o?"

Ma ôpên hanañ, "Anyô Bêñ, yalenhaviñ yanğê tak."

⁴² Ma Yisu hanañ hadên ôpên nena, "Nônğô tak. Anêm hôêhvaviñ hadum ba hubitak mavi." ⁴³ Ma kethen oyañ ma ôpên madaluk hakyav ba hayê tak. Ma yani hasopa Yisu lôk habô Wapômbên anên athên. Ma avômalô nômbên atu ba i haviñ yani êyê nôñm êñ ba êbô Wapômbên anên athên haviñ.

Yisu hi Sakius anên unyak

19 Yisu hayô Jeliko ma hi iyom. ² Ma anyô lôk valuselen bên te hamô. Yani ma anyô bên hawa takis ba anên athên nena Sakius. ³ Yani lahaviñ êñjê nena Yisu ma opalê, ma doñtom avômalô bên anôn ma Sakius anyô bidon ba miñ hatôm êñjê ami. ⁴ Êñ ma yani halañviñ hamôn ba hi ma hathak alokwañ sabo te ba hamô ek êñjê Yisu.

⁵ Yisu hayô loñ êñ ma hêñ ma hathak len ma hanañ, "Sakius, ôndôk ba ôlêm kethen. Yaô ma tem yamô anêm unyak." ⁶ Êñ ma kethen oyañ ma Sakius halôk ma hawa Yisu thô lôk lamavi.

⁷ †Ma avômalô sapên êyê ba kapôlônñiñ diñdiñ ba enañ nena, "Yani hi hamô haviñ anyô kambom te."

† 18:31 Luk 24:44 †† 18:32 Luk 9:22,44 ‡ 18:34 Mak 9:32

⁸ ††Ma doñtom Sakius haviyô hamiñ ma hanañ hadên Anyô Bêñ nena, "Anyô Bêñ, ondañ. Tem yambi yenañ nômkama sam ni ôdôn ju ba yanêm yañ êndên ñe siv. Ma bôk yahasau anyôla ba yahawa anên valuselen doho vani, êñ ma tem yanêm valuselen êtôm dum ayova êyômô loñ imbiñ."

⁹ †††Ma Yisu hanañ hadên yani nena, "Lêk ma Wapômbên hêñ avômalô unyak êntêk êñ bulubiñ ek malê nena yani ma Ablaham anên nakaduñ te.

¹⁰ †††Anyô Anên Nakaduñ atu halêm ek êmbôlêm ñe takatu ba êv yak ek nêñ i bulubiñ."

Abô loñ kapô hathak anyô bên te hêñ valuselen hadên ñe ku
(Mat 25:14-30)

¹¹ Avômalô elañô abô êñ yôn ma Yisu hanañ abô loñ kapô te haviñ ek malê nena yani lêk habobo Jelusalem. Ma avômalô takên lenñiñhabi nena yani hayô Jelusalem, êñ ma Wapômbên anên loñ lôklinyak tem imbitak êmô pik. ¹² Êñ ma Yisu hanañ nena, "Anyô bên te anên namalô tem ni loñ buyañ ek enja athên lôk kulun kiñ vêmam ka êmbôlêm anên malak ôdôn esak loñbô ek eyabiñ anên avômalô. Loñ êñ ma daim kambom. ¹³ Vêm ma yani halam anên ñe ku laumiñ hathak doñtom ma hêñ valuselen hatôm 100 hadên thêlô tomtom sapên. Ma hanañ aêntêk, 'Môlô noja valuselen êntêk ma nundum ku esak endeba yambô alêm esak loñbô am.' Yôn ma hatak thêlô ba hi.

¹⁴ "Ma doñtom yanida anên avômalô kapôlônñiñ agiap ek yani. Êñ ma yani hi loñ buyañ ma thêlô êv anyô doho ba esopa yani ek nenañ aêntêk, 'Yêlô adô anyô êntêk imbitak êtôm yêlôaniñ kiñ.'

¹⁵ "Ma doñtom yani habitak kiñ yôn ma havôhalêm ma hanañ aêntêk, 'Nodam ñe ku takatu ba bôk yahêñ valuselen hadên i ek yayala nena thêlô tomtom bôk êvôn valuselen vithê haviñ.'

¹⁶ "Êñ ma anyô te hamôn hi ma hanañ, 'Anyô bên, yahadum ku hathak anêm valuselen êñ ba yahavôn valuselen hatôm 1,000.'

¹⁷ § "Ma anên anyô bên hanañ nena, 'Mavi anôn! O anyô katô ba hudum ku mavi. Hoyabiñ nôñm yaôna dedaun mavi ba intu oyabiñ malak lôñ laumiñ.'

¹⁸ "Yôn ma anyô yañ halêm ma hanañ, 'Anyô bên, hathak anêm valuselen, yahavôn valuselen hatôm 500.'

¹⁹ "Ma anên anyô bên hanañ hadên yani, 'Oyabiñ malak lôñ bahenñvi.'

²⁰ "Yôn ma anyô ku te lô halêm ma hanañ, 'Anyô bên, anêm valuselen atutêk. Yahavuvi halôk sôp ba yahadô hamô ²¹ ek malê nena yahakô ek o. O ma anyô malem thêlêv. Hothak hôvôn anyô vi iniñ nômkama ba howa hatôm anêm. Ma pik atu ba anyô yañ hapaliv yanğêk halôk ma hothak howa anên anôn.'

²² "Êñ ma anên anyô bên hanañ, 'O anyô ku mi kambom ba oda anêm abô intu hanañ o bên. Bôk hoyala

†† 19:7 Luk 15:2 †† 19:8 Kis 22:1; Nam 5:6-7 ††† 19:9 Luk 13:16; Ap 16:31 ††† 19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 § 19:17 Luk 16:10

yôv nena ya hathak yahavôv anyô vi iniñ nôm kama ba yahawa hatôm yenañ. Lôk pik atu ba anyô yañ hapaliv yañvêk halôk ma ya hathak yahawa anêñ anôn. ²³ Ma aisê ka miñ hotak yenañ valuselen halôk unyak valuselen ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loñbô ma tem yanja doho êyômô loñ imbiñ?

²⁴ “Êñ ma hanañ hadêñ nê takatu ba imiñ habobo nena, ‘Môlô noja anêñ valuselen hatôm 100 vê ênjêk yani ba nônêm êndêñ ôpatu ba hawa 1,000.’

²⁵ “Ma thêlô enañ hadêñ yani nena, ‘Anyô bêñ, yani anêñ 1,000 bôk hamô yôv.’

²⁶ † “Ma yani hanañ, ‘Yanañ êndêñ môlô nena ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenañ nôm kama ba habitak bêñ, êñ ma tem yatak doho êyômô loñ imbiñ ba yanêm êndêñ ôpêñ. Ma doñtom ôpatu ba miñ hadum ku hathak yenañ nôm kama ami, êñ ma tem yanêm dokte atu ba havalon loñ vê ênjêk yani.’

²⁷ “Ma doñtom nê takatu leniñmaniñ hathak ya ba êdô ek yambitak iniñ kiñ, ‘Noja i êlêm loñ êntêk ma unñgwik i pôpônô ênjêk yamalen.’”

²⁸ Yisu hanañ abô êñ yôv ma hamônñ ba hi Jelusalem.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiñ

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁹ Yisu habobo Betpangi lo Betani, malak ju êñ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêñ nê ku ju ba i ma hanañ nena, ³⁰ “Mamu unu malak entuvulu. Ma numbitak nôyô ma tem ôñgô ekak bok doñki map te loñ ba hamiñ. Bok êñ ma miñ bôk anyôla hayô hamô ami. Ma nopole yak vê ma nondom ba nôlêm. ³¹ Ma anyôla hanañ nena, ‘Mamu opole eka’, êñ ma nonañ viyañ nena, ‘Anyô Bêñ lahaviñ indum ku te esak.’”

³² Yisu hêv thai ba i ma êyê nôm kama sapêñ hatôm atu ba yani hanañ. ³³ Thai epole bok doñki êñ anêñ yak vê ma bok anêñ alañsi enañ hadêñ thai nena, “Mamu opole eka?”

³⁴ Ma thai enañ, “Anyô Bêñ lahaviñ indum ku te esak.”

³⁵ Êñ ma thai ewa bok doñki ba i êv hadêñ Yisu. Ma thai ibi iniñ kwêv thilibuñ daim thô ba engava hayôhêk bok doñki dômlokwañ, ma thai êv Yisu sa ek hathak hayô hamô bok êñ. ³⁶ Ma Yisu hi ma avômalô engava iniñ kwêv thilibuñ hêk loñôndê.

³⁷ Yani halôk Dum Oliv ek ni vi tuvulu Jelusalem. Ma avômalô nômbênñ atu ba esopa yani leniñmavi hathak nômbithi nômbênñ atu ba bôk thêlô êyê. Ba êbô Wapômbênñ ba elam nena,

³⁸ †† “Wapômbênñ nêm lamavi êndêñ kiñ atu ba halêm hathak Anyô Bêñ anêñ athênñ!

Kapya Yer 118:26

Avômalô malak lenñ leniñmavi ma alalô nanêm athênñ lôkmanñiñ êndêñ Wapômbênñ esak lenñ ba ni.”

³⁹ Ma Palisi doho imiñ avômalô takêñ kapô ba enañ hadêñ Yisu aêntêk, “Kêdônñwaga, osañ anêm nê ku takêntêk.”

⁴⁰ Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Yanañ êndêñ môlô nena thêlô bônônñ ma tem valu nendam kaêk.”

⁴¹ Yisu habobo Jelusalem ma hayê vi tuvulu ba hanañ hathak avômalô Jelusalem ⁴² ba hanañ, “Yalenñhaviñ lêk oyala nôm takatu ba nundum ek Wapômbênñ indum môlô kapôlômim ênjêk yaô. Ma doñtom mi, nôm takêñ hamô loñ kapô ba môlô miñ hatôm ôñgô ami.

⁴³ Aênñ ba waklavônñ hayô ma nê vovak tem nêyô ba nedav badêñ êwê embenñ Jelusalem sapêñ ba nêmbô kapô ba nindum ek nijik môlô vônô. ⁴⁴ †Thêlô tem nimbuliñ môlônim loñ sapêñ ba nijik môlô takatu ba ômbô unim badêñ kapô vônô. Ma valu atu ba olav unyak hathak ma tem miñ êyômô yañ loñ ami. Nôm malaiñ êñ tem êlêm ek malê nena môlô miñ oyala waklavônñ atu ba Wapômbênñ halêm pik ek nêm môlô bulubiñ ami.”

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathenñ kapô

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Vêm ma Yisu habitak hayô Wapômbênñ anêñ unyak mathenñ anêñ piklêvônñ. Ma hayê avômalô ewa nôm kama ba êdô hamô ek avômalô vi nênbêm vuli. Êñ ma halupuniñ i ba hêv i vê hêk unyak mathenñ kapô ba ele yaññ ba i. Ma hanañ hadêñ thêlô aêntêk, ⁴⁶ †† “Wapômbênñ anêñ kapya hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak netenñ mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba habitak hatôm nê vani iniñ loñ ekopak êmô.”

⁴⁷ †† Ma wak nômbênñ intu ma yani hadônñ avômalô halôk unyak mathenñ. Ma nê bêñbênñ êbôk da lôk nê lôkawk hathak abô balabuñ lôk Isael iniñ nê bêñbênñ, thêlô êbôlêm loñôndê ek nijik Yisu vônô. ⁴⁸ Ma doñtom thêlô miñ hatôm nêpôm loñôndê te ami ek malê nena avômalô sapêñ leniñmavi bêñ ek Yisu ba êmô ek nedanñô anêñ abô sapêñ.

Yisu, opalê hêv athênñ bêñ hadêñ o?

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

20 Wak te ma Yisu hadônñ avômalô hamô Wapômbênñ anêñ unyak mathenñ anêñ piklêvônñ ba hanañ Wapômbênñ anêñ Abô Mavi hadêñ i. Ma nê bêñbênñ êbôk da lôk nê lôkawk hathak abô balabuñ ethak doñtom haviñ nê bêñbênñ ba i hadêñ Yisu. ² Ma thêlô enañ, “Opalê hêv athênñ bêñ hadêñ o lôk hêv ku hadêñ o ba intu hudum nôm takêntêk?”

³ Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Tem yanañ injik môlô liñ esak abô te aênñ iyom. ⁴ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk nãñ hadêñ Jon? Wapômbênñ lenñ? Mena anyô pik?”

⁵ Ma thêlôda enañ hadêñ i nena, “Alalô anañ nena Wapômbênñ hêv ku êñ hadêñ Jon ma tem yani enañ, ‘Ma aisê ka môlô miñ ôêvhaviñ yani ami?’ ⁶ Ma doñtom alalô anañ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êñ,’ êñ ma avômalô tem nijik alalô esak valu ek malê nena thêlô êvhaviñ nena Jon ma plopet te.”

⁷ Ma thêlô enañ hadêñ Yisu nena, “Yêlô athônñ paliñ.”

† 19:26 Mat 13:12; Luk 8:18 †† 19:38 Luk 2:14

‡ 19:44 Luk 21:6 ‡† 19:46 Ais 56:7; Jer 7:11 ‡‡ 19:47 Luk 21:37

⁸ Êñ ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Aên ba miñ hatôm yandam ôpatu ba hêv athên bêñ hadên ya anên athên bêñ êndên môlô ami. Ma mi.”

Abô loñ kapô hathak nê kambom eyabiñ ku yak waiñ
(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ †Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te hadên avômalô, “Anyô te havatho anên ku yak waiñ ma hêv hadên nê ku doho ek neyabiñ ba hanañ nena, ‘Waklavôn yak waiñ hik anôn ma nombak vose ni ôdôn ju ba nônêm vi êndên ya ma noja vi êtôm môlônim vuli.’ Ma hi hamô loñ buyañ sawa daim. ¹⁰ Ma waklavôn yak waiñ hik anôn hayô ma hêv anên anyô ku te ba hi hadên thêlô ek enja anên sam. Ma doñtom thêlô ik yani kambom ba êv yani hi oyañ. ¹¹ Êñ ma ku anên alañ hêv anyô ku yañ ba hi hadên thêlô, ma doñtom thêlô idum kobom kambom hadên yani lôk ik yani ma êv yani vê oyañ ba hi. ¹² Yôv ma hêv anyô ku te lô ba hi, ma doñtom nê ku takên ibuliñ yani ma êvôn yani ba ibi yani hi.

¹³ “Aên ba ku alañ hanañ hadên yanida nena, ‘Yandum malê? Tem yanêm yenañ okna atu ba yalenhaviñ bêñ anôn. Yahadum aên ma tem nedañ anên abô.’ ¹⁴ Ma doñtom nê ku êyê namalô hayô ma enañ hadên i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alañ anên nakaduñ ba tem eyabiñ lambô anên ku. Alalô ik yani vônô ma ku êñ tem imbitak alalôaniñ.’ ¹⁵ Ba intu evaloñ yani ba êvôn hale yañ ma ik yani vônô.

“Aên ba ku anên alañ tem indum malê êndên thêlô? ¹⁶ Tem ni injik nê ku takên vônô ma nêm ku êñ êndên anyô vi ek neyabiñ.”

Ma avômalô elañ abô loñ kapô êñ ma enañ, “Yêlô adô abô loñ kapô êñ injik anôn!”

¹⁷ Ma doñtom Yisu hatitiñ thêlô lôklokwañ ma hanañ, “Ma bôk eto abô êntêk aên eka?

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak, ma lêk habitak landiñ anôn.’

Kapya Yerj 118:22

¹⁸ ††Ma avômalô takatu ba êv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem nipup nenanena. Mena valu êñ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ipulusik ba imbitak malim-malim.”

¹⁹ Ma nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ eyala nena Yisu hanañ abô loñ kapô êñ hathak thêlô. Ba intu êbôlêm loñôndê ek nebalon yani, ma doñtom êkô hathak avômalô.

Nênêm takis êndên Sisa mena dô
(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ †Yôv ma nê bêñbêñ maleñ hadahaliñ Yisu ek nebalon yani esak anên abô. Ma thêlô êv nê kambom doho vuli ek nimbitak êtôm nê thêthôn ek nesau Yisu. Thêlô elav gwasilim ek nebalon Yisu anên abô êndôk ba nênêm yani êndên Lom iniñ anyô bêñ Pailat. ²¹ Êñ ma thêlô enañ hadên Yisu nena, “Kêdônwaga, yêlô ayala nena anêm abô sapên ma abô avanôn iyom. Ma hudum kobom doñtom hadên avômalô sapên lôk hôdôn avômalô hathak Wapômbên anên abô ma

thêthôn iyom. ²² Aên ba lemhabi aisê? Bumalô iniñ balabuñ hanañ nena yêlô hatôm nanêm valuselen êndên Sisa mena mi e?”

²³ Yisu hayala thêlônin auk ba hanañ hadên thêlô, ²⁴ “Môlô ungwik valuselen te thô ek yangê. Opalê anên dahô lôk athên hêk valuselen êntêk?” Ma thêlô enañ, “Sisa.”

²⁵ Êñ ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, “Sisa anên nômkama ma nônêm êndên Sisa da. Ma Wapômbên anên nômkama ma nônêm êndên Wapômbên da.”

²⁶ Yisu hanañ aên ba avômalô sapên elañ. Ba intu nê êñ miñ hatôm nebalon yani esak anên abô ami. Ma eson kambom hathak anên abô ba thêlô bônôn.

Abô hathak nê nãma tem nimbiyô aisê
(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Ma Sadyusi doho i hadên Yisu. Thêlô ma ôdôn te atu ba enañ nena nê nãma tem miñ nimbiyô esak loñbô ami. Aên ba intu enañ hik Yisu liñ nena,

²⁸ †††Kêdônwaga, Mose hatô hadên alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anên yañ hamô, ma enja avi tôp êñ ek imbi yañ atu ba hama anên nakaduñ vê.’ ²⁹ Aên ba nê lôk iviyañ bahenvi ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduñ mi. ³⁰ Ma nôk enja avi tôp êñ, hawa ba hama ba nakaduñ mi. ³¹ Ma ngwa aên iyom. Ma iviyañ takatu ba êmô ma nesopa kobom doñtom êñ iyom. ³² Vêm ma avi tôp êñ hama haviñ.

³³ Ma waklavôn nê nãma iviyô hathak loñbô ma avi tôp atu ba nê lôk iviyañ bahenvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anên avi?”

³⁴ Ma Yisu hanañ vijañ hadên thêlô nena, “Avômalô pik ethak ewa i, ³⁵ ma doñtom avômalô takatu ba Wapômbên hêv i bulubiñ ba ewa lôkmala hathak loñbô, thêlô êñ miñ hatôm neja i esak loñbô ami.

³⁶ Thêlô ma tem nêtôm aña ba intu tem miñ nema ami. Wapômbên bôk hik thêlô liñ yôv hêk nãma ba intu hik thô nena thêlô ma yani anên nali.

³⁷ †††Mose da anên abô hik thô nena nê nãma tem nimbiyô esak loñbô. Sêbôk ba Mose hayê atum hathañ hamô alokwañ liñ ma halam Anyô Bêñ nena ‘Ablaham lo Aisak ma Jekop iniñ Wapômbên.’ ³⁸ Alalô ayala nena Wapômbên ma miñ nê nãma iniñ Wapômbên ami. Mi, yani ma nê lôkmala iyom iniñ Wapômbên ek malê nena yani hayala nena avômalô lôkthô ma êmô lôkmala.”

³⁹ Nê lôkauk hathak abô balabuñ doho elañ abô êñ ma enañ hadên Yisu aêntêk, “Êê, Kêdônwaga, anêm abô ma mavi anôn!” ⁴⁰ Ma avômalô sapên elañ anên abô ba êkô ma miñ enañ hik yani liñ ek nesau yani esak loñbô ami.

Mesia ma opalê anên lim lukmuk?

(Mat 22:41-23:36; Mak 12:35-40; Luk 11:37-54)

⁴¹ Yôv ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, “Avômalô ethak enañ nena Mesia ma Devit anên lim lukmuk eka? ⁴² Hêk Kapya Yerj kapô ma Devit da hanañ aêntêk, “Anyô Bêñ Wapômbên hanañ hadên yenañ Anyô Bêñ Mesia nena,

“Ômô yabahanj vianônj
⁴³ endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadênj o nêômô vemkapô vibinj am.”’

Kapya Yerj 110:1

⁴⁴ Ma Devit da bôk halam Mesia nena anênj Anyô Bêj. Ma aisê ka Mesia ma yani anênj lim lôk anênj Anyô Bêj imbinj?”

⁴⁵ Avômalô elanjô Yisu anênj abô iminj denanj ma Yisu hanañ hadênj anênj nê ku aêntêk, ⁴⁶ “Môlô noyabinj am ek nê lôkawk hathak abô balabunj. Thêlô leñjnhavinj nijik kwêv daim kêkêlô ba nemberj ek avômalô nebam i. Ma leñjnhavinj avômalô nenanj nena, ‘Waklêvônj anyô bêtj’ êmô loñ ethak donjom halôk. Ma leñjnhavinj nêômô êtôm nê bêtjbêtj êmô unyak yerj kapô. Ma avômalô enggabôm nômbêtj ma leñjnhavinj neñanj nômbêtj nê bêtjbêtj ininj loñ ethak êmô. ⁴⁷ Thêlô esau avi têtj ek neja ininj unyak ba eterj mek daim bomanj ek avômalô nêgê. Wapômbêtj tem nêmbêtj vovanj kambom êndênj i.”

Avi têtj te anênj da

(Mak 12:41-44)

21 Yisu hamô Wapômbêtj anênj unyak ba hayê nê lôk nômkama bêtj etak ininj valuselenj halôk alapa da. ² Ma avi têtj te atu ba nômkama mi anônj hayô ma hatak anênj da hatôm valuselenj thalalenj ju iyom halôk alapa da êj. ³ †Yisu hayê ma hanañ nena, “Yananj avanônj binj êndênj môlô nena avi têtj êntêk hêv valuselenj bêtj anônj hamônj ek avômalô takêntêk sapênj. ⁴ Avômalô nômbêtj êntêk ininj valu bêtj anônj hamô ma donjom êv doktena iyom. Ma avi têtj êntêk ma nômkama mi anônj ma lêk hêv anênj valuselenj sapênj ba miñ havalonj dokte loñ ami.”

Yisu hanañ abô hathak unyak mathenj Jerusalem

(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Nê ku doho enanj abô hathak valu kêkêlô lôk nômbêtj da mavi anônj atu ba etak hathak unyak mathenj ek anênj lêtêyanj mavi anônj. Êñ ma Yisu hanañ, ⁶ †† “Odanj katô. Nôm takêntêk ba lêk môlô ôyê, malainj bêtj tem imbitak ba nê vovak tem nijik nômkama mavi nômbêtj êntêk pesa ba valu yanj miñ hatôm êyômô yanj loñ ami.”

Malainj lomaloma tem nimitak

(Mat 24:3-14; 10:17-22; Mak 13:3-13)

⁷ Ma thêlô enanj hik Yisu lij nena, “Kêdônjwaga, angê intu nômbêtj tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thô nena nômbêtj takênj lêk habobo?”

⁸ Ma Yisu hanañ, “Noyabinj am, avômalô tem nindum ek nesau môlô. Nê lomaloma tem nêlêm esak yenanj athênj ba nenanj nena, ‘Ya ma Mesia atu’. Lôk nenanj nena, ‘Waklavônj pik lo leñ anênj danj lêk habobo tem êyô.’ Ma donjom miñ nômbêtj ininj abô ba nosopa ami. ⁹ Môlô olanjô vovak bêtj ba avômalô iki vônô, êñ ma miñ nôkô ami. Nôm takênj tem imbitak êmônj, ma

donjom pik lo leñ anênj danj tem miñ imbitak kethenj oyanj ami.”

¹⁰ Êñ ma Yisu hanañ, “Ma avômalô ôdônj yanj tem nijik vovak imbinj ôdônj yanj. Ma kinj yanj lôk anênj avômalô tem nijik vovak êndênj kinj yanj. ¹¹ Ma loñ lomaloma ma duvianj lôk bôm ma lijnj bêtj tem êyô injik avômalô bêtj anônj vônô. Lavônjinj lôkmanjinj lomaloma tem ênjêk leñlêvônj ba indum avômalô nêkô kambom anônj.

¹² “Ma nômbêtj tem miñ imbitak ami denanj ma tem nebalonj môlô ba nindum kambom êndênj môlô. Ma tem nenanj môlô bêtj iminj unyak yerj lôk nindum abô ek netak môlô êndôk koladônj. Môlô osopa ya ba intu tem neja môlô ba unu numinj kinj lôk ininj nê bêtjbêtj malenjinj. ¹³ Ma nômbêtj êñ tem imbitak êtôm loñônjêk ek nonanj yenanj Abô Mavi bêtj êndênj i. ¹⁴ †Ma miñ lemimimbi nena, ‘Dokte ka yêlô nanañ aisê êndênj thêlô’ ami. ¹⁵ ††Ek malê nena yada tem yanêmbêtj abô lôkawk mavi êndênj môlô. Ma nê takatu ba idum abô ek môlô ma miñ hatôm nijik abô êñ pesa ami. ¹⁶ ††Avômalô tem nenanj môlô bêtj ba tem nijik môlô doho vônô ma môlônim lemami lôk môlôvianj lôk anêm thalalenj lôk anêm anyô môlô tem nindum aênj iyom. ¹⁷ Môlô ma yenanj avômalô ba intu avômalô sapênj tem nêpôlik esak môlô. ¹⁸ Ma donjom Wapômbêtj tem eyabinj môlô ba lemimkadôk nauñj te miñ hatôm nêmbêtj yak ami. ¹⁹ Ma môlô numinj lôklokwanj ma tem noja lôkmala êtôm wak nômbêtj intu sapênj.”

Tem nimbulinj Jerusalem

(Mat 24:15-28; Mak 13:14-23)

²⁰ Ma Yisu hanañ, “Môlô ôyê nena nê vovak lodônjlodônj êyô evenj Jerusalem luvi, êñ ma môlô noyala nena tem nimbulinj malak lônj êñ kethenj. ²¹ Aênj ba môlô takatu ba ômô Judia kapô, ma nôsôv ba unu dumlolê. Ma môlô takatu ba ômô Jerusalem kapô, ma unu viyaiñ kethenj. Ma môlô takatu ba ômô Jerusalem viyaiñ, ma miñ unu kapô ami. ²² †††Ek malê nena waklavônj êñ ma Wapômbêtj anênj wakma nêmbêtj vovanj viyanj ek abô takatu ba hêk Wapômbêtj anênj kapya ma tem injik anônj. ²³ Ai, kikaknena. Waklavônj êñ ma tem malainj bêtj ek avi takatu ba esabenj lôk avi takatu ba êv sôm hadênj nali ek malê nena malainj lôk vovanj bêtj tem imbitak Israeñ ininj pik êntêk, ma Wapômbêtj anênj lamaninj tem êyô êmô avômalô pik êñ. ²⁴ †††Nê vovak tem ini Jerusalem ma ininj binj vovak tem injik avômalô Jerusalem pôpônô. Ma tem neja avômalô Jerusalem vi ba ini pik lomaloma. Ma avômalô loñ buyanj tem nêyô nêmbêtj Jerusalem ba neyabinj Jerusalem endeba nê loñ buyanj ininj waklavônj anênj danj am.”

Anyô Anênj Nakadunj atu tem endelêm

(Mat 24:29-35; 13:24-31)

²⁵ § “Ma lavônjinj tem êpôm wak lo ayônj ma vulinj. Ma ngwêk budum tem injik ba pôk lôklala bomanj ba avômalô pik sapênj tem nedanjô ba nêkô kambom anônj ba

† 21:3 2Ko 8:12 †† 21:6 Luk 19:44

‡ 21:14 Luk 12:11-12 †† 21:15 Ap 6:10 †† 21:16 Mat 10:21-22 ††† 21:22 Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 ††† 21:24 Sng 79:1; ALK 11:2 § 21:25 Ais 13:10; Ese 32:7; Jol 2:31; ALK 6:12-13

iniṅ auk tem ni mayaliv. ²⁶ Ma nôm takatu ba hamô leṅ tem nedowaliṅ ba avômalô tem nêkô ba nemayak esak malaiṅ bêṅ atu ba tem imbitak pik. ²⁷ †Ma wak êṅ ma tem thêlô nêgê Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiṅ anêṅ lôkliṅyak lôk anêṅ deda lôkmaṅgiṅ. ²⁸ Nôm kama takêṅ hadum ek imbitak ma numiṅ ba nônêm malemim esak leṅ ek malê nena waklavôṅ Wapômbêṅ nêṅ môle vê ênjêk unim malaiṅ lêk habobo.”

²⁹ Ma Yisu hanaṅ abô loṅ kapô te hadêṅ thêlô aên-têk, “Lemimimbi esak alokwaṅ beleṅ †† lôk alokwaṅ vi imbiṅ. ³⁰ Ôyê nena alokwaṅ takêntêk habi ṅauṅ belap, êṅ ma oyala nena wak mavi lêk habobo. ³¹ Ma aêṅ iyom, môle ôyê nôm takêṅ habitak, êṅ ma noyala nena Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak tem êyô ketheṅ.

³² “Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môle nena avômalô bôlôṅ êntêk tem miṅ nema ami denaṅ ma nôm takêntêk sapêṅ tem imbitak. ³³ Pik lo leṅ tem nêṅ yak ba ni, ma doṅtom yenaṅ abô bute miṅ hatôm nêṅ yak ami.

³⁴ “Môle noyabiṅ am. Anyô Anêṅ Nakaduṅ tem êlêm esak loṅbô ba tem êpôm avômalô pik sapêṅ. Môle udum pik anêṅ kobom ba unum waiṅ ba olo molo lôk lemimhikam hathak nôm kama pik, ma wak êṅ tem enja môle ketheṅ êtôm gwasilim ba tem nosoṅ kambom. ³⁶ Aêṅ ba wak nômbêṅ intu ma môle noyabiṅ am lôk-lokwaṅ ba noterṅ mek ek Wapômbêṅ nêṅ môle sa ek numiṅ lôklokwaṅ ek nôm takêntêk miṅ hatôm imbuliṅ môle ami. Êṅ ma môle hatôm numiṅ Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu ma.”

³⁷ Wak nômbêṅ intu ma Yisu hadôṅ avômalô hamô Wapômbêṅ anêṅ unyak matherṅ. Ma bôlôvôṅ ma yani hathak hi hamô Dum Oliv. ³⁸ Ma lôkbôk momaṅiniṅ ma avômalô sapêṅ ethak i unyak matherṅ ek elanô Yisu anêṅ abô.

Judas hanaṅ Yisu bêṅ

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

22 Waklavôṅ anêṅ athêṅ nena Eyaṅ Polom Yis Mi lêk habobo ba thêlô elam waklavôṅ êṅ nena Hale Ba Hi. ² Ma ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk ṅê lôk kauk hathak abô balabuṅ êbôlêm loṅôndê ek nijik Yisu vônô ek malê nena thêlô êkô ek avômalô. ³ †Ma Sadaṅ halôk Judas Iskaliot la. Yani ma ṅê ku laumiṅ ba la-havuju takatu te. ⁴ Yani hi ba hanaṅ abô haviṅ ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk unyak matherṅ iniṅ sôp bidonṅ nena yani tem enaṅ Yisu bêṅ aisê? ⁵ ṅê êṅ leṅiṅmavi ma thêlô evak abô ek nêṅ nêṅ valuselenṅ êndêṅ yani. ⁶ Êṅ ma Judas halôk hathak thêlôniṅ abô ba hadum ek nêṅ Yisu êndôk thêlô baherṅiṅ êndêṅ wak te atu ba avômalô miṅ êmô haviṅ Yisu ami.

† 21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; ALK 1:7 †† Abô Bômbôm ma “fik”. Nôṅgô Mat 24:32. ‡ Sêbôk ba Wapômbêṅ hêṅ anêṅ aṅela atu ba idum ku injik anyô vônô ma hik ṅê Ijip iniṅ nali vônô. Ma doṅtom ṅê Israhel esaba thalaleṅ hathak unyak abôlêk ba intu aṅela miṅ hik iniṅ nali ami. Yani hayê thalaleṅ ma hatak ma hale ba hi. †† 22:3 Jon 13:2,27

Nê ku lokwaṅju êpôpêk nôm

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ ††Waklavôṅ anêṅ athêṅ nena Eyaṅ Polom Yis Mi hayô. Wak êṅ ma thêlô ik boksipsip nakaduṅ te vônô ek leṅiṅhabi waklavôṅ anêṅ athêṅ nena Hale ba Hi.

⁸ Êṅ ma Yisu hêṅ Pita lo Jon ba i ma hanaṅ, “Mamu unu nôpôpêk nôm waklavôṅ Hale ba Hi ek alalô aṅgaṅ.”

⁹ Ma thai enaṅ hik Yisu liṅ, “Yai napôpêk nôm êmô êsê?”

¹⁰ Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thai nena, “Odaṅô. Mamu unu malak bêṅ kapô ma tem nôpôm anyô te hawa ṅaṅ lôk uṅ. Ma nosopa yani ba numbitak nôyô unyak atu ba yani habitak hayô ba hi. ¹¹ Êṅ ma nonaṅ êndêṅ unyak anêṅ alaṅ nena, “Kêdôṅwaga hanaṅ hik o liṅ nena unyak kapô atu ba yaṅgaṅ nôm waklavôṅ Hale ba Hi imbiṅ yenaṅ ṅê ku hamô êsê? ¹² Êṅ ma tem injik unyak kapô bêṅ atu ba hêk vuliṅ thô êndêṅ mamu. Unyak kapô êṅ ma nôm kama sapêṅ bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk nôm êmô loṅ êṅ.”

¹³ Êṅ ma thai i ma êpôm nôm kama sapêṅ hatôm atu ba yani hanaṅ. Êṅ ma thai êpôpêk waklavôṅ Hale ba Hi anêṅ nôm.

Yisu hêṅ polom lôk waiṅ hadêṅ anêṅ ṅê ku

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Wakma nejaṅ nôm hayô ma Yisu hayaṅ nôm hamô haviṅ anêṅ aposel. ¹⁵ Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “Ya vovaṅ ek yaṅgaṅ nôm waklavôṅ Hale ba Hi imbiṅ môle vêm ka yanja vovaṅ. ¹⁶ Yahananaṅ avanôṅ nena tem miṅ yaṅgaṅ nôm êntêk esak loṅbô ami endeba waklavôṅ Hale ba Hi injik anôṅ ênjêk Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak am.”

¹⁷ Ma yani hawa waiṅ lôk tase ma hêṅ lamavi ma hanaṅ, “Noja ba nunum imbiṅ am. ¹⁸ Yanaṅ êndêṅ môle nena tem miṅ hatôm yanum waiṅ esak loṅbô ami endeba Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak êlêm am.”

¹⁹ Ma yani hawa polom te ma hêṅ lamavi ma haya ba hêṅ hadêṅ thêlô ma hanaṅ, “Êntêk ma yenaṅ vathiap atu ba yahêṅ ek nêṅ môle sa. Nundum aêṅ ek lemimimbi ya.”

²⁰ Eyaṅ vêm ma hadum aêṅ hathak tase lôk waiṅ ma hanaṅ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenaṅ thalaleṅ ba tem yaṅgasô ek nêṅ môle sa.

²¹ †††Ma doṅtom odaṅô. Ôpatu ba tem enaṅ ya bêṅ lêk hayaṅ nôm haviṅ ya. ²² Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem indum êtôm atu ba Wapômbêṅ bôk hanaṅ yôv, ma doṅtom alikakna. Malaiṅ bêṅ ek ôpatu ba hanaṅ yani bêṅ.” ²³ ṅê ku elanô abô êṅ ma thêlôda enaṅ hik i liṅ nena, “Opalê te tem indum nôm êṅ?”

²⁴ †††Ma Yisu anêṅ ṅê ku êkôki nena thêlôniṅ opalê tem êtôm thêlôniṅ anyô bêṅ êmô loṅ lôkliṅyak atu ba tem imbitak emberṅ yam. ²⁵ §Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “Avômalô daluk iniṅ kiṅ ethak ebam i ba ibuliṅ ṅê takatu ba êmô thêlô vibiriṅ. Ma ṅê lôk athêṅ leṅiṅhaviṅ avômalô nebam thêlô nena ‘ṅê wapôm

†† 22:7 Kis 12:1-27 ††† 22:21 Sng 41:9; Jon 13:21-22 ††† 22:24 Luk 9:46 § 22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45

mavi'.²⁶ †Ma doḡtom môlô miḡ nundum aêḡ ami. Môlônim anyô lôk athêḡ indum êtôm anyô athêḡ mi. Ma môlônim anyô bêḡ indum ku êtôm anyô ku oyaḡ.²⁷ ††Opalê te ma anyô bêḡ, ôpatu ba halôk hamô ba hayaḡ nôḡ mena ôpatu ba hapôpêk nôḡ? Ôpatu ba halôk hamô ba hayaḡ nôḡ, aêḡ e? Ma doḡtom ya-hamô haviḡ môlô hatôm anyô ku te.

²⁸ "Môlô takatu ba malaiḡ lomaloma habitak ma doḡtom ôḡmô haviḡ ya denaḡ.²⁹ †Ma yahêḡ athêḡ 'kiḡ' hadêḡ môlô hatôm wakamik hêḡ hadêḡ ya ek môlô tem oḡḡwaḡ nôḡ lôk nunum ḡaḡ imbiḡ ya êḡmô yenaḡ loḡ lôkliḡyak. Ma môlô tem nôḡtôm kiḡ ek noyabiḡ avô-malô Israeḡ ôdôḡ laumiḡ ba lahavuju takatu."

Yisu hanaḡ nena Pita tem enaḡ nena hathôḡ yaḡ paliḡ
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Ma Yisu hanaḡ, "Saimon, Saimon, ondaḡô. Sadaḡ hanaḡ hik Wapômbêḡ liḡ ek yaḡi êyôkwiniḡ môlô êtôm lovak hayôkwiniḡ alokwaḡ te ek êḡḡê nena o lôklokwaḡ mena mi e? ³² ††Ma doḡtom lêk yahateḡ mek yôḡ ek anêḡ hôêḡhaviḡ miḡ nêḡ yak ami. Ma hole o liliḡ, êḡ ma ombatho môlôviyaḡ loḡ."

³³ Ma doḡtom Pita hanaḡ, "Anyô Bêḡ, ya anyô lôklokwaḡ ba ya hatôm yamô koladôḡ ba yama imbiḡ o."

³⁴ Ma doḡtom Yisu hanaḡ nena, "Pita, yanaḡ êḡḡdêḡ o nena bôlôvôḡ êḡḡtêk ma tale miḡ halaḡ ami denaḡ, ma tem onaḡ êḡḡmô bôlôḡ lô nena hôḡḡhôn ya paliḡ."

Noja valuselenḡ lôk vak ma biḡ vovak

³⁵ ††Yôḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô aêḡḡtêk, "Bôk yahêḡ môlô ba u ma miḡ môlô owa valuselenḡ lôk vak lôk vemimkapô bokḡḡôḡ haviḡ môlô ami. Wak êḡ ma môlô nôḡmkama mi e?"

Ma thêlô enaḡ, "Mi, hamô."

³⁶ Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô nena, "Ma doḡtom lêk anêḡ valuselenḡ lôk vak hamô ma noja. Ma o biḡ vovak mi, ma nêḡ anêḡ kwêḡ daim ek nêḡnêḡ vuli ma onja biḡ vovak esak. ³⁷ †††Ek malê nena Wapômbêḡ anêḡ kapya hanaḡ aêḡḡtêk, 'Thêlô tem nêḡḡê yaḡi êtôm anyô kambom te.' Abô êḡḡ tem injik anôḡ esak ya ma nôḡmkama sapêḡ atu ba hathak ya ma anêḡ daḡ tem êyô."

³⁸ Ma thêlô enaḡ, "Anyô Bêḡ, nôḡḡḡ yêlôḡaniḡ biḡ vovak ju êḡḡtêk hamiḡ."

Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô nena, "Yôḡ."

Yisu hateḡ mek hamô Dum Oliv

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Yisu hatak Jelusalem ma hi Dum Oliv hatôm hathak hadum, ma ḡê ku esopa yaḡi. ⁴⁰ Yisu hayô loḡ êḡ ma hanaḡ hadêḡ thêlô nena, "Notêḡ mek ek miḡ nôḡnêḡ yak ba nundum kambom ami." ⁴¹ Ma hatak thêlô ba hi daim dokte. Ma halek vadôḡ lêlô ma hateḡ mek aêḡḡtêk, ⁴² "Wakamik, lemhaviḡ nêḡ tase êḡḡtêk vê êḡḡḡk ya, ma nêḡ vê. Ma doḡtom miḡ osopa yenaḡ yalenḡhaviḡ ami. Mi, osopa oda anêḡ lemhaviḡ."

† 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35 †† 22:27 Jon 13:12-15 †
22:29-30 Mat 19:28 †† 22:32 Jon 17:15 †† 22:35 Luk 9:3; 10:4
††† 22:37 Ais 53:12

⁴³ Ma aḡela te anêḡ leḡ hayô ek yaḡi ma havatho yaḡi loḡ. ⁴⁴ Yisu kapô malaiḡ kambom ba hateḡ mek lôklokwaḡ ba vovanik hatektek halôk pik hatôm thalalenḡ.

⁴⁵ Yaḡi hateḡ mek yôḡ ma haviyô hamiḡ ma hi hadêḡ anêḡ ḡê ku ma hayê thêlô êk sôm ek malê nena thêlôḡniḡ kapôlôḡniḡ malaiḡ kambom. ⁴⁶ Ma hanaḡ hadêḡ thêlô, "Môlô ôêk sôm eka? Numbiyô notêḡ mek ek miḡ nôḡnêḡ yak ba nundum kambom ami."

Thêlô evalonḡ Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11)

⁴⁷ Yisu hanaḡ abô denaḡ ma avômalô bêḡ anôḡ êyô. Ôpatu ba elam nena Judas, yaḡi ma ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu te, intu halom thêlô ba êlêḡ. Yaḡi hayô ek indinḡ Yisu, ⁴⁸ ma doḡtom Yisu hanaḡ hik ôpêḡ liḡ aêḡḡtêk, "Judas, hudum ek undinḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ek onaḡ yaḡi bêḡ e?"

⁴⁹ Êḡḡ ma ḡê ku eyala nôḡḡ atu ba tem imbitak ba intu enaḡ, "Anyô Bêḡ, yêlô naḡḡik thêlô esak biḡ vovak e?"

⁵⁰ Êḡḡ ma thêlôḡniḡ anyô te hale anyô bêḡ habôk da anêḡ anyô ku te limbuk vianôḡ vê.

⁵¹ Ma Yisu hayê ma hanaḡ, "Dô." Ma hatak baḡ hayôhêk ôpêḡ limbuk ma habitak mavi hathak loḡbô.

⁵² Êḡḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ ḡê bêḡḡbêḡ êbôk da lôk unyak mathêḡ iniḡ sôḡ bidonḡ lôk ḡê bêḡḡbêḡ takatu ba êlêḡ ek nebalonḡ yaḡi aêḡḡtêk, "Ya ma anyô kambom anôḡ ba intu owa biḡ vovak lôk okdiba ba ôlêḡ ek nobalonḡ ya e? ⁵³ Aisê? Wak nôḡmbêḡ intu ma yahamô unyak mathêḡ anêḡ piklêḡvônḡ haviḡ môlô ma miḡ ovalonḡ ya ami eka? Ma doḡtom lêk ma momaḡḡniḡ hayabiḡ pik ba intu môlônim waklavônḡ."

Pita hanaḡ nena yaḡi hathôḡ Yisu paliḡ

(Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27)

⁵⁴ †††Ma evalonḡ Yisu ba ewa ba i êyô anyô bêḡ habôk da anêḡ unyak. Ma Pita hasopa haveḡ yam ma doḡtom haveḡ daim dokte. ⁵⁵ Anyô doho ebaḡ atum hamô unyak êḡḡ anêḡ badêḡ kapô, ma Pita hi halôk hamô haviḡ thêlô. ⁵⁶ Pita hamô atum deda ma avi ku te hatitiḡ yaḡi ma hanaḡ, "Anyô êḡḡtêk ma hathak hamô haviḡ Yisu."

⁵⁷ Ma doḡtom Pita hanaḡ, "Livônḡ, yahathônḡ ôpêḡ paliḡ."

⁵⁸ Kasana ma anyô yaḡ hayê yaḡi ma hanaḡ, "O ma ḡê takatu iniḡ anyô te."

Ma doḡtom Pita hanaḡ, "Mi anôḡḡ."

⁵⁹ Yaḡi hamô hatôm wakma te ma anyô yaḡ hanaḡ lôklokwaḡ hathak loḡbô nena, "Avanôḡ biḡ, yaḡi ma anyô Galili te. Aêḡ ba yaḡi ma Yisu anêḡ anyô ku te."

⁶⁰ Ma Pita hanaḡ, "Aiyaḡ, yahathônḡ anêḡ abô paliḡ!" Pita hanaḡ denaḡ ma tale halaḡ. ⁶¹ Ma Anyô Bêḡ hik i liliḡ ma hatitiḡ Pita ma Pita lahabi anêḡ abô atu ba hanaḡ, "Tale miḡ halaḡ ami denaḡ ma tem onaḡ êḡḡmô bôlôḡ lô nena hôḡḡhôn ya paliḡ." ⁶² Êḡḡ ma Pita hale yaḡi ma lahiki ba halaḡ bêḡ.

††† 22:54 Mak 14:53-54

Ik Yisu lôk emalik hathak

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Nê takatu ba evalon Yisu ena abôma hathak yani ma ik yani. ⁶⁴ Thêlô ivuliv thohavloma siñ ma ik yani ba ena nena, "O plopet te ma onañ nena opalê intu hik o?" ⁶⁵ Ma enañ abô kambom lomaloma hadên yani haviñ.

Enañ Yisu bêñ hamiñ Israe inin nê bêñbêñ malenjin

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Haviyô hayañ ma avômalô Israe inin nê bêñbêñ ethak donjom ek elañ abô. Nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôkawk hathak abô balabuñ êmô. Ma thêlô ewa Yisu ba enañ hik yani liñ, ⁶⁷ † "Onañ êndên yêlô nena o ma Mesia e?"

Ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, "Yanañ abô êñ êndên môlô, êñ ma môlô tem miñ nônêmimbiñ ami. ⁶⁸ Ma yanañ injik môlô liñ, ma tem miñ môlô nonañ viyañ ami. ⁶⁹ †† Ma donjom yaô ma Anyô Anên Nakaduñ atu tem êyô êmô Wapômbên lôklokwañ anên bañ vianôn êtôm wak nômbên intu sapên."

⁷⁰ Ma thêlô sapên enañ hik yani liñ, "Aên ba oda ma Wapômbên anên Nakaduñ e?"

Ma Yisu hanañ hadên thêlô, "Môlôda oyala ba onañ."

⁷¹ Êñ ma thêlô enañ, "Aisê ka alalô lenjinhaviñ nadañ abô doho imbiñ? Yani hanañ yanida bêñ ba alalô lêk alañ yôv."

Enañ Yisu bêñ hamiñ Pailat ma

(Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

23 Ma nê bêñbêñ takatu iviyô ma ewa Yisu ba i ek Pailat. ² Êñ ma enañ yani bêñ aêntêk, "Ôpêntêk habuliñ yêlôaniñ avômalô. Yani hadô môlô Lom noyabiñ yêlô ba hanañ ek miñ nênêm takis êndên Sisa ami. Ma hanañ nena yani ma Mesia. Mesia anên ôdôn nena kiñ."

³ Ma Pailat hanañ hik Yisu liñ, "O ma avômalô Israe inin kiñ e?"

Ma Yisu hanañ nena, "Intu êñ, hatôm intu honañ."

⁴ Êñ ma Pailat hanañ hadên nê bêñbêñ êbôk da lôk avômalô nômbên atu nena, "Miñ yahapôm yani anên kambom la ami."

⁵ Ma donjom enañ lôklokwañ nena, "Yani hadôn avômalô ba halela inin auk haven Judia lôkthô. Môn hêk Galili aleba hayô loñ êntêk."

⁶ Pailat halañ abô êñ ma hanañ hik thêlô liñ, "Ôpên ma anyô Galili e?" ⁷ † Pailat halañ nena Yisu halêm anên Galili, êñ ma hêv yani hi hadên Helot ek malê nena yani hayabiñ loñ êñ. Wak êñ ma Helot hamô Jerusalem haviñ.

⁸ Ma Helot hayê Yisu ba lamavi bêñ anôn. Yani bôk halañ abô hathak Yisu ba lahaviñ ênjê yani ma donjom mi aleba lêk hayê ma lahaviñ Yisu indum lavônjin te ek yani ênjê. ⁹ Ba intu Helot hanañ hik Yisu liñ bêñ anôn, ma donjom yani bônôn iyom. ¹⁰ Ma nê bêñbêñ

êbôk da lôk nê lôkawk hathak abô balabuñ takatu ba imiñ loñ êñ enañ abô lôklokwañ ba ibi yani liñkupik hathak abô lomaloma. ¹¹ Êñ ma Helot lôk anên nê vovak ewa kiñ anên kwêv thalalen daim te ma ik hathak Yisu ma enañ abôma ba emalik hathak yani. Vêm ma Helot hêv yani ba hi ek Pailat hathak loñbô. ¹² Bôk Helot lo Pailat êpôlik hathak i, ma donjom lêk ma thai ibitak nê môlô.

Pailat hanañ ba ik Yisu hathak a

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38-19:16)

¹³ Yôv ma Pailat halam nê bêñbêñ êbôk da lôk nê bêñbêñ lôk avômalô ba ethak donjom. ¹⁴ Ma hanañ, "Môlôwa anyô êntêk halêm hadên ya ma môlô onañ nena anyô êntêk hanañ abôyañ hadên avômalô ek thêlô nêndô Lom eyabiñ thêlô. Ma môlô ômô ma yahanañ hik ôpên liñ hathak nôm takên. Yôv ma môlô odañ. Miñ yahapôm ôpêntêk anên kambom takatu ba môlô onañ yani bêñ hathak ami. ¹⁵ Ma Helot anên auk aên iyom ba intu hêv ôpêntêk halêm hadên alalô hathak loñbô. Odañ. Anyô êntêk miñ hadum kambom te ek yanañ nena nijik yani vônô ami. ¹⁶ Aên ba yambali yani ma yatak yani ba ni." ††

¹⁸ Ma donjom avômalô sapên elam kaêk lôklala aêntêk, "Nijik ôpêntu vônô ma netak Balabas ba êlêm êndên yêlô." ¹⁹ (Balabas ma ôpatu ba hik vovak hadên gavman Lom hamô Jerusalem kapô ba hik anyô te vônô ba êdô yani hamô koladôn.)

²⁰ Yôv ma Pailat hadum ek etak Yisu ba ni. Êñ ma yani halam hadên avômalô hathak loñbô. ²¹ Ma donjom thêlô elam lôbôlôn aêntêk, "Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!"

²² Yôv ma Pailat hanañ bôlôn te lô hadên thêlô nena, "Eka? Yani hadum malê kambom? Ôdôn te miñ hamô ek yanjik yani vônô ami. Aên ba tem yambali yani ma yatak yani ba ni."

²³ Ma donjom thêlô lôklokwañ kambom ba elam kaêk nena Pailat injik Yisu esak a. Thêlônin kaêk êñ ma bêñ anôn ba Pailat halañ. ²⁴ Aên ba Pailat hasopa thêlônin abô ²⁵ ba hatak Balabas hadên thêlô ma hêv Yisu hadên nê vovak hatôm inin lenjinhaviñ.

Ik Yisu hathak a

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Thêlô ewa Yisu ba i ma êpôm anyô Sailini te halôk loñôndê ba anên athên nena Saimon. Yani halêm anên loñ buyañ ba hadum ek ni Jerusalem. Ma nê vovak evalon yani ba êv Yisu anên a ba hawa ba haven Yisu yam.

²⁷ Ma avômalô bêñ anôn even Yisu yam, lôk avi doho elañ asên malên ba even yani yam. ²⁸ Ma donjom Yisu hik i liliñ ma hanañ hadên thêlô aêntêk, "Môlô avi Jerusalem, miñ nodañ ek ya ami. Mi, nodañ ek amda lôk nalumi. ²⁹ †† Odañ, malain bêñ tem êyô ma tem avômalô nenañ aêntêk, 'Avi yamu atu ba avômena mi

†† Nê lôkawk vi enañ nena abô doho atu ba Luk hato ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Kobom te hamô Jerusalem aêntêk, "Hanañ aên ek malê nena waklavôn nôm bêñ êñ anên sondabên

lôk miñ bôk êv sum ami, thêlô nêôm mavi ek malê nena iniñ avômena miñ hatôm nêpôm vovañ ami.'

³⁰ †Wak êñ ma avômalô tem nenañ êndên dumlolê nena, 'Upu ba usivun yêlô.'" ³¹ Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te aêntêk, "Lêk ma idum kambom hadên alokwanj lôkmala ma tem nindum malê êndên alokwanj kapok?"

³² Ma thêlô ewa anyô kambom ju haviñ ek nijik vônô imbiñ Yisu. ³³ Thêlô i êyô loñ te ba anên athên nena Lenkadôk Lokwanj. Loñ êñ ma thêlô êthôkwên Yisu lôk anyô kambom ju atu hathak a. Êthôkwên yan hamiñ Yisu bañ vianôn ma yan hamiñ bañ viker. ³⁴ †Ma Yisu hanañ, "Wakamik, nê m thêlônij kambom vê ek malê nena thêlô êthôn palij ba idum." Vêm ma nê vovak ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anên kwêv lo sôp.

³⁵ †Avômalô imiñ ba êyê iyom. Ma nê bênjbên ibi yani liliñ ba enañ, "Yani bôk hêv avômalô vi bulubiñ. Yani ma Mesia, ôpatu ba Wapômbên bôk hatak yôv ek nê m avômalô bulubiñ, êñ ma nê m yanida bulubiñ."

³⁶ †Ma nê vovak êyô haviñ ba enañ abôma ma êv waiñ maniñ hadên yani. ³⁷ Ma enañ, "O ma avômalô Is-lael iniñ kiñ e? Êñ ma nê m oda bulubiñ." ³⁸ Ma eto abô te hamiñ Yisu vuliñ aêntêk,

AVÔMALÔ ISLAEL INIÑ KIJ

³⁹ Anyô kambom ju atu ba êthôkwên haviñ Yisu ma yan hanañ abôma hadên Yisu nena, "O ma Mesia e? Êñ ma nê m oda bulubiñ lôk yai imbiñ."

⁴⁰ Ma doñtom yan halañ abô êñ ma hathañ yan êñ ba hanañ, "Alalô tem nama ba miñ hôkô ek Wapômbên ami e? ⁴¹ Alai adum kambom bên anôn ba intu êv vovañ hadên alai, ma doñtom ôpêntêk ma miñ hadum kambom te ami." ⁴² Êñ ma hanañ, "Yisu, hôyô anêm loñ lôkliñyak ma lemimbi ya."

⁴³ Ma Yisu hanañ, "Yanañ avanôn êndên o nena yaô ma tem ômô imbiñ ya êmô malak leñ."

Yisu hama

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴ †Habobo waktêvôn biñ ma momañiniñ hayô pik sapên vôn ba hêk aleba hayô 3 kilok. Ma sôp bên atu ba êthôkwên hamiñ unyak mathen kapô hapup hi luvi. ⁴⁵ Ma Yisu halam kaêk lôklala nena, "Wakamik, oyabiñ yadahôlôn." Yani hanañ aên ma auk habitak ba hi ma hama.

⁴⁷ Anyô vovak laik hayê nôm êñ ma yani habô Wapômbên anên athên ba hanañ, "Avanôn biñ, ôpêntêk ma anyô thêthôn mavi." ⁴⁸ Ma avômalô takatu ba ethak doñtom ba imiñ ek êyê, thêlô êyê nôm êñ ba kapôlônij malaiñ kambom ba ik biñ daluk ba êvôi.

⁴⁹ Ma doñtom Yisu anên avômalô sapên lôk avi takatu ba even haviñ yani hêk Galili ba êlêm imiñ daim dokte ma êyê nôm takatu ba habitak.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰ Josep ma anyô Alimatia te anên Judia. Yani hayabin waktêvôn atu ba Wapômbên anên loñ lôkliñyak tem êlêm pik. Yani ma anyô thêthôn mavi te ma Sanhedlin iniñ anyô bên te. Ma miñ halôk hathak Sanhedlin iniñ auk atu ba ik Yisu vônô ami. ⁵² Ba intu hi hadên Pailat ma hanañ hik liñ ek enja Yisu anên kupik. ⁵³ Êñ ma hawa Yisu liñkupik vê ma havuliv siñ hathak sôp, ma hawa ba hi hadô hêk siô lukmuk atu ba ekolop valu ba abyan ek nedav nê ñama êndôk. Ma miñ bôk êdô anyô ñama la hêk ami.

⁵⁴ Avi takatu ba esopa Yisu hêk Galili ba êlêm, ma esopa Josep ba i êyê valu abyan atu ba êdô Yisu hêk. Wak êñ ma waktêvôn atu ba avômalô Is-lael nêpôpêk i ek nêgê Sabat. ⁵⁶ †Aên ba avi takên i iniñ unyak ma êpôpêk nôm ôv mavi lôk nôm lêñlêñ. Sabat hayô ma ewa lovak hatôm balabuñ hanañ.

Yisu haviyô hathak loñbô

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

24 Sonda êñ anên wak te môn anên lôkbôk momañiniñ ma avi ewa nôm ôv mavi takatu ba bôk epesañ yôv ba i siô. ² Thêlô êyô ma êyê valu atu ba hamô lôv abôlêk lêk ibubi hi hamô dañ. ³ Ma thêlô ibitak êyô kapô, ma doñtom thêlô miñ êpôm Anyô Bên Yisu anên kupik ami. ⁴ Ma thêlô lenjñhabi bên anôn imiñ denañ ma kethen oyan ma anyô ju lôk kwêv thapuk hatôm damak hêv imiñ haviñ thêlô. ⁵ Êñ ma avi takên êkô ba êkôm ba êyê pik. Ma doñtom thai enañ hadên thêlô aêntêk, "Aisé ka mólô ôlêm ôbôlêm anyô lôkmala haven nê ñama iniñ loñ? ⁶ †Yani miñ hêk loñ êntêk ami, ma yani lêk haviyô yôv. Ma mólô lemimbi abô sêbôk ba yani hanañ hadên mólô hêk Galili. ⁷ Yani hanañ aêntêk, 'Tem nê nê m Anyô Anên Nakaduñ atu êndôk nê kambom bahenij ba nijik yani vônô esak a ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loñbô.'" ⁸ Êñ ma thêlô lenjñhabi abô êñ.

⁹ Êñ ma thêlô etak siô ba êvôi ma enañ abô takên sapên hadên nê ku laumiñ ba lahavute lôk avômalô vi atu ba êmô haviñ. ¹⁰ Avi takên te ma Malia anên Magadala, ma Joana lo Jems anên talêbô Malia, lôk avi doho haviñ. ¹¹ Ma aposel elañ avi takên iniñ abô ba eson nena enañ abô molo la ba miñ êvhaviñ ami. ¹² Ma doñtom Pita haviyô ma halañvij ba hi siô ma hakôm ba hayê sôp iyom hamô. Yôv ma yani hale hi anên unyak hathak loñbô ma lahabi bên anôn hathak nôm takatu ba lêk habitak.

Yisu hapôm anyô lokwanju halôk loñôndê

(Mak 16:12-13)

¹³ Wak êñ iyom ma anyô ku ju i malak Emeus. Loñ êñ hamô daim dokte hatôm 11 kilomita ek Jelusalem.

¹⁴ Thai even loñôndê ba i ma enañ hathak nôm takatu ba habitak. ¹⁵ Thai enañ abô bên anôn, ma Yisu da

tomtom ma hêv anyô koladôn te vê ba hi hadên i". †† 23:29 Luk 21:23 † 23:30 Hos 10:8; ALK 6:16 †† 23:34 Sng 22:18; Ais 53:12 † 23:35 Sng 22:7-8 †† 23:36 Sng 69:21 †† 23:44-45 Hib 6:19-20; 10:19-20

††† 23:56 Kis 20:10; Lo 5:14 ††† 24:6 Luk 9:22

halêm havenj haviñ thai, ¹⁶ ma doñtom Yisu hik thai malerj loñ ba miñ eyala yani ami.

¹⁷ Ma yani hanañ hik thai liñ, "Mamu onañ malê?"

Êñ ma thai imiñ ma idum hatôm thai elañ. ¹⁸ Anyô yañ anêñ athên nena Kelopas hanañ hik yani liñ, "Êê, avômalô Jerusalem sapên eyala nôñ atu ba lêk habitak hêk loñ êntêk, ma hovenj êsê ba miñ hoyala ami?"

¹⁹ Ma Yisu hanañ hik thai liñ, "Malê?"

Ma thai enañ hadênj yani nena, "Nôm takatu ba habitak hapôm Yisu anêñ Nasalet. Yani ma plopet te ba hadum ku bênjbên ba anêñ abô ma lôkliñyak kambom hamiñ Wapômbênj ma lôk avômalô sapên malerj. ²⁰ †Ma yêlô lenjñhabi nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbênj hêv ek nêñ Israel vê êñjêk iniñ malaiñ. Ma doñtom alalôaniñ nê bênjbênj lôk nê bênjbênj êbôk da enañ yani bênj hadênj Lom iniñ anyô bênj ba halôk hathak iniñ abô ba intu ik vônô hathak a. Ma lêk ma wak te lô. ²² Ma yêlôaniñ avi doho elela yêlôaniñ auk. Hadênj lôkbôk momañiniñ ma thêlô i siô ²³ ma miñ êpôm Yisu anêñ kupik ami. Ma thêlô êvô êlêm ma enañ nena thêlô êyê wênj añela doho ba enañ nena Yisu hamô lôkmala. ²⁴ ††Ma yêlôaniñ anyô doho i siô ma êyê nôñ takenj hatôm atu ba avi enañ, ma doñtom thêlô miñ êyê Yisu ami."

²⁵ Ma Yisu hanañ hadênj thai nena, "Mamu nê auk mi lôk kapôlômim pulusikna ba intu miñ ôvêhaviñ plopet iniñ abô ami! ²⁶ †Thêlô bôk enañ yôñ nena Mesia tem enja vovañ takênj vêm ka tem enja anêñ athênj lôkmanjñj êñjêk lenj." ²⁷ ††Vêm ma yani hawa Wapômbênj anêñ abô takatu ba bôk eto hathak yanida sa hadênj thai. Mông ma hanañ hathak Mose anêñ kapya vêm ma plopet sapên iniñ abô takatu ba bôk eto hathak yani haviñ.

²⁸ Ma thêlô êyô malak Emeus ma Yisu hadum ek ni thêthô. ²⁹ Ma doñtom thai enañ lôklokwanj, "Lêk yañsinj habôk ba tem bôlôvônj ba dô ma ômô imbiñ yayi." Êñ ma yani hi unyak kapô ek êñjêk imbiñ thai.

³⁰ Yôñ ma thêlô êmô ek nejanj nôñ ma yani hawa polom ba hêv mek ma haya ba hêv hadênj thai. ³¹ Thai êyê ma malerj hakyav ba eyala yani. Ma kethenj oyañ ma yani mi. ³² Ma thai enañ hadênj i nena, "Êê, avanônj biñ. Alai avenj loñôndê ma yani hik Wapômbênj anêñ abô thô ba alaianiñ kapôlônjñj hatôm atum hathañ."

³³ Ma bôlônj doñtom ma thai etak loñ êñ ma ele i Jerusalem hathak loñbô. Thai êyô ma êpôm nê ku laumiñ ba lahavute lôk anyô doho ethak doñtom haviñ ba

êmô. ³⁴ ††Ma thêlô enañ hadênj thai aêntêk, "Avanônj biñ nena Anyô Bêñ haviyô hathak loñbô ba yani hik i thô hadênj Saimon." ³⁵ Yôñ ma anyô ju êñ enañ nôñ takatu ba hapôm thai halôk loñôndê lôk polom atu ba yani haya, êñ ma thai eyala nena Yisu.

Nê ku êyê Yisu hathak loñbô

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Nê ku enañ abô êmô denañ ma Yisu hamiñ thêlô malêvônj ma hanañ, "Môlô kapôlômim êñjêk labali!"

³⁷ ††Ma thêlô esonj nena ngôk anyô dahô ba êkô kambom. ³⁸ Ma doñtom Yisu hanañ, "Môlô osonj ba unim auk hêv yak eka? ³⁹ Ôngô yabahenj lo yavenj. Yada êñ êntêk ba nobalonj yalerñjñkupik. Ma ngôk liñkupik mi, ma doñtom yenañ ma hamô." ⁴⁰ Êñ ma Yisu hik va lo bañ thô hadênj thêlô.

⁴¹ Thêlô êyê yani ma lenjñmavi, ma doñtom thêlônjñj auk mayaliv ba miñ êvêhaviñ ami. Êñ ma Yisu hanañ, "Nôm doho hamô e?" ⁴² Êñ ma êv alim êbôk kabuk te vi, ⁴³ ma yani hawa ba hayañ ma thêlô êyê.

⁴⁴ †††Ma Yisu hanañ hadênj thêlô, "Bôk yahamô lôkmala haviñ môlô, ma yahanañ nena abô takatu ba bôk eto hathak ya ba hêk Mose anêñ Abô Balabuñ lôk Kapya Plopet ma Kapya Yenj tem injik anônj." ⁴⁵ Ma yani hik iniñ auk liñ ek neyala Wapômbênj anêñ kapya ⁴⁶ ba hanañ, "Wapômbênj anêñ kapya hanañ nena Mesia tem enja vovañ ba ema ma êtôm wak lô ma tem imbiyô êñjêk nê ñama iniñ loñ esak loñbô. ⁴⁷ Ma esak anêñ athênj ma tem nenañ êndênj nê Jerusalem lôk Israel ma avômalô loñ buyañ sapên nena nede kapôlônjñj liliñ ek Wapômbênj nêñ iniñ kambom vê. ⁴⁸ †Môlô lêk ôyê nôñ takênj yôñ ba intu nonañ lôkthô bênj. ⁴⁹ ††Odañô! Tem yanêñ nôñ atu ba Wakamik bôk havak abô ek nêñ êyômô môlô. Aênj ba nôñmô Jerusalem endeba lôklokwanj anêñ lenj êndôk êyômô môlô am."

Yisu hathak lenj ba hi

(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)

⁵⁰ Ma Yisu halom thêlô ba hi hayô Betani iniñ loñ ma hêv bañ liñ ba hêv mek hadênj thêlô. ⁵¹ Hêv mek denañ ma hatak thêlô ma ewa yani hathak lenj ba hi. ⁵² Êñ ma thêlô êbô yani ma ele i Jerusalem lôk lenjñmavi bênj anônj. ⁵³ Ma wak nômbênj intu sapênj ma êbô Wapômbênj êmô unyak mathenj.

† 24:20-21 Luk 19:11; Ap 1:6 †† 24:24 Jon 20:3-10 ‡ 24:26 Luk 9:22 †† 24:27 Sng 22:1-21; Ais 53

‡† 24:34 1Ko 15:4-5 ††† 24:37 Mat 14:26 ††† 24:44 Luk 9:22 ‡ 24:48 Jon 15:27; Ap 1:8 †† 24:49 Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

Jon

Abô mônj

Jon hato kapyâ êntêk. Yani ma anyô Israêl te. Yani ma anyô havôv alim vêm ma hasopa Yisu. Yani ma Yisu anêj nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te ba intu hato hathak nôm takatu ba habitak ba hayê hathak madaluk. Jon ma 'nê ku ali atu ba Yisu hathak lahaviñ bêj anônj' (Jon 13:23; 19:26; 20:2; 21:7, 20, 24).

Jon anêj abô mônj hêk kapyâ êntêk ma hanañ hathak Yisu intu opalê. Ma hato kapyâ êntêk ek avômalô nesam ba nênmimbiñ nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbênj anêj Nakaduñ. Ma hato ek nênmimbiñ ek neja lôk-mala esak anêj athênj (Jon 20:31).

Hato hadênj 87 AD la.

Abô habitak hatôm anyô

1 †Sêbôk atu ba mônj anônj ma Abô hamô. Ma Abô êj hamô haviñ Wapômbênj ba Wapômbênj da intu abô êj ²ba hamô haviñ Wapômbênj hadênj sêbôk ba mônj anônj.

³ ††Abô êj intu Wapômbênj hapesañ nôm kama sapênj hathak. Nôm late atu ba miñ habitak ami, êj ma miñ yani hapesañ ami. ⁴ †Abô êj hadum ba nôm kama sapênj habitak lôk mala. Ma lôk mala êj ma avômalô in-ij deda. ⁵ ††Deda êj habi hayô hêk momañiniñ. Ma momañiniñ êj hathônj paliñ ba miñ hatôm ênjêk deda êj loj siñ ami.

⁶ ††Ma Wapômbênj hêv anyô te halêm ba anêj athênj nena Jon. ⁷ Yani halêm ek injik Abô deda êj thô ek avômalô sapênj nedañô ba nênmimbiñ. ⁸ Yanida ma miñ deda êj ami ma halêm ek injik thô iyom. ⁹ †††Deda êj halêm pik ba habi hayô hêk avômalô. Deda êj ma deda anônj.

¹⁰ Wapômbênj bôk hapesañ avômalô hathak Abô êj ba halêm pik. Ma doñtom êthônj paliñ denañ. ¹¹ Yani hi ek anêj avômalô, ma miñ ewa yani thô ami. ¹² Ma avômalô takatu ba ewa yani thô lôk êvhaviñ ma hatak avômalô takênj ek nimbitak Wapômbênj anêj nali.

¹³ †††Avômena takênj ma Wapômbênj da hapesañ loñôndê ba intu ibitak yanida anêj nali. Ma miñ ibitak hatôm avômalô pik sapênj atu ba ibitak ami. Lôk anyô te miñ habi thêlô vê ami. Ma taluvi lo lami miñ idum ba ibitak ami lôk miñ ibitak hathak lami iniñ lenjinhaviñ ami. Mi.

¹⁴ ††Abô êj intu habitak anyô ba halêm hamô haviñ yêlô ba bôk ayê nena anyô lôkmanjiñ anônj. Yani ma wapôm anêj ôdônj biñ ba hik nôm kama avanônj thô

† 1:1 Jon 17:5; 1Jon 1:1-2; ALK 19:13 †† 1:3 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 † 1:4 Jon 5:26 †† 1:5 Jon 3:19 †† 1:6 Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 ††† 1:9 Jon 8:12 ††† 1:13 Jon 3:3-6; 1Pi 1:23 § 1:14 Plp 2:7

hadênj avômalô. Yani ma Lambô anêj Nakaduñ doñtom êj iyom ba intu Lambô hêv lôkmanjiñ êj hadênj yani.

¹⁵ Jon hik anyô êj thô ba halêm, "Bôk yahanañ yôv hathak anyô êntêk êj nena, 'Anyô te tem emberj ya yam. Ma doñtom yani hamô hadênj sêbôk ba miñ ya-habitak ami. Ba intu yani ma bêj ek ya.'"

¹⁶ Yani ma lôkmanjiñ anônj ba anêj wapôm hêv liñ siñ ba halêm ek alalô lôbôlôn ¹⁷ ††aêntêk nena sêbôk ma hêv abô balabuñ hadênj Mose lôk alalô. Yôv ma Yisu Kilisi halêm ba hik Lambô lôk anêj wapôm thô. ¹⁸ †††Anyô te miñ bôk hayê Wapômbênj ami. Ma doñtom Wapômbênj anêj Nakaduñ doñtom êj iyom intu Wapômbênj ba hamô haviñ Lambô ma hik Lambô thô hadênj alalô.

Jon anyô hathik ñañ hanañ anêj ku bêj

(Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Israêl iniñ nê bêj bênj takatu ba êmô Jelusalem êv nê êbôk da lôk avômalô Livai doho ba i hadênj Jon ma enañ hik yani liñ nena, "O ma opalê?" ²⁰ Ma yani miñ bônônj ami ma hanañ bêj nena, "Ya ma miñ Mesia atu ba Wapômbênj hêv ek nêv avômalô bulubiñ ami. Mi anônj." ²¹ ††Êj ma enañ hik yani liñ, "Sêbôk ma enañ nena Elia tem êmônj vêm ka Mesia emberj yam. O êj êntêk e?"

Ma hanañ, "Mi."
"Sêbôk ma Mose hanañ nena plopet te tem êlêm. O êj êntêk e?"

Lo 18:15-18

Ma hanañ viyañ, "Mi."

²² "Aênj ba o opalê? Onañ aisê esak oda? Onañ viyañ ek yêlô ana nanañ êndênj nê bêj bênj."

²³ Êj ma Jon hawa plopet Aisaia anêj abô ba hanañ, "Ya ma kaêk atu ba halêm halêm anêj loñ thiliv nena,

†† 1:17 Kis 34:28; Lom 6:14 ††† 1:18 Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16 †† 1:21 Mal 4:5; Mat 11:14

'Nopesañ loṅdôndê ek Anyô Bêñ êlêm."

Aisaia 40:3

Hasam Aisaia anêñ abô êñ yôv ma hanañ, "Ya êñ ên-têk."

²⁴ Vêm ma Palisi takatu ba êlêm haviñ nê bêtjên ²⁵ enañ hik yani liñ, "O ma miñ Mesia lôk plopet ma Elia ami. Aisê ka huthik avômalô halôk nãñ?"

²⁶ Ma Jon hanañ viyañ, "Yahathik thêlô hathak nãñ, ma doṅtom anyô te hamô môlô malêvôn ba môlô ôthôn ôpên paliñ. ²⁷ †Yani ma ôpatu ba tem embeñ ya yam. Yani ma anyô lôk athên bêñ ma ya ma yaônalôk ba intu miñ hatôm yapole anêñ vakapô bokṅgôp anêñ yak vê ami."

²⁸ Nôm êñ habitak anêñ Betani hêk Jolodañ vi, loṅ atu ba Jon hathak hathik avômalô halôk nãñ.

Yisu ma Wapômbên anêñ Boksipsip Nakaduñ

²⁹ ††Haviyô hayañ ma Jon hayê Yisu halêm. Ma hanañ, "Ôṅgô, ôpên ma Wapômbên anêñ Boksipsip Nakaduñ atu ba hêv ek nêñ avômalô pik iniñ kambom vê.

³⁰ *Yani ma ôpatu ba bôk yahanañ nena, 'Anyô te tem embeñ ya yam. Ma doṅtom yani hamô hadên sêbôk atu ba miñ yahabitak ami denañ. Ba intu yani ma bêñ ek ya.' ³¹ Yada ma yahathôn ôpên anêñ ku paliñ. Ma doṅtom yahalêm yahathik avômalô halôk nãñ ek yañgik ôpên thô êndên avômalô Israeñ."

³² ††Êñ ma Jon hanañ hathak nômlate atu ba bôk yani hayê yôv. Yani hanañ nena, "Sêbôk ma yahathôn ôpên anêñ ku paliñ. Ma doṅtom Wapômbên hêv ya ba yahalêm ek yasik avômalô êndôk nãñ. Ma yani hanañ hadên ya nena, 'Tem nôṅgô Lovak Mathen êlêm anêñ leñ ba êyô êmô anyô te. Ma ôpên intu tem isik avômalô esak Lovak Mathen.' Wapômbên bôk hanañ abô êñ hadên ya. Êñ ma yahayê Lovak Mathen hatak leñ ma halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô ôpên. Yada yahayê nôñ êñ. ³⁴ ††Avanôn! Yada bôk yahayê nôñ êñ. Ma yahanañ nena anyô êntêk ma Wapômbên anêñ Nakaduñ."

Anyô doho ibitak Yisu anêñ nê ku

³⁵ Haviyô hayañ ma Jon lôk anêñ nê ku ju êmô loṅ atu hathak loṅbô. ³⁶ ††Ma hayê Yisu halêm ma hanañ, "Ôṅgô, Wapômbên anêñ Boksipsip Nakaduñ atu intu."

³⁷ Nê ku ju êñ elañ abô êñ ma i esopa Yisu. ³⁸ Êñ ma yani hik i liliñ ma hayê thai esopa yani ma hanañ hik thai liñ, "Mamu lemimhaviñ malê?"

Ma thai enañ, "Labai, hêk êsê?" ("Labai" anêñ ôdôn nena "Kêdônwaga".)

³⁹ Ma Yisu hanañ, "Mamu nôlêm nôṅgô."

Êñ ma thai i êyê loṅ atu ba yani hamô. Nôm êñ habitak hadên yañsiñ hatôm 4 kilok. Ma thai êmô haviñ yani aleba bôlôvôn.

⁴⁰ ††Andulu ma Saimon Pita anêñ yañ, yani ma Jon anêñ anyô ku te atu ba halañô Jon anêñ abô ba hi hasopa Yisu. ⁴¹ Yani hayê Yisu vêm ma hi kethen ba

† 1:27 Jon 1:15 †† 1:29 Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 ‡ 1:30 Jon 1:15 †† 1:32-33 Mat 3:16 †† 1:34 Mat 3:17 ††† 1:36 Jon 1:29 ††† 1:40 Mat 4:18-20

hapôm yañ Saimon ma hanañ, "Yêlô lêk ayê Mesia." (Mesia anêñ ôdôn nena "Kilisi, ôpatu ba Wapômbên hêv ek nêñ avômalô bulubiñ".) ⁵⁴² ††Ma Andulu hawa Saimon ba hi hadên Yisu. Yisu hayê ma hanañ, "O Saimon, Jon nakaduñ. O ma tem nendam nena Sipas." (Athên "Sipas" êñ ma hatôm "Pita". Ma athên ju êñ anêñ ôdôn nena "valu".)

Yisu dalam Pilip lo Nataniel

⁴³ Haviyô hayañ ma Yisu hadum ek ni Galili ba hapôm Pilip ma hanañ, "Ôlêm osopa ya."

⁴⁴ Pilip ma anyô Betsaida. Betsaida êñ ma Andulu lo Pita iniñ malak ôdôn. ⁴⁵ ††Yani hapôm Nataniel ma hanañ nena, "Sêbôk ma Mose hato abô te hêk kapya balabuñ hathak anyô te. Ma plopet doho bôk eto abô hathak ôpên haviñ. Ma yêlô lêk ayê yani yôv. Ôpên ma Yisu anêñ Nasalet, Josep nakaduñ."

⁴⁶ Ma Nataniel hanañ nena, "Malê mavi te tem imbitak Nasalet?"

Ma Pilip hanañ, "Ôlêm nôṅgô." Êñ ma thai i.

⁴⁷ Ma Yisu hayê Nataniel halêm ma hanañ, "Avanôn! Ôpêntêk ma anyô Israeñ mavi te. Yani ma abôyañ mi."

⁴⁸ Ma Nataniel hanañ, "Hoyala ya aisê?"

Ma Yisu hanañ, "Pilip miñ dalam o ami denañ. Ma yahayê hômô alokwañ avi te ôdôn ba yahayala o."

⁴⁹ ††Nataniel halañ abô êñ ma hanañ, "Kêdônwaga, o ma Wapômbên anêñ Nakaduñ ma avômalô Israeñ iniñ Kiñ."

⁵⁰ Ma Yisu hanañ, "Thatu yahayê hômô alokwañ ôdôn ba intu hêv haviñ e? Ondañô! Nôm êñ ma yaônâ ek yañ atu ba tem embeñ yam." ⁵¹ ††Ma hanañ abô doho haviñ nena, "Yanañ avanôn biñ êndên môlô. Tem môlô ôṅgô leñ ekyav ma aṅela nesak ba nêndôk ek ya Anyô Anêñ Nakaduñ."

Yisu hadum ba nãñ habitak waiñ

2 Wak ju hale ba hi ma anyô te hawa avi te anêñ Kena. Malak Kena êñ hêk Galili kapô. Ma Yisu anêñ talêbô hi haviñ. ² Ma elam Yisu lôk anêñ nê ku ba i haviñ. ³ Avômalô inum waiñ aleba thô. Ma Yisu anêñ talêbô hanañ hadên Yisu nena, "Nôṅgô! Thêlôniniñ waiñ lêk thô."

⁴ ††Ma Yisu hanañ, "Avi bêñ, honañ abô êñ hadên ya eka? Yenañ waklavôn mi denañ."

⁵ Ma Yisu talêbô hanañ hadên nê takatu ba eyabiñ nôñ nena, "Nodañô anêñ abô ba nundum êtôm atu ba hanañ."

⁶ Ma uñ valu bahenvi ba lahavute hamô habobo thêlô. Uñ te hatôm embalon nãñ êtôm 100 lita la. Avômalô Israeñ ethak ithik halôk ek nêñem leñiñmavi êndên Wapômbên.

⁷ Êñ ma Yisu hanañ hadên nê eyabiñ nôñ nena, "Nonṅasô nãñ êndôk uñ sapên." Ma enṅasô halôk aleba hayô abôlêk siñ.

§ "Mesia" ma abô Hiblu. "Kilisi" ma abô Glik. † 1:42 Mat 16:18 †† 1:45 Lo 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 ‡ 1:49 Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11 ††† 1:51 Stt 28:12 † 2:4 Jon 7:30; 8:20

⁸Yôv ma hanañ hadên thêlô, “Noja doho ba nônêm êndên anyô bêñ atu hayabinj nôm.” Ma ñê ku ewa ba i êv hadên yani. ⁹Anyô bêñ êñ hanum ñañ atu ba Yisu hik liliñ ba habitak waiñ. Ma doñtom miñ hayala ami. Nê takatu ba ethakôv iyom intu eyala.

Yani hanum ba hasoñ kambom ma halam anyô hawa avi ba thai i daim dokte ¹⁰ma hanañ, “Ethak êv waiñ vasiñ mavi hamôñ ek avômalô inum aleba malerij hataba êñ ma miñ êv waiñ maniñ havenj yam. Ma doñtom waiñ êntêk anên vasiñ ma vasiñ anôñ ek waiñ yañ atu ba hamôñ.”

¹¹Yisu hadum nôm êñ hamô Kena anên Galili. Nôm êñ ma lavôñij môtñ anôñ atu ba hadum ek hik anên lôkmanjij thô. Ma anên ñê ku êvhaviñ yani. ¹²†Vêm ma Yisu lôk iviyañ ma talêbô etak Kena ma êlôk ba i Kapaneam. Ma ñê ku iviñ thêlô ba i êmô loñ êñ hatôm wak doho.

Yisu halupunij avômalô doho hêk unyak mathenj kapô

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³††Avômalô Israel iniñ waklavôn te habobo anên athên nena Hale ba Hi. Ma Yisu hi daku Jelusalem ek êñjê waklavôn êñ. ¹⁴Yani hi unyak mathenj anên piklêvôn ma hayê avômalô etak bokmanjao lôk sipsip ma menak bôbô ek nênêm vuli ek nêmbôk êtôm da lôk ñê takatu ba êwê ñê loñ buyañ iniñ valuselenj hathak Hiblu iniñ valuselenj êmô. ¹⁵Êñ ma havuvi yak balawa te ba halupunij i lôk iniñ boksipsip lo bokmanjao ma hêv i vê hêk unyak mathenj ba i. Ma hakayanj ñê êñ iniñ balê ba valuselenj hagililiñ mayaliv. ¹⁶Ma hanañ hadên ñê takatu ba etak menak bôbô ek nênêm vuli nena, “Noja unim menak ba unu! Wakamik anên unyak ma loñ netak nômkama êmô ek nênêm vuli e?”

¹⁷Ma Yisu anên ñê ku êyê nôm êñ ma lenjñhabi hathak abô te hêk Wapômbên anên kapya nena, “Yahêv lêlê ek anêm unyak ma yalenjaviñ unyak êñ bêñ anôñ.”

Kapya Yerj 69:9

¹⁸Israel iniñ ñê bêñbên êyê ma enañ, “Undum lavôñij te ek injik o thô nena Wapômbên halam o ba hudum nôm êñ!”

¹⁹‡Ma Yisu hanañ viyañ, “Nundiniñ unyak mathenj êntêk, ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak loñbô.”

²⁰Ma ñê bêñbên enañ, “Avômalô idum ku hatôm sondabên 46 ek elav unyak êntêk ma doñtom mi denañ! Ma hatôm ondav wak lô iyom e?” ²¹‡Unyak mathenj atu ba Yisu hanañ hathak êñ ma yanida liñkupik. ²²‡Ba Yisu haviyô hathak loñbô hêk ñama ma anên ñê ku lenjñhabi abô atu ba bôk hanañ. Êñ ma êvhaviñ abô atu ba hêk Wapômbên anên kapya lôk Yisu da hanañ.

²³‡‡Yani hamô Jelusalem ma hayê waklavôn atu ba anên athên nena Hale ba Hi. Ma avômalô bêñ anôñ êyê lavôñij takatu ba hadum ba êvhaviñ. ²⁴Ma doñtom Yisu miñ hêvhaviñ i ami. Hayala anyô sapên iniñ auk. ²⁵Anyô te miñ hêv auk hadên yani hathak avô-

† 2:12 Mat 4:13 †† 2:13 Kis 12:1-27 ‡ 2:19 Mat 26:61; 27:40 †† 2:21 1Ko 6:19 ‡† 2:22 Luk 24:6-8; Jon 12:16 ‡†† 2:23 Jon 7:31

malô iniñ kobom ami. Mi, bôk hayala avômalô sapên iniñ kapôlôñij.

Yisu hêv auk hadên Nikodimus

³‡‡Israel iniñ anyô bêñ te anên athên nena Nikodimus. Yani ma Palisi te. ²Bôlôvôn ma hi hadên Yisu ma hanañ, “Kêdôñwaga, hothak hudum lavôñij lomaloma ba intu yêlô ayala nena Wapômbên hêv o ba hôlêm hatôm kêdôñwaga. Ma Wapômbên miñ hamô haviñ anyô te ami, êñ ma miñ hatôm indum lavôñij êtôm atu ba hudum ami.”

³‡Ma Yisu hanañ viyañ, “Yanañ avanôn biñ êndên môlô. Ôpatu ba evathu hathak loñbô iyom intu tem êyô Wapômbên anên loñ lôklijyak kapô.” ‡†

⁴Ma ôpên hanañ, “Aisê ka nembathu ôpatu ba bôk hayalôv yôv? Yani tem êndôk talêbô kapô ba nembathu esak loñbô e? Ma mi!”

⁵‡††Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Yanañ avanôn biñ êndên môlô. Ôpatu ba Wapômbên hathik hathak ñañ lôk Lovak Mathenj hatôm evathu hathak loñbô, ôpên iyom intu tem imbitak êyô Wapômbên anên loñ lôklijyak kapô. ⁶‡†Avômalô pik ibitak hathak lami ibi i vê. Ma Wapômbên anên avômalô ibitak hathak Lovak Mathenj habi i vê. ⁷Ma aisê ka hosonj hathak abô êntêk ba yahanañ hadên o nena ‘nimbi o vê esak loñbô.’ ⁸Lovak da hathak hayuv hatôm anên lahaviñ ma holañô anên diñdiñ iyom. Ma doñtom hôthôn nena halêm anên êsê ba hi êsê. Ma ñê takatu ba Lovak Mathenj havathu i ma aên iyom.”

⁹Ma ôpên hanañ hik liñ hathak loñbô, “Nôm takên tem imbitak aisê?”

¹⁰Ma Yisu hanañ, “Ai! O Israel iniñ kêdôñwaga bêñ ma hôthôn nôm êntêk paliñ, e? ¹¹Ya Anyô Anên Nakaduñ iyom intu yahatak malak leñ ba yahalêm. Ma anyôla miñ bôk hi loñ êñ ba hale halêm hathak loñbô ami. Yanañ avanôn biñ êndên môlô. Yêlô anañ hathak nôm takatu ba bôk ayala. Ma anañ bêñ hathak nôm takatu ba bôk ayê. Ma môlô miñ olañô yêlôaniñ abô ami. Lêk yahanañ abô doho hathak nômkama pik ek oyala Wapômbên anên auk. Ma môlô miñ ôêvhaviñ ami. Ba intu nômkama malak leñ tem miñ nôñêmimbiñ aên ami. ¹⁴‡†Sêbôk ma avômalô Israel êmô loñ thiliv ma umya bêñ anôn ethañ i. Êñ ma Mose hathôkwênj umya dahô te hathak kôm ba hêv liñ hamiñ leñ ek avômalô nêgê ba nimitak mavi. Wapômbên anên lahaviñ ba tem nêsôkwênj ya Anyô Anên Nakaduñ ba nênêm liñ aên iyom ¹⁵‡†ek avômalô takatu ba êvhaviñ tem neja lôkmala anôn atu ba nêmbô êtôm wak nômbên intu sapên.

¹⁶‡† “Wapômbên lahaviñ avômalô pik bêñ anôn ba intu hêv Nakaduñ doñtom êñ halêm ek ôpatu ba hêvhaviñ tem enja lôkmala anôn atu ba êmô êtôm

‡‡ 3:1 Jon 7:50; 19:39 ‡ 3:3 Mat 18:3; 1Pi 1:23 ‡† Abô Glik “hathak loñbô” lôk “halêm anên vuliñ” thai luvi ma abô doñtom iyom. Yisu anên auk nena “halêm anên vuliñ” ma doñtom Nikodimus hasoñ nena “hathak loñbô”. ‡†† 3:5 Ese 36:25-27 ‡† 3:6 Jon 1:13 ‡†† 3:14 Nam 21:9; Jon 8:28; 12:32 ‡† 3:15 Jon 20:31 ‡† 3:16 Jon 3:36; 10:28; Lom 5:8; 8:32; 1Jon 4:9-10

wak nômbênj intu sapênj. Ma tem miñ ema ami.
¹⁷ †Wapômbênj hêv Nakaduñ halêm pik ek nê m avômalô bulubiñ. Ma miñ hêv ek indum abô ek injik avômalô vônô ami. ¹⁸ ††Ôpatu ba hêvhaviñ Nakaduñ êñ ma Wapômbênj miñ hathak hadum abô ek injik yani vônô ami. Ma ôpatu ba miñ hêvhaviñ Nakaduñ doñtom êñ ami ma ôpênj lêk hama yôv ek malê nena Wapômbênj bôk hadum abô hathak yani yôv. ¹⁹ †Wapômbênj hadum abô hathak avômalô pik aêntêk. Deda bôk halêm pik yôv. Ma avômalô idum kambom lomalama ba intu lenjinhaviñ momañiniñ ma êdô deda êñ. ²⁰ Deda tem injik avômalô iniñ kambom thô ma tem thêlô mama ba intu nê kambom ethak êpôlik ba miñ ibitak êyô deda kapô ami. ²¹ Ma doñtom ôpatu ba halañô Wapômbênj anêñ abô nena avanônj, yani êñ ma hatôm hamiñ deda ba avômalô sapênj êyê anêñ ku takatu ba hadum ma Wapômbênj da hêv yani sa.”

Jon anyô hathik ñañ hik Yisu anêñ ku thô

²² ††Yôv ma Yisu lôk anêñ nê ku i Judia anêñ loñ kamunj ma hamô haviñ anêñ nê ku wak doho. Ma thêlô ithik avômalô halôk ñañ. ²³ Aion hêk habobo Salim. Loñ êñ ma ñañ bên anônj hêk ba avômalô ibi thêthô i loñ êñ. Jon miñ hamô koladôn ami dena, ba intu hamô loñ êñ ek isik thêlô. ²⁵ Ma anêñ nê ku lôk anyô Israeël te êkôki hathak auk nimbitak mabuñ êñjêk Wapômbênj ma. ²⁶ Êñ ma nê ku i hadênj Jon ma ena, “Kêdônwaga! Ôpatu sêbôk ba hamô haviñ o hamô Jolodañ vi ba honañ abô bên anônj hathak yani. On-dañô! Ôpênj lêk hathik avômalô halôk ñañ ba avômalô sapênj i hadênj yani!”

²⁷ Ma Jon hanañ, “Wapômbênj da anêñ lahaviñ ba nômlate habitak aên hadênj anyô te ma yôv. ²⁸ ††Môlôda bôk olañô abô atu ba yahanañ. ‘Ya ma ôpatu ba Wapômbênj hêv hamônj ek yanañ êndên avômalô nena Mesia tem êlêm. Ya miñ Mesia ami.’ ²⁹ Anyô te hawa avi te, êñ ma tem enja êtôm yanida anêñ. Ma doñtom yapmalô ma tem êtôm ôpênj anêñ anyô môlô atu ba imiñ ek embatho yani loñ. Ba halañô ôpênj anêñ abô ma tem lamavi iyom. Ma yada intu hatôm yapmalô êñ. Ba intu lêk yalenj mavi bên anônj hamô yakapôlôn siñ. ³⁰ Wapômbênj anêñ lahaviñ ba yani habitak anyô bên, ma yada yahabitak anyô oyañ.”

³¹ ††† “Ôpênj bôk hamô leñ ba halêm, yani ma bên anônj ek avômalô pik sapênj. Ôpatu ba hamô pik êntêk, ôpênj ma anyô pik ba intu hanañ abô hathak nômkama pik iyom. Avanônj! Ôpatu ba halêm anêñ malak leñ, ôpênj ma bên anônj ek avômalô pik sapênj. ³² †††Yani hanañ hathak nôm takatu ba yanida bôk hayê lo halañô bên. Ma avômalô miñ êvhaviñ abô êñ ami.

³³ Wapômbênj bôk hêv Lovak Mathen ba hamô ôpênj kapô siñ ba halêm hanañ Wapômbênj anêñ abô. Ba intu ôpatu ba hêvhaviñ yani ma hik thô nena Wapômbênj ma hanañ abô avanônj iyom. ³⁵ †Lambô lahaviñ Nakaduñ ba hêv nômkama sapênj ek eyabiñ. ³⁶ ††Ôpatu ba hêvhaviñ Nakaduñ lêk hawa lôkmala atu ba tem

† 3:17 Luk 19:10 †† 3:18 Jon 5:24 † 3:19 Jon 1:5,9; 8:12
 †† 3:22 Jon 4:1-2 †† 3:28 Mat 11:10; Jon 1:20 ††† 3:31 Jon

nê môt êtôm wak nômbênj intu sapênj. Ma ôpatu ba havôliñ dô m hadênj Nakaduñ ma Wapômbênj bôk hadum abô yôv ba ôpênj lêk hawa vovañ. Ba intu tem miñ enja lôkmala ami.”

Yisu hanañ abô haviñ avi Samalia te

⁴ †††Yisu da miñ hathak hathik avômalô ami. Avômalô takatu ba lenjinhaviñ nesopa Yisu i hadênj anêñ nê ku ek nisik i êndôk ñañ. Ma Palisi elañô nena avômalô bên anônj i hadênj Yisu ek isik i. Ma Jon anêñ lêk auviñna. ³ Yisu halañô abô êñ ma hayê nena Palisi lêk ititiñ anêñ ku ba intu hatak Judia ma havôhi Galili.

⁴ Ma loñôndê atu ba hi Galili ma hi Samalia haviñ. ⁵ ††Êñ ma yani haveñ ba hi hayô Samalia iniñ malak lôñ te ba elam nena Sika. Loñ êñ ma habobo pik sêbôk ba Jekop hêv hadênj nakaduñ Josep. ⁶ Ma Jekop bôk halav ñañ lôv te hamô loñ êñ. Yisu haveñ aleba waklêvônj biñ ma hayô ñañ lôv êñ ma yani lêk vau ba halôk hamô biñ. ⁷ Nê ku lêk i malak ek nê nê m vuli nô m. Ma avi Samalia te halêm ek enja ñañ. Ma Yisu hanañ hadênj avi êñ, “Ñañ ek yanum.”

⁹ †††Avômalô Israeël ethak êpôlik ek avômalô Samalia ba intu avi êñ hanañ, “O ma Israeël ma ya ma avi Samalia. Ma aisê ka honañ nena ñañ êlêm ek unum?”

¹⁰ ††Ma Yisu hanañ hadênj avi êñ, “Hoyala nô m mavi atu ba Wapômbênj hêv lôk hoyala ôpatu ba hanañ, ‘Ñañ ek yanum’, êñ ma tem onañ injik yani liñ ek nê m ñañ lôkmala êndênj o.”

¹¹ Ma avi êñ hanañ hadênj yani, “Anyô Bên, lôv êntêk ma daim ba anê m uñ onja ñañ êsê? Ma ñañ lôkmala êñ tem onja anêñ êsê? ¹² ††Yêlôdaniñ bumalô Jekop hêv ñañ lôv êntêk hadênj yêlô. Ma yanida lôk nali lôk anêñ bokmañkao sapênj inum halôk ñañ lôv êntêk. Ma anê m ñañ ma mavi anônj ek ñañ êntêk lôk o ma bên ek Jekop e?”

¹³ Ma Yisu hanañ, “Ñañ êntêk ba inum ma tem nesakmuniñ esak loñbô. ¹⁴ †††Ma doñtom ôpatu ba hanum ñañ atu ba yahêv ma miñ hatôm esakmuniñ esak loñbô ami. Lôk ñañ êñ ma tem imbitak êtôm ñañ onañ te êñjêk o kapôlôm ba nê m lôkmala anônj atu ba tem ê môt êtôm wak nômbênj intu sapênj.”

¹⁵ Ma avi êñ hanañ hadênj Yisu, “Anyô bên, nê m ñañ êñ êndênj ya ek miñ yasakmuniñ esak loñbô ami. Lôk miñ yalêm loñ êntêk ek yanja ñañ esak loñbô ami.”

¹⁶ Ma Yisu hanañ hadênj yani, “Nu ondam vônim êlêm.”

¹⁷ Ma avi êñ hanañ, “Ya anyô mi.”

Ma Yisu hanañ hadênj yani, “Lêk honañ avanônj nena o anyô mi. ¹⁸ Sêbôk ma vônim baherji. Ba anyô atu ba lêk hôtôm haviñ yani ma miñ vônim ami. Lêk honañ abô avanônj!”

¹⁹ Ma avi êñ hanañ hadênj yani, “Anyô bên, lêk yahayala nena o ma plopet te. ²⁰ †††Yêlôdaniñ bumalô ethak êv yen halôk dumlolê êntêk. Ma doñtom môlô avômalô

8:23 ††† 3:32 Jon 3:11 § 3:35 Mat 11:27; Jon 5:20 †† 3:36
 Jon 3:16-18; 1Jon 5:12 ††† 4:1-2 Jon 3:22 †† 4:5 Stt 33:19; Jos
 24:32 ††† 4:9 Esr 4:1-5 †† 4:10 Jon 7:37-38; ALK 21:6 †† 4:12
 Jon 8:53 ††† 4:14 Jon 6:35 ††† 4:20 Lo 12:5-14; Sng 122:1-5

Israël onañ nena Wapômbên lahaviñ alalô nanêm yeñ êndôk Jelusalem."

²¹ Ma Yisu hanañ, "Livôn! Ondañô! Wak te ma tem miñ mólô nônêm yeñ ek Wakamik êndôk dumlolê êntêk lo Jelusalem ami. ²² †Mólô avômalô Samalia ma ôthôn ôpatu ba ôêv yeñ hadên. Ma Wapômbên hêv anyô Israël te ek nêv avômalô bulubiñ ba intu yêlô avômalô Israël ayala ôpatu ba yêlô êv yeñ hadên yani.

²³ †† "Wapômbên ma lôkmala anên ôdôn. Ba intu Wapômbên habôlêm avômalô takatu ba êv yeñ ek injiki thô nena thêlô bôk ewa Wapômbên anên lôkmala anên yôv. Aên ba avômalô takatu ba êvhaviñ Wapômbên intu nêv yeñ aên. Ma waklavôn atu ba nôm êñ imbitak intu tem imbitak. Ma lêk hayô yôv."

²⁵ Ma avi êñ hanañ hadên Yisu, "Yahayala nena Mesia tem êlêm ma tem injik nômkama sapên thô êndên alalô." (Ma "Mesia" êñ intu elam nena "Kilisi".)

²⁶ †Ma Yisu hanañ hadên yani, "Ôpatu ba hanañ abô hadên o ma yani êñ."

²⁷ Enañ abô denañ ma Yisu anên gê ku êvô êlêm hathak lonbô ma êyê Yisu hanañ abô haviñ avi êñ ba esoñ kambom. Ma doñtom thêlô bônôn ma miñ enañ hik yani liñ nena, "Lemhaviñ malê?" mena "Honañ abô haviñ avi êntêk eka?"

²⁸ Êñ ma avi êñ hatak anên uñ hawa ñañ hamô ma havôhi malak ôdôn hathak lonbô. Ma hanañ hadên avômalô nena, ²⁹ "Mólô nôlêm ôñgô anyô te! Nôm takatu ba bôk yahadum yôv ma yani hayala ba hanañ bên hadên ya. Betha yani ma Mesia atu la." ³⁰ Avômalô elañ abô êñ ma etak malak ba i hadên Yisu.

³¹ Avi Samalia hamô malak denañ ma gê ku enañ hadên Yisu nena, "Kêdônwaga, nongwañ nôm."

³² Ma hanañ, "Yenañ nôm hamô ek yanğañ ma mólô ôthôn nôm êñ paliñ."

³³ Êñ ma gê ku enañ hadên thêlôda nena, "Betha anyôla lêk hêv nôm hadên yani la?"

³⁴ ††Ma Yisu hanañ hadên thêlô, "Yenañ nôm êntêk. Tem yasopa Wapômbên anên lahaviñ ba yandum anên ku lôkthô atu ba hêv ya ba yahalêm. ³⁵ ††Mólô othak onañ, 'Ayôn ayova iyom hêk, êñ ma tem nôm injik anôn ba alalô naja.' Yanañ êndên mólô! Malemim ekyav ba ôñgô ku katô! Nôm lêk hik anôn yôv! ³⁶ Ôpatu ba halav nôm ma hawa anên vuli. Yani halav nôm anôn ek nôm sapên êñ neja lôkmala anôn atu ba tem nêvô êtôm wak nômbên intu sapên ek anyô havatho nôm lôk anyô halav nôm thai luvi leñjîmavi. ³⁷ Aên ba abô êntêk ma abô avanôn. 'Anyô yanğ habañ ku ba havatho ma anyô yanğ halav anên anôn.' ³⁸ Yahêv mólô ba u ek noja nôm êmô ku atu ba miñ bôk mólô udum ku êñ ami. Anyô vi idum ku êñ. Ma mólô u olav anôn iyom."

³⁹ Avômalô Samalia bên anôn êmô malak êñ ba elañ avi êñ hanañ, "Nôm takatu ba bôk yahadum yôv ma yani hayala ba hanañ bên hadên ya!" Ba intu thêlô êvhaviñ Yisu. ⁴⁰ Êñ ma gê Samalia takên êlêm enañ hik

† 4:22 2Kîñ 17:29-41; Ais 2:3; Lom 9:4-5 †† 4:23-24 Lom 12:1; 2Ko 3:17; Plp 3:3 † 4:26 Mak 14:61-62 †† 4:34 Jon 6:38 †† 4:35 Luk 10:2

yani liñ, "Ômô imbiñ yêlô wak doho!" Ma yani hamô haviñ thêlô hatôm wak ju. ⁴¹ Ma hanañ abô haviñ i ba intu bên anôn êvhaviñ yani.

⁴² ††Ma thêlô enañ hadên avi êñ nena, "Sêbôk yêlô alañ anêm abô ba êvhaviñ. Ma lêk yêlôda alañ anên abô ma ayala nena avanôn. Ôpên ma ôpatu ba tem nêv avômalô pik bulubiñ."

Yisu hadum anyô bên te nakaduñ mavi

⁴³ ††Wak ju hale ba hi ma hatak lonğ êñ ma hi Galili. Ma avômalô Galili doho bôk êmô Jelusalem hadên waklavôn Hale ba Hi ba intu êyê nôv takatu ba hadum. Aên ba hayô Galili ma ewa yani thô. Ma doñtom ewa yani thô oyañ hathak nêgê nômbithi iyom ba intu hatôm abô atu ba Yisu hanañ nena plopet ma athên mi hêk iniñ malak ôdôn. ⁴⁶ †Hamô Galili vêm ma havôhi Kena lonğ atu ba bôk hadum ñañ ba habitak waiñ. Kena ma hamô Galili kapô. Ma anyô bên te hamô Kapaneam ba namalô hapôm lijiñ ba hadum ek ema. ⁴⁷ ††Ôpên halañ nena Yisu bôk hatak Judia ma lêk hamô Galili. Êñ ma hi hadên Yisu ba halañ hadên yani nena ni indum namalô mavi.

⁴⁸ ††Aên ba Yisu hathañ yani aêntêk, "Mólô lemhaviñ yandum lavônjiñ lôk nômbithi lomaloma ek mólô nôvêmbiñ ya e?"

⁴⁹ Êñ ma anyô bên êñ hanañ hadên Yisu, "Anyô bên, ôlêm kethen! Yenañ okna tem ema!"

⁵⁰ ††Ma Yisu hanañ hadên yani, "Ondenu! Nalummalô tem êmô lôkmala."

Yôv ma ôpên hêvhaviñ Yisu anên abô ba hi ⁵¹ ma anên gê ku êpôm yani ba enañ nena, "Nalummalô hamô lôkmala." ⁵² Êñ ma yani hanañ hik thêlô liñ nena wakma alê intu okna êñ mavi. Ma enañ, "Wakbôk yanğsiñ hatôm 1 kilok ma lijiñ êñ hatak yani."

⁵³ Ma lambô lahabi nena wakbôk atu ba hatôm wakma êñ ma Yisu hanañ hadên yani nena, "Nalummalô tem êmô lôkmala." Ba intu yani lôk anên avômalô sapên êvhaviñ.

⁵⁴ ††Yisu bôk hatak Judia ba hi Galili ma hadum lavônjiñ yanğ êñ ek hik thô nena Wapômbên hêv yani ba halêm.

Anyô lijiñ Betesda te

5 Vêm ma Yisu hi daku Jelusalem ek ênjê avômalô Israël iniñ waklavôn te. ² Kasuk te hêk Jelusalem ba avômalô Israël elam nena Betesda. Kasuk êñ hêk habobo Jelusalem anên badên abôlêk atu ba elam nena Sipsip iniñ Unyak Abôlêk. Ba kapo ñañ êyô êmô baherñvi hêk lonğ êñ. ³ Ma gê lôk lijiñ hatôm gê maleñjiñ pusip lôk gê venjiñ kambom ma gê ivuviñ ethak êk kapo ñañ takên. ⁵ Ma anyô te hawa lijiñ havuviñ ba

††† 4:42 1Jon 4:14 ††† 4:43-45 Mat 13:57; Jon 2:23 † 4:46 Jon 2:1-11 †† 4:47 Mat 8:5-6 ††† 4:48 Jon 2:18; 1Ko 1:22 †† 4:50 Mat 8:13 ††† 4:54 Jon 2:11 †† Njê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Jon hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Njê lijiñ takatu ba êk balê ek eyabiñ Anyô Bên anên aña te halôk ba hadum kasuk êñ liñaliñ. Ma ôpatu ba halôk kasuk kapô hamôn tem imbitak mavi.

hêk kapo danj ênj te hatôm sondabênj 38. ⁶ Yisu hayê ôpênj ma hayala nena lijij bôk hamô bô ba hanañ hik yani lij, "Lemhaviñ umbitak mavi e?"

⁷ Ma ôpênj hanañ viyañ, "Anyô bênj, kasuk hathak lijaliñ ma anyôla miñ hamô ek nêmj ya sa ami. Yahadum ek yandôk êmônj ma doñtom anyô vi êlôk êmônj ek ya."

⁸ Êñj ma Yisu hanañ hadênj yani, "Umbiyô umiñ! Ma onja anêm yêm ba nu!" ⁹ Ketheñ oyañ ma yani habitak mavi ba hawa anênj yêm ba hi.

Wak ênj ma Sabat. ¹⁰ †Ba intu Israeł iniñ jê bênjbênj enañ hadênj anyô havuviñj atu ba lêk habitak mavi nena, "Lêk ma Sabat! Abô balabuñ hatip ek miñ onja yêm ba omberj ami."

¹¹ Ma ôpênj hanañ viyañ, "Ôpatu ba hadum ya mavi hanañ nena, 'Onja anêm yêm ba nu.'"

¹² Ma thêlô enañ hik yani lij, "Opalê intu hanañ nena onja anêm yêm ba nu?"

¹³ Avômalô bênj anônj êmô loñ ênj ba Yisu hêv i vê menañna ba hi. Ba intu ôpênj hathônj nena opalê.

¹⁴ Yôv ma Yisu habitak hayô unyak mathen anênj piklêvônj ma hayê ôpênj hamô ma hanañ, "Ondañô. O lêk mavi hathak loñbô ba otak anêm kambom. Yakô malaiñ bênj yañ tem êpôm o." ¹⁵ Êñj ma ôpênj hi hanañ hadênj Israeł iniñ jê bênjbênj, "Yisu ma ôpatu ba hadum ya mavi."

¹⁶ Yisu hadum nômj takênj hadênj Sabat. Ba intu Israeł iniñ jê bênjbênj ethañ yani. ¹⁷ Ma Yisu hanañ, "Wakamik hathak hadum ku wak nômbênj intu sapênj ba hadum ku takênj denañ. Ba intu ya tem yandum ku aênj iyom." ¹⁸ †Israeł iniñ jê bênjbênj elañj abô ênj ma êyê nena Yisu lêk habuliñ abô balabuñ hathak Sabat ba hadum ku. Ma halam Wapômbênj nena Lambô ma yanida hadum i hatôm Wapômbênj. Ba intu leñj-manij kambom ba êbôlêm auk ek nijik yani vônô.

Yisu ma Wapômbênj Nakaduñ

¹⁹ †Ma Yisu hanañ hadênj jê bênjbênj, "Yanañ avanônj biñ êndênj môlô. Ya ma Nakaduñ. Ma malê atu ba Lambô hadum ma tem Nakaduñ indum aênj iyom. Ya miñ hatôm yandum nômlate êtôm yenañ auk ami. Aênj ba nômkama sapênj atu ba yahayê Wakamik hadum ma tem yasopa. ²⁰ Wakamik lahavij ya anênj Nakaduñ ba hik nômkama takatu ba yani hadum thô hadênj ya. Aênj ba Nakaduñ hatôm indum nômj takatu ba Lambô hadum. Ma tem injik ku mavi bênj anônj thô êndênj Nakaduñ ba indum môlô nosoj kambom ek ku yañ sêbôk. ²¹ Wakamik hathak hik jê nama lij ba hêv lôkmala hadênj i. Ma aênj iyom ma ya Nakaduñ tem yanêm lôkmala êndênj avômalô êtôm yada yalenjhaviñ. ²² †Ma wakamik hatak ku nedañj avômalô iniñ abô halôk yabahenj. Ma yanida miñ hadum ku ênj ami. Aênj ba lôkmala atu ba Wakamik hêv ma tem yanêm aênj iyom ²³ ††ek avômalô takatu ba elovak Nakaduñ vibiñ in-

tu elovak Lambô aênj iyom. Ma jê takatu ba êpôlik ek ya intu êpôlik ek Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm.

²⁴ †† "Yanañ avanônj biñ êndênj môlô. Ôpatu ba hanañj yenañ abô ba hêvhaviñ Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm ma lêk hawa lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbênj intu sapênj yôv. Ma Wapômbênj tem miñ indum abô ek yani ba ema ami. Yani bôk hatak nama yôv ba lêk hamô lôkmala anônj. ²⁵ Yanañ avanônj biñ êndênj môlô. Avômalô nama tem nedañj ya Wapômbênj anênj Nakaduñ anênj abô. Ma avômalô takatu ba esopa ma tem nêmj lôkmala. Wak te ma nômj takênj tem imbitak. Ma wak ênj lêk hayô yôv.

²⁶ "Wakamik ida hamô lôkmala ba hadum ba ya Nakaduñ yahamô lôkmala aênj iyom. Ba intu hatôm yanêm lôkmala ênj êndênj avômalô. ²⁷ Ma ya ma Anyô Anênj Nakaduñ atu. Aênj ba hatak ya ek yandum ku yandañj avômalô iniñ abô.

²⁸ "Môlô miñ nosoj esak yenañ abô êntêk ami. Wak te am ka tem jê nama nedañj ya Nakaduñ yalenjselo ²⁹ †ba nimbiyô esak loñbô. Ma thêlô takatu ba bôk idum mavi ma tem nêmj lôkmala. Ma vi atu ba bôk idum kambom ma tem nêpôm abô ba nema. ³⁰ †Yada miñ hatôm yandum nômlate êtôm yada yenañ auk ami. Yahasopa Wakamik anênj auk atu ek yandañj avômalô iniñ abô ek yanêm lôkmala mena nama êndênj i la. Yahasopa Wakamik anênj lahavij, ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. Ma yada miñ yahasopa yenañ yalenjhaviñ ami. Ba intu yenañ abô yahadum ma thêthônj.

Anyô vi evatho Yisu anênj abô loñ

³¹ "Yahavatho yenañ abô loñ ênj ma tem miñ avômalô nênjimbiñj ya ami. ³² Ma doñtom anyô yañ bôk havatho yenañ abô loñ yôv. Ma yahayala nena anênj abô atu ba hanañ hathak ya ma avanônj.

³³ "Sêbôk ma môlô onañ hik Jon lij hathak ya ba yani bôk hanañ abô avanônj. ³⁴ Ma anyô pik te hatôm embatho yenañ abô loñ e? Yahanañ hathak Jon anênj abô ênj ek môlô noja bulubiñ. ³⁵ Jon ma hatôm atum lam atu ba êtôm ba hêv deda. Ma môlô othak ôlêlêk am hathak anênj deda ênj sawa bidonj iyom.

³⁶ †† "Ma doñtom yahadum ku takatu ba Wakamik hêv hadênj ya ba intu hik thô nena Wakamik hêv ya ba yahalêm. Ba ku ênj ma hamônj ek Jon anênj abô.

³⁷ †† Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hik ya thô. Ma môlô miñ ôêvhaviñj ya ami. Aênj ba môlô miñ bôk olañj Wakamik laselo lôk ôyê yani thohavloma ami ma anênj abô miñ hêk havij môlô ami aênj iyom. ³⁹ ††† Môlô othak utitiñ Wapômbênj anênj kapya ba osoj nena tem nêmj lôkmala atu ba nêmj êtôm wak nômbênj intu sapênj êndênj môlô. Abô ênj ma hik ya thô, ⁴⁰ ma doñtom môlô ôdô nosopa ya ek noja lôkmala anônj ênj.

⁴¹ "Ya miñ yahanañ abô ênj ek avômalô nebam ya ami. ⁴² Ma doñtom yahayala môlô! Môlô miñ lemimhaviñ Wapômbênj ami. ⁴³ Wakamik hêv ya ba ya-

† 5:8 Mat 9:6 †† 5:10 Neh 13:19; Jer 17:21 ‡ 5:18 Mat 26:4; Jon 7:1; 10:30 ††† 5:19 Jon 5:30 ††† 5:22 Jon 5:27; Ap 10:42 †††† 5:23 Pjp 2:10-11; 1Jon 2:23

‡‡‡ 5:24 Jon 3:15-18 § 5:29 Dan 12:2; Mat 16:27; Ap 24:15 †† 5:30 Jon 5:19; 6:38 ††† 5:36 Jon 3:2; 14:11 ††† 5:37-38 Mat 3:17; Jon 5:32; 8:18 †††† 5:39 Luk 24:27

halêm ek yanañ anêñ abô bêñ. Ma môlô ôpôlik hathak ya. Ma doñtom anyô te halêm ba hanañ yanida anêñ abô, êñ ma môlô othak owa yani thô! ⁴⁴ Môlô othak ôêv athên lôkmanñiñ hadên ôpatu ba lahaviñ môlô. Ma doñtom miñ môlô malemkilik hathak Wapômbên doñtom atu anêñ lamavi ami. Êñ ma tem nônêmimbiñ aisê?

⁴⁵ "Môlô othak ôêv malem hadên Mose. Ma doñtom tem enañ môlô bêñ. Ba intu miñ môlô lemimimbi nena tem yanañ môlô bêñ imiñ Wakamik ma ami. Mi anôn!⁴⁶ †Mose bôk hato abô hathak ya yôv. Aên ba môlô ôêvhaviñ Mose anêñ abô, êñ ma tem nônêmimbiñ ya imbiñ. ⁴⁷ Ma doñtom môlô miñ ôêvhaviñ abô atu ba yani hato ami. Ba intu môlô miñ ôêvhaviñ yenañ abô haviñ ami."

Yisu havakôn anyô hatôm 5,000

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

6 Yôv ma Yisu hi kasukthôm Galili anêñ dañ vi. Kasuk êñ anêñ athên yañ nena Taibelias. ² Ma avômalô bêñ anôn bôk êyê lavônjiñ takatu ba hadum hathak avômalô lijiñ ba intu esopa yani. ³ Yisu hathak dum ba hi ma halôk hamô biñ haviñ anêñ nê ku. ⁴ Avômalô Israël iniñ waklavôn elam nena Hale ba Hi habobo.

⁵ Ma Yisu hayê avômalô bêñ anôn êlêm ma hanañ hadên Pilip, "Alalô nanêm vuli polom emberj êsê ek nabakôn avômalô takêntêk?" ⁶ Yani hayala nôm atu ba tem yani indum ba intu hanañ ek eyala Pilip anêñ auk iyom.

⁷ Ma Pilip hanañ viyañ, "Alalô nandum ku êtôm ayôn baherji ba lahavulô la anêñ vuli ma miñ hatôm nanêm polom vuli ek avômalô tomtom nejañ dokte dokte ami!"

⁸ Êñ ma nê ku te anêñ athên nena Andulu, Saimon Pita anêñ yañ molok, hanañ nena, ⁹ "Nônjô okna êntêk anêñ polom bali yaônena baherji lôk alim yaônna lokwanju. Ba nôm êñ hatôm avômalô nômbênj êntêk e?"

¹⁰ Ma Yisu hanañ, "Nonañ êndên avômalô ek nêndôk nêmo biñ." Kamunj bêñ anôn hamô loñ êñ ba anyô sapênj êlôk êmo. Thêlô hatôm 5,000. ¹¹ Êñ ma Yisu hawa polom ma hateñ mek ba havani hatôm thêlônjiñ lenjiñhaviñ vêm ma hadum aênj hathak alim ju atu haviñ.

¹² Thêlô eyañ ba lenjiñviyak ma Yisu hanañ hadên anêñ nê ku nena, "Môlô nusup nôm wata sapênj esak doñtom ma miñ nômbi ni ami." ¹³ Êñ ma isup polom wata ba etak halôk vak sam hatôm laumiñ ba lahavuju.

¹⁴ ††Ma avômalô êyê lavônjiñ êñ ba enañ, "Avanôn! Sêbôk ma enañ nena plopet te tem êlêm. Ma êntêk lêk halêm yôv." ¹⁵ †Êñ ma idum ek nebalonj yani ek imbitak êtôm iniñ kiñ. Ma hayala iniñ auk êñ, ba intu hatak loñ êñ ma havôhi dum atu hathak loñbô.

Yisu haveñ kasukthôm anêñ dômlê

(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

¹⁶ Yañsiñ ma anêñ nê ku i tamu kasukthôm anêñ dañ. ¹⁷ Bôlôvôn ma miñ Yisu hayô ek thêlô ami. Ma thêlô iyom ethak yeñ ba i tuvulu Kapaneam. ¹⁸ Ma lovak bêñ te hayuv ba kasuk hik bêñ. ¹⁹ Thêlô ivusiñ yeñ ba i hatôm 6 kilomita la. Ma êyê Yisu haveñ kasukthôm anêñ dômlê ba halêm habobo yeñ ba hadum thêlô êkô kambom. ²⁰ Ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, "Yada êntêk! Miñ nôkô ami." ²¹ Êñ ma thêlô lenjiñmavi ba êlôk ek yani ni yeñ kapô. Ma kasana ma yeñ hi hathak liñdañ.

²² Haviyô hayañ ma avômalô takatu ba êmo kasukthôm anêñ dañ vi tuvulu eyala nena wakbôk ma yeñ doñtom iyom hamô ba nê ku iyom ethak yeñ êñ ba i. Ma Yisu miñ hathak yeñ êñ haviñ anêñ nê ku ba hi ami ma mi. ²³ Êñ ma avômalô Taibelias iniñ yeñ doho êlêm ebobo loñ atu ba Anyô Bêñ hava polom liñ halôk ba thêlô eyañ. ²⁴ Ma avômalô êyê nena Yisu lôk anêñ nê ku miñ êmo ami. Êñ ma thêlô ethak yeñ ba i Kapaneam ek nêmbôlêm Yisu.

Yisu ma polom lôkmala

²⁵ Avômalô i êpôm Yisu hêk loñ atu ma enañ, "Kêdônwaga, angê te intu hêlêm loñ êntêk?"

²⁶ Ma Yisu hanañ nena, "Yanañ avanôn biñ êndênj môlô. Môlô bôk oañ polom aleba lemimviyak. Ba intu môlô ôbôlêm ya. Ma lavônjiñ ma môlô bôk ôyê ma doñtom ôthônj paliñ denañ. ²⁷ ††Nundum ku ek noja nôm atu ba tem nêmo lôkmala ba nêmo êtôm wak nômbênj intu sapênj. Wakamik Wapômbênj bôk havak sêk hayô hêk ya Anyô Anêñ Nakaduñ ba tem nêmo lôkmala êñ êndênj môlô. Ma miñ malemkilik esak nôm atu ba tem epalê ami!"

²⁸ Êñ ma thêlô enañ, "Wapômbênj lahaviñ yêlô nandum ku malê?"

²⁹ ††Ma Yisu hanañ, "Wapômbênj anêñ ku nena nônêmimbiñ ôpatu ba yani hêv ba halêm."

³⁰ ††Êñ ma thêlô enañ hik yani liñ, "Undum lavônjiñ te ek yêlô nagê ma tem nanêmimbiñ anêmo abô. Mose bôk hêv mana hadên yêlôaniñ bumalô ba eyañ hamô loñ thiliv ba eto aêntêk,

'Yani hêv polom anêñ malak lenj hadên avômalô ba eyañ.'

Etak Ijip 16:4

Ma o, tem undum lavônjiñ alê yañ?"

³² Ma Yisu hanañ, "Yanañ avanôn biñ êndênj môlô nena Anyô Bêñ hêv anyô te ba halêm anêñ malak lenj ba hêv lôkmala hadên avômalô hatôm polom anôn. Ba intu Wakamik iyom hêv nôm anôn anêñ malak lenj hadênj môlô. Ma miñ Mose hêv ami."

³⁴ Êñ ma thêlô enañ, "Anyô Bêñ, wak nômbênj intu sapênj ma nêmo polom êñ êndênj yêlô."

³⁵ ††Êñ ma Yisu hanañ, "Ya ma polom lôkmala. Ôpatu ba halêm hadên ya ma tem miñ ema kisi ami. Ma

† 5:46 Ap 3:22 †† 6:14 Lo 18:15,18 † 6:15 Jon 18:36

†† 6:27 Jon 6:48-58 †† 6:29 1Jon 3:23 ††† 6:30-31 Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sng 78:24; Mat 16:1; Jon 2:18

ôpatu ba hêvhaviņ ya ma tem miņ esakmuniņ ek inum ņaņ ami. ³⁶ Ma doņtom bôk yahanaj hadêņ mólô yôv. Mólô lêk ôyê ya ma miņ mólô ôêvhaviņ ami. ³⁷ †Lêk yahalêm anêņ malak leņ ek yasopa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm anêņ lahaviņ. Ma miņ yahalêm ek yasopa yada yenaņ yalenjaviņ ami. Avômalô takatu ba êyê ya Nakaduņ ba êvhaviņ ma tem neja lôkmala anôņ atu ba nêmo êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Ma pik lo leņ anêņ daņ ma tem yangik thêlô liņ. Êntêk ma Wakamik anêņ lahaviņ. Ba intu miņ hatôm yatak avômalô takatu ba Wakamik hêv hadêņ ya te ami. Milôk. Pik lo leņ anêņ daņ ma tem yangik thêlô liņ. Êntêk ma yani atu ba hêv ya ba yahalêm anêņ lahaviņ. Ba intu avômalô takatu ba Wakamik hêv hadêņ ya ma tem nêlêm êndêņ ya. Ma opalê atu ba halêm hadêņ ya ma tem miņ yandupuniņ yani ami.”

⁴¹ Avômalô Isael elañô Yisu anêņ abô êņ “Ya ma nôm atu ba halôk anêņ malak leņ ba halêm.” Êņ ma enaņ abô munuņmunuņ ⁴² †nena, “Anyô êntêk ma Yisu, Josep anêņ nakaduņ! Ma alalô ayala talêbô lo lambô! Ma aisê ka hanaņ nena halôk anêņ malak leņ ba halêm?”

⁴³ Ma Yisu hanaņ, “Mólô bônôņ! ⁴⁴ †Wakamik hêv ya ba yahalêm ba ôpatu ba halom hadêņ ya iyom intu tem enja lôklokwaņ ek êlêm êndêņ ya. Ma pik lo leņ anêņ daņ ma tem yangik avômalô takêņ liņ nimbiyô esak loņbô. ⁴⁵ Plopet te bôk hato abô halôk kapya aêntêk,

“Wapômbêņ tem nêmo auk êndêņ avômalô sapêņ.”

Aisaia 54:13

Avômalô takatu ba elañô Wakamik anêņ abô ba ewa auk, thêlô tem nêlêm ek ya. ⁴⁶ †Anyô te miņ bôk hayê Wakamik ami. Ôpatu ba hamô haviņ Anyô Bêņ ba halêm iyom intu hayê. ⁴⁷ †Yanaņ avanôņ biņ êndêņ mólô. Anyô hêvhaviņ ya ma lêk hawa lôkmala anôņ atu ba êmo êtôm wak nômbêņ intu sapêņ yôv. ⁴⁸ ††Ya ma polom lôkmala. ⁴⁹ Mólônim bumalô takatu ba eyaņ mana hamô loņ thiliv bôk ema yôv. ⁵⁰ Ma polom atu ba halêm anêņ malak leņ ba avômalô eyaņ tem miņ nema ami. ⁵¹ Yada intu polom lôkmala ba yahalêm anêņ malak leņ. Anyô te hayaņ, êņ ma tem êmo lôkmala êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Polom êņ ma yenaņ vathiap ek yanêm ek avômalô pik neja lôkmala.”

⁵² Ma avômalô Isael elañô abô êņ ma kapôlôņiņ ņôņô ba enaņ nena, “Anyô êntêk hatôm nêmo anêņ vathiap êndêņ alalô ba aņgaņ aisê?”

⁵³ Ma Yisu hanaņ, “Yanaņ avanôņ biņ êndêņ mólô. Mólô miņ oaņ ya Anyô Anêņ Nakaduņ atu anêņ vathiap lôk unum anêņ thalaleņ ami, ma tem miņ noja lôkmala ami. ⁵⁴ Yenaņ vathiap ma nômo anôņ biņ ek nejaņ, ma yenaņ thalaleņ ma nômo anôņ biņ ek ninum. Ba intu anyô hayaņ yenaņ vathiap lôk hanum yenaņ thalaleņ ma yani hawa lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Ma pik lo leņ anêņ daņ ma tem yangik yani liņ. ⁵⁶ Ôpatu ba hayaņ yenaņ vathiap lôk

†† 6:35 Jon 4:14 † 6:37-40 Jon 10:28-29; 17:12 †† 6:42 Mat 13:55 † 6:44 Jon 6:65 †† 6:46 Jon 1:18 †† 6:47 Jon 3:15-16 ††† 6:48 Jon 6:32,58

hanum yenaņ thalaleņ intu hamô haviņ ya ma yahamô haviņ yani. ⁵⁷ †††Wakamik ida hamô lôkmala ba hêv ya ba yahalêm ba intu yada yahamô lôkmala aêņ iyom. Aêņ ba ôpatu ba hayaņ ya ma tem êmo lôkmala aêņ iyom. ⁵⁸ Êntêk ma polom atu ba lêk halêm anêņ malak leņ. Sêbôk ma bumalô eyaņ mana ba bôk ema ba mi. Ma ôpatu ba hayaņ polom êņ, ma tem enja lôkmala anôņ atu ba êmo êtôm wak nômbêņ intu sapêņ.” ⁵⁹ Yisu hamô unyak yeņ anêņ Kapaneam ma hadôņ avômalô hathak auk takêņ.

Yisu anêņ ñê ku doho êdô yani

⁶⁰ Avômalô takatu ba esopa Yisu elañô abô takêņ ma bêņ anôņ êpôlik ba enaņ, “Abô êntêk ma abôma ba opalê hatôm endañô?”

⁶¹ Yisu hayala nena thêlô enaņ abô munuņmunuņ hathak abô atu. Êņ ma hanaņ, “Abô êntêk habuliņ mólô e? ⁶² Ma mólô ôyê ya Anyô Anêņ Nakaduņ atu havôhi daku loņ sêbôk atu ba yani hamô, êņ ma tem mólô lemimimbi aisê? ⁶³ Lovak Matherj da hêv lôkmala hadêņ avômalô. Ma avômalô pik miņ êtôm ami. Abô takatu ba yahanaj hadêņ mólô ma ida hamô lôkmala ba halêm anêņ Lovak Matherj ba hêv lôkmala êņ hadêņ mólô. ⁶⁴ †Ma doņtom mólô doho miņ ôêvhaviņ ami. Ba intu bôk yahanaj hadêņ mólô nena ôpatu ba Wakamik halom hadêņ ya iyom intu tem enja lôklokwaņ ek êlêm êndêņ ya.”

Aêņ ba môņ anôņ ma Yisu hadôņ avômalô ba hayala ñê takatu ba miņ êvhaviņ ami. Ma hayala ôpatu ba tem enaņ yani bêņ aêņ iyom.

⁶⁶ Êņ ma avômalô bêņ anôņ elañô abô êņ ma êpôlik hathak yani ba miņ esopa yani hathak loņbô ami.

⁶⁷ Yisu hanaņ hik ñê ku laumiņ ba lahavuju takatu liņ, “Ma mólô lemimhaviņ unu imbiņ e?”

⁶⁸ ††Ma Saimon Pita hanaņ viyaņ, “Anyô Bêņ, yêlô ana êndêņ opalê am? Anêm abô iyom intu hêv lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. ⁶⁹ Ma yêlô êvhaviņ ba ayala katô nena o ma Wapômbêņ anêņ Anyô Matherj.”

⁷⁰ Ma Yisu hanaņ, “Bôk yahatak mólô laumiņ ba lahavuju ek numbitak yenaņ ñê ku. Ma doņtom mólônim anyô te ma ņgôk.” ⁷¹ Yani hanaņ hathak Judas, Saimon Iskaliot anêņ nakaduņ. Yani ma ñê ku laumiņ ba lahavuju takatu te ma doņtom wak te am ka tem yani enaņ Yisu bêņ.

Yisu hayê waklavôņ bêņ halôk Jerusalem

7 ^{†††}Vêm ma Isael iniņ ñê bêņbêņ idum ek nijik Yisu vônô. Ba intu hadô ek ni Judia ma hi haveņ Galili lôbôlôbô iyom. ² ††Ma avômalô Isael iniņ waklavôņ te habobo ba elam nena Elav Unyak Alôkņaun. ³ Êņ ma Yisu anêņ iviyaņ ibi yani liliņ ba enaņ, “Waklavôņ Elav Unyak Alôkņaun lêk hayô ba otak loņ êntêk ma nu Judia ek anêm avômalô takatu ba esopa o tem nêgê lavôņiņ takatu ba hothak hudum. ⁴ Lemhaviņ avômalô

††† 6:57 1Jon 3:24 § 6:64-65 Jon 6:44; 13:11 †† 6:68 Mat 16:16 ††† 7:1 Jon 5:18 †† 7:2 Wkp 23:34

sapêḅ neyala o, êḅ ma miḅ umbuḅ o ami. Bôk huik o thô yôv ba intu nu yaiḅ ek avômalô sapêḅ neyala o!"
⁵ †Yisu anêḅ iviyaḅ miḅ êvhaviḅ yani ami ba intu enaḅ aêḅ.

⁶ Ma Yisu hanaḅ viyaḅ, "Yenaḅ waklavôḅ yana Jelusalem ma mi denaḅ. Ma môlô ma wak sapêḅ ma mavi. ⁷ Avômalô pik miḅ hatôm nêpôlik ek môlô ami. Ma yahik avômalô pik iniḅ kambom thô ba intu êpôlik hathak ya. ⁸ Môlô nu ôḅḅô waklavôḅ atu. Ma yenaḅ waklavôḅ yana Jelusalem miḅ lêk hayô ami denaḅ ba intu tem miḅ yana daku ami." ⁹ Êḅ ma hamô Galili.

¹⁰ Aêḅ ba anêḅ iviyaḅ êmôḅ ba i ek nêḅê waklavôḅ êḅ. Ma yani haveḅ i yam ma doḅtom miḅ hik i thô ami.

¹¹ Ma Israeḅ iniḅ nê bêḅbêḅ takatu ba êyê waklavôḅ êmô Jelusalem êbôlêm Yisu ba enaḅ, "Anyô êntêk hamô êsê?"

¹² Ma avômalô nômbêḅ êḅ enaḅ abô thikuthik bêḅ anôḅ hadêḅ i hathak yani. Vi enaḅ, "Yani anyô mavi anôḅ." Ma vi enaḅ, "Mi. Yani hasau avômalô." ¹³ Ma avômalô êkô ek iniḅ nê bêḅbêḅ ba intu miḅ imiḅ piklêvôḅ ek nenaḅ iniḅ auk bêḅ ami.

¹⁴ Waklavôḅ Elav Unyak Alôkḅauḅ anêḅ wak te malêvôḅ hayô. Ma Yisu hi unyak mathêḅ anêḅ piklêvôḅ ba hêv auk hadêḅ avômalô. ¹⁵ ††Israeḅ iniḅ nê bêḅbêḅ elanô Yisu anêḅ abô êḅ ma eson kambom ba enaḅ, "Aisê ka ôpêntêk hawa auk hathak alalôaniḅ abô balabuḅ? Kêdôḅwaga te miḅ hadôḅ yani ami."

¹⁶ †Ma Yisu hanaḅ viyaḅ, "Auk atu ba yahêv hadêḅ môlô halêm anêḅ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma miḅ yada yenaḅ auk ami. ¹⁷ Ôpatu ba hadum ek esopa Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ, yani tem eyala nena yenaḅ auk êḅ halêm anêḅ Wapômbêḅ mena halêm anêḅ yada yenaḅ auk iyom. ¹⁸ ††Ôpatu ba habam yanida hadum aêḅ ek enja athêḅ lôkmanḅiḅ. Ma doḅtom ôpatu ba hadum ku ek avômalô nebam anyô atu ba hêv yani ba halêm, ôpêḅ ma hanaḅ abô avanôḅ. Ma miḅ hasau avômalô ami. ¹⁹ ††Mose bôk hêv abô balabuḅ hadêḅ môlô yôv. Ma doḅtom môlônim anyô te miḅ hasopa abô balabuḅ takêḅ ami! Ma môlô udum ek unḅwik ya vônô eka?"

²⁰ †††Ma avômalô enaḅ viyaḅ, "Ngôk hamô haviḅ o. Opalê te hadum ek injik o vônô?"

²¹ Ma Yisu hanaḅ, "Bôk yahadum ku te hadêḅ Sabat nena yahadum anyô havuviḅ atu mavi. Êḅ ma hadum ba môlô oson kambom! ²² †††Odaḅô! Môlô oson nena Mose hêv abô balabuḅ neḅgothe anyô kupik hadêḅ môlô. Ma doḅtom mi. Bumalô da êv. Ba intu ku êḅ habitak hadêḅ Sabat ma môlô othak osopa aêḅ iyom. ²³ †Abô balabuḅ neḅgothe kupik ma bêḅ ek abô balabuḅ Sabat. Ba intu môlô onḅgothe okna kupik hadêḅ Sabat ek môlô miḅ numbuliḅ Mose anêḅ abô balabuḅ atu ami. Ma nindum anyô mavi ma bêḅ ek neḅgothe kupik! Aêḅ ba yahatôm yandum anyô te liḅkupik lôk-thô mavi êndêḅ Sabat. Ma môlô lemimmaniḅ eka?"

† 7:5 Ap 1:14 †† 7:15 Mat 13:54; Luk 2:47 † 7:16 Jon 12:49; 14:10 †† 7:18 Jon 8:50 †† 7:19 Ap 7:53; Lom 2:21-24 ††† 7:20 Jon 8:48; 10:20 ††† 7:22 Stt 17:9-13; Wkp 12:3 † 7:23 Jon 5:8-10,16

²⁴ Noja auk thêthôḅ esak ku lo loḅ vêmam. Ma miḅ ôḅḅô iyom ma nundum abô esak ami."

Avômalô idum ek neyala nena Yisu ma opalê

²⁵ Êḅ ma avômalô Jelusalem doho enaḅ, "Ôpêntêk intu ba nê bêḅbêḅ idum ek nijik vônô, e? ²⁶ Ôḅḅô, yani hanaḅ abô hamiḅ piklêvôḅ ma nê bêḅbêḅ êyê iyom. Yakô ek thêlô neyala nena ôpêḅ ma Mesia la. ²⁷ ††Ma doḅtom ôpêntêk ma ayala anêḅ malak ôdôḅ. Ma Mesia atu halêm ma tem miḅ nayala anêḅ malak ôdôḅ ami."

²⁸ †††Yisu hamiḅ unyak mathêḅ anêḅ piklêvôḅ ma hanaḅ thêlôniniḅ abô. Êḅ ma halam, "Môlô oyala ya lôk yenaḅ malak ôdôḅ e? Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma Wapômbêḅ anôḅ atu ba môlô ôthôḅ yani paliḅ ba miḅ yahalêm hatôm yadanaḅ auk ami. ²⁹ Yahalêm anêḅ yani atu ba hêv ya ba yahalêm. Ba intu yada yahayala yani."

³⁰ ††Thêlô elanô abô êḅ ba idum ek nebalon yani ma doḅtom anêḅ waklavôḅ miḅ hayô ami denaḅ. Ba intu miḅ hatôm anyôla embalon yani ami. ³¹ Avômalô nômbêḅ atu ba êmô ma êyê. Bêḅ anôḅ ma êvhaviḅ yani ba enaḅ thikuthik, "Anyôla tem miḅ embeḅ yam ba indum lavôḅniḅ bêḅ anôḅ êmôḅ ek ôpêntêk ami. Yakô yani ma Mesia atu la." ³² Nê Palisi elanô thêlôniniḅ abô. Êḅ ma thêlô lôk nê bêḅbêḅ êbôk da êv thêlôniniḅ sôp bidon ba i ek nebalon Yisu.

³³ Ma Yisu hanaḅ, "Sawa bidon ma tem yamô imbiḅ môlô vêḅ ma tem yambôna êndêḅ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. ³⁴ †††Ma môlô tem nômbôlêm ya, ma doḅtom tem miḅ hatôm nôpôm ya ami lôk miḅ hatôm unu loḅ atu ba yahamô ami."

³⁵ Ma Israeḅ iniḅ nê bêḅbêḅ enaḅ hadêḅ thêlôda, "Tem ni êsê ba miḅ hatôm alalô napôm ami? Yani ni loḅ atu ba alalôaniḅ avômalô sêbôk ba ilupuniḅ i ba lêk êmô haviḅ nê daluk ek êndôḅ thêlô e? ³⁶ Yani anêḅ auk aisê ba intu hanaḅ aêḅ, 'Tem môlô nômbôlêm ya, ma doḅtom tem miḅ hatôm nôpôm ya ami lôk miḅ hatôm unu loḅ atu ba yahamô ami.'"

Yisu ma ḅaḅ lôkmla

³⁷ ††Waklavôḅ bêḅ êḅ anêḅ daḅ ma bêḅ ek wak vi. Ma Yisu haviyô hamiḅ unyak mathêḅ kapô ma halam, "Anyô te hathakmuniḅ ek inum ḅaḅ ma êlêm êndêḅ ya. ³⁸ ††Abô te hêk Wapômbêḅ anêḅ kapya ba hanaḅ, 'ḅaḅ atu ba hêv lôkmla tem endanviḅ êndôk avômalô takatu ba êvhaviḅ ya iniḅ kapôlôḅniḅ ba endan endeba ni.'" ³⁹ †††Yisu hanaḅ abô êḅ hathak Lovak Mathêḅ atu ba tem nêḅ êndêḅ avômalô takatu ba êvhaviḅ. Yani miḅ hama ba haviyô ami denaḅ ba intu Lovak Mathêḅ miḅ halêm ami.

† 7:27 Jon 7:41; 9:29 ††† 7:28 Mat 11:27; Jon 8:55 †† 7:30 Jon 7:44 ††† 7:34 Jon 8:21; 13:36 †† 7:37 Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 †† 7:38 Ais 58:11 ††† 7:39 Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4

Avômalô evak i vose hi ôdôn ju

⁴⁰ †Avômalô doho elanjo Yisu anêj abô êj ma ena, "Avanônj biñ! Alalô ayabinj plopet te! Ôpênj êntêk êj!"

⁴¹ ††Ma vi ena, "Yani ma Mesia!"

Ma vi ena, "Mi. Wapômbênj anêj kapya hana, 'Mesia ma tem imbitak anêj Devit anêj thalalej anêj malak Betlehem.' Ma donjom yani ma anyô Galili te."

⁴³ Aênj ba avômalô evak i vose hi ôdôn ju. ⁴⁴ Anyô doho lenj havinj nebalonj yani, ma donjom miñ evalonj ami.

Israel inijj nêj bêjbênj miñ êvhavinj Yisu ami

⁴⁵ Êj ma nêj bêjbênj inijj sôp bidonj êvôi ek nêj bêjbênj êbôk da lôk nêj Palisi. Ma thêlô ena, "Aisê ba môlô miñ ovalonj yani ba owa ba ôlêm ami?"

⁴⁶ †Ma sôp bidonj takênj ena, "Anyô êj hana abô atu ba miñ anyô la bôk hana ami."

⁴⁷ Ma Palisi ethanj thêlô ba ena, "Ôpênj bôk hasau avômalô bêj anônj. Ma lêk hasau môlô havinj e? ⁴⁸ ††Ma alalôanijj nêj bêjbênj lôk Palisi takêntêk inijj anyô te hêvhavinj yani e? ⁴⁹ Ma mi! Avômalô alonanj takênj êthônj Mose anêj abô balabunj paliñ. Ba intu Wapômbênj tem injiki vônô!"

⁵⁰ ††Nikodimus, anyô Palisi atu sêbôk ba hi hadênj Yisu hana abô takênj ma hana hadênj thêlô,

⁵¹ "Alalôanijj abô balabunj hana nena nijik anyô te vônô oyanj e? Mi. Nadañj anêj abô ba nayala nôm takatu ba hadum vêmam."

⁵² ††Ma thêlô ena viyanj, "O Galili hatôm ôpênj e? Osam abô atu ba hêk Wapômbênj anêj kapya katô ma tem oyala nena plopet te tem miñ êlêm anêj Galili ami."

[Avi sek ††

⁵³ Yôv ma avômalô i inijj unyak.

8 Ma Yisu hi Dum Oliv. ² Haviyô hayañ wak hapup ma Yisu havôhi unyak matherj anêj piklêvônj. Ma avômalô êlêm êdênj yani, ma yani halôk hamô ma hêv auk hadênj thêlô. ³ Nêj Palisi lôk nêj lôkawk hathak abô balabunj êpôm avi sek te ma ewa yani ba êlêm êdô hamiñ nêj bêjbênj malerinj. ⁴ Ma ena hik Yisu liñ, "Kêdônjwaga, lêk yêlô ayê avi êntêk hêk havinj anyô lôk avi te. ⁵ †Ma Mose anêj abô balabunj hana nena avi anêj aênj ma nijik vônô esak valu. Ba lemhabi aisê?" ⁶ Inijj auk êj ma hatôm gwasilim ek neja yani êmô ek nenanj yani bêj.

Ma donjom Yisu hakôm ba hatô abô hêk pik hathak banjwasinj. ⁷ †Ma ena hik liñ mathalaleñ aleba yani haviyô hamiñ ma hana hadênj thêlô, "Môlô te hayala nena miñ hadum kambom te ami êj ma enja valu ba injik avi êntêk esak êmônj." ⁸ Êj ma hakôm ba hatô abô hêk pik hathak lonjô.

† 7:40 Lo 18:15; Jon 6:14 †† 7:41-42 Jon 1:46; Sng 89:3-4; Mai 5:2 † 7:46 Mak 1:22 †† 7:48 Jon 12:42 †† 7:50 Jon 3:1-2 ††† 7:52 Jon 7:41-42 ††† Nêj lôkawk vi lenjhabij nena abô 7:53-8:11 ma Jon da miñ hatô ami, ma anyôla hatô havenj yam. † 8:5 Wkp 20:10; Lo 22:22-24 †† 8:7 Lo 17:7

⁹ Thêlô elanjo abô êj ma thêlô tomtom etak lonj êj ba i. Nêj inijj sondabênj bêj anônj êmônj ba i. Ma anyô vi evenj yam aleba Yisu lo avi êj iyom êmô. ¹⁰ Ma Yisu haviyô hamiñ ma hana hadênj yani, "Livônj, nêj takatu ma lêk i êsê ba mi? Ma opalê lêk hadum abô ek nijik o vônô?"

¹¹ ††Ma avi êj hana, "Anyô Bêj, anyô mi."

Êj ma Yisu hana, "Ya miñ yahadum abô ek nijik o vônô ami. Nu! Ma otak anêm kambom êj!"

Yisu ma pik anêj deda

¹² †Yisu hana abô hadênj avômalô hathak lonjô nena, "Ya ma hatôm avômalô pik inijj deda. Ôpatu ba hasopa ya tem enja deda atu ba nêj lôkmala anônj ma tem miñ embenj lonj momarjinijj ami. Milôk."

¹³ Ma Palisi ena, "Oda hovatho anêm abô lonj ba abô êj ma miñ abô avanônj ami."

¹⁴ ††Ma hana viyanj, "Avanônj, lêk yahavatho yenanj abô lonj. Ma yahayala lonj atu ba yahamô ba yahalêm lôk lonj atu ba tem yana. Ba intu yenanj abô ma avanônj. Ma donjom môlô ôthônj lonj atu ba yahamô ba yahalêm lôk lonj atu ba tem yana paliñ. ¹⁵ ††Môlô othak osopa avômalô pik inijj auk ba udum abô aêntêk, 'anyô êntêk ma mavi' mena 'avi êntêk ma kambom'. Ma donjom yada miñ aênj ami. ¹⁶ ††Yai lôk Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yai adum ku êj havinj i. Ma miñ yahadum abô hathak yada yenanj auk ami ma mi. Ba intu yahadum ek yandum abô, ma yenanj abô ma avanônj iyom. ¹⁷ †††Môlôda unim abô balabunj hana aêntêk, 'Anyô lokwanju idum abô ba ena abô te iyom êj ma abô avanônj.' ¹⁸ †††Ma yada yahavatho yenanj abô lonj. Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu havatho yenanj abô lonj havinj."

¹⁹ Êj ma nêj Palisi ena hik yani liñ, "Lemambô hamô êsê?"

Ma Yisu hana viyanj, "Môlô oyala ya, êj ma tem noyala Wakamik imbinj. Ma donjom môlô ôthônj ya ba intu ôthônj Wakamik havinj." ²⁰ †††Yisu hana abô takênj lôk hadônj avômalô hamô unyak matherj anêj piklêvônj hamô habobo lonj êv da halôk. Ma anêj waklavônj miñ lêk hayô ami dena ba intu miñ evalonj yani ami.

Yisu anêj malak ôdônj

²¹ †Yisu hana hathak lonjô. "Tem yana. Ma môlô tem nômbôlêm ya ba unim kambom atu ôthônj ya paliñ tem injik môlô vônô ba miñ hatôm unu lonj atu ba yaha ami."

²² Israel inijj nêj bêjbênj elanjo abô êj ma thêlôda ena hadênj i nena, "Aisê ka yani hana, 'Môlô miñ hatôm unu lonj atu ba yaha ami? Yakô yanida injik i vônô la?"

²³ †Ma donjom Yisu hana hadênj thêlô, "Môlônim lonj ma pik êntêk. Ma yenanj lonj ma malak lenj. Môlô ma avômalô pik ma donjom ya ma miñ anyô pik êntêk

††† 8:11 Jon 5:14 ††† 8:12 Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 ††† 8:14 Jon 5:31-32; 7:28 ††† 8:15 Jon 12:47 ††† 8:16 Jon 5:30; 8:29 ††† 8:17 Lo 19:15 †††† 8:18 1Jon 5:9 †††† 8:20 Jon 7:30 18 8:21 Jon 7:34; 13:33 19 8:23 Jon 3:31

ami. ²⁴ Ma miñ mólô ôêvhaviñ abô êntêk 'Yada Yahamô' ami, êñ ma tem noma. Ba intu bôk yahanañ hadên mólô yôv nena mólô othak udum kambom lomaloma ba tem noma."

²⁵ Thêlô enañ hik yani liñ, "O ma opalê?"

Ma Yisu hanañ, "Sêbôk ba môn anôn ma yahanañ hadên mólô. ²⁶ Yahatôm yanañ mólônim kambom lomaloma bên. Ma donjom Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yani ma avanôn. Ba yahalañô anên abô ba yahanañ hadên avômalô pik."

²⁷ Thêlô êthôn Yisu anên abô atu ba hanañ hathak Lambô. ²⁸ Aên ba yani hanañ hadên thêlô, "Wak te am ka tem mólô nôsôkwên ya Anyô Anên Nakaduñ atu. Êñ ma tem noyala nena Yada Yahamô ba yahanañ abô takatu ba Wakamik hik thô hadên ya ma miñ yahadum nômlate hatôm yada yenañ auk ami. ²⁹ Ma ôpatu ba hêv ya ba yahalêm intu hamô haviñ ya. Yahadum nômkama hatôm anên lahaviñ. Aên ba miñ hatak ya ba yahamô daluk ami." ³⁰ Avômalô bên anôn elañô Yisu anên abô êñ ba êvhaviñ.

Avômena ethak idum hatôm lami

³¹ Yisu hanañ hadên avômalô Israël takatu ba êvhaviñ yani nena, "Mólô ovalon yenañ abô loñ lôklokwan, êñ ma mólô ma yenañ nê ku anôn. ³² Ma tem noyala nôml avanôn. Ma nôml avanôn êñ tem epole yak atu ba havuvi mólô loñ vê."

³³ ††Ma thêlô enañ viyañ, "Aisê! Yêlô ma Ablaham anên limi ba anyôla ma miñ yêlôaniñ alañ ami. Ma honañ aên eka?"

³⁴ †Ma Yisu hanañ viyañ, "Yanañ avanôn biñ êndên mólô nena nê takatu ba ethak idum kambom, êñ ma hatôm yak havalon i loñ ba intu kambom habitak thêlônin alañ. ³⁵ Ma nê takatu ba ewa hêk loñ buyañ ma iniñ alañ hamô. Ba intu nê êñ ma miñ unyak alañ anên thalalen te ami. Nakaduñ iyom intu unyak alañ anên avômalô wak nômbên intu sapên. ³⁶ Aên ba ya Nakaduñ yahapole mólônim yak vê, ma yak êñ tem miñ embalon mólô loñ esak loñbô ami. ³⁷ Yahayala nena mólô ma Ablaham anên limi, ma donjom yenañ abô ma miñ hamô mólônim kapôlômim ami. Ba intu udum ek ungwik ya vônô. ³⁸ Yahathak yahanañ abô hathak nômkama takatu ba Wakamik hathak hik thô hadên ya. Ma mólô othak udum hatôm atu ba olanô hêk lemimambô."

³⁹ ††Thêlô enañ viyañ, "Ablaham ma yêlôaniñ wakamik."

Ma Yisu hanañ hadên thêlô, "Mólô ma Ablaham anên limi, êñ ma tem nosopa anên bôk lo loñ. ⁴⁰ Odañô! Wapômbên hanañ abô avanôn hadên ya ba yahanañ abô êñ hadên mólô. Ma lêk mólô udum ek ungwik ya vônô! Ablaham miñ hadum aên ami. Ma mólô aisê? ⁴¹ ††Mólô osopa lemambô iyom."

Ma thêlô enañ, "Yêlô miñ avômena loñ sawa ami. Wapômbên da intu yêlôaniñ wakamik. Ma o?"

⁴² Ma Yisu hanañ, "Yahalêm anên Wapômbên ba êntêk yahamô. Yani hêv ya ba yahalêm ma miñ yada yahalêm hathak yenañ auk ami. Ba intu Wapômbên mólônim Lemambô, êñ ma tem mólô lemimimbiñ ya aên iyom. ⁴³ Mólô ôdô yenañ abô. Ba intu mólô ôthôn yenañ abô denañ. ⁴⁴ ††Sêbôk ba môn anôn ma Sadañ anyô hik avômalô vônô mayaliv ba êntêk hadum aên haven denañ. Nôm avanôn te miñ hamô haviñ yani ami. Ba intu hadô nôml avanôn sapên. Yani ma anyô abôyan lôk abôyan anên alañ. Aên ba abôyan ma anên abô anôn ba intu hanañ abôyan iyom. Ma mólônim lemambô ma Sadañ êñ ba anên nali ma mólô ba intu osopa anên lahaviñ. ⁴⁵ Ma ya anyô loñ buyañ ba yahanañ abô avanôn. Ba intu mólô miñ ôêvhaviñ ya ami. ⁴⁶ ††Mólô te hatôm injik yenañ kambom thô e? Yakô yenañ abô ma avanôn ma aisê ba miñ mólô ôêvhaviñ ya ami? ⁴⁷ †Wapômbên anên nali ma ethak elañô anên abô. Mólô ma miñ Wapômbên anên nali ami. Ba intu miñ olanô anên abô ami."

Yisu hanañ abô hathak yanida

⁴⁸ ††Avômalô Israël enañ Yisu anên abô viyañ, "Avanôn! O anyô Samalia te ba ngôk hamô haviñ o!"

⁴⁹ Ma Yisu hanañ, "Ngôk miñ hamô haviñ ya ami. Yahalovak Wakamik vibin. Ma mólô miñ olovak ya vibin ami. ⁵⁰ Miñ yada yahadum ek avômalô nebam ya ami. Mi. Anyô te intu hamô. Ba intu hadum ek avômalô nebam ya ma tem endañô avômalô iniñ abô.

⁵¹ ††Yanañ avanôn biñ êndên mólô. Ôpatu ba hasopa yenañ abô ma tem miñ ema ami. Mi anôn."

⁵² Avômalô Israël enañ, "Yêlô lêk ayala nena ngôk hamô haviñ o. Ablaham lôk plopet sapên bôk ema yôv. Ma donjom oda honañ, 'Ôpatu ba hasopa yenañ abô ma tem miñ ema ami.' ⁵³ O bên ek yêlôaniñ bumalô Ablaham, e? Yani bôk hama yôv! Ma plopet sapên bôk ema haviñ. Ma hoson nena o anyô bên e?"

⁵⁴ Êñ ma Yisu hanañ, "Yahabam yada, êñ ma nôml oyan. Wakamik atu ba mólô olam nena unim Wapômbên, yani êñ intu habam ya. ⁵⁵ Ma donjom mólô miñ oyala yani ami ma mi. Ya ma yahayala yani katô ba yahanañ nena yahathôn yani paliñ, êñ ma tem yambitak anyô abôyan êtôm mólô. Aên ba yahayala yani ba intu yahasopa anên abô. ⁵⁶ Mólônim bumalô Ablaham bôk hayala nena tem yalêm ba lamavi anôn. Ma hayê yenañ wklavôn êñ ma hadum yani lamavi anên dôên."

⁵⁷ Avômalô Israël enañ hadên Yisu, "Anêm sondabên miñ hatôm 50 ami denañ ma honañ nena bôk hâyê Ablaham. Hosau!"

⁵⁸ ††Ma Yisu hanañ, "Yanañ avanôn biñ êndên mólô. Ablaham miñ habitak ami denañ, ma yada bôk yahamô yôv." ⁵⁹ Thêlô elañô abô êñ ma ewa valu ek nijik yani esak. Ma donjom Yisu hêv i vê menañna hêk unyak mathen anên piklêvôn ba hi.

† 8:28 Jon 3:14 †† 8:33 Mat 3:9 † 8:34 Lom 6:16,20 †† 8:39 Mat 3:9 †† 8:41 Ais 63:16

††† 8:44 1Jon 3:8 ††† 8:46 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 † 8:47 1Jon 4:6 † 8:48 Mak 3:21-22 ††† 8:51 Jon 5:24 †† 8:58 Jon 1:1

Anyô madaluk pusip

9 Yisu havenj ba hi ma hayê anyô mapusip te. Sêbôk ba talêbô havathu ma mapusip. ²†Ma anêj nê ku enaḡ hik yani liḡ, “Kêdôḡwaga, opalê intu hadum kambom ba talêbô hawa ôpêntêk ba mapusip? Ôpêḡ da anêḡ kambom mena lambô lo talêbô iniḡ e?”

³††Ma Yisu hanaḡ, “Wapômbêḡ hadum ku êḡ hathak ôpêḡ ek avômalô pik nêḡê. Ma miḡ ôpêḡ mena lambô lo talêbô iniḡ kambom ami. Mi. ⁴Deda hêk denaḡ ba alalô nandum ôpatu ba hêv ya ba yahalêm anêḡ ku. Bôlôvônḡ tem êyô ba miḡ hatôm anyô nindum ku ami. ⁵*Yahamô pik ma ya ma avômalô pik iniḡ deda.”

⁶†Êḡ ma yani hasôwapôk hathak pik ma hayelaḡ aleba habitak malim. Ma hawa ba hatak hathak anyô mapusip êḡ madaluk. ⁷Ma hanaḡ hadêḡ yani, “Nu usik o êndôk kasuk Siloam.” (Athêḡ Siloam êḡ anêḡ ôdôḡ nena, “Êv yani ba hi.”) Ma ôpêḡ hi hathik i. Ma hale halêm hathak loḡbô ma lêk hayê tak mavi.

⁸Yanida anêḡ avômalô lôk avômalô takatu ba bôk eyala yani êyê ôpêḡ ma enaḡ, “Êntêk ma anyô petenak sêbôk e?” ⁹Ma doho enaḡ, “Ôpêḡ intu.”

Ma vi enaḡ, “Mi, anyô yaḡ ba hatôm ôpêḡ.”

Ma doḡtom ôpêḡda hanaḡ, “Ya êḡ êntêk.”

¹⁰Ma thêlô enaḡ hik yani liḡ, “Aisê ba malem daluk hakyav?”

¹¹Ma hanaḡ, “Ôpatu ba elam nena Yisu, hayelaḡ pik haviḡ wapôk aleba hatôm pik malim ma hatak hathak yamaleḡ. Yôv ma hanaḡ nena, ‘Nu kasuk Siloam ma usik o.’ Êḡ ma yaha yahathik ma yamaleḡ hakyav.”

¹²Ma thêlô enaḡ hik yani liḡ, “Ôpêḡ hamô êsê?”

Ma yani hanaḡ, “Yahathônḡ paliḡ.”

Palisi enaḡ abô hadêḡ anyô madaluk hakyav

¹³Êḡ ma thêlô ewa anyô madaluk pusip atu ba lêk mavi hi ek Palisi. ¹⁴Lêk Sabat ma Yisu hadum ku êḡ.

¹⁵Aêḡ ba Palisi enaḡ hik yani liḡ hatôm atu ba avômalô enaḡ hik yani liḡ, “Malem hakyav aisê?” Ma yani hanaḡ, “Ôpêḡ hatak pik malim hathak yamaleḡ ma yahathik ma lêk yahayê tak.”

¹⁶Ma Palisi doho enaḡ, “Anyô êḡ miḡ halêm anêḡ Wapômbêḡ ami ek malê nena habuliḡ Sabat.”

Ma doḡtom vi enaḡ, “Anyô kambom hatôm indum lavôḡniḡ anêḡ aêḡ e?” Ma thêlô evak i vose hi ôdôḡ ju.

¹⁷††Yôv ma thêlô enaḡ hik anyô madaluk pusip êḡ liḡ hathak loḡbô, “Yani hadum anêḡ malem ba hakyav. Ma honaḡ aisê hathak yani?”

Ma ôpêḡ hanaḡ, “Yani ma plopet te.”

¹⁸Ma Israel iniḡ nê bêḡbêḡ miḡ êvhaviḡ nena sêbôk ma yani mapusip ma doḡtom lêk habitak mavi ami. Ba intu elam lambô lo talêbô ba êlêm. ¹⁹Ma enaḡ hik thai liḡ, “Mamunim nalum êntêk e? Talêbô bôk havathu ba mapusip e? Aisê ka lêk hayê tak?”

²⁰Ma talêbô lo lambô enaḡ, “Avanôḡ! Ôpêntêk ma yaianiḡ okna. Talêbô hawa ma bôk mapusip yôv. ²¹Ma

† 9:2 Ese 18:20; Luk 13:2,4 †† 9:3 Jon 11:4 ‡ 9:5 Mat 5:14; Jon 8:12 †† 9:6 Mak 8:23 †† 9:17 Jon 4:19

doḡtom madaluk hakyav lôk opalê hadum yani madaluk mavi, êḡ ma yai athônḡ paliḡ. Yani bôk anyô muk yôv ba nonaḡ injik yanida liḡ.” ²²Israel iniḡ nê bêḡbêḡ bôk enaḡ nena anyôla hanaḡ nena Yisu ma Mesia, êḡ ma tem nêḡnêḡ ôpêḡ vê. Aêḡ ba intu thai êkô ²³ba enaḡ, “Yani bôk anyô muk yôv ba nonaḡ injik yanida liḡ.”

²⁴Yôv ma elam ôpatu ba madaluk mavi hathak loḡbô ma enaḡ, “Ondam Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ma onaḡ abô avanôḡ! Ôpêḡ ma anyô kambom! Aêḡ e?”

²⁵Ma yani hanaḡ, “Injo! Ôpêḡ anyô mavi mena anyô kambom la! Nôm atu ba yahayala katô, sêbôk ma yamaleḡ pusip ma lêk yamaleḡ hakyav!”

²⁶Ma enaḡ hik yani liḡ, “Yani hadum malê hadêḡ o ba malem hakyav?”

²⁷Ma yani hanaḡ, “Lêk yahanaḡ yôv hadêḡ môlô, ma môlô lemimôndônḡ kôtônḡ. Môlô udum ek nodanḡ esak loḡbô ek numbitak anêḡ nê ku e?”

²⁸Êḡ ma Palisi enaḡ abôma lôk ethaḡ yani nena, “Oda intu hosopa ôpêḡ! Ma yêlô ma asopa Mose iyom!”

²⁹Alalô ayala nena Wapômbêḡ bôk hanaḡ abô hadêḡ Mose. Ma doḡtom ôpêḡ anêḡ loḡ ma yêlô athônḡ paliḡ.”

³⁰Ma ôpêḡ hanaḡ, “Aêḡ e? Môlô ôthônḡ ôpêḡ anêḡ loḡ, e? Odaḡô! Yani hadum yamaleḡ mavi. ³¹†††Wapômbêḡ hathak halaḡô nê idum kambom iniḡ abô e? Mi. Halaḡô nê thêthônḡ atu ba esopa anêḡ abô iyom.

³²Sêbôk aleba lêk ma miḡ ayê anyô te hadum ba anyô mapusip te habitak mavi ami. ³³Wapômbêḡ miḡ hêv ôpêḡ ba halêm ami, êḡ ma miḡ hatôm indum nômlate ami.”

³⁴†††Palisi elanḡ aêḡ ba enaḡ, “Waklavônḡ lemtambô havathu o, ma hubup lôk kambom ma aisê ka hudum ek ôndônḡ yêlô? Dô!” Êḡ ma ilupuninḡ ôpêḡ.

Palisi ma hatôm nê maleḡniḡ pusip

³⁵Yisu halaḡô nena ilupuninḡ ôpêḡ ba intu hi ek êḡm-bôlêm yani. Hapôm ma hanaḡ, “Hôêvhaviḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu e?”

³⁶Ma yani hanaḡ, “Anyô bêḡ, anyô êḡ ma opalê? Onaḡ êndêḡ ya ek yanêḡmimiḡniḡ yani.”

³⁷Ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani, “Bôk hôyê yani yôv. Ondanḡô! Yani êḡ êntêk ba hanaḡ abô haviḡ o.”

³⁸Ma ôpêḡ hanaḡ, “Anyô Bêḡ, yahêvhaviḡ.” Êḡ ma yani halek vadônḡ lêlô hadêḡ Yisu.

³⁹Ma Yisu hanaḡ, “Yahalêm pik ek yanaḡ avômalô iniḡ kambom bêḡ ek nê maleḡniḡ pusip tem nêḡê tak ma nê êyê tak tem maleḡniḡ pusip.”

⁴⁰†Ma Palisi doho êḡmô ba elanḡ abô êḡ. Ma enaḡ hik yani liḡ, “Aisê! Yêlô ma nê maleḡniḡ pusip haviḡ e?”

⁴¹Ma Yisu hanaḡ, “Maleḡniḡ pusip, êḡ ma kambom mi. Ma doḡtom môlô othak onaḡ, ‘Yêlô athak ayê tak.’ Ba intu môlônim kambom havalonḡ môlô loḡ denaḡ.”

Yisu ma boksipsip iniñ alan

10 Yisu hanañ, “Yanañ avanônñ biñ êndênñ mólô. Ôpatu ba hasôv lôk kisi ma miñ habitak hayô kola abôlêk ek enja bôksipsip ami, yani ma anyô vani lôk anyô kambom. ² Ma anyô hathak habitak hayô kola abôlêk ba hi, intu boksipsip iniñ alan. ³ Anyô hayabiñ kola halate abôlêk vê ek boksipsip alan enja anênñ bok. Halam tomtom iniñ athênñ ma elañô ba halom i hi yaiñ. ⁴ Yani hawa anênñ boksipsip sapênñ ele yaiñ yôv ma hamônñ ma boksipsip evenñ yam. Boksipsip eyala alanñi lenjelo ba intu esopa i. ⁵ Ma anyô yanñ ma êthônñ ôpênñ laselo paliñ ba intu êsôv ma miñ ethak esopa ami.”

⁶ Yisu havuñ abô ba miñ eyala anênñ ôdônñ ami.

⁷ Aênñ ba Yisu hanañ hathak lonbô nena, “Avanônñ! Yanañ êndênñ mólô nena yada ma hatôm kola abôlêk ek boksipsip nêyô kola kapô. ⁸ †Avômalô sapênñ atu ba êmônñ ek ya ma nê vani lôk nê kambom. Ma doñtom boksipsip miñ elañô thêlô lenjelo ami. ⁹ Yada ma kola abôlêk. Anyô te halêm hadênñ ya ba hayô kola kapô ma Wapômbênñ tem nêm yani bulubiñ. Ôpênñ tem ni ba êlêm êmô kola kapô ma tem êpôm nôm mavi ek enjañ. ¹⁰ Anyô vani halêm ek enja boksipsip vani lôk injik i vônô lôk imbuliñ i. Ma doñtom yahalêm ek neja lôk-mala atu ba êmô thêlô kapôlônñiñ siñ.

¹¹ †† “Ya ma boksipsip iniñ alan mavi ba yahatak yenañ lôkmala ek nêm boksipsip sa. ¹² †Alañ anênñ nê ku ma miñ boksipsip iniñ alan ami. Ba êyê avuñ yatap te halêm ma tem netak boksipsip nêmô ma nêsôv ba ini. Ma avuñ yatap tem indupunij i ba nêsôv mayaliv. ¹³ Alañ anênñ nê ku ma lenjinhaviñ vuli iyom ma miñ lenjinhiki hathak boksipsip ami. Ba intu thêlô êsôv ba i.

¹⁴ “Yada iyom intu boksipsip iniñ alan mavi. Yahayala yenañ boksipsip ma thêlô eyala ya ¹⁵ ††hatôm atu ba Wakamik hayala ya ma yahayala Wakamik. Ma yahatak yenañ lôkmala ek nêm boksipsip sa. ¹⁶ ††Yenañ boksipsip doho miñ êmô kola êntêk kapô ami. Ma yahalam i ma tem nedañô yalenjelo ma tem yandom i ba ni nêyô kola kapô ek nimbitak ôdônñ doñtom lôk alan doñtom iyom. ¹⁷ †††Wakamik lahaviñ ya ba intu yalenhaviñ yani ek yatak yenañ lôkmala ma tem yanja esak lonbô. ¹⁸ Anyôla miñ hatôm nêm yenañ lôkmala vê ami. Mi. Yada yenañ yalenhaviñ ek yatak yenañ lôkmala. Yahatôm yatak ma yahatôm yanja esak lonbô. Wakamik hanañ ek yandum aênñ.”

¹⁹ Avômalô Israeñ elañô abô êñ ma evak i vose hi ôdônñ ju hathak lonbô. ²⁰ Ma bênñ anônñ enañ nena, “Ngôk kambom hamô haviñ yani ba anênñ auk molo. Aisê ka mólô olanô anênñ abô?”

²¹ Ma doñtom vi enañ, “Mi! Anyô lôk ngôk te miñ hatôm enañ abô takênñ ami. Ma ngôk kambom miñ hatôm indum maleñ pusip mavi ami. Mi.”

Nê Israeñ miñ êvhaviñ ami

²² Waklavônñ Êv Mek Ek Unyak Matherñ hayô ba avômalô Israeñ i Jelusalem ek nêgê. †††

Lêk ma beleñ simbak ²³ ba Yisu haveñ unyak matherñ anênñ kapo dañ te ba elam nena Solomon Anênñ Kapo Dañ. ²⁴ Ma avômalô Israeñ ekalabu yani siñ ma enañ, “Huvuñ abô ba anjê ka tem onañ nena o ma opalê? O ma Mesia atu e? Êñ ma onañ bênñ.”

²⁵ Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Bôk yahanañ yôv hadênñ mólô lôk lavônñiñ takatu ba yahadum hathak Wakamik anênñ athênñ hik ya thô hadênñ mólô. Ma miñ ôêvhaviñ ya ami. ²⁶ Ek malê nena mólô ma miñ yenañ boksipsip ami ba intu miñ ôêvhaviñ ya ami. ²⁷ Yenañ boksipsip ma ethak elañô yalenjelo. Yahayala thêlô ma thêlô ethak esopa ya. ²⁸ †Yahêv lôkmala atu ba tem nêmô êtôm wak nômbênñ intu sapênñ hadênñ yenañ avômalô ek miñ nema ami lôk miñ hatôm anyôla enja i vê ênjêk yabahañ ami. ²⁹ Wakamik hêv i hadênñ ya, ma yani ma bênñ ek nômkama sapênñ ba miñ hatôm anyôla nêm thêlô vê ênjêk Wakamik bañ ami. ³⁰ Yai lôk Wakamik ma doñtom iyom.”

³¹ Avômalô Israeñ ewa valu hathak lonbô ba idum ek nijik Yisu vônô. ³² Ma Yisu hanañ hadênñ thêlô, “Mólô bôk ôyê lavônñiñ mavi bênñ anônñ atu ba yahadum yôv. Ku êñ ma Wakamik hêv hadênñ ya. Ma lavônñiñ alisê intu yenañ kambom ba udum ek unjwuk ya esak valu?”

³³ ††Ma thêlô enañ viyañ, “Yêlô adum ek nanjik o esak valu ek malê nena honañ abôma hathak Wapômbênñ nena oda ma Wapômbênñ. Ma doñtom o ma anyô pik iyom. Ma miñ yêlô lenjinhabi lavônñiñ la ami. Mi.”

³⁴ Ma Yisu hanañ, “Mólô da unim abô balabuñ te hanañ nena, ‘Wapômbênñ da halam mólô nena wapômbênñ.’

Kapya Yey 82:6

³⁵ “Odañô! Abô atu ba hêk Wapômbênñ anênñ kapya ma avanônñ ba bôk hêv hadênñ avômalô takatu ba halam i nena, ‘wapômbênñ’. ³⁶ Ma hatak ya hatôm anênñ anyô ek yalêm pik êntêk ba intu ya ma wapômbênñ hatôm mólô. Ma doñtom ya ma nakaduñ ba intu ya ma bênñ ek mólô. Aênñ ba yahanañ nena, ‘Ya ma Wapômbênñ Nakaduñ’ ma yahanañ abôma hathak Wapômbênñ aisê ba intu onañ ya bênñ? ³⁷ Yahadum ku takatu ba Wakamik hadum ba intu nônêmimbiñ ya. ³⁸ †††Ma ôdô nônêmimbiñ ya, êñ ma nônêmimbiñ lavônñiñ iyom. Nônêmimbiñ yenañ ku takatu ek êndônñ mólô ek noyala katô nena Wakamik hamô ya kapô ma yahamô Wakamik kapô.” ³⁹ Êñ ma idum ek nebalonñ yani esak lonbô. Ma doñtom hêv i vê hêk thêlô ba hi.

⁴⁰ †††Ma habup hayô ñañ Jolodañ ba hi ma hamô lonj sêbôk ba Jon hathik avômalô halôk ⁴¹ ma avômalô bênñ anônñ i hadênñ yani ma enañ, “Avanônñ! Jon miñ hadum lavônñiñ te ami. Ma doñtom abô takatu ba yani hanañ

††† Sêbôk ba avômalô lonj buyañ ibuliñ unyak matherñ ma avômalô Israeñ ik vovak. Vêm ma êv mek ek unyak matherñ hathak lonbô. Ba intu avômalô Israeñ lenjinhabi waklavônñ êñ. † 10:28 Jon 3:16; 6:39 †† 10:33 Wkp 24:16 ††† 10:38 Jon 14:10-11 †† 10:40 Jon 1:28

† 10:8 Jer 23:1-2; Eze 34:2-3 †† 10:11 Sng 23:1; ALK 7:17 † 10:12 Ap 20:29 †† 10:15 Mat 11:27; 1Jon 3:16 †† 10:16 Ais 56:8; Eze 34:23 ††† 10:17 Plp 2:8-9

hathak ôpëntêk ma avanôn. 42 Ma avômalô loj êj bêt anôn êvhavij yani.

Lasalus hama

11 †Anyô te hapôm lijij ba anêj athên nena Lasalus. Yani ma anyô Betani. Betani êj ma avi loyarij Malia lo Mata injij malak ôdôn. 2 ††Malia êj atu ba yani hançasô nôm ôv mavi hayô hamô Anyô Bêt va ma haya lopali vê hathak wakadok naurj. Anyô lijij êj ma Lasalus, Malia atu limalô. 3 Ma avi lo yarj êv abô hadênj Yisu nena, “Anyô bêt, anêm anyô môlô hapôm lijij.”

4 †Yani halanjô abô êj ma hanarij nena, “Lijij êj anêj anôn ma miñ nama ami. Lijij êj habitak ek injik Wapômbênj anêj lôkmarjij thô. Ma lôkmarjij êj tem injik ya Nakadurj anêj lôkmarjij thô aênj iyom.”

5 Yani lahavij Mata lo yarj Malia ma Lasalus bêt anôn.

6 Ma doñtom yani halanjô nena Lasalus hapôm lijij ma miñ hi ketheri ami ma hamô loj êj hatôm wak ju.

7 Êj ma hanarij hadênj nê ku, “Alalô nabôana Judia.”

8 Ma thêlô enarij, “Kêdônwaga, loj êj ma waksênjyôk ma avômalô Israél idum ek nijik o vônô esak valu! Ma hudum ek ômbônu eka?”

9 Ma hanarij, “Wakma laumiñ ba lahavuju hadênj wak te, aênj e? Ma pik êntêk êj anêj deda habi ba anyô êyê tak. Ma tem miñ nêndôk ami. 10 Ma bôlôvônj ma deda mi ba anyô everj ma tem nêndôk.”

11 Vêm ma hanarij, “Alalôanij anyô môlô Lasalus hêk sôm ba tem yana ek yangjik lij.”

12 Ma nê ku enarij, “Anyô Bêt, dô! Hêk sôm ek lijij etak yani ba imbitak mavi.” 13 Thêlô esonj nena hanarij hathak Lasalus hêk sôm la. Ma doñtom mi. Hanarij hathak Lasalus anêj nama.

14 Ba intu hanarij bêt nena, “Lasalus lêk hama 15 ba miñ yahamô haviñ ami ba intu yalerjmavi. Ma tem yanêm môlô sa ek nônmimbiñ. Alôana i!”

16 ††Êj ma Tomas anêj athên yarj nena Didimus †† hanarij hadênj nê ku vi nena, “Alôana imbiñ yani ek nijik alalô vônô imbiñ.”

Yisu ma lôkmala anêj ôdôn

17 Yisu thêlô êyê Betani ma yani halanjô nena Lasalus bôk hêk siô hatôm wak ayova. 18 Loj êj hamô habobo Jelusalem ba hatôm kilomita lô iyom. 19 Ma avômalô Israél bêt anôn êlêm ek nênmimbiñ Malia lo Mata thêvô.

20 Mata halanjô nena Yisu lêk halêm êj ma hi ek ênjê. Malia ma hamô unyak.

21 Ma Mata hanarij, “Anyô Bêt, hômô loj êntêk ma yenañ livônj tem miñ ema ami. 22 Ma doñtom yahayala nena malêla takatu ba honarij hik Wapômbênj lij, êj ma tem yani indum.”

23 Ma Yisu hanarij, “Livôm tem imbiyô esak loj bô.”

24 ††Ma Mata hanarij, “Avanôn! Pik lo leñ anêj danj ba avômalô iviyô ma tem yani imbiyô imbiñ.”

25 Ma hanarij, “Yada ma anyô yahik avômalô lij lôk yahêv lôkmala hadênj i. Ma ôpatu ba hama ma doñtom hêvhavij ya, ôpênj tem êmô lôkmala. 26 Avômalô takatu ba êvhavij intu ewa lôkmala anôn ma tem miñ nema ami. Hôêvhavij abô êntêk mena mi e?”

27 †††Ma Mata hanarij, “Anyô Bêt! Avanôn! Yahêvhavij nena o ma Mesia lôk Wapômbênj Nakadurj atu ba bôk hanarij nena tem êlêm pik êntêk.”

28 Êj ma Mata hi hanarij yaôna hadênj Malia, “Kêdônwaga hayô ba halam o.” 29 Malia halanjô abô êj ma haviyô ketheri ba hi ek ênjê. 30 Yisu hamô loj atu ba Mata hapôm yani halôk ma miñ hayô malaklêvônj ami. 31 Avômalô Israél takatu ba êmô unyak haviñ Malia ek nênmimbiñ yani thêvô êyê haviyô ketheri ba hi yariñ ma esopa ba i. Thêlô esonj nena hi ek endarij embenj siô la. 32 Malia hi hayô loj atu ba Yisu hamô ma hayê yani. Ma halek vadônj lêlô habobo Yisu valuvi ma hanarij, “Anyô Bêt, hômô loj êntêk ma tem miñ livônj ema ami.”

33 Yani halanjô Malia lôk avômalô injij asênj malênj ba lamalaiñ lôk lahiki bêt anôn. 34 Ma hanarij, “Môlô ôdô yani hêk êsê?”

Ma thêlô enarij, “Anyô Bêt, ôlêm nôñgô.”

35 Enarij aênj ma halarij.

36 Ma avômalô Israél takênj enarij, “Alikak! Yani lahavij ôpëntêk bêt anôn.”

37 †Ma doñtom doho enarij, “Anyô êj hadum ba nê malenij pusip êyê tak. Ma tem indum aênj iyom êndênj ôpëntêk ba miñ hatôm ema ami.”

Yisu hik Lasalus lij hathak loj bô

38 Yisu lamalaiñ ba lahiki bêt anôn hathak loj bô aleba hi hayô siô. Siô êj ma valu abyarij te ba epesarij hêk dumlolê. Ma valu te hamô lôv abôlêk sij. 39 Ma hanarij, “Nônêm valu vê!”

Mata, anyô nama êj anêj livavi, hanarij, “Anyô Bêt, bôk hêk siô hatôm wak ayova ba kupik bôk ôvpalê.”

40 Ma hanarij, “Lêk yahanañ hadênj o yôv! Hôêvhavij, ma tem nôñgô Wapômbênj anêj lôkmarjij.”

41 Êj ma thêlô êv valu vê. Ma hayê leñ ma hanarij, “Wakamik! Hothak holañj yenañ abô ba yalerjmavi.

42 Yada yahayala yôv nena wak nômbênj intu ma holañj yenañ abô. Ma doñtom yahanañ abô êntêk ek nênmimbiñ takêntêk sa ek nênmimbiñ nena hôêv ya ba yahalêm.”

43 Êj ma halam lôklala nena, “Lasalus, ôlêm yariñ!”

44 Ma hatak siô ba hale yariñ. Ivuvi va lo banj hathak sôp selenj ma thohavloma ma ivuliv hathak sôp. Ma Yisu hanarij hadênj thêlô, “Nopole sôp vê ek ni.”

45 ††Ma avômalô Israél takatu ba elarij haviñ Malia êyê nôm atu ba Yisu hadum ba bêt anôn êvhavij. 46 †††Ma doñtom vi i hadênj nê Palisi ma enarij hathak nôm takatu ba yani hadum. 47 Êj ma nê bêt bêt êbôk da lôk nê Palisi takatu ba elam nena Sanhedlin ††† elam sa te ba enarij nena, “Ôñgô! Anyô êntêk hadum lavônjij bêt anôn. Ma alalô ayê loj eka? 48 Atak yani ba hadum ku

† 11:1 Luk 10:38-39 †† 11:2 Jon 12:3 † 11:4 Jon 9:3 †† 11:16 Mak 14:31 ††† Abô Glik “Didimus” anêj ôdôn ‘anyô lopopek’. ††† 11:24 Jon 6:40

††† 11:27 Jon 6:69 † 11:37 Jon 9:6-7 †† 11:45 Jon 7:31 ††† 11:46 Luk 16:31 ††† Elam injij kaunsil nena “Sanhedlin”.

ên, ma tem avômalô sapên nênimimbiñ. Êñ ma Lom tem nêlêm nimbuliñ alalôaniñ unyak mathen lôk avômalô sapên."

⁴⁹ Ma thêlôniñ anyô te anên athên nena Kaiapas. Ma sondabên êñ ma yani hatôm anyô bên habôk da ba hanañ hadên thêlô nena, "Môlô molo e? ⁵⁰ Odañô! Môlô ôthôn auk êntêk paliñ e? Anyô te hama êñ ma nôm yaôna. Ma avômalô Israe el sapên ema êñ ma malain bên. Aên ba mavi ek anyô te iyom ema ek nê avômalô bên anôn sa."

⁵¹ †Sondabên êñ ma Kaiapas hatôm anyô bên habôk da. Ba intu hanañ abô loñ kapô atu ba tem injik anôn nena Yisu tem ema ek nê avômalô Israe el sa lôk isup Wapômbên anên nali takatu ba êmô mayaliv esak doñtom ek malê nena miñ hama ek nê avômalô Israe el iyom sa ami. Ma Kaiapas miñ hanañ abô êñ hatôm yanida anên auk ami. ⁵³ ††Nê bên bên elañ Kaiapas anên abô ma êbôlêm loñôndê ek nijik Yisu vônô.

⁵⁴ Êñ ma Yisu hatak avômalô Israe el ma hi Eplaim atu hamô habobo loñ thiliv ek êmô imbiñ anên nê ku doho ba intu miñ haven Israe el malêvôn ami.

⁵⁵ Avômalô Israe el iniñ wklavôn Hale ba Hi habobo. Ma avômalô lomalak bên anôn i daku Jelusalem ek nêpôpêk i ek nêgê wklavôn êñ. ⁵⁶ Ma thêlô imiñ unyak mathen anên piklêvôn ek nêmbôlêm Yisu. Ma thêlôda enañ hadên i, "Môlô lemhabi aisê? Yani tem êlêm ênjê wklavôn êntêk imbiñ mena mi e?" ⁵⁷ Ma doñtom nê bên bên êbôk da lôk nê Palisi enañ lôklokwan hadên avômalô, "Anyô te hayê nena Yisu hamô êsê êñ ma enañ bên ek nebalon yani."

Malia hathik Yisu va (Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

12 †Wak baherñvi ba lahavute hêk denañ ek êyô wklavôn Hale ba Hi. Ma Yisu hi Betani, Lasalus anên loñ, ôpatu ba yani hik liñ hathak loñbô hêk ñama. ² ††Êñ ma thêlô engabôm nôm leniñmavi ek yani. Mata hathô nôm ma Lasalus hamô haviñ nê takatu ba eyañ nôm haviñ Yisu. ³ ††Ma Malia hawa kolopak nôm ôv mavi hamô kapô ba anên vuli ma bên anôn ba hanagasô hayô hamô kapô Yisu va kapô luvî. Ma hathav lôthôk vê hathak yanida wakadok ñauñ. Ma nôm ôv mavi atu anên ôv haven unyak kapô êñ sapên.

⁴ Ma Yisu da anên nê ku te elam nena Judas Iskalot ôpatu ba tem enañ yani bên hayê ba hanañ, ⁵ "Nôm ôv mavi êñ ma anyô hadum ku sondabên daluk te ek nê vuli! Ma lêk engasô oyañ iyom! Nanêm nôm êñ ek anyô vi nê nê vuli ba naja valuselen ek nanêm êndên avômalô siv." ⁶ Judas anên ku hayabiñ avômalô êvhaviñ iniñ valuselen ma doñtom anyô vani te ba hathak hawa vi vani hatôm yanida anên lahaviñ. Ba intu hanañ aên. Ma miñ lahiki hathak avômalô siv ba hanañ ami.

⁷ Ma Yisu hanañ, "Notak yani. Avi êñ hapôpêk yenañ ñama. ⁸ ††Avômalô siv tem nê môm imbiñ môlô êtôm

wak nômbên intu sapên. Ma doñtom tem miñ yamô imbiñ môlô sawa daim ami."

⁹ Avômalô Israe el bên anôn elañô nena Yisu hamô Betani. Êñ ma i ek nêgê yani. Thêlô miñ i ek nêgê yani iyom ami. Mi. Leniñhaviñ nêgê Lasalus imbiñ, ôpatu ba Yisu hik liñ hathak loñbô hêk ñama. ¹⁰ ††Ba intu avômalô Israe el bên anôn êvhaviñ ba esopa Yisu. Ma nê bên bên êbôk da evak abô ek nijik Lasalus vônô imbiñ Yisu.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kin (Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:29-40)

¹² Haviyô hayañ ma avômalô nômbên atu ba bôk i Jelusalem ek nêgê wklavôn Hale ba Hi elañô nena Yisu haven ba hi Jelusalem. ¹³ †Ma ewa nôkyalô thanañ ba i êpôm Yisu ma elam kaêk nena, "Osana!"

"Wapômbên nê lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bên anên athên!"

Kapya Yer 118:25-26

"Wapômbên nê lamavi êndên avômalô Israe el iniñ Kin!"

¹⁴ Yisu hawa bok doñki map te ba hayô hamô hatôm atu ba bôk eto halôk Wapômbên anên kapya nena,

¹⁵ "Môlô avômalô Saion miñ nôkô ami.

Ôngô! Unim kin halêm!

Yani hayô hamô bok doñki nakaduñ te ba halêm!"

Sekalaia 9:9

¹⁶ ††Nê ku êyê nôm takên ma doñtom êthôn anên ôdôn paliñ. Ma Yisu hama ba haviyô hathak loñbô ma miñ leniñhabi abô takatu ba bôk eto halôk Wapômbên anên kapya. Êñ ma eyala nena abô êñ eto hathak Yisu da lôk leniñhabi nôm takatu ba idum hadên yani.

¹⁷ Avômalô takatu ba bôk êyê Yisu halam Lasalus hêk siô ba hik liñ hathak loñbô enañ haven denañ ba abô êñ hi mayaliv. ¹⁸ Aên ba avômalô bên anôn elañô nena Yisu bôk hadum lavônñ êñ. Ba intu etak Jelusalem ba i ek nêpôm yani. ¹⁹ Nê Palisi êyê ma thêlôda enañ hadên i, "Ôngô! Avômalô sapên lêk esopa yani ba alalôaniñ ku anôn mi."

Yisu anên ku hayô

²⁰ Avômalô loñ buyañ doho i daku Jelusalem ek nêgê wklavôn Hale ba Hi ba nê nê yeri imbiñ avômalô Israe el. ²¹ Ma i hadên Pilip, anyô Betsaida anên Galili. Ma enañ hik yani liñ, "Anyô bên, yêlô adum ek nagê Yisu." ²² Êñ ma Pilip hi hanañ hadên Andulu ba thai i enañ hadên Yisu.

²³ ††Ma Yisu hanañ, "Wakma lêk hayô yôv ek injik Anyô Anên Nakaduñ anên lôkmanñiñ thô. ²⁴ ††Yanañ avanôn biñ êndên môlô. Yanyvêk te miñ evatho halôk pik ami, êñ ma tem miñ injik anôn ami. Tem ida êmô aên. Ma doñtom yanyvêk atu ba evatho halôk pik, êñ ma hama ba tem injik anên anôn bên anôn. ²⁵ ††Anyô te lahaviñ anên lôkmala bên anôn êñ ma anên lôkmala

† 11:51-52 Jon 10:16 †† 11:53 Jon 5:18 ‡ 12:1 Jon 11:1,43
‡† 12:2 Luk 10:40 †† 12:3 Luk 7:37-38 ††† 12:8 Lo 15:11

‡‡ 12:10-11 Jon 11:45 § 12:13 Jon 1:49 †† 12:16 Jon 2:22
§†† 12:23 Jon 13:31-32; 17:1 †† 12:24 1Ko 15:36 ††† 12:25
Mat 16:25

ên tem nê m yak ba mi. Ma anyô te hapôlik hathak anên lôkmala pik êntêk ên ma tem embalon anên lôkmala ên loj wak nômbên intu sapên. ²⁶ Ôpatu ba hadum ek indum yena ku ma esopa ya ba loj atu ba yahamô ma tem êmô imbiñ. Ma Wakamik tem ena abô mavi esak ôpên.

²⁷ † “Lêk yalenmalain bên ba hatôm yana nena, ‘Wakamik, nê m ya bulubiñ.’ Dô! Yahalêm ek yandum ku ên. ²⁸ Wakamik, nuñgwik anên lôkmanñiñ thô!”

Ên ma kaêk te halam anên malak leñ nena, “Bôk yahik yenañ lôkmanñiñ thô yôv. Ma tem yandum esak loj bô.” ²⁹ Avômalô nômbên atu imiñ loj ên elañ abô ên ba ena, “Kakalu!” Ma doho ena, “Añela te hanañ abô hadên yani!”

³⁰ Ma Yisu hanañ nena, “Kaêk ên halêm ek nê m mólô sa. Yani miñ halam ek nê m ya sa ami ma mi. ³¹ Ku nenañ avômalô pik bên lêk hayô yôv. Ba tem nimbi pik êntêk anên anyô bên kambom atu ni. ³² ††Ma tem nê nê m ya liñ êtôm sêbôk ba Mose hathôkwên umya dahô hathak a ek endom avômalô sapên nê lêm êndên ya.” ³³ *Yisu hanañ abô ên ek injik lojôndê atu ba tem nijik yani vônô esak alovalañsiñ thô.

³⁴ ††Ma avômalô nômbên atu ena, “Abô balabuñ hanañ nena Mesia atu tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên ba yêlô ayala abô ên. Ma honañ nena nêsôkwên o Anyô Anên Nakaduñ esak a. Anyô Anên Nakaduñ ên ma opalê?” ³⁵ ††Ma Yisu hanañ, “Sawa bidon iyom ma deda tem êmô imbiñ mólô. Ba ôpatu haveñ momañiniñ ma hathôn nena tem ni êsê. Aên ba intu mólô nomben yapin êña tem momañiniñ êyô mólô vôn! ³⁶ †††Deda hamô haviñ mólô dena. Aên ba nônê mimbiniñ yani ek mólô tem numbitak deda anên avômalô.” Yisu hanañ abô ên yôv ma hatak thêlô ba hi hakopak.

Avômalô bên anôn miñ êvhaviñ Yisu ami

³⁷ Yisu bôk hadum lavônñiñ lomalama hêk avômalô malenñ. Ma donjom miñ êvhaviñ yani ami ³⁸ ek plopet Aisaia anên abô injik anôn nena,

“Anyô Bên, opalê lêk hêvhaviñ alalôaniñ abô?
Ma opalê lêk hayê anê m lôklokwañ atu ba bôk huik thô? Mi anôn.”

Aisaia 53:1

³⁹ Avômalô iniñ lôklokwañ mi ek nê mimbiniñ ba intu plopet Aisaia bôk hanañ hêk Wapômbên anên kapy a aêntêk,

⁴⁰ “Yani habi thêlô malenñ siñ
ma hik thêlônñiñ auk siñ
ek miñ nêgê esak malenñ
lôk neyala ênjêk iniñ auk
ba nêmbô nêlêm êndên ya ek yandum thêlô mavi ami.”

Aisaia 6:10

⁴¹ †††Aisaia bôk hayê Yisu anên lôkmanñiñ. Aên ba yani hanañ abô ên hathak Yisu.

⁴² ††Ma avômalô Israe l iniñ nê bên bên doho êvhaviñ Yisu ma donjom miñ enañ iniñ êvhaviñ bên ami. Thêlô êk Palisi nê nê m i vê ⁴³ ††ba intu leññhaviñ avômalô pik iniñ leññmavi bên anôn hamôn ek Wapômbên anên lamavi. ⁴⁴ Ma Yisu halam kaêk nena, “Ôpatu ba hêvhaviñ ya ma hêvhaviñ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm haviñ. Miñ hêvhaviñ ya iyom ami. ⁴⁵ †††Ôpatu ba hayê ya, ên ma hatôm hayê ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. ⁴⁶ Yahalêm hatôm deda hamô pik ek opalêla takatu ba êvhaviñ ya ma tem miñ nê mômomañiniñ esak loj bô ami.

⁴⁷ †† “Yahalêm ek yanê m avômalô pik bulubiñ. Ma miñ yahalêm ek yandum abô ek avômalô pik ami. Aên ba opalêla takatu ba elañ yenañ abô ba miñ esopa ami ma tem miñ yandum abô ek i ami. ⁴⁸ Abô takêntêk ba yahanañ ên iyom intu tem êtôm abô nindum abô esak êndên pik lo leñ anên dañ ba opalê atu ba hadô ya ba miñ hanañ yenañ abô ami, ên ma tem yani indum abô. ⁴⁹ Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hêv abô ên ba yahanañ. Miñ yada yahanañ yenañ abô ami. Ba intu tem nindum abô esak abô ên iyom. ⁵⁰ Ma yahayala nena Wakamik anên abô tem nê m lôkmala atu ba nê mômôm wak nômbên intu sapên. Aên ba yahanañ abô takatu ba Wakamik hêv hadên ya iyom.”

Yisu hathik nê ku venñkapô

13 Avômalô Israe l iniñ waklavôn Hale ba Hi habobo. Ma Yisu hayala nena anên waklavôn etak pik ba ni ek Lambô lêk hayô. Yani hathak lahaviñ anên avômalô takatu ba êmô pik aleba hayô wakma hatak i. Ma dokte ma tem injik anên lahaviñ anên anôn thô êndên thêlô.

² †††Yañsiñ ma thêlô eyañ nôm êmô. Ma Sadañ bôk halôk Judas la yôv ek enañ Yisu bên. Judas ên ma Saimon Iskaliot nakaduñ. ³ ††Ma Yisu hayala nena Wapômbên hatak nômkama sapên halôk yanida bañ. Lôk hayala nena yanida halêm anên Wapômbên ba tem êmbôni êndên Wapômbên esak loj bô. ⁴ Ên ma hatak nô m hamô. Ma habi anên kwêv thô hatôm anyô athên mi ma hawa sôp te ba havuvi hayô haveñ lamalim. ⁵ Ma hançasô ñañ halôk belev te ba hathik anên nê ku venñ kapô. Ma haya vê hathak sôp atu ba havak hawê haveñ lamalim.

⁶ Yani hathik anyô vi iniñ yôv ma hadum ek isik Saimon Pita anên. Ma Pita hanañ, “Anyô Bên, hudum ek usik yavenñkapô e?”

⁷ Ma hanañ, “Hôthôn nô m atu ba lêk yahadum. Wak te am ka tem oyala.”

⁸ Ma Pita hanañ, “Dô! Miñ usik yavenñkapô ami. Mi anôn.”

Ma hanañ viyañ, “Miñ yahathik o ami ma tem miñ umbitak yenañ avômalô te ami.”

⁹ Ma Saimon Pita hanañ, “Anyô Bên, ên ma usik yabaheñ lôk yalenñkadôk imbiñ ma miñ usik yavenñkapô iyom ami.”

† 12:27 Sng 6:3; 42:5; Mat 26:38 †† 12:32 Jon 3:14 † 12:33 Jon 18:32 †† 12:34 Sng 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 †† 12:35 Jon 8:12 ††† 12:36 Ep 5:8 ††† 12:41 Ais 6:1

§ 12:42 Jon 9:22 †† 12:43 Jon 5:44 ††† 12:45 Jon 14:9 †† 12:47 Jon 3:17 ††† 13:2 Luk 22:3; Jon 13:27 †† 13:3 Jon 3:35; 16:28

¹⁰ †Ma yani hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, “Anyô bôk hathik i yôv, ma miŋ isik i esak loŋbô ami. Isik va iyom ek malê nena liŋkupik ma mabuŋ. Ma môlô ma mabuŋ. Ma doŋtom miŋ sapêŋ mabuŋ ami.” ¹¹ †Yisu lêk hayala ôpatu ba tem enaŋ yani bêŋ. Ba intu hanaŋ, “Miŋ sapêŋ mabuŋ ami.”

¹² Yani havôkwiŋ thêlô veniŋ yôv ma hik anêŋ kwêv hathak loŋbô ma halôk hamô. Ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlô oyala nôm atu ba lêk yahadum anêŋ ôdôŋ e?” ¹³ †Ya môlônim Kêdôŋwaga lôk môlônim Anyô Bêŋ ba intu môlô udum mavi ba olam ya nena ‘Kêdôŋwaga’ lôk ‘Anyô Bêŋ’. ¹⁴ ††Ôŋgô! Ya ma môlônim Anyô Bêŋ lôk Kêdôŋwaga ma doŋtom lêk yahathik môlô vemim hatôm anyô athêŋ mi. Aêŋ ba môlô sapêŋ nusik môlônim avômalô vi veniŋ aêŋ iyom. ¹⁵ †Yahik ku êŋ thô hadêŋ môlô ek nosopa yaveŋgwam ba nundum êtôm atu ba lêk yahadum hadêŋ môlô. ¹⁶ ††Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Anyô ku ma miŋ bêŋ ek anêŋ anyô bêŋ ami. Ma anyô atu ba hi ma miŋ bêŋ ek ôpatu ba hêv yani ba hi ami. ¹⁷ Lêk môlô oyala auk takêŋ. Ba udum aêŋ ma tem Wapômbêŋ lamavi esak môlô.

Yisu hayala Judas anêŋ kambom

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

¹⁸ “Ma miŋ yahanan abô êŋ hathak môlô sapêŋ ami. Yahayala môlô ñê takatu ba yahalam yôv unim auk. Ma doŋtom abô atu ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapy a tem injik anôŋ aêntêk, ‘Ôpatu ba hayaŋ nôm haviŋ ya ma tem nêŋ vanŋwam liŋ ek embak ya esak.’

Kapya Yer 41:9

¹⁹ ††Nôm êŋ habitak ami denaŋ ma lêk yahanan hadêŋ môlô yôv ek waklavôŋ atu ba nôŋ êŋ habitak ma môlô tem nôŋemimbiŋ ya nena Yada Yahamô. ²⁰ †††Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô nena ôpatu ba hawa anyô te atu ba yahêv hathôk thô, yani hawa ya thô haviŋ. Ma ôpatu ba hawa ya thô, hawa Ôpatu ba hêv ya ba yahalêŋ thô haviŋ.”

²¹ Yisu hanaŋ yôv ma lamalaiŋ kambom. Ma hanaŋ bêŋ nena, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Môlô te tem enaŋ ya bêŋ!”

²² Ma ñê ku êthôn nena thêlô alisê intu tem indum nôŋ êŋ ba ititiŋ i mayaliv. ²³ Ñê ku ali atu ba Yisu hathak lahaviŋ bêŋ anôŋ hamô habobo yani. ²⁴ Ma Saimon Pita hik thô hathak wakadôk nena, “Onaŋ injik yani liŋ nena yani hanaŋ hathak opalê.”

²⁵ Êŋ ma ôpêŋ hanaŋ thikuthik nena, “Anyô Bêŋ, honaŋ hathak opalê?”

²⁶ Ma Yisu hanaŋ, “Tem yatak polom te êndôk thôk ba yahêv hadêŋ môlô te. Êŋ ma ôpêŋ.” Ma hatak polom seleŋ êŋ halôk thôk ma hêv hadêŋ Judas, Saimon Iskaliot nakaduŋ. ²⁷ †††Judas hawa polom êŋ ma Sadaŋ halôk yani kapô.

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Nu undum anêŋ ku kethêŋ.” ²⁸ Ñê takatu ba eyaŋ nôŋ haviŋ Yisu elanô ma

doŋtom êthôn anêŋ abô atu ba hanaŋ hathak Judas anêŋ ôdôŋ paliŋ. ²⁹ Judas ma anyô hayabiŋ valuselen. Aêŋ ba doho esoŋ nena Yisu hanaŋ ek ni nêŋ nômkama vuli ek nêgê waklavôŋ Hale ba Hi mena ni nêŋ nômkama êndêŋ ñê siv la. ³⁰ Judas hawa polom êŋ yôv ma hatak thêlô ba hi. Ma lêk bôlôvôŋ.

Yisu hêv abô balabuŋ lukmuk

³¹ ††Judas hi yôv ma Yisu hanaŋ, “Dokte ma avômalô tem nêgê ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ lôkmaŋgiŋ thô. Ma lôkmaŋgiŋ êŋ tem injik Wapômbêŋ anêŋ lôkmaŋgiŋ anôŋ thô. ³² †††Ma kasana Wapômbêŋ tem injik ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ lôkmaŋgiŋ thô aêŋ iyom.

³³ ††††“Yenaŋ avômena, tem yamô vauna imbiŋ môlô. Ma môlô tem nômbôlêŋ ya. Ma doŋtom môlô miŋ ôtôm unu loŋ atu ba tem yana ami. Bôk yahanan abô êŋ hadêŋ avômalô Israeŋ ma lêk yahanan abô bô êŋ hathak loŋbô.

³⁴ ††“Ma yahêv balabuŋ lukmuk te hadêŋ môlô nena lemimimbiŋ am êtôm atu ba lêk yalerhaviŋ môlô.

³⁵ Môlô lemimhaviŋ am aêŋ ma tem avômalô sapêŋ nêgê môlô nena yenaŋ avômalô takatu ba esopa ya.”

Yisu hanaŋ nena Pita tem enaŋ nena hathônŋ yani paliŋ

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Saimon Pita hanaŋ hik Yisu liŋ, “Anyô Bêŋ, nu êsê?”

Ma Yisu hanaŋ, “Loŋ atu ba tem yana ma miŋ hatôm osopa ya ami. Ma doŋtom wak te am ka tem osopa ya.”

³⁷ Ma Pita hanaŋ, “Anyô Bêŋ, aisê ba miŋ hatôm ya-sopa o êndêŋ yaô ami? Tem yatak yenaŋ lôkmala ek yanêŋ o sa!”

³⁸ Ma Yisu hanaŋ, “Avanôŋ e? Lemhaviŋ otak anêŋ lôkmala ek nêŋ ya sa e? Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ o nena tale miŋ halaŋ ami denaŋ ma tem onaŋ êtôm bôlônŋ lô nena hôthônŋ ya paliŋ.”

Yisu da ma loŋôndê

14 “Môlô miŋ kapôlômim malaiŋ ami. Nônêŋmimbiŋ Wapômbêŋ lôk nôŋemimbiŋ ya. ² Unyak lokapô lokapô hêk Wakamik anêŋ unyak ba yaha ek yapôpêk môlônim loŋ. Abô êŋ ma abôyaŋ, ma tem miŋ yanaŋ aêŋ ami. ³ †††Yaha ek yapôpêk môlônim loŋ. Êŋ ma tem yandealêŋ ek yanja môlô ek nôŋmô loŋ êŋ imbiŋ ya. ⁴ Ma bôk oyala loŋôndê atu ba hi loŋ atu ba tem yana.”

⁵ Tomas hanaŋ, “Anyô Bêŋ, yêlô athônŋ loŋ atu ba tem nu paliŋ ma tem nayala loŋôndê êŋ aisê?”

⁶ †††Ma Yisu hanaŋ, “Yada intu loŋôndê lôk abô avanôŋ ma lôkmala. Ma anyô te miŋ hatôm esak loŋôndê yaŋ ba ni ek Wakamik ami. Mi. Ya iyom.

⁷ †††Môlô oyala ya katô, êŋ ma tem noyala Wakamik aêŋ iyom. Avanôŋ! Bôk ôyê lôk oyala yani yôv!”

† 13:10 Jon 6:64,70-71; 15:3 †† 13:14 Mat 20:28; Luk 22:27
‡ 13:15 Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 †† 13:16 Mat 10:24 ††
13:19 Jon 14:29; 16:4 ††† 13:20 Mat 10:40 ††† 13:27 Jon 13:2

§ 13:31 Jon 12:23 †† 13:32 Jon 17:5 ††† 13:33 Jon 7:33-34
§† 13:34 Jon 15:12,17; 1Jon 3:23; 2Jon 5 ††† 14:3 Jon 12:26
§† 14:6 Jon 11:25; Lom 5:1-2 †† 14:7 Jon 8:19

⁸ Ma Pilip hanañ hadêñ Yisu, “Anyô Bêñ, nuñgwik Lemambô thô êndên yêlô. Êñ ma hatôm.”

⁹ †Ma hanañ viyan, “Pilip, bôk yahamô haviñ mólô sawa daim ma miñ hoyala ya ami denañ e? Anyô hayê ya ma hayê Wakamik. Ma honañ nena yanjik Wakamik thô eka? ¹⁰ ††Ma miñ hôêvhaviñ nena yahamô Wakamik kapô ma Wakamik hamô yakapô ami e? Abô atu ba yahanañ hadêñ mólô ma Wakamik hamô ya kapô ba hathak hadum anêñ ku. Miñ yada yahanañ hathak yenañ auk ami. ¹¹ †Nônêmimbiñ abô êntêk! Wakamik hamô ya kapô ma yahamô yani kapô. Ma mólô ôdô nônêmimbiñ abô êntêk, êñ ma lemimimbi ku takatu ba yahadum ek nêñ mólô sa ek nônêmimbiñ! ¹² ††Yanañ avanôñ biñ êndên mólô. Anyô hêvhaviñ ya ma tem indum ku lomaloma êtôm yahadum. Ma yaha ek Wakamik. Aêñ ba ôpatu ba hêvhaviñ tem indum ku mavi lomaloma êmôn ek ku takatu ba yahadum. ¹³ ††Nôm takatu ba mólô onañ hathak yenañ athên ek yandum ma tem yandum ek Nakadun injik Lambô anêñ lôkmanjiñ thô. ¹⁴ Ma nôm takatu ba mólô onañ hik liñ hathak yenañ athên ma tem yandum.”

Lovak Matherñ tem êlêm

¹⁵ †††Mólô lemimhaviñ ya, êñ ma tem nosopa abô takatu ba yahanañ. ¹⁶ †††Ma tem yanañ injik Wakamik liñ ek nêñ anyô yan ek embatho mólô loñ. ¹⁷ †Ma anyô êñ tem êmô imbiñ mólô êtôm wak nômbên intu sapên. Ôpên ma Lovak Matherñ ba hathak hik Wapôm-bên thô. Ma tem êmô imbiñ mólô ba êmô mólô kapôlômim ek noyala yani. Ma donjom avômalô pik miñ êyê lo eyala ami. Ba intu tem miñ neja ami. ¹⁸ Tem yandéalêm esak loñbô ba miñ hatôm yatak mólô êtôm avômena bilak ami. ¹⁹ Dokte ma avômalô pik tem nêsôn ya paliñ. Ma donjom mólô tem ôngô ya. Yahamô lôkmala. Ba intu tem mólô nômô lôkmala imbiñ. ²⁰ ††Wak êñ ma tem mólô noyala nena yahamô Wakamik kapô, ma mólô ômô ya kapô, ma yahamô mólô kapôlômim. ²¹ Ma ôpatu ba hanañ yenañ abô balabuñ ba hasopa, ôpên lahaviñ ya. Ma ôpatu ba lahaviñ ya ma Wakamik tem laimbiñ yani. Ma aên iyom tem yalenjimbij yani ma tem yanjik ya thô êndên yani.”

²² Êñ ma Judas yan, miñ Iskaliot ami, yani hanañ, “Anyô Bêñ, aisê ba lemhaviñ nuñgwik oda thô êndên yêlô ma avômalô pik mi?”

²³ Ma Yisu hanañ, “Ôpatu ba lahaviñ ya tem esopa yenañ abô. Ma Wakamik tem laimbiñ ôpên, ma tem yai ana namô imbiñ yani. ²⁴ †††Ma ôpatu ba miñ lahaviñ ya ami tem miñ esopa yenañ abô ami. Abô êntêk ba mólô olañô ma miñ yenañ abô ami. Mi. Abô takên ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm anêñ abô.

²⁵ “Yahamô denañ ma yahanañ abô takên hadên mólô. ²⁶ Ma Wakamik tem nêñ anyô te ba êlêm esak

yenañ athên ek embatho mólô loñ. Ôpên ma Lovak Matherñ ba tem êndôn mólô esak nôñ takên sapên. Ma tem indum ba mólô lemimimbi abô taksêbôk ba yahanañ. ²⁷ Yenañ labali yahêv lôk yahadô hamô haviñ mólô. Êñ ma yada yenañ. Miñ avômalô pik hatôm nêñ êndên mólô ami. Lemim êndôk biñ ma miñ nôkô ami.

²⁸ †† “Ma lêm olañô abô êntêk ba yahanañ hadên mólô, ‘Yaha. Ma tem yandéalêm esak loñbô.’ Êñ ma mólô lemimmalain. Wakamik ma bêñ ek ya. Ma mólô lemimimbiñ ya, ma tem mólô lemimmavi ek yaha hadên Wakamik. ²⁹ †††Nôm êñ miñ habitak ami denañ ma lêm yahanañ hadên mólô ek wak êñ hayô ma mólô nônêmimbiñ. ³⁰ Dokte ma pik êntêk anêñ anyô bêñ tem êlêm ba intu miñ hatôm yanañ abô pôk bêñ anôn ami. Ma miñ hatôm indum nômla esak ya ami. ³¹ Ma donjom yahadum ek avômalô pik neyala nena yalenjaviñ Wakamik ba yahasopa nôñ takatu ba yani hanañ hadên ya katô. Yôv ma nôlêm ek alôana i.”

Yisu ma yak lokwan ta anôn

15 Yisu hanañ, “Ya ma yak lokwan ta anôn. Ma Wakamik ma ku kapô anêñ alañ. ² ††Yenañ thañan sapên atu ba miñ hik anôn ami ma Wakamik hathak halo vê. Ma thañan sapên atu ba hik anôn ma hêv katôn vê ek injik limamôk. ³ Abô atu ba yahanañ hadum ba mólô ubitak mabuñ. ⁴ Mólô odahaliñ ya êñ ma tem yandahaliñ mólô. Yak thañan da miñ hatôm injik anêñ anôn ami. Thañan hadahaliñ yak lokwan ta ek injik limamôk. Aên ba mólô miñ odahaliñ ya ami, êñ ma tem miñ ungwik anôn ami.

⁵ “Yada ma hatôm yak lokwan ta. Ma mólô ma thañan. Ôpatu ba hadahaliñ ya ma yahadahaliñ yani ba intu hik limamôk. Ma miñ yahêv mólô sa ami, ma mólô miñ hatôm nundum nômlate ami. ⁶ ††Ma anyô te miñ hadahaliñ ya ami ma hatôm thañan atu ba ibi halôk pik ba hakapok ba isup ek nêmbôk esak atum. ⁷ Ma mólô odahaliñ ya ba yenañ abô hêk mólô kapô ba onañ hik ya liñ hathak malêla takatu ba mólô lemimhaviñ, êñ ma tem noja. ⁸ †††Ma avômalô takatu ba ethak ik anôn limamôk intu tem nêgê i nena yenañ. Êñ ma uik Wakamik anêñ lôkmanjiñ thô.

⁹ “Yalenjaviñ mólô hatôm atu ba Wakamik lahaviñ ya. Nômô yenañ yalenjaviñ êñ kapô. ¹⁰ †††Mólô osopa yenañ abô ma tem mólô nômô yenañ yalenjaviñ kapô hatôm atu ba yahasopa Wakamik anêñ abô ba yahamô yani anêñ lahaviñ kapô. ¹¹ Yahanañ abô takêntêk ek yenañ yalenjaviñ êmô imbiñ mólô lôk êmô mólô kapôlômim siñ. ¹² ††††Yanañ abô balabuñ te êndên mólô nena mólô tomtom lemimimbiñ am êtôm atu ba bôk yalenjaviñ mólô yôv. ¹³ †††Ma anyô te hatak anêñ lôkmala ek hêv anêñ anyô mólô bulubiñ, êñ ma lahaviñ êñ hamôn ek lenjaviñ vi. ¹⁴ †††Mólô udum aên êñ ma mólô ma yenañ anyô mólô. ¹⁵ Sêbôk ma yahalam mólô

† 14:9 Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 †† 14:10 Jon 12:49 † 14:11 Jon 10:38 †† 14:12 Mak 16:19-20 ††† 14:13 Mat 7:7; Jon 15:16 †††† 14:15 Jon 15:10; 1Jon 5:3 †††† 14:16 Jon 14:26; 15:26; 16:7 † 14:17 Jon 16:13 †† 14:20 Jon 17:21-23 †††† 14:24 Jon 7:16

‡ 14:28 Jon 20:17 †††† 14:29 Jon 13:19 †† 15:2 Mat 3:10 †† 15:6 Mat 7:19; 13:42 †††† 15:8 Mat 5:16 †††† 15:10 Jon 14:15; 1Jon 2:5 †††† 15:12 Jon 13:34 18 15:13 Jon 10:11; 1Jon 3:16 19 15:14 Mat 12:50

nena anyô ku. Anyô ku ma miñ hayala anyô bêñ anêñ auk ami. Ma doñtom lêk yahik auk nômbêñ atu ba Wakamik bôk hêv hadêñ ya thô hadêñ môlô ba intu yahalam môlô tomtom nena anyô môlô. Ma miñ ñê ku hathak loñbô ami. ¹⁶ Môlô miñ bôk olam ya ami. Mi. Yahalam môlô lôk yahatak yabahen hayô hêk môlô ba hathak yenañ athên nonañ injik Wakamik liñ esak unim lemimhaviñ ma tem yanêm lemimhaviñ takên êndên môlô ek unu uñgwik anônñ atu ba tem êmô êtôm wak nômbêñ intu sapênñ. ¹⁷ Yenañ abô balabuñ ma môlô lemimimbiñ am.”

Nê pik tem nêpôlik esak ñê ku

¹⁸ Yisu hanañ, “Avômalô pik êpôlik ek môlô, êñ ma môlô lemimimbi nena bôk êpôlik hathak ya aên iyom. ¹⁹ ††Môlô ma pik anêñ ma tem avômalô pik lenjijimbiñ môlô êtôm atu ba lenjij haviñ thêlôda iniñ avômalô. Ma doñtom môlô ma miñ avômalô pik êntêk ami. Bôk yahalam môlô yôv ek notak avômalô takên ba intu êpôlik hathak môlô. ²⁰ †Môlô lemimimbi abô êntêk ba yahanañ hadêñ môlô katô. ‘Anyô ku miñ bêñ ek anêñ anyô bêñ ami.’ Avômalô pik êntêk bôk êv vovañ hadêñ ya ba intu tem nindum aên iyom êndên môlô. Ma aên iyom doho bôk elañ yenañ abô ba intu tem nedañô môlônim abô imbiñ. ²¹ Môlô ma yenañ avômalô. Ma avômalô pik êthôn ôpatu ba hêv ya ba yahalêm paliñ. Ba intu tem nêñem vovañ êndên môlô. ²² Ma miñ yahalêm ba yahêv abô hadêñ avômalô takên ami, êñ ma tem miñ neja vuli esak iniñ kambom ami. Ma doñtom lêk miñ hatôm nenañ abô te ami. ²³ ††Ôpatu ba hapôlik hathak ya ma hapôlik hathak Wakamik aên iyom. ²⁴ Ma ya miñ yahamô thêlô malêvôn ba yahadum ku atu ba miñ bôk anyô te hadum ami êñ ma thêlônij kambom mi. Ma doñtom bôk êyê yôv ma êdô yai lôk Wakamik. ²⁵ ††Aên ba thêlôda iniñ abô balabuñ bute hik anônñ aêntêk, ‘Thêlô êdô ya oyañ.’

Karya Yer 35:19; 69:4

²⁶ †† “Tem yanêm anyô te êlêm anêñ Wakamik ek embatho môlô loñ. Ôpên ma Lovak Matherñ atu ba Wakamik tem nêv ek injik Wapômbênñ thô. Ma tem enañ yenañ abô bêñ. ²⁷ Ma yenañ ku anêñ môñ ma môlô sapênñ bôk ômô haviñ ya aleba lêk. Êñ ma môlô nonañ yenañ abô bêñ imbiñ.

16 “Yahanañ abô takên ek môlô miñ notak unim ôevhaviñ ami. ² ††Êthônñ yai lôk Wakamik paliñ ba intu tem nêñem môlô vê lôk nijik môlô vônô ba neson nena êñ ma êv yey hadêñ Wapômbênñ. ⁴ Lêk yahanañ abô takên yôv hadêñ môlô ek waklavônñ nôv takên habitak, êñ ma tem lemimimbi nena bôk yahanañ yôv. Sêbôk ma yada yahamô haviñ môlô ba intu miñ yahanañ abô êñ hadêñ môlô ami.

⁵ “Ma doñtom yaha ek yani atu ba hêv ya ba yahalêm. Ma yahanañ abô takêntêk hadêñ môlô ba intu hadum môlô lemimmalaiñ kambom ba miñ onañ hik

ya liñ nena ‘tem nu êsê’ ami e? ⁷ †Yanañ avanônñ êndên môlô nena yaha ek Wakamik ek nêv môlô sa. Yaha ami êñ ma Lovak Matherñ, ôpatu ba embatho môlô loñ tem miñ êlêm ami. Ba intu tem yana ek yanêm yani ba êlêm êndên môlô. ⁸ Yani tem êlêm ek enañ avômalô pik iniñ kambom lokwanjô bêñ aêntêk: iniñ kambom atu idum bêñ lôk auk atu elela auk thêthônñ ma iniñ auk lôkbanñ hathak waklavônñ idum abô. ⁹ Ku môñ ma tem enañ avômalô iniñ kambom atu ba miñ êvhaviñ ya ami bêñ. ¹⁰ Ma ku yañ ma avômalô pik eson nena ya miñ anyô thêthônñ ami. Ma doñtom yaha ek Wakamik ba tem miñ môlô nôñgô ya ami ba intu ya ma anyô thêthônñ. Aên ba tem êlêm ek injik auk thêthônñ êñ thô. ¹¹ ††Ma ku te lô nena avômalô pik esopa anyô môñ atu ba hayabiñ pik êntêk ba eson nena tem miñ nindum abô ami. Ma doñtom ôpênñ bôk hamô loñ idum abô yôv ek ema ba intu thêlô tem nindum abô imbiñ. Aên ba Lovak Matherñ tem injik auk êñ thô êndên i imbiñ.

¹² † “Yalenñhaviñ yanêm abô bêñ anônñ imbiñ êndên môlô ma môlô miñ hatôm nobaloñ ami. ¹³ Ma doñtom Lovak Matherñ ôpatu ba hik Wapômbênñ thô tem êlêm ek eyabiñ môlônim auk ek noyala Wapômbênñ lôk enañ abô esak nôv takatu ba tem imbitak emberñ yam. Yani tem enañ abô atu ba halañô iyom ma tem miñ enañ abô êtôm yanida anêñ auk ami. ¹⁴ Yani tem enja yenañ auk ba enañ bêñ êndên môlô ma tem injik yenañ lôkmanñij thô êndên môlô imbiñ. ¹⁵ Wakamik anêñ auk ma hatôm yenañ. Ba intu yahanañ nena Lovak Matherñ tem enja yenañ auk ba injik thô êndên môlô.”

Lenjmalaiñ tem imbitak lenjmavi anônñ

¹⁶ ††Yisu hanañ, “Dokte ma tem môlô nôsônñ ya paliñ. Ma vêm ka tem ôñgô ya esak loñbô.”

¹⁷ Ma ñê ku doho enañ hadêñ thêlôda, “Aisê ka yani hanañ nena dokte ma tem alalô nasônñ yani paliñ? Ma vêm ka tem nagê yani esak loñbô lôk ni ek Lambô? Alalô athônñ abô takên paliñ.”

¹⁸ Ma thêlô enañ lôbôlônñ, “Dokte’ anêñ ôdônñ aisê? Alalô athônñ abô êñ paliñ.”

¹⁹ Yisu hayala nena idum ek nenañ injik yani liñ esak abô êñ. Aên ba hanañ, “Yahanañ ‘Dokte ma tem nôsônñ ya paliñ. Ma vêm ka tem ôñgô ya esak loñbô.’ Ba intu môlô onañ hik môlôda liñ hathak abô atu ba yahanañ anêñ ôdônñ e? ²⁰ Yanañ avanônñ biñ êndên môlô. Avômalô pik tem lenjijmavi. Ma doñtom môlô tem nodañ asênñ malênñ. Môlô tem kapôlômim malaiñ. Ma doñtom môlô lemimmalaiñ êñ tem imbitak lemimmavi anônñ. ²¹ Avi anêñ waklavônñ embathu hayô êñ ma hawa vovañ ek embathu. Ma lêk havathu yôv ma miñ lahavi vovañ êñ hathak loñbô ami. Amena lêk habitak yôv ba intu lamavi anônñ. ²² Ma môlô aên iyom. Lêk môlô kapôlômim malaiñ. Ma doñtom tem yanğê môlô esak loñbô ba intu tem lemim mavi. Ma miñ hatôm anyô la nêv lemim mavi êñ vê ênjêk môlô ami. ²³ ††Yanañ

† 15:17 Jon 13:34 †† 15:19 Jon 17:14 † 15:20 Jon 13:16
 †† 15:23 Luk 10:16 †† 15:25 Jon 13:16 ††† 15:26 Jon 14:26
 ††† 16:2-3 Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22; 15:21

§ 16:7 Jon 14:16 §† Abô êñ anêñ ôdônñ ma miñ hêk yaiñ ami.
 §†† 16:11 Jon 12:31 §† 16:12 1Ko 3:1-2 §†† 16:16 Jon 14:19
 §† 16:23 Mat 7:7

avanôn biñ êndên mólô. Tem yana ba nô m takatu ba mólô onañ hik Wakamik liñ hathak yenañ athên ma tem yani nê m êndên mólô. Ma mólô tem miñ nonañ injik ya liñ esak nômlate ami. ²⁴ Ya ma Nakaduñ ba intu nonañ injik yani liñ esak yenañ athên ek noja lemim-mavi bêñ anôn êmô mólô kapôlômim siñ. Sêbôk aleba lêk ma miñ mólô onañ hik yani liñ hathak nômlate hathak yenañ athên ami.”

²⁵ Yisu hanañ, “Bôk yahavuñ abô ba yahanañ abô sapên hatôm abô loñ kapô hadên mólô. Ma wak te am ka tem yanañ abô avanôn êndên mólô esak Wakamik ba tem yanañ bêñ. ²⁶ Wak êñ ma mólôda tem nodam yenañ athên ba nonañ injik Wakamik liñ. Ma miñ yada yanañ mólônim abô ba yanañ injik yani liñ ami.

²⁷ †Avanôn! Mólô lemimhaviñ ya lôk ôêvhaviñ nena yahalêm anên Wapômbên. Aên ba intu Wakamik da lahaviñ mólô ba mólôda tem nonañ injik yani liñ esak unim lemimhaviñ. ²⁸ Yahatak Wakamik ba yahalêm pik. Ma lêk yahatak pik ba yahavôha ek Wakamik.”

²⁹ Êñ ma Yisu anên ñê ku enañ, “Lêk honañ abô êñ bêñ ma miñ huvuñ ami. ³⁰ Lêk yêlô ayala nena hoyala nômkama sapên. Miñ yêlô anañ hik o liñ ami denañ ma hoyala yêlôaniñ abô ba honañ bêñ. Ba intu yêlô êvhaviñ nena hôlêm anên Wapômbên.”

³¹ Yisu hanañ, “Lêk mólô ôêvhaviñ e? ³² ††Odanô! Avômalô tem nidupunin mólô tomtom ba nôsôv mayaliv ba unu unim loñ. Ma mólô tem notak ya ba yada tem yamô thiliv. Ma doñtom Wakamik hamô haviñ ya. Aên ba tem miñ yamô daluk ami. Wak te am ka nô m êñ tem imbitak. Ma wak êñ lêk habitak yôv.

³³ †Lêk yahanañ abô takên ek mólô nodahaliñ ya ba nô mô yaô. Mólô tem nôpôm malain êmô pik êntêk. Ma doñtom numin lôklokwan! Ya bôk yahamô pik êntêk anên lôklokwan lu yôv.”

Yisu hateñ mek ek yanida

17 Yisu hanañ abô takên yôv ma hêv ma hathak leñ ma hateñ mek nena, “Wakamik, wakma lêk hayô yôv. Bôk hotak ya yôv ek yayabiñ avômalô takatu ba bôk hôêv hadên ya ek yanêm lôkmala atu ba nê môt êtôm wak nômbên intu sapên êndên i. Ba nungwik Nalum anên lôkmangiñ thô ek yangik anêm lôkmangiñ thô aên iyom. ³ ††Êntêk ma lôkmala atu ba tem nê môt êtôm wak nômbên intu sapên. Neyala nena O ma Wapômbên avanôn biñ doñtom lôk ya ma Yisu Kilisi, ôpatu ba O Wapômbên hôêv ba halêm. ⁴ ††Wakamik, lêk yahik anêm lôkmangiñ thô hamô pik êntêk hathak ku takatu ba hôêv hadên ya aleba lêk anên dan. Ma nê m mavi lôk athên bêñ êndên ya esak loñbô êtôm sêbôk atu ba pik miñ habitak ami denañ ma yahawa athên bêñ êñ haviñ o ba yahamô mavi anôn.

Yisu hateñ mek ek ñê ku laumiñ ba lahavuju

⁶ “Bôk yahik o thô hadên avômalô pik takatu ba hôêv hadên ya yôv. Sêbôk atu ba thêlô ma anêm avômalô ba hôêv hadên ya ba lêk esopa anêm abô. ⁷ Yahêv abô sapên atu ba hôêv hadên ya hadên i ba esopa. Thêlô eyala katô nena yahatak o ba yahalêm pik lôk êvhaviñ nena hôêv ya ba yahalêm. Aên ba lêk eyala nena nô m takatu ba hôêv hadên ya ma halêm anên o iyom. ⁹ Yahateñ ek avômalô takatu ba bôk hôêv hadên ya yôv. Thêlô ma anêm avômalô ba intu yahateñ mek ek i. Ma miñ yahateñ mek ek avômalô pik ami. ¹⁰ Avômalô takatu ba yanañ êñ ma anêm. Ma avômalô takatu ba anêm êñ ma yanañ. Ma thêlô êñ intu ik yenañ lôkmangiñ thô. ¹¹ Tem yatak pik ba yana ma tem miñ yamô pik esak loñbô ami. Ma thêlô tem nê môt pik. Wakamik, o ma mathen! Ba oyabiñ i esak anêm athên atu ba bôk hôêv hadên ya ek thêlô kapôlôñin doñtom êtôm alai kapôlôñin doñtom. ¹² †††Bôk yahamô haviñ thêlô ba yahayabiñ i hathak athên atu ba hôêv hadên ya. Ma kambom te miñ habuliñ i ami lôk thêlô te miñ hatak o ami. Mi. Anyô te iyom intu tem ni loñ atum ek abô atu ba bôk hêk anêm kapya tem injik anôn.

¹³ “Ma doñtom yahamô pik denañ ba yahanañ abô êñ ek yenañ yalenmavi bêñ anôn êmô thêlô kapôlôñin siñ ek malê nena tem yasôk. ¹⁴ Bôk yahêv anêm abô yôv hadên i. Ma ya miñ anyô pik êntêk ami. Ma thêlô aên iyom. Ba intu avômalô êpôlik hathak i.

¹⁵ †††Wakamik yahanañ hik o liñ nena umiñ anyô kambom loñ siñ ek thêlô ma miñ onja i vê êñjêk pik êntêk ami. ¹⁶ Ya miñ anyô pik êntêk ami ma thêlô aên iyom. ¹⁷ Otak anêm abô êndôk thêlô kapôlôñin ba undum i ek nimbitak anêm avômalô ku mathen. Anêm abô êñ ma avanôn. ¹⁸ †Yahêv thêlô ba i pik êntêk hatôm atu ba hôêv ya ba yahalêm. ¹⁹ Ma yahêv yada hadên o ek thêlô nimbitak anêm avômalô ku mathen anôn.

Yisu hateñ mek ek avômalô êvhaviñ sapên

²⁰ “Miñ yahateñ mek hathak ñê ku takên iyom ami. Mi. Yahateñ mek hathak avômalô takatu ba tem nedañ ñê ku takên iniñ abô ba nê nê mimbiniñ ya ²¹ ek thêlô sapên nê môt kapôlôñin doñtom êtôm atu ba hô môt yakapô ma yahamô o kapô. Wakamik, thêlô tem nê môt alai kapô imbiñ ek avômalô pik nê nê mimbiniñ nena hôêv ya ba yahalêm. ²² ††Bôk hôêv ya hatôm anyô lôkmangiñ ba lêk yahik lôkmangiñ êñ thô hadên thêlô ek thêlô kapôlôñin doñtom êtôm alai kapôlôñin doñtom. ²³ Yahamô thêlô kapôlôñin ma hô môt ya kapô. Undum ba thêlô lôkthô nimbitak kapôlôñin doñtom ek avômalô pik neyala nena hôêv ya ba yahalêm lôk neyala nena lemhaviñ thêlô hatôm atu ba lemhaviñ ya.

²⁴ “Wakamik, yalenhaviñ avômalô takêntêk ba hôêv hadên ya nê môt imbiñ ya êmô loñ atu ba yahamô ek nê gê yenañ lôkmangiñ. Pik miñ habitak ami denañ ma lemhaviñ ya ba intu hôêv lôkmangiñ êñ hadên ya.

† 16:27 Jon 14:21,23 †† 16:32 Mat 26:31,56 † 16:33 Jon 14:27; Lom 5:1; 1Jon 5:4 †† 17:3 1Jon 5:20 †† 17:4-5 Jon 1:1-2; 4:34

††† 17:12 Jon 6:39; 13:18 ††† 17:15 Mat 6:13; 2Te 3:3 § 17:18 Jon 20:21 †† 17:22 Ap 4:32

²⁵ "Wakamik, o ma thêthôn. Avômalô pik êthôn o pal-
inj ma donjom ya ma yahayala o. Ma yenañ avômalô
takêntêk eyala nena hôêv ya ba yahalêm. ²⁶ Bôk yahik
o thô hadên thêlô. Ma tem miñ yatak ku êñ ami ek ya-
da yamô thêlô kapôlônij ek lenjimbij avômalô vi
êtôm atu ba lemhaviñ ya."

Evalon Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

18 Yisu haten mek yôv ma lôk anênj nê ku ibup êyô
nañ Kidlon. Nañ êñ vi ma ku alokwañ oliv te hêk
ba thêlô i lonj êñ.

² Lonj êñ ma thêlô ethak i lôbôlôn. Ba intu Judas,
ôpatu ba tem enañ Yisu bênj, hayala lonj êñ. ³ Êñ ma Ju-
das halom nê vovak Lom dumte lôk Palisi lôk nê
bênjbênj êbôk da ma iniñ nê bênjbênj ba i lonj êñ. Thêlô
ewa atum lam lôk atum abij kapok ma nômkama nijik
vovak.

⁴ Yisu hayala nômkama takatu ba tem êpôm yani ba hi
yaiñ ma hanañ, "Môlô ôbôlêm opalê?"

⁵ Ma thêlô enañ, "Yisu anênj Nasalet."

Ma yani hanañ, "Ya êñ êntêk." Judas, ôpatu ba tem
enañ Yisu bênj intu hamiñ haviñ nê êñ. ⁶ Thêlô elañô
Yisu hanañ, "Ya êñ êntêk." Êñ ma ele i ma êv yak halôk
pik.

⁷ Ma yani hanañ hik thêlô liñ hathak lonjbô, "Môlô
ôbôlêm opalê?"

Ma thêlô enañ, "Yisu anênj Nasalet."

⁸ Ma hanañ, "Lêk yahanaj hadênj môlô yôv nena ya
ênj êntêk. Lêk ôpôm ya yôv ba notak nê êntêk ba ini."

⁹ †Hanañ aênj ek abô bôsêbôk tem injik anônj nena miñ
hatôm etak avômalô takatu ba Lambô hêv hadênj yani
te ami.

¹⁰ Êñ ma Saimon Pita hawa biñ vovak ma hale anyô
bênj habôk da anênj anyô ku te limbuk vianônj vê. Anyô
ku êñ anênj athênj nena Malukus.

¹¹ ††Ma Yisu hanañ hadênj Pita, "Otak anêm biñ êndôk
anênj kupik esak lonjbô! Tem yandum ku malaiñ atu ba
Wakamik hêv hadênj ya."

Ewa Yisu ba i hadênj Anas

(Mat 26:57)

¹² Êñ ma Lom iniñ nê vovak lôk anyô vovak laik lôk
avômalô Israél iniñ sôp bidonj evalonj Yisu ba ekak
hathak yak. ¹³ Thêlônij ku mônj ma ewa yani ba i
hadênj Anas, yani ma Kaiapas anênj yanmalô. Kaiapas
ma anyô bênj habôk da hadênj sondabênj êñ. ¹⁴ †Yani
anyô sêbôk atu ba hik auk thô hadênj Israél iniñ nê
bênjbênj nena, "Mavi ek anyô te iyom ema ek nêm avô-
malô Israél bênj anônj sa."

Pita hanañ "Yahathônj Yisu"

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Saimon Pita lôk anyô ku yañ esopa Yisu ba i. Anyô
ku êñ ma anyô bênj habôk da anênj anyô môlô te ba in-
tu hasopa Yisu habitak hayô badênj abôlêk ba hi. ¹⁶ Ma

Pita hamiñ badênj viyaiñ. Ma anyô ku yañ atu ba anyô
bênj habôk da anênj anyô môlô havôhi ma hanañ abô
hadênj avi atu ba hayabiñ badênj abôlêk ba hawa Pita
hayô badênj kapô.

¹⁷ Avi atu ba hayabiñ unyak abôlêk hanañ hik Pita liñ,
"E! O ma ôpatu anênj anyô ku te e?"

Ma Pita hanañ, "Mi."

¹⁸ Lonj lêk thilibunj. Ma nê ku lôk nê êbôk da iniñ sôp
bidonj ebanj atum ba ivunju imiñ. Ma Pita hamiñ haviñ.

Anyô bênj habôk da hanañ hik Yisu liñ

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ma anyô bênj habôk da hanañ hik Yisu liñ hathak
anênj nê ku lôk abô takatu ba hanañ ba hadônj avô-
malô.

²⁰ Ma Yisu hanañ, "Yahathak yahamiñ piklêvônj ba ya-
hanañ abô hadênj avômalô. Ma yahadônj avômalô
hamô unyak yerj lôk unyak mathenj ma lonj atu ba avô-
malô Israél ethak donjom halôk. Ma miñ yahavunj abô
ami. ²¹ Ma aisê ka honañ hik ya liñ? Avômalô takatu ba
elañô abô takatu ba yahanaj, thêlô eyala abô êñ katô.
Ba intu onañ injik i liñ."

²² Hanañ aênj ma nê êbôk da iniñ sôp bidonj atu ba
hamiñ habobo hapetav Yisu ba hanañ, "E! Honañ aênj
hadênj anyô bênj habôk da eka?"

²³ Ma Yisu hanañ, "Yahanaj abô kambom, êñ ma on-
añ abô êñ bênj. Yahanaj abô avanônj, ma aisê ka huik
ya?" ²⁴ Êñ ma Anas hêv Yisu ba hi hadênj Kaiapas, anyô
bênj habôk da. Ma yak atu ba ekak yani hamô denañ.

Pita hanañ "Yahathônj Yisu" bôlônj yañ hathak lonjbô

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Saimon Pita havunju atum hamiñ ma enañ hik yani
liñ, "O ma ôpên anênj nê ku te e?"

Ma Pita hanañ, "Mi."

²⁶ Êñ ma anyô bênj habôk da anênj nê ku te hanañ,
"Yahayê humiñ alokwañ oliv kapô haviñ yani." Anyô ku
ênj ma ôpatu ba Pita hangasiv limbuk vê anênj thalalenj
te.

²⁷ ††Ma Pita hanañ hathak lonjbô, "Mi." Kasana ma tale
halañ.

Ewa Yisu hi hadênj Pailat

(Mat 27:11-26; Mak 15:1-15; Luk 23:1-5,13-25)

²⁸ Ewa Yisu hêk Kaiapas anênj unyak ba i anyô bênj
Lom atu anênj unyak. Waklavônj Hale ba Hi anênj lôk-
bôk momanijiniñ lêk hayô ba Israél iniñ nê bênjbênj
lenjihaviñ nêmô mabunj ênjêk Wapômbênj ma ek nêgê
waklavônj êñ. Ba intu êdô nimbatak nêyô anyô lonj
buyañ bênj êñ anênj unyak. ²⁹ Ma Pailat hi viyaiñ ma
hanañ, "Ôpênj hadum malê ba môlô udum abô ek
yani?"

³⁰ Ma enañ, "Aisê! Yani miñ anyô kambom ami, êñ ma
tem miñ yêlô naja yani êlêm êndênj o ami!"

³¹ ††Ma Pailat hanañ, "Yôv! Môlôda noja yani ba nun-
dum abô esak môlôda unim abô balabunj."

† 18:9 Jon 6:39 †† 18:11 Mat 26:39 ‡ 18:14 Jon 11:49-51

†† 18:27 Jon 13:38 †† 18:31 Jon 19:6-7

Ma enañ, "Môlô avômalô Lom unim abô balabuñ hanañ nena yêlô avômalô Israeël miñ hatôm nanjik ôpatu ba hadum kambom vônô ami." ³² †Eañ aên ek abô sêbôk atu ba Yisu hanañ hathak loñôndê atu ba tem ema esak tem injik anôn.

³³ Aên ba Pailat hi unyak kapô hathak loñbô ma halam Yisu halêm ma hanañ hik yani liñ, "O ma avômalô Israeël iniñ kiñ e?"

³⁴ Ma Yisu hanañ, "Oda anêm auk ba honañ abô êñ mena anyôla hanañ hadên o e?"

³⁵ ††Ma Pailat hanañ, "Hosoñ nena ya anyô Israeël e? Hudum malê ba oda anêm avômalô lôk nê bêñbên êbôk da ewa o ba êlêm hadên ya?"

³⁶ Ma Yisu hanañ, "Loñ lôklijyak atu ba yahayabin ma miñ anên pik êntêk ami. Yayabin loñ lôklijyak pik êntêk ma yenañ nê ku tem nijik vovak ek miñ anyô te etak ya êndôk Israeël iniñ nê bêñbên bahenij ami. Ba intu yenañ loñ lôklijyak ma miñ hamô pik êntêk ami."

³⁷ Aên ba Pailat hanañ, "O ma kiñ!"

Ma Yisu hanañ "Intu êñ. Ya ma kiñ. Wakamik hêv ya ba yahalêm pik êntêk ma avi havathu ya ek yangik abô avanôn thô. Ma ôpatu ba hayala abô avanôn êñ intu hanañ yenañ abô."

³⁸ Ma Pailat hanañ, "Abô avanôn, êñ ma malê te?" Yôv ma hale unyak viyaiñ ba hi hadên avômalô Israeël hathak loñbô ma hanañ, "Lêk yahalañ abô ba ôpêntêk ma anên kambom mi." ³⁹ Ma yahathak yahasopa môlônim lemimhaviñ nena sondabên nôm bên intu anên waklavôn Hale ba Hi ma yahatak anyô koladôn te ba hi hadên môlô. Aên ba lemimhaviñ yatak môlô avômalô Israeël unim kiñ êntêk e?"

⁴⁰ Ma elam lôklala, "Yani mi. Otak Balabas!" Balabas ma anyô sêbôk atu ba hik vovak hadên nê bêñbên anên Lom takatu ba eyabin avômalô Israeël.

Pailat hanañ ek nijik Yisu vônô

(Mat 27:26-31; Mak 15:15-20)

19 Yôv ma Pailat hanañ ba evali Yisu. ² †Ma nê vovak ewa yak lôkmanjij atu ba epesañ hatôm kiñ iniñ kulun ma ik halôk wakadôk. Ma ewa kiñ anên kwêv thalalen daim te ma ik hathak yani. ³ Ma i hadên yani ma enañ mathalalen, "Waklêvôn mavi, avômalô Israeël iniñ kiñ!" ma epetav yani.

⁴ Ma Pailat hale yaiñ hathak loñbô ma hanañ hadên avômalô, "Odañô! Tem yanja yani ende yaiñ ek yangik thô êndên môlô nena lêk yahalañ abô yôv ba ôpêntêk ma anên kambom mi." ⁵ Êñ ma Yisu hale yaiñ ma kulun yak lôkmanjij hamô wakadôk ma kwêv thalalen atu hamô liñkupik. Ma Pailat hanañ, "Ôñgô yani atu êntêk!"

⁶ Êñ ma nê bêñbên êbôk da lôk iniñ sôp bidon êyê ma elam nena, "Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!"

Ma Pailat hanañ, "Lêk yahalañ abô yôv ba ôpêntêk anên kambom mi! Aên ba môlôda noja ba unjwik vônô esak a!"

⁷ Ma enañ viyañ, "Anyô êntêk hanañ nena yani ma Wapômbên anên Nakaduñ. Ma yêlôaniñ abô balabuñ te hanañ nena nanjik anyô anên aên vônô."

⁸ Pailat hanañ abô êñ ba liñhaka. ⁹ ††Ma hi unyak kapô ma hanañ hik Yisu liñ, "Hôlêm anên êsê?" Ma donjom Yisu bônôn iyom. ¹⁰ Ma Pailat hanañ, "Hôdô onañ yenañ abô viyañ e? Odañô! Ya ma anyô lôk athên ba ya hatôm yanañ ek nijik o vônô esak a mena yatak o ba nu la. Lêk holañô e?"

¹¹ ††Ma hanañ, "Wapômbên miñ hêv athên bên êñ hadên o ami êñ ma miñ hatôm undum nômlate êndên ya ami. Ba intu ôpatu ba hatak ya halôk bahem hathak yanida anên auk intu anên kambom ma bên anôn ek anêm."

¹² †††Pailat hanañ abô êñ ma habôlêm loñôndê ek etak Yisu ba ni. Ma donjom Israeël iniñ nê bêñbên elam lôklala, "Hotak ôpêntu ba hi, o ma miñ kiñ Lom iniñ anyô te ami! Ôpatu ba hanañ nena yani kiñ, êñ ma hapôlik hathak Lom iniñ kiñ."

¹³ Pailat hanañ abô êñ ma hawa Yisu hale yaiñ ma halôk hamô anên loñ idum abô. Loñ êñ elam nena Loñ Valu. Ma avômalô Hiblu elam loñ êñ nena "Gabata". ¹⁴ Habobo waklêvôn biñ hadên wak atu ba avômalô ethak epesañ i ek nêgê waklavôn Hale ba Hi.

Ma Pailat hawa Yisu hale yaiñ ma hanañ hadên avômalô Israeël, "Ôñgô, môlônim kiñ êntêk."

¹⁵ Ma thêlô elam lôklala, "Nônêm yani vê ek nijik esak a!"

Ma Pailat hanañ, "Yangik môlônim kiñ esak alovalanjañ e?"

Ma nê bêñbên êbôk da enañ, "Yêlôaniñ kiñ intu Lom iniñ kiñ!"

¹⁶ Êñ ma Pailat hatak Yisu halôk nê vovak bahenij ek nijik vônô esak alovalanjañ ma ewa ba i.

Ik Yisu hathak alovalanjañ

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ Yisu da hawa anên alovalanjañ ba hi malak viyaiñ ba hayô loñ te atu ba elam nena Lenkadôk Lokwanj. Ma avômalô Hiblu elam nena Golgota. ¹⁸ Loñ êñ ma thêlô êthôkwên Yisu lôk anyô lokwanju hathak alovalanjañ. Anyô yan hamiñ vi ma yan hamiñ vi ma Yisu hamiñ malêvôn.

¹⁹ Pailat hanañ ba eto abô te hathak aselen te ba ik loñ hathak alovalanjañ aêntêk, YISU ANÊN NASALET, AVÔMALÔ ISRAEL INIÑ KIJ ²⁰ Eto abô êñ hathak abô Hiblu lôk abô Lom, ma abô Glik ba intu avômalô bên anôn êyê ba esam abô êñ. Loñ atu ba êthôkwên Yisu ma habobo malak lôñ. Ma loñôndê êñ ma avômalô bên anôn ethak elom ba intu esam. ²¹ Israeël iniñ nê bêñbên êbôk da êyê ma enañ hadên Pailat, "Oto aêntêk, 'Ôpêntêk hanañ nena yanida intu Israeël iniñ kiñ.' Ma miñ oto nena, 'Israeël iniñ kiñ' ami."

²² Ma Pailat hanañ, "Dô, abô atu ba lêk yahato yôv ma ênjêk aên."

† 18:32 Jon 3:14; 12:33 †† 18:35 Jon 1:11 † 19:2 Luk 23:11

†† 19:9 Mat 27:12 †† 19:11 Jon 10:18; Ap 2:23; Lom 13:1
††† 19:12 Luk 23:2; Ap 17:7

²³ Nê vovak takatu ba ik Yisu hathak alovalanjaŋsiŋ ewa anêŋ kwêv lôk sôp ba ibi sam hi ôdôn ayova. Ma nê vovak ewa tomtom ma kwêv te hamô denaŋ. Kwêv êŋ ma idu hathak sôp doŋtom iyom ma miŋ idu hathak sôp doho haviŋ ami. ²⁴ Ma nê vovak enaŋ, “Alalô nato athêŋ esak valu ba natak êndôk tase ma nayôkwiŋ ek nagê nena opalê enja kwêv êntêk. Ma miŋ nakakaviŋ ami.”

Thêlô idum aêŋ ek abô atu ba hêk Wapômbên anêŋ kapya hik anôŋ nena,
“Thêlô ibi yenaŋ kwêv sam ba ewa,
ma ibi valu ek neja yenaŋ kwêv daim.”

Kapya Yerj 22:18

Aêŋ ba intu nê vovak idum aêŋ.

²⁵ †Ma avi doho imiŋ habobo alovalanjaŋsiŋ atu ba êthôkwên Yisu hathak. Yisu anêŋ talêbô lôk talêbô yaô ma Malia Kelopas yanavi, ma Malia anêŋ Magadala. ²⁶ ††Ma anyô ku atu ba Yisu lahaviŋ bêŋ anôŋ hamiŋ habobo. Ma hayê talêbô lo anyô ku êŋ ma hanaŋ, “Wakatik, ôpêntu ma nalum.” ²⁷ Ma hanaŋ hadêŋ anyô ku atu nena, “Avi intu ma lemtambô.” Aêŋ ba ôpêŋ hayabiŋ Malia hatôm anêŋ thalalen te hamô yanida anêŋ unyak.

Yisu hama

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ †Ma Yisu hayala nena lêk hadum anêŋ ku yôv ma hanaŋ, “Yahathakmuniŋ” ek abô atu ba hamô Wapômbên anêŋ kapya injik anôŋ. ²⁹ ††Kolopak waiŋ maniŋ te hamô ba ewa nômlate hatôm kapôk ba eson halôk waiŋ aleba lôthôk. Ma etak hathak alokwaŋ thaŋaŋ te anêŋ athêŋ nena “isop” ba êv halôk Yisu abôlêk. ³⁰ Hanum vêm ma hanaŋ, “Ku lêk yôv.” Êŋ ma laselo hanŋôli ma hatak dahô ba hi ma hama.

³¹ ††Wak êŋ ma wak nêpôpêk nômkama ek nêgê Sabat. Ma Sabat êŋ ma waklavôn bêŋ te ba Israeŋ inin nê bêŋbêŋ êdô ek nê takatu inin kupik imiŋ alovalanjaŋsiŋ. Ba intu enaŋ hik Pailat liŋ nena nijik veniŋlokwaŋ lu ek nema kethen ek nênem inin kupik vê. ³² Êŋ ma nê vovak i ma ik anyô yaŋ atu ba êthôkwên haviŋ Yisu valokwaŋ lu. Yôv ma idum aêŋ hadêŋ anyô yaŋ. ³³ Ma êyô ek Yisu ma êyê nena lêk hama yôv ba intu anyô vovak te habi bayavi hathak kôm ma kethen oyaŋ ma thalalen lôk ŋaŋ hangasô. Ma miŋ ik valokwaŋ lu ami. ³⁵ ††Ôpatu ba hayê nôm êŋ hanaŋ abô avanôn ba hayala nena anêŋ abô ma avanôn ba intu hanaŋ bêŋ ek môlô nônemimbin. ³⁶ Nôm takên habitak ek abô te atu ba bôk hêk Wapômbên anêŋ kapya injik anôŋ nena,

“Tem miŋ nijik yani lokwaŋ te lu ami.”

Etak Ijip 12:46; Namba 9:12; Kapya Yerj 34:20

³⁷ †††Ma

“Tem thêlô nêgê anyô atu ba ibi.”

Sekalaia 12:10

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Josep anêŋ Alimatia bôk hanaŋô Yisu anêŋ abô ba hasopa. Ma doŋtom hakô ek Israeŋ inin nê bêŋbêŋ ba intu havuŋ anêŋ hêvhaviŋ. Ik Yisu hathak alovalanjaŋsiŋ yôv ma hi hanaŋ hik Pailat liŋ ek enja anêŋ liŋkupik. Ma Pailat hanaŋô anêŋ abô ba halôk ma yani hi hawa. ³⁹ ††Nikodimus hi haviŋ Josep. Yani ma anyô sêbôk atu ba hi hayê Yisu hadêŋ bôlôvôn. Yani hawa kamuŋ ôv mavi ju ba hatak hathak doŋtom ba anêŋ malaiŋ hatôm 30 kilo la. ⁴⁰ Thai epesaŋ ŋama êŋ ba esopa avômalô Israeŋ inin kobom ba ewa Yisu liŋkupik ba etak kamuŋ ôv mavi êŋ hathak ma ivuliv siŋ hathak sôp selen. ⁴¹ Ku te hêk habobo loŋ atu ba êthôkwên Yisu hathak. Ku êŋ ma valu abyaŋ lukmuk te hêk ba miŋ bôk êdô ŋama la hêk ami. ⁴² Wak êŋ ma waklavôn atu ba avômalô Israeŋ nêpôpêk i ek nêgê Sabat. Ma valu abyaŋ êdô ŋama hêk habobo. Aêŋ ba thai ewa Yisu anêŋ kupik ba i êdô hêk valu abyaŋ êŋ.

Yisu haviyô hathak loŋbô

(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

20 Sonda êŋ anêŋ wak te môŋ anêŋ lôkbôk mo-
maŋiniŋ ma Malia anêŋ Magadala hi siô ma
hayê nena lêk ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê.
² Ma hanaŋviŋ ba hi hadêŋ Saimon Pita thai lôk anyô ku
atu ba Yisu lahaviŋ bêŋ anôŋ ma hanaŋ, “Anyôla ewa
Anyô Bêŋ anêŋ kupik vê hêk siô ba yêlô athôn nena
êdô yani hêk êsê.”

³ Êŋ ma thai iviyô ba i siô. ⁴ Thai luvi elaviŋ ba i ma
anyô ku yaŋ atu hamôn ek Pita ba hayô siô môŋ. ⁵ Yani
hakôm ba hayê lôv kapô ma hayê sôp selen takatu ba
ivuliv hathak iyom intu hamô. Ma miŋ habitak hayô
valu abyaŋ kapô ami. ⁶ Ma Saimon Pita haveŋ yam
hayô ma habitak hayô valu abyaŋ kapô ba hi. Ma hayê
sôp selen takatu ba ivuliv hathak ⁷ Lôk sôp ivuliv tho-
havloma siŋ hathak intu hamô. Sôp ju êŋ intu lêk epe-
saŋ ba êdô yaŋ hamô buyaŋ ma yaŋ hamô buyaŋ. ⁸ Êŋ
ma anyô ku yaŋ atu ba hayô siô môŋ hi kapô ma hayê
ba hêvhaviŋ. ⁹ ††Ma doŋtom thai êthôn abô atu ba bôk
hanaŋ hêk Wapômbên anêŋ kapya nena tem injik Yisu
liŋ imbiyô ênjêk ŋama esak loŋbô paliŋ. ¹⁰ Yôv ma nê
ku ju êŋ êvôi malak.

Yisu hik i thô hadêŋ Malia anêŋ Magadala

(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11; Luk 24:10-11)

¹¹ Malia hanaŋ hamiŋ valu abyaŋ viyaiŋ ma hakôm ba
hayê lôv kapô. ¹² Ma hayê aŋela ju ba inin kwêv tha-
puk. Thai êmô loŋ bu atu ba Yisu anêŋ kupik hêk. Yaŋ
hamô wakadôk ma yaŋ hamô valuvi.

¹³ Ma thai enaŋ hik Malia liŋ, “Livôn, holaŋ eka?”

Ma hanaŋ, “Anyôla hawa yenaŋ Anyô Bêŋ anêŋ kupik
vê ba miŋ yahayala loŋ atu ba êdô hêk ami.”

¹⁴ †††Hanaŋ aêŋ ma hik i liliŋ ma hayê Yisu hamiŋ ma
doŋtom hathôn yani paliŋ.

† 19:25 Mat 27:55-56 †† 19:26 Jon 13:23 † 19:28 Sng 22:15
†† 19:29 Sng 69:21 †† 19:31 Lo 21:22-23 ††† 19:35 Jon 21:24
††† 19:37 ALK 1:7

§ 19:39 Jon 3:1-2 †† 20:9 Sng 16:10; Ap 2:24-32 ††† 20:14
Luk 24:16; Jon 21:4

¹⁵ Ma Yisu hanañ, "Livôn, holañ eka? Ma hóbôlêm opalê?"

Malia hasoñ nena yani ma anyô hayabiñ ku kapô ba hanañ, "Livôn, howa anêñ kupik ba hódô hêk êsê ma onañ ek yana yanja."

¹⁶ Ma Yisu hanañ, "Malia."

Ma hasoñ losauk ba hik i liliñ ma hanañ hathak abô Hiblu nena, "Laboni!" Abô êñ anêñ ôdôn nena "Kêdônwaga."

¹⁷ †Ma Yisu hanañ, "Miñ yahavôha ek Wakamik ami denañ ba intu otak ya ma nu êndên yenañ nê ku ma onañ êndên i, 'Yana ek Wakamik ma môlônim Lemambô. Ma yana ek yenañ Wapômbên ma môlônim Wapômbên.'"

¹⁸ Yôv ma Malia anêñ Magadala hi ma hanañ hadên nê ku nena, "Lêk yahayê Anyô Bêñ." Ma abô takatu ba Yisu hanañ hadên yani ma hanañ hadên thêlô haviñ.

Yisu hik i thô hadên nê ku

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Sonda êñ anêñ bôlôvôn ma nê ku ethak doñtom. Thêlô êkô ek Israêl iniñ nê bêñbên ba intu ik unyak abôlêk siñ. Ma Yisu halêm hamiñ thêlô malêvôn ma hanañ, "Môlô kapôlômim ênjêk labali!" ²⁰ ††Ma hik bañ kapô lôk baya thô hadên thêlô. Nê ku êyê Anyô Bêñ ba lenjñmavi anôn.

²¹ Ma hanañ hathak loñbô, "Môlô kapôlômim ênjêk labali! Yahêv môlô ba u hatôm atu ba Wakamik hêv ya ba yahalêm." ²² Êñ ma hayuv auk hathak thêlô ma hanañ, "Noja Lovak Matherñ. ²³ †Ma môlô ôêv anyô iniñ kambom vê êñ ma iniñ kambom tem nê yak. Ma miñ ôêv anyô iniñ kambom vê ami êñ ma iniñ kambom tem êmô."

Yisu hik i thô hadên Tomas

²⁴ Tomas ma nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te ba anêñ athên yañ nena Didimus. Yisu hayô ek nê ku vi ma yani miñ hamô ami. ²⁵ Êñ ma nê ku vi atu enañ hadên yani, "Yêlô lêk ayê Anyô Bêñ yôv!"

Ma Tomas hanañ, "Miñ yahayê anêñ pôpô atu ba hamô bañ lôk yahatak yabahengwasin halôk yani baya êñ ami ma tem miñ yanêmbiñ ami ma milôk."

²⁶ Sonda te hale ba hi ma Yisu anêñ nê ku ethak doñtom hathak loñbô ba êmô unyak kapô. Ma Tomas hamô haviñ. Thêlô ik unyak abôlêk siñ ma doñtom Yisu halêm hamiñ thêlô malêvôn ma hanañ, "Môlô kapôlômim ênjêk labali." ²⁷ Ma hanañ hadên Tomas, "Nôñgô yabaherñ! Ma ôsôm pôpô êntêk! Ma otak bahemgwasin êndôk ya baya ek nôñgô kôm lavôn. Otak auk thekthek lôk nôñgô esak malem, ma nêmbiñ iyom."

²⁸ Ma Tomas hanañ, "Yenañ Anyô Bêñ lôk Wapômbên!"

²⁹ ††Ma Yisu hanañ, "Lêk hâyê ba intu hôêvhaviñ e? Wapômbên tem lamavi esak avômalô takatu ba miñ êyê ami ma doñtom êvhaviñ."

† 20:17 Lom 8:29; Hib 2:11-12 †† 20:20 Jon 16:22; 1Jon 1:1
‡ 20:23 Mat 16:19 †† 20:29 1Pi 1:8

Kapya êntêk anêñ ôdôn

³⁰ Yisu hadum lavônñ bên anôn haviñ ba anêñ nê ku êyê. Ma doñtom miñ yahato abô takên halôk kapya êntêk ami. ³¹ ††Yahato abô takêntêk ek môlô nôñemim-biñ nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbên anêñ Nakaduñ. Lôk yahato ek môlô nôñemimbiñ ba noja lôkmala esak anêñ athên.

Nê ku evov alim bên anôn

21 Yôv ma nê ku êmô kasukthôm atu anêñ athên nena Taibelias ma Yisu hik i thô hadên i hathak loñbô. ^{††2} Saimon Pita lo Tomas, anêñ athên yañ nena Didimus, ma Nataniel anêñ Kena hêk Galili, ma Sebedi anêñ nakaduñ luvi, ma Yisu anêñ nê ku lokwanju, thêlô sapên êmô loñ êñ. ³ †††Ma Saimon Pita hanañ, "Yana yanjik alim." Ma enañ, "Yêlô nasôk nambiñ o." Êñ ma thêlô i ethak yer te ma bôlôvôn êñ ma êvôn alim te ami.

⁴ Wak hapup ma Yisu hamiñ kasukthôm anêñ dañ. Ma anêñ nê ku êyê yani ma doñtom miñ eyala ami.

⁵ Ma Yisu halam, "Aiyañ thêlô! Môlô alim mi, aên e?" Ma enañ, "Intu êñ."

⁶ Ma hanañ, "Notak yakseñ êndôk yer vianôn ma tem môlô noja alim doho." Idum aên ma ewa alim bên anôn ba intu miñ hatôm nêbôn yakseñ esak ami.

⁷ †Anyô ku atu ba Yisu lahaviñ bên anôn hanañ hadên Pita, "Intu ma Anyô Bêñ!" Pita êñ intu bôk habi anêñ kwêv thilibuñ thô ek indum ku. Ma hanañ ôpên anêñ abô êñ ma hik hathak loñbô ma hasôn kisi halôk kasukthôm ba hayam ba hi. ⁸ Thêlô ebobo kasukthôm dañ hatôm 90 mita la ma nê ku vi êmô yer ba êvôn yakseñ haveñ yam ma Pita hayam hamôn. ⁹ Thêlô êlêm ethak liñdañ ma êyê atum te hathañ hamô ma Yisu habôk alim lôk polom.

¹⁰ Ma Yisu hanañ, "Alim doho êlêm!"

¹¹ ††Ma Saimon Pita hayô hathak yer ma havôn yakseñ halêm hathak liñdañ. Yakseñ êñ putup hathak alim daim lomaloma hatôm 153. Ma yakseñ miñ hatip ami.

¹² Ma Yisu hanañ, "Nôlêm ongwañ alim!" Thêlô lêk eyala nena yani ma Anyô Bêñ ba êkô ba te miñ hanañ nena, "O ma opalê?" ami. ¹³ Ma Yisu hawa polom ba hi hêv hadên thêlô ma hadum aên hathak alim. ¹⁴ †††Êntêk ma bôlôn te lô atu ba haviyô hathak loñbô ba hik i thô hadên anêñ nê ku.

Yisu hapesañ abô haviñ Pita

¹⁵ Eyañ nôm yôv ma Yisu hanañ hadên Saimon Pita, "Saimon, Jon anêñ nakaduñ, anêm lemhaviñ ya ma bên hamôn ek nê ku vi mena mi e?"

Ma Pita hanañ, "Intu êñ. Anyô Bêñ, hoyala nena yalenhaviñ o bên anôn."

Ma Yisu hanañ, "Ombakôn yenañ boksipsip nali sapên."

†† 20:31 Jon 3:15; Lom 1:17; 1Jon 5:13 ††† Kasuk Galili intu elam athên yañ nena "Taibelias". ††† 21:3 Luk 5:4-7 § 21:7 Mat 14:29; Jon 13:23 †† 21:11 Luk 5:6 ††† 21:14 Jon 20:19,26

¹⁶ †Ma hanañ hathak loñbô, “Saimon, Jon anêñ nakaduñ, lemhaviñ ya e?”

Ma Pita hanañ, “Intu êñ. Anyô Bêñ, hoyala nena yalenhaviñ o.”

Ma Yisu hanañ, “Oyabiñ yenañ boksipsip.”

¹⁷ Ma hanañ bôlôn te lô “Saimon, Jon anêñ nakaduñ, lemhaviñ ya e?”

Yisu lêk hanañ hik Pita liñ hatôm bôlôn lô nena “Lemhaviñ ya e?” ba Pita kapô malaiñ ma hanañ, “Anyô Bêñ, o hoyala nômkama sapêñ ba hoyala nena yalenhaviñ o.”

Ma Yisu hanañ, “Ombakôn yenañ boksipsip. ¹⁸ Yanañ avanôn biñ êndên o. Sêbôk ba hômô anyô muk denañ ma oda hothak huik kwêv ma hu hatôm odanêm lemhaviñ. Ma doñtom hoyalôn ma tem nêm bahem ek anyô yañ injik anêm kwêv ma endom o ek nu loñ atu ba miñ lemhaviñ nu ami.” ¹⁹ ††Yisu hanañ abô êñ ek injik loñôndê atu ba Pita tem ema esak ek nêm athên lôkmanñiñ êndên Wapômbên. Yôv ma Yisu hanañ hadên Pita, “Osopa ya!”

† 21:16 Ap 20:28 †† 21:19 Mat 16:24-25; 2Pi 1:14

²⁰ †Pita hik i liliñ ma hayê anyô ku atu ba Yisu lahaviñ bên anôn hasopa thai. Ôpatu ba hayañ nôm hamô ma hakithiñ Yisu ba hanañ, “Anyô Bêñ, opalê intu tem enañ o bên?”

²¹ Ma Saimon Pita hayê ôpên ma hanañ, “Anyô Bêñ, anyô êntêk tem êpôm malê?”

²² Ma Yisu hanañ, “Yalenhaviñ nena ôpên tem êmô endeba yandealêm am, o Pita miñ anêm nômlate ami. Mi. Osopa ya iyom.” ²³ Ma abô êñ hi mayaliv ba ñê takatu ba esopa Yisu elañô haviñ ba esoñ nena anyô ku êñ tem miñ ema ami. Yisu hanañ nena êmô endeba yani endelêm am, ma miñ Pita anên nômla ami. Ma doñtom miñ hanañ hathak ôpên anên ñama ami.

²⁴ ††Anyô ku atu ba hanañ nôm takên bên ba hato halôk kapyâ êntêk intu yêlô ayala nena anên abô ma avanôn.

²⁵ ††Yisu hadum ku lomaloma bên anôn haviñ. Pik ma yaôna ba yakô miñ hatôm nêndô kapyâ nômbên atu ba eto lôkthô êmô ami.

‡ 21:20 Jon 13:23-25 †† 21:24 Jon 19:35 †† 21:25 Jon 20:30

Aposel

Abô mônj

Luk hatu kapya lokwanju. Hato kapya luvi ek Anyô Bênj Tiapilus. Yani ma Lom iniñ anyô bênj te ba lahaviñ nêñem kapya ênj luvi êndên avômalô ek nesam. Kapya mônj atu ba Luk hatu ma elam nena Luk ma hatu hathak malêla takatu ba Yisu hadum aleba hathak leñ ba hi. Ma kapya yanj haveñ yam ma elam nena Aposel. Ma hatu hathak ku takatu ba aposel lôk avômalô êvhaviñ idum hadênj waklavônj Yisu hatak pik êntêk ba hi leñ. Luk da miñ hayê Yisu ami, ma doñtom hawa abô hêk nê vi atu ba elañ lo êyê hathak malenij. Luk ma miñ anyô Israeel te ami, yani ma anyô loñ buyañ.

Hato kapya êntêk ek enañ abô avanônj esak ku takatu ba aposel idum lôk Yisu anênj Abô Mavi atu ba hi luvulu-vu. Avômalô vi enañ abôyanj hathak nê takatu ba êvhaviñ ba intu Luk hatu kapya êntêk ek injik thô nena nê êvhaviñ ma nê mavi ba esopa gavman iniñ abô. Malainj lomaloma hathak hapôm nê êvhaviñ ba intu hatu kapya ênj ek injik loñondê mavi thô êndên nê takatu ba esopa Yisu. Ma kapya êntêk hik thô nena Yisu lôk anênj avômalô êvhaviñ tem nêmo nê kambom lu.

Hato kapya êntêk hadênj 63 AD la.

Yisu havak abô nena tem nêmo Lovak Mathenj êlêm

1 †Tiapilus, bôk yahato kapya te hadênj o hathak nômo takatu ba bôk Yisu hadum lo hadônj, ² ††mônj anônj aleba hayô waklavônj hathak leñ ba hi. Hamô pik denañ ma hathak Lovak Mathenj anênj lôklokwanj ma hêv abô ku hadênj anênj aposel † takatu ba bôk halam i yôv. ³ ††Yani hawa vovañ ba hama vêm ma haviyô hathak loñbô ma hik i thô hadênj anênj nê takênj. Lôk hadum nômkama bênj anônj ek hik thô nena yani hamô lôkmala hathak loñbô. Wak hatôm 40 ma hik i thô lôbôlônj hadênj thêlô ba hanañ abô hathak Wapômbênj anênj loñ lôkliñyak.

⁴ ††Wak te ma hayañ nômo haviñ thêlô ma hanañ, “Noyabiñ nômo atu ba Wakamik bôk havak abô yôv ek nêmo êndênj môlô hatôm atu ba bôk yahanañ ba olanj yôv. Ma miñ notak Jelusalem ami. ⁵ ††Jon bôk hathik avômalô halôk njanj ma kasana ma tem nisik môlô esak Lovak Mathenj.”

Yisu hathak leñ ba hi

(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁶ ††Ma aposel êmô haviñ Yisu ma enañ hik yani liñ nena, “Anyô Bênj, lêk êntêk ma tem undum ek alalô avômalô Israeel naja alalôaniñ kinj esak loñbô e?”

⁷ ††Ma Yisu hanañ, “Ênj ma miñ môlô unim nômla ek noyala waklavônj atu ba Kamik hatak ami. Hathak anênj

lôklokwanj yanida hayabiñ wak ênj. ⁸ ††Ma Lovak Mathenj hayô hamô môlô, ma tem noja lôklokwanj. Ma tem nonañ yenañ abô imiñ Jelusalem lôk Judia sapênj ma Samalia lôk ni endeba êndôk pik anênj danj.”

⁹ Hanañ abô ênj yôv, ma ewa yani hathak leñ ba hi. Thêlô êyê imiñ ma buliv hava yani siñ ba êthônj.

¹⁰ Thêlô ititiñ leñ denañ ma kethenj oyanj ma anyô ju lôk nômkama thapuk ba imiñ thêlô malêvônj. ¹¹ ††Ma enañ, “Nê Galili, umiñ ba utitiñ leñ eka? Yisu doñtom êntêk lêk Lambô hawa vê hêk môlô ba hi leñ ma tem endelêm aênj iyom.”

Thêlô etak anyô te ek enja Judas anênj loñ

¹² ††Vêm ma thêlô etak Dum Oliv ma ele i Jelusalem. Dum Oliv ênj hêk habobo Jelusalem hatôm kilomita te iyom. ¹³ ††Êyô Jelusalem ma i unyak kapô vuliñ atu ba ethak êmô. Thêlô iniñ athênj ma Pita lo Jon ma Jems lo Andulu ma Pilip lo Tomas ma Batolomiu lo Matyu ma Jems, Alpius nakadunj, lôk Saimon anyô Selot te, ma Judas, Jems nakadunj. ¹⁴ Wak sapênj ma thêlô ethak doñtom ba etenj mek hi ba hi. Ma avi doho lôk Malia, Yisu talêbô, lôk anênj iviyanj êmô haviñ.

¹⁵ Ma wak te ma Pita haviyô hamiñ nê êvhaviñ hatôm 120 malêvônj ma hanañ, ¹⁶ ††Aiyañ thêlô, abô te hêk Wapômbênj anênj kapya ba lêk hik anônj. Abô ênj ma Lovak Mathenj bôk hanañ hale Devit abôlêk hathak Judas, ôpatu ba hik Yisu thô hadênj nê takatu ba evalonj yani. ¹⁷ Yani ma alalô te atu ba bôk hadum ku êntêk haviñ alalô.”

† 1:1 Luk 1:3 †† 1:2 Mak 16:19; Luk 24:49-51 † Aposel anênj ôdônj nena nê takatu ba Yisu hêv ek nenañ anênj Abô Mavi bênj.
†† 1:3 Luk 24:36-49; Ap 10:41 †† 1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17;
Ap 2:33 ††† 1:5 Mat 3:11 ††† 1:6 Luk 24:21 § 1:7 Mak 13:32

§† 1:8 Mat 28:19; Luk 24:48 §†† 1:11 Mat 26:64; Luk 21:27
§§ 1:12 Luk 24:50-53 §†† 1:13 Mat 10:2-4 §† 1:16 Sng 41:9

¹⁸ †(Judas hêv pik bute vuli hathak valuselenj atu ba hadum kambom ba hawa. Ênj ma hêv yak halôk pik buênj ba lasoam hapup ba la hanjasô hale yaij. ¹⁹ Avômalô Jelusalem sapênj elanjô abô ênj ba intu elam pik buênj hathak iniñ abô nena "Akeldama". Anênj ôdônj nena, "Pik atu ba thalalenj hathañ.")

²⁰ Ênj ma Pita hanañ, "Hatôm bôk eto hêk Kapya Yenj nena,

"Anênj unyak tem ngathiniñ;
ma miñ notak anyôla ek êmô ami.'

Kapya Yenj 69:25

Ma buyañ hanañ nena,

"Anyô yanj enja anênj loñ lôk anênj ku.'

Kapya Yenj 109:8

²¹ Aênj ba alalô natak anyô te atu ba Anyô Bênj Yisu hamô haviñ alalô denañ ma yani hamô haviñ alalô wak nômbênj intu sapênj, ²² ††mônj ma waklavônj atu ba Jon hathik Yisu halôk ñañ aleba hayô wakma Lambô hawa yani vê hêk alalô ba hi malak leñ. Anyô ênj tem imbiñ alalô ek enañ Yisu anênj haviyô hathak loñbô bênj êndênj avômalô."

²³ Yôv ma etak anyô lokwanju. Yanj ma Josep, elam nena Balsabas, ma athênj yanj ma Jastas. Ma anyô yanj ma Matias. ²⁴ Ma etej mek nena, "Anyô Bênj, hoyala avômalô sapênj iniñ kapôlônj. Nungwik thô nena hotak anyô ju êntêk yanj sê ²⁵ ek enja ku aposel atu ba bôk Judas hatak ba hi anênj loñ." ²⁶ Yôv ma ibi valu ek nêgê nena athênj yanj sê habitak. Ênj ma etak Matias ek imbitak aposel imbiñ thêlô laumiñ ba lahavute takatu.

Lovak Matherj halôk ba halêm

2 †Waklavônj Pentikos hayô, ênj ma avômalô êvhaviniñ ethak doñtom ba êmô unyak te. ² Ma ketherj oyanj ma nômlate diñdiñ halêm anênj leñ ba anênj pôk ma hatôm lovak bênj te ba hayô hamô unyak atu ba thêlô êmô siñ. ³ ††Ma êyê nômlate hatôm atum dahalanj hatakalek ba hayô hamô thêlô tomtom. ⁴ ††Ma Lovak Matherj hayô hava thêlô sapênj kapôlônj siñ ba enañ abô masôm lomaloma hatôm Lovak Matherj hêv hadênj thêlô.

⁵ Avômalô Israeël takatu ba êmô Wapômbênj vibinj bôk etak pik lôbôlôbô takatu ba êmô ma êlêm Jelusalem ek Pentikos. ⁶ Ma elanjô diñdiñ ba êlêm ethak doñtom. Ma eboloba kambom hathak elanjô ñê ênj enañ abô hathak thêlô tomtom da iniñ abô. ⁷ Ma esonj kambom ba enañ hik thêlôda liñ, "Thêlô ma ñê Galili iyom. Malê te aênj am? ⁸ Aisê ba alalô alanjô thêlô enañ abô hathak alalôaniñ abô tomtom? ⁹ Alalô ma anênj Patia lo Midia ma Ilam lo Mesopotemia ma Judia lo Kapadosia ma Pontus lo Esia ¹⁰ ma Plijia lo Pampilia ma Ijip lôk Libia bute atu habobo Sailini ma ñê doho anênj Lom. ¹¹ (Ma vi ma avômalô Israeël, ma vi ma avômalô loñ buyañ takatu ba ibitak êyô Israeël iniñ êvhaviniñ kapô.) Ma doho anênj Klit lo Alebia. Ma doñtom alalô alanjô thêlô enañ abô hathak nômbênj atu ba Wapômbênj hadum hathak

† 1:18 Mat 27:3-8 †† 1:22 Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 † 2:1 Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 †† 2:3 Mat 3:11 †† 2:4 Mak 16:17; Ap 4:31; 10:44-46; 19:6

alalôaniñ abô tomtom." ¹² Ma avômalô sapênj esonj kambom ba itutuniñ leñjñkadôk ma enañ hik thêlôda liñ nena, "Nôm ênj anênj ôdônj ma aisê?"

¹³ Ma doñtom vi ibi thêlô liliñ ba enañ, "Inum waiñ bênj anônj ba elo molo."

Pita hanañ abô

¹⁴ Ênj ma Pita haviyô hamiñ aposel laumiñ ba lahavute malêvônj ma halam lôklokwanj nena, "Môlô avômalô Israeël lôk avômalô takêntêk ba lêk ômô Jelusalem, nodanjô yenañ abô katô. Tem yanaj nôm ênj anênj ôdônj bênj. ¹⁵ Lêk ma lôkbôk denañ hatôm 9 kilok. Ba intu miñ nosonj nena ñê êntêk inum waiñ ba elo molo ami. ¹⁶ Mi, nôm ênj ma hatôm plopet Joel bôk hanañ,

¹⁷ "Wapômbênj hanañ nena habobo pik lo leñ anênj dañ

ma tem yanjasô yenañ Lovak Matherj êyômô avômalô sapênj.

Ma nalumi anyô lo avi tem yanêm yenañ abô êndênj i ba nenañ abô êtôm plopet.

Ma môlônim apenena tem netulak ba nêgê wênj.

Ma môlônim anyô borjnena tem nêgê niavinj.

¹⁸ Ma tem yanjasô yenañ Lovak Matherj êyômô yenañ anyô lo avi ku êndênj waklavônj ênj ma tem yanêm yenañ abô êndênj i ba nenañ abô êtôm plopet.

¹⁹ Ma tem yandum nômbithi ênjêk leñ, ma yandum lavônjñ ênjêk pik.

Thalalenj lôk atum ma atum yova bênj tem imbitak.

²⁰ Ma wak tem ende i liliñ ba imbitak momañiniñ, ma ayônj tem ende i liliñ ba imbitak êtôm thalalenj. Vêm ma Anyô Bênj anênj waklavônj lôkmanginj bênj atu tem êlêm.

²¹ Ma avômalô takatu ba elam Anyô Bênj anênj athênj, tem nêm i bulubinj.'

Jol 2:28-32

²² "Avômalô Israeël, nodanjô abô êntêk. Wapômbênj bôk hadum ku lôklokwanj anônj lôk nômbithi ma lavônjñ hathak Yisu anênj Nasalet anênj banj hamô môlô malêvônj ba hik thô nena yanida hêv ôpênj ba halêm. Ba bôk oyala nôm takênj yôv. ²³ Ma Wapômbênj hatak yani halôk môlô bahemim hatôm bôsêbôk ba lahabi lôk anênj auk ek nôm takênj imbitak aênj. Ma môlô udum ba ñê kambom ik yani loñ hathak alovalañansinj ba hama. ²⁴ Ma doñtom Wapômbênj hik yani liñ ba haviyô hathak loñbô ba hawa yani vê hêk ñama anênj vovanj bênj ek malê nena ñama miñ hatôm embalonj yani loñ ami. ²⁵ Devit bôk hanañ hathak yani nena, "Yahayê Anyô Bênj hamô haviñ ya wak nômbênj intu sapênj.

Yani hamô habobo ya

ba intu miñ hatôm nômlate esale ya thô ami.

²⁶ Aênj ba yalenj mavi anônj

ba yahabôya.

Ma yalenjñkupik hêv ma.

²⁷ Ek malê nena tem miñ ôndô ya êmô ñê ñama iniñ loñ ami,

ma tem miñ otak anêm Anyô Matherj ek epalê ênjêk siô ami.

²⁸ Bôk huik lojôndê lôkmala thô hadêj ya yôv,
ma tem yamô imbiñ o ba undum yalerjmavi anêj dôêj.'

Kapya Yerj 16:8-11

²⁹ † "Aiyarj thêlô, yahanarj avanôj biñ nena bumalô Devit bôk hama ba elav yôv. Ma anêj siô êntêk hêk denarj aleba lêk. ³⁰ ††Ma dojtom Devit ma plopet te ba hayala nena Wapômbêj bôk havak abô nena embenj yam ma tem etak lim lukmuk te ek imbitak kiñ êtôm yanida. ³¹ †Devit bôk hayala nôm atu ba tem imbitak embenj yam ba hanarj hathak Mesia atu ba Wapômbêj tem nê m lôkmala êndêj yani ba imbiyô esak lojô. Ba intu hanarj nena tem miñ nêndô yani êmô nê nama iniñ loj ba kupik epalê ami. ³² Ôpêj ma Yisu atu ba Wapômbêj bôk hik yani liñ. Ma yêlô sapêj ayê nô m êj haviñ ba êntêk anarj bêj hadêj môlô. ³³ ††Ma Wapômbêj hawa Yisu ba hatak yani hamô banj vianôj yôv. Ma hêv Lovak Matherj atu ba bôk havak abô ek nê m êndêj yani ma êntêk lêk harjasô hayô hamô yêlô ba intu lêk ôyê lo olanô. ³⁴ Devit da miñ hi malak leñ hatôm Yisu ami, ma dojtom hanarj,

"Anyô Bêj Wapômbêj hanarj hadêj yenañ Anyô Bêj Mesia nena,

"Ômô yabahanj vianôj

³⁵ endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadêj o nê m ô vemkapô vibiñ am."

Kapya Yerj 110:1

³⁶ † "Aêj ba môlô avômalô Israe l sapêj, noyala abô êntêk katô. Yisu atu ba môlô uik hathak a, Wapômbêj hadum ba habitak Anyô Bêj lôk Mesia."

Avômalô bêj anôj ele i liliñ ba ithik narj

³⁷ Thêlô elanjô Pita anêj abô takêj ma habi thêlô kapôlôñij vose. Ma enarj hadêj yani lôk aposel vi nena, "Aiyarj thêlô, yêlô nandum malê?"

³⁸ Ma Pita hanarj, "Môlô tomtom node kapôlô m im liliñ ba nusik narj esak Yisu Kilisi anêj athêj ek Wapômbêj nê m môlô nim kambom vê ma nê m Lovak Matherj êndêj môlô êtôm anêj wapôm. ³⁹ †††Havak abô êj ek avômalô takatu ba alalôaniñ Wapômbêj tem endam i, môlô lôk unim avômena ma avômalô takatu ba êmô daimbô."

⁴⁰ Ma Pita hanarj abô bêj anôj haviñ hadêj thêlô ba hanarj nena, "Noyabiñ am. Nônê m amda sa ba nôsôv ênjêk avômalô kambom takêj ek miñ nôpôm vovarj atu ba tem êpôm i ami." ⁴¹ †††Aêj ba nê takatu ba ewa Pita anêj abô intu ithik narj. Ma wak êj ma avômalô hatôm 3,000 êlê m haviñ avômalô takatu ba bôk êvhavij yôv.

Nê êvhavij ethak dojtom haviñ i

⁴² †Ma thêlô lôklokwanj ek nedañô aposel iniñ abô lôk ethak dojtom haviñ i ma eyarj polom lo inum wainj

† 2:29 1Kiñ 2:10 †† 2:30 2Sml 7:12; Sng 89:3-4; 132:11 †
2:31 Sng 16:10 †† 2:33 Ap 5:32; 7:55-56 †† 2:36 Ap 5:30-31
††† 2:39 Ais 57:19 ††† 2:41 Ap 2:47; 4:4 § 2:42 Ap 20:7

matherj atu ba Yisu bôk hêv lôk etej mek haviñ i. ⁴³ Ma aposel idum lavôñij lôk nômbithi bêj anôj ba avômalô sapêj êyê ba esonj kambom. ⁴⁴ ††Ma avômalô êvhavij sapêj ethak dojtom haviñ i ma miñ leñvi iniñ nômkama ami. Iniñ nômkama lôkthô ma êdô hamô ek hêv thêlô sapêj sa. ⁴⁵ Thêlô ethak êv iniñ pik lôk nômkama ek nê nê m vuli ma ewa vuli takêj ba êv avômalô takatu ba nômkama vi mi sa. ⁴⁶ Ma wak nômbêj intu ma thêlô ethak dojtom êmô unyak matherj anêj piklêvôñ. Ma ethak eyarj nô m haviñ i lôk leñijmavi ma kapôlôñij labalina. ⁴⁷ †††Lôk êbô Wapômbêj anêj athêj. Êj ma avômalô sapêj leñijmavi anôj hathak i. Ma wak nômbêj intu sapêj ma Anyô Bêj hêv avômalô doho bulubiñ ba hêv i ibitak êyô nê êvhavij kapô haviñ.

Anyô va kambom te habitak mavi

3 Wak te ma Pita lo Jon i unyak matherj hadêj wakma etej mek. Wakma êj ma hatôm 3 kilok yarjij. ² Êyô ma êyê ewa anyô va kambom te ba êlê m. Bôk evathu yani aêj. Ma wak nômbêj intu ma ewa yani ba i êdô hamô unyak matherj anêj badêj abôlêk atu ba elam nena Loj Kêkêlô. Êdô yani hamô loj êj ek epetenak ek avômalô takatu ba i unyak matherj anêj piklêvôñ ek nê nê m valu êndêj yani. ³ Ôpêj hayê Pita lo Jon êlê m ek ini unyak matherj kapô, êj ma halam ek thai nê nê m valu êndêj yani. ⁴ ††Pita lo Jon ititiñ yani lôklokwanj. Ma Pita hanarj, "Nôñgô yai!" ⁵ Êj ma ôpêj hik i liliñ hadêj thai ma hasonj nena tem nê nê m nômla êndêj yani la.

⁶ †††Ma Pita hanarj, "Ya valu mi. Ma dojtom nô m atu ba yahawa ma tem yanê m êndêj o. Hathak Yisu Kilisi anêj Nasalet anêj athêj, umbiyô ombenj." ⁷ Ma Pita havalonj ôpêj banj vianôj ba havôv yani haviyô. Ma kethenj oyarj ôpêj vagigij lôk vakapô habitak lôklokwanj. ⁸ Êj ma yani hasôv kisi ma havenj. Ma hi unyak matherj anêj piklêvôñ haviñ thai. Ma havenj ba hasôv kisi hathak lolenj lolenj ba habô Wapômbêj. ⁹ Ma avômalô sapêj êyê yani havenj ba habô Wapômbêj. ¹⁰ Ma eyala nena ôpêj ma anyô petenak atu ba hathak hamô unyak matherj abôlêk atu ba elam nena Loj Kêkêlô, êj ma eboloba ba dahôlôñij hi.

Pita hanarj abô hamiñ unyak matherj kapô

¹¹ Ma anyô petenak atu havalonj Pita lo Jon, êj ma avômalô sapêj esonj kambom ba elanjij êlê m hadêj thêlô halôk kapo danj atu ba elam nena Solomon anêj Kapo Danj. ¹² Pita hayê ma hanarj hadêj thêlô nena, "Avômalô Israe l, osonj kambom ba utitiñ yai lôklokwanj eka? Osonj nena yai adum ôpêntêk mavi hathak yaidaniñ lôklokwanj lôk kobom matherj e? Mi anôj! ¹³ †††Ablaham lo Aisak ma jekop lôk alalôaniñ bumalô thêlô iniñ Wapômbêj iyom intu hadum nô m êj ek nê m athêj lôkmangij êndêj anêj anyô ku Yisu. Môlô bôk otak ôpêj ek nijik vônô. Ma Pailat lahavij etak

§† 2:44 Ap 4:32-35 ††† 2:47 Ap 6:7; 11:21 †† 3:4 Ap 14:9
§†† 3:6 Ap 4:10; 16:18 †† 3:13 Kis 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23

yani, ma donjom mólô ôvôliñ dômim hadênj yani.

¹⁴Avanônj, mólô ôvôliñ dômim hadênj Anyô Mathenj lôk Anyô Thêthônj atu ma onañ hik Pailat liñ ek etak ôpatu ba bôk hik anyô vônô êlêm êndênj mólô. ¹⁵Ôpatu ba lôkmala anênj ôdônj ma uik vônô. Ma donjom Wapômbênj hik yani liñ hathak loñbô hêk ñama. Ma yai bôk ayê nôm takênj ba êntêk lêk anañ abô hathak. ¹⁶Êvhav- inj hathak Yisu anênj athênj iyom hadum ba ôpatu ba ôyê lo oyala lêk hawa lôklokwanj. Yani habitak mavi anônj hatôm ôyê hathak Yisu anênj athênj lôk êvhav- inj atu ba halêm anênj yani.

¹⁷† “Aiyañ thêlô, yahayala nena mólô lôk unim avaka miñ oyala ôpênj katô ami ba intu udum kambom hadênj yani. ¹⁸Ma donjom sêbôk ma Wapômbênj hanañ hadênj plopet sapênj ba eto nena anênj Mesia tem enja vovanj. Aênj ba unim kambom atu udum ma Wapômbênj anênj abô êñj lêk hik anônj.

¹⁹†† “Aênj ba node kapôlômim liliñ ba nosopa Wapômbênj ek nêmm mólônim kambom vê lôk nêmm lovak êndênj mólô. ²⁰Ma nêmm anênj Mesia atu ba bôk hatak ek nêmm êndênj mólô. Mesia êñj ma Yisu atu. ²¹Ma lêk yani hamô malak leñ ba hayabiñ waklavônj atu ba Wapômbênj bôk hatak ek nômkama sapênj imbitak luk- muk esak loñbô êtôm sêbôk atu ba yani havak abô ba hanañ ba anênj plopet mathenj enañ bênj. ²²†Hatôm Mose bôk hanañ, ‘Wapômbênj unim Anyô Bênj tem etak plopet te êtôm ya ba imbitak anênj mólô malêvônj. Ba intu nodanô anênj abô takatu ba hanañ bênj hadênj mólô katô. ²³Ma ôpatu ba miñ halañô plopet êñj anênj abô ami, ma tem nênnem yani vê êñjêk anênj avômalô ba nimbuliñ yani vi dedaunj.’

²⁴“Samuel lôk plopet takatu ba ibitak everj yam bôk enañ hathak waklavônj atu ba lêk habitak. ²⁵††Mólô ma plopet takênj iniñ nali. Ma abô atu ba Wapômbênj bôk havak haviñ libumi yôv, abô êñj êntêk havalonj mólô loñ denañ. Hatôm bôk hanañ hadênj Ablaham, ‘Hathak anêmm libumi, ma tem avômalô pik sapênj neja mek mavi.’ ²⁶†Ba intu Wapômbênj hik anênj anyô ku liñ ma hêv halêm hadênj mólô hamônj ek nêmm mek mavi êndênj mólô lôk ende mólô tomtom liliñ êñjêk unim kambom takatu ba udum.”

Evalonj Pita lo Jon

4 Pita lo Jon enañ abô hadênj avômalô imiñ denañ, ma ñê êbôk da lôk unyak mathenj anênj sôp bidonj iniñ anyô vovak laik ma Sadyusi doho êyô ek thai. ²Thêlô leñjmaniñ hathak thai êdônj avômalô nena Yisu bôk haviyô hêk ñama ba intu avômalô ñama sapênj tem nimbiyô esak loñbô aênj iyom. ³Lêk yanjiñ habôk ba intu evalonj thai ba êdô hamô koladônj aleba hayañ wak bênj. ⁴††Ma donjom avômalô bênj anônj elañô thai iniñ abô ba êvhavij. Ba ñê takatu ba êvhav- inj lêk halumbak hi habobo 5,000.

⁵Haviyô hayañ ma ñê bênjbênj eyabiñ avômalô lôk ñê bênjbênj ma ñê lôklok hathak abô balabunj ethak donj-

tom êmô Jerusalem. ⁶Anas, anyô bênj habôk da, lôk Ka- iapas ma Jon lo Aleksanda lôk anyô bênj habôk da anênj thalalenj vi êmô haviñ. ⁷Ma ewa thai êlêm ma enañ hik thai liñ nena, “Lôklokwanj lôk athênj alê intu udum ôpênj mavi hathak?”

⁸Ma Lovak Mathenj hava Pita kapô siñ ba hanañ hadênj thêlô nena, “Ñê bênjbênj lôk ñê eyabiñ avômalô, nodanô yenañ abô! ⁹Yai êv anyô va kambom êntêk sa ba intu udum ek nonañ yai bênj lôk lemimhaviñ noyala nena yai adum yani mavi aisê e? ¹⁰††Aênj ba mólô lôk avômalô Israel sapênj noyala katô nena anyô va kam- bom êntêk lêk habitak mavi ba hamiñ mólô malemim hathak Yisu Kilisi anênj Nasalet anênj athênj. Bôk uik yani vônô hathak a, ma donjom Wapômbênj hik yani liñ hêk ñama. ¹¹Yani ma

“valu atu ba mólô ñê olav unyak ôpôlik hathak, ma lêk habitak valu landiñ anônj.”

Kapya Yerj 118:22

¹²†Yisu da iyom anênj athênj hatôm nêmm alalô bulubiñ. Ma athênj yanj miñ hêk pik lo leñ sapênj ek nêmm alalô bulubiñ ami. Mi.”

¹³Ma thêlô êyê Pita lo Jon imiñ lôklokwanj ma kô mi, ma eyala nena thai ma ñê oyanj ba miñ bôk ethak un- yak ami. Êñj ma thêlô esonj kambom ba leñjñhabi nena bôk êmô haviñ Yisu. ¹⁴Ma êyê anyô va kambom atu lêk mavi ba hamiñ haviñ thai ba intu thêlô abô mi ek ne- nanj. ¹⁵Êñj ma enañ ek neja Pita lo Jon vê êñjêk San- hedlin ^{††} anênj unyak ma nede yaiñ ba ini. Ma ele yaiñ ba i ma thêlô êbôlêm auk. ¹⁶Ba enañ, “Alalô nandum malê esak anyô ju êntêk? Avômalô Jerusalem sapênj lêk eyala yôv nena thai idum lavônj bênj te ba miñ hatôm alalô nasi ami. ¹⁷Ma donjom alalô napôm loñônê te ek abô êñj miñ ni mayaliv êñjêk avômalô malêvônj ami. Aênj ba nanañ lôklokwanj êndênj thai nena miñ nenañ abô esak athênj êñj êndênj avômalô la esak loñbô ami.”

¹⁸†††Yôv ma elam thai êlêm hathak loñbô ma enañ lôklokwanj nena miñ nenañ abô êñj lôk nêndônj avô- malô esak Yisu anênj athênj ami. ¹⁹††Ma donjom Pita lo Jon enañ viyanj, “Malê intu ba mavi hêk Wapômbênj ma ek yai nandum? Nasopa mólônim abô mena Wapômbênj anênj abô? ²⁰Yai miñ hatôm bônônj esak nômm takatu ba ayê lo alañô ami.”

²¹Ma Sanhedlin enañ lôklokwanj ek thai nêmmô bônônj, êñj ma etak thai ba i. Avômalô sapênj êbô Wapômbênj anênj athênj hathak nômm atu ba lêk idum ba intu miñ hatôm nêpôm loñônê la ek nênnem vovanj êndênj thai ami. ²²Ek malê nena ôpatu ba habitak mavi ma anênj sondabênj hatôm 40. Ba intu eyala nena Wapômbênj iyom hatôm indum nômm êñj.

Ñê êvhavij iniñ mek

²³Etak Pita lo Jon ba i hadênj avômalô êvhavij. Ma enañ abô takatu ba ñê bênjbênj êbôk da lôk ñê bênjbênj enañ hadênj thai. ²⁴†††Thêlô elañô aênj ma lôkthô êv venjñbôlêk liñ ba etenj mek hadênj Wapômbênj nena,

† 3:17 Luk 23:34; 1Ti 1:13 †† 3:19 Ap 2:38 ‡ 3:22 Lo 18:15, 18-19 †† 3:25 Stt 22:18 †† 3:26 Ap 13:46 ††† 4:4 Ap 2:41

††† 4:10 Ap 3:6, 13-16 § 4:12 Mat 1:21 §† Israel elam iniñ kaunsil nena ‘Sanhedlin’. §†† 4:18 Ap 5:28 §† 4:19 Ap 5:29 §†† 4:24 Kis 20:11; Neh 9:6; Sng 146:6

“Anyô Bêñ, nômkama sapêñ anêñ alañ, bôk hopesañ pik lo leñ ma ñgwêk lôk nômkama sapêñ atu ba êmô kapô. ²⁵ Sêbôk ma honañ abô hathak Lovak Matherñ hale anêñ anyô ku ma yêlôaniñ bumalô Devit abôlêk. Ba hanañ aêntêk,

“Avômalô pik sapêñ leñiñña eka?

Lôk ibutiñ abôyañ ek nijik vovak êndên Wapômbên eka?

²⁶ Pik iniñ kiñ lôkthô êpôpêk i ek nijik vovak.

Lôk ñê bênbên pik sapêñ ethak doñtom

ek nêmo Anyô Bêñ lôk anêñ Mesia lu.’

Kapya Yer 2:1-2

²⁷ †Avanôn biñ, Helot Antipas lo Pontius Pailat ma ñê loñ buyañ lôk avômalô Israêl bôk ethak doñtom êmô malak lôn êntêk ba idum ek nêmo anêñ anyô ku matherñ Yisu lu, ôpatu ba bôk holam yôv ek imbitak anêñ Mesia. ²⁸ †Thêlô idum nômkama sapêñ hatôm anêñ auk lôk lôklokwañ atu ba bôk lemhabi nena tem imbitak aên. ²⁹ †Anyô Bêñ, lemimbi abô takatu ba evak ba enañ ek indum yêlô nakô ba intu nêmo yêlô anêñ ñê ku sa ek nanañ anêñ abô lôklokwañ ma miñ nakô ami. ³⁰ Ma otak bahem êyônggêk avômalô lôk lijiñ ba undum i mavi lôk undum lavônjiñ lôk nômbithi lomalo- ma esak anêñ anyô ku matherñ Yisu anêñ athên.”

³¹ Thêlô eterñ mek yôv ma loñ atu ba êmô halowaliñ. Ma Lovak Matherñ hayô hava thêlô lôkthô kapôlônjiñ siñ. Ba enañ Wapômbên anêñ abô bên ma miñ êkô ami.

Nê êvhaviñ sapêñ kapôlônjiñ doñtom

³² †Ma ñê êvhaviñ sapêñ iniñ auk lôk kapôlônjiñ doñtom iyom. Ma iniñ nômkama sapêñ ma hatôm thêlô lôkthô iniñ ma miñ evasiñ ami. ³³ Ma aposel ethak enañ Yisu anêñ haviyô hathak loñbô bên ba iniñ abô êñ anêñ lôklokwañ ma bomañ. Ma Wapômbên habi anêñ wapôm hayô hamô thêlô lôkthô. ³⁴ †Ma thêlô vi iniñ pik lo unyak hamô ba ethak êv ba avômalô vi êv vuli. Ma ewa valu takên ³⁵ ba êv hadên aposel ek neyabiñ. Ma aposel ibi valuseleñ takên sam hadên avômalô takatu ba êv yak hathak nômkama. Ba intu thêlô te miñ hêv yak hathak nômkama. Ba intu thêlô te miñ hêv yak hathak nômkama.

³⁶ Ma thêlô êñ te ma Josep ba anêñ loñ ma ñgavithôm Saiplus ma habitak anêñ ôdôn Livai. Ma aposel ethak elam yani nena Banabas, athên êñ anêñ ôdôn nena, “Anyô hathak havatho avômalô kapôlônjiñ loñ.” ³⁷ Yani hêv anêñ pik bute ek nêmo vuli. Ma hawa valu hathak pik êñ ba hi hêv hadên aposel.

Ananias lo Sapaila

5 Ma anyô yañ hamô ba anêñ athên nena Ananias ma yanavi ma Sapaila. Thai êv iniñ pik bute ba êv vuli. ² †Ma hawa valu pik êñ vi ek thaida ma hêv vi hadên aposel ma hasau i nena, “Valu lôkthô êntêk ya-hawa ba yahalê.” Ma yanavi hayala nômkama atu ba yamalô hadum.

† 4:27 Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 †† 4:28 Ap 2:23 † 4:29 Ep 6:19 †† 4:32 Ap 2:44 †† 4:34 Ap 2:45 ††† 5:2 Ap 4:34-35

³ ††Ma Pita hanañ nena, “Ananias, hotak Sadañ ba hava kapôlôm siñ ma hosau Lovak Matherñ, ba huvuñ anêñ valu pik êñ vi eka? ⁴ Miñ bôk êv vuli pik êñ ami denañ, êñ ma anêñ pik. Ma bôk êv vuli yôv, valu êñ ma anêñ aên iyom. Ma doñtom howa auk kambom êñ anêñ êsê ba honañ abôyañ? Hosau ñê pik lôk Wapômbên haviñ.”

⁵ Ananias hanañ abô êñ ma hêv yak halôk biñ ba hama. Ma avômalô takatu ba elañ abô êñ êkô ba biñ-daluk havalu kambom. ⁶ Êñ ma apenena muk êlêm ma ivuliv anêñ kupik ma ewa ba i elav.

⁷ Wakma lô hale ba hi ma yanavi halêm hayô ma hathônñ nômkama atu ba habitak paliñ. ⁸ Ma Pita hanañ hik avi êñ liñ, “Valu êntêk ma hatôm vuli pik atu ba êv vuli e?”

Ma avi êñ hanañ, “Intu êñ, vuli êñ intu hatôm.”

⁹ Êñ ma Pita hanañ hadên avi êñ, “Aisê ka mamu ubutiñ abô ek nosaê Anyô Bêñ anêñ Lovak Matherñ? Nônngô! ñê takatu ba lêk elav vônim yôv, êntêk lêk imiñ unyak abôlêk ba tem neja o ba ini nedav imbiñ.”

¹⁰ Ma ketherñ oyañ ma avi êñ hêv yak halôk hêk Pita valuvi ba hama. Ma apenena muk takatu ba ibitak êyô unyak kapô. Ma êyê avi êñ lêk hama. Êñ ma ewa ba i elav yani hêk yamalô vi. ¹¹ Yôv ma avômalô êvhaviñ sapêñ lôk avômalô takatu ba elañ abô êñ, lôkthô êkô kambom.

Aposel idum avômalô bên anôn ibitak mavi

¹² †Ma aposel idum lavônjiñ lôk nômbithi lomalo ma hêk avômalô maleniñ. Ma ñê êvhaviñ sapêñ ethak doñtom lôbônñ halôk unyak matherñ anêñ kapo dañ atu ba elam nena Solomon anêñ Kapo Dañ. ¹³ Ma avômalô vi atu ba miñ êvhaviñ ami êkô ek nesak doñtom imbiñ thêlô, ma doñtom avômalô sapêñ êyê thêlô nena ñê mavi. ¹⁴ Ma anyô lo avi bên anôn ethak êvhaviñ Anyô Bêñ ba ibitak êyô avômalô êvhaviñ kapô. ¹⁵ Êñ ma avômalô ethak ewa iniñ ñê lôk lijiñ hayô hêk balê lo yêm ba i ililiñ hêk loñônñ anêñ dañ ek Pita haviñ loñônñ, êñ ma dahô imbi êyônggêk i ek nimbitak mavi esak loñbô. ¹⁶ Ma avômalô bên anôn êlêm anêñ lomalak takatu ba habobo Jelusalem ba êlêm ethak doñtom. Ma ewa iniñ ñê lôk lijiñ lôk ñê takatu ba ñgôk lelaik habuliñ i ma lôkthô ibitak mavi hathak loñbô.

Êv vovañ hadên aposel

¹⁷ Ma anyô bên habôk da lôk ñê idum ku haviñ yani, thêlô sapêñ ma Sadyusi ba êyê nômkama takatu ba aposel idum ba leñiñdañ hathak i. ¹⁸ Ba evaloñ aposel ma etak i halôk malak lôn anêñ koladôn. ¹⁹ ††Ma bônônñ êñ ma Anyô Bêñ anêñ aña hik koladôn abôlêk vê ma hawa i ele yañ. Ma hanañ, ²⁰ “Unu numiñ unyak matherñ anêñ piklêvônñ ma nonañ abô sapêñ esak lôkmala lukmuk êntêk êñ bên.”

²¹ Aposel elañ abô êñ ba lôkbôk momaniñiñ ma i unyak matherñ anêñ piklêvônñ. Ma êdôn avômalô.

††† 5:3 Jon 13:2 § 5:12 Ap 2:43; 14:3 §† 5:19 Ap 12:7-10

Ma anyô bèn habôk da lôk anênj nê môlô êlêm ma elam nê Sanhedlin lôk Israeël iniñj nê bènjbênj sapênj. Ma êv abô hadênj koladônj ek neja aposel ba nêlêm. ²² Êñ ma nê koladônj iniñj sôp bidonj i ek neja aposel ma donjtom miñj êmô ami. Ma êvôi ma enañ nena, ²³ "Yêlô ayê koladônj anênj abôlêk putup ma nê takatu ba eyabiñj imiñj habobo. Ma donjtom yêlô ik koladônj abôlêk vê ma miñj apôm anyô late hamô kapô ami." ²⁴ Unyak mathenjan anênj sôp bidonj iniñj anyô vovak laik lôk nê bènjbênj êbôk da elañj abô êñ ba lenjinhabi bènjanônj hathak ba enañ, "Malê te tem imbitak?"

²⁵ Ma anyô te hayô ma hanañ hadênj i, "Nodañj! Nê takatu ba otak i hamô koladônj, lêk imiñj unyak mathenjan anênj piklêvônj ba êdônj avômalô." ²⁶ Êñ ma anyô vovak laik lôk anênj sôp bidonj i ewa thêlô. Êkô ek avômalô nijik i esak valu ba intu miñj êpôvijn thêlô ami.

²⁷ Ewa aposel êyô ma etak i hamiñj Sanhedlin malenijn ek anyô bènjbênj habôk da enañ injik thêlô lij. ²⁸ † "Yêlô bôk anañ lôklokwanj hadênj môlô nena miñj nôndônj avômalô esak ôpênj anênj athênj ami. Ma donjtom lêk unim abô êñ halanjvinj havenj Jêlusalem mayaliv. Lôk lêk udum ek nonañ nena yêlô intu anjasô ôpênj anênj thalalenj."

²⁹ ††Ma donjtom Pita lôk aposel vi enañ hadênj i nena, "Yêlô nasopa Wapômbênj anênj abô iyom ma miñj anyô iniñj abô ami. ³⁰ Môlô bôk uik Yisu vônô hathak a. Ma donjtom bumalô thêlô iniñj Wapômbênj hik yani lij. ³¹ †Wapômbênj bôk hawa yani hathak ba hi daku lej ba hadô hamô banj vianônj hatôm Anyô Môn lôk Anyô hêv alalô bulubijn ek nê alalô Israeël sa ek nande kapôlônjinj lilijn lôk nê alalôanijn kambom vê. ³² Yêlô ma nê takatu ba bôk ayê nôm takênj ba lêk anañ abô êñ bênj. Ma Lovak Matherjan atu ba Wapômbênj hêv hadênj avômalô takatu ba esopa anênj abô hik nôm takênj lonj haviñj."

Gameliel hanañ ek Sanhedlin netak aposel

³³ Sanhedlin elañj abô êñ ma lenjimanijn kambom ba lenjinhavinj nijik aposel vônô. ³⁴ Ma donjtom Gameliel haviyô hamiñj Sanhedlin malêvônj. Yani ma anyô Palisi lôk anyô lôklokwanj hathak abô balabunj ma hadum ku Sanhedlin haviñj. Avômalô sapênj ethak êv athênj bènjan hadênj yani. Yani hamiñj ba hanañ ek netak aposel takênj ba ini yaiñj dokte vêmam. ³⁵ Êñ ma hanañ hadênj thêlô, "Môlô nê Israeël, lemimimbi katô nena tem nundum malê êndênj nê takêntêk vêmam. ³⁶ ††Sêbôk ma Teudas habitak anyô lôk athênj ba hanañ, 'Ya anyô bênj'. Ma anyô hatôm 400 esopa yani. Ma donjtom Lom ik yani vônô ma anênj nê ku êsôv mayaliv. Ma anênj abô êñ hêv yak. ³⁷ Vêm ma wakklavônj ewa avômalô iniñj athênj, êñ ma Judas anênj Galili habitak anyô lôk athênj ba havôn avômalô bênjanônj ek nijik vovak êndênj gavman. Ma donjtom ik yani vônô, ma anênj nê ku êsôv mayaliv aênj iyom. ³⁸ Ba intu yahananj hadênj môlô Sanhedlin: Notak nê takêntêk. Miñj nundum nômla esak i ami. Ku takatu ba idum halêm anênj nê pik iniñj hatôm

† 5:28 Mat 27:25 †† 5:29 Ap 4:19 † 5:31 Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2 †† 5:36 Ap 21:38

Teudas lo Judas, êñ ma iniñj ku takênj tem nêv yak. ³⁹ Ma donjtom ku takatu ba halêm anênj Wapômbênj, ma môlô miñj hatôm numijn i lonj siñj ami. Yahakô tem ungwik vovak ni ba ni, êñ ma tem ôngô nena uik vovak êñ hadênj Wapômbênj."

⁴⁰ ††Yôv ma thêlô êlôk hathak Gameliel anênj abô. Ba elam aposel êlêm ma evali i. Ma enañ lôklokwanj hadênj thêlô nena miñj nenañ abô esak Yisu anênj athênj ami. Êñ ma etak i ba i.

⁴¹ †††Aposel etak Sanhedlin ba ele yaiñj ma thêlô lenjinhavinj hathak Wapômbênj hayê thêlô nena nê mavi ek ewa mama hathak Yisu anênj athênj. ⁴² Ma wak nômbênj intu ma thêlô i unyak mathenjan anênj piklêvônj lôk lounyak lounyak ma êdônj avômalô ba enañ Abô Mavi bênj nena Yisu ma Mesia atu.

Etak anyô bahenji ba lahavuju ek nê nêv aposel sa

6 †††Avômalô êvhavinj ilumbak ba êv lij siñj, êñ ma avômalô Israeël vi atu ba êvhavinj ba enañ abô Glik, etatale avômalô Israeël vi atu ba êvhavinj ba enañ abô Hiblu. Ba enañ, "Wak nômbênj intu ba ibi nôv sam ma miñj evani yêlôanijn avi tôp iniñj sam ami." ² Êñ ma aposel laumiñj ba lahavuju takatu elam nê êvhavinj sapênj ethak donjtom ma enañ, "Miñj mavi ek yêlô natak ku nanañ Wapômbênj anênj abô ma nandum ku nambi nôv sam ami. ³ Aênj ba, aiyar thêlô, nômbôlêm môlônim anyô lôklokwanj bahenji ba lahavuju takatu ba Lovak Matherjan hava kapôlônjinj siñj ek nanêv ku êñ êndênj i. ⁴ Êñ ma tem yêlô hatôm namô tinijn ek naterj mek lôk nanañ Wapômbênj anênj abô lôk nandônj avômalô."

⁵ Avômalô sapênj elañj abô êñ ma lenjinhavinj. Ma etak Stiven, yani anyô êvhavinj lôklokwanj lôk Lovak Matherjan hava yani kapô siñj, ma Pilip lôk Plokulus ma Nikano lo Timon ma Pamenas lo Nikolas, yani ma anyô Antiok atu bôk habitak hayô avômalô Israeël iniñj êvhavinj kapô vêm ma êvhavinj Yisu. ⁶ Ewa nê êñ ba i hadênj aposel. Ma aposel etak bahenjinj hayô hêk i ma eterj mek hathak i.

⁷ ††Aênj ba Wapômbênj anênj abô hi ba hi. Ma avômalô anênj Jêlusalem takatu ba êvhavinj ilumbak hi ba hi. Ma nê êbôk da bênjanônj êvhavinj ba esopa Yisu haviñj.

Evalonj Stiven

⁸ Ma Wapômbênj haviñj anênj wapôm sam ba hêv lôklokwanj bênjanônj hadênj Stiven. Ba intu Stiven hathak hadum nômbithi lôk lavônjinj lomaloma hêk avômalô malêvônj. ⁹ Ma donjtom nê doho êpôlik hathak yani. Nê êñ iniñj unyak yenj ma elam nena, "Nê takatu ba bôk iniñj alañ hêv athênj ku vê hêk i ma êmô oyanj haviñj i". Thêlô sapênj ma avômalô Israeël, doho anênj Sailini ma doho anênj Aleksandlia ma doho anênj plovinj Silisia lo Esia. Ma nê takênj êkôki hathak Stiven anênj abô. ¹⁰ †††Ma donjtom Lovak Matherjan hêv auk mavi hadênj Stiven ba miñj hatôm nêv anênj abô lu ami.

†† 5:40 Ap 4:18 ††† 5:41 Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 ††† 6:1 Ap 4:35 § 6:7 Ap 2:41; 16:5 §† 6:10 Luk 21:15

¹¹ Êñ ma thêlô eyenak ba i ibi anyô doho lenjij lij ek nenañ nena, “Yêlô bôk alaño òpên hanañ abôma hathak Mose lo Wapômbênj.”

¹² Aênj ba thêlô ibi avômalô lôk nê bênjênj ma nê lôkauk hathak abô balabuñ lenjij lij. Ma i evaloj Stiven ba ewa ba i êdô hamiñ Sanhedlin malenij. ¹³ Ma êv anyô doho ek nenañ abôyanj esak yani. Ba enañ, “Wak nômbênj intu ma òpêntêk hathak hanañ abô kambom hathak unyak mathenj lôk Mose anênj balabuñ. ¹⁴ Yêlô alaño yani hanañ, ‘Yisu anênj Nasalet tem indiniñ unyak mathenj êntêk ma injik Mose anênj kobom sêbôk ba hêv hadênj alalô liliñ.’”

¹⁵ Ma nê nômbênj atu ba êmô Sanhedlin ititiñ Stiven lôklokwanj ma êyê thohavoloma lêk hatôm aña te.

Stiven hanañ abô hadênj Sanhedlin

7 Ma anyô bênj habôk da hanañ, “Abô takênj ma avanônj e?”

² †Ma Stiven hanañ, “Aiyañ thêlô lo wakamik thêlô, nodañ yenañ abô! Sêbôk atu ba alalôaniñ bumalô Ablaham hamô Mesopotemia denañ ma miñ hi Halan ami, ma Wapômbênj lôkmanjij hayô ek yani. ³ ††Ma hanañ, ‘Otak anêm pik lôk avômalô ma nu pik atu ba tem yangjik thô êndênj o.’

⁴ †††Êñ ma hatak Kaldia iniñ pik ba hi hamô Halan. Vêm ba lambô hama ma Wapômbênj hêv yani ba halêm pik êntêk atu lêk alalô amô. ⁵ ††Ma wak êñ ma Wapômbênj miñ hêv pik bute ek yani ami, milôk. Ma doñtom havak abô nena emberj yam ma tem yani lôk anênj limi neja pik bênj êñ lôkthô. Waklavônj atu ba Wapômbênj hanañ abô takênj ma Ablaham nakaduñ mi denañ. ⁶ ††Ma doñtom Wapômbênj hanañ nena, ‘Anêm libumi tem nêmo êtôm nê masôm êmô malak yanj iniñ pik. Ma nê pik êñ tem nimbítak thêlônij alañ ba nênm malainj êndênj i êtôm sondabênj 400. ⁷ †††Vêm ma tem yanêm vovanj êndênj alañ takênj. Ma emberj yam ma tem netak pik yanj êñ ma nêbônêlêm pik êntêk ma nênm yenj êndênj ya.’ ⁸ †††Vêm ma Wapômbênj havak abô haviñ Ablaham ba hêv tabô nenjothe kupik vê hadênj yani. Ma havenj yam ma Ablaham habitak Aisak anênj lambô ma hatôm wak bahenji ba lahavulô ma hanjothe Aisak anênj kupik vê. Vêm ma Aisak habitak Jekop anênj lambô, ma Jekop habitak hatôm bumalô laumiñ ba lahavuju takatu iniñ lambô. Ma thêlô sapênj esopa tabô atu ba hêv.

⁹ § “Bumalô thêlô lenjidanj hathak Josep ba intu êv hadênj nê loñ buyanj ba êv vuli ba intu anyô Ijip te habitak Josep anênj alañ. Ma doñtom Wapômbênj hamô haviñ yani ba ¹⁰ §†hêv yani bulubiñ hathak malainj lomaloma. Ba hêv auk mavi hadênj Josep ek indum Ijip iniñ kiñ Pelo lamavi esak yani. Ba intu hatak yani ek imbitak anyô bênj ek eyabiñ Ijip lôk anênj unyak lôkmanjij sapênj.

¹¹ §†† “Havenj yam ma bôm bênj lôk malainj lomaloma habitak Ijip lo Kenan iniñ loñ sapênj ba bumalô thêlô miñ hatôm nêpôm nômi ami. ¹² Ma Jekop hanañ nena nômi hamô Ijip. Êñ ma hêv bumalô thêlô ba i mônj anônj. ¹³ §†Ma i bôlônj yanj, ma Josep hanañ yanida bênj hadênj iviyanj. Ma Pelo hanañ nena Josep anênj lambô lôk iviyanj êmô. ¹⁴ §††Êñ ma Josep hêv abô ek lambô Jekop lôk anênj avômalô sapênj nêlêm. Thêlô hatôm 75. ¹⁵ §†Ma Jekop halôk ba hi Ijip ba hamô aleba hama ma bumalô thêlô ema haviñ. ¹⁶ §†Ma ewa iniñ kupik ba i elav hêk malak Sekem. Siô êñ ma Ablaham bôk hêv vuli hêk Hamol anênj nali.

¹⁷ §†† “Waklavônj atu ba Wapômbênj bôk havak abô haviñ Ablaham lêk habobo injik anônj, êñ ma alalôaniñ avômalô lêk ilumbak ba êv liñsiñ êmô Ijip. ¹⁸ §††Vêm ma kiñ yanj habitak anênj Ijip ba hathônj Josep paliñ.

¹⁹ §†††Ôpênj hasau alalôaniñ avômalô ba hêv malainj hadênj bumalô thêlô lôk hanañ lôklokwanj nena neja avômena kasek ende yaiñ ma nimbi i ni ek nema.

²⁰ 18† Êñ ma Mose talêbô havathu yani, ma yani aema mavi hêk Wapômbênj ma. Ma hatôm ayônj lô ma eyabiñ yani hamô lambô anênj unyak. ²¹ 19†Vêm ma êdô yani hamô yaiñ ma Pelo nalavi hawa ba hi hayabiñ yani hatôm anênj namalô. ²² Ma Mose hathak unyak ba êdônj yani hathak avômalô Ijip iniñ auk mavi sapênj. Anênj abô lôk ku ma lôklokwanj anônj.

²³ “Mose anênj sondabênj hatôm 40 ma lahaviñ ni ek ênjê anênj avômalô Isael. ²⁴ 20†Ma hayê Ijip te habuliñ Isael yanj. Êñ ma hêv Isael êñ sa ba hik anyô Ijip atu anênj kambom liliñ ba hik òpênj vônô. ²⁵ Ma lahabi nena tem anênj avômalô neyala nena Wapômbênj hêv yani ek nêmi thêlô bulubiñ. Ma doñtom mi. ²⁶ Haviyô hayanj ma Mose hi ma hayê anyô Isael ju ik i. Ma hadum ek nêmi thai thêvô ek lenjijimbiñ i ba hanañ, ‘Ai, mamu nê loyanj. Ma uik am eka?’

²⁷ “Ma doñtom ôpatu ba habuliñ yanj hathô Mose pônjênj ba hanañ, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôaniñ anyô bênj lôk anyô nindum abô esak?’ ²⁸ 21†Tem nuñgwik ya vônô êtôm wakkôk ba huik Ijip alañ vônô e?’ ²⁹ 22†Mose hanañ abô êñ ma hasôv ba hi hamô Midian iniñ pik hatôm anyô masôm. Ma hawa nakaduñ ju.

³⁰ 23† “Sondabênj 40 hale ba hi ma aña te hayô ek Mose hêk loñ thiliv habobo dum Sainai. Aña êñ hamô atum atu ba hathanj hamô alokwanj yaônate kapô. ³¹ Mose hayê ma hasonj kambom. Ma hi habobo ek ênjê katô, êñ ma Anyô Bênj hanañ nena, ³² †Ya libumi iniñ Wapômbênj, Ablaham lo Aisak ma Jekop iniñ Wapômbênj.’ Êñ ma Mose hakô kambom ba halowalinj ba miñ hatôm ênjê ami.

³³ “Ma Anyô Bênj hanañ hadênj yani, ‘Ômbi anêm vem bokngôp thô. Loñ êntêk ba humiñ ma loñ mathenj.

³⁴ Yahayê kambom takatu ba Ijip idum hathak yenañ avômalô. Ma lêk yahalaño iniñ asênj ba êntêk yahalêm

† 7:2 Stt 11:31; 15:7 †† 7:3 Stt 12:1 † 7:4 Stt 11:31-12:5 †† 7:5 Stt 12:7; 15:18; 17:8 †† 7:6 Stt 15:13-14; Kis 12:40 ††† 7:7 Kis 3:12 ††† 7:8 Stt 17:9-14; 21:4 § 7:9 Stt 37:11,28; 39:2,21-23 §† 7:10 Stt 41:37-44

§†† 7:11 Stt 41:54; 42:1-2 §† 7:13 Stt 45:1-4,16 §†† 7:14 Stt 45:9-11; 46:27 §† 7:15 Stt 46:1-7; 49:33 §† 7:16 Stt 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 §†† 7:17 Kis 1:7 §†† 7:18 Kis 1:8 §§§ 7:19 Kis 1:11-22 18 7:20 Kis 2:2 19 7:21 Kis 2:3-10 20 7:24 Kis 2:11-15 21 7:28 Kis 2:14 22 7:29 Kis 2:21-22; 18:3-4 23 7:30 Kis 3:1-10

ek yanêm thêlô vê. Aênj ba ôlêm ek yanêm o ba onde-nu Ijip esak lojibô.'

³⁵ † "Mose intu bôk thêlô êpôlik hathak ba enañ nena, 'Opalê hatak o hatôm yêlôaniñ anyô bêñ lôk anyô nindum abô esak?' Ma doñtom hathak añjela atu ba Mose hayê hatôm atum ba hathañ hamô alokwanj thanañ, Wapômbênj da hatak yani ek imbitak iniñ anyô bêñ lôk nêm thêlô bulubiñ. ³⁶ †† Mose hawa thêlô vê hêk Ijip ba hi ma hadum nômbithi lôk lavôñij hêk Ijip lôk Ngwêk Thalaleñ ma loñ thiliv hatôm sondabênj 40.

³⁷ † "Êntêk ma Mose atu ba hanañ hadênj avômalô Is-lael nena, 'Wapômbênj tem etak môlôda te ba imbitak plopet. Ma tem enañ Wapômbênj anênj abô êtôm êntêk ba lêk yahanañ hadênj môlô.' ³⁸ †† Yani êñ intu hamô haviñ bumalô takatu ba ethak doñtom êmô loñ thiliv. Ma hathak ba hi dum Sainai ma añjela hanañ abô hadênj yani. Ma hawa Wapômbênj anênj abô takatu ba hêv lôkmala ek nêm êndênj alalô.

³⁹ † "Ma doñtom bumalô thêlô êpôlik hathak anênj abô. Lôk êdô yani ma ik kapôlôñij liliñ hale hi Ijip hathak lojibô. ⁴⁰ †† Ma enañ hadênj Alon nena, 'Opesañ ngôk doho ek endom yêlô. Mose atu ba hawa yêlô vê hêk Ijip ba alêm lêk hi doho ba yêlô athônj paliñ.' ⁴¹ †† Aênj ba intu epesañ bokmanjao map te anênj dahô ba êv da hadênj yani. Ma enjgabôm nôm lôk eloyej bêñ ek êv athênj bêñ hadênj nôm atu ba epesañ hathak bahenij. ⁴² Ba intu Wapômbênj havôliñ dôm hadênj thêlô ba hatak thêlô ek nêñem yej êndênj wak lo ayônj ma vuliñ. Hatôm bôk eto hêk plopet iniñ kapya nena, "Sêbôk atu ba môlô Isael ômô sondabênj 40 hamô loñ thiliv, osoñ nena uik bokmanjao lôk boksipsip ba ôêv hatôm da hadênj ya e? Milôk.

⁴³ Môlô bôk owa unim ngôk Molek anênj malak yej lôk ngôk Lepañ anênj vuliñ dahô, ma ngôk dahô takatu ba opesañ ek nôñem yej êndênj.

Aênj ba intu tem yanêm môlô vê ba unu Babilon vidôm doho.'

Amos 5:25-27

⁴⁴ "Sêbôk atu ba bumalô thêlô êmô loñ thiliv ma malak yej hamô haviñ thêlô hatôm tabô. Thêlô elav malak yej êñ hatôm Wapômbênj hanañ hadênj Mose nena endav aênj, lôk hatôm dahô atu ba Mose hayê. ⁴⁵ ††† Vêm ma Josua halom thêlô ba ewa avômalô takatu ba Wapômbênj haliti i ba i iniñ pik. Ma iniñ bumalô bôk êv malak yej êñ hadênj i ba ewa ba i pik lukmuk êñ haviñ i. Ma êmô pik êñ aleba Devit habitak. ⁴⁶ † Wapômbênj lamavi hathak Devit. Ma Devit hateñ mek ek endav malak yej ek Jekop anênj Wapômbênj êmô. ⁴⁷ †† Ma doñtom nakaduñ Solomon halav unyak êñ.

⁴⁸ † "Ma Wapômbênj Lôkmanjij miñ hathak hamô unyak atu ba anyô elav ami. Hatôm plopet te bôk hanañ:

⁴⁹ † "Wapômbênj hanañ nena, 'Leñ ma yenañ balê atu ba yahayô hamô hatôm kiñ,

ma pik ma yenañ balê yaôna ek yahatak yavenjkapô hayô hamiñ.

Ma môlô udum ek nodav unyak alê te ek ya?

Ma tem yamô êsê ek yanja lovak?

⁵⁰ Ek malê nena yada yahapesañ nômkama takênj sapênj. Avanônj e?'

Aisaia 66:1-2

⁵¹ ††† "Môlô nê lemimôndônj kôtônj. Môlô kapôlômim ma thekthek hatôm nê daluk. Wak nômbênj intu ma môlô ôpôlik hathak Lovak Matherñ anênj abô hatôm libumi taksêbôk. ⁵² ††† Môlônim libumi bôk idum kambom hadênj plopet sapênj! Ma plopet takatu ba bôk enañ nena Anyô Thêthônj atu tem êlêm ma ik i pôpônj haviñ. Ma lêk môlô onañ ôpênjda bêñ haviñ ba uik vônô. ⁵³ Môlô ma nê takatu ba bôk owa Wapômbênj anênj abô balabuñ takatu ba añjela êv, ma doñtom miñ osopa ami."

Ik Stiven hathak valu ba hama

⁵⁴ Thêlô elañj abô êñ ma leñijmaniñ kambom hadênj Stiven ma ethañ venijbôlêk lokwanj loñ. ⁵⁵ ††† Ma doñtom Lovak Matherñ hadum ku lôklokwanj hamô Stiven kapô ba yani hayê leñj lôklokwanj ma hayê Wapômbênj anênj deda lôkmanjij lôk Yisu hamiñ Wapômbênj banj vianônj. ⁵⁶ ††† Êñ ma hanañ nena, "Ôñgô! Yahayê leñj abyanj ba Anyô Anênj Nakaduñ atu hamiñ Wapômbênj banj vianônj."

⁵⁷ Êñ ma thêlô ibi leñijôndônj siñ ma elam kaêk lôk-lala bomañ ma elañvij ba i evalonj Stiven. ⁵⁸ Ma êvônj yani hale malak lôñ vijaiñ ma ik yani hathak valu. Nê takatu ba bôk enañ yani bêñ, ibi iniñ kwêv daim thô ba êdô hamô anyô muk te anênj valuvi ek eyabiñ. Ôpênj anênj athênj nena Sol.

⁵⁹ Ik Stiven hathak valu ma yani hateñ mek nena, "Anyô Bêñ Yisu, onja yadahôlônj." ⁶⁰ ††† Ma yani hêv yak ba habi vadônj halôk pik ma halam nena, "Anyô Bêñ, miñ ombalonj iniñ kambom êntêk viyañ loñ ami." Halam aênj ma hama.

8 Ma Sol hayê nena ik Stiven vônô ma hêv lamavi. Ma nê vi atu ba esopa Wapômbênj anênj lahaviñ elav yani lôk kapôlôñij malaiñ kambom.

Sol habuliñ avômalô êvhaviñ

Hadênj wak êñ ba hi ma êv malaiñ lomalomama hadênj avômalô êvhaviñ anênj Jelusalem. Êñ ma êsôv mayaliv ba i hadênj loñ bêñ Judia lo Samalia. Ma aposel iyom êmô Jelusalem denañ. ³ ††† Êñ ma Sol hadum ek imbuliñ avômalô êvhaviñ. Yani hi lounyak lounyak ba havalonj anyô lo avi ba havôv i ba hatak i hamô koladônj.

Pilip hi Samalia

⁴ Ma avômalô takatu ba êsôv mayaliv ba i ma enañ Wapômbênj anênj Abô Mavi haveñ loñ nômbênj atu ba êyô. ⁵ Ma Pilip hi hayô malak bêñ te anênj Samalia ba

† 7:35 Kis 2:14 †† 7:36 Kis 7:3; 14:21; Nam 14:33 † 7:37 Lo 18:15 †† 7:38 Kis 19:3 †† 7:40 Kis 32:1 ††† 7:41 Kis 32:2-6 ††† 7:45 Jos 3:14-17 § 7:46 2Sml 7:1-16 §† 7:47 1Kinj 6:1-38

§†† 7:51 Ais 63:10 §† 7:52 Mat 23:31 §†† 7:55 Sng 110:1 §† 7:56 Kol 3:1 §† 7:60 Luk 23:34 §†† 8:3 Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

hanañ abô hathak Yisu nena yani ma Mesia atu. ⁶ Avômalô bêñ anôñ elañô Pilip anêñ abô ba êyê lavôñij lôk nômbithi takatu ba hadum, ba intu elañô anêñ abô takatu ba hanañ katô. ⁷ Ma Pilip hêv ngôk kambom bêñ anôñ vê hêk avômalô, ma ngôk takêñ elañ ba en-galiak lôklokwanñ ba ele yaiñ ba i. Ma hadum nê ivuviñ lôk nê venijñ kambom bêñ anôñ mavi hathak loñbô. ⁸ Aêñ ba avômalô malak bêñ êñ lenijñmavi bêñ anôñ.

Saimon anyô lôk ngôk songon

⁹ Anyô te hamô malak bêñ êñ ba anêñ athên nena Saimon. Yani ma anyô lôk ngôk songon ba hadum anêñ aloyak hamô loñ êñ sondabên bêñ anôñ ba avômalô Samalia êyê ba eson kambom. Ma yani hathak habam yanida nena, "Ya anyô lôk athên." ¹⁰ Ma avômalô lôk athên bêñ lôk athên yaô ethak ititij yani ba enañ nena, "Yani intu ma Wapômbên anêñ lôklokwanñ atu ba elam nena Lôklokwanñ Bêñ." ¹¹ Wak bêñ anôñ ma yani hadum nôñ takêñ ba intu avômalô esopa yani ek êyê anêñ aloyak takatu ba hadum ba nômbithi hathak habitak lôbôlôn. ¹² Ma donjom Pilip hayô ba hanañ Abô Mavi hathak Wapômbên anêñ loñ lôklijyak lôk Yisu Kilisi anêñ athên. Êñ ma anyô lo avi bêñ anôñ êvhavijñ ba ithik ñañ. ¹³ Ma Saimon hêvhavijñ havijñ ba ithik yani halôk ñañ. Ma hasopa Pilip havenñ loñ nômbên atu ba yani hi ek hayê lavôñij lôk nômbithi lomaloma takatu ba Pilip hadum. Êñ ma hason kambom.

¹⁴ Aposel anêñ Jerusalem elañô nena avômalô Samalia lêk êvhavijñ Wapômbên anêñ abô. Êñ ma êv Pita lo Jon ba i hadên thêlô. ¹⁵ Thai êyô ma elañô nena avômalô Samalia takatu ba bôk êvhavijñ lo ithik ñañ hathak Anyô Bêñ Yisu anêñ athên, ma donjom miñ ewa Lovak Matherñ ami. Êñ ma thai eterñ mek ek thêlô neja Lovak Matherñ. ¹⁷ †Etak bahenñ hayô hêk thêlô, ma Lovak Matherñ hayô hamô i.

¹⁸ Saimon hayê aposel ju atu etak bahenijñ hayô hêk avômalô ma Lovak Matherñ hayô hamô i. Êñ ma hadum ek nêñ valuselenñ êndênñ thai ba hanañ, ¹⁹ "Nônêm lôklokwanñ intu êndênñ ya imbiñ ek yahatak yabahenñ hayô hêk anyô te, ma ôpênñ tem enja Lovak Matherñ."

²⁰ Ma Pita hanañ nena, "Aisê? Hosonñ nena hatôm nêñ Wapômbên anêñ wapôm vuli e? O nêñ yak ba nu loñ atum imbiñ anêñ valu! ²¹ O miñ hatôm undum Wapômbên anêñ ku êntêk imbiñ yêlô ami. Mi anôñ! Kapôlôm miñ thêthônñ hêk Wapômbên ma ami. ²² Aêñ ba onde kapôlôm liliñ ma otak anêñ kambom êñ. Ma oterñ mek êndênñ Anyô Bêñ ek etak anêñ kapô esak anêñ kambom takatu ba havunji hêk kapôlôm. ²³ Ya-hayê nena kapôlôm putup hathak kambom lomalama ma kambom anêñ lôklokwanñ havalonñ o loñ majañ bo-mañ."

²⁴ Ma Saimon hanañ nena, "Notenñ mek êndênñ Anyô Bêñ esak ya ek malaiñ takatu ba honañ miñ êpôm ya ami."

²⁵ Ma Pita lo Jon enañ Anyô Bêñ anêñ abô bêñ lôk enañ hathak nôñ takatu ba bôk êyê. Vêm ma êvôi

Jerusalem hathak loñbô ba enañ Abô Mavi bêñ havenñ Samalia iniñ malak nenanena.

Pilip lo anyô Itiopia te

²⁶ Ma Anyô Bêñ anêñ anela hanañ hadênñ Pilip, "Umbiyô ma ôndôk ba nu tamu loñôndê atu ba hatak Jerusalem ma hi Gasa, loñ êñ ma loñ thiliv." ²⁷ Êñ ma Pilip haviyô ma hasopa loñôndê êñ ma hayê anyô Itiopia te, yani ma anyô bêñ atu ba hayabiñ Itiopia iniñ kwîn Kandas anêñ valuselenñ. Ôpênñ bôk êvê thalôk vê ek indum anêñ ku. Ma hi Jerusalem ek hêv yenñ hadênñ Wapômbên. ²⁸ Vêm ma hale hi anêñ loñ hathak loñbô. Ma hathak anêñ kalis ba hi ma hasam kapya atu ba plopet Aisaia bôk hato. ²⁹ Ma Lovak Matherñ hanañ hadênñ Pilip, "Nu bidonñ ek kalis intu ma ombenñ imbiñ."

³⁰ Êñ ma Pilip halarñvijñ ba hi habobo kalis ma halarñô ôpatu hasam plopet Aisaia anêñ kapya. Ma Pilip hanañ hik liñ, "Hoyala abô intu ba hosam anêñ ôdôn e?"

³¹ Ma ôpênñ hanañ, "Tem yayala aisê? Anyôla miñ hamô ek enañ anêñ ôdônñ bêñ êndênñ ya ami."

Êñ ma hanañ nena Pilip esak anêñ kalis ba ni êmô imbiñ yani.

³² Ma Wapômbên anêñ abô atu ba ôpênñ hasam ma aêntêk,

"Elom yani hatôm boksipsip atu ba elom hi ek nijik vônô.

Lôk hatôm boksipsip nakadunñ atu ba ekapiñ vuluk vê ba bônônñ iyom,

lôk miñ halarñ ba hanañ abô te ami.

³³ Thêlô êv mama bêñ hadênñ yani, ma miñ idum abô thêthônñ hathak yani ami.

Thêlô ik yani vônô, ba intu limi mi."

Aisaia 53:7-8

³⁴ Ma anyô êñ hanañ hik Pilip liñ, "Plopet êñ hanañ hathak yanida, mena anyô yanñ?" ³⁵ Êñ ma Pilip hanañ Abô Mavi bêñ anôñ hathak Yisu hadênñ ôpênñ, mônñ ma Aisaia anêñ abô atu ba lêk hasam vêm ma hanañ Wapômbên anêñ abô vi havijñ.

³⁶ ††Thai evenñ loñôndê aleba êyô ñañ te, ma ôpênñ hanañ hadênñ Pilip, "Nôngô, ñañ êntêk hêk. Hatôm usik ya mena mi e?" ³⁸ Êñ ma ôpênñ hanañ ek nebalonñ kalis loñ. Ma thai lôk Pilip ibup ñañ ma Pilip hathik yani.

³⁹ Etak ñañ ma ketherñ oyanñ ma Anyô Bêñ anêñ Lovak Matherñ hawa Pilip vê. Ma ôpênñ miñ hayê Pilip hathak loñbô ami. Ma hi lôk lamavi. ⁴⁰ ††Ma Pilip hason kambom ek lêk habitak hayô Asotas. Êñ ma hi lomalak lomalak ba hanañ Abô Mavi bêñ havenñ aleba hayô Sisalia.

Sol hale kapô liliñ

9 ††Ma Sol hanañ abô lôklokwanñ denañ nena tem imbulijñ lôk injik avômalô takatu ba esopa Anyô

†† 8:36-37 Ap 10:47 ‡ Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Luk hato ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Êñ ma Pilip hanañ, 'Hôêvhavijñ avanônñ hêk kapôlôm, êñ ma o hatôm.' Ma yani hanañ vijañ, 'Yahêvhavijñ Yisu Kilisi Wapômbên anêñ Nakadunñ.' †† 8:40 Ap 21:8 ‡† 9:1 Ap 8:3

Bên Yisu vônô. Ma hi hadên anyô bên habôk da ² ek eto kapyâ êndên nê bênbên takatu ba eyabiñ Israeël in- in- unyak yeñ takatu hamô Damaskas. Kapyâ êñ hanañ nena Sol hapôm avômalô la esopa Yisu anên loñôndê, anyô mena avi, êñ ma embalon i ba enja ba êlêm Jelusalem êtôm nê koladôn. ³ Êñ ma hatak Jelusalem ma hi Damaskas. Ma habobo Damaskas ma ketheñ oyañ ma deda bên te anên leñ hatôm damak hêv ba habi hayô hêk yani. ⁴ Ma hêv yak halôk pik ma halañô abô te dalam hadên yani aêntêk, “Sol, Sol, hubuliñ ya eka?”

⁵ Ma Sol hanañ, “Anyô Bên, o opalê?”

Ma ôpên hanañ, “Ya Yisu ôpatu ba hubuliñ. ⁶ Umbiyô ba nu malak lôn kapô. Ma tem nenañ êndên o esak nôm atu ba undum.”

⁷ Ma nê takatu ba even haviñ Sol imiñ bônôn iyom. Thêlô elañô abô, ma doñtom miñ êyê anyôla ami. ⁸ Êñ ma Sol haviyô ma doñtom miñ hatôm ênjê tak ami. Ba intu evalon yani bañ ma edadi ba i Damaskas. ⁹ Hatôm wak lô ma yani mapusip ba miñ hayañ nôm lo hanum rñañ ami.

¹⁰ Yisu anên anyô ku te hamô Damaskas ba anên athên nena Ananias. Ma hayê wên te atu ba Anyô Bên hanañ hadên yani nena, “Ananias!”

Ma yani hanañ, “Anyô Bên, ya êntêk yahamô.”

¹¹ Ma Anyô Bên hanañ hadên yani, “Umbiyô ba nu Judas anên unyak hêk loñôndê atu anên athên nena Thêthôn. Ma onañ injik liñ nena, ‘Sol anên Tasus hamô mena mi e?’ Yani lêk hateñ mek. ¹² Ma hatulak ma hayê wên te nena anyô te anên athên nena Ananias halêm hatak bañ hayô hêk yani ek ênjê tak esak loñbô.”

¹³ Ma Ananias hanañ viyañ nena, “Anyô Bên, yaha- lañô abô bên anôn hathak ôpên. Yani hadum nôm kambom lomaloma hadên anêm avômalô matherñ anên Jelusalem. ¹⁴ Ma nê bênbên êbôk da êv lôklok- wañ hadên yani ba halêm loñ êntêk ek embalon avô- malô takatu ba êvhaviñ anêm athên.”

¹⁵ †Ma doñtom Anyô Bên hanañ hadên Ananias ne- na, “Nu. Bôk yahatak ôpên yôv ek imbitak yenañ anyô ku ba enja yenañ athên ba ni ek avômalô loñ buyañ lôk iniñ kiñ ma avômalô Israeël imbiñ. ¹⁶ ††Ma tem yangik malaiñ lomaloma takatu ba tem êpôm yani esak yenañ athên thô êndên yani.”

¹⁷ Êñ ma Ananias hi unyak atu kapô ma hatak bañ hayô hêk Sol ma hanañ, “Aiyañ Sol, Anyô Bên Yisu atu ba hapôm o halôk loñôndê hêv ya ba yahalêm ek nôngô tak esak loñbô lôk Lovak Matherñ êmbôlô kapôlôm siñ.” ¹⁸ Ma ketheñ oyañ ma nômla hatôm alim anên kalak hagililiñ hêk Sol madaluk. Ma hayê tak hathak loñbô. Haviyô ma Ananias hathik yani. ¹⁹ Vêm ma hayañ nôm doho ma hawa lôklokwañ hathak loñbô.

Sol hanañ Abô Mavi hamô Damaskas

Sol hamô haviñ Yisu anên nê ku takatu ba êmô Damaskas hatôm wak doho. ²⁰ Vêm ma hi Israeël iniñ unyak yeñ takatu ba hamô loñ êñ, ma hanañ bên nena Yisu ma Wapômbên anên Nakaduñ. ²¹ †Avômalô takatu

† 9:15 Ap 26:2; 27:24; Lom 1:5 †† 9:16 2Ko 11:23-28

ba elañô anên abô eson kambom ba enañ, “Ôpêntêk ma ôpatu ba bôk habuliñ avômalô takatu ba êvhaviñ Yisu anên athên anên Jelusalem e? Ma lêk halêm loñ êntêk ek embalon thêlô êtôm nê koladôn ba enja ba ni ek nê bênbên êbôk da, aên e?” ²² ††Ma doñtom Sol anên lôklokwañ halumbak hi ba hi. Ma anên abô hik thô hadên avômalô Israeël takatu ba êmô Damaskas nena Yisu ma Mesia atu. Ma thêlô eson kambom ba miñ hatôm nenañ abôla ami.

²³ Wak bên anôn hale ba hi ma avômalô Israeël anên loñ êñ ethak doñtom ba ibutiñ abô ek nijik Sol vônô.

²⁴ Ma doñtom Sol halañô abô hathak iniñ auk êñ. Wak lo bôlôvôn ma nê takên eyabiñ malak lôn êñ anên badên abôlêk ek nijik yani vônô. ²⁵ ††Ma doñtom bôlôvôn te ma Sol anên nê ku ewa yani ba etak halôk vak sam bên te kapô. Ma êlêlô halôk badên anên loñ lovak te ba hi tamu badên viyañ.

Sol hi Jelusalem

²⁶ ††Vêm ma Sol hi Jelusalem. Hayô ma lahaviñ êmô imbiñ avômalô êvhaviñ, ma doñtom thêlô sapên êkô ek yani lôk miñ êvhaviñ nena yani ma Yisu anên anyô ku te ami. ²⁷ †††Ma doñtom Banabas hawa Sol ba hi hayô ek aposel. Ma hanañ abô hathak Sol nena bôk hayê Anyô Bên halôk loñôndê ma Anyô Bên hanañ abô hadên yani. Ma hanañ nena Sol hamô Damaskas ma hanañ abô lôklokwañ hathak Yisu anên athên ma miñ hakô ami. Ma aposel êvhaviñ anên abô. ²⁸ Aên ba Sol hamô haviñ i. Ma hi ba halêm hamô Jelusalem kapô ma hanañ abô bên hathak Anyô Bên anên athên ma kô mi. ²⁹ Ma yani hi hanañ abô haviñ avômalô Is- laeël takatu ba ethak enañ abô Glik. Ma hawa iniñ auk vose ek nênimimbiñ Yisu. Ma doñtom thêlô lenj- maniñ ba idum ek nijik yani vônô. ³⁰ Ma abô êñ hi hapôm nê êvhaviñ. Ba intu ewa yani ba i Sisalia ma etak halôk yeñ te ek ni Tasus.

³¹ Êñ ma avômalô êvhaviñ anên Judia lo Galili ma Samalia êmô labali ba miñ anyôla hêv malaiñ hadên i ami. Ma thêlô ibitak lôklokwañ ma Lovak Matherñ ha- vatho thêlô kapôlônij loñ. Thêlô êmô Anyô Bên vibin ma êbô anên athên. Ma avômalô êvhaviñ ilumbak hi ba hi.

Pita hadum anyô havuvin te mavi

³² Pita hi haveñ lomalak lomalak. Ma wak te ma hi ek ênjê avômalô matherñ anên Lida. ³³ Loñ êñ ma hapôm anyô te ba anên athên nena Ainas. Yani kupik bôk havuvin ma hêk biñ iyom hatôm sondabên bahenji ba lahavulô. ³⁴ Ma Pita hanañ, “Ainas, Yisu Kilisi lêk had- um o mavi. Umbiyô ma umbuvi anêm yêm.” Ma ketheñ oyañ ma haviyô. ³⁵ Êñ ma avômalô Lida lôk Sa- lon sapên êyê yani, ma ele i liliñ ba esopa Anyô Bên.

‡ 9:21 Ap 8:3 †† 9:22 Ap 18:28 †† 9:25 2Ko 11:32-33 ††† 9:26 Gal 1:17-19 ††† 9:27 1Ko 9:1

Pita hik avi n̄ama te liŋ

³⁶ Anêŋ Jopa ma avi êvhaviŋ te ba anêŋ athêŋ nena Tabita, ma hathak abô Glik nena Dokas. Wak nômbênŋ intu ma yani hadum kobom mavi lomaloma lôk hêv avômalô siv sa. ³⁷ Pita hamô Lida denaŋ ma Dokas hapôm lijiŋ ba hama. Ma ithik anêŋ kupik ba êdô hêk unyak kapô te atu ba hêk daku vuliŋ. ³⁸ Jopa hamô habobo Lida ba intu avômalô êvhaviŋ elanô nena Pita lêk hamô Lida, êŋ ma êv anyô ju ba i hadêŋ yani ma enaŋ lôklokwaŋ nena, "Ôlêm ketheŋ!"

³⁹ Êŋ ma Pita hi haviŋ thai ba êyô Jopa. Ma ewa yani ba i unyak kapô ali atu ba hêk daku vuliŋ. Avi tôp bêt anôŋ êmô unyak kapô êŋ ba elan. Thêlô ekalabu Pita siŋ ma ewa iniŋ kwêv thilibuŋ lôk sôp takatu ba Dokas bôk hamô ma hadu ba hêv hadêŋ i ma ik thô hadêŋ yani.

⁴⁰ Ma Pita hanaŋ ba avômalô sapêŋ ele yaŋŋ ba i. Ma halek vadôŋ lêlô ma hateŋ mek. Vêm ma hik i liliŋ hadêŋ avi n̄ama êŋ ma hanaŋ, "Tabita, umbiyô." Ma madaluk hakyav ba hayê Pita ma haviyô hamô. ⁴¹ Ma Pita havalon̄ baŋ ma hêv yani liŋ haviyô hamiŋ. Ma halam avômalô matherŋ lôk avi tôp takatu ba êlêm. Ma hik thô nena yani lêk haviyô lôkmala hathak lon̄bô.

⁴² Abô hathak nôm atu ba Pita hadum halan̄viŋ haveŋ Jopa iniŋ lon̄ sapêŋ ba avômalô bêt anôŋ êvhaviŋ Anyô Bêt Yisu. ⁴³ Ma Pita hamô Jopa sonda doho haviŋ Saimon, ôpatu ba hapesan̄ nômkama hathak alim kupik.

Konilias halam Pita

10 Anyô Lom te hamô Sisalia ba anêŋ athêŋ nena Konilias. Yani ma anyô vovak laik te ba hayabiŋ nê vovak ôdôŋ te hatôm 100 takatu ba êmô Lom iniŋ nê vovak kapô ba elam i nena Nê Vovak Itali. ² Yani ma anyô hêv lêlê ek esopa Wapômbênŋ anêŋ lahaviŋ. Ba yani lôk vên̄i lôk nali ethak êmô Wapômbênŋ vibij. Yani hathak hêv valuselen̄ bêt anôŋ hadêŋ Israel iniŋ avômalô siv, ma wak nômbênŋ intu ma hathak hateŋ mek. ³ Wak te hatôm 3 kilok yaŋsiŋ ma hayê wêŋ te nena Wapômbênŋ anêŋ aŋela te halêm ma hanaŋ, "Konilias!"

⁴ Ma Konilias hatitiŋ aŋela êŋ lôklokwaŋ ba hakô kambom ma hanaŋ, "Anyô Bêt, aisê?"

Ma aŋela hanaŋ, "Anêm mek nômbênŋ atu ba hoten lôk wapôm takatu ba hôv hadêŋ avômalô siv, lêk habitak hatôm da mavi hêk Wapômbênŋ ma. ⁵ Aên ba nêm anyô doho ba ini Jopa ek neja anyô te anêŋ athêŋ nena Saimon, ma athêŋ yaŋ nena Pita ba nêlêm. ⁶ Ôpên hamô haviŋ anêŋ wase Saimon, ôpatu ba hapesan̄ nômkama hathak alim kupik. Anêŋ unyak hamô habobo ngwêk daŋ."

⁷ Aŋela hanaŋ abô takêŋ yôv ma hi. Êŋ ma Konilias halam anêŋ anyô ku ju lôk anyô vovak te atu ba hêk lêlê ek esopa Wapômbênŋ. Ôpên ma Konilias anêŋ anyô hamô haviŋ yani. ⁸ Ma Konilias hanaŋ abô takêŋ sapêŋ hadêŋ thêlô yôv, ma hêv i ba i Jopa.

Pita hayê wêŋ te

⁹ Haviyô hayaŋ anêŋ waklêvôn̄ biŋ ma thêlô lêk ebobo nêyô malak bêt Jopa. Ma wakma êŋ iyom ma Pita hathak unyak vov atu ba kalôn̄ ek eterŋ mek. ¹⁰ Ma hama kisi ba lahaviŋ enjaŋ nôm. Ma doŋtom êpôpêk nôm denaŋ ba ma hatulak ma hayê wêŋ te aêntêk.

¹¹ Len̄ abyanaŋ ma nômla hatôm sôp bêt te ba ibutiŋ anêŋ daŋ ayova lon̄ ma êlêlô halôk ba halêm. ¹² Sôp êŋ kapô ma alim lomaloma hamô. Alim doho even̄ hathak ven̄iŋ lo bahen̄iŋ ma vi êyêyê hathak bôbôn̄iŋ ma vi ma menak len̄lêvôn̄. ¹³ Ma abô te halêm hadêŋ yani nena, "Pita, umbiyô. Nuŋgwik ba non̄gwaŋ."

¹⁴ †Ma Pita hanaŋ, "Anyô Bêt, ya milôk. Nôm takêŋ ma balabuŋ hanaŋ nena lelaik ba miŋ bôk yahaŋ ami."

¹⁵ ††Ma abô êŋ hanaŋ hathak lon̄bô nena, "Nôm takatu ba Wapômbênŋ hadum ba habitak mabuŋ ma miŋ onan̄ nena lelaik ami."

¹⁶ Nôm êŋ habitak hatôm bôlôn̄ lô ma ketheŋ oyan̄ ma sôp lôk alim takêŋ hathak len̄ hathak lon̄bô ba hi.

¹⁷ Ma Pita lahabi wêŋ êŋ anêŋ ôdôŋ denaŋ ma nê takatu ba Konilias hêv i ba êlêm êyô. Thêlô êbôlêm Saimon anêŋ unyak aleba êyô imiŋ unyak abôlêk. ¹⁸ Ma elam nena Saimon atu ba elam nena Pita hamô mena mi e?

¹⁹ Ma Pita lahabi wêŋ atu denaŋ ma Lovak Matherŋ hanaŋ, "Ondaŋô, anyô lokwaŋlô êbôlêm o even̄. ²⁰ Ba intu nu tamu pik. Ma miŋ ôkô ek nu imbiŋ thêlô ami. Mi, yahêv thêlô ba êlêm ba intu nu imbiŋ i."

²¹ Ma Pita habup ma hanaŋ, "Ya ôpatu ba môlô ôbôlêm êŋ êntêk. Môlô ôlêm eka?"

²² Ma thêlô enaŋ, "Konilias hêv yêlô ba alêm. Yani ma Lom iniŋ anyô vovak laik te. Yani ma anyô thêthôn̄ ba hathak hamô Wapômbênŋ vibij. Ma avômalô Israel takatu ba eyala yani êyê nena yani ma anyô mavi te. Ma aŋela matherŋ te hanaŋ hadêŋ yani ek endam o ba nu anêŋ unyak ek endan̄ô abô takatu ba tem onan̄." ²³ Pita halan̄ô iniŋ abô ma hanaŋ ek ini nêmo unyak kapô imbiŋ yani.

Pita hayô Konilias anêŋ unyak

Lôkbôk ma Pita hi haviŋ thêlô ma nê êvhaviŋ doho anêŋ Jopa i haviŋ. ²⁴ Thêlô even̄ aleba êk lon̄ôndê, ma haviyô hayaŋ ma i ba êyô Sisalia. Ma Konilias hêv ma ek thêlô. Ma halam anêŋ avômalô lôk anêŋ nê môlô ba thêlô ethak doŋtom êmô anêŋ unyak kapô ba eyabiŋ Pita. ²⁵ Pita hayô unyak kapô ma Konilias halek vadôn̄ lêlô hamô valuvi ma habô yani. ²⁶ †Ma doŋtom Pita hanaŋ nena, "Umbiyô, ya ma anyô pik hatôm o."

²⁷ Ma Pita hanaŋ abô haviŋ yani ma hi unyak kapô ma hayê nena avômalô bêt anôŋ lêk ethak doŋtom ba êmô. ²⁸ Ma hanaŋ hadêŋ thêlô, "Môlô oyala nena Israel iniŋ balabuŋ hanaŋ lôklokwaŋ nena yêlô Israel miŋ hatôm namô imbiŋ avômalô lon̄ buyan̄ ba nambitak nayô iniŋ unyak kapô ami. Ma doŋtom Wapômbênŋ hik

† 10:14 Wkp 11:1-47; Ese 4:14 †† 10:15 Mak 7:15,19 † 10:26 Ap 14:13-15; ALK 19:10

thô hadênj ya nena miñ hatôm yandam anyô te nena lelaik mena kambom ami. ²⁹ Ba intu ôêv anyô ba êlêm ek neja ya, ma miñ yahanaj abôla ami. Mi, yahalêm iyom. Aênj ba hatôm onaj anêm auk atu ba holam ya ba yahalêm hathak bêñ êndênj ya mena mi e?"

³⁰ Ma Konilias hanañ, "Wak ayova hale ba hi ma yahamô yenañ unyak kapô ba yahatenj mek hadênj wak-ma êntêk hatôm 3 kilok yañsiñ. Êñ ma anyô te hamiñ yamalenj ba anênj kwêv lôk sôp ma thapuk anônj oyañ. ³¹ Ma hanañ, 'Konilias, Wapômbênj lêk halanô anêm mek lôk wapôm takatu ba hôêv hadênj nê siv. ³² Aênj ba nêm abô ni Jopa ek Saimon atu ba elam nena Pita. Yani hamô haviñ anênj wase Saimon ôpatu ba hapesañ nômkama hathak alim kupik. Anênj unyak hamô habobo ñgwêk danj.' ³³ Aênj ba yahêv abô kethenj ek o, ma hudum nôm mavi ba lêk hólêm yôv. Lêk yêlô sapênj athak doñtom ba amô Wapômbênj ma ek nadanô abô takatu ba Anyô Bênj hanañ hadênj o ek onaj êndênj yêlô."

Nê loñ buyañ elanô Abô Mavi

³⁴ †Êñ ma Pita hanañ abô hadênj thêlô nena, "Avanônj biñ, lêk yahayala nena Wapômbênj hadum kobom doñtom hadênj avômalô lodôn lodôn. Ma miñ lamavi hathak ôdônj te iyom ami. ³⁵ Mi, yani lamavi hathak avômalô lodôn lodôn sapênj atu ba elovak yani vibij ba idum nôm takatu ba thêthônj. ³⁶ Mólô oyala abô atu ba Wapômbênj hêv hadênj yêlô avômalô Israe. Abô êñ hanañ hathak Abô Mavi atu ba hadum ek avômalô nêmo yôhok imbiñ yani hathak Yisu Kilisi anênj ku. Yani ma avômalô sapênj iniñ Anyô Bênj. ³⁷ ††Ma mólô bôk oyala nômbênj atu ba habitak Israe iniñ loñ yôv. Mônj ma habitak anênj Galili ba Jon anyô hathik ñañ hanañ ek avômalô nisik ñañ. ³⁸ †Lôk oyala nena Wapômbênj bôk hêv Lovak Mathenj lôk lôklyak bêñ hadênj Yisu anênj Nasalet hatôm mek ek indum ku. Ma hi lomalak lomalak ma hadum mavi. Wapômbênj hamô haviñ yani ba intu hadum avômalô takatu ba êmô Sadan anênj lôklokwanj vibij ibitak mavi hathak loñbô.

³⁹ "Ma yêlô aposel anaj hathak nôm takatu ba yêlô ayê yani hadum havenj Jelusalem lôk Israe iniñ loñ sapênj bêñ hadênj avômalô. Thêlô ik yani hathak a ba hama, ⁴⁰ ma doñtom wak te lô ma Wapômbênj hik yani liñ hathak loñbô ek injik i thô êndênj avômalô. ⁴¹ ††Avômalô sapênj miñ êyê yani ami. Mi, yêlô nê takatu ba bôk halam yôv ek nanañ nôm takêntêk bêñ intu añ lo anum haviñ yani hadênj waklavônj haviyô hathak loñbô. ⁴² ††Ma yani hanañ hadênj yêlô ek yêlô nanañ anênj Abô Mavi bêñ êndênj avômalô lôk nanañ bêñ aêntêk, 'Wapômbênj bôk hatak yani yôv ek endanô avômalô lôkmala lôk ñama iniñ abô.' ⁴³ †††Plopet bô sapênj bôk enaj nena avômalô takatu ba êvhaviñ yani ma tem Wapômbênj nêm iniñ kambom vê esak anênj athênj."

⁴⁴ †††Pita hanañ abô êñ denañ ma Lovak Mathenj hayô hamô avômalô takatu ba elanô anênj abô. ⁴⁵ †Ma Israe iniñ nê êvhaviñ takatu ba iviñ Pita ba i, elanô thêlô enaj abô masôm lôk êbô Wapômbênj anênj athênj. Ba intu esonj kambom ba enaj nena, "Wapômbênj hêv Lovak Mathenj hadênj avômalô loñ buyañ hatôm alalô."

Êñ ma Pita hanañ, ⁴⁷ "Thêlô ewa Lovak Mathenj hatôm alalô nê Israe. Ma opalê hatôm imiñ thêlô loñ siñ ek nisik ñañ?" ⁴⁸ †Êñ ma hanañ nena, "Mólô nusik ñañ esak Yisu Kilisi anênj athênj." Nê takênj ithik ñañ yôv ma enaj ek Pita êmô wak doho imbiñ thêlô.

Pita hanañ hathak ku takatu ba hadum haviñ avômalô loñ buyañ

11 Aposel lôk avômalô êvhaviñ takatu ba êmô Judia elanô nena avômalô loñ buyañ lêk ewa Wapômbênj anênj abô haviñ. ² Vêm ma Pita havôhi Jelusalem hathak loñbô ma nê êvhaviñ takatu ba lôklokwanj ek neñgothe kupik, ethañ yani ³ ††ba enaj, "Hu nê loñ buyañ takatu ba miñ eñgothe kupik ami iniñ unyak ma hoanj nôm haviñ i eka?"

⁴ Êñ ma Pita hanañ hathak nômkama takatu ba habitak ba hanañ nena, ⁵ †† "Yahamô malak bêñ Jopa ba yahatenj mek hamô, êñ ma yahatulak ma yahayê wênj te aêntêk. Nômplate hatôm sôp bêñ te ba ibutin anênj danj ayova loñ ma êlêlô anênj leñ halôk ba halêm habup ek ya. ⁶ Ma sôp êñ kapô ma yahayê alim pik lomalomak takatu ba everj hathak verij lo bahenij ma alim kamunj kambom lôk alim vi atu ba êyêyê hathak bôbônij ma menak lenjêlvônj haviñ. ⁷ Êñ ma yahalanô abô te halam hadênj ya nena, 'Pita, umbiyô, nuñgwik ba nonjwanj.'

⁸ "Ma doñtom yahanaj, 'Anyô Bênj, ya milôk. Nôm takênj ma balabunj hanañ nena lelaik ba miñ bôk yahanaj dokte ami.'

⁹ "Êñ ma abô anênj leñ hanañ hathak loñbô nena, 'Nôm takatu ba Wapômbênj hadum ba habitak mabunj, ma miñ onaj nena lelaik ami.' ¹⁰ Abô êñ habitak hatôm bôlônj lô. Ma nôm takênj hathak leñ hathak loñbô ba hi.

¹¹ "Êñ ma kethenj oyañ ma anyô lokwanjêlô êyô imiñ unyak atu ba yahamô. Thêlô ma anyô bêñ te anênj Sisalia hêv i ba êlêm ek ya. ¹² Ma Lovak Mathenj hanañ hadênj ya, 'Nu umbiñ thêlô ma miñ ôkô ba lemluvi ami.' Ma aiyañ bahenji ba lahavute anênj Jopa atu ba bôk i haviñ ya êntêk lêk êlêm. Ma yêlô lôkthô abitak ayô ôpênj anênj unyak kapô. ¹³ Ma ôpênj hanañ nena yani hayê añela hayô anênj unyak kapô ba hanañ, 'Nêm anyô doho ba ini Jopa ek neja Saimon, anênj athênj yañ nena Pita ba êlêm. ¹⁴ †††Yani tem enaj abô êndênj mólô. Ma hathak abô êñ ma Wapômbênj tem nêm o lôk anêm avômalô bulubiñ.'

¹⁵ ††† "Aênj ba yahadum ek yanaj abô êndênj thêlô ma kethenj oyañ ma Lovak Mathenj halôk ba halêm hayô hamô thêlô hatôm sêbôk ba mônj anônj ma hayô hamô alalô. ¹⁶ ††Êñ ma yalenjhabi Anyô Bênj anênj abô atu ba

† 10:34 Lo 10:17; Lom 2:11 †† 10:37 Mat 4:12-17 † 10:38 Mat 3:16; Luk 4:17-21 †† 10:41 Luk 24:42-43; Ap 1:8 †† 10:42 Ap 17:31; 1Pi 4:5 ††† 10:43 Ais 53:5-6; Jer 31:34; Ap 2:38

††† 10:44 Ap 11:15; 15:8 † 10:45-46 Ap 2:4; 19:6 †† 10:48 Ap 19:5 ††† 11:3 Ap 10:28; Gal 2:12 †† 11:5 Ap 10:9-48 ††† 11:14 Ap 16:31 †† 11:15 Ap 2:4 †† 11:16 Ap 1:5

bôk hanañ nena, 'Jon hathik avômalô hathak ñañ, ma doñtom Wapômbên tem isik esak Lovak Mather.'
 17 Thêlô êvhaviñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi hatôm alalô bôk aêvhaviñ yani. Êñ ma Wapômbên hêv anêñ Lovak Mather hatôm wapôm hadên thêlô hatôm bôk ba hêv hadên alalô. Ba intu ya opalê ba hatôm yanggêk Wapômbên anêñ lahaviñ loñ siñ?"

18 †Thêlô elañô abô êñ ma bônôn ba êbô Wapômbên anêñ athên ba enañ, "Intu êñ, avômalô takatu ba ele kapôlônij liliñ ma Wapômbên tem enja thêlô ba nêñ lôkmalâ êndên i ma alalô Isael lôk nê loñ buyañ imbiñ."

Avômalô êvhaviñ anêñ Antiok

19 ††Ma ik Stiven vônô ma êv malaiñ hadên avômalô êvhaviñ vi haviñ. Ba intu nê êvhaviñ bên anôn anêñ Jelusalem êsôv ba i luvuluvu. Vi i Ponisia ma vi i ñgavithôm Saiplus ma vi i Antiok. Ma enañ Yisu anêñ Abô Mavi hadên avômalô Isael takatu ba êmô loñ takên iyom, ma nê loñ buyañ ma mi. 20 Ma doñtom nê êvhaviñ doho anêñ Saiplus lo Sailini, i Antiok ma enañ Anyô Bêñ Yisu anêñ Abô Mavi hadên avômalô Glik haviñ. 21 Ma Anyô Bêñ anêñ lôkliñyak hamô haviñ thêlô. Ba intu avômalô bên anôn êvhaviñ ba ik kapôlônij liliñ hadên Anyô Bêñ.

22 †Êñ ma avômalô êvhaviñ anêñ Jelusalem elañô abô hathak nôm takatu ba habitak Antiok ma êv Banabas ba hi loñ êñ. 23 Ma hi hayô ma hayê Wapômbên hêv anêñ wapôm hadên thêlô, ma yani lamavi. Ma hik thêlô sapên iniñ auk liñ ek nesopa Anyô Bêñ êñjêk kapôlônij êtôm wak nôm bên intu sapên. 24 Banabas ma anyô mavi ba hêvhaviñ lôkliñyak. Ma Lovak Mather hadum ku lôklokwañ hamô yani kapô. Ma avômalô bên anôn anêñ loñ êñ êvhaviñ Anyô Bêñ.

25 †Vêm ma Banabas hi Tasus ek êmbôlêm Sol. 26 Hapôm yani ma hawa ba hi Antiok hathak loñbô ba thai êmô hatôm sondabên te haviñ avômalô êvhaviñ anêñ Antiok ma êdôn avômalô bên anôn hathak Wapômbên anêñ abô. Antiok ma loñ môn anôn atu ba elam avômalô êvhaviñ nena Kilisi anêñ avômalô.

27 Banabas lo Sol êmô Antiok denañ ma plopet doho etak Jelusalem ba i tamu Antiok. 28 ††Ma thêlô te, anêñ athên nena Agabas, hamiñ ba hanañ hathak Lovak Mather anêñ lôklokwañ nena bôm bên tem imbitak pik sapên. (Hadên waklavôn Klodias hamô hatôm Lom iniñ kiñ ma abô êñ hik anôn.) 29 Aên ba avômalô êvhaviñ evak abô ek nêñêm valuselen ni ek iviyañ takatu ba êmô Judia ek nêñ thêlô sa. Nê êvhaviñ tomtom êv valuselen hatôm atu ba thêlô êpôm. 30 ††Thêlô isup yôv ma êv hadên Banabas lo Sol ek nêñêm êndên avaka takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ anêñ Jelusalem.

Helot hik Jems vônô ma hadô Pita hamô koladôn

12 Waklavôn atu ba nôm takên habitak ma Kin Helot Aglipa havalon avômalô êvhaviñ doho ek

nêñ vovañ êndên i imbiñ. 2 Ma hanañ ba edabên Jon anêñ yañ Jems laselo kisi hathak biñ vovak ba hama. 3 Ma hayê nena avômalô Isael lenijmavi hathak nôm êñ, êñ ma evalon Pita haviñ. Yani hadum nôm êñ hadên waklavôn Eyañ Polom Yis Mi. 4 Havalon Pita, êñ ma hadô hamô koladôn ma hatak yani halôk nê vovak ôdôn ayova baheniñ. Nê vovak ôdôn ayova êñ iniñ nê vovak hatôm ayova ayova eyabiñ yani. Helot lahabi nena waklavôn Hale ba Hi anêñ dañ, ma tem enja Pita ende yaiñ ba imiñ avômalô maleniñ ek enañ yani bên.

5 Pita hamô koladôn ma avômalô êvhaviñ eteñ mek lôklokwañ ek Wapômbên nêñ yani sa.

6 Ma bôlôvôn te ma Pita hêk sôm hêk nê vovak lokwanju malêvôn. Ma ekak bañ luvi hathak señ ju ba êthô hathak anyô vovak ju atu baheniñ. Ma sôp bidon vi eyabiñ koladôn abôlêk. Helot bôk hanañ yôv nena biyamôn lôkbôk ma tem neja yani ende yaiñ ek indum abô. 7 Ma ketheñ oyañ ma deda bên habi halôk koladôn kapô ma Anyô Bêñ anêñ añela te hayô. Ma hapetav Pita baya vi ma hik liñ ba hanañ, "Umbiyô ketheñ!" Ma señ ju atu hêv yak hêk Pita bañ.

8 Êñ ma añela hanañ hadên yani, "Umbuliv o siñ esak anêñ sôp ma nuñgwik anêñ bokñgôp." Ma Pita hadum aên ma añela hanañ, "Nuñgwik anêñ kwêv daim ba osopa ya." 9 Êñ ma Pita hasopa añela ba thai i, ma doñtom hason nena yani hayê wên ma miñ nôm avanôn ami. 10 †††Thai ele ba i ma êv nê eyabiñ koladôn abôlêk lokwanju atu liliñ ba ele ba i. Êñ ma thai i êyô badên abôlêk atu ba epesañ hathak aen, ma badên abôlêk êñ da hakyav ma thai ele yaiñ ba i malak bên. Ma esopa loñôndê te ba i. Ma ketheñ oyañ ma añela hatak Pita ba hi.

11 Yôv ma Pita anêñ auk hathak ba hanañ, "Lêk ya-hayala avanôn nena Anyô Bêñ hêv anêñ añela ba halêm hawa ya vê hêk Helot bañ lôk nôm kama sapên atu ba avômalô Isael eson nena tem nindum aên esak ya."

12 Yani lahabi abô êñ yôv ma hi Jon talêbô Malia anêñ unyak. Jon anêñ athên yañ nena Mak. Avômalô bên anôn lêk ethak doñtom ba eteñ mek êmô. 13 Ma Pita hapididiñ unyak abôlêk hamiñ viyañ ma avi ku te ba anêñ athên nena Loda, hi ek injik unyak abôlêk vê.

14 Ma doñtom halañô Pita laselo katô, êñ ma lamavi anôn ba halañviñ hi unyak kapô hathak loñbô ma miñ hik unyak abôlêk vê ami. Ma hanañ hadên thêlô, "Pita hamiñ unyak abôlêk!"

15 Ma thêlô miñ êvhaviñ yani ami ba enañ, "O avi mo-lo." Ma doñtom yani lôklokwañ ba hanañ, "Mi anôn, yanida intu hamiñ." Êñ ma enañ nena, "Betha Pita anêñ añela la."

16 Ma doñtom Pita hapididiñ unyak abôlêk hamiñ denañ. Êñ ma thêlô ik unyak abôlêk vê ma êyê Pita ba eson kambom. 17 Ma Pita hik thô hathak bañ nena thêlô bônôn ma hanañ hathak nôm takatu ba Anyô Bêñ hadum ba hawa yani vê hêk koladôn. Ma hanañ, "Nonañ abô êntêk êndên Jems lôk nê êvhaviñ vi imbiñ." Ma hatak i ba hi buyañ.

† 11:18 Ap 13:48; 14:27 †† 11:19 Ap 8:1-4 † 11:22 Ap 4:36
 †† 11:25 Ap 9:30 †† 11:28 Ap 21:10 ††† 11:30 Ap 12:25

††† 12:10 Ap 5:19

¹⁸ †Haviyô hayañ ma nê vovak takatu ba eyabiñ koladôn êyê nena Pita miñ hamô ami. Êñ ma eboloba ba enañ mayaliv, "Pita hamô sê?" ¹⁹ Ma Helot hêv nê vovak ba i ek nêmbôlêm Pita, ma doñtom miñ êpôm ami. Êñ ma hanañ hik nê takatu ba eyabiñ Pita hamô koladôn liñ lôklokwan nena idum aisê? Ma doñtom thêlô enañ nena injo. Êñ ma Helot hanañ ek nijik sapên vônô.

Vêm ma Helot hatak Judia ma halôk ba hi hamô Sisalia.

Kiñ Helot Aglipa hama

²⁰ Ma Helot bôk lamaniñ hathak avômalô Taia lo Saidon. Ba hi hamô Sisalia, êñ ma thêlô evak abô ek ini nepesañ abô imbiñ yani ek malê nena thêlô ethak ewa nôm halêm anêñ kiñ anêñ loñ. Ba intu thêlô enañ abô haviñ Blastas ôpatu ba hayabiñ Helot anêñ unyak kapô ma yani halôk ek nêmbôlêm sa. Êñ ma hatak wakma te ek thêlô nepesañ abô imbiñ kiñ.

²¹ Ma wakma êñ hayô ma Helot hik kiñ iniñ nômkama kêkêlô ma hi hamô anêñ loñ kiñ. Êñ ma hanañ abô hadên avômalô takên. ²² Ma elam aêntêk, "Abô êntêk ma miñ anyô leñselo ami. Mi, wapômbên te laselo."

²³ ††Ma Helot halañô iniñ abô ba lamavi hathak i ma miñ habam Wapômbên anêñ athên ami. Ba intu kethen oyañ ma Anyô Bêñ anêñ añela hik yani ba matiñyak yaônena eyañ yani ba hama.

²⁴ †Malaiñ lomalama hapôm avômalô êvhaviñ, ma doñtom Wapômbên anêñ abô halumbak ba halañviñ ba hi luvuluvu.

²⁵ ††Ma Banabas lo Sol ik iniñ ku atu ba êv hadên thai dañ siñ halôk Jelusalem, ma ele i Antiok hathak loñbô. Ma ewa Jon atu ba elam nena Mak ba hi haviñ thai.

Êv Banabas lo Sol ek ini nenañ Wapômbên anêñ abô

13 Êntêk ma plopet lôk nê êdôn Wapômbên anêñ abô takatu ba êmô Antiok iniñ athên: Banabas lo Simeon elam nena Niga † ma Lusius anêñ Sailini lo Sol ma Manain bôk ba thai lôk Kiñ Helot Antipas yaóna ma even haviñ i. ² ††Wak te ma thêlô ethak doñtom ba evak balabuñ nômbôlêm ek neteñ mek ma êv yey hadên Anyô Bêñ. Êñ ma Lovak Mather hanañ nena, "Notak Banabas lo Sol ek nindum ku takatu ba yahalam thai ek nindum." ³ †††Êñ ma thêlô evak balabuñ ek netak nômbôlêm neteñ mek esak loñbô. Vêm ma etak baherñ hayô hêk thai ma êv thai ba i ek nindum ku takatu ba Lovak Mather hanañ.

Banabas lo Sol i ngavithôm Saiplus

⁴ Ma Lovak Mather hêv thai ba i ibup tamu malak Selusia, ma ethak yey te ba i ngavithôm Saiplus. ⁵ †Thai ethak malak Salamis ma enañ Wapômbên anêñ Abô

Mavi hamô Israel iniñ unyak yey takatu ba êmô loñ êñ. Ma Jon Mak haven haviñ thai ek nêmbôlêm sa.

⁶ Thai even ngavithôm Saiplus anêñ lomalak nenana aleba êyô Papos. Loñ êñ ma thai êyê anyô Israel te atu ba hathak hadum ngôk songon. Yani ma plopet abôyañ haviñ. Ba anêñ athên nena Ba-Yisu. ⁷ Yani hathak hamô haviñ Lom iniñ anyô bên atu ba hayabiñ loñ êñ, ba anêñ athên nena Segius Polus. Segius Polus ma anyô lôk auk mavi. Yani lahaviñ endañô Wapômbên anêñ abô ba intu halam Banabas lo Sol ba êlêm. ⁸ Ma doñtom Ba-Yisu hadum ek esale thai iniñ abô thô ma lahaviñ injik Lom iniñ anyô bên anêñ auk liliñ ek miñ nêmbôlêm thai iniñ abô ami. (Ba-Yisu anêñ athên hathak abô Glik nena Elimas ma anêñ ôdôn ma anyô lôk ngôk songon.) ⁹ Êñ ma Lovak Mather hava Sol atu ba elam nena Pol kapô siñ, ma hatitiñ Elimas lôklokwan ma hanañ nena, ¹⁰ "O ma Sadañ anêñ nakaduñ ba intu hôpôlik hathak kobom takatu ba thêthôn!

Kapôlôm hayô siñ hathak abôyañ lôk kambom lomalo-ma sapên. Wak nômbên intu ma hothavuthiñ Anyô Bêñ anêñ abô thêthôn ba habitak hatôm abôyañ.

¹¹ ††Aên ba onañô! Anyô Bêñ anêñ bañ tem epetav o êndên êntêk. Ba malem tem pusip ba miñ hatôm nômbôlêm wak anêñ deda ami ma tem ômô aên dokte vêmam."

Ma kethen oyañ ma Elimas hayê nômlate hatôm bu-liv lôk momañiniñ hava madaluk siñ. Ma yani havalon nômkama yakyak ek êpôm anyô te ek embalon yani bañ ba endom yani ba ni. ¹² Anyô bên Lom atu hayê nômbôlêm êñ ma hason kambom hathak Anyô Bêñ anêñ abô atu ba thai enañ ma hêvhaviñ.

Thai enañ Abô Mavi hamô Antiok anêñ Pisidia

¹³ †††Ma Pol thêlô etak Papos ma ewa yey ba i Pega anêñ plovins Pampilia. Ma doñtom Jon Mak hatak thêlô ba havôhi Jelusalem hathak loñbô. ¹⁴ Êñ ma etak Pega ma i Antiok anêñ Pisidia. Ma Sabat ma thêlô i êyô avômalô Israel iniñ unyak yey ma êlôk êmô. ¹⁵ Esam abô balabuñ lôk plopet iniñ abô yôv, êñ ma unyak yey iniñ nê bên êv abô hadên Pol thêlô ba enañ, "Aiyañ thêlô, unim abôla hamiñ ek nobatho avômalô iniñ kapôlônñ loñ, êñ ma nonañ."

¹⁶ Ma Pol haviyô hamiñ ma hik thô hathak bañ ba hanañ, "Môlô avômalô Israel lôk nê loñ buyañ takatu ba ôév yey hadên Wapômbên, nodañô ya! ¹⁷ ††Sêbôk ma Israel iniñ Wapômbên halam alalôaniñ bumalô thêlô ba etak iniñ loñ ba i êmô Ijip ma habi anêñ wapôm sam hadên i ba ibitak lôkmangñ. Ma haven yam ma halom thêlô vê hêk Ijip hathak anêñ lôklokwan bên. ¹⁸ †††Ma êmô loñ thiliv hatôm sondabên 40 ba idum kambom lomalama, ma doñtom hayabiñ thêlô mavi. ¹⁹ ††Ma yani hêv avômalô Kenan ôdôn baherñi ba lahavuju vê ma hêv iniñ pik hadên avômalô Israel ba evalon hatôm iniñ pik. ²⁰ †††Nôm takên bôk habitak ba hale ba hi hatôm sondabên 450.

† 12:18 Ap 5:22-24 †† 12:23 Dan 5:20 † 12:24 Ais 55:11
 †† 12:25 Ap 11:29-30; 15:37 †† Niga anêñ ôdôn nena nê kupik
 loñgavu. ††† 13:2 Ap 9:15 ††† 13:3 Ap 6:6 † 13:5 Ap 12:12;
 15:39

†† 13:11 Ap 9:8 ††† 13:13 Ap 15:38 †† 13:17 Kis 1:7; 6:6;
 12:51 ††† 13:18 Nam 14:34; Lo 1:31-32 †† 13:19 Lo 7:1; Jos 14:1
 †† 13:20 Het 2:16; 1Sml 3:20

“Vêm ma Wapômbên hatak nê doho ek neyabinj avômalô Israe. Ma hatak tomtom da iniñ waklavôn neyabinj endeba êyô plopet Samuel anênj waklavôn.

²¹ †Vêm ma avômalô Israe enañ hik Wapômbên liñ ek nêm kiñ êndên thêlô ma Wapômbên hatak Sol ek imbitak kiñ. Yani ma Kis nakaduñ ba habitak anênj Benjamin anênj ôdôn. Yani hayabinj Israe hatôm sondabên ⁴⁰. ²² †Vêm ma Wapômbên hêv yani vê ma hatak Devit habitak thêlô iniñ kiñ. Ma hanañ hathak Devit aêntêk, ‘Yahayê Jesi nakaduñ Devit kapô ma hatôm yada yakapôlôn. Yani tem indum nômkama sapênj êtôm yenañ yalenj haviñ.’

²³ † “Ma Devit anênj limi ma Wapômbên hêv Yisu ôpatu ba nêm Israe bulubiñ hatôm bôk ba habutiñ abô haviñ i. ²⁴ †Yisu miñ bôk hadum anênj ku ami denañ ma Jon hanañ ek avômalô Israe nede kapôlônij liliñ ba nisik nañ. ²⁵ †Jon anênj ku anênj dañ lêk habobo ma hanañ, ‘Môlô lemimhabi aisê hathak ya? Ya ma miñ Mesia atu ba môlô oyabinj ek nêm môlô bulubiñ ami. Mi, yani tem embenj ya yam. Yani ma anyô lôk athên ma ya ma yaônalôk ba intu miñ hatôm yakôm ba yapole anênj vakapô bokngôp anênj yak vê ami.’

²⁶ “Aiyañ thêlô, môlô takatu ba Ablaham anênj limi lôk môlô takatu ba nê loñ buyañ ba ômô Wapômbên vibinj, odanjo. Abô takatu ba hathak bulubiñ, êñ ma Wapômbên hêv ek alalô sapênj. ²⁷ Avômalô Jelusalem lôk iniñ nê bêngbên miñ eyala Yisu êñ ami. Ba intu thêlô enañ ek nijik yani vônô, êñ ma esopa plopet iniñ abô takatu ba esam hadênj Sabat sapênj ba abô takênj intu hik anônj. ²⁸ †Thêlô miñ êpôm anênj kambom la ek nijik yani vônô ami, ma doñtom enañ hik Pailat liñ ek injik yani vônô. ²⁹ †Thêlô idum nômkama sapênj hatôm bôk ba plopet eto hathak yani, êñ ma êv yani vê hêk alovalañarsin ma êdô yani hêk siô. ³⁰ Ma doñtom Wapômbên hik yani liñ haviyô hêk nãma hathak loñbô, ³¹ †ma wak bên anônj ma anênj avômalô takatu ba bôk everj haviñ yani anênj Galili ba i Jelusalem êyê yani. Ma nê takatu ba bôk êyê nômkama takênj intu lêk enañ bên hadênj alalôaniñ avômalô.

³² “Ma lêk yêlô anañ Abô Mavi êntêk bên hadênj môlô nena Wapômbên lêk hik Yisu liñ hêk nãma ba intu abô takatu ba Wapômbên bôk havak haviñ bumalô thêlô ma lêk hik anônj hathak iniñ nali alalô. Hatôm bôk eto hêk Kapya Yer anênj abô ju nena,

“O ma yenañ Okna,

lêk yahabitak anêm Lemambô.’

Kapya Yer 2:7

³⁴ “Wapômbên hik yani liñ hêk nãma ba miñ hatôm ema esak loñbô ba kupik epalê ami. Hatôm bôk eto nena,

“Yahanañ avanônj biñ nena tem yanêm mek mathen mavi êndênj môlô êtôm bôk ba yahabutiñ ek yanêm êndênj Devit.’

Aisaia 55:3

³⁵ “Ma bôk ik auk êntêk thô hêk buyañ nena,

† 13:21 1Sml 8:5,19; 10:20-24 †† 13:22 1Sml 13:14; 16:12; Sng 89:20 ‡ 13:23 2Sml 7:12-16 †† 13:24 Mat 3:1-2 ‡‡ 13:25 Jon 1:20,27 ††† 13:28 Mat 27:22-23 ††† 13:29 Mat 27:59-60 § 13:31 Ap 1:3,8

“Ma tem miñ ôdô anêm Anyô Mathen anênj kupik ênjêk siô ba epalê ami.’

Kapya Yer 16:10

³⁶ “Devit miñ hato abô êñ hathak yanida ami. Mi, Wapômbên halam yani ek indum anênj ku êtôm anênj waklavôn atu ba hamô lôkmala vêm ma hama. Ma elav yani haviñ limi ba anênj kupik hapalê. ³⁷ Ma doñtom ôpatu ba Wapômbên hik liñ, miñ kupik hapalê ami.

³⁸ “Aênj ba aiyañ thêlô, nodanjo katô. Lêk yêlô anañ hadênj môlô nena hathak Yisu ma Wapômbên tem nêm môlônim kambom vê. ³⁹ †Anyôla miñ hatôm esopa Mose anênj abô balabuñ lôkthô ek Wapômbên endam yani nena anyô thêthônj ami. Mi anônj, ma doñtom lêk avômalô takatu ba êvhaviñ Yisu, Wapômbên hayê thêlô nena nê thêthônj ba miñ lahabi iniñ kambom hathak loñbô ami. ⁴⁰ Noyabinj am ek abô takatu ba plopet bôk enañ miñ injik anônj imiñ môlô ami. Thêlô bôk enañ aêntêk,

⁴¹ “Môlô nê obi Wapômbên liliñ, nodanjo katô!

Tem yandum nômla bênj te imbitak ênjêk môlô malêvônj.

Ba anyôla hanañ nômkama atu ba tem imbitak bênj hadênj môlô,

ma tem miñ nônmimbinj ami.

Ba intu tem indum môlô nosonj kambom lôk yambu-liñ môlô ba noma.”

Habakuk 1:5

⁴² Pol hanañ abô yôv ma thai lôk Banabas idum ek nede yaiñ ma avômalô enañ nena, “Sabat yanj endake ma mamu nonañ abô esak nômkama takêntêk esak loñbô.”

⁴³ Sa anênj dañ ma avômalô Israe lôk nê loñ buyañ takatu ba ibitak êyô Israe iniñ êvhaviñ kapô esopa Pol lo Banabas. Thai enañ abô doho haviñ hadênj thêlô ek injik thêlônij auk liñ ek nesopa Wapômbên anênj lahaviñ ba nimiñ lôklokwanj ek anênj wapôm embatho thêlô loñ.

⁴⁴ Ma Sabat atu hayô ma habobo avômalô Antiok sapênj êyô ek nedanjo Wapômbên anênj abô takatu ba thai tem nenañ. ⁴⁵ Ma doñtom nê bêngbên Israe vi êyê avômalô nômbênj êñ ba leñjndañ ba enañ abôma hathak abô takatu ba Pol hanañ.

⁴⁶ ††Êñ ma Pol lo Banabas miñ êkô ami ma enañ hadênj thêlô nena, “Wapômbên hêv yai ba alêm ek nanañ anênj abô êndênj môlô nê Israe êmônj. Ma doñtom môlô ôpôlik hathak abô êñ. Môlô ôdô lôkmala atu ba tem nêmkama êtôm wak nômbênj intu sapênj e? Aênj ba yai lêk atak môlô ba a ek avômalô loñ buyañ. ⁴⁷ Hatôm atu ba Anyô Bênj hanañ hadênj yai nena, “Yahatak o hatôm deda ek avômalô loñ buyañ ek onañ Abô Mavi esak bulubiñ atu ba tem yanêm êndênj avômalô embenj pik bênj êntêk endeba êyô anênj dañ.”

Aisaia 49:6

⁴⁸ Avômalô loñ buyañ elañj abô êñ ba leñjnmavi ba enañ nena Anyô Bênj anênj abô ma mavi anônj. Ma avômalô takatu ba Wapômbên bôk hatak i yôv ek nêmkama

† 13:39 Lom 10:4 †† 13:46 Ap 3:26; 18:6

lôkmala êtôm wak nômbênj intu sapênj, lôkthô êvhaviñ.

⁴⁹ Ma Anyô Bêñ anênj abô halilup haveñ loñ êñ sapênj. ⁵⁰ Ma doñtom nê Israeł doho i hadênj malak êñ anênj nê bêñbênj lôk avi bêñbênj takatu ba ethak êmô Wapômbênj vibiñ ma ik iniñ auk liñ ek nimbuliñ Pol lo Banabas. Êñ ma thêlô evatho avômalô malak êñ loñ ek nêñem vovañ êndênj thai. Idum aênj vêm ma êv thai vê hêk iniñ loñ ba i. ⁵¹ †Êñ ma thai ik vonçovañ vê hêk venjñkapô ek injik thô nena thêlô idum kambom ma thai etak i ba i malak Aikoniam. ⁵² Ma doñtom nê êvhaviñ anênj Antiok lenjñmavi anônj ba Lovak Matheñ hava thêlô kapôlônjñ siñ.

Pol lo Banabas êmô Aikoniam

14 Pol lo Banabas êyô malak Aikoniam ma esopa iniñ kobom ba i Israeł iniñ unyak yeñ. Ma thai enañ abô mavi anônj ba intu avômalô Israeł lôk nê loñ buyañ bêñ anônj êvhaviñ. ² Ma doñtom nê Israeł takatu ba miñ êvhaviñ ami ik avômalô loñ buyañ iniñ kapôlônjñ liñ ba idum thêlô lenjñmaniñ kambom hadênj avômalô êvhaviñ. ³ †Aênj ba thai êmô loñ êñ sawa daim ma enañ Anyô Bêñ anênj abô bêñ ma kô mi. Ma Anyô Bêñ havatho thai loñ ek nindum lavônjñ lôk nômbithi lomaloma. Hathak nôñ êñ ma hik thô hadênj avômalô nena anênj wapôm takatu ba hêv ek nêñ avômalô bulubiñ ma avanônj biñ. ⁴ Êñ ma avômalô malak êñ evak i vose hi ôdônj ju. Ôdônj yañ imiñ haviñ avômalô Israeł takatu ba miñ êvhaviñ ami ma yañ imiñ haviñ aposel. ⁵ †Vêm ma avômalô loñ buyañ lôk avômalô Israeł takatu ba êpôlik ek thai evak abô ek nimbuliñ thai ba nitu thai vônô esak valu. ⁶ Ma doñtom thai elañ abô êñ ma êsôv ba i malak Listla lo Debi hêk Likonia kapô lôk loñ vi atu ba hêk habobo loñ êñ. ⁷ Ma thai evenj loñ takênj ba enañ Abô Mavi hadênj avômalô.

Pol lo Banabas êmô Listla

⁸ Malak Listla ma anyô vavuviñ te hamô. Sêbôk ba talêbô havathu yani ma miñ bôk haveñ dokte ami. ⁹ Wak te ma Pol hanañ Abô Mavi hadênj avômalô ma yani halañ anênj abô. Ma Pol hatitiñ yani ma hayê nena anênj hêvhaviñ hatôm indum yani mavi. ¹⁰ Êñ ma Pol halam nena, "Umbiyô umiñ." Ma ketheñ oyañ ma ôpênj haviyô hamiñ ba haveñ.

¹¹ †Ma avômalô takatu ba êmô loñ êñ êyê nôñ atu ba Pol hadum. Ma elam hathak iniñ abô Likonia nena, "Lêk wapômbênj lokwanju êwê i hatôm anyô ju êntêk ba êlôk ba êlêm ek alalô!" ¹² Thêlô iniñ wapômbênj môñ ma Sus ba intu elam Banabas nena Sus. Ma elam Pol nena Helmes ek malê nena Helmes ma iniñ wapômbênj atu ba hathak hanañ abô hamôn. ¹³ Wapômbênj Sus anênj malakba hamô malak bêñ viyaiñ. Ma anênj anyô habôk da lôk avômalô sapênj lenjñhaviñ nêñem da êndênj thai. Aênj ba Sus anênj anyô habôk da hawa bokmarñkao malô doho lôk alokwanj vuak atu idu

† 13:51 Mat 10:14; Ap 18:6 †† 14:3 Mak 16:20; Hib 2:4 † 14:5 Ap 14:19 †† 14:11 Ap 28:6

hathak yak ma ele malak bêñ anênj badênj abôlêk ek nêñem da êndênj thai.

¹⁴ Ma doñtom aposel Banabas lo Pol elañ abô êñ, ma ekakaviñ iniñ kwêv ma elañviñ ba i imiñ avômalô nômbênj atu malêvônj ma elam, ¹⁵ †† "Avômalô Listla! Môlô udum aênj eka? Yai ma anyô pik hatôm môlô. Yai alêm ek nanañ Abô Mavi êndênj môlô ek notak nôñ oyañ takêntêk atu ba ôêv yeñ hadênj i ma unu êndênj Wapômbênj lôkmala. Yani hapesañ pik lo leñ ma ng-wêk lôk nômkama sapênj atu ba hamô kapô. ¹⁶ ††† Sêbôk ma yani hatak avômalô sapênj ek nesopa thêlôda iniñ auk. ¹⁷ ††† Ma doñtom hathak lavônjñ ma yani hadum ek avômalô neyala yani. Yani hathak hadum mavi hadênj môlô ba hêv ôthôm lôk hadum ba unim nôñ ku kapô hik anônj. Ma hêv nôñ bêñ anônj hadênj môlô lôk hadum ba môlô lemimmavi anônj." ¹⁸ Thai enañ abô takênj, ma doñtom avômalô nômbênj êñ iniñ auk ma mayaliv ba idum lôklokwanj ek nêñem da êndênj thai.

¹⁹ †Vêm ma nê Israeł doho anênj Antiok lo Aikoniam êyô ma enañ abô bêñ anônj hadênj avômalô Listla aleba ik iniñ auk liliñ ba êyê Pol lo Banabas nena nê kambom. Êñ ma ik Pol hathak valu ma êvôv yani hale malak bêñ viyaiñ ba hi ba esonj nena lêk hama yôv. ²⁰ Ma doñtom nê êvhaviñ êyô ba ekalabu yani siñ, êñ ma yani haviyô ma havôhi malak bêñ kapô hathak loñbô. Haviyô hayañ ma thai lôk Banabas i malak Debi.

Thai êvôi Antiok anênj Silia

²¹ Thai enañ Abô Mavi haveñ malak bêñ Debi. Ma idum ba avômalô bêñ anônj ibitak nê êvhaviñ. Vêm ma êvôi Listla lôk Aikoniam ma Antiok hathak loñbô ²² ††† tek evatho nê êvhaviñ iniñ kapôlônjñ loñ lôk enañ nena nebalonj iniñ êvhaviñ loñ lôklokwanj. Ma enañ haviñ nena, "Alalô tem naja malaiñ lomaloma ek nasopa Wapômbênj anênj loñ lôkliñyak anênj loñôndê." ²³ Ma Pol lo Banabas etak avaka hatôm lomalak lomalak ek neyabiñ avômalô êvhaviñ. Êv mek hathak thêlô ma etak i halôk Anyô Bêñ atu ba thêlô êvhaviñ bañ. Vêm ma thêlô sapênj evak balabuñ ek nôñ ma eterj mek ek Anyô Bêñ embaloñ thêlô loñ.

²⁴ Ma thai i plovins Pampilia ma elom hêk loñôndê atu hêk plovins Pisidia ba i êyô Pampilia. ²⁵ Êñ ma thai enañ Yisu anênj abô hadênj avômalô Pega anênj Pampilia. Vêm ma êlôk ba i Atalia.

²⁶ ††† Ma anênj Atalia ma ethak yeñ ba i Antiok anênj Silia, loñ sêbôk atu ba ewa mek ek Wapômbênj nêñ anênj wapôm êndênj thai esak ku takatu ba idum aleba lêk anênj dañ. ²⁷ ††† Êyô Antiok ma isup avômalô êvhaviñ ethak doñtom ma enañ hathak nôñ takatu ba Wapômbênj hêv thai sa ba idum bêñ. Lôk enañ nena, "Wapômbênj hakyav nê loñ buyañ iniñ unyak abôlêk êvhaviñ vê ba vi dedaunj lêk êvhaviñ." ²⁸ Ma thai êmô loñ êñ sawa daim haviñ avômalô êvhaviñ.

†† 14:15 Sng 146:6; Ap 10:26 ††† 14:16 Ap 17:30 ††† 14:17 Jer 5:24 † 14:19 Ap 17:13; 2Ko 11:25 †† 14:22 Ap 15:32; 1Te 3:3 ††† 14:26 Ap 13:1-2 †† 14:27 Ap 15:4,12

Sam habitak Jerusalem

15 †Ma nê Judia doho êlôk ba i Antiok ma êdôn avômalô êvhavij ba ena nena, “Môlô miñ oñgothe kupik vê hatôm bôk ba Mose hanañ ami, êñ ma Wapômbên tem miñ nê môm bulubij ami.” ² †Pol lo Banabas elañ abô takatu ba ena ma miñ êlôk hathak iniñ auk êñ ami. Ba intu thêlô êkôki bên anôn. Êñ ma nê êvhavij elam Pol lo Banabas lôk nê êvhavij doho ek ini Jerusalem ek nepesañ abô êñ imbiñ aposel lôk avaka vi. ³ Ba intu êv i ba i. Ma ever Pinisia lo Samalia malêvôn ba ena hadên avômalô êvhavij anên lomalak nenanena hathak nôm takatu ba Wapômbên bôk hadum ba avômalô loñ buyañ ele kapôlônij liliñ ba êvhavij Wapômbên. Ma avômalô êvhavij takên elañ abô êñ ma leñijmavi anôn.

⁴ †Êyô Jerusalem ma avômalô êvhavij lôk iniñ avaka doho lôk aposel ewa thêlô thô. Ma Pol lo Banabas enañ hathak nôm takatu ba Wapômbên hêv thai sa ba idum bên. ⁵ Êñ ma Palisi vi atu ba êvhavij Yisu iviyô imiñ ma ena, “Avômalô loñ buyañ takatu ba êvhavij, êñ ma nê Mose anên abô balabuñ vibij lôk neñgothe anyô iniñ kupik vê. Ma êdô ma dô.”

⁶ Aên ba aposel lôk avaka takatu ba êmô ethak doñtom ek nekaksa esak abô êñ. ⁷ †Thêlô enañ abô pôk bên anôn aleba Pita haviyô hamiñ ma hanañ, “Aiyañ thêlô, môlô oyala nena sêbôk ma Wapômbên halam ya hêk môlô malêvôn ek yanañ Abô Mavi êndên avômalô loñ buyañ ek nedañ abô nêñemimbiñ.

⁸ †Wapômbên hayala avômalô kapôlônij. Ma hêv anên Lovak Mather hadên avômalô loñ buyañ hatôm hêv hadên alalô ek hik thô nena yani lamavi ek enja thêlô imbiñ. ⁹ Wapômbên miñ hadum nômlate hadên alalô avômalô Israel ma hadum nômla yañ hadên thêlô ami. Mi, thêlô êvhavij yani ba intu yani havôkwij thêlô kapôlônij. ¹⁰ †Ma alalô lôk bumalô thêlô miñ hatôm naja malaiñ takatu ba Mose anên balabuñ hanañ ami. Ma aisê ka môlô udum ek nôñem malaiñ êndên avômalô loñ buyañ takatu ba êvhavij? Môlô udum aên ek nômbi Wapômbên la liñ e? ¹¹ †Ma doñtom alalô êvhavij nena Wapômbên hêv alalô bulubij hathak Anyô Bên Yisu anên wapôm. Ma thêlô aên iyom.”

¹² Pita hanañ yôv ma Pol lo Banabas iviyô enañ abô ma lôkthô elañ ba bônôn iyom. Thai enañ abô hathak lavônij lôk nômbithi lomalama takatu ba Wapômbên hatak halôk thai bahenij ba idum haven avômalô loñ buyañ malêvôn.

¹³ †Thai enañ yôv ma Jems hanañ, “Aiyañ thêlô, nodañ yenañ abô. ¹⁴ Saimon lêk hanañ hadên alalô yôv nena Wapômbên hik anên lahavij thô hathak hawa avômalô loñ buyañ vi ek nimbitak êtôm anên avômalô. ¹⁵ Ma plopet iniñ abô bôk enañ aên iyom. Ba te bôk hatô nena,

¹⁶ “Embeñ yam ma tem yandaelêm,

† 15:1 Gal 5:2 †† 15:2 Gal 2:1 † 15:4 Ap 14:27 †† 15:7 Ap 10:1-43 †† 15:8 Ap 10:44; 11:15 ††† 15:10 Mat 11:30; Gal 3:10 ††† 15:11 Gal 2:16; Ep 2:5-8 § 15:13 Gal 2:9

ma yapesañ Devit anên loñ lôklijyak atu ba bôk hapu yôv ek imbitak lôklokwañ esak loñbô.

Ma loñ lôklijyak êñ anên nômkama takatu ba bôk kambom,

ma tem yapesañ lukmuk esak loñbô.

¹⁷ Ek avômalô takatu ba êmô denañ lôk avômalô loñ buyañ takatu ba bôk yahêv yenañ athên hadên i hatôm nêpôm Anyô Bên.

Ya Anyô Bên atu ba tem yandum nôk takêntêk, intu yahanañ aên.

¹⁸ Ma nôk takên intu bôk yahik thô hadên yenañ avômalô.’

Amos 9:11-12

¹⁹ “Aên ba yenañ auk ma aêntêk. Avômalô loñ buyañ takatu ba bôk ele kapôlônij liliñ ba i hadên Wapômbên ma miñ nanêm malaiñ êndên i ami. ²⁰ †Mi, alalô nato kapyâ êndên thêlô ma nanañ ek miñ nejañ nôk takatu ba anyô êv hatôm da hadên ngôk dahô ami, nôk êñ intu lelaik hêk Wapômbên ma. Lôk netak sek waliliñ, ma miñ nejañ alim takatu ba evak laselo siñ ba thalalen hamô kapô siñ lôk ninum thalalen ami. ²¹ Êñ ma hatôm. Ek malê nena sêbôk aleba lêk ma enañ Mose anên abô bên haven lomalak lomalak lôk esam hamô Israel iniñ unyak yeñ hadên Sabat sapên. Ba intu nê loñ buyañ hatôm neyala.”

Eto kapyâ hi ek nê êvhavij anên loñ buyañ

²² Êñ ma aposel lôk avaka ma avômalô êvhavij sapên ibutiñ abô nena nendam iniñ anyô doho ek ini Antiok imbiñ Pol lo Banabas. Ma elam iniñ anyô bên ju. Yañ ma Judas, anên athên yañ nena Balsabas, ma yañ ma Silas. ²³ Ma eto kapyâ te ba êv hadên thêlô. Kapyâ êñ hanañ aêntêk.

Yêlô avaka lôk aposel, môlônim môlôviyan, yêlô ato kapyâ êntêk hadên môlô avômalô loñ buyañ takatu ba ôêvhavij ba ômô malak Antiok lôk plovin Silia lôk Silisia. Aiyañ thêlô, waklêvôn mavi.

²⁴ Yêlô alañ yôv nena yêlôaniñ avômalô doho bôk êthôk ba ibuliñ môlônim auk ba êv malaiñ hadên môlô hathak abô takatu ba enañ. Yêlô miñ êv i ba êthôk ami. Mi, thêlôda êthôk. ²⁵ Ba intu yêlô alôk ek nanêm anyô doho ba nêsôk imbiñ Pol lo Banabas, thai atu ba yêlô leñijhaviñ bên anôn. ²⁶ Thai bôk etak iniñ lôkmala ek nindum Yisu Kilisi anên ku.

²⁷ Aên ba yêlô êv Judas lo Silas ek nepesañ abô ek embatho kapyâ êntêk loñ. ²⁸ ††Yêlô lôk Lovak Mather adô nanêm malaiñ êndên môlô. Ba intu yêlô leñijhaviñ môlô nosopa abô takêntêk iyom. ²⁹ Miñ oñgwañ nôk takatu ba anyô êv hatôm da hadên ngôk dahô ami. Lôk miñ nunum thalalen ami ma miñ oñgwañ alim takatu ba ekak leñselo siñ ba thalalen hamô kapô ami, lôk notak sek waliliñ. Môlô udum aên, ma mavi.

Waklêvôn mavi môlô lôkthô.

³⁰ Eto kapyâ êñ yôv ma êv hadên thêlô ba ewa ba i tamu Antiok. Êyô Antiok ma elam avômalô êvhavij ethak doñtom ma êv kapyâ êñ hadên thêlô. ³¹ Ma avô-

§† 15:20 Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16 ††† 15:28 Mat 23:4

malô Antiok esam kapya êḡ, ma kapya êḡ havatho thêlô loḡ ba thêlô lenḡmavi anôḡ. ³² Judas lo Silas, thai ma plopet. Ba enaḡ abô bêḡ anôḡ ek evatho ḡê êvhav-
iḡ loḡ lôk idum thêlô nimitak lôklokwaḡ. ³³ Êmô loḡ
êḡ wak doho vêm ma avômalô êvhavḡ anêḡ loḡ êḡ êv
mek labali hadêḡ thai ma êv thai ba êvôḡ hadêḡ ḡê tak-
sêbôk ba êv thai ba êlêm. ^{†35} Ma doḡtom Pol lo Ban-
abas êmô Antiok ma idum ku havḡ avômalô bêḡ anôḡ
ek enaḡ lo êdôḡ avômalô hathak Anyô Bêḡ anêḡ abô.

Pol lo Banabas evak i vose

³⁶ Wak doho hale ba hi ma Pol hanaḡ hadêḡ Ban-
abas, "Alai ana ek nagê avômalô êvhavḡ embenḡ malak
nenanena taksêbôk ba alai anaḡ Anyô Bêḡ anêḡ abô
hadêḡ i. Ma nagê nena thêlô êmô mavi mena mi e?"
³⁷ ††Ma Banabas lahavḡ enja Jon atu ba elam nena Mak
imbiḡ thai, ³⁸ ‡ma doḡtom Pol hanaḡ nena, "Ôpêḡ bôk
hatak alai halôk plovinḡ Pampilia ma miḡ havḡ alai ba
hadum ku ami. Ba intu dô." ³⁹ Thai êkôki mathalalen
aleba thai evaki vose. Ba Banabas hawa Mak havḡ
yani ba thai ethak yerḡ ba i ḡgavithôm Saiplus. ⁴⁰ Ma
Pol hawa Silas havḡ yani. Êḡ ma avômalô êvhavḡ
anêḡ Antiok êv mek ek Wapômbêḡ anêḡ wapôm êmô
imbiḡ thai. Vêm ma etak i ⁴¹ ba i plovinḡ Silia lôk Silisia
iniḡ malak nenanena ba evatho avômalô êvhavḡ loḡ.

Timoti hi havḡ Pol lo Silas

16 †Pol hi hayô Debi lo Listla. Loḡ êḡ ma anyô
hêvhavḡ te hamô ba anêḡ athêḡ nena Timoti.
Talêbô ma avi Isael te atu ba hêvhavḡ. Ma lambô ma
anyô Glik te. ² ††Ma avômalô êvhavḡ anêḡ Listla lo
Aikoniam enaḡ nena Timoti ma anyô mavi. ³ Aêḡ ba
Pol lahavḡ ôpêḡ ni imbiḡ yani. Ma doḡtom lahabi ne-
na avômalô Isael takatu ba êmô loḡ êḡ eyala nena
Timoti anêḡ lambô ma anyô Glik te. Ba intu hawa Tim-
oti ba hi ek nenḡothe anêḡ kupik vê. ⁴ †††Ma thêlô evenḡ
ba i lomalak lomalak ma enaḡ abô takatu ba aposel
lôk avaka bôk evak anêḡ Jelusalem ek avômalô ne-
sopa. ⁵ Aêḡ ba avômalô êvhavḡ ibitak lôklokwaḡ
hathak iniḡ êvhavḡ ba wak nômbêḡ intu ma êvôv avô-
malô lukmuk êyô ba ilumbak hi ba hi.

Pol hatulak ma hayê wêḡ hathak anyô Masedonia te

⁶ †††Ma Lovak Matherḡ miḡ halôk ek Pol thêlô ini ne-
naḡ Wapômbêḡ anêḡ abô embenḡ plovinḡ Esia ami. Ba
intu i Plijia lo Galesia iniḡ malak nenanena. ⁷ Ma êyô
pik Misia anêḡ daḡ ma idum ek ini plovinḡ Bitinia, ma
doḡtom Yisu anêḡ Lovak Matherḡ miḡ halôk ek ini loḡ
êḡ ami. ⁸ Ba intu thêlô êv Misia liliḡ ma i tamu Tloas.
⁹ Ma bôlôvôḡ ma Pol hatulak ma hayê wêḡ te nena
anyô plovinḡ Masedonia te hamiḡ ma hapetenak nena,
"Ôlêm Masedonia ek nêḡ yêlô sa." ¹⁰ Pol hayê wêḡ êḡ
yôv ma yêlô apesaḡ i kethêḡ ek ana Masedonia. Yêlô

† Nê lôkauk vi enaḡ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk de-
naḡ. Abô êḡ ma aêntêk: Ma doḡtom Silas hik auk liliḡ ba hamô An-
tiok ba miḡ havôhi ami. †† 15:37 Ap 12:12,25 ‡ 15:38 Ap 13:13;
Kol 4:10 †† 16:1 Ap 14:6; 2Ti 1:5 †† 16:2 Plp 2:19-22 ††† 16:4
Ap 15:23-29 ††† 16:6 Ap 18:23

ayala nena Wapômbêḡ dalam yêlô ek ana nanaḡ Abô
Mavi êḡ bêḡ êndêḡ thêlô.

Lidia hanaḡ Pol anêḡ abô ba hêvhavḡ Yisu

¹¹ Vêm ma yêlô athak yerḡ te hêk Tloas ba a nôḡnôḡ
hadêḡ ḡgavithôm Samotles ma wak yerḡ ma a Niapolis.
¹² Vêm ma yêlô a Pilipai. Malak êḡ ma Masedonia iniḡ
malak bêḡ ma avômalô Lom takatu ba eyabiḡ pik
takêḡ ethak êmô loḡ êḡ. Ma yêlô amô wak doho hamô
loḡ êḡ.

¹³ Ma Sabat hayô ma yêlô ale malak bêḡ anêḡ badêḡ
abôlêk ba a ḡaḡ te hêk viyaiḡ. Yêlô lenḡḡhabi nena loḡ
etenḡ mek hêk habobo ḡaḡ êḡ la. Ma ḡaḡ êḡ ma yêlô
ayê avi doho ethak doḡtom ba êmô. Êḡ ma yêlô alôk
amô havḡ thêlô ma anaḡ abô hadêḡ i. ¹⁴ Ma avi Ta-
iataila te hanaḡ abô êḡ, ba anêḡ athêḡ nena Lidia. Avi
êḡ hadum ku valu hathak sôp thalalenḡ ek avômalô êv
vuli ma hathak hêv yerḡ hadêḡ Wapômbêḡ. Anyô Bêḡ
hik avi êḡ anêḡ kapô liliḡ ek hanaḡ Pol anêḡ abô ba
hêvhavḡ. ¹⁵ Vêm ma yani lôk avômalô takatu ba êmô
anêḡ unyak sapêḡ ithik ḡaḡ. Êḡ ma yani hanaḡ hadêḡ
yêlô, "Môlô lêk ôyê ya hatôm avi yahêvhavḡ Anyô Bêḡ,
êḡ ma nôlêm nôḡmô yenaḡ unyak." Ma yani ḡaḡgasi
yêlô aleba yêlô a anêḡ unyak.

Etak Pol lo Silas halôk koladôḡ

¹⁶ Wak te ma yêlô a loḡ neteḡ mek ma avi te atu ba
anêḡ alaḡsi êmô hapôm yêlô. Yani ma avi lôk ḡḡok ba
anêḡ ḡḡok hathak hêv yani sa ek hayala nôḡ takatu
ba tem imbitak embenḡ yam ba hanaḡ bêḡ. Yani hathak
havôv valu bêḡ hathak anêḡ ku êḡ ba hêv hadêḡ anêḡ
alaḡsi. ¹⁷ †Yani hasopa yêlô lôk Pol ma dalam kaêk
lôbôlôḡ aêntêk, "Nê êntêk êḡ ma Wapômbêḡ Lenḡ
Anôḡ Biḡ anêḡ ḡê ku. Ba lêk enaḡ hathak malêla
takatu ma nundum ek Wapômbêḡ nêḡ môlô bulubiḡ."
¹⁸ Wak bêḡ anôḡ ma yani hathak dalam aêḡ aleba hab-
uliḡ Pol kapô kambom anôḡ. Ba intu hik i liliḡ ma
hanaḡ hadêḡ ḡḡok êḡ nena, "Hathak Yisu Kilisi anêḡ
athêḡ ma yanaḡ êndêḡ o nena otak avi intu ba nu!" Ma
kethêḡ oyaḡ ma ḡḡok êḡ hatak avi êḡ.

¹⁹ Ma avi êḡ anêḡ alaḡsi êyê nena iniḡ loḡôndê nêbôv
valuselenḡ lêk mi, êḡ ma evaloḡ Pol lo Silas ba êvôv thai
ba i malak lôḡ êḡ anêḡ loḡ ethak doḡtom halôk ek
nimiḡ ḡê idum abô hathak mallerḡ. ²⁰ ††Ewa thai ba
êyô ek ḡê takatu ba idum abô hathak ba enaḡ, "Anyô
ju êntêk ma ḡê Isael. Thai enaḡ ek avômalô nesopa
kobom takatu ba kambom ek alalô avômalô Lom. Ba
intu ibi avômalô malak bêḡ êntêk lenḡḡ liḡ ba
lenḡḡḡaḡa mayaliv."

²² †††Ma avômalô bêḡ anôḡ enaḡ abô lôk lenḡḡmaniḡ
hathak thai havḡ. Êḡ ma ḡê takatu ba idum abô
hathak enaḡ ek nimbiniḡ kwêv thô ma nebalii thai
esak yak waberḡ. ²³ Evali thai kambom anôḡ vêm ma ibi
thai halôk koladôḡ kapô. Ma enaḡ hadêḡ ôpatu ba
hayabiḡ koladôḡ nena eyabiḡ thai dedaunḡ mavi.

§ 16:17 Mak 1:24 †† 16:20-21 Mak 13:9 ††† 16:22 2Ko
11:25; 1Te 2:2

²⁴ Ôpên halanô abô ên, ma hawa thai ba halôk ba hi hadô hamô tamu koladôn kapô ali atu ba hêk vibin anôn ma eson venjij halôk alokwan abyan ba hadahal-ij venjij loj.

²⁵ Ma bôlôvôn biñ ma Pol lo Silas eten mek ba êv yen hadên Wapômbên, ma nê koladôn vi elanô. ²⁶ Ma kethen oyan ma duvian bên te hayô ba hayôkwij koladôn anên landij. Ma koladôn abôlêk sapên hakyav ma sen takatu ba ibutin thêlô venjij lo bahenij sapên hêv yak. ²⁷ †Ma ôpatu ba hayabin koladôn haviyô ma hayê koladôn anên abôlêk sapên lêk abyan. Ma lahabi nena nê koladôn sapên lêk êsôv ba i, ba intu hadadi anên biñ vovak ek embatho yanida vônô esak. ²⁸ Ma donjom Pol dalam lôklokwan, “Minj ômbi o vônô ami! Yêlô sapên êntêk amô!”

²⁹ Êñ ma ôpên halam ek neja atum êlêm ma halanvin ba hi koladôn kapô, ma hakô ba halowalin ba hêv yak halôk Pol lo Silas malenij. ³⁰ ††Vêm ma hawa thai ba hi yain ma hanan, “Anyô bên luv, yandum malê ek yanja bulubin?”

³¹ Ma thai enan vian, “Ônêmbin Anyô Bên Yisu ma tem Wapômbên nê m lôk anêm avômalô bulubin.” ³² Êñ ma thai enan Anyô Bên anên abô hadên yani lôk avômalô takatu ba êmô anên unyak kapô. ³³ Bôlôvôn denan ma yani hawa thai ba hi hathik inij palê. Vêm ma Pol lo Silas ithik ôpên lôk anên avômalô sapên. ³⁴ Ma yani hawa thai ba hi anên unyak ma hêv nôm hadên thai. Yani lôk anên avômalô sapên lenjij-mavi anôn ek lêk êvhavin Wapômbên.

³⁵ Haviyô hayan lôkbok ma nê takatu ba idum abô hathak êv inij sôp bidon ba i hadên ôpatu ba hayabin koladôn ma enan nena, “Otak anyô ju intu ba ini.”

³⁶ Ma ôpatu ba hayabin koladôn hi hanan hadên Pol nena, “Nê takatu ba idum abô hathak enan nena mamu lôk Silas notak koladôn ba unu. Ba intu unu lôk kapôlômim labali.”

³⁷ Ma donjom Pol hanan hadên sôp bidon takên nena, “Yai ma nê Israe ma Lom havin. † Ma donjom ik yai oyan ma min enan yaianij kambom bên ami. Ma ibi yai halôk koladôn kapô. Ma Lom inij balabun hanan nena min hatôm nindum aên êndên nê Lom ami. Ma lêk ekopak ba idum ek netak yai menan ba ana e? Mi anôn! Thêlôda nêlêm ma neja yai vê ênjêk koladôn.”

³⁸ Ma sôp bidon ewa abô ên ba i enan hadên nê takatu ba idum abô hathak. Ma elanô nena thai ma nê Lom havin, êñ ma thêlô êkô kambom. ³⁹ Ma thêlô i ma ibui hadên Pol lo Silas ma ewa thai ele yain. Ma enan nena, “Hatôm mamu notak loj êntêk ba unu e?” ⁴⁰ Êñ ma thai etak koladôn ma ele yain ma i Lidia anên unyak. Ma êyê avômalô êvhavin ma enan abô doho ek embatho inij kapôlônij loj. Vêm ma etak i ba i.

† 16:27 Ap 12:18-19 †† 16:30 Ap 2:37 ‡ Abô ên anên ôdôn hathak Abô Inglis nena ‘Citizenship’. Pol hawa thai lôk Silas sa ba hanan nena thai ma Israe citizen lôk Lom citizen havin. Lom inij abô majan te nena min hatôm nijik Lom inij citizen te oyan ami. Ba intu nê bên idum abô hathak ibulin Lom inij abô majan. Nôngô abô êñ vi hêk Aposel 22:25-29.

Pol lo Silas êmô Tesalonaika

17 Pol lo Silas êv malak Ampipolis lo Apolonia liliñ ma i thêthô ba êyô Tesalonaika. Ma Israe inij unyak yen te hamô loj êñ. ² Sabat te lô ma Pol hasopa anên kobom ba habitak hayô unyak yen êñ kapô. Ma hadôn avômalô hathak Wapômbên anên kapya. ³ Ma hik thô nena kapya êñ ma hanan nena Mesia tem enja vovan ba ema ma imbiyô esak lojbô. Êñ ma Pol hik thô nena, “Yisu atu ba yahanan hadên môm, ôpên intu Mesia êñ.” ⁴ Ma avômalô Israe doho lôk avômalô Glik bên anôn atu ba êmô Wapômbên vibin lôk avi lôk athên bên doho elanô ma êvhavin ba i ivin Pol lo Silas.

⁵ Ma donjom avômalô Israe lenjidan ba ewa nê kambom doho anên loj ethak donjom halôk ba isup avômalô bên anôn ethak donjom ek nijik avômalô malak êñ inij kapôlônij liñ. Ma thêlô elanvin ba i Jeson anên unyak ek nêmbôlêm Pol lo Silas ek nebalon thai ba neja ende yain ba ini nê nê êndên avômalô nôm-bên atu. ⁶ Ma donjom minj êpôm thai ami, êñ ma êvôn Jeson lôk nê êvhavin doho ba ewa i hi hadên nê bêngbên loj êñ malenij ma elam aêntêk, “Nê êntêk êñ idum nôm kambom havin pik lôkthô aleba lêk êyô loj êntêk. ⁷ ††Ma Jeson hawa thêlô thô ba hadô i hamô anên unyak. Nê takên êdô nê môm Lom inij Kin Sisa anên abô majan vibin ba enan nena, ‘Kin yan hamô ba anên athên nena Yisu.’” ⁸ Nê bêngbên lôk avômalô nôm-bên atu elanô abô êñ ma eson kambom ba kapôlônij halin i kambom. ⁹ Yôv ma malak êñ anên nê bêngbên enan hadên Jeson thêlô nena, “Nônêm valuselen ek injik thô nena tem minj nundum kambom êñ esak lojbô ami. Ba ômô tinij, ma tem noja unim valu esak lojbô.” Êñ ma êv valu ma etak i ba i.

Avômalô Belia bên anôn êvhavin Yisu

¹⁰ Bôlôvôn êñ iyom ma nê êvhavin êv Pol lo Silas vê hêk Tesalonaika ba i Belia. Êyô Belia ma i Israe inij unyak yen. ¹¹ Avômalô Belia inij kobom ma mavi anôn ek avômalô Tesalonaika inij. Thêlô elanô Pol lo Silas inij abô lôk kapôlônij mavi ba wak nôm-bên intu ma êyê Wapômbên anên kapya ek nêgê nena inij abô ma avanôn mena mi. ¹² Êñ ma avômalô Israe bên anôn êvhavin ma avi Glik lôk athên bên doho lôk anyô Glik bên anôn êvhavin aên iyom.

¹³ Vêm ma avômalô Israe anên Tesalonaika elanô nena Pol hanan Wapômbên anên abô hadên avômalô Belia. Êñ ma thêlô i loj êñ ma elela inij auk ek thêlô lenjimanij. ¹⁴ Kethen oyan ma nê êvhavin anên Belia êv Pol ba hi ngwêk dan, ma Silas lo Timoti iyom êmô Belia. ¹⁵ Ma nê takatu ba elom Pol ba i ma ivin yani ba i Athens. Ma etak Pol ek nêbôn, ma hêv abô hadên i ek nenan êndên Silas lo Timoti nena ini kethen.

Pol hamô Athens

¹⁶ Pol hayabin thai hamô Athens ma hayê nena nê lôn êñ inij ngôk dahô bên anôn êmô ba kapô malain kam-

†† 17:7 Luk 23:2; Jon 19:12

bom. ¹⁷ †Aên ba yani hi avômalô Israël iniñ unyak yen kapô ma hanañ abô haviñ avômalô Israël lôk avômalô loñ buyañ takatu ba êmô Wapômbên vibin. Ma wak nômbên intu ma yani hathak hi loñ ethak doñtom halôk ek enañ abô imbin avômalô takatu ba êmô loñ êñ. ¹⁸ Ma nê lôkauk ôdôn ju êmô, yan iniñ athên nena Epikulian ma yan ma Stoik. Thêlô elañô Pol hanañ Abô Mavi hathak Yisu lôk anên haviyô hathak loñbô. Ba intu thêlô lôk Pol êkôki. Ma vi enañ, “Anyô abô mayaliv êntêk hadum ek enañ malê?” Ma vi enañ, “Yani hanañ hathak wapômbên masôm doho.” ¹⁹ Yôv ma thêlô ewa Pol ba i êdô hamô Aliopagas, loñ atu ba avômalô ethak doñtom ek enañ abô hathak auk lomaloma anên ôdôn. Ma thêlô enañ, “Yêlô lenjinhavin nayala auk lukmuk takatu ba honañ hadên avômalô. ²⁰ Abô takatu ba honañ ma hatôm abô masôm ek yêlô. Aên ba yêlô lenjinhavin nayala anên ôdôn.” ²¹ Wak nômbên intu ma avômalô Atens lôk avômalô loñ buyañ takatu ba êmô Atens ethak doñtom ek nedañô abô esak auk lukmuk takatu ba hayô ek nenañ abô pôk esak. Ma miñ idum nômla yan haviñ ami. Ba intu lenjinhavin nedañô Pol anên abô.

²² Êñ ma Pol haviyô hamiñ Aliopagas malenjin ma hanañ, “Môlô nê Atens, lêk yahavenj môlônim loñ ba yahayê nôm takatu ba môlô ôêv yen hadên. Ma yahapôm loñ êbôk da te ba abô te hanañ nena, ‘Loñ êntêk ma wapômbên te atu ba yêlô athôn paliñ anên loñ êbôk da.’ Ba intu yahayala nena môlô udum nôm lomaloma ek ôêv athên bên hadên unim wapômbên lomaloma. Ma wapômbên atu ba môlô ôthôn paliñ ba ôêv yen hathak, êntêk tem yanañ bên êndên môlô.

²⁴ †† “Wapômbên atu ba hapesañ pik lôk anên nômkama sapên, ma yani ma pik lo lenj iniñ alañ. Ma miñ hamô unyak matherj atu ba elav hathak bahenjin ami.

²⁵ †Yanida hêv lovak kapôlônjin lôk lôkmala ma nômkama sapên hadên avômalô lôkthô. Ma yani miñ hêv yak hathak nômlate ek anyôla nêv yani sa ami, ma mi.

²⁶ Hathak anyô doñtom iyom ma yani habi avômalô lodôn lodôn sapên vê ek nêmo pik bên êntêk sapên. Yanida hatak iniñ waklavôn lôk iniñ loñ takatu ba nêmo. ²⁷ ††Wapômbên hadum nôm takên ek avômalô sapên nêgê ba nêmbôlêm yani atu ba êthôn. Ma doñtom miñ hamô daim ek alalô tomtom ami.

²⁸ “Mi, hatôm anyô lôkauk te bôk hatô nena, ‘Yani habibôm hayô hêk alalô vov ba awa lôkmala lôk averj ma lôkmala anên ôdôn ma halêm anên yani iyom.’ Ma unim nê lôkauk te bôk hatô nena, ‘Alalô ma yani anên nali.’

²⁹ †† “Avanôn biñ nena alalô ma Wapômbên anên nali ba intu miñ mavi ek lenjimbini nena yani ma hatôm dahô takatu ba epesañ hathak gol lo seleva ma valu ami. Mi, dahô takên ma anyô epesañ hathak bahenjin lôk iniñ auk iyom. ³⁰ Sêbôk ma avômalô êthôn Wapômbên paliñ ba intu yani miñ hêv kambom êñ anên viyan hadên i ami. Ma doñtom yani lêk hanañ lôklokwan

hadên avômalô pik sapên nena nede kapôlônjin liliñ.

³¹ ††Yani bôk hatak waklavôn te yov ek nindum abô. Ma bôk hatak anyô te ek indum ku êñ thêthôn. Ôpên bôk hama ma Wapômbên hik liñ hêk nama ek injik thô nena yani tem endañô avômalô sapên iniñ abô.”

³² Thêlô elañô Pol anên abô hathak anyô haviyô hêk nama, êñ ma vi ibi anên abô êñ liliñ ma doñtom vi enañ, “Yêlô lenjinhavin nedañô anêm abô esak nôm êntêk esak loñbô.” ³³ Vêv ma Pol hatak thêlô ba hi.

³⁴ Thêlô doho êvhavin ba esopa yani. Thêlô êñ te ma Dionisius, yani ma Aliopagas iniñ anyô te, lôk avi te ba anên athên nena Damalis, ma doho haviñ.

Pol hi Kolin

18 Vêv ma Pol hatak Atens ma hi Kolin. ² ††Ma hapôm anyô Israël te ba anên athên nena Akwila. Yani anên malak ôdôn ma plovins Pontus. Bôk lovênj Plisila êmô malak Lom anên Itali vêv ma Kirj Klodias hanañ ek avômalô Israël sapên netak Lom ba ini. Aên ba thai i Kolin. Ba intu Pol hi ek ênjê thai. ³ †Thai ethak idum ku epesañ unyak hathak alim kupik ek nêv vuli. Ku êñ ma Pol anên ku hathak hadum ba intu hamô haviñ thai ba hadum ku êñ haviñ. ⁴ Sabat sapên ma Pol hi Israël iniñ unyak yen ma hanañ abô haviñ thêlô ek injik avômalô Israël lôk Glik iniñ auk liliñ ek nêv mimbini.

⁵ ††Ma Silas lo Timoti etak Masedonia ma êlôk ba i Kolin, êñ ma Pol hatak anên ku epesañ sôp ma hanañ Wapômbên anên abô iyom. Ba hanañ bên hadên avômalô Israël nena, “Yisu ma Mesia atu.” ⁶ ††Vêv ma thêlô êpôlik hathak Pol ma enañ abôma hathak yani. Êñ ma yani hik vongovañ vê hêk anên kwêv ek injik Wapômbên anên lamaniñ thô ma hanañ hadên thêlô, “Malaiñ atu ba tem êpôm môlô, êñ ma môlôda unim kambom ma miñ yenañ kambom ami. Ma lêk yahatak môlô avômalô Israël ma yaha ek avômalô loñ buyañ.”

⁷ Êñ ma Pol hatak unyak yen hêk ma hi hamô Titius Jastas anên unyak. Ôpên ma anyô loñ buyañ atu ba hathak hêv yen hadên Wapômbên ba anên unyak hamô habobo unyak yen atu. ⁸ Ma Klisus, anyô bên atu ba hayabiñ Israël iniñ unyak yen, lôk anên avômalô takatu ba êmô anên unyak êvhavin Anyô Bên. Ma avômalô Kolin bên anôn elañô Pol anên abô ba êvhavin ma ithik nãñ.

⁹ Ma bôlôvôn te ma Pol hayê wênj ma Anyô Bên hanañ hadên yani nena, “Onañ abô takên bênj ma miñ ôkô ba o bônôn ami. ¹⁰ ††Yahamô haviñ o ba miñ hatôm anyô late êyô ba imbuliñ o ami. Mi, yenañ avômalô bên anôn êmô malak êntêk.” ¹¹ Aên ba Pol hamô Kolin ba hadôn avômalô hathak Wapômbên anên abô hatôm sondabênj te lôk ayôn bahenji ba lahavute haviñ.

¹² Waklavônj Galio hayabiñ plovins Akaia, êñ ma avômalô Israël anên Kolin ethak doñtom ba idum lenjinhavin hathak Pol ba ewa yani ba i loñ idum abô.

† 17:17 Ap 18:19 †† 17:24 1Kirj 8:27; Ap 7:48 † 17:25 Sng 50:12; Ais 42:5 †† 17:27 Sng 145:18; Jer 23:23 †† 17:29 Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26

††† 17:31 Sng 96:13 ††† 18:2 Lom 16:3 § 18:3 Ap 20:34 †† 18:5 Ap 17:14-15 ††† 18:6 Ap 13:46,51; 20:26 †† 18:10 Jos 1:9; Ais 41:10

¹³ Êñ ma thêlô enañ, “Ôpêntêk hadôn avômalô ek nênem yeñ êndên Wapômbên hathak loñôndê yanđa atu ba habuliñ abô balabuñ.”

¹⁴ Pol hadum ek enañ abô êñ viyañ, êñ ma Galio hanañ hadên avômalô Israeł takatu nena, “Môlô avômalô Israeł, môlô ôyê nena ôpêntêk hadum nômlate ba habuliñ Lom iniñ abô majañ mena hadum kambom bên te, êñ ma mavi ek yandañô môlônim abô. ¹⁵ Ma doñtom abô takatu ba môlô onañ hathak ôpêntêk ma hathak abô lôk athên doho ma môlô Israeł da unim abô balabuñ. Ba intu tem miñ yandañô abô êñ ami. Mi, môlôda nopesañ abô êñ.” ¹⁶ Ba intu hêv thêlô vê hêk loñ idum abô. ¹⁷ Êñ ma thêlô evaloñ Israeł iniñ unyak yeñ anên anyô bên te anên athên nena Sostenes hêk ba ik yani habobo loñ atu ba idum abô viyañ. Ma Galio hayê ma hadum hatôm hathôn paliñ.

Pol havôhi Antiok

¹⁸ †Pol hamô Kolin sawa daim dokte. Vêm ma hatak ñê êvhaviñ ma hi tamu Senklia ek enja yeñ ba ni Silia. Ma Plisila lo Akwila iviñ yani ba i. Pol bôk havak abô haviñ Wapômbên hathak nômlate ba intu miñ hakapiñ wakadôk ñauñ ami aleba hayô Senklia. Êñ ma abô êñ anên dañ ba intu hakapiñ wakadôk ñauñ vê. ¹⁹ Vêm ma ethak yeñ te ba i Epesus. Ma Pol hi Israeł iniñ unyak yeñ ma hanañ abô haviñ avômalô Israeł. Ma thêlô enañ ek yani êmô imbiñ thêlô wak doho vêmam, ma doñtom yani miñ halôk hathak iniñ abô ami. Ba hathak yeñ ma hanañ hadên thêlô nena, “Wapômbên anên lahaviñ ma tem yambôalêm êndên môlô esak loñbô.” Êñ ma yani hatak Epesus ba hi. Ma hadô Plisila lo Akwila êmô Epesus. ²² Ma yeñ hi Sisalia ma Pol hatak yeñ êñ ma hathak ba hi Jelusalem ek êñjê avômalô êvhaviñ anên loñ êñ. Vêm ma halôk ba hi Antiok hamô Silia kapô.

²³ Pol hamô wak doho hamô Antiok vêm ma hi plovins Galesia lo Plijia iniñ malak nenanena ek embat-ho avômalô êvhaviñ kapôlôñiñ loñ.

Apolo hanañ abô hamô Epesus lo Kolin

²⁴ Ma anyô Israeł te anên athên nena Apolo hi hayô Epesus. Yani anên malak ôdôn ma Aleksandlia. Yani ma anyô lôkauk bên ba hayala Wapômbên anên abô dedauñ mavi. ²⁵ Bôk êdôn yani hathak Anyô Bên anên loñôndê ba intu kapô lôklokwañ ek êdôn avômalô esak auk thêthôn êñ. Ma hanañ abô thêthôn hathak Yisu anên bôk lo loñ vi. Ma doñtom hayala ñañ atu ba Jon hathik avômalô hathak iyom. ²⁶ Yani hi avômalô Israeł iniñ unyak yeñ ma hanañ abô hathak Yisu ma miñ hakô ami. Ba Plisila lo Akwila elañ anên abô ma elam yani ba hi iniñ unyak ma ewa Wapômbên anên abô atu ba miñ hayala ami sa hadên yani.

²⁷ Vêm ma Apolo lahaviñ ni plovins Akaia, ma avômalô êvhaviñ anên Epesus evatho yani anên auk loñ ek indum aên. Ba eto kapyã hadên avômalô êvhaviñ anên Akaia ek neja yani thô. Hi hayô Akaia, êñ ma hêv

† 18:18 Nam 6:18; Ap 21:24

avômalô takatu ba êvhaviñ Wapômbên hathak anên wapôm sa bên anôn. ²⁸ ††Yani hamiñ lôklokwañ ba hanañ avômalô Israeł iniñ abô viyañ hêk avômalô sapên maleniñ. Ma hawa Wapômbên anên kapyã sa ba hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbên bôk havak abô yôv ek nênem êlêm.

Pol hi Epesus hathak loñbô

¹⁹ †Apolo hamô Kolin denañ ma Pol hi havenñ plovins Galesia lo Plijia kapô ba havenñ aleba hayô Epesus. Loñ êñ ma hapôm avômalô êvhaviñ doho ² ††ma hanañ hik thêlô liñ, “Bôk ôêvhaviñ ba owa Lovak Matherñ e?”

Ma thêlô enañ, “Mi, yêlô miñ bôk alaño abô te hathak Lovak Matherñ ami.”

³ Êñ ma Pol hanañ, “Ñañ malê intu bôk môlô uthik?” Ma enañ, “Jon anên ñañ.”

⁴ ††Ma Pol hanañ, “Jon bôk hathik avômalô hathak ñañ nede kapôlôñiñ liliñ ma hanañ ek avômalô nênemimbiñ ôpatu ba havenñ yani yam. Ôpên ma Yisu.” ⁵ Thêlô elañ abô êñ, ma ithik ñañ hathak Anyô Bên Yisu anên athên. ⁶ ††Ma Pol hatak bañ hayô hêk thêlô, êñ ma Lovak Matherñ hayô hamô thêlô ba enañ abô masôm lôk abô plopet. ⁷ Nê takên ma hatôm laumiñ ba lahavuju la.

⁸ Êñ ma Pol hi hamô Epesus hatôm ayôn lô. Ma hathak hi avômalô Israeł iniñ unyak yeñ ma hanañ abô hathak Wapômbên anên loñ lôkliñyak ek thêlô nênemimbiñ ma miñ hakô ami. ⁹ Ma doñtom thêlô doho evaloñ kapôlôñiñ loñ ba miñ êvhaviñ ami ma enañ abôma hathak Anyô Bên anên loñôndê bên ek avômalô sapên nedaño. Aên ba Pol hatak thêlô ma hawa ñê êvhaviñ ba i Tailanus anên kapo ekaksa halôk. Ma wak nômbên intu ma thêlô enañ abô hamô loñ êñ. ¹⁰ Pol hadum aên hatôm sondabên ju. Aên ba intu avômalô Israeł lôk avômalô Glik takatu ba êmô plovins Esia elañ Anyô Bên anên abô.

Skeva nali

¹¹ †††Wapômbên hêv lôklokwañ hadên Pol ba hadum nômbithi yanđa lomaloma. ¹² †Ba intu sôp selen lo sôp dañ takatu ba Pol hasôm, ewa ba i ethav hathak avômalô lôk lijiñ ba ibitak mavi ma ngôk etak i ba i.

¹³ Ma avômalô Israeł doho idum ku nênem ngôk vê ba ethak i lomalak lomalak. Ma thêlô doho idum ku êñ, ma elam Anyô Bên Yisu anên athên hayô ñê lôk ngôk takên vôn ba enañ, “Hathak Yisu atu ba Pol hanañ abô hathak anên athên, yahanañ nena otak ôpêntêk ba nu.” ¹⁴ Ma Israeł iniñ ñê bênbên êbôk da te anên athên nena Skeva namalô bahervi ba lahavuju idum aên haviñ. ¹⁵ Ma wak te ma ngôk hawê iniñ abô viyañ ba hanañ, “Yahayala Yisu, ma yahayala Pol, ma môlô ma opalê?” ¹⁶ Êñ ma ôpatu ba ngôk havalon loñ hasôv kisi hayô hêk i ba hik i mayav bomañ aleba thêlô

†† 18:28 Ap 9:22 † 19:1 1Ko 3:6 †† 19:2 Ap 8:16 †† 19:4 Mat 3:11 ††† 19:6 Ap 8:17; 10:44,46 ††† 19:11 Ap 14:3 † 19:12 Ap 5:15

sapêñ ewa thalalenj ba êsôv lenjvîpopam ele unyak viyaiñ ba i.

¹⁷ †Ma avômalô Israeël lo Glik anêñ Epesus elanjô abô êñ, ma êkô kambom ba êv athêñ bêñ hadêñ Anyô Bêñ Yisu. ¹⁸ Ma avômalô êvhaviñ bêñ anôñ êlêm ma enanj iniñ kambom lomaloma bêñ. ¹⁹ Thêlô vi êbôk siniñ ma vi idum aloyak, aêñ ba isup iniñ kapya aloyak sapêñ hathak doñtom ma êbôk hathak atum hêk avômalô maleniñ. Ekaturj kapya takêñ ba anêñ vuli hatôm 50,000 seleva. ²⁰ Hathak kobom êñ ma Anyô Bêñ anêñ abô halanjvîñ ba hi mayaliv ma anêñ lôklokwanj halumbak bêñ.

²¹ ††Nôm takêñ habitak vêm ma Pol lahabi ni Jelusalem ba halom hêk loñôndê yanj atu hi plovins Masedonia lo Akaia. Ma hanañ, “Yaha Jelusalem vêm ma tem yana Lom imbiñ.” ²² Ma yani hêv Timoti lo Elastos, anyô ju atu ba idum ku haviñ yani, ba i Masedonia. Ma yanida hamô plovins Esia dokte vêmam.

Ngalakngalak bêñ habitak Epesus

²³ †Wak êñ ma avômalô ethanj i hathak Yisu anêñ loñôndê ba ngalakngalak bêñ habitak. ²⁴ Anyô atu ba hadum ba nôm êñ habitak anêñ athêñ nena Demitlius. Ôpêñ ma anyô hapesanj nômkama hathak seleva. Ba hathak hapesanj ngôkba avi Atemis anêñ malakba anêñ dahô ek avômalô nêndô êmô iniñ unyak kapô. Yani lôk anyô doho ethak êvôv valu bêñ hathak iniñ ku êñ. ²⁵ Wak te ma ôpêñ halam nê ku êñ sapêñ ethak doñtom ba hanañ, “Aiyanj thêlô, odanjô. Môlô oyala nena alalô avôv valu bêñ hathak alalôaniñ ku êntêk. ²⁶ Ma doñtom lêk ôyê lo olanjô abô hathak nôm atu ba Pol hadum. Ôpêñ hathak hanañ nena ngôk takatu ba anyô epesanj hathak baheniñ, êñ ma miñ wapômbêñ anôñ ami. Yani hanañ aêñ ba avômalô bêñ anôñ êvhaviñ anêñ abô ba etak alalôaniñ ngôkba Atemis. Yani hadum aêñ hamô Epesus ma bidonj oyanj ma tem anêñ abô êñ endanjvîñ emberj plovins Esia sapêñ. ²⁷ Nôm êñ tem indum ba avômalô nêgê alalôaniñ ku êtôm nôm kambom. Lôk nêgê ngôk lôk athêñ bêñ ngôkba avi Atemis anêñ malakba êtôm nôm oyanj. Ma ngôk avi êñ atu ba avômalô plovins Esia lôk avômalô pik bêñ êntêk sapêñ ethak êv yenj hathak, yanida anêñ athêñ tem nêñ yak.”

²⁸ Thêlô elanjô abô êñ ma lenjvîmanij kambom ba elam kaêk lôklala nena, “Atemis anêñ Epesus ma ngôkba lôkmanjgij anôñ!” ²⁹ ††Bidonj oyanj ma ngalakngalak bêñ êñ havenj Epesus sapêñ. Ma avômalô evalonj Gaius lo Alistakas, thai ma nê Masedonia ju atu ba ethak evenj haviñ Pol, ma elanjvîñ hathak doñtom ba i iniñ loñ evalonj sa bêñbêñ halôk. ³⁰ Ma Pol lahaviñ ni loñ êñ kapô ek enanj abô êndêñ avômalô nômbêñ êñ, ma doñtom nê êvhaviñ imiñ yani loñ sinj. ³¹ Ma nê bêñbêñ doho anêñ plovins Esia takatu ba êmô Epesus, thêlô ma Pol anêñ nê môlô ba êv abô hadêñ Pol ba enanj nena, “Miñ ôyô kapô ami. Tem nijik o vônô ba dô.”

† 19:17 Ap 5:11 †† 19:21 Ap 23:11; Lom 1:13 † 19:23 2Ko 1:8 †† 19:29 Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

³² Ma avômalô nômbêñ atu ba êmô loñ êñ kapô iniñ auk hêv yak ba elam kaêk lomaloma. Ma bêñ anôñ miñ eyala iniñ ethak doñtom êñ anêñ ôdôn ami. ³³ Ma avômalô Israeël isisunj iniñ anyô te anêñ athêñ nena Aleksanda ek ni imiñ avômalô nômbêñ atu maleniñ ek enanj abô esak malaiñ êñ. Êñ ma Aleksanda hêv banj hathak lenj ek avômalô bônôn ek enanj abô. ³⁴ Ma doñtom avômalô nômbêñ êñ êyê nena yani ma anyô Israeël te, êñ ma thêlô êvôlô venjvîbôlêk hathak doñtom ba elam lôklala nena, “Atemis anêñ Epesus ma ngôkba lôkmanjgij anôñ!” Elam aêñ halôk ba halôk hatôm wakma lokwanju.

³⁵ Vêm ma Epesus iniñ anyô bêñ hapesanj kapya hanañ ek avômalô lôkthô bônôn. Êñ ma hanañ, “Avômalô Epesus, avômalô pik sapêñ eyala nena Epesus ma malak bêñ atu ba hayabinj ngôkba lôkmanjgij Atemis anêñ malakba lôk anêñ valu mathenj atu ba hêv yak halôk lenj ba habup. ³⁶ Auk êñ ma hêk yaiñ ba avômalô pik sapêñ eyala. Ba intu môlô bônôn ma noyabinj am ek miñ nundum nômlate mayaliv ami. ³⁷ Môlô ovalonj anyô ju êntêk ba owa ba ôlêm, ma doñtom miñ enanj abôma hathak alalôaniñ ngôkba avi mena ewa malakba anêñ nômla vani ami. Mi. ³⁸ Ma alalôaniñ unyak nedañjô abô lôk anêñ nê bêñbêñ nindum abô esak i intu êmô. Aêñ ba Demitlius lôk nê takatu ba epesanj nômkama hathak seleva iniñ malaiñ la hêk, êñ ma neja ba ini ek nê idum abô hathak. ³⁹ Aêñ ba abô yanj hamiñ denanj, êñ ma waklavônj atu nê idum abô hathak ethak doñtom, ma nêñ êndêñ i. ⁴⁰ Noyabinj am mavi. Nê bêñ Lom idum abô ek alalô hathak nôm ngalakngalak takatu ba lêk habitak, êñ ma tem alalô abô mi ek malê nena nôm ngalakngalak êñ anêñ ôdôn mi.” ⁴¹ Yani hanañ abô êñ yôv ma hêv avômalô ba i iniñ loñ mayaliv.

Pol hadum ku hamô plovins Masedonia lo Glis

20 Ngalakngalak bêñ êñ lêk yôv, ma Pol halam avômalô êvhaviñ ethak doñtom. Ma hanañ abô doho ek embatho thêlô loñ. Vêm ma hanañ waklêvônj hadêñ i ma hatak Epesus ba hi Masedonia. ² Yani havenj loñ êñ anêñ lomalak nenanena ma hanañ abô bêñ anôñ ek embatho i loñ aleba hayô Glis. ³ Êñ ma hamô loñ êñ ayôn lô. Ma hadum ek enja yenj ba ni Silia, ma doñtom halanjô nena avômalô Israeël ibutiñ abô nena hathak yenj ma thêlô nesak imbiñ ek nijik yani vônô. Aêñ ba Pol lahabi nena êmbôni endom plovins Masedonia esak loñbô. ⁴ Êntêk ma nê takatu ba ethak evenj haviñ Pol iniñ athêñ: Sopata anêñ Belia, yani ma Pailas anêñ nakadurj, ma Alistakas lo Sekandas anêñ Tesalonaika, ma Gaius anêñ Debi, ma Tikikus lo Tlopi-mas anêñ plovins Esia, ma Timoti. ⁵ Nê takêntêk êmôn ba i eyabinj yêlô êmô Tloas. ⁶ Ma yêlô a amô Pilipai aleba avômalô Israeël iniñ waklavônj Eyanj Polom Yis Mi hale ba hi. Êñ ma yêlô atak Pilipai ma athak yenj ba avenj hatôm wak bahenji ma yêlô athak Tloas ma apôm thêlô. Ma yêlô amô Tloas hatôm sonda te.

Pol hik Yutikas liņ

⁷ Sonda te anêņ wak môn ma yêlô lôk nê êvhaviņ athak doņtom ek nanġan Anyô Bêņ anêņ polom math-eņ. Yêlô athak unyak daim te ba amô kapô bôlô te lô atu hêk vuliņ ma avômalô êtôm atum lam bêņ anôn ba êthôkwêņ haven. Pol lahabi etak thêlô êndên lôk-bôk ba intu hanaņ abô daim aleba bôlôvôn biņ. Ma anyô muk te anêņ athêņ nena Yutikas hamô unyak abôlêk lovak ma halaņô Pol anêņ abô aleba ma hayaņ ma hêk sôm. Êņ ma hêv yak ba hi tamu pik. Ma thêlô i ek neja yani, ma doņtom lêk hama yôv. ¹⁰ Ma Pol halôk ba hi ma hayô hêk ôpêņ ma havalonġ yani ma hanaņ, "Môlô miņ noboloba ami. Yani hêk lôkmala." ¹¹ Vêm ma Pol thêlô êvôi unyak vuliņ hathak loņbô ma eyaņ Anyô Bêņ anêņ polom math-eņ. Êņ ma Pol hanaņ abô bêņ anôn hathak loņbô aleba hayaņ wak bêņ ma hi. ¹² Ma anyô muk atu ba Pol hik liņ anêņ avômalô ewa yani ba i unyak lôk lenġimavi anôn.

Pol hatak Tloas ma hi Miletus

¹³ Pol lahaviņ embenġ pik ba ni Asos ma hanaņ ek yêlô nasak yeņ ba ana napôm yani êndôk loņ êņ. ¹⁴ Pol hapôm yêlô halôk Asos ma yêlô awa yani hathak yeņ ba a Mitilini. ¹⁵ Ma haviyô hayaņ ma atak Mitilini ma yêlô a ngavithôm Kios ma doņtom miņ athak liņ ami. Ma hayaņ hathak loņbô ma yêlô a ayô apôm ngavithôm Samos. Ma hayaņ te ma yêlô ayô Miletus. ¹⁶ Pol lahaviņ êņjê waklavôn Pentikos êndôk Jelusalem ba intu lahaviņ ni keth-eņ. Aêņ ba hadô ni Epesus ek malê nena hi loņ êņ ma tem êmô plovins Esia sawa daim.

Pol hanaņ waklêvôn hadêņ nê bêņbêņ anêņ Epesus

¹⁷ †Pol hamô Miletus ma hêv abô hadêņ Epesus nena avômalô êvhaviņ iniņ avaka sapêņ ini êndên yani. ¹⁸ ††Thêlô êyô ma yani hanaņ, "Môlô oyala ku takatu ba yahayô Esia môn anôn ma yahamô haviņ môlô ba yahadum aleba lêk. ¹⁹ Avômalô Israeļ ethak êv malaiņ lomaloma hadêņ ya lôk ibutinġ abô ek nimbuliņ ya lôbôlônġ. Ma doņtom yahatauviņ ya aleba yaôna ma yahadum Anyô Bêņ anêņ ku lôk yamaleņ thôk. ²⁰ Ma oyala nena abô alêla takatu ba hêv môlô sa, êņ ma yahanaņ abô takêņ bêņ lôk yalenġidonġ iyom. Ma yahadônġ môlô hamô loņ yaiņ lôk havenġ môlônim unyak nenanena haviņ. ²¹ Ma yahanaņ abô doņtom êntêk hadêņ avômalô Israeļ lôk avômalô loņ buyaņ nena nede kapôlônġiņ liliņ êndên Wapômbêņ ba nênmimibiņ alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu.

²² "Ma lêk Lovak Matherġ hakak ya ek yana Jelusalem. Ma miņ yahayala nena malê intu tem êpôm ya anêņ loņ êņ ami. ²³ †Nôm doņtom intu yahayala ma aêntêk. Malak nômbêņ atu ba yahayô ma Lovak Matherġ hanaņ hadêņ ya nena, "Tem malaiņ lomaloma êpôm o lôk ômô koladônġ." ²⁴ ††Ma miņ yalenġ hik ya hathak nôm

takêņ ami. Lôk miņ yahayê yalenġiņkupik hatôm nômbêņ ek ya ami. Mi, yenaņ auk bêņ ma yamiņ lôklokwanġ ba yandum ku takatu ba Anyô Bêņ Yisu hêv hadêņ ya endebea êyô anêņ daņ am. Ku êņ ma aêntêk: yanaņ Abô Mavi bêņ esak Anyô Bêņ anêņ wapôm.

²⁵ "Ma môlô takatu ba bôk yahamô haviņ ba yahanaņ abô hathak Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak, ondanô. Lêk yahayala nena môlô te tem miņ êņjê yamaleņ esak loņbô ami. ²⁶ Aêņ ba yahanaņ bêņ hadêņ môlô nena anyôla hadô Wapômbêņ anêņ abô ba hapôm malaiņ, êņ ma miņ yenaņ kambom ami. ²⁷ Ek malê nena yahanaņ Wapômbêņ anêņ loņôndê sapêņ bêņ hadêņ môlô ma miņ yahakô ami. ²⁸ ††Noyabiņ am lôk avômalô takatu ba bôk Lovak Matherġ hêv hadêņ môlô ek noyabiņ i. Ma noyabiņ Wapômbêņ anêņ avômalô êvhaviņ takatu ba yani bôk hêv i vuli hathak yanida anêņ thalalenġ. ²⁹ †††Yahayala nena yahatak môlô ba yaha, êņ ma kêdônġwaga abôyaņ tem nêlêm êtôm avuņ yatap ek nimbuliņ boksipsip. ³⁰ Ma môlôda doho tem nonaņ abôyaņ ba nunduviņ abô avanônġ ek nôbônġ nê êvhaviņ vi ek nesopa i. ³¹ †††Aêņ ba noyabiņ am ma lemimimbi nena hatôm sondabêņ lô anêņ wak lo bôlôvônġ ma yahanaņ abô hadêņ môlô lôk yamaleņ thôk ek yambatho môlô lôņ.

³² "Ma lêk yahatak môlô halôk Wapômbêņ baņ lôk anêņ abô hathak anêņ wapôm. Abô êņ ma hatôm embatho môlô loņ ba nêm loņ êņjêk malak leņ ek môlô imbiņ nê matherġ takatu ba bôk êmô yôv. ³³ †Ma miņ yamaleņkilik hathak anyôla anêņ seleva lo gol ma sôp ami. ³⁴ ††Ma môlôda oyala nena yada yahadum ku hathak yabahaņ ek yahêv yada sa lôk nê takatu ba idum ku iviņ ya. ³⁵ Ku takatu ba yahadum hik thô hadêņ môlô nena mavi ek alalô nandum ku bêņ ek nanêm avômalô siv sa. Ma lemimimbi abô takatu ba Anyô Bêņ Yisu bôk hanaņ nena, 'Anyô yaņ hêv nômlate ek hêv o sa, ma tem lemmavi. Ma doņtom hôv nômlate ek nêm anyô yaņ sa, êņ ma tem lemmavi anônġ."

³⁶ Pol hanaņ abô takêņ yôv, ma halek vadônġ lêlô ma hateņ mek haviņ thêlô. ³⁷ Ma thêlô sapêņ evalonġ yani ba iliņ ma elarġ bêņ hathak yani. ³⁸ Êņ ma thêlô ewa yani ba i etak hathak yeņ. Thêlô lenġimalaiņ kambom hathak abô takatu ba bôk hanaņ nena tem miņ nêġê yani ma esak loņbô ami.

Pol hi Jelusalem

21 Yêlô atak thêlô lôk kapôlônġiņ malaiņ, ma yeņ hatak ngwêk daņ anêņ Miletus ba hi nôņnônġ hadêņ ngavithôm Kos. Haviyô hayaņ ma yêlô ayô ngavithôm Lodes vêm ma a Patala. ² Ma yêlô atak yeņ êņ ma apôm yeņ yaņ atu ba tem ni Pinisia, êņ ma yêlô athak yeņ êņ ba a. ³ Ma yêlô a aleba ayê ngavithôm Saipulus hamô vituvulu baherġi keņ ma yêlô alom baherġi anônġ aleba ayô Taia hêk plovins Silia. Loņ êņ ma yeņ hadum ek etak anêņ nômkama êndôk biņ. ⁴ †††Êņ ma yêlô apôm nê êvhaviņ anêņ loņ êņ ba amô haviņ

† 20:17 Ap 18:21 †† 20:18 Ap 18:19-19:41 ‡ 20:23 Ap 9:16; 21:11 †† 20:24 Ap 21:13; 2Ti 4:7

‡† 20:28 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 ††† 20:29 Mat 7:15; Jon 10:12 ††† 20:31 1Te 2:11 § 20:33 1Ko 9:11-12 †† 20:34 Ap 18:3; 1Te 2:9 ††† 21:4 Ap 20:23

thêlô hatôm sonda daluk te. Ma hathak Lovak Mathen ma thêlô enaŋ lôklokwan hadên Pol nena miŋ ni Jelusalem ami. ⁵ Ma doŋtom sonda daluk êŋ anên daŋ, ma yêlô a ek nasak yeŋ esak loŋbô. Ma nê êvhaviŋ lôk vênji lôk nali elom yêlô ibup ngwêk daŋ. Ma ngwêk daŋ ma yêlô alek veniŋ lêlô ma aten mek. ⁶ Vêm ma ekam yêlô ma yêlô athak yeŋ ba a ma thêlô êvôi iniŋ loŋ hathak loŋbô.

⁷ Ma yeŋ hatak Taia ma hi aleba hayô Tolemes. Ma anên Tolemes ma yêlô a ek nagê nê êvhaviŋ ba namô imbiŋ thêlô êtôm wak te. ⁸ †Haviyô hayaŋ ma yêlô athak yeŋ ba a ayô Sisalia. Ma yêlô amô Pilip anên unyak. Yani ma anyô hanaŋ Anyô Bêŋ anên abô bên. Bôk etak nê baherŋvi ba lahavuju ek nênem aposel sa ba Pilip ma nê êŋ te. ⁹ Yani anên nali avi muk ayova êmô. Thêlô ethak enaŋ abô hatôm plopet.

¹⁰ ††Yêlô amô wak doho ma plopet te anên athên nena Agabas hatak Judia ma halôk ba halêm Sisalia.

¹¹ †Yani halêm hayô ek yêlô ma hawa Pol anên bokŋgôp ba hakak yanida baŋ lo va loŋ hathak ma hanaŋ, "Lovak Mathen hanaŋ nena, 'Avômalô Israeŋ anên Jelusalem tem nekak bokŋgôp êntêk anên alaŋ aên iyom ba nênem yani êndôk avômalô loŋ buyaŋ baherŋiŋ."

¹² Yêlô alaŋ abô êŋ, ma yêlô lôk avômalô loŋ êŋ alaŋ ba anaŋ hadên Pol nena miŋ ni Jelusalem ami. ¹³ ††Êŋ ma Pol hanaŋ nena, "Môlô olaŋ ba ômô yabiŋdaluk lu eka? Ya lêk yahapesaŋ ya yôv ek yamô koladôn mena ik ya vônô halôk Jelusalem hathak Anyô Bêŋ Yisu anên athên la. Êŋ ma hatôm." ¹⁴ Yêlô ayê nena yani miŋ hatôm endanô yêlôaniŋ abô ami ba intu yêlô atak auk êŋ ma anaŋ, "Anyô Bêŋ anên lahaviŋ injik anôn."

Pol hayô Jelusalem

¹⁵ Vêm ma yêlô apesaŋ i ek ana Jelusalem. ¹⁶ Ma nê êvhaviŋ doho anên Sisalia elom yêlô ba i Neson anên unyak ek namô. Yani ma anyô Saiplus te atu ba bôk hêvhaviŋ môŋ anôn.

¹⁷ Yêlô ayô Jelusalem ma nê êvhaviŋ ewa yêlô thô lôk leniŋmavi anôn. ¹⁸ Haviyô hayaŋ ma yêlô lôk Pol a ek nagê Jems ma avômalô êvhaviŋ iniŋ avaka sapên êmô haviŋ. ¹⁹ ††Ma Pol hakam thêlô ma hanaŋ hathak nôm takatu ba Wapômbên hadum hathak yani hêk avômalô loŋ buyaŋ malêvôn.

²⁰ †††Thêlô elanô abô êŋ, ma êbô Wapômbên. Ba enaŋ hadên Pol, "Aiyaŋ, ondanô. Avômalô Israeŋ lubuŋlubuŋ bôk êvhaviŋ Yisu yôv ba thêlô lôklokwan ek nesopa Mose anên balabuŋ. ²¹ Ma thêlô bôk elanô yôv nena hôdôn avômalô Israeŋ takatu ba êmô nê loŋ buyaŋ malêvôn nena netak Mose anên balabuŋ lôk miŋ neŋgothe nali iniŋ kupik vê ami lôk miŋ nebalon yêlôaniŋ kobom ami. ²² Tem nedaŋ nena lêk hôleŋ ba alalô nandum malê? ²³ †††Osopa yêlôaniŋ auk êntêk. Yêlôaniŋ anyô ayova êmô ba bôk ibutiŋ abô haviŋ Wapômbên ek nindum nômlate ek nimitak mathen.

† 21:8 Ap 6:5; 8:40 †† 21:10 Ap 11:28 † 21:11 Ap 20:23; 21:33 †† 21:13 Ap 20:24 †† 21:19 Ap 15:12 ††† 21:20 Ap 15:1,5 ††† 21:23 Nam 6:1-20; Ap 18:18

²⁴ Onja nê takêntêk ba nu unyak mathen ma umbiŋ thêlô esak loŋôndê atu ba esopa ek indum thêlô nimitak mabuŋ ênjêk Wapômbên ma. Ma nêŋ valu ek thêlô nênem êtôm iniŋ da vêm ma neŋgulu leniŋkadôk ŋauŋ sapên vê. Undum aên ma tem avômalô sapên neyala nena abô takatu ba elanô ma abôyaŋ. Ma oda hôwê balabuŋ vibin haviŋ. ²⁵ †Ma hathak avômalô loŋ buyaŋ takatu ba êvhaviŋ, yêlô bôk ato kapy hadên thêlô yôv ek nenaŋ abô takatu ba alalô bôk abutiŋ nena thêlô miŋ nejaŋ alim takatu ba êv hatôm da hadên ngôk dahô ami, lôk miŋ ninum thalalen ami, ma miŋ nejaŋ alim takatu ba ekak lenjese-lo siŋ ami, ma netak sek waliliŋ."

²⁶ ††Haviyô hayaŋ ma Pol lôk nê ayova atu i unyak mathen ba esopa loŋôndê atu ba indum thêlô nimitak mabuŋ ênjêk Wapômbên ma. Vêm ma hi unyak mathen kapô ma hanaŋ hadên nê êbôk da nena wak baherŋvi ba lahavuju hale ba hi, ma tem iniŋ waklavôn nêŋmô mabuŋ anên daŋ ba intu tem nêlêm esak loŋbô ek nêmbôk thêlôda tomtom iniŋ da.

Evalon Pol

²⁷ Wak baherŋvi ba lahavuju atu habobo anên daŋ ma avômalô Israeŋ anên plovins Esia êyê Pol hamiŋ unyak mathen. Êŋ ma ibi avômalô nômbên atu leniŋ ba evalon Pol. ²⁸ Ma elam kaêk aêntêk, "Môlô nê Israeŋ, nônem yêlô sa! Anyô êntêk ma ôpatu ba hathak hanaŋ abô kambom hathak alalô lôk abô balabuŋ ma unyak mathen êntêk haveŋ lomalak nenanena ba hadôn avômalô sapên hathak auk êŋ. Ma nômla yaŋ haviŋ aêntêk. Yani halom nê loŋ buyaŋ doho ba ibitak êyô unyak mathen êntêk kapô ba idum loŋ mathen habitak lelaik." ²⁹ †††Thêlô enaŋ aên ek malê nena bôk êyê Tlopi-mas anên Epesus hamô Jelusalem haviŋ Pol ba eson nena bôk Pol halom yani ba hi unyak mathen kapô.

³⁰ Êŋ ma avômalô Jelusalem sapên leniŋŋaŋa kambom ba elanviŋ ethak doŋtom ma evalon Pol ba êvôn hale unyak mathen viyaiŋ ba hi. Ma kethen oyaŋ ma ik unyak mathen anên badên abôlêk siŋ ek miŋ ini kapô esak loŋbô ami. ³¹ Thêlô idum ek nijik yani vônô haveŋ denaŋ, ma abô hanaŋviŋ hi hayô Lom iniŋ anyô vovak laik môŋ nena avômalô Jelusalem sapên idum pôk lili bên anôn. ³² Êŋ ma yani hawa nê vovak lôk nê vovak laik doho ba elanviŋ ba i hadên avômalô nômbên atu. Avômalô êyê anyô vovak laik môŋ lôk anên nê vovak êlêm, êŋ ma etak Pol ba miŋ ik yani hathak loŋbô ami. ³³ Anyô vovak laik môŋ hayô ma havalon Pol ma hanaŋ hadên nê vovak nena nekak Pol loŋ esak seŋ ju. Ma hanaŋ hik avômalô liŋ nena, "Yani ma opalê ba hadum malê te?"

³⁴ Ma avômalô vi elam abô te ma vi elam abô yaŋ. Pôk lili bên habitak ba anyô vovak laik môŋ miŋ hatôm êpôm malaiŋ êŋ anên ôdôn ami. Ba intu hanaŋ hadên nê vovak ek neja Pol imbitak êyô iniŋ loŋ êmô. ³⁵ Thêlô ewa Pol êyô loŋ êŋ anên alêlê ma avômalô leniŋŋaŋa kambom ek nijik yani vônô ba intu nê vovak êv Pol liŋ hathak len ek miŋ hatôm nijik yani ami. ³⁶ ††Ma avô-

§ 21:25 Ap 15:29 †† 21:26 1Ko 9:20 ††† 21:29 Ap 20:4

malô nômbênj atu ba evenj yam elam mathalalenj nena, "Ungwik yani vônô! Ungwik yani vônô!"

³⁷ Ma nê vovak ebobo iniñ loñ êmô, êñ ma Pol hanañ hathak abô Glik hadên anyô vovak laik môn nena, "Hatôm yanañ abô te êndên o e?" Ma anyô vovak laik môn hasoñ ba hanañ, "Hoyala abô Glik, e?" ³⁸ †Yahasoñ nena o anyô Ijip sêbôk ba huik vovak hadên Lom ba howa nê kambom takatu ba ik anyô vônô hatôm 4,000 ba hu loñ thiliv la."

³⁹ Ma Pol hanañ, "Mi. Ya anyô Israeël te ba yenañ loñ ma Tاسus hêk plovins Silisia. Yenañ loñ ma loñ lôk athên. Hatôm yanañ abô dokte êndên avômalô takêntêk e?"

⁴⁰ Ma anyô vovak laik môn halôk, ma Pol hamiñ alêlê ma hêv bañ hathak leñ ek avômalô bônônj. Thêlô bônônj, êñ ma Pol hanañ abô hadên thêlô hathak abô Hiblu.

22 Ba hanañ nena, "Aiyañ thêlô lo wakamik thêlô, nodañ. Tem yanañ nôm êñ bênj êndên mólô."

² Ma elañô Pol hanañ abô hathak abô Hiblu, êñ ma thêlô imiñ tiñij.

Êñ ma Pol hanañ, ³ † "Ya anyô Israeël. Wakatik havathu ya hêk Tاسus anênj plovins Silisia, ma doñtom yahalumbak bênj hamô loñ êntêk. Ma Gameliel bôk hadônj ya dedaun mavi hathak bumalô iniñ balabuñ. Ma ya bôk lôklokwanj bomañ ek yasopa Wapômbênj hatôm mólô êntêk lêk udum. ⁴ †Bôk yahêv vovañ hadênj nê takatu ba esopa Yisu anênj loñondê ba yahatak anyô lo avi halôk koladônj lôk yahañ ek nijik thêlô vônô. ⁵ Anyô bênj habôk da lôk Israeël iniñ nê bênjbênj eyala nôm takêntêk. Thêlô eto kapya te hadên iniñ iviyañ anênj Damaskas ek nijik ku takatu tem yandum thô êndên thêlô. Ku êñ ma yambaloñ nê takatu ba esopa Yisu anênj loñondê ba yanja i ba yalêm Jelusalem ek nênm vovañ êndên i.

⁶ "Yaha ek yandum ku êñ ba hatôm waklêvônj biñ ma yahabobo Damaskas. Ma kethenj oyañ ma deda bênj te anênj leñ habi hayô hêk ya. ⁷ Ma yahêv yak halôk pik ma yahalañ abô te hanañ hadênj ya, 'Sol, Sol, aisê ka hubuliñ ya?"

⁸ "Ma yahañ viyañ, 'Anyô Bênj, o ma opalê?"

"Ma hanañ nena, 'Ya Yisu anênj Nasalet, ôpatu ba hôêv vovañ hadênj.' ⁹ Nê takatu ba iviñ ya êyê deda êñ, ma doñtom miñ elañô ôpatu anênj abô atu ba hanañ hadênj ya ami.

¹⁰ "Ma yahañ, 'Anyô Bênj, yandum malê?"

"Ma Anyô Bênj hanañ nena, 'Umbiyô ba nu Damaskas ma anyô te tem enañ êndên o esak ku takatu ba bôk yahatak yôv ek undum.' ¹¹ Deda bênj êñ habi yamalenj siñ ba miñ hatôm yangê loñ ami. Aênj ba nê takatu iviñ ya evaloñ yabañ ba edadi ya hi Damaskas.

¹² "Ma anyô te anênj athên nena Ananias hamô loñ êñ ba halêm ek ênjê ya. Yani hathak hasopa abô balabuñ dedaun mavi, ma avômalô Israeël takatu ba êmô Damaskas ethak elam yani nena anyô mavi. ¹³ Yani

hamiñ habobo ya ma hanañ, 'Aiyañ Sol, nôngô tak esak loñbô!' Ma kethenj oyañ ma yahayê yani.

¹⁴ "Ma hanañ, 'Bumalô thêlô iniñ Wapômbênj hatak o ek oyala anênj lahaviñ lôk nôngô anênj Anyô Thêthônj Yisu lôk ondanô laselo. ¹⁵ Tem umbitak êtôm anênj anyô onañ anênj abô bênj êndên avômalô sapênj esak nôm takatu ba hôyê lo holañô. ¹⁶ Lêk aisê, hoyabiñ malê? Umbiyô ma usik o êndôk ñañ lôk ondam anênj athênj ek êmbôkwiñ anêm kambom sapênj vê.'

¹⁷ "Vêm ma yahaleha Jelusalem ma wak te ma yahatenj mek hamô unyak mathenj kapô ma yahatulak ba yahayê wênj te. ¹⁸ †Ma yahayê Anyô Bênj hanañ abô hadênj ya ba hanañ, 'O kethenj, otak Jelusalem ba nu. Ek malê nena avômalô loñ êntêk tem miñ nedañô anêm abô takatu ba honañ hathak ya ami.'

¹⁹ † "Ma yahañ, 'Anyô Bênj, thêlô eyala nena bôk yahavenj avômalô Israeël iniñ unyak yen nenanena takatu ba hamô lomalak ek yanja avômalô takatu ba êvhaviñ o ek yambali thêlô ba yatak i êndôk koladônj. ²⁰ ††Ma ik Stiven anêm anyô atu ba hanañ anêm abô bênj vônô ma lêk yahamiñ loñ êñ haviñ ba intu yahalôk hathak auk êñ ba yahayabiñ nê ik yani vônô iniñ sôp.'

²¹ †††Êñ ma Wapômbênj hanañ hadênj ya, 'Nu, tem yanêm o êndên avômalô loñ buyañ takatu ba êmô daimbô."

²² Avômalô Israeël elañô Pol anênj abô aleba hanañ bute nena, "Wapômbênj hêv yani ba hi ek nê loñ buyañ", êñ ma thêlô elam lôklala nena, "Ungwik yani vônô! Miñ notak yani ek êmô lôkmala ami." ²³ Ma thêlô elam lôklala ba ibi iniñ kwêv daim thô ma ibi vôngovañ hathak leñ ek injik thô nena leñijmaniñ hathak abô takatu ba Pol hanañ. ²⁴ Êñ ma anyô vovak laik môn hanañ ek nê vovak neja Pol ba ini iniñ loñ. Ma hanañ nena nebali yani esak yak wabênj lôk nenañ injik yani liñ ek neyala nena avômalô leñijñañ hathak malê ba elam kaêk lôklala. ²⁵ †Thêlô eto Pol va lo bañ thêthônj ma ekak loñ ek nebali yani, êñ ma Pol hanañ hadênj anyô vovak laik atu ba hamiñ habobo yani nena, "Lom iniñ balabuñ hanañ aisê hathak avômalô Lom da? Hatôm nobali anyô Lom te atu ba miñ hadum abô ba êpôm anênj kambom ami denañ e?"

²⁶ Anyô vovak laik halañô abô êñ ma hi hanañ hadênj anyô vovak laik môn nena, "Hudum malê? Ôpêntêk ma anyô Lom te."

²⁷ Ma anyô vovak laik môn hi hadênj Pol ma hanañ hik yani liñ, "O ma anyô Lom te e?" Ma Pol hanañ, "Intu êñ."

²⁸ Ma anyô vovak laik môn hanañ, "Bôk yahêv valuseleñ bênj anônj hadênj Lom ek yambitak anyô Lom te." Ma Pol hanañ, "Ya mi, wakamik ma anyô Lom ba intu yahabitak anyô Lom haviñ."

²⁹ ††Êñ ma nê takatu ba idum ek nenañ injik yani liñ, etak yani ba i kethenj. Ma anyô vovak laik môn hasoñ kambom ek malê nena hakak Pol anyô Lom te bañ lo va lusu hathak señ.

‡ 21:36 Luk 23:18 † 21:38 Ap 5:36-37 †† 22:3 Ap 5:34 ‡ 22:4 Ap 8:3

†† 22:18 Ap 9:29-30 †† 22:19 Ap 8:3; 26:9-11 ††† 22:20 Ap 8:1 ††† 22:21 Ap 9:15 § 22:25 Ap 16:37 †† 22:29 Ap 16:38

Pol hamiņ kaunsil malêvônġ

³⁰ Ma anyô vovak laik môn lahaviņ eyala katô nena avômalô Israeġ enaġ Pol bêġ hathak malê. Aêġ ba haviyô hayaġ ma hapole seġ vê hêk Pol ma hêv abô hadêġ nê bêġbêġ êbôk da lôk Sanhedlin ek nesak doġtom. Êġ ma hawa Pol ba hi hadô hamiņ thêlô malenġ.

23 Pol hatitiġ Sanhedlin ma hanaġ, "Aiyaġ thêlô, yahadum Wapômbêġ anêġ ku dedauġ mavi hêk Wapômbêġ ma ba yakapôlônġ miġ hanaġ ya bêġ hathak nômlate ami aleba lêk." ² †Êġ ma anyô bêġ habôk da Ananias hanaġ hadêġ nê takatu ba imiġ habobo yani ek nepetav yani abôlêk. ³ ††Ma Pol hanaġ, "Lemvimkupik ma thêthê mavi, ma doġtom kapôlôm ma lôġgôlônġ ba Wapômbêġ tem epetav o. Hômô loġ êntêk ek onaġ ya bêġ esak balabuġ, ma doġtom oda huik balabuġ pesa ba honaġ nena nepetav ya."

⁴ Ma nê takatu ba imiġ habobo yani enaġ, "Honaġ abô kambom hathak Wapômbêġ anêġ anyô bêġ habôk da eka?"

⁵ †Ma Pol hanaġ, "Aiyaġ thêlô, miġ yahayala nena yani ma anyô bêġ habôk da ami. Hatôm bôk eto nena, 'Miġ nonaġ abô kambom esak anyô bêġ atu ba hayabiġ anêm avômalô ami.'"

⁶ ††Ma Pol hayala nena avômalô Sanhedlin vi ma Sadyusi ma vi ma Palisi. Ba intu yani halam hadêġ thêlô nena, "Aiyaġ thêlô, wakamik ma anyô Palisi ma ya aêġ iyom. Ba yahêvhaviġ nena nê takatu ba bôk ema tem nimbiyô esak loġbô, ma hathak abô êġ ma lêk udum abô ek ya." ⁷ Yani hanaġ abô êġ ma Palisi lôk Sadyusi enaġ i aleba evak i vose hi ôdônġ ju. ⁸ ††Evak i vose ek malê nena nê Sadyusi iniġ auk nena nê ġama tem miġ nimbiyô esak loġbô ami, lôk enaġ nena aġela lôk ġgôk miġ êmô ami. Ma doġtom Palisi êvhaviġ nena nôm takêġ ma avanônġ.

⁹ Êġ ma pôk lili bêġ habitak ma nê lôkauk hathak abô balabuġ doho atu ba Palisi, iviyô imiġ ma enaġ lôklala nena, "Yêlô miġ lêk apôm ôpêntêk anêġ kambom la ami. Betha ġgôk mena aġela te hanaġ abô êġ hadêġ yani la." ¹⁰ Ma lenġmaniġ halumbak hi bêġ ba anyô vovak laik môn hakô nena tem nêbôv Pol endeba itip ni lovianġ. Ba intu hanaġ hadêġ nê vovak nena nêbôv Pol vê êġjêk i ba neġa ba ini iniġ loġ.

¹¹ †††Wak êġ anêġ bôlôvônġ ma Anyô Bêġ hamiġ habobo Pol ma hanaġ, "Umiġ lôklokwaġ ma miġ ôkô ami! Bôk honaġ abô hathak ya bêġ hamiġ Jelusalem ma tem onaġ imiġ Lom aêġ iyom."

Avômalô Israeġ evak abô ek nijik Pol vônô

¹² Haviyô hayaġ ma avômalô Israeġ doho ethak doġtom ma evak abô hathak Wapômbêġ anêġ athêġ nena, "Alalô miġ hatôm naġġaġ nôm lo nanum ġaġ ami endeba naġġik Pol vônô am." ¹³ Nê takatu ba evak abô êġ, ma hatôm 40 ba havôhi. ¹⁴ Ma thêlô i êyô nê bêġbêġ êbôk da lôk nê bêġbêġ Israeġ ma enaġ, "Yêlô

† 23:2 Jon 18:22-23 †† 23:3 Wkp 19:15; Mat 23:27 † 23:5 Kis 22:28 †† 23:6 Ap 26:5 †† 23:8 Mat 22:23 ††† 23:11 Ap 27:24; 28:16,23

avak abô hathak Wapômbêġ anêġ athêġ nena miġ hatôm aġġaġ nôm lo nanum ġaġ ami endeba naġġik Pol vônô am. ¹⁵ †††Aêġ ba mólô lôk Sanhedlin nônem abô êndêġ anyô vovak laik môn ba nosau yani nena neġa Pol êlêm êndêġ mólô ek nonaġ injik yani liġ ek enaġ anêġ abô doho anêġ ôdônġ bêġ. Ek malê nena yêlô lêk apesaġ i yôv ek naġġik yani vônô êndôk loġôndê."

¹⁶ Ma doġtom Pol livavi anêġ namalô halaġô abô takatu ba thêlô ibutiġ. Ma hi nê vovak iniġ loġ kapô ma hanaġ hadêġ Pol. ¹⁷ Pol halaġô anêġ abô, êġ ma halam anyô vovak laik te halêm ma hanaġ, "Ondom anyô muk êntêk ni anyô vovak laik môn ek enaġ anêġ abô te êndêġ yani." ¹⁸ Êġ ma anyô vovak laik êġ hawa yani ba hi hadêġ anyô vovak laik môn ma hanaġ, "Pol anyô koladônġ halam ya ek yanġa anyô muk êntêk êlêm êndêġ o. Ek malê nena anêġ abô te hêk ek enaġ imbiġ o."

¹⁹ Êġ ma anyô vovak laik môn havalonġ anyô muk atu baġ ba halom yani hi daim dokte ma hanaġ hik yani liġ, "Hudum ek onaġ malê êndêġ ya?" ²⁰ Ma ôpatu hanaġ, "Avômalô Israeġ lêk evak abô ek nenaġ injik o liġ nena yamuġ ma nêm Pol êndêġ Sanhedlin. Thêlô esau nena tem nenaġ injik Pol liġ esak anêġ abô doho anêġ ôdônġ. ²¹ Ma miġ ondaġô iniġ abô ami. Thêlô ma hatôm 40 ba havôhi evak abô majaġ hathak Wapômbêġ anêġ athêġ nena miġ hatôm neġaġ nôm lo ninum ġaġ ami endeba nijik Pol vônô am. Ma lêk epesaġ i yôv ba êmô loġôndê ek nijik yani vônô, ma doġtom eyabiġ o ek ôndôk esak iniġ abô am."

²² Ma anyô vovak laik môn hatak anyô muk atu ba hi ma hanaġ lôklokwaġ nena, "Miġ onaġ êndêġ anyôla nena honaġ abô êntêk hadêġ ya ami."

Anyô vovak laik môn hêv Pol hadêġ Peliks

²³ Êġ ma anyô vovak laik môn halam nê vovak laik ju ma hanaġ, "Nusup nê vovak êtôm 200 takatu ba evenġ pik lôk 70 takatu ba êyô êmô bokhos ma 200 takatu ba ik vovak hathak kôm ġaġak ek nêpôpêk i ek dokte bôlôvônġ êtôm 9 kilok ma ini Sisalia. ²⁴ Ma nopesaġ bokhos doho ek Pol ek noġa yani dedauġ mavi endeba notak êndôk Peliks anyô bêġ atu ba hayabiġ Judia baġ." ²⁵ Lôk hatô kapyra te aêntêk:

²⁶ Ya Klodias Lisias, yahato kapyra êntêk hadêġ o Peliks,

O ma anyô bêġ mavi atu ba hoyabiġ Judia. Waklêvônġ mavi o!

²⁷ †Nê Israeġ evalonġ anyô êntêk ba idum ek nijik yani vônô, ma doġtom bôk yahalaġô yôv nena yani ma anyô Lom te. Ba intu ya lôk yenaġ nê vovak ayô aêv yani sa. ²⁸ ††Ma yalenġhaviġ yandaġô nena avômalô Israeġ lenġġaġ ba enaġ ôpêntêk bêġ hathak malê. Ba intu yahawa yani hi hadêġ iniġ Sanhedlin. ²⁹ Ma iniġ abô takatu ba enaġ hathak yani ma hathak Israeġ da iniġ balabuġ, ma miġ yahapôm abôla hatôm naġġik yani vônô mena nandô yani

††† 23:15 Ap 25:3 § 23:27 Ap 21:30-33; 22:25-27 †† 23:28 Ap 22:30

êmô koladôn ami. ³⁰ †Ma yahalanô nena nê Israe el doho evak abô ek nijik yani vônô, ba intu yahêv yani kethen oyan ba hathôk ek o. Ma yahanan hadên nê takatu ba enan yani bên nena thêlôda nenan abô ên bên êndên o.

³¹ Hato kapy a ên yôv, ma hêv hadên anên nê vovak. Ma thêlô esopa anên abô takên ma ewa Pol ba i malak Antipatlis hadên bôlôvôn. ³² Ma haviyô haya n ma nê êyô êmô bokhos iyom ewa Pol ba i Sisalia. Ma nê vovak vi êvô i ini n lo n hathak lo n bô. ³³ Ma nê bokhos êyô Sisalia, ên ma êv kapy a atu lôk Pol hadên anyô bên hayabin Judia. ³⁴ Ma hasam kapy a ên ma hana n hik Pol li n, "O anên plovins alê?" Ma Pol hana n, "Ya anên Silisia." ³⁵ Ma ôpên hana n, "Nê takatu ba idum abô ek o êyô, ma tem yanda n anêm abô." Ma hana n ek nê vovak doho neyabin Pol êmô unyak bên atu ba Helot bôk halav bô.

Nê bênbên anên Israe el idum abô ek Pol

24 Wak baher vi hale ba hi, ma Ananias anyô bên habôk da lôk Israe el ini n nê bênbên doho ma Tetulus ôpatu ba ewa hatôm ini n anyô indum abô, thêlô sapên êlôk ba i Sisalia. Ma ena n Pol bên hadên Peliks anyô bên atu ba hayabin avômalô Judia. ² Ewa Pol ba êyô lo n neda n abô. Ên ma Tetulus hana n Pol anên kambom bên ba hana n nena, "Anyô bên Peliks, o anyô mavi anôn. Hoyabin yêlô mavi anôn ba intu yêlô amô labali mavi. Ma hathak anêm auk mavi hopesa n nô m takatu ba bôk hêv malain hadên yêlô ba lêk habitak mavi hathak lo n bô. Aên ba yêlô lôk avômalô lomalak nenanena sapên ana n leni n mavi anôn hathak nô m takên hatôm wak nô mbên intu sapên. ⁴ Ma kambom ek yambalo n o lo n bên anôn lôk nanêm malain êndên o ba intu lem ek yêlô ba onda n yêlôani n abô bidona êntêk.

⁵ ††Ôpêntêk hêv malain bên anôn hadên yêlô ba hik avômalô Israe el kapôlôn i n li n have n pik sapên. Yani ma anyô bên ek ôdôn lukmuk te atu ba esopa anyô Nasalet atu anên abô kambom. ⁶ †Ma yani hadum ek imbuli n yêlôani n unyak mathen ba imbitak lelaik ênjêk Wapômbên ma. Ba intu yêlô avalo n yani. ^{††} Oda onan injik ôpên li n ma tem oyala nena abô takatu ba yêlô ana n hathak yani ma avanôn."

⁹ Tetulus hana n abô takên yôv ma avômalô Israe el takatu ba ivi n yani ik Tetulus anên abô lo n havi n ba ena n nena abô takatu ba hana n ma avanôn.

¹⁰ Ma anyô bên atu habi ba n hadên Pol nena ena n anên abô. Ên ma Pol hana n viya n, "Yahayala nena hoyabin avômalô Judia sondabên bên anôn ba hola n ini n abô ba hopesa n thêthôn. Ba intu yalen mavi ek yana n yena n abô bên êndên o ek opesa n. ¹¹ Ma onan injik anyô doho li n ma tem ôpôm nena wak laumi n ba la-

haju i iyom intu hale ba hi ma yaha Jelusalem ek yanêm yen. ¹² Ma wak ên ma nê Israe el takatu ba ena n ya bên mi n êyê yahanan abô lôk vovak hadên anyôla hamô unyak mathen ami, lôk mi n yahabi avômalô leni n hamô malak yen la mena lo n la hamô malak bên Jelusalem havi n ami. Mi. ¹³ Abô kambom takatu ba ena n hathak ya, abôla mi n hêk ek injik thô nena ini n abô ma avanôn ami. ¹⁴ Ma do n tom abô êntêk ma abô avanôn: Yahêv yen hadên bumalô thêlô ini n Wapômbên ba yahasopa Yisu anên lo n ôndê atu ba elam nena lo n ôndê lokba n. Ma yahêvhavi n Mose anên balabu n lôk plopet ini n abô takatu ba bôk eto. ¹⁵ ††Ma ya hatôm nê takêntêk ba yahêv yamalen ek Wapômbên injik avômalô taksêbôk ba bôk ema yôv li n, avômalô thêthôn lôk avômalô kambom. ¹⁶ Aên ba wak nô mbên intu sapên ma ya lôklokwa n ek yakapôlôn ênjêk mabu n ma kambom mi ênjêk Wapômbên lo avômalô maleni n.

¹⁷ "Bôk yahatak Jelusalem sondabên doho ma lêk yahavôhalêm ek yanêm wapôm êndên yena n avômalô Israe el takatu ba êv i sêkêya lôk yambôk da êndên Wapômbên. ¹⁸ †††Yaha unyak mathen anên piklêvôn ma yahadam nô m ên lôk yahasopa kobom yambitak mabu n ênjêk Wapômbên ma. Ên ma thêlô êpôm ya. Avômalô bên anôn mi n êmô havi n ya ami lôk mi n yahadam thôthô bên ami. Mi. ¹⁹ Avômalô Israe el doho anên plovins Esia ini n abôla hami n ek nena n ya bên, ên ma mavi ek thêlô nêlêm nimi n malem ma nena n ya bên. Ma do n tom nê ên la mi n halêm ami. ²⁰ Ba intu onan ek nê takatu ba lêk êmô nena n yena n kambom takatu ba bôk êpôm hadên waklavôn atu ba idum abô ek ya hami n Sanhedlin maleni n bên. ²¹ †††Betha thêlô êpôm yena n kambom do n tom iyom la. Kambom ên ma bôk yahalam hami n thêlô maleni n nena, "Yahêvhavi n nena Wapômbên tem injik avômalô nana li n esak lo n bô. Ma hathak nô m ên iyom intu lêk môlô udum abô ek ya." Pol hana n aên.

²² ††Peliks bôk hana n abô bên anôn hathak avômalô takatu ba esopa Yisu anên lo n ôndê. Ba intu hakak abô da n si n ba hana n nena, "Anyô vovak laik mô n Lisias halêm hayô ma tem yana n yena n auk bên esak anêm abô." ²³ Ma hana n hadên sôp bidon nena etak yani êndôk koladôn, ma do n tom nepole yak sên vê ênjêk yani ba n ek êmô oyan ma anên nê môlô êyô ma netak i ek nê nê m yani sa.

Eyabin Pol hamô Sisalia

²⁴ Wak doho hale ba hi ma Peliks lôk yanavi Dlusila, yani ma avi Israe el te, i êyô ini n lo n ekaksa halôk. Ma Peliks halam Pol halêm ma hana n Pol hana n abô hathak anên hêvhavi n Yisu Kilisi. ²⁵ Ma hana n abô hathak lo n ôndê thêthôn lôk bôk lo lo n nipuk i lo n lôk waklavôn Wapômbên tem indum abô, ên ma Peliks hakô ba hana n, "Lêk hatôm, ma nu. Ma wakla ya ku mi, ma tem yanêm abô ek ôlêm esak lo n bô." ²⁶ Peliks lahabi nena Pol tem nê m valu doho êndên yani ek in-

† 23:30 Ap 23:16-23; 24:1-9 †† 24:5 Ap 17:6 † 24:6-8 Ap 21:28-30 †† Nê lôkauk vi ena n nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk dena n. Abô ên ma aêntêk: Ma leni n havi n nana n yani bên esak yêlôani n abô balabu n. Ma do n tom anyô vovak laik mô n Lisias halêm ma havôn yani vê hêk yêlô. Ma hana n nena nê takatu ba idum ek nena n yani bên, nêlêm nindum abô esak o.

†† 24:15 Jon 5:28-29 ††† 24:18 Ap 21:17-28 ††† 24:21 Ap 23:6 § 24:22 Ap 23:26

dum yani lamavi ek nêem Pol sa. Ba intu dalam Pol lôbôlôn ek thai nenañ abô.

²⁷ Sondabên ju hale ba hi ma Posias Pestas hawa Peliks anên ku. Ma Peliks lahaviñ indum avômalô Israeël lenjîmavi ba intu hadô Pol hamô koladôn dena.

Idum abô ek Pol hamiñ Pestas ma

25 Pestas hawa ku eyabiñ Judia ba hamô Sisalia hatôm wak lô. Vêem ma hi Jelusalem. ² †Êñ ma nê bêngbên êbôk da lôk nê bêngbên Israeël i hadên yani ma ena Pol bên. ³ ††Ba ena nena, “Lemmavi hathak yêlô, êñ ma nêem ôpêntêk ba êlêm Jelusalem ek indum abô.” Ma doñtom iniñ auk loñ kapô ma bôk evak abô ek ne-tak anyô doho ek nekopak êmô loñôndê ek nijik Pol vônô. ⁴ Ma Pestas hanañ iniñ abô viyañ nena, “Pol ma eyabiñ hamô Sisalia. Ma tem yana Sisalia esak loñbô. ⁵ Ba intu nônem unim nê bêngbên doho nêlêm imbiñ ya ek nenañ kambom takatu ba onañ nena bôk hadum bên êndôk loñ êñ.”

⁶ Pestas hamô haviñ thêlô hatôm wak baherñi ba la-havulô mena laumiñ la vêem ma halôk ba hi Sisalia hathak loñbô. Ma haviyô hayañ ma hi loñ idum abô ma hanañ ek neja Pol ba ini loñ êñ. ⁷ †Pol hayô, êñ ma nê Israeël takatu ba êlêm anên Jelusalem ekalabu yani siñ ma enañ yani bên hathak abô malaiñ lomaloma, ma doñtom iniñ abô miñ hatôm injik nômla thô nena iniñ abô ma avanôn ami. ⁸ Êñ ma Pol hanañ iniñ abô viyañ nena, “Miñ yahadum kambom la hathak Israeël iniñ balabuñ lôk iniñ unyak mathen ma Sisa anên abô majañ ami. Milôk.”

⁹ Ma doñtom Pestas lahaviñ indum avômalô Israeël lenjîmavi ba hanañ hadên Pol, “Lemmavi ek nu Jelusalem ek yandañô anêm abô takêntêk êndôk loñ êñ e?”

¹⁰ Ma Pol hanañ, “Unyak êntêk lêk yahamiñ, êñ ma Sisa anên unyak idum abô halôk. Ya ma anyô Lom ba intu loñ êntêk ma thêthôn ek yandum abô êndôk. Ma oda hoyala nena miñ yahadum nômla kambom hadên avômalô Israeël ami. ¹¹ Ma yahadum nômla kambom ba abô majañ hanañ nena yama, êñ ma mavi ek nijik ya vônô. Ma doñtom abô takêntêk ba thêlô enañ hathak ya miñ avanôn ami, êñ ma miñ mavi ek otak ya êndôk thêlô baherñiñ ami. Ba intu yalenhaviñ Sisa da endañô yenañ abô êndôk Lom.”

¹² Pestas halañô abô êñ ma hanañ abô haviñ anên nê lôkawk vêem ma hanañ bên nena, “Holam Sisa ek endañô anêm abô ba intu tem nu ek Sisa endañô.”

Pestas hanañ abô haviñ Kiñ Aglipa hathak Pol

¹³ Wak doho hale ba hi ma Kiñ Aglipa lo livavi Benaisi êlêm Sisalia ek nênem lenjîmavi êndên Pestas.

¹⁴ ††Thai êmô loñ êñ wak bên anôn ma wak te ma Pestas hanañ abô hathak Pol hadên kiñ ba hanañ nena, “Anyô te hamô loñ êntêk ba Peliks bôk hatak yani halôk koladôn. ¹⁵ Wak atu ba yaha Jelusalem ma nê

† 25:2 Ap 24:1 †† 25:3 Ap 23:15 † 25:7 Ap 24:5-6 †† 25:14 Ap 24:27

bêngbên êbôk da lôk Israeël iniñ nê bêngbên enañ ôpêntêk anên kambom bên, ba enañ ek yandum abô ba yanañ nena hadum kambom ek batu nijik yani vônô. ¹⁶ Ma yahanañ hadên i nena, ‘Yêlô Lom iniñ abô majañ hanañ aêntêk, yêlô miñ hatôm nangik anyô te vônô oyañ ami. Mi, môñ ma imiñ nê takatu ba idum abô hathak yani maleñiñ ek endañô iniñ abô. Vêem ma enañ iniñ abô viyañ.’ ¹⁷ Thêlô iviñ ya ba êlêm, êñ ma miñ yahayabiñ wak doho ami. Mi, haviyô hayañ ma ya-ha loñ idum abô ba yahanañ ek neja Pol ba nêlêm. ¹⁸ Ma nê takatu ba idum abô ek yani iviyô imiñ ma yahason nena tem nenañ yani anên kambom anôn la bên, ma doñtom mi. ¹⁹ Thêlô enañ hathak loñôndê takatu ba nesopa iniñ Wapômbên ba enañ nena Pol miñ hasopa loñôndê êñ thêthôn ami. Lôk enañ hathak anyô nana te anên athên nena Yisu atu ba Pol hanañ nena hamô lôkmala. ²⁰ Miñ yahapôm loñôndê la hatôm yapesañ malaiñ êñ ami. Ba intu yahanañ hik yani liñ nena, ‘Lemhaviñ nu Jelusalem ek yandañô anêm abô êñ êndôk loñ êñ e?’ ²¹ Ma doñtom yani hanañ nena yani lahaviñ Sisa endañô anên abô êndôk Lom. Ba intu yahanañ hadên yenañ nê vovak nena neyabiñ yani endeba yanêm yani ni Lom ek ênjê Sisa.” ²² Êñ ma Aglipa hanañ hadên Pestas, “Yalenhaviñ yandañô ôpên da anên abô.” Ma Pestas hanañ viyañ, “Mavi, biyamôn ma tem ondañô.”

Pol hamiñ Aglipa ma

²³ Haviyô hayañ ma Aglipa lo Benaisi ik iniñ nômkama kêkêlô ba i malak bên atu ethak elañô abô halôk. Ma nê vovak laik môñ lôk nê bêngbên malak êñ êlêm haviñ thai. Ma Pestas hanañ ba ewa Pol halêm.

²⁴ Ma Pestas hanañ, “Kiñ Aglipa lôk môlô avômalô takatu ba lêk ômô haviñ yêlô. Ôpêntêk ma avômalô Israeël sapên anên Jelusalem lôk loñ êntêk bôk elam lôk-lala hadên ya ek yandôk esak iniñ abô ba yanañ ek nijik ôpêntêk vônô. ²⁵ Ma doñtom miñ yahapôm ôpêntêk anên kambomlate hatôm yanañ ek nijik yani vônô ami. Ma yanida lahaviñ ni ek Sisa endañô anên abô ba intu tem yanêm yani ni ek ênjê Sisa. ²⁶ Ma doñtom yato malê esak yani êndôk kapya êntêk êndên anyô bên Sisa? Ba intu yahawa yani halêm ek o, Kiñ Aglipa, lôk môlô sapên ek alalô nadañô anên abô katô ek apôm ôpên anên malaiñ anên ôdôn bên, êñ ma tem yato êndôk kapya êntêk. ²⁷ Yanêm anyô koladôn te oyañ ni êndên Sisa ma miñ yahato abô atu ba enañ yani bên hathak halôk kapya ami, êñ ma kambom.”

Pol hamiñ Kiñ Aglipa ma

26 Êñ ma Aglipa hanañ hadên Pol, “Yahêv thalek ek onañ anêm abô.”

Ma Pol hêv bañ liñ ma hanañ anên abô nena, ² “Kiñ Aglipa, tem yanjik thô nena nê Israeël iniñ abô takatu ba enañ hathak ya ma miñ abô avanôn ami. Yalenmavi anôn ek yanañ abô êñ imiñ malem ³ ek malê nena o ma anyô lôkawk bên hathak yêlô Israeël iniñ kobom sapên. Ma hoyala abô takatu ba yêlô avak i vose

hathak. Aên ba yahalan hadên o nena ondanô yenan abô vëmam.

⁴“Avômalô Israél sapên bôk eyala yenan bôk lo loj takatu ba yahasopa hadên sêbôk atu ba ya yaôna ba yahamô yenan loj aleba lêk. Lôk eyala lojôndê takatu ba yahasopa hamô Jerusalem haviñ. ⁵†Thêlô bôk eyala ya bô ba hatôm nenan nena ya ma Palisi te. Palisi ethak esopa Wapômbên lôk anên balabuñ lôklokwan ba êmôn ek Israél iniñ ôdôn vi. ⁶††Ma yahathak yahêv yamalen ek malêla takatu ba Wapômbên bôk havak abô haviñ bumalô thêlô ek nêm. Ma hathak ôdôn êñ, ma lêk idum abô ek ya. ⁷Yêlô ma lodôn lodôn hatôm laumiñ ba lahavuju, ma wak lo bôlôvôn ma athak aêv yeñ lôklokwan hadên Wapômbên lôk aêv malen ek nôm takatu ba yani bôk havak ek nêm injik anên anôn. Kiñ, yahêv yamalen ek nôm takên ba intu lêk avômalô Israél enañ ya bên. ⁸Aisê ka môlô doho lemimhabi nena Wapômbên miñ hatôm injik nê ñama liñ esak loj bô ami e?

⁹‡Sêbôk ma yenan auk thekthekek ek yandum nômka ma bên anôn ek yamiñ avômalô takatu ba esopa Yisu anên Nasalet loj siñ ek miñ nesopa ami. ¹⁰Ma bôk yahadum aên haveñ Jerusalem. Nê bên bên êbôk da anên loj êñ bôk êv athên hadên ya ba intu yahavalon avômalô mathen bên anôn ba yahadô i hamô koladôn. Ma ik i vônô ma yahalôk hathak iniñ auk êñ haviñ.

¹¹Ma wak bên anôn ma yaha unyak yeñ nenanena ek yanêm vovan êndên i. Lôk yahabi thêlô leniñ liñ ek nenan abôma esak Yisu. Yalenmaniñ kambom anôn hathak thêlô ba intu yaha malak lôn takatu ba êmô loj buyañ ek yanêm malaiñ êndên i imbiñ.

¹²“Wak te ma yaha Damaskas ek yambuliñ nê êvhaviñ ma nê bên bên êbôk da êv athên lôk lôklokwan hadên ya ek yandum ku êñ. ¹³Kiñ, hatôm wاكلêvôn biñ ma yahabup hathak lojôndê denañ ma deda lôkmangiñ anôn te anên leniñ habi hayô hêk ya lôk nê takatu ba evereñ haviñ ya. Wak anên deda ma yaôna lôk ek deda êñ anên. ¹⁴Ma yêlô lôkthô êv yak halôk pik ma yahalanô abô te halêm hadên ya hathak abô Hiblu nena, ‘Sol, Sol, hubuliñ ya eka? O hatôm bokmanjao atu ba habô i ba miñ hasopa anên alañ anên lahaviñ ami ba hapam i velevele hathak kôm damoma ba hawa vovan.’

¹⁵“Ma yahanañ, ‘Anyô Bên, o opalê?’

“Ma Anyô Bên hanañ, ‘Ya ma Yisu atu ba hubuliñ.

¹⁶Umbiyô umiñ. Yahik ya thô hadên o ek yatak o ek umbitak yenan anyô ku. Ma tem onañ abô esak nôm takatu ba lêk hâyê lôk nôm takatu ba tem yangik thô êndên o emben yam bên êndên avômalô. ¹⁷Ma tem yanêm o bulubiñ ênjêk anêm avômalô lôk avômalô loj buyañ baheniñ. Ma yanêm o êndên thêlô ¹⁸‡‡ek okyav thêlô maleniñ lôk nuñgwik i liliñ ênjêk momaniñ ni êndên deda. Ma nuñgwik thêlô liliñ ênjêk Sadan anên lôklokwan ni êndên Wapômbên anên lôklokwan ek yanêm iniñ kambom vê lôk neja loj imbiñ avômalô takatu ba bôk ibitak mathen hathak iniñ êvhaviñ ya.’

† 26:5 Pjp 3:5-6 †† 26:6 Ap 23:6; 28:20 ‡ 26:9 Ap 8:3 †† 26:18 Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

¹⁹“Aên ba, Kiñ Aglipa, wên atu ba yahayê anên leniñ ma yahawê anên abô vibiñ. ²⁰Ma yahanañ Abô Mavi hadên avômalô ek nede kapôlôniñ liliñ êndên Wapômbên ma nindum kobom thêthôn ek injik thô nena avanôn lêk ele kapôlôniñ liliñ yôv. Môn ma yahanañ abô êñ halôk Damaskas vêm ma Jerusalem lôk Judia sapên aleba yahanañ abô êñ hadên nê loj buyañ haviñ. ²¹Aên ba intu avômalô Israél evalon ya hêk unyak mathen anên piklêvôn ma idum ek nijik ya vônô. ²²Ma doñtom Wapômbên hêv ya sa aleba lêk. Ba intu yahamiñ loj êntêk ba yahanañ abô hadên nê athên mi lôk nê athên bên haviñ. Ma abô takatu ba yahanañ ma miñ abô yanña ami. Mi, abô êñ iyom intu plopet lo Mose bôk enañ nena tem imbitak. ²³‡‡Ba enañ Mesia tem enja vovan ba ema, ma tem imbiyô môn ek avômalô ñama sapên ba enañ abô esak deda êndên anên avômalô Israél lôk avômalô loj buyañ imbiñ.”

²⁴Pol hanañ abô denañ ma Pestas dalam lôklala nena, “Pol, anêm auk lêk hêv yak! Auk bên takatu ba howa ma lêk hadum o hubitak anyô molo.”

²⁵Ma Pol hanañ, “Anyô bên Pestas, abô takatu ba yahanañ ma thêthôn ma avanôn biñ. Ma miñ ya molo ami. ²⁶Ma nôm takên ma hêk loj yaiñ ma miñ hêk loj kapô ami. Ba intu Kiñ Aglipa miñ hatôm êsôn ami. Mi, yani bôk hayala nôm takên yôv ba intu yahanañ abô takên bên hadên yani. ²⁷Kiñ Aglipa, hêv haviñ plopet iniñ abô takatu ba bôk eto bô mena mi e? Yahayala nena hêv haviñ.”

²⁸Ma Aglipa hanañ hadên Pol, “Hoson nena sawa bidoñ êntêk hatôm undum ba yambitak Kilisi anên anyô te e?”

²⁹Ma Pol hanañ, “Sawa bidoñ mena sawa daim, ma doñtom yalenhabi nôm doñtom iyom ba intu yahaten mek hadên Wapômbên nena o lôk avômalô takatu ba lêk elañ yenan abô, môlô lôkthô numbitak êtôm ya. Ma doñtom yahadô sen embalon môlô loj êtôm êntêk lêk havalon ya loj.”

³⁰Pol hanañ abô êñ, ma Kiñ Aglipa lôk anyô bên hayabiñ Judia ma Benaisi lôk nê takatu ba êmô haviñ thêlô, lôkthô iviyô imiñ ³¹ma etak loj êñ ba i. Ma thêlôda enañ hadên i nena, “Anyô êntêk miñ hadum nômlate kambom ek nijik yani vônô mena nêndô êmô koladôn ami. Mi.” ³²Ma Aglipa hanañ hadên Pestas nena, “Ôpêntêk bôk dalam Sisa yôv ek endanô anên abô. Ma mi, ma tem nanêm yani vê ba ni.”

Nê vovak ewa Pol ba i Lom

27 Haven yam ma thêlô epesan abô ek Pol lôk nê koladôn doho neja yeñ ba ini pik bên Itali. Ma etak thêlô halôk anyô vovak laik te bar, yani anên athên nena Julias. Yani hayabiñ Sisa anên nê vovak ôdôn takatu ba lôkmangiñ anôn. ²‡‡Thêlô ethak yeñ te ma yai lôk anyô Tesalonaika te anên athên nena Alistakas athak yeñ êñ haviñ ba yêlô a. Tesalonaika ma hamô plovin Masedonia kapô. Yeñ êñ halêm anên loj Adlamitiam ma hadum ek ni lomalak nenanena takatu ba hamô plovin Esia kapô.

‡‡ 26:23 Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 ‡†† 27:2 Ap 19:29

³ Haviyô hayaŋ ma yêlô athak Saidon ma Julias hadum mavi hadênj Pol ba hatak yani ek ni ênjê anênj avômalô mólô ek nênmê yani sa esak nômkama takatu ba yani mi. ⁴ Yêlô atak Saidon ba a ma lovak bênj te hayuv yêlô vókê ba intu yêlô asopa Ngavithôm Saiplus vidôm. ⁵ Ma yeŋ halom hêk ngwêk malêvônj biŋ hêk plovins Silisia lo Pampilia aleba athak Maila anênj plovins Lisia. ⁶ Loŋ êŋ ma anyô vovak laik atu hayê yeŋ te halêm anênj Aleksandlia ba hadum ek ni Itali. Ba hawa yêlô hathak yeŋ êŋ. ⁷ Ma lovak hayuv kambom ba intu yeŋ hi yaôyaô hatôm wak bênj anônj ba hêv malaiŋ bênj ek yeŋ ni esak Naidas. Hayô habobo Naidas, êŋ ma lovak bênj hayuv ba yeŋ miŋ hatôm esopa yeŋ anênj loŋ atu ba hathak halom ba hi Itali ami. Ba intu yeŋ hik i liliŋ ba halom hêk Ngavithôm Klit anênj viyaiŋ ba hi habobo loŋ te anênj athênj nena Salmoni. ⁸ Yeŋ anênj nê ku idum ku bênj ba yêlô asopa ngwêk daŋ iyom aleba ayô loŋ atu elam nena Loŋ Mavi Ek Yeŋ Êmô. Loŋ êŋ hamô habobo malak Lasia.

⁹ Wak bênj anônj bôk hale ba hi yôv lôk Israeŋ iniŋ waklavônj Evak Balabuŋ Ek Nôm bôk hale ba hi haviŋ ba intu lêk ma waklavônj kambom ek yeŋ embenj ngwêk. Êŋ ma Pol hanaŋ hadênj thêlô, ¹⁰ "Aiyarj thêlô, yahayala nena alalô a ma malaiŋ bênj tem êpôm alalô ba imbuliŋ yeŋ lôk nômkama takatu ba hamô yeŋ ma alalô bênj anônj tem nama imbiŋ." ¹¹ Ma doŋtom anyô vovak laik hasopa anyô hawa yeŋ lôk yeŋ anênj alaŋ iniŋ abô, ma miŋ hasopa Pol anênj abô ami. ¹² Loŋ Mavi Ek Yeŋ Êmô êŋ ma miŋ mavi ek yeŋ êmô êndênj waklavônj ngwêk beleŋ lokwaŋ hik ami. Ba intu avômalô bênj anônj leŋjinhabi nena yêlô natak loŋ êŋ ma ana Piniks ek namô loŋ êŋ endeba ngwêk beleŋ lokwaŋ ende êndôk am. Piniks ma Ngavithôm Klit anênj loŋ te atu ba havova hêk ngwêk malêvônj ba intu loŋ mavi ek yeŋ êmô êndênj waklavônj ôthôm beleŋ lokwaŋ.

Lovak bênj hayuv

¹³ Yêlô amô aleba lovak yaônate hayuv ma thêlô esonj nena hatôm yêlô ana mavi. Êŋ ma êvônj aŋga hathak ma idum ek nesopa Klit anênj ngwêk daŋ ba ini Piniks. ¹⁴ Ma miŋ yêlô a daim ami ma lovak lôklokwaŋ bênj te hayuv yêlô vókê hêk liŋdaŋ ba yeŋ hi ngwêk malêvônj biŋ. ¹⁵ Lovak hayuv lôklokwaŋ bomaŋ ba yeŋ miŋ hatôm imbup êndôk ngwêk daŋ ami. Ba intu yêlô atak ma yeŋ hasopa lovak anênj lahaviŋ. ¹⁶ Lovak hayuv yêlô vókê aleba ayô ngavithôm yaônate atu elam nena Kauda vidôm. Ma Kauda hêk lovak loŋ siŋ dokte. Ba intu yêlô avônj yêlôaniŋ yeŋ yaôna hathak ba halêm. Ma doŋtom yêlô avônj mathalaleŋ kambom ek malê nena lovak bênj hayuv denaŋ. ¹⁷ Thêlô êvônj yeŋ yaô ba etak halôk yeŋ bênj kapô ma ibutiŋ yeŋ lokwaŋ loŋ hathak yak balawa doho ek embalonj yeŋ loŋ. Thêlô êkô kambom nena lovak tem iyuv thêlô endeba nesak thathe atu ba hamô ngwêk malêvônj habobo Siltis anênj Aplika. Ba intu ibi aŋga halôk ngwêk ek embalonj yeŋ loŋ ek ni yaôyaô dokte. ¹⁸ Haviyô hayaŋ ma lovak lôk ngwêk hik yêlô kambom, ba ibi nômkama takatu ba yeŋ

hawa doho halôk ngwêk ba hi. ¹⁹ Ma wak te lô ma evalonj yeŋ anênj alokwaŋ havalonj sôp loŋ lôk anênj yak ba ibi halôk ngwêk ba hi. ²⁰ Wak bênj anônj ma yêlô miŋ ayê wak lo vuliŋ ami ek malê nena lovak lôk ôthôm bênj hayuv denaŋ ba hadum ba yêlô sapênj akô kambom nena tem nama.

²¹ Wak bênj anônj ma yêlô sapênj miŋ aŋ nôm ami, êŋ ma Pol halam thêlô hathak doŋtom ma hanaŋ, "Aiyarj thêlô, bôk yahanaŋ nena miŋ alalô natak Klit ami, ma namô vêmam. Êŋ ma tem miŋ napôm malaiŋ êntêk lôk miŋ hatôm nômkama la nênmê yak ami. ²² Ma doŋtom lêk ma yanaŋ êndênj mólô nena numiŋ lôklokwaŋ ma miŋ nôkô ami ek malê nena anyôla tem miŋ ema ami. Mi, yeŋ iyom intu tem kambom. ²³ Bôkam ma yenaŋ alaŋ Wapômbênj atu ba yahadam anênj ku anênj aŋgela hamiŋ habobo ya ma hanaŋ, ²⁴ † 'Pol, miŋ ôkô ami. Tem umiŋ Sisa ma ek undum abô. Aênj ba ondaŋô. Wapômbênj lêk halaŋô anêm mek ba nê takatu ba êmô yeŋ haviŋ o, sapênj tem nênmê lôkmala.' ²⁵ Aênj ba numiŋ lôklokwaŋ ma miŋ nôkô ami! Yahêvhaviŋ Wapômbênj nena tem indum ba nômkama sapênj tem imbitak êtôm atu ba anênj aŋgela hanaŋ hadênj ya. ²⁶ †† Yeŋ tem esak ngavithôm te anênj liŋdaŋ ma alalô sapênj tem namô lôkmala."

Yeŋ hathak liŋdaŋ

²⁷ Ma wak te laumiŋ ba lahavuva anênj bôlôvônj ma lovak hayuv yêlô lôklokwaŋ denaŋ ba yêlô amô Ngwêk Adliatik. † Ma habobo bôlôvônj biŋ ma nê ku yeŋ elarjô nena yeŋ lêk habobo ngwêk daŋ. ²⁸ Aênj ba thêlô ililu yeŋ anênj lavônj ma êyê nena ngwêk anênj daim ma lêk hatôm 37 mita. Ma yêlô a dokte ma ililu hathak loŋbô ma êyê nena lêk hatôm 27 mita. ²⁹ Êŋ ma thêlô êkô kambom nena tem yêlô nasak valu ba ibi yeŋ anênj aŋga ayova halôk yeŋ layuk ma eterj mek ek eyaŋ wak bênj ketherj. ³⁰ Ma yeŋ anênj nê ku idum ek nêsôv ba ini. Ba intu etak yeŋ yaô atu halôk ngwêk ma esau nena imbi aŋga doho halôk yeŋ anênj thohav. ³¹ Ma doŋtom Pol hanaŋ hadênj anyô vovak laik lôk anênj nê vovak nena, "Nê takêntêk etak yeŋ ba i, ma tem mólô sapênj noma." ³² Êŋ ma nê vovak edabênj yeŋ yaô anênj yak kisi ba hêv yak halôk ngwêk.

³³ Habobo eyaŋ wak bênj ma Pol hasonj thêlô lokwaŋ ba hanaŋ ek thêlô sapênj nejaŋ nôm. Ma hanaŋ nena, "Wak laumiŋ ba lahavuva bôk hale ba hi yôv ma mólô ômô lôk kapôlômim daluk ba miŋ oarj nôm ami. ³⁴ Ma lêk yahanaŋ hadênj mólô nena tem miŋ malaiŋ la êpôm mólô ami. Mi. Ba intu yahasonj mólô lokwaŋ nena onjgwaŋ nôm dokte ek embatho mólô loŋ ek nômô mavi." ³⁵ Yani hanaŋ aênj vêm ma hawa polom ba hêv lamavi hadênj Wapômbênj hamiŋ thêlô maleniŋ. Ma haŋgôli polom atu ba hayaŋ. ³⁶ Êŋ ma anyô sapênj leŋj halôk biŋ ma ewa nôm ba eyaŋ. ³⁷ Yêlô sapênj atu ba amô yeŋ ma hatôm 276. ³⁸ Eyaŋ nôm takatu ba leŋjinhaviŋ yôv, ma ibi wit halôk ngwêk ek yeŋ vumvum.

† 27:24 Ap 23:11 †† 27:26 Ap 28:1 † Ngwêk Adliatik hamô Meditelenian kapô habobo Itali.

³⁹ Lu hayañ wak bêñ hayô, ma thêlô êyê liñdan, ma doñtom êthôn loñ êñ paliñ. Ma êyê loñ mavi te hêk ek yeñ êmô ba loñ êñ ma loñ thathe mavi. Ba intu lenjñhabi nena nimbusiñ yeñ ba ni nôñnôn êndên loñ êñ. ⁴⁰ Êñ ma thêlô edabên yeñ anên aña takatu ba havalon yeñ loñ kisi ba êv yak halôk ngwêk kapô. Ma epole yak balawa takatu ba havalon yeñ anên nôñ nimbusiñ vê. Ma thêlô êthôkwên yeñ anên sôp lovak hathak ma lovak hayuv yeñ hi ek esak liñdan. ⁴¹ Ma doñtom yeñ halarviñ ba hi hathak thathe atu ba hamô ngwêk malêvôn ba havalon yeñ loñ lôklokwañ. Ma ngwêk budum bêñ hik yeñ layuk aleba hapup nenanena. ⁴² Ma nê vovak lenjñhabi nena nijik nê koladôn sapên vônô ek miñ neyam ba nêsôv ami. ⁴³ Ma doñtom anyô vovak laik lahaviñ nêñ Pol sa ba intu hêk thêlô loñ siñ. Ma hanañ hadên nê takatu ba eyala neyam nena nêsôv kisi êndôk ngwêk êmôn ba neyam ba ini liñ. ⁴⁴ Ma takatu ba êthôn neyam, êñ ma vi nêyô nêjêk aseleñ ma vi neja yeñ anên nômkama takatu hapup loseleñ loseleñ ba nêyô nêjêk seleñ tomtom ba neyam ba ini liñdan. Thêlô idum aên ma sapên ethak liñ mavi.

Pol hamô ngavithôm Molta

28 Yêlô sapên athak liñ mavi vên ma ayala nena ngavithôm êñ ma elam nena Molta. ² †Ma avômalô ngavithôm êñ ewa yêlô thô ba idum kobom mavi anôn hadên yêlô. Ôthôm hik ba loñ lêk thilibuñ kambom ba intu thêlô eban atum ek yêlô naburu. ³ Ma Pol hasup ayôk doho ba habañ hathak atum ma umya kambom te hêk ayôk kapô ba atum haliñ ba vovañ. Êñ ma hale yaiñ ma hathañ Pol bañ. ⁴ Ma avômalô loñ êñ êyê umya hakêlô hamiñ Pol bañ ma enañ hadên thêlô-da nena, “Avanôn biñ, ôpêntêk ma anyô hik anyô vônô la. Ma doñtom ngwêk miñ halok yani vônô ami ba intu umya hadum ek injik loñôndê thêthôn thô.” ⁵ ††Ma doñtom Pol havali bañ ma umya êñ hêv yak hayô hêk atum ma miñ nômla hapôm yani ami. ⁶ †Avômalô loñ êñ lenjñhabi nena Pol liñkupik tem isiñ bêñ mena nêñ yak ba ema la. Ma doñtom thêlô eyabiñ aleba lêk sawa daim ma miñ nômlate hapôm yani ami. Êñ ma thêlô ik iniñ auk liliñ ma enañ, “Yani ma ngôk te la.”

⁷ Anyô loñ êñ te anên athên nena Publias ma yani ma ngavithôm êñ iniñ anyô bêñ. Ma anên loñ hamô habobo loñ atu ba yeñ hathak. Ôpên hawa yêlô ba hi anên unyak ma hayabiñ yêlô mavi anôn hatôm wak lô. ⁸ Ôpên anên lambô bôk hapôm lijiñ liñkupik vovañ lôk habopakla ba hêk iyom. Ma Pol hi ek ênjê yani. Hayô ma hateñ mek vên ma hatak bañ hayô hêk yani ma hadum ôpên habitak mavi hathak loñbô. ⁹ Avômalô ngavithôm êyê nôñ êñ, ma iniñ avômalô lôk lijiñ sapên i hadên Pol ma yani hadum ba thêlô sapên ibitak mavi. ¹⁰ Thêlô êv athên bêñ hadên yêlô hathak kobom mavi lomalama. Aên ba yêlô apôpêk i ek ana ma êv yêlô sa hathak nômkama takatu ba yêlô mi.

Pol hi Lom

¹¹ Yêlô amô ngavithôm êñ hatôm ayôn lô, êñ ma yêlô athak yeñ te atu ba bôk hamô loñ êñ hadên waklavôn ngwêk beleñ lokwañ. Yeñ êñ halêm anên malak Aleksandlia. Ma yeñ thohav ma etak ngôkba lopopek dahô hamô, ngôkba yañ anên athên nena Kasto ma yañ ma Polaks. Êñ ma yêlô athak yeñ êñ ba a. ¹² Yêlô a aleba athak malak Silakius ma amô loñ êñ hatôm wak lô. ¹³ Ma yêlô atak loñ êñ ma a aleba athak malak Legiam. Ma haviyô hayañ ma yêlô a, ma lovak mavi hayuv ba wak yañ ma yêlô athak malak Puteoli. ¹⁴ Ma loñ êñ ma yêlô apôm nê êvhaviñ doho ba ewa yêlô thô ma enañ ek yêlô namô imbiñ i êtôm sonda te. Vên ma yêlô atak i ma aven pik ba a Lom. ¹⁵ Ma avômalô êvhaviñ anên Lom elañô nena yêlô aver loñôndê ek nayô Lom, êñ ma etak Lom ba i ek nêpôm yêlô êndôk loñôndê. Doho i malak te anên athên nena “Apias Anên Loñ Êv Vuli Nômkama”, ma doho i malak yañ ba anên athên nena “Unyak Lô Ek Vathi”. Pol hayê thêlô ma hêv lamavi hadên Wapômbên ma kapô halôk biñ. ¹⁶ Yêlô ayô Lom ma enañ nena Pol ênjêk unyak te êtôm yani da anên lahaviñ. Ma anyô vovak te eyabiñ yani.

Pol hanañ Abô Mavi bêñ hamô Lom

¹⁷ Wak lô hale ba hi ma Pol dalam Israe el iniñ nê bêñbên takatu ba êmô Lom ethak doñtom ma hanañ, “Aiyañ thêlô, miñ yahadum nômla kambom hadên alalôaniñ avômalô mena yahabuliñ bumalô thêlô iniñ kobom ami. Ma doñtom anên Jusalem ma evalon ya ba etak ya halôk Lom baheniñ. ¹⁸ ††Ma avômalô Lom elañô yenañ abô ma enañ nena miñ yahadum nômlate kambom ek nijik ya vônô ami. Ba intu thêlô lenjñhaviñ nêñem ya vê ênjêk koladôn. ¹⁹ †††Ma doñtom avômalô Israe el êdô ba imiñ lôklokwañ aleba ya loñôndê mi ba intu yahalam ek Sisa endañô yenañ abô. Miñ yahadum aên ek yanañ thêlô bêñ êndên Sisa esak kambom takatu ba idum hadên ya ami. Mi. ²⁰ †††Ba intu yahalam môm ek nôlêm ek yañgê môm lôk yanañ abô imbiñ môm. Miñ yahadum kambom la ami, ma doñtom señ havalon ya loñ. Ek malê nena yahêv yamalen hathak nôñ doñtom atu ba avômalô Israe el ethak êv maleniñ hathak. Nôm êñ ma Mesia.”

²¹ Ma enañ viyañ, “Miñ anyô Judia la hatô kapyã hadên yêlô ba hanañ abôla hathak o mena nê Israe el takatu ba êlêm loñ êntêk, miñ enañ abô kambom la hathak o ami. Mi. ²² †††Ma doñtom yêlô ayala nena loñ nômbên intu sapên ma avômalô enañ abô kambom hathak loñôndê nêñemimbiñ Yisu. Ba intu yêlô lenjñhaviñ nadañô anêm auk nena honañ aisê hathak loñôndê êñ.” ²³ Êñ ma etak wak yañ ek nesak doñtom imbiñ yani.

Wak êñ hayô ma avômalô Israe el bêñ anôn êyô unyak atu ba Pol hamô. Lôkbôk hi aleba bôlôvôn ma Pol hanañ abô hadên thêlô. Ma hik Wapômbên anên loñ

† 28:2 2Ko 11:27 †† 28:5 Mak 16:18 † 28:6 Ap 14:11

†† 28:18 Ap 26:31 †† 28:19 Ap 25:11 ††† 28:20 Ap 26:6-7
††† 28:22 Ap 24:14

lôkliŋyak anêŋ ôdônŋ thô hadêŋ i. Ma hik iniŋ auk liŋ hathak Mose anêŋ balabuŋ lôk plopet iniŋ abô ek thêlô nêŋêmbiŋ nena Yisu ma Mesia atu. ²⁴ Ma thêlô doho êvhaviŋ abô takatu ba hanaŋ ma doho ma mi.

²⁵ Ma thêlôda enaŋ abô lôk vovak ba evak i vose hi ôdônŋ ju. Ba idum ek ini ma Pol hanaŋ abô te haveŋ yam nena, "Lovak Matherŋ bôk hanaŋ abô avanônŋ hadêŋ libumi halôk plopet Aisaia ba hanaŋ aêntêk, ²⁶ "Nu êndêŋ avômalô takêntêk ba onaŋ êndêŋ i nena,

"Wak nômbêŋ intu ma tem nodaŋô abô, ma doŋtom tem miŋ hatôm noyala anêŋ ôdônŋ ami; Ma wak nômbêŋ intu ma tem ôŋgô nômlate, ma doŋtom miŋ hatôm nôpôm anêŋ ôdônŋ ami."

²⁷ Ek malê nena avômalô takêŋ iniŋ auk ma thektheke, ma ibi leŋiŋôndônŋ siŋ, lôk ivuliv malenŋiŋ siŋ. Ma mi, ma tem nêgê tak esak malenŋiŋ,

lôk nedaŋô êndôk leŋiŋôndônŋ, lôk neja ênjêk iniŋ auk ma tem nede kapôlônŋiŋ liliŋ ek yandum thêlô ba nimbitak mavi.'

Aisaia 6:9-10

²⁸ "Aêŋ ba noyala katô nena Wapômbêŋ hêv anêŋ abô hathak anêŋ bulubiŋ hadêŋ avômalô loŋ buyaŋ ba tem thêlô neja thô." ²⁹ [Pol hanaŋ abô êŋ yôv, êŋ ma avômalô Israeŋ etak yani ba i. Ma êkôki hathak anêŋ abô takatu.] †

³⁰ Hatôm sondabêŋ ju ma Pol hamô unyak atu ba yanida hêv vuli ma hawa avômalô takatu ba êlêm ek nêgê yani thô lôk lamavi. ³¹ Ma yani hamiŋ lôklokwaŋ ma kô mi ma hanaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma hadônŋ avômalô hathak Anyô Bêŋ Yisu Kiliŋ. Ma anyôla miŋ hamiŋ yani loŋ siŋ ami.

† *Nê lôkauk vi leŋiŋhabi nena abô 28:29, ma Luk da miŋ hato ami, ma anyôla hato haveŋ yam.*

Lom

Abô mông

Pol hamô Kolin mena Senklia la ma hato kapyâ êntêk hadên avômalô êvhaviñ takatu ba êmô Lom. Yani da miñ bôk hi Lom ami. Lôk aposel la miñ hamô haviñ thêlô ek êndôn i ami. Thêlô bên anôn ma nê loñ buyañ, ma doho intu nê Israe. Pol anên auk nena tem ni Lom ek ênjê thêlô, ma doñtom mông ma enja avômalô Kolin lo Masedonia iniñ da takatu ba êv ek nê avômalô êvhaviñ anên Jelusalem takatu ba bôm bên hapôm i ba ewa malaiñ sa am. Ba intu hato ek injik thô nena tem ni ek ênjê thêlô vêm ma ni Spen ek enañ Wapômbên anên Abô Mavi êndên i. Thêlô ma nê daluk ba miñ bôk elañ abô dokte hathak Yisu ami.

Ma hato kapyâ êntêk ek hanañ bên halêm yaiñ hathak Wapômbên anên loñôndê atu ba hadum ba avômalô ibitak thêthôn hathak iniñ êvhaviñ. Ma hadum ek enañ bên nena aisê ba avômalô Israe bên anôn êvôliñ dômiñ hadên Yisu. Hato nena emben yam ka tem avômalô Israe bên anôn nedañ Yisu anên abô ba nesopa. Hato kapyâ êntêk hadên 57 AD la.

Pol hato anên lamavi hadên avômalô Lom

1 †Ya Pol, Yisu Kilisi anên anyô ku, yahato kapyâ êntêk. Wapômbên bôk halam ya ek yambitak aposel ma hatak ya ek yanañ anên Abô Mavi êñ bên. ² ††Abô Mavi êñ ma bôk habutiñ ek nê ba anên plopet bôk enañ bên hêk kapyâ mathen atu. ³ Abô Mavi êñ ma hanañ hathak anên Nakaduñ atu ba halêm pik hatôm anyô ba habitak anên Kiñ Devit anên thalalen. ⁴ Wapômbên hik yani liñ hêk ñama ba hathak Lovak Mathen hik yani thô nena Wapômbên Nakaduñ Lôklokwañ. Yani ma Yisu Kilisi, alalôaniñ Anyô Bên. ⁵ †Hathak yani, Wapômbên habi anên wapôm sam hadên yêlô ba hadum yêlô abitak anên aposel ek nandom avômalô loñ buyañ lôkthô ek nênimimbiñ ba nesopa yani ek nênim athên bên êndên yani. ⁶ Ma halam môlô aên iyom ek numbitak Yisu Kilisi anên imbiñ.

⁷ ††Yahato kapyâ êntêk hadên môlô takatu ba Wapômbên lahaviñ anên Lom. Yani halam môlô ek numbitak anên avômalô mathen. Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbiñ môlô.

Pol lahaviñ ênjê avômalô Lom

⁸ Abô takatu ba yahadum ek yanañ êmôn ma avômalô pik bên êntêk lôkthô enañ hathak unim ôêvhaviñ. Ba intu yalenhabi môlô ba yahêv yalenmavi hadên yenañ Wapômbên hathak Yisu Kilisi anên athên. ⁹ Yahathak yahadum Wapômbên anên ku lôk yakapôlôn lôkthô ba intu yahanañ Abô Mavi hathak Nakaduñ bên. Ma yanida hayala nena yahathak yahaten mek

velevele ek môlô ¹⁰ ††ma miñ yalenpaliñ ami. Bôk yahaten mek bôbô ba yahanañ hik anên lahaviñ liñ hatôm êpôm loñôndê te ek yasôk yanğê môlô mena mi e? ¹¹ Yahêk lêlê ek yanğê môlô ek yanêm môlô Lovak Mathen anên mek mavi doho ek embatho môlônim ôêvhaviñ loñ. ¹² Ek batu môlônim ôêvhaviñ embatho yenañ loñ ma yenañ embatho môlônim loñ. ¹³ †††Aiyañ thêlô, noyala katô nena wak bên anôn yalenhabi yasôk yanğê môlô, ma doñtom nôm lomalo ma habitak ba havasiñ ya. Yahadum ku lomalo ma haviñ avômalô loñ buyañ ba yahayê ku takên anên anôn habitak. Ba intu yalenhaviñ yasôk ek yandum ku imbiñ môlô ek anên anôn imbitak aên iyom. ¹⁴ Wapômbên hêv ku hadên ya ek yanañ anên Abô Mavi êndên avômalô sapên, avômalô ngwêk lôk avômalô alonañ, ma nê lôkauk lôk nê thônôthôn. Ba intu miñ hatôm yatak ku êñ ami. ¹⁵ Aên ba yahapôviñ ya ek yanañ Wapômbên anên Abô Mavi êndên môlô avômalô Lom imbiñ.

Abô Mavi ma Wapômbên anên lôklokwañ

¹⁶ †††Abô Mavi ma Wapômbên anên lôklokwañ ek nê avômalô sapên atu ba êvhaviñ bulubiñ. Ba intu ya miñ mama ek yanañ abô êñ bên ami. Mông ma hêv avômalô Israe bulubiñ vêm ma avômalô loñ buyañ. ¹⁷ ††Abô Mavi êñ intu hik Wapômbên anên loñôndê atu ba endam avômalô nena thêthôn thô. Loñôndê êñ ma êvhaviñ iyom, ma miñ loñôndê yanğê ek nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma ami. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviñ Wapômbên, ma tem endam i nena avômalô thêthôn ek nê mô lôkmala.”

† 1:1 Ap 9:15 †† 1:2 Lom 16:25-26 † 1:5 Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 †† 1:7 Nam 6:25-26

‡ 1:10 Ap 19:21; Lom 15:23 ††† 1:13 Ap 19:21 ††† 1:16 Mak 8:38; Ap 13:46; 1Ko 1:18-24 § 1:17 Lom 3:21-22

Habakuk 2:4

Avômalô sapêñ évôliñ dômiñ hadêñ Wapômbên

¹⁸ Wapômbên leñ lêk hik anêñ lamanin thô hadêñ avômalô lôkthô atu ba évôliñ dômiñ hadêñ yani ba idum kambom lomaloma. Inin kambom takên intu haluvin abô avanôn. ¹⁹ †Bôk Wapômbên hik auk anêñ hathak yanida thô hadêñ avômalô sapêñ ba intu bôk eyala yôv hêk kapôlônin. ²⁰ ††Anyôla miñ hatôm ênjê Wapômbên esak ma ami. Ma doñtom yani hapesañ pik lo leñ ma hathak nôk takên, thêlô hatôm neyala nena yani ma yanja ek malê nena yani ma Wapômbên. Ma anêñ lôklokwan bôk hamô bô ba tem êmô êtôm wak nômbên intu sapêñ. Aên ba avômalô lôkthô bôk eyala yôv, ba miñ hatôm nesavuthin ba nenan nena êthôn Wapômbên ami. ²¹ †Avanôn, thêlô bôk eyala Wapômbên ma doñtom miñ êbô anêñ athên lôk êv leñinmavi hadêñ yani ami. Mi, iniñ auk hi mayaliv ba êtôm nê molo ba intu momanin inin havalon iniñ auk molo êñ loñ denañ. ²² ††Thêlô eson nena thêlô ma nê lôkuk bên ma doñtom mi, thêlô lôkthô ibitak nê molo. ²³ ††Ba intu miñ êv yeñ hadêñ Wapômbên lôkmangin atu ida hamô aên ami. Mi, êv yeñ hadêñ dahô takatu ba epesan hatôm nê pik takatu ba êmô vauna lôk menak ma alim lôk umya.

²⁴ Aên ba Wapômbên hatak thêlô ek nindum sek lônçôn lomaloma hatôm iniñ thethanak habi alak ba intu thêlô êv mama hadêñ thêlôda leñinukupik. ²⁵ Thêlô êdô neja auk anôn esak Wapômbên ba ethavuthin hathak abôyan. Ma êv yeñ hadêñ nôk takatu ba Wapômbên hapesañ ba idum iniñ ku, ma nômkama lôkthô anên alañ atu ba hapesañ ma mi. Wapômbên êñ intu nambô wak nômbên intu sapêñ. Avanôn.

²⁶ Aên ba Wapômbên hatak thêlô ek nesopa iniñ thethanak mama takên. Ba intu iniñ avi êdô auk mavi atu nêjêk imbin anyô ma êwê hathak auk lokban. ²⁷ ††Ma anyô aên iyom êdô auk mavi nêjêk imbin avi ba iniñ thethanak halin i ek nêndên i. Ba intu idum nôk mama bên hathak anyô yan ba ewa kambom êñ anên vuli viyan hathak thêlôda leñinukupik.

²⁸ Thêlô êdô neyala Wapômbên ba intu hatak i ek nesopa iniñ auk ôvathak takên ek nindum nôk takatu ba miñ mavi ami. ²⁹ Thêlô kapôlônin putup hathak kambom lomaloma lôk lokban ma palon lôk leñin. Ma maleñkilik lôk nijik anyô vônô ma nijik vovak ma abôyan lôk ewa auk kambom hathak anyô vi. Ma etatale avômalô ³⁰ lôk enañ abôma hathak anyô yan. Ma êpôlik ek Wapômbên, ma epek hathak avômalô vi, ma leñinhabi nena thêlôda iyom intu mavi. Ma ethak ebam thêlôda, ma êbôlêm kambom lukmuk lomaloma ek nindum, ma miñ êwê taluvi lo lami iniñ abô vibiñ ami. ³¹ Thêlô ma nê auk mi, lôk miñ esopa iniñ abô ami, ma leñinhavin mi, lôk miñ ethak êv kapôlônin ami. ³² Thêlô eyala abô thêthôn takatu ba Wapômbên

bôk hanañ nena nê takatu ba idum nôk takên tem nêpôm nãma. Ma doñtom idum havôhi thêthô lôk leñinmavi ek vi atu ba idum nôk takên haviñ.

Wapômbên anên hadum abô ma thêthôn

2 ††Môlô doho lêk lemimhabi nena, “Avanôn bin, avômalô takên ma nê kambom.” Ma doñtom yan hanañ nena môlô ma nê kambom aên iyom ba intu môlô bônôn. Otatale thêlô ma hatôm otatale amda ek malê nena môlô udum hatôm atu ba thêlô idum. ² Wapômbên hanañ abô, êñ ma hêv malain hadên avômalô takatu ba idum kambom. Ma alalô ayala nena yani hayala nômkama sapêñ ba intu anên hadum abô ma thêthôn iyom. ³ Ma tem endañ iniñ abô ba nêk malain êndên i esak iniñ kambom. Ma môlô udum kambom aên iyom ba oson nena tem miñ endañ môlônim abô ba nêk malain êndên môlô imbin ami e? Mi. ⁴ †Wapômbên hadum mavi anôn hathak alalô ba intu hamô malinã ba miñ hêv kambom anên vuli viyan kethen ami. Hoson nena êñ ma nôk oyan e? Miñ hoyala nena Wapômbên hadum mavi êñ ek hêv thalek hêk ek môlô node kapôlômim liliñ ba nosopa yani ami e?

⁵ Ma doñtom môlônim auk ma thekthek kambom ba miñ ole kapôlômim liliñ ami. Aên ba môlô usup Wapômbên anên lamanin hathak amda ba tem êpôm môlô êndên anên waklavôn endañ abô. Wak êñ ma anên lamanin atu ba thêthôn tem êlêm yain. ⁶ ††Ma tem nêk anyô tomtom iniñ vuli êtôm nôk takatu ba bôk idum. ⁷ Nê takatu ba idum mavi havôhi thêthô ek neja lôkmangin lôk athên bên ma lôkmala atu ba anên dan mi ma Wapômbên tem nêk lôkmala atu ba nêk êtôm wak nômbên intu sapêñ êndên i. ⁸ †††Ma doñtom nê takatu ba idum palon lôk êpôlik hathak abô avanôn ma idum kambom thêthô ma tem nêpôm Wapômbên anên lamanin lôk vovan. ⁹ Avanôn bin, avômalô lôkthô atu ba idum kambom thêthô ma Wapômbên tem nêk malain lôk vovan êndên i, avômalô Israel êmôn ma avômalô loñ buyan nember yam. ¹⁰ Ma doñtom avômalô lôkthô atu ba idum mavi ma tem neja lôkmangin lôk athên bên ma kapôlônin ênjêk yã, avômalô Israel êmôn ma avômalô loñ buyan nember yam. ¹¹ Ek malê nena Wapômbên hadum kobom doñtom hadên avômalô lôkthô, avômalô Israel lôk avômalô loñ buyan haviñ.

¹² Avômalô loñ buyan idum kambom ma tem Wapômbên indum abô ba nêk vovan êndên i. Thêlô miñ eyala Mose anên balabun ami ba intu Wapômbên tem miñ enja balabun êñ ba indum abô ek i ami. Aên iyom ma avômalô Israel idum kambom ma tem Wapômbên indum abô ba nêk vovan êndên i. Thêlô eyala Mose anên balabun ba intu tem Wapômbên enja balabun êñ ba indum abô ek i. ¹³ Ek malê nena nê takatu ba elañ abô balabun ma miñ êwê vibiñ ami ma Wapômbên miñ halam i nena nê thêthôn ami. Mi, nê takatu ba êwê vibiñ iyom, intu Wapômbên halam i

† 1:19 Ap 14:15-17; 17:24-28 †† 1:20 Jop 12:7-9; Sng 19:1 † 1:21 Ep 4:17-18 †† 1:22 Jer 10:14; 1Ko 1:20 †† 1:23 Lo 4:15-19; Sng 106:20 ††† 1:27 Wkp 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

††† 2:1 Mat 7:1-2; Jon 8:7 § 2:4 Ep 1:7; 2Pi 3:15 †† 2:6 Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10 ††† 2:8 2Te 1:8

nena nê thêthôn. ¹⁴†Avômalô loŋ buyaŋ miŋ eyala Mose anêŋ abô balabuŋ ami, ma doŋtom doho esopa abô balabuŋ êŋ vi hathak ida iniŋ leŋiŋhabi. Ba intu hik thô nena eyala malê atu ba mavi lo kambom.

¹⁵Aêŋ ba iniŋ kobom hik thô nena eyala Wapômbên anêŋ balabuŋ hêk kapôlônjiŋ. Ma wak doho ma iniŋ auk hanaŋ thêlôda bên, ma wak doho ma iniŋ auk hanaŋ nena thêlô idum mavi. ¹⁶Nôm takêŋ tem imbitak êndêŋ waklavôn atu ba Wapômbên hatak ek Yisu Kilisi endanô abô. Ma tem indum abô esak avômalô iniŋ auk loŋ kapô. Abô Mavi atu ba yahananŋ intu hanaŋ aêŋ.

Avômalô Israeël lôk abô balabuŋ

¹⁷Môlô vi olam am nena Israeël. Môlô lemimhabi nena owa Mose anêŋ abô balabuŋ ba intu Wapômbên tem enja môlô thô. Lôk obam am nena, “Yêlô ma Wapômbên anêŋ avômalô.” ¹⁸Ma Wapômbên anêŋ abô bôk hadôn môlô ba intu oyala malêla takatu ba Wapômbên lahaviŋ ma malêla takatu ba mavi anôn. ¹⁹††Ma môlô lemimhabi nena abô balabuŋ ma môlô unim ba oyala auk lôk abô avanôn sapêŋ. Ba intu lemimhabi nena hatôm nondom nê maleŋiŋ pusip lôk nônem da êndêŋ avômalô takatu ba êmô momaŋiniŋ lôk uŋg-wik auk thô ek avômalô auk thônôthôn lôk auk pulusik e?

²¹‡Avanôn, ôdôn avômalô vi, ma aisê ka miŋ ôdôn amda ami? Ma onaŋ nena avômalô miŋ neja vani ami. Ma môlôda? ²²Ma onaŋ nena miŋ nindum sek imbiŋ anyô yaŋ yanavi ami, ma môlôda udum mena mi e? Ma ôdô ŋgôk, ma doŋtom owa iniŋ nômkama vani hayô iniŋ malak mather e? ²³Ma obam am hathak abô balabuŋ ma doŋtom ômô lu êŋ ma hatôm otauviŋ Wapômbên anêŋ athêŋ. ²⁴Hatôm bôk eto nena, “Môlô Israeël udum kambom ba intu avômalô loŋ buyaŋ enaŋ abôma hathak Wapômbên anêŋ athêŋ.”

Aisaia 52:5

²⁵Môlô osopa balabuŋ, êŋ ma tabô neŋgothe anyô iniŋ kupik ma nôm mavi. Ma doŋtom ômô balabuŋ lu, êŋ ma ubitak hatôm nê takatu ba miŋ enŋgothe iniŋ kupik ami. ²⁶††Ma aêŋ iyom ma nê takatu ba miŋ enŋgothe iniŋ kupik ami ma doŋtom esopa balabuŋ, êŋ ma Wapômbên tem ênjê i êtôm nê enŋgothe kupik haviŋ. ²⁷Avanôn, môlô avômalô Israeël owa Wapômbên anêŋ kapyâ balabuŋ ba onŋgothe unim kupik vê. Ma doŋtom ômô balabuŋ lu ba avômalô loŋ buyaŋ takatu ba miŋ enŋgothe iniŋ kupik vê ami ma esopa abô balabuŋ tem nenaŋ môlônim kambom bên. ²⁸††Ôpatu ba habitak anêŋ Israeël ba enŋgothe anêŋ kupik vê, ma doŋtom kapô lôk auk miŋ hamô haviŋ Wapômbên ami, miŋ Israeël anôn ami. Mi, Israeël anôn ma ôpatu ba anêŋ kapô hamô haviŋ Wapômbên. Ma tabô enŋgothe kupik anôn ma miŋ kupik viyaiŋ hatôm balabuŋ hanaŋ ami. Mi, tabô enŋgothe kupik anôn ma Lovak Mather da haŋgothe tabô êŋ hêk anyô kapô. Ôpêŋ ma avômalô miŋ ebam ami. Mi, Wapômbên da habam yani.

† 2:14 Ap 10:35 †† 2:19-20 2Ti 3:5 ‡ 2:21 Mat 23:3-4 †† 2:26 Gal 5:6 †† 2:28-29 Lo 30:6; Kol 2:11

Kobom kambom miŋ hatôm indum ba Wapômbên etak anêŋ balabuŋ ami

3 Aêŋ ba malê mavi te intu hêk ek avômalô Israeël? Ma enŋgothe kupik, ma malê mavi te tem êpôm i?

²Mavi lomaloma bên anôn hêk! Nôm môŋ ma Wapômbên bôk hêv anêŋ abô halôk thêlô baheniŋ ek neyabiŋ.

³Ma doŋtom nê Israeël doho miŋ êvhaviŋ ami. Ba intu nôm êŋ hatôm indum ba Wapômbên etak anêŋ balabuŋ e? ⁴Mi anôn! Avômalô lôkthô ma avômalô abôyaŋ, ma doŋtom Wapômbên da hanaŋ abô avanôn ba hasopa anêŋ abô iyom. Hatôm bôk eto nena, “Abô takatu ba honaŋ, ma tem nêgê nena abô avanôn iyom. Ma avômalô idum abô ek o, ma tem ômô i lu.”

Kapyâ Yeŋ 51:4

⁵Yêlôaniŋ kambom hik Wapômbên anêŋ thêthôn thô halêm yaiŋ. Aêŋ ba avômalô pik doho enaŋ nena, “Wapômbên hik anêŋ lamaniŋ thô ba hêv vovaŋ viyaŋ hathak yêlôaniŋ kambom, êŋ ma hadum kambom.”

⁶Êŋ ma lokbaŋ! Wapômbên miŋ thêthôn ami, ma tem indum abô thêthôn aisê esak avômalô pik sapêŋ? ⁷Ma anyôla tem enaŋ nena, “Yenaŋ abôyaŋ hik thô nena Wapômbên anêŋ abô ma avanôn ba nanêm athêŋ lôk-maŋgiŋ êndêŋ yani. Ma doŋtom, aisê ka Wapômbên hayê ya nena anyô kambom ba hanaŋ ya bêŋ?” ⁸Abô êŋ ma hatôm abô kambom atu ba bôk doho enaŋ, “Alalô nandum kambom ek nôm mavi imbitak.” Ma avômalô doho esau nena yahananŋ abô êŋ. Aêŋ ba malaiŋ takatu ba tem êpôm i ma thêthôn.

Anyô thêthôn la miŋ hamô ami

⁹††Aêŋ ba alalô nanaŋ aisê? Avômalô Israeël iyom intu mavi hêk Wapômbên ma, ma avômalô loŋ buyaŋ ma mi e? Mi, bôk yahananŋ yôn nena alalô lôkthô ma amô kambom vibinŋ, avômalô Israeël lôk avômalô loŋ buyaŋ haviŋ. ¹⁰Hatôm bôk eto nena,

“Anyô thêthôn la miŋ hamô ami. Mi anôn.

¹¹Ma anyô lôkuk mavi la miŋ hamô ami.

Lôk anyôla miŋ habôlêm Wapômbên ami.

¹²Avômalô lôkthô êvôliŋ dômiŋiŋ hadên Wapômbên ba intu ibitak êtôm nôm oyaŋ.

Kapyâ Yeŋ 14:1-3; 53:1-3; Sav 7:20

Ma miŋ anyôla hadum mavi ami, milôk.

¹³Abô takatu ba hale thêlô veŋiŋbôlêk ma ôvpalê hatôm elav anyô ŋama iniŋ lôv abôlêk vê.

Thêlô ethak enaŋ abôyaŋ bên anôn hale veŋiŋbôlêk.

Kapyâ Yeŋ 5:9

Ma iniŋ abô hatôm umya kambom anêŋ siniŋ.

Kapyâ Yeŋ 140:3

¹⁴Wak nômbên intu ma thêlô enaŋ abôma lôk leŋiŋŋaŋa.

Kapyâ Yeŋ 10:7

¹⁵Ma elom ever ek nijik anyô vônô.

¹⁶ Loṅ takatu ba thêlô i, ma ibuliṅ avômalô ba êv malaiṅ hadêṅ i.

¹⁷ Ma êthônṅ bôk lo loṅ nêmo labali imbiṅ avômalô vi paliṅ.

Aisaia 59:7-8

¹⁸ Ma miṅ êkô dokte ek Wapômbênṅ ami.”

Kapya Yeṅ 36:1

¹⁹ Alalô bôk ayala yôv nena abô balabuṅ takêṅ ma hanaṅ hathak avômalô Israeḷ takatu ba êmô balabuṅ vibiṅ. Ba intu avômalô Israeḷ lôk avômalô pik sapêṅ bônônṅ iyom hathak Wapômbênṅ hanaṅ iniṅ kambom bênṅ. ²⁰ †Aênṅ ba anyôla miṅ hatôm esopa balabuṅ ba imbitak thêthônṅ ênjêk Wapômbênṅ ma ami. Mi, balabuṅ hathak hik alalôaniṅ kambom thô hadêṅ alalôda.

Alalô abitak thêthônṅ hathak aêvhaviṅ iyom

²¹ Ma doṅtom lêk Wapômbênṅ hik loṅôndê yaṅda thô hadêṅ alalô ek nambitak thêthônṅ ênjêk yani ma. Ma Mose lôk plopet bôk enaṅ hathak loṅôndê êṅ yôv. Ma loṅôndê êṅ miṅ hanaṅ hathak nesopa balabuṅ ami. Mi. ²² ††Loṅôndê êṅ ma aêntêk. Wapômbênṅ halam avômalô takatu ba êvhaviṅ Yisu Kilisi nena thêthônṅ. Avômalô Israeḷ lôk avômalô loṅ buyaṅ sapêṅ ma imbitak thêthônṅ hathak loṅôndê doṅtom êṅ iyom. ²³ Ek malê nena lôkthô idum kambom ba êv yak ba miṅ hatôm nêmo lôkmanṅiṅ êtôm Wapômbênṅ ami. ²⁴ †Aênṅ ba intu Wapômbênṅ habi anêṅ wapôm sam ba hapesaṅ loṅôndê ek avômalô nimbatak thêthônṅ. Hadum aênṅ hathak lôkmala atu ba Yisu Kilisi hêv ek hapole ṅê takatu ba êvhaviṅ iniṅ kambom anêṅ malaiṅ vê. ²⁵ Wapômbênṅ hatak Yisu Kilisi hêk avômalô malenṅiṅ ek ema ba enṅasô anêṅ thalalenṅ êtôm da ek enja alalôaniṅ kambom anêṅ vovaṅ. Ba intu alalô aêvhaviṅ, êṅ ma Wapômbênṅ tem etak anêṅ lamanṅiṅ atu hathak alalô. Êṅ ma hik thô nena yani bôk hadum thêthônṅ hathak avômalô takatu ba bôk êmô hamônṅ vêm ka Kilisi hama hathak a. Thêlô idum kambom, ma miṅ hadum abô ketheṅ ek i ami. Mi, havalonṅ lôkthô iniṅ kambom loṅ aleba hatak hayô hamô Yisu iyom. ²⁶ Ma lêk hik thô nena yanida ma thêthônṅ ba hapesaṅ loṅôndê ek halam avômalô takatu ba êvhaviṅ Yisu nena thêthônṅ.

²⁷ Aênṅ ba opalê hatôm embam yanida? Mi anônṅ, ek malê nena alalô miṅ adum ku asopa balabuṅ ek nambitak thêthônṅ ênjêk Wapômbênṅ ma ami. Mi, aêvhaviṅ iyom. ²⁸ Alalô aêvhaviṅ nena ôpatu ba hêvhaviṅ iyom intu hamô thêthônṅ hêk Wapômbênṅ ma. Ma ku esopa balabuṅ miṅ hatôm indum ôpêṅ imbitak thêthônṅ ami. Mi. ²⁹ ††Wapômbênṅ ma avômalô Israeḷ iyom iniṅ Wapômbênṅ e? Mi, yani ma avômalô loṅ buyaṅ iniṅ Wapômbênṅ haviṅ. ³⁰ ††Ek malê nena Wapômbênṅ ma doṅtom iyom. Ma hik loṅôndê doṅtom iyom thô ek nambitak thêthônṅ ênjêk yani ma. Nê takatu ba enṅoṅthe iniṅ kupik ba êvhaviṅ ma Wapômbênṅ tem endam i nena ṅê thêthônṅ. Ma ṅê takatu ba miṅ enṅoṅthe iniṅ kupik ami ba êvhaviṅ ma Wapômbênṅ tem endam i

† 3:20 Sṅg 143:2; Lom 7:7; Gal 2:16 †† 3:22 Gal 2:16 † 3:24 Lom 5:1 †† 3:29 Lom 10:12 †† 3:30 Lo 6:4; Gal 3:20

imbiṅ nena ṅê thêthônṅ. ³¹ †††Lêk aisê? Alalô adum êvhaviṅ hi bênṅ ma balabuṅ tem imbitak êtôm nôm oyaṅ e? Mi, êvhaviṅ havatho balabuṅ loṅ.

Wapômbênṅ halam Ablaham nena anyô thêthônṅ hathak anêṅ hêvhaviṅ

4 Alalô lenṅimbi bumalô Ablaham. Yani hadum aisê ba habitak thêthônṅ? ² Yani hadum ku ba habitak thêthônṅ ba intu yani hatôm êmbôi, e? Mi anônṅ, Wapômbênṅ miṅ lahabi aênṅ ami. ³ †††Bôk eto aisê? Eto nena, “Ablaham hêvhaviṅ Wapômbênṅ ba intu halam yani nena anyô thêthônṅ.”

Môn Anônṅ 15:6

⁴ Anyô te hadum ku ba anêṅ anyô bênṅ hêv yani vuli, êṅ ma nanaṅ nena hêv anêṅ anyô ku vuli ma miṅ nanaṅ nena anêṅ anyô bênṅ hêv anêṅ wapôm hadêṅ yani ami. ⁵ Ma doṅtom anyô miṅ hatôm indum ku ek imbitak thêthônṅ ami. Mi, hêvhaviṅ Wapômbênṅ iyom, ma tem Wapômbênṅ endam yani nena anyô thêthônṅ. Wapômbênṅ ma ôpatu ba halam ṅê kambom nena thêthônṅ. ⁶ Devit bôk hanaṅ aênṅ iyom hathak avômalô takatu ba miṅ idum ku ek nimbatak thêthônṅ ami, ma Wapômbênṅ halam i nena ṅê thêthônṅ. Yani hanaṅ nena thêlô lêk êmô lôk lenṅimbi ba hato hathak i nena, ⁷ “Nê takatu ba Wapômbênṅ bôk hêv iniṅ kambom vê lôk haluviṅ iniṅ sek, thêlô lêk êmô lôk lenṅimbi.”

⁸ Ma ṅê takatu ba bôk Wapômbênṅ lapaliṅ iniṅ kambom, lêk êmô lôk lenṅimbi.”

Kapya Yeṅ 32:1-2

⁹ Mólônim auk aisê? Mek mavi êṅ ma ṅê Israeḷ takatu ba enṅoṅthe kupik iyom iniṅ e? Ma ṅê loṅ buyaṅ takatu ba miṅ enṅoṅthe kupik ami? Alalô bôk anaṅ nena Ablaham hêvhaviṅ ba intu halam yani nena anyô thêthônṅ. ¹⁰ Ma enṅoṅthe yani kupik vêm ka Wapômbênṅ halam yani nena anyô thêthônṅ e? Mi, bôk halam yani yôv nena anyô thêthônṅ. ¹¹ †Miṅ enṅoṅthe Ablaham kupik ami denaṅ ma hêvhaviṅ ba Wapômbênṅ halam yani nena anyô thêthônṅ. Vêm ma Wapômbênṅ havak balabuṅ nengothe kupik hatôm tabô ek injik thô nena bôk halam yani nena anyô thêthônṅ yôv. Aênṅ ba Ablaham habitak hatôm Lambô ek ṅê êvhaviṅ takatu ba miṅ enṅoṅthe iniṅ kupik ami ek Wapômbênṅ endam i nena ṅê thêthônṅ. ¹² Ma aênṅ iyom ma Ablaham ma ṅê takatu ba enṅoṅthe kupik lôk esopa anêṅ vaṅgwam hathak êvhaviṅ iniṅ lambô. Iniṅ êvhaviṅ ma hatôm bumalô Ablaham anêṅ ba hêvhaviṅ vêm ka enṅoṅthe anêṅ kupik havenṅ yam.

¹³ ††Wapômbênṅ habutiṅ abô haviṅ Ablaham lôk anêṅ limi nena tem nêmo pik sapêṅ êndênṅ i hathak anêṅ thêthônṅ atu ba halêm anêṅ hêvhaviṅ. Ma miṅ hathak anêṅ hasopa balabuṅ ami. ¹⁴ †††Avômalô esopa abô balabuṅ ba ewa nôm atu ba Wapômbênṅ habutiṅ abô hathak, êṅ ma êvhaviṅ lêk habitak hatôm nôm oyaṅ.

††† 3:31 Mat 5:17 ††† 4:3 Gal 3:6 § 4:11 Stt 17:10-11 †† 4:13 Stt 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 ††† 4:14 Gal 3:18

Ma Wapômbên anên abô atu ba habutiñ haviñ Abla-
ham habitak hatôm yavoyav oyan. ¹⁵†Ek malê nena
balabuñ hathak havôv Wapômbên anên lamaniñ
halêm hadên avômalô takatu ba miñ esopa ami. Bal-
abuñ mi, ma tem namô balabuñ lu aisê?

¹⁶††Aên ba avômalô ewa nôm takatu ba Wapômbên
habutiñ abô hathak anên anôn hathak iniñ êvhaviñ. Ba
intu hathak anên wapôm ma Wapômbên hadum nôm
ên. Ma Wapômbên hik anên abô habutiñ haviñ Abla-
ham loñ hathak anên limi sapên atu ba êvhaviñ, avô-
malô Israél takatu ba bôk ewa anên balabuñ lôk avô-
malô loñ buyañ haviñ. Ba intu yani ma bumalô ek alalô
lôkthô. ¹⁷ Hatôm abô atu ba Wapômbên bôk hanañ ba
eto nena,

“Lêk yahatak o ek umbitak avômalô lodôn lodôn iniñ
lim.”

Môn Anôn 17:5

Abô êñ ma avanôn hêk Wapômbên ma. Abla-
ham hêvhaviñ yani atu ba hathak hêv lôkmala hadên ñê ña-
ma ma hathak halam nômkama takatu ba miñ hamô
ami, ma lôkthô ibitak aên.

¹⁸ Avômalô sapên lenjñhabi nena nôm êñ miñ hatôm
imbitak ami. Ma doñtom Wapômbên hik vuliñ lenjñsawa
thô hadên yani ba hanañ,

“Anêm libumi tem nimbatak aên.”

Môn Anôn 15:5

Ma Abla-
ham hêvhaviñ ba hêv ma ba intu habitak
lodôn lodôn iniñ lambô. ¹⁹†Abla-
ham hayala nena yani
anên sondabên hatôm 100 ba lêk liñkupik hayalôv. Ma
Sala liñkupik bôk hayalôv aên iyom. Ma doñtom nôm
ên miñ hatauviñ anên hêvhaviñ ami. Mi, havalon loñ
lôklokwan. ²⁰ Ma miñ hawa auk ju hathak abô atu ba
Wapômbên havak haviñ yani ami. Mi, anên hêvhaviñ
halumbak bên ba hêv athên lôkmanjñ hadên
Wapômbên. ²¹ Yani hayala yôv nena Wapômbên hatôm
indum êtôm atu ba bôk habutiñ. ²² Ba intu

“Wapômbên halam yani nena anyô thêthôn.”

Môn Anôn 15:6

²³ Ma abô atu ba eto nena “halam yani nena anyô
thêthôn,” miñ hathak Abla-
ham iyom ami. Mi, eto
hathak alalô takatu ba êvhaviñ Wapômbên atu ba hik
alalôaniñ Anyô Bên Yisu liñ hêk ñama. Ba intu halam
alalô lôkthô atu ba aêvhaviñ nena ñê thêthôn. ²⁵††Yisu
ên intu Wapômbên hatak ek ema esak alalôaniñ kam-
bom ma hik liñ hathak loñbô ek êpôpêk loñôndê ek
alalô nambitak thêthôn.

Alalô lêk amô labali haviñ Wapômbên

5 Alalô aêvhaviñ ba Wapômbên halam alalô nena
avômalô thêthôn. Aên ba lêk amô labali haviñ
Wapômbên hathak alalôaniñ Anyô Bên Yisu Kilisi.
² Hathak aêvhaviñ ma yani hawa alalô ba hadô hamô
Wapômbên anên wapôm kapô atu ba êntêk lêk amô.
Ma alalô aêv malenjñ lôk lenjñmavi ek namô Wapôm-
bên anên lôkmanjñ kapô. ³††Ma aên iyom ma alalô
lenjñmavi esak malaiñ takatu ba hapôm alalô ek malê

nena alalô bôk ayala nena malaiñ takên tem indum ba
alalô namiñ lôklokwan. ⁴ Ma amiñ lôklokwan, êñ ma
hik thô nena alalô amô malaiñ takên lu. Ma amô
malaiñ takên lu, êñ ma havatho alalô loñ ek nanêm
malenjñ. ⁵ Ma aêv malenjñ êñ miñ hatôm indum alalô
kapôlônjñ malaiñ ami. Mi, Wapômbên bôk hangasô
anên lahaviñ halôk alalô kapôlônjñ hathak anên Lovak
Matheñ atu ba hêv hadên alalô.

⁶ Nodañô. Bôk alalô lokwan mi ba apôlik hathak
Wapômbên ma hadên anên waklavôn atu ba yanida
hatak ma hêv Yisu halêm ba hama hathak alalô.

⁷ Hatôm anyôla ema ek enja anyô thêthôn yan anên
loñ e? Injo, betha wakla intu anyô yan hêv anên lôk-
mala ek nêm anyô mavi yan sa la. ⁸††Ma doñtom
Wapômbên hik anên lahaviñ alalô thô aêntêk. Alalô
adum kambom denañ ma Kilisi hêv anên lôkmala ba
hama ek alalô. ⁹†††Ma lêk Wapômbên halam alalô nena
thêthôn hathak Yisu anên thalalen. Aên ba intu nayala
nena hathak yani ma tem nêm alalô vê ênjêk anên
lamaniñ. ¹⁰ Sêbôk ma alalô lôk Wapômbên apôlik
hathak i, êñ ma hapesañ abô haviñ alalô hathak
Nakaduñ anên ñama ek nambitak anên ñê môlô. Ma
lêk alalô ma anên ñê môlô ba intu ayala katô nena tem
nêm alalô bulubiñ esak anên lôkmala. ¹¹ Ma nôm mavi
yan ma aêntêk. Hathak Anyô Bên Yisu Kilisi ma alalô
abitak Wapômbên anên ñê môlô ba intu alalô athak
lenjñmavi anôn hathak Wapômbên.

Ñama halêm anên Adam ma lôkmala halêm anên Kilisi

¹²††Kambom halêm pik hathak anyô doñtom iyom ma
ñama halêm pik hathak kambom. Avômalô pik lôkthô
idum kambom ba intu ñama hapôm sapên. ¹³††Abô
balabuñ mi denañ ma kambom bôk hamô pik yôv. Ma
Wapômbên miñ hakatuñ avômalô iniñ kambom tom-
tom ami ek malê nena balabuñ mi denañ. ¹⁴ Avômalô
takatu ba even Adam yam ba hi hayô waklavôn
Wapômbên hêv balabuñ hadên Mose ma miñ êmô
balabuñ lu hatôm Adam ami. Ek malê nena thêlô miñ
êmô balabuñ kapô ami. Ma doñtom ñama hayabiñ
thêlô sapên.

Ma Adam ma hatôm anyô yan atu ba haveñ yam
anên dahô. ¹⁵ Adam ma anyô doñtom, ma doñtom
hamô Wapômbên anên balabuñ lu ba avômalô bên
anôn ema. Ma Yisu Kilisi, yani ma anyô doñtom aên iy-
om. Ma doñtom hathak yani anên wapôm ma Wapôm-
bên habi anên wapôm sam ba hêv liñsiñ ek hêv nôm
mavi hadên avômalô bên anôn. Ba intu wapôm atu ba
Wapômbên hêv ma miñ hatôm kambom atu ba Adam
hadum ami. ¹⁶ Avanôn biñ, wapôm êñ lôk kambom êñ
iniñ anôn ma yanña yanña. Kambom anên anôn ma
aêntêk, Wapômbên hadum abô ba hik kambom êñ
anên malaiñ thô. Ma wapôm anên anôn ma aêntêk,
hadum ñê takatu ba idum kambom lomalama ibitak
thêthôn. ¹⁷ Anyô doñtom hadum kambom ba intu ña-
ma hayabiñ avômalô pik sapên hathak anên kambom.
Ma doñtom Wapômbên anên wapôm ma hamô vuliñ

† 4:15 Lom 3:20; 5:13 †† 4:16 Gal 3:7 ‡ 4:19 Stt 17:17 ††
4:25 Ais 53:4-5 †† 5:3 Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7

††† 5:8 Jon 3:16; 1Jon 4:10 ††† 5:9 Lom 1:18; 2:5; Ep 2:3-5
§ 5:12 Stt 3:6; Lom 6:23 † 5:13 Lom 4:15

ek njama ba intu avômalô takatu ba ewa Wapômbên anênj wapôm atu ba hêv lijsinj tem nimbatak thêthôn. Thêlô tem lovak ek kambom lo njama ma nêmo lôkmala êtôm kinj esak anyô dojtom, ôpênj ma Yisu Kilisi.

¹⁸ †Aênj iyom ma anyô te hadum kambom te ba intu Wapômbên hadum abô hathak avômalô sapênj ba hik iniñ malaiñ thô. Ma dojtom anyô yañ hadum nôm thêthônj yañ ba intu Wapômbênj halam alalô sapênj nena thêthônj ba hêv lôkmala hadênj alalô. ¹⁹ ††Avanônj, anyô te anênj lëndônj kôtônj hadum avômalô bênj anônj ibitak nê idum kambom. Ma dojtom anyô yañ anênj halañj abô hadum avômalô bênj anônj ibitak thêthônj hêk Wapômbênj ma.

²⁰ Wapômbênj hêv balabuñ ek avômalô neyala nena thêlônij kambom ma nôm kambom anônj. Ma dojtom iniñ kambom habitak bênj anônj, êñ ma Wapômbênj anênj wapôm halumbak hi ba hi. ²¹ †Sêbôk ma kambom hathak hayabiñ avômalô lôkthô ba hêv njama. Ma dojtom lêk ma Wapômbênj anênj wapôm hayabiñ alalô ba halam alalô nena thêthônj ek nêmo lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbênj intu sapênj hathak alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj athênj.

Kambom anênj lôklokwañ lêk hêv yak

6 Mólônim auk aisê? Bôk yahato yôv nena avômalô idum kambom bênj anônj, êñ ma Wapômbênj anênj wapôm tem indumbak ni ba ni. Aênj ba mavi ek alalô nandum kambom lomaloma ek Wapômbênj anênj wapôm indumbak ni ba ni e? ² Mi anônj! Alalô bôk atôm nê njama ek kambom anênj lôklokwañ miñj êmbôv alalô ami ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi. ³ ††Alalô takatu ba athik njanj lôk athak dojtom haviñ Yisu Kilisi bôk athik hathak anênj njama haviñ. Lemimpaliñ e? ⁴ ††Ba intu athik njanj, êñ ma hatôm alalô ama ba elav haviñ Kilisi. Ma hathak ôdônj êñ ma Wapômbênj atu ba bôk hik Kilisi liñ hêk njama hathak anênj lôklokwañ lôkmañijñ lêk hadum aênj hadênj alalô ek namô imbiñj lôkmala lukmuk êñ.

⁵ Alalô bôk athak dojtom aviñ Kilisi lôk anênj njama yôv ba intu avanônj biñj nena tem nasak dojtom imbiñj anênj haviyô aênj iyom. ⁶ ††Alalô nayala nena alalôaniñ kapôlônijñ bô bôk ik vônô hathak a haviñ yani ek kambom anênj lôklokwañ miñj hatôm eyabiñ alalô esak loñbô ami. Ba intu kambom ma miñj lêk alalôaniñ alañ ami. ⁷ Ek malê nena ôpatu ba bôk hama yôv haviñ Kilisi ma miñj hamô kambom anênj lôklokwañ vibiñj ami.

⁸ Avanônj biñj nena alalô bôk ama yôv haviñ Kilisi ba intu ayala nena tem namô lôkmala imbiñj yani. ⁹ Kilisi hama vêm ma Wapômbênj hik yani liñ ba intu alalô nayala nena yani miñj hatôm ema esak loñbô ami. Njama anênj lôklokwañ ma lêk nôm oyañ ek yani. ¹⁰ Yani hama bôlônj te iyom ek imbuliñj kambom anênj lôklokwañ. Ma lêk hamô lôkmala ek nêmo athênj lôkmañijñ êndênj Wapômbênj. ¹¹ ††Aênj iyom lemimimbi nena lêk atak kambom hatôm nê njama ma amô lôkmala haviñ

† 5:18 1Ko 15:22 †† 5:19 Ais 53:11 † 5:21 Lom 6:23 †† 6:3 Gal 3:27 †† 6:4 Kol 2:12 ††† 6:6 Gal 5:24 ††† 6:11 2Ko 5:15; Gal 2:19

Kilisi ek nanêm athênj bênj êndênj Wapômbênj. ¹² †Ba intu miñj notak kambom ek eyabiñj lemvimkupik ba nosopa anênj thetharjak ami. ¹³ ††Wapômbênj bôk hik mólô liñ hêk njama ba ômô lôkmala. Ba intu nônêm amda lôk unim kupik lôbôlôbô sapênj êndênj Wapômbênj ek nindum ku takatu ba thêthônj. Ma miñj notak lemvimkupik bula ek indum kambom anênj ku ami.

¹⁴ †††Mólô ômô Wapômbênj anênj wapôm kapô ma miñj ômô balabuñ vibiñj ami. Ba intu kambom miñj mólônim anyô bênj hathak loñbô ami.

Thêthônj ma alalôaniñ alañ

¹⁵ Lemimhabi aisê? Alalô amô Wapômbênj anênj wapôm kapô ma miñj amô balabuñ vibiñj ami. Ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi anônj. ¹⁶ ††Ôpatu ba olañj anênj abô ba osopa, êñ ma hatôm mólônim anyô bênj. Ba osopa kambom, êñ ma kambom hatôm mólônim anyô bênj ba tem endom mólô ni njama. Ma aênj iyom ma olañj Wapômbênj anênj abô ba osopa, êñ ma hatôm mólônim anyô bênj ba tem indum ba mólô numbitak avômalô thêthônj. ¹⁷ Sêbôk ma kambom ma mólônim alañ, ma dojtom Wapômbênj hatak mólô hamô abô avanônj vibiñj ba lêk mólô ôêv kapôlômim ek olañj abô êñ ba osopa. Hathak nôm êñ ma nanêm leñijmavi êndênj Wapômbênj. ¹⁸ Kilisi bôk hêv mólô vê hêk kambom, mólônim alañ bô. Ma thêthônj lêk habitak mólônim alañ lukmuk. ¹⁹ Auk êñ ma malaiñ ek mólô avômalô pik noyala ba intu yahêv liliñj hathak auk pik. Sêbôk ma mólô ôêv lemvimkupik bula ek lôñgôlônj imbitak mólônim alañ ek kambom indumbak ni ba ni. Ma dojtom lêk ma nônêm lemvimkupik lôkthô ek thêthônj imbitak mólônim alañ ek êmbôv mólô ni êndênj mathênj.

²⁰ Sêbôk ma mólônim alañ ma kambom. Ba miñj ômô thêthônj anênj lôklokwañ vibiñj ami. ²¹ Ma bôk owa anônj alêla hêk kambom anênj? Mi, nôm takênj anênj anônj ma njama iyom ba lêk mólô mama hathak. ²² Ma dojtom lêk Kilisi hapole mólô vê hêk kambom anênj lôklokwañ ba Wapômbênj lêk habitak mólônim alañ. Ba ku êñ anênj anônj lêk hadum mólô ubitak mathênj ba tem nômô lôkmala êtôm wak nômbênj intu sapênj. ²³ †††Avômalô takatu ba idum kambom anênj ku tem neja kambom anênj vuli, êñ ma njama. Ma dojtom avômalô takatu ba êmô haviñ alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi ma Wapômbênj tem imbi anênj wapôm sam oyañ biñj ba nêmo lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbênj intu sapênj êndênj i.

Lêk asopa loñôndê lukmuk

7 Aiyañ thêlô, mólô oyala balabuñ katô ba intu oyala nena balabuñ hayabiñj avômalô takatu ba êmô lôkmala iyom. Ma takatu ba bôk ema ma mi. ² Anênj ôdônj ma hatôm avi atu ba hawa anyô. Thai êmô lôkmala ma balabuñ havalonj thai loñ. Ma yamalô hama, êñ ma balabuñ miñj havalonj yanavi loñ ami. ³ Aênj ba

§ 6:12 Stt 4:7 †† 6:13 Lom 12:1 ††† 6:14 1Jon 3:6 †† 6:16 Jon 8:34; 2Pi 2:19 ††† 6:23 Lom 5:12, 15

yamalô hamô lôkmala denaŋ ma yanavi hadô ba hi hawa anyô lukmuk, êŋ ma elam yani nena avi sek. Ma doŋtom yamalô hama, êŋ ma balabuŋ miŋ havalonŋ yani lonŋ ami ba intu hatôm enja anyô lukmuk ma miŋ nendam yani nena avi sek ami.

⁴ †Aiyaŋ thêlô, môlô ma Kilisi anêŋ liŋkupik. Ba hathak ôdônŋ êŋ, ma oma hathak balabuŋ ek miŋ eyabiŋ môlô ami ek nosak doŋtom imbiŋ anyô yaŋ. Ôpêŋ ma Kilisi, ôpatu ba Wapômbêŋ hik liŋ hêk ŋama. Aêŋ ba môlô ma Kilisi anêŋ ek unŋwik anônŋ mavi êtôm atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ. ⁵ Sêbôk atu ba alalôaniŋ kapôlônŋiŋ bô hayabiŋ alalô ma balabuŋ habisôk ek nandum kambom. Ba intu lenŋviŋkupik habi alak ek nandum kambom ba anêŋ anônŋ ma ŋama. ⁶ ††Ma doŋtom lêk alalô ama ek balabuŋ ba intu balabuŋ anêŋ lôklokwaŋ miŋ havalonŋ alalô lonŋ hathak lonŋbô ami. Ma nandum Wapômbêŋ anêŋ ku ba nasopa lonŋôndê lukmuk atu ba Lovak Matherŋ hik thô hadêŋ alalô. Ma miŋ nasopa balabuŋ atu ba bôk eto anêŋ lonŋôndê ami.

Balabuŋ hik kambom thô

⁷ †Aêŋ ba intu yahananŋ nena balabuŋ ma nôŋ kambom e? Mi anônŋ. Balabuŋ mi, ma tem yayala kambom aisê? Balabuŋ te hananŋ aêntêk, "Miŋ malemkilik esak anyô yaŋ anêŋ nôŋkama ami." Hathak abô êŋ iyom, yahayala nena yamalenkilik hathak avômalô vi iniŋ nôŋkama, êŋ ma kambom. ⁸ Ma doŋtom kambom hawa balabuŋ êŋ ba habisôk ek yamalenkilik esak avômalô vi iniŋ nôŋkama lomaloma. Balabuŋ mi, ma kambom anêŋ lôklokwaŋ ma mi hatôm ŋama. ⁹ Sêbôk atu ba yahathônŋ balabuŋ paliŋ, êŋ ma yahasonŋ nena ya ma anyô lôkmala. Ma doŋtom balabuŋ halêm, êŋ ma hatôm kambom hawa anêŋ lôkmala hathak lonŋbô ba intu yahayala nena ¹⁰ ya hatôm anyô ŋama. Aêŋ ba yahasonŋ nena balabuŋ tem nêŋ lôkmala êndêŋ ya. Ma doŋtom mi, hêŋ ŋama hadêŋ ya. ¹¹ ††Kambom hawa balabuŋ ba hasau ya hathak ek yandum kambom ek injik ya vônô. ¹² ††Aêŋ ba nananŋ aisê esak abô balabuŋ? Balabuŋ ma nôŋ kambom e? Mi, Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ ma matherŋ lôk thêthônŋ ma mavi.

¹³ Aêŋ ba nananŋ nena nôŋ mavi êŋ hik ya vônô e? Mi anônŋ! Kambom da hawa nôŋ mavi êŋ ba hadum ek injik ya vônô esak. Ba intu ayê nena kambom ma nôŋ ôvathek anônŋ.

¹⁴ Alalô nayala nena balabuŋ halêm anêŋ Lovak Matherŋ, ma doŋtom yada ma anyô pik ba kambom ma yenaŋ alaŋ ba yahadum ku hamô yani vibiŋ. ¹⁵ †††Miŋ yahayala nôŋ atu ba yahadum ami. Malêla takatu ba yalenŋhaviŋ yandum ma miŋ yahadum ami. Ma malêla takatu ba yahapôlik, êŋ ma yahathak yahadum. ¹⁶ Yahadum kambom atu ba yahapôlik hathak, êŋ ma hik thô nena yenaŋ auk halôk hathak balabuŋ anêŋ auk lôk hayala nena balabuŋ ma nôŋ mavi.

¹⁷ Kambom atu ba hamô yakapôlônŋ iyom intu havônŋ ya ek yandum kambom. Ma miŋ yenaŋ auk havônŋ ya ek yandum kambom takêŋ ami. ¹⁸ Yalenŋhaviŋ yandum

malê atu ba mavi, ma doŋtom miŋ yahatôm yandum ami. Ba intu yahayala nena nôŋmla mavi te miŋ hêk yakapôlônŋ bô ami. ¹⁹ Nôm mavi atu ba yalenŋ hik ya hathak ek yandum ma miŋ yahadum ami. Ma kambom takatu ba yahadô, êŋ ma yahadum havôhi thêthô.

²⁰ Avanônŋ, nôŋ kambom takatu ba yahadô yandum ma yahathak yahadum, ba intu hik thô nena yada miŋ yahadum ami. Mi, kambom takatu ba hamô yakapôlônŋ da intu hadum nôŋ êŋ.

²¹ Aêŋ ba avanônŋ biŋ nena wak nôŋmbêŋ atu ba yalenŋhaviŋ yandum mavi ma kambom hamiŋ ya lonŋ siŋ. ²² Ya dahôlônŋ lamavi hathak Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ, ²³ †††ma doŋtom lôklokwaŋ yaŋda hadum ku hathak yalenŋviŋkupik ba hik vovak hadêŋ balabuŋ atu ba yalenŋhaviŋ yasopa. Lôklokwaŋ êŋ ma kambom anêŋ ba lovak ek yalenŋhaviŋ atu ba havalonŋ ya ek yandum anêŋ ku. ²⁴ †Aêŋ ba yenaŋ auk ma aêntêk.

Yalenŋhaviŋ Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ imbitak yenaŋ alaŋ, ma doŋtom yakapôlônŋ bô hathak hadum ba kambom habitak yenaŋ alaŋ. Ai, malaiŋ êŋ habuliŋ ya kambom anônŋ! Yalenŋviŋkupik hathak hadum kambom ba intu havônŋ ya hi lonŋôndê ŋama. Opalê intu hatôm nêŋ ya sa? Wapômbêŋ hathak alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi iyom intu hatôm nêŋ ya vê ênjêk kambom anêŋ lôklokwaŋ, ba intu yahananŋ yalenŋmavi hadêŋ Wapômbêŋ.

Lêk asopa Lovak Matherŋ anêŋ lonŋôndê lukmuk

8 Abô takatu ba bôk yahananŋ yôn anêŋ ôdônŋ ma aêntêk. Wapômbêŋ tem miŋ indum abô ba nêŋ malaiŋ êndêŋ avômalô takatu ba êmô haviŋ Yisu Kilisi ami. ² Ek malê nena hathak Yisu Kilisi anêŋ ku, ma Lovak Matherŋ atu ba hêŋ lôkmala anêŋ lôklokwaŋ hêŋ alalô vê hêk kambom anêŋ lôklokwaŋ atu ba havônŋ alalô hi ek nama. ³ Alalôaniŋ kapôlônŋiŋ bô miŋ hatôm esopa balabuŋ ami ba intu balabuŋ êŋ miŋ hatôm nêŋ alalô vê ênjêk kambom anêŋ lôklokwaŋ ami. Ma doŋtom Wapômbêŋ da hadum nôŋ êŋ hathak hêŋ Nakaduŋ halêm hatôm anyô pik atu ba hadum kambom. Ma hêŋ yani hatôm da hathak alalôaniŋ kambom ba hawa anêŋ vovaŋ. ⁴ ††Yani hadum aêŋ ek balabuŋ injik anêŋ anônŋ imiŋ alalô atu ba asopa Lovak Matherŋ anêŋ lonŋôndê ma miŋ kapôlônŋiŋ bô anêŋ lonŋôndê ami.

⁵ Avômalô takatu ba êmô kapôlônŋiŋ bô vibiŋ ethak lenŋhabi auk takatu ba kapôlônŋiŋ bô lahaviŋ. Ma doŋtom avômalô takatu ba êmô Lovak Matherŋ vibiŋ ethak lenŋhabi auk takatu ba Lovak Matherŋ lahaviŋ. ⁶ Ma avômalô takatu ba iniŋ auk hasopa kapôlônŋiŋ bô anêŋ auk tem nema. Ma doŋtom avômalô takatu ba iniŋ auk hasopa Lovak Matherŋ anêŋ auk tem neja lôkmala ba nêŋmô labali. ⁷ Avômalô takatu ba evalonŋ kapôlônŋiŋ bô miŋ hatôm nesopa Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ ami. Ba intu miŋ esopa ami ba iniŋ auk hapôlik hathak yani. ⁸ Ma avômalô takatu ba kapôlônŋiŋ bô hayabiŋ i miŋ hatôm nindum Wapômbêŋ lamavi ami.

† 7:4 Lom 6:2,11 †† 7:6 Lom 6:4; 8:2 † 7:7 Kis 20:17; Lo 5:21 †† 7:11 Stt 3:13 †† 7:12 1Ti 1:8 ††† 7:15 Gal 5:17

††† 7:23 Gal 5:17; 1Pi 2:11 § 7:24-25 1Ko 15:57 †† 8:4 Gal 5:16,25

⁹ †Ma doŋtom môlônim kapôlômim bô miŋ hayabiŋ môlô ami ma mi. Wapômbên anêŋ Lovak Matherŋ da intu hamô môlô kapôlômim ba hayabiŋ môlô. Ma avômalô takatu ba Kilisi anêŋ Lovak Matherŋ mi, thêlô êŋ intu miŋ yani anêŋ ami. ¹⁰ ††Udum kambom ba intu unim kupik tem ema. Ma doŋtom Kilisi hamô môlô kapôlômim ba bôk ubitak avômalô thêthônŋ yôv. Aên ba dahôlômim lêk hawa lôkmala anôŋ yôv. ¹¹ Wapômbên bôk hik Yisu Kilisi liŋ hêk ŋama. Ma anêŋ Lovak Matherŋ hamô môlô kapôlômim, ba hathak Lovak Matherŋ anêŋ ku ma Wapômbên tem nêŋm lôkmala êndênŋ kupik atu ba tem ema aênŋ iyom.

Lovak Matherŋ hadum ba alalô abitak Wapômbên nali

¹² Aênŋ ba aiyarŋ thêlô, alalôaniŋ ku hêk ek nasopa Lovak Matherŋ anêŋ auk ma miŋ nasopa kapôlônŋ bô anêŋ auk esak loŋbô ami. ¹³ †Môlô osopa unim kapôlômim bô anêŋ auk, êŋ ma tem noma. Ma doŋtom uik kambom atu ba kapôlômim bô lahariŋ vônô hathak Lovak Matherŋ, êŋ ma tem nôŋmô lôkmala. ¹⁴ Wapômbên anêŋ avômena ma avômalô takatu ba Lovak Matherŋ halom i. ¹⁵ ††Wapômbên hêv anêŋ Lovak Matherŋ hadênŋ alalô. Ma Lovak Matherŋ hadum ek alalô nambitak Wapômbên da anêŋ avômena ba intu alarŋ nena, "Aba, Wakamik!" ††† Ma miŋ hatak alalô hamô yani vibinŋ ek nakô esak loŋbô ami. ¹⁶ †††Ma Lovak Matherŋ hathak hik alalôaniŋ auk loŋ nena alalô ma Wapômbên anêŋ avômena anôŋ. ¹⁷ Alalô ma Wapômbên anêŋ avômena ba intu tem alalô naja nôŋm mavi takatu ba yani bôk habitinŋ haviŋ anêŋ avômalô. Avanônŋ, tem naja nôŋm mavimavi takênŋ anêŋ Wapômbên imbinŋ Kilisi. Ma lêk awa vovarŋ hatômŋ yani bôk hawa, êŋ ma tem naja athênŋ lôkmanŋinŋ imbinŋ yani.

Lôkmanŋinŋ tem imbitak emberŋ yam

¹⁸ Avanônŋ, Wapômbênŋ tem injik anêŋ lôkmanŋinŋ thô ek namô kapô. Ba intu yalenŋhabi nena malaiŋ lomalo ma takatu ba lêk hapôm alalô, êŋ ma nôŋm oyarŋ lôkthô. ¹⁹ Nôŋmkama sapênŋ atu ba Wapômbênŋ hapesarŋ ma êvsonŋ ba eyabinŋ ek nêgê waklavônŋ atu ba tem yani injik anêŋ avômena thô. ²⁰ †Ek malê nena nôŋmkama pik sapênŋ lêk êmô mayaliv. Wapômbênŋ habulinŋ hathak Adam anêŋ kambom ba hêv malaiŋ hadênŋ nôŋm takênŋ. Ma nôŋm takênŋ miŋ lenŋinŋhaviŋ aênŋ ami. Nôŋmkama takatu ba hapesarŋ lêk epalê ba hatôm êmô koladônŋ. Ma doŋtom wak te tem nêŋm nôŋm takênŋ vê ênjêk koladônŋ êŋ ba nede yaiŋ imbinŋ Wapômbênŋ anêŋ avômena takatu ba êmô anêŋ lôkmanŋinŋ kapô. Ba intu nôŋmkama lôkthô lêk êv malenŋinŋ.

²² Alalô ayala nena nôŋmkama sapênŋ atu ba Wapômbênŋ bôk hapesarŋ ma lôkthô lêk elarŋ ba elom evenŋ hatôm avi lavuvi ek embathu aleba lêk. ²³ ††Vovarŋ êŋ lêk hapôm alalô haviŋ ma miŋ nôŋmkama iyom ami. Wapômbênŋ bôk hêv Lovak Matherŋ yôv hatôm nôŋm

† 8:9 1Ko 3:16; 12:3 †† 8:10 Gal 2:20 † 8:13 Gal 6:8; Kol 3:5 †† 8:15 2Ti 1:7 †† 8:15 Gal 4:5-7; ALK 21:7 ††† 'Aba' anêŋ ôdônŋ nena 'wakamik' hathak Abô Alam. Nôŋgô Mak 14:36. ††† 8:16 2Ko 1:22 † 8:20-21 Stt 3:17-19 †† 8:23 2Ko 5:2-4

mavi môŋ hadênŋ alalô. Ba intu alalôaniŋ kapôlônŋinŋ halarŋ ba halom havenŋ ba hayabiŋ wak atu ba alalô tem nambitak êtôm Wapômbênŋ da anêŋ avômena anôŋ lôk nêŋm kupik lukmuk êndênŋ alalô. ²⁴ Avanônŋ, Wapômbênŋ bôk hêv alalô bulubinŋ yôv, ma doŋtom miŋ alalô ayê balabuŋ anêŋ anôŋ sapênŋ hathak malenŋinŋ ami denarŋ. Ba intu aêv malenŋinŋ ba ayabinŋ anêŋ anôŋ. Avômalô miŋ ethak eyabinŋ nôŋm takatu ba bôk ewa yôv ami. Mi. ²⁵ Ma aênŋ iyom ma alalô aêv malenŋinŋ hathak nôŋm takatu ba miŋ bôk ayê ami denarŋ. Ba intu amô malinŋyad ba ayabinŋ.

²⁶ Ma Lovak Matherŋ hathak hêv alalô sa haviŋ. Alalô lokwarŋ mi ba athônŋ nena natenŋ mek aisê. Êŋ ma Lovak Matherŋ da hêv alalô sa ba hatenŋ mek hatôm kapô halarŋ iyom ma abô mi. ²⁷ †††Ma Wapômbênŋ atu ba hayala kapôlônŋinŋ sapênŋ halarŋ ba hayala Lovak Matherŋ anêŋ mek êŋ. Ek malê nena Lovak Matherŋ hatenŋ mek ek avômalô mathenŋ hatôm Wapômbênŋ anêŋ lahariŋ.

Avômalô takatu ba Wapômbênŋ halam tem nêŋtôm Kilisi

²⁸ ††Alalô ayala nena Wapômbênŋ hathak hawa nôŋmkama nôŋmbênŋ atu ba habitak ba hadum ek nôŋm mavi imbitak ek avômalô takatu ba lenŋinŋhaviŋ yani. Thêlô ma yani bôk halam i yôv hatôm yanida anêŋ lahariŋ. ²⁹ †††Sêbôk atu ba môŋ anôŋ ma Wapômbênŋ bôk hayala i yôv ba habiŋ barŋ hayôhêk i ek nimbital êtôm yanida Nakaduŋ Kilisi. Hadum aênŋ ek Kilisi imbitak anyô môŋ ek iviyarŋ lôk livi nôŋmbênŋ atu ba evenŋ yam. ³⁰ Ma avômalô takatu ba bôk habiŋ barŋ hayô hêk i yôv intu halam i haviŋ. Ma takatu ba bôk halam i yôv ma hayê i nena ŋê thêthônŋ haviŋ. Ma takatu ba bôk hayê i nena thêthônŋ ma tem nêŋm deda lôkmanŋinŋ êndênŋ i imbinŋ.

Nôŋmlate miŋ hatôm nêŋm alalô vê ênjêk Wapômbênŋ anêŋ lahariŋ ami

³¹ ††Aênŋ ba alalô nanarŋ aisê esak nôŋm takatu ba Wapômbênŋ hadum? Yani hamiŋ haviŋ alalô, êŋ ma opalê hatôm êmô alalô lu? Mi anônŋ! ³² Wapômbênŋ hatak Nakaduŋ halôk ŋê kambom bahenŋinŋ ba hama hathak alalô sapênŋ ma miŋ havasiŋ ami. Aênŋ ba intu nayala nena tem injik anêŋ lawapôm sam ba nêŋm mek lomalo ma êyô êmô loŋ imbinŋ ek nêŋm alalô sa. ³³ ††Wapômbênŋ da bôk habiŋ barŋ hayôhêk alalô yôv. Ba intu opalê hatôm enarŋ alalôaniŋ kambom bênŋ? Mi anônŋ, Wapômbênŋ da bôk halam alalô yôv nena thêthônŋ! ³⁴ Ba intu opalêla tem nenarŋ nena alalô naja kambom anêŋ vovarŋ? Mi anônŋ. Ek malê nena Yisu Kilisi atu ba bôk hama ma haviyô hathak loŋbô ba lêk hamô Wapômbênŋ barŋ vianônŋ ba hathak hanarŋ hik lambô liŋ ek nêŋm alalô sa.

³⁵ Malê te hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Kilisi anêŋ lahariŋ alalô? Malaiŋ lomalo ma lôk vovarŋ ma avômalô etharŋ alalô lôk bôm bênŋ lôk amô thavuthinŋ hathak nôŋmkama ma kambom takatu idum ek nijik alalô vônô

††† 8:27 Sng 139:1 †† 8:28 Ep 1:11 ††† 8:29 Kol 1:18; Hib 1:6 †† 8:31 Sng 118:6 †† 8:33 Ais 50:8-9

mena ele alalô vônô hathak biñ, nô m takên hatôm êmbôv alalô vê e? Mi anôn! ³⁶ Hatôm bôk eto nena, “Yêlô ma anêm avômalô ba intu ethak idum ek nijik yêlô vônô wak nômbên intu.

Yêlô hatôm boksipsip atu ba evalon ek nijik vônô.”

Karya Yer 44:22

³⁷ Ma donjom malaiñ takên miñ hatôm êmô alalô lu ami. Mi, hathak Kilisi atu ba lahaviñ alalô, alalô lovak ba ik nô m takên sapên seson. ³⁸ Yenañ auk thektheke nena nômlate miñ hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Wapômbên anên lahaviñ ami. Mi anôn! Alalô ama mena amô lôkmala, mena anjela la lôk ngôk la, mena nô m takatu ba lêk hamô mena tem nimitak ember yam, mena lôklokwan la, ³⁹ mena nômkama vuliñ lôk nômkama vibin, mena nômlate atu ba Wapômbên hapesañ tem nêm alalô vê ênjêk Wapômbên anên lahaviñ atu ba halêm anên alalôaniñ Anyô Bên Yisu Kilisi e? Mi anôn!

Pol lahiki hathak avômalô Israel

9 Yahamô haviñ Kilisi ba intu abô alêla takatu ba tem yanañ ma avanôn iyom. Miñ yahasa mólô ami. Mi, yenañ auk ma Lovak Matherñ hik loñ haviñ. ² Wak nômbên intu ma yakapôlôn malaiñ kambom ba vovañ bên haliñ ya ³ hathak yenañ avômalô, thêlô ma yêlô ôdôn te iyom. Yalenhaviñ thêlô nênemimbiñ ek Wapômbên nêm thêlô bulubiñ. Hêv thêlô bulubiñ, êñ ma hatôm nêm ya vê ênjêk Kilisi ba imbi ya êndôk loñ atum ek nêm thêlô sa. ⁴ ††Yahanañ hathak avômalô Israel iyom. Wapômbên bôk halam i yôv ek nimitak anên avômena ma hik anên lôkmanjiñ thô hadên i. Ma havak tabô lôk habutiñ abô haviñ iniñ limi. Ma hêv balabuñ lôk hadôn i ek nênem yep êndên yani. ⁵ Iniñ limi bôbô ma nê lôk athên bên. Ma Kilisi halêm pik hatôm anyô ba habitak anên iniñ thalalen. Yanida ma Wapômbên ma nômkama lôkthô anên alañ. Nambô anên athên esak lenj êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôn.

Wapômbên anên loñondê halam anên avômalô

⁶ Wapômbên bôk havak abô haviñ avômalô Israel. Ma lêk Israel bên anôn êdô Kilisi, ma donjom Wapômbên anên abô miñ hêv yak ami. Ek malê nena avômalô takatu ba ibitak anên Israel, vi atu ba Wapômbên halam iyom intu Israel anôn ma vi ma mi. ⁷ Ma aên iyom ma limi lukmuk takatu ba ibitak anên Ablaham ma miñ Ablaham nali sapên ami. Mi, vi atu ba ibutiñ abô hathak iyom intu nali anôn ma vi atu ba mi ma mi. Hatôm Wapômbên bôk hanañ hadên Ablaham nena, “Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimitak.”

Môn Anôn 21:12

⁸ †Abô êñ anên ôdôn nena avômena takatu ba Wapômbên habutiñ abô hathak iyom intu ba Wapômbên anên nali. Ma avômena takatu ba Ablaham habi vê, thêlô ma miñ Ablaham nali anôn ami. ⁹ Abô êñ ma hatôm abô atu ba bôk ibutiñ ba hanañ,

“Sondabên yañ endake yahale halêm hathak loñbô ma Sala tem embathu okna te.”

Môn Anôn 18:10,14

¹⁰ Okna êñ ma bumalô Aisak. Vêm ma hawa Lebeka ba havathu amena lopopek. ¹¹ Amena ju êñ mi denañ ma Wapômbên hanañ hadên Lebeka aêntêk, “Amena yañ bên tem imbitak yañ molok anên anyô ku.”

Môn Anôn 25:23

Odanô! Amena ju êñ mi denañ ba miñ idum kambom lo mavi la ami. Ma donjom abô êñ habitak môñ ba hik thô nena Wapômbên hathak habi bañ hayôhêk avômalô hatôm yanida anên auk atu ba bôk lahabi. Ma miñ hathak iniñ ku ami. Mi, halam i hathak yanida anên lahaviñ. ¹³ Hatôm bôk eto nena,

“Yalenhaviñ Jekop, ma yahadô yañ bên Isau”.

Mal 1:2-3

¹⁴ Aên ba nanañ aisê? Wapômbên hadum aên ma miñ thêthôn ami e? Mi anôn! ¹⁵ Yani bôk hanañ hadên Mose nena,

“Yakapôlôn hik ya hathak anyôla, êñ ma tem yanêm yakapôlôn ek ôpên.

Ma yalenhaviñ yanêm anyôla sa, êñ ma tem yanêm ôpên sa.”

Etak Ijip 33:19

¹⁶ ††Aên ba intu Wapômbên habi bañ hayôhêk avômalô hathak yanida anên lahiki. Ma miñ hathak iniñ ku lôk lenjehaviñ ami. ¹⁷ Hatôm bôk eto Wapômbên anên abô hadên Pelo aêntêk,

“Yahatak o hatôm kiñ ek yangik yenañ lôklokwan thô esak o ek avômalô pik sapên neyala yenañ athên.”

Etak Ijip 9:16

¹⁸ Ba intu Wapômbên lahaviñ nêm kapô ek anyôla, êñ ma hêv kapô ek ôpên. Ma lahaviñ indum avômalô vi lenjondôn kôtôn, êñ ma hadum thêlô lenjondôn kôtôn.

¹⁹ Mólô te tem endanô abô êñ ba enañ, “Aisê ka Wapômbên hanañ avômalô lenjondôn kôtôn iniñ kambom bên? Thêlô miñ hatôm netak Wapômbên anên lahaviñ ba nesopa iniñ lenjehaviñ ami, aên e?” ²⁰ ††Ma donjom o anyô alê ba hôwê Wapômbên anên abô viyañ? Hatôm nô m atu ba epesañ, enañ êndên ôpatu ba hapesañ yani nena, “Hopesañ ya aên eka?”

²¹ †††Ôpatu ba hapesañ uñ hatôm enja pik tôktôk ba epesañ uñ ek indum ku mavimavi esak lôk epesañ uñ ek indum ku oyañ esak imbiñ e?

²² Ma aên iyom ma Wapômbên da hatôm esopa anên lahaviñ ba injik anên lôkliñyak lôk lamaniñ thô ba imbuliñ nê takatu ba bôk epesañ i yôv ek neja vovañ. Ma donjom mi, havalon kapô loñ ba miñ habuliñ nê takên ketherñ ami. ²³ Yani hadum aên ek injik anên lôkmanjiñ anôn thô êndên avômalô ôdôn yañ atu ba lahiki hathak. Yani bôk hapesañ i yôv ek nêm anên lôkmanjiñ êndên i. ²⁴ Avômalô takên ma alalô takatu ba Wapômbên bôk halam yôv, avômalô Israel lôk avômalô loñ buyañ haviñ. ²⁵ Hathak avômalô loñ buyañ ma Wapômbên bôk hanañ hadên Hosea nena, “Avômalô takatu ba miñ yenañ ami ma tem yandam i nena ‘yenañ avômalô’.

† 9:3 Kis 32:32 †† 9:4 Kis 4:22; Sng 147:19; Lom 15:8; Hib 9:5
‡ 9:8 Gal 4:23

†† 9:16 Ep 2:8 †† 9:20 Ais 29:16; 45:9 ††† 9:21 Jer 18:6

Ma avômalô takatu ba miñ yalenhaviñ i ami ma tem yandam i nena 'avômalô takatu ba yalenhaviñ videdaun.'" *Hosea 2:23*

²⁶ Lôk hanañ nena,
"Loñ atu ba bôk yahanañ hadên thêlô nena, 'Môlô ma miñ yenañ avômalô ami',
loñ êñ ma tem nendam thêlô nena, 'Wapômbên Lôk-mala anên nali.'" *Hosea 1:10*

²⁷ Ma hathak avômalô Israël ma plopet Aisaia bôk hanañ nena,
"Avômalô Israël ma hatôm thathe ngwêk dañ,
ma doñtom Anyô Bêñ tem nêñ auviñna iyom bulubiñ."

²⁸ Ek malê nena Anyô Bêñ tem esopa anên indum abô esak avômalô pik sapên ba injik dañ siñ kethen oyañ." *Aisaia 10:22-23*

²⁹ Abô êñ ma hatôm abô yañ atu ba Aisaia bôk hato nena,
"Anyô Bêñ Lôklokwañ Lôkthô Anên Ôdôn miñ hadô alalô doho ek namô lôkmala ami,
ên ma alalô lôkthô tem nambitak vonjgovañ oyañ êtôm Sodom lo Gomola."

Aisaia 1:9

Avômalô Israël miñ esopa loñôndê êvhaviñ ami

³⁰ Aên ba alalô nanañ aisê? Avômalô loñ buyañ miñ idum ek nimitak thêthôn ami, ma doñtom ibitak thêthôn hathak iniñ êvhaviñ. ³¹ Ma avômalô Israël esopa balabuñ ek nimitak thêthôn, ma doñtom miñ ibitak thêthôn ami. ³² Eka? Thêlô eson nena tem nimitak thêthôn esak iniñ ku esopa balabuñ ma miñ hathak iniñ êvhaviñ ami. Thêlô evak valu vuviyathiñ atu silili ba habi i pônên. ³³ Hatôm bôk eto nena,
"Odañô! Yahatak valu yaônate hamô Saion ek ende anyô liliñ ba imbi i pônên
lôk valu bên te ek nembak silili ba nêñem yak.
Ma avômalô takatu ba êvhaviñ yani
tem miñ nêñem mama êndên i ami."

Aisaia 8:14; 28:16

Israël miñ eyala Wapômbên anên loñôndê ek nimitak thêthôn ami

10 Aiyañ thêlô, yakapôlôn lahaviñ yenañ avômalô Israël nêpôm Wapômbên anên bulubiñ ba intu yahaten mek ek thêlô. ² Yahanañ avanôn nena thêlô ethak lôklokwañ ek nesopa Wapômbên, ma doñtom miñ eyala loñôndê êñ katô ami. ³ Thêlô miñ eyala loñôndê atu ba Wapômbên bôk hapôpêk ek endam avômalô nena thêthôn ami. Mi, esopa thêlôda iniñ loñôndê ek nimitak thêthôn. Ba intu miñ êwê Wapômbên anên lahaviñ êñ vibiñ ami. ⁴ Kilisi ma balabuñ anên dañ ba intu avômalô takatu ba êvhaviñ yani ibitak thêthôn hêk Wapômbên ma.

⁵ Mose bôk hato abô hathak loñôndê balabuñ atu ba avômalô nesopa ek nimitak thêthôn ma aêntêk,

"Nê takatu ba esopa abô balabuñ dedaun mavi ma miñ êv yak hathak bute ami intu tem neja lôkmala."

Wok Plis 18:5

⁶ Ma doñtom loñôndê atu ba avômalô nimitak thêthôn esak nêñemimbiñ ma miñ malaiñ hatôm loñôndê nesopa abô balabuñ ami, ma mi. Hatôm bôk eto nena,
"Môlô miñ noson nena unim ku bên hêk ek nosak len ba unu ami."

Lo 30:12

Mi, Kilisi bôk halêm yôv ba intu notak auk êñ. ⁷ Ma hatôm bôk eto nena,
"Môlô miñ noson nena unim ku bên hêk ek unu loñ nama ami."

Lo 30:13

Mi, Wapômbên bôk hik yani liñ yôv hêk loñ nama ba intu notak auk êñ. ⁸ Loñôndê nanêñemimbiñ miñ hanañ hathak nandum ku takên ami. Mi, hanañ nena,
"Wapômbên anên abô lêk habobo môlô ba hamô vemimbôlêk lôk kapôlômim yôv."

Lo 30:14

Abô nêñemimbiñ êntêk intu yêlô athak anañ hadên môlô. ⁹ Aêntêk nena hanañ bên hale vembôlêk nena,
"Yisu ma Anyô Bêñ" lôk hôêvhaviñ hêk kapôlôm nena Wapômbên hik yani liñ hêk nama, êñ ma Wapômbên tem nêñ o bulubiñ. ¹⁰ Ek malê nena hêk kapôlôn miñ ma avômalô ethak êvhaviñ ba Wapômbên halam i nena nê thêthôn. Ma hale venjnbôlêk ma avômalô ethak enañ iniñ êvhaviñ bên ba Wapômbên hêv i bulubiñ.

¹¹ Hatôm Wapômbên anên kapya bôk hanañ nena,
"Opalêla takatu ba êvhaviñ yani ma tem miñ nêñem mama êndên i ami."

Aisaia 28:16

¹² †Anyô Bêñ doñtom êñ iyom intu avômalô pik sapên iniñ Anyô Bêñ. Ba intu abô êñ hanañ hathak avômalô sapên, avômalô Israël lôk avômalô loñ buyañ haviñ. Ma takatu ba elam yani ma hathak hêv anên wapôm anôn hadên i. ¹³ ††Hatôm bôk eto nena,
"Lôkthô atu ba elam Anyô Bêñ anên athên ma tem neja bulubiñ."

Joel 2:32

¹⁴ Avômalô takatu ba miñ êvhaviñ Anyô Bêñ ami ma tem nendam yani aisê? Môn ma nanêñ anyô ek enañ Abô Mavi êñ bên. Ma hanañ bên ba elañô, êñ ma tem nêñemimbiñ ba nendam yani ek nêñ thêlô bulubiñ. Hatôm bôk eto nena,
"Avômalô takatu ba elañô Abô Mavi, thêlô êbôi hathak nê takatu ba ewa abô êñ ba êyô enañ."

Aisaia 52:7

¹⁶ Aên ba avômalô ethak elañô abô hathak Kilisi vêm ka êvhaviñ Abô Mavi takatu ba elañô. Ma doñtom avômalô Israël naju iyom ewa Abô Mavi êñ thô. Hatôm bôk Aisaia hanañ,
"Anyô Bêñ, opalê hêvhaviñ abô takatu ba yêlô anañ hadên i? Mi la."

Aisaia 53:1

¹⁸ Ma malê te hapôm Israeël ba thêlô bêñ anôñ miñ êvhaviñ ami? Thêlô miñ elañô Abô Mavi ami e? Mi, bôk elañô yôv. Hatôm bôk eto nena,
“Abô êñ bôk havenj mayaliv ba hi hayô pik anêñ dañ.”

Kapya Yerj 19:4

¹⁹ Avanôñ, Israeël elañô, ma doñtom êthôn anêñ ôdôn paliñ e? Mi, thêlô bôk elañô ba eyala yôv ma doñtom miñ êvhaviñ ami. Lemimimbi abô atu ba Aisaia bôk hatô hathak Israeël nena,
“Wak nômbênj intu ma yahalek yabaheñ hadênj môlô, ma doñtom môlô ma ñê auk thekthek lôk lemimôndônj kôtôn.”

Aisaia 65:2

Ba intu Wapômbênj hanañ ba Mose hatô aêntêk,
“Tem yanêm mek mavi êndênj avômalô athênj mi lôk auk mi ek yandum môlô Israeël maleñjikilik lôk lenjñña.”

Lo 32:21

Ma Aisaia miñ hakô ami ma hanañ auk êñ bêñ nena,
“Avômalô takatu ba miñ êbôlêm ya ami intu bôk êpôm ya yôv.

Ma avômalô takatu ba miñ enañ hik ya liñ ami ma tem yangjik ya thô êndênj i.”

Aisaia 65:1

Wapômbênj miñ havôliñ dôñ ek Israeël ami

11 †Aên ba intu yahanañ hik môlô liñ nena Wapômbênj hapôlik ek anêñ avômalô Israeël e? Milôk. Yada ma anyô Israeël te ma Ablaham anêñ lim ba yahabitak anêñ Benjamin anêñ ôdôn ba intu oyala nena Wapômbênj miñ hapôlik ek Israeël ami. ² Sêbôk atu ba môñ anôñ ma Wapômbênj bôk lahaviñ thêlô yôv ba intu miñ hapôlik hathak anêñ avômalô ami. Lemimimbi Wapômbênj anêñ kapya bu atu ba hanañ hathak Elia. Yani hatatale avômalô Israeël ba hanañ hadênj Wapômbênj nena,

³ “Anyô Bêñ, thêlô ik anêm plopet pôpônô lôk ik anêm loñ êbôk da pepesa. Ma yada iyom êntêk yahamô denañ ba thêlô idum ek nijik ya vônô imbiñ.”

I Kirj 19:10,14

⁴ Ma doñtom Wapômbênj hanañ aisê hadênj Elia? Hanañ,

“Yahavalonj avômalô Israeël hatôm 7,000 takatu ba miñ êv yerj hadênj Ngôk Baal ami loñ hatôm yada yenañ. Ma miñ o iyom ami.”

I Kirj 19:18

⁵ Ma lêk aên iyom, Wapômbênj hik anêñ wapôm sam ba halam avômalô Israeël auviñña. ⁶ ††Yani habi anêñ wapôm sam ba halam thêlô. Ma miñ hathak iniñ ku ami. Hêv hathak iniñ ku, êñ ma miñ wapôm anôñ ami.

⁷ Abô êñ anêñ ôdôn ma aêntêk. Avômalô Israeël idum lôklokwanj ek nimitak thêthônj êñjêk Wapômbênj ma, ma doñtom mi. Vi atu ba Wapômbênj halam iyom intu ibitak thêthônj. Ma vi dedaunj ma hadum thêlônij auk thekthek. ⁸ Hatôm Wapômbênj anêñ kapya hanañ,
“Wapômbênj bôk hadum ba thêlô lenjvinjalainj.

Ma bôk hik maleñjij siñ ek miñ nêgê ami.

Ma bôk habi lenjôndônj siñ ek miñ nedanô ami.

Ba bôk êmô aênj aleba lêk.”

Lo 29:4; Aisaia 29:10

⁹ Ma hatôm bôk ba Devit hanañ hadênj Wapômbênj hathak avômalô Israeël nena,

“Undum nôñ mavi atu ba thêlô ethak eyañ imbitak êtôm adêk ek embalonj thêlô loñ ek nêñem yak ba neja malainj êtôm iniñ vuli.

¹⁰ Ômbi thêlô maleñjij siñ ek miñ nêgê tak ami, ma wak nômbênj intu ma thêlô dômiñ lokwanj da lokbanj êñjêk aênj.”

Kapya Yerj 69:22-23

Wapômbênj hawa alokwanj bomañ thanañ ba hagêgê loñ haviñ alokwanj yôhok

¹¹ †Ba intu yahanañ hadênj môlô hathak Israeël aêntêk. Thêlô êv yak ba miñ hatôm nimbijô esak loñbô ami e? Mi anôñ, tem nimbijô esak loñbô. Ma doñtom hathak iniñ kambom ma Wapômbênj hêv avômalô loñ buyañ bulubij ek batu nêgê ba maleñjikilik esak. ¹² Hathak iniñ kambom lôk etak Wapômbênj ma avômalô pik sapênj lôk avômalô loñ buyañ ewa mek mavi. Vêm ba ele i liliñ, êñ ma oyala nena tem neja mek mavi bêñ anôñ êmônj ek yanj bô.

¹³ Yahato abô êntêk hadênj môlô avômalô loñ buyañ. Wapômbênj bôk halam ya ek yambitak avômalô loñ buyañ iniñ aposel ba yalenj mavi hathak ku êñ. Ba intu yahadum ku êñ dedaunj mavi ¹⁴ ek batu yenañ avômalô Israeël nêgê nôñ mavi takatu ba Wapômbênj hadum hathak môlô ba maleñjikilik esak ek Wapômbênj nêñ doho bulubij. ¹⁵ Lêk ma Wapômbênj hatak avômalô Israeël ba intu avômalô pik sapênj ethak doñtom haviñ Wapômbênj. Ma havenj yam atu ba Wapômbênj hawa i hathak loñbô, êñ ma tem êtôm ivijô hêk ñama.

¹⁶ Alalô ayala nena êbôk polom ba êv bute hadênj Wapômbênj, êñ ma polom lôkthô habitak matherj. Ma alokwanj oliv ñgalôk matherj ma anêñ thanañ sapênj ma matherj haviñ. Ma aênj iyom ma avômalô Israeël iniñ limi bôbô bôk matherj ba intu limi lukmuk ma tem matherj aênj iyom. ¹⁷ ††Avômalô Israeël ma hatôm alokwanj oliv yôhok êñ. Ma môlô avômalô lôñ buyañ ma hatôm alokwanj oliv bomañ. Ma Wapômbênj hale oliv yôhok anêñ thanañ doho vê, ma hawa môlô oliv bomañ anêñ thanañ ba hagêgê loñ hathak oliv yôhok. Ba intu môlô othak doñtom haviñ thanañ vi atu ba hamô denañ ba owa pik anêñ lênjênj atu ba oliv ñgalôk havôn. ¹⁸ Aênj ba miñ nobam amda ba nonañ nena yêlô awa alokwanj yôhok thanañ anêñ loñ ami. Môlô ma thanañ oyanj ma Israeël limi ma ñgalôk, ma ñgalôk êñ intu havatho môlô loñ ma miñ môlô ovatho a êñ anêñ ñgalôk loñ ami.

¹⁹ Ma doñtom môlô doho tem nonañ nena, “Wapômbênj hale thanañ doho vê ek yêlô naja iniñ loñ.”

²⁰ Avanôñ, ma doñtom lemimimbi nena Wapômbênj hadabênj i kisi hathak miñ êvhaviñ ami ma hawa môlô hathak unim ôêvhaviñ. Ba intu nôkô ek Wapômbênj ba miñ nobam amda ami. ²¹ Wapômbênj bôk hadabênj alokwanj yôhok da anêñ thanañ vi kisi yôv, ma hatôm

† 11:1 1Sml 12:22; Sng 94:14; Plp 3:5 †† 11:6 Gal 3:18

‡ 11:11 Ap 13:46 †† 11:17 Ep 2:11-19

edabênj mólô kisi imbiñ. ²² †Ba intu lemimimbi nena Wapômbênj hathak mayôhók lók mathêlêv haviñ. Yani mathêlêv hadênj avômalô takatu ba êv yak, ma mayôhók hadênj mólô takatu ba ômô anênj mayôhók kapô ba miñ notak ami. Ma otak, ma tem edabênj mólô kisi imbiñ. ²³ Ma avômalô Israél ele i liliñ ba êvhaviñ, êñ ma tem Wapômbênj êgêgê i loj esak alokwanj atu esak loj bô. Yani hatôm indum aênj. ²⁴ Ek malê nena Wapômbênj bók hale mólô vê hêk oliv bomañ ba hagêgê loj hathak oliv yôhók yôv. Alokwanj êñ ma miñ unim ami. Ba intu miñ malaiñ ek êgêgê oliv yôhók da anênj thañañ esak loj bô ami.

Wapômbênj lahaviñ injik anênj lahiki thô êndênj avômalô sapênj

²⁵ Aiyañ thêlô, yalenj haviñ mólô noyala abô lók kup êntêk ek miñ nômbôam ami. Abô lók kup êñ ma aên-têk. Avômalô Israél vi iniñ kapôlôñij lêk thektheke ba tem nêmo aênj ende ba avômalô lôn buyañ takatu ba Wapômbênj halam i, nênemimbiñ ba nêyô ek yani am. ²⁶ ††Êñ ma tem yani nêmo Israél sapênj bulubiñ. Hatôm bók eto abô atu ba Wapômbênj hanañ nena, "Anyô hêv bulubiñ tem êlêmo anênj Saion, ma tem injik avômalô Israél liliñ ênjêk iniñ kambom. ²⁷ †Êñ ma tem yalenj imbi tabô atu ba bók yahavak haviñ i nena tem yanêmo iniñ kambom vê."

Aisaia 59:20-21

²⁸ Avômalô Israél miñ ewa Abô Mavi thô ami ba intu Wapômbênj hapôlik hathak i. Nôm êñ hêv mólô avômalô loj buyañ sa. Ma doñtom Wapômbênj bók halam thêlô ba havak balabuñ haviñ iniñ limi ba intu lahaviñ thêlô denañ. ²⁹ Ek malê nena Wapômbênj hathak halam avômalô ba hêv mek hadênj i ma tem miñ lapaliñ i ba nêmo anênj mek vê esak loj bô ami. ³⁰ Bók mólô avômalô loj buyañ lemimôndônj kôtôn hadênj Wapômbênj. Haviñ yam ma avômalô Israél lenjônndônj kôtôn haviñ ba intu Wapômbênj hêv kapô hadênj mólô. ³¹ Ma aênj iyom ma avômalô Israél lêk lenjônndônj kôtôn ba Wapômbênj hêv kapô ek mólô. Hadum aênj ek wak te ma tem nêmo kapô ek thêlô imbiñ. ³² Wapômbênj hatak avômalô sapênj ek nesopa iniñ lenjônndônj kôtôn ek injik anênj lahiki thô êndênj thêlô sapênj.

Nambô Wapômbênj anênj athênj

³³ ††Aiyê, yahasonj kambom hathak Wapômbênj anênj wapôm lók anênj auk lók anênj hayala nômkama ma anênj danj mi!

Opalê hatôm eyala anênj auk atu ba lahabi am? Mi anônj.

Anyô late miñ hatôm eyala anênj lojônndê atu ba hapesanj ami.

³⁴ ††Opalê hatôm eyala Wapômbênj anênj tabilók? Mi. Ma opalê hatôm nêmo auk êndênj yani? Mi anônj.

Aisaia 40:13

† 11:22 Jon 15:2,4 †† 11:26 Ais 59:20-21 † 11:27 Ais 27:9; Jer 31:33-34 †† 11:33 Ais 55:8-9 †† 11:34 1Ko 2:16

³⁵ Ma opalê hatôm nêmo nômlate êndênj yani ek êwê vijarj. Milók!

Jop 41:11

³⁶ ††Nôm kama lókthô halêmo anênj yani ba imiñ hathak anênj lóklókwanj lók êmô ek nêmbô yani.

Nanêmo athênj lókmanjij êndênj yani êtôm wak nômbênj intu sapênj. Avanônj biñ.

Nanêmo i êtôm da êndênj Wapômbênj

12 ††Aênj ba, aiyañ thêlô, Wapômbênj lahiki lóbôlônj hathak alalô. Ba intu yahasonj mólô lokwanj nena nônem am vidoñ êndênj yani êtôm alim takatu ba ik vônô hêk loj êbók da. Da êñ ma lókmala lók mathênj ba hêv lamavi hadênj Wapômbênj. Êñ ma hatôm ôêv yenj anônj hadênj Wapômbênj. ² Ba nônem loj ênjêk kapôlômim ek Wapômbênj epesanj mólônim auk imbitak lukmuk ek mólô numbitak yanja. Ma miñ nosopa avômalô pik venjngwam ami. Êñ ma tem noyala ba nosopa nômo takatu ba Wapômbênj lahaviñ. Lahaviñ êñ ma mavi lók mabuñ anônj ba tem indum Wapômbênj lamavi.

Nandum ku esak wapôm takatu ba Wapômbênj hêv hadênj alalô tomtom

³ †Wapômbênj habi anênj wapôm sam ba hêv ya ku aposel. Ba intu yahanañ hadênj mólô nena lemimimbi am ba nutitiñ am katô esak êvhaviñ atu ba Wapômbênj hêv hadênj mólô tomtom. Ma miñ nosonj nena mólô ma gê bêtj bêtj ami. ⁴ ††Anyô liñkupik ma doñtom iyom, ma doñtom anênj lóbôlóbô ma bêtj anônj. Ma lóbôlóbô takênj ethak idum ku lomalama. ⁵ Ma alalô aênj iyom. Alalô ma bêtj anônj ma doñtom athak doñtom haviñ Kilisi ba abitak kupik doñtom. Ba intu alalô amô hatôm gê ôdônj te iyom.

⁶ †††Ma Wapômbênj hik anênj wapôm sam ba hêv auk ku lomalama hadênj alalô tomtom. Ôpatu ba hawa auk ek enañ Wapômbênj anênj abô êtôm plopet, êñ ma yani indum ku êñ êtôm anênj hêvhaviñ. ⁷ Ma yanj hawa auk ek indum ku nêmo avômalô sa, êñ ma nêmo i sa. Ma te hawa auk ek êndônj avômalô esak Wapômbênj anênj abô, ma êndônj. ⁸ Ma yanj hawa auk ek embatho avômalô vi loj, êñ ma embatho i loj. Ma te hawa auk ek nêmo avômalô sa esak nômkama, êñ ma nêmo lók lavi-doñ. Ma te hawa auk ek eyabiñ avômalô, êñ ma eyabiñ dedauñ mavi. Ma te hawa auk nêmo kapô ek avômalô, êñ ma indum lók lamavi.

Kobom lenj haviñ

⁹ Lemimbiñ avômalô lók lemvidonj. Ma nôpôlik esak nômo takatu ba kambom ma nobalonj nômo takatu ba mavi loj. ¹⁰ ††Lemimbiñ avômalô takatu ba êvhaviñ videdauñ êtôm lem haviñ mamuyan. Ma nêmo athênj bêtj êndênj i êmônj ek o. ¹¹ Ma nônem am lókthô ek nundum Anyô Bêtj anênj ku ma miñ o vau ami. Ma no-

††† 11:36 1Ko 8:6 ††† 12:1 Lom 6:11,13; 1Pi 2:5 † 12:3 1Ko 12:11; Ep 4:7; Plp 2:3 †† 12:4 1Ko 12:12,27 ††† 12:6 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 †† 12:10 1Pi 1:22

tak Lovak Mathej ek esañ êtôm atum êmô môlô kapôlômim. ¹² †Ma nônêm malemim lôk lemimmavi. Ma malaij hapôm o ma ômô maliŋyaô. Ma oterj mek thôthô. ¹³ ††Ma avômalô mathej takatu ba êv i sêkêya, êj ma nêm i sa. Ma avômalô malak yaŋ êlêm, onja i thô ba oyabinj i mavi.

¹⁴ †Nêm mek ek avômalô takatu ba idum kambom hadêj o. Nêm mek ma miŋ ondaŋ ek Wapômbêj nêm malaij êndêj i ami. ¹⁵ Avômalô takatu ba leŋjŋmavi ma lemmavi imbiŋ i. Ma avômalô takatu ba elañ asêj malêj ma ondaŋ imbiŋ i. ¹⁶ ††Nômô maliŋyaô imbiŋ am. Ma miŋ osoŋ nena o anyô bêj ami. Mi, otaviŋ o ba ômô imbiŋ nê athêj mi. Ma miŋ osoŋ nena o anyô lôkauk bêj ami. Mi.

¹⁷ ††Anyôla hadum kambom hadêj o ma miŋ nuŋg-wik kambom êj liliŋ êndêj yani ami. Undum malêla takatu ba avômalô eyala nena mavi iyom ênjêk thêlô malenij. ¹⁸ Ombatho o loŋ lôklokwaŋ ek ômô labali imbiŋ avômalô sapêj. ¹⁹ †††Aiyaŋ thêlô, miŋ nôwê kambom viyaŋ ami ma notak êndôk Wapômbêj anêj lamanij kapô. Hatôm bôk eto nena,

“Ya Anyô Bêj yahanaj nena ku nijik anyô leŋkadôk liŋ ma yenaŋ ku ba tem yandum.”

Lo 32:35

²⁰ †††Ma

“Ôpatu ba hapôlik hathak o hama kisi ma nêm nôm êndêj yani.

Ma hathakmuniŋ ma nêm ŋaŋ ek inum.

Hudum aêj ma tem nêm yani mama bêj.”

Gutpela Sindaun 25:21-22

²¹ Aêj ba undum mavi iyom ek ômô kambom lu, ma miŋ otak kambom ek êmô o lu ami.

Alalô namô gavman vibij

13 ⁵Gavman pik sapêj ma Wapômbêj hatak i ba hêv lôklokwaŋ hadêj i ek neyabinj avômalô. Gavman te miŋ habitak oyaŋ ami ma mi. Ba intu avômalô lôkthô nêmo thêlô vibij. ² Aêj ba anyôla hadô êmô gavman vibij, êj ma hadô ek êmô Wapômbêj baŋ vibij. Ba intu ôpêj tem indum abô ba enja malaij. ³ ††Opalêla intu êkô ek gavman? Avômalô takatu ba idum mavi e? Mi, nê takatu ba idum kambom. Ba intu undum mavi ek gavman miŋ nêm vovaŋ êndêj o ami, ma embam o iyom. Êj ma tem miŋ ôkô ek gavman ami. ⁴ Gavman ma Wapômbêj anêj nê ku ek nê nê sa ek ômô mavi. Wapômbêj hêv lôklokwaŋ hadêj i ek nê nê anêj vovaŋ êndêj avômalô takatu ba idum kambom. Ma thêlô miŋ ewa lôklokwaŋ êj oyaŋ ami. Mi, ba intu hudum kambom, êj ma ôkô. ⁵ Aêj ba alalô miŋ namô gavman vibij esak akô ek naja vovaŋ iyom ami. Mi, esak nayala ênjêk kapôlônij nena êj ma mavi.

⁶ †††Aêj ba intu alalô athak êv takis. Gavman ma Wapômbêj anêj nê ku ba ethak idum iniŋ ku thêthôn.

⁷ Ba intu malêla takatu ba enaj nena nêm ma nêm. Elam takis alêla ma nêm. Ma anyôla hamô o vuliŋ ma ômô yani vibij. Ma opalêla takatu ba ewa athêj bêj ma nêm athêj bêj êndêj i.

Lemimbiŋ avômalô vi

⁸ †††Ôwê anêm malêla takatu ba viyaŋ hêk denaj. Ma undum ku esak viyaŋ doŋtom atu hêk nena lemimbiŋ avômalô. Hudum aêj ma hatôm abô balabuŋ lôkthô hik anêj hamiŋ o. ⁹ †††Abô balabuŋ hanaŋ aêntêk, “Miŋ undum sek imbiŋ anyô yaŋ yanavi ami. Miŋ nuŋg-wik anyô vônô ami. Miŋ onja vani ami. Ma miŋ malemkilik esak anyô vi iniŋ nômkama ami.” Ma hanaŋ abô balabuŋ vi haviŋ. Balabuŋ nômbêj êj hamô balabuŋ ali êntêk kapô nena, “Lemimbiŋ anyô yaŋ êtôm lemhaviŋ oda.” ¹⁰ ††Alalô leŋjŋhaviŋ avômalô vi ma tem miŋ nandum i kambom ami. Ba intu alalô leŋjŋhaviŋ avômalô vi, êj ma hatôm balabuŋ lôkthô hik anêj.

Waklavôn naja bulubiŋ lêk habobo

¹¹ †††Oyala waklavôn êntêk ba lêk alalô amô, aêj ba nosopa abô takatu ba lêk yahanaj yôv hadêj môlô. Sêbôk atu ba alalô aêvhaviŋ môj anêj ma hamô daim dokte, ma doŋtom waklavôn naja bulubiŋ lêk habobo. Ba intu notak malemim hayaŋ ma numbiyô.

¹² †††Bôlôvôn anêj daŋ lêk habobo ma wak tem imbi. Ba intu nômbi momaŋiniŋ anêj ku thô ma noba deda anêj nômkama vovak. ¹³ †††Aêj ba alalô nasopa waklavôn êj anêj kobom mavi. Ba miŋ nandum nômkama mayaliv lôk nanum waiŋ ba nambitak molo ami. Ma miŋ nandum sek waliliŋ lôk nasopa thethaŋak ami. Ma natak leŋjŋŋaŋa lôk leŋjŋdaŋ. ¹⁴ †††Miŋ nandum kobom takêj ami, ma mi. Omba Anyô Bêj Yisu Kilisi êtôm anêm kwêv ma miŋ ômbôlêm kambom anêj loŋôndê ek undum thethaŋak lamavi ami.

Miŋ ôŋgô môlôviyaŋ ba nonaj nena nê kambom ami

14 ¹⁸Onja nê takatu ba iniŋ êvhaviŋ pulusik thô. Ma hathak auk atu ba Wapômbêj anêj abô miŋ hik thô halêm yaŋ ami ma miŋ otatale i esak iniŋ auk atu ba leŋjŋhabi nena malê intu mavi lo kambom hêk Wapômbêj ma ami. ² ¹⁹Ma anyô yaŋ anêj êvhaviŋ ma lôklokwaŋ ba hatôm enjaŋ nôm lomaloma sapêj. Ma yaŋ anêj hêvhaviŋ ma pulusikna ba intu hayaŋ nôm ku kapô iyom ma hatip ek alim atu ba êv hadêj ŋgôk. ³ ²⁰Ôpatu ba hayaŋ nômkama sapêj ma miŋ enaj nena ôpatu ba hatip ek nôm doho ma anyô kambom ami. Ma ôpatu ba hatak nôm doho ma miŋ etatale ôpatu ba hayaŋ nômkama sapêj ami. Mi, Wapômbêj bôk hawa yani yôv. ⁴ ²¹Ma o opalê ba hotatale anyô yaŋ anêj anyô ku? Ôpêj da anêj anyô bêj tem enaj nena ôpêj hamiŋ mena hêv yak. Ma Anyô Bêj da tem embatho ôpêj loŋ ek imiŋ.

† 12:12 1Te 5:16-18 †† 12:13 Hib 13:2 † 12:14 Mat 5:44; 1Ko 4:12 †† 12:16 Snd 3:7 †† 12:17 1Te 5:15 ††† 12:19 Mat 5:39 ††† 12:20 Mat 5:44 § 13:1 Snd 8:15; Tit 3:1 §† 13:3 1Pi 2:13-14 §†† 13:6 Mat 22:21

§† 13:8 Mat 22:39-40; Jem 2:8 §†† 13:9 Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21 §† 13:10 1Ko 13:4-7 §† 13:11 Ep 5:14; 1Te 5:6-7 §†† 13:12 1Jon 2:8 §†† 13:13 Luk 21:34; Ep 5:18 §§§ 13:14 Ep 5:11 18 14:1 Lom 15:7 19 14:2 Stt 9:3-4 20 14:3 Kol 2:16 21 14:4 Mat 7:1; Jem 4:11-12

⁵ †Ma avômalô vi leñjhabî nena wak doho ma mathen ma doho ma mi. Ma vi leñjhabî nena wak lôkthô ma hatôm doñtom iyom. Hathak auk êñ ma anyô tomtom da leñjimbi katô am ka nesopa iniñ êvhaviñ.

⁶ Avômalô takatu ba leñjhabî nena wak doho ma mathen ma ethak idum aên ek êv athên bêñ hadên Anyô Bêñ. Ma vi atu ba ethak eyañ alim ma êv leñjmavi hadên Wapômbên ba eyañ ek nênêm athên bêñ êndên Anyô Bêñ. Ma avômalô takatu ba itip ek alim ma êv leñjmavi hadên Wapômbên ba eyañ iniñ nôm ek nênêm athên bêñ êndên Anyô Bêñ. ⁷ Alalô nê êvhaviñ miñ adum nômlate ek alalô da iyom ami. Mi, nômkama lôkthô atu ba adum, amô lôkmala mena ama, ma adum ek Anyô Bêñ. ⁸ ††Alalô amô lôkmala, ma amô ek nanêm athên bêñ êndên Anyô Bêñ. Ma ama, ma ama ek nanêm athên bêñ êndên Anyô Bêñ aên iyom. Ba intu alalô amô mena ama, alalô ma Anyô Bêñ da anên. ⁹ Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loñbô ek imbitak nê lôkmala lôk nê ñama iniñ Anyô Bêñ.

¹⁰ †Aên ba aisê ka môlô otatale môlôviyañ? Ma aisê ka môlô ôyê môlôviyañ ba onañ nena thêlô ma nê kambom? Wapômbên tem indum abô ba alalô sapên tem namiñ yani ma êndên wak êñ. ¹¹ ††Hatôm bôk eto nena,

“Yada Anyô Bêñ, yahamô aên, ba yahanañ avanôn biñ nena

avômalô sapên tem nedek venjñdôn lêlô ma nênêm athên bêñ êndên ya Wapômbên.”

Aisaia 45:23

¹² Ba intu alalô tomtom tem namiñ Wapômbên ma ek nandum abô esak alalôaniñ nôm takatu ba adum.

Miñ undum mamuyañ nêm yak ami

¹³ Wapômbên tem endañ avômalô lôkthô iniñ abô ba intu notak auk notatale avômalô êvhaviñ vi. Ma lemimimbi katô ek miñ nandum nômlate ek nosale lôk numbuliñ môlôviyañ ami. ¹⁴ ††Yahamô haviñ Anyô Bêñ Yisu ba yahayala lôk yahêvhaviñ nena nôm takatu ba êv hadên ngôk lôk nôm sapên ma mavi hêk Wapômbên ma ek nejañ. Ma doñtom anyôla lahabi nena nômlate lelaik hêk Wapômbên ma, êñ ma nôm êñ lêk lelaik ek ôpên. ¹⁵ †††Hoañ nômlate atu ba mamuyañ hêvhaviñ nena lelaik ba hêv malaiñ hadên yani, êñ ma miñ hosopa leñhaviñ anên loñondê ami. Kilisi hama hathak ôpên ba intu miñ undum ek yani nêm yak esak nôm atu ba hoañ ami. ¹⁶ Aên ba hoyala nena nôm lôkthô ma mavi ek nejañ, êñ ma auk mavi. Ma doñtom mamuyañ atu ba hapôlik ek nômla doho hayô, êñ ma oyabiñ o ek anêm auk mavi êñ miñ imbuliñ yani ba enañ abô kambom esak anêm auk êñ ami. ¹⁷ Nôm eyañ lo inum, êñ ma nôm oyañ. Nômbên hêk Wapômbên anên loñ lôkliñyak ma nandum nômkama thêthôn lôk namô labali imbiñ i ma namô lôk leñjmavi. Nôm takên halêm anên Lovak Mathen. ¹⁸ Ôpatu ba hadum

Kilisi anên ku takên hêv lamavi hadên Wapômbên ba avômalô ebam yani.

¹⁹ †††Aên ba alalô nandum ek namô yôhok imbiñ i lôk nambatho alalôaniñ êvhaviñ loñ. ²⁰ †Ma miñ umbuliñ Wapômbên anên ku esak nôm eyañ ami. Nôm lôkthô ma mabuñ hêk Wapômbên ma, ma doñtom hoañ nômla te atu ba hadum ba anyô yañ hêv yak, êñ ma hudum kambom. ²¹ Aên ba hoañ alim mena hunum waiñ mena hudum nômla yañ atu ba hadum mamuyañ hêv yak, êñ ma mavi ek otak.

²² Anêm auk hathak nôm takatu ba lêk yahanañ, êñ ma êmô imbiñ oda lôk Wapômbên iyom. Avômalô takatu ba esopa iniñ êvhaviñ lôk kapôlôñiñ labali lêk êmô lôk leñjmavi. ²³ Ma doñtom avômalô takatu ba eyañ nôm lôk auk ju, êñ ma miñ esopa iniñ êvhaviñ ami ba intu idum kambom hêk Wapômbên ma. Malêla takatu ba hudum ma miñ halêm anên hêv hêvhaviñ ami, êñ ma hatôm hudum kambom.

Nandum nômkama lôkthô ek nônêm môlôviyañ sa

15 Alalô takatu ba aêvhaviñ lôklokwañ miñ nasopa alalôaniñ leñjhaviñ iyom ami. Mi, nanêm avômalô takatu ba iniñ êvhaviñ pulusikna sa ba naja iniñ malaiñ imbiñ. ² ††Ma alalô tomtom leñjimbi alalôaniñ iviyañ ek nanêm i sa ek iniñ êvhaviñ imbitak lôklokwañ. ³ Êtôm Kilisi da bôk hadum ba miñ hasopa yanida anên lahaviñ ami. Mi, bôk eto nena, “Wapômbên, abôma atu ba enañ hathak o ma lêk hapôm ya haviñ.”

Kapya Yen 69:9

⁴ †††Abô lôkthô atu ba bôk eto hêk Wapômbên anên kapya ma eto ek êndôn alalô ek namô maliñyaô lôk nêm alalô thêvô ek alalô nanêm malenjiñ ek Wapômbên anên bulubiñ.

⁵ Wapômbên atu ba hathak havatho môlô loñ ek nômlô maliñyaô lôk hêv môlô thêvô ma tem indum ba môlô kapôlômim imbitak doñtom êtôm Yisu Kilisi anên lahaviñ. ⁶ Ek môlô sapên kapôlômim doñtom lôk auk doñtom ba nônêm athên lôkmanjiñ êndên Wapômbên alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên Lambô.

Yisu halêm ek nêm avômalô Israe lo avômalô loñ buyañ sa

⁷ ††Aên ba onja nê êvhaviñ vi thô êtôm môlôviyañ hatôm Kilisi bôk hawa môlô thô. Nandum aên ek nêm athên lôkmanjiñ êndên Wapômbên. ⁸ †††Yahanañ avanôn nena Kilisi habitak hatôm nê Israe iniñ anyô ku ek hik thô nena Wapômbên hasopa anên abô takatu ba bôk habutiñ haviñ iniñ limi. ⁹ ††Ma Kilisi hadum ku êñ ek avômalô loñ buyañ hatôm nênêm athên lôkmanjiñ êndên Wapômbên hathak anên hêv kapô hadên thêlô. Hatôm bôk eto nena, “Tem yambam anêm athên êñjêk nê loñ buyañ malêvôn.

Lôk yanêm yey êndên o.”

† 14:5 Gal 4:10-11 †† 14:8 Gal 2:20 ‡ 14:10 2Ko 5:10 †† 14:11 Plp 2:10-11 †† 14:14 Ap 10:15; Tit 1:15 ††† 14:15 1Ko 8:11-13

‡‡‡ 14:19 Lom 12:18; 15:2 § 14:20 1Ko 8:13 §† 15:2 1Ko 10:24,33 §†† 15:4 2Ti 3:16 §† 15:7 Lom 14:1 §†† 15:8 Mat 15:24 §† 15:9 Ap 3:25

Kapya Yeŕ 18:49

¹⁰ Ma buyaŕ hanaŕ nena,
"Môlô ñê loŕ buyaŕ, lemimmavi imbiŕ Wapômbêŕ
anêŕ avômalô."

Lo 32:43

¹¹ Ma bute hanaŕ nena,
"Môlô avômalô loŕ buyaŕ sapêŕ nômbô Anyô Bêŕ.
Lôk avômalô pik sapêŕ nônem yeŕ ba nômbô yani."

Kapya Yeŕ 117:1

¹² †Ma Aisaia bôk hatô abô te aêntêk,
"Jesi anêŕ ôdôŕ ma su lukmuk tem ipililip. ††
Yani tem imbitak kiŕ ba eyabiŕ avômalô loŕ buyaŕ
sapêŕ.
Ma thêlô tem nênem maleŕ ek nôm atu ba yani bôk
havaŕ abô hathak."

Aisaia 11:10

¹³ Môlô ôêvhaviŕ ma Wapômbêŕ ma nôm mavi lôk-
thô atu ba ôêv malem hathak anêŕ ôdôŕ tem êmbôlô
môlô kapôlômim siŕ esak leŕiŕmavi lôk labali. Ma
hathak Lovak Matherŕ anêŕ lôklokwaŕ ma tem indum
ek môlô malemim endahaliŕ nôm takatu ba tem
Wapômbêŕ nêŕ.

Pol anêŕ ku hawa Abô Mavi hi loŕ buyaŕ

¹⁴ Aiyaŕ thêlô, yahayala nena môlôda othak udum
mavi lomaloma ba unim auk mavi ma bêŕ ba intu
hatôm nôndôŕ amda. ¹⁵ Wapômbêŕ habi anêŕ wapôm
sam hadêŕ ya ba hêv anêŕ ku hadêŕ ya ba intu yahato
abô lôkliŕyak doho hêk kapya êntêk hadêŕ môlô ek
lemimimbi esak loŕbô. ¹⁶ †Yani halam ya ek yambitak
êtôm Yisu Kilisi anêŕ anyô habôk da ek môlô avômalô
loŕ buyaŕ. Ba intu yahananaŕ Wapômbêŕ anêŕ Abô
Mavi hadêŕ môlô ek yanêŕ môlô êtôm da ôv mavi
êndêŕ Wapômbêŕ. Lovak Matherŕ hadum ba da êŕ
habitak matherŕ.

¹⁷ Aêŕ ba Yisu Kilisi hadum ku bêŕ hathak ya ek yan-
dum Wapômbêŕ anêŕ ku ba intu hathak ku takêŕ ma
yahabam yada. ¹⁸ Tem miŕ yanaŕ abô esak malêla
takatu ba yada yahadum ami. Mi, tem yanaŕ esak nôm
takatu ba Kilisi hadum hathak ya iyom ek batu avô-
malô loŕ buyaŕ nênemimbiŕ Wapômbêŕ esak nôm
takatu ba yahadum lôk yahananaŕ. ¹⁹ Ma êyê nômbithi
lôk lavôŕiŕ lomaloma takatu ba yahadum hathak Lo-
vak Matherŕ anêŕ lôklokwaŕ. Ba intu ñê loŕ buyaŕ
esopa Wapômbêŕ anêŕ abô. Aêŕ ba bôk yahananaŕ Abô
Mavi lôkthô hathak Kilisi halôk Jelusalem ba hi loŕ
sapêŕ aleba hayô plovins Ililikum. ²⁰ ††Yahathak yaleŕ
hik ya lôklokwaŕ ek yanaŕ Abô Mavi embeŕ loŕ takatu
ba miŕ bôk elarô abô hathak Kilisi ami. Yahadô yan-
dav unyak êyômô loŕ lavôŕ atu ba anyô yaŕ bôk halav
halôk yôv. ²¹ Hatôm atu ba bôk eto nena,
"Avômalô takatu ba miŕ bôk enaŕ abô hathak yani
hadêŕ i ami ma tem nêgê katô.

Ma avômalô takatu ba miŕ bôk elarô ami ma tem
neyala katô anêŕ."

Aisaia 52:15

Pol hadum ek ni Lom

²² †Ku takêŕ hathak havalonaŕ ya loŕ bêŕ anôŕ ba intu
miŕ yahathôk ek môlô ami. ²³ Sondabêŕ lôbôlôŕ ya
thôthô ek yasôk yaŕgê môlô ma doŕtom mi. Ma yenaŕ
ku loŕ êntêk lêk yôv ba intu tem yasôk. ²⁴ Yahadum ek
yana Spen, êŕ ma yalenhaba nena tem yande yaŕgê
môlô vêmam ek alalô leŕiŕmavi imbiŕ i. Vêŕ ma môlô
nônem ya sa esak loŕôndê ek yana Spen.

²⁵ ††Ma doŕtom lêk êntêk ma tem yana Jelusalem ek
yanêŕ i sa esak da vêmam. ²⁶ ††Avômalô plovins
Masedonia lôk Akaia êv da takêŕ lôk leŕiŕmavi anôŕ
ek nênem avômalô matherŕ takatu ba êv i sêkêya êmô
Jelusalem sa. ²⁷ †Thêlô leŕiŕmavi ek nênem da êŕ
êndêŕ avômalô Jelusalem ek malê nena avômalô Islael
bôk êv nômkama malak leŕ hadêŕ thêlô ñê loŕ buyaŕ
ba intu viyaŕ hêk. Ma lêk ma mavi ek thêlô nêwê viyaŕ
esak nômkama pik. ²⁸ Tem yada yanja da êŕ ba yana
Jelusalem ek yanêŕ da êŕ solop êndêŕ i. Vêŕ ma yana
Spen ma tem yaŕgê môlô vêmam ka yana. ²⁹ ††Yahay-
ala nena yahathôk ek môlô ba alalô amô, êŕ ma Kilisi
tem nêŕ mek bêŕ anôŕ êndêŕ alalô.

³⁰ ††Aiyaŕ thêlô, Wapômbêŕ anêŕ Lovak Matherŕ had-
um ba alalô leŕiŕhaviŕ i. Aêŕ ba yahasonaŕ môlô lokwaŕ
hathak Yisu Kilisi anêŕ athêŕ nena nônem lêlê esak
mek imbiŕ ya ek Wapômbêŕ nêŕ ya sa. ³¹ Môlô noterŕ
mek ek Wapômbêŕ eyabiŕ ya mavi ek ñê Islael takatu
ba leŕiŕôndôŕ kôtoŕ miŕ nimbuliŕ ya ami. Ma noterŕ
mek imbiŕ ek avômalô matherŕ anêŕ Jelusalem leŕiŕ-
mavi esak da takatu ba yahawa ba yaha ek thêlô. ³² Ek
Wapômbêŕ anêŕ lahaviŕ yasôk, êŕ ma tem yasôk ek
alalô leŕiŕmavi lôk yambatho môlô loŕ ma môlô no-
batho ya loŕ.

³³ Wapômbêŕ, labali lôkthô anêŕ alarŕ, êmô imbiŕ
môlô. Avanôŕ.

Pol hêv anêŕ lamavi hadêŕ avômalô

16 Yahêv abô ek môlô hathak livôŕ Pibi atu ba
hathôk ek ênjê môlô. Yani ma avômalô êvhaviŕ
anêŕ Senklia iniŕ avi ku te. ² Ba noja yani thô esak
Anyô Bêŕ anêŕ athêŕ êtôm Wapômbêŕ anêŕ avi ku
matherŕ te. Yani bôk hayabiŕ ya lôk avômalô bêŕ anôŕ
hathak anêŕ nômkama. Ba nônem yani sa esak malaiŕ
malêla takatu ba hapôm yani.

³ †Nônem yenaŕ yalenmavi êndêŕ Plisila lo yamalô
Akwila atu ba idum Yisu Kilisi anêŕ ku haviŕ ya.

⁴ Sêbôk ma habobo tem nijik thai vônô esak ya. Ba intu
yada lôk avômalô êvhaviŕ lodôŕlodôŕ anêŕ loŕ buyaŕ
sapêŕ leŕiŕmavi hathak thai. ⁵ Ma nônem yalenmavi ni
êndêŕ avômalô êvhaviŕ takatu ba ethak êv yeŕ halôk
thai iniŕ unyak imbiŕ.

Nônem yalenmavi êndêŕ yenaŕ aiyaŕ anôŕ Epaine-
tus. Yani anyô môŕ anêŕ plovins Esia atu ba hêvhaviŕ
Kilisi vêŕ ka vi êvhaviŕ havenŕ yam. ⁶ Ma nônem yalen-
mavi êndêŕ Malia. Yani hathak hadum ku bêŕ ek hêv

† 15:12 ALK 5:5 †† Jesi ma Kiŕ Devit anêŕ lambô. † 15:16
Lom 1:5; 11:13 †† 15:20 2Ko 10:15-16

‡‡ 15:22 Lom 1:13 ††† 15:25 1Ko 16:1-4 ††† 15:26 Ap
24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2,12 § 15:27 1Ko 9:11 §† 15:29 Lom
1:11 §†† 15:30 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 §† 16:3 Ap 18:2

môlô sa. ⁷ Ma nônêm yalenmavi êndên Andlonikus lo yanavi Junias. Thai ma yenaŋ avômalô Israeël ba bôk êvhaviŋ Kilisi hamôn ek ya. Ma bôk yêlô amô koladôn haviŋ i. Thai ma aposel lôk athên bêŋ.

⁸ Nônêm yalenmavi êndên Ampliatuŋ atu ba yalenhaviŋ hathak Anyô Bêŋ anên athên. ⁹ Nônêm yalenmavi êndên Ulbanus, yani hadum Kilisi anên ku haviŋ alalô. Lôk nônêm yalenmavi êndên yenaŋ aiyar Stakis. ¹⁰ Nônêm yalenmavi êndên Apeles, yani hawa malaiŋ lomalomama ma doŋtom hamiŋ lôklokwan hathak Kilisi. Ma nônêm yalenmavi êndên avômalô sapên atu ba êmô haviŋ Alistobulus. ¹¹ Ma nônêm yalenmavi êndên Helodion, yani ma yenaŋ avômalô Israeël te. Ma nônêm yalenmavi êndên Anyô Bêŋ anên avômalô sapên atu ba êmô haviŋ Nalsisus.

¹² Nônêm yalenmavi êndên Tlipina lo Tliposa, avi ju atu ba idum Anyô Bêŋ anên ku. Nônêm yalenmavi êndên livôn Pelsis, yani hadum Anyô Bêŋ anên ku lôklokwan haviŋ. ¹³ †Ma nônêm yalenmavi êndên Lupus atu ba Anyô Bêŋ bôk habi baŋ hayô hêk yôv lo talêbô atu ba habitak hatôm yenaŋ wakatik. ¹⁴ Ma nônêm yalenmavi êndên Asinklitus lo Plegon ma Helmes lo Patlobas ma Helmas lôk avômalô êvhaviŋ takatu ba ethak êmô haviŋ thêlô. ¹⁵ Ma nônêm yalenmavi êndên Pilologus lôk Julia, ma Neleus lo livavi ma Olimpasi lôk avômalô mathen lôkthô atu ba êmô haviŋ thêlô.

¹⁶ ††Ma nokam môlôviyaŋ esak kobom yôhok mathen. Kilisi anên avômalô êvhaviŋ lodôn lodôn sapên êv iniŋ leniŋmavi hadên môlô.

Noyabiŋ am

¹⁷ †Aiyar thêlô, yahathô môlô loŋ lôklokwan nena noyabiŋ am esak nê takatu ba idum ek nembak môlô vose. Thêlô iniŋ abô ma yaŋda ek abô avanôn atu ba bôk olaŋô ba ôêvhaviŋ. Ba intu imiŋ môlô loŋ siŋ hathak ôêvhaviŋ. Aên ba nômô daim ek i. ¹⁸ ††Thêlô lôk avômalô takatu ba esopa iniŋ kobom idum ku hathak thêlôda iniŋ leniŋhaviŋ ma miŋ idum alalôaniŋ Anyô Bêŋ Kilisi anên ku ami. Enaŋ abô vasiŋ mavi lôk abô lôk thôk ek nesau avômalô takatu ba iniŋ auk volon.

† 16:13 Mak 15:21 †† 16:16 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 † 16:17 Mat 7:15; Tit 3:10 †† 16:18 Plp 3:19; 2Pi 2:3

¹⁹ ††Avômalô êvhaviŋ lôkthô bôk elanô yôv nena môlô ma avômalô olaŋô abô ba osopa. Ba intu yalenmavi anôn hathak môlô. Ma doŋtom yalenhaviŋ môlô nômô lôk auk esak malêla takatu ba mavi ma nômô mabuŋ ek malêla takatu ba kambom. ²⁰ ††Ma Wapômbên ma labali anên alaŋ ba kasana ma tem etak Sadaŋ êmô vemimkapô vibiŋ ek nombak pesa.

Anyô Bêŋ Yisu anên wapôm êmô imbiŋ môlô.

Avômalô doho êv iniŋ leniŋmavi hadên avômalô Lom

²¹ ††Timoti atu ba hadum ku haviŋ ya hêv anên lamavi hadên môlô. Ma Lusius lo Jeson ma Sosipatel, thêlô ma yenaŋ avômalô Israeël ba êv iniŋ leniŋmavi haviŋ.

²² Ma ya Teltius atu ba yahato Pol anên abô halôk kapya êntêk, yahanan yenaŋ yalenmavi hathak Anyô Bêŋ anên athên hadên môlô haviŋ.

²³ †Gaius hêv anên lamavi hadên môlô. Yani hathak hayabiŋ ya lôk avômalô êvhaviŋ sapên atu ba êlêm êmô anên unyak. Ma Elastus atu ba hayabiŋ malak bêŋ êntêk iniŋ valu lôk yêlôaniŋ aiyar Kwaltus êv iniŋ leniŋmavi hadên môlô haviŋ. ††

Nanêm athên bêŋ êndên Wapômbên

²⁵ ††Alalô nambô Wapômbên anên athên. Yani hatôm embatho unim ôêvhaviŋ loŋ esak Abô Mavi takatu ba yahanan hathak Yisu Kilisi. Abô Mavi êŋ intu hik auk loŋ kapô takatu ba bôk havuŋ i bô halêm yaŋ.

²⁶ Plopet bôk eto hathak auk loŋ kapô êŋ ma Wapômbên atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbên intu sapên hanaŋ ek auk loŋ kapô êŋ lêk halêm yaŋ ek avômalô pik lôkthô hatôm nênimimbiŋ ba nesopa.

²⁷ Aên ba alalô nanêm athên lôkmanŋiŋ êndên Wapômbên, yanida iyom intu Wapômbên lôkauk lôkthô anên ôdôn hatôm wak nômbên intu sapên esak Yisu Kilisi. Avanôn.

†† 16:19 Lom 1:8; 1Ko 14:20 ††† 16:20 Stt 3:15 ††† 16:21 Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 † 16:23-24 Ap 19:22; 1Ko 1:14 †† Nê lôkauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Pol hatô ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Yisu Kilisi anên wapôm êmô imbiŋ môlô. Avanôn. ††† 16:25 Lom 1:5; Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Kolin

Abô mônj

Pol hato kapyâ êntêk hadênj avômalô êvhaviñ anênj Kolin. Kolin ma malak bênj ba anênj avômalô ma hatôm 600,000. Avômalô Kolin ethak idum sek waliliñ bênj anônj ba intu hathak abô Glik ma abô aëntêk, 'Yahadum Kolin', êñ ma abô loñ kapô te. Ma anênj ôdônj nena, 'Yahadum sek waliliñ'.

Pol hamô Epesus ma halanô nena avômalô êvhaviñ anênj Kolin ethak esopa kobom kambom takênj lôk evaki vose ba intu hato kapyâ êntêk hadênj thêlô. Ma Pol bôk hato kapyâ te hadênj thêlô ba thêlô vi miñ eyala katô ami ba intu hato kapyâ êntêk hadênj thêlô ek injik anênj abô êñ anênj ôdônj thô êndênj i. Ma avômalô Kolin doho bôk enañ hik Pol liñ hathak abô doho halôk kapyâ te atu ba bôk eto hadênj yani ba intu hato iniñ kapyâ êñ viyañ. Ma hato ek embatho iniñ êvhaviñ loñ lôk hêv takatu ba bôk êv yak sa. Hato kapyâ êntêk hadênj 55 AD la.

Abô mônj

1 Ya Pol ma Wapômbênj halam ya ba hadum ba ya habitak Yisu Kilisi anênj aposel hatôm anênj lahaviñ. Yai lôk ² alalôaniñ aiyañ Sostenes ato kapyâ êntêk ek môlô avômalô ôdônj takatu ba ôêvhaviñ Wapômbênj anênj Kolin. Kilisi hadum ba thêlô ibitak matherj ma halam i nena Wapômbênj anênj avômalô haviñ avômalô luvuluvu takatu ba elam alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj athênj. Yani ma alalôaniñ Anyô Bênj ma thêlônij haviñ.

³ Wakamik Wapômbênj lôk Anyô Bênj Yisu Kilisi nênem iniñ wapôm lôk labali êndênj môlô.

Pol hanañ lamavi hadênj Wapômbênj

⁴ Wapômbênj hêv anênj wapôm hadênj môlô hathak Yisu Kilisi. Ba intu yahanañ yalenmavi lôbôlônj hadênj yani hathak môlô. ⁵ Yani lêk havatho Yisu anênj abô loñ lôklokwanj hamiñ môlô ba môlô ôêvhaviñ ba Wapômbênj lêk hançasô nôm mavi halôk môlô kapôlômim ba hayô siñ hatôm auk mavi lôk abô mavi. ⁷ Aênj ba môlô ma avômalô ôpôviñ alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj waklavônj endelêm ek injiki thô ba intu môlô miñ ôêv yak hathak wapôm la ami. ⁸ †Yani halam môlô ek numbitak Nakadurj Yisu Kilisi, alalôaniñ Anyô Bênj anênj avômalô môlô lôk malêla takatu ba hanañ ma hatôm indum. Ba intu yani tem embatho môlô loñ ende ba anênj danj ek miñ môlônim abô la ênjêk êndênj alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj waklavônj ami.

Avômalô êvhaviñ êkôki

¹⁰ ††Aiyañ thêlô, Kaloe anênj avômalô doho enañ hadênj ya nena môlô intu ôkôkam ba tomtom onañ nena, "Yêlô ma Pol anênj" ma vi enañ nena, "Apolo anênj" ma vi enañ nena, "Sipas anênj" ma vi ma "Kilisi anênj". Ba intu aiyañ thêlô, hathak Yisu Kilisi anênj athênj ma yalenj hik ya nena miñ nombak am vose ami ek nobalonj auk lôk kapôlômim doñtom iyom.

¹³ Aisê. Hatôm nombak Kilisi vose ni nenanena e? Mena ik ya Pol hathak alovalañsiñ ek môlô e? Mena môlô uthik ñañ hathak Pol anênj athênj e? ¹⁴ †Yahathik Klispus lo Gaius iyom ma miñ yahathik anyôla haviñ ami ba intu yalenmavi anônj hadênj Wapômbênj ¹⁵ ek môlô te miñ hatôm enañ nena yahathik môlô hathak yenañ athênj ami. ¹⁶ ††Bôk yahathik Stepanas anênj avômalô doho. Ma injo betha bôk yahathik avômalô vi haviñ la. ¹⁷ Odañô! Kilisi hêv ya ba yahalêm ek yanañ Wapômbênj anênj Abô Mavi ma miñ hêv ya ek yasik avômalô ami. Yahadô yambuliñ Kilisi anênj alovalañsiñ imbitak êtôm nôm oyañ. Ba intu miñ yahanañ anênj Abô Mavi êñ ek yandôk thêlô lenjñ êtôm ñê lôk auk bênj ethak idum ami.

Nê lôk auk bênj miñ hêv ya sa ami

¹⁸ ††Ma avômalô takatu ba esopa loñônê ñama elañô abô hathak alovalañsiñ êñ ba esonj nena abô molo. Ma doñtom alalô takatu ba Wapômbênj hêv bulubiñ ayala nena nôm êñ ma Wapômbênj anênj lôklokwanj. ¹⁹ †††Hatôm bôk eto nena, "Tem yambuliñ ñê lôk auk bênj iniñ auk

† 1:8-9 1Te 3:13; 5:23; 5:24; 1Jon 1:3

†† 1:10-12 Ap 18:24-28; 1Ko 3:4; Plp 2:2 † 1:14 Ap 18:8; Lom 16:23 †† 1:16 1Ko 16:15 †† 1:18 Lom 1:16 ††† 1:19 Ais 29:14

ma tem yambak iniñ auk takên pesa ba imbitak êtôm nô m oyañ.”

Aisaia 29:14

²⁰ †Ma nê lôk auk bêtj lôk nê ethak lôm bêtj lôk kêdônwaga takatu ba evalonj kapy a auk bêtj bôlônj êntêk, thêlô aisê? Wapômbêtj hik thô nena auk bêtj takên habitak auk molo. ²¹ ††Wapômbêtj ma anyô auk mavi ba hadô ek avômalô neyala yani esak auk lu-vônj. Aên ba hawa abô molo ek nê m vi atu ba êvhavij bulubij. ²² Ma avômalô Israe l lenjrhavij nêgê lavônj ek nê nê mimbij. Ma Glik êbôlê m auk lôm bêtj ek nê nê mimbij. ²³ †Ma donjom yêlô anañ bêtj nena Kilisi hama hathak alovalañsij. Auk êñ habulij avômalô Israe l ba intu êpôlik. Ma nê loñ buyañ elañô nena auk êñ ma auk molo. ²⁴ ††Wapômbêtj anêñ auk molo êñ ma auk bêtj ek nê pik iniñ auk. Ma Wapômbêtj anêñ pulusik ma lôklokwañ bêtj ek nê pik iniñ. Ba intu avômalô Israe l lo Glik ma avômalô loñ buyañ takatu ba Wapômbêtj halam i ma eyala nena Kilisi ma Wapômbêtj anêñ lôklokwañ lôk anêñ auk bêtj.

²⁶ ††Aiyañ thêlô, môlô lemimimbi esak sêbôk atu ba elam môlô. Avômalô lôkthô miñ êyê môlô bêtj anôn nena nê lôk auk bêtj mena anyô lôkmañgij mena anyô lôk athên bêtj te ami. Mi. ²⁷ Wapômbêtj hawa auk molo anêñ pik ek nê m mama êndên nê lôk auk bêtj ma hawa nômkama pik takatu ba pulusikna ek nê m mama êndên nê lôklokwañ. ²⁸ Nê takatu ba avômalô êyê hatôm yavoyav lôk nô m ôvathek lôk nô m oyañ lomaloma pik êntêk intu yani halam ek nê m auk bôlônj êntêk vê esak, ²⁹ ††ek anyô late miñ hatôm êmbô i imiñ Wapômbêtj ma ami. ³⁰ ††Ma môlô ma Wapômbêtj da hadum ba lêk ômô haviñ Yisu Kilisi. Yani habitak hatôm Wapômbêtj anêñ auk atu ba hêv ek nê m alalô sa ek nê m kambom vuli lôk hapole alalô vê hêk kambom anêñ ba lêk abitak thêthônj lôk mathen hamiñ Wapômbêtj ma. ³¹ Ba intu eto nena, “Opalêla takatu ba êbô i ma nê mbô i esak Wapômbêtj iyom.”

Jelemia 9:24

Pol hêv auk hadên avômalô Kolin

2 Aiyañ thêlô, sêbôk atu ba yahayô ek môlô ma yahanañ Wapômbêtj anêñ abô takatu ba hik thô hadên ya ma miñ yahanañ abô mavi mena auk mavi hatôm nê lôk auk iniñ ami. ² Mi anôn. Yahadum ek yanañ abô esak Yisu Kilisi atu ba hama hathak alovalañsij iyom. ³ †Yahamô haviñ môlô ma ya anyô vau lôk bômko ma yahalowaliñ bêtj anôn. ⁴ ††Ma donjom Lovak Mathen da hik anêñ lôklokwañ thô ba yahanañ abô ba miñ yahanañ hatôm nê lôk auk iniñ abô ek yandôk môlô lemim ami ⁵ ek môlô nô nê mimbij Wapômbêtj anêñ lôkliñyak ma miñ nê lôk auk iniñ abô ami.

† 1:20 Jop 12:17; Ais 19:12; 33:18; 44:25 †† 1:21 Mat 11:25 † 1:23 Lom 9:32; 1Ko 2:14 †† 1:24-25 Kol 2:3; 2Ko 13:4 †† 1:26 Mat 11:25; Jem 2:5 ††† 1:29 Ep 2:9 ††† 1:30 Jer 23:5-6 § 2:3 Ap 18:9; 2Ko 10:1 §† 2:4 1Te 1:5

Lovak Mathen hêv auk

⁶ Nê talañ elañô yêlôaniñ abô hatôm auk bêtj. Sêbôk bôlada ma Wapômbêtj havuñ auk nê m alalô bulubij ek indum ba alalô nambitak avômalô lôkmañgij. Ma yêlôaniñ auk êñ ma miñ hatôm nê bêtjbêtj iniñ auk bôlônj êntêk ami. Thêlô takên tem nê nê m yak.

⁸ †††Hatôm bôk eto hathak auk êñ nena, “Wapômbêtj bôk hapesañ nômkama yôv ek nê m ek avômalô takatu ba lenjrhavij yani. Ma donjom malenij miñ êyê nô m takên lôk lenjônônj miñ elañô abô takên ami. Ba intu avômalô êthônj nô m takên paliñ.”

Aisaia 64:4

Nê bêtjbêtj bôlônj êntêk miñ eyala auk êñ ami. Bôk neyala ma tem miñ nijik Anyô Bêtj Lôkmañgij êñ vônô esak a ami. ¹⁰ Alalôaniñ dahôlônj da hayala alalôaniñ auk. Ma Wapômbêtj da anêñ dahô hayala anêñ aên iyom. Ba intu Lovak Mathen hayala nômkama lôkthô lôk hayê Wapômbêtj anêñ auk anôn biñ ba lêk hik nômkama lôkthô thô hadên alalô.

¹² Wapômbêtj hêv anêñ Lovak Mathen êñ hadên alalô ek nayala anêñ wapôm takatu ba hêv hadên alalô. Ma miñ hêv auk pik ami. ¹³ Auk takên ma Lovak Mathen intu hêv hadên yêlô ba anañ bêtj lôk adôn avômalô takatu ba êmô haviñ Lovak Mathen hathak anêñ auk. Anyôla miñ hadôn yêlô ba anañ abô êñ ami. ¹⁴ Lovak Mathen hêv avômalô sa ek neyala Wapômbêtj anêñ auk. Ba opalê atu ba miñ hawa Lovak Mathen ami hasonj nena auk êñ ma auk molo ba intu miñ hatôm ititiñ ba eyala auk takatu ba halê m anêñ Wapômbêtj anêñ Lovak Mathen ami.

¹⁵ †† “Ba opalê intu hayala Anyô Bêtj anêñ auk ba tem êndônj yani? Mi.”

Aisaia 40:13

Ma ôpatu ba hawa Lovak Mathen anêñ auk tem ititiñ nômkama lôkthô. Ma ôpatu ba miñ hayala Anyô Bêtj anêñ auk ami tem miñ ititiniñ alalô takatu ba awa Lovak Mathen anêñ auk ami. Aên ba alalô ma awa Kilisi da anêñ auk.

Avômalô Kolin evak i vose

3 †††Aiyañ thêlô, sêbôk ma môlô osopa avômalô pik êntêk venjngwam ba osopa Kilisi hatôm amena kasek ba miñ oañ nô m thektheke ami. Ba intu yahêv sum hadên môlô ba miñ yahanañ abô hatôm nê bôk ilumbak yôv iniñ abô ami. Ba êntêk unum sum denañ e? ³ †††Môlô othak udum hatôm nê pik ba môlô lemim-dañ lôk lemimñaña ⁴ †††ma ôdônj yañ enañ nena, “Yêlô ma Pol anêñ” ma vi enañ, “Yêlô ma Apolo anêñ.” Êñ ma hathak uik unim auk thô nena môlô ma nê pik.

⁵ †††Aên ba ya Pol ma opalê? Ma Apolo ma opalê? Yai ma Anyô Bêtj anêñ nê ku iyom! Yani hêv anyô tomtom da iniñ ku ba hêv yaianiñ ba intu môlô bôk ôvHAVIJ YÔV. ⁶ †††Yahavatho yanvêk ma Apolo hathak hêv ñañ

§†† 2:8-9 Ais 64:4 §† 2:15-16 Ais 40:13 §†† 3:1-2 Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 §† 3:3 1Ko 1:10-11 §† 3:4 1Ko 1:12 §†† 3:5 Ap 18:24 §†† 3:6 Ap 18:4-11,27-28

ma Wapômbên da hadum ba yanvêk ên halumbak.

⁷ Ba ôpatu ba havatho mena hêv njan thai luvi ma nôm oyan. Ma Wapômbên iyom intu ba nôm avanôn.

⁸ †Opalê atu ba havatho mena opalê atu ba hêv njan, thai idum ku donjom ba tem neja vuli êtôm ida iniñ ku atu idum.

⁹ ††Yai adum Wapômbên anên ku iyom haviñ i ma môlô ma anên unyak lôk anên ku kapô. ¹⁰ †Wapômbên hêv wapôm hadên ya ba yahabitak anyô lôkmanñin ek yandav unyak. Ba yahalav landiñ. Ma anyô vi etak pam thalôk lôk unyak vôn hayô hamô. Ma miñ anyôla endav landiñ yanja imbiñ ami. Yisu Kilisi da intu landiñ ên ba bôk hamiñ yôv. Ba môlô nê ku tomtom noyabiñ am katô ek nodav Wapômbên anên unyak ên.

¹² ††Waklavôn Idum Abô hayô ma tem injik nê ku takên iniñ ku sapên êlêm yaiñ. Ma atum tem esañ anyô tomtom iniñ ku ek ênjê nena elav unyak ên mavi mena kambom. Ba intu uik siñ hathak gol mena seleva mena valu mavi mena alokwan kapi mena kamun kondañ mena sesalik la, ma hêk môlôda. ¹⁴ Ma opalêla takatu ba iniñ ku elav unyak ên mavi ma tem neja vuli. ¹⁵ Ma ôpatu ba atum hathañ anên ku ma tem miñ enja vuli ami. Ma donjom bulubiñ hamô ba tem nêv ôpên vê ênjêk atum.

Môlôda ma Wapômbên anên unyak

¹⁶ ††Môlô ma Wapômbên anên unyak matherñ atu ba yanida hamô kapô. Oyala nôv ên mena mi? Ma Wapômbên anên Lovak Matherñ hamô môlô kapôlômim. ¹⁷ Môlô ma Wapômbên anên unyak matherñ atu ba yanida hamô kapô ba intu loñ ên ma matherñ! Ma ôpatu ba habuliñ unyak matherñ ên ma tem Wapômbên imbuliñ ôpên aên iyom.

Miñ nobam anyô vi ami

¹⁸ Miñ môlô nosau am ami! Môlô lemimhabi nena môlô ma nê lôkauk bên hatôm nê lôk luvônñin bôlôn êntêk, ên ma notak. Ma noja alovalañsiñ anên auk molo ek numbitak anyô lôk auk mavi. ¹⁹ Auk pik êntêk ma auk molo hêk Wapômbên ma hatôm eto nena, “Yani havalon nê lôk auk bên hathak thêlôda iniñ auk ba êv yak.”

Jop 5:13

²⁰ Ma abô yan hanañ nena, “Anyô Bêñ hayala nena nê lôk auk bên iniñ auk ma anôn mi.”

Karya Yer 94:11

²¹ Aên ba miñ nobam anyô te êmôn ek vi ami. Thêlô sapên ma nê ku ek nêv môlô sa iyom. ²² Pol lo Apo-lo ma Sipas lôk pik êntêk ma lôkmala lo nãma ma lêk lo emben yam ma nômkama lôk avômalô ma nôv takên ma môlônim iyom. ²³ Ma môlô ma Kilisi anên ma Kilisi ma Wapômbên anên.

Kilisi anên aposel

⁴ Aên ba avômalô sapên nêv yêlô nena Yisu Kilisi anên nê ku oyan iyom ek ayabiñ Wapômbên anên abô loñ kapô atu ba hik thô hadên anên avômalô.

² ††Aên ba intu nayabiñ ku ên mavi êtôm anyô hamôn ek ku. ³ Yakapôlôn miñ hanañ ya bên nena yahadum Wapômbên anên ku tomberñ ami. Aên ba môlô otha ya mena owa ya hi loñ idum abô ên ma nôv oyan. Ma yanañ auk miñ hatôm ami. Aên ba miñ yahathô yada ba yahaya ami. Anyô Bêñ da intu tem ititiniñ ya.

⁵ ††Waklavôn Anyô Bêñ endelêm ma tem imbi anên deda êyô ênjêk nômkama takatu ba havunji hêk loñ momaniñ kapô ba injik avômalô iniñ auk takatu ba hêk kapôlônñin thô. Ma wak ên ma tomtom tem neja iniñ lenjiñmavi ênjêk Wapômbên. Aên ba miñ nosa avômalô vi iniñ ku ami.

Avômalô Kolin thêlôda ebam i

⁶ ††Aiyañ thêlô, bôk yahanañ hathak yai lôk Apolo ek nêv môlô sa ek lemimimbi abô êntêk “Nosopa abô balabunñ atu ba eto,” nena miñ nobam anyôla êmôn ek vi ami. ⁷ ††Ma opalê hatak môlô ba ubitak anyô bên? Môlôda unim lôklokwan ba owa auk e? Mi! Wapôm takên intu hêv hadên môlô. Ma aisê ka obam amda?

⁸ Môlô lêk ubitak ôyô unjôn yôv e? Ma môlô lêk nê lôkmanñin e? Mena môlô lêk hatôm kiñ e? Kikaknena! Alalô nê lôk iviyañ ba lêk môlô ubitak kiñ ma tem yêlô aên iyom! ⁹ Nônngô! Wapômbên hatak yêlô aposel hatôm nê oyan ba amiñ piklêvôn ma avômalô lôk anjela ititiñ yêlô hatôm nê kambom takatu ba enañ nena, “Unjwik thêlô vônô.” ¹⁰ Yêlô ma nê auk molo hathak Kilisi e? Ma môlô nê lôk auk bên hathak Kilisi e? Ma yêlô nê vau ma môlô nê lôkliñyak e? Môlô nê lôk athên bên ma yêlô nê athên mi e? ¹¹ ††Sêbôk aleba lêk ma yêlô ama kisi lôk athakmuniñ ma ik nômkama titip lôk ik yêlô ba epam mayaliv ba yêlôaniñ malak namô mi. ¹² ††Ma adum ku hathak baheniñ aleba yêlô lêk vau. Enañ ek nimbuliñ yêlô, ên ma yêlô êv lenjiñmavi iyom. Iiti yêlô ba êv vovan, ên ma yêlô amiñ lenjidoñ.

¹³ Enañ abômapopak hathak yêlô ma yêlô anañ viyañ lôk labali mavi. Wak nômbên intu sapên ma yêlô hatôm matiñyak pik lôk nôv ôvpalê.

Pol lahaviñ avômalô Kolin nesopa yani

¹⁴ Môlô ma yanañ avômena takatu ba yalenhaviñ ba intu yahadôn môlô. Ma miñ yahato nôv takêntêk ek indum môlô mama ami. ¹⁵ ††Nê êvhaviñ bên anôn ethak eyabiñ môlô, ma donjom lemambô donjom iyom. Yada bôk yahanañ Wapômbên anên Abô Mavi hadên môlô hatôm yahavathu môlô ba môlô ubitak Yisu Kilisi anên avômalô. ¹⁶ ††Aên ba yalen hik ya nena nosopa yaveñgwam. ¹⁷ ††Ba intu yahêv Timoti hathôk ek nêv môlô sa. Yani ma anyô ku anôn lôk yanañ okna

† 3:8 Mat 16:27†† 3:9 Ep 2:20-22‡ 3:10-11 Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 †† 3:12-13 1Ko 4:5 †† 3:16 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

††† 4:2 Luk 12:42 ††† 4:5 1Ko 3:8 § 4:6 Lom 12:3 †† 4:7 Lom 12:6 ††† 4:11 2Ko 11:23-27 †† 4:12 Mat 5:44; 2Te 3:8 ††† 4:15 Gal 4:19 †† 4:16 Plp 3:17 †† 4:17 Ap 19:22

atu ba hasopa Anyô Bêñ ba yalenhaviñ yani. Ma tem injik mólônim auk liñ esak yenañ bôk lo loñ atu ba hathak Yisu Kilisi ma yahadôn avômalô êvhaviñ takatu ba êmô luvuluvu hathak. ¹⁸ Mólô doho osoñ nena tem miñ yasôk esak loñbô ami ba intu mólô lemimôndôn kôtôn. ¹⁹ †Nodañô katô! Wapômbên anên avômalô miñ enañ hathak abô oyañ ami. Mi. Lovak Mathen hêv lôk-liñyak ba idum Wapômbên anên lahaviñ. Anyô Bêñ lahaviñ ma tem yasôk kethen ek yanğê nena avômalô takên bôk ewa lôklokwañ êñ mena mi e? ²¹ Lemimhabi aisê? Yasôk ek yambali mólô ek noja auk mena yasôk êtôm anyô yaô ek yanañ abô labalina?

Nutiñ nê sek êndôk kamun

⁵ ††Yahalañô nena mólô avômalô ôêvhaviñ te hadum sek haviñ lambô yanavi lukmuk lôbôlôn. Ma doñtom nê daluk miñ ethak idum aên ami. ² Aisê ka mólô ôbô am? Lemiminjikam ba nutiñ ôpên êndôk kamun! ³ †Ya miñ yahamô haviñ mólô ami. Mi. Ma doñtom yakapôlôn hamô haviñ mólô hatôm lêk yahamô haviñ mólô. Ma lêk yahanañ ôpatu ba bôk hadum kambom êñ bên yôv hathak Yisu Kilisi anên athên. ⁴ Aên ba othak doñtom, êñ ma yakapôlôn lêk hamô haviñ mólô. Ma alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu anên lôk-liñyak lêk hamô haviñ. ⁵ ††Ba nônem ôpên êndên Ngôk Bêñ ek imbuliñ ôpên anên auk ek Anyô Bêñ anên Waklavôn Nindum Abô ma tem yani enja bulubiñ. ⁶ ††Mólô ôbô am ma miñ mavi ami. Lôk miñ oyala nena yis doktena iyom hatôm êndôk polom bên anôn kapô ba isiñ bên ami e? ⁷ ††Sêbôk ma avômalô Israe ethak ik boksipsip nakaduñ te ek leñiñhabi Waklavôn Hale ba Hi. Ma alalôaniñ boksipsip nakaduñ Waklavôn Hale ba Hi intu Yisu. Kilisi hama ek mólô ba intu lêk ubitak ôtôm polom lukmuk atu ba yis mi. Aên ba nômbi unim kambom ni êtôm avômalô Israe ethak ibi yis bô hi ek leñiñhabi Waklavôn Hale ba Hi. ⁸ ††Ba intu alalô leñiñmibi Waklavôn Hale ba Hi wak nômbên intu sapên ma nambitak êtôm polom atu ba anên yis mi. Polom êñ ma nômbi anôn ba anên lelaik mi. Ma yis bô atu êñ ma adum kambom lo miñ asopa Wapômbên ami. Ba intu nabi ni.

⁹ Bôk yahato yenañ kapy hadên mólô ek miñ nômbi imbiñ nê takatu ba idum sek lomaloma ami. ¹⁰ Ma doñtom miñ yahanañ hathak avômalô pik êntêk ba idum sek lomaloma lo nê esau avômalô ba ewa iniñ nômkama vani lôk nê palon ma nê esopa ngôk ami. Mi. Nê takên ma êmô pik haviñ alalô ba natak i aisê? ¹¹ †Yenañ abô anên ôdôn ma aêntêk. Ôpatu ba hanañ nena, “Yahêvhaviñ Wapômbên” ma doñtom hadum sek lomaloma mena hadum palon mena hêv yen hadên ngôk mena hanañ abôma mena hanum waiñ ba molo mena hawa vani. Anyô anên aên miñ nonğwañ nômbi lo ômô imbiñ yani ami. Dôlôk!

¹² Nosa nê takatu ba êmô avômalô êvhaviñ kapô iyom. Ma miñ nosa ôpatu ba miñ alalôaniñ te ami. Ku êñ

† 4:19-20 1Ko 2:4†† 5:1 Wkp 18:7-8; Lo 22:30‡ 5:3 Kol 2:5 †† 5:5 1Ti 1:20 †† 5:6 Gal 5:9 ††† 5:7 Ais 53:7; 1Pi 1:19 ††† 5:8 Lo 16:3‡ 5:11 2Te 3:6; Tit 3:10

ma miñ bôk êv hadên alalô ami. ¹³ ††Aên ba Wapômbên tem indum abô ek nê daluk. Ba intu nê takatu ba indum kambom ma “Nônem i vê ênjêk mólô.”

Lo 17:7

Kobom nepesañ malaiñ

⁶ Aisê ka mólô doho lemimmaniñ hathak mólô doho ma othak u nê daluk iniñ loñ idum abô? Yahasoñ kambom hathak mólô uik kobom êñ liliñ! ² ††Mólô oyala nena Waklavôn Idum Abô ma nê mathen tem nedañô nê daluk iniñ abô. Mólô nê auk pulusik ba miñ hatôm nepesañ malaiñ pik lomaloma ami e? ³ Nodañô! Tem alalô nedañô anela iniñ idum abô. Aên ba malaiñ pik lôkthô ma yaôna ek alalô nepesañ. ⁴ Mólô te miñ anyô lôk auk bên hatôm epesañ abô imbiñ avômalô êvhaviñ vi ami e? Ma nê êvhaviñ yan lamaniñ hathak yan ma mólô olam nê daluk ek nepesañ abô êñ eka? Nê daluk elañô ma mólô miñ mama ami e? Aên ba mólônim malaiñ lomaloma hamô ma mólônim anyô bên la miñ hamô ami, ma nodam mólônim anyô hêvhaviñ takatu ba athên mi ek nedañô abô êñ. Ma miñ nodam nê daluk ami.

⁷ Dô! Hu ek undum abô, êñ ma hik thô nena lêk hôv yak yôv. Ma anyôla habuliñ o mena hasau o la ma ômô yaô. ⁸ Ma doñtom mólôda intu udum tombeñ êñ ba osau mólôviyan ba ubuliñ i hamô nê daluk iniñ loñ idum abô.

⁹ ††Avômalô takatu ba idum kambom tem nêmbi imbiñ Wapômbên êmô loñ atu ba yani hayabiñ, e? Mi anôn. Noyabiñ am. Avômalô takatu ba idum sek lomaloma lôk êv yen hadên ngôk ma idum sek haviñ anyô yan yanavi lôk anyô da idum i lôk avi da idum i ma ¹⁰ vani lo palon ma inum waiñ ba elo molo lôk enañ abôma ma esau avômalô ba ewa iniñ nômkama vani. Nê takên miñ hatôm nêmbi Wapômbên anên loñ lôk-liñyak ami. ¹¹ ††Sêbôk ma mólô vi udum kambom takên haviñ. Ma doñtom Wapômbên hathik mólô ba ubitak mathen lôk thêthôn hathak Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên athên lôk alalôaniñ Wapômbên anên Lovak Mathen.

Alalôaniñ leñiñkupik ma Lovak Mathen anên unyak

¹² ††Mólô onañ nena, “Balabuñ te miñ havalon ya loñ ami. Ba malêla takatu ba yalenhaviñ yandum ma ya hatôm.” Ma doñtom ya Pol yahanañ nena auk takên tem miñ nêmbi ya sa ami ba yahadô nômlate eyabiñ ya. ¹³ ††Mólô onañ nena, “Nôm eyañ hêv leñsoam sa ma leñsoam hêv nômbi eyañ sa. Ma thai luvi ma nômbi pik iyom ba Wapômbên tem nêmbi vê.” Ma mólô osoñ nena sek waliliñ ma nômbi oyañ hatôm nômbi eyañ lôk leñsoam e? Ma yahanañ nena kupik ma Anyô Bêñ anên ek indum anên ku. Aên ba kupik lôk sek miñ ethak doñtom ami. ¹⁴ ††Wapômbên da anên lôk-liñyak hik Anyô Bêñ liñ ba tem injik alalô liñ aên iyom.

‡ 5:13 Lo 13:5; 17:7 ††† 6:2 ALK 20:4 ‡ 6:9 Gal 5:19-21; Ep 5:5; ALK 22:15 ††† 6:11 Tit 3:3-7 †† 6:12 1Ko 10:23 †† 6:13 1Te 4:3-5 ††† 6:14 Lom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14

¹⁵ †Môlônim lemvimkupik sapêñ ma hatôm Kilisi da anêñ liñkupik bute. Môlô ôthôn auk êñ e? Ma ôpatu ba hathak doñtom haviñ Anyô Bêñ thai iniñ dahôlônijñ habitak doñtom. Ma Wapômbêñ anêñ abô bute hanañ nena,
 “Thai tem nimbitak êtôm kupik doñtom.”

Môñ Anôn 2:24

Aêñ ba anyô te hathak doñtom haviñ avi sek te, êñ ma thai lêk ibitak kupik doñtom. Ma naja Kilisi anêñ liñkupik bute ba nanêm êndên avi sek e? Mi anôn!

¹⁸ Nôsôv ek sek waliliñ. Kambom takatu ba avômalô ethak idum ba vi ma hêk kupik viyaiñ. Ma opalê atu ba hadum sek waliliñ êñ ma yanida habuliñ anêñ liñkupik ba hadum sek hathak. ¹⁹ ††Môlô lemvimkupik ma Lovak Matherñ anêñ unyak matherñ atu ba hamô kapô ba Wapômbêñ da hêv hadên alalô. Avanôn e? Ma hêv alalô vuli ba miñ o anyô bêñ ek oyabiñ oda ami. Ba intu ômbô Wapômbêñ esak lemvimkupik.

Abô hathak ewa i

7 Yahato môlônim abô viyañ nena mavi ek nômô daluk ma miñ noja avi ami. ² Ma doñtom avômalô ethak idum sek waliliñ. Aêñ ba mavi ek nê ewa i, anyô ênjêk imbiñ yanavi ma avi ênjêk imbiñ yamalô. ³ Ma anyô lahaviñ ênjêk imbiñ yanavi êñ ma yanavi miñ embasiñ i ami. Ma yanavi lahaviñ ênjêk imbiñ yamalô ma yamalô indum aêñ iyom ek malê nena nê lôk vênji iniñ viyañ hêk. ⁴ Avi miñ hayabiñ yanida liñkupik ami. Mi. Anyô hayabiñ. Ma anyô miñ hayabiñ yanida liñkupik ami. Mi. Avi hayabiñ. ⁵ Ba intu ovasiñ am, êñ ma hatôm udum vani! Anyô hadum ek eteñ mek ma miñ bônônji ami. Enañ êndên yanavi. Ma avi hadum ek eteñ mek ma miñ bônônji ami. Enañ bêñ êndên yamalô ba thai nêndôk am. Êñ ma netak iniñ êk haviñ i êtôm wak vithê. Ma mek anêñ dañ ma nêjêk esak loñbô ek Sadañ miñ hatôm enja iniñ thethañak ek êndônji thai leñjiñ ami. ⁶ Miñ yahavak balabuñ te ek avi lo anyô miñ nêjêk imbiñ i wak la ami. Mi. Yahanañ ek yanêm môlônim auk sa iyom. ⁷ Yada ma anyô muk ba yalenhaviñ anyô lôkthô nimbitak êtôm yada. Ma doñtom anyô tomtom da ewa iniñ wapôm lomalama halêm anêñ Wapômbêñ. Aêñ ba nôm takatu ba Wapômbêñ habi sam ma yañda yañda.

⁸ Abô êntêk ba tem yanañ ma hathak aluñ lo avi tôp. Mavi ek thêlô nêmo daluk êtôm ya. ⁹ †Thethañak miñ êmbôk môlô êtôm atum hathañ ami, êñ ma mavi anôn. Aêñ ba anyô te miñ hatôm ipuki loñ ami, êñ ma enja avi.

¹⁰ ††Yahanañ abô êntêk ek avômalô ewa i. Avi te miñ hatôm êndô yamalô ami. Abô êntêk ma Anyô Bêñ anêñ abô balabuñ ma miñ yanañ abô ami. ¹¹ Avi hadô yamalô êñ ma epesañ abô imbiñ yamalô ma miñ enja anyô yañ ami. Ma anyô aêñ iyom.

¹² Yahanañ abô êntêk ek avômalô takatu ba ewa i ba yañ miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami. Ba anyô te hawa avi te ba miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami ma doñtom la-

haviñ êmô imbiñ yani, ma miñ êndô avi êñ ami. Ma avi te hawa anyô te ba miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami ma doñtom lahaviñ êmô imbiñ yani, ma miñ êndô ôpên ami. Êntêk ma yanañ auk iyom. Ma miñ Anyô Bêñ anêñ abô balabuñ te ami. ¹⁴ Anyô te hawa avi atu miñ hêvhaviñ ami, êñ ma anyô anêñ hêvhaviñ hatôm nêmo avi êñ lôk nali sa ba nimbitak êtôm nômo mabuñ hêk Wapômbêñ ma. Ma avi hawa anyô atu ba miñ hêvhaviñ ami ma aêñ iyom. Ma mi, êñ ma tem Wapômbêñ ênjê nali takên nena lelaik. Aêñ ba miñ ôndô vônim atu ba anêñ hêvhaviñ mi ami.

¹⁵ ††Ma howa avi atu ba miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami ba hadum ek êndô o, êñ ma otak yani ek ni. Ma howa anyô atu ba miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami ba hadum ek êndô o, êñ ma otak yani ek ni aêñ iyom. Tem miñ undum abô esak nômo êñ ami. Wapômbêñ halam alalô hathak kobom namô malinyaô imbiñ i. ¹⁶ ††Ba injo. Yanavi tem nêmo yamalô sa ek imbitak anyô hêvhaviñ mena yamalô nêmo yanavi sa ek imbitak avi hêvhaviñ la.

Alalô namô êtôm lôkmala atu ba Wapômbêñ lahaviñ alalô namô

¹⁷ Hômo aisê ba Wapômbêñ halam o ma ômo aêñ. Êñ ma hatôm Anyô Bêñ anêñ wapôm atu ba hik sam hadên môlô tomtom. Abô balabuñ êntêk ma yahêv hadên nê êvhaviñ lodôn lodôn lôkthô. ¹⁸ Ôpatu ba bôk engothe anêñ kupik ba Wapômbêñ halam yani ma êmô aêñ. Ma miñ nepesañ anêñ kupik esak loñbô ami. Ma ôpatu ba miñ engothe anêñ kupik ami ba Wapômbêñ halam yani ma êmô aêñ iyom. Ma miñ engothe anêñ kupik vê ami. ¹⁹ ††Engothe kupik lôk miñ engothe kupik ami, nômo ju êñ ma nômo oyañ. Ma nômo bêñ ma nesopa Wapômbêñ anêñ abô. ²⁰ Engothe anêm kupik mena engothe ami mena ewa avi mena miñ ewa avi ami ba Wapômbêñ halam o, ma ômo aêñ. ²¹ Ma o atu ba anêm alañ hamô ba Wapômbêñ halam o ma miñ lemmalaiñ andô. Ma doñtom loñôndê la hêk ek otak anêm alañ anêñ ku, êñ ma undum aêñ. ²² †Ba nê takatu ba iniñ alañ hamô aleba Anyô Bêñ halam i ma hatôm Anyô Bêñ hapole iniñ yak vê. Ma aêñ iyom nê takatu ba miñ êmô alañ la vibiñ ami aleba Anyô Bêñ halam i ma Kilisi lêk habitak iniñ alañ. ²³ Wapômbêñ bôk hêv môlô vuli hathak vuli bêñ ba miñ anyôla habitak môlônim alañ ami ba intu lemiminjikam esak auk pik takên ami. ²⁴ Aiyañ thêlô, môlô tomtom nômo êtôm aêsêbôk ba Wapômbêñ halam môlô. Môlô owa am mena miñ owa am ami mena engothe kupik mena miñ engothe kupik ami lôk nê iniñ alañ hamô mena iniñ alañ mi, nômo aêñ iyom ba nosopa Wapômbêñ.

Pol hêv abô hadên avômalô muk

²⁵ Anyô Bêñ lahiki hathak ya ba intu yanañ abô ma avanôn ek môlô nônemimbiñ. Êntêk ma yanañ auk hathak avômalô muk ma miñ Anyô Bêñ anêñ abô bal-

† 6:15-17 Mat 19:5; Jon 17:21-23; Lom 8:9-11; Ep 5:30 ††
 6:19-20 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19 † 7:9 1Ti 5:14 †† 7:10 Mat 5:32

‡ 7:15 Lom 14:19 ††† 7:16 1Pi 3:1 ††† 7:19 Lom 2:25; Gal 5:6; 6:15 § 7:22 Plm 16; 1Pi 2:16

abuŋ ami. ²⁶ Lêk ma malaiŋ lomaloma habitak. Aêŋ ba nômo êtôm avômalô muk ma tem nômo mavi.

²⁷ Ôpatu ba lêk epesaŋ anêŋ abô ek enja avi ma miŋ êndô ami. Ma môlô takatu ba avi mi miŋ nômbôlêm avi ami. ²⁸ Ma howa avi, ma miŋ hudum kambom ami. Ma avi muk te hawa anyô, ma miŋ hadum kambom ami. Ma doŋtom môlô takatu ba owa am tem nôpôm malaiŋ lomaloma êmô pik êntêk ba intu yahavatho môlô loŋ ek miŋ malaiŋ takêŋ êpôm môlô ami.

²⁹ †Yenaŋ abô anêŋ ôdôn nena pik êntêk tem êmô sawa bidoŋ iyom ba anêŋ auk lôk anêŋ nômkama lôkthô lêk idum ek nema. Ba opalê atu ba hawa avi, êŋ ma nômo mavi. Ma doŋtom lemimbi nena ewa i tem miŋ êmô wak nômbêŋ intu sapêŋ ami. Ma opalê atu ba lamalaiŋ miŋ undum ba malaiŋ êŋ eyabiŋ anêm auk ami. Ma nômo mavi miŋ eyabiŋ anêm auk ami. O atu ba hôêv vuli nômkama lomaloma miŋ nôŋgwêk lêlê esak nômo takêŋ ami. Nômkama pik nômbêŋ êŋ ma nômo mavi anôŋ. Ma doŋtom miŋ nôŋgô êtôm nômbêŋ ênjêk anêm auk ami.

³² Yalenŋhaviŋ nena leŋhiki lomaloma miŋ embalon môlô loŋ ami. Anyô muk lahiki hathak Anyô Bêŋ anêŋ ku ek indum Anyô Bêŋ lamavi. ³³ Ma doŋtom anyô lôk avi lahiki hathak nômkama pik ek batu indum yanavi lamavi. ³⁴ Ba intu yani lahiki hathak yanavi ma Anyô Bêŋ haviŋ. Ma avi tôp lôk avi muk ethak leŋhiki hathak Anyô Bêŋ anêŋ ku. Iniŋ auk nena nênem dahôlônŋiŋ lôk leŋviŋkupik êndêŋ Anyô Bêŋ. Ma doŋtom avi lôk anyô lahiki hathak nômkama pik ek indum yamalô lamavi. ³⁵ Yahanan abô takêntêk ek nêmo môlô sa ma miŋ nêmo malaiŋ êndêŋ môlô ami ek môlô nômo thêthônŋiŋ ma miŋ nômla embalon môlô loŋ ami ek môlô nônem kapôlômim lôkthô êndêŋ Anyô Bêŋ. Ma miŋ yahanan ek êtôm yak embalon môlô loŋ ami.

³⁶ Ma ôpatu ba hapesaŋ abô yôv ek enja avi muk te ba anêŋ thethaŋak hadum ek imbuliŋ avi êŋ ma ôpêŋ enja avi êŋ. Yani miŋ hadum kambom ami. ³⁷ Ma ôpatu ba hapesaŋ yanida anêŋ auk ma miŋ hasopa anyôla anêŋ auk ami ba hasopa anêŋ lahaviŋ iyom nena hadô enja avi muk, ôpêŋ hadum nômo mavi haviŋ. ³⁸ Aêŋ ba ôpatu ba hawa avi muk hadum nômo mavi. Ma ôpatu ba hadô enja avi êŋ ma anêŋ malaiŋ ma yaô ba intu hadum nômo mavi anôŋ.

³⁹ ††Avi atu ba hawa anyô ba yamalô hamô lôkmala denaŋ ma hatôm ibutiŋ thai loŋ endeba anyô ema am. Êŋ ma hatôm enja anyô yaŋ atu ba hasopa Anyô Bêŋ esak loŋbô êtôm yanida anêŋ lahaviŋ. ⁴⁰ Yenaŋ auk nena yani êmô daluk ma tem yani lamavi bêŋ anôŋ. Ma Wapômbêŋ anêŋ Lovak Matherŋ hamô haviŋ ya ba intu ya anyô lôk auk hatôm môlô.

Ngôkba anêŋ nômo lôk ya

8 †Yahanan abô êntêk hathak ngôkba anêŋ nômo lôk ya. †† Môlô onaŋ nena, "Alalô lôkthô ma nê lôkauk." Môlônim auk êŋ hadum ba môlô ôyê am dan

† 7:29-31 1Jon 2:17 †† 7:39 Lom 7:2-3 † 8:1 Ap 15:29 †† Avômalô Kolin ethak êbôk nômo ek êv da hadêŋ ngôk. Ma nê êvhaviŋ leŋhaviŋ nejaŋ nômo takêŋ. Thêlônŋiŋ auk aêntêk nena êŋ ma miŋ

ba ubuliŋ avômalô êvhaviŋ vi. Ma môlô lemimhaviŋ avômalô takêŋ, êŋ ma tem nônem i sa. ² ††Môlô oson nena môlô oyala nômkama lôkthô e? Mi. Môlô ôthônŋiŋ auk anôŋ paliŋ! ³ Opalê atu ba lahaviŋ Wapômbêŋ ma Wapômbêŋ hayala yani.

⁴ †††Yenaŋ auk hathak eyaŋ ngôkba iniŋ nômo ma aêntêk. Alalô ayala nena Wapômbêŋ ma doŋtom iyom. Ma ngôkba takatu avômalô êv yêŋ hathak miŋ Wapômbêŋ anôŋ ami. ⁵ Avômalô elam nômo lomaloma nena iniŋ ngôkba lo iniŋ anyô bêŋ. Aêŋ ba nômo takêŋ hatôm iniŋ wapômbêŋ lo anyô bêŋ. ⁶ †††Ma doŋtom alalô ayala nena Wakamik Wapômbêŋ yani iyom intu Wapômbêŋ ba hapesaŋ nômkama lôkthô ba alalô abitak ek nandum anêŋ ku. Ma Yisu Kilisi yani iyom intu Anyô Bêŋ anôŋ ba Wapômbêŋ hapesaŋ nômkama lôkthô hathak yani. Ma Yisu êŋ hadum ba alalô abitak Wapômbêŋ anêŋ avômalô.

⁷ Ma avômalô doho miŋ leŋŋiŋhabi auk takêŋ hêk kapôlônŋiŋ ami. Sêbôk ma thêlô engabôm ngôkba anêŋ nômo ma lêk êdô ba esopa Wapômbêŋ. Ma doŋtom eyaŋ ngôkba anêŋ nômo ma hatôm esopa ngôkba hathak loŋbô. Thêlônŋiŋ auk ma pulusikna ba intu leŋŋimalaiŋ. ⁸ Avômalô takatu ba leŋŋ malaiŋ hathak nômo êŋ ba miŋ eyaŋ ami ma Wapômbêŋ miŋ hatatale i ami. Ma môlô avômalô takatu ba oŋ nômo lomaloma ma Wapômbêŋ miŋ habam môlô ami. Aêŋ ba oŋ mena ôdô ma nômo oyaŋ hêk Wapômbêŋ ma.

⁹ ††Aêŋ ba o anyô hôêvhaviŋ lôklokwaŋ, oyabiŋ o! Anêm malaiŋ mi ek noŋgwaŋ ngôkba anêŋ nômo ba hoanŋ êŋ ma miŋ onaŋ êndêŋ avômalô takatu ba auk pulusik ek nindum aêŋ ami êŋa tem indum thêlô nênem yak. ¹⁰ Hu malakba ba hoanŋ ngôkba anêŋ nômo ma anyôla lamalaiŋ hathak nômo êŋ te hayê hoanŋ, hosonŋ nena hôêv yani sa ba tem eyala nena nômo êŋ ma nômo oyaŋ e? ¹¹ ††Êŋ ma hubuliŋ yani ek endeni anêŋ kobom bô esak loŋbô ba anêm auk êŋ habuliŋ anyô hêvhaviŋ pulusik atu ba Yisu hama ek nêmo yani sa. ¹² Anyô te anêŋ auk pulusik ba hubuliŋ yani êŋ ma hudum kambom hathak Kilisi. ¹³ †††Ba intu yahaŋ nômo êŋ ba habuliŋ yenaŋ aiaŋ ba hadum kambom êŋ ma tem miŋ yaŋgaŋ alim esak loŋbô ami. Yakô yandum ba yenaŋ aiaŋ nêmo yak.

Pol hadô vuli

9 †††Odanô! Abô balabuŋ lomaloma miŋ havalonŋ ya loŋ ami! Ma bôk yahayê Yisu alalôaniŋ Anyô Bêŋ yôv! Ya ma aposel ba yada yenaŋ ku lôk Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ hadum ba intu môlô ubitak! ² †††Avômalô doho êpôlik nena ya Pol ma miŋ aposel ami. Ma doŋtom môlônim ôêvhaviŋ hik ya thô nena ya ma Anyô Bêŋ anêŋ aposel. Aêŋ ba môlônim aposel ma ya. ³ Avômalô doho ibi yalenŋ nena yahabuliŋ yenaŋ ku aposel ba yahêv yada kisi aêntêk. ⁴ †††Avômalô ethak êv

wapômbêŋ anôŋ ami ba intu thêlô hatôm nejaŋ. Aêŋ ba thêlô eto kapya hadêŋ Pol ek nedanô anêŋ auk. †† 8:2 Gal 6:3 ††† 8:4 Lo 4:39; 6:4; Gal 4:8 ††† 8:6 Ep 4:5,6 † 8:9 Lom 14:13-15; Gal 5:13 †† 8:11 Lom 14:15,20 ††† 8:13 Lom 14:21 †† 9:1 Ap 9:1-9; 26:16; 1Ko 15:8-9 ††† 9:2 2Ko 3:2-3 †† 9:4 Luk 10:8

nôm hadên yêlô hatôm nê lôk athên bêñ takatu ba idum Wapômbên anên ku. ⁵ Ma Anyô Bêñ anên iviyan lôk Sipas ma aposel vi ethak ewa avi takatu ba êvhavin hatôm vênji. Ma yêlô hatôm nandum aên imbiñ. ⁶ Ma yai hatôm natak ku bahenjiñ ek nandum Wapômbên anên ku êtôm aposel vi. Ma môlô osoñ nena yai lôk Banabas iyom intu nê athên mi e? Mi. Yêlô lôkthô ma aposel iyom. ¹⁷ Nê vovak da miñ êv vuli iniñ nôm ami. Ma avômalô takatu ba idum iniñ ku ethak eyañ anên anôn. Ma nê takatu ba eyabiñ bok ethak eyañ bok takên. ⁸ Abô takên ma auk pik e? Mi. Wapômbên anên abô balabuñ bôk hanañ ⁹††ba Mose bôk hatô nena, "Bok oks hadum ku ma miñ nokak abôlêk siñ ami."

Lo 25:4

Ma Wapômbên lahiki hathak bok oks mena? ¹⁰ †Mi. Abô êñ ma hathak yêlô. Avanôn! Abô êñ hathak yêlô opalêla takatu ba adum Wapômbên anên ku. Nê takatu ba ele ku lôk evatho ku, lôkthô êv malerjiñ ek nejan nôm. ¹¹ ††Môlô othak ôêv avômalô ku vi sa. Ma yêlô avatho Wapômbên anên abô halôk môlô. Aên ba awa nôm anên môlô ma ôyê nena malaiñ e? Mi! Yêlôaniñ athên hêk ba intu yêlô amôn ek naja môlôn-im nôm!

Ma doñtom miñ yêlô asopa loñôndê êñ ami. Ba awa malaiñ lomaloma ek miñ embasiñ Wapômbên anên Abô Mavi ami. ¹³ ††Môlô oyala nena nê takatu ba idum ku hamô unyak matheñ ma eyañ nôm takatu ba êv hadên unyak êñ. Ma nê takatu ba idum ku hamô loñ êbôk da ma eyañ nôm takatu ba êv hatôm da.

¹⁴ ††Anyô Bêñ bôk hanañ aên iyom nena nê takatu ba enañ Wapômbên anên abô ma neja iniñ nôm êlêm anên iniñ ku takatu ba idum. ¹⁵ Ma doñtom yada miñ bôk yahasopa loñôndê takên ami. Ma miñ yahato abô êntêk ek môlô nobakôn ya ami. Mi! Yahama ma mavi ek miñ yanêm malaiñ êndên môlô ami ek anyôla miñ enja nôm takatu ba yahabam ya hathak vê ami.

¹⁶ †††Miñ yahabam ya hathak yahanañ Wapômbên anên abô ami. Mi. Wapômbên hêv ku êñ hadên ya. Ba miñ yahanañ Wapômbên anên abô ami, êñ ma malaiñ bêñ ek ya. ¹⁷ Yahapetenak ek yandum ku êntêk êñ ma tem yanja vuli. Ma doñtom miñ yada yenañ auk ami. Ba intu yahadum oyañ hatôm yenañ ku atu ba Wapômbên hêv ek yayabiñ. ¹⁸ Vuli alête intu tem yanja? Yenañ vuli ma aêntêk. Yahanañ Wapômbên anên Abô Mavi ma miñ avômalô nêñêm vuli ami. Êñ ma hatôm yenañ vuli atu ba yahabam ya hathak.

¹⁹ Aên ba yabahan miñ ekak loñ lôk anyôla miñ hayabiñ ya ami. Ma doñtom yenañ auk nena avômalô lôkthô nimbitak yenañ alañ ek yanggik loñôndê thô ek bêñ anôn ini nesopa Kilisi. ²⁰ †Yahamô haviñ avômalô Israe ma yahabitak hatôm thêlô. Ma yahamô haviñ avômalô esopa abô balabuñ takatu êñ ma yahabitak hatôm thêlô ek yandom i ini ek Kilisi. Ma doñtom abô balabuñ miñ hayabiñ ya ami. ²¹ Yahamô haviñ nê daluk

† Pol hayala Kolin iniñ auk lôkban ba intu havuñ abô ba hadô ek enja Kolin iniñ da. Aên ba hadum thêlô lenjiñmaniñ. †† 9:9 Lo 25:4; 1Ti 5:18 † 9:10 2Ti 2:6 †† 9:11-12 Lom 15:27; Ap 20:34; 2Ko 11:9 †† 9:13 Lo 18:1-3 ††† 9:14 Mat 10:10; Gal 6:6 ††† 9:16 Jer 20:9 § 9:20 Ap 21:20-26

takatu ba iniñ abô balabuñ mi, êñ ma yahabitak hatôm thêlô ba miñ yahasopa alalô avômalô Israe iniñ abô balabuñ lomaloma ami ek yandom thêlô ini êndên Kilisi. Ma yahasopa Wapômbên lôk Kilisi iniñ abô ba intu eyabiñ ya. ²² ††Ma yahamô haviñ nê takatu ba iniñ auk pulusik ma yahabitak pulusik hatôm thêlô ek yandom thêlô ini ek Kilisi. Yahasopa avômalô lôkthô iniñ auk lomaloma ek auk anên aên ma hatôm yanêm vi dedaun sa. ²³ Yahadum aên ek avômalô lôkthô nedañ Wapômbên anên abô ba nesopa ek alalô lôkthô naja bulubiñ.

Nadaniñ lôklokwan ek nayô uñlôv

²⁴ Avômalô takatu ba elañviñ sapên ewa vuli e? Mi. Ôpatu ba hamôn iyom. Aên ba ondanviñ ek onja anêm vuli aên iyom. ²⁵ ††Avômalô takatu ba ik mambên ma ethak êdôn i wak nômbên intu ek neja kulun atu ba tem ekapok ketheñ. Ma doñtom alalô adum ek naja kulun atu ba tem êmô wak nômbên intu sapên. ²⁶ Ba intu ya miñ yahalanviñ hatôm anyô halanviñ mayaliv ami. Ma miñ yahik vovak hatôm anyô hathak hik loñ oyañ ami. ²⁷ ††Mi! Yahik yalanviñkupik ek batu yenañ auk pik etauviñ. Yakô yanañ Wapômbên anên Abô Mavi êndên avômalô ba nêñêmimbiñ ma yada mi.

Yakô ek alalô nanêm yak esak saê

10 †††Aiyañ thêlô miñ môlô lemimpaliñ ami! Sêbôk ma alalôaniñ bumalô esopa buliv lôk everñ ng-wêk malêvôn. ² Ma buliv lo ngwêk ithik thêlô ek injik thô nena thêlô esopa Mose. ³ †Thêlô sapên eyañ nôm matheñ atu ⁴ ††ma sapên inum nãñ valu matheñ atu ba haven haviñ i. Valu êñ ma Yisu da. ⁵ †††Ma doñtom Wapômbên miñ lamavi hathak thêlô ami ba intu ema ba kupik hêk mayaliv hêk loñ thiliv.

⁶ †††Nôm takên habitak ek alalô lenjiñimbi esak ma miñ imbisôk imiñ alalô ek nandum kambom ami. ⁷ Bôk eto hathak thêlô nena,

"Avômalô êñ esopa ngôk ba eloyeñ hathak lôk eyañ ba inum ba idum sek lomaloma."

Etak Ijip 32:6

Aên ba miñ môlô nundum aên ami. ⁸ †††Miñ alalô nandum sek waliliñ êtôm bôk ba alalôaniñ bumalô idum ba avômalô hatôm 23,000 ema wak doñtom iyom ami. ⁹ †Alalô miñ natatale Anyô Bêñ êtôm avômalô vi atu ba bôk idum ba umya hathañ i pôpônô ami. ¹⁰ ††Ma miñ nanañ abô munuñmunuñ êtôm bôk ba doho idum ba añela vovak hiki pôpônô ami.

¹¹ Nôm takatu ba bôk habitak hathak avômalô bôsêbôk ma eto ek alalô avômalô bôlôn êntêk atu ba lêk amô habobo pik lo leñ anên dañ lenjiñimbi katô ba nayabiñ i. ¹² Aên ba o atu ba hoson nena humiñ lôklokwan êñ ma oyabiñ o ek miñ nêm yak ami. ¹³ Kambom hathak halôk avômalô lenjiñ ek nindum kambom. Ma

‡ 9:22 2Ko 11:29 ‡†† 9:25 Plp 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8 ‡ 9:27 Lom 8:13; 13:14 ‡†† 10:1 Kis 13:21-22; 14:22-29 ‡ 10:3 Kis 16:35 ‡ 10:4 Kis 17:6; Nam 20:11 ‡†† 10:5 Nam 14:29-30 ‡†† 10:6 Nam 11:4,34; 1Ko 10:11 ‡†† 10:8 Nam 25:1-9 18 10:9 Nam 21:5-6 19 10:10 Nam 16:41-49

hudum ek undum kambom ma Wapômbênj tem miñ imbuliñ dô m ek o ami. Tem yani êmbôlêm loñôndê ek otak auk êñ ek umiñ lôklokwañ. Ma tem miñ etak o ek nê m yak ami.

Minj nô nê m yerj êndênj Wapômbênj ma ngôkba imbiñ ami

¹⁴ Aênj ba aiyañ thêlô, nô nê m am vê ênjêk ngôkba anênj ku lo loñ. ¹⁵ Môlô avômalô lôk kau ba intu nutitiñ abô êntêk nena thêthônj mena mi e? ¹⁶ †Kilisi anênj thalalenj hadum ba alalô abitak doñtom lôk anum ba lenjinhabi hathak nô m mavi takatu ba yani hadum ek hê v alalô sa. Ma polom doñtom êñ ma hatôm Kilisi liñ kupik ba intu alalô angôli ba añ. ¹⁷ ††Ma alalô avômalô bênj anônj añ ek injik thô nena alalô sapênj lêk athak doñtom haviñ Kilisi ba abitak ôdônj te iyom.

¹⁸ †Ma lemimimbi esak avômalô Israe l. Thêlô ê v iniñ da hadênj nê êbôk da ba êbôk ma sapênj eyañ nô m da êñ ma hatôm ethak doñtom haviñ Kilisi ba ibitak ôdônj te iyom. ¹⁹ ††Ma yahanañ nena ngôk iniñ nô m lôk alokwañ ma valu iniñ athênj hêk e? ²⁰ ††Mi. Nê daluk ê v da hadênj ngôk. Ma ngôk takênj ma Wapômbênj e? Miñ yalenjhaviñ môlô nosak doñtom imbiñ ngôk ami.

²¹ †††Miñ hatôm nunum êndôk Anyô Bênj anênj tase lôk ngôk anênj imbiñ ami. Ma miñ hatôm nonjwañ ngôk anênj nô m lôk Anyô Bênj anênj imbiñ ami. ²² †††Hatôm alalô nadôk Anyô Bênj la ek ladañ e? Ma hê v vovañ hadênj alalô êñ ma tem namô lôklokwañ ma miñ nanê m yak ami e?

Nambô Wapômbênj anênj athênj

²³ †Môlô onañ nena, “Balabuñ te miñ havalonj alalô loñ ami. Ba malêla takatu alalô lenjinhaviñ nandum ma hatôm.” Ma doñtom ya Pol yahanañ nena nô mkama sapênj tem miñ nê m môlô sa lôk embatho môlô loñ ami. ²⁴ ††Ba miñ lemimimbi oda anê m mavi iyom ami ma lemimimbi anyô vi iniñ mavi imbiñ.

²⁵ ††Ma

“Nô mkama pik lôkthô ma Anyô Bênj anênj.”

Kapya Yerj 24:1

Yahabô Wapômbênj ba yahanj lôk yalenjmavi êñ ma anyôla miñ hatôm esañ ya ami. Yenañ auk nena yanjanj ma tem yanjanj. Ma yahadô ma dô. Anyô vi iniñ auk miñ havalonj ya loñ ami. Aênj ba noja alim vathiap lôkthô atu ba ôê v vuli ba onjwañ. Miñ lemim malaiñ ami.

Ma nê daluk doho elam o ek nu nonjwañ nô m imbiñ i ba hudum ek nu ma miñ onañ injik i liñ ami. Nonjwañ iyom. Ma doñtom anyôla hanañ hadênj o nena nô m êntêk ma nô m ngôkba, êñ ma miñ nonjwañ ami ek nê m anyô daluk êñ sa ek miñ lamalaiñ esak o ami. Ma miñ yahanañ hathak nê êvhaviñ ami. Mi. Yahanañ hathak nê daluk.

† 10:16 Mat 26:26-28 †† 10:17 Lom 12:5 † 10:18 Wkp 7:6 †† 10:19 1Ko 8:4 †† 10:20 Lo 32:17; ALK 9:20 ††† 10:21 2Ko 6:15-16 ††† 10:22 Lo 32:21 † 10:23 1Ko 6:12 †† 10:24 Lom 15:1-2 ††† 10:25-30 Sng 24:1; 1Ko 8:7; 1Ti 4:4

³¹ ††Aênj ba onañ mena unum mena udum aisê, nundum lôkthô aênj iyom ek nobam Wapômbênj anênj athênj. ³² †††Avômalô Israe l lo Glik lôk Wapômbênj anênj avômalô êvhaviñ takatu, ma miñ nundum nômla ek nosale i thô ami. ³³ ††Nô mkama lôkthô atu ba yahadum ma yahadum ek yanê m avômalô vi sa ek neja bulubiñ. Miñ yahabôlêm nô m lenjinhavi ek yada ami.

¹¹ ††Yahasopa Kilisi ba intu nosopa yavenjgwa m.

Pol hanañ hathak nendam lenj kadôk siñ

² Yahayê nena môlô miñ lemimpaliñ yenañ abô ami ba yahanañ abô mavi hathak môlô. Môlô ovalonj yenañ auk taksêbôk atu ba êdônj ya ba yahadônj môlô hathak.

³ †††Yalenjhaviñ môlô noyala nena Kilisi ma hamô vuliñ ek anyô ma anyô hamô vuliñ ek avi ma Wapômbênj hamô vuliñ ek Kilisi. ⁴ ††††Ba ôpatu ba hadum ek etej mek mena hanañ Wapômbênj anênj auk bênj ek embatho avômalô loñ ba hakôk kulurj, êñ ma hê v mama hadênj Kilisi atu ba hamô vuliñ ek yani. ⁵ Avi takatu ba enañ Wapômbênj anênj auk bênj ek embatho avômalô loñ lôk etej mek nendam lenj kadôk siñ ma miñ nekapiñ lenj kadôk ñauñ ba popam ami. Edam lenj kadôk siñ ami lôk ekapiñ lenj kadôk ñauñ ba popam, êñ ma hatôm ê v mama hadênj ôpatu ba hamô vuliñ ek i. ⁶ Avi atu ba miñ lahaviñ endam wakadôk ami êñ ma nekapiñ wakadôk ñauñ. Ma doñtom nô m êñ ma nô m mama. Ba intu avi nesak nendam lenj kadôk siñ. ⁷ ††††Anyô ma hatôm Wapômbênj da ba hik Wapômbênj anênj lôkmanjñ thô. Ba intu yani êkôk nômla êmô wakadôk ami. Anyô ma miñ epesañ hathak avi lokwañ ami ma mi. Avi ma epesañ hathak anyô lokwañ. Miñ epesañ anyô ek nê m avi sa ami, mi, avi ek nê m anyô sa. Ba intu avi hik anyô anênj lôkmanjñ thô. ¹⁰ Aênj ba avi nendam lenj kadôk siñ êtôm lavônjñ te ek anjela nêgê.

¹¹ Avi ibitak anênj anyô. Ma avi evathu anyô ba intu anyô êlêm anênj avi aênj iyom. Ma doñtom nô mkama sapênj halêm anênj Wapômbênj. Ba intu avi takatu ba esopa Anyô Bênj miñ hatôm nenañ nena, “Yêlô avi iyom ba yô v”. Mi. ¹³ Lemimhabi aisê? Avi miñ edam lenj kadôk siñ ami ba etej mek hadênj Wapômbênj êñ ma mavi e?

¹⁴ Alalô lôkthô ayala alalôaniñ auk. Avi iniñ lenj kadôk ñauñ hamô ek imbuliv lenj kadôk siñ. Ma alalô onañ nena yani ma avi mavi. Ma doñtom anyô atu ba wakadôk ñauñ daim yani tem mama. ¹⁶ Avômalô takatu ba êpôlik hathak abô êntêk nodanô! Yêlôaniñ avi lôk avi takatu ba êvhaviñ Anyô Bênj ba êmô luvulu-vu ethak edam lenj kadôk siñ ba intu môlô nundum aênj iyom.

‡ 10:31 Kol 3:17 ‡† 10:32 Lom 14:13 ‡† 10:33 1Ko 9:20-22 ‡† 11:1 1Ko 4:16 ‡†† 11:3 Stt 3:16; Ep 5:23 ‡†† Abô Glik hathak “vuliñ” anênj ôdônj yan nena “lokwañ ta”. Aênj ba abô 11:3 haviñ aêntêk. “Kilisi ma hatôm a anênj lokwañ ta ma anyô sapênj ma epesañ hathak Kilisi ba êtôm thanañ. Ma anyô hatôm a anênj lokwañ ta ma avi halêm anênj anyô ba êtôm thanañ. Ma Anyô Bênj hatôm a anênj lokwañ ta ma hê v Kilisi ba halêm ba hatôm thanañ.” ‡††† 11:7-9 Stt 1:26-27; 2:18-23

Kolin ibulij Wapômbên anên nôm mathen

¹⁷ Mólô othak doñtom ma miñ udum mavi hadên avômalô vi ami. Mólô ubulij i ba intu ya miñ hatôm yanañ abô mavi esak mólô ami. ¹⁸ †Yahalañô mólô nê êvhaviñ othak doñtom ma ovak am vose hi lodôñlodôñ. Yakô abô êñ bute ma avanôn. ¹⁹ Yakô mólô oson nena lodôñlodôñ êñ ma mavi ek nêgê nena opalêla esopa Wapômbên mavi ba hanañ mavi ma opalêla mi. Aisê? ²⁰ Mólô othak doñtom hatôm nê êvhaviñ ma oson nena oañ Anyô Bên anên nôm e? Mi! ²¹ Mólô doho ômôn ba ovasiñ nôm ba oañ palon. Ma doho ema kisi ma doho eyañ ba inum aleba leñsoam bok. ²² Mólô unyak oñgwan lo nunum êmô mi e? Yakô mólô nôpôlik ek Wapômbên anên avômalô êvhaviñ takatu ba nômkama mi ba ôñgô i nena avômalô ôvathek. Ba yanañ aisê êndên mólô? Yambam mólô e? Mi anôn!

²³ Anyô Bên hadôn ya ba intu yandôn mólô aêntêk. Bôlôvôn atu ba tem nenañ Anyô Bên Yisu bên ma hawa polom ²⁴ ma hêv lamavi ma haya ba hanañ, “Êntêk ma yenañ yalerñvñkupik ba yahêv ek nêm mólô sa. Nundum aên ek lemimimbi ya.” ²⁵ †Eyañ vêm ma hawa tase te aên iyom ma hanañ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenañ thalalen. Waklavôn atu ba unum ma nundum aên ek lemimimbi ya.”

²⁶ Waklavôn mólô oañ polom êntêk lôk unum halôk tase êntêk ma hanañ hathak Anyô Bên anên ñama lôk endelêm.

Alalô nasô i ba naya vêmam ka naja Anyô Bên anên nôm

²⁷ †Aên ba anyôla hayañ lo hanum palon êñ ma habulij polom lôk tase êñ ba Anyô Bên anên liñkupik lo thalalen lôk ñama habitak hatôm nôm oyañ ba ôpên tem indum abô. ²⁸ Avômalô idum ek nejañ polom lôk ninum êndôk tase êñ ma nêsô i ba naya vêmam ka nejañ. ²⁹ Anyôla hayañ lo hanum nôm mathen êntêk ma miñ lahaviñ Yisu Kilisi liñkupik lôk anên avômalô ami, ôpên da hadum ba tem Wapômbên nêm malaiñ êndên ôpên. ³⁰ Aên ba intu mólô doho lokwan mi lôk ôpôm lijiñ ma bên anôn ema. ³¹ Ma doñtom alalôda nasô i ba naya êña Wapômbên miñ hatôm indum abô ek alalô ami. ³² †Anyô Bên hanañ alalô bên ba hêv malaiñ hadên alalô ek êndôn alalô ek pik lo leñ anên dañ atu ba Wapômbên hêv avômalô pik vê ma tem miñ nêm alalô vê imbiñ ami.

³³ Aên ba aiyañ thêlô, waklavôn atu ba mólô ôlêm othak doñtom ek oñgwan, êñ ma noyabiñ mólôviyañ. ³⁴ Ma mólô doho oma kisi ma oñgwan nôm êmô unim unyak vêm ka nôlêm nosak doñtom ek miñ abô la êpôm o ami.

Wak alê atu ba yahathôk ma tem yanêm auk doho imbiñ.

Lovak Mathen anên wapôm lomalama

12 Aiyañ thêlô yahadum ek yapesañ mólônim auk lokbañ takatu ba hathak wapôm lomalama atu ba Lovak Mathen hêv hadên avômalô. ² †Sêbôk ba mólô avômalô daluk ma elom mólô hi mayaliv ek ôêv yañ hadên nôm takatu ba miñ hatôm enañ abô ami. ³ ††Aên ba yanañ êndên mólô nena Anyô Bên anên Lovak Mathen hayañ anyôla, êñ ma tem miñ yañ esañ Yisu ba enañ abôma ami. Ma Lovak Mathen iyom intu hatôm indum ôpên ba enañ nena Yisu ma Anyô Bên. ⁴ †††Wapôm ma lomalama ma Lovak Mathen ma doñtom iyom intu hêv. ⁵ Ma kobom nênem avômalô sa ma lomalama ma Anyô Bên ma doñtom iyom. ⁶ Ma ku lomalama hêk ma doñtom Wapômbên ma doñtom iyom intu hêv lôklokwan hadên avômalô lôkthô ek nindum.

⁷ Lovak Mathen hadum ku hamô anyô tomtom ek hêv alalô sa ek namô mavi imbiñ. ⁸ Anyô yañ ma hêv Wapômbên anên abô auk lôkmañgiñ ek enañ bên. Ma yañ ma Lovak Mathen êñ hêv auk eyala Wapômbên anên auk lomalama. ⁹ Ma te ma hêv auk hêvhaviñ lôklokwan. Ma te ma hêv lôklokwan ek nindum anyô lijiñ mavi. ¹⁰ Ma te ma hêv ek indum nômbithi lôklokwan ma yañ ma enañ Wapômbên anên auk bên ek embatho avômalô loñ ma te ma hatitiñ nê evatho avômalô loñ hathak iniñ ku ma te ma hêv abô masôm hadên avômalô ma te ma hêv auk ek enañ abô masôm takên anên ôdôn bên. ¹¹ †Ku takên lôkthô ma halêm anên Lovak Mathen doñtom êñ iyom ba hêv hadên anyô tomtom hatôm yanida anên lahaviñ.

Alalô lôkthô ma kupik doñtom êñ anên lôbôlôbô

¹² ††Kupik ma doñtom iyom, ma doñtom anên lôbôlôbô hamô. Anên lôbôlôbô takên ma bên anôn, ma doñtom kupik doñtom hayañ. Ma Kilisi da anên aên iyom. ¹³ †††Alalô lôkthô athik athak Lovak Mathen doñtom ba abitak kupik doñtom, avômalô Isael lôk avômalô Glik ma nê lôk alañsi lôk nê alañsi mi, alalô sapên abitak hatôm kupik doñtom iyom. Ma Lovak Mathen doñtom intu hamô alalô lôkthô kapôlônjiñ.

¹⁴ Ma kupik ma miñ epesañ hathak nômla doñtom ami. Mi. Bên anôn. ¹⁵ Ven kapô hanañ nena, “Bahan ma yañda ma ven kapô ma yañda. Ba intu ya miñ kupik bute ami.” Êñ ma abô avanôn e? Mi. Ven kapô ma kupik êñ bute. ¹⁶ Lenôndôn hanañ nena, “Malen daluk ma yañda ma lenôndôn ma yañda. Ba intu ya miñ kupik bute ami.” Êñ ma abô avanôn e? Mi. Lenôndôn ma kupik êñ bute. ¹⁷ Aên ba kupik lôkthô ma malen daluk iyom ma tem alalô nadañô aisê? Ma kupik lôkthô ma lenôndôn iyom, ma tem alalô nadañô ôv aisê? ¹⁸ Odañô! Wapômbên hapesañ kupik êñ bu tomtom halôk ida iniñ loñ hatôm yanida anên lahaviñ. ¹⁹ Ba intu kupik êñ bute iyom ma kupik lôkthô tem aisê? ²⁰ Aên ba kupik êñ anên lôbôlôbô hamô ma doñtom anên kupik ma doñtom.

† 11:18 1Ko 1:10-12 †† 11:25 Kis 24:6-8; Hib 8:8-13 † 11:27 Hib 10:29 †† 11:32 Hib 12:5-6

‡ 12:2 Hab 2:18-19 ‡† 12:3 1Jon 4:2-3 ‡†† 12:4 Lom 12:6 § 12:11 1Ko 7:7 †† 12:12 1Ko 10:17 ††† 12:13 Gal 3:28

²¹ Malenjaluk miñ hatôm êpôlik esak bahen ba enañ, "O dô!" Ma lenkadôk miñ hatôm êpôlik esak venkapô ba enañ, "O dô!" ²² Mi! Kupik lôkthô ma anên loñ pulusik hamô ba loñ pulusik takên ma bên ek eyabiñ o mavi. ²³ Kupik anên loñ mama alalô athak apesañ lôk aluviñ mavi ba adô hêk loñ kapô. ²⁴ Ma kupik anên loñ mama mi ma miñ alalô athak ik kup ami. Ma Wapômbên hapesañ kupik anên lôbôlôbô atu ba ethak donjom ma hêv athên bên hadên loñ mama ²⁵ ek batu miñ nabaki vose ni lodôn lodôn ami ma nanêm i sa ni ba êlêm. ²⁶ Bute hawa vovañ, lôkthô ewa vovañ. Ma bute hawa athên bên, êñ ma lôkthô êbô.

²⁷ †Môlô ma Kilisi liñkupik ba môlô tomtom ma hatôm yani anên kupik lôbôlôbô atu. ²⁸ ††Nê êvhaviñ Anyô Bên ma hêv ku lomaloma hadên i. Môñ anôn ma aposel, hayô hêk ma plopet, ma haverj yam ma kédônwaga, vên ma nê ku idum nômbithi lôk nê takatu ba idum avômalô mavi lôk nê takatu ba êv avômalô sa lôk avaka ku lôkthô ma nê enañ abô masôm. ²⁹ Aên ba môlô doho lêk aposel ma doho plopet ma doho kédônwaga lôk doho idum nômbithi ³⁰ ma doho idum avômalô mavi lôk doho enañ abô masôm ma doho ik abô masôm liliñ êñ ma mavi. ³¹ †Wapôm lomalo ma takatu ba hamôn ek vi, êñ ma ôpôviñ o ek onja.

Êntêk ma loñôndê mavi anôn te intu tem yangik thô êndên môlô.

Loñôndê lenjinhaviñ

13 Ôpatu ba hanañ abô masôm lôk añela iniñ abô lomaloma ma donjom lahaviñ avômalô ami, yani êñ hatôm subim atu ba ik ba halañ mayaliv lôk yerj beleñ atu ba ibi ba pôk lili oyañ. ² ††Ma ôpatu ba hanañ Wapômbên anên auk bên mena hawa auk hathak auk loñ kapô ba hanañ auk lôkmanjñ mena anyô êvhaviñ ba hanañ ba dumlolê haviyô ba hi, ma donjom lahaviñ mi hêk ôpên ma anên ku ma nôm oyañ. ³ Ma anyôla hêv anên nômkama ek hêv nê siv sa lôk hêv ida hatôm da atum ma donjom miñ lahaviñ avômalô ami, nôm êñ miñ hêv yanida sa ami.

⁴ Ôpatu ba lahaviñ avômalô, yani ma yôhok mavi ba nêma êndên avômalô. Yani miñ ladañ lôk ebam yanida ba êmbô ami. ⁵ Ma miñ indum nôm mama lôk êtôm anyô palonj lôk miñ lanjañ kethen oyañ lôk embalonj auk esak kambom bôsêbôk ami. ⁶ ††Lenjinhaviñ ma miñ habôl hathak kambom ami, mi, habôl hathak abô avanôn iyom. ⁷ †††Ôpatu ba lahaviñ avômalô hathak hamô maliñyaô ma anên êvhaviñ hamiñ lôklokwañ. Ma hathak hêv ma ek Wapômbên ba hamiñ majañ.

⁸ Kobom lenjinhaviñ i ma anên dañ mi. Ma opalêla takatu ba enañ abô plopet ma thêlônij ku tem anên dañ. Lôk abô masôm lomaloma, jinjañ takên tem ênjêk tinjñ. Lôk auk lôkmanjñ tem ende ba ni. ⁹ Ma alalô ayala Wapômbên anên auk dokte iyom lôk anañ anên auk dokte iyom. ¹⁰ Ma waklavônj atu ba Yisu endelêm ma ku sapên tem êyô anên dañ ba injik anôn ma tem enja loñ ek ku takên lôkthô. ¹¹ Sêbôk ma ya amena ma

yahanañ abô inañ amena lôk yalenjhabi inañ amena ma yenañ auk inañ amena. Ma yahabitak anyô ma yahatak auk amena. ¹² Lêk ma alalô ayê lôk anôn ami. Mi. Ayê dahô oyañ. Ma embenj yam ma tem nagê lôk anôn. Lêk ayala dokte iyom ma embenj yam ma tem nayala anôn biñ hatôm Wapômbên lêk hayala alalô lôkthô katô anôn.

¹³ †††Ma nôm lô êntêk iyom hêk. Êvhaviñ lôk êv malen ek Wapômbên ma lenjinhaviñ. Ma donjom lenjinhaviñ iyom intu bên ek nôm lô êntêk.

Alalô lenjinhaviñ anôn ek nanañ Wapômbên anên abô

14 ¹ †††Nosopa loñôndê lenjinhaviñ iyom ba nondanjiñ ek nonañ Lovak Matherj anên abô lomaloma.

Lôk nômbên ba nôpôviñ am lôklokwañ ek nonañ Wapômbên anên auk bên ek embatho avômalô loñ.

² Ma opalê atu ba hanañ hathak abô masôm miñ hanañ hadên avômalô pik ami. Mi. Hanañ hadên Wapômbên ba hanañ abô loñ kapô atu ba Lovak Matherj hêv hadên yani. Ba anyôla miñ hatôm eyala anên ôdôn ami. ³ Ma opalêla takatu ba idum ek nembatho avômalô loñ ma nanañ Wapômbên anên abô esak avômalô pik iniñ abô, ôpên havatho thêlô loñ lôk hathô thêlô ba haya lôk hêv abô labali hadên i. ⁴ Ma ôpatu ba hanañ abô masôm havatho yanida loñ. Ma donjom ôpatu ba hanañ Wapômbên anên auk hathak avômalô pik iniñ abô, yani havatho avômalô êvhaviñ loñ. ⁵ Yalenjinhaviñ môlô lôkthô nonañ abô masôm. Ma donjom yenañ auk lôklokwañ nena nonañ Wapômbên anên auk bên ek embatho avômalô loñ. Ôpatu ba havatho avômalô êvhaviñ loñ ma bên anôn ek ôpatu ba hanañ hathak abô masôm. Ma donjom anyôla hik abô êñ liliñ ba havatho avômalô êvhaviñ lôkthô loñ, êñ ma mavi anôn aên iyom.

⁶ Aên ba aiañ thêlô, nodanô! Yahathok ek môlô ba yahanañ abô lôk auk mena yahik Wapômbên anên auk loñ kapô thô mena yahadôn avômalô mena yahanañ Wapômbên anên auk bên, êñ ma hatôm yahavatho môlô loñ. Ma donjom yahanañ abô masôm ba miñ môlô oyala ami, êñ ma yahavatho môlô loñ aisê? ⁷ Ma môlô lemimimbi esak abiñ lôk gita. Thêlô ma miñ nôm lôkmala ami. Ma donjom iniñ asên hamô. Ma thêlônij pôk halañ mayaliv êñ ma tem miñ alalô nadañ iniñ asên mavi ami. ⁸ Ma lavuak miñ halañ mavi ami ma avômalô tem nêpôpêk i ek nijik vovak aisê am? ⁹ Ma môlô vemimbôlêk ma aên iyom. Môlô onañ abô masôm ma avômalô tem neyala aisê? Abô êñ ma hatôm lovak ba miñ eyala ami. ¹⁰ Yakô ek abô lomalo ma takatu ba hêk pik bên êntêk lôkthô iniñ ôdôn hamô. ¹¹ Aên ba miñ yahayala abô atu ba anyô yañ hanañ anên ôdôn ami, êñ ma hatôm ya anyô loñ buyañ ma yani anyô loñ buyañ. ¹² Ma môlô aên iyom. Môlô othak ôpôviñ ek nundum Lovak Matherj anên ku lomaloma. Aên ba nundilup esak ku yañ atu ba tem embatho avômalô êvhaviñ lôkthô loñ.

¹³ Ba intu opalêla takatu ba enañ abô hathak abô masôm ma netenj mek ek nijik iniñ abô êñ liliñ ek avô-

† 12:27 Lom 12:5 †† 12:28 Ep 4:11-12 †† 12:31 1Ko 14:1
††† 13:2 Mat 17:20 ††† 13:6 Lom 12:9 †††† 13:7 1Pi 4:8

††† 13:13 1Te 1:3 § 14:1 1Ko 12:31; 14:39

malô lôkthô neyala. ¹⁴ Ma yahatenj mek hathak abô masôm, ênj ma yadahôlôn hatenj mek ênj. Ma dojtom yenañ auk miñ havalonj ami. ¹⁵ Aênj ba yandum aisê? Mek atu ba yadahôlôn hatenj ma yenañ auk etenj imbiñ. Lôk yenj atu ba yadahôlôn hêv ma yenañ auk nêmi imbiñ. ¹⁶ Hôêv lemmavi hadênj Wapômbênj hathak abô masôm ma ôpatu ba miñ halañô ami tem miñ hatôm eyala abô atu ba honañ ami. Ba tem miñ enañ nena "avanônj" esak anêm mek ênj ami. ¹⁷ Odanêm mek ênj mavi ma dojtom miñ havatho ôpênj lonj ami.

¹⁸ Yahamônj ek môlô lôkthô hathak yahanañ abô masôm ba intu yahanañ yalenj mavi hadênj Wapômbênj. ¹⁹ Ma yahamô njê êvhavij malêvônj ba yahanañ abô bidonja hathak avômalô da iniñ abô ek yanêm auk êndênj i, ênj ma mavi. Ma abô daim hatôm 10,000 hathak abô masôm ênj ma tem thêlô neja auk aisê?

²⁰ †Aiyanj thêlô, notak auk hathak nundum kambom êtôm avômena kasek takatu ba miñ eyala nômla ami ma noja njê bôk talañ yôv iniñ auk. ²¹ ††Eto hêk abô balabunj nena Wapômbênj hanañ avômalô Islel bênj ba hanañ,

"Tem yangjik vovak ba yanañ abô masôm
lôk njê pik yanj iniñ abô
êndênj avômalô,
ma dojtom thêlô tem miñ nedañô ya ami.'
Anyô Bênj hanañ aênj."

Aisaia 28:11-12

²² Ba intu abô masôm ma hatôm lavônij ba êv hadênj njê daluk ek injik i thô. Ma abô takatu ba enañ ek havatho avômalô lonj ma hatôm lavônij ba êv hadênj njê êvhavij. ²³ †Avômalô êvhavij lôkthô ethak dojtom ba enañ abô masôm lôk vi atu ba miñ êvhavij ami ba miñ êdônj i ami, elañô abô ênj, ma tem nenañ nena môlô ma avômalô molo. ²⁴ ††Ma dojtom môlô onañ Wapômbênj anênj auk bênj ek embatho avômalô vi lonj, ma auk ênj intu tem indum abô esak anyô vi ek nede i liliñ. ²⁵ Malêla takatu ba havunji hamiñ yani kapô tem imbitak yaiñ. Ênj ma tem yani endek vadônj lêlô ba nêmi yenj êndênj Wapômbênj ba enañ bênj nena, "Avanônj biñ! Wapômbênj lêk hamô havij môlô!"

Ku nêniem yenj lôkthô imbitak thêthônj

²⁶ ††Aênj ba aiyanj thêlô, alalô nanañ aisê? Alalô ayô athak dojtom ma doho nêniem yenj ma doho nêndônj avômalô ma doho nenañ Wapômbênj anênj abô lonj kapô ma doho nenañ abô masôm ma doho nenañ abô ênj anênj ôdônj bênj. Nômbênj ênj imbitak aênj ek embatho avômalô êvhavij lonj. ²⁷ Ba intu anyô ju mena lô la nenañ abô masôm ma te êmônj ma yanj embenj yam ma te embenj yam anônj ek anyô lôkawk la hamô ma enañ abô ênj anênj ôdônj bênj. ²⁸ Aênj ba ôpatu ba hanañ abô masôm anênj ôdônj bênj te miñ hamô avômalô malêvônj ami, ênj ma ôpatu ba hanañ abô masôm bônônj ba imiñ. Yani enañ thikuthik êndôk yanida ni ek Wapômbênj.

²⁹ ††Lokwanju mena lô la takatu ba Wapômbênj hêv abô hadênj i ek nenañ ma takatu ba êmô ek elañô nitiñ abô takênj katô. ³⁰ Anyôla hanañ Wapômbênj anênj abô hamiñ ba Wapômbênj hêv abô halôk anyô yanj kapô ek enañ, ma ôpênj êndôk êmô biñ ma yanj atu imbiyô enañ ³¹ ek môlô sapênj tomtom nonañ abô ek avômalô sapênj nedañô ba neja auk ek embatho i lonj.

³² ††Wapômbênj hathak hasup avômalô sapênj ethak dojtom lôk kapôlônij dojtom. Ma miñ hadum nômla mayaliv ami. Aênj ba avômalô enañ Wapômbênj anênj abô bênj, thêlô ethak eyabiñ venjibôlêk.

Avômalô êvhavij ethak dojtom ênj ma avi nêmi bônônj. Avômalô ôdônj êvhavij takatu ba êmô luvuluvu ethak idum aênj. Thêlô miñ hatôm nenañ abô ami. Ma thêlôda nêmi anyô vibiñ êtôm atu ba abô balabunj hanañ. ³⁵ Avômalô êvhavij lêk ethak dojtom ek nêniem yenj, ma avi la hamiñ ba hanañ abô, ênj ma nômi mama. Aênj ba avi idum ek neja auk ma ini unyak am ka miñ nenañ injik vênj liñ.

³⁶ Ma môlô osoñ nena môlôda intu Wapômbênj anênj abô anênj alañ e? ³⁷ †Anyô la hasonj nena yani anyô hanañ Wapômbênj anênj abô hadênj avômalô vi mena hadum Lovak Mathenj anênj ku lomaloma, ênj ma enañ bênj nena abô êntêk yahato ma Wapômbênj anênj balabunj mena mi e? ³⁸ Opalêla takatu ba êpôlik hathak abô êntêk ma nôpôlik esak i aênj iyom.

³⁹ Aênj ba aiyanj thêlô, nôpôvij am ek nonañ Wapômbênj anênj auk bênj ek embatho avômalô lonj ma miñ nôngwêk abô masôm lonj siñ ami. ⁴⁰ Ma nundum ku lôkthô thêthônj ma miñ mayaliv ami.

Kilisi bôk hama ba haviyô hathak lonjbô

15 Aiyanj thêlô, yahadum ek yangjik môlônim auk liñ esak Abô Mavi takatu ba bôk yahanañ hadênj môlô yôv. Môlô bôk olañô ba lêk umiñ lôklokwanj. ² Ma dojtom yakô môlônim ôêvhavij ênj anênj anônj mi. Môlô ovalonj abô takatu ba bôk yahanañ bênj hadênj môlô lôklokwanj ênj ma tem nêmi môlô bulubiñ.

³ ††Abô bôk êdônj ya hathak ma yahadônj môlô aên-têk. Abô êntêk ma auk lôkthô anênj ôdônj. Kilisi hama ek hêv alalôaniñ kambom lôkthô vê hatôm atu ba bôk eto yôv. ⁴ †††Ba elav yani ma wak te lô ma haviyô hatôm atu ba bôk eto yôv. ⁵ ††Pita hayê yani vêm ma aposel laumiñ ba lahavuju êyê yani. ⁶ Vêm ma avômalô êvhavij hatôm 500 ethak dojtom êmô ba êyê yani. Bênj anônj êmô lôkmala ma vi bôk ema. ⁷ †††Ma yani hik i thô hadênj Jems vêm ma aposel lôkthô. ⁸ ††Ma ya hatôm amena atu ba evolonj ba intu yani hiki thô hadênj ya havenj yam anônj.

⁹ ††Yahabulij Wapômbênj anênj avômalô êvhavij ba intu yahatôm aposel yaônalôk ba ya miñ anyô mavi ek nendam ya nena aposel ami. ¹⁰ †††Ma Wapômbênj hêv anênj wapôm hadênj ya ba hik anônj ek yambitak aposel. Yahadum ku bênj anônj hamônj ek aposel vi. Ma

††† 14:29 1Te 5:21 ††† 14:32-34 1Ko 11:3; 1Ti 2:12 § 14:37 1Jon 4:6 §† 15:3 Ais 53:5-12 §†† 15:4 Mat 12:40; Ap 2:24-32 §† 15:5 Mat 28:16-17; Luk 24:34 §†† 15:7 Ap 1:3-4 §† 15:8 Ap 9:3-6 §† 15:9 Ep 3:8; 1Ti 1:15 §†† 15:10 2Ko 11:23

† 14:20 Ep 4:14 †† 14:21 Ais 28:11-12 † 14:23 Ap 2:13
†† 14:24 Jon 16:8 †† 14:26 1Ko 12:8-10

doñtom yada miñ yahadum ku takêñ ami ma Wapômbên anêñ wapôm atu ba hamô haviñ ya. ¹¹ Yêlô lôk aposel sapêñ athak anañ abô doñtom hadêñ môlô ba abô takêñ intu bôk ôêvhaviñ yôv.

Avômalô ñama tem nimbiyô

¹² Yêlô athak anañ nena Yisu haviyô anêñ ñama ma aisê ka môlô vi onañ nena miñ hatôm imbiyô ami? ¹³ Aêñ ba ñê ñama miñ iviyô ami, êñ ma Kilisi miñ bôk haviyô anêñ ñama ami. ¹⁴ Ma Kilisi miñ bôk haviyô hathak loñbô ami, êñ ma yêlôaniñ abô takatu ba anañ ma anêñ anôñ mi hatôm môlônim ôêvhaviñ anêñ anôñ mi aêñ iyom. ¹⁵ Yêlô anañ nena Wapômbên bôk hik Kilisi liñ. Ma ñê ñama miñ iviyô hathak loñbô ami, êñ ma Wapômbên miñ bôk hik Kilisi liñ ami ba yêlô êv Wapômbên anêñ abô lelaliliñ ba adum hatôm abôyañ. Êñ ma malaiñ bêñ. ¹⁶ Ma ñê ñama miñ iviyô ami, êñ ma Kilisi miñ bôk haviyô haviñ ami. ¹⁷ Ma Kilisi miñ haviyô ami, êñ ma môlônim kambom hamô denañ ba môlônim ôêvhaviñ miñ hatôm nêñ môlô sa ami. ¹⁸ Ba avômalô takatu ba bôk êmô haviñ Yisu Kilisi ba ema ma thêlô êñ bôk êv yak haviñ. ¹⁹ Ma alalô asoñ nena alalôaniñ êvhaviñ hêv alalô sa hamô pik êntêk iyom, êñ ma alalô kambom anôñ ma ñê puliñ takatu ba avômalô vi enañ nena "Alikaknena!" êmô mavi ek alalô.

Yisu haviyô anêñ ñama

²⁰ Ma doñtom Kilisi bôk haviyô yôv anêñ ñama. Yani hatôm vuñ môñ atu ba halôk môñ ba hayôk. Ba alalô ayê vuñ môñ êñ ma ayala nena bêñ anôñ tem êyôk emben yam. Ma Yisu haviyô môñ ba ñê ñama lôkthô tem nimbiyô esak loñbô aêñ iyom. ²¹ †Ma anyô yañ hadum ba ñama habitak. Ma yañ hadum ba ñê ñama iviyô hathak loñbô. ²² Aêñ ba alalô ma Adam anêñ avômalô ba intu tem nama. Ma doñtom vi atu ba êvhaviñ Kilisi tem neja lôkmala esak loñbô. ²³ ††Ba ôdôn ju êñ iniñ wakma da hamô. Kilisi ma hatôm vuñ yôk môñ atu ba bôk haviyô ba tem endelêñ ek anêñ avômalô nimbiyô aêñ iyom. ²⁴ †Kilisi tem eyabiñ anêñ nômkama lôkthô endeba etak ñê takatu ba ik vovak hadêñ yani nêñmô vakapô vibiñ am. Êñ ma pik lo leñ anêñ dan tem êyô ma tem imbuliñ kiñ lo ñê bêñbên ma ñgôk lomalo ma. Ma nêñ loñ lôklyak êmbôni êndên Lambô Wapômbên. ²⁶ ††Ma nôñ kambom anôñ atu ba yani imbuliñ emben yam, êñ ma ñama ²⁷ ††hatôm bôk enañ nena,

"Bôk etak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiñ."
Kapya Yen 8:6

Aêñ ba Wapômbên da hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi vakapô vibiñ. Ba intu alalô lôkthô ayala nena nômkama lôkthô tem êmô Kilisi vakapô vibiñ ma doñtom Wapômbên da hamô vuliñ. ²⁸ Wapômbên hadum anêñ ku hatak nômkama sapêñ hamô Kilisi vakapô vibiñ endeba anêñ dan ma tem etak Nakaduñ êmô yani vibiñ, Lambô atu ba hatak nômkama lôkthô hamô

Nakaduñ vibiñ ek Wapômbên êmô nômkama sapêñ vuliñ.

²⁹ Ma ñê ñama miñ ewa lôkmala hathak loñbô ami ma aisê hathak ñê takatu ba ithik ñañ ek nêñem ñê ñama sa? Aêñ ba ñê ñama miñ iviyô ami ma idum aêñ eka? ³⁰ ††Ma aisê ka yêlô ana loñ takatu ba yêlô apôm malaiñ lomalo ma? ³¹ Wak nômbên intu ma yahama! Aiyañ thêlô, yahabôya hathak môlô ek môlônim ôêvhaviñ Yisu Kilisi alalôaniñ Anyô Bên atu ba hadum ku hamiñ môlô ba yahanañ abô avanôñ. ³² ††Bôk yaha Epesus yôv ek yañgik vovak imbiñ alim kambom atu. Ma abô hathak ñê ñama iviyô hathak loñbô ma abô êñ abôyañ, êñ ma tem miñ yandum aêñ ami. Mi. Tem ya-sopa avômalô iniñ abô nena,

"Alalô nanñañ ba nanum yapiñ ek yamuñ ma tem alalô nama."

Aisaia 22:13

³³ Abô bute hanañ nena, "Avômalô kambom ethak ibu-liñ avômalô mavi." Ba intu miñ nosopa avômalô takatu ba esau môlô ami. ³⁴ Môlô doho miñ oyala Wapômbên ami. Ba intu yahanañ ek nêñ mama êndên môlô. Aêñ ba môlô nubiyô nomben thêthôn ba notak unim kambom.

Kupik atu ba haviyô hathak loñbô ma tem yañda

³⁵ Ma doho enañ, "Avômalô ñama tem nimbiyô aisê? Ma tem neja kupik alê?" ³⁶ †Môlô avômalô auk mi! Miñ hovatho yañvêk ami êñ ma tem enja lôkmala esak loñbô aisê? ³⁷ Hovatho ku te ma hovatho anêñ anôñ e? Mi. Hovatho anêñ vêk iyom. ³⁸ Wapômbên da hêv yañvêk takêñ iniñ liñkupik hatôm yanida anêñ lahaviñ. Yani hêv yañvêk takêñ da lenñiñkupik tomtom. ³⁹ Vathi-ap lôkthô miñ hatôm doñtom ami. Anyô iniñ vathiap yañda, ma alim iniñ te da, menak iniñ te da, ma alim ñgwêk iniñ te da. ⁴⁰ Ma nômkama leñ hamô ma nômkama pik hamô. Ma nômkama leñ da anêñ lêlêyañ hamô ma nômkama pik anêñ lêlêyañ da hamô aêñ iyom. ⁴¹ Ma wak anêñ lêlêyañ yañda ek ayôn anêñ ma vuliñ anêñ te da. Ma vuliñ lomalo ma da iniñ lêlêyañ hamô aêñ iyom.

⁴² Ma kupik takatu ba iviyô hathak loñbô iniñ lêlêyañ hamô aêñ iyom. Ma kupik atu ba elav halôk lôv ma hapalê. Ma kupik atu ba haviyô êñ ma yañda ba tem miñ epalê ami. ⁴³ ††Kupik atu ba elav êñ ma anêñ athên mi. Ma kupik atu ba haviyô hathak loñbô êñ ma lôkmanñiñ. Ma kupik atu ba elav, êñ ma vauna. Ma kupik atu ba haviyô hathak loñbô ma anêñ lôklokwañ bo-mañ. ⁴⁴ Kupik atu ba elav ma kupik pik. Ma kupik atu ba haviyô hathak loñbô ma kupik dahô lôkmala. Avanôñ. Kupik pik hamô ba intu kupik leñ hamô aêñ iyom.

⁴⁵ †††Bôk eto nena,

"Adam môñ habitak hatôm nôñ lôkmala."

Môñ Anôñ 2:7

Ma doñtom Adam yañ atu ba haven yam ma kupik dahô lôkmala anêñ ôdôn ba tem nêñ lôkmala. ⁴⁶ Aêñ

† 15:21 Lom 5:12 †† 15:23 1Te 4:16; ALK 20:5 † 15:24-25
Mat 22:44 †† 15:26 ALK 20:14 †† 15:27 Sng 8:6

††† 15:30 Lom 8:36 ††† 15:32 Ais 22:13 § 15:36 Jon 12:24
§† 15:43 Plp 3:20-21 §†† 15:45 Stt 2:7

ba dahô êñ miñ habitak môñ ami. Ma kupik pik atu ba hamôñ vëmam ka miñ dahô lôkmala êñ havenj yam.

⁴⁷ Ma anyô môñ habitak anêñ pik ma anyô yanj havenj yam halêm anêñ malak leñ aênj iyom. ⁴⁸ Aênj ba avômalô takatu ba êmô pik, êñ ma anyô pik atu anêñ. Ma avômalô malak leñ ma êtôm anyô malak leñ atu anêñ. ⁴⁹ Alalô lêk awa leñvijkupik anyô pik anêñ ma embenj yam ka tem naja anyô malak leñ anêñ lijkupik aênj iyom.

⁵⁰ Aiyanj thêlô, yahananj nena kupik lôk thalalenj atu ba hapalê tem miñ êmô Wapômbênj anêñ loñ lôkliñyak ami. Ma nôm atu ba hapalê tem miñ enja nôm atu ba tem miñ epalê anêñ loñ ami. ⁵¹ †Nodañô! Ya tem yananj abô loñ kapô te êndênj môlô. Alalô sapênj tem miñ nama ami ma leñvijkupik sapênj tem imbitak yanja.

⁵² Alalô tem nadañô abiñ ali atu ba anêñ dañ anêñ asênj ma kasana ma tem nêñ ñama nimbiyô ma kupik palê mi ma alalô tem nambitak yanja. ⁵³ ††Ma kupik palê êñ imbuliv i esak kwêv yanj atu ba tem miñ epalê ami. Ma kupik ñama êñ imbuliv i esak kwêv yanj atu ba tem miñ ema ami. ⁵⁴ †Ma kupik palê êñ havuliv i hathak kwêv yanj atu ba tem miñ epalê ami lôk kupik ñama havuliv i hathak kwêv yanj atu ba tem miñ ema ami aênj iyom, êñ ma abô atu ba bôk eto tem imbitak avanôñ nena,

“Lôklokwanj lovak ba hatôkwênj ñama.”

Aisaia 25:8

⁵⁵ ††“Ñama ma anêm lôklokwanj o lovak êsê?”

Ñama ma anêm siniñ nunjgwik anyô vônô êsê?”

Hosea 13:14

⁵⁶ ††Ñama anêñ siniñ ma kambom lomaloma. Ma kambom hawa lôklokwanj hêk balabunj. ⁵⁷ Ba nanêm leñj-mavi êndênj Wapômbênj! Yani hêv alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi atu ba hadum ba alalô athak lovak.

⁵⁸ Yenanj aiyanj lôkma anôñ, môlô oyala nena udum Anyô Bêñ anêñ ku ba ku êñ tem miñ anôñ mi ami. Mi. Ba intu numiñ lôklokwanj ma miñ notak nômla ek êyôkwij môlô ami. Ma nôñêm am dedaunj ek nundum Wapômbênj anêñ ku êñ.

Pol hanañ hathak da atu ni Jerusalem

16 ††Yahananj abô êntêk hathak da takatu ba tem môlô nôñêm êndênj Wapômbênj anêñ avômalô mathenj. Nundum êtôm atu ba yahananj hadênj avômalô êvhavij takatu ba êmô Galesia. ² Sonda lôkthô anêñ wak te môñ ma vithêla atu ba ôpôm ma nômbi sam ni lodôñlodôñ ba notak valuselenj da êndôk kolopak te ek imbitak bênj anôñ ek yahayô ma da takênj bôk usup yôv. ³ Ma nodam anyô doho ek yato kapyu te imbiñ ek injik i thô ek neja môlônim wapôm takênj ba ini Jerusalem. ⁴ Injo. Tem yana mena mi la. Yaha ma tem nêñ êñ nimbiñ ya ek yêlô ana.

† 15:51 Mat 24:31; 1Te 4:15-17 †† 15:53 2Ko 5:4 † 15:54 Ais 25:8 †† 15:55 Hos 13:14 †† 15:56 Lom 7:13 ††† 16:1 Lom 15:25-26; 2Ko 8:1-9

Pol lahavij ni Kolin

⁵ †††Tem yana Masedonia ba yamô wak doho vëm ka tem yasôk ek môlô. ⁶ †Yahathônj. Miñ yalenjhavij yanjgê môlô ma yatak môlô kethenj ami. Yalenjhavij nena yamô imbiñ môlô êtôm wak doho vëmam êtôm Anyô Bêñ anêñ lahavij. Ba intu belenj simbak havij ba tem yamô imbiñ môlô wak doho mena injo ek batu môlô nôñêm ya sa ek loñ alêla takatu ba tem yana. ⁸ ††Avômalô Epesus bênj anôñ ethak êdô yenanj ku. Ma doñtom loñôndê nindum ku ek nêñêm i sa lêk abyanj ba intu tem yamô loñ êñ endeba Pentikos.

¹⁰ †††Timoti hadum Anyô Bêñ anêñ ku hatôm ya. Ba intu yani hathôk ma môlô noyabiñ am ek yani miñ êkô esak môlô ami. Ma wak takatu ba hamô havij môlô ma noyabiñ yani mavi. ¹¹ ††Ma miñ nôñdô ek noja yani thô ami. Ma hatak môlô ma nôñêm yani ni lôk lamavi ek batu endelêm êndênj ya. Tem yayabiñ yani lôk iviyanj takatu ba tem nêlêm nimbiñ yani.

¹² †††Yahananj hathak alalôaniñ aiyanj Apolo. Yahananj abô lôklokwanj ek yani êsôk imbiñ iviyanj doho ek nêgê môlô. Yani popabuk ek êsôk ma tem yani êsôk êndênj wak alê atu ba yanida lahavij.

¹³ Nômô lêlê lôk nobalorj êvhavij loñ. Numiñ lôklokwanj êtôm anyô nê. ¹⁴ Ma nundum nômkama lôkthô esak leñjhavij iyom.

¹⁵ ††Môlô oyala nena Stepanas lôk anêñ avômalô, thêlô ma avômalô êvhavij môñ hamô Akaia. Ma thêlô êv i dedaunj ek êv avômalô mathenj sa. Aiyanj thêlô, yahêv abô lôklokwanj hadênj môlô ¹⁶ ek nôñmô avômalô takênj lôk avômalô takatu ba ethak idum Wapômbênj anêñ ku vibij. ¹⁷ Ya miñ yahamô havij môlô ami ba yalenj hik ya bênj anôñ. Ma doñtom Stepanas lo Potunatus ma Akaikus lêk êlêm ba intu yalenj halôk biñ ¹⁸ lôk yalenj mavi. Ma môlô aênj iyom. Aênj ba noja nê anêñ aênj thô êtôm nê athênj bênj.

Abô anêñ dañ

¹⁹ ††Avômalô êvhavij anêñ plovins Esia êv iniñ leñj-mavi hadênj môlô. Akwila lo Plisila enanj iniñ leñjhavij anôñ hathak Anyô Bêñ anêñ athênj lôk avômalô vi atu ba êv yenj êmô thai iniñ unyak. ²⁰ Nê êvhavij lôkthô anêñ loñ êntêk êv iniñ leñj-mavi hadênj môlô. Ma nokam am esak kobom yôhok mathenj.

²¹ Ya Pol da yahato yalenjmavi êntêk hathak ya da yabahenj.

²² †††Anyôla miñ lahavij Anyô Bêñ ami, vovanj tem êpôm yani. Ôlêm, Anyô Bêñ.

²³ Anyô Bêñ Yisu anêñ wapôm êmô imbiñ môlô.

²⁴ Yenanj yalenjhavij êmô imbiñ môlô lôkthô esak Yisu Kilisi anêñ athênj.

††† 16:5 Ap 19:21 § 16:6-7 Lom 15:24 §† 16:8-9 Ap 19:8-10; 2Ko 2:12 §†† 16:10 1Ko 4:17 §† 16:11 1Ti 4:12 §†† 16:12 1Ko 3:6 §† 16:15 1Ko 1:16 §† 16:19 Ap 18:2,18,26 §†† 16:22 Gal 1:8-9; ALK 22:20

2 Kolin

Abô mônj

Kêdônjwaga abôyanj êmô Kolin ba enanj nena Pol miñ aposel anônj ami. Lôk enanj nena Pol ma anyô abôyanj. Pol halarjô abô takênj ba intu hatu kapyâ êntêk ek injik thô nena njê takênj iniñj abô ma abôyanj. Ma hananj havinj nena da takatu ba thêlô bôk enanj nena tem nênmê ma nênmê ni. Pol hamô Masedonia ba hatu kapyâ êntêk hadênj 55 AD la.

1 Ya Pol atu ba Wapômbênj lahavinj yambitak êtôm Yisu Kilisi anênj aposel yai lôk aiyanj Timoti ato kapyâ êntêk hadênj Wapômbênj anênj avômalô anênj Kolin lôk avômalô mathenj takatu ba êmô plovins Akaia.

² Wapôm lôk labali êlêm anênj Kamik Wapômbênj lôk Anyô Bêñ Yisu Kilisi.

Wapômbênj atu hêv alalô thêvô

³ †Nambô Wapômbênj. Yani ma alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anênj lambô ma lahiki anênj alanj ba hêv alalô thêvô lôk hêv alalô sa. ⁴ ††Alalô athak apôm Kilisi anênj malainj lomaloma ba hayô sinj ba halelope. Ma donjom yani hathak hêv alalô thêvô aênj iyom. Aênj ba alalô apôm malainj ma hêv alalô thêvô ek nanêm avômalô takatu ba ewa malainj thêvô esak thêvô atu ba bôk Wapômbênj hêv hadênj alalô. ⁶ Ma yêlô apôm malainj ek môlô noja bulubinj lôk thêvô. Ma Kilisi hêv yêlô thêvô êñ ek môlô noja aênj iyom. Aênj ba ôpôm malainj hatôm yêlô êñ ma thêvô êñ hadum ba tem numinj lôklokwanj lôk malinjyaô. ⁷ Môlô unim malainj hatôm yêlôaniñ ma yêlô aêv malenj nena môlô tem numinj lôklokwanj ba noja thêvô êtôm intu yêlô awa.

⁸ †Aiyanj thêlô, nodanjô! Yêlô bôk amô plovins Esia ma awa malainj lôk vovanj bêñ aleba hamô yêlô lu ba malimmalim ba asonj nena tem nama. ⁹ Avanônj! Yêlô kapôlôninj hananj nena tem yêlô nama êtôm enanj hathak anyô kambom haminj lonj idum abô. Malainj êñ hadum ba yêlô ananj nena, “Wapômbênj da iyom hatôm ma yêlô mi. Yani iyom intu hik njê njama linj.”

¹⁰ ††Yani hêv yêlô vê hêk malainj takatu ba hadum ek injik yêlô vônô ma hawa yêlô hathak lonjbô. Môlônim ku hêk ek notenj mek ma yêlô aêv malenj nena tem yani nênmê yêlô bulubinj. Avanônj! Avômalô bêñ anônj netenj mek êndênj Wapômbênj ma tem nênmê wapôm êndênj yêlô. Ma tem avômalô bêñ anônj nêgê lôk nenanj leninj-mavi êndênj Wapômbênj.

† 1:3 Lom 15:5 †† 1:4-5 Sng 34:19 † 1:8 Ap 19:23; 1Ko 15:32 †† 1:10-11 2Ti 4:18

Pol miñ hasau avômalô Kolin ami

¹² ††Yêlô miñ asopa auk pik ami. Mi. Wapômbênj hêv wapôm ba intu yêlô lêk atitij yêlôaniñ ku ba ayê nena avalonj Wapômbênj anênj auk ba ananj abô anônj ma miñ avôn môlônim auk ek yêlô aêv yêlôda linj ami. Yêlô adum aênj hadênj avômalô lôkthô. Ma sêbôk atu ba amô havinj môlô ma yêlô ayabinj i dedauñ mavi ek nandum aênj iyom. Ma abô takatu ba bôk yêlô ato hadênj môlô êñ ma yêlôaniñ auk anônj ba môlô lêk osam ba oyala yôv. Aênj ba yêlô ayê yêlôaniñ ku nena mavi. Ma lêk môlô oyala yêlôaniñ auk dokte. Yakô vêmam ka tem môlô noyala yêlôaniñ auk lôkthô ma tem alalô napesanj abô imbinj i. Ma waklavônj Anyô Bêñ Yisu anênj endelêm ma tem môlô nobam yêlô êtôm atu ba tem yêlô nabam môlô aênj iyom.

¹⁵ †††Ma yahayala nena môlônim auk ma hatôm yenanj. Ba intu yalenjhavinj yasôk ek môlô vêm ka yana plovins Masedonia ma yambôalêm esak lonjbô ek môlô nônêm ya sa ek nôpôpêk nômkama ek yana Judia. Ba intu yalenjhavinj yasôk ek môlô bôlônj ju ma yanêm yalenjmavi bôlônj ju êndênj môlô. ¹⁷ Ma donjom yahik yenanj auk liliñ. Ba lêk môlô onanj nena ya anyô auk pik ba yahasau môlô ba miñ yahathôk ami. Ba môlô onanj nena ya hathak yahananj abô luvi nena “avanônj” lo “mi”, aênj e?

¹⁸ Wapômbênj hathak hananj abô avanônj iyom. Ba intu yêlôaniñ abô takatu ba ananj ma avanônj aênj iyom ba miñ ananj abô takênj lôk lenj luvi ami. ¹⁹ †††Yisu Kilisi ma Wapômbênj nakadunj ôpatu ba ya lôk Silas ma Timoti ananj anênj abô bêñ hadênj môlô ba Wapômbênj hananj abôla hathak yani ma miñ hasau ami. Mi! Yisu Kilisi ma Wapômbênj anênj “avanônj!” ²⁰ ††Wapômbênj habutinj abô lomaloma ba hananj, “Avanônj! Yisu Kilisi tem injik yenanj abô sapênj thô.” Ba intu alalô aêvhavinj Kilisi ba ananj nena “avanônj” ek Wapômbênj enja athênj lôkmanginj. ²¹ Ma Wapômbênj da hananj nena alalô ma

†† 1:12-14 2Ko 5:12; Plp 2:16 ††† 1:15-16 1Ko 16:5-6 ††† 1:19 Ap 18:5 § 1:20 ALK 3:14

Kilisi anêḡ avômalô ba habi baḡ hayô hêk yani lôk alalô aêḡ iyom ek embatho alalô loḡ ek nambitak anêḡ avômalô. ²²†Ma hakak sêk hayô hêk alalô ek injik thô nena alalô ma anêḡ avômalô ma hatak anêḡ dahô halôk alalô kapôlôḡḡḡ ek nayala nena anêḡ abô tem injik anôḡ.

²³††Yêlô miḡ anyô bêḡ ek nasarḡ môlô ba nanaḡ nena, “Nônêmimbiḡ.” Mi! Môlôda bôk ôêvhaviḡ ba umiḡ lôklokwaḡ yôv. Ba intu alalô ḡê lôk iviyaḡ ek nandum ku imbiḡ i ma nanêm leḡḡḡmavi ni ba êlêm. Aêḡ ba yahamiḡ Wapômbêḡ ma ba yahanaḡ abô êntêk. Yakô yasôk Kolin ma tem yanêm malaiḡ êndêḡ môlô ba intu miḡ yahathôk ami.

2 *Ba yenaḡ auk thektheke nena tem miḡ yasôk lôk malaiḡ bôlôḡ te imbiḡ ami. ²Yahêv malaiḡ hadêḡ môlô ma opalê te tem indum yalenḡmavi? Môlô takatu ba yahêv malaiḡ e? Yakô mi. ³Môlô ma avômalô takatu ba othak udum yalenḡmavi. Aêḡ ba bôk yahato kapya ek alalô miḡ naja malaiḡ ami. Yenaḡ auk ma thektheke nena alalô lôkthô lêk athak doḡtom lôk leḡḡḡmavi iyom. ⁴††Yalenḡmalaiḡ lôk yalenḡ hik ya ma yahalaḡ ma bôk yahato kapya bôsêbôk lôk yamalenḡ thôk. Miḡ yahato kapya êḡ ek nêm môlô malaiḡ ami. Mi. Yahato ek injik thô nena yalenḡhaviḡ môlô bêḡ anôḡ.

Nodate kapôlômim ek ḡê idum kambom

⁵Malaiḡ takatu ba ôpatu hêv hadêḡ ya Pol ma hatôm hêv malaiḡ êḡ hadêḡ alalô lôkthô. Betha ya iyom mena alalô lôkthô la. ⁶Malaiḡ takatu ba bôk avômalô êvhaviḡ êv hadêḡ yani ma hatôm. ⁷Ma ôpatu ba kapô malaiḡ kambom ma nodate kapôlômim ek yani ma noja yani itup siḡ ek miḡ la injiki ami. ⁸Ba intu yahanaḡ lôklokwaḡ nena môlô nopesaḡ abô ba lemimmavi esak yani. ⁹Bôk yahato hathak malaiḡ takatu ek injik môlô thô ek yanḡê nena môlô ôtôm avômalô osopa abô mena mi e? ¹⁰Injo. Betha ôpêḡ hadum kambom ami la. Ba intu nodate kapôlômim ek ôpêḡ ek yandate yenaḡ aêḡ iyom. Yahamiḡ Kilisi ma, ma tem êḡḡ nena lêk yahalate yakapôlôḡ ek yani ek yanêm môlô sa ¹¹†ek alalô miḡ natak sawa bute êḡḡek ek Sadarḡ esau alalô ami. Alalô ayala anêḡ auk êḡ.

Aposel ma tabô lukmuk anêḡ ḡê ku

¹²†††Anyô Bêḡ da hadum ba yaha Tloas ek yanaḡ anêḡ Abô Mavi atu ba hathak Kilisi bêḡ. ¹³†††Ma doḡtom miḡ yahapôm Titi ami denaḡ ba yakapôlôḡ malaiḡ ba yahanaḡ yanḡsiḡ ma yaha plovins Masedonia.

¹⁴Aêḡ ba nanêm leḡḡḡmavi êndêḡ Wapômbêḡ. Yani lovak ba halom alalô takatu ba Yisu Kilisi anêḡ avômalô ba aloyeḡ lôk leḡḡḡmavi. Wapômbêḡ hadum ku hamô alalô kapôlôḡḡḡ ba intu avômalô tem neja anêḡ auk êtôm nômla ôv mavi emberḡ luvuluvu. ¹⁵Alalô ma Kilisi anêḡ da atu ba ôv mavi ba êv hadêḡ Wapômbêḡ ba avômalô lôkthô iliḡḡ ôv êḡ. Avômalô takatu ba ewa bulubiḡ lôk takatu ba i loḡ nimbuliḡ i. ¹⁶†Avômalô vi il-

iḡḡ alalô hatôm nôm ôvpalê takatu ba hadum ek ema ba havôv thêlô i ek nema. Ma vi iliḡḡ alalô hatôm nôm ôv lôkmala takatu ba havôv i ek nêm lôkmala. Aêḡ ba anyôla miḡ lôkmaḡḡiḡ anôḡ ek indum Wapômbêḡ anêḡ ku ami. ¹⁷Avômalô doho iluviḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ek neja valuselenḡ. Yêlô ma Kilisi anêḡ avômalô takatu ba Wapômbêḡ hêv ba amiḡ thohavloma. Aêḡ ba anaḡ abô te ma avanôḡ iyom.

3 ††Môlô osoḡ nena yêlô aêv i liḡ e? Mi. Yêlô miḡ anaḡ hadêḡ môlô nena noto kapya lôk abô mavi ek avômalô vi neja yêlô thô ami. Mi. Avômalô vi idum aêḡ. Ma yêlô ma mi. ²†††Môlôda intu yêlôaniḡ kapya atu eto hêk yêlô kapôlôḡḡḡ. Ba avômalô lôkthô esam ba eyala. ³†††Môlô uik thô nena môlô ma kapya halêm anêḡ Yisu. Ba yêlôaniḡ ku anêḡ anôḡ ma miḡ eto hathak kêlêpê ami ma hathak Wapômbêḡ lôkmala anêḡ Lovak Matherḡ. Miḡ eto hathak valu petap ami ma halôk anyô kapôlôḡḡḡ.

⁴Yêlô ma Kilisi anêḡ avômalô takatu ba amiḡ Wapômbêḡ ma. Aêḡ ba intu alalô ayala avanôḡ biḡ nena abô takêḡ ma avanôḡ iyom. ⁵Yêlô da ma lôkmaḡḡiḡ ba hatôm nanaḡ, “Yêlô hatôm.” e? Mi. Wapômbêḡ da hadum ba ku takatu ba yêlô adum ma habitak mavi. ⁶†††Tabô bô takatu ba eto hathak hik avômalô vônô. Ma doḡtom Lovak Matherḡ hêv lôkmala. Wapômbêḡ hadum yêlô abitak lôklokwaḡ ek nandum tabô lukmuk anêḡ ku atu ba miḡ eto ami. Mi. Lovak Matherḡ da hayabiḡ.

Tabô lukmuk anêḡ lôkmaḡḡiḡ

⁷†††Tabô bô ma edabêḡ valu ba eto hathak. Ma deda bêḡ habi hayô hêk Mose ba habi avômalô Israeal maleniḡ loḡ ba miḡ hatôm nêḡê Mose thohavloma ami. Vêm ma deda hale hi yaôna ma doḡtom thêlô miḡ hatôm nêḡê ami denaḡ. Odaḡô! Tabô halêm lôk deda bêḡ ma doḡtom anêḡ ku ma havôv ḡama halêm haviḡ. ⁸Ma Lovak Matherḡ anêḡ ku hamôḡ lôk anêḡ deda ma lôkmaḡḡiḡ anôḡ ek tabô bô anêḡ. ⁹†††Odaḡô! Tabô bô anêḡ ku ma halêm lôk deda. Ma doḡtom avômalô miḡ esopa ami ba intu Wapômbêḡ hanaḡ, “Môlô noma.” Ma tabô lukmuk anêḡ ku ma hapesaḡ loḡndê ek indum avômalô nimbital thêthônḡ. Ba intu anêḡ deda ma mabuḡ anôḡ hamôḡ ek tabô bô anêḡ. ¹⁰Deda havenḡ yam hamôḡ ek yaḡ bô ba deda bô lêk hi ba mi. ¹¹Ma yaḡ halêm lôk deda ma doḡtom lêk hale hi mabô. Ma yaḡ ma tem ida imbi deda wak nômbêḡ intu. Ba intu anêḡ deda ma lôkmaḡḡiḡ anôḡ ek yaḡ.

¹²Aêḡ ba yêlô aêv maleniḡ hadêḡ tabô lukmuk. Ba intu miḡ akô ami ma anaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô bêḡ. ¹³†††Yêlô miḡ avuliv maleniḡ siḡ hatôm Mose ami. Deda thohavloma hale hi yaôna ma doḡtom yani havuliv ma siḡ ba miḡ hatôm avômalô Israeal nêḡê ami. ¹⁴Thêlô esam balabuḡ tabô takêḡ ma doḡtom iniḡ auk thektheke hatôm ivuliv i siḡ ba intu miḡ eyala abô takêḡ ami aleba lêk êntêk. Anyôla miḡ hatôm nêm sôp êḡ vê ên-

† 1:22 2Ko 5:5; Ep 1:13-14 †† 1:23-24 1Pi 5:3 † 2:1 1Ko 4:21 †† 2:4 Ap 20:31 ††† 2:11 Luk 22:31 †††† 2:12 Ap 14:27; 1Ko 16:9 †††† 2:13 Ap 20:1 † 2:16 Luk 2:34; 2Ko 3:5-6

†† 3:1 Ap 18:27; 2Ko 5:12 †††† 3:2 1Ko 9:2 ††† 3:3 Kis 24:12; Jer 31:33; Eze 36:26-27 ††††† 3:6 Jer 31:31; Jon 6:63; 1Ko 11:25 †† 3:7 Kis 34:29 ††† 3:9 Lo 27:26; Lom 1:17 ††††† 3:13 Kis 34:33

jêk anêñ auk ek eyala abô takêñ ami. Mi. Kilisi iyom.
¹⁵Avanôn! Lêk êntêk nê bêñbêñ esam Mose anêñ bal-abuñ ma doñtom sôp êñ havuliv kapôlônij siñ denañ.
¹⁶†Ma anyôla hale i liliñ ba hasopa Anyô Bêñ êñ ma hatôm hêv sôp êñ vê. ¹⁷††Anyô Bêñ ma hatôm Lovak Matherñ. Ma loñ atu ba Lovak Matherñ haven, êñ ma hatôm hapole alalôaniñ yak vê. ¹⁸Alalô malenij ma miñ avuliv siñ ami ba lêk ayê Anyô Bêñ anêñ deda lôkmanij hatôm alalô ayê thonanij lo malenij halôk liyali. Yanida intu Lovak Matherñ êñ ba hêv deda lôkmanij anôn halêm ba halêm aleba abitak yanja hatôm yanida. Alalô ma hatôm liyali ba ik deda êñ thô ek avômalô vi nêgê.

Aposel ma êtôm uñ anôn

4 Ma Wapômbên lahiki hathak yêlô ba hêv ku êntêk hadên yêlô. Ba intu yêlô namiñ lôklokwan ma miñ natak ami. ²*Yêlô avôliñ dômiñ ek nômmama takatu ba hêk loñ kapô ba miñ avuñ abô ba asau avômalô lôk aluviñ Wapômbên anêñ abô ami. Wapômbên hayê yêlô. Aên ba yêlô ik abô avanôn thô ma avômalô ititiñ yêlôaniñ ku ba eyala nena yêlô adum thêthôn.
³††Ma doñtom anyô bên bôlôn êntêk Sadan bôk havuliv avômalô malenij siñ ba miñ êvhavij ami. Ba intu yêlôaniñ Abô Mavi hêk loñ kapô ma avômalô takêñ lêk idum ek nema ba miñ hatôm nêgê Abô Mavi anêñ deda atu ba enañ hathak anyô lôkmanij Yisu Kilisi ami. Yanida ma Wapômbên. ⁵Yêlô anañ bên nena Yisu Kilisi ma Anyô Bêñ. Ma yêlôda atôm môlônim nê ku ek nandum Yisu anêñ ku. Ma yêlô miñ aêv yêlôda liñ ami. ⁶††Wapômbên bôk hanañ, “Deda tem imbi êyô êñjêk momanijiniñ ba imbitak deda”.

Môn Anôn 1:3

Ba Wapômbên êñ iyom intu habi deda êñ halôk alalô kapôlônij ek nagê Kilisi thohavloma. Êñ ma hatôm alalô ayê Wapômbên lôkmanij aên iyom.

⁷††Ma deda lôk Abô Mavi êñ ma hatôm payerñ atu ba halôk uñ anôn kapô ek injik thô nena anêñ lôklokwan lôkmanij ma Wapômbên anêñ ma miñ halêm anêñ alalô ami. ⁸†††Vovan lomalama hapôm yêlô ma doñtom miñ hakapiñ yêlô loñ ami. Hadum ek injik yêlô seson aleba nanañ aisê. Ma doñtom miñ hadum yêlô popabuk ami. ⁹Malen thêlêv hathak yêlô ma doñtom ayala nena Anyô Bêñ miñ hatak yêlô ami. Êpên yêlô ba ama yak ma doñtom miñ ama ami. ¹⁰†Wak nômbên intu yêlô takatu ba asopa Yisu ba amô lôkmala ma avômalô idum ek nijik yêlô vônô êñ ma hatôm ik Yisu anêñ lôkmala atu ba hamô yêlôaniñ kupik pik thô. Aên ba Yisu anêñ nama lêk hamô yêlô leñvinkupik kapô ek injik Yisu anêñ nama lôk lôkmala thô. Luvi êntêk lêk hamô. ¹²Aên ba nama hadum ku hamô yêlô ma doñtom lôkmala hadum ku hamô môlô.

¹³Bôk eto hêk Wapômbên anêñ kapy nena, “Yahêvhavij ba intu yahanañ.”

† 3:16 Kis 34:34 †† 3:17 Jon 8:36; Lom 8:2 ‡ 4:2 2Ko 2:17; 1Te 2:5 †† 4:3-4 Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 ††† 4:6 Ais 9:2; 2Ko 3:17 ††† 4:7 2Ko 5:1 ††† 4:8 2Ko 1:8; 7:5 § 4:10-11 1Ko 15:31; Lom 8:36

Kapy Yer 116:10

Ma yêlô aêvhavij aên iyom. Ba intu yêlô anañ Anyô Bêñ anêñ abô mavi. ¹⁴††Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hik Anyô Bêñ Yisu liñ hêk nama ma tem indum aên êndên yêlô ba endom alalô lôkthô ba ana namô imbij Yisu. Aên ba intu yêlô anañ Wapômbên anêñ abô bên. ¹⁵Yahawa malaiñ takêntêk ek nêmmôlô sa ek Wapômbên imbi anêñ wapôm sam êndên avômalô bên anôn endeba leñijmavi indumbak ni ba ni ek nebam anêñ athên lôkmanij esak leñ.

¹⁶†††Aên ba miñ hadum yêlô apôlik ba atak ku takên ami. Mi. Alalô leñvinkupik lêk hapalê ma doñtom dahôlônij halumbak ba habitak lukmuk hi ba hi.

¹⁷††Ma alalôaniñ malaiñ ma vumvum ba hamô vauna. Ma doñtom tem injik anêñ anôn lôkmanij atu ba êmô êtôm wak nômbên intu sapên ba êmô vulij ek nômkama lôkthô. ¹⁸†††Ma nômmakatu ba hôyê ma tem nêmmak ba ni. Ma nômmakatu ba miñ hôyê ami ma tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên. Ba intu miñ malenijkilik hathak nômmakatu ba ayê iyom ami. Mi. Alalô athak atitiñ nômmakatu ba miñ hatôm nagê ami.

Leñvinkupik lukmuk

5 ††Alalôaniñ leñvinkupik ma hatôm unyak kudum. Ma ayala nena ibulij unyak êñ ma tem naja leñvinkupik yanñ atu ba hatôm unyak anôn atu ba Wapômbên hapesañ ba hamô malak leñ ba tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên. Unyak êñ ma miñ nê pik epesañ hathak bahenij ami. ²†††Ma alalô alañ ba adum ek nangik leñvinkupik malak leñ atu êtôm kwêv ba aêv lêlê ³ek imbi êyô alalô vôn ek miñ namben kôlôlôn ami. ⁴Alalô amô pik hatôm avômalô leñ popam ba intu alañ lôk leñijmalaiñ ek naja kupik malak leñ ek lôkmala êtôkwên kupik pik. ⁵Wapômbên hapesañ alalô ek nambitak aên ma hatak anêñ dahô halôk alalô kapôlônij ek nayala nena anêñ abô ma tem injik anôn.

⁶†††Aêvhavij hayabiñ alalô. Ma miñ aêv alalôaniñ auk ek nômmak atu ba ayê hathak malenjaluk ami. Aên ba alalô ayala avanôn nena alalô amô lôk kupik pik ba intu miñ amô havij Anyô Bêñ ami. ⁸††††Avanôn! Alalô ayala auk êñ ba apôvij ek natak kupik êntêk ba ana namô imbij Anyô Bêñ. ⁹†††††Ma alalô lôkthô tem namiñ Kilisi ma ek nandum abô esak malêla takatu ba adum mavi mena kambom ek alalô tomtom naja alalôaniñ vuli. Ba intu amô pik mena amô havij Anyô Bêñ ma nanêm i videdaun ek nandum yani lamavi.

Avômalô kapôlônij esak doñtom imbij Wapômbên

¹¹Yêlô ayala nena amô Anyô Bêñ vibij ba tem nandum abô. Aên ba yêlô alôk avômalô leñij ek nesopa yani. Wapômbên hayala yêlôaniñ kapôlônij. Ma yahêvhavij nena môlô kapôlômim hayala yêlô aên iyom. ¹²Yêlô adum ek môlô nobam am esak yêlôaniñ ku

§† 4:14 1Ko 6:14 §†† 4:16 Ep 3:16 §† 4:17 Lom 8:17-18 §†† 4:18 Kol 1:16 §† 5:1 2Ko 4:7 §† 5:2 Lom 8:23 §†† 5:6-7 Hib 11:13-16 §†† 5:8 Plp 1:23 §†† 5:9-10 Kol 1:10; 1Te 4:1; Sav 12:14

lôk nonaņ bēņ êndēņ avômalô takatu ba êv thêlôda liņ hathak nômkama viyaiņ ma lenjipaliņ nômkama kapôlôņij. Ma miņ yêlô aêv yêlôda liņ ami. ¹³ Ma avômalô doho enaņ nena yêlô adum molo. Yôv lôk. Hêk Wapômbēņ da. Ma vi enaņ nena yêlô awa auk mavi. Yôv lôk. Êņ ma hêv môlô sa. ¹⁴ Alalô ayala nena anyô te iyom intu bôk hama ek hêv avômalô lôkthô sa ba intu lôkthô bôk ema yôv. Aēņ ba Kilisi anēņ lahaviņ hayabiņ alalô. ¹⁵ †Avanôņ! Yani hama ek avômalô lôkthô. Ba alalô ñê lôkmala takatu ba asopa yani nasôņ alalôda paliņ ma lemiņimbi ôpatu ba bôk hama ba haviyô hathak loņbô ek hêv alalô sa.

¹⁶ Aēņ ba miņ alalô nabalôņ avômalô esak auk pik ami. Sêbôk ma adum aēņ hathak Kilisi. Ma doņtom lêk ayala yani thêthôn. ¹⁷ †Aēņ ba anyôla haveņ haviņ Kilisi êņ ma ku lukmuk lêk hayô ba nômkama bô lôkthô lêk hale ba hi ma nômkama lukmuk lêk habitak hayô ba halêm. ¹⁸ †Ma Wapômbēņ hadum nôm takēņ lôkthô. Yani hêv Kilisi ek embak tabô. Ma hêv ku hadēņ yêlô ek nanêm avômalô sa ek neyala ku êņ. ¹⁹ †Ku êņ ma aên-têk. Wapômbēņ hêv Kilisi hatôm tabô ek yani lapaliņ alalôaniņ kambom ek alalô namô labali mavi imbiņ yani. Ma hêv ku ek nanaņ abô êņ êndēņ avômalô. ²⁰ Yêlô ma Kilisi anēņ ñê ku. Ba intu alaņ ba awa Wapômbēņ abôlêk lôk alôk môlô lemim hathak Kilisi anēņ athēņ nena môlô nôlêm noja Wapômbēņ anēņ tabô. ²¹ †Kilisi ma kambom mi. Ma doņtom Wapômbēņ hêv alalô sa ba hêv alalôaniņ kambom hayô hamô yani hatôm vuli ek nambitak thêthôn êņjêk Wapômbēņ ma esak Kilisi anēņ ku êņ.

6 Yêlô lôk Wapômbēņ adum ku haviņ i. Yani hanaņ, “Bôk yahatak wak te yôv ek yanêm môlô sa. Ba môlô olaņ ma yahalaņô ba yahêv môlô bulubiņ yôv.”

Aisaia 49:8

Môlô bôk owa Wapômbēņ anēņ wapôm yôv. Ba intu yêlô asoņ môlô lokwaņ, “Lêk êntêk hêv môlô sa. Lêk êntêk hêv môlô bulubiņ.” Ba intu miņ nundum ku êņ imbitak êtôm nôm oyaņ ami.

Aposel ewa malaiņ bēņ hathak iniņ ku

³ Yêlô adô ek anyôla enaņ abôma esak Wapômbēņ anēņ ku. Ba intu adum ku êņ ek miņ nambuliņ avômalô iniņ auk ami. ⁴ †Yêlô ma Wapômbēņ anēņ ñê ku. Ba intu yêlô awa iniņ ku mavi takatu sa hadēņ môlô. Yêlô awa vovaņ lôk malaiņ hathak ku êntêk ba hakakô yêlô kambom. Epetav yêlô lôk etak yêlô halôk koladôn ma êkôki hathak abô. Yêlô adum ku lôk vovanik bēņ ba aêv lêlê lôk nôm mi ba ama kisi. Malaiņ nômbēņ êntêk hapôm yêlô ma doņtom amiņ lôklokwaņ. ⁶ †Lovak Matherņ hamô haviņ yêlô ba ayala Wapômbēņ anēņ auk ba kapôlôņij ida hêk mabuņ ma yêlô ñê maliņyaô lôk yôhok ma wapôm. Ma yêlô lenjinhaviņ avômalô ba miņ asau thêlô ami. ⁷ Yêlô anaņ abô avanôņ iyom hav-

† 5:15 Lom 14:7-8 †† 5:17 Lom 8:1; Gal 6:15 † 5:18 Lom 5:10 †† 5:19 Lom 3:23-25 †† 5:21 Hib 4:15 ††† 6:4-5 2Ko 11:23-27 ††† 6:6 1Ti 4:12

iniņ Wapômbēņ anēņ lôklokwaņ lôk avaloņ anēņ thêthôn hatôm nômkama vovak hamô baherņ luvi. ⁸ Avômalô vi ebam yêlô ma vi etatale yêlô. Doho enaņ abô mavi hathak yêlô ma doho enaņ abôma. Yêlô ñê abô anôņ iyom ma doņtom avômalô vi elam yêlô nena ñê abôyaņ. ⁹ †Avômalô pik êthôn yêlô paliņ ma doņtom Wapômbēņ hayala yêlô. Yêlô adum ek nama ma doņtom nôņgô, lêk amô lôkmala. Ik yêlô kambom ma doņtom miņ ama ami. ¹⁰ Lenjimalaiņ ma doņtom lenjimavi wak nômbēņ intu. Yêlô ma ñê nômkama mi ma doņtom adum ba avômalô bēņ anôņ ibitak ñê lôk nômkama bēņ. Yêlô nômkama mi ma doņtom nômkama sapēņ ma yêlôaniņ.

¹¹ O yenaņ avômalô Kolin! Yêlô anaņ abô lôkthô hi yaiņ ek môlô ma yêlô kapôlôņij hik i ek môlô nôlêm. ¹² Yêlô miņ avasiņ kapôlôņij ek môlô ami. Mi. Môlô da. ¹³ †Aēņ ba yahanaņ hadēņ môlô hatôm lambô hanaņ hathak nakaduņ. Malêla takatu ba yêlô adum hathak môlô ma nundum aēņ iyom lôk nodate kapôlômim ek yêlô.

Ñê daluk lôk ñê êvhaviņ miņ nesak doņtom ami

¹⁴ ††Môlô miņ nômô imbiņ ñê daluk ami. Thêthôn lôk lokbaņ hatôm doņtom e? Deda lo momaņiniņ hatôm doņtom e? ¹⁵ Sadaņ Belial lo Kilisi hatôm lenjimavi imbiņ i e? Mena ñê êvhaviņ lo ñê daluk hatôm nesak doņtom e? ¹⁶ †Ma Wapômbēņ anēņ unyak matherņ lôk ngôkba hatôm nêmo imbiņ i e? Milôk. Alalô ma Wapômbēņ lôkmala anēņ unyak matherņ hatôm anēņ abô hanaņ,

“Tem yamô lôk yamben imbiņ i ma ya tem êtôm thêlôniņ Wapômbēņ ma thêlô tem nimitak yenaņ avômalô.

Wok Plis 26:12

¹⁷ †Aēņ ba notak avômalô takēņ ma nômo daim. Ma miņ nobaloņ lelaik takēņ ami ek batu yanja môlô thô.

Aisaia 52:11; Esekiel 20:34,41

Ya Anyô Bēņ yahanaņ aēņ.

¹⁸ †Ya tem yambitak môlônim lemambô ma môlô tem numbitak êtôm yenaņ okna lo avena.

2 Samuel 7:8, 14

Ya Anyô Bēņ Lôklokwaņ yahanaņ aēņ.”

7 Aiyaņ thêlô, Wapômbēņ bôk habutiņ abô haviņ alalô ba amô yani vibiņ. Ba intu natip ek nôm takatu ba hadum alalô lenjinkupik lôk dahôlôņij habitak lelaik ek nayô unjôv ba nambitak mabuņ lôk matherņ anôņ.

Avômalô Kolin ele kapôlôņij liliņ ba Pol lamavi

² Nodate kapôlômim ek yêlô. Yêlô miņ adum kambom lôk abuliņ anyôla lôk asau i ami. ³ Miņ yahanaņ abô êņ ek yasaņ môlô ami. Mi. Bôk yahanaņ nena môlô ma yenaņ avômalô môlô. Ba intu môlô ômo ma yahamô. Môlô oma ma yahama aēņ iyom. ⁴ Yahayala avanôņ nena môlô avômalô mavi ba yahabam môlô.

§ 6:9 2Ko 4:10 †† 6:13 1Ko 4:14 ††† 6:14 Ep 5:11 †† 6:16 1Ko 3:16 ††† 6:17 ALK 18:4 †† 6:18 Jer 31:9

Alalôaniñ malaiñ lomaloma hamô ma doñtom yalenmavi hamô yakapôlôn siñ aleba yalen halôk biñ.

⁵†Yêlô ayô Masedonia ma malaiñ lomaloma hapôm yêlô aleba hik yêlô seson. Ibuliñ yêlô lôbôlôn lôk ik vovak hadên yêlô ma yêlô lenjñhiki hathak malaiñ lomaloma vi haviñ. ⁶ Ma doñtom Wapômbên atu ba hêv avômalô lenjñmalaiñ thêvô, hêv Titi ba hayô. ⁷ Yani hanañ hadên ya nena môlô lemhlakam bên anôn hathak malaiñ lomaloma ba môlô vovañ ek alalô napesañ malaiñ takên imbiñ i. Titi halañô môlônim abô êñ ma hêv yani thêvô. Ba intu Wapômbên hêv yani hayô ek ya ba hêv ya thêvô aên iyom ba yalenmavi anên dôên.

⁸†Bôk yahato kapya ba hêv malaiñ hadên môlô. Ma doñtom yada ma malaiñ mi. Alikaknena. Yahêv malaiñ atu ba hamô vauna ma yalenmalaiñ aên iyom. ⁹ Ma doñtom lêk yalenmavi anôn. Ma yenañ kapya hêv malaiñ hadên môlô ba intu hadum yalenmavi e? Mi. Wapômbên intu hadum ba hêv malaiñ takên hadên môlô ba intu ole kapôlômim liliñ. Aên ba abô takatu ba yêlô anañ miñ habuliñ môlô ami. Ba intu hadum yalenmavi. ¹⁰‡Wapômbên hêv malaiñ hadên avômalô ek nede kapôlônij liliñ ek neja bulubiñ. Êñ ma miñ malaiñ bên ami. Ma doñtom malaiñ pik hathak hadum anên ku nena hik avômalô vônô. ¹¹ Odañô! Môlônim malaiñ halêm anên Wapômbên ba hik môlô thô nena môlô vovañ ek notak auk kambom lôk udum ek uñgwik môlôda thô nena môlô ma kambom mi. Môlô lemimaniñ lôk ôkô ma vovañ ek ôngô ya ek napesañ malaiñ êñ ek nanêm malaiñ êndên ôpatu ba hadum kambom êñ. Avanôn! Môlô udum aên ba intu hik thô nena môlô kambom mi. ¹² Aên ba kapya atu ba bôk yahato ma miñ yahato ek imbuliñ ôpatu ba hamiñ yenañ ku loñ siñ lôk nêm yada liñ ami. Mi. Yahato ek môlô numiñ Wapômbên ma ek injik môlôda thô nena môlô lemimhaviñ yêlô bên anôn. ¹³ Ma nôm takên hadum ba havatho yêlô kapôlônij loñ.

Ba môlô ôêv Titi thêvô ba yani lamavi bên anôn ba intu yêlô lenjñmavi bên anôn aên iyom. ¹⁴ Yahabam môlô ba yahanañ hadên yani nena môlô ma avômalô mavi. Ba lêk udum mavi ba miñ ôêv mama hadên ya ami. Mi. Abô nômbên atu ba yêlô anañ hadên môlô, êñ ma avanôn ba yêlôaniñ abô mavi atu ba anañ hathak môlô hadên Titi, ma abô êñ hik anôn mavi aên iyom. ¹⁵ Môlô ôkô ba olowaliñ ma owa yani thô lôk olañô anên abô. Hayê aên ba lahaviñ môlô bên anôn. ¹⁶ Lêk yahayala avanôn nena môlô ma avômalô mavi ba intu yalenmavi anôn.

Numbitak avômalô wapôm

8 ‡Aiyañ thêlô, yêlô lenjñhaviñ môlô noyala wapôm atu ba Wapômbên hêv hadên avômalô êvhaviñ takatu ba êmô plovins Masedonia. ² Thêlô ewa malaiñ bên anôn ba êv i sêkêya. Ma doñtom lenjñmavi bên anôn ba hayô siñ ba halelope ma iniñ malaiñ êv i sêkêya anên anôn ma wapôm ba êv bên anôn hatôm

† 7:5 2Ko 2:13 †† 7:8 2Ko 2:4 † 7:10 Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 †† 8:1 Lom 15:26; 2Ko 9:1-2

da. ³ Yahanañ avanôn biñ nena êv iniñ nômkama aleba miñ hatôm ami. Êñ ma thêlô êv doho haviñ. Thêlôda iniñ auk ma miñ anyôla hanañ hadên i ami. ⁴ Thêlô elañ hadên yêlô nena, “Yêlô vovañ ek nandum ku imbiñ avômalô vi ek nanêm Wapômbên anên avômalô matheñ sa. Ba intu nandum mavi êndên yêlô ba notak yêlô ek nandum ku êñ.” ⁵ Ma yêlô ason kambom! Avômalô takên iniñ ku môñ ma êv i hadên Wapômbên vêm ma esopa Wapômbên anên auk ba êv i hadên yêlô haviñ. ⁶ Aên ba yêlô apôviñ Titi nena, “Nu Kolin ma undum anêm ku wapôm atu ba lêk habitak yôv endeba anên dañ am.” ⁷ ‡Môlô avômalô vuliñ biñ ba udum unim ku mavi ba hêv liñsiñ. Ôêvhaviñ ba onañ abô batôn oyañ lôk oyala auk ma ôpôviñ ek nandum ku lôk lemimhaviñ yêlô. Aên ba intu nônêm lêlê esak ku wapôm atu ba hêv liñsiñ aên iyom.

⁸ Ya miñ hatôm anyô bên te ek yanañ nena, “Undum aên” ami. Mi. Ma doñtom yahayê avômalô takatu ba êv i sêkêya lenjñhiki ek nânêm avômalô vi sa. Ba intu yalenhaviñ yangê nena môlônim lemimhaviñ êñ ma avanôn hatôm thêlô iniñ mena mi e? ⁹ ‡Ma môlô oyala Anyô Bên Yisu Kilisi anên wapôm. Yani lôkmañgiñ. Ma doñtom yani habitak hatôm anyô hêv i sêkêya ek nêm môlô sa ek batu numbitak lôkmañgiñ.

¹⁰ Môlô ma avômalô mavi ba yenañ auk ma aêntêk. Sondabên yañ wakhôk ma môlô ômôn ek ôêv unim da. Ma miñ ôêv oyañ ami. Mi. Kapôlômim hik am ba ôêv. ¹¹ Aên ba valuselen vithê la takatu ba ôpôm ma nônêm vi ek nandum ku esak ek môlônim kapôlômim lôk unim ku imbitak doñtom iyom. ¹² ‡Nônêm lôk kapôlômim, êñ ma mavi. Ba miñ lemimbi nena nônêm nômkama sapên êtôm da êndên Wapômbên ami. Nônêm êtôm vithêla takatu ba ôpôm ma tem indum Wapômbên lamavi. ¹³ Yêlôaniñ auk nena miñ nôdêlêk am ba nônêm nômkama lôkthô ek nêm avômalô vi sa ma môlô mi ami. Mi. Nômbi sam esopa avômalô iniñ bôk lo loñ êmô. ¹⁴ Ma lêk môlônim bên anôn hamô ba intu nônêm thêlô sa. Yakô ember yañ ma tem iniñ bên anôn ma tem nânêm môlô sa aên iyom. Êñ ma lôkthô tem êtôm doñtom. ¹⁵ Hatôm bôk eto nena, “Opalê atu ba hawa bên anôn ma tem miñ êpôm bên anôn ami, ma opalê atu ba hawa auviñna ma tem miñ nêm yak ami.”

Etak Ijip 16:18

Pol hêv Titi lôk anyô doho ba i Kolin

¹⁶ Yêlô anañ hik Titi liñ ek êsôk ek môlô ba yani lamavi ba halôk ek êsôk. Ma miñ yêlô alôk yani la ek êsôk ami. Mi. Yanida lahaviñ ba hapôviñ ek êsôk. Wapômbên hêv yenañ auk hadên Titi ba lahiki hathak môlô. Aên ba yahêv yalenmavi hadên Wapômbên. ¹⁸ Tem yêlô nanêm anyô yañ imbiñ yani. Ôpên ma avômalô êvhaviñ êyê nena anyô hadum Wapômbên anên ku mavi ba ebam yani. ¹⁹ Ba intu avômalô êvhaviñ elam ôpên ek ni imbiñ yêlô ek nêm da wapôm atu ek

‡† 8:7 1Ko 16:1-2 ‡†† 8:9 Mat 8:20; Plp 2:6-7 ‡†† 8:12 Mak 12:43-44

Wapômbên enja athên lôkmanjij lôk injik thô nena yêlô leñjehaviñ nanêm thêlô sa. ²⁰ Yêlô akô ek avômalô netatale yêlô esak da wapôm atu ba yêlô ayabiñ. Ba intu yêlô apesañ ku êñ mavi ²¹ ek Anyô Bêñ lôk avômalô sapên nêgê nena yêlô adum ku êñ thêthôn.

²² Ba intu yêlô êv anyô te haviñ ba hathôk. Yani hik i thô nena lamavi ek nêñ ku lomaloma sa lôbôlôn. Bôk hayê nena mólô ma avômalô mavi ba intu hapôviñ ek êsôk. ²³ Titi ma yenañ anyô mólô atu ba hadum ku haviñ ya hamô mólô malêvôn. Ma aiyañ takên ma avômalô êvhaviñ iniñ nê ku takatu ba êv athên lôkmanjij hadên Kilisi. ²⁴ †Aên ba unjwik am thô êndên nê êntêk nena mólô ma avômalô lemimhaviñ avômalô vi. Ba intu yêlô abam mólô. Ma tem avômalô êvhaviñ lodôn lodôn lôkthô nêgê nena yêlôaniñ abô ma avanôn.

Kolin êv da ek nêñ Wapômbên anên avômalô sa

9 ††Mólô bôk ovalon ku da takatu ba ôêv ek nêñ Wapômbên anên avômalô mathen sa. Ma donjom yalenhaviñ yanañ abô doho imbiñ. ² Yahayala nena mólô lemimhaviñ nônêm i sa. Ba yahabam mólô hadên avômalô Masedonia nena sondabên yañ wakbôk atu ma mólô avômalô Akaia kapôlômim hakak am ek nônêm da. Ba intu avômalô Masedonia doho elañ ba elom everek nindum aên. ³ Aên ba yahêv aiyañ doho ba êthôk êtôm atu ba yêlô abam mólô ek miñ imbitak êtôm abôyañ ami ma êtôm ku ek mólô nopesañ am êtôm atu ba yahanañ. ⁴ Sêbôk ma yahabam mólô ba yakô nê Masedonia doho nêlêm imbiñ yêlô ba nêgê nena miñ ôpôpêk am ami êñ ma tem ya mama ma mólô ma tem noja mama bêñ anôn lôk. ⁵ Aên ba yahanañ hik aiyañ takatu liñ ek nêñôn nêsôk nêgê mólô ek nêpôpêk da takatu ba bôk mólô ubutiñ abô ek nônêm ek batu da êñ imbitak êtôm da wapôm ma miñ da palon ami.

⁶ †Lemimbi nôm êntêk. Opalê atu ba havatho yañvêk auviña ma tem enja dokte. Ma opalê atu ba havatho bêñ anôn ma tem enja limamôk. ⁷ Wapômbên lamavi hathak ôpatu ba hêv i lôk lavidon. Ba intu avômalô tomtom nêñêm malêla êtôm iniñ leñjehaviñ. Ma miñ nêpôlik ami. Ma anyô yañ miñ êndôk anyô yañ la ek nêñ ami. ⁸ Wapômbên anên wapôm tem indum ba anêm nômkama tem imbitak bêñ anôn êtôm wak nômbên intu ek anêm ku lomaloma indilup mavi. ⁹ Hatôm bôk eto nena,

“Yani hathak hapaliv anên wapôm hadên nê nômkama mi takatu ba êmô lôbôlôbô,
ma anên thêthôn hêk wak nômbên intu sapên.”

Kapya Yerj 112:9

¹⁰ ††Wapômbên hêv yañvêk ek nembatho ma polom ek nejañ. Ma tem nêñ yañvêk bêñ anôn ek indum mólô numbitak thêthôn êtôm yañvêk atu ba hêv liñsiñ.

¹¹ ††Yani tem indum ba mólô numbitak lôkmanjij ek nundum wapôm lôbôlôn ek yêlô nanêm da êntêk

êndên avômalô ma tem nêñêm iniñ leñjehaviñ êndên Wapômbên.

¹² Ku takatu ba mólô udum ma miñ ôêv Wapômbên anên avômalô mathen iyom sa ami. Mi. Thêlô enañ iniñ leñjehaviñ bêñ hadên Wapômbên aleba leñjehaviñ takên hayô siñ ba halelope. ¹³ Ma da êñ hik mólônim wapôm thô ek avômalô nêgê nena ôêvhaviñ Kilisi ba osopa anên Abô Mavi ba udum wapôm hadên thêlô lôk avômalô vi haviñ. Êñ ma tem nêmbô Wapômbên. ¹⁴ Ma thêlô tem nêgê Wapômbên anên wapôm takatu ba hêv hadên mólô ba hayô siñ ba halelope ma tem leñjehaviñ ba neten mek ek mólô. ¹⁵ Nanêm leñjehaviñ êndên Wapômbên esak anên wapôm takatu ba hêv hadên alalô aleba hik alalôaniñ auk vônô.

Pol hêv yanida kisi

10 ††Ya Pol yahasopa Kilisi ôpatu ba hatauviñ i ba hamô malinjaô. Ma yalen hik ya ek mólô ba yahanañ nena avômalô enañ nena yahamô haviñ mólô ma ya anyô kupik. Ma donjom enañ nena yahamô daim ma yahakôk havenek yambitak anyô bêñ. ² ††Ma doho enañ nena yêlô asopa auk pik. Yakô tem yasôk êtôm anyô bêñ ba yasañ i la. Ba intu yahanañ hik mólô liñ lôklokwañ ek nopesañ abô êñ vêmam ka yasôk nena mi ma tem yasôk êtôm anyô bêñ. ³ Yêlô amô pik ma donjom miñ ik vovak hatôm avômalô ethak idum ami. ⁴ †Ma yêlô awa Wapômbên anên lôklokwañ ek abuliñ nômkama pik takatu ba lôklokwañ ba nômkama vovak takatu ba yêlô ik vovak hathak ma miñ nômkama pik êntêk ami. ⁵ Abô ebam i lôk êkôki takatu ba hamiñ Wapômbên anên auk lon siñ intu yêlô avak pesa. Ma yêlô ato auk lokbañ takên ek imbitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma. ⁶ Ba intu node kapôlômim liliñ yapiñ ek yêlô athôk ma nanêm vovañ êndên nê takatu ba leñôndôn kôtôn iyom. Ma miñ ole kapôlômim liliñ ami ma ku êñ tem mi.

⁷ Mólô othak ôyê nômkama hêk viyaiñ iyom. Ma ôpatu ba habam yani nena Kilisi anên, nodañô! Yêlô ma Kilisi anên haviñ. ⁸ ††Yahabam yada bêñ anôn nena Anyô Bêñ hêv athên bêñ hadên yêlô ek nambatho mólô lon lôklokwañ ma miñ nambuliñ mólô ami. Ba intu miñ ya mama ami. ⁹ Avômalô enañ nena yahato kapya hatôm anyô bêñ lôk yamalen thêlêv ba yahathañ avômalô. Lôk enañ nena yahalêm ma thêlô êyê ya hatôm anyô kupik lôk yenañ abô ma voloña. Nodañô! Mólô miñ noson nena yahato kapya yañ atu ek indum mólô nôkô ami. Mi. ¹¹ Mólô opalêla takatu ba oson nena ya anyô kupik, ma nodek lemôndôn ba nodañô! Malêla takatu ba mólô osam hêk yêlôaniñ kapya, nôm takên iyom intu tem yêlô nasopa.

¹² Hatôm yambam yada êtôm nê mavi takatu ba ebam thêlôda? Yanañ nena ya anyô lôkauk hatôm thêlô e? Alikaknena! Ya mi. Nê molo ethak idum aên! Thêlô ethak êyê iniñ ku ba ebam nena thêlônin ku lêk habitak mavi. ¹³ ††Yêlô abam yêlôaniñ athên hathak ku takatu ba Wapômbên hêv hadên yêlô iyom. Ba mólô

† 8:24 2Ko 7:13-14 †† 9:1 2Ko 8:1-7 † 9:6 Snd 11:24-25
‡† 9:10 Ais 55:10 †† 9:11 2Ko 1:11; 4:15

‡†† 10:1 1Ko 2:3 ††† 10:2 1Ko 4:21 † 10:4 Ep 6:13-17 ††
10:8 2Ko 13:10 ††† 10:13 Lom 12:3

ma ômô ku ên kapô. Ma vi atu ba miñ hêv ami ma miñ abam yêlôda ba anañ abô mayaliv ami. ¹⁴ Ma avômalô doho enañ nena yêlô abam i hathak ku takatu ba miñ yêlôaniñ ami. Mi. Yêlô ma nê môn anôñ ek ayô ek môlô haviñ Kilisi anêñ Abô Mavi. ¹⁵ Ba intu yêlô miñ abam yêlôaniñ athên hathak ku takatu ba anyô vi idum ami. Yakô môlônim ôêvhaviñ tem indumbak ma yêlôaniñ ku tem ni embenj môlônim loñ sapên ¹⁶ ek yêlô nanañ Wapômbên anêñ Abô Mavi embenj luvulu-vu. Aên ba tem yêlô nabam yêlôaniñ athên esak ku kapô takatu ba anyô yan hadum ami. ¹⁷ Ôpatu ba Anyô Bêñ habam yani intu tem Anyô Bêñ imbi binôn esak. Ma ôpatu ba habam yanida intu tem athên mi. Hatôm bôk eto nena,

“Opalêla takatu ba êbôï ma nêmbôï esak Anyô Bêñ iyom.”

Jelemaia 9:24

Pol miñ kêdônwaga abôyan ami

11 Yahanañ abô molo ma doñtom nômmô malinjyaô vêmam. ² Yalenjanj hathak môlô hatôm atu ba Wapômbên ladañ hathak alalô. Yahapesañ abô ek noja anyô doñtom iyom intu Kilisi ba yahadum ek môlô kapôlômim ênjêk mabuñ êtôm avi muk atu ba lêk êlôk la yôv ma doñtom miñ elom ami denañ. ³ Ma yakô avômalô doho nimbuliñ môlônim auk endeba nôndô abô takatu ba ovak haviñ Kilisi hatôm sêbôk atu ba umya havuñ abô ba hasau Ewa. ⁴ Nê takên êlêm enañ ba môlô osopa Yisu yanja ma miñ Yisu atu ba yêlô bôk anañ hathak ami. Ma owa dahô yanja ma miñ yanj atu ba sêbôk ba môlô owa ami. Ma osopa abô yanja ma miñ abô mavi sêbôk ba môlô osopa ami. Aisê ka owa nê êñ thô? ⁵ Môlô osonj nena kêdônwaga takatu ba olam nena “apospel lôkmangin” êmô vuliñ ek ya e? Mi. Miñ yahamô thêlô vibiñ ami. ⁶ Ya anyô yavenjôlêk malainj ba yahanañ abô thôthô. Ma doñtom yenañ auk hamô ba bôk yahik lôkthô thô hadênj môlô ba oyala yôv.

⁷ Yahanañ Wapômbên anêñ Abô Mavi hadênj môlô ma doñtom yahadô vuli ek yatauviñ ya ma yanêm môlô liñ. Êñ ma kambom e? ⁸ Nodanjô! Ya ma hatôm anyô vani ba yahawa nê êvhaviñ vi iniñ valuselej ek batu yandum ku yanêm môlô sa esak. ⁹ Yahamô haviñ môlô ba yahêv yak hathak nômkama ma doñtom miñ yahêv malainj hadênj môlô ami. Aiyañ doho êlêm anêñ Masedonia ba êv ya sa. Wak takên ma yahadô yanêm malainj lomalomama êndênj môlô ba tem miñ yatak auk êñ ami. ¹⁰ Kilisi anêñ abô ma avanôn. Ma yenañ abô aên iyom ba intu yahabam ya hathak nômmô takên. Môlô avômalô plovins Akaia miñ hatôm numiñ ya loñ siñ ami. ¹¹ Miñ yalenjhaviñ môlô ami ba intu yahadum aên e? Wapômbên intu hayala.

¹² Sadañ hêv i liliñ hatôm anjela lôk deda. Ma anêñ nê ku ele i liliñ hatôm nê thêthôn aên iyom ba ibitak

† 10:17-18 1Ko 1:31; 4:4 †† 11:2 Ep 5:26-27 † 11:3 Stt 3:4,13 †† 11:4 Gal 1:8-9 †† 11:5 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 ††† 11:6 1Ko 2:1,13 ††† 11:7 1Ko 9:18 § 11:8 Plp 4:15,18 †† 11:9 2Ko 12:13; Plp 4:15,18

apospel oyan ma esau môlô nena thêlô ma Kilisi anêñ aposel. Êñ ma Sadañ da anêñ kobom ba hathak hadum aên ba intu miñ nosonj kakapuk ami. Aên ba tem yandum êtôm aêsêbôk ba yahadum ek miñ yanja vuli esak Wapômbên anêñ abô takatu ba yahanañ ami ek yadabênj nê takên iniñ auk kisi. Thêlô idum ek nenañ nena, “Yêlô ma aposel hatôm Pol” ba intu idum ek yanañ injik môlô liñ esak vuli. Êñ ma tem thêlô nênmê iniñ athên liñ esak iniñ ku. Nê takên iniñ lôkmala anêñ dañ tem êtôm iniñ ku kambom takatu ba idum.

Pol hadum ku aposel ba hawa malainj lomalomama

¹⁶ Bôk yahanañ yôv nena miñ lemimimbi nena ya ma anyô molo te ami. Ma doñtom tem yanañ abô molo ba yambam ya êtôm kêdônwaga abôyan takên ba intu nodanjô bônônj êtôm atu ba othak udum hadênj nê molo vi. ¹⁷ Yahasopa auk molo ba yahabam ya ma miñ yahasopa Anyô Bêñ anêñ abô ami. ¹⁸ Ma kêdônwaga abôyan ethak ebam i hatôm avômalô pik ethak idum. Aên ba intu tem yambam ya. ¹⁹ Môlô othak ômô labalina haviñ nê auk molo. Êñ ma môlô nê lôkauk e? ²⁰ Odañô! Nê êñ êyê môlô nena ôvathek lôk ibuliñ môlô ma êv vovanj lôk êv thêlôda liñ ma epetav môlô malemim dañ. Ma doñtom môlô miñ ôpôlik ami! ²¹ Betha ya anyô vau lôk miñ yahadum hatôm thêlô ami ba intu ôpôlik hathak ya? Ai! Lêk ya mama.

Nê takên miñ êkô ami ma êv iniñ athên liñ ba intu tem yandum êtôm anyô auk molo ek yambam yada aên iyom. ²² Thêlô ma Hiblu e? Mena Israel e? Mena Ablaham anêñ limi e? Ma thêlô ma Kilisi anêñ nê ku e? Ma ya? Ya ma bên anônj lôk ek thêlô. Aên ba ya hatôm anyô molo ba tem yambam ya da. Bôk yahadum ku bên anônj lôk yahamô koladôn ma ik ya hathak yak lôkmanginj lôk idum ek nijik ya vônô lôbôlônj hamônj ek i. ²⁴ Avômalô Israel bôk ik ya bôlônj baherji hathak yak lôkmanginj hatôm 39. ²⁵ Ik ya hathak okdiba hatôm bôlônj lô ma ik ya hathak valu bôlônj te. Ma yahathak yen ba yaha ma kakalu lôk damak ba yen kambom hatôm bôlônj lô. Ma yahamô ngwêk malêvônj hatôm bôlônj yan ma wak daluk yan. ²⁶ Yaha ba yahalêm lôbôlônj ba njanjô lôk nê vani ma yada yenañ avômalô lôk nê loñ buyañ ma avômalô malak bênjênj lôk loñ oyan ma ngwêk kambom lôk nê esau nena yenañ aiyañ lôkthô idum ek nimbuliñ ya. ²⁷ Yahadum ku malainj lôk vovanik bênj ba miñ yahêk ami. Yahathakmuniñ lôk yahama kisi ma yaha yalenj oyan. Ya nômkama mi ba yahasimbak. ²⁸ Ma malainj te haviñ nena yalenj hik ya wak nômbênj intu hathak avômalô êvhaviñ lôkthô. ²⁹ Nê takatu ba lêk vau, êñ ma ya lêk vau aên iyom. Ma anyôla havôn anyô yan ek indum kambom, êñ ma yakapôlônj hathañ hatôm atum.

³⁰ Lemimhaviñ yambam ya aên ba intu tem yambam ya esak yenañ ku vaunena takatu ba bôk yahadum iy-

††† 11:21 Plp 3:4 ††† 11:22-23 Ap 16:23; Plp 3:5 ††† 11:24 Lo 25:3 ††† Israel iniñ abô balaburj hanañ nena nijik anyô esak yak lôkmanginj êñ êtôm bôlônj 40 êñ ma tem anyô ema. Ma 39 ma tem anyô êmô lôkmala. Ba intu evali Pol hatôm 39 iyom. ††† 11:25 Ap 16:22; 14:19 ††† 11:26 Ap 9:23; 14:5

om. ³¹ Wapômbênj alalôaniy Anyô Bêj Yisu anêj lambô atu ba nêmbô wak nômbênj intu sapênj hayala nena miñ yahanaj abôyanj ami. ³² †Aletas hatôm kiñ ma yahamô Damaskas. Ma kiñ anêj anyô bêj te hanaj hadênj nêj vovak takatu ba eyabiñ loñ êj ek nebalonj ya. ³³ Ma doñtom etak ya halôk vak sam bêj te ba êlêlô ya halôk unyak lôk abyanj ba yahasôv ma miñ evalonj ya ami.

Pol hayê wênj

12 Abô êntêk miñ hatôm nêj avômalô sa mavi ami. Ma doñtom tem yambam ya esak loñbô esak wênj lôk auk takatu ba Anyô Bêj hik thô hadênj ya. ² Yahayala anyô atu ba hêvhavij Kilisi. Sondabênj 14 hale ba hi ma ewa yani ba i malak leñ te lô. Ewa ôpênj lôk liñkupik mena injo, êj ma yahathônj. Wapômbênj da hayala. ³ Yahayala nena anyô êj ewa lôk liñkupik mena mi, êj ma yahathônj ma Wapômbênj iyom intu hayala ⁴ ba ewa yani ba i malak leñ elam nena "Paladais". Yani halarj abô loñ kapô lomaloma ba ik yani kisi ek miñ enaj bêj ami. ⁵ Anyô anêj aênj ma tem yambam yani. Ma doñtom yada ma tem yambam yenañ ku vaunena takatu.

Nômla hatôm yak lôkmanjij havatho Pol

⁶ †Wapômbênj bôk hêv ku lôk abô ma auk lôkmanjij hadênj ya yôv. Aênj ba yahadum ek yambam yada esak auk êj, êj ma yanañ abô avanônj iyom ba miñ ya anyô auk volonj ami. Ma yakô avômalô nesonj nena ya anyô lôkmanjij ba miñ ya anyô oyanj hatôm nêj vi ami. Aênj ba hêv Sadañ anêj nêj ku ba i ibi yalenjvinkupik hathak yak lôkmanjij ba hêv malaiñ hadênj ya ek miñ yanjê ya danj ami. ⁸ Yahalanj hadênj Wapômbênj hatôm bôlônj lô ek nêj vê ênjêk ya. ⁹ †Ma doñtom hanaj hadênj ya, "Yenañ lôklokwanj hik i thô hadênj waklavônj o vau lôk yenañ wapôm ma hatôm ek o." Aênj ba yalenjmavi ek yambam yenañ ku vaunena takatu ek injik Kilisi anêj lôklokwanj thô. ¹⁰ Ya anyô vau ma doñtom lêk ya anyô lôklokwanj. Ba intu yahasopa Kilisi yanjgwam ma yalenjmavi nena ya anyô vau lôk enaj abôma hathak ya ma yahadum ku lôk vovanik lôk êv vovanj lôk malaiñ lomaloma hadênj ya.

Pol hathô avômalô Kolin ba haya

¹¹ †Môlôda udum ba yahabam yada ba intu lêk ya habitak anyô molo. Ya anyô oyanj ma doñtom miñ ya anyô oyanj anônj ek aposel lôkmanjij takatu ami. Thêlô êlêm ek môlô ma môlô ôêv yak ba miñ onaj yenañ ku anêj lavônj mavi hadênj i ami. ¹² †Wapômbênj hamiñ lôklokwanj havij ya ba intu hik yenañ ku thô nena ya ma aposel te. Ma hêv avômalô sa ek neyala yani da mavi hathak lavônjij lôk nômbithi ma ku lôklokwanj lomaloma ma miñ ya popabuk ami. Ma môlô bôk ôyê nôj takênj yôv. ¹³ ††Aisê ba môlô onaj nena yakapôlônj hagiap hathak môlô ma yalenjhavij avômalô êvhavij

vi? Sêbôk ba yahamô havij môlô ma yahadô yanêj malaiñ êndênj môlô ba intu miñ yahawa môlônim da hatôm yahadum hadênj avômalô êvhavij vi ami. Ma môlô lemmaniñ eka? Kikaknena! Notak kapôlômim ek ya.

¹⁴ Odañô! Lêk bôlônj te lô ba tem yasôk ek môlô. Miñ yalenjhavij môlô nôjêj nômkama êndênj ya ami. Yalenjhavij môlôda. Avômena miñ isup valuselenj ek nêjêj lami sa ami. Mi. Lami isup valuselenj ek nêjêj nali sa. Ba intu tem miñ yanêj môlô malaiñ ek yasup môlônim da ek nêjêj ya sa ami. ¹⁵ Aênj ba yalenjmavi anônj ek yanêj yenañ nômkama lôkthô êndênj môlô ma yanêj yada imbiñ aênj iyom. Yalenjhavij môlô bêj anônj ma yakô ek môlô nôndô ya. ¹⁶ Avômalô enaj nena yahamô havij i ba miñ yahêv malaiñ ami. Ma doñtom elam ya nena anyô yahasau avômalô lôk yahanaj abô yanj. ¹⁷ Aisê! Nêj ku takatu ba yahêv hathôk ma doho ibulij môlô e? ¹⁸ ††Yahapôvij Titi ek êsôk ek môlô ma yahêv alalôaniñ aiyanj te havij. Ma Titi habulij môlô e? Mi. Titi hathak hasopa yavenjgwam iyom ma yaianiñ auk ma doñtom.

¹⁹ Môlô olanj abô takatu ba osonj nena yêlôda êv i kisi e? Mi. Yêlô ma Kilisi anêj avômalô ba amiñ Wapômbênj ma ba anaj abô êntêk. Aiyanj thêlô, nômkama lôkthô atu ba yêlô adum ek embatho môlô loñ. ²⁰ Yahakô ek yasôk ma tem miñ yalenjmavi ek môlô ami ma môlô tem miñ lemimmavi ek ya aênj ami. Yahakô ek abô lôkthangonj ma lenjanj lôk leñjanj, lôk ovak am vose hi lodônj lodônj, abôma lôk onaj abôyanj hathak anyô yanj ma otatale am lôk ôyê am danj lôk ôthô avômalô ba i mayaliv. ²¹ †Yahakô ek yasôk esak loñbô ma yenañ Wapômbênj tem indum ba ya mama esak môlônim kambom takatu. Ma tem yakapôlônj malaiñ bêj anônj esak nêj takatu ba miñ ele kapôlônjij liliñ hathak iniñ lelaik lôk thethanjak ma sek walilij takatu ba idum ami.

Kolin neyabiñ iniñ êvhavij

13 ^{5†} Bôk yahathôk bôlônj ju yôv ma êntêk yahathôk ma tem bôlônj te lô. Lemimimbi esak abô êntêk, "Ju mena lô la enaj anyô te anêj kambom bêj, êj ma abô avanônj."

Lo 19:15

² Sêbôk atu ba yahathôk bôlônj yanj ma yahêv abô lôk-linyak hadênj môlô. Ma lêk yahamô havij môlô ami, ma doñtom yahanaj hathak loñbô nena môlô lemimhavij ôñgô nena yada yenañ abô mena Kilisi anêj abô. Ba intu tem yasôk esak loñbô ek yanjêj nena avômalô takatu ba idum kambom lôk avômalô kambom vi ma tem miñ yatak i ek nêjêj ami. Kilisi ma miñ anyô vau ami. Mi. Anyô lôklokwanj kambom ba tem eyabiñ môlô dedaunj mavi. ⁴ †††Avanônj, yani hatôm anyô vauna te ba ik yani hathak a. Ma doñtom hamô lôkmala hathak Wapômbênj anêj lôkliñyak. Yêlô ma vaunena aênj iyom ma doñtom hathak Wapômbênj

† 11:32 Ap 9:23-25 †† 12:6-7 Jop 2:6 ‡ 12:9 Plp 4:11-13
†† 12:11 2Ko 11:5 †† 12:12 Lom 15:19 ††† 12:13 2Ko 11:9

††† 12:18 2Ko 8:6,16-18 § 12:21 2Ko 13:2 §† 13:1 Mat 18:16; 1Ti 5:19 §†† 13:4 Plp 2:7-8

anêḡ lôklokwaḡ ba intu yêlô amô lôkmala haviḡ yani ek nanêm môlô sa.

⁵ †Nôsôam ba noya ek ôḡḡô nena unim ôêvhaviḡ hamô mena mi e? Nutitiḡ amda ek noyala nena intu ômô haviḡ Yisu Kilisi mena bôk ôêv yak yôv. Injo. Yakô mi la. ⁶ Yalenḡhaviḡ môlô nutitiḡ yêlô ma tem ôḡḡô nena miḡ bôk aêv yak ami. ⁷ Ba yêlô miḡ aêv yak ami ba avômalô êyê yêlô hatôm aposel, êḡ ma nôm oyaḡ. Mena enaḡ nena yêlô aêv yak ba yêlô ḡê vau ba miḡ aposel ami, êḡ ma nôm oyaḡ aêḡ iyom. Ma doḡtom nômbêḡ ma nundum nômkama lôkthô thêthôḡ iyom. Ma yahanaḡ hik Wapômbêḡ liḡ ek miḡ môlô nundum kambom la ami. ⁸ Yêlô miḡ hatôm nandum nômla eso abô avanôḡ ami. Mi. Nambatho abô avanôḡ loḡ iyom. ⁹ Môlô lôklokwaḡ ma yêlô vau, êḡ ma yêlô leḡḡimavi. Yêlô aterḡ mek ek môlô nopesaḡ unim kambom takêḡ ba numbitak mavi esak loḡbô. ¹⁰ ††Anyô Bêḡ hêv ku lôk

† 13:5 1Ko 11:28 †† 13:10 2Ko 10:8

athêḡ êḡ hadêḡ ya ek yato môlô ek numbitak thêthôḡ ma miḡ yambi môlô ni ami. Aêḡ ba miḡ yahamô haviḡ môlô ami ba intu yahato abô takêntêk ek waklavôḡ atu ba yahathôk ma tem yanja yenaḡ lôklokwaḡ ek yapesaḡ môlônim auk. Ma miḡ yanêm vovaḡ êndêḡ môlô ami.

Pol hanaḡ anêḡ lamavi

¹¹ Aiyaḡ thêlô, lêk yôv. Ba lemimmavi ma nopesaḡ malaiḡ sapêḡ. Nobatho am loḡ esak abô ni ba êlêm ma noja auk doḡtom lôk nômô yôhok ma Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ lôk anêḡ labali êmô imbiḡ môlô.

¹² Ma nokam môlôviyaḡ esak kobom yôhok mathêḡ. Nê mathêḡ lôkthô êv iniḡ leḡḡimavi haviḡ.

¹³ Alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ wapôm lôk Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ma Lovak Matherḡ anêḡ lamavi êmô imbiḡ môlô lôkthô.

Galesia

Abô mônj

Pol hato abô êntêk hi hadênj avômalô êvhavij takatu ba êmô plovins Galesia. Bôk hamô havij thêlô ba hanañ Wapômbênj anênj Abô Mavi bênj hadênj thêlô ba intu êvhavij Yisu (Ap 16:6; 18:23). Thêlô bênj anônj ma miñ nê Israel ami ma nê loñ buyañ.

Havênj yam ma nê Israel doho êlêm ma enañ hadênj thêlô ek nebalonj Mose anênj abô balabunj loñ lôk nergothe iniñ kupik êtôm nê Israel ek nimbitak thêthônj ênjêk Wapômbênj ma. Pol halañô abô êñ, ma hato kapya êntêk nena nê takatu ba êvhavij Yisu Kilisi ma Wapômbênj halam i nena nê thêthônj. Ma nê takatu ba esopa balabunj iyom miñ hatôm nimbitak thêthônj ami. Hato hadênj 53 AD la.

Pol hêv lamavi

1 Ya ma aposel Pol. Avômalô la miñ elam ya ek yandum ku êntêk ami lôk miñ anyôla hêv ku êntêk hadênj ya ami. Yisu Kilisi lo Kamik Wapômbênj thai da êv ku êntêk hadênj ya, ôpatu ba hik Yisu Kilisi liñ hêk ñama. ² Ya lôk aiyañ thêlô aêv kapya êntêk hadênj môlô avômalô ôdônj takatu ba ôêvhavij ômô malak lôñ nenanena anênj plovins Galesia.

³ Alalôaniñ Kamik Wapômbênj lôk Anyô Bênj Yisu Kilisi nênem iniñ wapôm lôk labali êndênj môlô. ⁴ †Alalôaniñ Kamik Wapômbênj anênj lahavij ba Kilisi hêv yanida ek nê alalô sa ek nê kambom vê lôk epole kambom bôlônj êntêk anênj yak takatu ba havalonj alalô loñ vê. ⁵ Aênj ba nambô Kamik Wapômbênj anênj athênj lôkmanjij êtôm wak nômbênj intu sapênj. Avanônj!

Abô Mavi ma donjom iyom

⁶ Ya kapôlônj hasonj kambom nena kethenj oyanj ma môlô ôvôliñ dômim hadênj ôpatu ba bôk halam môlô hathak Yisu Kilisi anênj wapôm ma lêk môlô osopa abô yanja. ⁷ ††Ma donjom abô êñ ma miñ Wapômbênj anênj abô ami. Yakô anyô doho lêk nendela môlônim auk ba nindum ek ninduvij Kilisi anênj Abô Mavi. ⁸ †Odañô! Yêlôda anañ abô yanja mena anjela la anênj malak lenj hanañ abô yanja hadênj môlô ba miñ hatôm Abô Mavi sêbôk ba yêlô anañ hadênj môlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbênj ek imbulij ôpênj. ⁹ Bôk yêlô anañ hadênj môlô yôv ma lêk yahanañ hathak lonjbô. Anyô late hanañ Abô Mavi hadênj môlô ba miñ hatôm atu ba bôk owa anênj yêlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbênj ek imbulij ôpênj.

¹⁰ ††Ba yahanañ abô êñ ek yandôk avômalô lenjij lôk Wapômbênj la e? Mena yahadum ek avômalô nêgê ya

nena mavi e? Yahanañ abô êñ ba hatôm sêbôk atu ba yahadum ku ek avômalô nêgê ba nebam ya, êñ ma ya miñ Kilisi anênj anyô ku te ami.

Pol hanañ anênj ku lavônj

¹¹ †Aiyañ thêlô, yalenjavij môlô noyala nena Abô Mavi atu ba yahanañ hadênj môlô, êñ ma Yisu Kilisi da hik thô hadênj ya. Ma miñ anyôla hanañ mena yahawa hêk anyôla anênj auk lôk miñ anyôla hadônj ya hathak abô êñ ami. Milôk.

¹³ ††Môlô bôk olanjô hathak yenañ bôk lo loñ sêbôk ba yahasopa Israel iniñ abô balabunj, ba yahêv vovanj bênj hadênj Wapômbênj anênj avômalô êvhavij ba yahabulij i. ¹⁴ ††Ma ya lôklokwanj ek yasopa bumalô iniñ bôk lo loñ ba yahatitij Mose anênj balabunj aleba yenañ auk hamônj ek apenena muk Israel vi iniñ. ¹⁵ †Ma donjom Wapômbênj da hadum ba hik nakadunj thô hadênj ya ek yanañ Abô Mavi esak nakadunj bênj êndênj avômalô loñ buyañ. Sêbôk ba yahaminj wakatik kapô denañ, ma bôk habi banj hayô hêk ya lôk halam ya yôv hathak anênj wapôm. Ba intu yaha Alebia vêm ma yahavôhalêm Damaskas hathak lonjbô. Miñ yahanañ hik anyôla liñ lôk yaha Jelusalem ek yanjê aposel takatu ba ibitak êmônj ek ya ami.

¹⁸ †Sondabênj lokwanjlô hale ba hi, êñ ma yaha daku Jelusalem ek yanañ abô imbij Pita. Ma yahamô havij yani hatôm wak lauminj ba labaherji. ¹⁹ Ma donjom miñ yahayê aposel vi ami ma yahayê Jems iyom, Yisu yanj molok. ²⁰ Ba intu abô êntêk ba yahato hadênj môlô, ma yahanañ abô avanônj haminj Wapômbênj ma. Ma miñ abôyanj ami. ²¹ ††Vêm ma yaha plovins Silia lo Silisia. ²² Ma avômalô ôdônj takatu ba êvhavij Yisu Kilisi

† 1:4 Gal 2:20 †† 1:7 Ap 15:1,24 † 1:8 1Ko 16:22

†† 1:10 1Te 2:4 †† 1:11-12 Mat 16:17 ††† 1:13 Ap 8:3
††† 1:14 Ap 22:3 § 1:15-17 Ais 49:1; Gal 2:7 †† 1:18 Ap
9:26-27 ††† 1:21 Ap 9:30

êmô Judia êthôn ya paliñ. ²³ Thêlô elañô abô takatu ba avômalô vi enañ hathak ya iyom nena, "Sêbôk ma ôpên hêv vovan hadên alalô ba habuliñ abô êvhaviñ. Ma doñtom lêk hanañ abô êñ bên." ²⁴ Ma avômalô takên êyê yenañ ku ba êbô Wapômbên anên athên.

Aposel êlôk hathak Pol anên ku

2 [†]Sondabên hatôm 14 hale ba hi yôv ma Wapômbên miñ hik anên lahaviñ thô ek yana Jerusalem. Aên ba yahavôha daku hathak loñbô. Ma Banabas hi haviñ ya ma yahawa Titi haviñ. Ma yahalam avômalô êvhaviñ iniñ nê bênbên ba yêlô amô unyak kapô ma yahanañ yenañ ku lavôn hathak Wapômbên anên Abô Mavi atu ba yahêv hadên avômalô loñ buyañ ek yêlô sapên kapôlônij doñtom ek ku êñ injik anôn. ³ Nê bênbên takên elañô yenañ abô ba lenijmavi hathak ma miñ enañ nena yêlô nañgothe Titi anyô Glik atu anên kupik ami. ⁴ ^{††}Ku êñ anên ôdôn nena sêbôk ba aiyañ doho atu ba esopa abô yanja ivuñ iniñ auk ma ibitak êyô yêlô kapô ba êlêm ek neyala yêlôaniñ auk esak Yisu Kilisi lôk aisê ba balabuñ neñgothe kupik miñ havalon alalô loñ hathak loñbô ami. Yakô iniñ auk êñ embalon alalô loñ ba namô balabuñ vibij esak loñbô. ⁵ Ma yêlô miñ alôk hathak nê êñ iniñ auk neñgothe Titi anên kupik ami, ma milôk ek Abô Mavi êñ anên anôn injik imiñ mólô.

⁶ Ma doñtom nê bênbên takên miñ eyabiñ yenañ auk ami. Mólôda obam thêlô nena nê bênbên ma doñtom Wapômbên miñ hayê nômkama takatu ba hêk loñ yaiñ ami. Aên ba yada yenañ auk nena thêlô ma nê bênbên, êñ ma nôm oyañ. ⁷ Nê bênbên takên êyê nena Wapômbên bôk hêv ku yanañ anên Abô Mavi bên êndên avômalô loñ buyañ hatôm hêv ku hadên Pita ek enañ êndên avômalô Israe. ⁸ Wapômbên hêv lôklokwañ êñ hadên Pita ek indum ku aposel êmô avômalô Israe malêvôn. Ma hêv lôklokwañ hadên ya aên iyom ek yandum ku aposel êmô avômalô loñ buyañ malêvôn. ⁹ Jems lo Pita ma Jon nê takatu ba mólô ôyê hatôm nê bênbên, thêlô takên êyê nena Wapômbên hêv anên wapôm ek yandum ku êñ imbiñ. Ba intu ekam yai lôk Banabas ma ewa yai hatôm iniñ iviyañ ek nandum ku êmô avômalô loñ buyañ malêvôn ma thêlôda nindum ku nêmo avômalô Israe malêvôn. ¹⁰ ^{††}Ma thêlô êv abô doñtom iyom hadên yai ek nanêm avômalô sawa takatu ba êvhaviñ sa. Ku êñ bôk haliñ ya bô ba hapôviñ ya ek yandum.

Pol hanañ Pita anên kambom bên

¹¹ Sêbôk atu ba yahamô Antiok ma Pita hayô ba yai amô vêm ma hadum kambom te. Yahayê ma yahathañ yani nena, ¹² ^{†††}O ma anyô hothak hoan nôm haviñ avômalô loñ buyañ takatu ba miñ engothe iniñ kupik ami ma êvhaviñ Yisu Kilisi. Ma doñtom Jems anên nê ku takatu ba evalon auk neñgothe kupik loñ êyô, ma hôkô ba hôpôlik lôk hôvôliñ dômim ek avômalô loñ

† 2:1-2 Ap 15:2 †† 2:4 Gal 1:7; 5:1,13 † 2:7 Ap 22:21 †† 2:10 Ap 11:29-30 †† 2:12 Ap 11:3

buyañ takên. ¹³ Ma anêm auk lôkbañ êñ havôn avômalô êvhaviñ vi anên Israe aleba havôn Banabas haviñ."

¹⁴ Yahayê nena lêk etak Abô Mavi anên loñôndê ba even mayaliv, êñ ma yahamiñ piklêvôn ma yahanañ Pita bên nena, "O ma anyô Israe te ma doñtom lêk hâyô loñ êntêk môn ma hotak avômalô Israe iniñ kobom ba hoan nôm mayaliv haviñ avômalô loñ buyañ. Ma doñtom lêk huik auk êñ liliñ ba hudum ek osopa Mose anên balabuñ esak loñbô ba hôpôlik hathak avômalô loñ buyañ takên. Aisê, hudum ek ôpôviñ avômalô loñ buyañ ek nesopa Mose anên abô balabuñ e?"

Ôpatu ba hêvhaviñ Yisu ma anyô thêthôn

¹⁵ Yêlôaniñ wakatik lo wakamik ma avômalô Israe ba yêlô ma miñ abitak anên avômalô loñ buyañ takatu ba elam nena nê daluk ami. ¹⁶ ^{†††}Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hêvhaviñ Yisu Kilisi, ma Wapômbên halam yani nena anyô thêthôn. Ma ôpatu ba hasopa Mose anên abô balabuñ, yani ma mi. Ma yêlô bôk abitak thêthôn hatôm avômalô loñ buyañ hathak ale kapôlônij liliñ ba aêvhaviñ Yisu Kilisi. Ma miñ hathak abô balabuñ ami ek malê nena abô balabuñ miñ hatôm indum ba anyôla imbitak thêthôn ami.

¹⁷ Ma doñtom anyôla hanañ nena balabuñ ma nôm oyañ ma êvhaviñ iyom intu nôm anôn ba hadum mayaliv, êñ ma avômalô tem nêgê Kilisi êtôm kambom anên alañ. Êñ ma auk lokbañ anôn! ¹⁸ Yahavôliñ yadômiñ ek abô balabuñ ma doñtom haveñ yam ma yahik auk êñ liliñ ba yahayê nena balabuñ ma lêk nômbên ba yahasopa. Êñ ma hik thô nena ya ma anyô yahabuliñ abô balabuñ. ¹⁹ Lôk abô balabuñ êñ hik ya vônô ek batu yamô lôkmala imbiñ Wapômbên. ²⁰ ^{†††}Bôk ik yai lôk Kilisi vônô hathak alovalañsij. Yada ma miñ yahamô lôkmala hathak loñbô ami. Ma doñtom Kilisi da lêk hamô lôkmala hamô yakapôlôn. Lôkmala êñ intu hamô yalenjiñkupik hatôm yahêvhaviñ Wapômbên Nakaduñ, ôpatu ba lahaviñ ya ba hêv i ek nêm ya sa. ²¹ Avômalô doho enañ nena yahanañ abôma hathak abô balabuñ lôk yahavôliñ yadômiñ hadên Wapômbên anên wapôm. Ma doñtom miñ yahadum aên ami. Abô balabuñ hadum ba alalô abitak thêthôn hêk Wapômbên ma, êñ ma Kilisi anên nama lêk habitak hatôm nôm oyañ.

Kobom nasopa balabuñ lôk êvhaviñ

3 Galesia mólô avômalô molo. Ya bôk yahik Yisu Kilisi thô hadên mólô yôv hatôm lêk mólô ôyê êthôkwên hamiñ alovalañsij ba opalê intu halela mólônim auk? ² Yalenjiñ yandañô mólônim auk. Mólô bôk osopa balabuñ ba owa Lovak Mather? Mena olañô Abô Mavi lôk êvhaviñ ba intu owa Lovak Mather êñ? ³ Mólô molo e? Lovak Mather bôk hadum ku ba bôk êvhaviñ yôv. Ma doñtom mólô oson nena miñ ôyô unlôn ami denañ ba intu owa lôklokwañ hêk balabuñ ek ungwik ku êñ dan sij e? ⁴ Aên ba malaiñ

††† 2:16 Ap 15:10-11; Lom 3:20-28; Gal 3:11 ††† 2:20 Gal 1:4

takatu ba bôk ôpôm hêk ôêvhaviŋ êŋ ma nôm oyaŋ e? Yakô anôŋ êŋ la. ⁵ Môlô othak osopa abô balabuŋ ba intu Wapômbênê hêv Lovak Matheŋ lôk hadum nômbithi hêk môlô malêvôn e? Mi. Hêv hathak olaŋô Abô Mavi ba ôêvhaviŋ. ⁶ Môlô lemimimbi esak Ablaham. Bôk eto nena,

“Ablaham hêvhaviŋ Wapômbênê anêŋ abô ba intu halam yani nena anyô thêthôn.”

Môŋ Anôŋ 15:6

⁷ Ba intu noyala nena gê takatu ba êvhaviŋ iyom intu Wapômbênê hayê thêlô hatôm Ablaham nali.

⁸ †Wapômbênê anêŋ kapyâ hanaŋ nena avômalô loŋ buyaŋ tem nênmimbiŋ ba Wapômbênê endam i nena gê thêthôn hatôm bôk hanaŋ Abô Mavi êŋ bêŋ hadêŋ Ablaham nena,

“Esak o iyom ma avômalô lodôn lodôn anêŋ loŋ buyaŋ tem neja mek mavi.”

Môŋ Anôŋ 12:3

⁹ Ablaham ma ôpatu ba bôk hêvhaviŋ ba intu Wapômbênê hadum mavi hadêŋ yani. Ma avômalô takatu ba êvhaviŋ ma tem indum mavi êndêŋ i êtôm bôk hadum hadêŋ Ablaham.

¹⁰ ††Avômalô takatu ba eson nena esopa balabuŋ ma tem nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbênê ma lêk êmô malaiŋ bêŋ kapô yôv. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba êv yak hathak abô balabuŋ bute lôk miŋ esopa balabuŋ takatu ba bôk eto hêk kapyâ balabuŋ dedauŋ mavi ami ma lêk êmô malaiŋ bêŋ kapô yôv.”

Lo 27:26

¹¹ †Ma buyaŋ hanaŋ nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviŋ intu ibitak thêthôn ba tem neja lôkmala.”

Habakuk 2:4

Aêŋ ba auk êntêk lêk habitak yaiŋ yôv nena abô balabuŋ miŋ hatôm indum ba avômalô nimbitak thêthôn ami. Milôk. ¹² Ma bôk eto hathak abô balabuŋ nena,

“Anyô hasopa abô balabuŋ sapêŋ, êŋ ma balabuŋ hadum ba ôpêŋ tem enja lôkmala.”

Wok Plis 18:5

Aêŋ ba êvhaviŋ miŋ hamô balabuŋ êŋ kapô ami.

¹³ ††Lôk eto abô buyaŋ nena,

“Wapômbênê tem imbuliŋ gê takatu ba êthôkwêŋ hamiŋ alovalaŋaŋsiŋ.”

Lo 21:23

Ma Wapômbênê habuliŋ Kilisi ba intu hêv alalô vuli hêk balabuŋ anêŋ vovaŋ ¹⁴ ek avômalô loŋ buyaŋ tem nênmimbiŋ Yisu Kilisi imbiŋ ba neja Lovak Matheŋ atu ba bôk habutiŋ abô hathak ek thêlô neja mek mavi takatu ba Wapômbênê bôk hêv hadêŋ Ablaham lôk anêŋ nali.

Wapômbênê anêŋ tabô lôk balabuŋ

¹⁵ Aiyaŋ thêlô, môlô lêk oyala alalôaniŋ kobom katô. Avak tabô ma hatôm nanêv vê, e? Mena hatôm nambak tabô yaŋ imbiŋ e? ¹⁶ ††Wapômbênê bôk havak abô haviŋ Ablaham lôk anêŋ su lukmuk yôv. Ma miŋ hanaŋ

† 3:8 Stt 18:18; 22:18; Lom 4:3,16 †† 3:10 Lo 27:26 † 3:11 Gal 2:16 †† 3:13 Lo 27:26; Lom 8:3 †† 3:16 Stt 12:7; 13:15; 24:7

hathak su lukmuk lôkthô ami. Hanaŋ hathak doŋtom iyom. Su lukmuk êŋ intu Kilisi.

¹⁷ †††Aêŋ ba Wapômbênê havak tabô haviŋ Ablaham. Ma sondabênê hatôm 430 hale ba hi ma abô balabuŋ hayô. Ba intu balabuŋ atu ba haveŋ yam miŋ hatôm edabênê Wapômbênê anêŋ abô atu vê ami. Bôk havak yôv haviŋ Ablaham ba lôklokwaŋ ba miŋ hatôm nêv vê ami.

¹⁸ †††Wapômbênê hêv anêŋ wapôm ba havak tabô ba hêv anêŋ lamavi hadêŋ Ablaham ma miŋ hêv hathak balabuŋ ami. Ba intu balabuŋ havatho lamavi êŋ loŋ, êŋ ma tem nêv tabô êŋ vê.

¹⁹ †Ma hêv balabuŋ eka? Avômalô idum kambom ba intu hêv balabuŋ halêv ek injik iniŋ kambom thô endeba Kilisi imbitak am, Ablaham anêŋ su lukmuk atu ba Wapômbênê havak abô hathak ek êlêv. Anjela êv hadêŋ Mose ma Mose hi hêv hadêŋ avômalô. ²⁰ Mose hamiŋ malêvôn ek avômalô Isael ma Wapômbênê. Ma doŋtom Wapômbênê ma doŋtom iyom ma yanida intu havak abô haviŋ Ablaham, ma miŋ hêv hadêŋ anyôla yaŋ ba hi hêv ami.

²¹ †††Abô balabuŋ lôk evak tabô evaki vose e? Mi. Balabuŋ hatôm nêv lôkmala, êŋ ma tem nambitak thêthôn esak balabuŋ. ²² Ma doŋtom mi. Wapômbênê anêŋ abô hanaŋ nena avômalô pik sapêŋ idum kambom ba hatôm êmô koladôn te ek injik iniŋ kambom thô endeba nede kapôlônŋiŋ liliŋ ba nênmimbiŋ Yisu Kilisi ek neja leŋŋmavi sêbôk ba Wapômbênê havak abô hathak.

²³ †††Sêbôk ma alalô miŋ aêvhaviŋ ami ba intu abô balabuŋ hatôm alaŋ ek injik Kilisi thô êndêŋ alalô endeba nanênmimbiŋ yani am. ²⁴ †††Abô balabuŋ ma hatôm kamik atu ba hayabiŋ alalô ek nanênmimbiŋ Kilisi endeba nambitak thêthôn am. ²⁵ Ma loŋôndê êvhaviŋ lêk hayô yôv ba intu abô balabuŋ miŋ hayabiŋ alalô hathak loŋbô ami.

Nê êvhaviŋ intu Wapômbênê nali

²⁶ †††Môlô ôêvhaviŋ Yisu Kilisi ba intu ithik môlô ma Kilisi ma hatôm kwêv atu ba ik hathak môlô ba môlô lôk Kilisi lêk ubitak doŋtom. Ba intu lêk ubitak Wapômbênê nali. ²⁸ †††Aêŋ ba môlô ma lêk ôdôn te iyom. Ma miŋ noson nena môlô ma gê Isael mena gê Glik la ami. Lôk miŋ noson nena môlô ma gê udum ku hamô alaŋ vibiŋ mena môlô gê lôk alaŋsi mi ami. Ma miŋ noson nena môlô anyô mena avi ami. Milôk. ²⁹ †††Môlô ma Kilisi anêŋ ba intu môlô ma Ablaham anêŋ limi takatu ba tem noja leŋŋmavi takatu ba Wapômbênê bôk havak abô yôv ek nêv êndêŋ yani.

4 Yenaŋ abô ma aêntêk. Okna te lambô anêŋ nômkama ma nakaduŋ anêŋ ma doŋtom tem miŋ enja ketheŋ ami. Yani ma alaŋ ma doŋtom okna denaŋ ba intu tem êmô êtôm ôpatu ba hadum ku hamô alaŋ vibiŋ vêvama. ² Yani hamô gê takatu ba eyabiŋ yani vibiŋ ma miŋ hatôm enja anêŋ nômkama sapêŋ ami

††† 3:17 Kis 12:40 ††† 3:18 Lom 4:14 § 3:19 Ap 7:38; Lom 5:20 †† 3:21 Lom 8:2-4 ††† 3:23 Gal 4:3 †† 3:24 Lom 10:4 ††† 3:26-27 Jon 1:12; Lom 6:3 †† 3:28 Lom 10:12 †† 3:29 Lom 4:13

endeba êyô waklavônj atu ba lambô hatak am. ³†Ma yêlô Israeël ma aênj iyom. Yêlô ma hatôm okna atu ba balabuñ havalonj lonj denanj ⁴††endeba Wapômbênj etak anênj waklavônj atu ba nêmb Nakaduñj êlêm am. Avi havathu yani ba habitak anyô ba hamô balabuñ vibin ⁵ ek nêmb yêlô avômena seka takatu ba amô balabuñ vibinj vê ek nambitak Wapômbênj anênj nali anônj. ⁶‡Ma môlô avômalô lonj buyanj lêk ubitak Wapômbênj anênj nali haviñ. Ba intu Wapômbênj hêv Nakaduñj anênj Lovak Mathenj halêm hamô alalôaniñ kapôlônjinj lôk Lovak Mathenj êñ hadum ba alalô alam kaêk nena, “Aba wakamik.” ‡†7 Aênj ba môlô ma nali ma miñ hatôm nê idum ku hamô alañsi vibinj hathak lonjbô ami. Ba intu Wapômbênj hadum ba tem noja nômkama mavi êtôm nali ethak ewa.

Pol lamalaiñ ek avômalô Galesia

⁸ Sêbôk atu ba miñ oyala Wapômbênj ami, êñ ma ngôkba hamô hatôm môlônim alañ. Ngôkba takênj ma miñ wapômbênj anônj ami. ⁹ ‡Ma lêk môlô osopa Wapômbênj. Ma donjom Wapômbênj da anênj ku nena bôk havôn môlô vê ba lêk ubitak yani anênj ma miñ môlôda unim auk ami. Ma aisê ka môlô osopa Mose anênj balabuñ hathak lonjbô? Ayôn lukmuk lôk ku kapô lôk sondabênj iniñ balabuñ ma êntêk osopa denanj. Ku takênj ma pulusikna lôk vaunena ma donjom havôn môlô halehi bumalô iniñ auk pik hathak lonjbô. Ba lemimhaviñ nômb takênj imbitak môlônim alañ esak lonjbô e? Môlôda. ¹¹ Yalenj hik ya hathak môlô. Yakô ku taksêbôk ba yahadum ma lêk hêv yak ba miñ hik anônj ami.

¹² Aiyanj thêlô, bôk yahabitak hatôm môlô ma yahatak avômalô Israeël iniñ balabuñ. Ba intu yahalanj hadênj môlô ek numbitak êtôm ya. Sêbôk ma miñ ôdô ya ami. ¹³ Môlô oyala nena yahapôm lijij ma yahathôk ba yahananj Wapômbênj anênj Abô Mavi môn anônj hadênj môlô. ¹⁴ Lijij êñ hêv malaiñ hadênj môlô ma donjom owa ya thô hatôm owa Wapômbênj anênj añela te mena Yisu Kilisi da la thô. Ma miñ ôvôlijj dômmim lôk ôpôlik hathak ya ami. ¹⁵ Yahayala katô nena môlô hatôm nômbi malemim daluk vê ba nônbêm êndênj ya. Lemimmavi êñ lêk hasôv ba hi êsê? ¹⁶ Yahananj abô avanônj hadênj môlô ma ôpôlik hathak ya eka?

¹⁷ Nê takênj maleñjikilik ek môlô nôpôlik esak ya ma lemimimbiñ i. Ma miñ idum aênj ek môlô nôpôm nômba mavi ênjêk i ami. ¹⁸ Avômalô ethak êv leñijmavi hadênj nê lonj buyanj, êñ ma mavi. Ma donjom miñ yahamô haviñ môlô ami, ma aisê ka môlô uluviñ ku êñ ma ôv lemimmavi hadênj nê auk kambom takênj? ¹⁹ Yenanj avômena anônj, ya hatôm avi atu ba hawa vovanj hathak lonjbô ek embathu endeba Kilisi êmô môlô kapôlômim am. ²⁰ Môlônim auk haliñ ya ba intu yalenjhaviñ yasôk yamô imbiñj môlô ek yatak abô lôklokwanj ma yananj abô labali iyom.

† 4:3 Kol 2:20 †† 4:4 Jon 1:12-14; Lom 1:3 ‡ 4:6 Lom 8:15-17 †† “Aba” êñ ma abô Alam ba anênj ôdônj nena ‘kamik’. ‡‡ 4:9-10 Lom 14:5; Kol 2:16

Abô lonj kapô hathak Sela lo Haga

²¹ Môlô takatu ba udum ek nômbô Mose anênj abô balabuñ vibinj ma yahadum ek yananj injik môlô lij ne-na, “Môlô oyala abô balabuñ anênj lonjônndê anênj danj sapênj e?” ²² ‡††Eto nena Ablaham habi okna ju vê. Ma yanavi Sala da havathu yanj, yani ma alañ mi. Ma avi ku Haga havathu yanj, yani ma avi lôk alañ. ²³ ‡††Ma Haga havathu nakaduñj hathak nê pik iniñ lonjônndê. Ma Sala ma havathu hathak Wapômbênj bôk havak abô haviñ Ablaham yôv.

²⁴ Avi ju êntêk ma abô lonj kapô hathak ik tabô lokwanju thô. Tabô yanj ma evak hêk dum Sainai hamô lonj Alebia kapô. Haga ma hatôm tabô atu ba havathu nali ba idum ku êmô alañsi vibinj. Ma avômalô Israeël takatu ba êmô Jelusalem, thêlô êmô balabuñ vibinj hatôm nê lôk alañsi takênj. Aênj ba tabô êñ ma Haga ma Haga êñ ma malak Jelusalem bôlônj êntêk.

²⁶ §Ma tabô yanj ma avi atu ba alañ mi, êñ ma Jelusalem atu ba hamô malak leñj ma yani miñ hadum ku hamô alañ vibinj ami. Yani ma alalôaniñ wakatik.

²⁷ Hatôm bôk eto nena,

“O avi yamu, miñ howa avômena ami,
ômô lôk lemmavi.

Ma o avi atu ba miñ howa vovanj ek ombathu avômena ami,

nêmb yerj lôk lemmavi lôk lêlô,
ek malê nena o avi yamu, nalumi lêk bênj anônj
hamônj ek avi lôk anyô atu.”

Aisaia 54:1

²⁸ ††Aiyanj thêlô, Wapômbênj havak abô ba Aisak habitak. Ma môlô lêk ubitak aênj iyom. ²⁹ †††Ma okna yanj atu ba habitak hathak nê pik iniñ lonjônndê hêv vovanj hadênj yanj atu ba evathu hathak Lovak Mathenj. Lêk êntêk aênj iyom. ³⁰ Ma donjom Wapômbênj anênj kapyana hanañ aisê?

“Nakaduñj yanj atu ba talêbô ma alañ mi tem enja lambô anênj nômkama.

Ma yanj atu ba talêbô hamô alañ vibinj ma mi.

Ba intu nêmb avi êñ lôk anênj nakaduñj vê.”

Môn Anônj 21:10

³¹ Aênj ba aiyanj thêlô, alalô ma avi alañ atu anênj nali. Ma miñ avi lôk alañsi anênj nali ami.

Kilisi hêv alalô vê hêk balabuñ

5 Kilisi hêv alalô vê hêk balabuñ ek balabuñ miñ eyabinj alalô ami. Aênj ba numiñ lôklokwanj ek balabuñ miñ imbitak alalôaniñ alañ esak lonjbô ami.

² Nodañô! Ya Pol yahananj hadênj môlô nena nonjgothe unim kupik, êñ ma Kilisi anênj ku tem imbitak êtôm nômb oyanj. ³ Ma yahananj hathak lonjbô nena opalêla takatu ba enjgothe iniñ kupik, ma balabuñ anênj ku miñ hama ami ma lôkmala denanj ek nesopa lôkthô. ⁴ Aênj ba ôpatu ba hasopa balabuñ ek imbitak thêthônj, êñ ma hatôm hadabênj yanida kisi hêk Kilisi anênj wapôm. Lôk hêv yanida vê hêk Kilisi. ⁵ Ma don-

††† 4:22 Stt 16:15; 21:2 ‡‡‡ 4:23 Lom 9:7-9 § 4:26 Hib 12:22; ALK 21:2,10 †† 4:28 Stt 15:4-5; Lom 9:7 ††† 4:29 Stt 21:9

tom Lovak Matherj hadum ba alalô aêvhavij ba apôvij thêthônj atu ba aêv malenij hathak ek êlêm. ⁶ †En-gothe kupik mena mij engothe kupik ami ma alalô takatu ba aêvhavij Yisu Kilisi ayê nena nôm oyan. Êvhavij ma nômbênj ba hik anênj anônj ma lenijhaviñ avômalô vi.

⁷ Sêbôk ma môlô olanvij mavi. Ma opalê intu lêk hathale môlô thô ba ôêv yak hathak abô avanônj? ⁸ Auk ênj mij halêm anênj ôpatu ba halam môlô ami. ⁹ ††Yis dokte iyom hatôm idum polom isinj bênj. ¹⁰ †Ma donjtom yahayala nena môlô ma Anyô Bênj anênj avômalô ba tem mij nobalonj auk yanj ami. Ma opalê atu ba habulij môlônim auk tem enja anênj vuli.

¹¹ Aiyanj thêlô, avômalô doho esonj nena yahavatho auk nenjothe kupik lonj hatôm sêbôk ba yahasopa abô balabunj. Ma donjtom yahavatho auk nenjothe kupik lonj, ênj ma tem mij avômalô takênj nesanj ya ami. Lôk yahalôk ek nenjothe kupik, ênj ma yahêv alovalanjañsinj atu ba avômalô êpôlik hathak vê. ¹² Ma nêj takatu ba ibulij môlônim auk, ênj ma mavi ek nenjothe inij kupik lôk nimbi thalôk vê imbinj!

¹³ ††Yenanj aiyanj thêlô, Wapômbênj halam môlô ba hapole môlô vê hêk abô balabunj anênj ku. Balabunj mij hayabij môlô hathak lonjbô ami ba intu mij nodenu kapôlômim bô esak lonjbô ami. Mi. Lemimimbij avômalô vi ba nônmê i sa. ¹⁴ ††Balabunj sapênj anênj ôdônj ma donjtom iyom nena,
“Lemimbij anyô yanj êtôm lemhavij oda.”

Wok Plis 19:18

¹⁵ Môlô hatôm avunj yatap ba othanj am mayaliv ba intu noyabij am. Yakô môlôda numbulij am.

Lovak Matherj anênj lonjôndê

¹⁶ Yahananj nena nosopa Lovak Matherj ek lemvimkupik anênj thethanjak mij imbi alak imij môlô ami. ¹⁷ †††Kapôlônij bô hapôlik ek Lovak Matherj anênj auk ma Lovak Matherj hapôlik ek kapôlônij bô anênj thethanjak. Nôm ju ênj ethak ik i aleba môlô mij hatôm nundum ku mavi takatu ba môlô lemimhavij ek nundum ami. ¹⁸ Ma donjtom môlô lêk osopa Lovak Matherj anênj abô ba intu mij ômô abô balabunj vibij ami.

¹⁹ †††Kapôlônij bô anênj bôk lo lonj atu ba havôn avômalô ma aêntêk. Sek walilij lôk anyô lo avi malenijkilik ek i ma kobom mama lomalomama ²⁰ lôk êv yej hadênj ngôkba lôk êbôk sinij ma ik vovak ba lenijmanij lôk kapôlônij kambom ba ethanj i ma lenijdanj ba idum palonj lôk enanj abô lôk vovak ek nembak i vose. ²¹ Ma malenijkilik hathak nômkama lôk inum waij ba molo ma êbô ba elam kaêk mayaliv lôk idum kambom lomalomama havij. Nôm takênj bôk yahananj hadênj môlô yôv, ma lêk yahananj hathak lonjbô nena avômalô takatu ba idum aênj tem mij hatôm nimbitak nêyô Wapômbênj anênj lonj lôklijyak kapô ami. Mi anônj.

²² Ma donjtom Lovak Matherj anênj bôk lo lonj atu ba hik anônj ma aêntêk. Lenijhaviñ i lôk lenijmavi havij i

ma êmô yôhokna lôk êmô maliñyaô ma êv avômalô vi sa lôk idum mavi hadênj i ma êmô batônj oyanj ²³ lôk etauvij i ma ipuki lonj. Ma balabunj la mij hêk kobom takêntêk ênj lonj sinj ami. ²⁴ †Ma Yisu Kilisi anênj avômalô bôk ik kapôlônij bô lôk thethanjak takatu ba habi alak hamiñ i vônô hathak alovalanjañsinj. ²⁵ Lovak Matherj lêk hayabij alalô ba intu nasopa vanjgwam. ²⁶ ††Ma mij alalô nambô lôk nambi anyô yanj la ek injik vovak ma lenijdanj ami.

Kobom mavi anênj ôdônj

⁶ ††Aiyanj thêlô, môlônim anyô hêvhavij te hadum kambom, ênj ma môlô takatu ba osopa Lovak Matherj nonanj abô yaô ek nôbôn yani êmbôlêm esak lonjbô. Ma oyabij o ek mij êmbôn o ami. ² ††Nônêm avômalô takatu ba ewa malainj sa. Ênj ma hatôm hosopa Kilisi anênj balabunj. ³ Alalô lôkthô ma nê athênj mi. Ba intu anyô te hasonj nena yani anyô lôk athênj bênj, ênj ma hasau yanida. ⁴ Anyô tomtom nêsô ba neya ek lenijmavi esak inij kobom ma mij netatale anyô vi ami. ⁵ ††Aênj ba môlôda tomtom noja unim vak atu ba Wapômbênj hêv hadênj o.

⁶ ††Ma nunjgwik anêm nômkama mavi sam êndênj kêdônjwaga takatu ba êdônj môlô hathak Wapômbênj anênj abô.

⁷ ††Nôm alêla takatu ba ovatho halôk unim ku intu tem nodav. Ba intu mij nosonj nena hatôm nosau Wapômbênj esak nômla ami. Mi anônj. ⁸ Ma ôpatu ba hapaliv kapôlônij bô anênj vêk ma tem enja anênj anônj ma nãama. Ma ôpatu ba hapaliv Lovak Matherj anênj vêk ma tem enja anênj anônj ma lôkmala atu ba êmô êtôm wak nômbênj intu sapênj. ⁹ Alalô nandum ku lôklokwanj ma mij natak ku takênj ami ek naja anênj anônj mavi êndênj anênj waklavônj. Ba intu alalô mij kapôlônij egiap ek nandum mavi lomalomama ami.

¹⁰ Aênj ba alalô napôpêk i ek nandum kobom mavi êndênj avômalô sapênj. Ma nandum kobom ênj mathalalenj êndênj ôdônj takatu ba êvhavij.

Abô anênj danj

¹¹ Môlô ôyê abô anênj danj êntêk ba eto bênjbênj ma yahato hathak yada yabahanj.

¹² Nê takênj êkô ek neja vovanj esak Kilisi anênj alovalanjañsinj. Ba intu eyanda môlô ek nenjothe unim kupik ek thêlô nêmbô esak nômkama takatu ba hamô yaiñ iyom. ¹³ Nê takatu ba êlôk hathak auk nenjothe kupik, ma thêlôda mij esopa balabunj lôkthô ami. Ma donjtom idum ek môlô nenjothe kupik ek avômalô vi nêgê ba nênmê athênj lôkmanjij êndênj i. ¹⁴ Ma Yisu Kilisi hama hathak alovalanjañsinj. Ba intu hik auk pik vônô aleba yahathônj auk ênj palij. Ma hik ya vônô aleba auk pik hathônj ya palij aênj iyom. Aênj ba yada tem yambôya esak alalôanij Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj alovalanjañsinj iyom. ¹⁵ †††Enjothe kupik mena mij enjothe kupik ami, ênj ma nôm oyanj. Nômbênj ma alalô

† 5:6 1Ko 7:19; Gal 6:15 †† 5:9 1Ko 5:6 † 5:10 2Ko 11:15; Gal 1:7 †† 5:13 1Pi 2:16 †† 5:14 Lom 13:9 ††† 5:17 Lom 7:15-23 ††† 5:19 1Ko 6:9-10

§ 5:24 Lom 6:6; Kol 3:5 §† 5:26 1Pi 2:3 §†† 6:1 Mat 18:15 §† 6:2 Lom 15:1 §†† 6:5 Lom 14:12 §† 6:6 1Ko 9:11,14 §† 6:7 Lom 8:13 §†† 6:15 Gal 5:6; 2Ko 5:17

lêk abitak avômalô lukmuk. ¹⁶Yôhok lôk nanêm kapôlônij ni êndên avômalô takatu ba esopa abô ên, thêlô ma Wapômbên anên avômalô Islael anôn.

¹⁷†Ma yôv. Pôpô takatu ba yahawa hathak Yisu hêk yalenvinjukupik ma hatôm. Ba intu notak nôm takên ek miñ nêm malaiñ êndên ya esak lonbô ami.

¹⁸Aiyañ thêlô, Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên wapôm eyabiñ môlônim dahôlômim. Avanôn.

† 6:17 2Ko 4:10

Epesus

Abô mônj

Pol hato kapya êntêk hadên avômalô Epesus. Epesus ma malak lôk athên bêñ. Pol lo Silas bôk i lomalak lomalak ek enañ Wapômbên anên Abô Mavi bêñ hadên avômalô aleba êyô Epesus haviñ (Ap 18:18-21; 19:1-41). Haverj yam ma Pol hi hamô Epesus hathak loñbô ba hamô hatôm sondabênj lô. Vêm ma hatak Epesus ba hi ma hato kapya êntêk.

Hato ek embatho iniñ êvhaviñ loñ. Ma miñ hato ek enañ iniñ kambom bêñ ami. Hadônj thêlô hathak Wapômbên anên wapôm lomalama. Ma hik êvhaviñ anên loñôndê mavi thô hadên i.

Pol hamô koladônj ma hato kapya êntêk hadên 60 AD la.

Pol hêv lamavi

1 †Ya Pol, Yisu Kilisi anên aposel hathak Wapômbên da anên lahaviñ. Yahato kapya êntêk hadên avômalô mathen anên Epesus takatu ba êvhaviñ ba esopa Yisu Kilisi. ² Alalôaniñ Kamik Wapômbênj lôk Anyô Bêñ Yisu Kilisi nêñem iniñ wapôm lôk labali êndênj môlô.

Wapômbênj hêv nôñ mavi lomalama hadên alalô hathak Kilisi

³ ††Alalô nambô Wapômbênj, alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên Lambô. Yani bôk hêv Lovak Mathen anên mek mavi hathak nômkama lomalama anên malak leñ yôv hadên alalô takatu ba amiñ haviñ Kilisi. ⁴ †Sêbôk atu ba miñ hapesañ pik ami denañ ma halam alalô takatu ba amô haviñ Kilisi ek nambitak mathenj lôk kambom mi ênjêk yani ma. ⁵ ††Ma lahaviñ alalô ba intu hathak anên lamavi lôk anên auk ma bôk habi sêk yôv ek nambitak anên nali esak Yisu Kilisi. Hadum aênj ⁶ ek avômalô nêmbô anên wapôm lôkmanjñ. Yani hañgasô anên wapôm êñ oyañ biñ ek alalô takatu ba amiñ haviñ Nakaduñ, anên biñdaluk anônj.

⁷ ††Yani hawa alalô vê hathak Kilisi anên thalalenj ba hale alalôaniñ kambom liliñ hathak anên wapôm anên sam valaluk. ⁸ Ma hañgasô anên wapôm takatu ba hayô abôlêk siñ ba halelope hayô hamô alalô lôk hêv auk bêñ ek nayala nômkama lomalama sapênj.

⁹ †††Sêbôk ma yani kapô mavi ba havak auk loñ kapô hathak Kilisi. Ma lêk hik anên auk êñ thô hadên alalô.

¹⁰ †††Auk êñ ma auk isup nômkama takatu ba hamô pik lo leñ esak dorjtom ba nêñô Kilisi vibinj. Nôm êñ tem imbitak êndênj anên waklavônj.

¹¹ ††Nômkama takatu ba Wapômbênj lahabi nimbatak ma lôkthô tem nimbatak aênj. Ma bôsêbôk ma lahabi nena tem enja yêlô ñê Israeñ ba habutinj anên sêk hayô hêk yêlô. Ba intu hathak Kilisi yani hawa yêlô hatôm anên sam. ¹² Yani hadum aênj ek yêlô ñê mônj takatu ba aêv malenjñ ek Kilisi nabam anên athênj lôkmanjñ. ¹³ Ma haverj yam ma môlô olañô abô avanônj aênj iyom. Abô êñ ma Abô Mavi atu ba nêñ môlô bulubinj. Môlô olañô ba ôêvhaviñ, êñ ma Wapômbênj habutinj anên sêk hayô hêk môlô. Sêk êñ ma Lovak Mathenj atu ba Wapômbênj bôk havak abô yôv ek nêñ êlêm. ¹⁴ ††Wapômbênj hêv Lovak Mathenj hadên alalô hatôm nôñ mavi atu ba havak abô ek nêñ anên dahô, ek waklavônj êñ ma tem nêñ anên avômalô vê ênjêk kambom lomalama. Ba intu nabam anên athênj lôkmanjñj esak leñ.

Pol hatenj mek ek avômalô Epesus

¹⁵ Yahalañô abô takênj hathak môlô ôêvhaviñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi lôklokwañj lôk lemimhaviñ avômalô mathenj lôkthô. Aênj ba ¹⁶ yahanañ yalenjmavi veleleve hadên Wapômbênj hathak môlô halôk yenañ mek.

¹⁷ †††Yahatenj mek lôbôlônj ek Wapômbênj nêñ anên Lovak Mathenj êndênj môlô ek nêñ auk mavi lôk injik abô lôk kup thô êndênj môlô ek noyala yani katô anônj. Yani ma alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên Lambô lôkmanjñj. ¹⁸ Ma yahatenj mek ek Wapômbênj nêñ deda mavi êndôk môlô kapôlômim ek noyala nômbênj atu ba halam môlô ek nôñem malemim esak. Nôm takênj ma wapôm lôkmanjñj anônj ek anên avômalô mathenj neja emberj yam. ¹⁹ †††Ma yahatenj ek môlô noyala anên lôklokwañj anônj biñ atu ba hathak hadum ku ek hêv alalô takatu ba aêvhaviñ yani sa. Lôklokwañj êñ iyom intu ²⁰ †††bôk hik Kilisi liñ hêk ñama hathak ba hadô

† 1:1 Ap 18:19-21; 19:1 †† 1:3 Ep 2:6 † 1:4 Jon 15:16 †† 1:5 Jon 1:12 †† 1:7 Ep 2:7; Kol 1:14 ††† 1:9 Lom 16:25 ††† 1:10 Kol 1:16,20

§ 1:11 Lom 8:28-29 † 1:14 2Ko 1:22 ††† 1:17 Kol 1:9 †† 1:19 Kol 1:11 ††† 1:20 Sng 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12

yani hamô Wapômbên baṅ vianônṅ anêṅ leṅ. ²¹ †Loṅ êṅ ma Kilisi hamô vuliṅ anônṅ ek ṅgôkba lôk ṅgôk bêṅ lomaloma ma aṅjela bêṅ lôk lôklokwaṅ sapêṅ ma ṅê lôk athêṅ bêṅ lôkthô takatu ba tem nêṅmô êndêṅ lêk ma embeṅ yam imbiṅ. ²² ††Wapômbênṅ hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi anêṅ lôklokwaṅ vibiṅ ma hêv yani ek imbitak nômkama sapêṅ anêṅ alaṅ ek nêṅm anêṅ avômalô ôdônṅ takatu ba êvhaviṅ yani sa. ²³ †Avômalô êvhaviṅ ma hatôm yanida liṅkupik. Yani hamô thêlô kapô lôk nômkama sapêṅ kapô ba hayô abôlêk siṅ.

Wapômbênṅ hêv lôkmala hadêṅ alalô ṅê ṅama

2 †Sêbôk ma môlô ovalaki abô balabuṅ ba udum kambom lomaloma ba intu môlô kapôlômim bôk hama yôv. ² †Bôk olaṅṅ pik anêṅ auk ba osopa ṅgôk Sadaṅ anêṅ abô. Yani ma anyô bêṅ ek ṅgôk takatu ba êṅmô pik vuliṅ. Ma lêk hadum ku haviṅ avômalô takatu ba ibi leṅôndônṅ siṅ ek nedaṅṅ Wapômbênṅ anêṅ abô. ³ ††Bôk alalô lôkthô amô hatôm thêlô ba asopa kapôlônṅ bô anêṅ thethaṅak lôk anêṅ auk. Alalô lôk avômalô takatu ba evathu hamô pik ayabiṅ Wapômbênṅ anêṅ lamaniṅ iyom.

⁴ ††Ba intu kambom takatu ba bôk adum ma bôk hik alalôaniṅ kapôlônṅ vônô yôv. Ma doṅtom Wapômbênṅ anyô hêv kapô lôk lahaviṅ alalô bêṅ anônṅ ba hêv lôkmala hadêṅ alalô haviṅ Kilisi. Avanoṅ biṅ nena Wapômbênṅ hêv alalô bulubiṅ hathak anêṅ wapôm. ⁶ †Ma hik alalô liṅ haviṅ Kilisi ba hadô alalô amô malak leṅ haviṅ yani. Alalô amô haviṅ Yisu Kilisi ba intu hadum nôṅm takêṅ aêṅ. ⁷ Yani hadum nôṅm mavi takêṅ ek alalô hathak Yisu Kilisi ek wak nômbênṅ atu ba tem imbitak embeṅ yam ma yani hatôm injik anêṅ wapôm anônṅ biṅ atu thô. ⁸ Avanoṅ, Wapômbênṅ anêṅ wapôm hêv môlô bulubiṅ hathak unim ôêvhaviṅ. Hêv oyaṅ biṅ ba miṅ udum nômlate ek owa bulubiṅ êṅ ami. ⁹ ††Ma miṅ hayê môlô unim ku ba hêv ami. Ba intu miṅ hatôm anyôla embam yanida ami. ¹⁰ †††Mi, alalô takatu ba amô haviṅ Yisu Kilisi ma Wapômbênṅ da baṅ hapesaṅ lukmuk ek nandum ku mavi takatu ba bôk hapôpêk yôv ek nandum.

Kilisi hadum avômalô Israeḷ lôk avômalô loṅ buyaṅ ibitak doṅtom

¹¹ Aêṅ ba môlô ṅê loṅ buyaṅ lemimimbi nena bôk ôṅmô viyaiṅ ek avômalô Israeḷ. Thêlô ethak elam môlô nena, “Nê miṅ enṅothe kupik ami”. Ma elam thêlôda nena, “Nê enṅothe kupik”. Ku êṅ ma ku bahenṅiy iyom. ¹² ††Môlô bôk ôṅmô daimbô ek Kilisi ma môlô miṅ Wapômbênṅ anêṅ avômalô hatôm Israeḷ ami. Ma tabô takatu ba Wapômbênṅ bôk havak haviṅ Israeḷ ma miṅ hathak môlô ami. Ma môlô miṅ ôêv malemim ek nôṅm mavi la ami lôk ôṅmô pik oyaṅ ma Wapômbênṅ mi. ¹³ †††Sêbôk ma môlô ôṅmô daimbô ek Wapômbênṅ, ma

† 1:21 Kol 1:16; 2:10 †† 1:22 Sng 8:6 † 1:23 Lom 12:5; Ep 4:10,15; Kol 1:18 ††† 2:1 Kol 1:21; 2:13 †† 2:2 Kol 3:7; Tit 3:3 ††† 2:3 Kol 3:6 †††† 2:4-5 Lom 6:11-13 § 2:6 Kol 2:12 †† 2:9 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 †††† 2:10 Tit 2:14 †† 2:12 Lom 9:4; Kol 1:21 ††† 2:13 Kol 1:20

doṅtom lêk ôṅmô haviṅ Yisu Kilisi ba intu Wapômbênṅ hawa môlô halêṅm bidoṅ oyaṅ ek yani hathak Kilisi anêṅ thalalenṅ.

¹⁴ ††Kilisi da ma alalôaniṅ yôhôm ba hadum ek yêlô Israeḷ lôk môlô avômalô loṅ buyaṅ nambitak ôdônṅ doṅtom. Sêbôk ma alalô apôlik hathak i ba hatôm badêṅ hayaṅ thêlô lôk alalô kisi, ma doṅtom lêk Kilisi hamô badêṅ êṅ lu. ¹⁵ ††Badêṅ êṅ ma Israeḷ iniṅ abô balabuṅ lomaloma. Ma Kilisi hama ba hapole abô takêṅ vê ek indum ôdônṅ ju êṅ nimbatak ôdônṅ lukmuk doṅtom nêṅmô yani kapô. Hadum aêṅ ba intu yôhôm habitak. ¹⁶ †††Ma ôdônṅ ju êṅ ma yani hakapo i hathak doṅtom ek nimbatak kupik doṅtom hathak ik yani vônô hathak a ek indum yôhôm imbiṅ ôdônṅ lukmuk êṅ ma Wapômbênṅ. Aêṅ ba intu Yisu hik alalôaniṅ apôlik êṅ vônô hathak a. ¹⁷ †††Yani halêṅ ba hanaṅ abô yôhôm hadêṅ môlô takatu ba ôṅmô daimbô lôk yêlô takatu ba amô bidoṅ. ¹⁸ Aêṅ ba hathak Kilisi anêṅ ku ma Lovak Mathenṅ doṅtom iyom hapesaṅ loṅôndê ek môlô lôk yêlô ana bidoṅ ek Kamikbênṅ.

Alalô ma Anyô Bêṅ anêṅ unyak mathenṅ

¹⁹ †††Aêṅ ba sêbôk ma môlô ôṅmô avômalô takatu ba etak iniṅ loṅ ba i buyaṅ ma pik mi. Ma doṅtom lêk môlô ma Wapômbênṅ anêṅ loṅ lôklinyak anêṅ avômalô haviṅ avômalô mathenṅ sapêṅ. Ma môlô ôṅmô Wapômbênṅ anêṅ unyak lo loṅ. ²⁰ ††Alalô ṅê aêvhaviṅ hatôm unyak atu ba Wapômbênṅ halav. Aposeḷ lo plopet êṅtôm unyak êṅ anêṅ bum ma Yisu Kilisi da ma hatôm landiṅ. ²¹ †††Anyô Bêṅ Kilisi hagêgê unyak êṅ lôkthô loṅ ba hadum ba halumbak bêṅ ba habitak unyak mathenṅ ek yanida. ²² ††Ma Kilisi halav unyak êṅ hathak môlô avômalô loṅ buyaṅ haviṅ. Halav môlô hathak doṅtom haviṅ anêṅ avômalô lôkthô hatôm unyak mathenṅ ek Wapômbênṅ êṅmô esak anêṅ Lovak Mathenṅ.

Pol hik Wapômbênṅ anêṅ auk loṅ kapô thô hadêṅ ṅê loṅ buyaṅ

3 ²¹ Wapômbênṅ hadum nôṅm mavi takêṅ ba intu ya Pol yahathak yahalek yaveṅdônṅ lêlô hadêṅ Kamikbênṅ. Ma yahamô koladônṅ ek malê nena yahadum Yisu Kilisi anêṅ ku ek yahêv môlô ṅê loṅ buyaṅ sa. ²² ††Môlô bôk olaṅṅ yôv nena Wapômbênṅ hêv anêṅ wapôm hadêṅ ya ba hêv ku yanêṅm môlô sa. ³ ²³ Ma hik anêṅ auk loṅ kapô êṅ thô hadêṅ ya hatôm atu ba bôk yahato abô dokte hathak yôv hêk kapya êntêk. ⁴ Osam abô êṅ, ma tem noyala yenaṅ auk esak auk loṅ kapô takatu ba hathak Kilisi. ⁵ Wapômbênṅ miṅ bôk hik auk loṅ kapô takêṅ thô hadêṅ avômalô bôsbêbôk ami. Ma doṅtom lêk Wapômbênṅ hik nôṅm takêṅ thô hadêṅ anêṅ plopet lôk aposel mathenṅ hathak Lovak Mathenṅ. ⁶ ²⁴ Ma auk loṅ kapô êṅ ma aêntêk. Hathak Abô Mavi ma môlô avômalô loṅ buyaṅ takatu ba ôṅmô haviṅ Yisu Kilisi ma tem Wapômbênṅ imbi sam doṅtom êndêṅ

†† 2:14 1Ko 12:13 †† 2:15 Kol 2:14 ††† 2:16 Sek 9:10; Kol 1:20,22 ††† 2:17 Ais 57:19 ††† 2:19 Ep 3:6 18 2:20 1Ko 3:11 19 2:21 1Ko 3:16 20 2:22 1Pi 2:5 21 3:1 Plp 1:7,13 22 3:2 Kol 1:25 23 3:3 Ep 1:9-10; Kol 1:26 24 3:6 Ep 2:13,16-19

môlô êtôm sam atu ba habi hadêñ yêlô avômalô Isiael. Ma môlô lêk ubitak kupik doñtom haviñ yêlô Isiael. Ma môlô lôk yêlô Isiael tem naja nôñ takatu ba Wapômbên bôk havak abô hathak imbiñ i.

⁷ †Hathak anêñ lôklokwañ ma Wapômbên hêv anêñ wapôm hadêñ ya ek yambitak Abô Mavi êñ anêñ anyô ku. ⁸ ††Ya ma yaôna lôk ek Wapômbên anêñ avômalô mathêñ lôkthô, ma doñtom hêv anêñ wapôm hadêñ ya ek yanañ anêñ Abô Mavi esak Kilisi anêñ nômkama kêkêlô êndên môlô nê loñ buyañ. Nômkama takên halôk ba hi bomañ ba miñ hatôm anyôla eyala anêñ ôdôn ami. ⁹ Ma yani hêv ya ek yangik auk loñ kapô êñ thô êlêm yaiñ ek avômalô sapên nêgê. Wapômbên atu ba hapesañ pik lo leñ bôk havuñ auk loñ kapô êñ hadêñ môñ anôn aleba lêk ma hik thô. ¹⁰ Yani hadum aên ek ngôk bên ma añela lôk athên anêñ leñ sapên nêgê nena yani lêk hakapo avômalô loñ buyañ lôk Isiael ba ibitak avômalô êvhaviñ doñtom. Ek batu neyala anêñ auk kêkêlô lôkmanñgin takên. ¹¹ Wapômbên hadum aên ek hasopa anêñ auk atu ba bôk lahabi hadêñ môñ anôn. Ma hathak alalôaniñ Anyô Bên Yisu Kilisi ma nôñ takên lêk hik anôn.

¹² †Alalô aêvhaviñ Kilisi ba amô haviñ yani ba intu miñ akô ek ana bidon ek Wapômbên ami. Mi, ayala avanôn biñ nena yani lamavi ek alalô. ¹³ Aên ba môlô miñ kapôlômim malaiñ esak vovañ takatu ba yahawa hathak môlô ami. Mi, môlô ma nômbên hêk Wapômbên ma ba intu yahawa vovañ takên.

Pol hatên mek

¹⁴ Yalenñhabi nôñ takatu ba Wapômbên hadum ba yahathak yahalek yaveñdôn lêlô hadên Kamikbên. ¹⁵ Yani bôk hapesañ avômalô pik lo leñ ba hêv athên hadên thêlô lôkthô. ¹⁶ Yahaten mek ek nômkama lôkthô anêñ alañ lôkmanñgin nena nêñ Lovak Matherêñ êndôk môlô kapôlômim ek embatho môlô loñ esak yanida anêñ lôklokwañ bên ¹⁷ ††ek Kilisi enja loñ êmô môlô kapôlômim esak unim ôêvhaviñ. Ma yahaten mek nena Wapômbên anêñ lahaviñ ma indum ba numiñ lôklokwañ êtôm a anêñ nğalôk halôk pik ba havalon loñ ¹⁸ ek môlô lôk nê mathêñ lôkthô hatôm noyala nena Kilisi anêñ lahaviñ ma bên anôn ba anêñ daim hathak bomañ ma halôk bomañ ba hi ma anêñ vova ma hi ba hi iyom. ¹⁹ Kilisi anêñ lahaviñ ma hi bomañ ba miñ hatôm anyôla eyala anêñ dañ ami. Ma doñtom yahaten mek ek Wapômbên injik lahaviñ êñ thô êndên môlô ek anêñ nômkama mavi lôkthô atu ba hamô yanida kapô ma êmbôlô môlô kapôlômim siñ.

²⁰ Wapômbên anêñ lôklokwañ hathak hadum ku hamô alalô kapôlônñ. Ma hathak lôklokwañ êñ ma yani hatôm indum nômkama takatu ba alalô anañ lo lenññhabi hathak. Ma malêla takatu ba alalô miñ hatôm lenññjimi ami ma yani hatôm indum nôñ takên imbiñ. ²¹ Aên ba alalô takatu ba aêvhaviñ nabam Wapômbên lôkmanñgin esak Yisu Kilisi anêñ athên ni ba ni êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôn.

† 3:7 Kol 1:25 †† 3:8 1Ko 15:9-10 † 3:12 Jon 14:6; Lom 5:2
†† 3:17 Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

Avômalô êvhaviñ ma Kilisi anêñ liñkupik

⁴ †Aên ba ya Pol, ôpatu ba hamô koladôn hathak Anyô Bên anêñ athên, yahason môlô lokwañ ek nôñ êtôm atu ba Wapômbên halam môlô ek nôñ aên. ² ††Ba intu notauviñ am anôn biñ ma nôñ labalina imbiñ avômalô. Nôñ malinñaô ma malaiñ takatu ba môlôviyañ êv hadên môlô ma noja lôk lemimmavi iyom esak unim lemimhaviñ. ³ ††Lovak Matherêñ hatak kapôlônñ doñtom halôk alalô ba nubuvi am esak yak nôñ yôhok êñ. ⁴ Kilisi anêñ liñkupik ma doñtom, ma Lovak Matherêñ ma doñtom aên iyom. Ma Wapômbên halam alalô sapên ek nanêm malen ek nôñ doñtom iyom. ⁵ Ma Anyô Bên ma doñtom, ma êvhaviñ ma doñtom aên iyom, ma ithik nãñ ma doñtom aên haviñ. ⁶ †Ma Wapômbên doñtom ma Kamikbên doñtom aên iyom. Yani habibôm hayô hêk alalô lôkthô vôn ma hadum ku hathak alalô lôkthô ma hamô alalô lôkthô kapôlônñ.

⁷ †Ma Kilisi habi anêñ wapôm sam hadên alalô tomtom hatôm yanida anêñ lahaviñ. ⁸ Hatôm Wapômbên anêñ kapyã bôk hanañ nena,
“Yani hamô anêñ nê vovak lu,
ma halom i hatôm nê ku koladôn ba ethak vuliñ ba i,
ma hik anêñ wapôm sam hadên anêñ avômalô.”

Kapya Yen 68:18

⁹ ††Ma abô atu ba enañ nena, “ethak vuliñ ba i” hik thô nena yani bôk halôk ba halêm pik. ¹⁰ Ma ôpatu ba halôk ba halêm, yanida intu hathak ba hi leñ lôkthô anêñ vuliñ ek êmbôlô nômkama sapên ba êyô siñ.

¹¹ †Ma yanida intu habi anêñ wapôm sam ba doho ibitak aposel, ma doho plopet, ma doho nê enañ Abô Mavi hadên nê daluk, ma doho nãsañ, ma doho kêdônwaga êdôn avômalô hathak Wapômbên anêñ abô. ¹² Yani habi anêñ wapôm sam hadên avômalô takên ek nêpôpêk Wapômbên anêñ avômalô mathêñ sapên ek nindum ku nêñ avômalô sa ek embatho Kilisi anêñ liñkupik loñ ek imbitak lôklokwañ. ¹³ ††Ku takên lôkthô tem ni ba ni endeba alalôaniñ aêvhaviñ lôk auk esak Wapômbên Nakaduñ imbitak bên lôk indum ek alalô sapên nambitak kapôlônñ doñtom. Êñ ma tem alalô nambitak êtôm anyô talañ te atu ba halumbak ba anêñ daim êtôm Kilisi da.

¹⁴ Êñ ma tem miñ namô êtôm avômena esak loñbô ami. Ma nê takatu ba êdôn abôyañ lôk êbôlêm loñônđê ek nesau alalô ek nimbuliñ alalôaniñ aêvhaviñ ma tem miñ hatôm nêyôkwiñ alalôaniñ aêvhaviñ ni ba êlêm êtôm lovak hayuv baselak vuak lôk nğwêk hik ami. ¹⁵ †Mi, alalô lenññjimiñ avômalô ba nanañ abô avanôn iyom êndên i. Adum aên ma tem nandumbak ba nambitak êtôm Kilisi da. Yani ma avômalô êvhaviñ sapên iniñ wakadôk. ¹⁶ Yani havalon lenññkupik lôbôlôbô sapên ba hagêgê loñ hathak doñtom. Bu tomtom da idum iniñ ku ba idum lenññkupik takên halumbak bên lôk lôklokwañ ma lenññhaviñ i.

†† 4:1 Kol 1:10 ††† 4:2 Kol 3:12-13 ††† 4:3 Kol 3:14-15 §
4:6 1Ko 12:6 §† 4:7 Lom 12:3,6 §†† 4:9 Jon 3:13 §† 4:11 1Ko
12:28 §†† 4:13 Kol 1:28 §† 4:15 Kol 1:18; 2:19

Nosopa loŋôndê lukmuk

¹⁷ †Aêŋ ba yenaŋ abô te hêk ek yanaŋ imbiŋ mólô. Ma yahanŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ nena miŋ nômo êtôm nê daluk ethak êmô aêŋ esak loŋbô ami. Mi, iniŋ auk ma nômo oyaŋ. ¹⁸ Lôk iniŋ eyala nômkama ma hatôm êmô momaŋiniŋ bêŋ kapô denaŋ. Thêlôniniŋ auk ma thekthek lôk iniŋ auk mavi mi ba intu êmô daimbô ek Wapômbêŋ anêŋ lôkmala. ¹⁹ Thêlô kapôlôniniŋ halôk biŋ hathak kambom ba intu êv i vidon ek nesopa iniŋ thethaŋak ma miŋ mama ami. Lôk maleniŋkilik ek nindum nômo lônŋôlôn lomaloma ni ba ni.

²⁰ Ma doŋtom sêbôk atu ba ôêvhaviŋ Kilisi ma êdôn mólô hathak loŋôndê yaŋda. ²¹ Ma olaŋô abô hathak yani ba ôêvhaviŋ yani ma êdôn mólô hathak abô avanôn takatu ba hêk Yisu kapô. ²² ††Ba êdôn aêntêk. Kapôlômim bô hathak havôn mólô ek osopa thethaŋak lomaloma takatu ba hasau mólô ek imbuliŋ mólô. Ba intu notak kapôlômim bô takatu ba osopa ²³ †ek Wapômbêŋ indum mólônim auk imbitak lukmuk anôn. ²⁴ ††Ma noja kapôlômim lukmuk takatu ba Wapômbêŋ hapesaŋ ek numbitak êtôm yanida esak anêŋ mathen lôk thêthôn anôn.

²⁵ ††Aêŋ ba notak abôyaŋ. Alalô tomtom bôk abitak hatôm leniŋkupik doŋtom yôn ba intu nonaŋ abô avanôn imbiŋam. ²⁶ †††Mólô lemimmaniŋ ma noyabiŋ am ek miŋ nundum kambom ami. Wak hamiŋ denaŋ ma nopesaŋ unim lemmaniŋ êŋ ma miŋ noyabiŋ ende ba wak êndôk jalôm ami ²⁷ ek batu miŋ node loŋ ek Sadaŋ imbitak êyô ba êlêm ami.

²⁸ Mólô te anyô vani ma etak anêŋ vani. Ma indum ku mavi esak baŋ ek êpôm nômo. Êŋ ma yani hatôm nêmo avômalô vi atu ba nômkama mi sa.

²⁹ †††Oyabiŋ vembôlêk esak abô kambom. Onaŋ abô mavi iyom ek embatho mólôviyaŋ loŋ ek nêmo i sa lôk nêmo Wapômbêŋ anêŋ wapôm êndêŋ avômalô takatu ba elanô.

³⁰ †Miŋ undum Wapômbêŋ anêŋ Lovak Mathen kapô malaiŋ ami. Lemimimbi nena Lovak Mathen ma Wapômbêŋ anêŋ sêk atu ba bôk habutiŋ haviŋ o ende ba yani enja o lôk avômalô takatu ba hêv i vuli hêk kambom anêŋ ku êndêŋ waklavôn pik lo len anêŋ daŋ.

³¹ ††Mólô notak kobom ômô lôkthaŋgo lôk lemimmaniŋ kethen lôk lemimŋaŋa ba olam kaêk lôklala ma othaŋ anyô vi hathak abô kambom. Avanôn biŋ, notak kapôlômim kambom lomaloma takatu ba lemimhabi hathak anyô yaŋ. ³² †††Ma miŋ nundum aêŋ ami. Mi, nundum mavi êndêŋ mólôviyaŋ lôk nônêmo kapôlômim êndêŋ i. Ma otak kapôlôm ek ôpatu ba hadum kambom hadêŋ o êtôm Wapômbêŋ bôk hatak kapô hathak mólônim kambom hathak Kilisi anêŋ athêŋ.

† 4:17 Lom 1:21; 1Pi 1:14 †† 4:22 Lom 8:13; Kol 3:9 † 4:23 Lom 12:2 †† 4:24 Stt 1:26; Kol 3:10 †† 4:25 Sek 8:16; Kol 3:8-9 ††† 4:26 Sng 4:4; Jem 1:19-20 ††† 4:29 Kol 4:6 † 4:30 Ais 63:10; Ep 1:13-14; 1Te 5:19 †† 4:31 Kol 3:8 ††† 4:32 Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13

Nômo êtôm deda anêŋ avômena

⁵ †††Mólô ma Wapômbêŋ anêŋ avômena ba lahaviŋ mólô bêŋ anôn ba intu nosopa vaŋgwam. ² †††Ma nômo lôk lemimimbiŋ avômalô vi êtôm Kilisi bôk la-haviŋ alalô ba hêv ida ek hêv alalô sa. Yani hêv anêŋ lôkmala hadêŋ Wapômbêŋ hatôm da atu ba ôv vasiŋ mavi anôn.

³ Mólô nômo daimbô ek sek waliliŋ lôk kobom lelaik lomaloma ma notak malemimkilik. Mólô ma Wapômbêŋ anêŋ avômalô mathen ba kobom takêŋ ma miŋ mavi ek mólô ami. ⁴ Ma miŋ nonaŋ abô kambom mena abô lokbaŋ lôk abô sop esak nômo mama ami. Abô takêŋ ma kambom ek mólô ba notak ma nonaŋ lemimmavi iyom êndêŋ Wapômbêŋ. ⁵ †††Odaŋô, abô avanôn ma aêntêk. Wapômbêŋ tem miŋ enja nê takatu ba ethak idum sek waliliŋ lôk idum kobom lelaik lomaloma ma maleniŋkilik thô ami. Maleniŋkilik ma hatôm êv yen hadêŋ ŋgôk. Nê takêŋ tem miŋ nêmo Wapômbêŋ lo Kilisi iniŋ loŋ lôkliŋyak kapô ami. ⁶ †††Wapômbêŋ anêŋ lamaniŋ hathak hapôm nê lenôndôn kôtôn takatu ba idum nômo takêŋ. Ba intu oyabiŋ o ek anyôla miŋ esau o esak abô oyaŋ oyaŋ ami. ⁷ Aêŋ ba oyabiŋ o ek miŋ omben imbiŋ i ami.

⁸ †††Sêbôk ma mólô hatôm momaŋiniŋ, ma doŋtom lêk ma Anyô Bêŋ hadum ba mólô hatôm deda. Ba intu nômo êtôm deda anêŋ avômena. ⁹ Deda anêŋ anôn ma aêntêk. Alalô nandum mavi lomaloma ba nasopa loŋôndê thêthôn ma nabaloŋ nômo avanôn loŋ ¹⁰ lôk nambôlêmo malêla takatu ba Anyô Bêŋ lamavi hathak. ¹¹ Ma avômalô takatu ba idum momaŋiniŋ anêŋ ku, ma miŋ undum ku êŋ dokte imbiŋ i ami. Ku êŋ ma anêŋ anôn mi ba miŋ undum ami. Mi, nunŋwik kambom êŋ thô ni yaiŋ ek avômalô lôkthô nêgê. ¹² Nômo mama bêŋ ek nenaŋ abô esak nê lenôndôn kôtôn iniŋ kambom takatu ba idum hamô loŋ kapô. ¹³ †††Ma doŋtom deda habi hayô hêk nômo takêŋ, êŋ ma hik thô nena nômo takêŋ ma kambom anôn ¹⁴ †††ek malê nena deda habi hayô hêk ma nômkama sapêŋ habitak yaiŋ. Ba intu nômo takêŋ tem imbitak deda imbiŋ hatôm abô atu ba hanaŋ nena,

“Mólô takatu ba ôêk sôm,
numbiyô ênjêk ŋama.

Ma Kilisi tem imbi êyôŋgêk mólô êtôm deda.”

¹⁵ †††Aêŋ ba noyabiŋ am ek nômo êtôm nê lôkau ma miŋ êtôm nê auk mi ami. ¹⁶ Kambom lomaloma lêk habitak lôklokwaŋ ba intu nobatho am loŋ lôklokwaŋ esak mavi lomaloma. Yakô wakma êŋ ni oyaŋ. ¹⁷ Ba intu numiŋ lôklokwaŋ ek nôpôm Anyô Bêŋ anêŋ lahaviŋ. Ma miŋ nômo êtôm nê auk thônôthôn ami. ¹⁸ †††Lôk miŋ nondo molo esak waiŋ atu ba tem imbuliŋ mólô ami. Mi, notak Lovak Mathen ek êmô mólô kapôlômim siŋ. ¹⁹ †††Êŋ ma tem nônêmo yen imbiŋam wak nômbêŋ

†† 5:1 Mat 5:48 ††† 5:2 Kis 29:18; Hib 10:10 †† 5:5 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 †† 5:6 Lom 1:18; Kol 2:4,8 ††† 5:8 Jon 12:36; Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9 ††† 5:13 Jon 3:20-21 ††† 5:14 Ais 26:19; Lom 13:11 18 5:15 Kol 4:5 19 5:18 Luk 21:34 20 5:19 Kol 3:16

intu, yeŋ takatu ba hêk kapya yeŋ lôk ebam Wapômbên anêŋ athên ma yeŋ atu ba mathên. Nônêm yeŋ takên lôk kapôlômim ni êndên Anyô Bêŋ. ²⁰ †Wak nômbên intu sapên ma nônêm lemimmavi êndên Kamik Wapômbên esak nômkama sapên esak alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ athên.

Anyô lo avi ewa i iniŋ abô

²¹ ††Môlô othak ôyê Kilisi anêŋ athên nena mathên ba intu nômô môlôviyan viŋi.

²² †Môlô avi takatu ba bôk owa anyô yôv ma nômô vônimi viŋi êtôm atu ba ômô Anyô Bêŋ viŋi ²³ ††tek malê nena yamalô hamô vuliŋ ek yanavi hatôm atu ba Kilisi hamô vuliŋ ek avômalô êvhaviŋ lôkthô. Kilisi ma avômalô ôdôn êvhaviŋ iniŋ wakadôk ma avômalô ôdôn êvhaviŋ ma Kilisi anêŋ liŋkupik. Yanida intu hêv i bulubiŋ. ²⁴ Avômalô êvhaviŋ ethak êmô Kilisi viŋi ma aên iyom ma yanavi êmô yamalô viŋi esak nômkama lôkthô.

²⁵ ††Ma môlô anyô, lemimibiŋ vônimi êtôm Kilisi lahaviŋ avômalô ôdôn êvhaviŋ ba hêv anêŋ lôkmala ek hêv i sa. ²⁶ ††Yani hadum aên ek êmbôkwiŋ anêŋ avômalô ôdôn êvhaviŋ iniŋ kambom esak ŋaŋ lôk abô avanôn ek nimbitak mathên. ²⁷ ††Yani hadum aên ek avômalô ôdôn êvhaviŋ nimbitak êtôm avi muk te atu ba palumbak mavi lôk liŋsiŋ mavi ma lelaik lo pôpô mi ma êmô mathên ma kambom mi. Êŋ ma Kilisi tem endom avi êŋ êndên yanida. ²⁸ Aên iyom môlô anyô lemimibiŋ vônimi êtôm atu ba lemimihaviŋ lemvimkupik. Ôpatu ba lahaviŋ yanavi ma hatôm lahaviŋ yanida. ²⁹ Anyô late miŋ hapôlik hathak yanida liŋkupik ami. Mi anôn, havakôn ba hayabiŋ mavi hatôm Kilisi hadum hadên avômalô êvhaviŋ ³⁰ ek malê nena alalô tomtom ma hatôm anêŋ liŋkupik anêŋ lôbôlôbô.

³¹ ††Hatôm Wapômbên anêŋ kapya hanaŋ nena, "Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doŋtom imbiŋ yanavi ek thai nimbitak êtôm kupik doŋtom iyom." *Môn Anôn 2:24*

³² ††Abô êŋ ma abô lôk kup anôn biŋ. Ma doŋtom yahayala nena hanaŋ hathak Kilisi lôk avômalô êvhaviŋ. ³³ Ba intu môlô anyô tomtom lemimibiŋ vônimi êtôm oda lemhaviŋ oda. Ma môlô avi nônêm athên bên êndên vônimi.

Avômena lôk lami iniŋ abô

6 ††Avômena, môlô ma Anyô Bêŋ anêŋ ba intu nosopa lemami lo lemtami iniŋ abô. Êŋ ma mavi. ² ††Wapômbên anêŋ tabô balabuŋ laumiŋ takatu bute hanaŋ nena, "Nodovak lemami lo lemtami." Abô balabuŋ êntêk êŋ ma balabuŋ môn atu ba Wapômbên habutiŋ abô hathak ba hanaŋ, ³ "Udum aên ma tem nômô mavi êmô pik sawa daim."

† 5:20 Kol 3:17 †† 5:21 1Pi 5:5 † 5:22 Kol 3:18; 1Pi 3:1 †† 5:23 1Ko 11:3; Ep 1:22 †† 5:25 Kol 3:19; 1Pi 3:7 ††† 5:26 Tit 3:5 ††† 5:27 2Ko 11:2; Kol 1:22 § 5:31 Mat 19:5 †† 5:32 ALK 19:7 ††† 6:1 Kol 3:20 †† 6:2 Lo 5:16

⁴ †††Ma yahanan hadên môlô avômena iniŋ lami nena noyabiŋ nalumi mavi lôk noto i ma nôndôn i êtôm Anyô Bêŋ anêŋ lahaviŋ. Ma miŋ nondela iniŋ auk ba nundum i leŋiŋŋaŋa ami.

Alaŋsi lôk iniŋ nê ku iniŋ abô

⁵ ††Môlô nê takatu ba unim alaŋ êmô †† nosopa unim alaŋ takatu ba êmô pik iniŋ abô. Nônêm athên bên êndên i ma nômô thêlô viŋi. Nundum aên lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi da anêŋ ku. ⁶ Ma miŋ nundum unim alaŋ anêŋ ku mavi êndên wak takatu ba êmô haviŋ môlô iyom ami. Mi, nundum unim ku mavi wak nômbên intu sapên, êndên wakma atu ba êmô mena miŋ êmô ami. Wapômbên lahaviŋ nundum ku êŋ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi môlônim alaŋ anêŋ ku. ⁷ Nundum unim ku lôk lemimibiŋ êtôm udum Anyô Bêŋ anêŋ ku ma miŋ anyô iniŋ ku ami. ⁸ †††Lemimimbi nena Anyô Bêŋ tem nêvuli êndên avômalô tomtom esak iniŋ ku mavi takatu ba idum, nê êmô alaŋsi viŋi lôk nê takatu ba idum ida iniŋ ku haviŋ.

⁹ †††Ma môlô alaŋ takatu ba oyabiŋ unim nê ku, noyabiŋ i mavi. Miŋ onaŋ abô takatu ba indum thêlô nêkô ami. Lemimimbi nena môlô lôk thêlô unim Alaŋ ma doŋtom iyom hamô malak leŋ. Yani tem indum abô ma miŋ hathak lahaviŋ avômalô iniŋ athên lôk ku ami. Mi, hathak hadum kobom doŋtom hadên avômalô lôkthô ba intu noyabiŋ am.

Noba Wapômbên anêŋ nômkama vovak

¹⁰ Êntêk ma yenaŋ abô anêŋ daŋ ba nodanô katô. Numiŋ lôklokwan esak Anyô Bêŋ anêŋ lôkliŋyak bên. ¹¹ †††Sadaŋ anêŋ auk loŋ kapô hadum ek esau môlô ba intu noba Wapômbên anêŋ nômkama vovak sapên êndôk am ma numbiyô numiŋ ek uŋgwik vovak. ¹² ††Alalô ik vovak hadên ŋgôkba lôk ŋgôk lôk athên ma ŋgôk takatu ba eyabiŋ pik anêŋ momaniŋiŋ lôk ŋgôk bomaŋ takatu ba êmô leŋ. Ma miŋ alalô ik vovak hadên nê pik ami.

¹³ Aên ba noba Wapômbên anêŋ nômkama vovak sapên ek waklavôn kambom êŋ hayô, ma tem numiŋ lôklokwan ba uŋgwik vovak mavi endeba anêŋ daŋ ma tem numiŋ denaŋ. ¹⁴ ††Numiŋ lôklokwan ba nobaloŋ abô avanôn loŋ êtôm bokŋgôp vovak atu ba ovak hayô hêk lemimmalim. Ma nobangiŋ kobom thêthôn êtôm moko bôbônŋiŋ. ¹⁵ ††Ma nôpôpêk am ek nonaŋ Wapômbên anêŋ Abô Mavi takatu ba hêv labali. Udum aên, ma hatôm uik vemimkapô bokŋgôp ek vovak. ¹⁶ Lôk nobaloŋ unim êvhaviŋ loŋ êtôm moko ek uŋgwik ŋgôk kambom atu anêŋ kôm lôk atum sapên vôkê.

††† 6:4 Sng 78:4; Snd 22:6; Kol 3:21 †† 6:5 Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18 †† Nê takatu ba iniŋ alaŋ êmô ma anêŋ ôdôn aên-têk. Gavman anêŋ abô majaŋ hanaŋ nena thêlô miŋ hatôm netak iniŋ ku lôk alaŋsi ami. Doho ma bôk ik vovak ba êv yak ba nê lovak hathak vovak ewa i hatôm iniŋ nê ku. Ma doho ma êv vuli. Ma doho miŋ êwê iniŋ viyan ami. Ma doho ma lami ma iniŋ alaŋsi êmô ba intu nali ibitak aên. ††† 6:8 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ††† 6:9 Lom 2:11; Kol 4:1 ††† 6:11 Lom 13:12; 2Ko 10:4 18 6:12 1Pi 5:8-9 19 6:14 Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8 20 6:15 Lom 10:15

¹⁷ †Ma noja bulubiŋ atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ môlô êtôm kuluŋ thekthek. Lôk noja Lovak Mathêŋ anêŋ biŋ vovak, êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ Abô. ¹⁸ ††Ma notêŋ mek ek nômkama lôkthô êtôm wak sapêŋ esak Lovak Mathêŋ anêŋ lôklokwaŋ ba nonaŋ injik yani liŋ ek nêŋ môlô sa. Lôk nômo lêlê ma notêŋ mek lôk lemimvidonŋ ek avômalô mathêŋ lôkthô.

¹⁹ †Ma notêŋ mek ek ya imbiŋ ek Wapômbêŋ nêŋ abô êndêŋ ya ek yaŋgik Abô Mavi anêŋ auk loŋ kapô thô ma miŋ yakô ami. ²⁰ ††Lêk ma yahamô koladônŋ hathak yahawa Wapômbêŋ anêŋ abôlêk ba yahanŋ Abô Mavi êŋ. Aêŋ ba notêŋ mek ek yandum yenaŋ ku dedaunŋ mavi ba yanaŋ abô êŋ bêŋ ma miŋ yakô ami.

† 6:17 Hib 4:12 †† 6:18 Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 ‡ 6:19 Kol 4:3-4; 2Te 3:1 †† 6:20 2Ko 5:20; Plm 9

Abô anêŋ danŋ lôk mek

²¹ ††Tikikus tem enaŋ êndêŋ môlô esak malêla takatu ba hapôm ya ek noyala nena yahamô aisê. Yani ma aiyaŋ anônŋ te ba hadum Anyô Bêŋ anêŋ ku dedaunŋ mavi. ²² Ma yahêv yani ba hathôk ek ênjê môlô ba enaŋ esak malêla takatu ba hapôm yêlô ek indum môlô lemimmavi.

²³ Alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ lo Anyô Bêŋ Yisu Kilisi nêŋem yôhok êndêŋ môlô yenaŋ aiyaŋ sapêŋ ma nindum ek môlô lemimimbiŋ am lôk unim ôêvhaviŋ imbitak lôklokwaŋ. ²⁴ Wapômbêŋ anêŋ wapôm êmô imbiŋ môlô lôk avômalô nômbêŋ atu ba lemimhaviŋ alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

‡‡ 6:21 Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Pilipai

Abô mônj

Pol bôk hanañ Wapômbên anêñ Abô Mavi hadêñ avômalô Pilipai (Ap 16:11-40). Ba intu ethak êv yani sa ek indum anêñ ku enañ Wapômbên anêñ abô bên embenj loñ luvuluvu. Ma havenj yam ma Pol hamô koladôn anêñ Lom. Ma avômalô êvhavij anêñ Pilipai elañô nena yani hamô koladôn ma êv yani sa hathak loñbô. Ba intu Pol hato kapyâ êntêk ek hanañ anêñ lamavi bên hadêñ i. Lôk hanañ hathak lêk yani aisê lôk hanañ ek embatho iniñ êvhavij loñ ek nimij lôklokwanj. Yani hanañ havij ek thêlô nesopa Yisu vanjwam lôk nebalonj auk donjom. Ma hanañ nena Timoti lo Eaploditus ma nê mavi luvî. Ma hanañ lôklokwanj ek thêlô neyabij i esak kêdônwaga abôyanj.

Pilipai ma malak lôk athên bên ba hamô plovins Masedonia kapô.

Hato kapyâ êntêk hadêñ 61 AD la.

1 †Pol lo Timoti, yai ma Yisu Kilisi anêñ nê ku ba ato kapyâ êntêk hadêñ avômalô mathenj takatu ba êvhavij Yisu Kilisi anêñ Pilipai lôk nê takatu ba eyabij i lôk nê takatu ba idum ku êv avômalô êvhavij sa.
² Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbij mólô.

Pol hêv lamavi hadêñ Wapômbên

³ Wak nômbên intu ma yalenjhabi mólô ba yahananj yalenjmavi hadêñ Wapômbên hathak mólô. ⁴ Sêbôk ba mólônim ôêvhavij hadêñ mônj aleba lêk, ma mólô ovatho ya loñ hathak ku yanañ Abô Mavi bên ba intu yalenjmavi ba yahatenj mek hathak mólô wak nômbên intu sapênj. ⁶ ††Ma yahayala nena sêbôk ma Wapômbên hadum anêñ ku mavi ba hatak halôk mólô kapôlômim ma tem indum ku êñ endeba êyô Yisu Kilisi anêñ waklavônj ma tem injik ku êñ anêñ danj sij. ⁷ Yahamô koladôn mena yahamô yaiñ ma yahêv Wapômbên anêñ Abô Mavi bulubij lôk yahik Abô Mavi êñ thô, ma mólô sapênj owa Wapômbên anêñ wapôm havij ya. Ba intu mólô ma hatôm yenañ avômalô vulij bij. Aênj ba yenañ auk atu ba yalenjhabi hathak mólô ma thêthônj hatôm mek atu ba yahatenj ek mólô. ⁸ Ma Wapômbên hayala nena Yisu Kilisi lahiki bên anônj hathak mólô ma lêk yalenj hik ya hathak mólô bên anônj aênj iyom.

⁹ Yahatenj mek aêntêk nena mólônim lemimhavij indumbak ni ba ni ek noyala auk anônj ba nutitij mavi lo kambom ¹⁰ †ek noyala loñôndê atu ba mavi anônj ek Kilisi anêñ waklavônj ma tem nômmô mabuñ anônj ek mij êpôm mólônim kambom la ami. ¹¹ Yisu da tem indum ba thêthônj injik anônj êmô mólô kapôlômim sij ek avômalô nêgê ba nebam Wapômbên anêñ athên lôkmanjij.

Pol anêñ malaiñ havatho Abô Mavi loñ

¹² Aiyañ thêlô, yalenjhavij mólô noyala katô nena malaiñ takatu ba hapôm ya intu hadum ba Wapômbên anêñ Abô Mavi habitak bên hêk avômalô loñ êntêk malêvônj. ¹³ ††Aênj ba nê vovak takatu ba eyabij anyô bên mônj anêñ unyak lôk avômalô takatu ba êmô loñ êntêk intu eyala nena etak ya halôk koladôn ek malê nena yahasopa Kilisi. ¹⁴ Ma Anyô Bên anêñ avômalô êvhavij bên anônj imij lôklokwanj ek enañ Wapômbên anêñ abô ma mij êkô ami.

¹⁵ Avômalô doho lenjdanj hathak ya ba enañ Kilisi anêñ abô ek nebam thêlôda ek nembak i vose ni lodôn lodôn. Ma donjom avômalô vi enañ Kilisi anêñ abô lôk lenjdmavi havij ya. ¹⁶ Thêlô eyala nena Wapômbên hatak ya ek yanêm anêñ Abô Mavi bulubij ba intu yahamô koladôn. Aênj ba thêlô evatho yenañ ku loñ hathak lenjdhavij ya. ¹⁷ Ma avômalô ôdôn yanj enañ Yisu anêñ abô ma donjom ivuñ iniñ auk nembak avômalô vose ni lodôn lodôn hêk kapôlônij. Yahamô koladôn ba intu thêlô esonj nena tem nênnêm malaiñ bên êndênj ya. ¹⁸ Hatôm. Avômalô ivuñ iniñ auk ba enañ abô hathak Kilisi mena enañ abô avanônj, êñ ma nômm oyanj. Ku bên hamônj ma enañ abô hathak Kilisi. Ba intu yalenjmavi anônj. Avanônj! Yalenjmavi! ¹⁹ ††Yahayala nena mólô oterj mek ek ya ma Yisu Kilisi anêñ Lovak Mathenj tem nêmm ya sa, aênj ba tem injik ya thô lôk yanja bulubij. ²⁰ Yahamô lôkmala mena yahama ma ya vovanj ba yahêvhavij nena tem yamij êtôm anyô nê ek avômalô nêgê ya lôk nêmbô Kilisi êtôm sêbôk atu ba yahadum aleba lêk. ²¹ †††Yahamô lôkmala, êñ ma yahamô havij Yisu. Ma yahama, êñ ma tem yamô mavi aênj iyom. ²² Yahamô lôkmala, êñ ma tem yandav ku êñ

anên anôn la. Ba intu yasopa lonjôndê yan sê? Injo.
²³ †Aên ba auk ju ên havôn ya. Yahamô haviñ Kilisi, ên ma mavi anôn hamôn ek nômkama sapên ba intu yahapôviñ ek yana. ²⁴ Ma doñtom yahamô lôkmala, ên ma mavi anôn ek môlô. ²⁵ Aên ba yahayala katô nena tem yamô imbiñ môlô ma miñ yana ami ek môlô nundumbak ba lemimmavi esak unim ôêvhaviñ ²⁶ ek môlô nômbôam esak Yisu Kilisi ek malê nena yahamô haviñ môlô hathak lonjô.

²⁷ ††Yenañ auk bên doñtom iyom nena môlô nômô batôn oyañ êtôm nê esopa Yisu Kilisi anên Abô Mavi. Aên ba yahathôk mena yahamô daim ek môlô ma tem yandañ nena môlô umiñ lôklokwañ hathak kapôlômim doñtom lôk uik vovak hathak dahôlômim doñtom iyom ek nobatho Wapômbên anên Abô Mavi lonj ek avômalô nênimimbiñ ²⁸ lôk miñ oka hathak nê takatu ba êpôlik ek môlô ami. Ên ma hik thô nena Wapômbên tem nênimimbiñ bulubiñ ma imbuliñ nê takên. ²⁹ †Wapômbên hêv anên wapôm hadên môlô ba ôêvhaviñ. Ma hêv wapôm noja vovañ esak Kilisi aên iyom. Ba intu malaiñ takên lêk hapôm môlô. ³⁰ Ma yada yahik vovak hathak malaiñ aên iyom hatôm atu ba môlô ôyê lo olañ.

Avômalô êvhaviñ netauviñ i

2 Aên ba nodañ. Kilisi havatho môlônim kapôlômim lonj lôk lahaviñ môlô ba hêv thêvô hadên môlô. Ma môlô ômô haviñ Lovak Matherñ ma Wapômbên hêv kapô lôk lahiki hathak môlô. ² Ba intu môlô sapên noja auk doñtom iyom lôk lemimimbiñ am ma nômô kapôlômim doñtom ek nundum ku doñtom iyom ek yalenmavi êmbôlô yakapôlôn siñ. ³ ††Ma môlô tomtom notauviñ am ba ôngô anyô vi nena bên ek môlô. Ma miñ nundum palonj ba nobam amda ami. ⁴ ††Ma miñ lemimimbi mólôda iyom ami. Mi. Lemimimbiñ avômalô vi imbiñ.

Yisu Kilisi hatauviñ i ma Wapômbên hêv yani liñ

⁵ Ma môlô nobalonj auk doñtom atu ba Yisu Kilisi havalonj aêntêk.
⁶ ††Yanida ma Wapômbên ma doñtom yani hatauviñ i aleba yaôna lôk ba hatôm ôpatu ba hamô alañ vibin ma habitak hatôm anyô pik.
 Ma miñ lahaviñ lôklokwañ ek embalonj anên lonj atu ba êtôm Wapômbên ami.
⁸ ††Avômalô êyê yani hatôm anyô anôn, ma hatauviñ i ba hasopa Wapômbên anên abô aleba hama hathak a hatôm anyô kambom anôn.
⁹ †Ba intu Wapômbên hadô yani hamô vuliñ anôn ek nômkama sapên lôk hêv athên te atu ba hamôn ek athên lôkthô hadên yani

† 1:23 2Ko 5:8 †† 1:27 Ep 4:1; 1Te 2:12 † 1:29 Ap 16:19-40 †† 2:3 Gal 5:26 †† 2:4 1Ko 10:24 ††† 2:6-7 Jon 1:1-2,14; 17:5; 2Ko 8:9 ††† 2:8 Hib 5:8; 12:2 § 2:9 Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4

¹⁰ ††ek avômalô takatu ba êmô lenj lo pik ma pik kapô lôkthô

tem nedañ anên athên ma nedek venjñdôn lêlô êndên yani.

¹¹ †††Ma thêlô sapên tem nenañ ende venjñbôlêk nena, “Yisu Kilisi ma Anyô Bên” ba lôkmanjiñ ni êndên Kamik Wapômbên.

Namô êtôm pik anên deda

¹² Aên ba yenañ aiyañ lôkma anôn thêlô, môlô nôkô ba nodowaliñ ba nundum ku ek môlônim bulubiñ ni êyô anên danj. Wapômbên da hik môlô kapôlômim liñ ba hêv lôklokwañ hadên môlô ek nundum ku takatu ba yani lahaviñ. Sêbôk ba yahamô haviñ môlô ma môlô osopa yenañ abô. Ma lêk yahatak môlô ma nosopa yenañ abô takên dedaun mavi aên iyom.

¹⁴ Ma nôm takatu ba môlô udum ma miñ kapôlômim diñdiñ lôk nôkôkam esak ami ¹⁵ ††ek numbitak mabunj lôk anyôla miñ hatôm enañ môlô bên ami. Ma tem môlô nômô êtôm Wapômbên anên nali mavi êmô avômalô lokbañ takatu ba idum kambom lomalomama malêvôn êtôm vuliñ hêv deda hadên lenj. ¹⁶ †††Ma môlô nobalonj abô lôkmala lonj ek waklavôn Kilisi hale halêm hathak lonjô ma tem yambôya esak môlô ek injik thô nena lêk yenañ ku hik anôn ma miñ yahalanjiñ oyañ ami. ¹⁷ Môlô ma avômalô ôêvhaviñ ba ôêv môlôda hatôm da hadên Wapômbên. Betha ik ya vônô ma tem yambitak êtôm waiñ atu ba engasô halôk da. Ên ma tem yambôya ba yalenmavi imbiñ môlô sapên. ¹⁸ ††Ma môlô aên iyom tem nôbôam ba lemimmavi imbiñ ya.

Timoti lo Eaploditus

¹⁹ Anyô Bên Yisu anên lahaviñ, ên ma tem yanêm Timoti ba êsôk ek môlô kethen. Ma halehalêm ma tem enañ êndên ya esak môlô ek nênimimbiñ êndên ya. ²⁰ Anyô late miñ hamô haviñ ya ba anên auk hatôm Timoti ami ma Timoti iyom. Yani lahiki hathak môlô ba hadum ku lomalomama ek eyabiñ môlô mavi anôn. ²¹ ††Ma doñtom avômalô vi ethak lenjiñhiki hathak iniñ lenjiñhaviñ ma miñ lenjhabi hathak Yisu Kilisi anên lahaviñ ami. ²² Ma môlôda oyala nena Timoti bôk hik yanida thô ba hêv ya sa hathak ku hanañ Abô Mavi bên hatôm amena hathak hêv lambô sa. ²³ Aên ba yahêv yamalenj ek yanjê nena malê intu tem êpôm ya vêm ka yanêm yani ba êsôk kethen ek ênjê môlô. ²⁴ Ma doñtom yahêvhaviñ nena yada tem yasôk kethen ek yanjê môlô imbiñ.

²⁵ †††Môlô bôk ôêv Eaploditus halêm hadên ya ek nênimimbiñ ya sa. Yani hatôm yenañ aiyañ atu ba yai adum ku vovak haviñ i. Ma doñtom yani lamalaiñ lôk lahiki hathak môlô ek malê nena môlô bôk olañ abô hathak yani hapôm lijiñ. Ba intu tem yanêm ôpên imbiñ ba êsôk ek môlô. ²⁷ Avanôn, yani bôk hapôm lijiñ ba hadum ek ema, ma doñtom Wapômbên hêv la ek yani. Ma miñ hêv la ek yani iyom ami. Mi. Hêv la ek ya haviñ ek

§† 2:10 Lom 14:11 §†† 2:11 Lom 10:9 §† 2:15 Dan 12:3 §†† 2:16 Plp 1:10; 1Te 2:19 §† 2:18 Plp 3:1; 4:4 §† 2:21 2Ti 4:10 §†† 2:25-26 Plp 4:18

malê nena hadô malaij bêt anôn êpôm ya. ²⁸ Aên ba yahapôviñ ek yanêm yani ba êsôk ek môlô ôngô yani esak loñbô ek lemimmavi ma tem yakapôlôn êndôk biñ. ²⁹ Ba intu noja yani thô esak Anyô Bêt anên athên lôk lemimmavi anôn. Yani habobo ema esak Kilisi anên ku ma miñ havalon anên lôkmala loñ ami ek hêv ya sa ek malê nena môlô ômô loñ buyañ ba miñ hatôm ami. Aên ba nônem athên bêt êndên nê takatu ba êtôm yani.

Yisu ma thêthôn anên ôdôn

3 Aiyañ thêlô, yenañ abô lêk habobo êyô anên dañ. Ma alalô ma Anyô Bêt anên avômalô ba intu yahanañ nena lemimmavi. Yahato abô takên hadên môlô hathak loñbô ma miñ yakapôlôn hagiap ami ek yanêm môlô sa.

² Môlô noyabiñ am ek nê takatu ba idum kambom hatôm avuñ yatap ba engothe anyô leñviñkupik mayaliv ek nimitak êtôm Wapômbên anên nali. ³ †Alalô ma nê takatu ba Wapômbên anên Lovak Mather hêv lôklokwañ ek nanêm yeñ. Alalô ma nê takatu ba abôi hathak Yisu Kilisi iyom ma miñ aêvhaviñ leñviñkupik iniñ nômkama ami. Ba intu alalô ma hatôm nê takatu ba bôk angothe kupik anôn.

⁴ †Odañô, yahamôn ek nê takatu ba êbôi hathak nômkama leñviñkupik. Ba intu nômkama leñviñkupik hatôm nê alalô sa, êñ ma tem yada yamô mavi anôn. ⁵ †Wak baherñi ba lahavulô ma engothe yenañ kupik. Ya ma anyô Israêl ba yahabitak anên Benjamin anên lukmuk. Yahanañ abô Hiblu palapa hatôm wakatik lo wakamik. Ya ma Palisi te ba yahasopa Palisi iniñ abô majaan mavi anôn. ⁶ †Ma ya vovañ ek yasopa Wapômbên aleba yahabuliñ yanida anên avômalô êvhaviñ bêt anôn. Ma ya anyô thêthôn anôn ba miñ yahabuliñ balabuñ la ami.

⁷ †Ma doñtom yahayê nôm mavi takên nena nôm oyañ ek yahasopa Kilisi. ⁸ Avanôn! Yahayê nômkama mavimavi takatu ba hamô pik nena nôm oyañ haviñ. Nôm mavi anên dôên ma yambitak yenañ Anyô Bêt Yisu Kilisi anên anyô. Ba intu yahavôliñ yadômiñ hadên nômkama pik mavi takên ba yahayê hatôm siñsuk ek yanja Yisu Kilisi ⁹ †ba yamô imbiñ yani. Yahêvhaviñ Kilisi iyom ba intu Wapômbên hadum ba yahabitak anyô thêthôn. Ma miñ yada yenañ ku yahasopa balabuñ ba yahabitak anyô thêthôn ami.

¹⁰ †Yalenhaviñ yayala Kilisi avanôn lôk Wapômbên anên lôklokwañ atu ba hadum ba Yisu haviyô hathak loñbô. Ma yalenhaviñ yanja anên malaiñ lomalama ek yama imbiñ yani ¹¹ ek yapôm loñôndê atu ba tem yambiyô esak loñbô ênjêk ñama.

Nadañviñ lôklokwañ

¹² †Miñ noson nena lêk yahayala Kilisi katô anôn ba yenañ ku lêk hayô anên dañ ami. Mi. Kilisi bôk havalon ya loñ ba yahalañviñ ek yambalon nôm takatu ba Kilisi

† 3:3 Lom 2:29 †† 3:4 2Ko 11:21 † 3:5 Luk 1:59; Ap 23:6; 2Ko 11:22 †† 3:6 Ap 8:3 †† 3:7 Mat 13:44-46 ††† 3:9 Lom 3:21-22 ††† 3:10 Lom 6:3-5; 8:17 † 3:12 1Ti 6:12,19

havalon loñ ek nê êndên ya. ¹³ Aiyañ thêlô, miñ yahavalon nôm êñ ami denañ. Aên ba yahapôviñ ba yahathôn nômkama bô paliñ ma yahato yabahañ ek yanja nômkama takatu ba hamô unlôv. ¹⁴ †Yahalañviñ lôklokwañ ek yayô unlôv ek yanja vuli atu ba Wapômbên tem endam ya ek yamô imbiñ yani êmô malak leñ wak nômbên intu sapên ek malê nena yahêvhaviñ Yisu Kilisi.

¹⁵ ††Aên ba alalô vi ma nê talañ ba nabalon auk êñ loñ. Ma doñtom môlô doho owa auk yanja, êñ ma tem Wapômbên injik auk thêthôn thô êndên môlô. ¹⁶ Aên ba alalô nasopa auk takatu ba bôk avalon yôv. Êñ ma nômbên.

¹⁷ ††Aiyañ thêlô, môlô kapôlômim doñtom ba nosopa yaveñgwam. Ma avômalô vi atu ba esopa yêlô veñjngwam, nutitiñ nê takên iniñ bôk lo loñ ba nosopa. ¹⁸ Bôk yahanañ lôbôlôn ma lêk yahanañ hathak loñbô lôk yamalen thôk nena avômalô bêt anôn lêk ik vovak hathak Kilisi anên a. ¹⁹ ††Thêlôniñ Anyô Bêt ma thethañak. Thêlô ethak idum kambom lomalama takatu ba hêv mama, ma doñtom êbôi hathak. Ma thêlô ethak leñjñhabi nôm pik iyom. Ku takên anên anôn tem imbuliñ i. ²⁰ †Ma doñtom alalôniñ malak ôdôn ma hamô malak leñ ba intu alalô ayabiñ ek Anyô Bêt Yisu Kilisi endelêm ek nê alalô bulubiñ. ²¹ ††Ôpên tem enja anên lôklokwañ ek injik alalôniñ kupik pulusikna liliñ ba nambitak êtôm yanida anên kupik lôkmanjñ. Hathak lôklokwañ êñ ma yani tem êndô nômkama sapên êmô yani vibij.

4 ††Aên ba yenañ aiyañ lôkama anôn, nosopa yenañ abô takên ba numiñ lôklokwañ esak Anyô Bêt anên athên. Môlô ma hatôm yenañ kulon kékêlô atu ba yahawa hatôm ku anên vuli. Ba yahêk lêlê ek yanjê môlô yenañ avômalô takatu ba yalenmavi hathak.

Pol hik loñôndê auk mavi thô

² Yuodia lo Sintike, mamu ma avi ôêvhaviñ Anyô Bêt. Ba intu yahanañ hik mamu liñ nena notak auk ôkôkam ma nobalon kapôlômim doñtom iyom. ³ ††Aên ba yenañ aiyañ atu ba humiñ lôklokwañ hathak ku êntêk êñ haviñ ya, yahanañ hadên o nena nê avi ju êntêk êñ sa. Thai ethak idum ku lôklokwañ haviñ ya ek enañ Abô Mavi haviñ Klemen lôk yenañ nê ku vi atu ba yêlô adum ku haviñ i. Nê takên iniñ athên hêk kapyã lôkmala.

⁴ Môlô ma Anyô Bêt anên avômalô ba lemimmavi wak nômbên intu sapên. Aên ba yenañ esak loñbô nena lemimmavi. ⁵ ††Yalenhaviñ avômalô lôkthô nêgê môlô nena avômalô ômô maliñyaô. Anyô Bêt anên endelêm lêk habobo. ⁶ †Ma wak nômbên intu noten mek ba nonañ lemimmavi êndên Wapômbên lôk nonañ injik yani liñ esak môlônim lemimhaviñ. Ma miñ kapôlômim daluk ami. ⁷ †Môlô ma avômalô ôêvhaviñ

‡ 3:14 1Ko 9:24 ‡† 3:15 1Ko 2:6 ‡ 3:17 1Ko 4:16 ‡† 3:19 Lom 16:18 ‡† 3:20 Ep 2:6,19 ‡† 3:21 1Ko 15:28,42-53 ‡† 4:1 1Te 2:19-20 ‡† 4:3 Luk 10:20 ‡†† 4:5 Hib 10:25; Jem 5:8-9 18 4:6 Mat 6:25-34; Kol 4:2 19 4:7 Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15

Yisu Kilisi ba intu Wapômbên anên labali atu ba hayô siŋ ba halelope tem eyabiŋ môlônim auk lôk kapôlômim.

⁸ Aiyar thêlô, yenaŋ abô lêk habobo anên daŋ. Aên ba nobaloŋ kobom takêntêk êŋ loŋ. Kobom avanôŋ lôk nômô batôŋ oyaŋ ma nômô thêthôŋ lôk nômô mabuŋ lôk bôk lo loŋ nundum avômalô kapôlôŋiŋ mavi esak lôk malemimkilik esak nosopa auk mavi. Kobom takêntêk intu hadum ba avômalô sapên êyê nena mavi ba leŋiŋmavi anôŋ. ⁹ †Nôm takatu ba yahik thô lôk yahanar ba môlô olaŋô lôk ôyê yahadum intu nosopa. Ma Wapômbên anyô yôhok anên ôdôŋ da tem êmô imbiŋ môlô.

Pol hêv lamavi hadên avômalô Pilipai

¹⁰ Yalerŋmavi anôŋ hathak Anyô Bêŋ. Lêk ma môlôda uik unim auk liŋ ba ôêv ya sa. Yahayala nena sêbôk ma môlô lemimhabi ya, ma doŋtom loŋôndê atu ba nônêm ya sa ma mi. ¹¹ Malêla takatu ba hapôm ya, êŋ ma yalerŋmavi iyom. Auk êŋ intu yahayala ba miŋ nosorŋ nena ya nômkama mi ba intu yahanar abô êntêk ami. ¹² Ya anyô lôkmaŋgiŋ mena ya anyô thavuthiŋ, yalerŋviyak mena yahama kisi, ya anyô nômkama bêŋ mena ya anyô nômkama mi, auk takên bôk hapôm ya lôbôlôŋ ba yahayala katô anôŋ ba intu miŋ nômbên ami. ¹³ ††Kilisi anên lôklokwaŋ iyom intu havalorŋ ya loŋ ba hêv malaiŋ takêntêk vê hêk ya.

¹⁴ Ma doŋtom malaiŋ takatu ba hapôm ya ma môlô lêk udum kobom mavi ba lemimhikam hathak ya ba

ôêv ya sa. ¹⁵ †Yalerŋhabi môŋ anôŋ sêbôk atu ba yahanar Abô Mavi bêŋ hadên môlô avômalô Pilipai. Vêm ma yahatak môlônim plovins Masedonia ba yaha ma môlô Pilipai iyom ôêv da ek hêv ya sa ma nê êvhaviŋ ôdôŋ yaŋ miŋ idum aên ami. Môlôda intu oyala ku êŋ. ¹⁶ Ma yahamô Tesalonaika ma môlô ôêv ya sa vêm ma môlô ôêv ya sa hathak loŋbô. ¹⁷ Ma doŋtom miŋ yamalerŋkilik hathak môlônim da lomaloma ami. Mi. Yamalerŋkilik hathak ku atu ba halumbak ba hadum Wapômbên lamavi anôŋ hadên môlô. ¹⁸ Môlônim da takatu ba Eaploditus hêv hadên ya ma lêk hayô abôlêk siŋ ba halelope ba intu miŋ lemimmalaiŋ ami. Da takên ma hatôm da ôv mavi ba Wapômbên hawa lôk lamavi. ¹⁹ Ma yenaŋ Wapômbên tem eyabiŋ môlô esak anên lôkmaŋgiŋ atu ba hamô Yisu Kilisi kapô. ²⁰ Aên ba nanêm alalôaniŋ Kamik Wapômbên anên athên lôkmaŋgiŋ esak leŋ êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôŋ.

Pol hanarŋ waklêvôn hadên avômalô Pilipai

²¹ Nônêm yalerŋmavi êndên avômalô matherŋ lôkthô esak Yisu Kilisi anên athên. Ma nê êvhaviŋ takatu ba êmô haviŋ ya êv iniŋ leŋiŋmavi hadên môlô haviŋ. ²² Avômalô matherŋ lôkthô êv iniŋ leŋiŋmavi hadên môlô. Ma nê takatu ba idum ku hamô Sisa anên unyak êpôviŋ ek nêndêm leŋiŋmavi êndên môlô imbiŋ.

²³ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anên wapôm eyabiŋ môlô dahôlômim.

† 4:9 Lom 16:20 †† 4:13 2Ko 12:10

‡ 4:15 2Ko 11:9

Kolosi

Abô mônj

Pol hatô kapya êntêk hadên avômalô êvhaviñ anênj Kolosi. Pol miñ bôk hi Kolosi ami. Ma donjom Epaplas bôk hamô Epesus ba halanjo Pol anênj abô ba hêvhaviñ. Êñ ma hawa Abô Mavi êñ ba hi hananjo bênj hadên avômalô Kolosi.

Kêdônwaga abôyanj êv auk lokbanj hadên avômalô êvhaviñ anênj Kolosi. Ba intu Pol hatô ek epesanj ininj auk lôk embatho ininj êvhaviñ loj.

Hamô koladônj ma hatô kapya êntêk hadênj 60 AD la.

Pol hananjo anênj lamavi

1 Ya Pol, Yisu Kilisi anênj aposel hathak Wapômbênj da anênj lahaviñ lôk alalôaniñ aiyanj Timoti, yai ato kapya êntêk ² hadên avômalô matherj takatu ba êmô majanj anênj Kolosi. Mólô ma yêlôaniñ aiyanj takatu ba ômô haviñ Kilisi.

Alalôaniñ Kamik Wapômbênj anênj wapôm lôk labali êmô imbiñ mólô.

Mek lenjijmavi hathak avômalô Kolosi

³ †Yêlô aterj mek ma athak ananj lenjijmavi wak nômbênj intu hathak mólô hadênj Wapômbênj, alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj Lambô ⁴ ††ek malê nena bôk alanjô nena mólô ôêv malemim ek nôm mavi takatu ba Wapômbênj bôk hapôpêk yôv ek mólô hêk malak lenj. Mólô bôk olanjo abô hathak nôm mavi takênj yôv halôk Wapômbênj anênj Abô Mavi atu ba avanônj. Aênj ba yêlô alanjô nena mólô ôêvhaviñ Yisu Kilisi lôklokwanj ba lemimhaviñ avômalô matherj lôkthô. ⁶ Abô Mavi êñ bôk halêm ek mólô ma lêk hik anônj ba hêv lijsinj haveñ pik lôkthô. Hatôm atu ba bôk hadum hadênj mólô hadênj wak atu ba olanjo lôk oyala abô avanônj hathak Wapômbênj anênj wapôm aleba lêk. ⁷ †Epaplas bôk hadônj mólô hathak abô êñ yôv. Yani ma yêlôaniñ aiyanj ba hadum ku haviñ yêlô ma yêlô lenjijhaviñ yani. Yani ma Kilisi anênj anyô ku majanj te ek hêv mólô sa.

⁸ Ma bôk hananjo hadênj yêlô hathak mólônim lemimhaviñ takatu ba Lovak Matherj hêv.

⁹ ††Waklavônj abô êñ hayô ek yêlô ma miñ atak mek ek mólô ami. Ma athak aterj mek ek Wapômbênj anênj Lovak Matherj nêv auk lomaloma êndênj mólô ek noyala Wapômbênj anênj lahaviñ katô. ¹⁰ Yêlô aterj mek êñ ek mólô nômô êtôm Anyô Bênj anênj lahaviñ ek indum yani lamavi esak nômbênj atu ba mólô udum. Êñ ma

† 1:3 Ep 1:15-16 †† 1:4-5 Ep 1:15; 1Pi 1:4 † 1:7 Kol 4:12; Plm 23 †† 1:9 Ep 1:16-17

tem unim ku mavi lomaloma injik anônj lôk auk hathak Wapômbênj tem indumbak bênj. ¹¹ ††Ma embatho mólô loj esak lôklokwanj lôkthô atu ba halêm anênj yanida anênj lôklokwanj lôkmanjij ek malanj la hapôm mólô, ma numinj lôklokwanj lôk nômô malinjyaô. ¹² †††Ma nômbôam ba nônmêm lemimmavi êndênj Kamikbênj. Yani hêv athênj hadênj mólô ek noja unim sam imbiñ avômalô matherj takatu ba êmô anênj loj deda. ¹³ †††Yani hawa alalô vê hêk momanjiniñ anênj lôklokwanj ba hadô alalô hamô Namalô anênj loj lôklijnyak kapô. Yani lahaviñ Namalô êñ ba ¹⁴ †††Namalô êñ iyom intu hêv alalôaniñ kambom vê ba halate alalô hale yaiñ.

Kilisi hamô nômkama lôkthô vulinj

¹⁵ †††Kilisi hawa Wapômbênj atu ba anyôla miñ hatôm ênjê ami anênj dahô. Yani ma Wapômbênj nakadurj mônj ba hamô vulinj ek nômkama lôkthô atu ba Wapômbênj hapesanj. ¹⁶ Hathak Kilisi ma Wapômbênj hapesanj nômkama lôkthô anênj lenj lo pik, vi ma hatôm nagê ma vi ma miñ hatôm nagê ami hatôm anjela lôk ininj avaka ma ininj nê bênjbênj lôk lôklokwanj takatu ba hêk kapô. Hapesanj nômkama lôkthô hathak Kilisi ek nêv athênj bênj êndênj yani. ¹⁷ †††Kilisi hamô hamônj vêm ka nômkama lôkthô habitak. Ma havalonj nômkama lôkthô loj ba intu êmô tininj. ¹⁸ †††Yani bôk hadum ba avômalô ôdônj êvhaviñ lôkthô ibitak ba intu hamô hatôm avômalô êvhaviñ lôkthô ininj wakadôk. Ma thêlô ma yani lijkupik. Yani ma anyô mônj atu ba haviyô anênj njama ek avômalô njama lôkthô ba intu hamô vulinj ek nômkama lôkthô. ¹⁹ †††Wapômbênj lamavi ek anênj auk lôkmala lôkthô hamô Namalô kapô. ²⁰ †††Hathak Kilisi Wapômbênj hapôpêk lojônndê ek etauvinj nômkama sapênj anênj lenj lo pik ek nêvô la-

†† 1:11 Ep 1:19; 3:16 ††† 1:12 Ep 1:11,18 ††† 1:13 Luk 22:53; Ep 2:2 † 1:14 Ep 1:7 †† 1:15 Jon 1:18; 2Ko 4:4 ††† 1:17 Jon 1:1; 8:58 †† 1:18 Ap 26:23; Ep 1:22-23; ALK 1:5 ††† 1:19 Kol 2:9 †† 1:20 Ep 1:10

bali imbiņ yani. Hadum nôm êņ hathak Kilisi anêņ thalalenj atu ba hangasô hathak a.

²¹ †Sêbôk ma mólô ômô daimbô ek Wapômbênj. Ba udum kambom lomaloma ba intu unim auk hapôlik hathak yani. ²² ††Ma doņtom lêk hathak Kilisi anêņ ņama liņkupik, hatauviņ mólô ek nômô labali imbiņ yani lôk mathenj ma mabuņ lôk kambom mi êņjêk yani ma. ²³ Aênj ba nobaloni unim ôêvhaviņ loņ ba numiņ lôklokwanj ek miņ nupu ami. Ma nônêm malemim ek nôm mavi takatu ba Abô Mavi hik thô ma miņ notak ami, êņ ma tem nôpôm mek mavi takênj. Mólô bôk olanj Abô Mavi êņ yôv. Ma bôk enaņ bênj hadênj avômalô pik luluvu. Ya Pol intu, Abô Mavi êņ anêņ anyô ku.

Pol hêv avômalô mathenj sa

²⁴ Ma lêk yalenj mavi hathak vovaņ takatu ba hapôm ya ek nêm mólô sa. Kilisi bôk hawa vovaņ vi, aênj ba anêņ avômalô êvhaviņ tem neja vovaņ êņ vi imbiņ. Thêlô ma yani liņkupik ma vovaņ êntêk ba yahawa hêv Kilisi anêņ liņkupik sa ek vovaņ sapênj atu ba Kilisi hawa ni êyô anêņ daņ. ²⁵ †Wapômbênj hêv ku hadênj ya ba yahabita avômalô êvhaviņ iniņ anyô ku ek yanaņ anêņ abô lôkthô bênj êndênj mólô avômalô loņ buyaņ. ²⁶ ††Abô êņ ma abô lôk kup ba bôk havuņi hêk loņ kapô ek avômalô bôsêbôk bôlada halêm ba halêm. Ma doņtom lêk hik thô halêm yaiņ ek anêņ avômalô mathenj. ²⁷ Wapômbênj lahaviņ thêlô neyala abô lôk kup êņ. Ma abô lôk kup êņ ma abô lôkmaņgiņ anôņ atu ba habitak ek nêm mólô avômalô loņ buyaņ sa hatôm hêv avômalô Israeļ sa. Ma abô lôk kup êņ ma aêntêk. Kilisi hamô mólô ņê loņ buyaņ kapô ba intu ôêv malemim ek nômô Kilisi anêņ lôkmaņgiņ kapô. ²⁸ Aênj ba intu yêlô anaņ Kilisi bênj hadênj avômalô sapênj. Yêlô adônj lôk anaņ abô lôklokwanj hathak auk mavi sapênj ek thêlô lôkthô nimbitak ņê mabuņ anôņ imbiņ Kilisi ek ini nêmô Wapômbênj ma. ²⁹ ††Ba intu yahadum ku bênj lôk vovanik hathak Kilisi anêņ lôklokwanj atu ba hadum ku bênj hamô yakapôlônj.

2 Yalenj haviņ mólô noyala nena yahadum ku lôk vovanik bênj ek mólô lôk avômalô Laodisia lôk avômalô êvhaviņ lôkthô atu ba miņ bôk êyê ya ami. ² Yahadum ku êņ ek yambatho mólô lôkthô kapôlômim loņ ek nosak doņtom lôk lemimbiņ am ek noja auk lôkmaņgiņ sapênj ek noyala Wapômbênj anêņ auk atu ba havuņi katô. Auk êņ ma Kilisi da. ³ ††Ma auk lôkmaņgiņ lôk auk bênj sapênj havuņi hamô yani kapô hatôm payeņ mavi ek nêm alalô sa.

⁴ †††Yahanaņ abô takênj ek anyôla miņ êmbôv mólônim auk esak abô lêlêyaņ mavi la ba esau mólô ami. ⁵ †Miņ yahamô haviņ mólô ami, ma doņtom yadahôlônj hamô haviņ mólô. Ma yahayê mólô ômô thêthônj mavi ba ôêvhaviņ Kilisi lôklokwanj ba intu yalenj mavi anôņ.

Lôkmala lukmuk

⁶ Bôk owa Yisu Kilisi hatôm unim Anyô Bênj yôv. Ba intu nômô imbiņ yani aênj iyom. ⁷ ††Numiņ lôklokwanj êtôm alokwanj lôk ņgalôk ma nodav unim ôêvhaviņ êyô mólô yani ek unim ôêvhaviņ imbitak lôklokwanj êtôm atu ba bôk êdônj mólô. Ma nônêm lemimmavi êndênj Wapômbênj êtôm ņaņ hasôv halôk bônj.

⁸ Noyabiņ am dedaņ mavi ek avômalô vi miņ nesau mólô esak auk pik lôk abô takatu ba hayovak oyaņ ami. Ôêvhaviņ iniņ abô ma hatôm etak o halôk kola kapô. Thêlô ewa auk takênj halêm anêņ auk bô lôk ņgôk takatu ba eyabiņ pik ma miņ Kilisi ami ⁹ ††tek malê nena Wapômbênj anêņ auk lôkmala sapênj hamô Kilisi liņkupik kapô. ¹⁰ ††Yani hamô vuliņ ek lôklokwanj lôk athênj bênj lôkthô. Mólô ômô haviņ yani ba intu Wapômbênj hêv anêņ lôkmala hadênj mólô ba lôkmala êņ intu hangasô hayô mólô vôv. ¹¹ †††Ma tabô enjgothe kupik hik anôņ hamiņ mólô takatu ba ôêvhaviņ Kilisi. Miņ enjgothe kupik hathak baheriņ ami. Mi, Kilisi da hadum ku hêk mólô kapôlômim ba hadabênj mólônim kapôlômim bô vê. ¹² ††Ba uthik ņaņ ma Wapômbênj halav mólô haviņ Kilisi. Ma hathak unim ôêvhaviņ Wapômbênj anêņ lôklokwanj atu ba hik Kilisi liņ ma hik mólô liņ haviņ.

¹³ ††Sêbôk atu ba Kilisi miņ hanjgothe kapôlômim bô vê ami denaņ, ma kapôlômim bô êņ havaloni mólô loņ ba udum kambom lomaloma lôk ômô hatôm ņê ņama. Êņ ma Wapômbênj hêv unim kambom sapênj vê ba hadum ba ômô lôkmala haviņ Kilisi. ¹⁴ †††Sêbôk ma alalô lenjônônj kôtônj ba abuliņ abô balabuņ ba intu tem injik i liliņ ba nêm vovaņ êndênj alalô. Ma doņtom Wapômbênj hamiņ abô balabuņ anêņ vovaņ takênj loņ siņ ba hik loņ hathak a haviņ Kilisi. ¹⁵ Ma hathak Kilisi anêņ ņama hathak a, ma Wapômbênj hamô ņgôk bênjbênj lôk ņgôk lôk athênj lu ba hêv iniņ nômkama vovak vê. Vêm ma halom thêlô ba hi hadô hamiņ avômalô maleniņ ma hêv mama bênj hadênj thêlô.

Abô hathak ņê pik iniņ balabuņ

¹⁶ †††Aênj ba ņê doho etatale mólô hathak nôm takatu ba oaņ lo unum ma waklavônj ôêv yeņ lo waklavônj ayônj lukmuk ma waklavônj Sabat, êņ ma miņ nodanj iniņ abô ami. ¹⁷ ††††Nôm takênj lôkthô ma yaôna ma hatôm dahô atu ba halêm hamônj ek alalô nagê vêmam ka miņ nôm anôņ embeņ yam. Ma nôm anôņ êņ ma Kilisi da. ¹⁸ Avômalô doho esopa iniņ auk bô ba ebam i oyaņ hathak iniņ kobom êv yeņ. Thêlô enaņ nena thêlô etauiņ i ba esopa iniņ niaviņ takatu ba êyê ba intu êv yeņ hathak aņela. Miņ notak i ek netatale mólô ba nê nêm unim vuli mavi vê ami. ¹⁹ ††††Nê êņ miņ evaloni Kilisi atu ba hatôm lenjliņkupik anêņ wakadôk loņ ami. Lenjliņkupik êņ ma ņê êvhaviņ Kilisi. Ma

† 2:7 Ep 3:17 ††† 2:9 Jon 1:14,16 †† 2:10 Ep 1:21-22
 ††† 2:11 Lom 2:29 †† 2:12 Lom 6:4 ††† 2:13 Ep 2:1,4-5 ††††
 2:14 Ep 2:14-16; 1Pi 2:24 †††† 2:16 Lom 14:1-13 †††† 'Sabat' ma
 abô Hiblu ma anêņ ôdônj nena, 'Waklavônj neja lovak.' 18 2:17 Hib
 8:5 19 2:19 Ep 2:21; 4:16

† 1:21 Lom 5:10; Ep 2:12 †† 1:22 Lom 5:10; Ep 5:27 †† 1:25
 Ep 3:2,7-8 ††† 1:26 Lom 16:25-26; Ep 3:5,9 ††† 1:29 Ep 3:7,20; Plp
 4:13 †††† 2:3 1Ko 1:24,30 †††† 2:4 Lom 16:18 † 2:5 1Ko 5:3

hathak hayabiņ leņviņkupik êņ lôkthô dedauņ mavi ek nimitak lôklokwaņ ba nedahaliņ i mavi ma nindumbak esak lôklokwaņ atu ba Wapômbêņ hêv.

²⁰ †Môlô bôk oma yôv haviņ Kilisi ba intu ņgôk takatu ba eyabiņ pik êntêk ma miņ eyabiņ môlô ami. Ma osopa pik anêņ balabuņ hatôm pik hayabiņ môlô denaņ eka? ²¹ Pik anêņ balabuņ hanaņ nena, “Miņ ombaloņ ami! Miņ nonņgwaņ ami! Miņ ôsôm ami!” ²² ††Balabuņ takêņ halêm anêņ avômalô pik iniņ auk lôk iniņ abô takatu ba êdôn ba enaņ hathak nôm takatu ba aņ lo anum iyom vêm ma mi. ²³ Nê takatu ba êdôn balabuņ takêņ esonē nena balabuņ êņ ma auk mavi ek nêm avômalô sa ek nênenē yeņ lôk nênenē vovaņ êndêņ leņviņkupik ek indum Wapômbêņ lamavi. Ma doņtom mi, balabuņ takêņ miņ hatôm nêm avômalô sa ek netak iniņ thethaņak ami.

Alalô aviyo ba awa lôkmala haviņ Kilisi

3 †Aêņ ba Wapômbêņ bôk hik môlô liņ haviņ Kilisi ba ômô lôkmala. Ma lêk Kilisi hamô Wapômbêņ baņ vianônġ hamô malak leņ. Ba intu nômô lêlê esak nômkama malak leņ iyom. ² ††Ma nônêm auk esak nômkama vuliņ, ma miņ nômkama pik ami. ³ Môlô bôk oma yôv ba unim lôkmala hakopak hamô haviņ Kilisi atu ba hadahaliņ haviņ Wapômbêņ. ⁴ Kilisi ma môlônim lôkmala ba anêņ waklavônġ endelêm ma tem nôleņ yaiņ imbiņ yani lôk anêņ lôkmaņġ.

⁵ ††Aêņ ba ņġwik kambom pik sapêņ atu ba hamô môlô kapôlômim vônô: sek waliliņ lôk auk lônġôlônġ ma thethaņak lôk leņġhaviņ kambom lôk maleņġkilik hathak nômkama. Maleņkilik ma hatôm êv yeņ hathak ņgôk. ⁶ Avômalô leņônđônġ kôtônġ intu ethak idum nôm takêņ ba intu tem nêpôm Wapômbêņ anêņ lamaniņ. ⁷ Sêbôk ma môlô ômô aêņ ba osopa loņônđê kambom takêntêk haviņ. ⁸ †††Ma doņtom lêk ma notak kambom sapêņ atu ba hamiņ môlô kapôlômim aêntêk: lemimmaniņ lôk lemimņaņa ma kapôlômim kambom lôk onañ abôma hathak avômalô vi lôk onañ abô kambom. ⁹ †††Môlô bôk otak kapôlômim bô lôk anêņ kambom lomalomaya yôv. Ba intu miņ nonañ abôyaņ êndêņ môlôviyaņ ami. ¹⁰ †Ma lêk owa kapôlômim lukmuk. Ma wak nômbêņ intu ma Wapômbêņ atu ba hapesaņ kapôlômim lukmuk êņ hadum ek imbitak êtôm yanida anêņ dahô ek noyala yani mavi anônġ. ¹¹ ††Ba intu avômalô takatu ba bôk ewa kapôlônġiņ lukmuk yôv, lôkthô ma êtôm doņtom iyom. Avômalô Israeļ lôk avômalô loņ buyaņ, ma vi atu ba enġothe kupik lôk vi atu ba miņ enġothe ami, ma vi atu ba nê kamuņ lôk vi atu ba alonaņ anônġ, ma vi atu ba êmô alaņsi vibiņ lôk vi atu ba idum ida iniņ ku, lôkthô êtôm doņtom iyom. Kilisi intu bêņ ek nômbêņ takêņ lôkthô ba hamô haviņ alalô sapêņ.

¹² †††Wapômbêņ lahaviņ môlô ba bôk habi baņ hayô hêk môlô ek numbitak anêņ avômalô mathêņ. Ba intu

numbuliv am siņ esak kobom leņġhiki hatôm vovaņ haliņ anyô lôk nundum mavi êndêņ anyô yaņ ma no-tauviņ am ba nômô labalina lôk maliņyaô. ¹³ ††Ma anyô te hawa auk lokbaņ hathak yaņ ma embalonġ kapô loņ. Ma malem thêlêv hathak anyô yaņ ma otak anêm kapôlôm kambom êņ. Anyô Bêņ bôk hêv anêm kambom vê yôv, ba intu undum aêņ iyom. ¹⁴ †††Ma ôkôk leņġhaviņ êyônġêk nôm takêņ vôv. Leņġhaviņ havalonġ lôkthô loņ majaņ anônġ.

¹⁵ ††Môlô lôkthô bôk othak doņtom ba ubitak Kilisi anêņ liņkupik doņtom ba halam môlô ek nômô yôhôk imbiņam. Ba intu notak Kilisi anêņ yôhôk ek eyabiņ môlô kapôlômim. Ma nônêm lemimmavi êndêņ Wapômbêņ wak nômbêņ intu sapêņ. ¹⁶ †††Nômbôlô Kilisi anêņ abô êmô kapôlômim siņ ek nôndônġ lôk ņġwik auk mavi sapêņ thô imbiņ am. Nônêm yeņ atu ba hêk Wapômbêņ anêņ kapya yeņ lôk yeņ mathêņ lôk yeņ atu ba Lovak Mathêņ hêv ek nônêm lemimmavi êndêņ Wapômbêņ êndôk kapôlômim. ¹⁷ †††Nômkama lôkthô atu ba môlô udum ba onañ ma nundum lôkthô esak Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ athêņ. Ma hathak yani ma nônêm lemimmavi êndêņ Kamik Wapômbêņ.

Pol anêņ abô hadêņ nê mathêņ lodônġlodôn

¹⁸ †††Môlô avi lôk anyô, nômô unim anyô vibiņ. Êņ ma mavi ek avi atu ba hasopa Anyô Bêņ.

¹⁹ †††Ma môlô anyô, lemimimbiņ vônimi ma miņ nosaņ i ami.

²⁰ ††Ma môlô avômena, nôwê lemami lo lemtami iniņ abô sapêņ vibiņ. Nôm êņ hadum Anyô Bêņ lamavi.

²¹ ††Ma môlô lami miņ nosaņ i kakapuk ami, êņ ma tem undum nalumi maleņġiņ tiyamtiyam.

Pol anêņ abô hanaņ hadêņ nê ku lôk anêņ alaņsi

²² ††Ma môlô vi atu ba lôk alaņsi, nôwê unim alaņ iniņ abô sapêņ vibiņ. Ma unim alaņ hamô mena mi la, ma nundum iniņ ku dedauņ mavi. Ma miņ nundum unim ku mavi êndêņ wak takatu ba yani hamô ek nêm lamavi êndêņ yani iyom ami. Mi, nôkô ek Anyô Bêņ ba nundum unim ku sapêņ lôk kapôlômim. ²³ Ba intu ku alêla takatu ba udum ma nundum lôk kapôlômim êtôm udum Anyô Bêņ anêņ ku ma miņ nê pik iniņ ami. ²⁴ Êņ ma oyala nena ku takatu ba udum ek unim anyô bêņ, êņ ma Anyô Bêņ Kilisi anêņ ku ba lemimimbi nena tem injik ku anêņ vuli sam êndêņ môlô. ²⁵ ††Ma doņtom opalêla takatu ba idum kambom ma tem neja kambom êņ anêņ vuli viyaņ. Wapômbêņ hathak hadum aêņ hadêņ avômalô lôkthô ba miņ lahavi iniņ athêņ ami.

4 †††Ma môlô alaņsi takatu ba unim nê ku êmô, noyala nena unim Anyô Bêņ doņtom aêņ iyom hamô malak leņ. Ba intu nundum kobom thêthônġ lôk mavi êndêņ i.

† 2:20 Gal 4:3,9; 1Ti 4:3 †† 2:22 Mat 15:9 † 3:1 Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20 †† 3:2 Mat 6:33 †† 3:5 Lom 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6 ††† 3:8 Ep 4:25-29; 5:4 ††† 3:9 Ep 4:22,25 § 3:10 Ep 4:24 †† 3:11 Gal 3:28 ††† 3:12 1Pi 2:9

§† 3:13 Ep 4:2,32 §†† 3:14 Lom 13:8-10 †† 3:15 1Ko 12:27; Ep 4:4; Plp 4:7 §† 3:16 Ep 5:19 §†† 3:17 1Ko 10:31; Ep 5:20 §†† 3:18 Ep 5:22 §††† 3:19 Ep 5:25 18 3:20 Ep 6:1 19 3:21 Ep 6:4 20 3:22 Ep 6:5-8 21 3:25 Lom 2:11 22 4:1 Ep 6:9

Pol hapôviñ thêlô ek neterj mek

²†Môlô nônêm lêlê ba noterj mek lemimvidorj lôk nônêm lemimmavi êndêñ Wapômbên. ³††Ma noterj mek ek yêlô imbiñ ek Wapômbên nêm balan vê ek yêlô nanan anêñ abô hathak Kilisi atu ba havunji êlêm yaiñ. Abô êñ intu lêk yahamô koladôn hathak. ⁴ Ba intu noterj mek ek yanarj abô êñ ni yaiñ êtôm Wapômbên anêñ laharviñ ek avômalô sapêñ neyala.

⁵†Ômô harviñ nê takatu ba miñ êvhariñ ami, ma nomberj lôk auk mavi wak nômbên intu ma nômbôlêm loñondê atu ba nunjwik Kilisi thô êndêñ i. ⁶††Undum ek anêm abô sapêñ ida yôhokna êtôm nôm lôk ngwêk ek oyala loñondê ôwê avômalô tomtom iniñ abô viyarj mavi.

Pol hêv Tikikus lo Onesimiba i Kolosi

⁷†Alalôaniñ aiyarj anôn Tikikus tem enarj êndên môlô esak malêla takatu ba hapôm ya. Yani ma anyô ku majarj te ba hathak hadum Anyô Bêñ anêñ ku harviñ ya. ⁸††Yahêv yani hathôk hathak ôdôn êntêk ek enarj nena lêk yêlô amô aisê ek indum môlô kapôlômim mavi. ⁹††Ma yahêv alalôaniñ aiyarj anôn Onesimi hathôk harviñ Tikikus. Yani ma môlôda te atu ba hamij majarj. Thai tem nenan esak nôm takatu ba habitak loñ êntêk.

Pol hêv thêlônij leñijmavi hadên avômalô Kolosi

¹⁰†Alistakas atu ba hamô koladôn harviñ ya hêv anêñ lamavi hadên môlô. Ma Mak, Balabas anêñ naha hêv

† 4:2 Ep 6:18; Plp 4:6 †† 4:3 Lom 15:30; Ep 6:19 † 4:5 Ep 5:15-16 †† 4:6 Ep 4:29; 1Pi 3:15 †† 4:7 Ep 6:21 ††† 4:8 Ep 6:22 ††† 4:9 Plm 10-12 † 4:10 Ap 12:12; 13:13; 15:37-39; 2Ti 4:11

anêñ lamavi hadên môlô harviñ. Mak hathôk ek môlô ma nosopa abô takatu ba bôk yahanarj ba noja yani thô. ¹¹ Ma Yisu ôpatu ba elam nena Jastas hêv anêñ lamavi harviñ. Anyô lô êntêk êv ya thêvô bêñ anôn. Thêlô êñ ma nê Israe ba idum ku enarj abô hathak Wapômbên anêñ loñ lôkliñyak harviñ ya. Israe miñ bêñ anôn êmô harviñ ya ami. Mi, thêlô lô êntêk iyom.

¹²††Eaplas, ma môlôda te, hêv anêñ lamavi hadên môlô. Yani ma Yisu Kilisi anêñ anyô ku ba hathak havalonj môlô loñ lôklokwanj hathak mek ek môlô nu-miñ êtôm nê talan ek noyala Wapômbên anêñ laharviñ katô. ¹³ Yahanarj avanôn biñ nena yani hathak hadum ku bêñ hathak môlô lôk avômalô Laodisia lo Hielapolis. ¹⁴††Alalôaniñ aiyarj anôn dokta Luk lôk Dimas êv iniñ leñijmavi hadên môlô harviñ.

¹⁵ Nônêm yanarj yalenj mavi êndên aiyarj thêlô anêñ Laodisia lôk Nimpa ma nê êvhariñ takatu ba êv yerj êmô anêñ unyak.

¹⁶ Môlô te hasam kapya êntêk hadên môlô yôv, ma nônêm ni êndên avômalô êvhariñ anêñ Laodisia ek nesam imbiñ. Ma kapya atu ba yahato ek Laodisia, thêlô nindum aên iyom ek môlô nosam. ¹⁷††Ma nonarj êndên Alkipus nena, "Ku atu ba Wapômbên hêv hadên o, ma undum ku êñ dedaun mavi."

¹⁸††Ya Pol, hathak yada yabarenj ma yahato yalenj mavi êntêk hadên môlô. †† Yahamô koladôn ba intu lemimimbi ya. Wapômbên anêñ wapôm êmô imbiñ môlô.

† 4:12 Kol 1:7; Plm 23 †† 4:14 Plm 24 †† 4:17 Plm 2 †† 4:18 1Ko 16:21 †† Anyô yarj hêv Pol sa ba hatô anêñ abô halôk kapya. Ma Pol da hatô anêñ lamavi iyom hathak yanida barj. Nôñgô Lom 16:22.

1 Tesalonaika

Abô mônj

Tesalonaika ma malak bèn hamô ngwêk danj. Avômalô loj ênj ma hatôm 200,000. Plovins Masedonia iniñ gavman êmô Tesalonaika ba eyabiñ plovins.

Pol bôk hawa Abô Mavi ba hi Tesalonaika, ma doñtom nê Israeël doho lenjmanij. Ba intu hasôv ba hi Belia vêm ma hi Atens vêm ma hi Kolin (Ap 17-18). Yani hayô loj ênj ma hato kapyâ êntêk hadênj avômalô Tesalonaika. Yani bôk hamô haviñ avômalô Tesalonaika sawa bidonj ma hatak i kethenj ba hi ba intu hato ek embatho iniñ êvhaviñ loj ek nimiñ lôklokwanj esak malaiñ. Ma hato abô hathak Wapômbênj anênj lahaviñ takatu ba nêmô lo nemberj esak lôk malêla takatu ba tem êpôm nê êvhaviñ takatu ba bôk ema hadênj waklavônj atu ba Yisu miñ halêm pik ami denañ.

Êntêk ma Pol anênj kapyâ mônj atu ba hato hi ek thêlô hadênj 51 AD la.

Pol hêv lamavi

1 †Ya Pol ma Silas lo Timoti ato kapyâ êntêk hadênj môlô avômalô ôêvhaviñ takatu ba ômô haviñ Kamik Wapômbênj lo Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj Tesalonaika.

Wapôm lôk labali êmô imbiñ môlô.

Pol lamavi hathak avômalô Tesalonaika iniñ êvhaviñ

² Wak nômbênj intu sapênj ma yêlô aêv lenjmanij hadênj Wapômbênj hathak môlô sapênj ba aterj mek ek môlô ma miñ atak ami. ³ ††Yêlô amô alalôaniñ Kamik Wapômbênj thohaviloma ba lenjhabi môlônim ôêvhaviñ anênj ku lôk lemimhaviñ avômalô ba ôêv i sa lôk ôêv malemim ek alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj waklavônj endelêm ba umiñ lôklokwanj.

⁴ Aiyanj thêlô, Wapômbênj lahaviñ môlô ba yêlô ayala nena bôk halam môlô yôv ek numbitak yani anênj ⁵ †ek malê nena mônj anônj ma yêlô aêv Abô Mavi hadênj môlô ma miñ halêm hatôm abô oyanj ami. Mi, halêm haviñ lôkliñyak lôk Lovak Matherj ma kapôlônij anônj. Ma môlô oyala kobom takatu ba yêlô bôk adum amô môlô malêvônj ek hêv môlô sa. ⁶ ††Wak ênj ma môlô ôpôm malaiñ lomaloma, ma doñtom owa abô takatu thô lôk kapôlômim mavi atu ba halêm anênj Lovak Matherj. Udum aênj ba intu osopa yêlô lôk Anyô Bênj venjngwam. ⁷ Ênj ma hatôm môlô uik lojônndê mavi thô hadênj avômalô êvhaviñ sapênj anênj plovins Masedonia lo Akaia. ⁸ Ma anênj môlô ma Anyô Bênj anênj abô hi yaiñ ba halarj hatôm lavuak hêk Masedonia lo Akaia. Ma doñtom miñ hamô loj ênj iyom ami. Mi, avômalô pik sapênj elanjô abô hathak môlônim ôêvhaviñ

† 1:1 Ap 17:1-9 †† 1:3 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 ‡ 1:5 1Ko 2:4-5
†† 1:6 Ap 17:5-9

Wapômbênj. Aênj ba yêlô a loj buyanj ma thêlô bôk elanjô yôv. ⁹ Ma enanj nena môlô owa yêlô thô mavi anônj ba otak unim ngôk ma ole am liliñ ek udum Wapômbênj avanônj atu ba hamô lôkmala anênj ku. ¹⁰ Lôk oyabiñ anênj Nakadanj atu ba bôk hik liñ hêk ñama. Yisu tem êlêm anênj lenj ek nêm alalô vê ênjêk waklavônj lamanij atu ba tem imbitak emberj yam.

Pol anênj ku takatu ba bôk hadum hêk Tesalonaika

2 Aiyanj thêlô, môlô oyala nena yêlô bôk ayô amô haviñ môlô ma miñ aêv yak ami. Mi, ku ênj hik anônj. ² ††Ma môlô oyala nena yêlô bôk awa vovanj lôk mama hêk Pilipai. Vêm ma yêlô atak Pilipai ba a môlônim loj ma Wapômbênj havatho yêlô loj ba hêv yêlô sa ek miñ nakô esak nê lôklokwanj takatu ba imiñ yêlô loj siñ ami. Aênj ba intu ananj Wapômbênj anênj Abô Mavi hadênj môlô. ³ Abô takatu ba yêlô asonj môlô lokwanj miñ halêm anênj auk lokbanj lôk auk lônggôlônj ma adum ek nasau môlô ami. ⁴ ††Mi anônj. Wapômbênj bôk hayê yêlô nena hatôm ba intu hatak ku nananj anênj Abô Mavi bênj halôk yêlô bahenij. Aênj ba yêlô miñ ananj abô ek indum avômalô lenjmanij ami. Mi, yêlô adum ek indum Wapômbênj atu ba hatitiñ yêlô kapô mavi. ⁵ Môlô oyala nena yêlô miñ ananj abô ek nadôk môlô lemim mena nasau môlô ek naja môlônim nômlate ami. Mi anônj, Wapômbênj da hamô ba hayê yêlô. ⁶ Ba intu miñ adum ek môlô mena avômalô la nebam yêlô ami.

⁷ Yêlô ma Kilisi anênj aposel ba intu hatôm natenj môlô ek nônm yêlô sa. Ma doñtom dô, yêlô bôk amô labali mavi haviñ môlô hatôm avi te hayabiñ anênj nali. ⁸ Sêbôk ma yêlô lenjmanij môlô bênj anônj ba intu yêlô lenjmanij ba aêv Wapômbênj anênj Abô Mavi hadênj

‡† 2:2 Ap 16:19-24; 17:1-9 ††† 2:4 Gal 1:10

môlô lôk yêlô aêv yêlôda haviņ ek malê nena yêlô leņiņhaviņ môlô bêņ anôņ. ⁹ †Aiyaņ thêlô, lemimimbi ku takatu ba yêlô bôk adum amô haviņ môlô. Yêlô amô ek anaņ Wapômbên anêņ Abô Mavi, ma doņtom wak lo bôlôvôņ ma adum ku bêņ haviņ ek napôm nôm naņgaņ ek nêĵ leņiņkupik sa. Yêlô adum aêņ ek miņ nanêĵ malaiņ te êndêņ môlô ami. ¹⁰ Môlô lôk Wapômbên oyala nena yêlô bôk adum kobom mathêņ lôk thêthôn ma kambom mi hêk avômalô maleniņ hadêņ môlô avômalô takatu ba ôêvhaviņ. ¹¹ ††Ma môlô oyala nena yêlô bôk adum hadêņ môlô tomtom hatôm lam-bô hayabiņ nali. ¹² Ba asoņ môlô lokwaņ lôk athô môlô ba aya ma aêv auk mavi ek nôĵô êtôm Wapômbên anêņ lahaviņ. Yani ma ôpatu ba halam môlô ek nôĵô anêņ loņ lôkliņyak lôk lôkmaņgiņ kapô.

¹³ †Ma yêlô athak anaņ leņiņmavi hadêņ Wapômbên hatôm wak nôĵbên intu hathak yêlô bôk anaņ Wapômbên anêņ abô hadêņ môlô ba olaņô ba ôêvhaviņ nena abô êņ ma Wapômbên da anêņ abô, ma miņ nosoņ nena anyô late anêņ abô ami. Mi, abô êņ ma halêm anêņ Wapômbên ba hadum ku hamô môlô nê ôêvhaviņ kapôlômim. ¹⁴ ††Aiyaņ thêlô, môlô bôk owa vovaņ hatôm Wapômbên anêņ avômalô anêņ Isael takatu ba êvhaviņ Yisu Kilisi. Môlô da unim avômalô bôk êv vovaņ hadêņ môlô hatôm avômalô Isael bôk êv hadêņ iniņ avômalô takatu ba êvhaviņ Yisu. ¹⁵ ††Avômalô Isael êņ bôk ik Anyô Bêņ Yisu lôk plopet pôpônô ma êv yêlô vê haviņ. Wapômbên miņ lamavi hathak thêlô ami, ma thêlô ethak êpôlik ek avômalô pik sapêņ ¹⁶ ba idum ek nimiņ yêlô loņ siņ ek miņ nanaņ Wapômbên anêņ abô êndêņ nê loņ buyaņ ek Wapômbên nêĵ thêlô bulubiņ ami. Ba intu thêlôniņ kambom hathak halumbak ba Wapômbên anêņ lamaniņ lêk hayô hamô i yôv.

Pol lahiki ek ênjê avômalô Tesalonaika

¹⁷ Aiyaņ thêlô, bôk êv yêlô vê hêk môlô vauna ba abitak hatôm avômalô baloņ, ma doņtom yêlô kapôlôniņ hamô haviņ môlô denaņ. Ba intu yêlô leņiņhiki bêņ anôņ ek nagê môlô, lôk adum lôklokwaņ ek nasôk esak loņbô. ¹⁸ Yêlôaniņ auk lôklokwaņ ek nasôk nagê môlô ma ya Pol yahadum lôbôlôņ ek yasôk, ma doņtom Sadaņ hamiņ yêlô loņ siņ. ¹⁹ ††Malê te intu tem indum yêlô maleniņ mavi lôk leņiņmavi lôk êtôm kuluņ kêkêlô atu ba nêĵ athêņ bêņ êndêņ yêlô ênjêk Anyô Bêņ Yisu thohavloĵa êndêņ waklavôņ endelêm? Môlô iyom! ²⁰ Avanôņ, môlô ma yêlôaniņ lôkmaņgiņ lôk leņiņmavi anôņ.

Pol hêv Timoti hi Tesalonaika

3 ††Bôk yêlô leņiņmalaiņ hathak môlô ba miņ hatôm nayabiņ sawa daim ami. Ba intu yêlô leņiņhabi nena yai iyom namô Atens ² ††ma nanêĵ Timoti êsôk. Yani ma yêlôaniņ aiyaņ ba yêlô lôkthô ma Wapômbên anêņ nê ku haviņ i ek anaņ Kilisi anêņ Abô

† 2:9 Ap 20:34 †† 2:11 Ap 20:31 † 2:13 2Te 2:13 †† 2:14 Ap 17:5 †† 2:15 Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 ††† 2:19 Plp 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4 ††† 3:1 Ap 17:15 § 3:2 Ap 16:1-3

Mavi bêņ. Yêlô êv yani ek embatho môlô loņ lôk êsô môlô liņ esak unim ôêvhaviņ ³ ††tek malaiņ lomaloma miņ imbuliņ môlô ami. Môlô bôk oyala yôv nena Wapômbên bôk hatak malaiņ takêņ ek êpôm alalô takatu ba aêvhaviņ. ⁴ Sêbôk atu ba yêlô amô haviņ môlô ma anaņ lôbôlôņ nena tem alalô naja malaiņ lomaloma. Ma môlô oyala nena nôĵ takêņ lêk habitak yôv. ⁵ Ba intu miņ hatôm yêlô namô sawa daim ami ba yahêv Timoti hathôk ek ênjê môlônim ôêvhaviņ. Yakô ek anyô halôk avômalô leņiņ atu ^{5††} esau môlô ba yêlôaniņ ku takatu ba adum hathak môlô tem imbitak êtôm nôĵ oyaņ.

Timoti hêv Pol thêvô hathak Tesalonaika iniņ êvhaviņ

⁶ ††Ma lêk Timoti hatak môlô ba halêm hathak loņbô ma hawa abô mavi hathak môlônim ôêvhaviņ lôk lemimhaviņ. Yani hanaņ nena môlô othak lemimhabi yêlô lôk lemimmavi. Ma lemimhaviņ lôklokwaņ ek ôņgô yêlô ma yêlô aêņ iyom. ⁷ †††Ba intu aiyaņ thêlô, môlônim ôêvhaviņ hêv yêlô thêvô hathak malaiņ lôk vovaņ lomaloma takatu ba hapôm yêlô. ⁸ Êņ ma yêlô ayala nena môlô umiņ lôklokwaņ hathak Wapômbên ba intu hadum yêlô amô lôkmala hathak loņbô. ⁹ Ma yêlô abô ba leņiņmavi anêņ dôêņ hathak môlô hêk Wapômbên ma ba intu miņ hatôm nabam leņiņmavi êņ katô êndêņ Wapômbên ami. ¹⁰ Wak lo bôlôvôņ ma yêlô aterē mek lôklokwaņ ek nasôk nagê môlô lôk nanêĵ môlô sa esak nôĵ takatu ba mi denaņ ek unim ôêvhaviņ injik lôkanôņ.

Pol hateņ mek hathak avômalô Tesalonaika

¹¹ ††Alalôaniņ Kamik Wapômbên da lôk alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu tem nepesaņ loņôndê thêthôn te ek yêlô nasôk nagê môlô. ¹² Ma Anyô Bêņ indum ek môlô lemimimbiņ avômalô êvhaviņ lôk avômalô sapêņ bêņ anôņ êtôm yêlô adum hadêņ môlô. ¹³ Ma yani embatho môlô kapôlômim loņ ek môlô nôĵô mathêņ ma kambom mi ênjêk alalôaniņ Kamik Wapômbên ma êndêņ wak atu ba alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu endelêm imbiņ anêņ nê mathêņ.

Nasopa Wapômbên anêņ lahaviņ

4 Yôv, aiyaņ thêlô, yêlô bôk adôņ môlô hathak Wapômbên anêņ loņôndê nôĵô lo nombeņ ek nundum yani lamavi ma lêk osopa yôv. Ma yêlô asoņ môlô lokwaņ hathak Anyô Bêņ Yisu anêņ athêņ nena nosopa loņôndê êņ mathalaleņ. ² Môlô oyala abô takatu ba yêlô bôk aêv hadêņ môlô hathak Anyô Bêņ Yisu anêņ lôklokwaņ yôv.

³ ††Êntêk ma Wapômbên anêņ lahaviņ nena môlô numbitak mathêņ ba notak sek waliliņ. ⁴ †††Yani lahaviņ môlô tomtom noyabiņ unim kupik êtôm Wapômbên anêņ ek avômalô lôkthô nebam. ⁵ Miņ thethaņak êĵbôv o inaņ nê daluk ami. Thêlô miņ eyala Wapômbên

† 3:3 2Ti 3:12 ††† Anyô êņ ma Sadaņ. †† 3:6 Ap 18:5 ††† 3:7 2Te 1:4 †† 3:11 2Te 2:16-17 ††† 4:3 1Te 5:23; 1Pi 1:16 ††† 4:4 1Ko 6:13

ami. ⁶ Ma miñ mólô nosau mólôviyañ ba nundum sek esak vênji ami. Yêlô bôk anañ lôklokwañ hadên mólô yôv nena Wapômbênj tem nêv vovañ viyañ esak nôv takên lôkthô. ⁷ †Wapômbênj miñ halam alalô ek namô lelaik ami. Mi, halam alalô ek namô matherj. ⁸ ††Aênj ba ôpatu ba hadô abô êntêk ma hadô Wapômbênj atu ba hêv anênj Lovak Matherj hadên mólô. Ma miñ hadô anyô iyom iniñ abô ami.

Alalô lenjimbij avômalô

⁹ †Wapômbênj bôk hadênj mólô yôv hathak kobom lenjimbij mólôviyañ ba intu yêlô miñ hatôm nato abô esak kobom ênj ami. ¹⁰ Mólô bôk udum aênj hadênj mólôviyañ takatu ba êmô malak nenanena anênj plovins Masedonia kapô. Ma doñtom aiyañ thêlô, yêlô asonj mólô lokwañ ek nundum aênj mathalalenj. ¹¹ ††Ma nundum ek nôvô labalina lôk noyabij amda unim ku. Ma nundum ku ek nôvên am sa êtôm atu ba yêlô bôk anañ hadênj mólô yôv. ¹² Nundum aênj ek miñ nôvên malaiñ êndênj anyô yañ ek eyabij mólô ami, lôk nê takatu ba miñ êvhavij ami tem nêgê mólônim kobom nena mavi anônj.

Waklavônj Yisu endelêm

¹³ Aiyañ thêlô, yêlô lenjhavij mólô noyala katô esak malêla takatu ba tem êpôm nê êvhavij takatu ba bôk ema yôv. Yakô mólô kapôlômim malaiñ êtôm nê daluk takatu ba miñ êv malenij ek nimbiyô esak loñbô ami. ¹⁴ ††Alalô êvhavij nena Yisu hama ba haviyô hathak loñbô. Ba intu alalô aêvhavij nena nê êvhavij Yisu takatu ba bôk ema yôv ma tem Wapômbênj injik i lij êtôm hik Yisu lij ba nimbiyô esak loñbô ba nêlêm imbij Yisu. ¹⁵ †††Entêk ma Anyô Bênj Yisu da anênj abô takatu ba lêk yêlô anañ. Alalô takatu ba amô lôkmala denañ ma Anyô Bênj anênj waklavônj endelêm hayô ma tem miñ ana namônj ek avômalô takatu ba bôk ema yôv ami. ¹⁶ Mi, Anyô Bênj da tem êndôk anênj lej lôk kaêk ma añela bênj atu tem endam ma Wapômbênj anênj lavuak tem niyuv. Ênj ma nê ñama takatu ba bôk êvhavij Kilisi tem nimbiyô mônj. ¹⁷ Ênj ma Wapômbênj tem isup alalô takatu ba amô lôkmala denañ lôk nê ñama takatu ba êvhavij ek napôm Anyô Bênj êndôk buliv. Ma tem namô imbij yani wak nômbênj intu sapênj. ¹⁸ Aênj ba nôvên am da thêvô esak abô êntêk.

Nôpôpêk am ek Anyô Bênj anênj endelêm

5 Aiyañ thêlô, yêlô miñ hatôm nato abô êndênj mólô esak wak lo ayôn alê intu ba Anyô Bênj tem endelêm esak loñbô ami. ² †††Mi. Mólô bôk oyala yôv nena Anyô Bênj anênj waklavônj ma tem êlêm êtôm anyô vani halêm hadênj bôlôvônj. ³ †Avômalô tem nenañ nena, "Alalô lêk amô mavi ma malaiñ mi." Ênj ma kethenj oyañ ma malaiñ bênj tem imbulij thêlô êtôm

vovañ hapôm avi lôk lasabenj ek embathu. Ba tem miñ nêsvôv ami.

⁴ Ma doñtom, aiyañ thêlô, mólô miñ ômô momañiniñ ek waklavônj ênj indum mólô noboloba êtôm anyô vani te ami. ⁵ ††Mi, alalô sapênj ma wak lo deda iniñ avômena ma miñ bôlôvônj lo momañiniñ iniñ ami. ⁶ Ba intu napuki loñj ba namô lêlê ma miñ nanjêk êtôm avômalô vi ami. ⁷ Ma vi atu ba êk sôm, ma êk hadênj bôlôvônj. Ma vi atu ba inum waiñ ba elo molo, ma elo molo hadênj bôlôvônj. ⁸ †††Ma doñtom alalô ma wak anênj ba intu napuki loñj. Ma alalôaniñ aêvhavij lôk lenjhavij tem êtôm moko biñdaluk. Ma nanêm maleñ ek waklavônj Wapômbênj nêv alalô bulubij tem êtôm akôk kuluj vovak.

⁹ Wapômbênj hatak alalô ek nêv alalô bulubij esak alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi ma miñ hatak alalô ek naja anênj lamaniñ ami. Mi. ¹⁰ ††Yani hama ek alalô ba intu alalô amô lôkmala mena ama ma hatôm amô lôkmala havij yani. ¹¹ Aênj ba nôvên amda thêvô lôk nobatho am loñj êtôm intu othak udum.

Nê êvhavij iniñ loñônê nesopa

¹² Aiyañ thêlô, yêlô anañ ek mólô nodovak nê takatu ba idum ku bênj hathak mólô lôk eyabij mólô hathak Anyô Bênj anênj ku lôk ik auk mavi thô hadênj mólô ek notak kobom kambom. ¹³ Ma lemimimbij i ba nôvên athênj bênj êndênj nê takên esak iniñ ku. Ma nôvô yôhôn mavi imbij am.

¹⁴ †††Aênj ba aiyañ thêlô, yêlô asonj mólô lokwañ ek nonañ lôklokwañ êndênj nê ku mi ek nindum ku lôk nôvên nê takatu ba êkô thêvô ma nôvên nê vau hathak êvhavij sa. Ma nôvô malinyâo imbij avômalô sapênj. ¹⁵ †††Noyabij am ek wak nômbênj intu ma nundum mavi imbij am lôk avômalô sapênj. Ma mólô te miñ injik anyô yañ anênj kambom lilij ami. Mi.

¹⁶ †††Wak nômbênj intu sapênj ma lemimmavi. ¹⁷ Lôk notenj mek ma miñ notak ami. ¹⁸ †††Ma nôvên lemimmavi êndênj Wapômbênj esak malêla takatu ba habitak. Wapômbênj anênj lahavij nena mólô takatu ba ômô havij Yisu Kilisi nundum aênj. ¹⁹ †††Ma miñ nu miñ Lovak Matherj anênj ku loñj siñ ami. ²⁰ Lôk miñ nôndô abô plopet takatu ba Lovak Matherj hêv hadênj mólô ami. ²¹ ††††Noyawê nômkama sapênj ma nobalonj nôv takatu ba mavi loñj. ²² Ma nobasiñ am ek kambom lomalom sapênj.

²³ †††Wapômbênj da ma yôhôn anênj ôdônj ba tem indum mólô numbitak matherj anônj lôk eyabij unim dahôlômim lôk auk ma kupik dedauñ mavi ek kambom mi êndênj waklavônj atu ba alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi endelêm. ²⁴ Ôpatu ba halam mólô hathak hasopa anênj abô ba tem indum aênj ek abô takên injik anônj.

²⁵ †††Aiyañ thêlô, notenj mek ek yêlô. ²⁶ Ma nokam mólôviyañ esak kobom yôhôn matherj. ²⁷ Yahanañ lôk-

† 4:7 Hib 12:14; 1Pi 1:15-16 †† 4:8 Luk 10:16; 2Ko 1:22 †
4:9 Jon 13:34 †† 4:11 Ep 4:28 ††† 4:14 Lom 14:9; 1Ko 15:3-4, 12
††† 4:15 1Ko 15:51-52 †††† 5:2 Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; ALK 3:3
§ 5:3 Mat 24:39; Luk 21:34-35

§† 5:5 Lom 13:12 §†† 5:8 Ais 59:17; Ep 6:14, 17 §† 5:10
Lom 14:8-9; 1Te 4:14 §††† 5:14 2Te 3:6, 11 §† 5:15 Lom 12:17; 1Pi
3:9 §† 5:16 Plp 4:4 §§† 5:18 Ep 5:20 §§† 5:19 Ep 4:30 §§§
5:21 1Jon 4:1 18 5:23 2Te 3:13 19 5:25 Kol 4:3; 2Te 3:1

lokwaŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ nena nosam
kapyâ êntêk êndêŋ môlôviyaŋ lôkthô.

²⁸ Alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ wapôm êmô
imbiŋ môlô sapêŋ.

2 Tesalonaika

Abô mônj

Hatôm ayônj baherjvi ba lahavute la atu ba Pol hamô Kolin ma hato kapya yanj havenj yam êntêk hadênj avômalô Tesalonaika. Pol hato ek embatho iniñ êvhavij loñ ma hananj abô doho havij ek epesanj iniñ auk esak waklavônj atu ba tem Yisu endelêm.

Hato hadênj 51 mena 52 AD la.

Pol hêv lamavi

1 Ya Pol ma Silas lo Timoti, yêlô ato kapya êntêk hadênj môlô avômalô ôêvhavij takatu ba ômô havij alalôaniñ Kamik Wapômbênj lo Anyô Bêñ Yisu Kilisi anênj Tesalonaika.

² †Kamik Wapômbênj lo Anyô Bêñ Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbiñj môlô.

Avômalô Tesalonaika miñ êv yak hathak malaiñ ami

³ Aiyanj thêlô, yêlô athak aêv lenjñmavi hadênj Wapômbênj hathak môlô hatôm wak nômbênj intu sapênj. Êñ ma mavi ek malê nena môlônim ôêvhavij halumbak hi ba hi ma môlô tomtom unim lemimhavij môlôviyanj habitak bênj. ⁴ ††Ba intu yêlô abam môlô hadênj avômalô êvhavij anênj luvuluvu. Ba ananj nena avômalô ibuliñj môlô ba owa malaiñ lomaloma, ma doñtom ôêvhavij Yisu ba umiñj lôklokwanj denanj.

Wapômbênj tem indum abô

⁵ Nôm takênj hik thô nena Wapômbênj anênj hadum abô ma thêthônj iyom ba tem enanj nena môlô hatôm nômô yani anênj loñ lôkliñyak kapô atu ba lêk owa malaiñ hathak. ⁶ †Avanônj, Wapômbênj tem indum abô thêthônj ba nêv malaiñ êndênj nê takatu ba êv malaiñ hadênj môlô. ⁷ ††Ma nêv lovak êndênj môlô takatu ba owa malaiñ lôk yêlô imbiñj êndênj waklavônj atu ba Anyô Bêñ Yisu lôk anênj añela lôklokwanj netak lej ba nêlêm yaiñ lôk atum dahalanj. ⁸ ††Ma nêv vovanj viyanj êndênj nê takatu ba êthônj Wapômbênj lôk nê takatu ba miñj esopa alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu anênj Abô Mavi ami. ⁹ †††Vovanj bênj tem imbuliñj nê takênj êtôm wak nômbênj intu sapênj ba tem nêv môlô daimbô ênjêk Anyô Bêñ ma lôk anênj lôklokwanj lôkmanjñj. ¹⁰ †††Nôm takênj tem imbitak êndênj waklavônj yani endelêm ek anênj avômalô mathenj takatu ba êvhavij nêmbô anênj

† 1:2 Lom 1:7 †† 1:4 2Ko 7:4; 1Te 2:19 † 1:6 Lom 12:19
†† 1:7 1Te 3:13 †† 1:8 Ais 66:15 ††† 1:9 Ais 2:10 ††† 1:10
Kol 3:4

athênj lôk nebam yani. Ma môlô aênj iyom ek malê nena môlô ôêvhavij yêlôaniñ abô havij.

Eterj mek ek avômalô Tesalonaika

¹¹ §Ba intu yêlô aterj mek wak nômbênj intu ek môlô nena alalôaniñ Wapômbênj indum ek môlô nômô êtôm atu ba yani bôk halam môlô ek nômô aênj, lôk nêv lôklokwanj êndênj môlô ek nundum nôv mavi takatu ba lemimhavij nundum lôk nundum ôêvhavij anênj ku sapênj. ¹² Ma yahaterj mek takênj ek Anyô Bêñ Yisu enja athênj bênj esak môlô ma môlô noja athênj bênj esak yani esak alalôaniñ Wapômbênj lôk Anyô Bêñ Yisu Kilisi iniñ wapôm.

Anyô lëndônj kôtônj atu tem êyô

2 Aiyanj thêlô, yêlôaniñ abô te hêk ek nananj êndênj môlô esak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anênj endelêm ba isup alalô esak doñtom ek napôm yani. ² Anyô late hasau nena Anyô Bêñ anênj waklavônj lêk halêm yôv, êñ ma miñj nosonj kakapuk ba unim auk endowaliñ kethenj ami. Anyô late hananj nena Lovak Mathenj hêv abô êñ mena yêlô ato abô êñ halôk kapya ma miñj nôvêmimbiñj thêlô ami. ³ §†Lôk miñj notak thêlô ek nesau môlô ami. Mi, waklavônj êñ tem imbitak emberj yam ek waklavônj êvôliñj dômiñj hadênj Wapômbênj lôk anyô lëndônj kôtônj anênj waklavônj êlêm yaiñ. Yani ma anyô pik atu ba tem Wapômbênj imbuliñj. ⁴ §††Yani tem nêv ida liñj ba êpôlik ek Wapômbênj lôk nômkama sapênj takatu ba avômalô elam nena mathenj. Ma tem ni êyô êmô Wapômbênj anênj unyak mathenj kapô ba enanj nena yanida ma Wapômbênj.

⁵ Bôk yahamô havij môlô ma yahananj nôv takênj yôv. Lemim hêv siñj e? ⁶ Ma lêk oyala nôv atu ba havalonj yani loñj ba hayabiñj waklavônj atu ba Wapômbênj hatak ek ende yaiñ. ⁷ Kobom lenjônndônj kôtônj lêk hadum anênj ku menanjna hamô kapô. Tem indum aênj ende ba Wapômbênj nêv anyô atu ba hamiñj loñj siñj vê

§ 1:11 Kol 1:9; 1Te 1:2-3 §† 2:3 1Ti 4:1; 1Jon 2:18; 4:3 §††
2:4 Ese 28:2; Dan 11:36

am. ⁸†Êñ ma anyô lëndôn kôtôn êñ tem ende yaiñ. Vêm ma tem Anyô Bêñ Yisu endelêm ma anêñ abôlêk auk tem injik ôpên vônô lôk anêñ deda lôkmanjij injik ôpên anêñ lôklokwan pesa. ⁹††Anyô lëndôn kôtôn êñ tem êlêm lôk lôklokwan bêñ ek indum Sadañ anêñ ku lôk lavônij ma nômbithi oyañ lomaloma. ¹⁰ Tem indum kambom lomaloma ek esau avômalô takatu ba even loñôndê ñama ek malê nena thêlô miñ êvhaviñ abô avanôn takatu ba hatôm nêñ i bulubiñ ami. ¹¹ Ba intu Wapômbên tem nêñ auk lokbañ lôklinyak ek esau thêlô ek nêñemimbiñ abôyañ takatu. ¹² Aên ba avômalô takatu ba miñ êvhaviñ abô avanôn ami ma leñij-mavi hathak iniñ kambom ma Wapômbên tem enañ iniñ kambom bêñ.

Numiñ lôklokwan

¹³†Aiyañ thêlô takatu ba Anyô Bêñ lahaviñ, yêlô athak aêñ leñijmavi wak nômbên intu hadên Wapômbên hathak môlô. Êñ ma mavi ek malê nena môñ anôn ma yani hatak môlô ek nêñ môlô bulubiñ. Ma hêv môlô bulubiñ hathak môlônim ôêvhaviñ abô avanôn lôk Lovak Matherñ anêñ ku takatu ba hadum ek môlô numbitak matherñ. ¹⁴ Yani halam môlô hathak Abô Mavi atu ba yêlô anañ ek alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu anêñ lôkmanjij imbi êyô môlô vôn.

¹⁵ Ba intu aiyañ thêlô, numiñ lôklokwan ba nobalon abô avanôn takatu ba yêlô ato lo anañ hadên môlô loñ.

Pol anêñ mek

¹⁶ Alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu da lo Kamik Wapômbên nêñem môlô thêvô ma nembatho môlô loñ esak nômkama mavi nômbên atu ba môlô udum lo onañ. Wapômbên lahaviñ alalô ba hathak anêñ wapôm ma hêv alalô thêvô atu ba tem miñ nêñ yak ami lôk havak abô hathak nôñ mavi takatu ba nanêñ maleñ esak.

Noterñ mek êndên Wapômbên ek nêñ yêlô sa

3 Ma aiyañ thêlô, noterñ mek ek Wapômbên nêñ yêlô sa ek Anyô Bêñ anêñ abô ni pik sapên kethen ek enja athên bêñ êtôm atu ba bôk udum. ² Ma noterñ mek ek Wapômbên nêñ yêlô vê êñjêk ñê sek lôk ñê kambom ek malê nena avômalô vi miñ êvhaviñ ami denañ.

³ Ma donjom Anyô Bêñ hasopa anêñ abô iyom ba tem embatho môlô loñ ma eyabiñ môlô ek ñgôk kam-

bom atu. ⁴††Hathak Anyô Bêñ anêñ lôklokwan ma yêlô ayala avanôn nena abô takatu ba anañ, ma môlô lêk udum ba tem nundum ni thêthô. ⁵ Anyô Bêñ injik môlônim kapôlômim liñ ek noyala Wapômbên anêñ kobom lahaviñ lôk Kilisi anêñ kobom hamiñ lôklokwan hathak malaiñ lomaloma.

Avômalô lôkthô nindum iniñ ku

⁶††Aiyañ thêlô, yêlô anañ lôklokwan hadên môlô hathak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ athên nena nôñô daim ek môlôviyañ takatu ba êmô ku mi ba miñ esopa abô takatu ba yêlô êv hadên môlô ami. ⁷††Môlô oyala nena mavi ek nosopa yêlô venjijgwam. Ma sêbôk atu ba yêlô amô haviñ môlô, ma miñ amô ku mi ami. ⁸††Mi, yêlô adum ku lôklokwan bôlôvôn ba wak ek miñ nanêñ malaiñ êndên môlô ek noyabiñ yêlô ami. Lôk yêlô miñ añ anyôla anêñ nôñ oyañ ami.

⁹††Yêlô hatôm nanañ ek môlô nôñem yêlô sa esak nôñ. Ma donjom yêlô miñ bôk adum aên ami ek añjik loñôndê thô êndên môlô. ¹⁰ Sêbôk ba yêlô amô haviñ môlô ma aêv abô êntêk hadên môlô nena, "Anyô te miñ hadum ku ami ma miñ enañ nôñ ami." ¹¹††Ma donjom yêlô alañ nena môlô vi ôêk vau ma ku mi ma olom overñ lounyak ba ôêv vemimbôlêk yakyak hathak avômalô vi. ¹²†††Ma hathak Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ athên, yêlô anañ lôklokwan hadên avômalô anêñ aên ek nêñô maliñaô ba nindum ida iniñ ku ek nejañ nôñ. ¹³†††Ma aiyañ thêlô, miñ môlô vau ek nundum nôñ takatu ba mavi ami.

¹⁴ Anyô late miñ hasopa yêlôaniñ abô takatu ba ato ami, êñ ma ôngô ôpên katô. Ma nôñô daim ek yani ek yani mama esak kobom êñ. ¹⁵†††Ma donjom miñ nôñgô yani êtôm anyô atu ba hik vovak haviñ o ami. Mi, onañ abô imbiñ yani êtôm mamuyañ ek nêñ auk mavi êndên yani.

Abô anêñ dañ

¹⁶ Anyô Bêñ ma yôhok anêñ ôdôn ba tem nêñ yôhok êndên môlô esak nômkama sapên êtôm wak nômbên intu. Anyô Bêñ êmô imbiñ môlô sapên.

¹⁷ Ya Pol yahathak yahato abô dañ êntêk iyom hathak yada yabaheñ hêk kapy takatu ba yahanañ ba eto ek hik thô nena kapy takên halêm anêñ ya.

¹⁸ Alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ wapôm êmô imbiñ môlô lôkthô.

† 2:8 Ais 11:4; ALK 19:15 †† 2:9 ALK 13:11-13 † 2:13 Ep 1:4; 2Te 1:3

†† 3:4 2Ko 7:16; Gal 5:10 †† 3:6 Lom 16:17 ††† 3:7 Plp 3:17 ††† 3:8 1Te 2:9 § 3:9 1Ko 9:4; 1Te 1:6 §† 3:11 1Ti 5:13 §†† 3:12 1Te 4:11 §† 3:13 Gal 6:9 §†† 3:15 1Te 5:14

1 Timoti

Abô mônj

Pol hato kapya êntêk hadênj Timoti. Timoti ma anyô Listla te (Ap 16:1). Lambô ma anyô Glik te ma talêbô ma avi Israël. Pol lo Silas bôk i enaŋ Wapômbênj anênj Abô Mavi evenj ma ewa Timoti haviŋ (Ap 16:1-4). Vêm ma Pol hi hamô Epesus hatôm sondabênj lô ba hanaŋ Wapômbênj anênj Abô Mavi ma Timoti hamô ba hadum ku êŋ haviŋ (Ap 19:1-22). Havenj yam ma Pol hatak Timoti ek eyabiŋ avômalô êvhaviŋ anênj Epesus ma hi plovins Masedonia. Ma Pol hayê nena tem êmô loŋ êŋ sawa daim ba intu hato kapya êntêk ek nêem Timoti sa. Hato hathak loŋôndê eyabiŋ nê êvhaviŋ lôk kobom nêem yenj êndênj Wapômbênj lôk eyabiŋ i esak kêdôŋwaga abôyaŋ. Hato hadênj 64 AD la.

1 Ya Pol, Yisu Kilisi anênj aposel yahato kapya êntêk. Wapômbênj anyô hêv alalô bulubiŋ lôk Yisu Kilisi ôpatu ba alalô aêv malerij, thai enaŋ abô ba yahabitak Yisu Kilisi anênj aposel.

²†Hadênj o Timoti yenaŋ okna anônj atu ba hôêvhaviŋ.

Kamik Wapômbênj lôk Yisu Kilisi alalôaniŋ Anyô Bêŋ iniŋ wapôm lôk kapôlônjiŋ ma labali êmô imbiŋ o.

Nangjik abôyaŋ pesa

³Sêbôk atu ba yaha plovins Masedonia ma yahasonj o lokwaŋ nena ômô Epesus ek onaŋ êndênj nê takatu ba êdôn avômalô hathak êvhaviŋ anênj ôdôn yaŋ nena netak iniŋ ku êŋ. ⁴†Ma miŋ thêlô nimbi kukuthiŋ abôyaŋ bô lôk nekaturj limi bôbô takatu ba êthônj paliŋ ami. Nôm takênj hadum ba avômalô lenjhabui ma miŋ hêv thêlô sa ek nêemimbiŋ Wapômbênj anênj auk ami. ⁵Yahanaŋ abô takênj ek alalôaniŋ kapôlônjiŋ ênjêk mabunj lôk nasôdi ba naya lôk nanêemimbiŋ avanônj ek lenjimbiŋ avômalô vi. ⁶Avômalô doho lêk etak auk takênj ba idum mayaliv hatôm abô anênj ôdôn mi. ⁷Thêlô miŋ eyala abô takatu ba enaŋ hathak ami ba lenjihaviŋ nimbitak êtôm anyô êv auk hathak abô balabuŋ ba idum hatôm thêlôda nê lôkawk.

⁸†Ma donjom alalô ayala nena anyôla miŋ halela abô balabuŋ ami, êŋ ma nôm mavi anônj. ⁹Ma bôk ayala yôv nena balabuŋ ma miŋ eto ek nê thêthônj ami. Mi. Eto ek nê takatu ba miŋ esopa Wapômbênj anênj abô ami lôk nê lenjônônj kôtônj lôk nê miŋ êvhaviŋ ami lôk nê kambom lomaloma lôk nê miŋ mathenj ami lôk nê ibuliŋ Wapômbênj lôk nê ik lami lo taluvi vônô lôk nê ik anyô vônô. ¹⁰Ma eto ek nê idum sek haviŋ anyô yaŋ yanavi lôk anyô da idum i ma avi da idum i, lôk nê ewa anyô vi vani hatôm iniŋ nê ku lôk nê enaŋ abôyaŋ êmô

loŋ idum abô. Eto balabuŋ êŋ ek kambom takênj lôk nôm lada takatu ba miŋ esopa auk thêthônj ami. ¹¹Auk thêthônj êŋ ma abô mavi atu ba hik Wapômbênj atu ba ida hamô mavi anênj lôkmanjiŋ thô ma bôk hêv hadênj ya ek yayabiŋ.

Pol hêv lamavi hadênj Wapômbênj

¹²†Yisu Kilisi hêv lôklokwaŋ hadênj ya ba hayala yenaŋ ku mavi. Ba intu hêv ya ek yandum anênj ku. Aênj ba intu yahêv yalenj mavi hadênj Yisu Kilisi alalôaniŋ Anyô Bêŋ. ¹³†Sêbôk atu ba miŋ yahêvhaviŋ ami ba yahasonj nena yahadum mavi ba yahanaŋ abôma hathak Wapômbênj lôk yahêv vovaŋ hadênj anênj avômalô ma ya anyô yalenjraŋa. Ma donjom Wapômbênj hêv kapô ek ya. ¹⁴Anyô Bêŋ ma anyô wapôm ba hanjasô êvhaviŋ lôk lenjimavi atu ba yahapôm hêk Yisu Kilisi aleba anênj daŋ mi.

¹⁵††Entêk ma abô avanônj biŋ ba avômalô sapênj nêemimbiŋ. Yisu Kilisi halôk pik ba halêm ek nêem avômalô kambom bulubiŋ. Ma yada ma anyô ôvathek anônj. ¹⁶Ba intu Wapômbênj hêv kapô ek ya anyô ôvathek kambom êŋ ek yani injik Yisu Kilisi anênj malinjaô atu ba anênj daŋ mi thô ek avômalô nêgê ba nêemimbiŋ ma neja lôkmala atu ba nêemô wak nôm-bênj intu sapênj. ¹⁷Wapômbênj ma kiŋ hatôm wak nôm-bênj intu sapênj ba ida hamô lôkmala. Ma avômalô miŋ hatôm nêgê ami. Yanida ma Wapômbênj. Aênj ba nanêem athênj lôkmanjiŋ êndênj Wapômbênj wak nôm-bênj intu sapênj. Avanônj.

Timoti injik vovak lôklokwaŋ esak kobom kambom

¹⁸Timoti yenaŋ okna, sêbôk ma plopet enaŋ abô hathak o. Yahavatho thêlônjiŋ abô loŋ hathak ku takatu ba bôk yahêv hadênj o yôv. Lemimbi abô takênj ek

† 1:2 Ap 16:1-3; Tit 1:4 †† 1:4 1Ti 4:7; Tit 1:14 ‡ 1:8 Lom 7:12,16

‡† 1:12 Ap 9:15; 1Ko 15:9-10; Gal 1:15-16 ‡† 1:13 Ap 8:3; 9:1-5 ‡†† 1:15 Luk 19:10

nunḡwik vovak mavi atu. ¹⁹ Ombaloḡ hōêvhaviḡ loḡ lôk ôsô o ba oya. Doho bôk êpôlik hathak auk êḡ ba iniḡ êvhaviḡ hatôm yeḡ hamô ôthôm lôk lovak bêḡ ba hamô yeḡ vose. ²⁰ †Himeneus lo Aleksanda bôk idum aêḡ ba yahêv i hadêḡ Sadaḡ ek thai neja auk ek miḡ thai nenaḡ abôma esak Wapômbêḡ ami.

Nateḡ mek ek nêḡ avômalô vi sa

2 Aêḡ ba nodaḡô! Môlô noteḡ mek bêḡ anôḡ ba nonaḡ môlônim lemimhaviḡ bêḡ lôk nônêḡ lemimmavi esak avômalô sapêḡ. Ma nonaḡ injik Wapômbêḡ liḡ ek nêḡ avômalô takatu ba leḡiḡmalaiḡ sa. Ma noteḡ mek ek ² kiḡ lôk ḡê bêḡbêḡ takatu imbiḡ ek alalô namô labali mavi lôk namô maliḡyaô ek alalô nasopa Wapômbêḡ ba namô yani vibiḡ. ³ Mek takêntêk ma mavi ba tem indum alalôaniḡ Wapômbêḡ anyô hêv alalô bulubiḡ lamavi. ⁴ Yani lahaviḡ avômalô lôkthô neyala abô avanôḡ ek nêḡ thêlô bulubiḡ aêntêk nena ⁵ Wapômbêḡ ma doḡtom. Ma Yisu Kilisi iyom intu anyô yôhok ek embak avômalô loḡ imbiḡ Wapômbêḡ. ⁶ ††Ma Wapômbêḡ bôk hatak anêḡ waklavôḡ te yôv ba intu hêv Yisu Kilisi êḡ ek nêḡ avômalô vuli lôk injik thô nena Wapômbêḡ lahaviḡ nêḡ avômalô sapêḡ bulubiḡ. ⁷ †Yisu habi baḡ hayô hêk ya ek yandum ku aposel ek yanaḡ abô mavi êntêk bêḡ. Ya anyô yahêv auk hathak êvhaviḡ anôḡ hadêḡ ḡê daluk. Yahanariḡ avanôḡ biḡ. Ma miḡ yahanariḡ abôyaḡ ami.

⁸ Ba yaleḡhaviḡ anyô sapêḡ netak leḡiḡḡaḡa lôk abô êkôki lôk nimitak matheriḡ ma nêḡnêḡ baheriḡ liḡ ba neteḡ mek.

Avi iniḡ kobom nindum

⁹ ††Ma yaleḡhaviḡ avi nijik kwêv mavi lôk nipuk sôp mavi lôk nepesaḡ i mavi êtôm atu ba miḡ êbôi ami. Ma miḡ nibutiḡ leḡiḡkadôk detaim lôk nebanu kômkom gol lôk kômkom kêkêlô esak leḡiḡkupiḡ ma nijik kwêv lo sôp lôkmaḡḡiḡ ami. ¹⁰ ††Thêlô leḡiḡimbi auk ek nindum mavi lomaloma. Êḡ ma iniḡ kwêv lo sôp. Avi takatu ba elariḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ba esopa ethak idum aêḡ.

¹¹ Môlô othak doḡtom ek nônêḡ yeḡ, êḡ ma avi nêḡmô anyô vibiḡ iyom ba nêḡmô bônôḡ ek neja auk. ¹² †††Wapômbêḡ hapesaḡ Adam hamôḡ ma Ewa haveḡ yam. Ba intu miḡ yahatak avi ek nêḡnêḡ auk mena nêḡmôḡ ek anyô ami. Thêlô nêḡmô bônôḡ iyom. ¹⁴ †††Ma Sadaḡ miḡ hasau Adam ami. Yani hasau Ewa ba habitak avi lêndôḡ kôtôḡ. ¹⁵ Ma doḡtom avi te tem embathu amena ba avi takatu ba êvhaviḡ ba êmô matheriḡ ma leḡiḡhaviḡ lôk eyabiḡ i mavi ma tem neja bulubiḡ.

Avaka iniḡ abô

3 †††Entêk ma abô avanôḡ. Anyôla anêḡ auk nena imbitak avaka, êḡ ma mavi. ² ††Ma avômalô nêḡê

† 1:20 1Ko 5:5; 2Ti 4:14-15 †† 2:6 Gal 1:4 † 2:7 Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11 †† 2:9 1Pi 3:3-5 †† 2:10 1Ti 5:10 ††† 2:12-13 1Ko 14:34; Stt 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9 ††† 2:14 Stt 3:1-6; 2Ko 11:3 § 3:1 Ap 20:28 †† 3:2 Tit 1:6-9

ôpêḡ nena anyô thêthôḡ vêḡmam ka nendam ek imbitak anyô bêḡ. Ma êmô tiniḡ imbiḡ yanavi. Yani anyô auk mavi lôk hapuki loḡ ma hamô batôḡ oyaḡ lôk hawa avômalô thô ma hadôḡ avômalô mavi. ³ Yani miḡ inum waiḡ ba endo molo lôk lamaniḡ ba injik vovak ami. Yani êmô yôhok ma miḡ laimbiḡ valuseleriḡ ami. ⁴ Yani eyabiḡ yanavi lôk nali mavi ma êndôḡ nali ek nesopa anêḡ abô ba nêḡmô yani vibiḡ. ⁵ Anyô miḡ hayabiḡ yanavi lo nali mavi ami ma miḡ hatôm eyabiḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô ôdôḡ takatu ba êvhaviḡ mavi ami. ⁶ †††Anyô kambom te hiki liliḡ ba habitak mavi ma miḡ enja athêḡ bêḡ ba indum ku te ketheriḡ ami endeba ḡê daluk nêḡê imbiḡ nena yani anyô mavi am. Yakô tem yani êmbôi ba enja mama ba êndôk Sadaḡ anêḡ lek ba nêḡmô yak imbiḡ Sadaḡ êndêḡ waklavôḡ indum abô.

Nê êv avômalô sa iniḡ abô

⁸ Ma ḡê takatu ba idum ku ba êv avômalô êvhaviḡ sa ma nêḡmô thêthôḡ êtôm avaka. Thêlô nenaḡ abô avanôḡ iyom. Ma miḡ ninum waiḡ bêḡ anôḡ lôk netariḡ esak avômalô vi iniḡ valuseleriḡ ami. ⁹ Thêlô nêsoi ba neya ma nêḡnêḡimbiḡ nômkama nômbêḡ atu ba Wapômbêḡ hik thô ma nebaloniḡ loḡ lôklokwaḡ. ¹⁰ Nutitiḡ iniḡ ku nena thêthôḡ vêḡmam ka nônêḡ ku nêḡnêḡ avômalô sa êndêḡ i.

¹¹ ††Ma vêḡi ma thêthôḡ êtôm thêlôda. Ma miḡ nenaḡ abô kambom esak avômalô vi ami. Ma nipuki loḡ esak auk mayaliv. Ma miḡ nenaḡ abôyaḡ lôk neja vani ami.

¹² Ma nêḡmô tiniḡ imbiḡ vêḡi ba neyabiḡ vêḡi lôk nali ma iniḡ nômkama sapêḡ mavi. ¹³ Ma idum ku mavi ma avômalô tem nebam i ma miḡ hatôm nêkô ek nenaḡ iniḡ abô bêḡ esak iniḡ hêvhaviḡ Yisu Kilisi ami.

Wapômbêḡ hik anêḡ thêthôḡ thô

¹⁴ Yaleḡhaviḡ yangê o ketheriḡ oyaḡ. Ma doḡtom yahakô ek nômla embaloḡ ya loḡ. Ba intu yahato abô êntêk ek oyala Wapômbêḡ anêḡ auk esak yani anêḡ avômalô iniḡ kobom. Yani ma Wapômbêḡ lôkmala.

Wapômbêḡ anêḡ thalaleḡ ma avômalô takatu ba êvhaviḡ. Avômalô takêḡ ma hatôm unyak landiḡ lôk bum vumak takatu ba havaloniḡ Wapômbêḡ anêḡ abô avanôḡ loḡ. ¹⁶ †††Avanôḡ! Êntêk êḡ ma nômbêḡ. Wapômbêḡ hik anêḡ thêthôḡ thô aêntêk.

Yani hawa liḡkupiḡ pik ba halêḡm pik,
ma Lovak Matheriḡ hik yani thô,
ba aḡela êyê yani,
ma anyô enaḡ yani bêḡ hadêḡ ḡê pik lôkthô,
ba ḡê pik elariḡ ba êvhaviḡ yani,
ma Wapômbêḡ hawa yani ba hi hadô hamô anêḡ loḡ lôkmaḡḡiḡ anôḡ.

Kêdôḡwaga abôyaḡ

4 Lovak Matheriḡ hanariḡ avanôḡ biḡ nena habobo pik lo leḡ anêḡ daḡ ma avômalô doho tem nêḡmôlôḡ dômij esak iniḡ êvhaviḡ Wapômbêḡ ba nesopa

††† 3:6-7 2Ko 8:21 †† 3:11 Tit 2:3 ††† 3:16 Mak 16:19; Jon 1:14; Kol 1:23

ngôk takatu ba evenj ek esau avômalô lôk elanjô auk takatu ba halêm anêj ngôk. ² Ma avômalô takatu ba ethak esopa ngôk iniñ abô lôk êv auk hadêj avômalô ba enañ abô mavi aleba avômalô esonj nena thêlô ma avômalô thêthônj. Ma donjom thêlô ma nê abôyanj. Thêlô êthô ba eya ma donjom idum kambom thêthô aleba iniñ auk mavi bôk habitak hatôm atum la. Thêlô hatôm bok mathanjô ba miñ leñijmalainj ami. ³ †Thêlô itip ek avômalô miñ neja i lôk nejanj nômlaloma ami. Ma donjom Wapômbênj hapesanj nômlakênj ek avômalô takatu ba êvhavij lôk eyala abô avanônj ma neja ek nênm leñijmavi êndênj Wapômbênj. ⁴ Howa Wapômbênj anêj nômlakênj ba hotenj mek lôk lem-mavi êj ma nômlakênj tem imbitak mavi. Anêm lem-mavi lôk Wapômbênj anêj abô hadum nômlakênj êj habitak mavi. Aênj ba nômlakama sapênj atu ba Wapômbênj hapesanj ma mavi. Ba intu miñ utip ek nômlate ami.

Yisu anêj anyô ku mavi

⁶ Onañ abô takênj katô êndênj Wapômbênj anêj avômalô. Ma nonjwanj Wapômbênj anêj abô avanônj lôk osopa anêj auk mavi takatu ba bôk holarjô yôv. Êj ma avômalô tem nêgê nena o ma Yisu Kilisi anêj anyô ku mavi. ⁷ ††Miñ onja kukuthij abôyanj ba onañ lôk miñ ondanjô avôdônjenana iniñ auk thônjôthônj ami. Ôpatu ba hadum ku lomaloma ek nêmlakênj lôklokwanj êndênj lijnkupik tem êmô mavi dokte. Ma donjom ôpatu ba hadum ku hasopa Wapômbênj, yani tem êmô mavi anônj. Wapômbênj habutij abô ek nêmlakênj avômalô sa êmô pik êntêk. Ba ema ma tem nêmlakênj i sa aênj iyom. Aênj ba nundum Wapômbênj anêj ku ek nosopa yani.

⁹ Êntêk ma abô lôklokwanj anônj ba avômalô sapênj nênmimbij. ¹⁰ †Alalô lêk aênj malenij hadênj Wapômbênj. Yani ma Wapômbênj atu ba hamô lôkmala ba hêv avômalô sapênj bulubij. Ba intu yêlô adum ku lôk vovanik ek nanêmlakênj avômalô sapênj sa ek ôpatu ba hêvhavij ma tem enja bulubij êj.

¹¹ Timoti yahananj hadênj o nena ôndônj avômalô esak nômlakênj takêntêk lôk osonj i lokwanj ek nesopa. ¹² ††O ma anyô muk. Ba onañ abô mavi iyom lôk undum thêthônj ma lemimbij avômalô lôk ônmimbij Wapômbênj ma ômô mabuñ ek avômalô nêgê o ba nesopa vemgwam. Êj ma avômalô miñ hatôm nêpôlik esak o ami. ¹³ Osam Wapômbênj anêj abô êndênj avômalô wak nômbênj intu sapênj lôk onañ anêj abô bênj lôk nêmlakênj auk êndênj thêlô endeba êtôm wakma atu ba yahayô. ¹⁴ ††Plopet enañ abô hathak wapôm takatu ba Wapômbênj hêv ma avaka etak bahenij hayô hêk o ma miñ ômbi wapôm êj thô ami.

¹⁵ Osopa abô êntêk katô oyanj ba nêmlakênj anêmlakênj auk lôkthô ek undum ku êntêk ek avômalô lôkthô nêgê nena anêmlakênj hêvhavij halumbak. ¹⁶ Oyabij nômlakênj takatu ba hudum lôk auk takatu ba hêv hadênj avômalô katô. Ma osopa Wapômbênj lôk onañ anêj abô wak nômbênj intu sapênj. Êj ma tem odanêmlakênj o bulubij lôk avômalô takatu ba elanjô anêmlakênj abô.

Noyabij nê êvhavij mavi

⁵ Onañ abô yaô êndênj anyô bênj atu ba hadum kambom inañ honanj hadênj lemambô. Ma miñ osonj yani ami. Undum mavi êndênj nê muk inañ hudum hadênj mamujanj molok. ² Ma avi bênjbênj ma undum aênj iyom êtôm hudum hadênj lemtambô. Ma onja auk mabuñ esak avi muk inañ hudum hadênj livômi.

Opalê eyabij avi tốp

³ Avi tốp takatu ba iniñ avômalô mi ma oyabij thêlô mavi. ⁴ Ma donjom avi tốp te anêj nali lôk limi êmô, êj ma iniñ ku mônj anônj ma nindum thêthônj ek neyabij yani êtôm lami lôk limi bôk idum hadênj i ek nêwê mavi taksêbôk viyaij. Êj ma tem indum Wapômbênj lamavi. Ba intu nundum aênj ma miñ nonanj esak abô iyom ami. ⁵ Avi tốp takatu ba iniñ thalalenj mi ethak êv malenij hadênj Wapômbênj bôlôvônj ba wak ma enañ hik yani lij ek nêmlakênj thêlô sa. ⁶ Ma avi tốp takatu ba êbôlêmlakênj nômlakênj pik mavimavi lôk idum sek mayaliv, êj ma iniñ leñijnkupik ma lôkmala ma donjom iniñ dahô bôk hama yôv. ⁷ Ma ôndônj avômalô esak auk takênj ek anyô te miñ hatôm enañ nena thêlô ma avômalô kambom ami. ⁸ Ôpatu ba miñ hayabij anêj ôdônj katô ami êj ma anyô kambom. Ma ôpatu ba miñ hayabij anêj thalalenj katô ami, êj ma hatôm havôlij dômlakênj ek anêj hêvhavij. Yani ma kambom anônj ek nêmlakênj daluk.

⁹ Avi tốp takatu ba iniñ sondabênj bôk hatôm 60 ba havôhi ma sêbôk ma êk havij vênj iyom ba eyabij iniñ avômena lôk ewa avômalô lonj buyanj thô ba ithik avômalô mathenj venij lôk êv avômalô ewa malainj sa lôk idum ku mavi lomaloma wak nômbênj intu sapênj, êj ma oto iniñ athênj êndôk kapya.

¹¹ Ma miñ oto avi tốp muk iniñ athênj êndôk kapya êntêk ami. Thêlônij thethanjak tem imbitak bênj ba leñijimbij neja anyô ¹² ma tem nêmlakênj dômlakênj êndênj Kilisi ba nepole abô takatu ba bôk ekak yôv. Êj ma tem nindum abô. ¹³ †††Ba avi tốp muk takênj ida ethak êmô oyanj ba elom evenj lomalak. Nômlakênj êj ma kambom. Lôk enañ abô kambom hathak avômalô lôk êv venijbôlêk yakyak hathak avômalô lôk enañ avômalô iniñ abô lonj kapô bênj. Êj ma kambom anônj. ¹⁴ Doho bôk êvôlij dômlakênj hadênj Yisu ba esopa Sadanj. Aênj ba yahananj hadênj avi tốp muk ek neja anyô ba nembathu avômena ba neyabij unyak ek nêmlakênj takatu ba êpôlik hathak alalô tem miñ nenanj abô kambom esak alalô ami ma mi.

¹⁶ Aênj ba ôdônj la iniñ avi tốp te hamô, ma iniñ avi nênm yanj sa ek miñ nênm malainj êndênj avômalô êvhavij vi ami. Ma avi tốp takatu ba iniñ avômalô mi ma avômalô êvhavij nênm i sa.

Nê bênjbênj iniñ abô

¹⁷ †††Wapômbênj anêj abô hananj nena,

† 4:3 Stt 9:3; Lom 14:6; 1Ko 10:30-31 †† 4:7-8 1Ti 1:4 †
4:10 1Ti 2:3-4 †† 4:12 Tit 2:15 †† 4:14 2Ti 1:6

††† 5:13 2Te 3:11 ††† 5:17-18 Mat 10:10; Luk 10:7; 1Ko 9:9

“Bokmanjao atu ba hêv mólô sa ma miñ numiñ yani loñ siñ ek enjañ nôm ami.”

Lo 25:4

Ma abô yañ haviñ nena, “Anyô ku enja anêñ vuli.” Ba intu nônêm vuli mavi êndên avaka takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ mavi. Ma avaka takatu ba enañ Wapômbên anêñ abô lôk êv auk mavi, ma nônêm iniñ vuli êmôn.

¹⁹†Timoti, Wapômbên lo Yisu Kilisi lôk anjela mathen lêk êyê o. Aên ba yahanañ abô lôklokwañ hadên o nena anyô te iyom hanañ avaka te anêñ kambom ma miñ ondanjô ami. Ju mena lô la enañ ma ondanjô nena abô êñ avanôn mena abôyañ. Ma onañ ôpên anêñ kambom bên êndên avômalô ek lôkthô atu ba elanjô ma nêkô. Undum aên êndên avaka takatu ba idum kambom. Ma anêm anyô mólô te hatôm anyô bên ba hadum kambom ma osopa abô êñ iyom.

²²Ma miñ ômbi bahem êyômô anyô te kethen ek imbitak nê êvhaviñ iniñ anyô bên ami. Nônjô am. Yakô anêñ malain imbitak ba nêm malain êndên o. Ba dô. Ma ômô mabuñ.

²³Timoti, o ma anyô lemhaviñ unum njan iyom. Ma donjom lemvoañ ba hôpôm lijin bên anôn. Ba intu unum waiñ dokte imbiñ.

²⁴Anyô doho idum kambom ba iniñ kambom hik i thô hamôn ba avômalô êyê nena tem neja vovañ êndên waklavôn idum abô. Ma doho idum kambom ba iniñ kambom hamiñ kapô ba avômalô êthôn aleba waklavôn idum abô hayô ma iniñ kambom takên tem injik i thô. ²⁵Kobom mavi ma aên iyom. Kobom mavi vi hamiñ yaiñ ma vi hêk loñ kapô. Ma donjom waklavôn idum abô ma kobom mavi takên tem miñ imbuñ ami.

Nê ku nêmo alañsi vibin

6 ††Avômalô takatu ba iniñ alañ hamô ma nindum mavi êndên i ek miñ avômalô nenañ abô kambom esak yêlôaniñ abô lôk Wapômbên anêñ athên ami.

²†Ma anyô ku te lôk anêñ alañ thai esopa Wapômbên, ma ôpên miñ indum kambom êndên anêñ alañ ba enañ nena, “Alai ma nê loyañ. Ba miñ yamô o vibin ami.” Miñ onañ aên ami. Anyô ku êñ laimbiñ anêñ alañ êtôm anyô loyañ ba nêm yani sa êtôm Wapômbên anêñ avômalô te. Aên ba indum ku mavi êmôn ek ku mavi sapên. Nuñgwik auk êñ thô êndên avômalô ba onañ lôklokwañ ek nesopa.

Avômalô takatu ba lenjinhaviñ valuselen

³†Anyô te hik auk lokbañ thô ma miñ hanañ abô hathak Anyô Bên Yisu Kilisi anêñ abô avanôn lôk auk thêthôn ami, ⁴ôpên habô ba hason nena yani anyô lôk auk bên. Nê êñ ma kêdônwaga abôyañ ba êthôn iniñ kambom paliñ. Lelaik hamô iniñ auk aleba enañ abô lôk vovak hathak auk lomaloma ba lenjindañ lôk êpên vovak ma enañ abô kambom. Thêlô eson nena anyô yañ hawa auk êñ ek indum kambom êndên i la.

⁵††Wak nômbên intu ma thêlôda idum ba êpôlik

† 5:19-21 2Ko 13:1; Ep 5:11 †† 6:1 Ep 6:5 † 6:2 Plm 16
†† 6:3 Gal 1:6-9 †† 6:5 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14

hathak thêlôda. Ma Sadañ hawa Wapômbên anêñ abô vana hêk i lôk habuliñ iniñ auk. Thêlô eson nena thêlô êmô thêthôn ba tem thêlô neja valuselen bên anôn.

⁶††Ôpatu ba hasopa Wapômbên ma miñ makilik lôk la hiki hathak nômkama pik ami, yani tem êmô mavi.

⁷††Alalô alêm pik êntêk oyañ. Ba ama ma tem ana oyañ aên iyom. ⁸Ba intu alalô miñ malenjikilik esak nômkama pik andô. Ma alalôaniñ nôm lôk sôp iyom hamô êñ ma hatôm ek alalô. ⁹Ma avômalô lenjinhiki ek neja valu lôk nômkama bên anôn, ma tem auk êñ êndôk thêlô lenjinhiki êmbôn thêlô ek ini nesak gwasilim. Iniñ auk thethañak êñ habuliñ i aleba hamô lenjinhiki lôk dahôlônin seson ba mi. ¹⁰††Avanôn! Lenjinhaviñ valuselen ma kambom sapên anêñ vêk. Avômalô doho iniñ auk hathak valuselen habi thethañak ba hadum thêlô etak Wapômbên. Êñ ma hatôm biñ havatho thêlôda biñ daluk lu ba malain bên.

Loñôndê nasopa

¹¹††Ma donjom o ma Wapômbên anêñ anyô. Ôsôv ba nu ek nôm kambom takên. Undum nôm takatu ba Wapômbên lamavi hathak. Ômô thêthôn. Osopa Wapômbên anêñ abô ba nêmbinñ yani. Lemimbiñ avômalô. Ombatho o loñ lôk ômô labali. Ma ondanvin emberñ abô nômbên êñ yam. ¹²†††Ma vovak êvhaviñ êntêk ma nôm mavi. Êñ ma nuñgwik vovak endeba onja lôkmala atu ba Wapômbên halam o yôv hathak. Honañ anêm hêvhaviñ ba avômalô bên anôn bôk êyê o yôv. ¹³††Timoti, Wapômbên atu ba hêv lôkmala hadên nômkama nômbên êntêk thai lôk Yisu Kilisi atu ba hadum abô ba hanañ avanôn hadên Pontius Pailat ma lêk thai êyê o. Aên ba yahanañ abô lôklokwañ hadên o nena ¹⁴osopa abô êñ ma miñ undum tomberñ ek anyôla etatale o ami. Undum ku êñ endeba Yisu Kilisi alalôaniñ Anyô Bên endelêm. ¹⁵†††Wapômbên hadum ba waklavôn atu ba Yisu endelêm tem imbitak. Yanida ma alañ ba yanida hamô mavi. Yani ma Kin iniñ Kin ma nê bên bên iniñ Anyô Bên. ¹⁶Yanida tem miñ ema ami. Yani hamô deda atu ba miñ hatôm anyô te ni ebobo ami. Anyô te miñ bôk hayê yani ami. Nê pik iniñ lôklokwañ mi ba intu miñ hatôm nêgê Wapômbên ami. Nêmbên athên bên êndên yani iyom. Anêñ lôklokwañ da hamô ba tem êmô aên. Avanôn.

Nê lôk valuselen bên iniñ abô

¹⁷††Nonañ êndên nê valuselen bên takatu ba êmô pik nena, “Nônêm malemim êndên Wapômbên. Yani anyô wapôm mavi ba intu hêv nômkama nômbên êntêk ek alalô lenjinhiki. Ma miñ nômbôam esak lôk miñ nômbên malemim êndên valuselen lôk nômkama takatu ba tem nêm yak ami.” ¹⁸†††Ma onañ êndên i ek nisup nômkama mavi lôkthô esak donjom. Lôk nindum mavi lomaloma bên anôn ba nêm liñ siñ. Lôk nin-

††† 6:6 Plp 4:11-12; 1Ti 4:8; Hib 13:5 ††† 6:7 Jop 1:21 †
6:10 Ep 5:5 †† 6:11 2Ti 2:22 ††† 6:12 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7 ††
6:13 Jon 18:36-37 ††† 6:15 ALK 17:14 †† 6:17 Luk 12:20-21
†† 6:18-19 Mat 6:20

dum wapôm lôk nêpôpêk iniñ nômkama ek nimbi sam. Nôm takêñ ma lôkmala anêñ ôdôn atu ba tem imbitak embeñ yam ek neja lôkmala anôn.

Timoti eyabiñ anêñ ku

²⁰ Timoti oyabiñ o ek ku takatu ba êv hadêñ o. Ômbôliñ dômmim esak abô mayaliv lôk auk lokbañ takatu

ba elam nena “auk thêthôn”. Êñ ma abôyañ. ²¹ †Ma avômalô doho esopa auk lokbañ êñ ba even mayaliv aleba iniñ êvhaviñ mi.

Wapômbêñ anêñ wapôm êmô imbiñ o.

† 6:21 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti

Abô mônj

Pol hamô koladôn anêj Lom ma hato kapyâ êntêk hadêj Timoti. Pol lahabi nena tem yani ema. Ma anêj nê molo bêj anôn etak yani ba i. Luk iyom intu hamô haviñ Pol ba intu yani kapô malaiñ ba lahaviñ Timoti ni Lom ek thêlô nêmo. Ba intu hato kapyâ êntêk. Malaiñ lomalama hapôm nê êvhaviñ ba intu hanañ abô ek embatho Timoti loñ ek imiñ lôklokwanj. Ma hanañ ek Timoti eyabiñ Wapômbên anêj Abô Mavi ba enañ abô êj thêthôn iyom.

Hato kapyâ êntêk hadêj 66 AD la.

1 Ya Pol yahato kapyâ êntêk. Wapômbên lahaviñ yambitak Yisu Kilisi anêj aposel ek yanañ abô êntêk bêj ek alalô nasopa Yisu Kilisi ba naja lôkmala atu ba Anyô Bêj bôk hakak abô hathak yôv.

²†Hadêj o Timoti yenañ okna anôn. Wapôm lôk lahiki ma labali anêj Kamik Wapômbên lo Yisu Kilisi alalôaniñ Anyô Bêj.

Alalô miñ mama ek Wapômbên anêj abô ami

³†Yahayala hêk yakapôlôn nena miñ yahadum Wapômbên anêj ku tomben ami. Wapômbên êj ma bumalô thêlô iniñ Wapômbên atu ba esopa. Bôlôvôn lo wak ma yahanañ yalenmavi lôk yahaterj mek hadêj yani hathak o. ⁴Sêbôk ba yahatak o ma malem thôk hêv yak ba lêk yalenhabi malem thôk êj. Ma lêk yalen hik ya kambom ek yangê o ek itu auk êj vônô ek yalenmavi. ⁵†Yalenhabi anêm hêvhaviñ anôn. Êvhaviñ êj intu hamô haviñ lemtambô Yunis lo libum Lois. Ba lêk yahayê êvhaviñ êj intu hamô haviñ o aên iyom.

⁶†Ba intu yahanañ hathak loñbô ek undum wapôm takatu ba Wapômbên hêv hadêj o êtôm huyuv atum ek esañ bêj. Sêbôk ba yahatak yabaherj hayô hêk o ma Wapômbên hêv lôkliñyak ek undum ku êj. ⁷†Ma Wapômbên hêv dahô lôkliñyak lôk dahô lenjñhaviñ avômalô lôk dahô hapôviñ anyô ek nindum mavi. Ma miñ hêv dahô atu ba indum anyô ba nêkô ami.

⁸Yahanañ Anyô Bêj anêj abô bêj ba intu yahamô koladôn. Ma Wapômbên bôk hik malaiñ sam ba hêv anêm ek onja ma anêj lôklokwanj tem nêmo sa. Aên ba miñ o mama ek onañ Anyô Bêj anêj abô bêj ami. Lôk miñ o mama ek ya ami. ⁹†Yani ma anyô wapôm ba lahaviñ nêmo avômalô sa. Ma hêv alalô bulubiñ ba halam nena matherj. Miñ alalô adum nômlate mavi ami. Mi anôn. Anêj wapôm êj hamô haviñ Yisu Kilisi hadêj sêbôk atu ba môn anôn ba hêv hadêj alalô.

† 1:2 Ap 16:1; 1Ti 1:2†† 1:3 Ap 23:1‡ 1:5 Ap 16:1†† 1:6 1Ti 4:14‡‡ 1:7 Lom 8:15‡‡‡ 1:9 Ep 2:8-9; Tit 3:5

¹⁰††Ma lêk hik anêj wapôm êj thô hathak hêv Yisu Kilisi, ôpatu ba hêv alalô bulubiñ. Ôpên intu habuliñ ñama ma hatak deda hayô hamô Wapômbên anêj Abô Mavi ek alalô naja lôkmala atu ba hamô wak nômbên intu sapên. ¹¹§Ma habi barj hayô hêk ya ba hêv ya hatôm aposel ek yanañ Abô Mavi êntêk lôk yanêm auk esak Abô Mavi êj. ¹²Aên ba yahawa malaiñ takêntêk ma dorjom ya miñ mama ami ek malê nena yahayala ôpatu ba yahêvhaviñ. Yahayala katô nena tem eyabiñ ya lôk yenañ ku mavi endeba êyô waklavôn nindum abô.

¹³Abô takatu ba bôk holarjô anêj ya ma osopa. Êj ma auk thêthôn. Ba hosopa abô êntêk ma Yisu Kilisi tem nêmo o sa ek ônêmimbiñ Wapômbên lôk lemimbiñ avômalô. ¹⁴§†Ma oyabiñ nômo mavi takatu ba Wapômbên hêv hadêj o hathak Lovak Matherj ôpatu ba hamô haviñ alalô.

¹⁵Hoyala nena Pigelus lo Helmogenes lôk avômalô nômbên atu ba êmô plovins Esia bôk êdô ya.

¹⁶Yahamô koladôn ma Onesipulus miñ mama hathak yenañ malaiñ êj ami. Yani hayô Lom ma habôlêm ya lôklokwanj haverj aleba hapôm ya ma hêv ya thêvô. Aên ba Anyô Bêj nêmo kapô ek Onesipulus lôk anêj thalalerj. ¹⁸Ma Anyô Bêj nêmo lahiki êndên yani êndên waklavôn nindum abô. Hoyala loñôndê mavi bêj anôn atu ba yani hêv ya sa hamô Epesus.

Timoti ma Yisu anêj anyô vovak

2 Aên ba Timoti yenañ okna umiñ lôklokwanj esak wapôm takatu ba halêm anêj Yisu Kilisi. ²O lôk avômalô doho bôk olanô abô nômbên atu ba bôk yahanañ yôv. Aên ba nômbôlêm anyô mavi doho ek neyabiñ abô êntêk lôk nêndôn anyô vi ek miñ abô êntêk nêmo yak ami. ³††Ma umiñ lôklokwanj imbiñ yêlô êtôm Yisu Kilisi anêj anyô vovak mavi. ⁴Anyô vovak

††† 1:10 Hib 2:14§ 1:11 1Ti 2:7§† 1:14 1Ti 6:20§†† 2:3 2Ti 1:8

miñ hatak anêñ auk ek indum ku malaklêvôn ami. Yani hapesañ i ek injik vovak ek indum nê vovak laik môñ leñijmavi. ⁵†Ôpatu ba hayabiñ i mavi ba halañviñ tem lovak ba enja anêñ vuli êmôn aên iyom. ⁶ Ma ôpatu ba hadum ku kapô lôk vovanik tem êmôn ek enja anêñ anôn. ⁷ Aên ba lemimbi abô takatu ek batu Anyô Bêñ nêm auk êndên o.

⁸††Lemimbi Yisu Kilisi Devit anêñ lim atu ba bôk hik liñ haviyô hathak loñbô. Abô êñ ma Wapômbên anêñ Abô Mavi atu ba yahanañ bên. ⁹†Aên ba intu yahawa malaiñ. Avanôn! Ekak ya loñ hatôm nê vani. Ma doñtom anyô te hatôm ekak Wapômbên anêñ abô loñ ami. ¹⁰ Ba intu yahamiñ lôklokwañ ba yahawa malaiñ lomalomak ek yanêm avômalô takatu ba Wapômbên bôk habi bañ hayô hêk i yôv sa ek Yisu Kilisi nêm alalô bulubij ek naja lôkmala lôk namô Wapômbên anêñ lôkmañgiñ kapô wak nômbên intu sapên.

¹¹††Êntêk ma abô avanôn.

Alalô bôk ama haviñ yani ba tem alalô namô aên iyom imbiñ yani.

¹²†Alalô awa malaiñ lôk vovañ ba amiñ lôklokwañ êñ ma tem nayabiñ ku imbiñ yani.

Ma alalô athôn yani paliñ ma tem êsôn alalô paliñ aên iyom.

¹³††Ma anêñ abô miñ hatôm yani etak ami. Ba intu alalô avak abô ek nasopa yani ma doñtom aêv yak, êñ ma yani tem esopa anêñ abô takatu ba habutiñ.

Timoti imbitak Wapômbên anêñ anyô ku anôn

¹⁴†††Wapômbên lêk hayê o ba onañ lôbôlôn ek avômalô miñ nêkôki esak auk lomalomak ami. Dô. Tem imbulij thêlô ma nêm i sa ami. ¹⁵‡Undum ku lôklokwañ lôk ôndôn Wapômbên anêñ abô avanôn thêthôn. Ma Wapômbên tem êñê anêm ku êñ ma enañ nena hudum ku mavi. Ba tem miñ o mama ami. ¹⁶††Avômalô takatu ba esopa abô mayaliv even lokbañ aleba ibitak kambom anôn. Êñ ma otak abô lôk auk mayaliv takatu ba miñ hasopa Wapômbên anêñ abô ami. ¹⁷†††Auk êñ ma hatôm palê hatêto anyô liñkupik sapên. Nôñgô Himeneus lo Piletus. ¹⁸ Thai bôk even daim ek Wapômbên anêñ abô avanôn ma êdôn avômalô ba esau nena alalô leñvijkupik tem miñ imbiyô esak loñbô ami ba intu ibulij avômalô doho iniñ êvhaviñ. ¹⁹††Ma doñtom Wapômbên anêñ unyak landiñ lôklokwañ kambom ba miñ hatôm êngôli ami. Ma habutiñ sêk nena, "Anyô Bêñ hayala anêñ avômalô" ma "Nê takatu ba elam Anyô Bêñ anêñ athên ba esopa ma nêmbôliñ dômiñ esak kambom."

²⁰ Ma unyak bên te ma anêñ uñ gol doho lôk seleva doho lôk uñ adaluk doho lôk uñ anôn doho hamô unyak kapô. Doho ma etak nôm mavi halôk ma doho ma etak yavoyav halôk. ²¹ Aên ba anyô te habi lelaik thô ba hathik i ba habitak mabuñ ma hatôm uñ mavi atu ba

† 2:5 2Ti 4:8 †† 2:8 Lom 1:3; 1Ko 15:4 ‡ 2:9 Ep 3:1,13; Plp 1:12-14 †† 2:11 2Ko 4:11 †† 2:12 Mat 10:33 ††† 2:13 Lom 3:3-4; Tit 1:2 ††† 2:14 1Ti 6:4; Tit 3:9 ‡ 2:15 1Ti 4:6 ‡† 2:16 1Ti 4:7 ‡†† 2:17 1Ti 1:20 ‡† 2:19 Nam 16:5; Ais 52:11; Jon 10:14; 1Ko 8:3

Wapômbên hadum ba habitak mathen ba hamô ek Wapômbên nêm ku mavi lomalomak êndên yani.

²²††Ba intu ôsôn êñjêk ngôk anêñ thethañak takatu ba hamô anyô muk kapôlônij. Ma ondanviñ endom loñôndê thêthôn lôk ônêmimbiñ Wapômbên lôk lemimbiñ avômalô lôk osopa auk yôhok. Môlô takatu ba olam Anyô Bêñ anêñ athên ba osopa yani ma yani bôk hathik môlônim kapôlômim yôv ba nosopa kobom thêthôn takêntêk. ²³††Oyala nena abô mayaliv lomalomak hadum ba avômalô ik vovak ba ômbôliñ dômiñ ek abô thônôthôn takên. ²⁴ Anyô Bêñ anêñ anyô ku ma êmô labali imbiñ avômalô lôkthô lôk anêñ auk ma thêthôn ek êndôn avômalô katô. Lôk êmô maliñyaô ma miñ injik vovak ami. ²⁵ Ma yani miñ lamaniñ kethen esak avômalô takatu ba miñ elañô anêñ abô ami ma êndôn thêlô esak abô labali. Injo Wapômbên tem nêm i sa ek nede kapôlônij liliñ ek nesopa auk avanôn mena mi la. ²⁶ Ma ewa auk mavi hathak loñbô ma tem nêsôn êñjêk Sadañ anêñ gwasilim, ôpatu ba havôn thêlô ek nindum anêñ ku.

Pik lo leñ anêñ dañ

3 ‡††Odañô! Waklavôn pik lo leñ anêñ dañ ma tem malaiñ lomalomak imbitak. ² Avômalô tem leñijimbiñ thêlôda lôk leñijimbiñ valuseleñ ma nêmbôli lôk nêgê i dañ ma nenañ abôma lôk leñijônônôn kôtôn êndên taluvi lo lami. Ma tem miñ leñijmavi esak nôm takatu ba anyô vi êv hadên i ami lôk êpôlik hathak kobom mathen ³ ma leñijhaviñ mi lôk miñ etak kapôlônij kambom ami. Ma tem nenañ abô kambom esak avômalô vi lôk nipuki loñ ami ma nimitak nê malenij thêlêv lôk nêpôlik esak kobom mavi. ⁴ Ma tem thêlô nimbuliñ iniñ nê môlô ma nindum nômkama mayaliv ma thêlôda tem nêñem iniñ athên liñ ba nindum nômkama takatu ba indum thêlô leñijmavi ma kobom leñijhaviñ Wapômbên ma êdô. ⁵†††Avômalô takên tem nindum thêthôn êtôm nê esopa Wapômbên ma doñtom thêlô bôk etak Wapômbên anêñ lôklokwañ ba intu nômbôliñ dômiñ êndên i.

⁶ Ma anyô takên ethak êyêyê hathak bôbônij ba êyô unyak ma êyê avi takatu ba iniñ auk mayaliv ma ewa iniñ auk. Avi takên bôk idum kambom bên anôn ba êmô lôk kapôlônij malaiñ. Ma thêlônij thethañak lomalomak hayabiñ i ba êbôlêm auk lukmuk wak nômbên intu sapên. ⁷ Avi takên elañô nê êñ iniñ abô lôbôlôn ba miñ êpôm Wapômbên anêñ abô avanôn ek nêm thêlô sa ami. ⁸†††Nê êñ bôk êvôliñ dômiñ hathak Wapômbên anêñ abô avanôn hatôm Janes lo Jambles bôk êvôliñ dômiñ hadên Mose. Sadañ habuliñ thêlô iniñ auk aleba ibitak kambom anôn ba êvhaviñ ami ba intu Wapômbên hadô thêlô. ⁹ Ma nê êñ iniñ kambom takên tem imbitak yayiñ ba avômalô tem nêgê êtôm bôk êyê Janes lo Jambles iniñ auk kambom. Ba intu auk êñ tem miñ imbitak bên ami.

‡†† 2:22 1Ti 6:11 ‡† 2:23 1Ti 4:7 ‡† 3:1 1Ti 4:1 ‡†† 3:5 Mat 7:15,21; Tit 1:16 ‡†† 3:8 Kis 7:11

Timoti ombalorj Wapômbênj anênj abô loj lôklokwanj

¹⁰ Ma dorjtom o Timoti hoyala yenañ auk lôk yenañ bôk lo loj takatu ba yahadônj lôkthô katô ma auk takatu ba hamô haviñ ya lôk yalenjhaviñ avômalô ma yahêvhaviñ ba yahamiñ lôklokwanj lôk miñ yahasôv ami. ¹¹ †Ma vovañ lomalama lôk malaiñ hapôm ya halôk Antiok lo Aikoniam ma Listla. Ma Anyô Bêñ hêv ya bulubiñ ek nôk kambom takênj. ¹² ††Avanônj! Avômalô lôkthô atu ba lenjinhaviñ nêñemimbiñ Yisu Kilisi ba esopa Wapômbênj tem nêpôm vovañ takênj imbiñ. ¹³ Ma nê lôk ngôk lôk nê takatu ba esau avômalô tem nindum iniñ auk kambom takênj endeba imbitak kambom anônj. Bôk esau thêlôda yôv ba tem nesau avômalô vi imbiñ. ¹⁴ Ma dorjtom Timoti hoyala kêdônjwaga takatu ba bôk êv o auk ba hoyala nena o ma okna ba Wapômbênj anênj abô mathenj hik auk thô hadênj o aleba lêk. Abô êñ hik avômalô liñ ek neja auk mavi ek nêñemimbiñ Yisu Kilisi ma tem yani nêñ thêlô bulubiñ. Bôk howa auk hathak nôk takênj ba intu hoyala katô nena abô avanônj. Ba ombalorj auk êñ loj. ¹⁶ †Wapômbênj anênj abô lôkthô ma hayuv halêm yaiñ ba bôk eto halôk kapya ek êndônj avômalô lôk hêv avômalô sa hathak auk lokbarj. Ma hik lojônjê nepesari i thô ek nimitak thêthônj ¹⁷ ek Wapômbênj anênj avômalô neja nômkama ek nindum ku mavi.

Timoti enañ Wapômbênj anênj abô

4 Timoti, Wapômbênj lo Yisu Kilisi elanjô yenañ abô. Yani tem indum abô esak avômalô lôkmala lôk nê ñama. Yani tem êlêm ek eyabiñ alalô. Aênj ba yahanaj lôklokwanj hadênj o nena ² onañ Wapômbênj anênj abô. Miñ oyabiñ waklavônj mavi iyom ami. Onañ iyom. Nuñgwik avômalô iniñ kambom thô ma onañ ek netak. Osañ thêlô ek nesopa Wapômbênj anênj abô. Ombatho avômalô loj ma ômô malinjaô lôk ôndônj avômalô katô oyañ. ³ ††Yakô wak te ma avômalô tem nimbilênjônj sijn ek nedañj Wapômbênj anênj auk thêthônj. Thêlô tem venj thethañak ba nêmbôlêm kêdônjwaga vi ek nenañ abô takatu ba indum thêlô lenjinhaviñ. ⁴ Thêlô tem nede dômiñ liliñ êndênj abô avanônj ma nemberj mayaliv ba nesopa kukuthiñ oyañ. ⁵ Ma dorjtom o Timoti ma onja auk katô esak ku nômbênj atu ba hudum. Tem malaiñ lôk vovañ êpôm o. Êñ ma umiñ lôklokwanj. Onañ Wapômbênj anênj Abô Mavi lôk undum Wapômbênj anênj ku lôkthô atu ba hêv hadênj o.

Pol hadum ek ema

⁶ †Timoti, yenañ thalalenj lêk hangasô hatôm wainj atu ba hangasô halôk da. Ma wakma êñ lêk hayô ek

† 3:11 Ap 13:14-52; 14:5,8-20 †† 3:12 Mat 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22 † 3:16 Lom 15:4 †† 4:3 1Ti 4:1 †† 4:6 Plp 2:17

yana. Ba intu undum ku nômbênj êñ. ⁷ ††Lêk yahik vovak mavi yôv ba yahalanjviñ aleba hayô anênj danj. Ma yahavalorj yenañ yahêvhaviñ loj denañ. ⁸ ††Ba intu Wapômbênj lêk havalorj vuli mavi te loj ek ya aêntêk. Waklavônj nindum abô ma Anyô Bêñ atu ba hanañ abô avanônj hathak avômalô tem enañ nena ya anyô thêthônj. Ba tem enañ êndênj ya iyom ami. Mi. Avômalô lôkthô atu ba êpôviñ waklavônj yani endelêm ma tem enañ aênj êndênj i imbiñ.

Timoti êlêm kethenj ek Pol

⁹ †Dima lahaviñ nômkama pik êntêk. Êñ ma yani bôk hatak ya ba hi Tesalonaika. Ma Klesens bôk hi plovins Galesia ma Titi bôk hi Dalmesia. Ba intu ôpôpêk o ba ôlêm kethenj êndênj ya. ¹¹ Luk iyom hamô haviñ ya. Ma Mak hathak hêv ya sa hathak yenañ ku ba intu ondom yani êlêm êndênj ya. ¹² Ma Tikikus ma yahêv yani hi Epesus. ¹³ ††Yahatak yenañ kwêv hamô Tloas ba hamô Kapus anênj unyak ba onja ba êlêm. Ma onja yenañ kapya lôkthô. Ma ya vovañ ek kapya ali atu ba epesariñ hathak boksipsip kupik. ¹⁴ ††Aleksanda ma anyô hadum ku hapesariñ nômkama hathak aenj thekthek ba bôk hadum kambom bênj hadênj ya. Anyô Bêñ tem indum aênj êndênj yani esak nôk atu ba hadum. ¹⁵ Yani hik vovak lôklokwanj hathak yêlôaniñ abô. Ba intu oda oyabiñ o mavi esak yani imbiñ.

¹⁶ Yahadum abô môñ ma doho miñ êv ya sa ami. Thêlô sapênj etak ya. Ma yalenjhaviñ nena thêlô miñ nindum abô esak nôk êñ ami. ¹⁷ Ma dorjtom Anyô Bêñ hamiñ ya dômiñ ba hêv ya lôklokwanj ek yenañ Wapômbênj anênj abô takênj bênj êndênj nê daluk ek thêlô nedañj. Yalenjhabi nena ya lêk yahamô alim kambom te abôlêk. Ma dorjtom Anyô Bêñ hêv ya sa. ¹⁸ Anyô Bêñ tem nêñ ya bulubiñ ênjêk ngôk iniñ vovak lomalama. Nômplate miñ hatôm imbuliñ ya ami endeba enja ya vê ni anênj loj lôkliñyak atu ba hamô malak lenj am. Nêñem athênj lôkmanjij êndênj yani iyom wak nômbênj intu sapênj. Avanônj.

¹⁹ ††Nêñ yanjij mavi lôk lôkbôk mavi êndênj Plisila lo Akwila ma Onesipolus lôk anênj avômalô. ²⁰ ††Elastus hamô Kolin. Tlopimas hapôm lijiñ ma yahadô yani hêk Miletus. ²¹ Ômbôlêm anêm lojônjê ek ôlêm loj êntêk êmônj vêmam ka belenj simbak. Yubulus, Pudens, Linus, Klodia lôk iviyañ sapênj enañ yanjij mavi lôk lôkbôk mavi hadênj o.

²² Anyô Bêñ eyabiñ o dahôlôm lôk anênj wapôm êmô imbiñ o.

††† 4:7 1Ti 6:12 ††† 4:8 1Ko 9:24-25 § 4:9-10 Ap 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14 §† 4:13 Ap 20:6 §†† 4:14 Lom 2:6 §† 4:19 Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 §†† 4:20 Ap 19:22; 20:4; Lom 16:23

Titi

Abô mônj

Lom êv Pol vê hêk koladônj (Ap 28), ênj ma thai lôk Titi i ngavithôm Klit lôbôlôbô ba enanj Wapômbênj anênj Abô Mavi bênj hadênj thêlô. Vêm ma Pol hanañ ek Titi indum ku ênj endebe anênj danj lôk etak avaka êtôm malak lôk-thô ma hatak Klit ba hi loñ buyañ. Titi hadum ku ênj denañ, ma Pol hato kapyâ êntêk hadênj yani. Hato ek embatho Titi loñ esak anênj ku lôk nêma auk ek êmbôv nê takatu ba êvôliñ dômiñ hathak abô anônj ek nêbônêlêm ma nêma auk esak êvhaviñ lôk iniñ ku ma eyabiñ i esak kêdônjwaga abôyanj. Hato kapyâ ênj hadênj 64 AD la.

Pol hêv lamavi

1 Ya Pol, Wapômbênj anênj anyô ku ma Yisu Kilisi anênj aposel, yahato kapyâ êntêk. Yisu Kilisi hêv ya ek yanañ anênj abô bênj ma yambatho nê takatu ba bôk habi banj hayô hêk i iniñ êvhaviñ loñ. Lôk yanêm auk ek neyala abô avanônj atu ba halom avômalô ek nêma êtôm Wapômbênj anênj lahaviñ ² tek nêma malenij esak neja lôkmala atu ba tem nêma êtôm wak nômbênj intu sapênj. Môn anônj ma Wapômbênj bôk havak abô yôv nena tem nêma êndênj i ba miñ hatôm esau ami. ³ Alalôaniñ bulubiñ Wapômbênj bôk hatak waklavônj te yôv ba hatak ku halôk yabahanj lôk hanañ lôklokwanj ek yanañ anênj Abô Mavi bênj êndênj avômalô ek batu Abô Mavi ênj êlêm yaiñ.

⁴ †Yahato hadênj o Titi, yenañ okna anônj hathak alaniñ aêvhaviñ.

Kamik Wapômbênj lo alalôaniñ Bulubiñ Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbiñ o.

Titi endam avaka ek neyabiñ avômalô êvhaviñ lodônjlodônj

⁵ Bôk yahatak o hamô Klit ek undum ku takatu ba hêk denañ lôk otak avaka doho anênj lomalak êtôm atu ba bôk yahanañ hadênj o. ⁶ †Otak i êtôm aêntêk. Anyô atu ba abô mi hêk avômalô malenij ma hamô tijiñ haviñ yanavi. Ma anênj nali êvhaviñ ba avômalô miñ enañ abô hathak iniñ malenij thanjô lôk leñônônj kôtônj ami. ⁷ Nê takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ idum Wapômbênj da anênj ku ba intu thêlô abô mi ênjêk avômalô malenij. Ma miñ thêlô nesoj nena thêlô ma nê bênj ek avômalô vi ami, lôk miñ leñijmaniñ kethenj ami, ma miñ ninum waiñ ba molo ami, lôk miñ malenij thêlêv ami, ma miñ netañtani esak avômalô vi iniñ valuselenj ami. ⁸ Mi. Neja avômalô thô lôk leñijim-

biñ kobom atu ba mavi ma nipuk i loñ lôk nêma thêthônj lôk mathenj ma neyabiñ i mavi. ⁹ Ma nebalonj abô avanônj biñ atu ba bôk êdônj loñ lôklokwanj ek nêndônj avômalô esak auk thêthônj ek nembatho iniñ êvhaviñ loñ lôk nijik avômalô leñônônj kôtônj iniñ auk lokbanj thô ek netak.

Nê leñônônj kôtônj bênj anônj êmô Klit

¹⁰ ††Otak avaka anênj aênj ek neyabiñ avômalô êvhaviñ ek nimiñ loñ siñ ek nê nômbênj atu ba ibi leñônônj siñ anênj Klit. Thêlô ma nê enañ abô mayaliv ba esau avômalô. Nê Israeël takatu ba evalonj kobom nenjothe kupik vê ethak êmônj ek kobom ênj. ¹¹ ††Nê takênj ma onañ ek nêma bônônj ba miñ otak i ek nêndônj avômalô ami. Thêlô leñijhaviñ valuselenj ba intu êdônj avômalô hathak auk lokbanj ba ibuliñ nê êvhaviñ lodônjlodônj iniñ auk. ¹² Thêlô iniñ anyô lôk kauk te hanañ hathak thêlôda aêntêk, "Avômalô Klit sapênj ma nê abôyanj lôk êtôm bok ngalewanj ba êk ku mi ma eyañ nôma hatôm bok iyom." ¹³ ††Abô ênj ma avanônj. Ba intu osañ i lôklokwanj ek iniñ êvhaviñ imbitak mavi ¹⁴ †††ma netak Israeël iniñ kukuthiñ oyanj oyanj lôk miñ nesopa nê takatu ba êvôliñ dômiñ hathak abô avanônj iniñ abô majañ ami. ¹⁵ Avômalô takatu ba iniñ kapôlônij mabuñ hêk Wapômbênj ma, ma nôma eyañ lôk nômkama lôkthô ma mabuñ aênj iyom. Ma doñtom avômalô takatu ba miñ êvhaviñ ami lôk iniñ kapôlônij lelaik ma nômlate miñ mabuñ ami. Aênj ba iniñ auk lôk kapôlônij lelaik kambom. ¹⁶ †Thêlô enañ nena eyala Wapômbênj, ma doñtom iniñ bôk lo loñ hik thô nena êthônj yani paliñ. Thêlô leñijônônj kôtônj ba miñ hatôm nindum nômla mavi te ami lôk êtôm nôma ôvathek hêk Wapômbênj ma.

† 1:2 Kol 1:27 †† 1:4 Lom 1:7; 2Ko 8:23; Gal 2:3 ‡ 1:6 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26

†† 1:10 1Ti 4:7 ††† 1:11 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2 †††† 1:13 2Ti 4:2 †††† 1:14 1Ti 4:7 § 1:16 1Jon 1:6; 2:4

Ôndôn kobom mavi êndên avômalô êvhavij lodônlodôn

2 Oda miñ ôtôm thêlô ami. Ma ôndôn avômalô ek nesopa Wapômbên anên auk thêthôn. ² Ôndôn anyô bojnena ek nipuki loñ esak auk mayaliv ma nêmo batôn oyañ lôk neyabij i dedaun mavi. Ma iniñ êvhavij lôk leñjinhavij avômalô embothoñ mavi. Ma nimiñ lôklokwañ esak malaiñ.

³ †Ma aên iyom ma ôndôn avôdôn nena imbij ek nêmo matherj êtôm Wapômbên anên lahavij. Ma miñ nenañ abôma esak avômalô vi ami ma miñ netak waiñ ek eyabij iniñ auk ami. Mi, ôndôn thêlô ek neja auk mavi ⁴ ek nêndôn avi muk ek leñjimbij vênj lôk nali, ⁵ ††ma nipuk i loñ lôk nêmo mabuñ, ma nindum iniñ ku neyabij iniñ avômalô mavi lôk nênem leñjinhavij êndên avômalô ma nedovak vênj iniñ abô vibij. Idum aên ma tem miñ hatôm anyôla enañ abôma esak Wapômbên anên abô ami.

⁶ Ma anyô muk ma osoñ i lokwañ aên iyom ek nipuki loñ. ⁷ †Ma oda ôtôm lavôñij mavi esak nômkama sapên ek apenena nêgê ba nesopa vemgwam. Ôndôn avômalô lôk malemdôn esak abô takatu ba halêm anên o kapôlôm. ⁸ ††Ma onañ abô thêthôn mavi iyom ek avômalô miñ hatôm nêpôm anêm abô anên kambom te ami. Undum aên ek avômalô takatu ba êpôlik hathak anêm abô ma tem mama ba miñ hatôm nenañ abô kambom te esak alalô ami.

⁹ ††Ma nê takatu ba êmô alañsi vibij †† ma osoñ i lokwañ ek nêmo iniñ alañ vibij esak nômkama sapên ek nindum thêlô leñjinhavij. Ma miñ nêwê abô viyañ ami. ¹⁰ Lôk miñ neja iniñ nômla vani ami. Mi, nindum nômkama sapên thêthôn ek injik thô nena iniñ ku ma mavi ek iniñ alañsi nênemimbij thêlô. Idum aên ma tem alalôaniñ Wapômbên atu ba hêv alalô bulubij anên abô imbitak lêlêyañ mavi ênjêk avômalô malenij.

Wapômbên anên wapôm hik alalô liñ ek nasopa anên loñôndê ek nayabij Kilisi

¹¹ Alalô nasopa kobom mavi takên ek malê nena Wapômbên anên wapôm bôk halêm yaiñ yôv ba hawa bulubij halêm ek avômalô sapên nênemimbij. ¹² †††Ma wapôm êñ hadôn alalô ek natak kobom avôlij dômiñ ek Wapômbên lôk pik anên thethajak ma napuki loñ lôk namô thêthôn ba nasopa Wapômbên anên lahavij êndên waklavôn êntêk. ¹³ Ma alalô nasopa loñôndê êñ ba nanêm malenij ek mek mavi atu ba tem êlêm. Mek mavi êñ ma waklavôn atu ba Yisu Kilisi anên deda lôkmanjij êlêm yaiñ. Yani ma Anyô Bêñ Wapômbên, alalôaniñ bulubij. ¹⁴ †Yani hêv yanida halêm ba hama hathak alalô ek nêmo alalô vê ênjêk kambom lomalomalô havôkwij alalô ek nambitak yanida anên avômalô takatu ba êk lêlê ek nandum ku mavi.

† 2:3 1Ti 3:11 †† 2:5 Ep 5:22 † 2:7 1Ti 4:12 †† 2:8 1Pi 2:15 †† 2:9 1Ti 6:1 ††† 'Nê takatu ba êmô alañsi vibij' ma hathak abô Inglis ma 'slave'. Nôngô Epesus 6:5. ††† 2:12 1Jon 2:16 † 2:14 Kís 19:5; Lo 7:6; Ese 37:23; Gal 1:4; 1Pi 2:9

¹⁵ ††Ba intu onja abô takêntêk anên ôdôn sa êndên avômalô êvhavij. Lôk osoñ i lokwañ ek nesopa ma avômalô leñjinhavij kôtôn ma onañ i. Onañ abô takên esak Wapômbên anên lôklokwañ. Ma miñ otak anyôla atu ba hoyabij i ek enañ nena anêm abô ma nômo oyañ ami.

Nundum malêla takatu ba mavi

3 ††Nungwik avômalô iniñ auk liñ esak loñbô ek nedovak gavman lôk iniñ nê bêtjên ba nesopa iniñ abô. Lôk nêpôpêk i ek nindum ku mavi lomalomalô. ² Ma miñ nenañ abô kambom esak anyô vi lôk miñ nêkôki ami. Mi, netauvij i dedaun ba nêmo yôhokna imbij avômalô sapên.

³ ††Ek malê nena sêbôk ma alalô thônôthôn hatôm thêlô. Alalô leñjinhavij kôtôn lôk êvhavij abôyañ ba atak Wapômbên anên loñôndê ma amô thethajak lôk alak lomalomalô vibij. Ma amô lôk leñjindañ ba awa auk kambom hathak anyô vi. Alalô apôlik ek i ma thêlô êpôlik ek alalô. ⁴ Ma dorjom lêk ma Wapômbên, ôpatu ba hêv alalô bulubij, hik anên kobom mavi lôk anên lahavij thô hadên alalô. ⁵ ††Yani hêv alalô bulubij hathak yanida anên lahiki. Ma miñ hathak alalôaniñ ku thêthôn ami. Mi, havôkwij alalôaniñ kambom ma hadum ba alalô abitak lukmuk hathak Lovak Matherj ba hêv lôkmala lukmuk hadên alalô. ⁶ ††Hathak ôpatu ba hêv alalô bulubij, Yisu Kilisi, ma Wapômbên hangasô anên Lovak Matherj bêtj anôn hayô hamô alalô. ⁷ Yani habi anên wapôm sam ba halam alalô nena avômalô thêthôn. Ba intu alalô awa athên ek naja lôkmala atu ba tem namô êtôm wak nômbên intu sapên. Ma lêk aêv malenij ek nômo êñ.

⁸ Abô takên ma avanôn biñ. Ba intu yalenjavij ombatho i loñ lôklokwañ ek nesopa abô takên sapên ek vi atu ba bôk êvhavij Wapômbên yôv ma neyabij i ek nindum ku mavi thêthô. Abô takên ma mavi anôn ba tem nêmo avômalô lôkthô sa.

⁹ ††Nômô daim ek auk molo takatu ba avômalô êkôki hathak lôk ekatuñ Israél iniñ limi bôbô iniñ athên ma abô lôkthango ma ethañ i hathak Mose anên balabuñ. Nôm takên ma nômo oyañ ba miñ hatôm nêmo anyôla sa ami. ¹⁰ †††Anyôla havak avômalô vose hi lodônlodôn ma onañ bôlôn ju êndên ôpên nena etak auk êñ. Ma mi ma otak yani ba nu. ¹¹ Alalô ayala nena avômalô anên aên iniñ auk ma lokbañ ba idum kambom thêthô. Ba intu iniñ bôk lo loñ takên da hik thêlô thô nena nêmo idum kambom.

Abô anên dañ

¹² †††Tem yanêm Altema mena Tikikus la ba êsôk, êñ ma o lôklokwañ ek nu Nikopolis ek ôpôm ya. Yenañ auk nena tem yana yamô Nikopolis êndên waklavôn belen simbak. ¹³ †††Sena, anyô lôkkañ hathak abô manjañ, lo Apolo etak môlô ba i buyañ, ma noyabij i esak

† 2:15 1Ti 4:12 ††† 3:1 Lom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 †† 3:3 1Ko 6:9-11; Ep 2:1-2; 5:8 ††† 3:5 2Ti 1:9; Hib 10:22 †† 3:6 Ap 2:17-18 †† 3:9 2Ti 2:14, 16 ††† 3:10 Mat 18:15-17 ††† 3:12 Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 ††† 3:13 Ap 18:24; 1Ko 3:5-6

nômkama takatu ba thai mi ek nêmi thai sa. ¹⁴†Ôndôn alaianiñ avômalô ek nindum ku mavi ni thêthô lôk nêniêm avômalô vi atu ba êv yak hathak nômkama sa ek iniñ êvhaviñ injik anôn.

† 3:14 Ep 4:28

¹⁵ Avômalô takatu ba êmô haviñ ya êv iniñ leñiñmavi hadên o. Ma nêmi yenañ aên êndên ñê êvhaviñ takatu ba leñiñhaviñ yêlô.

Wapômbên anên wapôm êmô imbiñ môlô lôkthô.

Pilemon

Abô mônj

Pilemon ma anyô hêvhaviñ te anêñ Kolosi. Yani ma alañ ek nê doho atu ba êmô yani vibij ba idum anêñ ku. Ma anêñ anyô ku êñ te ma Onesimi. Yani hawa Pilemon anêñ nômla doho vani ba hasôv ba hi. Lom iniñ balabuñ hanañ nena ôpatu ba hamô alañ vibij hatak anêñ ku ba hasôv ba hi, êñ ma anêñ alañ hatôm injik yani vônô. Haverñ yam ma Onesimi hapôm Pol hamô koladôn ma halañô Abô Mavi ba hêvhaviñ. Ba intu Pol hatô abô hadêñ Pilemon nena Onesimi ma lêk anyô hêvhaviñ ba nêñ anêñ kambom vê. Hatôm 60 AD la ma Pol hamô koladôn ba hatô kapya ju êntêk, yañ ma Pilemon ma yañ hi Kolosi.

Pol hêv lamavi

1 Ya Pol, yahamô koladôn hathak Yisu Kilisi. Yai lôk alalôaniñ aiyar Timoti ato kapya êntêk hadêñ o, Pilemon. O ma yaianiñ aiyar anôn atu ba alalô adum ku doñtom êntêk haviñ i. ²†Lôk ato hadêñ livôn Apia lo Alkipus haviñ. Yani ma Wapômbên anêñ anyô vovak te atu ba hamiñ haviñ yai. Ma yai ato hadêñ avômalô êvhaviñ takatu ba ethak êv yer hamô anêñ unyak kapô haviñ.

³ Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bêñ Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbiñ môlô sapênj.

Pol hanañ lamavi hathak Pilemon anêñ ku

⁴ Yahalañô hathak anêñ lemhaviñ avômalô mathen sapênj lôk anêñ hôêvhaviñ hathak Anyô Bêñ Yisu. Ba intu mek sapênj atu ba yahaterñ ma yalenjhabi o ba yahanarñ yalenjmavi hadêñ yenañ Wapômbên. ⁶ Hôêvhaviñ Wapômbên ba intu o anyô wapôm. Ma yahaterñ mek ek anêñ wapôm êñ injik anôn ba Wapômbên nêñ auk mavi êndênj o ek oyala nômkama mavi lôkthô atu ba alalô awa halêm anêñ Kilisi. ⁷ †Aiyar, abô hathak hôthô avômalô mathen iniñ kapôlônij liñ hayô ek ya. Ba intu anêñ kobom lemhaviñ êñ hêv ya thêvô lôk yalenjmavi bêñ anônj.

Pol hanañ ek Pilemon ênjê Onesimi êtôm yañ anônj

⁸ Aênj ba yahadum ek yanañ injik anêñ lemhaviñ liñ ek undum nômlate êtôm atu ba oda lemhaviñ undum. Nôm êñ ma thêthônj mavi ba intu ya hatôm yanañ lôklokwañ ek undum aênj esak Kilisi anêñ athênj. ⁹ Ma doñtom hathak lenjaviñ êñ iyom intu yahanarñ hik o liñ. Ya ma anyô boñ Pol atu ba lêk yahamô koladôn hathak Yisu Kilisi, ¹⁰ †yahanarñ hik o liñ hathak yenañ okna Onesimi ek nunqwik anêñ lemhaviñ thô êndênj

† 1:2 Kol 4:17; 2Ti 2:3 †† 1:7 2Ko 7:4 † 1:10 1Ko 4:15; Kol 4:9

yani. Yahamô koladôn ma yani hêvhaviñ ba intu habitak yenañ okna. ¹¹ Sêbôk ma yani miñ hatôm nêñ o sa ami. Ma doñtom lêk habitak anyô mavi ek nêñ alai luvi sa. ††

¹² Lêk yahêv yani hatôm yabiñdaluk anônj hathôk ek o hathak loñbô. ¹³ Yahamô koladôn hathak Abô Mavi ba intu yalenjmavi ek yani enja anêñ loñ ba êmô imbiñ ya ek nêñ ya sa. ¹⁴ Ma doñtom yahadô yapôviñ o ek undum malêla takatu ba mavi. Ba intu miñ hatôm yandum nômlate atu ba miñ honarñ ami ek undum ku mavi êtôm atu oda lemhaviñ undum. ¹⁵ Betha Onesimi hatak o vauna ek nêñimbiñ Yisu Kilisi vêñ ba havôhathôk hathak loñbô ma tem êmô imbiñ o wak nômbênj intu sapênj la. ¹⁶ ††Yani hathôk ek o ma onja yani êtôm mamuyañ anônj ma miñ êtôm o alañ ek yani esak loñbô ami. Yalenjaviñ yani bêñ anônj. Ma doñtom yani ma anêñ mamuyañ lôk o ma alañ ek yani haviñ ba intu tem lemimbiñ yani bêñ anônj êmônj ek ya.

¹⁷ Aênj ba lemhabi nena alai ma nê ku te iyom, êñ ma onja Onesimi thô êtôm intu howa ya thô. ¹⁸ Yani hadum nômla kambom hadêñ o mena hawa anêñ nômla, êñ ma otak êndôk yabaherñ. ¹⁹ Ya Pol yada yahato hathak yabaherñ nena tem yanêñ vuli êñ viyañ êndênj o. Ma doñtom lemimbi nena bôk yahik loñôndê nêñ lôkmala thô hadêñ o ba anêñ vuli viyañ hêk haviñ ya denarñ.

²⁰ Avanônj, aiyar, yalenjaviñ onja Onesimi thô esak Anyô Bêñ anêñ athênj. Êñ ma hatôm hôthô yakapôlônj liñ hathak Kilisi. ²¹ Yahato kapya êntêk hadêñ o ba yahêvhaviñ nena tem ondovak yenañ abô vibij ma onja Onesimi lôk lemmavi bêñ anônj êmônj ek abô nômbênj atu ba lêk yahato.

²² ††Nômla yañ nena opesarñ loñ êmô anêñ unyak kapô ek ya. Yalenjhabi nena tem Wapômbênj endarñô môlônim mek ma nêñ ya vê ênjêk koladôn ba yambô yasôk esak loñbô.

†† Onesimi anêñ athênj anêñ ôdônj nena, "Hêv sa" †† 1:16 1Ti 6:2 ††† 1:22 Plp 1:25; 2:24

Pol anêḡ kapyá anêḡ daḡ

²³ †Eaplas ôpatu ba hamô koladôḡ haviḡ ya hathak Yisu Kilisi, yani hêv anêḡ lamavi hadêḡ o. ²⁴ ††Ma Mak,

† 1:23 Kol 1:7 †† 1:24 Kol 4:10-14

Alistakas, Dima lo Luk, yêlô ḡê ku te iyom, thêlô êv iniḡ leḡiḡmavi haviḡ.

²⁵ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ wapôm embalonḡ môlô sapêḡ kapôlômim loḡ.

Hiblu

Abô mônj

Ôpatu ba hatu kapy a êntêk miñ hatu anêñ athênj ami. Ma hadênj 200 AD ma avômalô ñañ iniñ avaka te anêñ athênj nena Teetulian hatu nena Banabas hatu kapy a êntêk. Ma lêk doho enañ nena Apolo hatu ma doho enañ nena Silas hatu. Ma thêlô lôkthô enañ nena ôpatu ba hatu kapy a êntêk ma hatu hasopa Wapômbênj anêñ la-haviñ.

Ôpatu ba hatu ma anyô Isael te atu ba hêvhaviñ Yisu. Hatu hadênj avômalô Isael takatu ba êvhaviñ Yisu. Kapy a êntêk hik thô nena Yisu ma bênj ek Isael iniñ plopet lôk añela ma Mose lôk ñê êbôk da. Ma hik thô haviñ nena Yisu ma anyô malêvônj ek Wapômbênj lôk alalô ma anêñ athênj ma bênj ek Alon anêñ lôk Isael iniñ ñê êbôk da sapênj. Lôk hanañ ek ñê bôk êvhaviñ nimiñ lôklokwañ ma miñ nendeni nesopa Isael iniñ kobom bô ami. Yakô vovañ êpôm i êtôm sêbôk ba hapôm avômalô Isael halôk loñ thiliv. Hatu kapy a êntêk hadênj 68 AD la.

Wapômbênj Nakaduñ hamônj ek añela

1 Sêbôk bôlada ma Wapômbênj hanañ abô hadênj alalôaniñ bumalô lôbôlônj hathak lavônjij lomalo- ma hale plopet veñijbôlêk. ² †Ma lêk êntêk ma pik lo leñ anêñ dañ lêk habobo ba yani hawa Nakaduñ abôlêk ba hanañ abô hadênj alalô. Wapômbênj habi bañ hayô hêk yani ma hêv nômkama sapênj lôk hapesa- ñañ nômkama sapênj hathak yani iyom. ³ ††Yani hik Lambô anêñ deda lôkmañgiñ thô ma alalô ayê yani hatôm ayê Lambô da. Ma yani havatho avômalô lôk nômkama sapênj loñ aleba ilumbak mavi hathak anêñ abô anêñ lôklokwañ. Yani havôkwij alalôaniñ lelaik lôkthô vê ma halôk hamô Wapômbênj Lôkmañgiñ anêñ bañ vianônj hamô malak leñ. ⁴ †Aênj ba yani hamô vulij ek añela ma athênj atu ba êv hadênj yani ma bênj aênj iyom.

⁵ ††Ma abô atu ba Anyô Bênj bôk hanañ hadênj Yisu ma miñ hanañ hadênj añela te ami. Mi. Hanañ hadênj Yisu iyom nena,

“O ma yenañ okna,
ma lêk êntêk ma yahabitak lemambô.”

Kapy a Yeñ 2:7

Lôk hanañ nena,
“Ya anêm lemambô,
ma o ma yenañ okna.”

2 Samuel 7:14

⁶ ††Ma Wapômbênj hêv namalô bôp halôk ba halêm pik ma hanañ abô bute haviñ nena,
“Wapômbênj anêñ añela lôkthô nêñem yeñ êndênj yani.”

Lo 32:43

⁷ Ma hanañ hathak añela nena,

“Anyô Bênj hapesañ anêñ añela hatôm lovak
ma anêñ ñê ku takênj ma hatôm atum dahalañ.”

Kapy a Yeñ 104:4

⁸ Ma donjom hanañ hathak Nakaduñ nena,
“Wapômbênj, oda tem ômô anêm loñ lôkliñyak wak nômbênj intu sapênj,

ma tem oyabiñ avômalô esak kobom thêthônj iyom.

⁹ Lemhaviñ auk thêthônj ma hôpôlik ek auk lokbañ.

Ba intu Wapômbênj anêm Anyô Bênj halam o ba hañ- gasô anêñ nôm lêñlêñ hayô hamô o ek onja athênj bênj ek indum lemmavi.

Ma añela lôk avômalô miñ êmônj ek o ami.”

Kapy a Yeñ 45:6-7

¹⁰ Ma abô yañ hanañ nena,

“Sêbôk ba mônj anônj ma O Anyô Bênj da holav pik anêñ landiñ,

ma leñlêvônj ma oda anêm ku hopenañ hathak ba- hem.

¹¹ Lôkthô tem ititip êtôm sôp ba mi.

Ma o iyom intu tem ômô thêthô.

¹² Tem unduñunduñ pik êtôm kwêv daim,

ma tem ômbi sôp bô atu thô ma nungwik lukmuk.

Ma oda tem ômô aênj,

ma anêm sondabênj anêñ dañ ma mi.”

Kapy a Yeñ 102:25-27

¹³ Ma Wapômbênj bôk hanañ hadênj Nakaduñ nena,

“Ômô yabaheñ vianônj endeba yatak ñê takatu ba ik vovak hadênj o nêñem vemkapô vibij am.”

Kapy a Yeñ 110:1

Ma miñ bôk hanañ abô êñ hadênj añela te ami ma mi.

† 1:2 Jon 1:3 †† 1:3 Jon 14:9; Kol 1:20; Hib 8:1 † 1:4 Plp 2:9
†† 1:5 1Sto 17:13; Ap 13:33 †† 1:6 Lom 8:29

¹⁴†Añela ma êtôm ngôk yôhok ek nindum Wapôm-bên anên ku ek nênem nê takatu ba tem neja bulubiñ sa.

Nodañô katô ba nosopa!

2 Aên ba alalô nadañô nôm takatu ba bôk alaño yôv ek miñ natôm yeñ atu ba lovak hayuv vôiê ami. ²†Ma abô takatu ba hale anên añela veñiñbôlêk ba enañ intu bôk hik anôn yôv. Sêbôk ma avômalô miñ elañô abô êñ ami ba leñôndôn kôtôn ba bôk ewa iniñ vuli kambom êñ yôv. ³†Ma lêk Anyô Bêñ da halôk ba halêm pik ba hanañ bêñ nena tem alalô naja bulubiñ. Ma avômalô bôk elañô ba esopa ma alalô ayê nena abô avanôn. Aên ba anyô te havôliñ dôm hadên alalôaniñ bulubiñ bêñ atu ma ôpên miñ hatôm êsôv êñjêk vovañ êñ ami ma mi. ⁴†Ma Wapômbên da hadum lavôñiñ lo nômbithi ma ku lôkmanjiñ lomaloma. Ma hêv Lovak Matherñ ek injik nôm mavi lomaloma sam êndên avômalô hatôm Anyô Bêñ anên lahaviñ ek injik thô nena abô avanôn.

Yisu hatôm alalô nê pik

⁵Yêlô anañ hathak pik lukmuk atu ba tem êlêm. Ma Wapômbên miñ hatak añela ek neyabiñ pik lukmuk êñ ami. ⁶Bôk hanañ hêk kapyã nena, “Yêlô avômalô pik ma nôm oyañ.

Ma doñtom O Wapômbên ma hothak lemhabi yêlô lôk lemhaviñ ba hoyabiñ anyô anên nakaduñ mavi. ⁷Ma hotak yani hamô añela vibiñ vauna, ma hopesañ yani hatôm anyô bêñ ba hôêv athên bêñ lôk deda lôkmanjiñ hadên yani,

⁸ma hotak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiñ.”

Kapyã Yeñ 8:4-6

Wapômbên hatak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiñ. Ba nômlate miñ hamô vuliñ ek yani ami. Ma doñtom miñ hayabiñ nômkama sapên ami denañ. ⁹†Ma hadum ba Yisu intu yaôna lôk ek añela vauna ek Wapômbên nêñ anên wapôm êndên alalô esak yani anên ñama. Yani hawa vovañ ba hama ek nêñ avômalô lôkthô sa. Ma lêk hawa athên bêñ lôk deda lôkmanjiñ.

¹⁰Ma Wapômbên hapesañ nômkama lôkthô ba hêv lôkmala hadên sapên. Yani hadum anên ku thêthôn ba Yisu habitak anyô vovak laik môñ anôn ek enja vovañ ek nêñ avômalô lôkthô bulubiñ ek endom avômalô ba ini ek neja lôkmala lôkmanjiñ. Aên ba Yisu anên ku êñ bôk hayô unlôv yôv. ¹¹†Ba intu Yisu atu ba hadum ba avômalô ibitak matherñ ma yani lôk avômalô takên lêk ibitak ôdôn doñtom. Aên ba yani miñ mama ek endam i nena iviyañ lo livi ami ¹²ma hanañ nena, “Tem yandam anêm athên êndên yenañ ayañ thêlô, ma tem yambô anêm athên êmô avômalô êvhaviñ malêvôn.”

Kapyã Yeñ 22:22

† 1:14 Sng 34:7; 91:11 †† 2:2 Gal 3:19 † 2:3 Hib 10:29; 12:25 †† 2:4 Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 †† 2:9 Plp 2:8-9 ††† 2:11 Mat 25:40

¹³Ma abô yañ hanañ nena, “Tem yanêmimibiñ Wapômbên.”

Aisaia 8:17

Ma abô te hanañ nena, “Yêlô lôk avômena takatu ba Wapômbên bôk hêv yôv hadên ya êntêk.”

Aisaia 8:18

¹⁴†††Avômena takên ma iniñ leñviñkupik lôk thalalen hamô. Ba thêlô êkô ek nema ba êmô hatôm nê ekak veñiñ lo baheniñ lusu wak nômbên intu sapên. Aên ba Yisu êntêk habitak hatôm thêlôda ek ema ek imbuliñ Sadañ, ôpatu ba havalon ñama anên lôklokwañ lôk epole yak êñ vê êñjêk avômalô. ¹⁶Ma miñ hêv añela sa ami. Mi. Hêv Ablaham anên limi sa. ¹⁷Ba intu Wapômbên hapesañ Yisu êntêk êñ hatôm iviyañ anôn ek imbitak êtôm avômalô iniñ anyô bêñ habôk da. Yani lahi-ki ba havalon anên ku lon ek indum Wapômbên anên ku ek nêñ avômalô iniñ kambom vê. ¹⁸Ma Sadañ êñ bôk halôk yani la ba hawa vovañ. Aên ba tem nêñ avômalô takatu ba Sadañ halôk leñiñ sa aên iyom.

Yisu ma bêñ ek Mose

3 ⁵Aên ba ayañ thêlô, môlô ma avômalô takatu ba Wapômbên bôk halam yôv ek nômô imbiñ yani êmô malak leñ ba intu môlô ma matherñ. Ma môlô lemimimibi Yisu atu ba Wapômbên hêv hatôm alalôaniñ aposel lôk anyô bêñ habôk da, ôpatu ba alalô anañ iniñ êvhaviñ bêñ hathak. ²†Yani ma anyô ku anôn ba hadum ku takatu ba êv hadên yani ek indum êtôm atu ba Mose bôk hadum ku hathak Wapômbên anên avômalô. ³Unyak atu ba anyô halav. Ma anyô ma bêñ ek unyak êñ. Ma Wapômbên da hapesañ nômkama sapên. Aên ba Wapômbên ma bêñ ek nômkama sapên. Ma Yisu êntêk intu bêñ ek Mose aên iyom. ⁵††Mose thai lôk Yisu ma nê ku anôn. Ma Mose ma hatôm anyô ku ba hayabiñ Wapômbên anên avômalô ba hanañ anên abô atu ba tem imbitak embey yam. ⁶Ma doñtom Yisu êntêk intu nakaduñ ba hayabiñ Wapômbên anên avômalô hatôm unyak alañ. Aên ba alalô nabalon iniñ aêvhaviñ lon lôklokwañ. Ma alalô namiñ êtôm anyô nê ba nanêm maleniñ, êñ ma tem nambitak êtôm Wapômbên anên avômalô.

Abô lôklokwañ hathak nê takatu ba miñ êvhaviñ ami

⁷†Ba intu Lovak Matherñ hanañ, “Lêk êntêk holaño Wapômbên abôlêk,

⁸††ma miñ ôpôlik êtôm sêbôk ba libumi êmô lon thiliv ba êvôliñ dômiñ ek yani

ma elañ mathalalen

⁹lôk ethañ yani aleba hanañ nena,

‘Sondabên 40 ma bôk yahadum ku lomaloma ba thêlô êyê yôv.

¹⁰Ba intu yalenmaniñ hathak thêlô nê bôlôn yañ sêbôk atu.

††† 2:14-15 1Jon 3:8; ALK 12:10 § 3:1 Hib 4:14; 7:26 †† 3:2 Nam 12:7; Hib 3:5 ††† 3:5 Hib 3:2; Nam 12:7; Lo 18:15-19 †† 3:7 Sng 95:7-11 ††† 3:8 Kis 17:7; Nam 20:2-5

Ba yahanar, “Thêlô kapôlôn hi mayaliv wak nômbên
intu sapên

ba miñ eyala yenañ loñôndê ami.”

¹¹ †Êñ ma yalenmanin ba yahavak balabuñ nena,
“Thêlô miñ hatôm nimbitak nêyô yenañ bamtu ami.”
”

Kapya Yeñ 95:7-11

¹² Aiyar thêlô, ôngô katô. Mólô miñ nobalon kambom loñ ba notak unim ôêvharin ba nômbôlin dômim êndên Wapômbên lôkmala ami. ¹³ Lovak Mather bôk hanañ yôv nena “lêk êntêk”. Ma lêk êntêk ma lêk êntêk êñ ba wak êñ miñ bôk hale ba hi ami denar. Ba intu mólô nôsdam ba noya wak nômbên intu ek kambom miñ esau mólô ek lemimôndôn kôtôn ami. ¹⁴ Ma alalô nabalon alalôanin aêvharin môn loñ endeba pik lo leñ anên dañ, êñ ma tem injik thô nena alalô abitak Kilisi anên avômalô. ¹⁵ †Lêk yahanar Lovak Mather anên abô atu,

“Lêk êntêk holarô Wapômbên abôlêk,
ma miñ ôpôlik êtôm sêbôk ba libumi êvôlin dômin
ek yani ami.”

Kapya Yeñ 95:7-8

¹⁶ †Nê alêla takatu ba bôk elarô ba êvôlin dômin? Nê takatu ba Mose hawa i vê hêk Ijip! ¹⁷ †Nê alêla takatu ba Wapômbên lamanin ek i hatôm sondabên 40? Nê takatu ba idum kambom ba iniñ kupik hêv yak hêk loñ thiliv! ¹⁸ Nê alêla takatu ba Wapômbên havak balabuñ ek thêlô miñ nimbitak nêyô anên bamtu ami? Nê takatu ba miñ elarô abô ami! ¹⁹ Ba intu alalô ayê nena nê takên ma thêlônin êvharin mi. Êñ ma miñ hatôm nêyô Wapômbên anên bamtu ami.

Wapômbên anên bamtu

4 Wapômbên bôk habitin abô ek avômalô nimbitak nêyô anên bamtu kapô ba ini. Ma miñ bôk hapole vê ami. Aên ba alalô nayabin i ek Wapômbên miñ ênjê nena alalô te intu hamin yain ami. ² Ma avômalô doho bôk enar Wapômbên anên Abô Mavi hadên alalô hatôm atu ba bôk enar hadên avômalô bôsêbôk. Ma doñtom thêlô miñ êvharin ami. Ba intu abô takatu ba thêlô elarô ma miñ hêv thêlô sa ami. ³ †Wapômbên hapesar pik lo leñ aleba anên dañ ma hawa lovak aleba lêk êntêk. Ma hêk Wapômbên anên kapya bute ma hanañ hathak wak te baherivi ba lahavuju nena,

“Wak te baherivi ba lahavuju êñ ma Wapômbên hawa lovak hathak anên ku takatu ba hadum.”

Môn Anôn 2:2

Ba alalô takatu ba aêvharin lêk ayô bamtu êñ harin hatôm Wapômbên bôk hanañ yôv nena,

“Yalenmanin ba yahavak balabuñ nena,
Thêlô miñ hatôm nimbitak nêyô yenañ bamtu ami.”

Kapya Yeñ 95:11

⁵ †Avanôn! Wapômbên bôk hanañ abô atu yôv nena,
“Thêlô miñ hatôm nimbitak nêyô yenañ bamtu ami.”

⁶ Avômalô takên bôk elarô Abô Mavi ma doñtom miñ esopa ami. Ba intu miñ bôk ibitak êyô bamtu êñ ami. Ma doñtom avômalô doho tem nimbitak nêyô loñ lovak êñ. ⁷ Aên ba Wapômbên hatak wak yar ba halam nena “Lêk êntêk”. Josua bôk hama bô ma Wapômbên hêv abô hadên Devit ba hanañ,
“Lêk Êntêk holarô Wapômbên abôlêk,
ma miñ ôpôlik ami.”

Kapya Yeñ 95:7-8

⁸ †Josua miñ bôk hêv lovak hadên avômalô takên ami ba intu Wapômbên hanañ hathak wak yar ek nêv lovak êndên alalô. ⁹ Aên ba sonda leñinmavi lêk hayô yôv ek Wapômbên anên avômalô nêv anên bamtu. ¹⁰ †Ma opalê atu ba habitak hayô Wapômbên anên bamtu êñ ma yani hawa lovak hathak anên ku hatôm atu ba Wapômbên hadum aên iyom. ¹¹ Aên ba alalô mathalalen ek nambitak nayô bamtu êñ ek miñ anyôla esopa limi iniñ veñingwam leñôndôn kôtôn ba nêvêm yak ami.

¹² †Wapômbên anên abô ma lôkmala ba lôklokwar bomañ. Ba anên ma, ma ma bomañ hamôn ek bin vo-vak atu ba ma hêk luvi ek edabên dahô lôk lôkmala ma lokwar lôk tabilôk kisi. Ma hatitin anêm auk lôk kapôlôm ba hayala katô anôn. ¹³ Nômplate hamô pik êntêk êñ miñ hatôm imbuñ i ênjêk Wapômbên ma ami. Nôm takatu ba havuñ i, lôkthô tem nimbitak yain ba nimin oyar ek nindum abô esak yani.

Yisu ma anyô bên habôk da

¹⁴ †Alalôanin anyô bên habôk da bôk hathak ba hi malak leñ. Yani êñ intu Yisu, Wapômbên anên namalô. Ba intu êvharin atu ba alalô anar bên ma nabalon loñ lôklokwar. ¹⁵ Alalôanin anyô bên habôk da bôk êlôk la lôbôlôn ek indum kambom lomalam hatôm êntêk ba alalô. Yani ma kambom mi. Ma doñtom lahiki hathak alalôanin kambom. ¹⁶ †Ba intu alalô ana bidon ek Wapômbên ma miñ nakô ami. Ma awa malain ma tem nêv kapô ek alalô ba napôm wapôm atu ba hêv ek nêv alalô sa.

5 Sêbôk aleba lêk ma Wapômbên da hathak halam anyô pik te ek imbitak anyô bên habôk da. Hatak yani ek imin malêvôn ek avômalô pik lôk Wapômbên. Ba intu habôk avômalô iniñ da êv leñinmavi hadên Wapômbên lôk da êv iniñ kambom vê. ² Thêlô ma nê pik ba eyala nena alalô sapên ma hatôm doñtom iyom ba vau hakalabu alalô sin. Aên ba intu thêlô leñinhiki hathak alalô atu ba auk mi lôk aver mayaliv. ³ †Yanida ma anyô hadum kambom hatôm alalô sapên. Ba intu yani hathak habôk da ek yanida anên kambom lôk habôk da hathak avômalô lôkthô iniñ kambom.

⁴ †Ma anyô te miñ hawa ku lôk athên êñ hatôm yanida anên lahavin ami. Mi. Wapômbên da endam êtôm atu ba halam Alon am. ⁵ Ma Kilisi aên iyom. Yani miñ hawa athên anyô bên habôk da hathak yanida anên lahavin ami. Mi. Wapômbên hanañ hadên yani nena,

††† 4:8 Lo 31:7; Jos 22:4 § 4:10 Hib 4:4 †† 4:12 Ep 6:17; ALK 1:16; 19:13-15 ††† 4:14 Hib 3:1; 10:23 †† 4:16 Hib 10:19 ††† 5:3 Wkp 9:7; 16:6 †† 5:4 Kis 28:1

† 3:11 Nam 14:21-23 †† 3:15 Hib 3:7-8 † 3:16 Nam 14:1-35
†† 3:17 1Ko 10:10 †† 4:3-4 Hib 3:11 ††† 4:5 Sng 95:11

“O ma yenaŋ okna,
lêk êntêk ma yahabitak lemambô.”

Kapya Yer 2:7

⁶ †Ma hanaŋ hêk buyaŋ aêntêk,
“O ma anyô ômbôk da êtôm wak nômbênŋ intu sapênŋ êtôm Melkisedek.”

Kapya Yer 110:4

⁷ †Yisu hamô pik ma hateŋ mek hadênŋ Wapômbênŋ atu ba hatôm enja yani vê ênjêk ŋama ba hanaŋ hik ôpênŋ liŋ lôklala lôk mathôk bênŋ. Yani hamô Wapômbênŋ vibinŋ ba intu hanaŋ anênŋ abô. ⁸ †Ondaŋô! Yani ma Wapômbênŋ nakaduŋ. Ma doŋtom hawa vovaŋ ek êndônŋ yani ek esopa lambô. ⁹ Ôpênŋ hadônŋ yani ba hadum anênŋ ku aleba hayô unlôv ba intu hadum ba avômalô takatu ba esopa yani ewa bulubiŋ. ¹⁰ Ma Wapômbênŋ halam yani ek imbitak êtôm anyô bênŋ habôk da êtôm Melkisedek.

Miŋ notak unim ôêvhaviŋ ami

¹¹ Abô bênŋ anônŋ hêk ek nanaŋ. Ma doŋtom môlô lêk vau ba unim auk ma thônôthônŋ. Aênŋ ba malaiŋ ek nanaŋ abô êŋ anênŋ ôdônŋ bênŋ. ¹² †Môlô bôk oyalôv yôv ma doŋtom miŋ ubitak kédônŋwaga ami denaŋ! Ba anyô yaŋ êlêm ek êndônŋ môlô esak loŋbô êtôm ŋê daluk esak Wapômbênŋ anênŋ abô. Môlô unum sum denaŋ ba miŋ hatôm oŋgwaŋ nôm atu ba thekthek ami. ¹³ Ôpatu ba hanum sum denaŋ, ôpênŋ hatôm amena ba hathônŋ nôm thêthônŋ paliŋ. ¹⁴ Ma doŋtom nôm thekthek êŋ ma avômalô bênŋ iniŋ nôm. Wak nômbênŋ intu ma thêlôda nêndônŋ i ek neyala mavi lo kambom.

⁶ Abô takêntêk hathak nênemimbiŋ ma avômena iniŋ auk ba môlô bôk oyala auk takênŋ yôv. Ya-hanaŋ hathak nede kapôlônŋ liliŋ ek nôm takatu ba injik alalô vônô, nisik ŋaŋ, lôk netak baheŋ êyô ênjêk avômalô, ma ŋê ŋama tem nimbijô lôk waklavônŋ nedaŋô abô. Alalô natak auk avômena takêntêk ma naja avômalô bênŋ iniŋ auk. ³ Ma Wapômbênŋ hêv alalô sa ek nambitak avômalô bênŋ, êŋ ma tem nambitak aênŋ.

⁴ †Ba ŋê takatu ba bôk êyê deda lôk eyaŋ nôm mavi anênŋ malak leŋ ma ewa Lovak Matherŋ lôk ewa Wapômbênŋ anênŋ Abô Mavi lôk lôklokwaŋ atu ba tem êlêm êndênŋ waklavônŋ êŋ, thêlô êŋ te hawa nôm takênŋ lôkthô vêm ma hatak anênŋ hêvhaviŋ. Alikakna! Ôpênŋ habuliŋ yanida ba hamiŋ piklêvônŋ ma hanaŋ abôma hathak Yisu ek nijik yani vônô esak a esak loŋbô. Ba intu miŋ hatôm êmbôv yani ek ende kapô liliŋ esak loŋbô ami. Mi anônŋ!

⁷ Ma pik takatu ba ôthôm hik halôk anênŋ nôm lôk ya ma halumbak mavi ek ŋê takatu ba idum ku êŋ, pik êŋ tem enja Wapômbênŋ anênŋ mek mavi. ⁸ †Ma doŋtom pik atu ba kapangik lôk sôkôsôk ibitak ma tem miŋ nêv avômalô sa ami. Ma pik êŋ ma Wapômbênŋ tem esaŋ ba embeŋ yam ma tem êmbôk esak atum.

⁹ Aiyaŋ thêlô, yêlô athaŋ môlô. Ma doŋtom yêlô ayala nena nôm mavi lomalama tem êpôm môlô. Avanônŋ! Tem noja nôm yaŋ atu ba mavi anônŋ, êŋ ma bulubiŋ. ¹⁰ †Ma môlô bôk ôêv anênŋ avômalô matherŋ sa ba êntêk udum aênŋ ômô. Êŋ ma hik thô nena môlô lemimhaviŋ yani. Wapômbênŋ ma thêthônŋ ba tem miŋ lapaliŋ môlônim ku takênŋ ami. ¹¹ Ma yêlô lenŋhaviŋ môlô nundum ku lôklokwaŋ aênŋ endeba anênŋ daŋ ek lôkmala atu ba ôêv malemim êŋ ma tem noja. ¹² Miŋ nônŋgwêk vau ami. Malemkilik esak avômalô vi atu ba êvhaviŋ ba imiŋ lôklokwaŋ. Thêlô tem neja nômkama takatu ba Wapômbênŋ habutiŋ abô hathak.

Abô atu ba havak ma miŋ hatôm epole vê ami

¹³ Ma Wapômbênŋ halam anênŋ athênŋ ba habutiŋ abô haviŋ Ablaham. Athênŋ la miŋ bênŋ ek yani ami. Aênŋ ba intu havak abô hathak ¹⁴ ba hanaŋ,
“Avanônŋ! Tem yanêv mek mavi êndênŋ o ek anêv libumi nimbital bênŋ anônŋ.”

Môn Anônŋ 22:17

¹⁵ Ablaham hayabiŋ ba hamô maliŋyaô sawa daim vêm ka miŋ hapôm anênŋ abô atu ba habutiŋ anênŋ anônŋ.

¹⁶ Anyô te havak abô hathak anyô yaŋ atu ba anênŋ athênŋ bênŋ ek yani ma injik abô êŋ loŋ lôklokwaŋ. Ma miŋ anyôla imbulav nena abô êŋ ma abôyaŋ ami.

¹⁷ Wapômbênŋ bôk habutiŋ abô haviŋ anênŋ avômalô yôv. Ma lahaviŋ thêlô neyala katô nena tem miŋ injik anênŋ auk liliŋ ami. Ba intu havak abô ek injik abô êŋ anênŋ anônŋ thô. ¹⁸ †Ma bôk havak abô ba habutiŋ yôv ba tem miŋ enaŋ abôyaŋ ami. Ma nôm ju êŋ havatho alalô loŋ ba hik thô nena tem miŋ injik anênŋ auk liliŋ lôk epole abô êŋ vê ami ek alalô takatu ba alaŋviŋ hadênŋ yani ek naja bulubiŋ ma tem naja nôm takatu ba aêv maleŋiŋ hathak. ¹⁹ †Alalôaniŋ bulubiŋ êŋ hatôm yeŋ anênŋ aŋga ek alalô dahôlônŋ imiŋ lôklokwaŋ ba miŋ hatôm endowaliŋ ami. Ma bulubiŋ êŋ iyom intu habitak hayô loŋ matherŋ atu ba sôp hamiŋ loŋ siŋ. ²⁰ Yisu intu ba hamônŋ ek alalô ba habitak hayô unyak kapô êŋ ba hi ek nêv alalô sa. Yani lêk habitak hatôm anyô bênŋ habôk da wak nômbênŋ intu sapênŋ hatôm Melkisedek.

Melkisedek ma bênŋ ek ŋê Livai

⁷ †Melkisedek êŋ ma Selem iniŋ kiŋ ma Wapômbênŋ Lôkmangiŋ anênŋ anyô habôk da. Ablaham hik vovak hadênŋ kiŋ doho ba hamô i lu ma havôhi. Ma Melkisedek hapôm ba hêv mek hadênŋ yani. ² Ablaham hawa nômkama vovak ba habi sam hi ôdônŋ laumiŋ ba hêv ôdônŋ te hadênŋ yani. Yani anênŋ athênŋ anênŋ ôdônŋ nena “Anyô Thêthônŋ”. Anênŋ athênŋ yaŋ nena “Selem iniŋ Kiŋ” ba anênŋ ôdônŋ nena “Kiŋ Yôhok”. ³ Yani anênŋ lambô lo talêbô mi ma miŋ ekatuŋ anênŋ limi ami. Miŋ eyala anênŋ waklavônŋ evathu lôk hama ami. Yani hatôm Wapômbênŋ nakaduŋ atu ba habôk da wak nômbênŋ intu sapênŋ.

† 5:6 Hib 6:20; 7:1 †† 5:7 Mat 26:36-46 † 5:8 Plp 2:6-8 ††
5:12 1Ko 3:1-3 †† 6:4-6 Mat 10:22; 12:31; Hib 10:26-27; 1Jon 5:16
††† 6:8 Stt 3:17-18; Mat 13:7,22

††† 6:10 Hib 10:32-34 § 6:18 Nam 23:19 †† 6:19 Wkp
16:2-3 ††† 7:1 Stt 14:17-20

⁴ Odañô! Melkisedek êñ ma anyô lôk athên bêñ. Ablaham ma avômalô Israeël iniñ lim, anyô lôk athên bêñ aên iyom. Ma havak nômkama takatu ba hik vovak ba hawa vose hi ôdôn laumiñ ba hêv ôdôn te hadên Melkisedek. ⁵ †Ma abô balabuñ hanañ nena avômalô Israeël nêñem iniñ nômkama takatu ba evak vose hi ôdôn laumiñ ba nêñem ôdôn te êndên ñê êbôk da. Ñê êbôk da takên ma Livai anên limi. Thêlô lôkthô ma avômalô Israeël ba ñê lôk iviyañ. Thêlô ma Ablaham anên limi. ⁶ Yani ma miñ Livai anên thalalen te ami. Ma doñtom hawa nômkama ôdôn laumiñ takatu te ba hêv mek hadên Ablaham atu ba Wapômbên habutiñ abô haviñ yani. ⁷ Alalô lôkthô ayala nena anyô lôk athên bêñ hêv mek hadên anyô lôk athên yaô. ⁸ Ñê ôdôn ju atu ba ewa nômkama ôdôn laumiñ anên ôdôn te. Ñê êbôk da takên ma ôdôn yañ êlêm anên Livai anên ba bôk ema. Ma yañ ma Melkisedek ba Wapômbên anên abô hanañ nena yani miñ hama ami. ⁹ Auk yañ ma aêntêk. Yani hapôm Ablaham ma hayê nena Livai hamiñ Ablaham kapô denañ. Ba intu Ablaham lo Livai êñ ewa nômkama ôdôn ali êñ ba êv hadên yani. Aên ba ôpatu ba hathak hawa nômkama ôdôn êñ, lêk yani hêv hadên anyô yañ.

Da lukmuk anên lôklokwañ ma bêñ ek da bô

¹¹ Wapômbên hêv abô balabuñ hadên avômalô. Ma hanañ hadên Livai anên thalalen nena thêlô nimbitak ñê êbôk da. Ma doñtom thêlô miñ idum Wapômbên anên ku ba êyô anên unjlov ami. Aên ba Wapômbên hêv anyô habôk da lukmuk. Anyô lukmuk atu ba habôk da ma hatôm Melkisedek. Yani miñ hatôm Alon lôk ñê Livai ami. ¹² Ma ôpatu ba habôk da lukmuk ma yañda ek ñê êbôk da vi. Ba intu abô balabuñ lukmuk habitak. ¹³ Abô balabuñ hanañ nena ñê êbôk da takên ibitak anên ôdôn te iyom iniñ thalalen. Ma anyô habôk da lukmuk êntêk ma miñ habitak anên ñê êbôk da bô takatu iniñ thalalen te ami. Mi. Ôpên anên thalalen miñ ethak idum ku êmô loñ êbôk da êñ ami. ¹⁴ ††Alalô lôkthô ayala nena alalôaniñ Anyô Bên ma habitak anên Juda anên thalalen. Ma Mose bôk hanañ nena Livai anên thalalen ma tem nimbitak ñê êbôk da ma Juda ma mi. ¹⁵ †Avanôn! Alalô ayê katô nena anyô êntêk êñ habôk da ma yañda. Wapômbên hanañ, “O ma anyô hêbôk da hatôm wak nômbên intu sapên hatôm Melkisedek.”

Kapya Yer 110:4

Ôpên habôk da hatôm Melkisedek ma doñtom miñ habitak anên ñê êbôk da iniñ thalalen hatôm abô balabuñ hanañ ami. Mi. Anên lôklokwañ ma bêñ ba anyôla miñ hatôm imbuliñ yani ami. Aên ba ôpên ma anyô lukmuk ek habôk da.

¹⁸ ††Abô balabuñ môn ma anên lôkliñyak mi ba miñ hatôm injik ku anên dañ siñ ami. Ba intu Wapômbên hêv abô balabuñ êñ vê. Ma hêv nômkama mavi anôn yañ ba hawa balabuñ bô êñ anên loñ. Ma alalô aêv maleniñ hadên nômkama lukmuk êñ ek ana bidon ek Wapômbên.

† 7:5 Nam 18:21 †† 7:14 Ais 11:1; Mat 2:6; ALK 5:5 † 7:15-17 Hib 5:6 †† 7:18-19 Lom 3:30; 7:7-8; 8:3; Gal 3:21; Hib 10:1

²⁰ Ma Wapômbên hêv ku nêmbôk da hadên Livai anên thalalen. Ma doñtom havak abô hathak anyô yañ. ²¹ ††Avanôn! Wapômbên havak abô haviñ ôpên ek imbitak anyô habôk da ba hanañ,

“Anyô Bên bôk havak abô ma miñ hatôm injik anên auk liliñ ami,

‘O ma anyô hêbôk da wak nômbên intu sapên.’”

Kapya Yer 110:4

²² ††Ba intu Yisu ma hatôm Wapômbên anên tabô lukmuk atu ba mavi anôn ba hamôn ek tabô bô.

²³ Sêbôk ma ñê êbôk da ema ma yañ habitak hawa loñ ek indum ku ba intu ñê êbôk da bêñ anôn. ²⁴ ††Ma doñtom Yisu hamô hatôm wak nômbên intu sapên ek enañ injik Wapômbên liñ ek nêmkama avômalô sa ba hik ku anên dañ siñ. Aên ba hêv bulubiñ hadên avômalô takatu ba êv haviñ yani ek ini êndên Wapômbên. Ma anên ku êmbôk da intu anên dañ mi.

²⁶ Avanôn. Anyô bêñ habôk da atu tem nêmkama alalô sa. Yani ma mathen ma kambom lo lelaik mi ma hamô seka ek ñê kambom lôk hamô vuliñ anôn ek nômkama nômbên intu sapên. ²⁷ †Yisu hêv i hatôm da ek nêmkama kambom vê. Da êñ ma da lôkthô anên dañ. Ñê bêñ êbôk da vi ma wak nômbên intu ma êbôk da ek nêmkama thêlôda iniñ kambom vê vêm ka nêmbôk avômalô iniñ da nêñem iniñ kambom vê emben yam. Ma Yisu êñ ma miñ hatôm ñê êbôk da takên ami. ²⁸ Abô balabuñ halam ñê volon ek nimbitak ñê bêñ êbôk da. Ma doñtom abô atu ba havak haviñ yam ma halam nakadun ba hadum ku êñ aleba hayô unjlov ek êmô êtôm wak nômbên intu sapên.

Yisu ma tabô lukmuk

8 Abô takatu ba lêk yêlô anañ yôn anên ôdôn ma aêntêk. Alalôaniñ anyô bêñ habôk da te hamô. Yani bôk hamô Wapômbên Lôkmanjiñ anên loñ yôn hamô bañ vianôn anên malak len. ² Yani hadum ku hamô unyak mathen, êñ ma malak yer anôn atu ba Anyô Bên da halav ma miñ anyô elav ami.

³ Anyô bêñ habôk da tomtom da elam thêlô ek nêñem da leniñmavi lôk da atu ba ik alim ba êbôk. Ba intu yani hadum aên iyom. ⁴ Ñê êbôk da êmô pik ma êbôk hatôm balabuñ hanañ. Ma Yisu êntêk atu ba hamô pik ma habitak anên ñê ôdôn yañda ba intu miñ hatôm indum ku êmbôk da êñ ami. ⁵ ††Ma ñê êbôk da takên idum iniñ ku êmô malak yer. Ma unyak êñ hik malak len anên dahô thô. Ba intu Mose halav malak yer ma Anyô Bên hanañ abô lôkliñyak hadên yani nena, “Ondav katô. O pesañ nômkama lôkthô êtôm dahô atu ba yahik thô hadên o halôk dumlolê.” ⁶ †††Ma doñtom hêv ku hadên Yisu ek imbitak tabô lukmuk ba hamô vuliñ ek ñê êbôk da iniñ ku. Ma havak tabô lukmuk êñ ba anên abô hamô vuliñ ek tabô bô. Aên ba tabô bô anên lôklokwañ yaóna lôk ek tabô lukmuk ma Yisu êñ anên ku anên lôklokwañ ma hamôn ek ñê êbôk da iniñ ku.

†† 7:21 Hib 5:6 ††† 7:22 Hib 8:6; 12:24 ††† 7:24-25 Lom 8:34 § 7:27 Hib 5:3 †† 8:5 Kis 25:40; Kol 2:17; Hib 9:23 ††† 8:6 Hib 7:22

Tabô lukmuk ma bêñ ek tabô bô

⁷ Abô tabô bô anêñ kambom mi, êñ ma tem Wapôm-bêñ nêñ tabô lukmuk ami. ⁸ Ma Wapômbêñ hapôm kambom hêk tabô bô ba intu hanañ,

“Anyô Bêñ hanañ, ‘Wak te tem êlêm ek yambak tabô lukmuk imbiñ avômalô Islael lo Juda. †

⁹ Sêbôk ma yahavak tabô haviñ thêlônij limi ma yahavaloñ thêlô baherij ba yahadadi thêlô vé hêk Ijip.

Thêlô miñ êwê yenañ abô tabô vibij ami ba yahavôliñ yadômiñ hadên thêlô.

Aên ba intu tabô lukmuk êntêk ma tem miñ êtôm tabô bô ami.

Ya Anyô Bêñ yahanañ aên.

¹⁰ Wak êñ ma tem yambak tabô imbiñ avômalô Islael aêntêk.

Tem yato yenañ abô balabuñ êñjêk thêlônij auk lôk yato êñjêk thêlô kapôlônij.

Ma tem yambitak thêlônij Wapômbêñ ma thêlô tem nimbitak yenañ avômalô.

Ya Anyô Bêñ yahanañ aên.

¹¹ Yahêv thêlônij kambom vé

ma tem miñ yalenjimbi thêlônij kambom esak loñbô ami.

Aên ba ku mi ek anyô yañ êndôn yañ mena iviyañ la ba enañ, “Oyala Anyô Bêñ”

ek malê nena lôkthô tem neyala ya, nê athên mi lôk nê athên bêñ.”

Jelemaia 31:31-34

¹³ Wapômbêñ halam abô tabô êntêk êñ nena “lukmuk”. Aên ba tabô bô lêk pulusikna ba mi. Ma nôñ atu ba lêk hayalôv ba hatak anêñ lôkliñyak, nôñ êñ tem nêñ yak ba ni.

Malak yey atu ba hamô pik

⁹ ††Tabô bô atu lôk anêñ abô majañ hathak nêñêm yey lôk anêñ unyak matherij bôk hamô pik êntêk yôv. ² Ma elav malak yey te. Anêñ kapô môñ ma êdô atum lam lôk balê polom matherij hamô. Loñ êñ ma elam nena Loñ Matherij. ³ †Ma kapô yañ atu ba sôp hayañ kisi ma elam nena Loñ Matherij Anôñ Bij. ⁴ ††Ma kapô matherij anôñ êñ ma alapa êmbôk kamuñ ôv mavi lôk alapa evak tabô atu ba ik siñ hathak gol êdô hamô loñ êñ. Ma alapa tabô êñ anêñ kapô ma êdô tase gol atu ba mana hamô kapô lôk Alon anêñ kôm atu ba havuak ma valu abô tabô. ⁵ ††Alapa anêñ vôn ma aña ju imiñ ba Wapômbêñ anêñ deda lôkmanjiñ habi hayô hêk i. Ma anêñ ngabôm ma loñ thalalen hamô ek nêñ avômalô iniñ kambom vuli. Wakma lêk mi ba miñ hatôm yanañ limamôk ami.

⁶ †††Nômka ma sapên lêk hapesañ i yôv, ma nê êbôk da ibitak êyô unyak kapô matherij ek nindum iniñ ku wak nômbên intu sapên. ⁷ †††Ma Loñ Matherij Anôñ Bij êñ ma sonda bêñ tomtom anêñ wak te iyom ma anyô

† *Islael lo Juda thai ma ôdôn te iyom. Ma doñtom evak i vose hi ôdôn ju ba intu elam nena “Islael lo Juda”.* †† *9:1 Kis 25:23-26:30* † *9:3 Kis 26:31-33* †† *9:4 Kis 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nam*

bêñ habôk da hawa alim thalalen ba hi hayô ma hêv da êñ ek nêñ avômalô takatu ba idum kambom ba lenijpaliñ lôk yanida anêñ kambom vé. Ma thalalen mi ma ku êñ mi. ⁸ Ma Lovak Matherij hadôn alalô nena kapô matherij êñ êntêk hamô denañ ba avômalô miñ hatôm nimbitak nêyô Loñ Matherij Anôñ Bij êñ ba ini ami. ⁹ †††Êntêk ma abô dahô ek êdôn avômalô bôlôn êntêk. Nê êbôk da ethak êv da lôk nômkama lenijmavi. Ma da takên miñ hêv alalô thêvô hathak kambom takatu ba adum ami. ¹⁰ Da takêntêk ma nôñ lenijnikupik iyom, eyañ nôñ mena inum nãñ mena ithik i ek nêñ lelaik vé. Ma doñtom loñôndê lukmuk tem êlêm ek êsô loñôndê bô êñ pônên.

Kilisi anêñ thalalen hatôm da

¹¹ Ma doñtom Kilisi halêm ba hadum anyô bêñ habôk da anêñ ku ba hadum nôñ mavi habitak. Yani habitak hayô malak yey atu ba thêthôn anôñ ba hamô vuliñ ek malak yey takatu ba hamô pik êntêk lôkthô. Unyak êñ miñ nê pik elav lôk miñ nôñ pik ami. ¹² Yani miñ hawa bokmeme lôk bokmankao nakaduñ iniñ thalalen ba habitak hayô Loñ Matherij Anôñ Bij êñ ami. Mi anôñ. Yanida hawa anêñ thalalen ba habitak hayô Loñ Matherij Anôñ Bij êñ bôlôn doñtom iyom ek epole kambom takatu ba havalon alalô loñ vé ek miñ embalon alalô loñ esak loñbô wak nômbên intu ami. ¹³ ††Ma ewa bokmeme lôk bokmankao malô iniñ thalalen ma bokmankao tiñ atu ba êbôk ba kabukla ma epaliv hayô hamô nê lôngôlôn ek nimbitak matherij ek nêñêm mabuñ anôñ. Ma doñtom nôñ êñ ma hapesañ avômalô lenijnikupik iyom ek nêñêm yey. ¹⁴ †††Ma Kilisi anêñ thalalen ma hamôn ek alim iniñ thalalen ba hik ku êñ anêñ dañ siñ. Lovak Matherij atu ba hamô hatôm wak nômbên intu sapên havatho yani loñ ba intu hêv ida hatôm da atu ba kambom mi ek Wapômbêñ. Yani havôkwiñ alalôniñ kapôlônij ma hawa nôñ takatu ba tem injik alalô vônô vé ek alalô nanêm yey êndên Wapômbêñ atu ba hamô lôkmala.

Thalalen havatho tabô lukmuk loñ

¹⁵ Tabô bô bôk hayabiñ avômalô takatu ba idum kambom ma Kilisi hama ek hapole thêlônij kambom takên vé. Aên ba yani hatôm alalôniñ anyô môlô atu ba havak tabô lukmuk ek avômalô pik takatu ba Wapômbêñ halam ma tem neja lôkmala atu ba tem nêñêm êtôm wak nômbên intu sapên êtôm atu ba Wapômbêñ bôk havak abô hathak. ¹⁶ Avômalô ethak ik alim ek hik thô nena thêlô evak tabô ek miñ nema ami. ¹⁷ Alim hama êñ ma tabô hamiñ lôklokwañ. Ma alim hama ami, êñ ma tabô êñ anêñ lôklokwañ mi. ¹⁸ Aên ba thalalen hançasô ek nêñ lôklokwañ ek embatho tabô lukmuk lôk tabô bô loñ. ¹⁹ †††Mose hasam abô balabuñ lôkthô hadên avômalô vên ma hawa bokmankao map iniñ thalalen haviñ nãñ lôk boksipsip

17:8-11; Lo 10:3-5 †† *9:5 Kis 25:18-22* ††† *9:6 Nam 18:2-6* ††† *9:7 Wkp 16:2-34* § *9:9 Hib 10:1-2* §† *9:13 Wkp 16:15-16; Nam 19:9, 17-19; Hib 10:4* §†† *9:14 1Pi 1:18-19* §† *9:19 Kis 24:6-8*

kasa anêj vuluk haviñ alokwan isop thanaj ma hason halôk thalalen ma hapaliv hathak kapya tabô lôk avômalô. ²⁰ Ma hanañ, "Wapômbên havak tabô ba thalalen êj hêv lôklokwan ba hanañ nena nosopa." ²¹ †Ma Mose hapaliv alim thalalen hayô hamô malak yeñ lôk anêj nômkama êv yeñ sapên. ²² ††Ma abô balabuñ hanañ nena thalalen tem isik nômkama sapên ba nimbitak mabuñ. Ma thalalen mi, ma miñ hatôm nênem kambom vê ami.

Kilisi hêv da bôlôn te iyom

²³ †Nômkama pik hik nôm malak leñ thô ba intu nê êbôk da êv da takên ek nômkama malak yeñ lôkthô imbitak mabuñ. Ma nômkama malak leñ ma nênem da ek imbitak mabuñ aên iyom. Da êj hamôn ek da yañ êntêk ek êmbôkwij nômkama malak leñ. ²⁴ Aên ba Kilisi habitak hayô malak leñ ba hi hamij Wapômbên ma ek nê alalô sa. Ma miñ habitak hayô unyak mathereñ atu ba epesañ hathak baherij atu ba loñ anôn anêj dahô oyañ iyom ami. ²⁵ Ma ôpên miñ hatôm anyô bên habôk da ba habitak hayô Loñ Mather Anôn Bij lôbôlôn hadên sondabên lôkthô haviñ thalalen atu ba miñ yanida anêj ami. ²⁶ ††Mi! Sêbôk atu ba pik habitak aleba lêk ma Kilisi hawa vovañ lôbôlôn e? Ai! Mi! Wak lêk ma hatôm wak lôkthô anêj dañ ma pik lo leñ anêj dañ ba yani halêm hêv yanida hatôm da ek imbulij kambom lôkthô. ²⁷ Alalô avômalô pik ama bôlôn dorjom iyom vêm ma tem alalô nandum abô. ²⁸ Ma Wapômbên hêv Kilisi êntêk êj hatôm da bôlôn te aên iyom ek nê avômalô lôkthô iniñ kambom vê. Ma avômalô takatu ba eyabiñ yani ma tem endelêm esak loñbô ek nê i bulubiñ. Ma hêv avômalô iniñ kambom vê, ku êj bôk yôv ba ôpên tem miñ indum ku êj esak loñbô ami.

Kilisi da hêv i hatôm da

10 Aên ba abô balabuñ ma abô dahô hathak nôm mavi lomaloma takatu ba tem imbitak. Nômkama takatu ba tem imbitak ember yam ma nôm anôn. Ma balabuñ tem miñ injik ku anêj dañ siñ ba isik avômalô takatu ba êlêm ek nênem yeñ iniñ kambom lôkthô vê ami. Avanôn. Da êv lôbôlôn hadên sondabên lôkthô miñ hatôm indum ku êj ami. ² Ma da takên hik ku dañ siñ, êj ma nê êbôk da tem netak iniñ ku êv da. Ma hathik avômalô takatu ba êv yeñ ba ibitak mabuñ, êj ma tem thêlô leñijmalaiñ esak iniñ kambom esak loñbô ami. ³ ††Ma bokmañkao malô lôk bokmeme iniñ thalalen êntêk êj miñ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôn. Aên ba sondabên nômbên intu ma ethak êv da takên ek avômalô leñimbi iniñ kambom.

⁵ Aên ba Kilisi halôk ba halêm pik ma hanañ, "Alim lôk ya lomaloma atu ba êbôk hatôm da ma miñ hatôm anêm lemhaviñ ami,

aên ba bôk hopenañ yalenvijkupik yôv.

⁶ Da êbôk hathak atum lôk kambom anêj da

† 9:21 Wkp 8:15, 19 †† 9:22 Wkp 17:11 † 9:23 Hib 8:5; 10:1 †† 9:26 Hib 10:10 †† 10:3-4 Hib 9:13

miñ lemmavi ami.

⁷ Êj ma yahanañ, "Ya êntêk. Bôk eto hêk kapya hathak ya nena yahalêm ek yandum O Wapômbên anêm lemhaviñ." ⁸ Kapya Yeñ 40:6-8

⁸ Abô balabuñ hanañ nena nênem da, ma dorjom Yisu hanañ, "Alim lôk ya lomaloma takatu ba êbôk hatôm da lôk da êbôk hathak atum lôk kambom anêj da ma miñ lemhaviñ lôk lemmavi ami." ⁹ Vêm ma yani hanañ, "Ya êntêk. Yahalêm ek yandum anêm lemhaviñ." Yani hatak nôm lukmuk ek enja yañ bô anêj loñ. ¹⁰ †††Ma hasopa Wapômbên anêj lahaviñ ba hêv anêj liñkupik hatôm da ek indum alalô nambitak mather ba hik ku êj anêj dañ siñ.

¹¹ †††Nê êbôk da imij wak nômbên intu ek nindum iniñ ku nêmbôk da. Thêlô êbôk da êj lôbôlôn. Ma dorjom iniñ da êj miñ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôn. ¹² Ma anyô yañ atu ba hadum anêj ku habôk da ma habôk bôlôn dorjom iyom ma da êj hadum ku hamô hatôm wak nômbên intu sapên ek hêv kambom vê. Vêm ma hi hamô Wapômbên bañ vianôn ¹³ ††ma hayabiñ waklavôn atu ba netak nê ik vovak hadên yani nêmo yani vakapô vibij am. ¹⁴ Yani hêv da bôlôn dorjom iyom. Ba intu hadum ba avômalô ibitak mather ba lêk êyô unjôv atu ba nêmo êtôm wak nômbên intu sapên.

¹⁵ Ma Lovak Mather hathak hanañ hadên alalô hathak nôm êj nena,

¹⁶ †† "Anyô Bên hanañ nena, "Wak êj ma tem yambak tabô imbiñ thêlô nena, "Tem yatak yenañ abô balabuñ êndôk thêlô kapôlônij lôk yato ênjêk iniñ auk." †††

Jelemia 31:33

¹⁷ Êj ma hanañ, "Thêlônij kambom lôk ibulij abô balabuñ ma tem miñ yalenjimbi esak loñbô ami."

Jelemia 31:34

¹⁸ Aên ba nôm takatu ba bôk êv vê, êj ma tem miñ nêmbôk kambom anêj da esak loñbô ami.

Alôana bidon ek Wapômbên

¹⁹ †††Aiyañ thêlô, avanôn! Nômla miñ havalon alalô loñ ek nayô Loñ Mather Anôn Bij kapô ba ana ami. Ma Yisu anêj thalalen ²⁰ †††hadabên sôp êj kisi ba habitak hatôm alalôaniñ loñôndê lôkmala lukmuk atu ba hêv liñkupik hatôm da ek ku êj. ²¹ Ba yani ma alalôaniñ anyô habôk da mavi anôn atu ba hayabiñ Wapômbên anêj avômalô. ²² †††Ma yani hapaliv thalalen halôk alalô kapôlônij ba hêv alalôaniñ leñijmalaiñ vê. Ma alalôaniñ leñvijkupik ma bôk ithik hathak njan mabuñ. Aên ba alalô nanêm kapôlônij lôk nabalon alalôaniñ aêvhaviñ loñ lôklokwan ek alalô ana bidon ek Wapômbên. ²³ Ôpatu ba havak abô êj ma miñ hanañ abôyañ ami. Ba intu bôk alalô aêv malenij hadên aêvhaviñ atu ba anañ hi yañ lôklokwan. Ma

††† 10:10 Hib 9:12 ††† 10:11 Kis 29:38 † 10:13 Sng 110:1 †† 10:16 Hib 8:10 ††† 10:19 Hib 4:16 †† 10:20 Mat 27:51 ††† 10:22 Wkp 8:30; Ese 36:25; Ep 5:26

alalô nabalonj aêvhavij ênj lonj ma miñ nande lelalilij ami. ²⁴ Lôk nanjik alalôaniñ auk lij ma nambatho i lonj esak kobom leñijimbiñ i ma nandum mavi lomaloma. ²⁵ †Avômalô vi êdô anêñ nesak doñtom. Ma alalô ma miñ nandum aêñ ami ma nasô i ba naya ek malê nena waklavônj lêk habobo.

Alalô miñ nandô Wapômbênj ami

²⁶ ††Ôpatu ba hayala Wapômbênj anêñ abô anônj ma doñtom hêv anêñ auk ek indum kambom lôbôlônj, ênj ma kambom anêñ da bôk hale ba hi yôv. ²⁷ †Ba intu ôpênj hakô ba hayabij ek indum abô lôk êndôk atum dahalanj atu ba tem imbulij nê takatu ba leñijmanij hathak Wapômbênj. ²⁸ ††Sêbôk ba anyô te havôlij dôm ek Mose anêñ abô balaburj ba anyô ju la êpôm ba enanj yani bênj, ôpênj ma ik vônô ba avômalô la miñ kapôlônj malaiñ hathak ôpênj ami. ²⁹ ††Aênj ba lemhabi aisê? Alalô bôk ayala yani atu ba hananj, “Nijik anyô leñkadôk lij, ênj ma yenanj ku ba tem yandum.”

Ma abô yanj hananj nena,
“Anyô Bênj tem indum abô ek anêñ avômalô.”

Lo 32:35

Lo 32:36

Ba intu ôpatu ba havak Wapômbênj Nakadurj pesa ma hayê thalalerj tabô atu ba hadum yani habitak matherj hatôm nôm oyanj ba hananj abôma hathak Lovak Matherj anêñ wapôm, ênj ma tem enja anêñ vuli atu ba kambom anônj ek nê takatu ba evak Mose anêñ balaburj pesa. ³¹ Alikakna. Hôêv yak halôk Wapômbênj Lôkmala barj ba havalonj o, ênj ma malaiñ bomanj.

Alalôaniñ êvhavij imij lôklokwanj

³² Lemimimbi sêbôk ba owa deda. Ma uik vovak bênj ba owa vovanj ma doñtom umij lôklokwanj. ³³ Wak doho ma etak mólô umij piklêvônj ba ethanj mólô ma ik mólô. Ma wak doho ma othak umij yani lonj sij ek hôêv yani thêvô. ³⁴ ††Ma mólô lemimhikam hathak thêlô takatu ba êmô koladônj. O kambom mi ma sôp bidonj ewa anêm nômkama oyanj. Ma hoyala nena anêm nômkama mavi takatu ba anêñ danj mi êntêk hovalonj lonj denanj. Aênj ba lemimmavi.

³⁵ Anêm payerj mavi tem êpôm o. Ba intu miñ ôkô ba ômbi anêm hôêvhavij ni ami. ³⁶ Ma umij lôklokwanj ba undum Wapômbênj anêñ lahavij ek onja nôm takatu ba yani bôk havak abô yôv havij avômalô takatu ba êvhavij. ³⁷ Kasana iyom,
“Yani atu ba halêm ma tem êlêm ma tem miñ esau ami.

³⁸ Ma nê thêthônj ida êvhavij wak nômbênj intu sapênj.

Ma ôpatu ba havôlij dôm
ma tem miñ yalenj mavi esak yani ami.”

Habakuk 2:3-4

³⁹ Yôv. Alalô miñ hatôm nê takatu ba êdô Wapômbênj ba tem nêpôm malaiñ ami. Mi. Alalô ma avômalô aêvhavij ba tem Wapômbênj nêm alalô bulubij.

Êvhavij anêñ vuli

11 ††Anyô hêv ma ek nômlate ba miñ hayê ami ma doñtom hayala katô nena tem enja, ôpênj ma anyô hêvhavij. ² Bumalô thêlô idum aênj ba intu Wapômbênj hananj abô mavi hathak thêlô.

³ †Alalô êvhavij ba intu ayala nena sêbôk ma Wapômbênj hananj abô ba hapesanj nômkama lôkthô. Ma miñ hawa nômla ba hapesanj nômkama hathak ami. Mi, hananj hathak abôlêk iyom ma nômbênj ênj habitak.

⁴ ††Abel hêvhavij ba hêv da mavi hadênj Wapômbênj ba hamônj ek Kain anêñ da. Yani hêvhavij ba Wapômbênj hananj abô mavi hathak anêñ da ba hananj, “O anyô thêthônj anônj.” Yani hama ma doñtom anêñ hêvhavij êntêk hananj abô hadênj alalô denanj.

⁵ ††Ma Inok, yani hêvhavij ba Wapômbênj hawa yani lôk lijkupik ba miñ hama ami. Ba intu miñ êpôm yani ami ek malê nena Wapômbênj hawa yani vê. Avanônj. Enanj nena Anyô Bênj lamavi bênj anônj hathak yani ba intu hawa vê. ⁶ Ôpatu ba miñ hêvhavij ami tem miñ nêm lamavi êndênj Wapômbênj ami. Ma opalê atu ba halêm ek yani ma nêmbimbiñ nôm lokwanju êntêk. Wapômbênj da hamô aênj ma ôpatu ba habôlêm Wapômbênj tem êpôm vuli mavi anônj.

⁷ ††Ma Noa hêvhavij. Ba Wapômbênj hananj hathak nôm takatu ba miñ bôk habitak ami denanj. Ma hakô ba halanjô Wapômbênj ba hapesanj yerj te ek nêm anêñ thalalerj sa. Ma anêñ hêvhavij hik avômalô iniñ kambom thô ma hadum ba yani habitak thêthônj anônj.

⁸ ††Ma Ablaham hêvhavij ba Wapômbênj halam yani, “Nu lonj atu ba tem yanêm êndênj o ek oyabij.” Ma halanjô Wapômbênj anêñ abô ba hi ma doñtom miñ hayala lonj ênj ami. ⁹ ††Ablaham hapôvij ek ni pik atu ba Wapômbênj halav unyak lôk landij lôklokwanj hatôm anêñ auk. Ma Wapômbênj bôk havak abô nena Ablaham lôk limi takatu ba tem neja lonj mavi ênj. Ba intu ôpênj hêvhavij ba hi hatôm anyô lonj buyanj ma halav unyak kudum halôk hatôm bôk ba Aisak lo Jekop elav.

¹¹ ††Yani hêvhavij ba Sala avi yamu atu ba bôk hayalôv. Ma doñtom hayala nena Wapômbênj tem indum nôm atu ba yani havak. Aênj ba hawa lôklokwanj ba hêv amena hadênj Sala. ¹² ††Ma yani ma anyô doñtom iyom ba bôk anyô boñ lôk hatôm anyô ñama. Ma doñtom limi ibitak bênj anônj hatôm vuliñ leñsawa lôk thathe ñg-wêk danj.

¹³ ††Ma avômalô takêntêk êvhavij ba êmô aleba ema. Ma miñ thêlô êyê nôm takatu ba Wapômbênj bôk havak havij i ami. Mi. Thêlô leñijmavi iyom ba eyabij nôm takatu ba lêk êyê ma doñtom hêk daimbô denanj.

††† 11:1 2Ko 5:7 § 11:3 Stt 1:1; Sng 33:6; Jon 1:3 †† 11:4 Stt 4:3-10 ††† 11:5 Stt 5:21-24 †† 11:7 Stt 6:13-7:1 ††† 11:8 Stt 12:1-5 †† 11:9-10 Stt 35:12 †† 11:11 Stt 18:11-14; 21:2; Lom 4:19 ††† 11:12 Stt 15:5; 22:17 ††† 11:13 Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sng 39:12; 1Pi 2:11

† 10:25 Hib 3:13 †† 10:26 Hib 6:4-8 † 10:27 Ais 26:11 †† 10:28 Lo 17:6; 19:15 †† 10:29-30 Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29; Sng 135:14 ††† 10:34 Mat 5:11-12; 6:20

Ma thêlô eyala katô nena thêlô hatôm nê loj buyan ba pik êntêk ma miñ thêlônij ami. ¹⁴ Ma avômalô takatu ba ena aên hik thô nena êbôlêm pik buyan ek êtôm thêlôda iniñ loj. ¹⁵ Ma avômalô takêntêk miñ lenjinhiki hathak pik takatu ba thêlô etak lôk lenjinhiki ek nendeni esak lojbô ami. Mi. ¹⁶ Thêlô lenjinhiki hathak loj lukmuk mavi êñ, malak leñ atu ba Wapômbên hape-sañ malak lôn êñ ek thêlô. Ba intu miñ mama ek endam i nena anên avômalô ami.

¹⁷ †Avanôn biñ! Ablaham ma ôpatu ba Wapômbên bôk habutiñ abô haviñ yani ba hanañ nena, “Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimitak.”

Môn Anôn 21:12

Ma doñtom saê hayô ma Ablaham hêvhaviñ ba hadum ek nê nakaduñ doñtom atu êtôm da. ¹⁹ †Yani anên auk nena, “Wapômbên hatôm injik yani liñ imbiyô ênjêk ñama.” Ba intu havayuniñ nakaduñ laselo hathak biñ ba hatôm hama ma doñtom Wapômbên hik yani liñ ba hêv hadên lambô hathak lojbô.

²⁰ †Ma Aisak hêvhaviñ aên iyom ba intu yani hêv mek hadên Jekop lo Isau hathak nôm takatu tem imbitak embenj yam.

²¹ †Ma Jekop hêvhaviñ ba hadum ek ema ma habi i loj hathak anên kôm ba hamiñ ma hêv mek hathak Josep nali lôk hêv yeñ.

²² †Ma Josep hêvhaviñ ba habobo ema ma hanañ hadên avômalô Israél ek waklavôn atu ba etak Ijip ma neja anên lokwañ imbiñ.

²³ †Ma Mose talêbô lo lambô êvhaviñ ba talêbô havathu yani ma êyê nena okna vuliñ biñ ba ivuñ yani hatôm ayôn lô ma miñ êkô ek kiñ anên abô balabuñ ami.

²⁴ Yani halumbak ma hêvhaviñ ba hadô nendam yani nena Pelo nalavi anên nakaduñ ba hanañ,

²⁵ “Yalenhaviñ yamô imbiñ Wapômbên anên avômalô ek yanja malaiñ. Ma yahapôlik hathak lenjmavi atu ba halêm anên kambom anên ba hamô wak doho iyom.”

²⁶ Avanôn. Yani ma hadahaliñ vuli mavi atu ba tem enja embenj yam. Ba anên auk nena, “Ya ma Mesia anên avômalô te ba avômalô ena abô kambom hathak ya, êñ ma nôm mavi anôn hamô vuliñ ek Ijip iniñ nômka-ma mavi lôkthô.” ²⁷ Yani hêvhaviñ ba hatak Ijip ma miñ hakô ek kiñ anên lanjañ ami. Ma hawa malaiñ ma doñtom hayê ôpatu ba hamô loj kapô ba hamiñ lôk-lokwañ. ²⁸ †Yani hêvhaviñ ba hayabiñ waklavôn Hale ba Hi ma hapaliv thalalen ek añela atu ba hik amena môñ vônô miñ injik avômalô Israél iniñ bôp vônô ami.

²⁹ †Ma avômalô êvhaviñ ba ibup êyô ñgwêk elam nena “Thalalen” hatôm pik moma. Ma doñtom Ijip êlêm ek nindum aên, ma ñgwêk hayô i vôn ba halok i vônô.

³⁰ †Thêlô êvhaviñ ba êwê lawê malak lôn Jeliko hatôm wak baherji ba lahavuju ma badên hanğôli.

³¹ †Ma avi sek waliliñ Lahap hêvhaviñ ba hawa nê êyê loj vani thô ba intu miñ hama haviñ nê lenğondôn kôtôn ami.

³² †Bên anôn hêk ek yanañ ma doñtom wakma halanviñ. Ba tem miñ yanañ esak Gidion lo Balak ma Samson lo Jepta ma Devit lo Samuel ma plopet lôkthô ami. ³³ †Thêlô bôk êvhaviñ ba ik vovak ba ewa kiñ vi iniñ loj lôk idum thêthôn ba ewa nôm takatu ba bôk havak abô hathak yôv. Ma thêlô ik avuñ laion abôlêk siñ ³⁴ †Ma ik atum dahalañ vônô. Ma idum ek nembat-ho thêlô esak biñ vovak ma doñtom êv yak. Thêlô ma vaunena ma doñtom ibitak lôklokwañ ma ik vovak lôk-lokwañ ba ilupuniñ nê loj buyan ba i. ³⁵ †Ma avi vi atu ba nali ema ma iviyô hêk ñama ba ma ibuliñ i kambom anôn ma doñtom evalon iniñ êvhaviñ loj ek tem nijik i liñ esak lojbô ba nêmo mavi. ³⁶ †Doho ma ena abô-ma lôk ik hathak yak wabenj manjiñ. Ma vi ma ekak loj ba êdô i hamô koladôn. ³⁷ †Ma doho ma ik hathak valu ma doho ma engothe hathak sege hi buju ma doho ma ik vônô hathak biñ vovak. Ma thêlônij kwêv lo sôp ma boksipsip kupik lôk bokmeme kupik ba miñ mavi ek nipuk lo nijik ami. Thêlô unyak lo nômka-mi ma ewa vovañ bên lôk idum kambom lomalama hadên i. ³⁸ Thêlô takên ewa athên bên ek avômalô pik. Thêlônij loj nêmo mi ba intu evenj mayaliv haveñ loj thiliv lo dumlolê ma valu abyañ lo pik abyañ.

³⁹ Thêlô miñ bôk ewa nôm atu ba Wapômbên havak abô hathak ami. Ma doñtom avômalô takên êvhaviñ ba intu Wapômbên hanañ abô mavi hathak iniñ ku. ⁴⁰ Ma alalô avômalô bôlôn êntêk ma Wapômbên bôk hêv nôm mavi êñ hadên alalô ek endom alalô lôk avômalô bôsêbôk lôkthô ba ana nayô loj mavi atu.

Wapômbên hêv malaiñ ek êndôn alalô

12 †Môlô olañô e? Avômalô bôsêbôk takatu ma ekalabu alalô siñ ba evatho alalô loj. Ba intu nambi nômka-ma kambom takatu ba hatôm gwasilim havalon alalô loj ni. Ma nadañviñ ni êyô anên dañ ma miñ natak ami. ² Alalô nagê Yisu iyom. Yani miñ makilik ek nôm mavi lôk hakô ek alovalanjanjiñ ma miñ lahiki hathak mama ami. Ma yani hamôn ek alalô ba intu hik anên ku lôkthô anên dañ siñ ek nanêmbiñ. Ma hi hamô Wapômbên ban vianôn hamô anên loj hayabiñ pik lo leñ. ³ Nê kambom ibuliñ yani bên anôn. Aên ba alalô lenjinjimi yani ek miñ nambitak vau lôk kapôlônij malaiñ ba natak yani ami.

⁴ Môlô uik vovak hathak nôm kambom, ma doñtom môlônim thalalen miñ hanğasô ami. ⁵ †Wapômbên havatho nali loj hathak abô êntêk nena, “Yenañ okna, ya Wapômbên yahêv malaiñ hadên avômalô takatu ba yalenhaviñ

† 11:17-18 Stt 22:1-14 †† 11:19 Lom 4:17 † 11:20 Stt 27:27-29,39-40 †† 11:21 Stt 47:31-48:20 †† 11:22 Stt 50:24-25; Kis 13:19 ††† 11:23 Kis 1:22; 2:2 ††† 11:28 Kis 12:21-30 † 11:29 Kis 14:21-31 †† 11:30 Jos 6:12-21

††† 11:31 Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 †† 11:32 Het 4:6-5:31; 6:11-8:32 ††† 11:33 Dan 6:1-27 †† 11:34 Dan 3:23-27 †† 11:35 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:25-37 ††† 11:36 1Kin 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6 ††† 11:37 2Sto 24:21 ††† 12:1 1Ko 9:24-25 18 12:5-6 Jop 5:17; ALK 3:19

lôk yahavali avômalô takatu ba yahawa i hatôm yenañ avômena.

Ma wakma atu ba hik o thô ba hêv malaiñ, ma miñ lemimbi nena nôm yaôna ami.

Ma hudum kambom ba yani hathañ o, ma miñ lem-malaiñ ami."

Gutpela Sindaun 3:11-12

Bôk lempaliñ abô êñ e?

⁷ †Lami ethak êv malaiñ hadên nali ek êndônji. Ma Wapômbênj hadum aên iyom hathak alalô hatôm nali ek namiñ lôklokwañ esak auk thêthônj. ⁸ Ma aên iyom ma avômena neja malaiñ ek nindumbak lôk auk. Malaiñ êñ miñ hapôm o ami, êñ ma o hatôm amena loñ sawa. ⁹ Alalôaniñ wakamik pik hathak hêv malaiñ ek êdôn alalô ba alañ anên abô. Ma Wapômbênj ma dahôlônjiñ anên alañ. Ba intu namô yani vibiñ ek naja lôkmala. ¹⁰ Ma alalôaniñ wakamik hêv malaiñ lomalo-ma ek êndôn alalô bidoñna hatôm iniñ auk takatu ba êyê nena mavi. Ma doñtom Wapômbênj hêv malaiñ ek imbi anên mathen anôn sam êndên alalô. ¹¹ ††Howa malaiñ lôk vovañ bêñ ba intu miñ lemmavi ami. Ma doñtom malaiñ takên tem injik anên anôn mavi êtôm aêntêk, thêthônj lôk malaiña.

¹² †Aên ba noto bahemim lo vemim takatu ba havu-viñ ba thotho. ¹³ ††Omberj loñondê thêthônj ek avômalô venjvubiñ nimitak mavi ma miñ nênm yak ami.

Alalô miñ nambôliñ dômiñ ek Wapômbênj ami

¹⁴ Mólô lôkthô nundum ku lôklokwañ ek numbitak yôhok lôk mathen. Mathen mi, ma miñ hatôm anyôla êñjê Anyô Bênj ami. ¹⁵ Noyabiñ am ek anyôla miñ êmbôliñ dôm ek Wapômbênj anên wapôm ami. Ma nôñgô katô ek livuk manij kambom te miñ indumbak ek imbuliñ avômalô ba nimitak lelaik ami. ¹⁶ ††Nôñgô ek anyôla miñ indum sek waliliñ ami mena lapaliñ Wapômbênj êtôm Isau ami. Yani ma okna môn ek eyabiñ lambô anên nômkama lôkthô ma doñtom hêv nôm takên vuli hathak nôm belev te. ¹⁷ †††Hoyala nena malê habitak. Yani lahaviñ lambô enañ abô mavi lôk nênm anên nômkama êndên yani, ma doñtom hadô ba hêv yani vê. Ma halañ ek enja nôm takên ma doñtom miñ hatôm injik anên kambom liliñ ami.

¹⁸ †††Lemimimbi dum Sainai. Mólô ôlêm ek Wapômbênj hatôm sêbôk ba mólô ôyô dum Sainai e? Mi. Sainai ma hamô pik ba avômalô bôsêbôk êyê dumlolê êñ hatôm atum hathañ ba momañiniñ hatôm bôlôvôn, maputup bomañ lôk kakalu lôk damak. ¹⁹ †Thêlô elañô lavuak halañ lôk abô habitak. Ba êkô kambom ba enañ, "Ai! Sêbôk atu ba enañ nena, 'Malêla takatu ba hasôm dumlolê êntêk, alim yaônena mena anyô, ma tem nitu vônô esak valu.'" Êñ ma enañ hadênj Mose nena miñ enañ abô êndên i ami. ²¹ ††Thêlô êyê nôm takên ba êkô kambom ma Mose hanañ, "Ya lêk yahakô kambom ba yahalowaliñ haviñ." Lêk ôlêm ek Wapômbênj

ma miñ hatôm aêsêbôk ami. Sêbôk ma yanña ma lêk ma yanña.

²² Lêk mólô ôlêm ôyô dumlolê Saion ba ubitak ôyô Wapômbênj lôkmala anên malak lôñ, Jelusalem atu ba hamô malak lenj. Ma lêk mólô ôlêm ôyô haviñ añela lubuñlubuñ takatu ba ethak doñtom ba ekaksa lôk lenjñmavi. ²³ Ma mólô lêk ôyô ek avômalô êvhaviñ takatu ba ibitak hatôm avômalô ôdôn môn ba iniñ athênj bôk eto yôn hêk malak lenj. Ma lêk ôyô ek Wapômbênj atu ba avômalô idum abô hathak lôk nê thêthônj iniñ dahô atu ba Wapômbênj bôk hapesañ yôn aleba êyô unjôv. ²⁴ †††Mólô ôyô ek Yisu, anyô mólô atu ba hapesañ abô tabô lukmuk lôk mólô ôlêm ek thalalenj atu ba epaliv ba hanañ abô mavi anôn ba hamô vuliñ ek Abel anên thalalenj.

²⁵ †††Noyabiñ am! Miñ lemôndônj kôtônj ek nodañj Wapômbênj atu ba hanañ abô ami. Sêbôk ma hanañ abô hamô pik. Ma avômalô êdô anên nedañj ba miñ hatôm nêsôv ami. Ma doñtom lêk ma hanañ abô hadênj alalô hamô lenj, loñ mavi anôn atu ba hamô vuliñ ek pik êntêk. Ba intu alalô adô, êñ ma miñ hatôm nasôv ami. ²⁶ Sêbôk atu ma anên abô bôk hayôkwij pik yôn halôk dum Sainai. Ma lêk habutiñ abô ba hanañ nena,

"Tem êyôkwij pik esak loñbô lôk lenj imbiñ."

Hagai 2:6

²⁷ Ba hanañ, "Tem yayôkwij pik esak loñbô." Abô êñ anên ôdôn nena tem nênm nômkama takatu ba yani hapesañ vê. Nôm takên tem êyôkwij lôkthô ek nômkama vi atu ba miñ hatôm yani êyôkwij ami, êñ ma tem nênmô.

²⁸ †††Ba alalô tem naja loñ êñ, loñ atu ba miñ hatôm nêyôkwij ami. Ma alalôaniñ Wapômbênj ma hatôm atum ek esañ nômkama sapênj. Ba intu nanêm lenjñmavi êndên yani lôk nanêm yen ma nakô lôk nanêm i ni namô yani vibiñ.

Abô anên danj

13 Mólô nobaloñ auk lemimimbiñ mólôviyañ loñ lôklokwañ. ² ††Ma noja avômalô loñ buyañ thô. Avômalô doho bôk idum aênj ba ewa añela thô ma doñtom êthônj paliñ. ³ Ma lemimimbi nê takatu ba êmô koladônj ba nônm i sa. Onja iniñ malaiñ êtôm atu ba oda hômô haviñ i. Ma lemimimbi vi atu ba ewa vovañ. Onja iniñ vovañ êtôm atu ba thêlô ewa.

⁴ ††Avômalô takatu ba ewa i ma avômalô lôkthô miñ nêgê nena nôm oyañ ami. Ma Wapômbênj tem indum abô esak nê takatu ba idum sek haviñ anyô yañ yanavi lôk nê takatu ba idum sek waliliñ. Ba intu nê takatu ba ewa i miñ nimbiliñ iniñ loñ êk ami. ⁵ †††Miñ malemkilik limamôk esak valuselenj ami. Wapômbênj bôk hanañ, "Tem miñ yatak o lôk yambi o ni ami."

Lo 31:6

† 12:7 Lo 8:5 †† 12:11 Jem 3:17-18 † 12:12 Ais 35:3 †† 12:13 Snd 4:26 †† 12:16 Stt 25:29-34 ††† 12:17 Stt 27:30-40 ††† 12:18 Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 § 12:19-20 Kis 19:12-13; 20:18-21; Lo 5:22-27 †† 12:21 Lo 9:19

§†† 12:24 Stt 4:10; Hib 8:6 §† 12:25 Hib 2:1-3; 10:26-29 §†† 12:28-29 Lo 4:24; 9:3 †† 13:2 Stt 18:1-8; 19:1-3; Lom 12:13 §† 13:4 Ep 5:5 §†† 13:5 Lo 31:6,8; Jos 1:5

Ba intu onañ, “Yenañ nôm kama sapêñ ma hatôm ba yalenmavi”.⁶ Aêñ ba alalô abitak avômalô nê ba anañ nena,

“Anyô Bêñ hêv yêlô sa
ba tem miñ nakô ami.

Ma opalê hatôm indum malê esak yêlô?”

Kapya Yeñ 118:6-7

⁷ † Lemimimbi nê bêñ takatu ba eyabiñ mólô lôk enañ Wapômbên anêñ abô hadên mólô. Ma ôñgô iniñ bôk lo loñ lôk iniñ êvhaviñ ba nosopa venjngwam.⁸ Yisu Kilisi da hatôm wakbôk ma lêk êntêk ma wak nômbên intu sapêñ.

⁹ †† Ba intu miñ nosopa auk thônôthôn lomaloma ami. Nê doho enañ auk mavi nena Wapômbên anêñ wapôm tem embatho alalôaniñ kapôlôñiñ loñ. Ma doñtom esau nena nôm takatu ba êbôk hatôm da ma hêv nê eyañ sa, ma doñtom miñ hêv thêlô sa dokte ami.¹⁰ Avômalô takatu ba idum ku êmô malak yeñ bô iniñ athên mi ek nindum ku nê mólô alalôaniñ loñ êbôk da.

¹¹ † Alim anêñ thalalen ma anyô bêñ habôk da hawa ba habitak hayô Loñ Mathen Anôñ Biñ hatôm kambom lomaloma iniñ da. Ma doñtom iniñ leñvinkupik êbôk hêk malak lôñ viyaiñ atu. Ma miñ eyañ ami.

¹² †† Aêñ ba Yisu hawa vovañ hêk malak lôñ viyaiñ ek indum avômalô nimbitak mathen hathak yanida anêñ thalalen.¹³ †† Aêñ ba alôana ek yani êndôk malak lôñ êñ viyaiñ ek naja anêñ mama atu ba bôk yani hawa.

¹⁴ ††† Pik êntêk ma tem êmô vauna. Ma doñtom alalô ayabiñ malak lôñ atu ba tem êlêm ba êmô êtôm wak nômbên intu sapêñ.

¹⁵ ††† Yisu hêv i hatôm da. Ba intu alalô nandam anêñ athên ba nanêm yeñ êndên Wapômbên wak nômbên

† 13:7 1Ko 4:16 †† 13:9 Lom 14:17 † 13:11 Wkp 16:27
†† 13:12 Jon 19:17 †† 13:13 Hib 12:2 ††† 13:14 Hib 11:10,16;
12:22 ††† 13:15 Sng 50:14,23

intu sapêñ. Ba alalôaniñ ku nanêm yeñ hêk alalô venjngbôlêk ek nanêm êtôm alalôaniñ da ni êndên Wapômbên.¹⁶ † Ba alalô ma avômalô wapôm ba nandum mavi êndên avômalô vi, êñ ma Wapômbên lamavi hathak da mavi êñ. Ba intu alalô miñ leñjngpaliñ wapôm êñ ami.

¹⁷ †† Mólônim nê bêñbên idum ku eyabiñ mólô dahôlômim ma nê êñ tem nenañ iniñ ku lavôn êndên Wapômbên. Ba intu nodañô iniñ abô ba nodovak vibiñ ek thêlô nindum iniñ ku lôk leñjngmavi ma miñ leñjngmalaiñ ami. Malaiñ êñ tem miñ nê mólô sa ami.

¹⁸ ††† Yêlô kapôlôñiñ miñ hanañ yêlô bêñ ami ba intu yêlô ayala nena yêlô leñjnghaviñ namô batôn oyañ.¹⁹ Yahanañ lôklokwañ ek mólô noten mek ek yasôk kethen.

²⁰ ††† Wapômbên bôk hawa alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu, boksipsip anêñ alañ anôn vê hêk nama hathak thalalen tabô atu ba anêñ dan mi. Ma Wapômbên labali anêñ ôdôn²¹ nê mólô auk mavi lôk lôklokwañ ek nundum malêla takatu ba yani lahaviñ ma indum ku êmô alalô esak Yisu Kilisi ek indum yani lamavi. Athên lôkmangin êndên yani êtôm wak nômbên intu sapêñ. Avanôn.

²² Aiyañ thêlô, yahato kapya bidonja iyom. Aêñ ba yahanañ lôklokwañ ek mólô nodañô yenañ abô katô ek yambatho mólô loñ.

²³ Odañô! Alalôaniñ aiyañ Timoti bôk hale yaiñ yôv. Ba yani hayô kethen ma tem yambiñ yani ba yasôk.

²⁴ Nônêm yêlôaniñ leñjngmavi êndên mólônim nê bêñbên lôk Wapômbên anêñ avômalô mathen sapêñ. Avômalô Itali êv iniñ leñjngmavi haviñ.

²⁵ Wapômbên anêñ wapôm êmô imbiñ mólô lôkthô.

§ 13:16 Plp 4:18 †† 13:17 1Te 5:12 ††† 13:18 Ap 24:16; 2Ko
1:12 †† 13:20 Jer 32:40; Ese 37:26; 1Pi 2:25

Jems

Abô mônj

Jems ma Yisu anêj yaŋ molok. Yani hatô hadêj avômalô Israeġ takatu ba êvhaviŋ Yisu ba êmô pik luvuluvu. Yani lahaviŋ iniŋ êvhaviŋ imbitak lôklokwaŋ ba hadôn thêlô ek neyabiŋ i esak malêla takatu ba enaŋ. Ma hik thô nena êvhaviŋ anôn ma anêj ku hêk haviŋ. Ma hanaŋ nena miŋ onaŋ abôma esak avômalô vi ami. Ma hadôn i nena mek ma nôm lôklokwaŋ anôn.

Hato kapyâ êntêk hadêj 50 mena 61 AD la. Ma 62 AD ma ik yani vônô.

Jems anêj lamavi

1 †Ya Jems, Wapômbêj lo Anyô Bêj Yisu Kilisi iniŋ anyô ku. Yahato kapyâ êntêk hi ek avômalô Israeġ ôdôn laumiŋ ba lahavuju takatu ba êsôv mayaliv ba i êmô luvuluvu anêj pik bêj êntêk lôkthô. Wاكلêvônj mavi!

Malaiŋ havatho ôêvhaviŋ loŋ

² †Aiyaŋ thêlô, malaiŋ lomaloma hapôm môlô, êj ma lemimimbi nena nôm takêj ma nôm lenjîmavi iyom. ³ †Môlô oyala nena malaiŋ takêj hasôm môlônim ôêvhaviŋ ba hadum ek numiŋ lôklokwaŋ. ⁴ Ma numiŋ lôklokwaŋ endeba ku êj injik anôn ba numbitak êtôm nê talan ba nundum nômkama sapêj thêthôn iyom ek nômla yaŋ miŋ ênjêk ami. ⁵ †Môlô te hêv yak hathak auk, êj ma etej Wapômbêj ma tem nê. Yani hathak habi anêj wapôm sam hadêj avômalô lôkthô ma miŋ hatatale i ami. ⁶ Yani atu ba hatej ma nênimbiŋ iyom ma miŋ anêj auk mayaliv ami. Anyô auk mayaliv ma hatôm ngwêk budum ba lovak hayuv hi ba halêm. ⁷ Anyô anêj aêj miŋ laimbi nena tem enja nômlate êlêm anêj Anyô Bêj anêj ami. ⁸ Yani ma anyô auk ju ba hadum nômkama sapêj mayaliv.

Nê valu mi lôk nê valu bêj

⁹ Aiyaŋ mena livônj la atu ba athêj mi hathak nômkama pik ma êmô lôk lamavi. Wapômbêj hayê thêlô hatôm nê lôk athêj bêj. ¹⁰ †Ma nê lôk athêj bêj hathak nômkama pik ma nêmlô lôk lenjîmavi. Wapômbêj hayê thêlô hatôm nê athêj mi ba tem nêmlô yak êtôm kamuŋ anêj vuak hêv yak. ¹¹ Wak hapup ba habi lôklokwaŋ ba habôk kamuŋ ba iniŋ vuak lôk lêlêyaŋ mavi hakapok. Ma aêj iyom nê lôk valu bêj idum iniŋ ku denaŋ ba ema ma iniŋ nômkama tem egelelonj.

† 1:1 Mat 13:55; Ap 15:13; Gal 1:19; 1Pi 1:1 †† 1:2 Lom 5:3-5
‡ 1:3 1Pi 1:7 †† 1:5 Snd 2:3-6 †† 1:10 Ais 40:6-7

Wapômbêj miŋ halôk anyô lenj ek nindum kambom ami

¹² Nê takatu ba imiŋ lôklokwaŋ hathak malaiŋ ma Wapômbêj lêk lamavi hathak i. Thêlô lovak ba tem nena lôkmala atu ba nêmlô êtôm wak nômbêj intu sapêj êtôm iniŋ vuli. Wapômbêj bôk habutiŋ abô ek nêmlô êndêj nê takatu ba lenjîhaviŋ yani. ¹³ Kambomlate miŋ hatôm êndôk Wapômbêj la ek indum kambom ami. Ma yani miŋ halôk anyôla la ek indum kambom ami. Ba intu nômlate halôk lem ek undum kambom ma miŋ onaŋ nena, "Wapômbêj halôk yalenj ami." ¹⁴ Mi. Alalôaniŋ thethaŋak ma hatôm etak alim halôk lôm ek nêbôv alim esak ba hakôk alalô lenjî ek nandum kambom. ¹⁵ Ma thethaŋak êj halumbak bêj ba anêj anôn ma kambom. Ma kambom êj anêj palumbak lôkthô ma ŋama.

¹⁶ Yenaŋ aiyaŋ lôkma anôn, noyabiŋ am ek anyôla miŋ esau môlô ami. ¹⁷ Wapôm lôk nôm mavi anôn sapêj ma halôk ba halêm anêj lenj. Kamik Bêj atu ba hapesaŋ deda lenj sapêj hêv wapôm mavi takêj. Wak lo bôlôvônj iniŋ deda hathak habitak yaŋda yaŋda, ma doŋtom Wapômbêj da hamô aêj iyom hatôm wak nômbêj intu sapêj. ¹⁸ ††Yani anêj lahaviŋ ba intu alalô abitak anêj nali hathak abô avanôn. Hadum aêj ek alalô nambitak êtôm anêj nôm mônj anôn ek nômkama vi atu ba hapesaŋ haviŋ.

Nodaŋô ba nosopa

¹⁹ Yenaŋ aiyaŋ lôkma anôn, môlô nodaŋô katô. Anyôla hanaŋ nômla ma nômlô tiŋiŋ ba nodaŋô bônôn ma miŋ lemimmaniŋ ba nonaŋ viyaŋ kethej ami. ²⁰ ††Avômalô iniŋ lenjîmaniŋ miŋ hatôm eto avômalô ba nimbitak thêthôn êtôm Wapômbêj anêj lahaviŋ ami. ²¹ †Aêj ba notak nôm lôngôlônj lôk kambom nômbêj êj. Ma nômlô yaô ba nobalonj Wapômbêj anêj

††† 1:18 Jon 1:13 ††† 1:20 Sav 7:9 § 1:21 Kol 3:8; 1Pi 2:1

abô atu ba havatho halôk môlô loŋ. Abô êŋ ma hatôm nêm môlô bulubiŋ.

²² †Ma môlô nodanê abô êŋ ba nundum anêŋ ku imbiŋ. Olanê oyanŋ, êŋ ma hatôm osau amda. ²³ Anyôla te halanê Wapômbên anêŋ abô ba miŋ hasopa ami ma hatôm ôpatu ba hayê thohavлома halôk liyali. ²⁴ Ma hatak liyali ba hi ma kethenŋ oyanŋ ma lapaliŋ nena yandi ma aisê. ²⁵ ††Ma doŋtom ôpatu ba hatitiŋ balabuŋ mabuŋ êŋ ma miŋ lapaliŋ ami ma indum êtôm atu ba hanaŋ, êŋ ma Wapômbên tem nêm mek ek anêŋ ku sapênŋ. Balabuŋ mabuŋ êŋ hêv alalô vê hêk kambom anêŋ lôklokwanŋ.

²⁶ †Anyôla hanaŋ nena hasopa Wapômbên ma doŋtom miŋ hayabiŋ abôlêk ami, êŋ ma hasau yanida ba nômkama sapênŋ atu ba hadum ek esopa Wapômbên ma nôm oyanŋ. ²⁷ Lemhaviŋ osopa Kamik Wapômbên ek ênjê môlô êtôm nôm mabuŋ thêthê mavi, êŋ ma nundum aëntêk. Noyabiŋ avômena bilak lôk avi tôp esak iniŋ malaiŋ. Ma noyabiŋ amda ek pik malim miŋ esak môlô ami.

Noyabiŋ avômalô sapênŋ esak auk doŋtom

2 ††Yenaŋ aiyanŋ thêlô, alalô aêvhaviŋ alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi, yani ma deda lôkmanŋiŋ anôŋ. Ba intu noyabiŋ avômalô sapênŋ esak auk doŋtom ma miŋ nônêm nê lôk athên bêŋ liŋ ma nosale nê lôk athên mi thô ami. ² Odaŋê. Anyôla halêm hêv yerŋ haviŋ môlô ba hik kwêv mabuŋ anôŋ lôk mote gol. Ma anyô siv lôk nômkama mabô habitak hayô haviŋ. ³ Êŋ ma môlô ôêv athên bêŋ hadên anyô lôk kwêv mabuŋ ba onanŋ, “Ôlêm ômô loŋ mavi êntêk.” Ma onanŋ hadên anyô siv nena, “Umiŋ loŋ intu” mena “Ôndôk ômô biŋ.” ⁴ Môlô udum aênŋ ma hatôm ovak avômalô vose hi ôdônŋ ju ba udum abô lokbanŋ hathak i.

⁵ ††Yenaŋ aiyanŋ lôkma anôŋ, nodanê katô. Avômalô takatu ba avômalô pik êyê nena nê siv ma Wapômbên bôk hatak i yôv ek nimbitak nê lôkmanŋiŋ hathak iniŋ êvhaviŋ ba tem nêm athên bêŋ êndên i ek nêmô anêŋ loŋ lôkliŋyak êtôm bôk habutiŋ abô ek nêm êndên nê takatu ba lenŋhaviŋ yani. Aênŋ e? ⁶ Ma doŋtom ôpôlik ek nê siv. Ma opalê hathak hêv malaiŋ hadên môlô ba havôn môlô hi loŋ idum abô? Nê siv e? Mi, nê valu bêŋ iyom. ⁷ Ma thêlô êŋ iyom intu enanŋ abôma hathak unim alaŋ Kilisi ba ibuliŋ anêŋ athên mavi.

⁸ †††Ma alalôaniŋ kiŋ Wapômbên anêŋ abô balabuŋ te hanaŋ hêk anêŋ kapyá nena, “Lemimibiŋ avômalô êtôm atu ba lemhaviŋ oda”. Udum aênŋ ma mavi.

⁹ †††Ma doŋtom ôêv nê lôk athên bêŋ liŋ ma ôpôlik hathak nê athên mi, êŋ ma udum kambom ba balabuŋ hik thô nena môlô ma nê ômô abô balabuŋ lu. ¹⁰ †Ma ôpatu ba hayabiŋ balabuŋ sapênŋ ma doŋtom hêv yak hathak bute, êŋ ma habuliŋ abô balabuŋ lôkthô.

¹¹ ††††Ôpatu ba hanaŋ nena, “Miŋ undum sek imbiŋ anyô yanŋ yanavi ami” lôk hanaŋ haviŋ nena “Miŋ nunŋwik

anyô vônô ami.” Ba intu miŋ hudum sek haviŋ anyô yanŋ yanavi ami ma doŋtom huik anyô vônô, êŋ ma hômô abô balabuŋ lu.

¹² †††††Aênŋ ba malêla takatu ba udum lo onanŋ ma lemimimbi nena Wapômbên tem indum abô esak balabuŋ takatu ba hêv alalô vê hêk kambom anêŋ lôklokwanŋ. ¹³ ††††Ma miŋ hêv kapôlôm ek avômalô vi ami, êŋ ma waklavônŋ nindum abô ma Wapômbên tem miŋ nêm kapô ek o ami. Ma doŋtom hêv kapôlôm ek avômalô vi, êŋ ma tem Wapômbên nêm kapô ba nêm môlô vê ênjêk loŋ nindum abô.

Êvhaviŋ anêŋ ku mi, êŋ ma ŋama

¹⁴ Yenaŋ aiyanŋ thêlô, anyô te hanaŋ nena yani ma anyô hêvhaviŋ ma doŋtom miŋ hadum mavi ami, êŋ ma mavi e? Mi. Êvhaviŋ anêŋ aênŋ tem nêm yani bulubiŋ e? Mi. ¹⁵ †††††Aiyanŋ te mena livônŋ late nôm lôk sôp mi ba hêv i sêkêya. ¹⁶ Ma môlô te hanaŋ hadênŋ yani nena, “Nu lôk lemmavi, upuk sôp lôk norŋwanŋ nôm.” Ma doŋtom miŋ hêv yani sa ami, êŋ ma mavi aisê? ¹⁷ Ma aênŋ iyom ma êvhaviŋ atu ba hêk wavo ma ku mi, êŋ ma ŋama.

¹⁸ ††Ma doŋtom anyô late hanaŋ nena, “Avômalô vi idum ku ma vi êvhaviŋ iyom, ma luvi ma hatôm.” Ma doŋtom yahananŋ nena, “Ya miŋ hatôm yanŋê êvhaviŋ atu ba ku mi ami. Ba intu tem yanŋgik yenaŋ yahêvhaviŋ thô esak yenaŋ ku.”

¹⁹ Môlô ôêvhaviŋ nena Wapômbên doŋtom iyom hamô ba intu osoŋ nena unim ôêvhaviŋ ma anêŋ ku mi ma hatôm e? Auk êŋ ma auk mavi, ma doŋtom miŋ osoŋ nena auk êŋ intu mavi ek o ami. Mi, nŋgôk eyala auk êŋ haviŋ, ma doŋtom thêlô ma Wapômbên anêŋ nê kambom ba intu êkô ba elowaliŋ.

²⁰ Môlô nê auk thônôthônŋ, lemimhaviŋ noyala nena êvhaviŋ atu ba hêk wavo ma anêŋ ku mi, êŋ ma nôm oyanŋ e? ²¹ †††††Lemimimbi alalôaniŋ bumalô Ablaham. Yani bôk hêv nakaduŋ Aisak hatôm da hayô hêk loŋ êbôk da. Yani hadum ku êŋ ba intu Wapômbên hanaŋ nena yani ma anyô thêthônŋ, aênŋ e? ²² †††††Intu êŋ, Ablaham anêŋ hêvhaviŋ lôk anêŋ ku idum ku haviŋ i. Ma anêŋ ku hadum ba anêŋ hêvhaviŋ hik anôŋ. ²³ †††††Êŋ ma habitak hatôm Wapômbên anêŋ kapyá hanaŋ, “Ablaham hêvhaviŋ Wapômbên ba intu hayê yani nena anyô thêthônŋ.” Ma halam yani nena anêŋ anyô môlô. ²⁴ Aênŋ ba oyala nena ôpatu ba hêvhaviŋ lôk hadum anêŋ ku haviŋ ma Wapômbên halam yani nena anyô thêthônŋ. Ma miŋ hanaŋ abô êŋ hathak ôpatu ba hêvhaviŋ iyom ma anêŋ ku mi ami.

²⁵ †††††Ma lemimimbi avi sek waliliŋ Lahap imbiŋ. Yani ma aênŋ iyom. Hawa Israeŋ iniŋ nê êyê loŋ vani ba hêv i sa ek elom buyanŋ ba i. Yani hadum ku êŋ ba intu Wapômbên halam yani nena avi thêthônŋ. ²⁶ Kupik atu ba auk lôkmala miŋ hamô ami, êŋ ma ŋama. Ma êvhaviŋ atu ba anêŋ ku mi ma ŋama aênŋ iyom.

† 1:22 Mat 7:26; Lom 2:13 †† 1:25 Lom 8:2; Jem 2:12 † 1:26 Sng 141:3 †† 2:1 Ap 10:34; Jem 2:9 †† 2:5 1Ko 1:26-28 ††† 2:8 Mat 19:19; Gal 5:14 †††† 2:9 Lo 1:17 § 2:10 Wkþ 19:37; Nam 20:7-12,24; Mat 5:19 †† 2:11 Kis 20:13-14; Lom 13:9

††† 2:12 Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 ††† 2:13 Mat 5:7; 18:32-35 ††† 2:15 1Jon 3:17 †† 2:18 Gal 5:6 †† 2:21 Stt 22:9-12 ††† 2:22 Hib 11:17-18 †††† 2:23 Stt 15:6; 2Sto 20:7; Ais 41:8 ††††† 2:25 Jos 2:1-21; Hib 11:31

Oyabinj vembôlêk mavi

3 Aiyanj thêlô, alalô nayala nena Wapômbênj tem indum abô lôklokwanj ek yêlô atu ba adônj avômalô hathak êvhavinj. Ba intu miñ mólô bênj anônj nundum ek numbitak nê êdônj avômalô ami.

²Alalô lôkthô athak avak i silili ba adum kambom lomalomama. Anyôla miñ havak i silili hathak anênj abô ami, ênj ma yani mabunj anônj ba hatôm eyabinj liñkupik sapênj. ³Odanjô. Avômalô ethak etak nôm yaônate hapalanjanij hêk bokhos abôlêk ek êvôn hamô yak ma bok bênj ênj hasopa iniñ leñijhavinj. ⁴Ma nômla yanj ma yerj ngwêk. Yerj ngwêk ma nômbênj ma lovak bênj hayuv ma hathak hasisunj yerj ênj ba hi. Ma doñtom nôm yaôna anônj te hêk dômlokwanj ek havusinj hi loñ atu ba alanj lahavinj ni. ⁵Ma aênj iyom verjbôlêk ma nôm yaôna ek leñijkupik. Ma doñtom hatôm indum ku bênj lomalomama.

Lemimimbi nena atum yaôna hatôm esanj ba êmbôk kamunj bênj anônj. ⁶Ma verjbôlêk ma hatôm atum. Verjbôlêk ênj ma hayô siñ hathak kambom lomalomama ba halumbak bênj ba hadum leñijkupik sapênj habitak lelaik. Atum ênj halêm anênj loñ atum da hamô ba intu hatôm esanj alalôanij lôkmala sapênj, lêk êntêk ênj endeaba êyô anênj danj.

⁷Avômalô ethak ewa menak lo umya ma alim ngwêk lôk alim lomalomama ba eyabinj ba êmô tinij. ⁸Ma doñtom anyô late miñ hatôm eyabinj abôlêk ek ênjêk tinij ami. Mi, kambom hapipiyap hêk abôlêk ba hatôm sinij habôk avômalô vônô.

⁹Alalô êv yerj hathak verjbôlêk hadênj alalôanij Kamik Anyô Bênj. Ma verjbôlêk doñtom ênj iyom intu hanañ ek Wapômbênj imbulij avômalô takatu ba yani hapesanj i hatôm yanida. ¹⁰Verjbôlêk doñtom ênj iyom intu habô Wapômbênj lôk hanañ abôma havinj. Aiyanj thêlô, ênj ma kambom anônj. ¹¹Nanj lôk ngwêk hatôm nede valu abyanj te e? Mi anônj. ¹²Aiyanj thêlô, ngwêk miñ hatôm nêm nanj mavi êndênj alalô ami. Ma ngôbênj miñ hatôm injik êtôm sabo ami. Ma yak te miñ hatôm injik êtôm ngôbênj ami. Mi anônj.

Auk mavi halêm anênj Wapômbênj

¹³Mólô opalê atu ba lôkauk bênj ba hayala Wapômbênj anênj lahavinj? Injik anênj auk mavi ênj thô esak anênj kobom thêthônj lôk ku takatu ba hadum ba hamô malinjaô. ¹⁴Ma doñtom lemnanj hathak athênj bênj hêk kapôlôm ba hudum ek osale anyô vi thô ba ômônj, ênj ma miñ ômbô o ba onanj nena hosopa abô avanônj ami. Ênj ma honanj abôyanj ba hubulij abô avanônj. ¹⁵Auk ênj ma auk pik lôk kapôlônj bô ba halêm anênj Sadanj. Ma miñ halêm anênj leñj ami. ¹⁶Loñ atu ba kobom ethale anyô vi thô lôk leñdanj hathak athênj bênj hêk, ênj ma tem ôpôm nena nômkama sapênj hamô mayaliv ma kambom lomalomama hêk havinj.

¹⁷Ma doñtom auk atu ba halêm anênj leñj ma mabunj anônj. Auk ênj hadum ek avômalô nêmô yôhok imbinj i

† 3:6 Mat 12:36-37; 15:11,18-19 †† 3:8 Lom 3:13

lôk netauvinj i ma nêwê abô vibinj, ma nênem kapôlônj lôk nindum ku mavi lomalomama, ma nindum kobom doñtom êndênj avômalô lôkthô ma nesopa thêlôda iniñ abô sapênj. ¹⁸Avômalô yôhok takatu ba ethak idum ek avômalô nêmô yôhok imbinj i ma hatôm evatho iniñ yanvêk ba hik anônj, ênj ma kobom thêthônj mavi lomalomama.

Anyô lahavinj nômkama pik ma hatôm hik vovak hadênj Wapômbênj

4 [†]Malê te hadum ba mólô lemimnanja ba uik vovak havinj am? Nôm takênj halêm anênj unim thethanjak takatu ba ibisôk ek nundum kambom lomalomama e? Intu ênj. ²Mólô lemimhavinj nômlate atu ba mi hêk mólô. Ba intu mólô malemimkilik hathak nôm ênj ba uik anyô vônô ma doñtom miñ owa ami. Ênj ma hadum mólô lemimnanja ba uik vovak hathak. Mólô miñ onanj hik Wapômbênj liñj ami ba intu miñ owa ami. ³Ma onanj hik yani liñj hathak nômlate ma miñ othak owa ami eka? Unim auk ma lokbanj ba lemimhavinj noja ek injik unim thethanjak vônô iyom. Ba intu yani havasinj nôm ênj ek mólô.

⁴^{††}Mólô ma hatôm avômalô takatu ba idum sek walilij ba êpôlik ek Wapômbênj ma evalonj nômkama pik majanj. Odanjô! Opalêla takatu ba leñijhavinj nômkama pik ma pik anênj nê mólô ba hatôm ik vovak hadênj Wapômbênj. ⁵Wapômbênj anênj abô te bôk hanañ nena, “Wapômbênj madaluk ladanj hathak auk lôkmala atu ba hêv hadênj alalô.” Hosonj nena abô ênj ma nôm oyanj e? Mi anônj! ⁶^{†††}Ma Wapômbênj lahavinj nêm alalô sa ba intu habi anênj wapôm sam bênj anônj hadênj alalô. Hatôm anênj kapy hanañ nena, “Wapômbênj havasinj ek nê êbôdi ma hêv wapôm ek nê etaunij i.”

Gutpela Sindaun 3:34

⁷^{††}Aênj ba nodovak Wapômbênj. Ma nobasinj am ek Sadanj, ênj ma tem yani etak mólô ba êsôv. ⁸[§]Ma unu bidoñ ek Wapômbênj ma tem yani êlêm bidoñ ek mólô. Ma mólô nê takatu ba udum kambom, nusik bahemim ek nundum mavi. Ma mólô nê auk ju, notak auk yanj ek unim kapôlômim imbitak mabunj mavi. ⁹Ma lemimimbi mólônim kambom ba nodanj lôk lemimmalainj. Ma miñ nomalik lôk lemmavi ami. Mi, kapôlômim malainj ba nodanj asênj malênj. ¹⁰^{§†}Notauvinj am ênjêk Anyô Bênj ma, ma tem êsô mólô liñj.

Miñ nonanj abôma esak anyô vi ami

¹¹Aiyanj thêlô, miñ nonanj abôma esak mólôviyanj ami. Mólô takatu ba onanj abôma hathak mólôviyanj mena otatale mólôviyanj, ênj ma hatôm onanj abôma lo otatale abô balabunj. Ma otatale abô balabunj, ênj ma miñ osopa abô balabunj ênj ami. Mi, ubitak hatôm abô balabunj anênj alanj. ¹²^{§††}Ma doñtom abô balabunj anênj alanj ma doñtom iyom. Yani ênj iyom hatôm indum abô

‡ 3:18 Mat 5:9; Hib 12:11 †† 4:1 Lom 7:23 †† 4:4 Lom 8:7; 1Jon 2:15 ††† 4:6 1Pi 5:5 ††† 4:7 Ep 6:12 § 4:8 Ais 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 §† 4:10 Jop 5:11; 1Pi 5:6 §†† 4:12 Lom 2:1; 14:4

ek anêḡ mavi nêḡmô ma anêḡ kambom nêḡmbini. O opalê ba honaḡ avômalô iniḡ kambom bêḡ?

Miḡ nobam amda ami

¹³ †Odaḡô katô! Môlô takatu ba onaḡ, “Yaô mena yamuḡ la ma tem yêlô ana malak bêḡ te ek nandum ku valu êtôm sondabêḡ te êḡmô loḡ êḡ ek napôm valuseleḡ bêḡ.” ¹⁴ ††Aisê ka onaḡ aêḡ? Oyala nôm atu ba tem imbitak e? Mi, ôthôn nôm atu ba tem imbitak êndêḡ yamuḡ! Ma môlônim lôkmala ma hatôm atum yova atu ba hamô dokte iyom ma tem mi. ¹⁵ Aêḡ ba mavi ek môlô nonaḡ aêḡtêk, “Anyô Bêḡ anêḡ lahaviḡ, êḡ ma tem yêlô namô lôkmala ba nandum nôm takatu ba leḡḡḡhabi ek nandum.” ¹⁶ Ma doḡtom môlô othak ôbôam ba obam am. Êḡ ma kambom. ¹⁷ †Aêḡ ba opalê atu ba hayala kobom mavi ma doḡtom miḡ hadum ami, êḡ ma hadum kambom.

Nê lôk nômkama bêḡ nôkô ek am

5 Môlô avômalô lôk nômkama bêḡ, odaḡô katô! Malaiḡ lomaloma tem êpôm môlô ba intu nodanḡ asêḡ malêḡ. ² ††Môlônim nômkama sapêḡ lêk hapalê ma didu lêk edabêḡ unim kwêv lo sôp ba hatitip ³ ma da lêk hathaḡ unim gol lo seleva. Ma da êḡ tem imbitak êtôm atum ek esaḡ môlô lemvimkupik lôk injik môlônim kambom thô. Waklavônḡ pik lo leḡ anêḡ daḡ lêk habobo, ma doḡtom ôvôlô nômkama denaḡ. ⁴ ††Lemimimbi esak unim ḡê ku takatu ba idum ku êḡmô unim ku kapô. Miḡ ôêv i vuli hatôm iniḡ ku ami ba iniḡ asêḡ hi hapôm Anyô Bêḡ Lôklokwaḡ Lôkthô Anêḡ Ôdônḡ ba lêk halaḡô yôv. ⁵ †††Môlô ôḡmô pik ma osopa unim lemimhaviḡ lôk thethaḡak ba oaḡ nôm bêḡ hatôm etak bok halôk balam lukmuk ba êthônḡ iniḡ waklavônḡ nijik i vônô lêk habobo. ⁶ Môlô othak udum abô ek nijik ḡê thêthônḡ vônô ma miḡ êwê kambom êḡ viyaḡ ami.

Ôpôm malaiḡ ma nôḡmô maliḡyaô

⁷ ††Aêḡ ba aiyaḡ thêlô, nôḡmô maliḡyaô ma noyabiḡ Anyô Bêḡ anêḡ endelêḡm. Lemimimbi ḡê takatu ba evatho nômkama halôk ku kapô. Thêlô êḡmô maliḡyaô ba eyabiḡ ôthôm lo wak ek nindum iniḡ ku vêḡmam. Êḡ ma tem nôm indumbak ba injik anônḡ mavi. ⁸ †Ma nôḡmô maliḡyaô aêḡ iyom ma nobatho kapôlômim loḡ. Anyô Bêḡ anêḡ waklavônḡ endelêḡm lêk habobo.

⁹ Aiyaḡ thêlô, miḡ kapôlônḡ diḡdiḡ esak am ami ek Anyô Bêḡ miḡ indum abô esak môlô ami. Odaḡô, bal-

abuḡ anêḡ alaḡ lêk hamiḡ unyak abôlêk yôv ek nundum abô!

¹⁰ Aiyaḡ thêlô, lemimimbi plopet taksêbôk ba enaḡ abô hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ. Ewa vovaḡ ma doḡtom êḡmô maliḡyaô. ¹¹ ††Ma avômalô takatu ba ewa malaiḡ ba imiḡ lôklokwaḡ ma ayala nena thêlô ewa Wapômbêḡ anêḡ mek mavi. Ma bôk olaḡô Jop anêḡ kukuthiḡ e? Hawa malaiḡ bêḡ ma doḡtom hamiḡ lôklokwaḡ. Anyô Bêḡ ma anyô lahiki lôk kapô malaiḡ hathak anêḡ avômalô ba intu haveḡ yam ma hadum mavi hadêḡ yani.

Miḡ alalô nanaḡ avanônḡ biḡ dake ami

¹² †††Aiyaḡ thêlô, nômbêḡ ma aêḡtêk. Miḡ nonaḡ nena avanônḡ biḡ dake esak leḡ lo pik mena nôḡmla ek embatho unim abô loḡ ami. Mi, hudum aêḡ, êḡ ma yakô osau ba tem Anyô Bêḡ nêḡm vovaḡ êndêḡ o. Ba intu honaḡ nena tem undum nôḡmlate, êḡ ma undum êtôm atu ba honaḡ. Ma hôdô ek undum, êḡ ma onaḡ nena mi ek miḡ undum ami.

Nê êvhaviḡ iniḡ mek ma lôklokwaḡ

¹³ Malaiḡ la hapôm môlô te, êḡ ma eteḡ mek. Ma môlô te lamavi, êḡ ma nêḡm yeḡ ek êḡmbô Wapômbêḡ. ¹⁴ †††Ma môlô te hapôm lijiḡ, êḡ ma endam avômalô êvhaviḡ iniḡ avaka ek neteḡ mek êyô yani vôv lôk nisik esak nôm lêḡḡlêḡ esak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ. ¹⁵ †††Ma iniḡ mek atu ba eteḡ lôk êvhaviḡ ma tem indum ôpêḡ mavi ma Anyô Bêḡ tem êsô yani liḡ. Ma bôk hadum kambom la, êḡ ma tem Anyô Bêḡ nêḡm anêḡ kambom êḡ vê. ¹⁶ Ba intu môlô toḡtom nonaḡ unim kambom bêḡ imbiḡ am ma noteḡ mek esak am ek numbitak mavi. Anyô thêthônḡ anêḡ mek ma lôklokwaḡ ba tem injik anônḡ.

¹⁷ ††Lemimimbi plopet Elia. Yani ma anyô hatôm alalô. Lavidonḡ ba hateḡ mek ek miḡ ôthôm injik ami, êḡ ma ôthôm miḡ hik ami hatôm sondabêḡ lô ma wata te. ¹⁸ †††Vêḡm ma hateḡ mek hathak loḡbô ma ôthôm hik ba nômkama pik hik anônḡ mavi.

Ôpatu ba hêv yak ma noja yani esak loḡbô

¹⁹ †††Yenaḡ aiyaḡ thêlô, môlô te hêv yak hathak abô avanônḡ ba môlô te hawa ôpêḡ hatup, ²⁰ †††êḡ ma lemimimbi nena, “Ôpatu ba hêv anyô hadum kambom te anêḡ auk sa ek hatak anêḡ kambom, êḡ ma hêv ôpêḡ vê hêk ḡama ma haluviḡ anêḡ kambom bêḡ anônḡ.”

† 4:13 Luk 12:18-20 †† 4:14 Sḡḡ 39:5,11; Snd 27:1 † 4:17 Luk 12:47 †† 5:2 Mat 6:19 †† 5:4 Lo 24:14-15 ††† 5:5 Luk 16:25 ††† 5:7 Lo 11:14; Jer 5:24 § 5:8 Lom 13:11-12; 1Pi 4:7

§† 5:11 Kís 34:6; Jop 1:21-22; 2:10; Sḡḡ 103:8 §†† 5:12 Mat 5:34-37 §† 5:14 Mak 6:13 §†† 5:15 Mat 17:18-20 §† 5:17 1Kiḡ 17:1; 18:1 §† 5:18 1Kiḡ 18:42-45 §§† 5:19 Gal 6:1 §§† 5:20 Snd 10:12; 1Pi 4:8

1 Pita

Abô mônj

Pita ma Yisu anêj aposel laumiñ ba lahavuju takatu te. Hato kapyâ êntêk ek embatho nê êvhaviñ takatu ba avômalô vi êv malaiñ lomaloma hadêj i loj. Ma hato ek injik lojôndê atu ba Wapômbênj lahaviñ nê êvhaviñ ne-sopa. Hato ek avômalô Israêl lôk avômalô loj buyañ haviñ. Hato kapyâ êntêk hadêj 64 AD la.

Pita anêj lamavi

1 Ya Pita, Yisu Kilisi anêj aposel, yahato kapyâ êntêk hadêj Wapômbênj anêj avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba êsôv mayaliv ba i êmô loj luvuluvu anêj Pontus lo Galesia ma Kapadosia lo Esia ma Bitinia. ² †Wakamik Wapômbênj bôk hayala môlô lôkthô ba bôk halam môlô yôv. Ma Lovak Matherj hadum ba ubitak matherj ma bôk hapaliv Yisu anêj thalalenj ek nosopa Wapômbênj. Ma wapôm lôk labali êmbôlô môlô kapôlômim siñ.

Alalô aêv malerij ek naja bulubiñ

³ Nambô Wapômbênj alalôaniñ Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj Lambô Wapômbênj. Yani hêv kapô ek alalô bêj anôj ba hik Yisu Kilisi liñ hêk nãma ek embathu alalô esak loj bô ek namiñ lôklokwanj ba nanêm malerij ⁴ ††ek naja lôkmala atu ba nãma lôk lelaik mi ba miñ hatôm ekapok ami. Ma yani hayabiñ lôkmala êj hamô malak leñ. ⁵ †Alalô aêvhaviñ ba intu anêj lôklokwanj hakalabu alalô siñ ek nêm alalô bulubiñ endeba pik lo leñ anêj danj ma avômalô sapêj tem nêgê. ⁶ ††Aêj ba môlô lemimmavi anêj dôej. Gol ma pulusikna ba tem mi. Ma atum hathañ gol êj ek injik anôj thô. Ba êvhaviñ anêj mavi hamôj ek gol. Ba intu malaiñ lomaloma hamô vauna ba hadum ek injik unim ôêvhaviñ anêj anôj thô ek Yisu endelêm ma tem nêm môlô athên bêj lôk deda lôkmanj ma nêm môlô liñ. ⁸ ††Môlô lemimhaviñ Yisu ba ôêvhaviñ yani ma doñtom miñ bôk ôyê yani ami. Ma lêk owa êvhaviñ anêj anôj ma bulubiñ atu ba Wapômbênj tem nêm êndêj môlô. Ba intu lêk môlô lemimmavi anôj ba ôbôam. ¹⁰ †††Sêbôk ma plopet enañ abô hathak wapôm atu ba tem êlêm êndêj môlô. Ma bulubiñ êj, ma thêlô leñjhabi lôklokwanj lôk êbôlêm auk hathak. ¹¹ †††Ma

† 1:2 Lom 8:29; 2Te 2:13 †† 1:4 Kol 1:12 † 1:5 Jon 10:28; 17:11 †† 1:6-7 Snd 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:2-3; 1Pi 5:10 †† 1:8-9 Jon 20:29; 2Ko 5:7 ††† 1:10 Mat 13:16-17 ††† 1:11 Sng 22; Ais 53; Luk 24:26-27

Kilisi anêj Lovak Matherj atu ba hamô thêlôniñ kapôlôniñ hik auk thô hadêj i ba hanañ hathak vovañ takatu ba tem Kilisi enja vêm ka enja athên lôkmanj embenj yam. Ma plopet êbôlêm auk hathak wak alête intu nôm êj tem imbitak ba imbitak aisê? ¹² Ma hik abô takên thô hadêj plopet nena ku taksêbôk bôlada idum ma miñ idum ek nêm thêlôda iyom sa ami. Mi. Nêm alalô lôkthô sa. Ma doñtom lêk hêv Lovak Matherj anêj leñ ba halêm ek enañ Wapômbênj anêj Abô Mavi takên lôkthô bêj êndêj môlô. Ma añela vovañ ek neja auk takêntêk imbiñ.

Nômô matherj

¹³ Ba intu nôpôpêk am lôk nupuk am loj ma malem endahaliñ Yisu Kilisi anêj waklavônj atu ba tem endelêm ek noja wapôm atu ba tem nêm êndêj môlô. ¹⁴ †Môlô nômô êtôm avômena takatu ba ethak esopa abô hatôm bôk eto nena, “Ya matherj. Ba intu nômô matherj.”

Wok Plis 11:44-45

Yani ma matherj. Aêj ba môlô nômô matherj êtôm yani atu ba halam môlô. Ma miñ nosopa thethañak êtôm sêbôk atu ba môlô nê auk mi ami.

¹⁷ ††Pik êntêk ma hatôm unyak kudum iyom ba unim unyak anôj ma hamô buyañ. Aêj ba ôpatu ba olam nena Wakamik intu nômô tiñij êmô yani vibij ek malê nena yani hathak hatitiñ avômalô lôkthô iniñ ku ba miñ hathale nê loj buyañ thô ma hêv anêj avômalô liñ ami. Mi. ¹⁸ †††Libumi iniñ bôk lo loj sêbôk ba esopa ma miñ hik anôj mavi ami. Ma doñtom lêk oyala nena Wapômbênj hapole môlô vê hathak Kilisi anêj thalalenj atu ba anêj vuli bêj ba hatôm boksipsip atu ba anêj kambom lo palê mi lôk miñ hapole môlô hathak nôm pulusikna hatôm seleva lo gol ami. ²⁰ ††Sêbôk atu ba epesañ pik ma Wapômbênj halam Kilisi. Ma doñtom lêk pik lo leñ anêj danj ba Wapômbênj bôk hik yani thô yôv ek nêm môlô sa. ²¹ †††Yani iyom intu hik Kilisi liñ

§ 1:14-16 Wkp 19:2; 20:7; Mat 5:48; Lom 12:2; Ep 2:3; 4:17-18 †† 1:17 Lom 2:11; ALK 2:23 ††† 1:18-19 Ap 20:28; Hib 9:12-14 †† 1:20 Ep 1:4; 2Ti 1:9-10 ††† 1:21 Jon 14:6; Lom 5:1-2

hêk nãma ba hêv athên lôkmanjij hadên yani ek môlô nôñemimbiñ lôk nôñem malemim êndên Wapômbên. Aên ba Kilisi intu hadum ba môlô ôêvhavij Wapômbên.

²² †Môlô bôk osopa Wapômbên anên abô avanôn lôk ôvôkwiñ am yôv. Ma lêk môlô lemimhaviñ môlôviyan katô anôn. Ma Wapômbên anên abô anên lôkmala hamô ba tem êmô wak nômbên intu sapên. Ma hadum ku ba havathu môlô hathak loñbô. Ma anên vêk atu ba môlô upup habitak miñ vêk nãma ami ma mi anôn. Yan vêk êñ intu ida hamô lôkmala wak nômbên intu sapên hatôm bôk eto nena,

“Anyô lôkthô ma hatôm kavik dahô,
ma iniñ lôkmanjij ma hatôm thiliñ vuak;
kavik dahô hakapok
ma thiliñ vuak êv yak
ma doñtom Anyô Bên anên abô tem ida êmô aên
wak nômbên intu sapên.”

Aisaia 40:6-8

Aên ba lemimimbiñ am lôk nôñem kapôlômim êndên am. Ma abô êñ iyom intu bôk anañ hadên môlô yôv.

² ††Ba intu nôñem nôm lomaloma takêntêk vê.
Siniñ, abôyan, iluviñ auk kambom hathak auk thêthôn, leñdan, lôk etatale anyô yan. ² †Môlô bôk os-aê Anyô Bên anên va nena vasiñ. Aên ba nupipiyap ek nunum sum atu ba mabuñ anôn halêm anên Wapômbên hatôm amena lukmuk atu ba evathu ek môlô nundumbak esak bulubiñ.

Alalô ma hatôm valu lôkmala ek nedav unyak mathen

⁴ †Yani ma valu lôkmala atu ba avômalô êpôlik hathak. Ma doñtom yani ma Wapômbên anên payeñ anôn atu ba halam. Ma môlô hatôm valu lôkmala êñ haviñ ba nôlêm êndên yani ek endav anên unyak mathen êñ esak môlô. Ba lêk ubitak anên nê êbôk da mathen ek nôbôk anên da. Da takên ma Yisu Kilisi anên ku ba Wapômbên hawa lôk lamavi. ⁶ ††Hatôm bôk eto halôk Wapômbên anên kapya aêntêk,

“Ôñgô. Bôk yahadô valu lôklokwan te hamô Saion
ba tem embalon unyak loñ.

Yada yahatak hatôm payeñ anôn.

Ma ôpatu ba hêvhaviñ yani

ma tem miñ nêñem mama êndên yani ami. Mi anôn.”

Aisaia 28:16

⁷ ††Aên ba môlô vi lêk ôêvhaviñ ba ôyê valu êñ hatôm payeñ anôn. Ma vi miñ êvhaviñ ami ba intu Wapômbên anên abô hanañ nena,

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,
ma lêk habitak landiñ anôn.”

Kapya Yen 118:22

⁸ ††Ma abô yan hanañ nena,

“Valu yaôna te ek ende anyô liliñ ba imbi i pônên
lôk valu bên te ek nembak sisilimbiñ ba nêñem yak.”

Aisaia 8:14

Nê takatu ba êdô Wapômbên anên abô ma tem indum ba thêlô nêñem yak.

⁹ †Ma doñtom môlô ma avômalô takatu ba bôk Wapômbên halam yôv. Môlô ma kiñ anên nê êbôk da lôk avômalô ôdôn mathen. Yani bôk halam môlô ba otak momañiniñ ba ôlêm umiñ anên deda lôkmanjij anôn kapô. Aên ba môlô ma Wapômbên anên avômalô takatu ek nonañ anên nômkama mavi takatu ba hadum lôkthô bên. ¹⁰ ††Sêbôk ma môlô avômalô paliñ. Ma doñtom lêk ma môlô ma Wapômbên anên avômalô. Sêbôk ma miñ hêv kapô hadên môlô ami. Ma doñtom lêk hêv kapô.

Alalô namô thêthôn

¹¹ ††Aiyañ thêlô, môlô ma hatôm nê loñ buyañ lôk nê takatu ba etak iniñ loñ. Ba intu yahalañ ek notak thethañak takatu ba hik vovak hadên dahôlômim.

¹² ††Nômô batôn oyan ek nê daluk eson nena môlô nê lemimmaniñ ba ethañ môlô, êñ ma tem nêgê môlôn-im ku mavi atu ba udum ma nebam Wapômbên anên athên êndên anên waklavôn endelêm.

Nômô nê bênjên vibij

¹³ ††Wapômbên lahaviñ môlô nundum mavi êndên avômalô takatu ba miñ ewa auk mavi ami ek thêlô nesañ venjibôlêk siñ. Aên ba nômô gavman iniñ nê bênjên sapên vibij êtôm atu ba Anyô Bên anên lahaviñ. Nômô kiñ vibij. Yani hamôn ek eyabiñ avômalô lôkthô. Ma nômô kiñ anên nê ku takatu ba hêv ek nêñem malaiñ êndên avômalô takatu ba idum kambom ma nêmbô avômalô takatu ba idum mavi. ¹⁶ Môlô ma hatôm avômalô takatu ba bôk epole yôv. Ma doñtom môlô ma Wapômbên anên nê ku. Ba intu miñ nunduviñ am esak auk nundum kambom ami. ¹⁷ ††Nômô tiniñ imbiñ avômalô sapên. Lemimbiñ Wapômbên anên avômalô. Thêlô ma môlôviyan. Ma nôkô ek Wapômbên ba nôñem athên bên êndên kiñ.

¹⁸ ††Ma môlô nê takatu ba udum ku hamô anyô yan vibij nosopa unim nê bênjên iniñ abô. Vi ma yôhok ma vi ma leñiññaña ma doñtom nômô thêlô vibij.

¹⁹ Ba intu ôyê nena êv vovañ oyan hadên môlô takatu ba osopa Wapômbên, êñ ma numiñ lôklokwan ma tem Wapômbên lamavi esak môlô. ²⁰ ††Ma môlô udum kambom ba ik môlô ba umiñ lôklokwan ma tem nebam môlô e? Mi. Udum mavi ba owa vovañ oyan, êñ ma tem Wapômbên lamavi êndên môlô. ²¹ ††Kilisi hawa vovañ ek nêñem môlô sa. Ma aên iyom ma Wapômbên halam môlô ba hapesañ loñôndê ek nosopa Kilisi vanjwam.

²² ††Yani miñ hadum kambom lôk miñ hanañ abôyan te ami.”

Aisaia 53:9

²³ ††Ma thêlô enañ abôma hathak yani ma doñtom yani miñ hanañ viyan ami. Êv vovañ hadên yani ma doñtom miñ hadum nômla ek hawê kambom êñ viyan ami. Mi.

† 1:22-25 Ais 40:6-8; Jon 13:34; Lom 12:10 †† 2:1 Ep 4:22; Jem 1:21 † 2:2-3 Sng 34:8 †† 2:4-5 Ep 2:21-22; ALK 1:6 †† 2:6 Ais 28:16; Ep 2:20 ††† 2:7 Sng 118:22 ††† 2:8 Ais 8:14

§ 2:9 Lo 7:6; 14:2; Ais 9:2; Ap 26:18; Ep 5:8 †† 2:10 Hos 2:23 ††† 2:11 Gal 5:17,24 †† 2:12 Mat 5:16 ††† 2:13-15 Tit 3:1; 1Pi 3:16 †† 2:17 Lom 12:10 †† 2:18 Ep 6:5 ††† 2:20 1Pi 3:14,17

Yani hêv ida hi hadênj ôpatu ba hadum abô thêthôn anônj iyom ek indum anênj abô. ²⁴ †Yanida liŋkupik hawa alalôaniŋ kambom hathak alovalaŋaŋsiŋ ek alalô nambôliŋ dômiŋ esak kambom ma namô thêthônj iyom. Ma anênj bêlêma hadum o mavi. ²⁵ ††Sêbôk ma môlô hatôm boksipsip mathaŋô ma lêk ôvô ôlêm unim alaŋ lôk ôpatu ba hayabiŋj môlô.

Nê ewa i iniŋ abô

3 †Ma môlô avi nômô mayaô ba nômô unim anyô vibij ek yani ênjê nena hosopa Wapômbênj ba hômô mathenj. Ku ênj tem êmbôv yamalô atu ba hapôlik hathak Wapômbênj endelêm esopa yani. ³ ††Miŋ nubutiŋ lemkadôk ŋaŋj lôk notak mote gol lomalama lôk noba sôp kêkêlô lomalama ek numbitak êtôm vulij biŋ ami. ⁴ Mi. Môlô kapôlômim indum môlô êtôm vulij biŋ. Avi yôhok labalinena iniŋ sôp takênj tem miŋ nema ami ma Wapômbênj hayê hatôm nômlate anênj vuli bênj. ⁵ Sêbôk ma avi mathenj takênj êv malenij hadênj Wapômbênj ba êmô iniŋ anyô vibij. Ênj ma loŋôndê ênj hadum thêlô ibitak vulij biŋ ⁶ ††hatôm Sala. Yani halaŋô yamalô ba halam yani nena anyô bênj. Aênj ba nômô batônj oyaŋj lôk miŋj nôkô ek malaiŋj ami, ênj ma tem numbitak Sala nali.

⁷ ††Ma anyô aênj iyom. Avi iniŋj lôklokwaŋj ma vauna ek anêm ba intu onja auk mavi ba ômô mavi imbiŋj vônim ek Wapômbênj endanô anêm mek. Mamu luvi tem noja Wapômbênj anênj wapôm doŋtom atu ba nômô lôkmala. Ba intu undum mavi êndênj vônim.

Nômô yôhok imbiŋ am

⁸ Yôv. Môlô lôkthô nômô esak auk doŋtom imbiŋ am. Ma môlô te hawa malaiŋj ma nônêm yani thêvô. Ma lemimimbiŋ am êtôm môlôviyaŋj. Lôk lemim injik am esak nê takatu ba ewa malaiŋj ma nômô malinŋyâô. ⁹ Wapômbênj bôk halam o. Ba intu anyôla habuliŋj o mena hanaŋj abôma hathak o ma miŋj nuŋgwik kambom ênj liliŋj ami ek onja nôm mavi embenj yam.

¹⁰ †††Wapômbênj hanaŋj,

“Anyô Bênj ma hayê nê thêthônj ma lëndônj hakyav ek endanô thêlônij mek. Ma doŋtom mathêlêv hathak ôpatu ba hadum kambom.

Aênj ba opalê atu ba lahaviŋj anênj lôkmala êmô mavi, ma eyabiŋj dahalaŋj esak abô kambom ma abôlêk kupik esak abôyaŋj.

Ma nêm i liliŋj esak kambom ma indum mavi. Ma endanijŋ esak êmbôlêm auk êmô yôhok.”

Kapya Yerj 34:12-16

Avômalô mavi atu ba ewa vovaŋj

¹³ Nôpôviŋj am ek nundum mavi, ênj ma opalê hatôm imbulijj môlô? Mi. ¹⁴ †Ma doŋtom howa malaiŋj hathak

§§† 2:21 Mat 16:24; Jon 13:15 §§§ 2:22 Ais 53:9 18 2:23 Ais 53:7; 1Pi 3:9 † 2:24 Ais 53:5-6; Lom 6:11 †† 2:25 Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 † 3:1-2 Ep 5:22 †† 3:3 1Ti 2:9 †† 3:6 Stt 18:12 ††† 3:7 Ep 5:25 ††† 3:10-12 Sng 34:12-16 § 3:14 Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14

mavi takatu ba hudum ma Wapômbênj tem lamavi esak o. Ba intu

“miŋj ôkô lôk lemmalaiŋj esak nê kambom takênj ami.”

Aisaia 8:12

¹⁵ Ma undum ek kapôlôm êmô Anyô Bênj Kilisi vibij. Ma ôpôpêk oda wak nômbênj intu ek anyôla hanaŋj hik o liŋj ma onaŋj bênj esak nôm takatu ba hôvêv malem hathak. ¹⁶ ††Ma ômô malinŋyâô ba onaŋj abô ênj ma miŋ otatale avômalô vi ami. Ma ôsô o ba oya ek anyôla hanaŋj abôma hathak o mena hathaŋj o hathak hosopa Kilisi, ênj ma tem yanida mama. ¹⁷ Wapômbênj lahaviŋj onja vovaŋj ba intu hudum mavi ba howa vovaŋj, ênj ma mavi anônj. Ma doŋtom hudum kambom ba howa vovaŋj, ênj ma miŋj mavi ami. ¹⁸ Kilisi hawa vovaŋj bôlônj te iyom ek injik kambom anênj ku vônô. Anyô thêthônj hêv avômalô kambom sa ek endom i ba ini êndênj Wapômbênj. Ik yani vônô hamô pik ma Lovak Mathenj hêv lôkmala hadênj yani. ¹⁹ Vêm ma hi hanaŋj Wapômbênj anênj abô hadênj ŋgôk takatu ba êmô koladônj. ²⁰ ††Sêbôk ma miŋj thêlô elanô Wapômbênj anênj abô ami. Yani hanaŋj hadênj Noa ek epesaŋj yerj. Ma hamô malinŋyâô ba hayabiŋj ek thêlô nedaŋô anênj abô. Ma doŋtom naju hatôm baherŋvi ba lahavulô iyom elanô ba intu ŋaŋj hêv i bulubiŋj. ²¹ Ma ŋaŋj ênj ma hatôm lavônij ek ôpatu hathik ŋaŋj tem enja bulubiŋj aênj iyom. Ma ŋaŋj ênj miŋj hathik leŋviŋkupik anênj lelaik vê ami. Mi. Ôpênj hathô ida ba haya ek havak abô haviŋj Wapômbênj. Ênj ma hatôm Yisu anênj haviyô hêv ôpênj bulubiŋj. ²² Yisu intu bôk hi malak leŋj ba hamô Wapômbênj baŋj vi anônj. Ma aŋela lôk nôm lôklokwaŋj ma iniŋj lôkliŋyak sapênj êmô yani vibij.

Ôpôpêk o ek osopa Wapômbênj

4 ††Kilisi hawa vovaŋj hamô pik. Ba intu ôpôpêk oda ma onaŋj auk ênj iyom. Ôpatu ba hawa vovaŋj bôk hatak kambom yôv ba ² hathak hasopa Wapômbênj anênj lahaviŋj iyom. Ma miŋj hathak hasopa avômalô pik iniŋj thethaŋjak lomalama aleba hama ami.

³ ††Sêbôk ma osopa nê daluk iniŋj auk takêntêk, thethaŋjak lomalama lôk inum waiŋj ba molo ma sek waliliŋj lôk ibi anyô leŋijj hathak auk mayaliv ma kobom mama takatu ba êv yerj hadênj ŋgôkba. Bôk udum lôbôlônj ba hatôm. ⁴ Ma miŋj hôpôviŋj o ba hôsôv halôk lôv daim bomaŋj atu haviŋj thêlô ami ba intu thêlô esonj kambom ba etatale o. ⁵ Ma doŋtom tem nindum abô esak yani atu ba lêk hapôpêk i yôv ek endanô nê lôkmala lôk nê ŋama iniŋj abô. ⁶ Aênj ba intu bôk enaŋj Wapômbênj anênj abô hadênj nê takatu ba bôk ema yôv. Thêlô bôk ema hatôm avômalô pik lôkthô ma doŋtom Lovak Mathenj hatôm nêm lôkmala êndênj i ek thêlô nêmô lôkmala imbiŋj Wapômbênj.

⁷ ††Nômka ma lôkthô anênj danj lêk habobo. Aênj ba ôpôpêk o esak auk mavi lomalama lôk upuk o loŋj ek oterj mek. ⁸ ††Leŋijj haviŋj i hathak havuliv kambom bênj anônj siŋj. Ba intu ôpôviŋj o esak kobom leŋhaviŋj i. Ênj ma nômbênj. ⁹ †††Ma noja avômalô êvhaviŋj thô ma miŋj

§† 3:16 1Pi 2:12 §†† 3:20 Stt 6:1-7:24 §† 4:1 Lom 6:2,7 §†† 4:3 Ep 2:2-3 §† 4:7 Lom 13:11-12 §† 4:8 1Pi 1:22

nosa i ami. ¹⁰ †Wapômbênj habi anênj wapôm sam hadênj avômalô tomtom. Ba noyabinj wapôm takênj ek nundum ku esak ek nê m avômalô vi sa. ¹¹ Ma anyôla hanañ Wapômbênj anênj abô ma enañ katô ma miñ en-dela ami. Ma anyôla hêv avômalô sa ma indum esak Wapômbênj anênj lôklokwanj takatu ba hêv hadênj yani ek nebam Wapômbênj anênj athênj esak Yisu Kilisi anênj ku. Athênj bênj lôk lôkmanjñ ma yanida anênj wak nômbênj intu sapênj. Avanônj.

Avômalô êvhavij takatu ba ewa vovanj

¹² Aiyañ thêlô miñ nosonj kambom ba nonañ nena, "Aisê ba malainj hapôm ya?" Môlô owa vovanj hatôm atum hathañj môlô ek injik am thô. ¹³ ††Howa vovanj hatôm Kilisi ma ômbô o ek waklavônj atu ba Wapômbênj hik anênj deda lôkmanjñ thô ma tem môlô nômbô am bênj anônj. ¹⁴ †Môlô ma Kilisi anênj avômalô ba Wapômbênj anênj Lovak Matherj lôkmanjñj lêk hayô hamô môlô. Ba intu anyôla hatatale am, ma Wapômbênj lêk lamavi hathak môlô. ¹⁵ Ma huik anyô vônô mena howa vani mena hudum kambom lomalomana mena howa ku anênj ôv oyanj hathak o ba howa vovanj bênj, ênj ma miñ mavi ami. ¹⁶ Ma o anyô hêvhavij Kilisi ba howa vovanj miñ o mama ami. Ômbô Wapômbênj esak athênj mavi atu ba howa. ¹⁷ Ma lêk waklavônj hayô ek Wapômbênj anênj avômalô nindum abô. Alalô atu ba aêvhavij tem ana êmônj ek nandum abô. Ma vi atu ba miñ esopa Wapômbênj anênj Abô Mavi ami, kikak-nena. Vuli alê intu tem neja?

¹⁸ "Aêntu malainj ek nê thêthônj neja bulubinj, ma malê te tem êpôm nê daluk lôk nê idum kambom?"

Gutpela Sindaun 11:31

¹⁹ Ba intu Wapômbênj hadum ek anyôla hawa malainj ma ôpênj nê m ida êndênj Wapômbênj ba indum mavi iyom. Yani hapesanj nômkama lôkthô ba intu tem eyabinj alalô dedaunj mavi.

Abô ek avaka

5 Ya Pita avaka hatôm môlô vi atu ba alalô anañ Kilisi anênj vovanj bênj. Kasana ma Wapômbênj tem injik anênj deda lôkmanjñ thô ma alalô lôkthô tem naja iniñ sam wapôm tomtom. Ba intu yahananj hadênj avaka takatu ba êmô havij môlô ² ††nena noyabinj Wapômbênj anênj avômalô takatu ba bôk êv hadênj môlô hatôm boksipsip anênj alañ hayabinj anênj bok. Wapômbênj lahavinj nena nônê m lêlê esak anênj ku takatu ba lahavinj nundum. Miñ môlô popabuk ami.

§§† 4:9 Hib 13:2† 4:10 Lom 12:6-8†† 4:13 Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7‡ 4:14 1Pi 2:20†† 5:2 Jon 21:15-17; Ap 20:28

Ma nôpôvij am esak ku ênj. Ma miñ nôkôkam esak valuselenj ami. Mi. ³ ††Ômô malinjyaô ek avômalô nêgê ba nesopa vemgwam. Ma miñ ombam o esak nê atu ba êmô o vibinj ami. ⁴ Ma Alañ Bênj hayô ma tem onja kulunj lôkmanjñj atu ba tem miñ imbitak yaôna ami.

Noba kwêv nômô malinjyaô

⁵ ††Ma anyô muk nômô nê bênjbênj vibinj aênj iyom. Ma avômalô lôkthô neba kwêv nê m malinjyaô. "Wapômbênj havônij dô m ek nê ebam i, ma dorjtom hêv anênj wapôm hadênj nê êmô malinjyaô."

Gutpela Sindaun 3:34

⁶ ††Aênj ba nômô malinjyaô êmô yani banj lôklokwanj vibinj ek anênj waklavônj ma tem nê m môlô lij. ⁷ †Wapômbênj lahiki hathak môlô ba intu nô nê m unim malainj lôkthô ni êndênj yani.

Ungwik vovak lôklokwanj

⁸ ††Nupuk am lonj ba nôngwêk lêlê. Ôpatu ba lamaninj ek môlô ma Sadañ atu ba kapônjônj inañ avunj laion ba habôlê m môlô havenj ek esañ ba enañj lêvôkê. ⁹ ††Hoyala nena vovanj ênj intu lêk hapôm môlôvivanj anênj pik êntêk ba intu nobalonj unim êvhavij lonj ma ungwik vovak lôklokwanj esak yani.

¹⁰ Ma tem noja vovanj bidonj oyanj. Ma Wapômbênj ôpatu ba hêv môlô wapôm ba halam môlô hathak Kilisi ek nô m anênj lôkmanjñj atu ba tem êmô wak nômbênj intu sapênj, yani tem epesanj môlô esak lonjbô ba nê m lôklokwanj ma embatho môlô lonj lôk indum môlô numinj majanj êtôm landinj havalonj unyak lonj. ¹¹ Wapômbênj ma lôkmanjñj hatôm wak nômbênj intu ênj sapênj. Avanônj.

Abô anênj danj

¹² ††Silas, ôpatu ba hêv ya sa bênj anônj ba yahayê hatôm yenanj aiyanj hato yenanj auk lôkthô halôk kapya bidonj êntêk. Yahananj lôklokwanj hadênj môlô nena auk nômbênj êntêk ma Wapômbênj anênj wapôm avanônj ek yambatho môlô lonj. Ba intu numinj lôklokwanj. ¹³ ††Avi atu ba hamô Babilon ma bôk elam yani yôv havij môlô, yani lôk yenanj okna Mak êv iniñ lenjñ-mavi hadênj môlô. ¹⁴ Nokam am tomtom esak kobom lenj havij i. Yôhok êmô imbinj môlô atu ba ô m havij Kilisi.

‡‡ 5:3 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tit 2:7 ††† 5:5 Snd 3:34; Ep 5:21; Jem 4:6 ††† 5:6 Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 § 5:7 Mat 6:25-30 §† 5:8 1Te 5:6 §†† 5:9 Ep 6:11-13; Jem 4:7 §† 5:12 Ap 12:2,25; 13:13; 15:22,37-40 §†† 5:13 Ap 12:2; 2Ti 4:11

2 Pita

Abô mônj

Aposel Pita hato kapyà êntêk. Yani havatho nê êvhavij loj ek nêmo mathen. Ma hanañ ek nindum ku ek neyala Kilisi mavi. Hato ek neyabij i esak kêdônwaga abôyan takatu ba êmo avômalô êvhavij kapô. Lôk hato nena Kilisi tem endelêm ba lenjimbimbi nômbênj ba nêmo thêthônj. Hato kapyà êntêk hadênj 67 AD la.

Pita hêv lamavi

1 Ya Saimon Pita, Yisu Kilisi anênj anyô ku ma aposel atu yahato kapyà êntêk hadênj avômalô takatu ba bôk êvhavij yôv. Ma alalôaniñ Wapômbênj da lôk Yisu Kilisi atu ba êv môlô bulubij intu thêthônj. Ba yêlôaniñ êvhavij ma anênj vuli bênj hatôm môlônim ôêvhavij. ² Bôk oyala Wapômbênj lo alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi ba wapôm lo labali êmbôlô môlô kapôlômim sij.

Lojôndê nindumbak mavi

³ Yani ma lôkmanjij anênj ôdônj ba hamô batônj oyanj ba halam alalô. Anênj lôklokwanj ma halêm anênj Wapômbênj ba hêv nômkama lôkthô hadênj alalô ek nasopa anênj lahavij ba namô lôkmala. ⁴ Ba intu habutij abô ba abô ênj ma lôkmanjij ba anênj vuli ma bênj ek epole alalô vê ênjêk pik anênj palê ôvathek atu ba halêm anênj thethanjek ek nambitak êtôm Wapômbênj da.

⁵ Ba intu ôpôvij o esak êvhavij ek ômbôlô nômbênj takêntêk, ômo batônj oyanj lôk onja auk katô ⁶ †ma upuk o loj lôk umij lôklokwanj lôk osopa Wapômbênj anênj lahavij ⁷ lôk undum mavi êndênj mamuyan ma lemimbij avômalô ⁸ ek nômbênj takêntêk indumbak ni ba ni ek indum ku endeba injik anônj ek onja auk katô esak alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi. ⁹ Anyôla hêv yak hathak nômbênj takêntêk ma hatôm anyô mabapu lôk mapusip ba bôk êvôkwij anênj kambom yôv ma donjom lapalij.

¹⁰ Aênj ba aiyanj thêlô nôpôvij am ek nundum nômbênj takênj ek injik thô nena Wapômbênj bôk halam môlô ba habi banj hayô hêk môlô ba tem mij nônêm yak ami. Milôk. ¹¹ Ma Anyô Bênj Yisu Kilisi alalôaniñ bulubij tem êmbôlô môlô esak anênj wapôm ba enja môlô thô ek numbitak nôyô anênj loj lôkliñyak atu ba anênj danj mi.

Nodanjô Wapômbênj anênj abô avanônj

¹² Môlô bôk oyala nômbênj takênj sapênj ba bôk olanj Wapômbênj anênj abô avanônj ba ôêv havij lôklokwanj. Ma donjom yahavatho môlô loj lôbôlônj hathak abô ênj ek mij môlô lemimpalij ami. ¹³ ††Kasana ma yenanj unyak kudum tem neja vê hatôm alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi hik thô hadênj ya. Ba intu yahamô unyak kudum êntêk ek yandum yenanj ku katô ek yangjik môlônim auk lij iyom. ¹⁵ Ma yalenjvidonj ek waklavônj atu ba yaha ma tem môlô lemimbimbi esak abô nômbênj atu ba bôk yahananj.

¹⁶ †Yêlô bôk ayê anênj lôkmanjij hathak yêlô malenij ba intu ananj hadênj môlô nena alalôaniñ Anyô Bênj Yisu anênj lôklokwanj ma bênj anônj ba tem endelêm esak loj bô. Ba yêlô mij abi môlô lemim hathak kukuthij êntêk ami. ¹⁷ ††Yani hawa deda lôk athênj lôkmanjij halêm anênj Kamik Wapômbênj. Ma kaêk te halam yani hêk Deda Lôkmanjij ba hanañ nena, “Ôpêntêk ma yenanj okna atu ba yalenj havij videdaunj. Ma ya kapôlônj mavi hathak yani.”

¹⁸ Yêlô amô dumlolê mathenj havij yani ma alanjô abô ênj halêm anênj lenj.

¹⁹ Ma yêlô ayala nena plopet inij abô ma avanônj ba intu nodanjô abô ênj katô ba nosopa endeba wak ipup lôk vulinj lôkbôk imbi êndôk môlô kapôlômim. Abô ênj ma hatôm wak hapup ba habi deda halôk loj momanjiniñ ek nômbênj mavi. ²⁰ ††Ba auk bênj atu ba noyala ma aêntêk. Mij anyô da inij auk ba enanj abô plopet ami. Mi. Lovak Mathenj hadum ku ba hêv Wapômbênj anênj abô ba enanj bênj. Ba plopet inij abô ma mij thêlôda inij auk ami. Mi.

Wapômbênj tem imbulij kêdônwaga abôyanj

2 ††Ma donjom kêdônwaga abôyanj doho tem nêmo môlô malêvônj êtôm plopet abôyanj doho

†† 1:13-14 Jon 21:18-19; 2Ko 5:1 † 1:16 Mat 17:1-5 †† 1:17 Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35 †† 1:20-21 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12 ††† 2:1 Mat 24:11; jut 4

bôk êmô avômalô bôsêbôk malêvôn. Ma tem nimbi mólô lemim liŋ esak auk lokbaŋ ba nimbuliŋ mólônim ôêvhaviŋ. Ma iniŋ auk êŋ tem indumbak endeba nêpôlik esak alaŋ atu ba bôk hêv i vuli yôv. Aêŋ ba kasana ma Wapômbêŋ tem imbuliŋ i. ² Ma avômalô bêŋ anôŋ tem nesopa iniŋ auk ba nindum sek lôk mama lomalo-ma endeba avômalô daluk nêgê ba nenaŋ abôma esak Wapômbêŋ anêŋ abô avanôn. ³ Thêlô malenjikilik ek neja nômkama bêŋ anôŋ. Ba tem nenaŋ abôyaŋ lôk nimbi mólô lemim ek neja mólônim valuselen. Sêbôk ma Wapômbêŋ hanaŋ nena tem thêlô nema ba yani miŋ hêk sôm ami. Ba intu tem imbuliŋ thêlô. Avanôn.

⁴ †Ma anêŋ aŋela idum kambom ba hatak i halôk loŋ atum ba havalon i loŋ hamô lôv momaŋiniŋ endeba nindum abô am. Ma miŋ hêv thêlô vê ba i oyaŋ ami. ⁵ ††Ma avômalô bôsêbôk takatu ba bôk êdô Wapômbêŋ ma hêv ŋaŋbô ba habuliŋ i ma miŋ hêv thêlô vê ba i oyaŋ ami. Mi. Hêv Noa ôpatu ba hanaŋ abô thêthôn lôk avômalô baheŋvi ba lahavulô iyom bulubiŋ. ⁶ †Ma hanaŋ ba atum hathaŋ Sodom lo Gomola ba kabukla ba ema ek avômalô nêgê nena avômalô takatu ba miŋ esopa Wapômbêŋ ami tem neja malaiŋ. ⁷ ††Ma Lot anyô thêthôn atu ba hamô haviŋ avômalô takatu ba êvôliŋ dômiŋ ek Wapômbêŋ anêŋ abô ma hayê lôk hanaŋ thêlôniniŋ thethaŋak lo kambom lomalo-ma. Ba yani lamalaiŋ lôk lahiki bêŋ ba Wapômbêŋ hêv yani iyom bulubiŋ. ⁹ Anyô Bêŋ bôk hadum nôm takêŋ yôv. Ba intu tem nêv avômalô takatu ba esopa yani bulubiŋ esak malaiŋ lomalo-ma. Ma embalon ŋê leŋôndôn kôtôn sapêŋ loŋ ba neja vovaŋ êmô endeba waklavôn nindum abô. ¹⁰ ††Avanôn biŋ. Nê êŋ esopa leŋviŋkupik anêŋ thethaŋak lelaik lomalo-ma ba êpôlik hathak ŋê bêŋbêŋ iniŋ abô ma tem neja vovaŋ bêŋ ek avômalô vi. Nê takêŋ êv ida liŋ lôk leŋôndôn kôtôn. Ma miŋ êkô ek nenaŋ abôma esak aŋela lôk athêŋ takatu ba êmô malak leŋ ami. ¹¹ †††Aŋela ma iniŋ lôklokwaŋ bêŋ ba hamôn. Ma doŋtom miŋ êmô Wapômbêŋ anêŋ loŋ hadum abô ba etatale ŋê lôkmaŋgiŋ takêŋ ami. Mi. ¹² †††Ma doŋtom kêdônwaga abôyaŋ takêŋ ethak enaŋ abôma hathak auk takatu ba miŋ eyala ami. Thêlô hatôm alim lomalo-ma takatu ba iniŋ auk mi ba evalon i loŋ ek nijik i vônô ma thêlô intu tem mi aêŋ iyom.

¹³ Thêlô êv vovaŋ hadêŋ avômalô vi ma Anyô Bêŋ tem injik vovaŋ êŋ liliŋ. Waklêvôn biŋ ma thêlô miŋ mama ami ma leŋiŋmavi hathak nindum iniŋ thethaŋak lomalo-ma. Thêlô eyaŋ nôm haviŋ mólô ba leŋiŋmavi hathak iniŋ kambom ma doŋtom thêlô ma hatôm nôm palê lôk lelaik. ¹⁴ Ma thêlô malenjikilik ba idum sek haviŋ avi wak nômbêŋ intu ma miŋ etak ami. Ma êvôn avômalô takatu ba iniŋ êvhaviŋ pulusikna ek nesopa i. Thêlô bôk êdôn i yôv hathak auk nêbôn valuselen lôk nômkama mavi êŋjêk avômalô vi. Wapômbêŋ bôk hanaŋ yôv nena tem imbuliŋ i. ¹⁵ †Ma thêlô bôk etak loŋôndê thêthôn ba even mayaliv ba esopa Beo nakaduŋ Balam, ôpatu ba lahaviŋ kambom

anêŋ vuli. ¹⁶ ††Ma bok doŋki abôlêk putup ma doŋtom hanaŋ abô hatôm anyô ba hayanda plopet Balam êŋ ek nêv anêŋ auk molo atu vê.

¹⁷ ††Thêlô ma hatôm ŋaŋma, ma doŋtom hamoma. Wak hêk sawa daim ba thêlô ma hatôm buliv lelaik ba avômalô leŋiŋmavi. Ma doŋtom lovak hayuv vôkê. Aêŋ ba Wapômbêŋ bôk hapesaŋ loŋ momaŋiniŋ kambom anôŋ ek thêlô. ¹⁸ Thêlô ebam i hathak abô takatu ba anêŋ anôŋ mi. Ma avômalô êvhaviŋ lukmuk takatu ba bôk etak ŋê daluk iniŋ auk ba ik kapôlôniniŋ liliŋ, ma doŋtom ibi thêlô leŋiŋ hathak pik anêŋ thethaŋak lomalo-ma ba êvôn i hatup. ¹⁹ Thêlô ibutiŋ abô ba enaŋ nena, “Yêlô tem napole mólônim yak vê.” Ma doŋtom bumalô bôbô bôk eto abô hathak ŋê takêŋ nena, “Thêlôda iniŋ alaŋ hamô ba alaŋ êŋ ma kambom takatu ba havalon i loŋ ek imbuliŋ i.”

²⁰ ††Opalêla takatu ba bôk eyala Anyô Bêŋ Yisu Kilisi alalôaniŋ bulubiŋ ba êsôn hêk lelaik pik êntêk ba i vêv ma idum hathak loŋbô aleba evalon i, êŋ ma tem nêv kambom anôŋ ek bôsêbôk. ²¹ †††Avômalô takatu ba êthôn loŋôndê thêthôn paliŋ tem nêv mavi ek avômalô takatu ba eyala Wapômbêŋ anêŋ abô mathen takatu ba hêv hadêŋ i ma doŋtom êvôliŋ dômiŋ. ²² Abô bute bôk hanaŋ avanôn hathak i nena, “Avuŋ te hamoten ma havôhi hayaŋ anêŋ moten hathak loŋbô.”

Gutpela Sindaun 26:11

Ma buyaŋ hanaŋ nena,
“Bok te hathik i ba mabuŋ mavi
ma hathak havôhi hik tumutum hathak loŋbô.”

Kapya êntêk anêŋ ôdôn

3 Aiyaŋ thêlô, yenaŋ kapya yaŋ sêbôk lôk yaŋ êntêk ma yahato luvi hathôk ek mólô ek yaŋgiŋ mólônim auk liŋ esak auk mabuŋ. ² ††Yalenhaviŋ nena abô môn taksêbôk ba plopet mathen enaŋ lôk abô majaŋ takatu ba Anyô Bêŋ Yisu Kilisi alalôaniŋ bulubiŋ bôk hêv ba yêlô mólônim aposel anaŋ hadêŋ mólô ma nobalon loŋ.

Anyô Bêŋ anêŋ waklavôn

³ ††Odaŋô katô. Pik lo leŋ anêŋ daŋ ma ŋê abôma tem nêlêv nêvô ek mólô ba nesopa ida iniŋ thethaŋak ba nenaŋ abôma lomalo-ma nena, ⁴ ††† “Bôk ibutiŋ abô yôv nena Kilisi tem endelêv. Ma alalôaniŋ kamik aposel bôk ema yôv. Ma anêŋ anôŋ êsê? Ôŋgô. Môn anôŋ sêbôk ba Wapômbêŋ hapesaŋ pik êntêk aleba lêk ma nôv êŋ miŋ habitak ami.” ⁵ †††Thêlô bôk etak abô taksêbôk ba Wapômbêŋ hanaŋ ba leŋ habitak. Ma hawa ŋaŋ ba hapesaŋ pik ma hasuŋ ŋaŋ ba pik moma habitak hêk. ⁶ †††Vêv ma hawa ŋaŋ êŋ ba hasuŋ hayô pik vôn ba habuliŋ nômkama sapêŋ. ⁷ Ma abô êŋ ma Wapômbêŋ da hanaŋ ba bôk hatak wak te yôv ek êmbôk pik lo leŋ êntêk. Ma hayabiŋ waklavôn nindum

† 2:4 *Jut* 6 †† 2:5 *Stt* 6:5-8:19; 2*Pi* 3:6; *Hib* 11:7; 1*Pi* 3:20 †
2:6 *Stt* 19:24; *Jut* 7 †† 2:7-8 *Stt* 19:1-16 †† 2:10 *Jut* 7-8, 16 †††
2:11 *Jut* 9 ††† 2:12 *Jut* 10 § 2:15 *Nam* 22:7; *Jut* 11; *ALK* 2:14

§† 2:16 *Nam* 22:28-35 §†† 2:17 *Jut* 12-13 §† 2:20 *Mat*
12:45 §†† 2:21 *Luk* 12:47-48 §† 3:2 *Jut* 17 §† 3:3 1*Ti* 4:1; *Jut*
18 §§† 3:4 *Mat* 24:48 §§† 3:5 *Stt* 1:6-9 §§§ 3:6 *Stt* 7:11; 2*Pi*
2:5

abô ek imbuliņ avômalô takatu ba miņ esopa yani ami.

⁸ †Aêņ ba aiaņ thêlô, miņ lemimpaliņ abô êntêk ba tem yanaņ ami. Anyô Bêņ hayê sondabêņ 1,000 ma hatôm wak te iyom ma wak te iyom ma hatôm sondabêņ 1,000. ⁹ ††Ba intu Anyô Bêņ hamô maliņyaô ek alalô nande kapôlôņiņ liliņ ek miņ nanêm yak ami. Lôk miņ hapôviņ abô takatu ba habutiņ ami haleba avômalô esonj nena yani hasau la.

¹⁰ ††Ma waklavôņ atu ba Yisu endelêm ma tem êtôm anyô vani. Ma diņdiņ bêņ tem indili leņ ba nômkama takatu ba hamô leņ tem imbuliņ ba atum esaņ. Ma pik lôk anêņ nômkama sapêņ tem ende liliņ ba êmô oyaņ.

¹¹ Ma nômkama lôkthô tem imbuliņ aêņ iyom. Aêņ ba tem umbitak anyô aisê? Ba intu oyabiņ Wapômbêņ anêņ waklavôņ endelêm ba ômô matheņ ma osopa Wapômbêņ anêņ abô ek waklavôņ êņ êlêm ketheņ. Wak êņ ma tem atum esaņ leņ ba nôm takêņ tem vovaņ indij i ba nipulusik. ¹³ ††Ma doņtom Wapômbêņ bôk habutiņ abô yôv ba intu alalô nayabiņ leņ lo pik lukmuk atu ba tem imbitak êtôm ñê thêthôņ iniņ loņ.

† 3:8 Sng 90:4 †† 3:9 Hab 2:3; 1Ti 2:4 † 3:10 Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1Te 5:2 †† 3:13 Ais 65:17; 66:22; ALK 21:1,27

Abô anêņ daņ

¹⁴ Aiaņ thêlô, môlô lêk oyabiņ nôm takêņ ba intu nôpôviņ am ek Wapômbêņ êņjê nena môlô ñê mabuņ lôk lelaik mi ek nômô labali imbiņ yani. ¹⁵ ††Lemimbi abô êntêk. Anyô Bêņ hamô maliņyaô ek avômalô nedanđ anêņ abô ek nêm i bulubiņ. Wapômbêņ bôk hêv auk êņ hadêņ alalôaniņ aiaņ anôņ Pol ba intu hatô abô hadêņ alalô. ¹⁶ Yani hatô hathak nôm takêņ lôkthô halôk anêņ kapya. Vi ma auk lôkmaņgiņ ba malaiņ ek avômalô neyala. Ma avômalô doho iniņ auk ma pulusikna lôk mayaliv ba iluviņ Pol anêņ abô hatôm bôk iluviņ Wapômbêņ anêņ abô takatu ba eto ba intu tem neja malaiņ.

¹⁷ †††Aiaņ thêlô, môlôda bôk oyala auk takêntêk. Aêņ ba noyabiņ am ek ñê kambom takatu ba iniņ auk ma lokbaņ ek miņ nêbôv môlô vê êņjêk pik thekthek êntêk ba lêk umiņ ami. ¹⁸ Ma nundumbak esak wapôm lôk auk mavi hathak Anyô Bêņ Yisu Kilisi alalôaniņ bulubiņ. Nanêm yani liņ êndêņ êntêk ma wak nômbêņ intu sapêņ. Avanôņ.

†† 3:15 Lom 2:4 ††† 3:17 Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Jon

Abô mônj

Sebedi namalô aposel Jon hato kapya êntêk hadênj avômalô êvhavij. Kêdôwaga abôyanj bôk êlêm ba enanj nena dahôlôn ma nômmavi ma kupik ma kambom ba thai ma nômmokwanju. Ba enanj nena Kilisi anênj dahô iyom intu halêm anênj leñ ma anênj kupik ma miñ Kilisi ami. Ma enanj nena kupik hatôm idum kambom ma dahô ma mabuñ mavi denanj. Jon halanj abôyanj êñ ba intu hato kapya êntêk ek thêlô neyabinj i esak abôyanj takênj. Hato kapya êntêk hadênj 85 lo 95 AD malêvônj doho la.

Abô lôkmala halêm yaiñ

1 †Yêlô ato hathak Abô atu ba hêv lôkmala ba hêk hadênj sêbôk atu ba mônj anônj. Yêlô bôk alanj lôk ayê hathak malerij lôk atitij ba baherij hasôm havij. ² ††Lôkmala êñ bôk habitak yaiñ ba yêlô ayê ba ik loñ ba intu ananj abô hathak lôkmala atu ba nêmmô wak nômbênj intu sapênj bênj hadênj môlô. Bôk hamô havij Lambô vêm ma hik i thô hadênj yêlô. ³ Nômkkama takatu ba yêlô bôk ayê lôk alanj yôv ma lêk ananj bênj hadênj môlô ek nômmô esak doñtom imbinj yêlô. Avanj biñ nena alalô lêk amô hathak doñtom havij Lambô lo Namalô Yisu Kilisi. ⁴ †Yêlô ato abô takêntêk ek alalô lôkthô leñijmavi bênj anônj êmô kapôlônij sij.

Alalô namberj Wapômbênj anênj deda kapô

⁵ ††Abô takatu ba bôk alanj anênj yani, êntêk yêlô ananj bênj hadênj môlô nena Wapômbênj ma deda ba momanjiniñ la miñ hamô havij yani ami. Mi. ⁶ ††Alalô ananj nena amô hathak doñtom havij yani ma doñtom aveñ momanjiniñ denanj, êñ ma ananj abôyanj ba miñ asopa abô avanônj ami. ⁷ Ma doñtom alalô aveñ deda kapô hatôm yani hamô deda kapô, êñ ma alalô amô hathak doñtom havij i. Ma Namalô Yisu anênj thalalenj hathak havôkwij alalôaniñ kambom lôkthô vê.

⁸ ††Alalô ananj nena kambom miñ hamô alalô kapôlônij ami, êñ ma asau alalôda ba abô avanônj miñ hamiñ alalô kapôlônij ami. ⁹ Alalô ananj alalôaniñ kambom bênj ma yani ma anyô thêthônj ba abô takatu ba hanañ ma tem indum ba injik anônj ba intu tem nêmmô kambom takênj vê ma êmbôkwij alalôaniñ lelaik lôkthô. ¹⁰ Aênj ba alalô ananj nena miñ bôk adum kambom te ami, êñ ma adum yani hatôm anyô abôyanj ba anênj abô miñ hamiñ alalô kapôlônij ami.

Yisu, anyô hêv alalô thêvô

2 ††Yenanj avômena, yahato abô takêntêk hadênj môlô ek miñ nundum kambom ami. Ma anyôla hadum kambom, êñ ma alalôaniñ anyô hêv alalô thêvô hamô ba hathak hanañ abô havij Lambô ek hêv alalô bulubij. Yani ma Yisu Kilisi ôpatu ba thêthônj anônj. ² †Yani hêv i hatôm da ek alalôaniñ kambom anênj malaiñ miñ êpôm alalô ami. Ma yani miñ hadum ku êñ ek nêmmô alalô iyom sa ami. Mi, hadum ek nêmmô avômalô pik sapênj sa.

³ Alalô asopa anênj abô balabuñ, êñ ma hik thô nena ayala yani. ⁴ Anyôla hanañ nena, “Yahayala Wapômbênj” ma doñtom miñ hasopa anênj abô balabuñ ami, êñ ma anyô abôyanj ba abô avanônj miñ hamiñ ôpênj kapô ami. ⁵ ††Ma doñtom anyôla hasopa Wapômbênj anênj abô, êñ ma avanônj biñ nena Wapômbênj anênj la-havij hik anônj hamiñ yani kapô. Aênj ba intu ayala nena alalô amô havij yani. ⁶ Anyôla hanañ nena, “Yahamô havij Wapômbênj”, êñ ma esopa Yisu vanjwam.

Balabuñ leñimbinj iviyanj

⁷ ††Aiyanj thêlô, balabuñ atu ba yahato hadênj môlô ma miñ balabuñ lukmuk ami. Mi, balabuñ bô ba bôk hamô havij môlô mônj anônj. Balabuñ bô êñ ma abô atu ba bôk olanj yôv. ⁸ ††Ma doñtom balabuñ bô êñ ma hatôm balabuñ lukmuk havij ek malê nena hik anônj hamiñ yani lôk môlô ba momanjiniñ lêk hale ba hi ma deda anônj lêk habi hayô yôv.

⁹ ††Opalê atu ba hanañ nena hamô deda kapô ma doñtom hapôlik ek iviyanj, êñ ma hamô momanjiniñ denanj. ¹⁰ ††Ma opalê atu ba lahavij iviyanj hamô deda kapô ba nômlate miñ hamô yani kapô ek indum yani nêmmô yak ami. ¹¹ ††Ma doñtom opalê atu ba hapôlik ek iviyanj ma yani hamô momanjiniñ kapô ba momanjiniñ

† 1:1 Jon 1:1 †† 1:2 Jon 1:14 † 1:4 Jon 16:24 †† 1:5 1Ti 6:16; Jem 1:17 †† 1:6 1Jon 2:4 ††† 1:8 Sng 32:5; Snd 28:13

††† 2:1 Hib 7:25-26 § 2:2 Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jon 4:10 §† 2:5 Jon 14:21,23 §†† 2:7 Jon 13:34; 2Jon 5-6 §† 2:8 Jon 1:9; Lom 13:12 §†† 2:9 1Jon 4:20 §† 2:10 Lom 14:13 §† 2:11 Jon 12:35

habuliŋ yani madaluk ba intu hasimô haveŋ ba miŋ hayala loŋ atu ba hi ami.

¹² Avômena, hathak yani anêŋ athêŋ bôk hêv mólôn-im kambom vê yôv ba intu yahato hadêŋ mólô.

¹³ Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadêŋ môŋ anôŋ yôv ba intu yahato hadêŋ mólô.

Anyô muk, mólô bôk lovak ba ômô Sadaŋ atu lu yôv ba intu yahato hadêŋ mólô.

Avômena, bôk oyala Lemambô yôv ba intu yahato hadêŋ mólô.

¹⁴ Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadêŋ môŋ anôŋ yôv ba intu yahato hadêŋ mólô.

Anyô muk, mólô othak umiŋ lôklokwaŋ lôk ovaloŋ Wapômbêŋ anêŋ abô loŋ ba intu lovak ba ômô Sadaŋ atu lu yôv. Aêŋ ba intu yahato hadêŋ mólô.

Miŋ lemimbiŋ nômkama pik ami

¹⁵ †Miŋ lemimbiŋ kobom pik lôk anêŋ nômkama ami. Ôpatu ba lahaviŋ kobom pik ma miŋ lahaviŋ Lambô ami. ¹⁶ ††Pik anêŋ nômkama sapêŋ lôk anêŋ alak lôk maleŋkilik lôk habô i hathak anêŋ nômkama miŋ halêm anêŋ Lambô ami. Mi, pik anêŋ. ¹⁷ †Pik lôk anêŋ alak lêk hadum ek nêŋ yak, ma doŋtom ôpatu ba hasopa Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ tem êmô wak nômbêŋ intu sapêŋ.

Anyô hapôlik ek Kilisi

¹⁸ ††Yenaŋ avômena, waklavôŋ pik lo leŋ anêŋ daŋ lêk habobo. Ma mólô bôk olaŋô nena anyô hapôlik ek Kilisi atu tem êlêm. Ma lêk bêŋ anôŋ êlêm yôv. Ba intu ayala nena waklavôŋ pik lo leŋ anêŋ daŋ lêk habobo. ¹⁹ ††Bôk thêlô êmô haviŋ alalô ma doŋtom lêk etak ba i. Thêlô miŋ alalôaniŋ te ami. Thêlô ma alalôaniŋ ma tem miŋ netak alalô ami. Ma doŋtom etak alalô ma hik thô nena thêlô ma miŋ alalôaniŋ te ami.

²⁰ †††Ma doŋtom Anyô Matherŋ Yisu bôk hêv Lovak Matherŋ hadêŋ mólô yôv ba intu mólô lôkthô oyala abô avanôŋ. ²¹ Miŋ yahakô nena mólô ôthôŋ abô avanôŋ paliŋ ba yahato abô takêntêk hadêŋ mólô ami. Mi, mólô bôk oyala yôv ma abôyaŋ miŋ hamô abô avanôŋ kapô ami. Ba intu yahato hadêŋ mólô. ²² †††Opalê intu anyô abôyaŋ? Ôpatu ba hanaŋ nena Yisu ma miŋ Mesaya ami. Yani êŋ intu anyô hapôlik ek Kilisi ma havôliŋ dôm hadêŋ Lambô lo Nakaduŋ. ²³ †Ôpatu ba havôliŋ dôm hadêŋ Nakaduŋ miŋ hamô haviŋ Lambô ami. Ma doŋtom ôpatu ba hanaŋ anêŋ hêvhaviŋ Nakaduŋ bêŋ, êŋ ma hamô haviŋ Lambô aêŋ iyom.

²⁴ Noyabiŋ am ek abô takatu ba bôk olaŋô hadêŋ môŋ anôŋ ma nobaloŋ loŋ lôklokwaŋ. Abô êŋ hamô haviŋ mólô, êŋ ma tem nômô imbiŋ Nakaduŋ lo Lambô aêŋ iyom. ²⁵ Ma yani bôk havak abô yôv haviŋ alalô nena tem nêŋ lôkmala atu ba nêŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ êndêŋ alalô.

²⁶ Yahato abô takêntêk hadêŋ mólô hathak nê takatu ba idum ek nesau mólô. ²⁷ ††Kilisi bôk hêv Lovak Matherŋ hadêŋ mólô ba hamô haviŋ mólô denaŋ. Ma Lovak Matherŋ êŋ hathak hadôŋ mólô hathak nômkama lôkthô ma anêŋ abô ma avanôŋ iyom ma abôyaŋ mi. Aêŋ ba miŋ notak anyôla ek êndôŋ mólô esak loŋbô ami. Mi, nosopa auk takatu ba Lovak Matherŋ hadôŋ mólô nena nômô Yisu kapô.

²⁸ Yenaŋ avômena, nômô imbiŋ yani thêthô ek waklavôŋ yani hale halêm ma tem numiŋ lôklokwaŋ ma mama mi ênjêk yani ma. ²⁹ †††Mólô bôk oyala yôv nena yani ma anyô thêthôŋ lôk oyala haviŋ nena opalêla takatu ba êmô thêthôŋ ma bôk ibitak Wapômbêŋ nali yôv.

Alalô ma Wapômbêŋ nali

3 ††Kamik Bêŋ lahaviŋ alalô bomaŋ anôŋ ba intu halam alalô nena anêŋ nali. Avanôŋ biŋ nena alalô ma anêŋ nali. Ma avômalô pik miŋ bôk eyala yani ami ba intu miŋ eyala alalô ami. ² †††Aiyaŋ thêlô, alalô ma lêk Wapômbêŋ anêŋ nali. Ma emberŋ yam ka tem alalô nambitak aisê? Injo, Wapômbêŋ miŋ hik thô ami denaŋ ba intu athôŋ paliŋ. Ma doŋtom waklavôŋ yani endelêm ma tem alalô nagê anêŋ lôkmaŋgiŋ thô êtôm atu ba yani hamô. Ba intu nayala nena alalô tem nambitak êtôm yanida. ³ Avômalô sapêŋ atu ba êv maleŋiŋ ek yani ethak epesaŋ kapôlôŋiŋ ek nimbatak mabuŋ mavi êtôm yani atu ba mabuŋ mavi.

⁴ Nê takatu ba idum kambom thêthô ma êvôliŋ dômiŋ ek abô balabuŋ. Avanôŋ, kambom anêŋ ôdôŋ nena êvôliŋ dômiŋ hathak abô balabuŋ. ⁵ ††Mólô oyala nena Kilisi halêm pik ek nêŋ alalôaniŋ kambom vê, ma yanida ma kambom mi. ⁶ Ôpatu ba hamô haviŋ yani miŋ hadum kambom thêthô ami. Ma ôpatu ba hadum kambom thêthô miŋ bôk hayê lo hayala yani ami.

⁷ Yenaŋ avômena, noyabiŋ am ek anyôla miŋ esau mólô ami. Ôpatu ba hadum kobom thêthôŋ, yani ma thêthôŋ hatôm Kilisi atu ba thêthôŋ. ⁸ ††Sadaŋ bôk hadum kambom hadêŋ môŋ anôŋ ba halêm. Ba intu ôpatu ba hadum kambom thêthô, êŋ ma Sadaŋ anêŋ. Ba intu Wapômbêŋ Nakaduŋ halêm pik ek imbuliŋ Sadaŋ anêŋ ku. ⁹ †††Ôpatu ba bôk habitak Wapômbêŋ nakaduŋ yôv miŋ hadum kambom thêthô ami ek malê nena Wapômbêŋ anêŋ yaŋvêk hamiŋ yani kapô. Yani bôk habitak Wapômbêŋ nakaduŋ yôv ba intu miŋ hatôm indum kambom thêthô ami. ¹⁰ Ba intu yêlô ayala nena Wapômbêŋ anêŋ nali ma opalêla ma Sadaŋ anêŋ ma opalêla. Nê takatu ba miŋ idum kobom thêthôŋ ami lôk miŋ leŋiŋhaviŋ iviyaŋ ami, thêlô ma miŋ Wapômbêŋ anêŋ nali ami.

Lemimbiŋ mólôviyaŋ

¹¹ †††Abô atu ba bôk mólô olaŋô môŋ anôŋ yôv nena mólô lemimimbiŋ mólôviyaŋ. ¹² ††††Ma miŋ nosopa Kain

† 2:15 Lom 8:7 †† 2:16 Lom 13:14 † 2:17 Mat 7:21 ††
2:18 Mat 24:5,24; 2Jon 7 †† 2:19 Ap 20:30 ††† 2:20 1Ko 2:15;
2Ko 1:21; 2Jon 2 ††† 2:22 1Jon 4:3; 2Jon 7 † 2:23 Jon 5:23; 1Jon
4:15; 5:1

†† 2:27 Jon 16:13 ††† 2:29 1Jon 3:10 †† 3:1 Jon 1:12-13;
16:3 ††† 3:2 2Ko 3:18 †† 3:5 Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jon 2:2

ami. Yani ma ngôk kambom atu anêñ ba hik yañ molok vônô. Ma hik eka? Ek malê nena hathak hadum kambom ma yañ molok hathak hadum mavi. ¹³ †Aên ba aiyañ thêlô, avômalô pik êpôlik ek môlô ma miñ nosonj ami. ¹⁴ ††Alalô lenjinhaviñ iviyañ, êñ ma hik thô nena bôk atak nãma ma lêk awa lôkmala yôv. Ma doñtom ôpatu ba miñ lahaviñ iviyañ ami ma nãma havalonj yani lonj denañ. ¹⁵ ††Nê takatu ba êpôlik hathak iviyañ ma hatôm nê ik anyô vônô. Ma môlô oyala nena nê ik anyô vônô tem miñ nê môm lôkmala êtôm wak nômbênj intu sapênj ami.

¹⁶ ††Yisu hêv anêñ lôkmala ek alalô ba intu ayala lenjinhaviñ anêñ ôdônj. Ma natac alalôaniñ lôkmala aên iyom ek nanêm alalôaniñ iviyañ sa. ¹⁷ ††Ma opalêla takatu ba iniñ nômkama hamô ba êyê iviyañ nômkama mi ba êv i sêkêya ma miñ lenjhiki hathak i ami, êñ ma Wapômbênj anêñ lahaviñ miñ hamô haviñ i ami. ¹⁸ †††Yenañ avômena, miñ lemimbiñ avômalô esak abô lôk venjôlêk iyom ami. Mi, nunjgwik thô esak kobom avanônj nena nô nêm i sa.

¹⁹ Kobom êñ hik thô nena abô avanônj hamô haviñ alalô. Ma doñtom kapôlônj malainj hathak alalôaniñ kambom, êñ ma lenjimbi nena Wapômbênj hayala nômkama sapênj ba anêñ lahiki hamônj ek alalô kapôlônj. Ba intu umiñ thohavloma ma kapôlômim ênjêk yaô. ²¹ †††Aên ba aiyañ thêlô, alalô kapôlônj miñ hanañ alalô bênj ami, êñ ma hatôm amiñ lôklokwanj ma kô mi hêk Wapômbênj ma. ²² Ma malêla takatu ba alalô aterj yani ek nêm, ma tem nêm iyom ek malê nena alalô asopa anêñ abô balabunj lôk adum nômkama takatu ba hadum yani lamavi. ²³ ††Ma anêñ abô balabunj hanañ nena nô nê mimbiñ anêñ Nakadunj Yisu Kilisi anêñ athênj lôk lemimimbiñ môlôviyañ êtôm atu ba hanañ. ²⁴ †††Ôpatu ba hasopa Wapômbênj anêñ abô balabunj ma hamô haviñ yani ma yani hamô haviñ ôpênj. Ma Lovak Mathenj atu ba Wapômbênj hêv hadênj alalô intu hik thô nena Wapômbênj hamô haviñ alalô.

Noyawê ba ôñgô nena halêm anêñ êsê

⁴ †††Aiyañ thêlô, nê plopet abôyañ bênj anônj bôk i pik mayaliv. Ba intu miñ nô nê mimbiñ nê takatu ba enañ nena Lovak Mathenj hêv abô hadênj i ami. Mi, noyawê katô ba ôñgô nena iniñ abô halêm anêñ Wapômbênj anêñ Lovak Mathenj mena mi e? ² ††Ma tem noyala abô takatu ba halêm anêñ Wapômbênj anêñ Lovak Mathenj ma aêntêk. Ôpatu ba hanañ anêñ hêvhaviñ bênj nena, “Yisu Kilisi bôk habitak anyô anônj” ma Lovak Mathenj hêv abô êñ hadênj ôpênj. ³ †††Ma doñtom ôpatu ba miñ hanañ anêñ hêvhaviñ Yisu bênj aênj ami, ôpênj anêñ abô miñ halêm anêñ Wapômbênj ami. Mi, halêm anêñ ôpatu ba hapôlik hathak Kilisi atu. Môlô

bôk olanjô nena anyô hapôlik ek Kilisi êñ tem êlêm ma lêk anêñ auk hamô pik yôv.

⁴ ††Ma doñtom yenañ avômena, môlô ma Wapômbênj anêñ ba ôpatu ba hamô haviñ môlô ma bênj ek ôpatu ba hamô pik. Ba intu môlô bôk ômô nê takên lu yôv. ⁵ ††Thêlô ma pik anêñ ba intu enañ pik anêñ abô ba avômalô pik elañjô. ⁶ Ma doñtom alalô ma Wapômbênj anêñ ba avômalô takatu ba eyala Wapômbênj elañjô alalôaniñ abô. Ma doñtom avômalô takatu ba miñ Wapômbênj anêñ ami miñ elañjô alalôaniñ abô ami. Ma aênj iyom, alalô tem nayala Lovak Mathenj anêñ abô avanônj lôk auk pik anêñ abôyañ.

Wapômbênj ma lenjhaviñ anêñ ôdônj

⁷ Aiyañ thêlô, lenjhaviñ halêm anêñ Wapômbênj ba intu môlô lemimimbiñ am. Avômalô takatu ba lenjhaviñ hamô haviñ i, thêlô ma Wapômbênj anêñ nali ba eyala yani. ⁸ Wapômbênj ma lenjhaviñ anêñ ôdônj ba intu opalêla takatu ba lenjhaviñ mi hêk i ma miñ eyala Wapômbênj ami. ⁹ †††Wapômbênj anêñ Nakadunj doñtom iyom ba hêv halêm pik ek alalô namô lôkmala esak yani. Kobom êñ hik thô nena yani lahaviñ alalô bênj anônj. ¹⁰ †††Miñ osonj nena lenjhaviñ anônj ma alalôaniñ lenjhaviñ Wapômbênj. Mi, lenjhaviñ anônj ma aêntêk. Wapômbênj lahaviñ alalô ba hêv Nakadunj ba hama ek alalôaniñ kambom anêñ malainj miñ êpôm alalô ami.

¹¹ Aênj ba aiyañ thêlô, Wapômbênj bôk lahaviñ alalô bênj anônj ba intu mavi ek môlô lemimimbiñ môlôviyañ aênj iyom. ¹² †††Anyô te miñ bôk hayê Wapômbênj ami. Ma doñtom alalô lenjhaviñ i ma Wapômbênj hamô haviñ alalô ma anêñ lahaviñ êñ hik anônj hamiñ alalô.

¹³ †††Wapômbênj bôk hêv anêñ Lovak Mathenj yôv hadênj alalô ba intu nayala nena lêk amô haviñ yani ma yani hamô haviñ alalô. ¹⁴ Ma yêlô bôk ayê hathak malenj ba lêk anañ bênj nena Lambô bôk hêv Nakadunj halêm ek nêm avômalô pik bulubiñ. ¹⁵ Opalêla takatu ba enañ iniñ êvhaviñ bênj nena, “Yisu ma Wapômbênj anêñ Nakadunj”, êñ ma Wapômbênj hamô haviñ thêlô ma thêlô êmô haviñ Wapômbênj. ¹⁶ Ba intu alalô ayala lôk aêvhaviñ nena Wapômbênj lahaviñ alalô.

Wapômbênj ma lenjhaviñ anêñ ôdônj ba intu opalêla takatu ba lenjhaviñ hamô haviñ i ma êmô haviñ Wapômbênj ma Wapômbênj hamô haviñ i. ¹⁷ Alalô amô aênj, êñ ma lenjhaviñ hik anônj hamiñ alalô ba intu tem alalô namiñ lôklokwanj ma kô mi êndênj waklavônj Wapômbênj indum abô. Pik êntêk ma asopa lonjônjê thêthônj hatôm yani bôk hasopa yôv ba intu tem miñ nakô ami. ¹⁸ Wapômbênj lahaviñ alalô ba intu miñ nakô ami. Anêñ lahaviñ ma mabunj anônj ba intu hêv kô vê. Ma opalê atu hakô ek waklavônj nindum abô hik thô nena lenjhaviñ miñ hik anônj hamiñ yani ami.

¹⁹ Wapômbênj lahaviñ alalô hamônj ba intu lenjhaviñ hamô haviñ alalô. ²⁰ Anyôla atu ba miñ lahaviñ iviyañ

†† 3:8 Jon 8:44 ††† 3:9 1Jon 5:18 ††† 3:11 Jon 13:34 ††† 3:12 Stt 4:8 † 3:13 Jon 5:18-19 †† 3:14 Jon 5:24 † 3:15 ALK 21:8 †† 3:16 Jon 13:1; Gal 1:4 †† 3:17 Lo 15:7 ††† 3:18 Jem 2:15-16 ††† 3:21 Hib 4:16 † 3:23 Jon 6:29; 13:34 †† 3:24 1Jon 4:13 ††† 4:1 Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Jon 2:18; 2Jon 7 †† 4:2 1Ko 12:3 ††† 4:3 1Jon 2:18

†† 4:4 Mat 12:29; 1Jon 5:4-5 †† 4:5 Jon 8:47; 15:19 ††† 4:9 Jon 3:16 ††† 4:10 Lom 5:8-10; 1Jon 2:2 ††† 4:12 Jon 1:18 18 4:13 2Ko 1:22; 1Jon 3:24

atu ba hayê i ami, êñ ma miñ hatôm laimbiñ Wapômbên ba miñ hayê ami. Ba intu anyôla hanañ nena, “Yalenhaviñ Wapômbên” ma doñtom hapôlik ek iviyañ, ôpên ma anyô abôyañ. ²¹ Wapômbên bók hêv abô balabuñ yôv hadên alalô nena, “Opalêla takatu ba lenjinhaviñ Wapômbên ma lenjimbiniñ iviyañ imbiñ.”

Êvhaviñ Wapômbên Nakaduñ

5 ^{††}Avômalô takatu ba êvhaviñ nena Yisu ma Mesaya bók ibitak Wapômbên nali yôv. Ma avômalô takatu ba lenjinhaviñ Lambô ma ethak lenjinhaviñ anên nali aên iyom. ² Alalô lenjinhaviñ Wapômbên lók asopa anên balabuñ, êñ ma hik thô nena alalô lenjinhaviñ Wapômbên nali haviñ. ³ Alalô lenjinhaviñ Wapômbên, êñ ma athak asopa anên abô balabuñ. Ma anên balabuñ miñ malaiñ ek nasopa ami ⁴ ek malê nena Wapômbên anên nali sapên ik vovak ba êmô pik anên lóklokwañ lu hathak êvhaviñ. ⁵ Ma avômalô takatu ba ik vovak haviñ pik anên lóklokwañ ba êmô lu ma opalêla? Thêlô ma avômalô takatu ba êvhaviñ nena Yisu ma Wapômbên Nakaduñ.

Lavôñiñ atu ba hik Yisu thô

⁶ ^{††}Ma Yisu Kilisi halêm pik ba anên hathik ñañ lo anên thalalen hangasô hik yani thô. Miñ ñañ iyom ami. Mi, ñañ lo thalalen. Ma Lovak Matherñ atu ba hanañ abô avanôn iyom hik yani thô haviñ. ⁷ Aên ba intu nômlô lokwañlô hik yani thô aêntêk, ⁸ ^{††}Lovak Matherñ lo ñañ ma thalalen. Ma thêlô lô êñ êlôk hathak auk doñtom iyom. ^{†††} Alalô athak êvhaviñ ñê pik takatu ba ik nômla thô iniñ abô. Ma Wapômbên anên abô ma hamô vuliñ ek malê nena halêm anên Wapômbên da. Ma yani hik Nakaduñ thô hathak nômlô êntêk. ¹⁰ [§]Opalêla takatu ba êvhaviñ Wapômbên Nakaduñ eyala hêk kapôlôñiñ nena abô takên ma avanôn. Ma doñtom avômalô takatu ba miñ êvhaviñ Wapômbên ami ma idum ba yani habitak hatôm anyô abôyañ ek malê nena miñ êvhaviñ abô takatu ba hanañ hathak Nakaduñ ami.

† 4:21 Mak 12:29-31 †† 5:1 1Jon 4:15 † 5:3 Jon 14:15,23-24
 †† 5:6 Jon 1:29-34 †† 5:8 Jon 15:26 ††† Mose anên balabuñ hanañ nena anyô ju mena lô la enañ abô te ma avanôn (Lo 19:15).
 ††† 5:9 Jon 5:32-37 § 5:10 Jon 5:36-40

¹¹ Ma abô takatu ba Wapômbên hêv hadên alalô ma aêntêk. Hêv alalô lókmala namô wak nômbên intu sapên. Ma lókmala êñ anên ôdôn ma Nakaduñ. ¹² ^{§†}Ôpatu ba hamô haviñ Nakaduñ ma hawa lókmala êñ. Ma doñtom opalêla takatu ba miñ êmô haviñ Wapômbên Nakaduñ ami ma miñ ewa lókmala êñ ami.

Lêk awa lókmala yôv

¹³ ^{§††}Yahato abô takêntêk hadên mólô takatu ba êvhaviñ Wapômbên Nakaduñ anên athên ek noyala nena lêk owa lókmala atu ba nômlô wak nômbên intu sapên yôv. ¹⁴ ^{§†}Ma alalô aterñ yani hathak nômlate hatôm yani anên lahaviñ, êñ ma tem endañô. Ba intu miñ nakô nena tem miñ endañô alalôaniñ abô ami. Mi, tem endañô. ¹⁵ Alalô ayala nena yani hathak halarñô alalôaniñ apetenak. Ba malêla takatu ba anañ hik yani liñ ma nayala katô nena yani tem nêmlô.

¹⁶ Ma kobom lokbañ sapên ma kambom iyom. Kambom vi tem miñ endom anyô ni loñ atum ami. Ba hâyê mólôviyañ idum kambom êñ, ma noterñ mek ma Wapômbên tem nêmlô thêlô lókmala. Ma doñtom kambom vi halom anyô hi loñ atum ba miñ yahanañ ek noterñ mek esak thêlô êñ ami. ^{§††}

Abô anên dañ

¹⁸ ^{§†}Alalô ayala nena avômalô takatu ba bók ibitak Wapômbên nali miñ idum kambom thêthô ami. Mi, Wapômbên Nakaduñ hayabiñ thêlô ba ñgôk kambom atu miñ hatôm êsôm thêlô ami. ¹⁹ Alalô ayala nena alalô ma Wapômbên anên, ma doñtom pik sapên ma êmô ñgôk kambom atu anên lókliñyak kapô. ²⁰ Alalô ayala nena Wapômbên Nakaduñ bók halêm yôv ba hêv auk hadên alalô ek alalô hatôm nayala Wapômbên ôpatu ba avanôn. Ma alalô amô haviñ yani atu ba avanôn lók Nakaduñ Yisu Kilisi. Yani ma Wapômbên anôn biñ lók lókmala atu ba nêmlô wak nômbên intu sapên.

²¹ Yenañ avômena, nômlô daim ek malêla takatu ba hawa Wapômbên anên loñ.

§† 5:12 Jon 3:36 §†† 5:13 Jon 20:31 §† 5:14 Jon 14:13-14;
 1Jon 3:21-22 §†† Nôñgô Mak 3:29 ma Matyu 12:31 lók Hiblu 6:4-6
 lo 10:29-31. §† 5:18 1Jon 3:9

2 Jon

Abô mông

Aposel Jon hato kapyà êntêk. Nê lôkauk ena nena hato hadên avômalô êvhaviñ anêñ malak te. Waklavôn êñ ma kêdônwaga ewa Yisu anêñ Abô Mavi ba i luvuluvu ma avômalô êvhaviñ eyabiñ thêlô. Ma donjom kêdônwaga abôyan even haviñ ba intu Jon hato ek thêlô neyabiñ nê takatu ba esopa Yisu anêñ abô avanôn ijom. Hato kapyà êntêk hadên 85 lo 95 AD malêvôn doho la.

Jon hêv lamavi

1 Ya Biñsu Jon ba yahato abô êntêk hadên o avi atu ba Wapômbên bôk halam yôv lôk nalumi. † Yalenhaviñ môlô hathak abô avanôn ba miñ ya ijom ami. Mi, avômalô takatu ba eyala abô avanôn êñ haviñ. ² Abô avanôn êñ hamô alalô kapôlônjiñ ba tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên ba intu yêlô lenjiñhaviñ môlô.

³ Kamik Wapômbên lo Namalô Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk lenjiñhiki ma labali êmô imbiñ alalô takatu ba amô abô avanôn lôk lenjiñhaviñ kapô.

Nobalon abô avanôn lonj

⁴ †Yahapôm nalumi doho atu ba esopa abô avanôn hatôm atu ba Wakamik bôk havak haviñ alalô ba intu yalenmavi anôn. ⁵ †Livôn, lêk yahathô o lokwan nena alalô lenjiñimbiñ i. Balabun êntêk ba yahato ma miñ lukmuk ami. Mi, mông anôn ma bôk alalô awa yôv. ⁶ Ma lenjiñhaviñ anêñ ôdôn ma aêntêk nena alalô nasopa

† Nê lôkauk doho ena nena, "Avi lôk nali êñ ma abô lôk kup ma anêñ ôdôn nena avômalô êvhaviñ anêñ unyak mathen te. Ma yan lôk nali (2 Jon 13) ma hatôm unyak mathen yan." †† 1:4 3Jon 3 ‡ 1:5 1Jon 2:7

Wapômbên anêñ abô balabun. Ma abô balabun êñ ma môlô bôk olañô hadên mông anôn nena nomber imbiñ lenjiñhaviñ.

⁷ †Kêdônwaga abôyan bên anôn bôk i pik mayaliv ek nesau avômalô. Thêlô miñ êvhaviñ nena Yisu bôk habitak anyô ba halêm pik ami. Anyô anêñ aên ma anyô abôyan lôk anyô hapôlik ek Kilisi. ⁸ Noyabiñ am ek miñ nônm yak esak vuli takatu ba alalô adum ku hathak ek naja ami. Êñ ma tem noja unim vuli mavi lôkthô. ⁹ Ôpatu ba hawa auk yan da ba miñ havalon Kilisi anêñ abô lonj ami ma miñ hamô haviñ Lambô ami. Ma donjom ôpatu ba havalon Kilisi anêñ abô lonj hamô haviñ Lambô lo Namalô. ¹⁰ Anyôla hayô ek môlô ba miñ hawa abô êñ ami, êñ ma miñ nônm lemimmavi lôk noja yani thô ba unu unim unyak ami. ¹¹ Hôv lem-mavi hadên yani, êñ ma hudum ku kambom êñ haviñ yani.

¹² Abô bên anôn hêk ek yan anêñ êndên môlô, ma donjom yahadô ek yato êndôk kapyà. Yalenhabi yasôk ek alalô nanañ abô imbiñ i ek alalô lenjiñmavi bên anôn.

¹³ Mamuyan atu ba Wapômbên bôk halam yôv anêñ nali †† êv lenjiñmavi hadên môlô.

†† 1:7 1Jon 4:1-3 †† Hatôm unyak mathen yan anêñ avômalô êvhaviñ. Nôngô 2 Jon 1.

3 Jon

Abô mônj

Aposel Jon hato kapya êntêk hadêj Gaius. Diotlepes ma avômalô êvhaviñ anêj malak te iniñ avaka. Ma yani hadô ek enja kêdônwaga takatu ba Jon hêv i ba i loñ êj thô. Ma donjom Gaius hawa i thô ba intu Jon hato hadêj yani ek indum yani lamavi.

Hato kapya êntêk hadêj 85 lo 95 AD malêvônj doho la.

Jon hêv lamavi hadêj Gaius

1 †Ya Biñsu Jon ba yahato kapya êntêk hadêj o yenañ aiyañ Gaius. Yalenjhaviñ o hathak abô avanônj.

² Aiyañ, yahaterj mek ek lemvimkupik lôk anêm ku lôkthô imbitak mavi êtôm anêm hôêvhaviñ hamô mavi. ³ ††Aiyañ doho êvô êlêm ba enañ nena hosopa abô avanônj dedauñ mavi hathak nômkama sapêj atu ba hudum ba intu yalenjmavi anônj. ⁴ Yahalañô nena yenañ avômena esopa abô avanônj atu, êj ma hadum yalenjmavi anêj dôêj.

Gaius hadum kobom mavi

⁵ Aiyañ, hoyabinj kêdônwaga abô avanônj takatu ba êlêm anêj loñ buyañ ma thêlô ma nê masôm ek o, êj ma hudum nôm mavi anônj. ⁶ †Thêlô bôk enañ hathak anêm lemhaviñ atu bêj hadêj avômalô êvhaviñ anêj loñ êj yôv. Ba êthôk hathak loñbô ma mavi ek undum aêj ba nêm thêlô sa êtôm Wapômbênj da anêj lahaviñ ek ini buyañ. ⁷ ††Hathak athênj êj, ma thêlô i ma miñ ewa nômlate anêj nê daluk ami. ⁸ Ba intu mavi ek nanêm nê takênj sa ek alalô nambitak nê ku imbiñ thêlô esak abô avanônj.

Diotlepes hadum kambom

⁹ Bôk yahato kapya hi avômalô ôdônj êvhaviñ yôv hathak nôm takatu, ma donjom Diotlepes miñ hathak

† 1:1 Ap 19:29; Lom 16:23 †† 1:3 2Jon 4 ‡ 1:6 Tit 3:13 ††
1:7 1Ko 9:11-12

halañô yêlôaniñ abô ami. Mi, lahaviñ imbitak anyô bênj. ¹⁰ Aênj ba yahathôk ma tem yanañ anêj kambom êj bênj. Yani hathak hanañ abô kambom takatu ba ôdônj mi hathak yêlô. Ma hadum kambom bênj yañ haviñ nena hadô ek enja kêdônwaga abô avanônj takatu ba êlêm thô. Ma hamiñ loñ siñ ek avômalô takatu ba lenjñhaviñ neja i thô lôk hadum ek nêm i vé ênjêk avômalô ôdônj êvhaviñ.

Demitlius hadum mavi

¹¹ ††Aiyañ, miñ undum ek osopa nê kambom venjñg-wam ami. Mi, osopa mavi iyom. Ôpatu ba hadum mavi ma Wapômbênj anêj. Ma ôpatu ba hadum kambom ma miñ bôk hayê Wapômbênj ami.

¹² Avômalô lôkthô enañ abô mavi hathak Demitlius ma abô avanônj hik loñ haviñ. Ma yêlô anañ aênj iyom ma hoyala nena yêlôaniñ abô ma avanônj.

Abô anêj dañ

¹³ ††Abô bênj anônj hêk ek yato êndênj o, ma donjom yahadô ek yato. ¹⁴ Yalenjhaviñ yasôk yangê o kethenj oyañ ek alai nanañ abô imbiñ i.

¹⁵ Yôhônj êmô imbiñ o. Anêm avômalô môlô êv iniñ lenjñmavi hathôk ek o. Ma nêm yalenjmavi êndênj yenañ avômalô môlô tomtom atu ba êmô haviñ o.

‡‡ 1:11 1Jon 3:6-10 ††† 1:13 2Jon 12

Jut

Abô mônj

Yisu yanj molok Jut hato kapy a êntêk. Abô Glik ma elam nena Judas (Matyu 13:55; Mak 6:3). Hato ek nê êvhavin neyabinj i esak kêdônjwaga abôyanj takatu ba ekopak êmô thêlô malêvônj. Kêdônjwaga abôyanj enanj nena avômalô êvhavinj hatôm nindum kambom ek malê nena Wapômbênj anênj lahiki ma bênj anônj ba intu avômalô êvhavinj idum kambom ma tem miñ nêmvovanj êndênj i ami. Hato kapy a ênj hadênj 65 AD la.

Jut hêv lamavi

1 †Ya Jut, Yisu Kilisi anênj anyô ku ma Jems anênj yanj molok. Yahato kapy a êntêk ek môlô takatu ba bôk halam yôv ek nômvô Kamik Wapômbênj anênj lahavinj kapô lôk Kilisi eyabinj môlô.

² Wapômbênj anênj kapô lôk labali ma lahavinj êmô imbinj môlô bênj anônj.

Noyabinj am ek kêdônjwaga abôyanj

³ Aijan thêlô, ya vovanj ek yato abô esak Wapômbênj anênj bulubinj atu ba bôk hapôm alalô yôv. Ma donjom lêk malainj bênj te habitak. Ba intu yahato ek yasonj môlô lokwanj ek numinj lôklokwanj ba nobalonj abô avanônj takatu ba alalô aêvhavinj loj. Wapômbênj bôk hêv abô avanônj ênj yôv hadênj anênj avômalô mathenj ek neyabinj katô. ⁴ ††Malainj ênj ma aêntêk. Nê abôyanj doho lêk eyenak ba ekopak êmô môlô kapô. Thêlô êpôlik ek alalôaninj Wapômbênj. Ma ethalamuninj anênj wapôm ek nindum sek walilinj lomaloma esak. Ma êvôlinj dôminj ek alalôaninj Avaka atu Anyô Bênj, Yisu Kilisi. Bôsêbôk ma eto abô hathak vovanj takatu ba tem êpôm thêlô.

⁵ †Abô takêntêk ba tem yananj ma bôk olanj yôv. Ma donjom tem yananj esak lojbô ek lemimimbi katô. Sêbôk ma Anyô Bênj hêv anênj avômalô bulubinj ba hawa i vê hêk Ijip. Ma donjom vêv ma hik takatu ba miñ êvhavinj ami pôpônô. ⁶ ††Ma lemimimbi anjela tak-sêbôk atu ba etak ininj loj ba i mayaliv ma miñ êmô ininj loj lôkliñyak tinj ami. Ba intu Wapômbênj bôk hakak i loj hathak yak atu ba miñ hatôm itip ami. Ma hadô i hamô loj momaninj bênj kapô ek neyabinj waklavônj bênj nindum abô. ⁷ ††Ma aênj iyom, bôk Sodom lo Gomola ma malak vi takatu ba êmô habobo êv i ek idum sek walilinj lôk ethak i mayaliv. Ênj ma Wapômbênj habôk malak takênj hathak atum ba hik vo-

vovanj atum atu ba tem êpôm nê kambom thô hadênj alalô ek miñ nasopa verjngwam ami. Atum ênj tem esanj êtôm wak nômbênj intu sapênj.

⁸ Ma donjom lêk ma nê abôyanj takênj idum kambom takênj aênj iyom. Thêlô esopa ininj niavinj ba idum ininj lenjngkupik habitak lôngôlônj lôk êdô nêwê Anyô Bênj lôk nê bênjbênj vibinj ma esokwanj anjela lôk athênj anênj lenj. ⁹ †††Ma donjom Maikel, anjela lôk athênj bênj atu, miñ hadum aênj ami. Mi, sêbôk ba thai lôk Sadanj êkôki hathak Mose lenjngkupik ma Maikel miñ hasokwanj Sadanj ba hananj anênj kambom bênj ami. Mi. Yani hananj nena, "Anyô Bênj da tem esanj o." ¹⁰ †††Ma donjom lêk nê abôyanj takênj esokwanj nômkama takatu ba miñ eyala ami. Hatôm alim bomanj, thêlô eyala lenjngkupik anênj thethanjak iyom ba nômvô takênj habulinj thêlô.

¹¹ †Kikaknena, malainj bênj tem êpôm i! Thêlô esopa Kain atu ba hik yanj molok vônô vanjngwam lôk esopa Balam anênj kambom lahavinj vuli ba havôn avômalô ek nindum kambom. Lôk êtôm Kola atu ba kapô hagiap ek Wapômbênj ba intu tem nema êtôm yani.

¹² ††Môlô othak donjom ek onjngwanj nômvô lemimhavinj am, ênj ma nê takênj lêk êtôm nômvô lelaik hamô môlô malêvônj. Esonj nena nômvô ênj ma nômvô oyanj ba miñ lenjnghabi Wapômbênj ami. Ma lenjnghabi thêlôda iyom ba eyanj ma lenjngpalinj avômalô vi. Thêlô miñ ik anônj ami hatôm buliv atu ba lovak hayuv vôkê ba miñ ôthôm hik ami. Thêlô êtôm alokwanj takatu ba miñ hik anônj hadênj anênj waklavônj ami ba intu elav ôdônj thô, ênj ma hatôm njama hapôm i bôlônj ju. ¹³ Thêlô hatôm njgwêk belej lokwanj ba ininj kambom hatôm njgwêk budum hanjgôli ba anênj wapôk thapuk hik ininj mama thô. Ma êtôm vulinj atu ba i mayaliv. Wapômbênj bôk hapesanj bôlvônj momaninj kambom bomanj bênj te ek thêlô nêmvô aênj êtôm wak nômbênj intu sapênj.

¹⁴ †††Inok ma Adam anênj lim ôdônj te baherji ba lahavuju. Bôk hananj abô plopet hathak nê abôyanj

† 1:1 Mat 13:55 †† 1:4 Gal 2:4; 2Pi 2:1 † 1:5 Kis 12:51; Nam 14:29-30 †† 1:6 2Pi 2:4 †† 1:7 Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10

††† 1:9 Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2Pi 2:11; ALK 12:7 ††† 1:10 2Pi 2:12 § 1:11 Stt 4:7-8; Nam 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Jon 3:12 §† 1:12 2Pi 2:13,17 §†† 1:14 Stt 5:18,21-24

takatu ba l k ibitak nena, "Odan ! Any  B n tem  l m imbiŋ an n aŋela mathen lubunlubun ¹⁵ ek endan  avômalô sap n inin ab . Ma avômalô takatu ba miŋ esopa Wapômbên ami ma tem n m inin vuli viyan  nd n i esak inin kambom takatu ba idum l k  p lik hathak yani ba enan ab  l klala." ¹⁶ Th l  ethak kap l n inin diŋdiŋ l k etha av mal  vi. Ma esopa inin auk thethanak. Ma  v ida liŋ l k ebam av mal  vi ek th l  leninmavi esak i ma n n m n mkama  nd n i.

Numin l klokwan

¹⁷ O aiyan th l , lemimimbi ab  takatu ba alal n inin Any  B n Yisu Kilisi an n aposel b k enan ¹⁸ †had n m l  nena, "Waklav n l kth  an n dan ma tem av mal  vi nimbi Wap mb n l k an n av mal  liliŋ l k nesopa inin thethanak ma n p lik ek Wap mb n." ¹⁹ Ab   n hanan hathak n  ab yan takatu ba evak m l  vose hi lod n lod n. Lovak Matherŋ miŋ ham  haviŋ i ami ba intu esopa auk pik iyom.

²⁰ ††O aiyan th l , nodav unim l kmala esak unim   vhavinŋ atu ba mathen an n. L k notenŋ mek esak Lo-

† 1:18 2Pi 3:3 †† 1:20 Kol 2:7

vak Matherŋ an n l klokwan. ²¹ N m  Wap mb n an n lahavinŋ kapı l k noyabinŋ alal n inin Any  B n Yisu Kilisi an n lahiki atu ba tem n m l kmala atu ba tem  m   t m wak n mb n intu sap n  nd n m l .

²² Lemim injik am esak av mal  vi atu kap l n inin ju. ²³ †Ma vi atu ba ebobo lonŋ atum ma n b v i v  kethen ek n m i bulubinŋ. Ma vi atu ba lelaik hathak inin kambom, kap l mim ek i l k n k  esak inin lelaik ek miŋ esale m l  th  ami.

Alal  namb  Wap mb n an n ath n

²⁴ ††Hathak alal n inin Any  B n Yisu Kilisi ma namb  Wap mb n donŋtom atu ba h v alal  bulubinŋ. Yani hat m eyabinŋ o mavi ek miŋ n m yak ami. Ma tem enja m l  takatu ba kambom mi ba etak m l  numinŋ Wap mb n thohavloma an n deda l kmanŋinŋ kap  l k lemimmavi b n an n. Alal  nan m deda l kmanŋinŋ l k ath n l kmanŋinŋ ma l klokwanŋ l k l k-liŋyak ni  nd n yani. Yanida intu ham  a n had n s b k ma l k ma wak n mb n intu sap n! Avan n.

‡ 1:23 Sek 3:2; ALK 3:4 †† 1:24-25 Lom 16:27; 2Pi 3:18

Auk Loj Kapô

Abô mônj

Aposel Jon hato kapy a êntêk hadên avômalô êvhaviñ takatu ba Lom iniñ gavman lôk avômalô vi êv malaiñ hadên i. Hato hathak wênj takatu ba Wapômbênj hik thô hadênj yani ek injik malêla takatu ba tem imbitak kethenj thô. Kapy a êntêk ma auk loj kapô bênj anônj hêk kapô. Hato ek embatho avômalô êvhaviñ loj ek nimiñ lôklokwanj endeba êyô waklavônj Yisu endelêm. Yisu halehalêm, ênj ma Sadañ lôk anênj avômalô takatu ba esopa yani tem nêpôm malaiñ bênj. Ma avômalô êvhaviñ tem nêmo mavi imbiñ Yisu êtôm wak nômbênj intu sapênj. Hato kapy a êntêk hadênj 95 AD la.

Abô mônj

1 †Auk loj kapô êntêk ma Wapômbênj hêv hadênj Yisu Kilisi ek injik thô êndênj anênj avômalô ku esak nôm takatu ba tem imbitak kethenj. Yisu hêv anênj anjela ba hi hanañ ba hik thô hadênj anênj anyô ku Jon. ² Ma Jon hayê Wapômbênj anênj abô lôk abô avanônj takatu ba Yisu hanañ ma hanañ lôkthô bênj. ³ ††Ma ôpatu ba hasam abô plopet êntêk ma êmô lôk lamavi. Ma ôpatu ba halanj ba hasopa ma êmô lôk lamavi ek malê nena waklavônj lêk habobo.

Jon hato abô hadênj avômalô êvhaviñ ôdônj baherñvi ba lahavuju

⁴ †Ya Jon yahato kapy a êntêk hi hadênj avômalô êvhaviñ anênj malak baherñvi ba lahavuju takatu ba êmô plovins Esia. Anyô Bênj atu ba lêk hamô ma bôk hamô ba tem êlêm, yani anênj wapôm lôk labali êmô imbiñ môlô. Ma lovak mathenj baherñvi ba lahavuju atu ba êmô Anyô Bênj atu anênj loj hayabiñ avômalô anênj wapôm lôk yôhok êmô imbiñ môlô. ⁵ ††Ma Yisu Kilisi atu ba hamiñ lôklokwanj hathak Wapômbênj anênj abô anênj wapôm lôk labali êmô imbiñ môlô aênj iyom. Yani anyô haviyô mônj hêk ñama lôk hayabiñ kiñ pik sapênj. Yani lahaviñ alalô ba anênj thalalenj hapole alalô vê hêk alalôaniñ kambom. ⁶ ††Ma yani hatak alalô ek nambitak ñê nambôk da êmô Kamik Wapômbênj anênj loj lôkliñyak kapô. Nanêm athênj lôkmangijñ lôk lôklokwanj êndênj yani êtôm wak nômbênj intu sapênj. Avanônj. ⁷ ††Ôñgô! Yani hamô buliv kapô ba halêm ba tem avômalô sapênj nêgê yani. Avômalô takatu ba bôk ibi yani lôk avômalô pik sapênj tem nêgê yani ba nedañ asênj malênj. Avanônj, tem imbitak aênj.

⁸ ††Anyô Bênj Wapômbênj hanañ nena, “Ya anyô mônj anônj lôk haveñj yam haviñ. Bôk yahamô ma lêk yahamô ma tem yasôk. Lôkliñyak sapênj ma ya iyom yenañ.”

Jon hayê Yisu

⁹ Ya Jon môlônim aiyañ. Wapômbênj hayabiñ alalô sapênj hamô anênj loj lôkliñyak kapô ba alalô athak awa malaiñ lomalama ba amiñ lôklokwanj hathak Yisu. Yahamô ñgavithôm anênj Patmos hathak yahanaj Wapômbênj anênj abô lôk yahanaj abô hathak Yisu. ¹⁰ Hadênj Anyô Bênj anênj waklavônj ma Lovak Mathenj anênj lôklokwanj hawa ya. Ma yahalanj kaêk bênj hatôm lavuak halanj haveñj ya yam ¹¹ ba hanañ, “Oto nôm takatu ba hâyê êndôk kapy a ba nêm êndênj avômalô êvhaviñ ôdônj baherñvi ba lahavuju takatu. Oto ni Epesus lo Smelna ma Pelgamum lo Taiataila ma Saldis lo Piladelpia ma Laodisia.”

¹² Ma yahik ya liliñ ek yangê kaêk atu ba elam hadênj ya, ênj ma yahayê atum lam gol baherñvi ba lahavuju hamiñ. ¹³ †Ma yahayê anyô hamô atum lam takênj malêvônj ba hatôm anyô te nakaduñ. Yani hik kwêv daim ba hayô va luvi ma havangijñ sôp gol te hawê haveñj bôm kabum. ¹⁴ ††Ma anênj wakadôk ñauñ ma thapuk anônj hatôm boksipsip vuluk lôk hatôm buliv thapuk anônj. Ma anênj madaluk ma hatôm atum dahalanj. ¹⁵ Ma anênj vakapô ma hatôm aenj mayav mabuñ mavi atu ba êbôk hamô atum ba habi kêdêkêdê. Ma anênj abô anênj pôk ma diñdiñ hatôm ñañ bênj halanj. ¹⁶ ††Yani havalonj vuliñ baherñvi ba lahavuju hamô yani bañ vianônj. Ma biñ vovak daim te ba ma hêk luvi hale yani abôlêk. Ma yani thohavloma ma hatôm wak habi mathalalenj kambom.

† 1:1 ALK 22:6 †† 1:3 ALK 22:7,10 † 1:4 Kis 3:14-15; ALK 3:1; 4:5 †† 1:5 Sng 89:27; Kol 1:18 †† 1:6 1Pi 2:9; ALK 5:10; 20:6 ††† 1:7 Dan 7:13; Sek 12:10; Mat 24:30; Jon 19:34-37; 1Te 4:17

††† 1:8 ALK 21:6; 22:13 § 1:13 Dan 7:13; 10:5 †† 1:14 Ese 43:2; Dan 7:9; 10:6; ALK 2:18; 19:12 ††† 1:16 Hib 4:12; ALK 2:12; 19:15

¹⁷†Yahayê yani ma yahêv yak halôk hêk yani va hatôm anyô nãma. Ma yani hatak bañ vianôn hayô hêk ya ma hanañ, “Miñ ôkô ami. Ya anyô môñ ba haveñ yam haviñ. ¹⁸Ya ma ôpatu ba hamô lôkmala. Bôk yahama ma doñtom lêk yahamô lôkmala hatôm wak nômbên intu sapên. Ma yahavalon nãma lôk anên loj iniñ vovalen. ¹⁹Oto nôm takatu ba hâyê. Nôm takatu vi lêk hamô ma vi tem imbitak emben yam. ²⁰Êntêk ma abô loj kapô hathak vuliñ bahenvi ba lahavuju takatu ba hâyê hamô yabaheñ vianôn lôk atum lam gol bahenvi ba lahavuju. Anên ôdôn ma aêntêk: vuliñ bahenvi ba lahavuju takên ma añela bahenvi ba lahavuju takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ ôdôn bahenvi ba lahavuju takatu. Ma atum lam gol bahenvi ba lahavuju takatu ma avômalô êvhaviñ ôdôn bahenvi ba lahavuju.”

Abô hi Epesus

2 ††Ma ôpên hanañ hadên ya nena, “Oto abô ni êndên añela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anên Epesus aêntêk:

Abô êntêk halêm anên ôpatu ba havalon vuliñ bahenvi ba lahavuju hamô bañ vianôn ma haveñ atum lam gol bahenvi ba lahavuju malêvôn. Ba hanañ nena: ²†Yahayala môlônim bôk lo loj lôk unim ku takatu ba udum ba umiñ lôklokwañ. Ma ôpôlik hathak nê kambom. Ma bôk olañ nê takatu ba esau nena thêlô ma aposel ba oyala nena thêlô ma nê abôyan. ³Ma ovalon yenañ athên loj ba malaiñ lomaloma hapôm môlô ma doñtom umiñ lôklokwañ lôk lemimvidon ma miñ vau ami.

⁴Ma doñtom môlônim kambom te hamô ba yahadô. Môlô miñ lemimhaviñ ya hatôm môñ sêbôk ami. ⁵†Aên ba lemimimbi kobom mavi sêbôk ma tem ôngô nena môlô lêk ôêv yak bên anôn. Aên ba node kapôlômim liliñ ek nosopa lojôndê mavi sêbôk atu. Ma mi ma tem yasôk ek yanêm môlônim atum lam vê. ⁶Ma doñtom môlô othak udum nôm mavi te nena môlô ôpôlik hathak avômalô takatu ba esopa Nikolas anên kobom hatôm atu ba yahapôlik aên iyom.

⁷††Opalê atu ba lôk lëndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Mather hanañ hadên avômalô ôdôn takatu ba êvhaviñ. Nê takatu ba leniñvidon ba miñ êv yak ami ma tem yatak thêlô ek nejañ alokwañ va atu ba hêv lôkmala hamô Wapômbên anên loj mavi anôn kapô.”

Abô hi Smelna

⁸Ma ôpên hanañ hathak loj bô nena, “Oto abô ni êndên añela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anên Smelna aêntêk:

Abô êntêk halêm anên ôpatu ba hamôn ba haveñ yam ma bôk hama ba haviyô hathak loj bô. Ma yani hanañ aêntêk: ⁹††Yahayala malaiñ lomaloma

† 1:17 Ais 44:6; 48:12; ALK 2:8; 22:13 †† 2:1 ALK 1:16 ‡ 2:2 1Jon 4:1 †† 2:5 ALK 3:3 †† 2:7 Stt 2:9; ALK 22:2,19 ††† 2:9 2Ko 11:14-15; ALK 3:9

hapôm môlô ba ômô thavuthiñ, ma doñtom môlô ma nê lôk nômkama bên hêk Wapômbên ma. Ma yahayala abô kambom takatu ba avômalô vi enañ hathak môlô. Thêlô esau nena thêlô ma Wapômbên anên avômalô Israeñ ma doñtom mi. Thêlô ma Sadañ anên avômalô. ¹⁰†††Miñ môlô nôkô esak malaiñ takatu ba tem êpôm môlô kethen ami. Odañô! Sadañ tem indum ek avômalô netak môlô doho êndôk koladôn ek nesaê môlô. Ma môlô noja malaiñ êtôm wak laumiñ. Numiñ lôklokwañ endeba noma ma tem yanêm lôkmala atu ba nêmô êtôm wak nômbên intu sapên anên kulon gol êndên môlô.

¹¹††Opalê atu ba lôk lëndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Mather hanañ hadên avômalô ôdôn takatu ba êvhaviñ. Nê takatu ba leniñvidon ba miñ êv yak ami ma tem miñ neja malaiñ esak nãma atu ba haveñ yam ami.”

Abô hi Pelgamum

¹²Ma ôpên hanañ hathak loj bô nena, “Oto abô ni êndên añela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anên Pelgamum aêntêk:

Abô êntêk halêm anên ôpatu ba havalon biñ vovak ba ma hêk luvi. Hanañ aêntêk: ¹³Yahayala loj atu ba môlô ômô. Loj êñ ma Sadañ da hamô ba hayabiñ, ma doñtom môlô ômô loj êñ ba ovalon yenañ athên loj lôklokwañ. Ma hadên waklavôn atu ba ik Antipas vônô hêk môlônim malak ma môlô miñ otak unim ôêvhaviñ ya ami. Yani hêvhaviñ ya bên anôn ba hanañ yenañ abô bên hêk Sadañ anên loj.

¹⁴††Ma doñtom môlônim kambom doho hêk ba yahadô. Môlô doho osopa plopet bô Balam anên abô. Sêbôk ma yani hêv auk hadên Moap iniñ kiñ Balak ek êndôk avômalô Israeñ leniñ ek nindum kambom ba nejañ nôm takatu ba bôk hêv hadên ngôk lôk nindum sek waliliñ. ¹⁵Aên iyom ma môlô doho osopa Nikolas anên abô. ¹⁶Aên ba node kapôlômim liliñ. Mi ma tem yasôk kethen oyañ ba yangik vovak esak yenañ biñ vovak atu ba hale yavenbôlêk êndên môlô takatu ba miñ ole am liliñ ami.

¹⁷†††Opalê atu ba lôk lëndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Mather hanañ hadên avômalô ôdôn takatu ba êvhaviñ. Nê takatu ba leniñvidon ba miñ êv yak ami ma tem yanêm nôm ‘mana’ êndên thêlô hatôm bôk yahêv hadên Israeñ êmô loj thiliv. Mana êñ ma lêk hamô loj kapô. Ma tem yanêm thêlô valu thapuk te lôk athên lukmuk atu ba eto hathak. Anyôla miñ hayala athên lukmuk êñ ami ma ôpatu ba hawa iyom intu hayala.”

††† 2:10 2Ti 4:8; Jem 1:12 § 2:11 ALK 20:14; 21:8 †† 2:14 Nam 22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15 ††† 2:17 Kis 16:4,14-15,33-34; Ais 62:2; Jon 6:48-50

Abô hi Taiataila

¹⁸ †Ma ôpên hanañ hathak loj bô nena, “Oto abô ni êndên añela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anên Taiataila aêntêk:

Abô êntêk halêm anên Wapômbên anên Nakadun atu ba madaluk hatôm atum dahalañ ma vakapô hatôm aen mayav atu ba habi kêdêkêdê. Hanañ aêntêk: ¹⁹ Yahayala môlônim kobom. Yahayala môlônim lemimhaviñ lôk ôêvhaviñ ma ôêv avômalô sa ba umiñ lôklokwañ iyom. Hadên môn ma môlô udum ku dokte, ma doñtom lêk môlô udum ku bên.

²⁰ ††Ma doñtom môlônim kambom te hêk ba yahadô. Avi te hatôm Jesebel hamô haviñ môlô. Yani hasau nena yani ma avi plopet te, ma doñtom yani anên abô halom yenañ nê ku ek nindum sek waliliñ lôk nejañ nôm takatu ba êv da hadên ngôk. Yani hadum kambom takên, ma doñtom môlô miñ ôêv yani vê ami! ²¹ Yahêv waklavôn ek yani ende kapô liliñ ba etak anên sek waliliñ, ma doñtom mi. Yani hadô. ²² Odañô! Tem yanêm lijiñ bên êndên yani lôk yanêm malaiñ bên êndên nê takatu ba idum sek haviñ yani ba miñ ele kapôlôñiñ liliñ ami. ²³ †Ma tem yanjik yani anên avômena pôpônô. Aên ba avômalô ôdôn êvhaviñ lôkthô tem neyala nena ya ôpatu ba yahayê avômalô kapôlôñiñ lôk iniñ auk. Ba tem yanêm vuli êndên môlô tomtom êtôm nôm takatu ba udum. ²⁴ Ma doñtom lêk yahêv ku doñtom iyom hadên môlô vi anên Taiataila atu ba miñ osopa yani anên abô ami. Lôk miñ oyala nôm atu ba elam nena, ‘Sadañ anên auk loj kapô’ ami. Ku êñ ma ²⁵ ††nôbalon unim auk loj endeba yatup am.

²⁶ Nê takatu ba lenjiñvidon ba miñ êv yak ami ma idum yenañ yalerhaviñ aleba hayô anên dañ, ma tem yanêm athên bên êndên thêlô ek neyabiñ avômalô pik lôkthô. ²⁷ ††Thêlô tem neja kôm aen ek neyabiñ avômalô pik lôklokwañ ba nimbi thêlô ba nipup nenanena êtôm uñ anôn. Wakamik bôk hêv athên bên hadên ya ba tem yandum aên iyom êndên thêlô. ²⁸ ††Ma tem yanêm vuliñ lôkbôk êndên thêlô imbiñ. ²⁹ Opalê atu ba lôk lêndôn ma endañô abô takatu ba Lovak Mather hanañ hadên avômalô ôdôn takatu ba êvhaviñ.”

Abô hi Saldis

3 ††Ma ôpên hanañ hathak loj bô nena, “Oto abô ni êndên añela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anên Saldis aêntêk:

Abô êntêk halêm anên ôpatu ba hayabiñ Wapômbên anên lovak mather baher vi ba lahavuju ma havalon vuliñ baher vi ba lahavuju. Ma yani hanañ aêntêk: Yahayala môlônim kobom. Avômalô eson nena môlô ômô lôkmala. Ma doñtom mi, môlô bôk oma yôv. ² Numbiyô! Môlônim ôêvhaviñ lêk habobo ema ba intu nobatho am loj ek malê nena môlônim

† 2:18 ALK 1:14-15 †† 2:20 1Kinj 16:31; 2Kinj 9:22 † 2:23 Sng 7:9; Jer 17:10; ALK 20:12-13 †† 2:25 ALK 3:11 †† 2:27 Sng 2:9 †† 2:28 ALK 22:16 ††† 3:1 ALK 1:4,16

ku ma volon oyañ hêk yenañ Wapômbên ma.

³ †Lemimimbi abô takatu ba bôk olañô ba ovalon. Ma node kapôlômim liliñ ba nodovak abô êñ vibiñ. Môlô miñ oviyô ami, ma tem yasôk êtôm anyô vani ba môlô noboloba.

⁴ ††Ma doñtom môlô naju iyom anên Saldis intu unim sôp mabuñ denañ. Unim kobom ma mavi ba intu embeñ yam ma hatôm noba sôp thapuk ba nomben imbiñ ya. ⁵ ††Nê takatu ba lenjiñvidon ba miñ êv yak ami tem nipuk sôp thapuk êtôm thêlô. Tem miñ yanêm thêlônin athên vê ênjêk kapyâ lôkmala ami ma mi. Tem yanañ êndên Wapômbên lôk anên añela nena, ‘Thêlô êñ ma yenañ.’ ⁶ Opalê atu ba lôk lêndôn ma endañô abô takatu ba Lovak Mather hanañ hadên avômalô ôdôn takatu ba êvhaviñ.”

Abô hi Piladelpia

⁷ ††Ma ôpên hanañ hathak loj bô nena, “Oto abô ni êndên añela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anên Piladelpia aêntêk:

Abô êntêk halêm anên ôpatu ba mather ma hanañ abô avanôn iyom. Yani hayabiñ Jusalem lukmuk anên badên abôlêk anên vovaleñ hatôm Devit bôk hayabiñ Jusalem bô anên. Yani hik vê ma miñ hatôm anyôla injik siñ ami. Ma yani hik siñ ma miñ hatôm anyôla injik vê ami. Yani hanañ aêntêk: ⁸ ††Yahayala môlônim kobom. Odañô. Yahik unyak abôlêk te vê ek môlô ma miñ hatôm anyôla injik siñ ami. Yahayala nena anêm lôklokwañ ma yaôna, ma doñtom môlô osopa yenañ abô ba miñ ôvôliñ dômim hathak yenañ athên ami. ⁹ †Sadañ anên avômalô takatu ba enañ nena thêlô ma Wapômbên anên avômalô Isael, ma doñtom mi, thêlô enañ abôyañ iyom. Tem yandom thêlô ba nêlêm ek nede venjiñdôn lêlô êndên môlô ma neyala nena yalerhaviñ môlô. ¹⁰ ††Môlô othak osopa yenañ abô balabuñ lôk umiñ lôklokwañ. Ba intu tem yayabiñ môlô mavi êndên waklavôn malaiñ atu ba tem esaê avômalô pik bên êntêk lôkthô. ¹¹ Tem yasôk kether. Nobalon unim nômkama anôn loj lôklokwañ ek anyô yañ miñ enja môlônim vuli ami.

¹² ††Nê takatu ba lenjiñvidon ba miñ êv yak ami tem yatak thêlô ek nimbitak êtôm yenañ Wapômbên anên unyak mather anên landiñ. Thêlô tem miñ netak ami. Ma tem yato yenañ Wapômbên anên athên lôk Wapômbên anên malak lôn anên athên nena Jusalem lukmuk êyôngêk thêlô. Malak êñ tem yenañ Wapômbên nêm anên leñ ba êndôk ba êlêm. Ma tem yato yenañ athên lukmuk êyôngêk thêlô imbiñ. ¹³ Opalê atu ba lôk lêndôn ma endañô abô takatu ba Lovak Mather hanañ hadên avômalô ôdôn takatu ba êvhaviñ.”

‡ 3:3 Mat 24:43-44; 1Te 5:2; ALK 2:5; 16:15 †† 3:4 Jut 23 ††† 3:5 Kis 32:32-33; Mat 10:32; Luk 12:8 †† 3:7 Ais 22:22 ††† 3:8 1Ko 16:9 †† 3:9 Ais 45:14; 49:23; 60:14; ALK 2:9 †† 3:10 Luk 21:19; 2Ti 2:12 ††† 3:12 Ais 62:2; 65:15; ALK 14:1; 21:2

Abô hi Laodisia

¹⁴ Ma ôpên hanan hathak lojbô nena, "Oto abô ni êndên anjela atu ba hayabin avômalô êvhavin anên Laodisia aêntêk:

Abô êntêk ma halêm anên ôpatu ba anên athên nena Avanôn Biñ. Yani ma anyô hamiñ lôklokwan ek hik Wapômbên anên nôm avanôn thô. Ma yani pik lo leñ sapên anên alañ. Ba hanan nena: ¹⁵ †Yahayala nôm takatu ba môlô othak udum ba môlô miñ vovañ mena thilibuñ la ami. Yalenhavin môlô vovañ mena thilibuñ la ma doñtom mi. ¹⁶ Môlô vovañ dokte ma thilibuñ dokte iyom ba yahadô. Ba intu tem yambululup môlô vê ende yavenbôlêk. ¹⁷ ††Môlô othak onan nena, 'Ya anyô valuseñ bên ma ya anyô lôkmanjgin ba yada hatôm.' Ma doñtom môlô ôthôn paliñ nena môlô kapôlômim daluk kambom! Alikak-nena, môlô avômalô thavuthiñ ma malemim pusip ba ômô kôlôlôn. ¹⁸ †Yahanan ek môlô nônmê vuli yenañ gol atu ba êbôk hamô atum ba mavi ek numbitak lôkmanjgin. Ma nônmê vuli sôp thapuk ek nupuk ek miñ mama esak lemvimpopam ami. Ma nônmê vuli yak thôk ek êndôk malemim daluk ek ôngô tak. ¹⁹ ††Takatu ba yalenhavin i ma yahayanda thêlô ma yahêv vovañ hadên i ek nedañ abô. Aên ba môlô nôngwêk lêlê ek node kapôlômim liliñ.

²⁰ ††Odañô. Yahamiñ unyak abôlêk ba yahapididiñ. Ma ôpatu ba halañô ya ba hik unyak abôlêk vê, ma tem yayô kapô ba yana ek yanjan nôm imbiñ yani ma enjan nôm imbiñ ya. ²¹ Nê takatu ba leñjvidon ba miñ êv yak ami tem yatak i nêmo yenañ loj yahayabin avômalô imbiñ ya, hatôm ya bôk lovak yôv ma yahamô haviñ Wakamik hamô anên loj hayabin avômalô. ²² Opalê atu ba lôk lëndôn ma endañ abô takatu ba Lovak Mathen hanan hadên avômalô ôdôn takatu ba êvhavin."

Anyô Bên lôk anên loj hayabin avômalô

4 ††Vêm ma yahayê hathak lojbô ma unyak abôlêk anên malak leñ ida bôk hakyav ba hamiñ. Ma venbôlêk atu ba bôk yahalañô hatôm lavuak hanan hadên ya, "Osak ba ôlêm ek yanjik nôm takatu ba tem imbitak ember yam thô êndên o." ² ††Ketheñ oyan ma Lovak Mathen anên lôklokwan hawa ya ba yahayê Anyô Bên anên loj hayabin avômalô hamô malak leñ ba anyô te hayô hamô. ³ †Ma ôpên anên kupik habi kêdêkêdê hatôm valu te anên athên nena jaspalôk valu thalalen te anên athên nena konilian. Ma okthenjulin te hawê haven Anyô Bên êñ anên loj hayabin avômalô ba habi deda hatôm valu sanjek atu ba elam nena emelal. ⁴ †Anyô Bên anên loj hayabin avômalô hamô ma avaka hatôm 24 iniñ loj êmô eyabin avômalô hawê haven ba hathan sin. Ma iniñ sôp ma thapuk ma kin iniñ kulun epesan hathak gol hamô

† 3:15 Lom 12:11 †† 3:17 Luk 12:21; 1Ko 4:8 † 3:18 Ais 55:1 †† 3:19 1Ko 11:32; Hib 12:6; ALK 2:5 †† 3:20 Jon 14:23 ††† 4:1 ALK 1:1,10 ††† 4:2 Ais 6:1 † 4:3 Ese 1:28 †† 4:4 ALK 3:18

leñjkadôk. ⁵ †††Damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôk-lala halêm anên Anyô Bên anên loj hayabin avômalô. Ma Anyô Bên anên loj vima ma atum lam bahen vi ba lahavuju hathan hamô. Ma atum takên ma Wapômbên anên lovak mathen bahen vi ba lahavuju. ⁶ ††Ma Anyô Bên anên loj êñ vima ma nômlate hatôm ngwêk hêk ma mabuñ mavi anôn hatôm liyali.

Ma yahayê nôm lôkmala ayova êmô malêvôn ba êwê even Anyô Bên anên loj. Nôm lôkmala ayova atu ba êmô ma maleñdaluk hêk leñjvinkupik lôkthô, hêk maleñ ba dômiñ haviñ. ⁷ ††Nôm lôkmala môñ ma hatôm avuñ laion, ma yan haven yam hatôm bokmanjkaomalô. Ma te lu thohavloma hatôm anyô. Ma te ayova hatôm menak jen hayovak haven. ⁸ ††Nôm lôkmala ayova takên tomtom iniñ banik bahen vi ba lahavute ma maleñ hêk leñjvinkupik lôkthô viyaiñ ba vikipô. Wak lo bôlôvôn sapên ma enan nena,

"Mathen, mathen, mathen.

Wapômbên Lôklokwan Anôn ma anyô mathen.

Yani bôk hamô, ma lêk hamô, ma tem êsôk."

⁹ Nôm lôkmala takên ethak êv athên lôkmanjgin hadên yani lôk enan nena yani ma Anyô Bên lôk êv leñjmavi hadên ôpatu ba hamô Anyô Bên anên loj hayabin avômalô ba hamô lôkmala hatôm wak nômbên intu sapên. Thêlô idum aên, ¹⁰ ††ên ma avaka 24 takatu êv yak êlôk êk Anyô Bên atu ba hamô anên loj hayabin avômalô ma, ma êv yen hadên ôpatu ba hamô hatôm wak nômbên intu sapên. Thêlô etak iniñ kulun gol halôk hamô Anyô Bên anên loj hayabin avômalô ma enan,

¹¹ "Anyô Bên iyom intu yêlôaniñ Wapômbên.

O iyom hatôm onja deda lôkmanjgin lôk athên bên ma lôklokwan ek malê nena o iyom hopenan nômkama lôkthô.

Ma nômkama lôkthô habitak ba hamô ek malê nena oda lemhavin."

Boksipsip Nakadun hawa kapya

5 †††Ma yahayê ôpatu ba hamô anên loj hayabin avômalô. Ma havalon kapya lôku bên te hêk ban vianôn. Ba eto abô hêk vi ba vi. Ma ik sin hathak nôm tôktôk bahen vi ba lahavuju. ² Ma yahayê anjela lôklokwan te halam kaêk bên, "Opalê te hatôm nêmo nômo tôktôk vê ba ekak kapya êntêk?" ³ Ma doñtom anyôla te anên leñ mena pik mena pik kapô la miñ hatôm ekak kapya êñ ba ênjê kapô ami. ⁴ Ba intu yahalañ ba yahalañ ek malê nena miñ êpôm anyô late ek ekak kapya êñ ba ênjê kapô ami. ⁵ †††Ma doñtom avaka takatu te hanan hadên ya, "Asên dô. Nôngô avuñ laion atu ba habitak anên ôdôn Juda. Êñ ma su lukmuk atu ba habiluk anên Devit. Bôk hik vovak ba hamô lu ba intu hatôm nêmo nômo tôktôk bahen vi ba lahavuju takên vê ma ekak kapya êñ."

††† 4:5 Ese 1:13; Sek 4:2; ALK 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 †† 4:6 Ese 1:5-10,22; 10:14 ††† 4:7 Ese 1:10; 10:14 †† 4:8 Ais 6:2,3; Ese 1:18; 10:12 †† 4:10 ALK 19:4 ††† 5:1 Ais 29:11; Ese 2:9-10 ††† 5:5 Stt 49:9; Ais 11:1,10; ALK 22:16

⁶ †Ma yahayê Boksipsip Nakaduñ te hamiñ ba anêñ pôpô hêk inañ bôk ik vônô. Yani hamiñ Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô ba hamiñ malêvôn ek nôm lôkmala ayova atu lôk avaka takatu. Anêñ yakik baherñvi ba lahavuju †† ma madaluk baherñvi ba lahavuju. Madaluk takêñ ma Wapômbêñ anêñ lovak matherñ baherñvi ba lahavuju atu ba bôk hêv hi pik lôkthô. ⁷ Ma Boksipsip Nakaduñ hi hawa kapyâ hêk ôpatu ba hamô anêñ loj hayabiñ avômalô ban vianôn. ⁸ *Yani hawa kapyâ yôv ma nôm lôkmala ayova atu lôk avaka 24 takatu êv yak halôk biñ hêk Boksipsip Nakaduñ ma. Tomtom ewa yeñ gita ma uñ gol yaôna lôk kamunj êbôk ba ôv mavi hamô kapô ba hayô abôlêk siñ. Atum yova lôk ôv mavi êñ ma avômalô matherñ iniñ mek. ⁹ ††Ma thêlô êv yeñ lukmuk te aêntêk,

“O iyom hatôm onja kapyâ ba okak ma nêñ nôm tôktôk vê ek malê nena bôk ik o vônô ba hathak anêñ thalalenj ma hôêv avômalô vuli.

Oda hôêv avômalô ôdônj lomaloma lôk abô lomaloma ma leñvijkupik lomaloma lôk pik lomaloma sapêñ vuli ek hôêv hadêñ Wapômbêñ.

¹⁰ ††Hudum thêlô ibitak alalôaniñ Wapômbêñ anêñ avômalô takatu ba nêñ anêñ loj lôklijyak kapô lôk nindum anêñ ku nêmbôk da. Ma tem nêtom kiñ ba neyabiñ avômalô pik.”

Thêlô êv yeñ hadêñ Boksipsip Nakaduñ

¹¹ †††Ma yahayê hathak loj bô ma yahalanjô añela lubunlubun ba dumsêlê mi. Thêlô êwê lawê Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô lôk nôm lôkmala ayova atu ma avaka takatu. ¹² Ma elam lôklala bêñ aêntêk,

“Boksipsip Nakaduñ atu ba ik vônô ma yani hatôm enja lôklokwanj bêñ lôk nômkama bêñ lôk auk bêñ lôk lôklijyak bêñ lôk athêñ bêñ lôk deda lôkmanjijñ lôk leñijmavi bêñ.”

¹³ Ma yahalanjô nôm lôkmala lôkthô anêñ malak leñ lo leñlêvôn ma pik lo pik kapô ma ñgwêk lo ñgwêk kapô sapêñ êv yeñ aêntêk,

“Anyô Bêñ atu ba hamô anêñ loj hayabiñ avômalô lôk Boksipsip Nakaduñ thai neja leñijmavi bêñ lôk athêñ bêñ lôk deda lôkmanjijñ lôk lôklokwanj bêñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.”

¹⁴ Ma nôm lôkmala ayova atu enañ, “Avanôn biñ”. Ma avaka takatu êv yak halôk biñ ma êv yeñ.

Boksipsip Nakaduñ hakyav kapyâ anêñ nôm tôktôk vê

⁶ †††Ma yahayê Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te mônj vê. Ma yahalanjô nôm lôkmala ayova takatu te halam kaêk hatôm kakalu ba hanañ, “Ôlêñ yaiñ ek nu pik.” ² †††Ma yahayê bokhos thapuk te ma anyô te hayô hamô ba havalonj lunak lokwanj. Ma êv kiñ iniñ kulunj hadêñ yani. Ma hawa anêñ bok ma hi

pik hatôm anyô vovak laik te ek injik vovak ba êmô vovak sapêñ lu.

³ Yôv ma Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te ju ma nôm lôkmala te ju hanañ, “Ôlêñ yaiñ ek nu pik.”

⁴ Ma bokhos thalalenj te hale yaiñ. Ma êv athêñ hadêñ ôpatu ba hayô hamô ek ni pik ba nêñ avômalô pik sapêñ iniñ kapôlônijñ mavi vê ek nijik i vônô mayaliv. Ma êv biñ vovak bêñ te hadêñ yani.

⁵ Vêñ ma hakyav nôm tôktôk te lô vê ma yahalanjô nôm lôkmala te lô hanañ, “Ôlêñ yaiñ ek nu pik.” Ma yahayê bokhos loñgavu te ma ôpatu ba hayô hamô ma havalonj skel ek enja nôm anêñ malaiñ. ⁶ Ma yahalanjô abô te halêñ anêñ nôm lôkmala ayova atu malêvôn ba hanañ, “Nu undum ba bôm bêñ imbitak pik. Anyô hadum ku wak daluk te ma anêñ vuli dokte aêntêk: wit êtôm kilo doñtom mena bali êtôm kilo lokwanj. Ma doñtom miñ umbulijñ alokwanj lêñlêñ lôk yak waiñ ami.”

⁷ Yani hakyav nôm tôktôk te ayova vê ma yahalanjô nôm lôkmala te ayova hanañ, “Ôlêñ yaiñ ek nu pik.”

⁸ ††Ma yahayê bokhos mayav hatôm ñê ñama iniñ kupik. Ma ôpatu ba hayô hamô ma anêñ athêñ nena, “Ñama” ma “Ñê Ñama Iniñ Loj” havenj yani yam. Ma êv athêñ hadêñ thai ek ini pik ba nijik ñê pik ôdônj te ayova vônô esak biñ vovak lôk bôm bêñ ma lijiñ bêñ lôk alim kamunj kambom lomaloma.

⁹ Boksipsip hakyav nôm tôktôk te baherñvi vê ma yahayê ñê ñama dahôlônijñ hamô loj êbôk da vibijñ anêñ malak leñ. Thêlô ma ñê takatu ba bôk êvhaviñ Wapômbêñ ba enañ anêñ abô bêñ ba ik i pônôn. ¹⁰ Ma elam lôklala nena, “Pik anêñ alañ Wapômbêñ, o ma anyô matherñ ma honañ abô avanônj iyom. Anjê am ka tem nêñ vuli viyanj êndêñ avômalô pik takatu ba ik yêlô vônô?” ¹¹ †††Êñ ma hêv sôp thapuk daim tomtom hadêñ i ma hanañ nena, “Nômô yaô dokte vêmam endeña nijik môlôviyanj takatu ba idum yenañ ku vônô imbiñ am. Thêlô ik sapêñ atu ba yahatak, êñ ma tem yandum abô.”

¹² †††Ma yahayê ma Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te baherñvi ba lahavute vê. Ma duvianj bêñ te hêv ma wak habitak loñgavu hatôm sôp êkôk ek ñê ñama. Ma ayôn anêñ lêlêyanj habitak thalalenj. ¹³ †††Ma vuliñ leñ êv yak halôk pik hatôm yaviñ hayuv ba alokwanj va hagelelonj halôk pik. ¹⁴ †††Ma leñ havuvi i ketherñ oyanj hatôm ivuvi yêm. Ma dumlolê lôk ñgavithôm sapêñ etak iniñ loj.

¹⁵ †††Ma pik iniñ kiñ lôk iniñ ñê bêñbêñ lôk ñê vovak laik lôk ñê lôk nômkama bêñ lôk ñê lôklokwanj lôk ñê idum ku êmô alañsi vibijñ lôk ñê takatu ba alañsi mi, thêlô sapêñ ekopak êmô loj abyanj lôk valu abyanj anêñ dumlolê. ¹⁶ †††Ma thêlô enañ hadêñ dumlolê lôk valu nena, “Nôsô êyômô yêlô ba nubunj yêlô êñjêk Anyô Bêñ atu ba hamô anêñ loj hayabiñ avômalô malenj lôk Boksipsip Nakaduñ anêñ lamaniñ. ¹⁷ †††Thai

† 5:6 Sek 4:10; Jon 1:36; ALK 13:8 †† Yakik baherñvi ba lahavuju êñ hik thô nena yani ma anyô lôklokwanj kambom. † 5:8 Sng 141:2; ALK 8:3-4 †† 5:9 Sng 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 †† 5:10 Kis 19:6; Ais 61:6; ALK 1:6; 20:6 ††† 5:11 Dan 7:10; Hib 12:22 ††† 6:1 ALK 4:6; 5:1 † 6:2 Sek 1:8; 6:1-6

†† 6:8 Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; 14:21 ††† 6:11 ALK 7:9,13; 19:14 ††† 6:12 Mat 24:29; Ap 2:20; ALK 8:12; 11:13; 16:18 ††† 6:13 Ais 34:4 †† 6:14 ALK 16:20 ††† 6:15 Ais 2:10,19,21 ††† 6:16 Luk 23:30 ††† 6:17 Jol 2:11; Mal 3:2

iniñ waklavôn leñjmanij bêt atu lêk halêm ba opalê te hatôm iminj loj sij am? Milôk.”

Ekavu Wapômbên anêñ lêlêyan hayô hêk Israël hatôm 144,000

7 [†]Vêm ma yahayê aŋela ayova iminj pik êntêk êñ anêñ sajanênj ôdôn dan ayova. Thêlô iminj pik ayova atu iniñ lovak sij ek lovak miñ iyuv embeñ pik mena ngwêk mena alokwanj ami. ² Ma yahayê aŋela yan haviyô anêñ loj wak hathak ma hawa Wapômbên Lôkmala anêñ tinde nekavu lêlêyan esak ba halêm. Ma halam kaêk lôklokwanj hi ek aŋela ayova atu ba ewa athên ek nimbunij pik lo ngwêk. Ba hanañ nena, ³ ^{††}“Miñ numbulij pik lo ngwêk ma alokwanj ami ende ba yêlô nakavu lêlêyan êyôngêk alalôaniñ Wapômbên anêñ nê ku luvônij am.” ⁴ [†]Ma yahalañô ekaturj nê takatu ba ekavu lêlêyan hayôhêk i ma hatôm 144,000 anêñ Israël anêñ ôdôn laumiñ ba lahavuju takatu. ⁵ Aên ba Juda anêñ ôdôn hatôm 12,000. Ma Luben anêñ 12,000. Ma Gat anêñ 12,000. ⁶ Ma Asel anêñ 12,000. Ma Naptali anêñ 12,000. Ma Manasa anêñ 12,000. ⁷ Ma Simeon anêñ 12,000. Ma Livai anêñ 12,000. Ma Isaka anêñ 12,000. ⁸ Ma Sebulun anêñ 12,000. Ma Josep anêñ 12,000. Ma Benjamin anêñ 12,000. Thêlô lôkthô ma ekavu lêlêyan êñ iyom.

Avômalô lubunlubunj lôk kwêv thapuk

⁹ Vêm ma yahayê hathak loñbô ma avômalô lubunlubunj anêñ pik lomaloma lôk ôdôn lomaloma lôk leñvinkupik lomaloma lôk abô lomaloma sapênj iminj Anyô Bêt anêñ loj hayabij avômalô lôk Boksipsip Nakadun ma. Miñ hatôm nekaturj i ami. Thêlô ik kwêv daim thapuk lôk evalonj nôkyalô thanjan hamô bahenij. ¹⁰ ^{††}Ma elam kaêk lôklokwanj ba enañ, “Wapômbên intu hamô Anyô Bêt anêñ loj hayabij avômalô lôk Boksipsip Nakadun iyom intu êv avômalô bulubij.”

¹¹ Ma aŋela takênj lôkthô iminj êwê evenj Anyô Bêt anêñ loj hayabij avômalô lôk avaka takatu lôk nôm lôkmala ayova atu. Ma thêlô êv yak halôk malenij hêk Anyô Bêt anêñ loj hayabij avômalô ma êv yeñ hadênj Wapômbên. ¹² ^{††}Ba enañ, “Avanônj. Leñmavi bêtj lôk deda lôkmanjijj lôk auk bêtj lôk mavi anônj lôk athên bêtj lôk lôklokwanj lôk lôklinyak ni êndênj alalôaniñ Wapômbênj êtôm wak nômbênj intu sapênj. Avanônj.”

¹³ Ma avaka takatu te hanañ hik ya lij nena, “Nê lôk sôp thapuk takêntêk ma nê alêla ba êlêm anêñ êsê?” ¹⁴ ^{†††}Ma yahananj hadênj yani, “Yenanj anyô bêtj, oda hoyala.” Ma yani hanañ hadênj ya, “Thêlô ma nê takatu ba bôk etak Malaiñ Bêtj ba ithik iniñ kwêv halôk Boksipsip Nakadun anêñ thalalenj ba intu iniñ kwêv ma habitak thapuk. ¹⁵ Aên ba thêlô iminj Anyô Bêt anêñ loj hayabij avômalô ba idum anêñ ku wak ba bôlôvônj iminj anêñ unyak mathenj. Ma ôpatu ba hamô Anyô Bêt anêñ loj êñ tem imbi anêñ unyak êyôngêk thêlô vôn ¹⁶ ^{†††}ek thêlô miñ nema kisi ami ma miñ nesakmu-

† 7:1 Jer 49:36; Dan 7:2 †† 7:3 Ese 9:4,6; ALK 9:4 † 7:4 ALK 14:1,3 †† 7:10 ALK 5:6-7 †† 7:12 ALK 5:12 ††† 7:14 Dan 12:1; Mat 24:21 ††† 7:16 Ais 49:10

niñ ami lôk wak miñ esanj i ami ma vovanj la miñ êmbôk i ami. ¹⁷ [§]Boksipsip Nakadun atu ba hamiñ Anyô Bêt anêñ loj malêvônj tem imbitak thêlônij alanj ma tem endom thêlô ba ni nãñ lôkmala anêñ loj. Ma tem Wapômbênj esav thêlô malenij thôk vê.”

Nôm tôktôk bahenji ba lahavuju

8 Yôv ma Boksipsip Nakadun hakyav nôm tôktôk bahenji ba lahavuju takatu te vê ma malak leñ lêk taktij hatôm wakma te vi. ² Vêm ma yahayê aŋela bahenji ba lahavuju takatu ba iminj Wapômbênj ma. Ma êv lavuak bahenji ba lahavuju hadênj thêlô.

³ ^{§†}Ma aŋela yan halêm hamiñ loj êbôk da ba havalonj uñ yaônate atu ba epesanj hathak gol ek nêmbôk nôm ôv mavi êndôk. Ma nôm ôv mavi bêt anônj êv hadênj yani ek yani etak êyômô avômalô mathenj iniñ mek takatu ba hamô loj êbôk da epesanj hathak gol ba hamô habobo Anyô Bêt anêñ loj hayabij avômalô. ⁴ Ma nôm ôv mavi takatu anêñ yova haviñ avômalô mathenj iniñ mek hatak aŋela êñ banj ba hi daku ek Wapômbênj. ⁵ ^{§††}Ma aŋela havalonj uñ yaô êñ ba hawa atum êbôk da halôk kapô ma habi halôk pik. Êñ ma kakalu lôk damak bêtj hik mayaliv ma duvianj bêtj hayôkwiñ.

Lavuak bahenji ba lahavuju

⁶ Ma aŋela bahenji ba lahavuju takatu ewa iniñ lavuak bahenji ba lahavuju ba epesanj i ek niyuv.

⁷ ^{§†}Aŋela mônj hayuv anêñ ba halanj. Êñ ma ôthôm valokwanj hatôm ais lôk atum hathak donjom haviñ thalalenj ba ibi halôk pik ma atum hathanj pik ôdônj te lô ma alokwanj lôk kamunj buênj lôkthô.

⁸ Ma aŋela te ju hayuv anêñ ba halanj ma nômlate hatôm atum hathanj dumlolê bêtj te ba ibi halôk ngwêk. Ma ngwêk ôdônj te lô habitak thalalenj. ⁹ Ma nômkama lôkmala takatu ba êmô ngwêk buênj lôkthô ema, ma yeñ loj êñ lôkthô kambom.

¹⁰ ^{§††}Ma aŋela te lô hayuv anêñ ba halanj ma vulij bêtj te hêv yak anêñ leñ ba hathanj inanj atum abij. Ma hêv yak halôk nãñ lôk kasukthôm ôdônj te lô. Vulij êñ anêñ athênj nena ‘Manij’ ba intu nãñ sapênj anêñ ôdônj te lô habitak manij kambom anônj. Ma avômalô bêtj anônj inum nãñ êñ ba ema ek malê nena nãñ lêk habitak manij kambom.

¹² ^{§†}Ma aŋela te ayova hayuv anêñ ba halanj ma wak anêñ deda ôdônj te lô lôk ayôn anêñ deda ôdônj te lô lôk vulij ôdônj te lô miñ ibi deda ami. Wak lo bôlôvônj anêñ ôdônj te lô momanjiniñ bêtj hêk.

¹³ ^{§†}Ma yahayê hamiñ ma yahalañô menak jeñ hayovak havenj leñlêvônj ma halam kaêk, “Malaiñ, malaiñ, malaiñ tem êpôm avômalô pik ek malê nena aŋela lokwanjlo eyabij denanj ba tem niyuv iniñ lavuak kethenj.”

§ 7:17 Sng 23:2; Ais 25:8; ALK 21:4 † 8:3 Kis 30:1-3; ALK 5:8 †† 8:5 Kis 19:16-19; Wkp 16:12; ALK 11:19; 16:18 † 8:7 Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 †† 8:10-11 Jer 9:15 † 8:12 Ese 32:7; ALK 6:12-13 † 8:13 ALK 9:12; 11:14

Ajela te baherivi hayuv lavuak

9 †Ma ajela te baherivi hayuv anên lavuak. Ma yahayê vulin te hêv yak anên lej ba habup pik. Ma êv ku neyabiñ Viv atu anên abôlêk anên vovaleñ hadên vulin êñ. 2 ††Ma hakyav Viv abôlêk vê ma atum yova bên habitak anên Viv abyañ êñ ba hatôm atum dahaya bên te. Ma Viv anên yova hava wak lo lej loj sinj ba habitak momañiniñ kambom. 3 Ma atum yova êñ habitak lôk kôm sopek ba halôk pik. Ba êv lôklokwañ hadên thêlô hatôm dangaviñ pik anên lôklokwañ. 4 †Ma enañ hadên thêlô nena, "Miñ numbuliñ kamuñ lomaloma lo alokwañ ami. Ma numbuliñ nê takatu ba Wapômbên anên lélêyañ miñ hayôhêk thêlô luvôñiñ ami." 5 Miñ êv thêlô ek nijik anyô vônô ami, ma nêném vovañ bên iyom êtôm ayôn baherivi. Ba iniñ vovañ êñ hatôm dangaviñ layuk habi anyô ba vovañ kambom. 6 ††Wak takên ma avômalô idum ek nema ma doñtom ñama hêv i vê hêk thêlô. Ba miñ ema ami.

7 †Ma kôm takên êpôpêk i hatôm bokhos ba epesañ i ek nijik vovak. Thêlôniñ maleñiñ hatôm anyô ma leñiñkadôk ma êkôk nômlate hatôm kuluñ kiñ ba epesañ hathak gol. 8 †††Ma thêlôniñ leñiñkadôk ñaur hatôm avi iniñ ma venjibôlêk yakik hatôm avuñ laion abôlêk yakik. 9 †††Ma thêlôniñ bôbônjiñ hatôm moko epesañ hathak aej. Ma thêlôniñ banik pôk ba diñdiñ bên hatôm yeñ vovak takatu ba bokhos êvôv. 10 Ma iniñ leñyuk ma hatôm dangaviñ ba iniñ lôklokwañ hamô leñyuk takên ba ibi anyô hathak ma tem nêném vovañ bên êndên i êtôm ayôn baherivi. 11 Ma iniñ kiñ te hayabiñ thêlô ba yani ma Viv anên ajela. Anên athên hathak abô Hiblu nena, "Abadon" ma hathak abô Glik nena, "Apolon". Ma athên êñ anên ôdôn nena "Anyô Habuliñ Nômka Sápêñ".

12 Malaiñ môñ hale ba hi, ma doñtom malaiñ ju tem embenj yam.

Ajela te baherivi ba lahavute hayuv lavuak

13 Ma ajela ali baherivi ba lahavute hayuv anên lavuak ba halañ ma yahalañ abô te halêm anên loj êbôk da anên sañanên dañ ayova. Loj êbôk da êñ epesañ hathak gol ba hamiñ Wapômbên ma. 14 Abô êñ hanañ hadên ajela ali baherivi ba lahavute atu ba hawa lavuak nena, "Opole ajela ayova takatu ba bôk ekak i loj ba êmô ñañ bên Yupletis vê ek ini." 15 Êñ ma epole ajela ayova êñ ek nijik avômalô pik ôdôn te lô pôpônô. Wapômbên bôk hakak i loj ek neyabiñ sondabên lôk ayôn ma wakma atu ba lêk habitak ek nindum iniñ ku êñ. 16 Yahalañ nê vovak takatu ba êyô êmô bokhos ma lubuñlubuñ hatôm 200 milion.

17 Êntêk ma nôk takatu ba yahatulak ba yahayê nena bokhos lôk nê takatu ba êyô êmô bokhos takên. Thêlôniñ moko bôbônjiñ anên lélêyañ hatôm atum ba bôsôk lôk mayav hatôm solpa. Ma bokhos takên iniñ leñiñkadôk hatôm avuñ laion iniñ leñiñkadôk. Ma

† 9:1 ALK 20:1 †† 9:2 Stt 19:28; Kis 10:12-15; Jol 2:2,10 †
9:4 ALK 7:3 †† 9:6 Jop 3:21; Jer 8:3 †† 9:7 Jol 2:4 ††† 9:8 Jol
1:6 ††† 9:9 Jol 2:5

atum lôk atum yova ma valu vovañ solpa hale venjibôlêk kapô ba hi. 18 Nôm malaiñ lô êñ hale venjibôlêk ba hik avômalô ôdôn te lô lôkthô vônô. 19 Bokhos iniñ lôklokwañ ma hamô venjibôlêk lôk leñyuk. Thêlôniñ leñyuk ma hatôm umya ma umya takên iniñ leñiñkadôk ethak êv vovañ hadên avômalô. 20 †Ma avômalô nômbên atu ba malaiñ lô êñ miñ hik i vônô ami ma evaloñ iniñ kambom lomaloma takatu loj. Thêlô êv yeñ hadên ngôk takatu ba epesañ hathak gol lo seleva ma aej mayav lôk valu ma alokwañ. Ngôk takên ma miñ hatôm nêgê tak lo nedañ abô ma nember ami. 21 Lôk miñ etak iniñ kobom ik anyô vônô lôk êbôk siniñ ma idum sek waliliñ lôk iniñ vani ami.

Ajela lôk kapy yaônate

10 Ma yahayê ajela lôklokwañ yañ halôk ba halêm anên lej. Ba havuliv i hathak buliv lôk oktheñuliñ hêk wakadôk. Ma thohavloma hatôm wak. Ma va luvi hatôm atum hathañ hamô alokwañ daim. 2 Ma yani havalonj kapy yaônate ba hakak hêk bañ. Ma havakselap ba va vianôn hayô hamiñ ngwêk ma viker hamiñ pik. 3 Ma yani halam kaêk hatôm laion te halañ. Yani halam, êñ ma kakalu baherivi ba lahavuju enañ abô. 4 ††Yahalañ kakalu baherivi ba lahavuju enañ abô, êñ ma yahadum ek yato. Ma doñtom yahalañ abô halêm anên lej nena, "Miñ oto kakalu iniñ abô êñ ami ma ênjêk oda anêm auk iyom."

5 †††Êñ ma ajela atu ba hamiñ ngwêk lo pik hêv bañ vianôn hathak lej. 6 Ma havak balabuñ hathak ôpatu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbên intu sâpên ba hapesañ pik lo lej ma ngwêk lôk nômkama sâpên anên athên. Ba hanañ nena, "Wakma lêk habobo anên dañ. 7 †††Ajela te baherivi ba lahavuju hayuv anên lavuak, êñ ma Wapômbên anên abô lôk kup tem anên dañ êtôm bôk ba hanañ hadên anên nê ku plopet."

8 Ma yahalañ abô atu ba halêm anên lej hathak loj bô nena, "Nu ek ajela atu ba hayô hamiñ ngwêk lo pik ek onja kapy atu ba bôk ekak hêk bañ."

9 †††Êñ ma yaha hadên ajela êñ ma yahanañ ek nêm kapy yaôna êñ êlêm. Ma hanañ hadên ya nena, "Onja ba nonjwañ. Tem vasiñ mavi êtôm bio thôk êmô vem-bôlêk, ma doñtom tem eyelañ lemsoam ba maniñ kambom." 10 Êñ ma yahawa kapy yaôna êñ ba yahan ba hamô yavenjibôlêk ma vasiñ mavi hatôm bio thôk. Ma doñtom yahatôkwên ma yalensoam maniñ kambom. 11 Vêm ma yani hanañ hadên ya, "Nu onañ abô plopet esak nôk takatu ba tem êpôm avômalô kupik lomaloma lôk pik lomaloma lôk abô lomaloma lôk iniñ kiñ sâpên esak loj bô."

Wapômbên anên anyô ju atu ba enañ anên abô

11 ††Ma ajela te hêv kôm êv dôñ nômkama hathak hadên ya. Ma hanañ, "Nu otak ênjêk Wapômbên anên unyak matherj lôk loj êbôk da lôk avômalô takatu ba êmô kapô ek nôñgô nena anên daim vithê.

§ 9:20 Sng 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; ALK 16:9,11 †† 10:4
Dan 12:4,9 ††† 10:5 Lo 32:40; Dan 12:7 †† 10:7 Amo 3:7 †††
10:9 Ese 2:8-3:3 †† 11:1 Ese 40:3; Sek 2:1-2

²†Ma donjom miñ otak ênjêk unyak mathen anên pik-lêvôn ami ek malê nena loj ên ma Wapômbên hêv hadên nê loj buyan. Thêlô tem nembak unyak mathen Jelusalem pesa êtôm ayôn 42. ³ Ma tem yanêm yenañ anyô ju ba thai neba kwêv kapôlônij malaiñ ma neja yenañ abô ba ini nenañ bên êtôm wak 1,260.”

⁴††Anyô ju ên êtôm alokwan oliv ju atu lôk atum lam ju atu ba imiñ pik anên alañ thohavloma. ⁵†Ma anyôla hadum ek injik thai, ên ma tem atum ende thaivenjibôlêk ba esañ ôpên vônô. Avanôn biñ, avômalô takatu ba idum ek nimbuliñ thai tem nema aên iyom. ⁶††Anyô ju ên enañ Wapômbên anên abô, ên ma thai iniñ lôklokwan hêk ek nenañ ba ôthôm mi lôk njan imbitak thalalen ma malaiñ lomaloma imbitak pik êtôm thai iniñ lenjinhavin.

⁷††Thai idum ku enañ Wapômbên anên abô yôv ma alim bomañ atu ba hathak halêm anên Viv atu kapô tem êyô ba injik vovak êndên thai ba embak thai pesa ba nema. ⁸††Ma thai iniñ kupik tem ênjêk malak bên anên lojôndê bên. Malak lôñ ên anên athên kapô ma Sodom lo Ijip, loj ên bôk ik iniñ Anyô Bên vônô hathak alovalañsin. ⁹ Ma avômalô lenjinkupik lomaloma lôk ôdôn lomaloma lôk abô lomaloma lôk pik lomaloma sapên tem nêlêm nêgê anyô ju ên iniñ kupik hêk lojôndê êtôm wak daluk lô ma wata te imbiñ. Êtôm bôk enañ nena miñ hatôm nedav i ami. ¹⁰ Ma avômalô pik tem lenjinhavin lôk lêlô ma nêlêm nômkama êndên i ek malê nena plopet ju atu ba êv malaiñ hadên thêlô lêk ema.

¹¹††Ma donjom wak lô lôk wak te viyañ haviñ hale ba hi, ma Wapômbên hayuv auk lôkmala halôk thai ba thai iviyô imiñ. Ma avômalô êyê thai ba êkô kambom. ¹²†Ma kaêk lôklokwan anên lenj hanañ hadên thai, “Nosak ba nôlêm.” Ên ma thai ethak ba i lenj ma buliv hava thai sin ba nê takatu ba bôk ik vovak hadên thai imiñ ba êyê. ¹³††Kethen oyañ ma duviañ bên te hayô ba habuliñ malak lôñ ôdôn te laumiñ ba hik avômalô hatôm 7,000 vônô. Ma avômalô vi atu ba êmô lôkmala êkô kambom ba êv athên lôkmanjij hadên Wapômbên anên lenj.

¹⁴††Malaiñ te ju hale ba hi yôv. Ma malaiñ te lô tem êyô kethen.

Anjela te baherji ba lahavuju hayuv lavuak

¹⁵††Ma anjela te baherji ba lahavuju hayuv anên lavuak ba halañ ma kaêk bên anôn halêm anên lenj ba elam aêntêk, “Pik lêk hamô Anyô Bên lôk anên Kilisi baherjiñ ma Anyô Bên tem eyabiñ wak nômbên intu sapên.”

¹⁶ Ma avaka 24 takatu ba êmô iniñ loj eyabiñ avômalô hamô Wapômbên thohavloma êkôm ba malen halôk ma êv yerj hadên Wapômbên. ¹⁷ Ma enañ,

† 11:2 Luk 21:24; ALK 13:5 †† 11:4 Sek 4:3,11-14 †† 11:5 2Sml 22:9; Sng 97:3 †† 11:6 Kis 7:17-20; 1Sml 4:8; 1Kinj 17:1 †† 11:7 Dan 7:21; ALK 12:17; 13:7; 17:8 ††† 11:8 Luk 13:34 ††† 11:11 Ese 37:5,10 † 11:12 2Kinj 2:11 †† 11:13 ALK 6:12; 16:18 ††† 11:14 ALK 9:12 †† 11:15 Kis 15:18; Sng 10:16; Dan 2:44; 7:14

“Anyô Bên Wapômbên Lôklokwan Anôn, lêk hômô ma sêbôk oda hômô aên. Mavi anôn ek lêk hoyabiñ nômkama sapên hathak anêm lôklokwan.

¹⁸††Avômalô daluk lenjmanij ek o, ma donjom anêm lemmaniñ lêk hayô. Anêm waklavôn hayô ek undum abô ek avômalô nãma.

Ên ma tem nêm iniñ vuli mavi êndên anêm nê ku plopet lôk anêm avômalô mathen takatu ba elañ anêm abô, avômalô bên lôk avômalô yaô.

Wakma hayô ek nimbuliñ avômalô takatu ba ibuliñ pik.”

¹⁹††Ma Wapômbên anên unyak mathen atu ba hamô lenj anên abôlêk hakyav ba yahayê alapa tabô hamô unyak mathen ên kapô. Ma damak hêv lôk pôk lôk kakalu bên lôk duviañ lôk ôthôm valokwan hatôm ais hêv yak halôk.

Avi lo Wa bomañ

12 Ma lavônij bên te havova hêk lenj: avi te hamô ma wak hawê havenj yani hatôm sôp ma hatak vakapô luvi hayô hamiñ ayôn. Ma vuliñ laumiñ ba lahavuju hamiñ wakadôk hatôm kiñ iniñ kulun. ²††Yani hasabenj ba halañ ek embathu.

³††Ma lavônij yañ habitak lenj: Wa thalalen bomañ bên te ba anên wakadôk baherji ba lahavuju ma wakadôk lôkthô ma kiñ iniñ kulun hamô. Ma wakadôk yakik hatôm laumiñ hamô. ⁴††Ma layuk haveli vuliñ ôdôn te lô ba havalonj ba habi halêm pik. Ma Wa bomañ bên atu hamiñ avi atu ba hapesañ i ek embathu anên thohavloma ek havathu ma enañ amena ên kethen oyañ. ⁵††Ên ma avi ên havathu namalô atu ba tem eyabiñ avômalô pik sapên lôklokwan esak yani banj malaiñ. Aên ba kethen oyañ ma ewa yani ba i daku Wapômbên atu ba hamô anên loj hayabiñ avômalô. ⁶ Ma avi ên hasôv ba hi loj thiliv atu ba Wapômbên bôk hapesañ yôv ek eyabiñ yani êtôm wak 1,260.

⁷††Ma vovak bên hêk malak lenj ba Maikel lôk anên anjela ik vovak hadên Wa bomañ bên atu. Ma Wa atu lôk anên anjela imiñ viyañ ba ik vovak ên. ⁸ Ma Wa anên lôklokwan miñ hatôm ami. Ba intu miñ hatôm êmô malak lenj esak loj bô ami. ⁹††Aên ba êv Wa bomañ bên ên lôk anên anjela vê hêk malak lenj ba ekaliv i êlêm pik. Yani ma umya bôsêbôk ba elam nena Ngôk Bên ma Sadañ. Yani hathak hasau avômalô pik sapên. ¹⁰††Ma yahalañô kaêk te anên lenj ba hanañ, “Lêk ma alalôaniñ Wapômbên hêv alalô bulubiñ ma anên lôklokwan habitak yañ ba yani hamô hatôm kiñ. Ma anên Kilisi hadum ku athên bên ek malê nena anjela lêk ibi ôpatu ba hanañ ayañ thêlô bên hamô Wapômbên thohavloma bôlôvôn lo wak halôk pik. ¹¹ Thêlô êmô yani lu hathak Boksipsip Nakadun anên thalalen lôk

†† 11:18 Sng 110:5; 115:13; Lom 2:5; ALK 20:11-13 †† 11:19 Hib 9:4; ALK 8:5; 15:5; 16:21 †† 12:2 Mai 4:10 ††† 12:3 Dan 7:7 ††† 12:4 Dan 8:10 ††† 12:5 Sng 2:9; Ais 7:14; 66:7; ALK 19:15 18 12:7 Jut 9 19 12:9 Stt 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; ALK 20:2 20 12:10 Jop 1:9-11; Sek 3:1

Wapômbên anên abô takatu ba thêlô ena. Thêlô imin lôklokwan ba miñ êkô ek avômalô nijik thêlô vônô ami. ¹² †Aên ba môlô avômalô leñ lemimmavi. Ma doñtom malain ek pik lo ngwêk ek malê nena Sadañ lêk halôk ba hathôk ek môlô. Yani lamaniñ kambom ek malê nena yani hayala nena anên waklavôn lêk bidoñ.”

¹³ Wa bomañ bên atu hayala nena lêk ibi yani halêm pik ba halupunin avi atu ba havathu okna atu. ¹⁴ ††Ma doñtom Wapômbên hêv menak jeñ bok anên banik luvi hadên avi êñ ek yani eyovak ba ni loj atu ba bôk epesañ yôv ek neyabin yani êtôm sondabên lô ma wata te imbin ek miñ Wa imbulin yani ami. ¹⁵ Ma Wa havululup nañ ba hatôm nañ bên te habitak yani abôlêk ba haveñ avi êñ yam ek enja yani ba ni. ¹⁶ Ma doñtom pik hêv avi êñ sa ba hakyav abôlêk ba hanum nañ êñ sapên. ¹⁷ †Eñ ma Wa lamaniñ kambom hathak avi êñ ba hi ek injik vovak êndên avi êñ anên avômena vi. Thêlô ma nê takatu ba esopa Wapômbên anên abô balabuñ lôk ena inin êvhavin atu hathak Yisu bên. ¹⁸ Ma Wa hamin ngwêk anên thathe dañ.

Alim bomañ anên ngwêk

13 ††Ma yahayê alim bomañ te habitak ngwêk. Yani wakadôk baherñvi ba lahavuju ba anên yakik laumiñ hamô anên yakik. Ma wakadôk takatu ma eto abôma hathak Wapômbên nena, “Yada ma Wapômbên”. ² ††Ma alim bomañ atu ba yahayê hatôm avuñ nyau bomañ bên te ma va hatôm avuñ bea va ma abôlêk ma hatôm avuñ laion te abôlêk. Ma Wa bomañ bên atu hêv anên lôklokwan lôk anên loj hayabin avômalô lôk athên bên hadên alim bomañ êñ. ³ †††Ma yahayê wakadôk te inañ bôk ik vônô ba pôpô bên te hêk ma doñtom bôk hayôv. Ba intu avômalô pik sapên eson kambom ba esopa yani. ⁴ Ma thêlô êv yeñ hadên Wa bomañ bên atu ek malê nena yani hêv anên athên bên hadên alim bomañ êñ. Ma thêlô êv yeñ hadên alim bomañ êñ ba ena, “Opalê hatôm alim bomañ êntêk ma hatôm injik vovak êndên yani? Mi anôn.” ⁵ †††Wapômbên hatak alim bomañ êñ ek êmbôi ba ena abômapopak esak yani lôk eyabin avômalô êtôm ayôn ⁴². ⁵

⁶ Ma alim bomañ êñ hanañ abô kambom hathak Wapômbên da lôk anên athên lôk anên unyak mathen lôk nê takatu ba êmô malak leñ. ⁷ ††Ma Wapômbên hatak yani ek injik vovak êndên anên avômalô mathen ba nêñem yak. Ma enja athên ek eyabin avômalô ôdôn lomaloma lôk leñvinakupik lomaloma lôk abô lomaloma ma pik lomaloma sapên. ⁸ †††Ma avômalô pik lôkthô atu ba inin athên miñ hêk kapy lôkmala ami hadên sêbôk ba miñ Wapômbên hapesañ pik lo leñ ami denañ ma tem nêñem yeñ êndên alim bomañ êñ. Kapy

† 12:12 Ais 44:23; 49:13 †† 12:14 Dan 7:25; 12:7 † 12:17 ALK 11:7 †† 13:1 ALK 12:3; 17:3,7-12 †† 13:2 Dan 7:4-6 ††† 13:3 ALK 17:8 ††† 13:5 Dan 7:8,25; 11:36; ALK 11:2 § Ayôn 42 ma hatôm wak 1,260 (12:6) ma hatôm sondabên lô ma wata te (12:14). †† 13:7 ALK 11:7 ††† 13:8 Sng 69:28; ALK 17:8; 20:12,15; 21:27

lôkmala êñ ma Boksipsip Nakaduñ atu ba bôk ik vônô anên kapy.

⁹ Opalê atu ba lôk lëndôn ma endañ abô êntêk. ¹⁰ ††Wapômbên hatak anyô te ek ni koladôn ma tem yani ni koladôn. Wapômbên hatak anyô te ek nijik yani vônô esak bin vovak ma tem nijik yani vônô esak bin vovak. Ba nôm êñ habitak ma avômalô mathen lôkthô minin lôklokwan ma nebalon inin êvhavin loj majañ.

Alim bomañ anên pik

¹¹ Ma yahayê alim bomañ yañ habitak anên pik kapô ba halêm yañ. Ma anên yakik lokwanju hatôm boksipsip nakaduñ. Ma doñtom hanañ abô hatôm Wa bomañ bên atu. ¹² Yani hawa alim bomañ môn anên lôklokwan ek indum anên ku. Yani hadum ba avômalô pik sapên êv yeñ hadên alim bomañ môn atu ba bôk ik vônô ma doñtom anên palê bôk hayôv. ¹³ †††Ma yani hadum lavônin lôkmanjin lomaloma ba bên te ma atum hathañ ba hêv yak anên leñ ba halêm pik ba avômalô sapên êyê. ¹⁴ Ma etak yani ek indum lavônin takên esak alim bomañ yañ môn anên athên ba esau avômalô pik. Yani hanañ ek avômalô nepesañ alim bomañ môn anên dahô te ek nêñem athên bên êndên ôpatu ba bôk ik vônô hathak bin vovak ma doñtom hamô lôkmala dena. ¹⁵ Ma etak yani ek iyuv auk êndôk alim bomañ môn anên dahô ek dahô êñ ena abô. Ma avômalô takatu ba miñ êv yeñ hadên dahô êñ ami, ma tem nijik thêlô vônô. ¹⁶ ††Ma yani hapôvin avômalô lôkthô ek neja lêlêyañ ênjêk baherñin vianôn mena ênjêk luvônin. Avômalô athên bên lôk athên mi ma nê valu bên lôk nê valu mi ma nê takatu ba êmô alañsi vibiñ lôk nê takatu ba alañsi mi lôkthô neja lêlêyañ êñ. ¹⁷ Avômalô takatu ba lêlêyañ mi miñ hatôm nêñem vuli nômkama lôk nêñem inin nômkama ek anyô vi nêñem vuli ami. Lêlêyañ êñ ma alim bomañ anên athên ma anên athên anên lavôn. ¹⁸ Lêlêyañ êñ anên ôdôn ma hamô kapô anôn. O anyô lôkauk bên, êñ ma undum ku ek oyala alim bomañ atu anên lêlêyañ êñ anên ôdôn. Lêlêyañ êñ ma anyô te anên lêlêyañ. Ma ôpên anên lêlêyañ êñ ma hatôm 666.

Boksipsip Nakaduñ lôk anên avômalô

14 Ma yahayê hathak lojbô ma Boksipsip Nakaduñ atu hamin dum Saion ma avômalô hatôm 144,000 imin havin yani. Ma anên athên lôk Lambô anên athên bôk eto yôv hêk thêlônin luvônin. ² ††Ma yahalañô thêlônin kaêk halêm anên leñ hatôm nambô diñdin ma hatôm kakalu bên hêv yak. Kaêk êñ ma hatôm avômalô êv yeñ gita. ³ †††Thêlô êv yeñ lukmuk te hêk Anyô Bên anên loj hayabin avômalô lôk hêk nôm lôkmala ayova lôk avaka takatu malenin. Anyôla miñ hatôm eyala yeñ êñ ami, ma avômalô 144,000 takatu ba bôk Anyô Bên hêv vuli i yôv hêk pik iyom intu eyala. ⁴ Thêlô ma nê takatu ba miñ bôk eyov avi ami ek malê nena thêlô itip majañ. Thêlô esopa

§† 13:10 Jer 15:2; 43:11; ALK 14:12 ††† 13:13 1Kin 18:24-39; Mat 24:24; ALK 19:20 †† 13:16 ALK 14:9-11; 16:2; 20:4 †† 14:2 ALK 1:15; 19:6 ††† 14:3 Ais 42:10; ALK 5:9; 7:4

Boksipsip Nakaduñ haven loj nômbênj atu ba yani hi. Wapômbênj hêv thêlô vuli hêk avômalô pik malêvôn ma thêlô ibitak hatôm da môn ek Wapômbênj lôk Boksipsip Nakaduñ. ⁵ Abôyan te miñ hale thêlô venjibôlêk ami lôk kambom mi hêk Wapômbênj ma.

Añela lokwanlô inij abô

⁶ Ma yahayê añela yan hayovak havenj lenjêvôn. Yani havalonj Abô Mavi atu ba hamô hatôm wak nômbênj intu sapênj ek enanj êndênj avômalô anênj pik lomalo ma lôk ôdônj lomalo ma abô lomalo ma lôk lenjvinkupik lomalo ma sapênj. ⁷ Ma yani halam kaêk nena, "Nôkô Wapômbênj ma nônêm athênj lôkmanjij êndênj yani ek malê nena waklavônj nindum abô lêk hayô. Nônêm yerj êndênj yani atu ba hapesanj pik lo lenj ma ñgwêk lo ñanj sapênj."

⁸†Yôv ma añela te ju hayô ma hanañ, "Hêv yak, hêv yak. Malak lôk athênj bênj Babilon hêv yak. Yani bôk hadum ba avômalô pik lôkthô inum anênj waiñj lôklokwanj ba elo molo ba idum sek lomalo ma."

⁹†Ma añela te lô havenj thai yam hayô ma halam lôk lala aêntêk, "Anyô late hêv yerj hathak alim bomañj atu lôk anênj dahô atu ba epesanj ma hawa anênj lêlêyanj hêk uvôn mena banj, ¹⁰ †ênj ma tem yani inum Wapômbênj anênj lamaniñj êtôm waiñj. Waiñj ênj ma daluk ba maniñj bomañj. Ôpatu ba hanum ma tem enja vovanj bênj ênjêk añela lôk Boksipsip Nakaduñ malenij ba atum valu solpa tem esanj yani. ¹¹ †Ma atum atu ba hêv vovanj hadênj thêlô anênj yova tem esak ba ni wak nômbênj intu sapênj. Thêlô takatu ba êv yerj hadênj alim bomañj lôk anênj dahô atu ba epesanj ba ewa anênj athênj anênj lêlêyanj tem miñ neja lovak dokte ami."

¹² †Aênj ba avômalô mathenj takatu ba esopa Wapômbênj anênj abô balabunj lôk êvhavij Yisu ma nebalonj inij êvhavij loj ba nimiñj lôklokwanj.

¹³ Ma yahalanj abô te anênj lenj hanañ, "Oto aêntêk, 'Lêk ba hi ma ñê takatu ba esopa Yisu ba ema tem nêmo mavi.'" Ma Lovak Mathenj hik abô ênj loj havij nena, "Avanônj, thêlônij kobom mavi tem ni imbij thêlô ba intu tem neja lovak esak iniñ ku malaiñj."

Ewa pik anênj nôm anônj

¹⁴ †Yahamô ma yahayê anyô te hayô hamô buliv thapuk. Yani hatôm anyô te nakaduñ. Yani hakôk kulunj gol ma havalonj biñj kamunj te ba ma kambom. ¹⁵ Ma añela yan hale yaiñj anênj unyak mathenj atu ma halam kaêk hadênj ôpatu ba hamô buliv ba hanañ, "Onja anêm biñj kamunj ba onde nôm esak ek malê nena waklavônj neja nôm anênj anônj lêk hayô." ¹⁶ Ênj ma ôpatu ba hamô buliv havalij anênj biñj halôk pik ba hadabênj pik anênj nôm anônj lôkthô ba hasup hathak donjom ba hawa.

¹⁷ Ma añela yan hale unyak mathenj atu ba hamô malak lenj ba hawa biñj kamunj ba ma kambom hatôm

anyô hamônj hawa. ¹⁸ †Ma añela yan atu ba hayabinj atum êbôk da hale yaiñj ba halam kaêk bênj hadênj añela havalonj biñj lôk ma atu nena, "Onja anêm biñj ba odabênj yak waiñj anênj manjayak takatu ba hamô pik ek malê nena anênj anônj bôk hayôk yôv ba usup esak donjom." ¹⁹ Ênj ma yani havalij anênj biñj hayô pik ma hasup yak waiñj anônj hathak donjom ba hatak halôk loj evak waiñj anônj pesa ek neja anênj thôk. Loj ênj ma Wapômbênj anênj loj lamaniñj. ²⁰ †Hamô malak bênj viyaiñj ma evak yak waiñj anônj pesa hamô loj evak pesa ba halom ba hale abyañj. Ma avômalô iniñ thalalenj hanjasô halôk pik ba hasunj aleba hayô bokhos abôlêk ma anênj bênj ma hatôm 300 kilomita.

Malaiñ anênj danj

¹⁵ Ma yahayê nômbithi bênj yan hêk lenj ba yahasonj kambom. Nôm ênj ma aêntêk: añela bahenji ba lahavuju evalonj nôm malaiñ anênj danj bahenji ba lahavuju ek malê nena Wapômbênj anênj lamaniñj lêk anênj danj. ² Ma yahayê nômlate hatôm ñgwêk ba thêthê mavi hatôm liyali ba eyelanj havij atum. Ma ñê takatu ba lenjvidonj ba miñ etak iniñ êvhavij ami ba intu êmô alim bomañj lôk anênj dahô atu ba epesanj lôk anênj athênj anênj lêlêyanj lu, thêlô imij ñgwêk danj ba ewa yerj gita atu ba Wapômbênj hêv hadênj thêlô.

³ †Ma êv Wapômbênj anênj anyô ku Mose lôk Boksipsip Nakaduñ iniñ yerj ba êv nena,

"Anyô Bênj Wapômbênj Lôklokwanj Lôkthô anênj Ôdônj, hudum ku bênj ba intu yêlô asonj kambom.

Anêm kobom ma thêthônj ma avanônj.

O ma kiñj atu ba hoyabinj nômkama sapênj hadênj mônj anônj ba hi hayô wak nômbênj intu sapênj.

⁴ ††O iyom ma mathenj, aênj ba avômalô lôkthô nêmbô anêm athênj ba nêkô ek o.

Avômalô sapênj êyê anêm ku ma thêthônj ba intu thêlô tem nêlêm ek nêlêm yerj êndênj o."

⁵ †Vêm ma yahayê hathak loj bô ma malak yerj anênj loj mathenj anônj anênj lenj hakyav. Wapômbênj anênj abô balabunj atu ba hêv hadênj Mose hêk loj ênj. ⁶ Ma añela bahenji ba lahavuju takatu ba ewa malaiñ bahenji ba lahavuju takatu êlêm anênj unyak mathenj kapô ba ele yaiñj. Thêlô iniñ sôp ma thapuk ba mabunj mavi ba habi kêdêkêdê ma evanjij bokngôp gol hawê lawê iniñ bôm kabum. ⁷ Ma nôm lôkmala ayova takatu te hêv kabum gol bahenji ba lahavuju hadênj añela bahenji ba lahavuju takatu. Kabum takênj ma Wapômbênj atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbênj intu sapênj anênj lamaniñj halôk ba hayô abôlêk siñj. ⁸ †Ma Wapômbênj anênj lôkmanjij lôk anênj lôklokwanj anênj yova hava unyak mathenj kapô siñj ba anyô late miñ hatôm imbitak êyô unyak mathenj ênj kapô ami endeba añela bahenji ba lahavuju takatu iniñ malaiñ bahenji ba lahavuju takatu ende êndôk am.

† 14:8 Ais 21:9; Jer 51:7-8; ALK 17:2; 18:2,3 †† 14:9 ALK 13:12-17 † 14:10 Stt 19:24; Sng 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Ese 38:22; ALK 16:19; 20:10 †† 14:11 Ais 34:10 †† 14:12 ALK 13:10 ††† 14:14 Dan 7:13

‡‡ 14:18 Jol 3:13 § 14:20 Ais 63:3; ALK 19:15 §† 15:3 Kís 15:1; Sng 111:2; 139:14; 145:17 §†† 15:4 Sng 86:9; Jer 10:6-7 §† 15:5 Kís 38:21 §†† 15:8 1Kínj 8:10-11; 2Sto 5:13-14; Ais 6:4

Ajela engasô malaij hatôm baherji ba lahavuju halôk pik

16 Ma yahalanjô kaêk halêm anêj unyak mathen ba hanañ hadên ajela baherji ba lahavuju takatu aêntêk, "Unu nonjasô Wapômbên anêj lamanij atu ba hamô kabum baherji ba lahavuju êndôk pik."

² †Ajela môn hi ma hanjasô anêj kabum halôk pik ba habitak palê bên ba vovanj kambom ba hatêto avômalô takatu ba ewa alim bomanj anêj lélêyanj lôk êv yer hadên anêj dahô atu ba epesanj.

³ ††Ma ajela te ju hi hanjasô anêj kabum halôk ngwék ba habitak hatôm anyô nana inij thôk mandalij. Ma nômkama takatu ba êmô ngwék lôkthô ema.

⁴ Ma ajela te lô hanjasô anêj kabum halôk njan bênbên lôk njan yaônena sapênj ba lôkthô ibitak thalalenj. ⁵ Ma yahalanjô ajela atu ba hayabinj njan sapênj hanañ,

"O Anyô Mathen, lêk hômô ba bôk hômô. O ma anyô thêthônj ba intu anêm hudum abô ma thêthônj.

⁶ Thêlô bôk engasô avômalô mathenj lôk plopet inij thalalenj,

ba intu hôêv thalalenj ek thêlô ninum êtôm inij kambom anêj viyanj."

⁷ †Ma yahalanjô abô te halêm anêj loj êbôk da ba hanañ nena,

"Intu êj, O Anyô Bên Wapômbên Lôklokwanj Lôkthô anêj Ôdônj,

ba holanjô abô ba hôêv vovanj viyanj, êj ma thêthônj anônj."

⁸ Ma ajela te ayova hanjasô anêj kabum halôk wak ma Wapômbên hatak wak ek imbi lôklokwanj ba êmbôk avômalô êtôm atum hatharj i. ⁹ ††Êj ma wak hatharj avômalô ba êyôk bubulik ba esokwanj Wapômbên ek malê nena yani ma malaij nômbênj êj anêj ôdônj. Ma doñtom thêlô miñ ele kapôlônij liliñ ba êv athênj lôkmanjij hadên yani ami.

¹⁰ †††Ma ajela te baherji hanjasô anêj kabum halôk alim bomanj anêj loj hayabinj avômalô ba momanijinj bên hayô anêj loj lôklinyak. Êj ma avômalô etharj dahalanjij ek malê nena vovanj kambom. ¹¹ Ma thêlô esokwanj Wapômbênj lej hathak vovanj lo palê, ma doñtom miñ ele kapôlônij liliñ ba esopa Wapômbênj ami.

¹² ††††Ma ajela te baherji ba lahavute hanjasô anêj kabum halôk njan bênj Yupletis ba njan êj hamoma ek epesanj loñondê ek kiñ takatu ba tem nêlêm anêj loj wak hathak. ¹³ Êj ma yahayê ngôk lelaik lokwanj lô hatôm kôkwêk êlêm ele Wa bomanj bênj atu abôlêk lôk alim bomanj atu abôlêk ma plopet abôyanj atu abôlêk. ¹⁴ †††Thêlô ma ngôk ba idum lavônij lomalama. Thêlô i ek nisup kiñ sapênj esak doñtom ek nijik vovak. Vovak êj tem imbitak êndênj Wapômbênj Lôklokwanj Anônj anêj waklavônj bênj.

¹⁵ †††††Odanjô! Tem yasôk kethenj êtôm anyô vani. Ôpatu ba hêv lêlê ba anêj sôp hamô haviñ yani ma tem êmô mavi ek malê nena tem yani miñ embenj kôlôlônj ba mama ami."

¹⁶ †††††Êj ma ngôk lô atu isup kiñ sapênj ethak doñtom halôk loj te atu ba elam hathak abô Hiblu nena Amagedonj.

¹⁷ Ma ajela te baherji ba lahavuju hanjasô anêj kabum halôk lejleñvônj ba kaêk bênj te halêm hale unyak mathen anêj loj hayabinj avômalô nena, "Lêk yôv!" ¹⁸ †††††Êj ma damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôklala hayô hamô ba hayô hamô. Ma duvianj bênj te hayô ba miñ bôk aênj habitak pik ami ek malê nena duvianj êj ma hayôkwinj lôklokwanj kambom anônj. ¹⁹ †††††Ma malak bênj Babilon hapup hi ôdônj lô ma avômalô lodônjlodônj inij malak bênjbênj êv yak. Wapômbênj lahabi malak bênj Babilon anêj sek ba intu hêv wainj lanjanja kambom hadênj yani. ²⁰ †††††Ma ngavithôm lôk dumlolê sapênj i ba mi. ²¹ †††††Ma ôthôm valokwanj hatôm ais halôk anêj lej ba hik avômalô. Ôthôm ais êj anêj malaij ma hatôm 50 kilo. Ba intu avômalô esokwanj Wapômbênj hathak nôk malaij êj ek malê nena nôk êj ma malaij bomanj.

Avi lôk athênj hathak sek walilij hawa vuli kambom

17 †††††Ma ajela baherji ba lahavuju takatu ba ewa kabum malaij baherji ba lahavuju te halêm hadênj ya ma hanañ, "Ôlêm, tem yangik avi lôk athênj hathak sek walilij anêj vovanj atu ba tem enja anêj vuli thô êndênj o. Yani hayô hamô njan bênj anônj vôn. ² †††††Kiñ pik ethak idum sek haviñ yani ma avômalô pik inum anêj yak wainj sek haviñ ba ibitak molo."

³ †††††Vêm ma Lovak Mathenj hakôk ya lij ba ajela êj hawa ya ba hi loj thiliv. Ma yahayê avi te hayô hamô alim bomanj thalalenj te. Abôma lomalama hathak Wapômbênj hatêto alim êj lijkupik sapênj ma anêj wakadôk ma baherji ba lahavuju ma yakik lauminj. ⁴ †††††Ma avi êj hapuk sôp bôsôk lôk thalalenj hatôm nê valu bênj ma evanjinj nôk kêdêkêdê epesanj hathak gol lôk valu kêkêlô lôk kômkom. Yani havalonj tase gol ma nôk ôvathek lomalama lôk anêj sek walilij anêj lônjgônj halôk ba hayô siñ. ⁵ Athênj loj kapô te ma eto hêk uvôn nena,

"Malak lôk athênj bênj Babilon, avi sek walilij inij talêbô, ma kobom ôvathek pik sapênj inij talêbô."

⁶ †††††Ma yahayê avi êj hanum nê mathenj lôk nê takatu ba enanj abô avanônj hathak Yisu inij thalalenj ba intu halo molo hatôm hanum wainj bênj anônj.

Yahayê yani ba yahasonj kambom. ⁷ †††††Êj ma ajela hanañ hadênj ya aêntêk, "Aisê ka hosonj kambom? Tem yananj avi êj lôk alim bomanj lôk wakadôk baherji ba lahavuju lôk yakik lauminj takatu ba hawa yani anêj

† 16:15 Mat 24:43-44; ALK 3:3 †† 16:16 Sek 12:11 ††† 16:18 ALK 4:5; 8:5 ††† 16:19 ALK 14:10 †††† 16:20 ALK 6:14 †† 16:21 Kis 9:23-24; ALK 11:19 †† 17:1 Jer 51:12-13 †††† 17:2 Ais 23:17; Jer 51:7; ALK 14:8 †††† 17:3 ALK 13:1 †††† 17:4 Jer 51:7; ALK 18:16 18 17:6 ALK 18:24; 19:2 19 17:7 ALK 13:1

† 16:2 Kis 9:10; ALK 13:12-17 †† 16:3 Kis 7:17-21 † 16:7 Sng 19:9; ALK 15:3 †† 16:9 ALK 9:20-21 †† 16:10 Kis 10:22; Ais 8:21-22 ††† 16:12 Ais 11:15 ††† 16:14 ALK 19:19

ôdôn bêñ êndên o. ⁸†Alim bomañ atu ba hôyê ma bôk hamô ma lêk miñ hamô ami ma tem etak Viv atu ba ni ek nimbuliñ yani. Avômalô pik takatu ba iniñ athên miñ hamô kapya lôkmala hadên sêbôk atu ba Wapômbên miñ hapesañ pik ami denañ, thêlô tem nêgê alim bomañ êñ ba neson kambom ek malê nena yani bôk hama yôv.

⁹†Nê lôkauk ma tem neyala nôm êñ anên ôdôn ma aêntêk: Wakadôk baherñvi ba lahavuju êñ ma hatôm dum baherñvi ba lahavuju atu ba avi êñ hayô hamô loj. ¹⁰Ma anên ôdôn yan nena kiñ baherñvi ba lahavuju, ba baherñvi bôk êv yak yôv, ma te êntêk hamô, ma te ma miñ habitak ami denañ. Yani habitak ma tem êmô bidonña iyom. ¹¹Ma alim bomañ atu ba bôk hamô ma lêk mi, yanida hatôm kiñ te baherñvi ba lahavulô. Yani habitak anên kiñ baherñvi ba lahavuju takatu iniñ. Ba tem ni ek nimbuliñ yani.

¹²††“Yakik laumiñ takatu ba hôyê ma kiñ laumiñ. Thêlô miñ bôk ewa iniñ athên ami denañ, ma doñtom thêlô tem neja athên êtôm kiñ imbiñ alim bomañ êtôm wak te iyom. ¹³Thêlô tem iniñ auk doñtom ma nêñem iniñ lôklokwanj lôk iniñ athên êndên alim bomañ. ¹⁴Thêlô tem nijik vovak êndên Boksipsip Nakaduñ, ma Boksipsip Nakaduñ tem êmô thêlô lu ek malê nena yani ma nê bênbên iniñ Anyô Bên ma kiñ iniñ Kiñ. Ma nê takatu ba bôk halam lôk hatak i yôv ba êvhaviñ yani dedaun tem nêñem imbiñ yani.”

¹⁵Ma anjela atu hanañ hadên ya aêntêk, “Nan atu ba hôyê ma avi sek waliliñ hayô hamô ma hatôm avômalô lodôn lodôn lôk avômalô lubunlubun lôk pik sapên lôk abô sapên. ¹⁶†Yakik laumiñ lôk alim bomañ atu ba hôyê, thêlô tem lenjñña esak avi sek atu ma tem nimbuliñ yani ba imiñ kôlôlôn. Thêlô tem nejan anên vathiap ma nêmbôk yani esak atum. ¹⁷Nôm êñ habitak ek malê nena Wapômbên da hatak anên auk êñ halôk thêlô kapôlônjñ ek thêlô iniñ auk doñtom ba nêñem iniñ loj lôkliñyak êndên alim bomañ ek nindum anên ku atu ba yani lahaviñ endeba Wapômbên anên abô sapên injik anôn am. ¹⁸Ma avi atu ba hôyê ma malak lôk athên bêñ atu ba hayabiñ kiñ pik lôkthô.”

Babilon hêv yak

18 Yôv ma yahayê anjela yan halôk ba halêm anên malak lenj ba anên lôklokwanj bêñ anôn ma anên deda habi hayôhêk pik lôkthô. ²†Ma yani halam kaêk lôklala ba hanañ,

“Hêv yak, hêv yak, malak lôk athên bêñ Babilon hêv yak.

Loj êñ lêk ngathiniñ ba avômalô lêk mi ba ngôk lelaik lôk menak kambom lomaloma iyom êmô loj êñ.

³Ek malê nena Babilon ma hatôm avi sek te ba avômalô pik lôkthô inum anên waiñ lôklokwanj ba elo mo-lo ba idum sek lomaloma.

Ma kiñ pik lôkthô ethak idum sek haviñ yani.

Avi êñ hathak hêv iniñ nômkama mavi bêñ anôn vuli wak nômbênj intu sapên ba intu pik iniñ nê eyabiñ nômkama ibitak nê lôk athên bêñ hathak valuselenj.”

⁴††Ma yahalanô kaêk yan halêm anên lenj ba hanañ, “Yenan avômalô, notak loj intu ma nôlêm yaiñ ek miñ nosopa anên kobom kambom lôk noja anên malaiñ ami.

⁵††Ek malê nena anên sek lêk hatôm dumlolê daim te ba hi lenj ba Wapômbên miñ lapaliñ anên kambom êñ ami.

⁶††Nônêm malaiñ êndên yani êtôm atu ba bôk hêv hadên avômalô vi,

lôk nokapo vi êyômô loj imbiñ.

Ma waiñ lôklokwanj atu ba bôk hanjasô ek avômalô inum,

ma nokapo vi êyômô loj imbiñ ek inum.

⁷†Yani bôk habam i ba hamô lôk lamavi hathak anên nômkama bêñ anôn,

ên ma nônêm vovanj lôk malaiñ êtôm sêbôk atu ba yani habam i.

Hatôm intu hanañ halôk yanida kapô nena,

‘Ya kwin ba yahamô loj neyabiñ avômalô. Ya miñ avi tôp ami ma miñ hatôm yandan asênj malênj êtôm avi tôp ami ma mi.’

⁸†Aênj ba malaiñ bêñ lomaloma tem êpôm yani kethenj oyanj.

Anyô Bênj Wapômbênj atu ba hadum abô ek yani ma lôklokwanj. Ba intu nãma lôk asênj ma bôm bêñ tem êpôm yani ma atum tem esanj yani ba kabukla.”

⁹††“Ma kiñ pik takatu ba bôk idum sek haviñ yani lôk êyô êmô anên nômkama bêñ anôn loj tem nêgê anên atum yova ba nedañ asênj malênj esak yani. ¹⁰Thêlô êkô hathak yani anên vovanj ba imiñ daim ba elanj, “Ai, ai, malak lôk athên bêñ Babilon, o ma malak lôklokwanj.

Ma kethenj oyanj ma anêm sek anên vovanj lêk hapôm o.’

¹¹††“Ma pik anên nê eyabiñ nômkama nêñem vuli elanj asênj malênj bêñ hathak yani ek malê nena anyô late miñ hêv vuli thêlônij nômkama hathak loj bô ami.

¹²††Thêlônij nômkama ma gol lo seleva ma valu vuli bêñ lôk gwasunj ngwêk ma sôp kêkêlô lôk sôp bôsôk ma sôp thalalenj lôk sôp mavi anôn haviñ lôk alokwanj ôv mavi lomaloma lôk nômkama lomaloma epesanj hathak bok elepanj yakik lo alokwanj valuselenj bêñ lôk aenj ma aenj mayav lôk valu kêdêkêdê bêñbênj atu ba ethak elav unyak mavi hathak ¹³lôk kamunj vasiñ mavi ma nôm ôv mavi ma nôm êbôk ba ôv mavi lôk nôm ôv mavi epesanj hathak alokwanj thôk lôk yak waiñ lôk nôm lênglên lo plawa êbôk polom lôk wit eyanj ma bokmanj kao ma boksipsip ma bokhos lôk iniñ yenj pik takatu ba êvôn lôk nê takatu ba êdô hamô ek nêñem i vuli, thêlô ma nê lôk dahôlônij.

†† 18:4 Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17 ††† 18:5 Stt 18:20-21; Jer 51:9 ††† 18:6 Sng 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6 § 18:7 Ais 47:7-9 §† 18:8 ALK 17:16 §†† 18:9 Ese 26:17; 27:30-35 §† 18:11 Ese 27:36 §†† 18:12 Ese 27:12-13,22

† 17:8 Dan 12:1; ALK 11:7; 13:7 †† 17:12 Dan 7:7,24 † 17:16 ALK 18:8 †† 18:2 Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; ALK 14:8

¹⁴ “Ma nê eyabiñ nômka nê nê m vuli takên tem ne-
nañ nena, ‘Babilon, nôm takatu ba lemhañ lêk êv i vê
hêk o. Anê m nômka mavi mavi lôk nômka
kêkêlô lôkthô lêk mi ba miñ hatôm ôpôm i esak loj bô
ami.’

¹⁵ † “Ma nê takatu ba ewa valu bêñ hathak nômka
takatu ba Babilon êv vuli ma tem nêkô ek anêñ vovañ
ba nimiñ daim ¹⁶ †† ma nedañ asêñ malêñ nena,
“Ai, ai, malak lôk athên bêñ,
bôk ik kwêv kêkêlô mavi, bôsôk lo thalalen,
ma ik lêlêyañ gol lôk valu mavi ma kômkom hathak
o,

¹⁷ †† ma donjom nômka kêkêlô bêñ êñ lêk mi
kethen oyañ!’

“Ma nê bêñ yeñ ngwêk sapên lôk nê ethak yeñ lôk nê
idum ku hamô yeñ lôk nê sapên atu ba idum ku
valuselen hamô ngwêk tem nimiñ daim. ¹⁸ †† Ma nêgê
anêñ atum yova ba nedañ nena, ‘Malak alê yañ hatôm
Babilon? Ma mi.’ ¹⁹ Thêlô ibi pik anêñ vongovañ hayô
hamô leñj kadôk ba elañ asêñ malêñ nena,
“Ai, ai malak lôk athên bêñ. Yêlô atu ba awa yeñ ng-
wêk bôk avôn valu bêñ hêk yani hathak anêñ nômka-
ma.

Ai, kethen oyañ ma lêk ngathiniñ.’

²⁰ †† Nê leñ, lemimmavi esak malain atu ba hapôm
yani!

Avômalo mathen lôk aposel ma plopet, lemimmavi
anôn.

Yani bôk habulin molo ba intu

Wapombên hêv vovañ êñ viyañ hadên yani.”

²¹ ††† Ma aña lôklokwañ te hêv valu lôn gôlôn bomañ
te liñ ba habi halok ngwêk ba hanañ,
“Malak lôk athên bêñ Babilon,
tem nimbi o lôk leñjmaniñ aên iyom ba miñ hatôm
nêpôm o esak loj bô ami.

²² ††† Yeñ beleñ lôk yeñ gita lo abiñ ma lavuak tem miñ
hatôm nedañ esak loj bô êmô o ami.

Lok nê takatu ba epesañ nômka hatôm nê mô esak
loj bô ami.

Ma valu êpôpêk nôm ma tem miñ pôk esak loj bô
ami.

²³ § Atum lam te tem miñ esañ deda esak loj bô ami.

Anyô lo avi tem miñ neja i esak loj bô ami.

Anê m nê ewa nômka ek êv vuli bôk ewa athên bêñ
hêk avômalo pik maleniñ.

Oda hosau avômalo pik sapên hathak anê m aloyak.

²⁴ §† Plopet lôk avômalo mathen ma avômalo pik nôm-
bên atu ba bôk ik vônô,

ên ma oda hongasô iniñ thalalen. Ba intu malain êñ
hapôm o.”

Avômalo leñ êbô Wapombên anêñ athên

19 Yôv ma yahalañô kaêk te hatôm avômalo bêñ
anôn vonvon anêñ leñ ba enañ,

“Aleluya!

Alalôaniñ Wapombên iyom hatôm nê m avômalo bu-
lubin,

ma yani ma lôklokwañ lôk athên lôkmanjiñ anêñ
alañ.

² ††† Ek malê nena yani halañô abô ba anêñ abô ma
avanôn ma thêthôn.

Yani hêv vovañ hadên avi sek waliliñ atu ba hasau
avômalo pik ek nindum kambom lomalama,
ma hik anêñ nê ku leñ kadôk liñ.”

³ Hathak loj bô ma thêlô enañ,

“Aleluya!

Anêñ atum yova hathak ba hi wak nôm bên intu
sapên.”

⁴ Ma avaka 24 takatu lôk nôm lôkmala ayova atu êv
yak halok biñ ma êv yeñ hadên Wapombên atu ba
hamô anêñ loj hayabiñ avômalo. Ba enañ,

“Avanôn. Aleluya!”

⁵ Ma abô halêm anêñ loj hayabiñ avômalo ba
hanañ,

“Molo atu ba Wapombên anêñ nê ku

lôk nê takatu ba ôkô ek yani,

ma nê athên yaô lôk athên bêñ,

molo lôkthô nôm bô alalôaniñ Wapombên.”

⁶ ††† Ma yahalañô vonvon bêñ hatôm avômalo
lubuñ lubuñ hatôm ñañ bêñ halañ ba pôk ma hatôm
kakalu lôklokwañ hik hamiñ ba halam,

“Aleluya,

lêk alalôaniñ Anyô Bêñ Wapombên Lôklokwañ
hayabiñ nômka lôkthô!

⁷ ††† Boksipsip Nakaduñ anêñ waklavôn enja avi lêk
halêm

ba yanavi lêk hapôpêk i yôv.

Ba intu alalô nambôi ba leñj mavi ma nanê m athên
lôkmanjiñ êndên yani.

⁸ Sôp kêkêlô thapuk mabuñ mavi bôk êv yôv hadên
avi êñ ek ipuk.”

Sôp kêkêlô thapuk anêñ ôdôn nena avômalo mathen
iniñ ku mavi.

⁹ ††† Ma aña hanañ hadên ya nena, “Oto aêntêk: Nê
takatu ba bôk elam i yôv ek nêyô neña Boksipsip
Nakaduñ anêñ waklavôn enja avi anêñ nôm nê m lôk
leñj mavi.” Vê m ma hanañ hadên ya nena, “Êntêk ma
Wapombên anêñ abô avanôn.”

¹⁰ ††† Ma yahêv yak hêk yani valuvi ek yanê m yeñ
êndên yani. Ma donjom yani hanañ hadên ya, “Dô! Ya
anyô ku hatôm o lôk molo viyañ takatu ba ovalon abô
atu ba Yisu hanañ bêñ. Wapombên hathak hêv abô
hadên plopet ek nenañ abô avanôn esak Yisu. Ba intu
nê m yeñ êndên Wapombên iyom.”

† 18:15 Ese 27:31,36 †† 18:16 ALK 17:4 † 18:17 Ais 23:14;
Ese 27:27-29 †† 18:18 Ese 27:32 †† 18:20 Lo 32:43; Ais 44:23;
Jer 51:48 ††† 18:21 Jer 51:63-64; Ese 26:21 ††† 18:22 Ais 24:8;
Ese 26:13 § 18:23 Jer 7:34; 16:9; 25:10 §† 18:24 Jer 51:49; ALK
17:6

§†† 19:2 Lo 32:43; ALK 6:10 §† 19:6 ALK 14:2 §†† 19:7 Ais
61:10; ALK 21:2 §† 19:9 Mat 22:2 §† 19:10 Ap 10:25-26; ALK
22:8-9

Anyô hayô hamô bokhos thapuk

¹¹ †Ma yahayê leŋ hakyav ba bokhos thapuk te hamiŋ. Ma ôpatu ba hayô hamô ba elam nena “Anyô Hasopa Anêŋ Abô” ma “Anyô Abô Avanôŋ”. Yani hathak hadum abô ba hik vovak thêthônŋ ijom. ¹² ††Yani madaluk hatôm atum dahalaŋ, ma anêŋ wakadôk ma kiŋ iniŋ kulunŋ bêŋ anôŋ hamô. Athêŋ te eto hêk yani ba anyô te miŋ hayala ami, ma yanida ijom hayala. ¹³ †Yani hik kwêv daim te atu ba esonŋ halôk thalalenŋ. Yani anêŋ athêŋ nena, “Wapômbên Anêŋ Abô”. ¹⁴ Ma nê vovak anêŋ leŋ ipuk sôp thapuk mabuŋ mavi kêkêlô ba ethak bokhos thapuk ba esopa yani everŋ yam. ¹⁵ ††Ma biŋ vovak ma te hale yani abôlêk ek injik vovak êndêŋ avômalô pik. Yani tem eyabiŋ thêlô esak anêŋ lôklokwanŋ lôk anêŋ kôm aerŋ. Yani tem embak avômalô êtôm evak waiŋ anôŋ pesa ek malê nena Wapômbên Lôklokwanŋ lanjaŋa kambom. ¹⁶ ††Ma anêŋ kwêv daim anêŋ vavunŋ ma eto athêŋ hayôhêk aêntêk, “Kiŋ iniŋ Kiŋ ma nê bêŋbên iniŋ Anyô Bêŋ.”

¹⁷ †††Ma yahayê aŋela te hamiŋ wak ba halam kaêk lôklala ba hananŋ hadêŋ menak nômbên atu ba eyovak everŋ leŋlêvônŋ nena, “Wapômbên hapôpêk nômbên ba nôlêm nosak doŋtom ¹⁸ ek onŋwanŋ kiŋ lôk nê vovak laik ma nê lôklokwanŋ lo bokhos lôk nê takatu ba êyômô lôk avômalô lôkthô iniŋ vathiap. Ma onŋwanŋ nê takatu ba êmô alaŋsi vibiŋ lôk nê takatu ba alaŋsi mi ma nê bêŋbên lôk nê yaônena iniŋ vathiap.”

¹⁹ Ma yahayê alim bomaŋ atu lôk pik iniŋ kiŋ lôk iniŋ nê vovak ethak doŋtom ek nijik vovak êndêŋ bokhos anêŋ alaŋ lôk anêŋ nê vovak. ²⁰ †††Ma evalonŋ alim bomaŋ lôk plopet abôyanŋ. Plopet abôyanŋ bôk hadum lavônŋŋ hathak alim bomaŋ anêŋ lahaviŋ ba hasau avômalô takatu ba ewa alim bomaŋ anêŋ lêlêyanŋ ba êv yeŋ hathak anêŋ dahô atu ba epesaŋ. Êŋ ma ibi plopet abôyanŋ lôk alim bomaŋ halôk atum kasukthôm atu ba hathanŋ hathak atum valu solpa. ²¹ Ma ik nê vovak vi atu ba êmô denaŋ vônô hathak biŋ vovak atu ba hale ôpatu ba hayô hamô bokhos abôlêk. Ma menak sapêŋ eyaŋ iniŋ vathiap ba lenŋvivyak.

Sadaŋ hamô koladôn hatôm sondabên 1,000

20 [§]Ma yahayê aŋela te halôk anêŋ malak leŋ ba halêm. Yani hawa Viv abôlêk atu anêŋ vovalenŋ lôk havalonŋ yak seŋ bêŋ te hêk yani baŋ. ² ††Ma havalonŋ Wa bomaŋ bêŋ atu loŋ. Wa êŋ ma umya bôsêbôk atu ba anêŋ athêŋ nena Sadaŋ, yani ma ngôk iniŋ anyô bêŋ. Ba hakak va lo baŋ loŋ ba habi halôk Viv atu ma hik abôlêk siŋ ma hakak loŋ ba hamô hatôm sondabên 1,000 ek miŋ yani esau avômalô pik esak loŋbô ami endeba êtôm sondabên 1,000 atu anêŋ daŋ am. Vêm ma Wapômbên tem nêŋ yani ende yaiŋ ba êmô bidonŋa ijom.

† 19:11 Sng 96:13; Ais 11:4; ALK 1:5; 6:2 †† 19:12 Dan 10:6; ALK 1:14; 2:17 † 19:13 Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 †† 19:15 Sng 2:9; ALK 1:16; 14:20 †† 19:16 ALK 17:14 ††† 19:17 Ese 39:17-20 ††† 19:20 ALK 13:12-17; 20:10 § 20:1 ALK 9:1 † 20:2-3 Stt 3:1; ALK 12:9

⁴ †††Ma yahayê nê bêŋbên iniŋ loŋ eyabiŋ avômalô lôk nê takatu ba êmô loŋ êŋ ba Wapômbên hêv lôklokwanŋ hadêŋ thêlô ek nedaŋô abô. Ma yahayê avômalô dahôlônŋŋ takatu bôk enaŋ abô hathak Yisu lôk evalonŋ Wapômbên anêŋ abô loŋ ba intu edabênŋ leŋselo kisi. Thêlô miŋ êv yeŋ hathak alim bomaŋ lôk anêŋ dahô atu ba epesaŋ lôk miŋ ewa anêŋ lêlêyanŋ hêk luvônŋŋ lôk bahenŋŋ ami. Ma thêlô iviyô ba ewa lôkmala hathak loŋbô ba eyabiŋ pik haviŋ Kilisi hatôm sondabên 1,000. ⁵ Waklavônŋ êŋ ma avômalô iviyô ba ewa lôkmala anêŋ mônŋ. Ma nê ŋama vi ma tem miŋ nimbiyô ami denaŋ endeba sondabên 1,000 atu anêŋ daŋ am. ⁶ †††Nê takatu ba iviyô ba ewa lôkmala hamônŋ tem nêŋ mavi lôk nêŋ mathenŋ. ŋama havenŋ yam miŋ hatôm imbuniŋ thêlô dokte ami, milôk. Ma tem nimbitak Wapômbên lo Kilisi iniŋ nê êbôk da ba neyabiŋ pik imbiŋ Kilisi êtôm sondabên 1,000.

Sadaŋ hêv yak

⁷ Sondabên 1,000 anêŋ daŋ, ma tem nedate koladôn abôlêk vê ek Sadaŋ ende yaiŋ. ⁸ †††Ma yani tem ni pik sapêŋ ek esau avômalô lodônŋlodôn ek isup i esak doŋtom ek nijik vovak. Thêlô hatôm thathe ngwêk ba thêlônŋŋ athêŋ nena Gok lo Magok.

⁹ †††Ma Sadaŋ lôk anêŋ nê vovak i pik sapêŋ ba ekalabu avômalô mathenŋ hêk malak atu ba Wapômbên lahaviŋ siŋ. Ma doŋtom atum halôk anêŋ leŋ ba hathanŋ i thô. ¹⁰ †††Êŋ ma ibi Sadaŋ atu ba bôk hasau avômalô halôk kasukthôm atu ba hathanŋ hathak atum valu solpa. Loŋ êŋ bôk ibi alim bomaŋ lôk plopet abôyanŋ halôk yôv. Thêlô tem neja vovaŋ êtôm wak lo bôlôvônŋ nômbênŋ intu sapêŋ.

Anyô Bêŋ hadum abô

¹¹ Ma yahayê Anyô Bêŋ hayô hamô anêŋ balê kiŋ thapuk mavi atu ba hathak hamô ek hayabiŋ avômalô pik sapêŋ. Ma pik lo leŋ êsôv ek yani ba i. Ba iniŋ loŋ mi. ¹² †††Ma yahayê nê ŋama sapêŋ, nê lôk athêŋ bêŋ lôk nê athêŋ mi, imiŋ habobo Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô. Ma ekyav kapya doho vê. Ma ewa kapya yanŋa ba ekyav haviŋ ba kapya êŋ ma kapya lôkmala. Ma Anyô Bêŋ hadum abô hathak nê ŋama hathak iniŋ kobom takatu ba bôk eto hêk kapya doho atu lêk ekyav hamônŋ. ¹³ †††Ma ngwêk hêv nê ŋama takatu ba êmô yani kapô ba i. Ma ŋama lôk ŋama iniŋ loŋ thai êv nê ŋama takatu ba êmô thai kapô ba i. Ma sapêŋ i ek Anyô Bêŋ indum abô esak thêlônŋŋ kobom takatu ba bôk idum. ¹⁴ Ma Wapômbên habi kobom ŋama lôk ŋama iniŋ loŋ halôk atum atu ba hathanŋ hêk hatôm kasukthôm. Atum kasukthôm êŋ ma ŋama havenŋ yam. ¹⁵ Avômalô takatu ba miŋ êpôm iniŋ athêŋ hêk kapya lôkmala atu ami ma ibi thêlô halôk atum kasukthôm êŋ.

††† 20:4 Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; ALK 13:17 §† 20:6 ALK 1:6 §†† 20:8 Ese 38:2,9,15-16 §† 20:9 2Kiŋ 1:10 §† 20:10 Sng 11:6; ALK 19:20; 21:8 §†† 20:12 Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; ALK 13:8 §§† 20:13 Lom 2:6; 1Pi 1:17; ALK 2:23; 22:12

Jelusalem lukmuk

21 †Ma yahayê pik lo lej bô ele i liliñ ma pik lo lej lukmuk ibitak êk. Ma ngwêk mi haviñ. 2 ††Ma yahayê unyak matherj Jelusalem lukmuk halêm anêñ Wapômbên anêñ lej ba epesan yani hatôm avi hik nômkama mavi ek enja anyô. 3 †Ma yahalanô abô bên halêm anêñ Anyô Bên anêñ loj hayabiñ avômalô ba hanañ nena, “Lêk Wapômbên hamô haviñ avômalô ba tem yani êmô imbiñ thêlô. Tem thêlô nimitak yani anêñ avômalô ma Wapômbên da tem êmô imbiñ thêlô ba imbitak thêlôniñ Wapômbên. 4 †Yani tem esav thêlô mallerj thôk sapên vê. Ba ñama lo asên malên ma kapôlôñiñ malaiñ lôk vovañ tem miñ êmô ami ma mi ek malê nena kobom bô takên lêk hi ba mi.”

5 †Ma ôpatu ba hamô loj hayabiñ avômalô hanañ nena, “Ondañô! Yahapesañ nômkama sapên habitak lukmuk!” Êñ ma yani hanañ nena, “Abô êntêk ma abô avanôñ ek avômalô nêñemimbiñ ba intu oto êndôk kapyâ.”

6 ††Ma yani hanañ hadên ya, “Lêk yôv! Ya anyô môñ lôk haveñ yam haviñ. Môñ anôñ ma yahamô ma nômkama sapên anêñ dañ ma tem yamô aên iyom. Avômalô lôkthô atu ba ethakmuniñ ma tem yanêm ñañ atu ba hêv lôkmala anêñ onañ ek ninum ma anêñ vuli mi. 7 ††Ôpatu ba lavidon ba miñ hêv yak ami ma tem enja nômkama takêntêk. Lôk tem yambitak anêñ Wapômbên ma yani imbitak yenañ okna. 8 †Ma donjom nê êkô ba etak iniñ êvhaviñ lôk nê êvhaviñ ami ma nê idum sek ôvathek anôñ lôk nê ik anyô vônô lôk nê idum sek waliliñ ma nê siniñ ma nê êvhaviñ ngôk lôk nê abôyañ, thêlô sapên tem ini atum kasukthôm atu ba hathañ hathak valu vovañ solpa. Êñ ma ñama yañ haveñ yam.”

9 Ma aña ba hañvi ba lahavuju takatu ba bôk ewa kabum malaiñ bên anêñ dañ ba hañvi ba lahavuju takatu te halêm hanañ hadên ya nena, “Ôlêm ek yangik avi lukmuk atu ba Boksipsip Nakaduñ tem enja thô êndên o.” 10 †Êñ ma Lovak Matherj hakôk ya liñ ba aña atu hawa ya ba hi dumlolê daim bên te ma hik unyak matherj Jelusalem atu ba hamô haviñ Wapômbên halôk ba halêm thô hadên ya. 11 ††Malak êñ habi Wapômbên anêñ deda lôkmañgiñ loj. Ma habi kêdêkêdê hatôm valu mavi anôñ te anêñ athên nena jaspâ ba mabuñ anôñ hatôm liyali. 12 †Ma anêñ badên ma lôklokwañ ba daim kambom lôk abôlêk laumiñ ba lahavuju. Ma aña laumiñ ba lahavuju eyabiñ badên abôlêk tomtom. Ma Israel iniñ ôdôn laumiñ ba lahavuju iniñ athên eto hêk badên abôlêk takên tomtom.

13 Badên abôlêk lokwañlô hêk loj wak hathak, ma lô hêk loj wak halôk ma lô hêk vi ba vi. 14 Ma badên anêñ landiñ ma valu laumiñ ba lahavuju hamiñ ba Boksipsip

Nakaduñ anêñ aposel laumiñ ba lahavuju iniñ athên hayôhêk.

15 ††Ma aña atu ba hanañ abô haviñ ya hawa kôm êv dôn epesañ hathak gol ek nêm dôn ek malak anêñ daim lôk anêñ badên lôk anêñ abôlêk. 16 Ma malak êñ anêñ daim lôk bidon hatôm donjom iyom. Ma aña hawa anêñ kôm ba hêv dôn hathak malak anêñ daim ba bidon ba tibum sapên ma lôkthô hatôm 12,000 stadia. 17 †Ma aña hêv dôn hathak malak anêñ badên ba anêñ valaluk ma hatôm 144 kubit. Dôn êñ ma aña anêñ ma donjom anyô iniñ dôn ma aên iyom.

18 ††Malak anêñ badên epesañ hathak valu anêñ athên jaspâ, ma malak lôkthô epesañ hathak gol atu ba mabuñ anôñ hatôm liyali. 19 Ma malak anêñ badên landiñ ma valu bênbên ba epesañ hathak valu lêlêyañ mavi mavi. Valu môñ ma thalalen mabômabô ba anêñ athên nena jaspâ, ma valu haveñ yam ma bôsôk ba anêñ athên nena sapaia, ma valu te lô ma lêlêyañ thapuk ba anêñ athên nena aget, ma valu te ayova ma sanjek ba anêñ athên nena emelal, 20 ma valu te ba hañvi anêñ lêlêyañ ma thalalen ba anêñ athên nena sadonikis, ma valu ba hañvi ba lahavute ma thalalen ba anêñ athên nena konilian, ma valu ba hañvi ba lahavuju ma mayav ba anêñ athên nena klisolait, ma valu ba hañvi ba lahavulô ma bôsôk ba anêñ athên nena belil, ma valu ba hañvi ba lahavuva ma thalalen hayavônô ba anêñ athên nena topas, ma valu laumiñ ma thapuk ba anêñ athên nena klisoples, ma valu laumiñ ba lahavute ma bôsôk ba anêñ athên nena haiasin ma valu laumiñ ba lahavuju ma bôsôk mabô ba anêñ athên nena ametis. Thêlô epesañ badên anêñ landiñ hathak valu mavi takên. 21 Ma badên abôlêk laumiñ ba lahavuju tomtom ma epesañ hathak gwasuñ thapuk donjom mavi te anêñ ngwêk. Ma malak anêñ lojônô ma epesañ hathak gol mabuñ hatôm liyali thapuk anôñ.

22 Ma Anyô Bên Wapômbên Lôklokwañ Lôkthô anêñ Ôdôn lôk Boksipsip Nakaduñ thaida intu loj êñ anêñ unyak matherj ba intu miñ yahayê unyak matherj yañ ami. 23 ††Ma malak êñ ma Wapômbên anêñ deda lôkmañgiñ habi hayô hêk ma Boksipsip Nakaduñ hatôm anêñ atum lam. Aên ba intu wak lo ayôn miñ ibi ami. 24 ††Avômalô pik sapên tem nemberj malak êñ anêñ deda. Ma pik iniñ kiñ lôkthô tem neja iniñ athên lôkmañgiñ ba ini loj êñ. 25 18Bôlôvôn tem êñjêk loj êñ ami ba intu badên abôlêk tem abyan iyom. 26 Ma avômalô sapên iniñ nômkama lôkmañgiñ lomaloma lôk athên bên tem neja ba ini loj êñ. 27 19Ma donjom nôñ lelaik lôk nê idum kobom ôvathek lôk nê enañ abôyañ miñ hatôm nêyô malak êñ kapô ami. Mi, nê takatu ba iniñ athên hêk Boksipsip Nakaduñ anêñ kapyâ lôkmala iyom hatôm nêyô malak êñ.

† 21:1 Ais 65:17; 2Pi 3:13 †† 21:2 Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; ALK 3:12 † 21:3 Wkp 26:11-12; Ese 37:27; Sek 2:10; 2Ko 6:16 †† 21:4 Ais 35:10; 65:19; ALK 7:17 †† 21:5 2Ko 5:17 ††† 21:6 Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37; ALK 1:8,17; 22:17 ††† 21:7 2Sml 7:14; 1Sto 17:13; Sng 89:26-27 § 21:8 Mat 25:41; ALK 20:15; 22:15 §† 21:10 Ese 40:2 §†† 21:11 Ais 60:1-2,19 §† 21:12 Ese 48:30-35

§†† 21:15 Ese 40:3; ALK 11:1 §† 12,000 stadia ma hatôm 2,200 kilomita. §† 144 kubit ma hatôm 65 mita. §§† 21:18 Ais 54:11-12 §§† 21:23 Ais 60:19-20; ALK 22:5 §§§ 21:24 Ais 60:3,5 18 21:25 Ais 60:11 19 21:27 Ais 52:1; Ese 44:9; 1Ko 6:9-10

Njanj lôk alokwanj atu êv lôkmala

22 †Ênj ma anjela hik njanj atu ba hêv lôkmala thô hadênj ya. Njanj ênj ma mabunj hatôm liyali ma anênj onanj hêk Wapômbênj lo Boksipsip Nakadunj inij loj eyabinj avômalô. ² ††Ma njanj ênj halanj hasopa malak ênj anênj lojôndê bênj malêvônj. Njanj ênj anênj danj luvi ma alokwanj atu ba hêv lôkmala haminj ba hik anênj va hatôm ayônj lôkthô. Sondabênj te ma hik anônj hatôm bôlônj lauminj ba lahavuju. Ma anênj njanj hathak hadum avômalô lodônjlodônj sapênj inij lijij mavi. ³ Ma malainj atu ba bôk hapôm pik sapênj hadênj bôsêbôk ba Adam lo Ewa idum kambom ba êv yak ma tem miñ imbitak esak lojôbô ami.

Wapômbênj lôk Boksipsip Nakadunj inij loj eyabinj avômalô hamô loj ênj ba anênj nê ku tem nênm yey êndênj yani. ⁴ ††Tem thêlô nêgê yani thohavloma lôk anênj athênj ênjêk thêlô luvônj. ⁵ ††Bôlônjônj mi hêk loj ênj ek malê nena Anyô Bênj Wapômbênj da hamô hatôm thêlônij deda. Aênj ba atum lam lôk wak inij ku mi. Ma wak nômbênj intu sapênj ma avômalô loj ênj tem nênm êtôm kij ba neyabinj loj ênj.

Yisu tem êlêm kethenj

⁶ ††Ma anjela hanañ hadênj ya, “Abô takêntêk ma abô avanônj ek nênmimbinj. Ma Anyô Bênj Wapômbênj atu ba hêv anênj Lovak Matherj hadênj anênj plopet, yani hêv anênj anjela ek injik nônm atu ba tem imbitak kethenj thô êndênj anênj avômalô ku.”

⁷ ††Ma Yisu hanañ nena, “Odanjô! Tem yasôk kethenj. Ba ôpatu ba hêvhavinj abô plopet takatu ba hêk kapya êntêk ênj, yani ênj êmô mavi.”

⁸ ††Ya ma Jon atu ba yahalanjô lôk yahayê nônm takêntêk. Ma yahalanjô lôk yahayê yôv, ma yahêv yak halôk hêk anjela atu ba hik nônm takênj thô hadênj ya valuvi ek yanêm yey êndênj yani. ⁹ Ma donjtom yani hanañ hadênj ya, “Dô! Ya anyô ku havinj o lôk môlôvianj plopet lôk avômalô lôkthô atu ba esopa kapya êntêk anênj abô. Nênm yey êndênj Wapômbênj iyom.”

¹⁰ Ma yani hanañ hadênj ya nena, “Waklavônj lêk habobo ba miñ umbunj abô plopet takatu ba hêk kapya êntêk ênjêk loj kapô ami. ¹¹ ††Ôpatu ba hadum kambom, yani tem indum kambom thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom lelaik, yani tem indum kobom lelaik

† 22:1 Ese 47:1 †† 22:2 Stt 2:9; Ese 47:12; Jol 3:18; Sek 14:8
‡ 22:4 Mat 5:8; ALK 3:12 †† 22:5 Dan 7:18,27; ALK 5:10; 20:6;
21:23,25 †† 22:6 ALK 1:1 ††† 22:7 ALK 1:3 ††† 22:8 ALK 19:10
§ 22:11 Dan 12:10

thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom thêthônj, yani tem indum kobom thêthônj thêthô. Ma ôpatu ba hamô matherj, yani tem êmô matherj thêthô.”

¹² ††Ma Yisu hanañ nena, “Odanjô! Tem yasôk kethenj ba yanêm vuli viyanj êndênj avômalô sapênj êtôm nônm takatu ba idum. ¹³ ††Ya anyô mônj ba anyô havenj yam havinj. Mônj anônj ma yahamô ma nômkama sapênj anênj danj ma tem yamô aênj iyom. Ya ma nômkama sapênj anênj ôdônj lôk nômkama sapênj anênj danj.

¹⁴ ††Njê takatu ba ithik inij sôp ma nênmô mavi ek malê nena thêlô hatôm nejanj alokwanj atu ba hêv lôkmala anênj va ma nimitak nêyô malak anênj badênj abôlêk ba ini kapô. ¹⁵ Ma donjtom nê takatu ba inij kobom hatôm avunj lôk nê sinij lôk nê sek lôk nê ik anyô vônô lôk nê êvhavinj ngôk lôk nê lenjinhavinj nenanj abôyanj ba idum hi thêthô, thêlô sapênj tem nênmô malak ênj anênj badênj viyaij.

¹⁶ †††Ya ma Yisu. Yahêv yenanj anjela ek nênm abô êntêk êndênj môlô ek avômalô ôdônj takatu ba êvhavinj. Ya ma Devit anênj ôdônj anênj su lukmuk lôk anênj lim. Ya ma vulij daminj atu ba habi deda bênj.”

¹⁷ ††Ma Lovak Matherj lôk Boksipsip Nakadunj anênj avi lukmuk atu ba tem thai neja i enanj nena, “Ôlêm.” Ma avômalô takatu ba elanjô abô êntêk ma lôkthô enanj nena, “Ôlêm.”

Opalêla takatu ba ethakmuninj ma nêlêm. Ma thêlô lenjinhavinj ninum njanj atu ba hêv lôkmala ma nêlêm ninum njanj lôkmala atu ba anênj vuli mi.

Jon hanañ abô balabunj

¹⁸ ††Yahanañ lôklokwanj hadênj avômalô lôkthô atu ba elanjô abô plopet takatu ba hêk kapya êntêk nena anyô te hatak abô yanja hayôhêk kapya êntêk loj, ma tem Wapômbênj nênm malainj atu ba hêk kapya êntêk viyanj êndênj yani. ¹⁹ Ma aênj iyom ma anyôla hêv abô plopet bute vê hêk kapya êntêk, ma Wapômbênj tem nênm yani vê ênjêk alokwanj atu ba hêv lôkmala anênj va lôk unyak matherj atu ba enanj hêk kapya êntêk.

²⁰ ††Yisu da hik abô takênj loj nena, “Avanônj binj, tem yasôk kethenj.”

Anyô Bênj Yisu ôlêm! Avanônj.

²¹ Anyô Bênj Yisu anênj wapôm êmô imbinj avômalô matherj lôkthô. Avanônj.

§† 22:12 Ais 40:10; Jer 17:10; ALK 2:23 ††† 22:13 Ais 44:6; ALK 1:8,17; 21:6 §† 22:14 Stt 2:9; 3:22 ††† 22:16 Nam 24:17; Ais 11:1,10; Lom 1:3; ALK 2:28; 5:5 †† 22:17 Ais 55:1; ALK 21:6 §† 22:18 Lo 4:2; 12:32 ††† 22:20 Mat 24:30-31; 1Ko 16:22